BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
26 A
23
13-12. B. 4
13-12. C. 4

N
IV
23

VOCABVLARIVM VTRIVSQVE IVRIS,

VNA' CVM TRACTATV ADMO-
dum utili de Ratione ſtudii,

Acceſſit LEXICON *Iuris Ciuilis, in quo varij & inſignes errores Accurſij notantur,*

Antonio Nebriſſenſi Viro doctiſsimo Auctore.

Cæſaris Calderini Mirani ſtudio, ac diligentia ab innumeris erroribus expurgatum, multiſq; multarum vocum ſignificationibus illuſtratum.

BIBLIOTE ROMA VITTORIO.EMANU

VENETIIS,

Apud Fabium, & Auguſt. Zopinos, Fratres.

M D LXXXI.

Bibliothecæ Domus Romanę Pauperum
Matris Dei Scholarum Piarum.

ADVERSVS INFANTES IVRISPERITOS, VERBORVM CVLTVM NON eſſe aſpernandum.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANU

VOCVM proprietas, ſignificatio, ac interpretatio quanti in ciuili prudentia ſit momenti, hoc ipſo maniſeſtum eſt: quòd Iuriſcōſulti ferè ſimul ac edictum aliquod propoſitum eſt, mox ad verborum interpretationem properant: nec in edictis modo id obſeruant, ſed in cæteris quoque ferè omnibus iuris tractatibus. Hinc Labeo Antiſtius, teſte Gellio, iuris quidem ciuilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulentibus de iure publico reſponſitauit: cæterarumque bonarum artium non expers fuit. & in Grammaticam ſeſe, atque Dialecticam, literasque antiquiores penetrauerat latinarumque uocum origines rationesque percalluerat,

luerat,eaq; præcipuè ſcientia ad enodandos pleroſq; iuris laqueos utebatur. Hinc M. Fabius Quintilianus Romanæ togæ gloria: quem omnibus ſine controuerſia ingenijs anteponit Vallenſis, exactiſſimi uir iudicij, quæſtionem omnem iuris uerborum proprietate, aut æqui diſputatione, aut uoluntatis coniectura contineri aſſerit. Sic quodam loco Cicero, tantus ille uir, ut Romanum forum ſimilem nunquam habuerit proprietatem ſermonis Iuriſconſultorum peculiarem eſſe affirmat. Et planè Iuriſconſulti omnes, qui inter manus uerſantur, hoc eſt, hi de quorum ſcriptis exceptæ ſunt Pandectæ (ne quid de priſcis illis dicamus, quorũ ad nos ſcripta non peruenerũt) nihil eſt mea ſentẽtia, inquit Valla, quod addi, adimive poſſe uideatur, nõ tã eloquẽtiæ (quã quidẽ materia illa nõ magnopere patitur) quàm latinitatis atq; elegãtiæ, ſine qua cæca oĩs doctrina eſt, et illiberalis, pſertim in iure ciuili. Vt enim Quintil. inquit, oẽ ius, aut in uerborum interpretatione poſitũ eſt, aut in æqui prauiq. diſcrimine. Quod igitur legulei iſti dicunt, prudentia in rerũ eſſe cognitione, orationis facultatẽ nihil ad rẽ pertinere, uideamus qualiter conſtitui poſſit. M. Tullius lib. 3. dẽ Oratore, de eloquentia loquens: Neque uerò, inquit, hoc fugit ſapientiſſimũ Regem Philippum, qui hunc Alexandro filio doctorem accierit (de Ariſtotele loquens) à quo eodem ille & agendi præcepta acciperet, & loquendi. Nũc ſiue quis uolet eum Philoſophorum, qui copiam nobis rerum orationiſque tradat, per me appellet ora-

torem

torem licet, ſiue hunc oratorem, quem ego dicam ſapientiam iunctam habere eloquentiæ Philoſophum appellare malit, non impediam, dummodo hoc conſtet, neque infantiam eius, qui rem norit: ſed eam explicare dicendo non queat, neque inſcitiam eius, cui res non ſuppetat, uerba non deſint, eſſe laudandam. Item in oratore perfecto, Res ſic ſe habet, compoſitè, & ornatè ſine ſententijs dicere, inſania eſt, ſentētioſe autem ſine uerborum & ordine & modo, infantia: & rurſus alibi, Illud uerius, inquit, neque quemquā in eo diſertum eſſe poſſe quod neſciat, neq; ſi id optimè ſciat, ignaruſque ſit facundæ, ac poliendæ orationis: diſerte ipſum quod ſciat dicere poſſe. Phœnix item apud Homerum ad Achilem loquens ita inquit, Pater tuus Peleus cum te primū ex Phthia patria ad Agamenonem miſit paruulum adhuc & bellicarum rerum ignarum, me tibi ideo adiunxit, ut utroque in genere inſtituendum te ſuſciperem. Cē ſuit enim te & dicendi præcepta accipere debere & agendi. Vt iam manifeſtum ſit iungendam eſſe cum eloquentia rerum prudentiā, & contra, ſi quis modo non aut infans, aut inſanus dici uelit. Proinde miramur noſtri temporis iuriſperitos, tàm ab eloquentia alienos, in quibus uel peculiare eſſe debuerat, diſcretè atque ornate dicere, ut qui in maxima reipublicæ luce uerſantur, atque omnium oculis, qui ſe cōſultos, prudentes, peritos deniq; iuris dici uolunt, dignoſq. ſolos, omnium literatorum hominum exiſtimant: qui rerum humnarum diuinarumque arbitrium di-

ſceptationemque habeant: quique viros principes & ſupra humanum faſtigium euectos ſoluere, & illigare legibus interpretationibus ſuis poſſint. Non me fugit quid Lactantius libro quinto ſextoque de eloquentia diſputarit, uir ipſe loquendo lautiſſimus, ſed nos de latinitate, & elegantia, & ſermonis puritate loquimur, ne ſcilicet illotis manibus (quod Caius Iuriſconſultus uetat) diuinarum humanarumq; rerum ſcientiam aggrediantur, ſed latinitatis modo ac proprietatis uerborum notitia inſtructi, non de diſerta illa, & oratoria eloquentia, quæ iuris ſtudioſis noſtro ſæculo neceſſaria non eſt, tametſi olim ut quiſque iuris erat peritiſſimus, ita etiam in dicendo præſtantisſimus. Sed nunc proh pudor, nullam iſti uerborum rationem habendam autumant, dum ſenſus aſſequantur: Sanguinem ſcilicet legum quærendum, non cutem (ut eorum uerbis utar) arbitrantur, non florem, ſed frugem ſcientiæ conſectandam autumant. Atque hæc ita dicunt, quaſi aut uerba, rerum imagines eſſe neſciant, & ſenſuum inuolucra, quæquam maximè effingi congruenter & accommodatè rebus debent, aut quaſi Bartholus, & Bald. & reliqui eiuſdem ordinis, quos iſti uerborum contemptores pro numinibus colunt, & quorum ſcripta inter ſacrorum uatum oracula in lararijs habent, uerba non ipſi appendere quaſi ad Critolai libram ſoleant. Vt enim ille quadam ſolertia in altera libræ ſuæ lance animi bona imponens, in altera corporis

&

& externa, multũ admodum propendere illam animi lancem deprehendebat, ſic iſti iuriſperiti unum quodque uerbum atque adeo ſyllabam, in quibus commodum ſit locis ad conſtituenda ſua dogmata, ponderanda ſolerter admonentes, uerborum uires excutere ſe, & ſcrupulari etiam differentia æſtimare credi uolunt. Quos ſe ſibi imitandos iſti (id quod fatentur) propoſuerunt, niſi manifeſte cum ratione inſanire uelint, ſibique pugnare, uerba quoque ipſi curent neceſſum eſt, non ſenſum modo quandoquidem ex uerbis ſenſus dependent. In hoc enim comparatæ ſunt uoces, ut id, ad quod ſunt inſtitutæ, & audientibus, & legentibus inſinuent, alioqui fruſtraria eſſet uerborum inſtitutio, ſi non ſuo munere fungantur, ſed uel audientis, uel legentis arbitrio deſeruiant. Fruſtranei eſſent tituli illi integri de uerborum ſignificatione, non in iure modo ciuili, ſed etiam pontificio. Sed age, uiuant iſti ſuo more, & iniquiſſima tyrannide uenerandam illam priſcam maieſtatem legum conculcent, opprimant, euertant, nos quod inſtitutum eſt noſtrum perſequamur, recti fiducia ſubnixi. Nec enim debet ob hoc à uirtute quis deſiſtere, quòd paucior ſit numerus eorum, qui rectè uiuunt, ſed eo magis ad probitatem contendere. Hæc habui quæ huic lexico præponerem poſcente loco, quò peruicaciam eorum refellerem, qui ſe uerborum contemptores ex profeſſo iactitant, ne quis uerborum proprietatem ac ſignificationem, quæ eſt huius libelli ma-

teria, negligendam, ab illis falſo perſuaſus, credat. Vale lector candidiſſime, & noſtram diligentiam his quoque minutijs benigno ſauore proſequere.

PROOEMIVM.

Voniã iuri o-ꝑam datu-rũ prius noſſe oportet vnde nomen iuris deſcendat. ff. de iuſti. & iure. l. j. in prin. Etiam, vt ait Philoſophus primo elenchorum, qui virtutes vocabulorum ignorant, de facili paralogizantur, id eſt decipiuntur. Niſi enim nomen rei ſcieris, cognitio rerum perit, ſecundum Iſid. Turpe etiam videtur patricio, & nobili viro, & cauſas oranti, ius, in quo verſatur, ignorare. ff. de orig. iuris, l. 2. §. Seruius autem Sulpitius, & de hæret. cum ex iniuncto. 38. diſti. ſedulo. Ex quibus omnibus habetur, quòd nemo debet ignorare ſcientiam, in qua verſatur. Quod attendens legislator Vlpianus dicit. Bene eſt priuſquam ad verborum interpretationẽ perueniamus, pauca de ipſius ſignificatione tituli referre. ff. ſi certũ petatur l. j. Idcirco quorundam terminorum, qui in iure vtroque maximè frequentantur: neceſſarium fore dixi deſcriptiones, & ſignificationes eiues exponere tàm ex ſummis Azo. & Gof. quàm aliunde collectorum propter iuuenes maximè iuris vtriuſque alumnos. Et hoc breui alphabeti ordine, vt eo melius memoriæ commendentur, & tanto citius inueniantur, perſtringendo etiam cum allegationibus in locis ſuis, vt in iure modicum ꝑfecti per ignota minimè procedentes, his cognitis principiis, & terminorum ſignificationibus, acceſſum faciliorẽ habeant ad vtriuſque iuris notitiam, quia omnium hẽre memoriã, & in nullo penit⁹ errare poti⁹ eſt diuinitatis, q̃ humanitatis. C. de vete. iur. enucle. l. 2. §. ſi quid

ſi quid autem. ver. quia omnium. Et notat Bern. de reſc.c.cum adeo. in gl. 1.de confirma. vti. vel inuti.cap.porrecta. in glo. 2.Et a lectori aliqua vocabula occurrerint quorum expoſitio non inueniatur, de hoc non miretur, quia nec omnium memoriam potuit occurrere.

A

A Quãdo ſacit ſeparationẽ, & quando includit, & excludit, no. Ioan. Andr. de præb. c. ſtatutum. lib.6. & Arch. de elec. c.1. eod. lib. Et a & ab, in ſimili no. Arch. 31. diſt. aliter. Et de a, in c. prout de dolo & cont. Et etiam a & ab, denotat ſeparationem C. de nup. l. à Caligato, & ibi per Cy. in gl. 3: l. ordinata. ff. de lib. cau. & ff. de duob. re. l. ſi ex duob. vbi textus cũ gl. ff. de act. emp. l.3. §. fin. Itẽ a vel ab, eſt dictio ſignificatiua primi termini à quo, ſicut dictio vſq; termini ad quem. Hic aũt terminus à quo, ſignificat excluſiuè, vel incluſiuè, de quo Bar. in l. patronus. ff. de leg. 3. Vnde à vel ab, ſignificat excluſiuè dicendo in ſtatuto A pulſu campanæ, de ſero nullus vadat per vicos ſub pœna tali. Nam hoc ſtatutũ intelľr pulſata cãpana. Iõ ſi, quis vadat, qñ pulſatur, non incidit in pœnã incluſiuè ſignificat, ibi. A pulſu campanæ de mane quiſque poteſt domum exire, quia ſtatuens ſic videtur intellexiſſe. &c. Et vide plenius de iſtis dictionibus per Ioannem de Ferra. in ſua practica in forma capituli, quando teſtes producuntur ad æternam rei memoriam. Adde hic quòd aliquando præpoſitio a, ponitur pro ſine: vt lege 1. ff. de lega. 3. §. hi quibus. & ibi gloſſ. ſuper ver. apolides. & glo. in l. quidam decedens. in principio. ſuper verbo, alogiſtas, de adminiſtrat. tuto. & de ædili. edict. l. ſi quis ſit fugitiuus. §: apud Labeonem. ſuper verbo aſylum: Aliquando ponitur cauſatiue. 27. q. 2. cõiuges. & capitulo coniux. &c. ſic. §. ex his. Aliquando pro ex, vt ff. de acquirendo rerum dominio l. adeo §. quod ſi ex vno, & 16. quæſt. 3. poſt quingentos. §. item ſi de rebus, & capit. ſi ſacerdotes. Aliquando ponitur

pro per: C. ad legem Fla. de plag. l. 1. ibi à quo . id eſt per quem, & l. ſeruo le gato. §. 1. ff. de lega. 1. Ali quando ſubauditur à iure, vt ff. de re militari. l. mili tes. ibi mili tia . i. à militia & de negotiis geſtis . l. li berto . §. litem ibi, ſenten tia. i. à ſententia.

De iſtis dictionibus a, vel ab, an includant , vel ex cludant: vide Bar, in l. pa tronus . §. 1. in fin . ff. de leg. 3. & an ſeparationem denotent. Bar. in l. memi niſſe. ff. de offi. ꝓcon. & in l. ſi ex duob, de duo. reis. ff.

Adde, quòd præpoſitio a, ex ponitur aliquādo pro poſt l. 2. §. quòd ad magiſtratus de orig. iur.

A ante B.

AB, aliquando ponitur ꝓ contra. vt l. commiſſa ff. de publ. ibi ab hæredibus, id eſt, contra hæredes . Aliquando ponitur ꝓ ob. C. ſi quis impera. male. l. 1 ibi, ab iniuria, id eſt ob iniuriam. Aliquando pro per. extra de appell. ab eodem lib. 6. Et differunt a, & ab, vt his verſib. con tinetur. Quod facit a, fa cit ab, ſed in hoc differre videntur. Ab cum vocali reliquis vult aſſociari. De ab not. ff. de aqua quoti. & eſti. l. 1. §. æſtatem & C. de temp. ap. l. fi. in pr & 55. di ſtin. c. qui parte. & 77. diſt. in veteri 35. quæ. 8. ab iſto. 37. diſtin. à quibuſdam. & per Arc. 31. diſt. aliter.

Ab, aliquando denotat ſepa rationem, vt eſt gloſſ. ex preſſa in c. ſtatutum . de præben . in 6. glo. in l. ſi ex duob. in verbo ab alte ro . ff de duo. reis. & in l. 2. §. fi. in verbo à Brūdu ſio. ff. de act. emp. & ven. Bal. & Alex. de Im: in l. 1. ff. ſi quis cau. in 4. col. Io . de Im. & Dom. in cap. fre quens. in 7. col. ſupra gl. in ver. 15. arctatur tempus. de reſt. ſpol. lib. 6. cum cō cor. ibi. poſitis.

Interdum ponitur pro poſt. glo. in l. neminem . C. de dec. quandoque pro fine, veluti cum dicitur ab re i. ſine cauſa. l. ſi quis. ad fi. C. de fur.

Abaces erant repoſitoria va ſorum pretioſorum . l. hæ res. §. cui de lega. 3. Alc. ta mē lib. Parer. 4. legit baſes.

Abactor ſecundum Iſid. li. x. etymo. eſt fur iumentorū vel pecudum, quem vulgò

vocamus abigeũ. Nã abigeus eſt, q crimen abigeatus cõmittit. & ꝓpriè ille, q pecora alicuius à paſcuis & armẽtis ſubducit, abigẽdi ſtudio hãc artẽ exercẽs, vt ꝑ aliqđ ſignũ, qđ facit aĩalia fugiãt, ſeparẽtur, & diſpergãtur, & ea ſic reci piat. ſ. cũ pãno rubeo vel aliàs oues quaſdam ad ne mora fugãdo, vt alias acci piat & deprædetur. Et eſt abigeatus crimẽ capitale. C. de abigeis. l. vnica. Et maximus orator apud Grecos Demoſthenes differẽtiã ponit inter furẽ & abigeũ, dicẽs ꝙ ille, q vnã ſolã pecudẽ ſurripit fur eſt, & vt fur coercebit̃, ſed q totũ gregẽ ſubtrahit, abigeus ẽ, & crimine abigeatus tenebitur. Et ſine ſcriptione recipitur huiuſmodi criminis accuſatio, vt d. l. unica. C. de abigeis.

Abamita eſt ſoror abaui. ff. de gra. l. præal. §. auũculus.

Abauia eſt mater proaui, vel proauiæ. ff. de gra. l. iuriſc. §. quarto gradu.

Abauunculus eſt frater ab auiæ ſecundum Iſidorum.

Abauus eſt pater proaui, vel proauiæ.

Abbas añ bñdictionẽ appellatur abbas: ſec⁹ ĩ epõ. ita Fe li. ĩ c. eam te. de reſc. col. 5. ver. 3. reſtringitur, & ibi q̃ ſit dñia inter epiſcopũ, & abbatẽ, uide ibidem Fel.

Abbas hẽt dignitatẽ. c. vt apoſtolice. de priuil. in 6. & in cl. & ſi principalis. de reſc. & ibidẽ Card. 1. q. imò abbas oĩb. ꝑlatis pòſt epiſcopũ dẽt ꝑferri. de quo per Fel. ĩ d. c. meminim⁹ e. ver.

Abbatiſſa hẽt dignitatẽ. c. in dĩnitatib. de ele. in 6, in §. verũ, & l. gñali. C. de ſacroſa. ecc. Dom. de ſãcto gẽ. ĩ c. meminimus. de accu. ver ſic. ulterius quæro.

Abbreuiatura dr̃ Iſtrm̃ notarii nõ extẽſũ. Bar. l. chirographis, in pr. in 2. not. ff. de admini. tut.

Abdicatio q̃d ſit, uide l. 2. §. & cũ placuiſſet ff. de orig. iur. in l. liber homo. de ſtatu homi. & l. pen. de of. ꝓſide & l. abdicatio. C. de pa. po.

Abditas, id eſt abſconſas. l. 1. C. de theſau. li. 10.

Abduci, eſt à veritate ſeparari. Itẽ not. ꝙ abduxiſſe nõ ſolũ is dr̃, q ꝑ uim abduxit ſed ẽt, q ꝑſuaſit alicui, ut ab alio diſcederet. l. item apud, §. abduxiſſe. de iniur.

Abeat, ſine h, id eſt recedat, ff de

de in diem addic. l. 1.

Abeſſe qñq; dicitur qui in iure non eſt ut. l. 4. §. abeſſe, ff. de dam. infec. Qñque qui a tribunali abeſt. l. non tm̃. §. ſenatus de fideic. libe. aliis quoq: modis quis abeſſe intelligitur, vt infra in verbo abſens.

Abeſſe non dicitur res, quæ caſualiter abeſt. Bar. in l. quæſitum. §. fi. ff. de leg. 3.

Abeſſe cauſa reipublicæ dicitur, quis quamdiu durat officium, & finito officio quamdiu redire potuerit ſecundum qualitatem ſuæ perſonæ, ſcilicet à die receſſus vſque ad reditum, ſi ob commodũ ſuum non abfuit. Bar. in l. abeſſe. ff. ꝗ ex cau. maio.

Abhinc aliquando ponitur temporaliter, & reſpicit futurũ tempus, vt abhinc, id eſt ab hoc tempore in Antea. C. de ſacroſan. eccl. l. placet.

Ab hoc, i. poſthac. ff. de ori. iur. l. 2. §. hunc.

Abhorrere aliquando ponit̃ pro differre. l. ſi tibi areæ. §. ſed ſi puerum de præſcrib. verb.

Abigere eſt à ſe expellere, vl' crimẽ abigeatus exercere.

Abigere partum eſt per abortionem eiicere, l. Cic. de pœ.

Abigeus, vide Abactor.

Abiicere eſt ſpernere, vt in auth. quib. mo. nat. ef. legi. §. ſit igitur.

Ab inteſtato ideſt ſine teſtamento. inſti. de hær. quæ ab inteſt. de fe. in rubro & in nigro.

Abiudicare, & adiudicare differunt. Nam abiudicare idem eſt quod remouere, & abdicare adiudicare aũt idem eſt qđ applicare: facit tex. & ibi no. in c. cum venerabilis, verſ. quia verò ibi, eidem epiſcopo adiudicauimus. de exc. & in c. auditis. in ver. adiudicantes. de præſc. & c. cum cauſa in ver. adiudicare curaui. de re iu. & adiudicatio ꝓprie habet locum in his, quæ habent cauſam mixtam, id eſt in communibus iudiciis. l. ſi quis fundum. §. officio. ff. communi diui. & l. ſed & ſi res. in princ. ff. de publ. Aliquando exponitur adiudicare, ideſt iudicare ad ſe ſpectare. vide Ioa. Mo. Archi. & doct. in cap. Abbate ſanè. in pr. & ibi Dom. de ſancto Gemi in 2. col. in verſic. Nota, ꝙ procedit concluſio

cũ ſeq. verſi. de re iudic. li. 6. Quandoque ponitur ꝓ confirmare, vt in c. vt qs duas. in fin. de electio. lib. 6. & vide Alberi. de Roſa. in ſuo diction. in ver adiudicatio.

Ablatiuus caſus aliquando reſoluitur in accuſatiuum & præpoſitionem propter. vt mandato, id eſt ꝓpter. ff. mand. l. ſi mandato. §. fi. & l. dotem ferro. §. eam rē. de pub. Aliquando in accuſatiuum & præpoſitionē in, vt quiete, id eſt in quietem. C. de primice. l. 1. lib. 12. Item ablatiui abſoluti in contractibus non diſponunt, ſed reſoluuntur, patet, quia agi non pōt, ita not. Bartolus, & Baldus in l. prima. C. quando lic. ab empt. diſcedere. facit. l. euictis agris. ff. de vſu. l. euictare. de euictio. l. acceptis. ad l. Falci.. Item in vltimis voluntatibus. l. à teſtatore, vbi Bartolus & alii ff. de conditio. & demonſtrationibus. niſi verba referantur ad eum, quem teſtator poteſt grauare, lege fideicommiſ. §. cùm eſſet. vbi plenius Barto. ff. de legatis 3. & ibi late per Iaſonem. Item adde quod aliquando ablatiui abſoluti nihil important, vt eſt text. in l. 2. §. poſthumis. in verſic. ſed ſi extraneum. iuncta gl. in verbo filio p̄cedente. de vulg. & pup. & l. adoptare. ff. de adopt. Item adde, quòd ablatiui abſoluti faciunt conditionem expreſſam: ſecundum Bartol. in l. 1. in vlt. col. ff. de conditio. & demonſtratio.

Abmatertera eſt ſoror ab auiæ inſtitutio. de gradibus. §. ſextu gradu.

Abnepos eſt filius nepotis.

Abneptis eſt filia pronepotis vel proneptis.

Abnoctare ſignificat per totam noctem abeſſe. l. illud de off. præſid.

Abolitio eſt accuſationis inſtitutæ, peremptio vel abſolutio, qua quis nomen alicuius accuſauit, cum omni inſcriptione iā facta in totum aboletur, remiſſa neceſſitate accuſādi, & habet impetrare à principe vel iudice ab illo, ſcilicet qui aliquam accuſationem inſtituerat, & in ea ſe inſcripſerat, talis enim citra infamiam deſiſtere non poteſt niſi abſolutionem impetrauerit

Sed

Sed qñ talis impetrat, ꝙ deſiſtat,& quòd illud, qđ per accuſationem inchoatum erat,deleatur, ritè fit. Et eſt duplex abolitio.ſ.generalis & ſpecialis, De generali habetur C.de aboli. genera.l.vlt.& ff. de abol. l.abolitio. Et per hanc eximitur reus,ꝙ nõ incidit in Turpilianũ, ſi non deſerat accuſatũ. ff.de abol.cri. l.ſi interueniente. Et infra triginta dies poſt oblitionẽ generalem cauſa propoſita non poteſt probari, ad eam redire non poteſt. C. de abolitio.generali l. 1.

Abominatio appellatur ſeruitus idolòrum,ſecundùm Hie. in omilia. Largius tamen ſumitur in commu ni vſu loquendi, pro quali bet re turpi, & abominabili. Vnde dicitur abominatione populi. extra de cleric.agro.c.tua nos. Vel abominatio eſt Deo eleemoſyna facta de rapina, ſimonia uel uſura. 1. q. 1. non eſt putanda. 14. q. 5.ſcriptum eſt.

Abominationem rectè appellabimus, quam dicimus excommunicationẽ, & abominatum, qui eſt excommunicatus. Sic enim pleruñq; appellat Alc. nſ.

Abortiuus ē puer uel alter fœtus antè debitum tempus natus,& ideò ſic dr̃,ꝙ non oriatur ſed aboriatur,& excidatur ſecundum Iſi.li. x.

Abpatruus eſt frater abaui. ut inſt.de gra.cog. §.ſexto gradu.

Ab re.i.ſine cã,ut hẽtur in l. ſi qs ſeruo alieno.C.đ fur. & l.cõſẽt.C.qũo,& qñ iud.

Abrogare ē deſtruere vł delere ĩ toto, uñ dr̃ lex abrogata,qñ ĩ toto eſt ſublata uel deſtructa. Sed derogatur ei,quãdo in parte tollitur, uel ei detrahitur. ff. de uer.ſig.l.derogatur, & abrogare interdum eſt addere aliquid. Et ſeptẽ de cauſis aliqd abrogatur, ut no.diſ.4.§.hæc & ſi legib.

Abruptum.i. turpiter acquiſitum uel aliter, ut ff.quar. rerum actio non da. l. 1.§. ſi manumiſero.

A ſciſsè,id eſt fixè, & determinatè.l.ſemper.§.demonſtratur.de iur.immu.

Abſens quis dr̃ in iure multis modis,ut tradit Iaſ. in §. rurſus,in pr. inſ. de act.& poſt eum Alcia.in l.mulieris,& in l.abſentem,de ver. ſig.de quo uide etiam proximè in uerbo abſentia.

Abſentia eſt quintuplex, & quando quis obtentu abſcentiæ in integrum reſtituatur uide glo.l. fi.ff.de in integ.reſtit.& Iaſ.in præalleg.§.ruſus.Abſens autem propriè dicitur qui eſt extra prouinciam, ut C. de bo.au.iud.poſſ.l.fin.§. ult. Tamẽ quandoq; accipitur pro eo qui præſens non eſt eo loco ubi petitur. ff. de uerb.ſig.l.abſentem. Vnde abſens multis capitur modis. Primò ille dicit̃ abſẽs qui alium audire & intelligere non poteſt:ſic capitur ibi cum dicitur, ſtipulatio non poteſt fieri inter abſẽtes,inſti.de inut.ſtip.§.item uerborum.Secundò abſens dicitur,qui non eſt in eadẽ prouincia, ut C. de long. tẽp.pręſcr.l.fin. Tertiò abſens dicitur,ut hic ſequitur teſtium productio non poteſt fieri parteabſente,ſi uelit adeſſe. Et ſic dicitur abſens,qui non uidet producere uel iurare teſtes,ut l.ſi quando.C de teſti.Quartò abſens eſt, qui non eſt in domo ceu reſpectu cuius nuntiandum eſt nouum opus ff.de nu.op.nun. l.de pupillo.§.ſi quis. Quintò dicitur ille abſens qui facili ter non poteſt inueniri, ut quia præſente principali fideiuſſor non poteſt conueniri.C.de fideiuſſ.& ma.auth.pręſente.Sic etiam accipitur in l.pręſens.ff.de ꝓc. ubi dicitur. Pręſens eſt qui in hortis eſt. i. qui faciliter poteſt inueniri. Sextò abſens dicitur qui ad lucrandas diſtributiones materiales præſentiarũ abeſt. ſ.qui non eſt in choro hora determinatiua, & ita licet ſit in eccleſia,tamen extra chorum, in certis horis dicitur abſens.

Abſentem eſſe aliud, eſt quã haberi pro abſente. Bar.in l.ſi maritus.§.1.ff.de adult. & quæ abſentia prodeſt. Bar. ibid. & quæ abſentia iuuet abſentem aduerſus geſta cõtra eum, Bart.in l. quia abſente.C.de proc.

Abſoluere.i.reconciliare. 11. quæſt,3. ad menſam. §.penult.

Abſolui dicitur creditor cum ſibi ſoluitur. l.& in cõtraria ff.de uſur.

Abſoluo,ideſt abſolutum eſſe oſtendo.24.q.1.audiuimus de iureiur.c.2.& gl. in c.ex diligenti.de ſimo quę exponit abſoluimus,id eſt abſolutum oſtendimus

Abſoluta dicuntur lecta, & a paitibus approbata, vel abſoluta ſub ſcripta, ſic exponitur. in ſtitu. de contrah. emp.§.& pro hoc.C.de fid. inſtrum.l.contractus.

Abſolute exponitur. i.ex toto extra de regula .c. beneficium,lib.6.vel abſolute. i. pręciſe.extrà,de hær.c.contra Chriſtianos lib. 6. & in auth.vt fratrũ filij.§. j. Aliquando exponitur abſolute.i.libere,vt in aut. de mã. prin.§.ſed neque.

Abſolutio differt à reuocatione,nam abſolutio fit a ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti iuxta formam eccleſiæ cũ baculo dicendo Pſal. Miſerere, & de profundis, & fit cum ſolemnitate. Sed reuocatio eſt ſententiæ verbalis ſine ſolemnitate. Etiã abſolutio fit ſi excommunicatio tenuit, & ſi nõ tenuit fit reuocatio. Item abſolutio reddit quod excommunicatio intulit præter q̃ fructus quos excommunicatus iuſtè perdidit,quia ꝑ abſolutionem tales non recuperat,ut in auth. vt cum de ap.cog.§.generalẽ, ver. ſi verò poſt col.8. Et abſolutio ex falſa cauſa ſuꝑuoto impetrata non tenet, & eſt nulla,vt not.c.quod ſuper his.de fid.inſtru. Et licet excommunicatio ſit lata ex falſa cauſa,ſemper tamen timenda eſt 11.q.3.c. i.& de off.or. ex parte. in gl.Et an pecunia poſſit peti vel dari pro abſolutione vide de ſimo.ad aures.& c. dilectus,& 1,q.1.nullus epiſcopus.

Abſq; eſt primatiuum, vt in l. minus. C. de acq. poſſ.& quando ponitur excluſiuè, & quando incluſiuè nota Arch.de proç.qui generaliter.lib.6.Adde,ꝙ iſta dictio negat & maximè in poſitionibus & articulis.Bar. in l. inter ſtipulantem ff.de ver. obl.

Abſtinere hæreditatem eſt idẽ quod repudiare hæreditatem, hoc tamen differunt, quòd abſtinere pertinet ad ſuos hæredes, repudiare autem ad extraneos. §.extraneis,vbi gl.Inſt.de hær.quali.& diff.

A *ante* C.

AC,aliquando ponitur ꝓ.i. vt C.de ſacroſ.eccle. l.decerminus.in prin.Aliquãdo ponitur copulatiuè. C. de

ſumma Tri.l.nullus. in fin. Aliquando ſimilitudinariè, in clement. 1.de iudi.inſt.q bus nō eſt per §. ex hoc in fi.& ff. de acq. re. domi. l. qua ratione.§.literę.Aliquā do abijcitur, & pro nihilo ponitur inſtituta. de tute. §.tutores autem.ibi,uim ac poteſtatem.i.violentam po teſtatem.

Acceptare eſt frequenter acci pere, vel per acceptilationē liberare.ff.de pac. l.tale.§. poſt diuiſione.

Acceptilatio eſt liberatio per mutuam interrogationem qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio.i.diſ ſolutio.ff.eodē.tit.l.1.Vnde acceptifero acceptituli ac. ceptilatum verbum cōpo. ſitum, à quo venit acceptilatio.i.imaginaria ſolutio, q̄ ſimulat debitorem ſuum ſibi ſoluiſſe quod nō ſoluit, idq; animo facit remittēdi, quia illa verba dicēdo, quic quid tibi per ſtipulationem promiſi.vel ex ſtipulatu de bui,habes ne acceptum? & tu reſpondeas,habeo acceptumq; fero, quaſi dicas, perinde habeo ac ſi acce. piſſem à te per veram ſolutionem. Et ſic ſicut vera ſo lutione liberatus eſſes, ita hac acceptilatione liberta. tis,vt C.eo.ti.l.j.in gl.2.Itē acceptilatio differt ab apo cha.l.ſi acceptolatū. eo.tit.

Accepto ferri.i.approbari. C. de ſuſc.& arca.l.ſecuritatis, lib.10.

Accerſitus eſt collectus vocatus vel circa ſe ſitus, 63.diſtin.quia igitur.13.q.2.quā propoſterum.

Acceſſio dicitur aliquid ad ia cens alteri, vel omne,id qđ eſt acceſſorium & neceſſarium principali,ut capiſtrū equo,vel ueſtis ſeruo, ut ff. depo.l. 1.§.quæ depoſitis, Si.n.ſeruum emeris, veſtē in qua traditur acquiris, & ſi de ea mētio nō ſit facta.

Acceſſorium idem eſt quod acceſſio, & ſequitur natu ram ſui principalis, inſti.de re.diui.§.Si tñ alienā. ff. ſi quis cau.l.ſi eum §.qui iniu riarum, & in regula acceſſorium,de re.iur.li.6. Et qñ acceſſoriū venit officio iu dicis mercennario,tunc ſu blato principali tollitur, & acceſſoriū.C.de po.l. 4.Secus qñ acceſſoriū venit officio iudicis nobili.ff.de cō di.ind.l.fin. §. Lucius, in gloſ.alias regſr non tenet acceſſorium vbi non tenet principale. l. cum principalis,

palis, de reg.iur. niſi diuerſam habeant rationem, vt ibi tradit Dec. de qua regula latiſſimè Dy. in d. c. acceſſorium vbi videndum.

Accidere interdum ſignificat mori. l. in vulgari. §. fin. de verb. ſig.

Accipere aliquando capitur pro recipere, vt in auth. de dep. & denu. circa prin. col. 6. Aliquando accipere exponitur. i. retinere, ibi, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. 27. q 2. priuſquam. Accipere vel recipere dicitur quis verè vel interpretatiuè, vt no. in gl. l. poſtulante, in fin. ff. ad Treb.

Accipere nõ inducit dominij translationem de neceſſitate. Bar. in l. naturalis. §. & ſi quidem ff. de præſc. uer.

Accipere & capere differunt. Nam qui capit rem ſuam facit, ſed qui accipit non facit ſuam. Et qualiter intelligatur hoc uerbum accipit, vide de acq. rer. do. l. in laqueum in glo. 1. & 2. & ff. de fur. l. qui uas. in glo. 2. Aliquando accipere ponitur pro intelligere, & cognoſcere, §. cunq;. in proœmio Inſtit.

Accipere iudicium pro litem conteſtari. l. is qui. de rei vendicatione.

Accipiat poſitum in ſubſtitutione eſt verbum directum Barto. in l. Centurio. ff. de vulg. & pupi. ſubſt.

Accola eſt, qui colit terrã nõ propriam, unde: Accola nõ propriam, propriam colit incola terrã. Et dicitur ab ad, & colo, quaſi qui aduenicns colit terram.

Accommodare apud Inſti. §. den. in proœ. Inſtit. eſt tribuere Gof. ĩ l. ſi qua. C. fam. erci. poſuit pro impartire, atq; interponere.

Accommode. i. multum commode. de elect. vbi periculum. lib. 6.

Accreſcat, hoc verbum inducit fideicommiſſum Bar. l. codicillis. de vſufr. leg.

Accumbere pro iacere. l. hæc verba. §. ſubdiſiunctiuorum, de ver. ſig.

Acurate i. diligenter, ſtudioſe, curialiter, uel compoſitè.

Accuſator eſt ille, qui aliquem coram iudice accuſat, & criminalem ſibi mouet q̃ſtionem Et dicitur accuſator, q̃a ad cauſam uocat eum, quẽ appellat, vt in c. forus de verb. ſig poſt medium.

Accuſare iure mariti eſt in accuſando, certa hñt ſpecialia,

lia,de quibus.in l.iure mari ti.& in l.quāuis.C. de adu.

Acephalus.i. ſine capite aba, quod eſt ſine,& cephas.caput 24.diſt. nulla in auth. de app.§.generalem.

Acetum nō cōtinetur appellatione vi.ff.de vi.& oleo le. l.ſi quis vinum. Bar. in l.1. de erog.mil. ann.li.12.C.

Acinaceū uinū appellatur vinum ſecundarium,hoc eſt quod ex uuis expræſſo muſto addit,aq; acqua maceratis conficitur.l.ſi quis vinū, de vi.tri.& ol.leg.

Acohti Græcè dicuntur ceroferarij,vel accidentes Latinè,à deportādis cereis quādo legēdū eſt Euāgeliū aut ſacrificiū offerēdū.vt inquit tex.in c.cleros ad fi. 21.diſtintione.

Aconitum,ſpecies veneni. l. eiuſdem.§.alio. ad l.Corn. de ſica.

Acor & mucor ſunt uitia vini & panis quando aceſeit & muceſcit.

Acrimonia eſt propriè acerbitas, ſed ſecundum legiſtas eſt pœna quæ infligitur ſacrilegis ſicut incarceratio, vel exilij relegatio.C.de ſacroſ.eccl.l. placet,q̄ eſt canonizata. 16.q.1.c.placet, ſub §.nouarum, vbi etiam dicitur de hoc.

Acta dicuntur publicę ſcripturæ negotiorum q̄ in iudicio aguntur ordinē eorū, modum & figuram continentes. Vel ēt sūt proceſſus ſiue geſta curiæ gl. in l.acta. de re iud.& c.quoniā cōtra de ꝓb.Sūt aūt acta triplicia. Nā quædam ſunt acta iudicij ordinatiua, quæ valent ad ordinationem iudicij,vt eſt libelli oblatio,li.cōteſt. Quędā valent ad veritatis indagationem& dicūtur indagatiua veritatis,vt depoſitio teſtium, editio inſtrumentorum, & cōfeſſio partium.Et q̄dā litis deciſiua,q̄ valēt ad deciſionē cauſæ. Item acta ēt quandoq; dicimus locū,in quo reſidet iudex inſtructus de cauſa cognoſcēs vbi acta detegūtur vtquilibet factum ſuum audiat ſeu videat, & ſuum cōſequatur vt meritum, qui locus aliter etiam ius appellatur. de iu.& iur. l. pe.§ fi. Porrò acta & geſta quēmadmodum diſtent, oſtendit iuriſ.in l.Labeo.de verb.ſig.

Actio ſignificat tripliciter,ſtrictè, latè & latiſſimè. Strictè ſignificatius procedēdi quòd oritur ex obligatione.

gone. Latè ſignificat dū iuriſditionē iudicis, & ita nedum ſignificat perſonales, ſed etiam reales actiones. Latiſſimè cum etiam ſignificat officium iudicis, & hoc modo quærela in of fi. teſt. dicitur actio. ff. de lega. 1. l. cum filius. in princ. facit l. actionis verbo. ff. de verb. ſign. & l. actionis verbo. ff. de act. & obl. Et hoc verbum actio ſignificat bene ſimul ius & factum, nec eſt inconueniens.

Actio ergo ſignificat officiū. i. ius proſequendi licet officium ſit facti & ponatur differentia inter iuriſdictionē, & officium. Eſt enim actio ius proſequendi in iudicio, quod ſibi debetur, inſtit. de act. in prin. Et addunt quidam quod ſuū eſt vel aliēnum, ita ut illa diffiniito includet omnem actionem tàm in rem, quàm In perſonam, ſed illa diffinitio præmiſſa ſolum comprænhendit actionem perſonalem. illud autem quod tuū eſt, tibi non debetur. Si vero quod non tuum eſt, & quicquid eſt in iudicio debet includi diuerſimode quod petitur, & concluditur in actione reali, & perſonali, quia in perſonali peto mihi debitum, in reali vero actione peto aliquid vt meum, quare hoc verbum actio ſumitur aliter, & aliter vt præmiſſum eſt.

Et nota ꝙ hoc verbum debetur quandoque large ſumitur, ut cum dicitur quicquid in iudicio tibi debetur i. res quā petis ut rem tuā ſiue rei uendicatione actione commodati ſiue depoſiti ſecundum Azo. in ſum. tit. de edē. circa prin. Olim dicebatur actio conceptio verborum formata à magiſtratib. l. 2. §. deinde ex his. ff. de orig. iur. vnde dicebatur formula vulgaris. ff. de fur. l. ſi ſeruus nauē. Hodie autem fit ſine impetratione & conceptione verborum ſolemnium. C. de formu. & impe. acti. ſubla. per totum. Nec hodie eſt aliqua differentia inter interdicta & actiones cum interdictum nihil aliud ſit quā actio prætoria. Dicitur ergo actio ius ciuile uel prætoriū quo debitum in iudicio à te exigere poſsū, uel petere rem mihi reſtitui ſecūdum Az. & Goff. de iud. c. dilecti, & eſt actio de iure ciuili. inſti. de iur. nat. gen. & ciui.

& ci. §.ius autem.Et ſecundum canones actio dicitur cauſa.c.forus,de verb.ſigni. Et ſcd̃m leges actio debet poni in cauſa; quia nemo ſine actione expetitur.ff.de neg.geſt.ſi pupilli in fi.& c. examinata de iud. prohibẽtur tamen attentius nimis ſubtiles actionem i ntentiones,ut in c.dilecti. de iudi.

Adde ꝙ actionis verbum modo ſumitur generaliter modo ſpecialiter, generaliter accipitur pro omni actione,ſiue ſit in rem, ſiue in perſonam.Specialiter, pro actione perſonali tantum. l.pecuniæ verbum. §.actionis,de uer.ſig. Accipitur,& & multis alijs modis, quos annotauit gloſ.2.Inſtit. de actiõ in prin.

Actio ad exhibendum datur contra poſſeſſorem. uel aduerſus eum qui dolo malo poſſidet,vt rem exhibeat. i.in publicum deducat:ut fiat aduerſario copia uendicandi, ſecundum Azo. in ſumma tit.ad exhi. in principio. Nam exhibere eſt rẽ in publicum deducere, & videndę, tangendæq́; & apprehendendæ rei facultatem præbere, & oſtendere ut aduerſarius copiam habeat rẽ eſſe ſua contendendi,ut cum quis dicit,hęc eſt res mea,quia tacta ſeu viſa ab eo ſibi ſuadetur, ut ff.ad exhibendum l.2.cum ibi not. Et ſi erit inſtrumẽtum res ipſa exhibenda. debet fieri facultas legendi,& etiam deſcribendi. ff.quemadmodum teſta.ape.l. 1, & 2.§.inſpectio.Et ſic exhibere dicit̃ propriè quaſi extra ſecretum habere,& ſecũdum Placent.quaſi extra ſe habere.

Actio arborum furtim cæſarum habet condemnationem aduerſum eum, qui arbores furtim cædit, inſcio,& inuito domino. Et competit contra ipſum dãnum dantem ad duplum dati, in quo caſu etiam cõpetit huic actio legis Aquiliæ,ita tamen ut deducere poſſit in condemnatione, quod actor conſecutus eſt altera actione, ut ff. arborum furtim cæſarum. l. 1. & appellatione arborum etiam uites continentur ff.de arb.cæd.l.1.§.arboris. Item continetur hædera, quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hær. ff.arb.fur.cæſ.l.uitem & in

gl.ēt,& arūdo nō male dicetur arbor. & idē de Salicto, qn̄ iam radices immiſit, ut ead.l.vitem. iuncta gl.

Actio caluiſiana eſt, p̄ quā reuocantur ea, quæ in fraudē creditorum, patroni libertus alienauit. ff. de iure patro.l.ſi libertus.

Actio commodati eſt triplex. ſ.directa, vtilis & contraria. Vnde directa competit ei, qui rem aliquam commodauit contra commodatarium ad repetēdum ipſam rem, ut ei res & eius acceſſiones reſtituantur facto & expleto vſu, propter quem commodatum eſt. ff. commo.l.1. ſecundum Plac.

Actio commodati contraria ei competit, qui commodatum accepit in eum, qui cōmodauit ad impenſas in re commodata factas veluti ſi ægrum ſeruum curauit. Sed quod nomine cibariorum impendit, non reperit, ff. commo.l.in reb §.poſsūt cum § ſequenti. Actio commodati utilis ſm Plac. cōpetit ubi non eſt verè commodatum, ſed interpretatiue, ut ſi amicus ex confidētia rem amici ex propria autoritate accepit. Et pone melius exēplum per l. 1.§. ſi, cum l.2.& 3.in princ. ff. commodati.

Actio communi diuidūdo inter eos datur, qui ſine ſocietate, nec ex cauſa hæreditaria aliquid commune habent, ut id diuidatur, ſecundum Plac.& Az. Item ſi ex contractu ſocietatis res illa ſit communis, habet locum diui.l.2. Et de iſta adictione. ff. de iudicijs.l.ī trib.

Actio conducti competit ei, q conduxit a locante vel à locatore fundum, nel p̄dium, uel domum, & competit ei ad hoc, q; liceat ſibi inhabitare, vel in vſu habere rem conductam ēt cōpetit contra locatorem, ſi aliquis expēſas vtiles, vel neceſſarias ibi fecerit.

Actio confeſſoria eſt, quæ cōpetit ei, qui dicit ſe habere ius uel ſeruitutem per fundum vicini eundi uel agendi, uel altius ædes ſuas leuādi, uel quancunq̄. aliam ſeruitutem in re ipſius, etiam inuito eo. Hæc autē actio in rem dicitur vel realis, qa rem tuam corporalem. ſ. ius eundi per fundum petis, quamuis ipſa ſeruitus ſit incorporalis, vt ff. ſi ſer. ven.l.ſecunda in principio. Et dicitur confeſſoria, quia

verbis affirmatiuis conſtituitur, & eius contraria verbis negatiuis proponitur, quæ dicitur actio negatoria, ſecundum Placen. ff.ſi ſeruit.vendicio.l.ſi quã do,§. cum in domo, & ibi not. Vnde actio negatoria competit ei, qui dicit aliquem non habere ius vel ſeruitutem ad aliquid quod facere volebat alter, & ipſum per hanc actionem ꝓhibet, vt quando dominus fundi intendat aduerſus te ſolitum ire per fundum ſuum dicens. Non eſt tibi ius ire per fnndum meum, & hæc actio similiter in rem dicitur, quia dominus, fundi vendicat libertatem, dum ipſam intendit veibis negatiuis, dicens, quòd alter non habet ius eundi vel agendi, per fundum ſuum, nec altius ædificandi ædes, ne lu minibus ſuis noceat, & ſic per hanc dominus fundi ad hoc agit, ut fundus, ſuus declaretur liber, & alter deſiſtat, & prohibeatur ne cum de cætero inquietet ff.ſi ſeru.vendi.l.ſecunda,& l.loci corpus, §. competit, & inſtitutio.de actio.§.contra. Et actio non competit de dominio, ſed de iure prædiorum, ſicut & confeſſoria, vt in præall.l.2. in prĩcip. Et licet ſecundùm Pla. dicatur ideò negatoria, quia verbis negatiuis intentatur tamen, contrarium, not. in l.2.& §.contra, ſupra alleg. Nam quælibet earum, ſcilicet actio confeſſoria, & negatoria poteſt dari per verba affirmatiua,& etiam per negatiua. Non ergo ſumunt differentiam per formam verborum, ſed differunt ratione materiæ. Inde breuiter concludendo ſiue per affirmationem ſiue per negationem debetur, tamen in hoc differunt, quia confeſſoria datur ad tuẽdã ſibi ſeruitutem debitam, & negatoria datur ad tuendã ſibi libertatẽ ſuã. Et notant doctor. exempla, in quibus confeſſoria intẽtatur verbis negatiuis,& negatoria verbis affirmatiuis, in c. cũ eccleſia Sutrina, de cã poſ. & ꝓpriet. vbi bona gl. de his, extra de iu.ĩ c. examinata, & ĩ d.l.2.ff.ſi ſeruit. vendi.

Actio criminalis dicitur, ex qua pęna fiſco eſt applicanda, licet pecuniaria ſit, gl.& Bar.in l.3.in princ.de ſepul chr.viola.

Actio datiua, quæ. require in-ſtra in verſic. actionum 13. ſpecies.

Actio depoſiti eſt duplex, ſcilicet, directa, & contraria. Actio depoſiti directa competit depoſitori ad repetendum depoſitum, & acceſſiones eius, & competit in ſimplum, niſi fortè res ſint incendio, ruina, naufragio, tumultu, depoſitæ. Hoc enim caſu qui depoſitum ſic receperit, ſi negauerit, & inficietur, & de hoc conuincatur in duplo condennabitur: hæc probantur, ff. depoſiti, l. 1. §. ait prætor.. Sed actio depoſiti, contraria cōpetit ei penes quem res depoſita eſt ad petendum impenſas ſi quas circa rem impenderit, & illas repetit: vel damnum datum per ſeruū depoſitum, ſecundum Placēt. De illa cōtraria actione habetur, ff. depoſ. l. ſi apud. in prin. & l. actione.

Actio de appoſito, vel ſuſpenſo quo iter eſt vulgo: cuius nocere poterit: datur aduerſus eum qui in ſub grunda vel protecto habet id appoſitum vel ſuſpenſum qđ nocere potuit: cuius condemnatio eſt decem ſolidorum, ff. de his qui deiec. vel effud. l. ſi verò, §. ait prætor.

Actio de conſtituta pecunia competit aduerſus eū, qui ſi ne ſtipulatione conſtituit pro ſe vel pro alio ſoluere, C. de conſtitu. pecunia, l. 2. Nam conſtituere largè dici poſſet quilibet qui pro alio ſe obligat: ſed C. de conſtit. pecun. conſtituere ponitur pro eo tantum qui quod alius debet, ſe ſolutū conſtituit: nec diſtinguitur ex qua cauſa quis debeat: certa vel in certa, vel ciuili vel honoraria: dum tamen efficaciter debitum potuerit peti, & exigi, vel ſaltem ſolutum retineri: vt quia tantum naturale erat debitum.

Actio de dolo competit mihi, quando damnum dolo malo à quouis eſt mihi datum, vel ſi quis aduerſus me verſetur doloſè conſulēdo, vel malitioſè negotia mea adminiſtrando, nec ſupereſt aliqua alia actio qua poſſū experiri. ff. de dolo, l. 1. §. verba. Sed non datur niſi duos aureos excedat. Hęc autem non datur liberis contra parentes. Ratio, quia odioſa eſt, & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur liberis cōtra patronos, nec

humili

humili aduerſus eum, qui dignitate excellit nec plebeio aduerſus conſularem receptæ auctoritatis,nec luxurioſo vel prodigo aduerſus hominem vitę emendatoris. Datur tamen hæc actio in factum contra prædictos,vt fiat mentio bonę fidei,& verbis ſic temperandis in cõceptione libelli, in qua nulla eſt facienda mentio doli.hæc probatur,ff.de dolo,l.ſi oleum,§. finali cũ l.ſequenti.

Actio de dolo,& furto eorum qui ſunt in miniſterio cauponum,ſtabulariorum, vel nauem exercentium, datur aduerſus caupones ſtabularios,& natuiras qui quando officio malorum, homniũ vtuntur. in duplo, ſeu in duplum tenentur; cum dolus vel furtum commiſſum eſt in his rebus, quas ſaluas forte recipere,ff. naut. cau. ſtab.l. 1.& infra actio in factum.

Actio de effuſis, & eiectis datur aduerſum eum ex cuius habitatione vel habitaculo aliquid effuſum vel eiectũ eſt contra iter publicum: unde damnum datum alicui tranſeunti reſtaurandũ eſt in duplum:& ſi liber homo inde perijſſe dicatur in quinquaginta aureos hæc datur actio. Si verò viuet, nocitumque ei eſſe dicetur: datur ob eam rem quantũ videtur iudici ex bono, & æquo:compenſatis impenſis factis,& operib.quibus, eſt cariturus in vtiliter. ff. de his quis,de iec.vel eſſud. l. 1.in princ.

Actio de in rem verſo datur aduerſus dominum vel patrem ſi ſeruus vel filius pecuniam in rẽ patris, vel domini impedit quam mutuo accepit,ff.de in rem verſo,l. 1.in princ.

Actio de pauperie competit aduerſus eum cuius animal damnum dedit contra naturam ſui generis,verbi gratia,ſi equus non ex loci anguſtia vel non inſtigatus calce percutiat: vel bos cornu petat ex naturali feriate.Secus tamen ſi inſtigatus vel ex loci anguſtia dãnum dederit, in huiuſmodi actionis condemnatione, venit damni dati reſartio: aut in ſolutione venit ex l. 12.tab.noxæ deditio. dominus,n.noxali iudicio ſui nomine conuentus: ſeruum actori noxæ dedendo liberatur:inſt.de noxa. actio.§. 1.&

i.& ſi animalia noxæ dedã tur,proficiunt reo ad liberationem,inſtitut. ſi quad. paup.fec.dic.Et vtrum ma lit aut ſoluendo damnum ſufferat, aut aliàs pro no xa det animal: hoc per eũ ſtet.Er probantur hæc. ff.ſi quadr paupe.fec.dica.l.i .in princip.& inſtitutio.cod. ti tulo,§.i.Et noxia ſignificat delictum: ſed delinquẽs vo catur noxa.inſt.de noxa.in glo.ſuper uerbo noxia . Vn de uerſus.Noxia delictum, delinquens noxa uocatur. Et tamen ſæpe unum pro reliquo dicitur, ſeu accipi pitur.ut ibidem dicitur.

Actio de peculio, uel peculio tenus competit ei,qui cum filio familias, uel ſeruo pe culium habentibus contra xit.ff.quod cum eo.l.i.cum ſeq.Quæ poſt mortem filij uel ſerui eſt annalis, nec non poſt emancipationem manumiſſionem,uel aliena tionem,ff. quando actio de pe.eſt annalis.l. i. §. quan diu,ubi dicitur. Quandiu fi lius uel ſeruus in poteſtate eſt de peculio actio perpe tua eſt: poſt mortẽ autem eius: uel poſtquam emanci patus, manumiſſus, aliena tus ue fuerit:temporalis eſſe incipit,i.annalis: & com petit hæc actio, aduerſus dominum uel patrem: ut not.ff.de pec.l.i.§.uerba.

Actio de rationibus diſtrahen dis datur, pupillo ad impu gnãdũ rationẽ à tutore red ditam,qui fortè res aliquas pupilli abſtulit, nec illas in lib.rationum deſcripſit:Di cta ex eo,quòd rationis red ditio per tuto rem facta, di ſtrahẽda.i.dilanianda, & in ſcidenda uenia per eiuſmo di actionem.l.i.de actio. di ſtrahend.

Actio de rebus, eccleſiaſticis uenditis cuſtodib. earũ da tur aduerſus eos,qui ſacras res emerunt citra formam: nulla eis actione relicta cõ tra ſacroſanctas eccleſias de pretio, quod dederunt re petendo. Hæc actio datur in factum,cum res in aliam rem eſt mutata: ut cum ex phiala factus ẽ ſcyphus. Si uerò in forma ſua ſit: rei uendicatio locum habet: ſi alienetur: quod ex lege datur.

Actio de ſuperficie in rem,cõ petit ei,qui ſuperficiem ha bet in alieno ſolo nomine conducti ad repetendum ſuperficiem ſi poſſederat,ff. de ſuperfic.l.i.§ qui ſuperfi ciem

ciem,in fine, & §. quod au tem,uerſi.& ſanè.

Actio de tigno iniunctodatur ei cuius tignum ædificio alieno iniunctum eſt ab eo qui æſtimabat ſuum tignū eſſe.Si uerò ſciens alienum is doloſè fecerit id, tenetur de tigno immiſſo, & furti, & actione ad exhibendum: non quòd tignum cogatur eximere: ſed quòd interſit præſtare. Et hæc probantur,ff.de tign.iniun.l.prima & ff. de rei uendicatione l.in rem,§. primo ,cum ibi notatis.

Actio directa eſt quando aliquid directè petitur in ius, ut ex commodato uel de poſito,& huiuſmodi.

Actio utilis eſt, quæ datur non ex iure aliquo directo, ſed utiliter, & ex æquitate competit; ut in publiciana & huiuſmodi, ſecundùm Placent.& Azo. De iſta actione utili habetur,& notatur,ff.de negot. geſt. l.ſactione,& ff.ſi quadr. paup. feciſ.dicatur,l. penultima. Et nota,quòd actio directa & utilis eiuſdem ſunt effectus: ut in l. actio præallegata, & nihil differunt, licet ſecundùm quoſdam differant,ut not.in l. ex legato, C. de legatis, & plenè per Cynum in l. prima, C. de action.& obligation.unde directa datur ſecundùm uerba, & mentem,& inter dictum unde ui directum datur tantùm contra ſpoliantem, uel mandantem ſeu ratam habentem ſpoliationem ſuo nomine factā, quia uerba,& intentio prætoris hoc uolunt in hoc inter dicto, ſed idem interdictum utile datur ex mente tantum, de æquitate quadam, non uirtute, uerborum. Datur etiam contra eum,qui aliàs ex iuſta cauſa rem poſſidet, non tamē prędictis tribus modis, ſed fortè poſſeſſionem uacuam intrauit, uel rem in domo ſua inuenit credens eſſe ſuam,de quo in capitulo cùm ad ſedem, de reſtit. ſpol.Et dicit Ang. quòd habens ius utile, & intentas directum,malè libellat, & quando in principio detecta fuit ineptitudo,ſuccumbere debet.

Actio ædilitia cōpetit multis modis.Et pri mò,ſi res uendita ſit redhibita propter uitium ſiue morbum; ſed tamen à uenditore, reſtituitur pretium emptori cum acceſ

acceſſionibus, & alijs quæ ædiles inhibēt;& in hoc caſu eſt perpetua, de hac habetur.ff.de ædil.edict.l.ędiles,in prin.§.1. & finali, & l.illud.2.reſ. & l. redhibitoria,eo.tit.Secundò, competit,quando fit, vt res vendita non placeę, quòd reddatur: & tunc eſt temporalis vſque ad 60.dies: vt ff.eo. ti.l.quòd ſi nolit, §. ſi quid ita venierit.Tertiò, competit ſi venditor,non vult tradere ſeruum,vel mancipiū, vel iumentum cum ornamento cum. quo oſtenderat tempore venditionis ꝓ ipſo ornamento: vel vt fiat redhibitio rei principalis ꝓpter acceſſoria:& tunc competit etiā vſque. ad 60.dies. ff.eo.ti. l.ædiles, in princip. & §.vendēdi.Quartò verò, competit, quando eo loco quo iter eſt vulgò: habet quis canem, lupum,urſum aprum verrem,patheram, leonem, &c. vel animal aliud quod nocere poſſet: ſiue ſit ligatum, ſiue ſolutū, ff.eodem titul.l.hi enim,& l.ſequent. Et ſi homo liber petierit: ſolidi ducenti præſtabūtur:ſin aliter ei noceatur,quod ęquum videbitur, condemnabitur, vt l. qua vulgo,ff.eod.ti.ſed plenius uide de his Gul.in Spec. in tract.lib. de empt.& vend. §.nunc dicendum eſt.

Actio empti competit emptori ad rem petendam quam emerat: in qua venit commodum quod acceſſit. Et ſi quid in ſpeciali pacto cōprehenditur,in hac actione attenditur: prout quiſque ſibi paciſcitur, ff.de act.emptio.l.emptor. in princ. & inſtitu.de emp.& vendit.§. ſed noſtra,in fine huius cōtraria eſt actio venditi:quæ competit venditori ad petendum pretium, & intereſſe,& vſuras tempore morę, prout inter partes conuentum ſeu contractum eſt,de iſta habetur in l. Iulianus, §.ex vendito.eod.tit. & de empt.& vend.inſt.in §. pię alleg.ſed noſtra.

Actio æſtimatoria,ideſt,actio præſcriptis verbis ſic cognominata eſt actio: quæ æſtimatio ꝓponitur gratia dubitationis tollendæ, quādo res æſtimata vendenda datur. Dubitatum enim eſt an ex vendito ſit actio: an ex locato: an ex conducto an mandati, vt ſi rem meā tibi do, & æſtimo tibi eam decem:vt aut rem, aut decem

cem reddas: ſi verò plus vendas, tuum ſit, vt not. ff. de æſtimat. actio. in rubro, & l. 1. inſtituion. de action. §. actionum autem.

Actio ex ſtipulatu naſcitur cùm de re certa in genere, ſed incerta in ſpecie fit ſtipulatio, vt inſtitut. de verborum obligationibus, in principio. Nam ſi res eſſet ſimpliciter incerta: ſtipulatio non ualeret. ff. eod. titu. l. ita ſtipul. in princ. Et ſtipulatio eſt uerborum, conceptio, vt cum ſpondes dare ſeruum: uel ſpondes te facturum domū. Et pertinet hæc ad actiones in perſonā, quæ oriuntur ex contractu uerborum. Et hæc colligūtur, ff. de act. l. 1. §. j. & l. actionum gener. §. in perſonā, & inſtitut. de obl. §. fin. & de actio. §. j. & uerſi. nanq. cum ſim.

Actio ex teſtamento non ſolum ſcripto hæredi competit ad petendum hæreditatem, ſed etiam contra hæredem ſcriptum à legatarijs & fideicommiſſarijs. C. cōmunia de lega. & fidei. l. i. Et ſapit naturam actionis bonæfidei. l. in minorūm, C. ex quib. cauſ. in integrū reſtitution. non eſt neceſſaria. Tamen dicit Bart. q̄ re uera eſt ſtricti iuris: cum nonnumeretur inter actiones bonęfidei, in §. actionū inſtitutio. de action. vt not. in l. huiuſmodi, §. ædes, ff. de leg. i.

Actio exercitoria ſecundum Azo. in ſum. C. eod. titulo, datur contrahentibus cum magiſtro nauis, propter nauigādi neceſſitatem contra exercitorem nauis: qui magiſtrum naui præpoſuit: quē ęquum fuit teneri, ut tenetur, qui inſtitorem tabernæ uel negotio præpoſuit, ff. de exercitoria actio. l. i. in principio. Hæc ergo actio non datur cōtra magiſtrum nauis: ſed contra eū, qui magiſtrum naui præpoſuit, ſcilicet in eam cauſam, in quam præpoſitus eſt expreſſe vel tacite: ut in ea l. i. §. non autem, & §. igitur præpoſitio. Eſt autem magiſter cui totiùs nauis anchora, & cura mandata eſt. l. i. §. magiſtrum nauis, ff. eodem, qui uulgari Lombardorum, & Prouincialiū comitus dicitur: & in Theutonico, & in Almanico ſtyermām dicitur. Nec diſtinguitur an iſte magiſter ſit liber uel ſeruus, maior uel minor.

minor. Et ſibi imputatur, q eum præpoſuit, vt l. 1. præallegata, §. cuius autem con citionis. Sed exercitus dicituris, ad quē obuentiones quotidianæ, aut redditus q̄ſtus, & vtilitates nauis perueniunt, & pertinent, vt ea. l. 1. §. exercitorem: ſiue verus dominus nauis ſit: ſiue à domino nauem conduxerit ad tempus vel in perpetuum: vt dicitur ibidem.

Actio familiæ herciſcundæ inter eos competit, qui communem habent hæreditatem diuidendam, ff. familiæ herciſcundæ. l. 1. & 2. Et dicitur actio familiæ herciſcūde, i. hæreditatis vel ſubſtantiæ diuidendæ ſecundum Azo. in ſum. ut no. ff. eod. titul. in rubro. Nomen enim familiæ quandoque ponitur pro ſubſtantiæ, & hæreditate, vt ff. de verbor. ſignifi. l. pronuntiatio, §. 1. Sed herciſco eſt verbum grecum, idem quod diuido inde herciſcundæ, id eſt, diuidendæ, vt not. glo. ff. eod. tit. in rub.

Actio fauiana, & pauliana ſic dictæ ſunt ab autoribus, & earum inuentoribus, & habent locum, quando debitor in fraudem creditoris alienauit ea, quæ obilgata fuerunt creditori, vt reuocetur ipſa alienatio. Datur etiam actio Fauiana patrono ad reuocandum alienata per libertum, vel per debitores in fraudem patroni vel creditoris, in qua veniūt fructus etiam poſt litem cō te. percepti, vt no. ff. ſi quid in fraudem patro. l. 2. & ibi per totum. Sed Pauliana datur propriè creditori ad reuocanda alienata in fraudem per debitorem, de qua ff. quæ in fraudem cred. l. 1. § fin. & in l. hac in factum. In qua etiam veniunt fructus, vt eo. tit. ait prætor §. per hāc, & §. preterea, quod intellige iuxta l. fi. §. non ſolum, eo. tit. de quibus am babus, ff. de vſu. l. videamus 2. §. in Fauiana, & inſtitut. de action. §. item ſi quis in fraudem.

Actio finium regundorum cō petit pro finib. ad diſtinguēdum, vel ad iudicandum, ff. eo. tit. l. 2. §. iudici, & l. ſeq. & inter eos agitur, qui agros confines habent vel p̄dia. inſtitut. de actio. §. item finium regundorum, & habet locum in ruſticis prædijs tantum, ff. eodem titul. l. 2. & non in vrbanis, quia

vrbana

vrbana prædia non ſunt confinia, ſed vicina quia parietibus diſtingui conſueuere, ſed confinia dicimus, quæ adeo ſunt proxima, vt nullus paries in medio interponatur. ff. eod. tit. l. ſed & loci. §. hoc iudicium, cũ ibi not. Vrbana prædia dicuntur omnia prędia, quæ habent ædificia, etiam ſi ſint in villa, quia urbanũ prædium non facit locus, ſed materia habitandi cauſa facta. Vnde ſi in urbe ędificium, cauſa non habitandi, ſed gratia reponendorum fructuum fiat, dicetur prædium ruſticum. Sed & horti in ædificijs cõſtituti niſi plurium ſint in reddditu, vinearii forte, vel etiam olitorii, continentur appellatione urbanorum prędiorum. ff. de verb. ſigni fi. l. vrbana. Ruſtica autem prædia vocantur agri non habentes ædificia. Et ſi inter te & me contra quem ago finium regundorum; uia publica, vel publicum iter uenit, non habet locũ hæc actio, quia confinium non intelligitur, ſecus ſi riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorum agi poteſt contra dominũ riui. ff. eod. tit. l. ſed & loci. §. fi. cum l. ſeq. & ibi no. Eſt autem hæc actio duplex, qa in ea vterque eſt actor, & vterq. eſt reus, extra de probat. ex literis ff. eo. l. tit. l. iudicium communi diuidundo, & l. familiæ herciſcundę, & l. inter cohæredes. §. ſi familiæ. ff. familiæ herciſ. Item eſt mixta: quia eſt in rem, & in perſonam inſt. de act. §. quędam actiones. & §. item finium regũdorum. Item perpetua eſt, vt C. eo. l. vlt. & ff. eod. l. iudiciũ communi diuid. & inſtit. de actio. §. quędã, quod tamen non ſic intelligitur, vt ſi vicinus meus ampliores fines ei cui vendiderat oſtenderit, nõ poſſit ille, qui emit, longo tempore preſcribere, hoc enim falſum eſt, vt ff. pro empt. leg. 2. §. ſed & ſi fundus. & l. qui fundum. § ſi fundum. Sed ſi oportet intelligi ſecundum Az. vt etiam poſt decem, uel viginti annos locum habeat hæc actio ꝓ finibus terminandis, quamuis de meis finibus aliquid præſcripſeris. Nam & ſi ab initio ſine aliqua præſcriptiõe hoc cõſtaret eſſe tuũ agere poſſem, vt cõmodius

termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occaſio, &c. Si quæras quādo incipiat currere præſcriptio huic actioni, Reſpondetur ab eo tempore quo incepit poſſe hæc actio intentari. Et incipit poſſe intētari cū fines cęperunt turbari, & ex eo naſcitur hęc actio ſecūdum Azo. in sū. C. eo. tit.

Actio funeraria contra hæredem bonorumve poſſeſſorē datur, ff. de rel. & ſump. fun. l. at ſi quis. §. fin. & datur ei, qui funerauit non vt hæres defunctum, ſed cauſa pietatis, ut d. l. at ſi quis. §. ſed interdum, & §. ſi qs. cum ibi nota. Per hanc. n. actionem ueniunt reficienda expenſæ ibidem a funeratore factæ.

Actio furti manifeſti ſecundum Azo. locum hēt quando furrem tenēs uiſus vel deprehenſus fuerit, ſiue in publico, ſiue in priuato, vel a domino, vel alio antequā perueniat ad locum quo ꝑferre rem deſtinauit. Si talis deprehendatur, vel cum re uideatur, & ad eum deprehendendum occurriſti licet abiecto furto aufugerit, furti manifeſti tenetur. l. ſi quis 1. §. ſed Celſus. ff. de fur. niſi ſui ripientis mutetur ſtatus, ut tu mihi ſur ripuiſti in ſeruitute, & manumiſſus in furto deprehēderis cum re furtiua, ſed ſi tu pertuleris quo deſtinabas, teneris furti non manifeſti, cum enim deprehēderis cum re furtiua priuſquam eo loco pertuleris, quo deſtinaueras illo die manere cum furto: tunc fur eſt manifeſtus. Hæc omnia dicuntur. ff. de fur. & datur actio furti manifeſti in quadruplum, inſt. de obl. quæ ex delic. §. pęna manifeſti.

Actio furti non manifeſti cōpetit quandocunque prædictis modis furtum non manifeſtum probatur. ff. eod. tit. l. nec manifeſtum, & inſtit. de oblig. quæ ex deli. na. §. nec manifeſtum. Et etiam ſi uidiſti furtum fieri: te tamen abſcondiſti cum furtum faceret ne te occideret, non eſt manifeſtum. ff. eod. tit. l. ſi quis in ſeruitute. §. cæterum, & datur hæc actio in duplum. inſtitutione de obligatione, quæ ex deli. naſ. §. pęna manifeſti.

Actio hypothecaria, uide inſtit.

ſtit.de actio.§. item Seruiana. Et hæc actio aduocat nudam poſſeſſionem,ff.de euic.l. ſi cum uenditor, §. primo.

Actio in factum dicitur quatuor modis,ut not.gl.in §. fi.inſt.de act.

Actio in factum aduerſus iudicem qui litem fecit ſuã, datur aduerſus iudicem, q per imperitiam male iudicauit,& ideo uidetur quaſi ex maleficio teneri, & inquantum de ea re æquum religioni iudicantis uidebitur pœnam ſuſtinebit, ut inſti.de obli. quæ ex quaſi deli.naſ.in prin.& ff.de ua. & extr.cog.l.fi. Si uerò dolo malo iudicauit uerè ex maleficio obligatus actione in factũ, vel actione de dolo ad omne intereſſe ei quem læſit & infamis eſt. Item tenetur crimine falſi, quod pęnam deportationis,uel ultimi ſupplicii cõtinet ut ff. ad l.Cor.de fal. l.1.§.& qui iudicem, & §. vlt. & ff.de iud.l.ſi filius. Item & tenetur crimine concuſſionis, ut ff. de concuſ.l.ultim. Item ciuiliter poteſt conueniri ex edicto de calumniatorib. in quadruplum ab quem debebat damnare per pecuniã, vt ff. de calum. l.1.& 3. §. illud, ſecundum Azo.probantur hæc. C.de iud. qui male iud.l.2.& ibi no.in gl. fi.iuncta authẽ. nouo iure ibidem poſita.& l. ſi filius fam.ff. de iudi. Iudex aũt eccleſiaſticus male inductus per gratiam, uel per ſordes, ab executione officii per annum eſt ſuſpenſus: ad æſtimationem parti quam læſit, nihilominus condemnandus. Et ſi durante ſuſpenſione ſe diuinis ingeſſerit, irregularis eſt, nec cum eo niſi per ſedem apoſtolicam poterit diſpenſari,vt c.cum æterni. de re iud.lib.6.

Actio in factum, de eo quod certo loco datur: ubi aliquid eſt promiſſum dari certo loco, ſi iudicium in illo loco conſtitui non poſſit,introducta enim eſt q̃dam actio arbitraria, ut poſſit etiam in alio loco agi. Prætor enim iniquũ eſſe arbitratur non poſſe conueniri debitorem in alio loco quam in loco deſtinato ſolutioni,& hæc actio arbitraria ex ſui natura eſt ſtricti iuris, in qua habita conſiderationi alia-

rum actionum ſtricti iuris, quicquid eſſet omiſſum, deberet haberi omiſſum, tamen in illa venit etiam qc quid ęquum & iuſtum viſum fuerit religioni iudicātis: & propter hoc appellatur hæc actio arbitraria irregularis, quia contra naturam aliarum actionum ſtricti iuris eſt, gl. in rub. ff. de eo quod certo loco.

Actio in factum de dolo, & furto eorum, quorum miniſterio quis cauponam, aut nauem, vel ſtabulum exercet, datur aduerſus eos, qui præſunt cauponæ, aut naui, vel ſtabulo: qui quoniā officio malorum hominum vtuntur, in duplo tenentur quod dolo, aut furto eorum commiſſum eſt in his rebus, quas ſaluas fore receperunt. ff. nau. cau. ſtab. l. j. in pri. & §. idem Pōponius, & l. & ita. §. idem, & §. ait prætor. iuncta l. fi. §. hac autem actione, & ff. fur. ad uer. nau. cau. ſta. l. 1. inſt. de obl. quę ex del. vaſ. §. item exercitor.

Actio in factum ex edicto prętoris de alienatione iudicii mutandi cauſa facta, datur ei, in cuius fraudem & illuſionem facta eſt alienatio, & ſuis hæredibus aduerſus eum, qui rem alienauit: quem ad intereſſe conuenit, quanti intereſt actoris coram ordinario, vel delegato, de qua Goff. in ſumma de alie. iud. mutau. cau. fac. c. 1. extra eo. tit. in glo. Ceſſat autem hęc actio ſecundum Hoſt. in ſumm. extra eo. quando is qui alienauit, eandem rem recuperauit. ff. eod. ex hoc. §. ſi quis. Idem ſi res non erat petitoris: vel ſi mortua eſt ſine culpa, niſi ſi quid actoris interſit rōne quæſtus, vel acceſſionum, vel expenſarū. ff. eod. non ſolum. §. hæc actio. & de noxa. actio. electio. §. ſi is. Item ſi reus parat' ſit ſubire vtile iudiciū, quod eſt intelligendum, quando eandem cauſam promittit ſe præſtaturum: puta promittit ſe reſtituere ſub maxima pęna, aliàs ſi diceret rem nō reſtituā, quia nec habeo ſed quanti intererit tua, vel quanti inter erit tua, uel quanti in litē iurauetis ſecus eſſet, nā & ſi hoc nō offert, tenetur ad idē, cū dolo deſierit poſſidere, vt ff. de rei uē. ſi nau tem, §. 1. & l. is qui dolo.

Actio in factum ex iuramento,

to,ꝑ quę quæritur an actor iurauerit,ſecundum quoſdã datur ei,qui cum peteret rẽ ſuam,delato ſibi iureiuran do ab aduerſario, eam ſuã eſſe iurauit. Ab eo. n. rem ſuã petit actione in factũ, qui iurauit ſuam eſſe.ff. de iureiuran.l. nam & poſtea §. 1.& §.fi.Si vero rẽ ſuam ſibi traditam poſtea amiſit & ille qui detulit iurm̃: eã nactus ſit,aduerſus eum pu bliciana competit actio.ff. de publ.actio.l eum qui.§. ſi petenti.vbi dicitur:Si mi hi petenti rem iurm̃ detu leris, iuraueroq́. rem meã eſſe, competit mihi publi ciana aduerſus te, tamen quomodo hoc debeat in telligi,ibi notatur plene,& ſolet iuſiurandum referri ei,qui detulit.C.de reb.cre. l.generaliter.§.omne igit̃, verſic.ſed iuramento.

Actio in perſonam dicitur cõ dictio,quando contendis, aliquem dare,aut facere ti bi oportere.Quando vero agis, vt reſtituatur tibi res tua & ſpeciale nomen acci pit, vt in depoſito dicitur ſimpliciter actio perſona lis, & non condictio. Hoc autem nomen condictio inde deſcendebat, quia olim iudicia erant ordina ria,& certa uerba, & quæ oportuit condici,i.ſimul di ci,vt ſi quis caderet à ſylla ba,caderet à tota cauſa. Sed poſtea illæ ſolemnita tes in diſſuetudinem abie runt, attamen nomen re manſit. vt adhuc perſona les actiones quæ ſolemni bus verbis interpretaban tur, condictiones vocen tur, & hæc colliguntur in ſtit.de act.§. appellamus, cum ibi not. & ff. eo.titu. l.actio.genera. Et harum actionum genera quędam naſcuntur ex contractu, quędam ex quaſi cõtractu, quædam ex maleficio, & quaſi male.inſti.de obliga. §. ſequens, & de actio.§. omnium. Require, ſcilicet ſe omnibus his, in verbo actiones ex contractu.

Actio in rem. dicitur uendica tio rei, ſcilicet quando di cis rem, de qua agitur tuã eſſe, & aduerſarius dicit. vel oſtendit ipſam rem eſſe ſuam. ff. de act. & ob lig. l. actionum genera. & inſtit.eodem tit.§.appel lamus. Et harum actio num alia eſt directa in rem actio, vt rei uend. actio confeſſoria, & ne

gatoria. Alia eſt actio in rem vtilis, quæ ſunt actiones de dominis non directæ, ſed utiles, quæ ex æquitate dantur quandoque nō dominis, ut ſunt publicianæ, quæ ex diuerſis cauſis competunt. Et actio ꝑ quā quæritur an actor iurauit, & actio Fauiana & Pauliana, & Caluiſiana, & actio in rem, quæ competit inter dominium tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones in quibus non de dominio, ſed de pignore agitur, ſicut ſeruiana, & quaſi Seruiana, de quibus videre loco ſuo. Et nota, quòd actio perſonalis non ſequitur fundum. ff. de contrah. empt. & uend. l. Titius §. Lucius Titius. ff. ad Trebel. l. 1. §. ſi hæres. ff. de iud. l. ſi fideic. § tractatum, & ff. de alie. iud. mu. cau. fac. l. 3. §. opus, in glo. per Dy in l. fi. ff. de nou. ope. nun. Item actio perſonalis eſt ita affixa oſſibus creditoris, quod in alium transferri non poteſt niſi fictione iuris, ff. de peculio, l. quis ergo.

Actio iniuriarum competit ei, qui iniuriam paſſus eſt, ut not. inſtitu. de iniur. in rubrica contra eum qui intulit iniuriam, uel inferri procurauit, inſt. eod. titu. §. non ſolum, & pulſauit, uel uerberabit, vel famoſū carmen ad alterius contumeliam ſcripſit, uel quoquomodo iniuria aliquem affecit, inſtit. eod. tit. §. in iniuria. In qua iudex condemnabit quanti actor iurauerit ſe nolle illam iniuriam, ſuſtinuiſſet præmiſſa tamē iudicis taxatione, inſtit. eo. titu. §. pœna. ff. eod. titu. l. conſtitut. Quidam enim dicunt, quod iurare debet potius uelle de ſuo perdidiſſe tantum, uel tantum quàm talem iniuriam ſuſtinuiſſe. Et hoc uidetur approbare Hoſtien. in ſum. titu. de iniu. & dam. dato. & Spec. eodem titulo. Alij dicunt, quòd ſufficiat eum iurare ſic, quod nollet lucrarit tantum, uel tantum pro eo, quod talem iniuriam ſuſtineret, vel ſuſtinuiſſet. Primum tamen uidetur uerius. Et actio iniuriarum ex pacto non naſcitur, ſed ex contumelia. l. ſed ſi vnus §. ſi pactum, ff. eodem titul. & diſſimulatione aboletur. Nam ſi quis iniuriam reliquerit, hoc eſt ſi ſtatim paſ-

paſſus ad animum non re uocauit, poſtea ex pęnitentia remiſſam iniuriam non poterit recolere,l.non ſolū §. 1.ff.de iniu.& neque in hęredem,neq; hæredib. datur. l. iniuriarum actio. ff. eo.tit.

Actio inofficioſi teſtamenti, inofficioſæ dotis,uel donationis,uide infrà in uerſic. Querela.

Actio inſtitoria ſecundum Azo.datur contra illum q̃ præpoſuit aliquem ſtationi, vel negotiationi gerendæ contrahentibus cum præpoſito in eam cauſam, in quam præpoſitus eſt expreſsim,vel tacitè. ff.de inſtit.act.l.1.& 2.& l.quicunque.§.non tamen, cum ibi not.& dicitur inſtitoria ab inſtitore præpoſito, quam uis exercitoria nominetur à præponente,inſtit. quod cum eod.§.exercitoria, & §.ſeq. Nam inſtitor dictus eſt ex eo, quòd negotio gerendo inſtet, nec refert an tabernis ſit præpoſitus, uel cui que alteri negotiationis,ut dicta l.quicunque & l.inſtitor.

Actio legis quid eſſet apud antiquos, exponit eleganter Alc.in l.pecuniæ uerbū §.actionis, de uerb. ſig.& Bud.l 4.de adop.

Actio legis Aquiliæ duo continet capita uel tria, licet vnum non ſit in uſu, vt ff. eod.tit.l.ſi ſeruus ſeruum, §.huius legis,& inſtit.eo.titul. Primum caput eſt de ſeruis occiſis,vel quadrupedibus,quę numero pecudū continentur, ut in l. lege Aquil.ff eod.tit.ubi dicitur de animalib.quæ gregatim habentur & paſcuntur: ſicut oues,capræ,& equi,muli,& boues,& aſini, & ſecūdum Labeonem ſues: ſed non canes. Et longè minus beſtiæ, vrſi,feræ,& leones,&c.ſed elephantes, & cameli quaſi mixti ſunt.Et ideo primo capite eos contineri oportet, quo caſu tāti ſit condemnatio quanti plurimi ipſa res ualuit anno præterito, ut in d.l.lege Aquil.ff.eo.tit. & inſtit. eo.tit.in princ. Secundum caput in diſſuetudinem abijt. Sed tertium caput huius legis eſt de eis vulneratis feris beſtijs occiſis,cæteriſque rebus ruptis,ut ueſte, uaſe, & ſimilibus. Quo caſu quis condemnatur, qui damnum dedit quanti res fuit triginta die-

bus retro, rei pretiũ & ualorem æſtimando, vt d.l.ſi ſeruus ſeruum, §.3. autem capite,& inſtitut.eodem §. capite tertio, cum §. ſeq. Et in hac actione ſi quis dãnum ſe dediſſe inficiatur.i. neget condemnatur in duplum.ff.eod.l.2.§.1.dicitur autem lex Aquilia ab Aqlio ple bis tribuno.

Actio mandati directa competit mandatori & eius hæredi ff.eod.titu.l.ſi verò §. fin.& l.ſi mandato Titii.1. reſponſo,& §.1.& econtra mandatarium,vel procuratorem poſt mandatum ſuſceptum,ff.eo.l ſi uerò nõ remunerandi,§.1.Et inquãtum intereſt id factum eſſe ꝙ mãdaui,puta mãdaui: vt fũdũ emeres, ſi mea ĩterat emi, teneberis poſt mandatum ſuſceptum, tñ ſi eundem fundum ego ipſe emo,vel alius mihi, neque intereſt aliud, ceſſabit hæc actio ſecundum Azonem,ff. eodem titulo. l.ſi procuratorem. §. mandati actio.

Actio mandati contra competit mandatario, ff. cod. titul.l.ſi verò non remunerandi. §.cõtrario,vel procuratori ad expenſas aduerſos mandatorem quatenus fines non eſt egreſſus. Si verò aliquid erogauerit vtiliter in eo non habet mandati iudicium,ſed tantum negotiorum geſtorum ſecundum Mar. licet Ioan.& Accurſi.cõtra pro ut legi.& not.Inſt.eo.titu §.is qui.& ff.eo.l.ſi pro te. cum l. ſequenti. in princ & C. de neg.geſtis. l fina li.in gl.ultima. Si verò mandauerim tibi, ut mihi fundum emeres, etiam ſi nondum pretium ſolueris,ages mecum mandati, vt ſuſcipiam obligationẽ qua teneris uenditori. Nã & ego agere poſſum, vt cedas mihi actionem empti. ff.co.tit.ſi mandato meo. primo reſponſo. Competit ergo breuiter actio mãdati directa contra illum, qui mandatum ſuſcepit adimplendum,cum primo cogi non poſſet, quod ſuſciperet mandatum, inquãtum interfuit mandatoris factum fuiſſe quod mandatur. Et rurſus ipſi mandatario, qui mandatum ſuſcepit,competit actio mandati contraria ad impenſas ſi quas fecit ratione mandati ſuſcepti

ſi

ſi fines mandati non exceſſit, ſe d ſi mādatum exceſſiſſet in expenſis factis non repetet ipſas per huiuſmodi actionem.

Actio natiua q̄, vide Actionū 13. ſpecies infra.

Actio negatoria. Regre ſupra actio confeſſoria.

Actio negotiorum geſtorum dupex eſt: ſcilicet, directa, & contraria: vnde negotiorum geſtorum directa eſt, qua agit dominus rei geſtæ contra eum, qui negocia eius geſſit. vt adminiſtrationis rationem reddat, ut puta ſi ego fui abſens., & negotia mea cęperunt eſſe deſerta, & malè ſe habebāt, tu hoc videns abſque mandato a me recepto mei contemplationes ex amicitia quam ad me habes., gerebas negotia mea: mihi datur hæc actio negotiorū geſtorum directa: ad hoc vt reddas mihi rationem adminiſtrationis, vt ff. de neg. geſt. l. 2. & inſt. de obl. quæ ex quaſi contr. naſ. § j. & § ſicut.

Actio negotiorum geſtorum contraria competit illi, qui ſine mandato ſe immiſcuit alienis negotijs gerendis aduerſus dominum negotiorū geſtorum ad repetendum expenſas negotiorum gaſtione factas; Et ueniunt omnia quæ expendit de ſuo neceſſario, vel utiliter; non tamen uoluptuosè; & hæc colliguntur. ff. eodem titulo l. 2 cum ibi not.

Actio noxalis ſecundum Azo. dicitur actio, quę naſcitur vel oritur ex delictis ſeruorum, ff. eodem titulo l. 1. & inſtit. eo. tit. in prin. & dr noxalis à noxia quod ſignificat ipſum delictum uel à noſsa, quod dicitur ipſe delinquens. Verſus. Noxia delictum. delinquens noxa vocatur.

Actio pauliana, uide ſuprà Actiofauiana.

Actio perſonalis, require infrà in uer. Actionum quędam.

Actio pignoratitia directa cō petit debitori contra creditorem. inſtitutione quibus mod. re contrah. obl. §. fin. vel cōtra eius tutorē, vel curatorē, ſi pignora acceperūt. ff. eo. ti l. ſolutū. §. fin. & hēt locū ſoluto debito, uel alr ſatisfacto queadmodū voluit creditor, licet nō ſit ſolutū; vt ſi pignora alia data ſūt creditori, vt à primis recedat

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

cedat, vel fideiuſſores ſiue res aliæ, vel pretium: vel ẽt nuda conuentio ſine prætio vel pacto. Quoties enĩ vult creditor recedere à pignore, videtur ſatisfactum, ſi vt ipſe velit, vel voluit cautum eſt licet in hoc deceptos ſit ſui facilitate, ſecũdùm Azonẽ, vt ff. eod. titu. l. ſi rem. §. omnis. & l. ſi neceſſarias. §. ſi vnus.

Actio pignoratitia contraria datur creditori contra debitorem, & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipſa re, vel eius propoſito: quia obligauit ei rem alienam vel alij pignoratam: tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. ff. eodem tit. l. tutor. §. contrariam, iuncta l. ſi quis in pignore. §. fin. & ſi debitor malitioſè verſatus ſit, obligando æs, vel ſtannum pro auro vel argento. ff. eodem tit. l. 1. §. ſi quis. & in §. præall. l. ſi quis in pign. 2. reſp. vel ſi obligauit ſeruũ per quem damnum datum eſt: puta furtum vel aliud huiuſmodi: & hoc ſi ſciuit tenetur inſolidum, id eſt in totum, ſecus ſi ignorauit: quia tunc liberabitur noxæ deditione: ſcilicet, dãdo ſeruum pro noxa. In his competit hæc actio ſecundùm Azonem & alios. Hæc probantur, ff. eodem titulo. l. ſi ſeruus pignori. Item ſecundùm Azonem agit creditor actione pignoratitia: ſi ſeruos pignoratos artificijs inſtruxit: ſi cœperant imbui antequàm ſibi pignorarentur: vel debitoris voluntate creditor eos inſtruxit. Sed ſi nihil horum interceſſit, ſi quidẽ artificijs neceſſarijs eos inſtruxit: ſecũdùm Azonem erit actio contraria, ff. eodem titulo l. ſi ſeruus.

Actio pignoratitia vtilis, ſecũdum Placen. datur ei qui impignorauit rem alienam ſine conſenſu domini: & poſtea dominus pignoris factus eſt, ff. eodem titulo, ff. rem alienam & ff. de pign. l. 1. §. 1. & l. ſi Titio. cũ ſeq: & tam directa, quàm illa dãtur principali, & ſuis heredibus: & contra hæredes creditoris: vt poteſt probari. inſtit. de perpe. & tempor. actio. §. non omnes, & ff. de actio. & oblig. l. 1. §. creditor. & inſt. quib. mod. re. cõtrah. oblig. §. fin.

Actio popularis eſt q̃ ius ſuũ populo tuetur, & competit vnicui-

vnicuique de populo de actionibos popularib. vide gl.rubr.ff.eodem titulo

Actio præſcriptis verbis ex cõtractibus innominatis deſcendit: vbi,ſcilicet, ciuilis cauſa ſubeſt ſufficiens ad actionem introducendam: & cùm negotium nõ cadit incertum & ſpeciale nomẽ contractus,nec cauſa huiuſmodi actiones exprimitur: ſed hæ actiones exprimuntur ſic:do vt des,facio vt facias, do vt facias, facio vt des.Ex quibus naſciturac̃tio præſcriptis verbis nominata:aliàs ciuilis, quãdo mihi aliquid adeſt,vel abeſt, vel abſuturũ eſt:nec tibi adeſt: nec affuturum eſt:aut mihi non abeſt: nec tibi: adeſt aut ſi nec tibi ad ſit: nec mihi abſit, & ceſſes implere quod conuenit inter nos: ego autem ſi feci, in ſubſidium intentatur actio de dolo. Nam vbi vnus ceſſat implere quod ĩ ſe eſt quod promiſit altero implere: locum habet hæc actio.

Actio præſcriptis verbis,quib. caſib. competat, vide pulchram glo.in rub.ff.eodem tit.& in §.actionum autem in verſic.ex permutatione, inſt.de actio.

Actio pro ſocio, quæ ex utraque parte directa eſt, competit pro vſufructu quem ſolus alter ſociorum percepit, vel ſi dolum commiſit in rebus communibus. Nã locum habet quando duo ineunt contractum ſocietatis.Et ſi aliquis ſociorũ malè & doloſè verſetur, tunc alteri contra eum daẽ hæc actio. Naſcitur autem hæc actio demum ſocietate, finita,quæ finitur plurib.modis: prout ſequitur Azo. in ſumma eodem titulo.

Actio pro tutelæ directa competit ei,cuius negotia geſſit quiſpiam quaſi tutor,qui tutor non erat.Contraria datur illi,qui exiſtimans ſe tutorem alicuius,tanquam tutor eius negotia geſſit, ad repetendum ſi quid neceſſario vel vtiliter in rem pupilli expenderit l.1.& toto tit.ff.de eo qui pro tui.

Actio publiciana ex æquitate datur ei,qui rem bona fide emit à non domino:& rem ſibi traditam bona fide cepit: credens vendentem tẽpore uenditionis & traditionis dominum eſſe: & ſufficit emptori habuiſſe bonã fidem, licet venditor malã fidẽ habuerit:& callido cõſi

lio vendideris, vt ff.eo.l.cū q, § ait prætor. Si ergo ta lis emptor ante completā uſucapionem à poſſeſſione iure quaſi dominij. Et ap pellatur actio publiciana a publico autore qui eam in uenit.inſtit.de actio.§.aliæ. Ad hoc ut auctor obtineat, oportet iſtum probare iu ſtum titulum, & rem ſibi fuiſſe traditam,& bonam fi dem habuiſſe tempore em ptionis & venditionis, (qđ præſumitur niſi contrariū probetur) & quòd credat modo venditorem vel do natorem tempore contra ctus dominum,non fuiſſe, aliàs publiciana non com peteret. Permittitur autem tali venditione,ac ſi uſu ce piſſet vendicare: niſi fortè verus dominus poſſideat, quia exceptio veri dominij publicianam excludit. Si autem poſt vſu capionem à poſſeſſione cadat:tūc non competit publiciana: ſed ci uilis actio uel rei uendica tio: ſecundùm quoſdam vtilis, ſecundùm quoſdam directo.ff.de publ.l.1, De hac materia vide not. per Ioannē Andream.de ſentē. & re iud.c.Abbatē ſanè lib. 6.in gloſſ.vbi,dicitur, quòd rei vendicatio & publicia na non ſunt contraria,ſed aduerſa: cùm ad eundem fi nem tendunt,ſecus cùm tē dunt ad fines diuerſos.

Actio publiciana reſciſſoria da tur ei,cuius res,quam à nō domino emit credens eum dominum, ut ſupra, uſuca pta eſt,cum abſens erat cau ſa reipublicè,vel ſtudii, uel peregrinationis, uel legatio nis ciuitatis,vel cauſa appel lationis proſequendæ, uel teſtimonij ferendi, vel quia in captiuitate fuit, vel alia cauſa neceſſaria fuit abſens. Licet enim propter neceſſa ria abſentiam infrà annum poſt quam reuerſus eſt re ſcindere vſucapionem, ut dicat aduerſarium nō vſuce piſſe, qui vſucepit per auxi lium prætoris, hoc auxiliū ſibi datur. Si autem verè fuit dominus rei tunc com petit ei uendicatio reſciſſo ria. Si verò res talis erat pi gnori obligata,competit ēt hypothecaria reſciſſoria, & hoc in realib. actionib. In actione autem perſonali cō ditio reſciſſoria. De hac ma teria uide Gul.in Spec.de in int.reſtion.in tract. libello

rum ſuper uerbo,ſed ſcias, & ſequenti,& glo. 1 .in uer bo,dominij vel quaſi,circa medium in c.Abbate ſanè, de re iu.lib.6.

Actio quanto minoris quædã eſt prætoria, quædam ciui lis. Prætoria locum habet cùm quis emit animal, uel ſeruum morboſum, ſeu vi tioſum,qui propter morbũ vel vitium minus valet quã emptus ſit,& datur ad petẽ dum id,quod minus ualet: puta ſi res non eſſet uitio ſa vel morboſa, ualeret ui ginti nunc autẽ ualet quin decim,ꝓponitur hęc actio ad petendum quanti mino ris īterſit emptoris.Hoc au tem ſcies,quòd de vitio nũ quam renetur vẽditor niſi ĩ trib.caſib.Primus eſt, quã do nominatim promiſit, & tunc agetur ex ſtipulatu. Secundus eſt, quando ſcie bat ſeruum habere uitium & emptorem nõ admonuit & tunc tenetur ex empto, uel ꝙ redhibeatur, vel ꝙ amittere teneatur.Tertiò,ſi vitio animi ſit admixtum vitium corporis. Datur autem infra annum vti lem. Sed ciuilis actio quanti minoris compe tit quando librum, vel aliam rem vitioſam vel morboſam emit propter quod res minus valet & agi tur: quanti minoris eſſet empturus. De hac actione nihil dicitur in arbore actio num:ſed de prętoria ſolùm. Vide ſimiliter de hac mate ria in Specul. in titulo de emp.& vanditio.§.nunc di cendum, verſic.eſt & alıa actio.

Actio quaſi ſeruiana, q̃ etiam hypothecaria dicitur,præto ria eſt,per quam rem mobi lem,vel immobilem tibi pi gnori obligatam quam poſ ſidet aliquis,ſiue ſit debitor ſiue alius poteris ab eo euo care,ſeu petere,& eſt actio in rem vtilis,& datur credi tori ad preſequendum pi gnus,hypothecam ve, vide de hoc inſti.de actio.§.quã, ſi ſeruiana.

Actio quòd iuſſu perpetuo da tur contrà patrem, vel do minum, quorum iuſſu cum filio vel ſeruo aliquis cõtra xit,ſiue dirigatur iuſſus ad contrahentem, ſiue ad ſer uum.Nec eſt in ea opus vẽr bis aut ſcriptura, vel vt di ſtinguatur ſecundùm Azo. an uideatur iuſſus uel iuſſio ſpecialiter in vno cõtractu, an generaliter, ita ꝙ volẽs

cum

cum ſeruo meo contrahere ſecurè poſſit. Videor enim omnia iuſſiſſe, niſi lex certa.i.conditio vel pactum cõtrarium prohibeat. Habet ergo locum actio quod iuſſu, quando domino viuente vel patre, ſeruus vel filius cõtraxit quia hac dominus, vel pater eo quod iuſſit tenebitur.

Actio quod metus cauſa dat ei, qui probabili uel iuſto metu coactus rem ſuam vẽdidit, tradidit vel promiſit, aduerſus eum, qui metum intulit: ſed infra annum erit quadrupli propter cõtumaciam nolentis rem reſtituere iuſſu iudicis ante lit. conte. Poſt annum verò ſimpli. vt in l. ſi cum exceptione. 1. reſponſo. & §. poſt annum. ff. quod met. cau.

Actio rei vendicationis eſt, quando dicis rem corporalem eſſe tuam, vt hũc ſeruũ hunc equum, hanc veſtem. Alia dicitur vendicatio, quã legiſtæ non habent, quæ datur pro re incorporali, vt no. p doctor. in cap. examinata de iud.

Actio reſciſſoria triplex eſt, ut ſupra de publiciana reſciſſo.

Actio redhibitoria datur emptori contra venditorem, ut ſeruum vel animal morboſum recipiat, & pretium reſtituat, & datur infra ſex menſes vtiles, qa hæc actio, tantum ſex menſibus durat vt, ff. de ædil. edict. l. 1. verbi gratia. Si uendis mihi animal morboſum latentem morbum habens, uel aliam rem uitioſam tali vitio, qđ vitium ſi ſciuiſſem nullo modo emiſſem, mihi datur actio contra te ad hoc, ꝙ pretium receptum inſtituas infra ſex menſes, & rem tuã morbidã vel vitioſam reaſſumas.

Actio rerum amotarum competit marito aduerſus vxorem de rebus conſtante matrimonio cauſa diuortij ablatis. Datur autem poſt diuortium, & continet rei perſecutionem. Sed ſi pendente iudicio reintegretur matrimonium, ſoluitur iudicium rerum amotarum, & ſi redintegratio matrimonio iterum fiat diuortiũ, remanebit actio rerũ amotarum ob res amotas prioris diuortij cauſa, & in quo caſu actio furti daretur contra extraneum, in eodem caſu actio rerum amotarũ locum habet, dummodo

illa

illa concurrant. ſ.vt res ma ritidolo malo amoueantur, & econtra. Item ꝙ fiat amotio conſtante matrimonio, vel vt aliquid fiat, quod ꝓ amotione habeatur. Item quod fiat cauſa diuortij. Datur etiam hæc actio contra patrem filio vel filiæ, quatenus ex ea re locupletior eſt factus, vel de dolo malo eius factum eſt, quominus fieret. De hac materia vide not. per Azo. in ſum. eodem titulo.

Actio rei vxoriæ vel uxoratitiæ ſublata eſt: in cuius locum ſurrogata eſt actio ex ſtipulatu, quæ datur marito vel eius patri, ut dos reddatur. Si eñ a datione dos inciperet, hæc actio locũ non haberet licet quidam dicũt contrarium, ut dicit Azo. in ſumma eodem titulo.

Actio reuocatoria datur ĩ eos, quibus alienata fuere bona debitoris in fraudem creditorum, vide ſupra. Actio fauiana, & in §. item ſi quis in fraudem, inſtitutione de actione.

Actio ſeruiana domino fundi, vel domus competit ad perſequendas res conductoris pro mercede domus quaſi pignoratas, quæ quamuis non conueniente pignorẽtur, tamen iuris conſtitutione obligantur tacitè pro locatione iure pignoris in vrbanis prædijs inuecta & illata, in ruſticis verò prędijs fructus tantum. De hoc uide in, §. item Seruiana inſtitutione de actio.

Actio ſerui corrupti competit non ſolum aduerſus eum, cuius hortatu, vel conſilio ſeruus corruptus vel deterioratus eſt, ſed etiam contra eum noua lex datur, qui ſollicitauit ſeruũ, licet bonos mores eius corrumpere non potuerit. Hæc autem actio in duplum habet condemnationem, ſcilicet quanti deterioratus eſt ſeruus, quãti veres fuerit a ſeruo ſollicitato ſubtracta, & tenetur qui corrumpit: ſiue ex bono malum, ſiue ex malo deteriorem fecerit. De hoc in l. ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit, C. de fur. vbi caſus de hoc,

Actio ſtricti iuris, require infra actionum quædam, & de excep. in c. cum venerabilis vide inſtit. de act. §. actionũ autem.

Actio ſubſidiaria dicitur, quia in ſubſidium, & auxilium alterius, quæ inefficax facta eſt.

eſt, datur, vt ſi tutor res pupilli alienauerit, vel male adminiſtrauerit, & ipſe tutor & eius hæres ſint non ſoluendo, id eſt non ſufficiẽtes ad ſoluendum pupillo, datur actio contra illum, ad quem res eius aliematæ ſunt.

Actio tributoria creditoribus, qui cum ſeruo aut filiofamilias contraxerunt in merce peculari, vt diſtribuatur pro rata crediti inter illos & dominum ſeu patrem illius, cũ quo contraxerunt, §.2. inſt. quod cum eo.

Actio tutelæ ſubſidiaria competit pupillo, quando nec tutor nec hæres ſoluere habet contra eum, cui iura tradita sũt a pupillo, vt cautionem exigat a tutore de indemnitate pupilli, quãdo vel nullam vel parum idoneã admiſit cautionem.

Actio tutelæ directa datur aduerſus tutorem ipſi pupillo in quantũ conuenit, ſi tutor in reb. pupillarib. damnum dedit dolo vel culpa ipſi pupillo.

Actio tutelæ contraria competit tutori aduerſus pupillum, ſi in rem eius aliquid de ſuo impendit, vel pro eo fideiuſſit, aut rem propriã impignorauit, vel obligauit pro pupillo.

Actio uenditi competit uenditori ad petendum pretium & vſuras ex tempore motæ. Et ſi aliquid ſpeciali pacto cõprehenditur, ꝓut is ſibi paciſcitur vel inter pares cõuentum eſt. Et huius cõtraria eſt actio empti, quam vi de ſupra.

Actio vi bonorum raptorum de rebus mobilibus vi ſurreptis datur, & cui res mobiles per violentiam sũt ablatæ, & competit reſtitutio infra annum ad quadruplũ, ita ꝙ in quadruplo cõtineatur ei reſtitutio, & hæc eſt uis ablatiua.

Actio utilis, vide ſuprà, Actio directa.

Actionum quędam ſunt in rẽ, & quædam in perſonam. Actio in rem dicitur uendicatio rei quando ſcilicet dicit aliquis rem qua agitur eſſe ſuam, & aduerſarius dicit contrarium. Quando ergo petis rem aliquam vt tuam rei vendicatione, tũc agis actione in rem. Actio vero in perſonam cũ petis ab aduerſario aliquid tibi dari vel fieri. Itẽ actiones ꝗdam bonæ fidei dicũtur, ꝗdam ſtricti iuris. Actiones

bonę fidei dicuntur nō ideo quia in eis debetur ſeruari bona fides, quia etiam bona fides ſeruatur in actionibus ſtricti iuris, ſed dicuntur bonæ fidei ideo, q̄a maxime exuberare debet bona fides inter contrahentes in eis, & vltra id etiā veniūt omnia anteceſſoria, & ea, d̄ quibus nihil eſt cogitatū, vt in actione empti vel venditi, venit etiā id quod expreſſe non eſt actum, videlicet à tempore moræ, qui alteri non reddit illud ad quod tenetur de natura contractus veniunt damna, & intereſſe quæ debēt reſtitui, & ſic in eis multum exuberat officium iudicis pinguius, quā in actione ſtricti iuris. Sunt autem actiones bonæ fidei. 17. quæ enumerantur inſti. de actio. §. actionum. & ponuntur in gl. de exceptio. c. cum venerabilis. Aliæ vero dicuntur actiones ſtricti iuris, vt actio ex mutuo, ex ſtipulatu ex arbitrio, & conſimiles. Et in iſtis non venit acceſſorium, nec ea, de quibus non eſt cogitatum, ut not. Bat. in gl. pręalleg. Nec in his a t̄pe more, qui alteri nō redit illud, ad quod tenetur de natura contractus veniunt damna, & inter eſſe, quæ debent reſtitui. Item actionum realium aliæ cō petunt pro rebus incorporeis, & ſic habet locum rei vendicatio. Aliæ pro incorporalibus, & pro ſeruitutib. acquirendis, ſeruiendi, & patiendi, & ſic competunt duę actiones, quarum, vna vocatur confeſſoria, alia negatoria. Item nota, q̄ actiones perſonales vſque ad metas 30. ann. extenduntur, vt C. de conſti. pecu. l. 2. & C. de p̄ſcr. 30. ann. l. ſicut. Reales autem vſque ad metas quadraginta annorum, vt C. de luit. pig. l. 2. & in gl. de vtroque caſu. Eſt ergo (vt clarius dicatur) actio realis, q̄ obligatum eum, contra quē dirigitur, non ſupponit. Sed ideo competit: quia quis contendit reſtituere, contra quem talis actio dirigitur, verbi gratia. Intraſti domum meam violenter, ego peto poſſeſſionem meam: quam occupas: tu nullo iure mihi obligatus es: nec aliquid mihi promiſiſti: nec te cum contraxi: ſed tantum te conuenio, quia res mea apud te eſt. Sed corporalis actio, preſup-

ponit debitorem,cõtra quẽ dirigitur,obligatum eſſe ex contractu vel maleficio,ſeu ex varijs cauſarum figuris. Et iſta datur etiam ad rem, ſed præſupponit obligatio nẽ perſonæ,vt vẽdidiſti mihi librum, vel locaſti mihi domum,tu mihi obligaris ex contractu,licet agam ad rem, ſcilicet librum vel domum.

Actionum aliæ ſunt particulares,aliæ vniuerſales.Particulares,dicuntur, quæ dantur ad res,particulares vel ſingulares, non autem ad id, qđ eſt vniuerſum vel generale,vt ſi peto veſtẽ,& ago rei vẽdicatione vel alia act. particulari,ſeu peto decem, quę tibi mutuaui,& harum actionum alię dicuntnr reales.vt quia cõpetunt ad rẽ, & non,dicunt perſonã obligatam. Aliquæ vero dicuntur perſonales,quia non ad rem: ſed in perſonam dirigũntur, ut ſi ago ex empto vel actione ex mutuo,dico enim perſonam obligatam, & non rem nec pecuniam, & proſequere latius, vt inſtitutione de actio. in prin. Actiones vniuerſales dicit Innoc.in c.conquerente.de offi.ord.quòd ſunt quatuor quę omnes competunt hæreditate tantum, cuius nomine comprehenditur vniuerſum ius defuncti. l.nihil aliud ff.de verbo. ſignifi. & ſunt iſtæ petitio hæreditatis,familiæ herciſcundę,act. ex teſtamento, quæ datur pro hæreditate ex trebelliano reſtituenda,& actio ex empto, quæ datur quoties tota hæreditas emitur,& licet ibi dicat Inno.quòd sũt quatuor,intelligo de iſtis, de quibus iura faciunt mentionem aperte, ſed multæ aliæ poſſunt dici vniuerſales ad ſimilitudinem harum quatuor, vt quando petitur villa ſeu caſtrum, vt ſentit idem Innoc. in c. cum ad ſedem. de reſtitut. ſpol. & clarius per Barto. in l. 1,ff.de eden.Item quando petitur eccleſia cum pertinentis ſuis,vt eſt glo.in c. ſignificantibns de libe. obl. & Innoc.in d.c. cum ad ſenem,&,in c.eam te. de reſcrip. Vel dic melius ſecundum Barto. in d.l. 1.ff.de edend. quòd actio vniuerſalis poteſt intelligi quando datur ad aliquid, quod de ſua ſignificatione multa in ſe vniuerſaliter continet, ſiue ſit vniuerſitas

iuris

iuris,vt hæreditas vel bon. poſſ.& ſimilia: ſiue ſit vniuerſitas facti,vt peculium, de quo tamen dicendum eſt,vt l.4.ff.de pecul. Actio vero generalis ex eo dicitꝰ, vt dicitur in d.c.conqueren te,quia competit ad id, qđ ſub ſe continet plura capitula,non tamen vniuerſum vt eſt actio negotiorum geſtorum,tutelæ &c. Nam multa potuit habere defunctus,quæ non peruenerunt ad filium, ſed continet ſub ſe multa capitula, vt administrationem frumenti,vini olei,& ſimilium, ſecus aucẽ ſi ex ſe & ex proprio ſignificato non cõtinet plura, ſeu vniuerſitatem,tunc enim licet petantur plura bona. non tamen dicitur petitio vniuerſalis,vel generalis,vide Panormitanum in dicto capitulo ſignificantibus,numero 18.

Actionum 13. ſpecies enumerat glo.in §.ſunt præterea, Inſtit.de actio.quibus adde actionum alias eſſe natiuas alias datiuas. Natiuę ſunt quæ habent materiam ſufficientem præexiſtẽte, à qua oriantur.Datiuæ verò quæ eiuſmodi materia carent quod declarat Barto.in l.in ris gen.§.1.ff.de pactis;præterea actiones quædam criminales ſunt,quædam ciuiles,de quibus infrà in uerbo,iudicia priuata.

Actiones ciuiles,quę ſunt, & quot: require in Specul. ti. de act. & exceptione pro po.§.poſtremò.Et nota, ꝙ quãdoque diſtinguitur act. ciuilis contra criminalem: & tunc idem eſt, qđ actio inteuta pro aliquo intereſſe.Quandoque diſtinguitur contra pretoriam & tunc idem eſt quod actio deſcendens ex aliqua parte iuris ciuilis veluti l. ſenatuſconſulto,conſtitutionib. Imperatorum ſecundum gl.Inſtit. de ppc.& temp.act.in prin. Prętoria autem dicitur, vt infrà actiones prętoriæ.

Actio ex contractu ſunt de actionibus in perſonam in ſtit.de actio.§.1.quę naſcũtur ex pacto,ſiue obligatio ſurgit ex re: vt condictio certi,de numerata pecunia, condictio certitudinaria,cõdictio ob cauſam, actio cõmodati,depoſiti, pignoratitia,de quibus omnibut ſuo loco dicemus:ſiue etiã conſurgit obligatio eſt verbis, ſicut in actione ex ſtipulatu quando res incerta in ſti-

pulationibus deducta eſt. Siue etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus cōdictio odio deſidiæ datur in eum, qui cum ſpe futuræ numerationis ſcribit ſe debere quod ei non eſt numeratū. Numeratione autem non ſecuta infra biennium non repetit chirographum. Et eſt introducta & excluſa ex ceptione non numeratæ pecuniæ. cum minime cogatur ſoluere, quod ſcripſit ſe habere. Siue etiam oriatur obligatio, ex conſenſu, uelu ti empti, venditi, locati, conducti, pro ſocio, mandati, p̄ ſcriptis verbis, & actio conſtitutæ pecuniæ, nec nō actio in factum de iureiurando. Et de his actionibus in proprijs locis ſecundùm ordinem patebit. Et iſtæ ſunt ſpecies actionum in perſonam, quæ oriuntur ex contractu, ſiue re, verbis, literis, aut conſenſu obligatio oriatur, de quibus vide ff. de actione & oblig. l. 1. & 2. de inſtitut. de obligatione §. 1. cum §. & tit. ſeq. uſq; ad tit. de obl. quæ ex quaſi contractu naſcuntur.

Actiones ex quaſi contractu ſunt de actionibus in perſonam. inſtitutione de actione, §. 1. cum ibi not. quæ neque ex pacto, neque ex maleficio oriuntur, ſed tamen maiorem habent conueniētiam & affinitatem cum pactis, quàm cum maleficijs. De his actionibus uidendū ff. de actione & obligatione l. ex maleficijs, §. ſi quis abſentis & §. ſeq. & inſtitutione de obligatione quæ ex quaſi contra. naſc. & de ſingulis expoſuimus nominatim ſupra ſuis locis.

Actiones vel obligationes ex maleficio ſunt actiones in perſonam. inſtitutione de actione, §. 1. cum ibi notatis. Quibus delicta hominum coercentur, quod publicæ vtilitatis intereſt. ff. de fideiuſſ. l. ſi à reo. §. fina. & ff. ad legem Aquiliam. l. ita vulneratus, cnm ſimilibus, vt eſt condictio rei furtiuæ, actio arborum furtim cæſarum, actio furti, actio vi bonorum raptorū, actio legis Aquiliæ, actio iniuriarū, q̄ metus cauſa, de dolo actio ſerui corrupti, actio rerū amotarum, condictio ob turpem cauſam, interdictum vnde vi, interdictum quod vi aut clam, interdictum de librro homine exhibendo, de vxore ducenda,

da, de liberis exhibendis, interdictum quorum legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine ripave publica, interdictum de itinere actuque priuato. De quibus omnibus require in litera I, loco ſuo.

Actiones vel obligationes ex quaſi maleficio ſunt actiones in perſonam, inſtitutione de actione, §. 1. quæ neque ad pacta accedunt, neque ad maleficia, ſunt tamen ſimiliores maleficijs, quàm pactis, vt actio in factum aduerſus iudicem, qui litem ſuam fecit, & actio in factum de eiectis & effuſis. Et actio in factum de dolo & furto eorum, qui miniſterium cauponum, aut ſtabulariorum, aut nauem exercent, ff. de actione & obligatione. l. ex maleficijs. §. ſi iudex vſque ad finem. & inſtitutione de obligatione quæ ex quaſi maleſi. naſ. per totum.

Actiones hæreditariæ dicuntur, quæ tranſeunt ad hæredes vel contra hæredes ſecundum Azo. Item quæ ab hæredibus incipiunt vel cõtra hæredes. ff. de act. & obl. hæred. Vt autem plenè ſciatur, quæ tranſeunt ad hæredes uel nõ diſtingue, aut naſcitur actio ex maleficio vel quaſi, aut ex contractu quaſi, prout proſequitur Azo in ſumma eodem tit. & ſecundum Plac. in ſum. ſua, eodem titulo. Hę actio. conueniunt his, qui ſuccedunt in ius, & non his, qui ſuccedunt in rem, vt donatarij vel legatarij.

Actiones interrogatoriæ ad quid intentarentur olim, vide in gl. in rub. ff. de inter ro. actio.

Actiones mixtæ dicuntur act. familiæ herciſcundæ, actio communis diuidundo, & finium regundorum, §. quędam inſtit. de act. At quare appellentur mixtæ, & quid differant ab actionib. perſonalibus in rem ſcriptis, declarat ibi Iaſ. col. 3. & in §. 1. colum. 1. & 2. eodem titulo.

Actiones perſonales in rem ſcriptæ oriuntur ex contractu vel quaſi, ex maleficio vel quaſi, ſicut & merè perſonales, ſed quia comitãtur poſſeſſores rerum inſtar realium, ideo in rem ſcriptę appellatæ ſunt. Quæ ſint hæ actio. docet Accur. in l. 3. §. eſt autem. ff ad exhib.

Actiones prǽiudiciales in rem eſſe dicuntur,per quas quæritur, an quis liber ſit,an libertus,& de partu agnoſcẽdo. ut in § præiudiciales,inſtit.de actio. Sed illa,per quam quæritur, an aliquis ſit liber partim ciuilem cauſam obtinet,partim prætoriam.Ciuilem autem ſecúndum formam dominii,quia in ea directè agitur,& prætoriam ſecundùm formam, & modum petendi,quia tuum a teipſo non ab alio petis poſſeſſore.Cæteræ verò duæ formam capiunt ex prætoria iuriſdictione,& in rem dicuntur eſſe ad inſtar actionum de ſeruitute,quia in hac de iure patronatus in re,in illa de proprietatis iure agitur, & præiudiciales, dicuntur quia quemadmodum exceptiones actionibus opponuntur, & ante primam quæſtionem terminantur. Si autem quis quærat quare non exceptiones,ſed actiones dicantur, illa poteſt eſſe cauſa, quia non eſt exceptio niſi ſit actionis excluſio. Hæ verò præiudiciales nullam actionem excludunt, ſed non competere dicuntur, & ideo actiones dicuntur& non exceptiones. Præiudiciales actiones pro tantodici poſſunt,quòd in ipſis tractatur de magno præiudicio,vel quia quæſtioni motæ præiudicant,vt agis contra me,& aliquid petis, oppono tibi quæſtionem ſtatus,dicendo, quòd es filius meus,vel ſeruus in poteſtate mea conſtitutus, aut libertus:& ſic de conſimilib. & præiudicabit actioni tuæ contra me motæ.Sunt & aliæ in rem actiones,in q̃bus non de dominio, ſe d de iure pignoris agitur,vt ſeruiana & quaſi ſeruiana.Require in loco ſuo.

Actiones prætoriæ quæ ſunt, & quot, require in Spec.ti. de actio.ſeu pet.prop.§.poſtremò.Dicuntur autem p̃torię ſecundùm Azo.quia à p̃tore ſunt inductę,vt inſtit. de actio. in ſumma, ſecundùm eundem.

Actor eſt,qui agit & pulſat alium,rem aliquam ab ipſo petens in iudicio. ff. de iudic.l.in tribus & ff.fin.regũdo.l.iudicium. Nam in communibus iudicijs quæritur quis actor ſit. Eſt ergo ille, qui ſuo nomine agit, vel q̃ conſtituitur ad agendum, uel defendendum cauſas vni-

vniuerſitatis vel alterius.ff. quod cuiuſque vniuerſi. l. item eorū.§.ſi decuriones. Vel dicitur qui conſtituitur à tutore vel curatore ante litem conteſta.C.de procu rat.l.neque tutores. C. de act.à tuto.ſeu curat.dan.in rub.& in nigro. dictus ex eo,quòd tutoris vel curato ris perſonnam agat. Non nunquam actor ponitur pro villico, quem vulgo factorem à faciendo appellamus.l.fin.ff.de offic. præſc. vnde ſeruus actor in §. pęna.inſt.de iniu.Interdum et ſumitur pro eo, qui aliena bona adminiſtrat.l.cum alicui de neg.geſt.

Actuarię naues,quę remis agũtur.l.2.ff.de capti. Bud.in l. 1.de exerc.act.

Actuarij ſunt notarij,à quibus acta ſcribuntur.

Actus eſt quædam ſeruitus, qua is, cui ea debetur, habet ius,quòd poteſt per fundum, in quo ſibi hæc ſeruitus debetur,non ſolum ambulare perſe, ſed etiam iumentum; & quadrigam ſecum deducere.ff.de ſeru.ruſti.præd.l.1.ver.actus. & l. inter actum.& inſti.eodem titulo §.actus. Aliter capitur actus pro operatione. l.hæredes.in fi.ff.de teſta.& l.duos.de duobus reis.

Actus legitimi dicuntur omnes quacunq; iuris ſcripti parte inuenti. iuris autem ſcripti partes ſunt ſex,videlicet lex,plebiſcita,ſenatuſcõſulta,decreta principum.rñſa prudentium & magiſtratuum edicta,vt inſt.de iure nat.gen. & ciui. §.conſtat. & l.ius autem.ff.de iuſt. & iu.vide de hac materia Dy. in reg. actus. de reg. iur, in 6.

A ante D.

AD,ponitur pro iuxta .ff.de ſerui. vrb. præd.l, quidam Hyberus.Barto.in l.mil.codic.ff.de teſt mil. Item pro contra l.commiſſa.de publ. Aliquando ſignificat poſt. l.qui duos. de man. teſta. vtrum autem faciat modũ an conditionem docet Bar. in l quibus §.Ter.de cond. & demon. De hac dictione not.Arch.de reſcrip. ſi gratioſe.lib.6.& 78.diſt.presbyter. Et quomodo differant ad, & in, vide ff. de iniur.l, item apud Labeonē. §.conuitiũ. qđ nota pro ſtatutis dicētib.ꝙ aliquid fiat ad domum vel in domo.

Adam nouiſſimus, id eſt Chriſtus ut in clemen. de ſum. Trinit. c. 1.

Addico, ex ad, & dico componitur, & eſt vendere per licitationem, hoc eſt in venditione publica, vbi alius alio maius pretium pollicetur, ut ſibi potius quàm alteri venalia addicantur. Accipitur tamen & pro ſimpliciter vendere vt in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emp. quandoque pro cogere. l. actuarij. C. de ero mil. an. nec non pro iudicare, ſeu damnare. l. addictos. C. de appel. & dicitur in diem addictio generaliter, quando vendo tibi rem hoc pacto, quod ſi aliquis in diem talem meliorem conditionem attulerit, ſit tibi inempta. Et dicitur melior conditio afferri, ſi aliquid pretio ſit additum, vel maturior ſolutio aut facilior afferatur, vel locus, opportunior ſoluendo pretio adijciatur, & ſic de alijs, vt in titulo ff. de in diem adiec. & ibi per Azon.

Additamentum eſt, quod priſtinis bonis poſtea accedit. ff. de admini. tut. l. quoties, §. conſtat. & C. in quib. cau. hab. tut. l. fi. & de cur. fun. l. ſi. §. tali itaque.

Adducor. i. moueor. de fideic. lib. l. quidam in teſtamento §. fi.

Adeo, id eſt intantum, media correpta, vt de reſcri. cum adeo.

A Deo datus eſt nomen Dauit prophetæ, qui datus fuit à Deo ad liberationem Iſrael.

Adempta legata dicimus illa, q̃ teſtator adimit legatario cui primo legauerit, mutata prima ſua voluntate.

Adeptus, id eſt aſſecutus cum omni iure, de conceſ. præb. c. ne captandæ li. 6.

Adæratio dicitur quaſi æris præſtatio, inde adærata prædia dicebantur, ex quib. æs, ſeu pecunia præſtabatur, vt habetur C. de coll. don. uel releg. aut trāſ. ſeu adæra. l. j. li. x. Nam adærare eſt ad prætium redigere, ſiue pretio æſtimare.

Adeſſe aliquando exponitur pro abeſſe, cauſa euitandæ contrarietatis. Bar. in l. quoties. C. de dign. li. 12.

Adeſſe non dicuntur, quæ caſualiter adſunt. Barto. in l. quæ ſitum. §. fi. de leg. 3.

Adhærentes dicuntur hi, qui ſponte ſunt eiuſdem voluntatis, cuius eſt princeps, c. ad

apoſtolicæ.de re iud.in 6.

Adhærentia facit eſſe eiuſdē ſtatus eum,qui adhæret,& eum,cui adhæretur. not. Card.in cle.de rel. do.vbi loquitur de adhærentia.

Adhibere, id eſt conuocare, ſeu citare,vt ff.de adoptio. l.nam ita.Aliquando,ideſt præſtare.ff.qui ſatiſ.cog.l. de die.§. 1. aliquando, id eſt reiterare,1. quæſt.7. p illicitam.Aliquando.i.recipere, ſeu admittere. ff.de teſtib.l.1.Aliquando exponitur.i.habere.ff.de officio proc.l.nec quicquam.§.obſeruare.

Adiacentes.i.confines,in authent.de ſanct.epiſ.§.ſi autem.

Adiectiuum appoſitum inter duo ſubſtantiua quid importet,vide Bart.in l.cum filio.in fi.ff.de lega.1. & ſi duo adiectiua adiiciantur vni ſubſtantiuo, an requiratur vtriuſque concurſus, Bar.in l.qui concubinam. in prī.ff.de leg.3.vide Alb. in ſuo dict.in verb.adiectiuum.

Adigere,id eſt compellere.ff. de in ius voc.l. adoptiuū.

Adimatur,id eſt pro non datp habeatur.ff.de adep.lib. l.una.

Ad inſtantiam, iſtæ dictiones ſonant ſicut ſi diceretur,ad petitionem,ſeu preces talis.vide Fel.in c.cum M.Ferr.col.2.verſ.no.2.de conſti.

Ad inſtar, de hac dictione vnde C.Vnde ui.l.ſi de poſſeſſione,& de epiſc. & cle. l. omnia priuilegia. de exercito.l.vlti.ff. de publ.l.eū, qui.§.publiciana.C.de lib. exhibit.l.ſi ad inſtar. & de ſponſa.c.2.& de preb.c.dudum.circa fi.lib.6.

Adire hæreditatē nihil aliud eſt,quam velle eam habere.Nam adire non tàm facti eſt,quàm animi,imò in nuda,& ſola uoluntate cōſiſtit.Nam hoc animo debet eſſe, vt velit eſſe hæres.§.fi.vbi vide inſt.de hære.qual.& diff.

Aditus domus eſt anterior pars, ſiue introitus.ff. de uſu fruc.l.æquiſſimum,§ ſed ſi ædium.

Adiudicare, vide abiudicare.

Adiutor idem eſt,quod act, inſt.de cura.§.fi ff de tut. l.ſolet.quandoque pro ſcriniatio ponitur.C.de numera l.nulli.lib. 12.

Adiutor laborum,id eſt ordo C.de offi.mag.of.l.1.

Aminicula dicuntur vehementia indicia cap.cum dilectus.de ſucceſſ.ab inteſt. aliter accipiuntur in l. 1.ff. ſi vſufr.pe.& l.2.C.de conſtit.pec.

Adminiſtrator, q res alterius adminiſtratores reipu. qđ recte Accur. declarat in rubr.C.de admin.reip.lib.12. At adminiſtratores ſerui dicuntur, qui miniſtrant domino in menſa ſecundum Alc.in con.de verb.ſig.l.in lege.

Admittere eſt recipere, vt ff. de inoff.teſt.l.Papin.§. ſi quis impuberi.Quandoque ſignificat delinquere l.ſpurii.ff.de decurio.

Admodum, id eſt valde,penultima correpta. ff. quod cuiuſque vni.l.1.in princ. Aliquando profertur accẽtu acuto,& tunc exponitur admodum, id eſt neceſſitatem.de uſufr.l. item ſi fundi.in fi.

Adnotare,id eſt reprehendere.ff.ſolu.matri.l.ſi vero.§. de viro & de leg.2.l. debitor. Aliquãdo ponitur pro notare.ff. de inoffic.teſt.l. cum mater.

Adnotatio dicitur,quæ fit ꝓprio motu principis,vt no. lib.de palat.l. pon.aliter. Vel adnotatio eſt reſcriptũ principis paucis adhibitis factum,C.de ſacroſ.eccl.l. iubemus. Quandoque dicitur adnotatio actus qui ſine teſtib.expeditur. C.de prob.l.inſtrumenta,in glo. 1.Aliquando adnotatio eſt ſcriptura facta propria manu principis. C. de precib. imp.off.l.1.

Adoleſcens propriè dicitur quis quãdo exceſſit pubertatem tex.in l.Aurelio.§.i. ff.de lib.lega.

Adoptio eſt gratuita, quædã electio, qua quis aliquem ſibi elegit in filium & hoc faciunt plerunq; hi, qui filios habere non poſſunt ad ipſorum ſolatium.Et talis, qui ſic recipitur in filium, dicitur adoptiuus. Et ille, qui ſic cum adoptat,dicitur adoptiuus pater.Et quæ ſit differentia inter adoptionẽ & arrogationem: uide infra arrogare.& inſtit. de adoptio.in princip.

Adoptiuus filius eſt,quem aliquis adoptat, vel accepit datum a patre. Et econtra pater adoptiuus eſt,qui filium adoptat,inſtit.de adoptio.§.1.& 2.

Ad promiſſor appellatur, qui promiſſioni alterius accedit

dit,hoc eſt fideiuſſor l.5.§. ſatis acceptio de verborũ oblig.

Ad quid.i.quare.de cenſi.peruenit.

Aduena dicitur,eo quòd aliũde adueniat ſecundum Iſido.lib.x.etymol.

Aduena dicitur quaſi incola l.pupillus.§. aduena.ff. de verb.ſign.Differunt tamẽ, vt ibi Alciá.annotauit,ſiquidem incola fixit pedem, domiciliumq́ue conſtituit aduena non. Vnde traditũ eſt,populi appellatione nõ aduenas, ſed incolas tantũ contineri, vt tradit Felyn. in cap. Rodulphus,de reſcrip.

Aduentitium peculium, vide inf.in verſi.Peculium.

Aduerbium quandoque reſoluitur in ſuum nomen,& relatiuum quod, & verbum eſt, vt de acquirenda poſſeſſio,l.1.§.ſed furioſus. Vtrum autem aduerbium inducat conditionem, an modum,plenè Bar. in l.1. de cond.& demonſt.

Aduerſaria dicta ſunt,quæ raptim & tumultuarie ſcribuntur,ne.ſ.memoriæ excidant, vt deinde plenius diligentiusque,cum vacuauerit,reſcribantur.

Aduerſarius plerunque ſumitur pro eo, qui aduerſus nos litigat, aliquando tamen ponitur pro eius procuratore,vel aduocato, & ff. de calu.l.1.§.2. ſed aduerſarius principalis eſt inimicus,ext.vt lis,non cõtc. c.accedens, el 2.

Aduerſus.i.contra l.non ſolũ §.fi. de iniur.

Adulatio eſt blandus ſermo 43.diſt.c.vlti.ff. ſi quis ali. teſt.proh.l.vlt.Item adulari dicitur quis tribus modis,gl.in c.vnum, in fin.in ver.adulati.25.diſtinct.

Adulter dicitur, qui nuptias violat.

Adulterari rationes dixit Iuriſconſul. in l.1.de ſer.corrup.i.conturbari, vel falſo deſcribi.

Adulterina ſcientia dicitur falſa,vt in proœ.ff.§. diſcipuli igitur, & adulterina moneta, ideſt, falſa.C.de falſa moneta, l.2.

Adulterium eſt illicitus coitus cum vxore ſponſave aliena perpetratus.Et dicitur adulterium quaſi tranſitus ad alterius thorum, vel ad alterum.Illud certe non eſt adulterium, quo maritus alicuius aliam ſolutam cognouit, idem & ſi

ſi non iudicatur adulterium, quia ab vxore diſcedit, ſcilicet quia cognita eſt uxor alterius. Inter adulterium autem, & ſtuprum hoc intereſt, quod adulterium propriè in nupta committitur, ſtuprum in vidua uel uirgine, ſed qualiter alia muliere, quæ corpore quæſtum non faciat. item & in puero. l. inter ſtuprum, de verb. ſign. & l. ſtuprum. de adul. Item ſecundum Ludo. de Rom. pro adulterio ſtatutæ ſūt quatuor pęnæ de iure hodierno, prima eſt ſeparatio thori, ſecunda eſt pœna detruſionis in monaſterium, vt ibi lachrymis lauet peccatum, quod eſt pudor fateri, tertia eſt, quod ſcindũtur in pannis & capillis ante, & retro, quarta eſt excõmunicatio, licet pęna adulterii de iure ciuili ſit pęna capitis, vt ff. ad l. Iul. de adul. l. coercendæ, ſcilicet. Paduæ eſt pęna lx. ducatorum, & hoc in uiro, ſed in muliere eſt pęna detruſionis in clauſtrum, vt not. in l. mancip. C. de ſer. fug.

Adulterinus dicitur, qui de adulterio conceptus ſeu genitus eſt, vnde adulterina moneta, vel ſigillum dicitur falſa moneta, vel falſum ſigillum ad inſtar veræ vel veri facta, vel factum.

Adultus dicitur qui 25. annos compleuit, vel qui a 24. annis, vſque ad 25. procedit. Nam adolere in uno ſignificato eſt creſcere, in alio cremare, vel vrere. Et adoleſcens dicitur trib. modis, vt no. Arch. 26. q. 8. alligantur.

Aduocatus eſt, qui alio nomine, quaſi legatus, ſeu patronus vocatur, qui in forenſibus ſeu extraneis negotiis præeminentibus præbet litigantibus ſuum patrocinium, cuius precium honorarium vocatur ſub antiquo nomine. Et inde venit verbum aduocare, quod eſt poſtulare pro opponente, & deſiderium eius corã iudice exponere, & patrocinium in cauſa præſtare. Et propriè appellatione aduocatorum, qui continentur, vide l. 1. §. aduocatos. de va. & extr. cognit.

Aduocatus fiſci dicitur, qui patrocinium præſtat ĩ cauſa fiſci.

De A ante I, vide infra in litera I.

A ante F.

AFfatim.i.generaliter, vel abundanter, & ſic eſt media breuis, ſed media longa, ideſt, facundè. Vnde ſi dicas affatim, tunc ſignificabis abunde. Affatim dicens, facundè ſignificabis, vt habetur in ca.vnico, de relig. do.lib 6.in gl.

Affatus, ideſt reſcripta, quę tantè conceduntur per Imperatorem. C. de epiſ.aud.l. 3.in gl.C.de diuer.reſcrip. l.ſacri affatus.

Afficere tria ſignificat. Vnde afficit, affirmat, punit, cupit, hæc tria ſignat. Item dicitur, affectus non ſufficit, niſi ſequatur effectus, vbi ex neceſſitate opus eſt facto, vt c.vlt.de ſpõ.& de eo qui mit.in poſ.c.1.

Afficere lucro eſt lucrum afferre. de diuor.l.ſi filia.ff.

Affictus penes vulgare Lombardorum, & Thuſcanorum, ſecundum Petrum de Sam. & Abb. dicitur cenſus, qui datur ratione prædiorum conductorum, prout videtur velle in Spec.de loc.& conduct.§.ſequitur, in princ.inde affictare. & eſt locare ad fictum & ad firmũ, vt ĩ c.piſ.de teſt.ſpo.

Affidare. i. fidem dare alicui ſuper aliquo facto.c.ſuper eo.2.de teſt. & ibi Abb. in 1.nota, vide text.in cap.fi. in uerbo, & ſe affidatam, de cog.ſpir.

Affinis eſt, qui habet conſanguineam alterius in vxorem, vel econtra quæ hẽt conſanguineum alterius in maritum.

Adde, quòd aliquando affines vocamus conſanguinitate coniunctos l. ſi mulier, de donatiõe inter vir. & vxor. & ſimiliter affinitatem, conſanguinitatem, cap.hæc ſalubriter. 35.quæſtio.8. Et tradunt Archid. Ioan Andr.& Domi.in capit.1.de ſponſal.lib.6.

Affinitas eſt proximitas perſonarum ex coitu proueniens omni carens parentela, & hoc de iure canonico, & ſic contrahitur affinitas tàm per coitum legitimum, quàm per fornicarium, Similiter dicit Goff. affinitas eſt attinentia ꝑſonarũ ex copula prouenientes. Nã qñ vir carnaliter cõiungitur vxori, omnes conſanguinei vxoris efficiũtur affines viro, & ecõtra, ſed inter cognatos vtriuſ-

vtriuſque nulla naſcitur attinentia, de conſang. & affin. c. quod ſuper his, & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam contractum. Dicuntur autem affines quaſi ad alterius fines, accedentes, vel affines quaſi propinq. vel ex eo, qđ duæ cognationes, quæ inter ſe diuerſę ſunt propter nuptias, vel coitum copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit. ſ. Hoſt. Sed ſecundum leges affinitas eſt regularitas perſonarum ex nuptiis coniunctarum omni carens parẽtela, vt C. de nup. l. liberi. Et tamen ſecundum glo. l. contrahitur etiam affinitas per concubinam, vt 35. q. 2. cap. de inceſt. & ibi not. & ff. de concub. l. 1. Etiam per coitum inceſtuoſum, vel fornicarium, vt in c. diſcretionem, & c. tuę de eo, qui cognouit conſang. vxo. ſuæ. & 35. q. 2. nec eã. Alii tamen reputant abſurdum, quod tale vinculum legitimum oriatur ex coitu damnato, cũ ex nuptiis proueniat, ff. de. gra. l. non facilè. §. affines, & §. ſciendum. Oritur tamen publicæ honeſtatis iuſtitia, ſecũdum Goffre. in tit. de eo, q cognouit conſan. vxo. ſuę. Vbi dicit etiam, quòd affinitas, per fornicarium coitum contracta nõ dirimit matrimonium, ſed exactionem debiti interdicit: vt in d. cap. diſcretionem. Quot ſunt autem genera affinitatis, & qualiter ipſa genera affinitatis inſurgunt, itẽ vſque ad quem gradum in ſingulis generibus prohibeatur, uide plenius p Hoſtien. in ſum. eo. tit.

Affirmatio exponitur quãdoque per negatiuam, vt in c. licet, de teſt. vbi dicitur. In ore duorum vel trium, ſcilicet, & non paucorum, quandoque econuerſo, vt diſt. 1. c. 2. vbi dicitur, tranſire per agrum alienũ non tuum fas eſt, iure autẽ naturæ omnia ſunt communia. c. quo iurę. 8. diſtin. Ad de, quod affirmatiua prægnãs parit negatiuã, ſecundum Bar. in l. fi. C. de hęre. inſt. Item adde, quod affirmatiuè deponentibus plus creditur quàm negatiuè, ff. de arb. l. dum proferre, §. ſi plures, & ibi gl. & notata etiam per Ioan. And. ca. 1. de reſcrip. lib. 6.

Af-

Affligere pro afficere.l.2. C. de Aquil.

Affluere.i.affluentiam habere.C.de meta.l.1.lib.11.

A ante G

AGape n.i.ſtipa,vt diſt. 42. ſi quis etiam agapa dicitur conuiuium pauperum, in eo ſignificato,vt in c.ſi qs præallegato.

Agaſo dicitur cuſtos equorū, proprie tamen dicitur cuſtos,vel paſtor aſinorum, iuxta illud Gręciſtæ Aſinorum paſtor agaſo,& habetur.l.agaſo,ff.ſi quadr.pau. fec.di.

Agentes in rebus ſunt illi,q. bus cura eue ctionum mandatur,& erant olim plures diuerſe diuiſi per certos numeros, & quilibet numerus habebat propoſitum. C.de off.mag.off.l.1. & tales dicebantur principes.

Ager appellatur area, vel cāpus in rure,vel locus.ſ.vacuus,qui ſine villa eſt,vt ī l.ager.ff. de verborū ſignific.ſed ager cum ædificio appellatur fundus,vel prædium vrbanum,& ager nudus,vel area nuda ſine ędificio dicitur ruſticum prædium,vel ager ruſticus.

Ager aſſignatus ſiue limitatus appellabatur,qui certis limitibus inter veteranos diuidebatur.l.in agris, de acq.rer.dom.

Ager dominicus eſt ordo monachorum nigrorum, in clem.ne in agro. de ſtatu. reg & vide ibi notata per Io.And.

Ager emphyteuticus, hoc eſt in emphyteuſim datus.

Ager vectigalis,reſpice inf.vectigalis.

Agelli,parui agri,extra de pœ. cle.c.vlt.

Agere eſt generale ad omnia quæ fiunt tam re, quàm uerbis,tàm inter uiuos quā in vltima voluntate. l. Labeo.de verb.ſig.Nam faciens teſtamētum dicitur agere,ſicut & emens, uendens,locans,&c. Sed gerere comprehendit tantum illud,quod fit re,& nō verbis,& ſic faciens teſtamentum non dicitur gerere.ff. de verb.ſign.l.verba cōtraxerunt.

Agere plerunque ſumitur pro eo,quod eſt iudicio, perſequi,vt agere furti,agere interdicto, hoc eſt actionē furti,vel interdictum intētare. Agi quoque animalia dicuntur.l.ferri.de verborum

borum ſignifi.

Aggeres dicuntur munitiones,quæ fiunt iuxta ripam fluminis,ne flumen excreſcẽs fluat per limites,& ſic in rub.de Nili agg.nõ rũp. Bar.l.fin.de immuni.nem. conced.li.x.C.

Aggregetur, expone, ut C. vbi quis de cur.a.cond.l.1. in fi.

Agitata res dicitur perfecta extra de offic. deleg.eum ſuper.

Agitator.i.auriga.C.de male fic.l.vlt.aliquando dicitur agitator equorũ, vel aliorum animalium.ff.de his, qui no.infam.l athletas,in prin quando agitator.i.ad uocatus,qui cauſas agit.C. de aduo.fiſ.l.1.aliquando, ideſt diſcuſſor,vt extra de teſt.cum a nobis.

Agitatores, inquit Alcia. in l.1. C.de ſpecta.lib.11. erant aurigæ,qui in Circenſibus ludis curuli certamine ſe exercebant.

Agmen aliquando dicitur multitudo militum, vt C.de iuſtit. eod.con.circa princ.aliquando dicitur officium.C.de aduoc.diuer. l.pen.in gl.

Agnati dicuntur filii poſt teſtamentum primum naſcentes,quandoque ſignificat agnatum fieri.l.qui in adoptionem,de adop.

Agnati dicuntur,qui per virilis ſexus lineam coniuncti ſunt in conſanguinitate, ideo ſic dicti, quod accedunt, & quaſi ad naſcuntur pro natis, dum ſcilicet deſunt.

Agnominatio idem eſt,quod agnomen, quandoque etiam dicitur fędus coniugale.

Agnoſcere exponitur, ideſt reddere ff.de hæred.uend. l.2.§.ſi quid publici.Aliqñ pro acceptare, unde agnoſcere bo.poſſeſſionem, & ſimilia.

Agnus dicitur duntaxat ſex. mẽſium. agniculus eſt minor.l.cum quæreretur, &, l.legatis,§.fi.de lega.3.

Agon eſt certamen.l.1. C.de. expe.pub.iud.libr.11.inde agoniſta, qui pugnat, vel certat.

Agon agonis, græce, eſt labor latinè, quia qui laborat,agit.Vnde Chriſtus dicitur fuiſſe in agone, inde agri.& fundi agonothetici,qui dabantur certantib. in agone,vel cum agone, i.labore,vt C. de fun.patr. l.fi.lib.11.

Agon

Agon tetraetericus in l.Septiti a, de polli, pro ludis q quarto quoque anno iſtau ratur. Bud.21.

Agonothæ ſunt principes ludi, vt ff. de pollici. l. Septitia.

Agonothefia, agonothetarũ numus. l. ſi filia fa. hercif.

Agraria lex; quæ de Agrorũ terminis lata eſt.

Agricola dicitur, quaſi agrũ vel agros colens, & eſt nomen commune ad omnes agricolas. Sed nomina ſpecialia agricolarum quidã ſunt aſcriptitii, quidam cẽſiti, alii perpetui, aliqui coloni conditionales, alii inquilini, alii originarii, alii ſimpliciter coloni nuncupantur, de quibus omnib. infra locis ſuis dicetur.

Agricolæ & cenſiti, prout q̃dam dicunt, ſunt duo nomina ſubſtantiua perendiadim figuram copulata, vt ſit ſenſus de agricolis, & cenſitis. i. de agricolis cenſitis, quaſi ſenſualibus, & habetur ſimile. ff. de tut. l. 1. vbi dicitur, quod tutela eſt vis, & poteſtas, & exponitur, ideſt violentia poteſtas, ita exponatur agricolæ & cenſiti, ideſt agricolę cenſuales. Dicuntur autẽ quaſi cenſibus aſcripti, & conſtituuntur eo modo, quo aſcriptitij. Veruntamẽ inter cenſitum, & aſcriptitium eſt differentia, ſed nõ certa. Quidam dicunt, ꝙ cenſitus ſit ille, qui naſcitur ex aſcriptio. Alii dicunt, quod illa ſit differentia, q̃ cenſitus eſt ille, qui rei certæ annuatim præſtandæ obligatus eſt. Aſcriptitius autem eſt obligatus ad rẽ incertam, puta ad tertiam vel quartã partem fructuũ ex fundo prouenientium. Aliqñ tamen ẽt cenſitus capitur large, vt ẽt aſcriptitium comprehendat.

Agricolæ perpetui vocabantur illi, qui validi erant in corpore miſeramque inertiam ſimulantes, & ea, quę veris miſeris erant aſſignata ad ſuſtentationẽ ex publici ꝑcipiendã diminuentes, quos proditor ſtudioſ' ẽt diligens detegens ad ꝑpetuũ colonatũ redegit, ſi erãt liberi. Si verò ſerui, q̃ talia fingebant, dñs eis carebat, & proditori aſſignabãtur, licet quidã dicant, ꝙ hoc ſit correctum per authenticã de quæſtore, alii tñ dñt ꝙ non. De aliis ſpecieb. & differẽtiis agricola

 rum

rum inuenies loco ſuo ſuper verbo, aſcriptitius & colonus.

Agrimenſor eſt, qui agros menſurat,& metitur,& fines per debitam menſurā diſtinguit dictus quaſi agros metiens,& alibi vocatur libripens, qui ſi dolore falſum fecerit,vel fines male diſtinxerit.tenetur actione in factum, vide de hoc de pręſcrip.c.quia indicante,in gl.

Agrippinenſes populi Germaniæ inferioris.l. fin.de cenſib.

A ante L

ALæ in exercitu,quarū meminit Vlpianus,in l.2. de iis, qui notantur in famil. ſunt equitum ordines, qui circa legiones dextra leua que tanquam alę in auium corporibus locantur.

Alba eſt veſtis ſacra, vel nomen oppidi.unde Virg.primo Aeneidos, Albanique patres, &c. & dicitur vrbs alba,veſtitur presbyter alba,ſecūdum Ioannē And. in clem.ne in agro. de ſtatu monachorum.

Albergariæ ſunt cenſus ſeu pactiones, quæ debentur ꝓ comeſtionibus, de hoc per gl.in c.præterea de iure patro.

Albagariæ ſunt procurationes,quas certæ villæ debēt dominis ſuis ad eas veniētibus de reſcr. ad audientiam.

Album prætoris eſt quædam tabula dealbata, quæ ponebatur in curia,vel in turri pętoris in loco commu ni,in quo ſcribebantur, & ponebantur nomina vocatorum ad iudicium, & ad cuius inſtantiam quilibet citatus eſſet. Et ibi etiam proponebantur ſtatuta, & edicta prætoris in groſſa litera,ita quod ab omnibus legi poſſent. Et erat certa pęna contra illum, qui delebat iſtud albū, quod modo eſt ſublatum. De hoc in clem.1. de iudic. in authent.ne litigioſis. §. omnem collat.8.in ſpe.de dolo & contum.§. reſtat, in princip.de citato.§.ſeqtur, verſiculo, & nota. Et dicit, quod loco huiuſmodi ſunt modo quaterni, & ꝗ corrumpebat,vel delebat, puniebatur in quinquaginta aureis per edictum de albo corrump.l.ſi quis id, ff.de iuriſd.omnium iudic.

Eſt

Eſt albũ prætoris triplex. Vnum in quo ſcribuntur edicta prætoris, vel lex ciuilis, vt in d.l. ſi quis. Aliud eſt, in quo ſcribuntur citationes, vt in § prætalleg. in auth. de lit. col. 8. Tertium eſt, in quo ſcribuntur nomina decurionum, ut ff. de albo ſcrib. per totum tit.

Aleator eſt, qui ludit in alea. Etiam ille, qui quaſi ſcholam illam tenet. Vel aleator eſt, qui luſum aleæ cõſueuit apud ſe cauſa ſui emolumenti exercere, ſicut & in cauponib. dicitur. ff. nau. cau. ſta. l. 1. §. caupones.

Alias hæc dictio, ſignificat cõditionaliter, quandoque alterationem, vt promittis dare fundum alias decem nomine pęnæ. ff. de in lit. iur. l. alias, vbi re perempta iuratur, alias non, id eſt ſi non ſit perempta. Secũdò, alias ponitur pro alio loco. l. adeo. §. inſula. verſi. ꝙ ſi toto alueo naturali relicto flumen alias fluere cœperit, id eſt in loco alio. ff. de acq. rer. dom. Tertiò, id eſt, alia vice vel alio tempore, vt in l. dicere. ff. de arbit. vbi dicitur, alias eſt agitatum, id eſt, alia vice, vel alia quæſt. Quartò, id eſt alio caſu, vt in l. qui teſtamento. §. mulier. de teſta. vbi mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt, alias põt, id eſt in alio caſu quã teſtamenti. Quintò alias, id eſt alio modo. leg. 1. §. illud tñ. ff. de acqua quot. & æſti. Et breuiter hæc dictio alias, ſignificat alterationẽ diuerſimode, ſed in caſu particulari eo modo tñ, ſecũdum quem ſubiecta materia declarat, alias applicata caſui ſignificat alterationem eius, quod eſt in oratione præcedenti.

Alienare eſt proprie rem aliquam in dominiũ alterius transferre. inde alienatio eſt omnis pactio, per quã transfertur dominium. de reb. eccl. non alie. ca. nulli. C. de fundo. l. 1. Item alienatio ſumitur dupliciter. Vno modo pro dictione ſignificante trãslationem rei vel iuris: ut in l. alienationis. ff. de verb. ſign. alio modo ſumitur alienatio, ꝓ ipſo facto, quo rei vel iuris ſit translatio. Tale. n. factũ quo fit translatio eſt alienatio. Et factum hoc alienatio ſignat. Nam factis, qñque ſicut verbis declara

tur voluntas, in l.de quib. ff.de leg. Diuerſimode ergo ſignificat prout ex eius medio, & circunſtantiis adiacentibus infertur, vt latius oſtendit Alcia. in d.l. alienationis, & in l.alienatum, eo.tit.& Iaſ.in §.item ſi quis in fraudem, col.4.in ſtit.de actio.

Alienare cauſa mutandi iudicium dicitur, qui credens ſe ab aliquo contra veniẽdum. Quicunque rem dolo in alium transfert, vt iudicium mutet & euitet, vt in ti.de alie. iud.mut.cau. fac.

Alienigena quaſi alienę regionis, vel aliena gente natus vel genitus, ſecundum Iſido.lib. 10.ety.

Alimentorum appellatione continentur cibaria, calciamenta, ueſtimenta & habitatio, vt in l.legatis.ff.de ali.& ciba.legat.

Alimentarius dicitur cui relicta ſunt alimenta.

Alioquin eſt dictio conditionalis.l.ſi finita.§. exhoc edicto. ff.de dam. in fec.declarat Bar.in l.2.col.4. de cond.& de mon.vbi latiſſime de uirtute huius particulæ.

Aliquandiu.i.per aliquantulũ tẽpus, extra de eo qui mitti in poſſ.c.1.Itẽ hęc dictio aliquãdiu recipit moderationẽ ad arbitriũ iudicis, ff.de iure del.l.1.& not. p Arc.ext.de reſt.ſp. c.2.li.6.

Aliquid.i.aliquantulum.ff.ne quid in fun. pu.l.1.§.ſunt. Aliqñ ſumitur aliquid pro re ſingulari, & determinata, vt C.de ſenten. paſ.l. ſi debitor.

Aliquod eſt ſignum partiũ, & quod unum eſt, diuidi non poteſt, extra de præb. c.ſi pro eccleſiaſticis li. 6.

Aliquorum res dñr ẽt ſi non ſint cões, ſed vna vnius alia, alterius, vt ff.de verb.ſignifi.l.litus.§.fi.

Aliter vide Alius.

Alius, iſta dictio refertur ſimilia, Bald.in l.ſi fugitiui. ver.quæro hic dicitur. C. de ſer.fug. & Bart.In l.ſed & reprobari in pri.ff.de excuſ.tut.Felin.cap.inter cæteras, dr reſcr.col.7.verſ.de nuntias. impropriatur tamen aliquando, ut cum dicitur crucifixus eſt Chriſtus, & cũ eo alii duo latrones. vt plene per Bar.in d. c.ſed & reprobari, & in l. non ſolum. §. quæritur ff. de procurat. denotat diuerſitatem, & implicat

l.qui.

l. quidam relegatus. ff. de reb.du. Etiam alius.i.cōtrarius. 11.q.3.capit.2.diſtin. 11.quis neſciat. vbi dicitur nullus alius, quam Petrus prædicaſſe in Italia, Gallia, Hiſpania.& cæteris prouinciis. Item alius & aliter ſunt præcedentib. implicatiuæ qualitatis præcedentium, vt l.ſi donationis. C. de his q̄ vi, metus vel cauſa fiunt, licet gloſſ. ibi velit quod implicet qualitatem contractus aliter eſt denotatiuum qualitatis, non autem ſubſtantiæ. ff. de verb. oblig.l. ſi quis cū aliter. C. de teſti.l. etiam.& quod ibi no.gl.& etiam denotat diuerſitatem non in ſubſtantia, ſed in qualitate vt no. dominus Franc. in l. ſi certos nummos. ff. de verb.oblig.

Allegare eſt argumentari ad probationes vel concluſiones ad communem iudicem pro commodo ſuæ cauſæ,& proprie pertinet ad aduocatos.

Adde hic, quod allegatio quādoque ſumitur proallegatione iuris. ff. de mino.l.minor autem,& C. de iudi. l. rem non nouam.§.patroni. aliqñ pro allegatione iuris & facti, extra de poſtul.præl.c. bonæ.i.§. nos igitur. Aliquando capitur pro probatione, vt l.laudabile. C. de aduo.diuer.iudi.& de iud.au. Iubemus. Aliquando pro exceptione dilatoria, vel peremptoria, ſeu declinatoria. C. de iur.& fac.ig.l.1.& ibi no.& ff. de min. l.minor 25.annis.

Allegere ſignificat aſſumere,ſ& cooptare, vt cum quis aſumitur ad aliquem ordinem, ut ſenator & decurionum.l.generaliter. §.2. de decurio.

Alleothera figura eſt, qñ ſingularis numerus ponitur pro plurali, not. ff. de tranſac.l.q cum tutorib.§.fin. de peti.hęred.l.diuus.

Allibrati dicuntur, qui deſcripti ſunt in libro ciuium, vel cōmunitatis alicuius, ciuitatis.

Allodiō eſt res libera alicuius ex qua nō p̄ſtatur tributū, gl.Guil.de Cu. & Bar.in l. ſi fa.her ī gl.fi.ibi q̄d ſi vni ꝑ diuiſionē iudicis aſſignetur totū allodiū. C.fa.her. Bal.in c.1.in tit. de allo.in pri̅.ubi dicit ꝙ allodiū eſt id, qđ eſt propriū alicuius & a nemine alio recognoſcitur, niſi a deo, & de al-

Iodio vide l. at ſi qs. §. ſed interdum. ff. de rel. & sũp. ſunc. Et allodium allodii dicitur hæreditas, quam uẽdere vel donare poſſum ſecundum. Hug.

Allodium, id eſt libellariũ, vt c. 2. & 3. & ſi de feu. con tro. fue. in uſi. feu. & uide quód no. gl. in l. pen. C. de inge. ma.

Alluſio quid ſit, uide ff. de acquir. poſſeſſ. l. 1. in glo. 1. & ſi centum. § appellata.

Alluſio ad ſimilitudinem dictionis pertinet, ut poſſeſſio quaſi poſitio, magiſtri ꝙ monſtrent. Etymologia vero eius veram deriuationem reſpicit Alci. in l. tabernæ. de verb. ſign.

Alluuio eſt latens incrementum, veluti cum paulatim aquis abluendo arenam ex fundo meo, vel vicini mei in fundum tuum aliquid ita accreſcit, vt facile modus non poſſit apprehendi, qua hora ſit ablatum, vel hæc augmentatio facta, vide inſt. de re. diui. §. præterea.

Alma. i. ſancta & nutriens, ab alo alis, q̃nque almus ponitur pro claro & illuſtri, vnde alma dies. & alma urbs. l. 1. C. neg. neg. mili. lib. 12.

Altare dicitur quaſi alta res, vel alta ara, in quo ſacerdos incenſum adolebat, vel quia in eo ſacrificia ardebant. de conſe. diſt. 1. de fabrica, & ibi Arch. & ſignificat Chriſtum, qui dator, & conſeruator eſt charitatis. 8. quæſt. 1. in ſcripturis.

Alter refertur ad vtrunque ſexum l. 3. ff. de neg. geſto. & dicitur etiam de pluribus licet propriè de duobus. gl. in l. quicunque C. de hæretici.

Alternatiua eſt coniunctio alternatiue ſignificans, ſ. q̃ñ ſignificat alterum de coniunctis eſſe, ſeu orationem factam per hanc cõiunctionem, in altero verificari. Et quandoque variatur ſignificatum, vel ex cõiunctionis natura ſubiecta materia, ſeu quauis alia circunſtantia, verbi gratia. Lego Sticulum vel Pamphilum, ſignificatur vtriuſque eſſe in obligatione; ſed alterum in ſolutione, vt alterum ſoluẽdo debitor liberetur. ff. de verb. oblig. l. ſi duo. in fi. & effectus alternatiue eſt, quod uterq; eſt in obligatione, quia uno mortuo alter, q ſupereſt, remanet in obligatione.

gatione. Eſt autem alternatiua quadruplex. Quædam rerum, in qua electio eſt debitoris. l. plerunq;. §. fi. ff. de iu. do. & l. arbitraria. §. Scæuola. ff. de eo, quod cer. lo. facit c. in alternatiuis, de reg. iur. libr. 6. Secunda eſt locorum reſpectu ſolutionis fiendæ, quia & in illa iterum debitoris eſt electio ante litem conteſt. ut in §. Scæuola, præallega. Tertia eſt locorum quantum ad iudicium inchoandum, in quo loco debeat conueniri, in qua electio eſt actoris. § pdicto. Quarta alternatiua eſt perſonarum, quando ſtipulatio eſt appoſita de ſoluendo, in illa iterum eſt electio debitoris, vt in §. item Iulianus l. arbitraria. pal Alii dicũt, quod alternatiua legis ſignificat, ut eam lex rõ vel ſubiecta materia ſignificare declarat. Sed alternatiua hominis ſignificat, ut proferentem ſignificare verba uelle, vel ſubiecta materia vel q̃ris alia cõiectura probabilis cõcludẽs declarat. Et de iſtis alternatiuis ſeu, aut, vel, require in loco ſuo.

Adde, quod alternatiua hodie vocatur a Doctoribus q̃ a priſcis Iuriſconſultis, diſiunctiua aut ſubdiſiunctiua. l. hæc verba ille, aut ille. de uerb. ſign.

Altius non tollendi ſeruitus differt ab illa, quæ conſtituitur: ut ne proſpectui officiatur. l. ædificia. ff. de ſer. urb. præd.

Alueus proprie eſt uenter fluminis, vt dicit Bart. ſecundum Hug. in trac. de alueo in princ. & ſicut ſtomach⁹ continet uinum, ita alueus ſupra ſe continet flumen, & vulgariter lectum fluminis appellamus, quia ibi flumen cubat. Bar. in rubr. de re. diui. ff. in 12. col. in verſi. nec ueniamus. Verũ etiam & pro uaſe, vbi apes menent aliquando accipitur, ut inſtit. de re. diui. §. apium, & aliquando pro uaſe, in quo lauantur pedes.

Alumnus eſt, qui alit aliquẽ vel qui alitur ab aliquo vel eſt filius ex concubina vt in l. alumnus C. quæ res pugn. obl. poſſit, & ibi gl: fere tamen accipitur p eo quem alimus & proprie refertur ad nutritium, & nutricem, quæ ſignificant indifferenter actionem, & paſ-

paſſionem, vnde, Hoſpes, zelotypus, conuiua, vector alũnus. Actũ ſiue pati ſub eodem nomine ſignant.

A ante M

AMator accipitur in malã partem. l. 1. in fi. ff. de ſer. corrup.

Ambages eſt dubia locutio, vel effugatio ſermonis extra propoſitum.

Ambaſſiator eſt legatus principis in arduis negotiis, & ambaſſiata eſt huiuſmodi legatio conſiliatorum, vel principium in ſuis cauſis.

Ambiguum eſt, vbi diuerſæ opiniones ſunt, & iura uaria uidentur, de ſent. excõ: inter alia. de iud. c. 1. lib. 6. Et de triplici ambiguitate, ſcilicet iuris, facti & perſonæ. no. 33. diſt. c. fi. ſecundum Io. Andr. in proœ. cl. ſuper verbo ambiguitatis. Adde quid dicatur ambiguum per Bar. in l. inter ſtipulantẽ. §. 1. ff. de verb. ob. & in l. ſi quis intentione ambigua. ff. de iud. & per Bar. poſt gl. in l. ſi quidem. in 2. col. C. de exc. Et differũt ambiguũ & obſcurũ, vt no. gl. ĩ l. veterib. ff. de pac. & Alc. il. nepos. de uer. ſig.

Ambire eſt proprie cupere honores, arg. de conſ. ca. 1. li. 6. vñ ambitio, ideſt cupiditas, p Arc. in c. vlt. de reſcr. lib. 6. vel dic, ꝙ ambire eſt honorũ gradus & ordines per peccatum appetere. Cupere vero eſt terrena lucra optare. Vnde verſus. Eſt cenſu cupidus uir, ambitios' honore. No. p Car. in c. auaritiæ de elect. li. 6.

Ambitioſa decreta ſunt, quæ per gratiã facta ſunt l. ambitioſa. ff. de dec. ab ord. fa.

Ambitioſa diligentia, id eſt nimia, & anxia l. ſi bene, ff. de uſuf.

Ambitus dicitur crimen affectari honoris, ab ambeundo, hoc eſt circuneundo, & ſupplicãdo, & proprie eſt ĩ actu. Inde ambitioſus, qui largitionib. magiſtratum affectat: quem l. Iulia de ambitu puniebat.

Ambulare. i. trãſire, ſic dr̃ ambulatoria uoluntas defuncti uſque ad mortẽ. ff. de ad. leg. l. 4. Dr̃ ẽt ambulatoria poteſtas legis. ff. de fũ. do. l. erit ergo. Itẽ ambulatoria act. C. de fur. l. vl. §. j.

Amen exponitur, id eſt uerum eſt. de conſec. diſt. 2. reuera. Vel ideſt ita erit, vt not. per Arch. in proœ. lib.

lib.6.in fi.Et de hac dictione Amen, vide de conſec. diſt.i.c.hoc quoque.

Amica appellatur, quæ cum vxor non ſit alicui tamen ſui copiam facit l.maſurius de verb.ſigni.

Amicos appellare debemus non leui notitia coniũctos, ſed quibus cum fuerint iura honeſtis familiaritatis q̃ſita rationib.l.latæ,de uerb. ſignifi.

Aminæum vinum,ab Aminęa regione.Meminit Proculus in l.fin.ff.de vi.& tri.leg.

Amiſſa dicuntur & quæ corrupta ſunt,vt ſciſſa & fracta l.prætor,§.amiſſa,ff.vi bo. rap.item ea,pro quib.perſequendis nullam actionem habemus, l.Labeo & Sabinus,de verborum ſigni.

Amita eſt ſoror patris.

Amita magna eſt ſoror aui.

Amitinus eſt,qui ex ea generatur,ſcilicet amitæ filius, vt 35.q.5.c.vlt.

Amittat,hoc verbum non ſonat in præteritum,ſed in futurum,niſi addatur ipſo iure Fely.in c.Rodul.col.22. verſi.publica ſunt bona.de reſcrip.

Amminiſtrator, ſiue adminiſtrator rerum publicarum eſt,qui temporalia gerit,ſed magiſtratus,qui iuriſdictionem exercet, ſecundum Azo.C de ad.reip.lib.11.in rub.

Amoueri quæ dicantur,liquet ex l.3.§.2.ff.re. am. ex l.ſi ſeruum,§.amouiſſe.de acq. hær.& l.qui tabulas,in fi.de fur.& l.3.§.non ſolum, de inc.rui.nauf.

Amphibologia dicitur, cum ambiguitas oritur, ſeu ex ſingulis dictionibus ſeu ex coniunctis.

Amphora,vas erat vinarium, l.vinaria, de verborum ſignificatione vbi Alcia.

Amplectens, ideſt vbique circumplectens,C.de leg.l.nõ dubium.

Ampliare, & augere licet videãtur idẽ ſignificare,tamẽ differũt, q̃a augerę ſpectat ad quãtitatem.ampliare vero ad prætium,qđ bt diligẽti rerũ cultura.C.de ſacr.ec. l.iubemus nulli, ff.de iu.fiſ. l.non intelligitur,§.diui.

Ampliſſimus ordo,id eſt ſenatorius,l.nutu.de le.3.

Amplius,hoc verbum habetur ff. de damno infecto, l.hoc amplius,& ibi includit, non tamen ſemper eſt exceſſiuum: vt ff.de verborum ſignificat.l.verbũ amplius,& l.i.§.hęc verba,ff.ſi cui pluſ

quam,

quam.per l.Flac.Interdum eſt exceſſiuum,& habet in ſe vim repetitionis & exceſſus.ff.de leg.3.ſi ſic. & l.ſi tibi pure.& de do.prælc.l.qui ita.vbi de hoc.Item vltra ſupradicta,adde de hac dictione amplius, quomodo repetit vel comparatiue ponatur.Bart.in l. ſi ſeruus legatus.§. ſi ita ſcriptum. ff. de leg.1.& in l.ſi tibi .de lega.3.& ibi an inducant quantitatem,vel conditionem, & de hac dictione plenius vide per eundem in l.lecta.ff. ſi cer.pet.

Amputari,vide C.de iu.deli. l. ſcimus,& l. 1. de plus peti. & extrà de reſ.ſpo. c. frequens lib.6.

A *ante* N.

AN,de iſta dictione an.vide inſtitutione de re. ciui. §. cum ex aliena , & §.fere,in fi.& §.1.qui.mo.teſt.infir.l. an vſusfructus . de uſufr.& l.1.ff.ſi vſufr.pe.

Anaclaſis,i.repercuſſio,ſeu reuerberatio l.ſi arborem , de ſer.vrb.præd.

Anacriſis accipitur pro examinatione negotij,quæ per interrogationem accuſati fit. l.diuus,ff.de cuſt.reorum.

Anademata,coronę, l.quāuis, ff.de au. & arg.leg. At Alc. legit ibi anademata, q̄ ſunt capitis ornamenta .

Analogiſtæ appellantur, qui non tenentur reddere rationem adminiſtrationis, l.quidam,de admi.tut.Sed peritioribus uidetur legendum eſſe potius alogiſtę,aut anelogiſtæ.

Anaphora figura,Latinè relatio dicta eſt,cum idem verbum in principio plurium clauſularum reperitur.veluti in l.2.in pri. C.de off. p̄f. præt.Afri.

Anathema vno modo eſt ſubſtantiuum,& eſt damnatio æternæ mortis , & non niſi pro mortali crimine debet imponi,& in illis,qui aliter nō patiuntur corrigi 11. q. 3.nemo epiſcoporum, in fi. Vel eſt excommunicatio ſeu ſuprema maledictio. Et dicitur ab ana,i.ſurſum , & tgema figura,quia olim imprimebatur figura frontib. damnatorum , de hoc not. Ioan.And. de iur. cum non homine,vbi poſt excommunicationem incorrigibilis anathematis mucrone feritur ideſt punitur ideſt ſolēni excommunicatione,cum 12.epiſcopis cādelas in terram

ram proijcientibus, & conculcantibus, vt in c.debet, 11.q.3. Et anathema tale vel maledictio ſolebat fieri per prælatos. Vel dicitur & melius à verbo Græco aga thinæ, hoc eſt à ſe ponēdo, quaſi quædam ſepoſitio, & ſeparatio à Deo. Alio mo do anathema eſt adiectiuū omnis generis indeclinabile, & dicitur excommunicatus maledictus, ſeparatus, vel damnatus, vnde qui frāgit, rapit, ac urit, ferit, eſt anathema, Frangit ſcilicet eccleſias, rapit res alienas, vrit etiam eccleſias, ferit perſonas eccleſiaſticas. Inde etiam anathematizare, ideſt damnare vel excōmunicare, maledicere, vel ſeparare, vt ſuprà.

Anathematizatus dicitur, qui tanquam impius à Deo ſeparatus eſt, & ponitur pro excommunicato, vt 24.q.3 certum eſt.

Anceps eſt aliquid, ſeu aliquis huc & illuc fluctuās & dubius in quam partem declinet ſecundum Iſid. lib. 10. etymo.

Anchora retinaculum ſeu gubernatio nauis eſt, vt ff. de exer.l.1.§.1.

Anciani dicuntur præſidentes, vel priores, vel regentes qui regunt vniuerſitate, vel prouinciam, ita dicit Panorm. In c. fin. in prin. not. 2. de proc.

Ancones, ſpecies vaſorum cubitalium, l.tabernæ.de fun.inſt.leg.

Anfractus dicūtur viarum flexus.l.viæ,ff.de ſer. ruſt. p̄d. vnde & anfractus litigiorū, extrà de ſep.c.2.lib.6 §.1. Et dicitur anfractus litigiorum, quia multas moras habet vt, ff.de leg.not.cau.l. etiam, & incertos euentus habet, ff.de pecu. quod debet, & ideo ſic dicuntur, q̄a vndique franguntur uel circueunt, not. per Arch. de elect. quorundam, in princ. lib.6.

Angariæ, penultima longa, eſt iniuſta exactio vel compulſio. Nam angariæ dicuntur perſonalia obſequia p̄ proprijs ſumptibus præſtita. c. non minus, de immu. eccl. gl. in l.neminem. C. de ſacroſ.eccl. Sunt ergo quædā perſonales præſtationes, quæ a vulgo dicuntur caprioneſ.

Angiportus ſiue angiportum olim dicebatur anguſta via inter portus, i.domos, l.portus, de verb.ſign. vbi Alcia.

Anguilla

Anguillarius lacus, in l. rutilia, de contr. emp. pro lacu anguillas producente.

Anguſta domus, ideſt arcta, ff. de ſeruit. ſi tam anguſti.

Anguſtia tpis, ideſt breuitas, C. de leg. nō tantū, & ff. ſi qs cau. l. 2. §. ſi quis, ver. niſi.

Animaduerſio dicitur pœna, quia animaduertere eſt punire. vnde dicitur animaduertendum eſt in facinoroſos homines. Item animaduerſio dr̄ cuiuslibet operis determiaatio ſm quā qs ꝓ mercede ſua ſuſcipit certū opus & determinatum ſuis impenſis faciendum, vt terram colendam. vel domum conſtruendam. Etiam animaduerſio eſt conſideratio §. 1. inſtitutione de ijs, qui ſunt ſui vel alie. iu.

Animalia ſunt in triplici differentia, quædam enim ſunt manſueta, vt gallinæ, quędā fera prorſus ut lupi: quædā verò fera naturaliter, ſed accidentaliter manſueta, vt cerui, pauones, &c. inſtit. de re: di. in gl. §. pauonum.

Annalis actio eſt, quæ finiēda eſt anno, vt iniuriarum.

Anniculus appellatur infans vnius anni, licet extremum anni diem duntaxat attigerit, non etiam per fecerit, l. anniculus, de verborū ſign.

Annona ſm Azo. dicitur ſalarium, quod cuique pro capite ſuo remunerationis cauſa datur, vnde titulus, C. de anno. & cap. adm. 60. c. 2. ſm Az. exponitur, ideſt capitatione. Sicut enim ſecundum eum capitatio dicitur tributum, quod datur ꝓ capite, ita annona dicitur tributum, quod datur magiſtratibus, vel cauſa ſalarij ꝓ remunerando labore. Et dr̄ capitatio de capite, quia eſt pretiū debitū capiti, ideſt dignitati Annona præterea ſumitur pro tributo, qđ ſoluitur in ſpecieb. ſeu fructib. ſicut tributum dr̄, qđ ſoluitur in auro argēto, vel ære, vt tradit gloſ. in rub. C. de anno. & tri. lib. 10. Item pro pane, vt in l. 1. C. de fru. vrbis Conſtan.

Annonæ ciuiles ſunt, quæ publicè dabantur iudicantib. ciuitatibus vel omnibus tēpore neceſſitatis per ſingulos dies, vt C. de ann. & trībus l. 2. lib. 10. Etiā annona eſt ſeges, vel frumentum vnius anni. Addæ, ꝙ annonæ ciuiles dicūtur in iure aliqñ annuireditus a fiſco ꝑcipiēdi. Dabātur enī annuatim ꝑ publico ſm gl. ī hac

edi-

edictali,§.his,C.de ſed̃is nup.

Annonę militares dicũtur, q̃a milites ſingulis diebus conſequebãtur, vt C.de anno. mil.l.vlt.vbi dr.ꝙ ipſi annonas & capita ſingulis conſequebantur dieb᷑.

Annotatio ſacra eſt cõſcriptio bonorũ vel eorũ cõnotatio ſeu conſignatio,veluti cum aliquis cuiuſcunq; criminis reus ſit,abſentat ſe,vocatus ad iudiciũ patietur bonorum annotationem,vt ſi infra annum venerit, & ſe purgauerit bona ſua recuperet.Si aũt nõ venerit,tũc fiſco applicentur. Et qualiter fiat annotatio, ponit Spec.in titulo de act.§.fin ver.ſed qualiter,dicens, ꝙ præſes ſiue iudex veniet cũ tabellione ad domũ accuſati,& inquiret quot domus, quot p̃dia ruſtica,quot iugera terræ hẽat in bonis eius. Et omnia bona illius, qui non venit citatus, ponit in banno fiſci, niſi venerit infra annum,ff.de req.reis, l. 1.§. 1.Ab hac tamen ſentẽtia conditionali poterit appellari,de appella.præterea quæ tamen fiſcus de facto rea.Et deſcribuntur bona, non occupat niſi poſt annũ Poſt hoc iterum per edicta requiritur accuſatus, & citãs mittit literas ſuas iudici vel rectori loci,in quo degit accuſatus,vt per illum citato innoteſcat ſe accuſatũ vel citatum, & bona eius eſſe annotata.Inde venit verbũ annotare.vel ecõtra ab hoc verbo ipſum nomen.

Annotatio facta dicitur reſcriptũ illud, qđ imperator ꝓprio motu mentis indulget alicui conſtituens ſecundũ preces eius, ſeu illius aliq̃d fieri,vel nõ fieri.C.de diue. reſc.l.fi.& ibi in gl. Et not. Card.Zaba. in c. ſuper literis: de reſcrip. differentiam inter annotationẽ, & pragmaticam ſanctionem.

Annue bima trima die, de ſignificatu horum verborũ eleganter Iuriſconſul.in l.ſi ledatum de ann.leg.

Anuuli leues dicuntur qui nõ excedunt valorẽ quinque aureorũ,l.dm᷑.ff.de bõ.dã.

Annullus ſignatorius, vide Signatorius.

Annuo.i.concedo, ff.de do.inter vir.& vxo.l.ea,quę a marito..Et aliter exponitur, vt ibi no.Item annuere domino sexponitur,extrà de iure iur.c. 1.§.ego huius.

Annus quot dies & menſes habeat,not. gl. in c.ſi propter de

de reſcrip. lib.6. Nā annus continet 365.dies, vt in l. cum hæres, §.Stichus ff. de ſta.lib. Et quidam computant annum ab incarnatione Domini, vt 23. diſtinct. in nomine Domini.in prin. Alij à natiuitate Domini. De hoc gl.in §.forma. 2.q. 6.& in Spe.de inſtr. edi. in prin.in 1.col.

Annus iubileus dicitur annus remiſſionis, quia eo anno debita remittebantur, ſerui hæbrei admittebantur liberi,& omnia reuertebantur in priſtinum ſtatum, & eſt annus quinquageſimus, vt in c. in iubileo,de pœ.di.1.

Annus vel annuatim ex proprio ſignificato ſignificat multiplicationem ſimpliciter ſiue indeterminatè, ſed quando applicatur caſibus, ſignificat diuerſimodè, prout ex diuerſificatione materiæ concluditur proferentē intellexiſſe, vt pacto ſeu ſtipulatione promittis 10. Titio annua vel annuatim, ſignificat multiplicationem perpetuam, quia ſignificat promiſſam ſummam deberi ei, cui promittitur, eius heredi,& hæredis heredi,& ſic in infinitum, ideo dicitur in l.ſtipulatio,ff.de ver. obl.quòd ſtipulatio annua eſt perpetua. Et not.quòd annuum legatum pro primo anno eſt purum,& pro alijs annis eſt conditionale quia pro quolibet anno debetur legatario, ſi tunc uiuit. Si verò mortuus, eſt tūc non debetur, nec ſi deportatus eſt, quia talis ciuiliter mortuus eſt, & non habet ius capiendi ex teſtamēto, quod eſt ciuile.l.cùm in annos ſingulos, ff.de an.leg. Sed ibi promitto tibi 10.annua, vt ſis procurator meus in parlamento, ſignificatur multiplicatio temporalis ex cauſa, quæ apponitur de eſſendo procuratorem, quia morte finitur, ſic & oblatio, quę ex hoc inducitur. De hoc uide l.annua. §. fi. & totum titulo, ff. de an. leg.

Anormalus ſucceſſor eſt ſicut ille, qui ſuccedit hæredi non impleti defuncti volūtatem, vt inſtit.de eo cui.li. ca.§. in primis.

Anſa eſt nodus curſilis,& facilis ad ſoluendum, ita factus quòd ſi rectè trahit caput fili, omnino ſolutus eſt, ut not Bern.in c.cum olim, de verb.ſignifi. propriè autem dicitur qua quippiam prehendi-

henditur,ac tenetur,l.in rē, §.2.de rei vend.

Antapocha,ſiue antipocha, ſiue antepocha, quod idem eſt ſecundùm aliquos,& ſecundùm Az. in ſumma de fide inſtr.ver.de antipochis vocatur chirographum,qđ facit debitor creditori, in quo confitetur ſe ſoluiſſe tantum,& ſic eſt de ſolutis, & fit à debitore in hūc modum,confiteor me tantum vſurarum nomine vel penſionis ſoluiſſe, & datur creditori.Et ſic non dicitur ab anti,quod eſt contra,ſed ab ante,ſecundùm Io. quia fit ante apocham,vel a b anti, quod eſt ad, quia eſt inducta ad ſecuritatem creditoris,& fit etiā ante apochā, qui enim alieno nomine poſſedit, & penſionem ſoluit,vel qui creditori vſuras repſentauit, ſi quando dicat ſe ſuo nomine poſſediſſe, & ita dominum factumvel pręſcriptione liberatum cō tendit,ius agentis, facit vacillare,niſi dominus vel creditor vſuras, & penſiones pręteriti temporis ſibi ſolutas comprobet,probat autē per antipocham debitoris, C. de fide inſtr.l.plures,vbi gl.dat tres modos dicendi. Vel vt alijs dicūt antipocha eſt ſcriptura, quam facit debitor obligādo ſe,& in qua fatetur ſe debere, & fit contra apocham dicendo.Confiteor me debere,&c. & ſic dicitur ab anti, quod eſt cō tra.Apocha autem ſecùndū omnes eſt ſcriptura creditoris confitentis ſibi a debitore ſolutum, & ſic apocha eſt de receptis,& fit à creditore,puta confiteor me recepiſſe tantum,ff.de condi. inde,l.fi.§.Titius,ff.de fur.l. qui tabulas,§.apocha.& de accep.l.acceptilatio.§.j.Differt tamen chirographum ab antipocha, uel apocha, quia chirographum dicitur cum duo paciſcentes faciūt duas ſcripturas,& ſub eadē forma uerborum conficiūt, & mutuo tradunt.

Antę,ſunt populi Hiſtri fluminis accolę, quos cum debellaſſet Iuſtinianus Imp. Anticus dictus.eſt.Sic;n.legendum in inſcriptionib.vol.iuris ciuilis, non Atticus, vt vulgo impreſſum eſt.

Ante ſignificat ante rē factā, & bene inchoatam,ff.ſi cer. pe.l.2.§ item mutuum, vbi de hoc,& ff.de verb. obli.l. qui ante,& l.eum qui ita.§. quæſitum.

Anteceſſor, quandoque dicitur doctor, qui alios antecedit in proœ.ff.§.ſed cũ vos. Quandoq; exponitur, ideſt ſucceſſor in conſtit.ff.circa prin. Aliquando anteceſſor dicitur neceſſitudine, C. de vet.iur.enuc.l.1.§.quę omnia. Aliquando antiquitate 35.q.6.de parentela. Aliquã do officij prioritate, 3.q.6. hoc quippe, & q.5.c.accuſatores.

Addæ, ꝙ anteceſſores appellati ſunt profeſſores iuris, ab antecedendo, & præeundo diſcipulis, quos quaſi porrecta manu in penetralia Iuriſprudentia deducunt, vt manifeſtè probatur in d.§. ſed cum nos, idque docuit Aldobrandinus meus in annotationibus, quas iã tertio ab hinc anno edidit in inſtitutiones iuris.

Antiades ſunt veluti glandulę quæ in gutture naſcuntur, ecum quæritur, de ędi. edi: Alatinis tõſillę nũcupãtur.

Antichreſis eſt pignus, qđ ad hoc datur, creditori, vt inde fructus percipiat donec æs ſuum receperit l.ſi pecuniã de pi.act.

Antidorum eſt cõtraria donatio, gl.ſuper verbo antidora in l.ſed & ſi lege, §.conſuluit, in fin.ff.de pet.hæred.

Antidora dicitur obligatio nõ efficax ad agẽdũ ſed æquitate ſubnixa ad agẽdũ, §.conſuluit, de peti.hęr.

Antidorum ſolet dici, qđ datẽ contra venenum, & ſic ponitur pro medicina, vt in c. cæterum, de iura.calũ. Inde antidotarius, liber in medicina, de iureiu.cap.1. in clem. vbi gloſ.

Antinomia ponitur pro legũ contrarietate, l.1.§.nulla, C.de vet.iur.enuc.

Antiphona pro pignore ponitur, ff.de pig.act. l.ſi pecuniam, & ibi glo. vbi.etiã aliter exponitur, & melius de pig.l.ſi is qui, §.1. Item antiphona poteſt latinè interpretari vox reciproca. in d. l.ſi is cui, §.1. Sed verior lectio eſt antichreſis, de quo ſupra.

Antypophorizat, ideſt tacitæ, quęſtioni reſpõdet, de ſupp. negl.pl.c.2.lib.6.in prin.

Antiptoſis eſt figura, quæ ponit caſu, &c.diſt.9.c.ego ſolus eis ſcriptorum.1.ſcriptoribus, ubi ponitur genitiuus pro datiuo.

Antiſtes dictus eſt ſacerdos eo, quòd ante ſtat, c.cleros, 21.diſt.communiter tamẽ ſumitur pro epiſcopo, ſm glo.

glo.in cle.dudum, de ſeq.

Anus per vnum.n.exponitur, i. vetula,ff.de carbo edict.l. 3. §.duæ cauſæ.

A *ante* P.

APerire uiam quid ſit,vide ff. de via pub.l. 1.1.reſpõ . Itẽ aperire tabulas,vide ff.ad Syl lan.l.ſi , quis in graui. §.aperire.

Apex eſt ſummitas honoris,vel diſtinctionis not. Nam qđ in ſummo eſt,diſtat à pedib. vel infimis.Et hæc ſummitas reſpicit temporalia , vt in c. ſolitæ,de maio.& obe.Etiam ſumitur pro litera , vt dicit Chriſtus.Minimus apex nõ peribit.Item ſumitur pro ſubtilitate,dũ dicimus de apicibus iuris non diſputandum, ff.manda.l.ſi fideiuſſor , §. quædam,

Aphehitus,qui aphehis laborat, aphehæ autem ſunt oris vlcera , præcipuè infantes uexantia.

Apocha , ſupra in ver. Antapocha.

Apocriſarij ſunt, nuntii domini Papę,quaſi ſecretarii,vt diſt. 16.c.ſeptuaginta,dicti ex eo, ꝙ decedunt, & proficiſcũtur in longinquas regiones, vt reſponſum mittentib.referãt mandatorum ſuorum. Nam Græci apocriſin dicunt deceſionem & reſponſum. De hac dictione vide etiam in litera y.

Apocrypha vel apocryphum dicitur occultum , vel ſecretũ;inde dicitur apocryphus,i. liber ſecretus & occultus,cuius autor ignorať, vel de cuius veritate dubitatur,nõ tamen ab eccleſia recipitur,ſed reprobatur, quaſi diceret, nõ in eccleſia,ſed remote,& lõge ab eccleſia ſit legendus. De apocryphis habeť 16. di. canones qui,& ibi gl.

Apolides dicuntur,qui ſunt ſine ciuitate ab a, quod eſt ſine, & polis,ciuitas.

Apologia eſt accuſatio vel reſponſio,vnde dicitur,clerici, qui alios accuſant, iuſtam accipiãt apologiam, & eſt apologia poſita in defenſione vel negatione tantum: nam in ea ſolent , quidam accuſantibus reſpondere , vnde apologeticus.i.excuſatorius, vel reſponſorius,not.per Archi.30.q.2.c.circa.

Apoſtaſia ſm Hoſt.eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei,obedientię,vel religionis,ꝙ quis ꝓfeſſus eſt ſe tenere.Inde apoſtatæ,qui receſſerunt à fide, & qui egreſſi religionem

quã profeſſi fuerat, iterũ ad ſęculum redeũt, vt tradit Barto. in rub. C. eo. tit. ſic dicti tã quam retro abeuntes, c. non obſeruetis, 16. q. 7.

Apoſtoli ſm Hoſt. dñr literę teſtimoniales, quia teſtificantur de appellatione facta, & ſm eũdem & Spec. in 3. parte, in trac. libel. §. ſequi t. verſ. apoſtoli. Ibi vide qđ ſint apoſtoli, vnde dicantur, & de quadruplici eorum ſpecie, & eorum formis. Nam alij ſunt apoſtoli conuentionales, ſcilicet quando pars admittit appellationem, ſiue in iudicio iudice refutante, ſiue tacẽte, ſiue extra iudicum, vt c. ſæpe 2. reſpon. & oblatæ, de app. Alij ſunt teſtimoniales teſtificantes de appellatione facta, vt ſupra. Alij dimiſſorij, ꝑ quos apparet, ꝙ iudex detulit appellationi. Alij refutatorij, per quos apparet, quod iudex non defert appellationi. Alij reuerendi vel reuerentiales, ſcilicet, quando ob reuerentiã ſuperioris appellationi defertur, vt c. 1. de appell. lib. 6. in gloſſ.

Apotelesma ſignificat abſolutionem & perfectionẽ opis, l. rei. §. fi. de verborum ſignificat.

Apotheca eſt area, vel locus, in quo aliquid ponitur cuſtodiẽ di cauſa, vel in quo merces venduntur, qui locus & alio nomine ſtatio vocatur, inde apothecarius, id eſt ſtationarius, qui ſtat ad vendendum.

Apparere, id eſt ad memoriam reducere, in authent. de fide inſtrumen. circa princi. ſecundum vnam expoſitionẽ. Aliquando apparere exponitur id eſt præſumere, vt extra de præſum cap. ſcribam.

Apparitio quandoque ponitur, pro diſcuſſione, vt in l. 1. C. de loca præd. ciui. lib. 11.

Apparitores dicuntur qui citãt partes, & eas apparere faciũt in iudicio, hoc nomen inde trahentes. Vel dicuntur ideo apparitores quaſi apparetores, quaſi ipſi apparent in iudicio. Item dicuntur catholiciani quaſi communiter & & vulgariter ſeruiẽs, vt bidelli ad iudicinm. Item dicũtur officiales ſecundum Azo. vel ſecundum Iſido. apparitor dicitur ille eo, quòd appareat & videatur, & præſto ſit ad obſequium, vel aliquid audiens teneat. Et de apparitore habetur in capit. tua, de homi. & gloſſ. magna, in capitulo veritatis, de dolo & contu.

Appellare eſt à minori iudice

ad

ad maiorem prouocare. Et eſt inductum appellare ſecũdum leges, vt iniquitas, uel imperitia iudicantium corrigatur, licet non nunquam bene latas ſententias in peius reformet, de appella. capitul.cum ſpecili. §. porrò, vel ideò vt homi- oppreſſi releuentur, 2. q. 6. ad Romanam. 2. & quis poſſit appellare à quo, ad quem, quando, qualiter, quoties, infrà quod tempus, & à qua ſententia, vide, 2.q.6. per totum, & Gof. in ſumma.

Appellatio ſecundum Azo. eſt à minore iudice per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ latæ ſententiæ receſſio, de minorit. l.præfecti. Item eſt de minore iudice ad maiorem prouocatio ſecundum ſummuliſtas, de conſuet. c. ſecundo libro ſexto, in gloſſ.4. Vel aliter ſecundum Hoſtienſis appellatio eſt iuriſdictionis prioris iudicis per inuocationem ſuperioris iudicis rite facta ſuſpenſio, & hæc diffinitio ſecundum eum competit tàm ſecundum leges quam ſecundum canones, vt extra de officio delegato capit. paſtoralis, §. præterea. Vel ſic appellatio eſt ab audientia minoris iudicis ad maiorem propter grauamen, vel comminatum prouocatione de appellatione vt debitus, & c. cum ceſſante, & ſi extra iudicium appellatur, tunc eſt ſuperioris inuocatio ſeu proteſtio ab iniuria vel grauamine irrogando, capit. cùm ſit rom. eodem titulo de appellatione rela. & recu. Et appellatio, & recuſatio ſunt paria de appellat. ſuper eo. 2. reſp. & hoc quo ad modum, ſicut non admittitur fruſtratoria appellatio: ita nec recuſatio. Differunt tamen, quia recuſo etiam ſi quõ grauor, non tamẽ appello à iudice, in quem conſenſi niſi grauer, &c. vt de offi. deleg. c.ſi contra, in gl.fi. libro 6.

Appenditia quid ſit, uide ff. de acquirenda hæredit. l. ſi quis hæres, & de admin. tut. l. tutores, & C.ſi tut. non geſ. l.fin.

Applumbatio eſt diuerſarum materiarum conſolidatio, vt auri, argenti, aurichalci, plumbi, ſtanni, &c. & earum materiarum coniunctio dicitur applumbatura.

Appulſus pecoris ad aquam eſt

ſus adducendi pecus vel gregem ad aquam fontis alieni vel riuum ad aquandum.

Apud quandoque exponitur ꝑ id eſt, vt no. de præb. ſtatutū, lib. 6. quandoque apud, id eſt contra, vt Marcellus apud Iulianum no. ff. de pet. hæred. l. nec vllam, §. non ſolùm, & de requir. reis, l. 3. quandoque exponitur apud, id eſt penes, C. vnde vi. l. ſi quis in tantam, & in quo differant apud, & penes, vide ff. de verb. ſigni. l. penes.

A ante Q.

AQua quotidiana & æſtiua, aqua pluuiali arcenda, & acqua de caſtello educenda. Require infra interdictum de illis.

Aqua & ignis interdicebatur olim rerum capitalium damnatis, cùm nec ſupplicium de Romano ciue ſumi liceret, nec is prius amitteret ciuitatem, quam in aliam receptus eſſet. Nā his duobus elementis, quæ humanam vitam maxime continent, priuabantur vt vrbe Roma egrederētur, atque ita in aliam ciuitatē ſe conferrent. Id quod eleganter oſtendit. Cic. in orat. pro domo ſua. Demum introducta eſt deportatio, qua vis ciuitatis abſque huiuſmodi circuitu amittitur.

Aqua profluens, id eſt, de cœlo cadens inſt. de rerum diu. §. 1.

Aquam euocare pro aquam abducere, l. Proculus, de dam. inf.

Aquarius. i. aquarum cuſtos, C. de aquæ duc. l. decernimus, lib. 11.

Aquæductus eſt ius ducendi aquā per fundum vel agrū alienum ad irrigādum agrū meum uel alterius iure ſeruitutis conſtitutæ, vt inſtitut. de ſeru. ruſt. præd. in princip. Aliter dicitur priuilegium, quod datur illis, qui præficiūtur ad cuſtodiàm formarum per quas ducitur, vel per quorum fines formarum meatus tranſeunt, & quo purgāt formam vel ductus aquarum, l. C. de aquæ duct. lib. 11. & l. decernimus, eo. tit. & l. 2.

Aquæ hauſtus eſt ius hauriendi aquam, & portandi per agrū fundum, ſeu prædium alterius ratione ſeruitutis. Et differunt, nam aquæductus fit in fiſtulis & meatibus terraneis. Sed aquæ hauſtus fit per animalia portando, vt l. ſi prius. §. 1. & 2. ff. de aqua

aqua plu.arcen.

Aquilegia nomen loci, ff.loca l.penultima §.1. & dicitur quaſi aquis ligata,quia aquis eſt circundata, & habet patriarcam,9.quæſtio. 3. nunc verò.

Aquileges, ſiue Aquileces dicuntur artifices inueniendorum fontium aquarumque colligendarum ad aquæductus, l. fin. ff. de iur. imm. vel vt quibuſdam placet, ſunt, qui curam agunt publicorum aquæductuum.

Aquiliæ actio. Require ſupra, actio legis aquiliæ.

Aquiliana ſtipulatio, eſt promiſſio, quæ nouat omnem contractum. Dicitur autem hoc nomine ab inuentore hoc ſtatuente, qui vocabatur aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicam ſic debitori meo, Quæcunque mihi debes ex quacunque cauſa, illa mihi promittis animo nouandi, & dicat mihi promitto, tunc poſtea per acceptilationem tolletur obligatio. Ad cuius euidentiam, nota, quòd ſic habet fieri acceptilatio, & aquiliana ſtipulatio, & eſt quidam circuitus. ſicut quandoque, quòd quis per ſe immediate facere non poteſt, facit per alium.ita & hic.Vnde ſupponendum, eſt. quod ſi mihi tenearis in centum libris, quas tibi mutuaui, hæc eſt obligatio naturalis, & re contracta, modo immediate per ciuilem obligationem, quæ verbis contrahitur, tolli nō poteſt, quia ciuilis ratio ciuilia iura tollere poteſt, naturalia vero non, tunc ſi fiet, quòd illa naturalis re contracta,in ciuilem mutabitur ꝑ nouationem, vt dicendo ſic illud, quod ego mutuaui tibi promittis, ſi tu dicas promitto,tunc,obligatio illa prima efficitur ciuilis, & verbis contrahitur per aquilianā ſtipulationem, & nouationē. Poſt ſi te dicente mihi ſic, id quod ego promiſi tibi. acceptum ne habes acceptūque fers? reſpondeam acceptum habeo,aceptunque fero.ideſt teneo me pro pagato, iſto modo tollitur obligatio per acceptilationem.Et ſic patet qualiter habet fieri aquilia ſtipulatio & acceptilatio. De hac viſum eſt ſupra acceptilatio.

Aquiminarium genus eſt vaſis, quod ſecundum aliquos quo quo verſum erat, aquas funde-

ſundebat. Mentio fit in l.in argento & in etſi. ff. de aur. & argen.legato.

A ante R.

ARa eſt altare,ſi prima ꝓducitur vel ſtabulum porcorũ ſi prima corrupitur vnde verſus. Eſtara porcorum breuis & non ara Deor.

Arabia prouincia eſt, vt l.penul. §. 1. de extraordi. crimi.ff.

Arabarches dicebatur pręfectus exigendo vectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in Aegyptum adducebantur. Inde Arabarchia,cuius meminit l. vſurpationem, C.de vectig. com.

Arae,ideſt colere, C.de theſa. l.1.lib.11.

Arbiter eſt, qui etiam compromiſſarius appellatur.Et eſt ille, qui ex compromiſſo, id eſt ex conſenſu partium & ex litigantium electione de cauſa cognoſcit,qui nullã habet iuriſdictionem propriam ſeu delegatam,ff.de arbit.l.j. Sed electus eſt partib. diſcordãtib. ad earũ litem ſua ſnĩa dirimendam.Et ergo ab ipſo non appellatur,cum ipſo iure nõ teneat ſẽtẽtia eius, ſed metu pęnę ſtatur ei.Et quod non tenet reſcindi non põt, hoc verum in arbitro cõpromiſſario ſecus in arbitrio iuris 11.q.1.peruenit.C.de iudic.l.vlti.de offic.delega. ſuſpitionis, de apppel.cũ ſpeciali.& clemen.1.eod. titulo in gl.1.& cap.ab arbitrio. de offi.delega.lib.6.vbi gl.Item erbiter ponitur quandoque pro teſte,vt in Geneſ. c. 39. Accidit,vt Ioſeph operis ꝗppiam abſque arbitris faceret. Et eſt differentia inter arbitrum,& arbitratorem,& amicabilem compoſitorem. Nã arbiter & arbitrator poſſunt eligi cum pœna,ſed differenter,quia arbiter dicitur iudex per conſenſum litigantium electus,qui iudicis partis ſuſcipit,& finem controuerſijs ſua ſententia ſe pollicetur ĩmpoſiturum. ff. de arbi. l.ſi de meis,§.recepiſſe. Et a ſententia talis non poteſt appellari ff.de arbi.l diem proferri, §, ſtari,& l. 1.C.eod.tit.Sed arbitratorem, in quem aliqui compromittunt tali forma, vt poſſit cognoſcere & etiã iudicare alte & baſſe, & qui etiam dici poſſit amicabilis compoſitor,& à ſenten. talis etiam non appellatur. Sed ſi fuerit lata cõtra ius cõſtitu

tionis

tionis, irrita eſt ipſo iure. C. quando prouoca.non eſt ne ceſ.l.2.Sed ſi lata eſt contra ius litigatoris,valet.redigitur tamen ad arbitrium boni ui ri,l.ſi ſocietatem,§.ſi arbitro rũ.ff.pro ſocio. Dẽt .n.arbi ter obſeruare iuris ordinẽ tã quam iudex ordinarius,& ſẽ tentia eius ſiue iuſta ſiue in iuſta ſemper,eſt tenenda, ſi pœna fuerit appoſita 2.q. 7. à iudicibus. Sed arbitrator non tenetur ſeruare iudicia rium ordinem.Sed ſi profert iniuſtam ſententiam remitti tur ad audientiam ſuperioris vel arbitrium boni viri. Et amicabilis compoſitor eſt ſi ne pœna,qui tentat & experi tur an litigatores patiantur controuerſiam ſuo conſilio vel autoritate diſcuti.§.ſi q̃s in præalle.l.ſi de mei s.Alias differentias multas vide per doct.plene in c.quintauallis, de iureiur.& arbiter eſſe po teſt,qui non prohibetur à iu re.Arbitrorum duo ſunt ge nera,ſcilicet commiſſarij,qui proprie dicuntur arbitri, qui eliguntur vt iudices vt videli cet,procedant ſeruato in ſub ſtantialibus ordine iudicia rio. Et dantur ad cogno ſcendum & diffiniendum, vt ſi petis à me domum, & ego denego, & fiat compro miſſio in aliquem, ille eſt ve rus arbiter,qui a eligitur, vt cognoſcat & diffiniat, cuius ſit domus. Secundi ſunt ar bitratores,non qui eliguntur vt iudices à partibus, vel ſu per re litigoſa, ſed vt com ponendo vel diuidendo, in ter partes diffiniãt, vt ſi duo ſocij res ſocietatis diuidere velint ad arbitrium Petri, Petrus, erit arbitrator. ar. ff. pro ſoc. l. ſi ſocieta tem.

Arbitrato alicuius cum quid fie ri mandatur, quomodo hæc verba intelligenda ſit, decla ratur in l.illa verba, arbitra tu, vbi Alcia. de verborum ſignificat.

Arbitrium eſt actus certarum perſonarum exequentiũ cõ promiſſum ſecundũ Azo. Nam arbiter exequitur veri tatem inquirendo,vt iudex, 30.quæſtione ſexta iudican tem.Nam actor vult vt obti neat, & reus vt ſoluatur, vel actor ad amplificandam cauſam, reus ad diminuẽ dam eam.Sunt ergo in actu arbitri j tres perſonę, ſcilicet arbiter, actor,& reus. Ideo alii dicunt, arbitrium eſt actus trium perſonarum ſu per ciuili quæſtione quaſi

de verborum ſignific.

Arbuſtum locus eſt, in quo arbores ſunt ad fructuum conſitæ, ſicut ſalicetum, in quo ſunt ſalices, hoc & arboretũ aliqui vocãt, vt tradit Aulus Gellius, & meminit Paul. iu reconſ.in l.impenſæ neceſſariæ de verb.ſign.ff.

Area, pro monumento ſupra terram, in qua cadauera conduntur.l.is qui.ff.de relig.ſũ.fun.

Arca camerata.i. arcuata & cõfornicata.l.ſed addes, §.ſi inquilinus.ff.loca.

Alcarius eſt, qui præeſt aræ, in qua pecunia cuſtoditur, & ita ſumitur in tit. de ſuſcep. & præp. & arca lib. 10.c.

Archiatri dicuntur medici principis, vt tradit Alcia.in rubr. C.de comi.& archia.libr. 12.

Archicancellarius, require inf. cancellarius.

Archidiaconus eſt princeps diaconorum, qui imperat ſubdiaconibus & leuitis. Et dicitur ab archos, quod eſt princeps, & diaconus quaſi princeps diaconorum. Vnde quãdo vult præ aliis euangeliũ legit, vel cui vult legendum committit, extra de offic. archid.cap.2. in princ. Vel eſt oculus epiſcopi ad conſpiciẽdum, corrigendum, & emendandum per epiſcopatum exceptis arduis. Et debet audire iurgia ſingulorum, & habere curam, & ſollicitudinẽ in eccleſiis, & de clericis, vt in cap.ad hoc.de off.archid. Inde uenit archidiaconatus, & quando fit per electionẽ, tunc eſt dignitas, ſi vero habitus ſit per collationem, nõ eſt dignitas, vt no in c.decernimus, de iud.

Archiepiſcopus eſt princeps epiſcoporum.21. diſtin. cleros.

Archiflamines, qui ſint, vide 21.diſtin.in prin.80.diſt.c.1. & pe.

Archigubernius, præfectus claſſis, l.Beius ad Senatuſconſ. Treb.

Archimendrita eſt paſtor ouiũ, vnde, Archimãdrita fit ouiũ tibi paſtor. Et ponitur ꝓ epiſcopo 1.q.7. diſpenſationes quaſi princeps gregis ab archos.i.princeps, & mandras Græce, quod eſt grex, vel ſpelunca Latine, etiam ponitur pro abbate, vt i l fi.C.de sũ.tri. ſiquidem initio monachi in eremis habitabant.

Archimimus, mimorum princeps, & qui melius ꝙ alii nouit in ſcena geſta ſeu mores eorum, quos irridere vult imitari l.patronus.ff. de op lib.

Archiotæ, qui præſunt archiuo l. vlt ff. de munc.

Archipresbiter quaſi princeps presbyterorum, qui tamē ſub eſt archidiacono, cuius miniſterium, & officium cum officio archidiaconi ponitur. 25. diſt. per legis. Item duo ſunt genera archipresbyterorum. ſ. ciuitatenſis, vt c. officium eo. tit. & ruralis vt c. vt ſingulæ, de off. archip. ſecundum Hoſt.

Archiſynagogus ē princeps ſynagogæ.

Architectus eſt princeps artificū, vel principalis ædificator, qui ſtructuris ædificiorum p̄ eſt. l. fi. de iu. immu.

Archiuum publicum. i. armariū publicum, ſ. vbi libri ponitur ſeu inſtrumenta ſeu acta. Et habetur. C. de fide inſtru. in auth. ad hæc, & not. 30. q. 1. peruenit. & deriuat ab archa.

Archus eſt pōs lapideus, nec appellatione arcus venit pōs ligneus. ff. de aq. plu. arc. l. ſup. iter.

Area, locus eſt in urbe ſine ędificio. l. fundi. de verb. ſign. Interdum ſignificat ruſticum locū, vbi meſſes teruntur. l. vlt. C. de ſer. ſic dicta ad ariditate ꝙ in ea fructus areſcāt.

Arena appellabatur amphiteatrum, quo in loco ſpectacula edebantur. l. qui iud. de ac. Inde arenarii, qui ibi depugnabant. l. eæ demum, de ope. lib.

Arenæ, fodinæ dicuntur loca, in quibus arena foditur, quæ etiam arenariæ dicūtur. l. ſed & 2. de pub. tametſi quidam malint ibi legere arenæ.

Arenatores dicuntur, qui in arenis deiecta & collapſa ſolent extrahere, & dicuntur humiles perſonæ, vt C. de inceſt. nup. l. humilem.

Arenga eſt apta & concors verborum ſententia, quæ ponitur poſt ſalutationem in priuilegiis arduorum negotiorum.

Areopagus locus erat Athenis, vbi fuit olim ſumum conſilium, quod de cædib. atq. id genus grauioribus cauſis iudicabat.

Argentarii ſunt quaſi campſores vel argentariæ menſæ exercitores, qui ſingulorum ſolebant rationes. i. calculos & inſtrumenta conficere ſcribentes accepta & data, ita ꝙ ex ſcriptis eorum, quæ erant communia, doceatur & ſciatur quantum datum ſit, & quantum acceptum, qui alias dicuntur numularii. vt infra de N.

Argentifodinæ, aurifodinæ, ſulphu-

phuriſodiæ,lapidi fodinę,are næſodinæ, ſunt loca, in quibus huiuſmodi res fodiuntur.

Argentum eſcarium dicitur, ꝙ in vſu habetur ad epulandũ. i.ad eſum.& potum.l. ſed & ſi.§.cui. de auro.& argento legato.

Argentum factum quod dicitur declarat Iuriſ. in l. Quintus de au.& arg.leg.

Argentum infectum appellatur rudis materia argenti.i. non facta.l.etſi de auro,& argento legato.

Argentum poſtulatum apud Sueto. accipitur pro purgatiſſimo argento, de quo fit mentio etiam in l.in naue. de loca.licet Bud.atteſtetur ibi non abſurdè legi poſſe poſtillatum,vt rudem argenti maſſam intelligamus.

Argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem,de hær.cũ ex iniuncto.Et dicitur quaſi arguens mentem, vel quaſi argute inuentum,vt no.Ber. in c.forus,de verb.ſign.Aliquando ſumitur pro experientiæ rerumq. vſu,ut inſt. in procœ.§.cunque ibi,ſed ꝙ in ipſis rerum obtinet argumentis.l.quod eſt, in uiridi obſeruantia.

Argutus dicitur ſecundum Iſid. qui cito inuenit argumenta in loquendo, i. ſubtilis & aſtutus.

Arma ſunt defenſoria.Et nomine armorum veniunt fuſtes, lapides,ferrum, & omne illud quod manu,& arcu mittitur,prout no.Ber.in c.ſicut dignum,de hom. Et ſic tela comprehenduntur licet arma proprie ſint, quibus defendimur. Et ſic tela quibus impugnamus,inſt. de publ. iud.§.lex Cor.& no.in cl.ne in agro.de ſtat.mo.in glo.ſuper verbo,arma.& l.armorũ ff.de verb.ſig.

Armarium, uel armamentariũ eſt locus, vbi arma ponuntur.

Aridi fructus qui dicantur,vide C.de vſ.auth.ad hæc.

Armenia,uide C.de off. magi. mili.l.vlt.& de agr.& cen.l. cum antea,li. 11.

Armentum eſt magnorum animalium,vt equorum,& boũ, grex verò minorum,vt porcorum,caprarum,& ouium, licet etiam large ſumatur ꝓ maioribus, ff. de abigeis l. 1. in fi.& cle. 1.de deci. Nam armenta proprie dicuntur pecora gregis, inde armentarius, ideſt armentorum cuſtos.

Armillæ enumerãtur inter mulie-

liebra ornamenta, l.argumē to.§.ornamenta,de aur.& ar gen.leg.

Armus eſt ſpatula aſſata alicuius animalis.vt in c.vnico.circa medium,in ver. principis vnctio.de ſac.vnctio.& ibi ꝑ doct. 1 Reg.9.eo.

Arra dicitur in emptione,& uēditione id,quod datur in teſtimonium,vel ſignum venditionis. Eſt enim arrarum datio argumentum emptionis & venditionis contractæ.

Arræ ſponſaliæ vel ſponſalitiæ ſecundum Hoſtiē.in ſum.de ſpon.& ma.§.unde dicātur, verſ.ſed quia arræ.dicuntur donaria data inter ſponſum & ſponſam in ſignum matrimonii contrahendi & remunerandi conſentientes, & fit hoc per verba affirmatiua,ſ. do tibi arras iſtas,vt cum filio meo contrahas.Et hæ arræ dicuntur ſubannulli.quia fiunt per immenſionem annuli,iuxta illud,Annulo ſuo ſub arrante me,vt patet per eundem.§. quot ſunt ſpecies.

Arreptitius.i. poſſeſſus a dœmone.

Arreſtare eſt aliquem vel bona ſua per mandatum iudicis impedire,ne moueatur a loco, donec conquerenti reſpondeat,vt c.2.de cri.fal.& l.relegatorum. ff. de interd. & rele.

Arrogare eſt aliquem,qui ſui iuris eſt in filium recipere, inde arrogatus filius dicitur ille,qui ſic aſſumitur in filiū. Et ſic arrogator eſt pater, q accipit aliquem hoc modo in filium.Et eſt differentia inter arrogationem& adoptionem,quia ille adoptatur, qui non eſt ſui iuris, ſed alterius poteſtati ſubiectus,vt ſupra viſum eſt Sed arrogator ille, qui primo ſui iuris eſt,& per arrogationem tranſit in poteſtatem patris. ſ. arrogatoris. Vnde, Arrogo qui ſuus eſt, ſed habet meus eſſe neceſſe. Patris adopto ſuum, ſed patris permanet idem. De hoc de cog.leg.c.unico. in gl. 1.Item arrogare in alia ſignificatione:, ideſt aſcribere. Vnde dicitur arrogans quaſi omnia ſibi aſcribens. Inde arrogantia.i.ſuperbia, Differunt tamen,quia ſuperbia eſt inanis gloria de eo, quod quis habet, vt ſunt philoſophi, legiſtæ, & alii ſufficientes in arte ſua. Sed arrogantia eſt inanis gloria de eo,quod quis non habet, vt cum quis credit ea ſe ſcire,

quæ

quæ tamen neſcit.

Ars eſt collectio præceptorum inſt.de iuſt.& iu.§.iuris præcepta.Vel ars ſecundum Porphy. eſt de infinitis ſumpta doctrina.no ff.de iuſt.& iu.l.1.ſuper verbo ars. Item ars quandoque ſumitur in malam partem,vt C.de his, qui ad ſta.confu.l.1 & ideo dicitur arte.i.dolo.22.quę.5.quacunque.

Ars dicitur etiam ſcientia iuris ciuilis in proemio. ff. circa princip.§.quibus.§. ſed cum vos.

Ars quandoque dicitur cura animarum,vt de æta. & qualit. cum ſit. Item ſecundum Arch. ars dicitur actus damnatus,vt in c.vnico. de uita,& hone cler.lib.6.ibi, ſi per annum artem iſtā ignominioſam. Etiam baliſtarii dicūtur exercere artem, de ſagi.c.1. & magis dicuntur exercere artem,& coqui,de conſ.diſt. 5.ne tales.

Artanum eſt idem quod aratrum.

Artemon eſt id,quod retroponitur ad nauim gubernandam l.malum ff de ver.ſig & Bal. in l.precibus, in 7.col.C. de imp.& alii ſubſt.Sed Alc. in d.l.malum,ait eſſe velum ad dititium dirigēdæ nauis cauſa,quod verius eſt.

Articulus eſt pars intentionis continens illud, quod actor probare intendit,facit ca. veniens.2.de teſt.& gl.in c.præſentium.§.teſtes,eo.tit.lib.6. Et articuli dicuntur capitula in iudicio probanda:eod.tit. per tuas.Et quandoque aſſertiones, & quandoque intentiones, c.ex parte,A,in fine, de teſt.& no.Pan.in ca.cum dil.de fid.inſtr. Adde, quod articulus quandoque ſignat idem quo ſtatim.l.fi.C.de offi.com.ſa.pal.interdum ponitur pro themate ſeu caſu, vt in l.non poſſunt. de l.aliquādo pro particula.l.triplici.de ver.ſig

Artifex quid ſit, & nomina diuerſorum artificiū,uide tex. iunct.gl.quæ exponit ſignificata eorum,in l.1.C.de exc. arti.lib.10.

Artificiales operæ ſunt,quæ ad artificium pertinent, veluti pictoriæ,& fabriles.

Aruſpex quis dicatur,vide in c. 1.26.q.4 & no.gl.in l.nullus C.de malefi.& mathe.

A ante S.

AS dicitur tota hęreditas,vel q̄:quid in 12.partes diuidi pt. In aſſe autē continentur

certæ

certæ partes.ſ.12.quarum q̄ libet habet proprium vocabulum.Sunt enim iſta nomina 12.partium aſſis. Vncia, ſeſcunx, & eſt uncia cum ſemiuntia. Sextans, quia ſextā partem ſignificat.i.duas uncias. Quadrans, quatuor vncias ſignificans. Triens tres vnciæ. Quincunx quinque, ſemis,ſeptunx,bes,dodrans, dextans,deunx,as. De quib. omnibus require loco ſuo, & inſt.de hæred.inſt.§.hære ditas,& in gl.ver.ſeſcunx.As tamen in ponderibus idem eſt,quod vnum.Etiam ponitur pro obolo.Vnde verſus. As obolus pondus,as eſt poſ ſeſſio tota.

Aſcriptitius glebæ dicitur ille, qui aſcriptus eſt glebæ, fundo,ſiue ſolo terræ,& aſtrict' per ſcripturam, in qua promittit domino ſoli ſe nunq̄ a ſolo diſcedere. Et ex illa ſcriptura aſcriptitius conſtituitur,ſed tamen per eam ſolum non probatur,imo ſecū dum Azo.& Hoſt. aliquādo ſcriptura eſt neceſſaria,ī qua confiteatur ſe eſſe aſcriptitium.Et a gleba quam colit, nec uolens recedere permittitur,nec in vitus poteſt cōpelli ad recedendum, nec ſine gleba poteſt alienari. Inter aſcriptitios glebæ & originarios colonos.quidā hanc dicunt eſſe differentiam, q̄a aſcriptitii inhærent glebæ,vt ſine gleba non transferātur. Sed coloni originarii nō ſic inhærent prædiis, quin quandoque ſine prædiis dominus fundi poſſit eos mutare, & transferre ab uno prædio in aliud.Item inter ſeruos, & aſcriptitios ſecundum Az.& Hoſt.pene nulla eſt differentia.C.de agr.& cenſi.l.ne diu tius.lib.11.Ideo autem dici tur notanter pene,quia ſeru' poteſt vendi ſine peculio, ſed aſcriptitius nunquam ſine ſolo. Item aſcriptitii in prædiis, in quibus aſcripti ſunt,contra domini voluntatem ordinari poſſunt, & matrimonium contrahere,vt in auth.de ſan. epiſc.§. aſcriptitios,ſerui vero non.C.de epiſco.& cler.l.iubemus.Inſtit. de iu.perſo.§.1.& ibi glo. in verbo aut ſerui.licet ſecundū canones ſi contrahant matrimonium tenet.Et aſcriptitii, quia tenentur collere terrā, dicuntur coloni.Et quia aſcriptitii deputati ſunt ad hæc facienda, ex conditione ſua dicuntur aſcriptitii. Et quia ex ſui origine, vel patrum, vel auorum ſuorum, ita ad

hæ-

hærent glebæ, vt ſine gleba uendi non poſſint, nec gleba uẽdi non poſſint, nec gleba ſine illis, ideo dicuntur originarii. Require agricola, & infra colonus. Breuiter dicat ꝙ aſcriptitii ſerui ſeu colonis appellantur, qui glebæ ſeu ꝑdio colendo perpetuo addicti ſunt, inde nunquam receſſuri, dominisque prædiorum annuos reditus omnes præter ſumptum & uictum red dituri.

Aſſaſſini fuerunt quidam infideles, qui ex quibuſdam falſis opinionibus nitebantur ad occidendum Chriſtianos contra quos ſtatutæ fuerunt pęnæ grauisſimæ, extra de hom. cap. pro humani. lib. 6. Bar. autem in l. non ſolum, §. ſi mandato. de iniu. & in l. C. de pę. eos vocat aſſaſſinos, qui ob pecuniam quempiam interficiunt. De aſſaſſinis diffuſe tractant Doctor. in authen. ſed nouo iure. C. de ſer. fug. & in dicto c. pro humani.

Aſſecla. i. ſeruus, eo quod ſequatur aliquem cauſa lucri ſecũ dum Iſid. lib. 10. etym.

Aſſectari quis dicitur matrem fam. aut puellam, qui tacitus libidinis cauſa frequenter inſequitur. l. Item apud. §. appellare. de iniur.

Aſſellare eſt opus naturæ facere. vt dicitur dum aſſellare emiſit inteſtina.

Aſſerere eſt in libertatem vindicare, unde aſſertores dicũtur vindices alienæ libertatis.

Aſſertio ſecundum Azo. in sũ. de aſſertione tollenda, erat quoddam uanum & friuolũ iudicium quorundam, qui dicebantur aſſertores, eo, quod aſſerebant eum liberum, qui erat ſeruus.

Aſſeſſor dicitur quaſi aſſidens iudici in cognitione cauſarum, ſuum præbens conſiliũ iudici, qui alio nomine dicitur officialis iudicis, & conſiliarius. Item dicitur domeſticus iudicis, de hoc uide Azo. in ſum. C. eo. tit. qui uidetur ponere differentiam inter aſſeſſorem & domeſticum iudicis, & cauſidicũ, & Accur. C. de domeſt. & protect. in rub. lib. 12.

Aſſeuerare & profiteri quomodo differant, vide C. de prob. l. non nudis.

Aſſidei ſunt iudæi, qui ſemper cultui diuino inſidebant.

Aſſidue qualiter intelligatur, vide extra de præb. c. ſignificatum, & de offic. archipresby. cap. 1.

Aſſiſij dicuntur vulgo manſionarij,

narii,quaſi aſſidui miniſterio eccleſiæ,& ſunt beneficiati, non etiam canonici, vt not. gl.in c.cum ad hoc.de cleri cis non reſiden.

Aſſignare fit nudis uerbis teſta mēto vel codicillis ff.de uer. ſign.aſſignare,& ff.de aſſig. li.l. 1.§.aſſignare.Et no.An. in c.appellati.de appel.lib.6. in gloſſ.fin.

Aſſignatiuus libertus, require infra libertus.

Aſſiſtere.i.cum aliis eſſe.C. de aduo. diuer. iud. l. ultim. & ibi no.

Aſſiſterium eſt locus uel dom' ſanctimonialium, ſicut mo naſterium monachorum in quo ſeruiunt Deo,vt eſt tex. in auth.nouo iure.C.de cuſ. reorum.Item aſſiſteria eſt il la,quæ præeſt aſſiſterio,quia ipſa curæ aliarum aſſiſtit principaliter. Et ſecundum quoſdam Azo uidetur expo nere aſſiſterias,id eſt fęmina rum debilium inſtatrices, in ſum.C.de epiſc.& cler.§.nūc de orphanotrophis. Vel aſſi ſteria,ideſt recluſa, ab aſſiſtē do,quia quotidie aſſiſtit ora tioni. Item aſſiſterium apud Græcos eſt locus,in quo vn' ſacerdos,quinque acolyti,quī que mulieres, quæ aſſiſteriæ dicuntur, ſunt manentes, vt 27.q.1.ſi quis rapuerit.in gl.

Aſſiſtrix. i. ancilla dominæ aſſi ſtens ad ſeruiendum.

Aſſolatus.i.ad terram redactus & inuenitur in Nathan Pro pheta.

Aſta fiſcalis eſt venditio,q̄ fit a fiſco ſubhaſtatione.Quando que autem fiebat haſtatio cum dicebatur per præconē. Qui plus dederit infra men ſem,ille rem habebit,licet er go infrà menſem aliter uen deretur,tamen admittebatur adiectio infra certum tem pus, vt C.de fi. inſtr. & iure haſtæ fiſcalis,& de adiectio l. 1. Si autem cum ipſo em ptore conuentum eſſet, ut poſſet dare plus offerenti,eſ ſet pactum in diem adiectio nis, vt ibidem in gloſſ.l. ſi tempora.

Aſtruere eſt affirmare,aſſerere, vel aſſimilare,de cau.poſſ.& proprie,cum eccleſia, & etiā eſt probare.de hær. cum ex iniuncto.

Aſtute, ideſt malitioſe. C. de l. l. 2.

Aſtutia eſt cum aliquis ad aſſē quendum aliquid, ſiue bo num,ſiue malum falſis viis, & ſimulatis utitur,unde pro prie accipitur in malum,nō. n. oportet etiam ad bonum finem uti falſis uiis uel ſimu latis.

latis.2.Cor.4.Abdicemus oc culta dedecoris non ambulãtes in aſtutia,neq; adulterantes verbum Dei.

Aſylum interpretatur templũ miſericordiæ.quo confugiẽtes olim tuti erant, nec inde extrahi poterant l.quis ſit fugitiuus.§.apud.de æd. edict. vbi Bu.

Aſyſtatos,vt vulgati habent codices,in l.qui quadringenta. ad l Fal.exponitur.i.non cõſiſtens ſtatus.

A ante T.

AT,dictio aduerſatiua eſt,vel ſuperabundat,vt in authen. de trien.& ſe.§.& quod ſępe. Aliquando at,ponitur ꝓ certe,vt inſt.de fid.tu.§.1. & de re.diui.ſi.inſula,& qui.alie.li. §.at ex contrario.

Atauus eſt pater abaui, & atauia eſt mater abauiæ.

Athleta dicitur pugil,ſiue certator.l.athletas. ff. de his qui no.infa.vbi Bud.ait athletarum verbum gynicos omnes intelligi, hoc eſt luctatores, curſores,pugiles, ſaltatores, item qui diſcum in ſublime iaculantur in ludo gladiatorum,& ad hoc quod athleta habeat immunitatem tanq̃ uictor,requiruntur tria. Primo ꝙ a tenera ætate fuerit in arte pugnandi. Secundo, ꝙ habuerit tres coronas victoriæ,& vnam ad minus in altera Roma. Tertio,quod obtinuerit aduerſariis incorruptis,ita Bart.in l.1.C.de athle.lib.10.& ille tex.facit ꝓ trina examinatione fiẽda antequam quis doctoretur, & trinam approbationem dẽt reportare ſm Bar.ibid.quem refert Abb.in c. cũ ſm Apoſtolum.de præb.nu.7.& in c. qñ venerab. de exc.in princ.

Athletæ ſecundum Accur.dicũtur qui ſine mercede, gratia virtutum pugnabant,vt ff.de infam.l.athletas,& C.de athle.in prin.lib.10.

Atnepos & atneptis, eſt filius vel filia abnepotis vel abneptis.

Atornari dñtur procuratores apud acta conſtituti,in c.vni. de ſtat.monac.lib.6.§.porro.

Atque pro ſicut ponitur. ff. de iur.dot.l.ſi pater mulieris,aliqñ ponitur pro.i.ff.de admi. tut.l.1.in prin.Aliqñ pro ſed ff.de neg.geſt.l. cum alicui. §.1.Aliqñ.i.perinde ff.de pact.l.item quia.

Atq; ponitur pro certe,vel atq; ꝓ ſed certe.inſti. de fid.tut. circa mediũ.ff.de off.pt.l.barbar.ver.atquin verum eſt.

Atriarii ſunt ſerui ſiue cuſtodes atrii, & iidem dicuntur etiã atrieſes. Horum ſumma erat olim autoritas, vt ex Plau. tradit Alcia. in l. in lege. de verb. ſig. nam & negotia dñi procurabant, & res venales diſtrahebant, & debita exigebant, & in alios non parum iuris habebant, imo, vt ibi idẽ Arcia. ſcribit, atrienſes dicti ſunt, quod in atrio cæteris ſeruis cibaria diſtribuerent.

Atrox, id eſt, immiſericors, vel crudelis, quaſi acris ſit moribus, ſecundum Iſido. lib. 10.

Atrox iniuria, quaſi contumelioſior & maior appellatur, l. prætor. §. atrocẽ. de iniur. & quot modis atrox iniuria fieri dicatur, traditur in §. atrox. Inſt. de iniur.

Attentari pudicitia alicuius dicitur, cum id agitur, vt ex pudico impudicus fiat. l. attentari. de iniur.

Atteſtari eſt abſenti denuntiare. l. ſub ſignatum. de ver. ſig.

Atteſtationes ſunt dicta teſtiũ, vel teſtimonia ordine iuris ĩ ſcriptis redacta.

Attilianus tutor dicitur, q̃ olim ex l. Attilia Romæ dabatur iis quib. nullus oĩno fuerat tutor. Inſt. de Attil. tut. in prĩc.

Attonitus media breui, eſt eleuatus vel quaſi quodam pauore concuſſus.

Attritus eſt afflictus, conſũptus exhauſtus, imbecillis, vel feſſus.

Atypus eſt qui, male exprimit uerba, ſecundum Bud. in l. idem Offilius. de ædil. edi.

A *ante* V

AVarus appellatur cæcus, & ambitioſus. c. quorundam, de ele. lib. 6. quia excæcatur eius animus, vt agenda non videat, & a prohibitis nõ declinet. 47. diſt. virum. & c. ſicut hi, & differentia inter auarum, largum & prodigum habetur, de conſue. ex parte.

Auctio ponitur pro publica rerum uenditione, qua plus offerentibus addicuntur.

Auctor dicitur is, a quo quiſpiã rem comparauit aut alias adeptus eſt.

Auctorem fieri eſt approbare quod geritur aut geſtum eſt l. etiam. ff. de auto. tut.

Auctorari eſt autorem fieri, & approbare. l. etſi. de auto. tut. alias ponitur pro obligare. vnde auctorati milites, id eſt ære ſtipendiario obſtricti, ſiue ſacramento.

Autoritas & conſenſus tutorũ, & curatorum, require infra tutor & curator.

Auto-

Autoritas præſtanda not. ſecũdum Azo.in ſum. C.de aut. præſtan.Autoritatem præſtare,eſt cum quis dicat ſe ap℘bare id,quod agitur,hoc eſt, autorem fieri.Præſtare autoritatem poteſt quilibet tutor in rebus minoris, ad quem ſpectat periculum adminiſtrationis.Et ſic autoritas, videtur idem quod conſenſus legitimorum tutorum & curatorum . Et differentiam inter autoritatem & poteſtatem,vide per Hoſt.in ſum.de ſacra vnct.§.refert.autem.

Adde quòd autoritas præter notam ſignificationem aliquãdo accipitur pro iure vendicandi rem ſuam,qualibet uſucapionem reiecta, vt cum in l.Attinia dicebatur . Quod ſurreptum erit,eius rei æterna autorias eſto , Interdum ſignificat actionem pro re euicta.l.vlt.de eui,Item ius quod quis ab autore.i.venditore conſecutus eſt , vt in l. vlt.de pig.actio. Ponitur & pro ſimplici conſenſu.l.cum adoptio.de adopt.Habet pręterea alias ſignificationes,de quibus apud Alcia.lib.2. Patet.cap.9.

Autorizare eſt cingulo militẽ, vel ordinib.clericum decorare,vel ordinare.

Authenticum eſt liber iuris ciuilis excerptus, quaſi quædã ſummulas ex aliis legalibus libris,continentiis 9.collationes & 9.partes principales . Sed authentica authenticæ eſt lex vel.§.incorporamus: in libro Codicis,& ergo ſemper allegatur authentica. C. tit.tali vel tali,vt C.de epiſc. & cle.auth.generaliter,& ſic additur tit. ſed non additur numerus collat . Et dicitur authenticum,quaſi authoratum & comprobatum . Authentica perſona quæ dicatur,vide not.per Arch.extra de elec.c.licet can.

Authentica ſcriptura quæ ſit. uide.extra de fide inſtru.c.i. & 2.per Bar.Inn.& Hoſt.

Aucupum dicitur locus aptus ad capiendum aues,vel rhete,uel uirga uiſcata,vel tugurium ad hoc præparatum . An aucupare liceat in fundo alieno.ff.de ſeru.ruſt.præd.l. diuus,& inſtit.de rer.diuiſ.§. fere .

Audax dicitur,qui nihil metuit & ſumitur proprie pro arrogante. Et ita dicuntur audaces facientes contra ius , in auth.de admi.tut.circa prin, col.7.Q̃nque ſumitur ĩ bona parte,8.q.2.audacter. in priͣ. 32.q.5.ſi Paulus. verſ. caue

quæſo.

Audacia idem eſt,ꝙ temeritas, & accipitur in malo,ca.2.de cenſi.li.6.diſt.4.factæ ſunt,& not.Arch.in c.2.pall.in gl.2.

Audiens.i.obediens. ff.de arbit. l.arbiter.ex compromiſſo.

Audientia licet etiam aliter capiatur,pro prie tñ magis dicitur eſſe facultas & ptãs loquẽdi corã ſuperiore alicui conceſſa prout dicimus,data eſt illi audientia vel denegata eſt eis cõis audientia.

Auditor in curia Papę uocatur, qui uice iudicis alicuius cauſam vel cauſas audit.in cl.auditor.de reſcrip.

Auditor cameræ Papæ dicitur, qui audit negotia ſuper theſauro Papę,& ſuper his, quæ ad camerã Papæ pertinent.

Auditor contradictoriarum dicitur in curia Papæ,qui audit impetrantes reſcripta ad lites vel aliter ad ius commune ꝑtinentes gratias.

Auditorium eſt forum cauſarũ. vel locus in quo cauſę audiũtur. Sed tamen recte poteſt dici auditorium magiſtrorũ, vbi diſputant, & non magiſtri forus,ſed iudicis, cum ſic in curia Papæ vocetur,& dicitur ab audiendo. Vnde & ꝓ ludo literario ſumitur l.1. C.de ſtud.li.& auditor dicitur diſcipulus.l.2.§. pe.de orig.iur.

Auditus exponitur.i.conſenſus, in authen. vt imo.ant.nu.dona.col.5.

Auellere eſt auferre violenter vel extirpare,vt ff.de incend. rui.naufra.l.3.§.non ſolum.

Auerta inquit Alciat.in l.qũ.de iur.dub.eſt pectoralæ equorũ.Bud.putat eſſe lora latiora,quæ per terga equi iugalis excurrunt,ſub aliis eius ſuccĩcta. Sed Alcia. tenet accipi poſſe pro capitis ornamento quo habenæ figuntur,ſic dicta,quod per eam auertantur equi prout ſeſſori viſum fuerit.

Auertere,id eſt diſtrahere.C.de naui.l.qui fiſcales lib.11.

Auerſione vel per auerſionem vendere aut locare eſt,vt ꝗdã interpretantur, cum periculum venditor vel locator a ſe auertunt in emptorem vel conductorem. l. qui officii.de contrah.empt.& l.1.§. exercitorem, de exer.actio. Alciat.vero li.6 Parer.ca.28. legit aduerſione, & nouiter declarat.

Aues ſi legentur, quid venient in legatum,docet Iuriſconſ. in l.auib.deleg.3.

Auferre differt ab amouere, & rapere,vt no.in l.3.§.non ſolum,

lum,de incen.rui.

Augere & ampliare non idem habent ſignificatum, de quo ſupra in uerb.Ampliare.

Auguſtalis capitur pro dignitate quadam, quæ inter magiſtratus municipales erat, de qua in l.quinq;.C. de decur. Appellabatur & Auguſtalis præfectus Aegypti,vt ex titulo,q eſt.De off.pf.Aug.ſignificatur ex eo dictus,ꝙ ab Auguſto conſtitutus eſſet.

Auguſtus vt atteſtatur Tranq. primus omnium vocatus eſt Octauianus ab augendo Imperio, ex quo deinde & qui poſt eum Imperarunt,id nomen ſibi aſſumpſere.

Auia eſt mater parentum.

Auiaria ſunt in quib.aſſeruãtur aues.l.auib.de leg.3.

Aureus,id eſt ſolidus.inſt.de pę. temere litig.§.fi.& 26.aurei faciunt liberam auri.C.de ſuſcept.& arca.l.quoties.& no. de in jus uoc.l.fi.& C.de ſer. fug.l.quicunque,ſed ex.aurei faciunt libram argenti. C de argen.præſ.quod infertur. l. 1 lib.10.

Aurichalcum dicitur ſecundum Ido.ꝙ ſplendorem habet auri,& duritiem æris.

Auricularius eſt conſiliarius vel ſecretarius cui ſolent ſecreta domini committi.

Aurifex eſt qui operatur aliq̃d de auro ſicut aurifaber.

Aurifodina eſt locus vbi fodit̃ aurum.Sed aurificina eſt locus in quo fabricatur aurũ.

Aurigenarii,vel auricentenarii, not.C.cur pu.l.quoniam. libro 12.

Auro legato nun debetur pecunia aurea,aurei autem annuli debentur.l.cum aurum, & l.etſi.in princ.de auro & arg. leg.

Aurum coronarium dicebatur, quod conquerebatur ad coronationes principium, vel quod coronarum faciendarum nomine præſtabatur. Alii dicunt coronarium illud eſſe quod dabatur athletis, prout not. Azo.de auro corona.C.li.11.

Aurum factum quod dicatur, definit Paulus Iuriſcon. in l. pediculis,& Vlpia.in l.Quintus de auro & arg.leg.

Aurum obryzum appellat̃ purgatiſſimum & excoctiſſimũ, vnde obryzati ſolidi. in l. 1. C.de oblat.vot.li.12.ex purgatiſſimo auro conflati.

Aurum publicum eſt quod pertinet ad ærarium fiſci. C.de de au.pub.per.lib. 10.

Auruſpex eſt inſpector momẽtorum vel horarum quo pũcto aliquid fit inchoandum,

ita dicit gl.in l.nullus aut uſpex.C.de mal.& math. Sed uerius appellatur Aruſpex, aut potius huruſpex, quaſi horarum ſpectator c.1. 26. quæſt.4.

Auſcultare,ideſt obedire,attendere, & audire mandatum cum effectu,vt in c.illud. de maio.& obe.in gl.

Auſpitium iuris idem eſt,quod exordium litis, ſecundum Ber.in c.paſtoralis. de cauſa poſſ.& proprie in glo. 1.Sed ſecundum Alber. & alios auſpicium,id eſt augurium.quaſi auis garrium. vt 26.quæſtio.quarta.cap.primo. quia ſicut ille,qui ſe committit augurio, id eſt diuinationi, q̃ fit in garritu auium, dubius eſt. ita ille dubius eſt,qui ſe committit liti. aut quandoque ponitur diſiunctiue, vt quando altero poſito neceſſe eſt alterum tolli,vt cum dicitur dies aut nox.Qn̄que ēt ponitur copulatiue pro, & Nam quandoque ſumus in materia,in qua requiritur vtrunque extremorum per talem diſiunctiuam coniunctorum,vt in c.ſi poſt præſtitū, de confeſſ.li.6.De hac dictione habes in authen. ſi quando.C.de conſt.pecu. & l.cū quidam.C.de verb.ſig. & cl. ſæpe.eo.tit.2.q.5.omnibus, in gl.2.20.q.1.monachū, & cum virum.de reg.l.vl. ff.de verb.ſig.Sed autem aduerſatur in facto & iur.ff.de neg. geſt.ſi autem,& qualiter accipiatur autem, vide Bar. & doct.in l.hoc amplius,§. de his.ff.de dam.inf.Et qualiter capiantur aut,vide Arc. 47. diſt.c.1.

Automata ſiue automataria dicuntur opera, quæ ex ſe mouentur,cuiuſmodi ſunt horologia.l.cętera.§.fin.de leg.1.

Autophorus fur manifeſtus, l. 3.de fur.

Auunculus eſt frater matris,& auunculus magnus eſt frater auiæ,inde proauumculus frater proauiæ, & ab auūculus frater abauiæ.

Auus patris vel matris pater.

Auxilium iuris eſt ſuffragium, & beneficium iuris,prout dicitur,contra hæc prodita ſūt iuris auxilia, vide hoc. ff.ad Sylla.l.cum dominus. Fruſtra auxilium legis inuocat, qui committit in leggem.ff. de mino.l.auxilium,de vſur. c.quia fruſtra.

B *ante* A

BAburtus vel barboſus idem eſt quod ſtultus vel hebes & babigor idem.

Bacchari, hoc eſt baccharum more lymphatice vaticinari. l. 1. §. fi. de ædil. edict.

Bacchari mulier ſeruili amore dicitur, in §. fin. Inſt. de ſucceſſ. ſub. quæ ita ardenter ſeruum adamat, vt veluti furo-

Bare correpta videatur.

Baiulare, idē eſt quod portare.

lanus genus eſt glandis. leg. carbonum. ff. de verb. ſign. licet aliqui ibidem legant mē doſè ballariis. Acron vero ſcribit balanum eſſe herbam vnguentariam, & ab Horatio pro unguento myrabolano poſitam. Balandis etiam nomen eſt vrbis in Epyro, vt refert Strab.

Balbus dicitur balbutiens, vel titubans, qui verba non explicat, ſed frangit a balbando dictus. ſed bleſus dicitur, qui literas imperfecte profert.

Ballius eſt officium domini tē poralis, vt C. de ſent. excom. dilecto. lib. 6. & in clemen. 1. de pœ.

Baluca eſt publica vtilitas, vel eſt vas luteum. C. de metal. lib. 11. ſecundum Accur.

Bulnearii fures, qui In balneis furantur.

Balneatores, qui miniſtrant in balneis.

Balneatorum inſtrumentum appellatur, quo vtimur inbalneis. l. pictoris, de fun. inſtr. leg.

Bannire ſecundum dicta vulgarium videtur idem eſſe, qđ proſcribere, & dicitur bannitus quaſi proſcriptus de ciuitate.

Bannitorium eſt locus cauſarū, alias panditorium.

Bannum ſecūdum vulgare Gallicorum & Lombardorum, videtur eſſe edictum publicum, iuxta illud, quod dicit Ray. c. quod clericis, de foro compet. quod preco Pariſienſis nuntiat banum nomine epiſcopi a Rege.

Baphius dicitur tinctor, & baphia taberna tinctoria l. 2. C. de murileg.

Baptiſmus eſt ablutio corporis exterior facta ſub ordinata forma, de conſe. diſt. 4. ca. neceſſarium, & per totam diſt. De triplici baptiſmo vide ibi in c. baptiſmi vicem.

Barbari ſunt, qui extra Romanum imperium ſunt, & maxime hoſtes. inſtitutione in proœ.

Barbicarii, de quib. in l. 1. C. de excuſ. arti. lib. 10. ſunt, qui barbaricas veſtes intexunt, aliter dicti phrygiones, quorū ars, vt ibidem ait Alc. eſt ex auro & coloratis filis, in ueſtibus hominum animaliumque

effigies exprimere.

Bariles dicuntur vaſa, ſicut in alpibus ſolent haberi.

Bariona .i. filius columbæ, ita dictus fuit S. Petrus, diſtin. 19. ita Dominus, & Mat. 16.

Bartolus lucerna iuris ciuilis, ſic eum appellat Ang. in l. 1. C. de iud.

Baſes dñr orbiculi illi, in quibus vaſa in menſis collocantur, ne toralia polluantur, quorũ meminit Iac. in l. hæres me⁹. §. pe. ff. de leg. 3. quamuis apud Iurecon. verba mendoſe circunferantur, ſunt & aliæ maiores, ut ſeſſiones ſtatuarum, columnarum, ſeu ſtatuarum, ſunt & fabricarum, quę a fundo conſurgunt, & ſuppoſitæ fabricæ ſuſtinent põdus. & de his intellexit Pompo. in l. pe. ff. de ver. ſig.

Baſes ſtrutiles, ſunt veluti pedamenta, & ſedes columnarũ, ex laterib. calceque, non etiã ſolido lapide, compoſitæ. Alcia. & Bud. in l. penultim. de verb. ſignifi.

Baſilica dicitur palatium Regis & inde dicitur quælibet eccleſia baſilica, quia eſt palatium regis æterni. De hoc p Arch. 62. diſt. non oportet. 2. & ibi conc. Adde, quod baſilica dicitur eccleſia conſtructa, antequam ſit conſecrata, poſt cõſecrationem verò vocatur eccleſia. no. Ioan. And. in c. nobis. ſupra in verbo eccleſiam, de iure patro.

Baſilicæ viæ ſunt, quas Conſulares, vel prætorias, vocant, l. 2. ff. ne quid loco pub.

Baſtanarii ſecundum quoſdã dicuntur quaſi beſtiæ angariæ, eo quod ruſticos angariabant .i. angebant ad quintam beſtiam præſtandam, vt C. de muri. l. quod ad præſens, lib. 11. & ſecundum Accur. baſtangarii ſunt de domo prĩcipis quaſi beſtiarii, primo modo, vel quaſi feſtatores animalium, ſecundo modo, aliter beſtatores.

Ad qđ baſtagiarii vel baſtãgani ſm Alcia. in rub. C. de muri. erãt qui veſtes ad tincturam ferebant referebantque.

B ante E.

BEare, ideſt prodeſſe, unde beati appellantur diuites & fœlices, quia cæteris prodeſſe poſſunt & debent l. bonorum, de verb. ſig.

Beguardus, & beguina, vel begutta, ſunt viri & mulieres tertii ordinis, qui etiam aliter vocantur fratres de pęnitęntia. De his vide cle. 1. de reli. do. vbi Hoſt. Et vide clem.

ad

ad noſtram,de hær.vbi damnatur ſecta talium beguardorum & beguinarium.Item c. cum ex eo. de exceſ. prælat. lib.6.& cle.cum ex e o.de ſēte.excom.

Bellum iuſtum quid ſit, innuit 23.q.2.per Arch. in ſum. & c.iuſtum bellum. Iuſtum videlicet,illud quod fit de præcepto principis de rebus reppetendis,vel propter iniuriam repellendam.Sunt autē ſeptem genera bellorum, de quibus vide Arch .in roſario 23.q.2.c.& iuſtū.Et ſciēdum quòd belli appellatio accipitur dupliciter ſ.pro ipſo conflictu,vt in l.bello, in princ. de excuſ.tu. & pro tempore militiæ,vt inſtitu.de excu.tu. in princ.

Belos,dictio Græca, quæ idem ſignificat, ꝙ telū.l.ſi calumnietur,de ver.ſignifi.

Beneficium ſumitur latiſſime pro omni liberalitate. Minus letè pro liberalitate principis,& ſic ſumptum ſignificat large & ſtricte. Large vt continet beneficiū ſtricte ſumptū,& cū hoc reſcriptū, & priuilegium. Stricte dicitur,beneficium principis conceſſio facta à principe de aliqua re vel iure,qđ eſt principis cōcedentis,& per hoc differt à reſcripto vel priuilegio & licet ita ſtrictè ſumatur, tamen interpretatio latiſſima eſt l.fi.ff.de conſt.prin.c. cùm dilecti,in fi de donat.& de ver.ſig.c.olim.Ex natura, enim principis decet eſſe liberalem in his, quæ ſua sūt verbi gratia. Princeps alicui concedit domum aliquam delatam ipſi principi cum integro eius ſtatu. Hæc verba ſumuntur latiſſime.ſ.cū his, quæ inſunt, & adiacētibus & omni iure ſuo l.ſi quādo, cum ibi not.C.de bon.vaca. lib.10.Sed pone princeps cōcedit domum non apponendo cum integro eius ſtatu. certè ſola domus cōceſſa vr, qaia verbū domus ad alia nō pōt extēdi videlicet curiam, viridarium,& adiacētia, facit l.ſi quādo pręall. niſi aliūde ſumeretur ſciētia,ꝙ princeps de illis intellexerit. Nā ſola liberalitas nō eſt ſufficiēs ſignificatū,niſi aliud ſignificatū cōcurrat,ꝗa aliàs ſequeret ꝙ concedendo vnam rē videretur aliam concedere.

Beneficium iuris eſt id, quod a iure cōceditur vel indulgetur.Et horum beneficiorū iuris quędam ſunt ordinaria, quædā extraordinaria, vt illa,ꝗ ex ſpeciali priuilegio q.

buſdam

buſdam ſpecialiter indulgentur ſicut beneficium reſtitutionis in integrum eccleſiæ vel minori 25.annis cōceſsū facit dr in inte. reſtit. c.1.& ff.de conſt.prin.l.fin.

Beneficium epiſtolę diui Adriani.Require infra in epiſtola.

Beneficium nouæ conſtitutionis de fideiuſſore.Require infra fideiuſſor.

Beneficiūm nouæ conſtitutionis,de duobus reis ſtipulādi vel promittendi eſt , per qd̄ ſubuenitur duobus reis debēdi vel promittendi,vt per ipſum poſtulare poſſint ſe nō inſolidum,ſed pro parte poſſe conueniri,niſi ſe obligauerint, & huic beneficio renuntietur , & hoc adiecta noua conſtitutione in actione de duobus reis promittendi , & ſtipulandi,quia vt dicit Azo. in ſumma,C.eod.tit.effectus duorum reorum promiſſionis fuit,vt ſi duo vel plures eandem pecuniam promiſerunt aut ſtipulati fuerunt, ipſo iure ſingulis inſolidum debebāt,& ſinguli debebāt.Poterat ergo ab vno eorum inſolidum peti, quia vnuſquiſque eorum inſolidum erat obligatus.

Beneficium cedendarum actionam.Require infrà cedendarum actio.Quomodo autem renuntietur his inſtrumentis & beneficiis. Require infra renūtiatio,& de hoc in Spec. ti.de renunt.§.finitis partiū , ver.ſed not.

Beneficium eccleſiaſticum datur ratione officii,de præbē. cum ſecundum apoſtolum 80.diſtin.ſi quis,amodo. Et ergo beneficium tale non cōfertur excommunicato c.cū bonæ. de æta. & quali. quia officiari non poteſt,nec fructus percipit ſecundum Goffre.de cle exc.mini.§.ſi tamē quæris.

Beneficium feudorum Federici & beneficiū fęminę,hęc duo require in lib.feud.

Benemeriti ſunt, qui aliquid inſigne ſeruitium fecerint. c.ſi quis papa,70.diſtin.nam pro præmio remunerandus eſt ſeruus libertate.c. epiſcopus §.in criminali,12.q.2. tamen benemeritus large dicitur q. cunque non demeruit. l.ſeruos,ff.de manu.teſta.ſic quilibet dicitur dignus, qui non eſt indignus,c.dudum,de prę ſumptio.

Berones ſunt ſacri, quaſi perones,à para dicti . Bud.

Ber.i.octo vnciæ, §.hæreditas. Inſt.de hær.inſt.

Beſtias inquit Vlpia.in l.1. de ſtul.

ſtul.accipere debemus magis ex feritate quàm ex animalis genere.

Ad beſtias damnati dicebãtur, qui in exercitationem depugnandi cum feris in theatro addicti erant,quæ pœna longe mitior erat quàm beſtiis obiectorum, hi enim protinus laniabantur à feris,quos beſtijs ſubiectos interdum Iuriſconſultiuo cant,vt in l. pœna, ad l.Pompæ Budę.

Berytus, vrbs eſt Metropolitana olim literarum ſtudijs celeberrima,hodie vulgo dicitur lauitus.

B *ante* I.

Biarcha vel biarchus dicitur princeps 40. militum à bis viginti,& archos princeps dictus,vt colligitur. C' de offi. quæſto. vbi apparet, quòd biarcha eſt minor dignitate quam centarcha,cui eſt poteſtas centennarij,quia dux cẽtum militum.

Adde,quòd biarcha vel biarchu vocatur,qui comparat neceſſaria ad vitam totius domus principis, bios enim Græce, vitam ſignificat, archos principem. Aliàs dicitur biarceus quòd vitę neceſſaria curet.

Bibliopola eſt venditor librorũ no.ff.de proęm l.1·C,demõ. ſuper rubr.

Bibliotheca, locus quo libri reponuntur, quod plenius explicat Vlpia.in l·librorum,de leg.3.

Bidentes annumerat Vlpianus inter inſtrumenta ruſtica, l. inſtrumenta,defun.inſt. Eſt autem bidens inſtrumẽtum foſſorium,ſic dictum, quod duos habeat dentes.

Biſaria.i.bis nupta.

Bigamus,ſecundum Hoſt. dicitur,quis diuerſis temporibus & ſucceſſiue duas legitimas habuit vxores 3..q.1.aperiã. Sed large, & interpretatiue dicitur qui cõtraxit cum corrupta vel viua 32.diſt. ſeriatim, vel qui duas vxores habuit ante baptiſmum, & aliã poſt. 34.diſt.c·ſi quis viduã, vel qui caſtitatem promiſsã violauit, 27. q. 1.quotquot vt ſubdiaconus vel monacus,qui contrahit de facto, cum de iure non poſſit, vel qui vnam de iure, alteram de facto, vel q de facto duas duxit vxores, vel qui vxorẽ adulteram poſtea ſciẽter cognoſcit.Nam non poteſt ꝓ moueri ad ſacra, cuius vxor adulterata eſt, etiam ſi eam virginem duxerit, dum poſt adulteris eã cognouit aliàs

ſecus

ſecus 34.diſt. ſi cuius vxorē. Secūdū quoſdā autem indiſtinctè bigamus cenſetur ēt ſi ignorāter cognoſcat eam, ſicut qui publicam pœnitentiam egit,vel repudiatum duxit l.diſt.in capite ieiunij.Dicitur autem bigamus ſm Innoc.iuxta vulgare prouincialium quaſi bis gamus, id eſt ſtultus vel fatuus, quia ibi ſtultus dr̄ gamus. Vel dicit̄ bigamus à bis,qđ eſt binum & gama,quod eſt mulier,quaſi homo binæ mulieris vel bini coniugij. Et licet bigamus ad ſacerdotium promoueri non poſſit,c.1.de biga. quia prohibentur bigami nō propter culpam,ſed propter ſacramenti defectum.c.debitum,eod.tit. tamen in neceſſitate bigamus ordinatur in ſubdiaconum 34.diſt. ſub diaconus.Et bigamus nō eſt ille,qui contrahit cum vidua ſi eſt incognita c. debitū, ꝑ all.Nec eſt bigamus contrahens cum vnica & virgine, de cler.coniug.c.ſanè.

Bigamia triplex eſt,vna videlicet quādo quis duas vel plures habet vxores.Alia eſt cū quis contrahit cum corrupta.Tertia eſt, quando quis caſtitatem promiſſam ꝑ votum ſolenne violat,vel quādo ſciēter cognoſcit vxorem adulteram,& cum talib. nō diſpenſatur,& qui tales ordinat,priuat officio & poteſtate ordinandi.Et ſimiliter ordinatus tali ordine priuatur, vt no.eod.tit.c.2.

Bima.i.duorum annorum, de ann,leg.l.3.& de vſufru. le. l ſi uſufructus.

Biſſextus,habet dies 366. vt no.in l.cum biſſextus, de ver.ſig.Et unde dicatur,not. Bar.in c.quæſiuit de uer.ſig. & no.ff.de ſtatu lib.in l.cum hæres,§.Stichus.

B *ante* L.

Bladum ſecundum Accur.in l.triticum,de ver.obl.dicitur omne,quod in area teritur, quæ diffinitio ēt Bart.placet in l.1.§.de ea opere,de aqua plu.arcen.

Blandiri ſibi,apud Vlpia.in l.3. de admi.tu.eſt ſe ipſum fallere.

Blaſphemare qd ſit,docet Bar. in l.item apud Lab.§.ait, de inin.

Blæſi(teſte Budæo)ſunt,qui certam aliquam literam exprimere non poſſunt, mentio fit in l.item Offilius,de ędil. edi.de quo & ſupra in uerſi. Balbus.

B *ante* O.

B ante O

BOethi legiſtarum adiutores eorũ ſunt,q rõnes publicas diſcutiũt. Et inde Boethius nomẽ accepit.Boeth.n.Græcè,Latinè dr̃,adiutor ẽm Accu.C.q̃ tab.ſcribis,& log.l.x.

Bolida vel bolidis eſt maſsa plũbi,quam mittũt nautę ad mare ad experiẽdũ profunditẽ.vnde,Per bolidam plũbi, dic maſsam ſignificare, per quam nauta ſolet maris explorare profundum.

Bombycina veſtimenta appellantur, quæ ex bombycum verminũ telis confecta ſunt, l.veſtis,de cu.& arg.leg.

Bona dñr ſic à beando,eo ꝙ ha beãt.i.beatos faciũt,vel ꝓsũt. Nã beare,idẽ eſt q̃d prodeſſe,& q̃d prodeſt,beat,l.bonorũ.ff.de ver.ſig. Sumitur aũt hęc dictio pro oĩ bono vtili, delectabili vel honeſto ſpirituali,vel tpali,vt 1 de anima In iure aũt hæc dictio bona ĩ plurali, & neutraliter ſignificat res noſtras,quæ ſunt in dominio noſtro,vel quaſi,in d.l.bonorũ.& ipſas res exſuo proprio ſignificato communiter accepto ſignificat deducto ęre alieno. Qñdoque aũt non deducto ſignificare cõcluditur, verbi gratia, Teſtator legat alicui certã partẽ bonorũ, & ibi bona dicuntur ęre deducto alieno, l.cũ aũt.ff.de leg.2.Nã ſenſus eſt quòd ꝑ hęredem deducto oĩ ære alieno de hæreditate legatarius hẽat quartã ĩ bonis, duæ ſuꝑſunt.i. quotã ſibi legatã,& ſine onere creditoris vt in l.præalleg. Sed vbi teſtator herede inſtituto legat Titio omnia bona, vel perfideicommiſsum vult reſtitui ſignificat æs alienum nõ deduci,imo tranſire ad legatariũ vel fideicommuſsarium. Et ita idẽ ſignificat q̃d hæreditas,l.nam quod,§.fin.cũ ſeq.ff.ad Trebel.finaliter,ergo hæc dictio bona ſignificat latiſſimè omne, q̃d quouis modo põt ꝓdeſse. Et ꝓut in iure accipitur in cõmuni ſignificato ſignificat.quæ ſunt in noſtro dominio, vel quaſi, deducto ære alieno. Etiã ſignificat hæreditatem quãdo probabile mediũ cõmodius hoc declarat.Et ſic bonorũ appellatio,aut eſt ciuilis,aut naturalis. Ciuiliter ẽt ſignificat ſicut lex,& eius ſignificatum ſe adaptat,& in bonis annumerat̃,ſi q̃d eſt in actiõib.petitionib. ꝑſecutionib. l.bonorum,ff.de ver.ſig.

Bona aduentitia, caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, profecti

tia,quæ ſint vide in ver.Peculium.

Bona ciuitatis abſiuè publica dicta ſunt: Sola enim publica ſunt, quæ populi Romani ſunt, vt l.bona,ff.de verborum ſignificatione.

Bona materna, & materni generis ſunt illa, quæ ex matre vel auia debentur filijsfamilias,vel emancipatis deferuntur & quandoque pro nepotibus puta res auiæ ipſorum

Bona vacare eſt ipſa dominum non habere.

Bonorum poſſeſſor dicitu rille, qui quod iure prætorio alteri ſuccedit,quia bonorū poſſeſſiones à prætore ſunt inuentæ. Et eſt differentia inter bonorum poſſeſſorem & hæredem, quia bonorum poſſeſſor de iure prætorio ſuccedit, inſtitut.de bonorū poſſeſſio.§.1.& ff.eodem titper totum, & eſt nomen iuris, vt notat Ber.de cau.poſſeſſio,& proprieta. in gloſſa 4,& ff.de verborum ſignific. l.hæreditas. Aliud eſt poſſeſſor bonorum, duæ dictiones non nomen cōpoſitum,ſignificans factum, & non ius,ſed heres ſuccedit de iure ciuili.

Bonorum poſſeſſio ponitur ꝓ vna dictione ſecundum Azonem,& ſignificet ius recipiēdi proſequendique & retinēdi illud, quod in bonis illius erat cui ſuccedit de iure prætorio, & differt à petitione hæreditatis, quæ eſt de iure ciuili, vt inſtitutione & ff. præalleg. Item eſt ius quod proſequimur,& in hoc differt ab actione hæreditaria uniuerſali,ſcilicet poſſeſſoria hæreditatis petitione. Et quando ponitur pro una dictione vt bonorum poſſeſſio ſignificat hoc ius. Si autem dicitur poſſeſſio bonorum, tunc ſignificat factum. Diuiditur autem bonorum poſſeſſio, quia alia eſt ordinaria, alia eſt extraordinaria. Alij diuidunt bonorum poſſeſſionē in has duas ſpecies, ſcilicet bonorum poſſeſſionem ſecūdum tabulas Teſtamenti, & bonorum poſſeſſione cōtra tabulas teſtamenti, vt infra dicetur.

Bonorum poſſeſſiones extraordinariæ ſunt duæ ex teſtamēto,ſcilicet ſecundum tabulas & cōtra tabulas. Et quatuor ab inteſtato, ſcilicet bonorū poſſeſſio vnde liberi,bonorū poſſeſſio vnde cognati,bonorum poſseſſio vnde agnati, & bonorum poſseſſio vnde vir & vxor: quarum deſcriptio-

ptiones ſubijcientur.

Bonorũ poſſeſſio extraordinaria duob.modis ſumit̃.Vł q̃a non eſt ſtabilita certa parte edicti,ſcilicet ex teſtamento tantum, vel ab inteſtato tantum,ſed vt vaga quandoque ex teſtamento,quãdoque ab inteſtato defertur,& compe tis tantum his, qui vocantur ex nouis legibus,vt ecce mater aliis in teſtamento inſtitutis,poſtea in puerperio deceſſit,& filium, quem geſtabat in vtero præterijt. Præſumitur enim filius hic inſtitutus,& habet bonorũ poſſeſſionem ſecundum tabulas,& ſeptimam partem extraordinariam. Cuins bonũ eſt exẽplum ſecundum l.Corneliã tàm ex teſtamento quam ab inteſtato, quæ fingit eũ, qui moritur in captiuitate deceſſiſſe ipſa hora captiuitatis.Et ideo quilibet poteſt ei noua lege Cornelia ex teſtamento ab inteſtato ſuccedere,vt in ſtitutione de bonorum poſſeſſio.§.ſeptima. Dicitur autem extraordinaria poſſeſſio,quia ius nõ tribuit,vt Carboniana,& quæ datur vẽtri, & quę dat̃ gratia litis agnoſcendæ vnde & extraordinaria datur ſine cauſæ cognitione,quæ in ordinariis,quia omne ius tribuit neceſſaria eſt. Item bonorum poſſeſſio aliter diuiditur, quia alia dicitur bonorum poſſeſſio edictalis,vt quę ex edicto prętoris mortui decernitur.Alia verò bonorum poſſeſſio decretalis,quæ à viuo prætore decernitur. Vel quia hodie non eſt neceſſarium eam decerni vel dari. Dicitur enim decretalis ſiue iudicialis à iudicis præſentia. quæ in eius cognitione exigitur, ſecundũ Azo.poſset & illud dici vnã eſſe bonorum poſſeſſionem edictalem, & eandem appellari decretalem vel iudicialẽ ex eo,quod accipit efficaciã ex pręſentia iudicis. Nec eſt differentia inter decretum & decretalem, licet quidam dicant contrarium. Repellũtur autem à bonor.poſſeſſio qui amiſerunt libertatẽ uel ciuitatem,ſit ff.eod.l.edicto. Petitur autem bono.poſſeſ. à liberis annum vtilem, ab agnatis autẽ & cognatis infra centum vtiles dies, & ſi plures ſint in eodem gradu, omnes admittuntur.Si autẽ repudiauerint vel tempore ſint ecclusi, ſtatim poſſunt admitti ſequentes infra eadẽ tempora,vt inſt.eo.tit.§.libe ris itaque.

Adde

Adde quòd bonorum poſſeſſio nes edictales appellãtur illæ quas ordinarias vocant, quæ quidam ius tribuunt. decre tales verò ſunt, quæ vulgo dicuntur extraordinariæ: & hę ſunt facti, qualis eſt Barbo niana, & quæ ventris nomi ne decernitur, & his ſimi les, quæ omnem vim ex de creto Præconis accipiunt, vt eleganter docet Alciatus in l. delata. de verborum ſignifi catione,

Bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas eſt ordinaria ex teſta mento. Et dicitur eſſe ex te ſtamento ſecundum Azonẽ non quia iuuatur ex volũta te defuncti, ſed quia non hẽt locum niſi extante teſtõ, & da tur ſcriptis hæredibus, & eis deficientibus vocantur ſub ſtituti. Et inde ſubſtitutis de ficientibus vocantur ſubſtitu ti eis. Petuntur autẽ ex ori ginalibus tabulis tantum nõ exemplo. Item ſi fiat qnęſtio de tabulis, debet probari cu iuſcunque intentio per ſeptẽ teſtes, & non per duos tan tum ſecũdum Azo. licet qui dam dixerunt contrarium. Si autem teſtator non facit teſtamentum in ſcriptis, ſed in verbis, vel nuncupatione rerum vel hominum, datur bonorum poſſeſſio ſecun dum nuncupationem teſta menti.

Bonorum poſſeſſio contra ta bulas, quam prætor liberis pollicetur ſecundum Spec. in tractatu de libel. titulo de teſta. §. ſequitur videre, vbi dicit. Eſt & alia bonorum poſſeſſio contra tabulas, quę datur filio vel nepoti præte rito contra teſtamentum pa tris vel aui, qui filium vel ne potem in teſtamẽto ſuo, vel vita præterijt, & datur etiam in tabulis, ſi filio vel nepoti legauit, ipſe tamen legatum non agnouit, & ſecundum Azonem in ſum. eod. tit. de fertur liberis naturalibus & legitimis tantum, puta ado ptiuis. Item natis & naſcitu ris. Item emancipatis pcipuè & his, qui erant in poteſtate defuncti, & datur illis, ex qui bus potuit aut hæreditas, aut bonorum poſſeſſio peti de iu re communi. Datur autem à patre naturali. & in adoptio ne non habet locum hęc bo norum poſſeſſio niſi inſtitua tur ab eo hæredes, & alius ei committat edictum. Itẽ alia eſt bonorum poſſeſſio cõtra tabulas ſecundum Spec. ibi dem, q̃ datur patri vel matri, auo vel proauo, ſi ſint præte

riti

riti ex teſtamento filij vel nepotis emancipati gratis, & ſine pecunia,cum quo nõ eſt factum pactum,ne pater vel auus inquietaret ſua iudicia,nec receptum eſt ab eo quantum ſatis eſt,qui etiam nec miles nec in militia deceſſit. Item ſecundum eundem ibidem eſt alia bonorũ poſſeſſio contra tabulas, q̃ datur patrono prætérito cõtra teſtamentum liberti ſi ſit maior centenario ad recipiendum per patronum tertiam partem ſibi debitã de iure,& datur patrono, ſi ſit præteritus omnino,vel etiã ſi ſit ſibi minus tertia parte legatum, & tunc datur pro ſupplemento vſque ad tertiam partem. Et differt in hoc ſecundum Azo. à bonorum poſſeſſione, quæ datur liberis, quia tunc hæc demũ datur ſi hæreditas liberti ſi adita ſaltem ab vno,de hæredibus.Sed illa, quæ datur liberis,ſatis eſt quod quis potuit eſſe hæres,licet non potuit petere ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionem. Item notandum,quòd quærela inofficioſi teſtamenti fere hoc idem operatur, qđ bonorum poſſeſſio contra tabulas, quia teſtamentum reſcinditur de facto.Sed Speculator dicit, quòd de iure ſciſſum,& irritum eſt.Sed in hoc differunt, quia bonorũ poſſeſſiones omnes prætoriæ actiones ſunt, vel edicta prætoria. Querela autẽ inofficioſi teſtamenti ciuilis eſt. Et præmiſſæ bonorum poſſeſſiones ordinariæ ſunt, & competunt ex teſtamẽto. Aliæ bonorum poſſeſſiones competunt ab inteſtato.

Bonorum poſſeſſio vnde liberi ſecundum Specula.vbi ſuprà §.viſo,datur filio emancipato,quando pater decedit ab inteſtato,& eſt ordinaria,& eam non habent liberi in linea materna.l.quoties,C.de ſuis & leg.hær.

Bonorum poſſeſſio vnde agnati, vel vnde legitimi ordinaria eſt, & ſecundum Spec. ibidem datur proximis cognatis coniunctis per virilem ſexum poſt liberos ab inteſtato.Et nota, quòd bonorum poſſeſſio vnde legitimi non eſt caput ſpeciale, ſed generale, concurrens cum alijs ſpeciebus bonorũ poſſeſsionib. ſ. cùm vnde liberi,vnde agnati, vnde cognati, vnde ex lege & ſenatuſconſulto.

Bonorum poſſeſſio vnde co-

gnati ſimiliter ordinaria eſt, & ſecundum Speculatorem datur his ab īteſtato, qui per fœmineum ſexum coniūcti ſunt, vt ſi neque liberi, neque legitimi exiſtāt, cognati proximi ſuccedant.

Bonorum poſſeſſio vnde vir, & vxor ſimiliter ordinaria eſt. & datur viro muliere ab inteſtato decedente, agnatis, vel cognatis non exiſtentib. vol econtra datur mulieri, viro ab inteſtato decedente agnatis & cognatis non exiſtentib. Et hæ omnes ordinariæ quatuor bonorum poſſeſſiones competunt ab inteſtato. Aliæ verò, quæ ſequūtur, ſunt extraordinariæ.

Bonorum poſſeſſio exttaordinaria eſt, quæ nomine caret ſecundum Spec. ibidem, & competit his, qui ex lege, ſenatuſconſulto & conſtitutionibus principum tàm ex teſtamento, quàm ab inteſtato veniunt, ſcilicèt vt cù aliquis vult ſuccedere patri ſuo quē ab inteſtato deceſſiſſe inuenit, cùm ab hoſtibus redit, vel cùm à captiuitate fuerit emancipatus, & ſic iure ciuili cum cognatis in ſucceſſione iure poſtliminij petit ſibi hanc bonorum poſſeſſionem concedi.

Bonorum poſſeſſio ex lege Cornelia eodem modo datur filio emancipato de iure ciuili incognito cùm vult ſuccedere patri decedenti ab inteſtato apud hoſtes in captiuitate.

Bonorum poſſeſſio extra ordinaria ſeptima datur vno modo patrono volenti ſuccedere, liberto ab inteſtato decedenti ſine liberis. Alio modo filio volenti ſuccedere in bonis matris, vel econuerſò. Et datur alio modo infanti vel curatori eius, volenti ſuccedere ex teſtō matris, quæ teſtamentum mutare non potuit præuenta morte, cū in puerpio deceſſit, & alios filios cohæredes inſtituit. Datur autē hæc bonorum poſſeſſio filio adoptiuo, vel arrogato volenti ſuccedere patri adoptiuo, vel arrogatori ab inteſtato decedenti. Omnes autem bonorum poſſeſſiones p̄miſsæ ius tribuunt, ſed quæ ſequuntur ius non tribuunt, licet facti ſint.

Bonorum poſſeſſio Carbonia na eſt illa, per quam filius impubes volens ſuccedere ī bonis patris ab inteſtato tanquam proximior, vel rumpere teſtamentum, per contra tabulas, vel dicere ipſum

nullum ipſo iure cum fuerit præteritus,cùm obijcitur ſibi controuerſia bonorum & filiationis, vel mouetur ſibi, quæſtio ſtatus, puta quòd ſit ſeruus,petit per Carbonianũ poſseſsor inſtitui per controuerſiam motam de bonis, & filiationem & quæſtionũ ſtatus vſque ad tẽpa pubertatis ſuæ differri. Et datur ſolum cognitione luminaria.Requi re infra Carbonianum.

Bonorum poſſeſſio nomine vẽtris datur mulieri prægnati in bonis mariti, in quibus ſecundum dignitatem ſuam ſibi & familiæ ſuæ alimenta conſtituuntur.

Bonorum poſſeſſio ex edicto diui Adriani tollẽ. datur alicui volenti ſuccedere in bonis alicuius ex teſtamẽto,in quo inſtitutur vel inſcriptus eſt, ex eo, quòd oſtendit teſtamentum non cancellatũ nec abolitum, nec in aliqua parte ſua abraſum, ſecundum Alber.Et datur volenti ſuccedere ab inteſtato ſecundum Goff. quod probat ſecunda pars rub.quæ dicit de ſcripto hærede. Sed ratio Goff. dicit contra in ſumma.Hoc tamen notandum ſecundum Spec. de bon. poſseſs. ꝙ bonorum poſſeſſiones olim fuerunt vtiles, ſed hodie sũt inutiles præterquam in quinque caſibus. Primus quando viuo teſtatore poſthumus p̃teritus deceſſi,quaſi videatur teſtamentum ruptum iuris ſolemnitate, cùm nihilominus hæres ſcriptus ex iſto teſtamento petit. bonorum poſſeſſionem, vt in l.poſthumus, ff.de iniu.rup. & irrit. teſtamen. Secundus eſt in l. filius eodem titulo Tertius inſtitutione, quibus mod.teſtamen.infir.§.1. Quartus in l.hæres.ff.de decret. ab ordi. faciend.Qvintus in l. æquiſſimum, §. 2.eodem titulo & l.filius. C. de inofficioſo teſtamento.

Bonorum poſſeſſio ex teſtamẽto militis in militia decedentis, non datur patri,vel auo, vel proauo, vel contra tabulas, vt C. de teſtamento milit. l.ne quidam, & l. milites.

Bonæfidei emptor dicitur, qui ignorauit rem alienam eſſe, vel putauit venditorem habere ius vendendi, ſcilicet eſſe procuratorem vel tutorẽ, ff.de verborum ſign.l.bonæfidei.

Bonæfidei poſſeſſor eſt qui credit ſe aliquam rem iuſte retinere,ſed malæfidei poſſeſſor

eſt qui iniuſtè ſcit ſe aliquã rẽ poſſidere, vt in reg. poſſeſſo. de reg. iur. lib. 6. & inſtitu. de vſucap. per totum.

Bonum & ęquum teſte Budęo abſolutam bonitatem, ęquitatẽque ſignificat, & ceu iuris medullam.

Bos cornupeta, eſt bos, qui facile cornupetit. ideſt cornibus pungit.

Boues non cõtinẽtur ſub appellatione iumentorum, ſed pecudum vel armentorum. ff. de ver. ſig. l. boues, vnde ſi lego armentum, cõtinẽtur boues. ff. de leg. 3. §. armẽto, ſed ſi lego iumẽta, non continẽtur, l. legatis, §. iumentis, eod. titulo & ff. de ædi. l. ædiles.

B *ante* R.

BRabeutæ, latine deſignatores appellantur. l. athleæ. oui bus ex cau. infam irrog. Sũt aũt qui cõſtituendis pompis præſunt, vnicuique incedendi locum & ordinem præſcribentes, non diſſimili munere eorũ, qui Romæ vocantur magiſtratu cæremoniarum.

Braćtearii in l. 1. C. de exc. tut. ar. dicuntur, qui aurum malleis tuſum, & ad quamuis tenuitatẽ ductile, reb. ĩaureãdis inducunt. Nam braćteæ ſunt auri tenuiſſimæ laminæ. Bud.

Brauium victoriæ præmium.

Brephotrophus appellatur gubernator infantium pauperũ, & orphanorũ, & brephotrophiũ locus, vbi huiuſmodi infantes publicè aluntur.

Breuiter no. Io. Cal. in comm. ſuo ſuper decreta, cùm dilectus, de cau. poſſeſ. & prop. Et Io. And. de teſt. c. 1. lib. 6.

Breuis, breue, breuiarium, dicuntur epitomæ, ſiue commẽtarioli rerũ ſummas cõplectẽtes, quæ vocant ſummaria.

Bræuiatores qui ſint. not in auth. de conſu. vlt. col. & ſunt etiam ĩ curia R. officiales, ꝙ ſic dñr, qui ſcribunt & dictãt reſcripta curię R.

Breuiloqua hæc dictio ſignificat ſubſtitutionem, quæ breuib. verbis cõtinet ſubſtitutionẽ, cumulationẽ ſeu multiplicationẽ. Etiã breuiloqua eſt illa ſubſtitutio, qua ſubſtitutionis vnius ꝑſonæ ad aliã fit repetitio. Itẽ breuiloqua illas tot & eodem modo ſignificat ſubſtõnes, vt ſignificãt eius verba, vel ꝙ vis aliũ de ſumpta ſignificata. Et dr̃ breuiloqua, qa breuibus verbis fit, & breuibus verbis comprehendit plures ſubſtitutio-

tutiones,vt no.Accur.& Barto.ff.de vulg.& pup.ſubſt. De hoc vide infrà ſubſtitutio breuiloqua.

Brocardica materia dicitur,quę eſt contrariarum opinionū rationibus inuoluta.

Brutus dr̃ quaſi obrutus, quia ſenſu caret. & eſt ſine rõne, & prudentia ſm Iſid. vnde brutire.i.infatuare.

B ante V.

BVbulcus dicit̃ tā q̃bob.arat, quā qui boues paſcit.l.cū de lanionis de fun.inſtr.

Bubulus eſt magnus, & ſylueſtris bos,vñ bubalinæ ſtragulæ,ex bubulorū pellib. cōfectę, ſed buculus eſt paruus bos.

Bucus eſt garrulus,qui cæteros oris loquacitate, non ſenſu ſuperat ſecundum Iſid.

Boccellarii ſunt latrones; qui ponunt in ore captiuorum lignum,vt non clament. C. ad l.Iul.de vi. l.vlt. vel melius dicebantur equites cataphracti per orientem,qui ſu berant magiſtro militum,au thor Alcia. l. 1. C. de ero. mil.an.

Buccellarius,vt ſētit idē Alcia: in præall.l.1.C.de ero. mil. an.appellat̃ id genus panis, quē vulgo vocāt bis coctū, nimirū ad diuturnitatem verſus excoctum.

Buccinum,ſpecies purpuræ. l. ſi cui.de leg.3.

Bulla eſt ſigillum Papæ,vel litera quam dat Papa,vel ornamentum ſchedulæ.

Buproſtis animal eſt valde noxiū,haud abſimile ſcarabeo, de quo mentio fit in l. 3. ff. ad Cor.de Sic.

Burdo partus eſt ex equo,& aſina,l.itē legato de leg.3.

Burgos vocant crebra ꝑ limitē habitacula conſtituta.

C ante A.

CAballatio munus alendi equos publicos,

Cacabos annumurat Pau.in l. cū delanionis, de fun. inter inſtrumēta fundi, sūt aūt vaſa,ī q̃b.coq̃tur pulmētarium

Cadat ab omni iure ſuo, iſta verba important per ſententiā.Fel.in c.Rod,in 18. verſ. cadit ab omni iure ſuo. de reſc.

Caduca glans, quæ ex arbore cecidit,l.Sylua.de ver.ſig.

Caduca bona, quæ ad fiſcum deferuntur,l.pen.de is quæ in teſta.delen.

Caducum legatum ſm Azo.in ſum.de ca.tol.eſt, qđ deficit

poſt mortem teſtatoris qua cunque ratione. Et quia qui buſdam modis & rationibus iniquis olim legata fiebant quandoque caduca, ideò lex ponit vnam rub. C. de ca. tol. Et differunt pro non ſcriptũ, quaſi caducum & verè cadu cum. Vnde legatum pro nõ ſcriptum eſt, quando legatur alicui damnato in metallum uel non exiſtenti in rerum natura, puta non nato. Quaſi caducum eſt quando non omnino cadit, ſed verè ca ducum eſt, quãdo legatarius vixit poſt mortem teſtatoris & ſuperuenit ei conditio, propter quam efficitur incapax legati. Sed in alio caſu le gatur illi, qui eſt in rerum natura, ſed moritur ante mortẽ teſtatoris. Primum accreſcit ſine onere, ſecundum verò cum onere.

Cadus vas erat vinarium, in quo vinum diffuſum ſerua batur, l. penultima de vi. tri. & ole. leg.

Calamitas eſt infelicitas vel mi ſeria, quæ euacuatur bi bono vel eſt pœna vel labor immẽ ſus.

Calata comitia, de quibus fit mentio Inſti. de teſt. or. quæ olim eſſent, enarrat elt. Aul. Gel. lib. 15. c. 27.

Calcaria, locus vbi calx conficitur, leg. aut damnum, de poe.

Calcearium, quod pro calceis impenditur.

Calcitroſus equus eſt, qui ſolet calce ferire, id eſt pedib. retro ſe percutere.

Calculator ſecundum Iſid. dici tur à calculis. i. lapillis minu tis, quos antiqui in manib. ha buerunt, componendo nu meros.

Calculus, id eſt computus, Ci. de erro. calc. l. vnica. Item eſt cauſæ cognitio & enume ratio, vt C. de iud. l. rẽ non no uam. Item prima ſentẽtia dif finitiua C. de app. ſi actor. Vi de aliquid de calculo de fide inſt. cum dilectus.

Calendæ, & calendarium, vide in littera K.

Caligatus, id eſt miſerrimus. In de caligatus miles dicitur, qui habet ferrea ocre as uel calligas de corio. Etiã idẽ eſt, ꝙ infirmus vel obſcurus, has expoſitiones facit gl. in l. à caligato. C. de nup.

Calliditas, require infra dolus malus. Eſt. n. calliditas dolus adhibitus tacendo, vt not. ff. de don. ma. l. 1. in gloſs. inde callidus, id eſt fallax vel aſtu tus.

Calumniç ſm Hoſt. in ſum. eſt, cum

cum qs ex certa ſcientia iniuſtè agit,vel reſiſtit.ff.ad Tur: l.1.§.calumniari.Vel eſt petitio iniuſta ex certa ſcientia in iudicio facta,& iuſtę petitioni iniuſta reſponſio, vel eſt falſi criminis impoſitio.ff. de verb.ſign. l.ſi quis calumnietur.

Calumniari ſecundum Azo.in ſum.C.de calu.eſt falſa crimina ſcienter intentare & alicui opponere vel imponere. Et ex eo, quòd quis non probauit crimen, calumniari videtur,licet tex.videatur ſonare in contrarium ,quòd talis nō ſit calūniatus,2.q.3.§.non ſādū,vbi dr.Calūniari eſt falſa crimina intētare ſeu intēdere.Præuaricari verò crimina abſcondere. Tergiuerſari in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere.Sed non vtique qui non probat quod intendit,calumniari protinus vr̄,ſimilis tex.in l.1.ſit ad Senatuſon ſult.Turp.

Calumniator eſt, qui ſciēter alicui falſa crimina imponit vexandi occaſione,vt ff.adTur. l.1.in pr.vnde ſecundū Iſid. Calūniator à calūmniando.i. fruſtrando vel decipiēdo dictus eſt.Et inde dicitur iuramētū calūniæ,ſ.vitādæ,Et eſt aſſertio veræ petitionis vel repulſionis ſecundum Goffr. cum quis iurat ſe bona fide, & non calumniandi animo cauſam mouiſse,vel quòd venerit ad reluctandūm putans ſe bona iuſtitia uti.C. de iur. calu.l.1.§.1.& hēt quinque c.vt c. 1 eodem titulo vbi gloſ.

Camelarii ſunt ductores curatoresque camelorum, & camelelaſia munus agendi ac curandi camelos,nam cameli iumentorum operam præſtabant impdimentis exercitus comportandis.

Camerata arca vehiculum contectum,quo matronæ, & ualetudinarij geſtantur.l.ſed ad des.ff.loc.

Cannium potio eſt, quæ fit ex hordeo & aliis frugib.& ē ſpecies ceruiſiæ, vt meminit Vlp.in l.ſi quis vinum,ff. de vino tri.& oleo leg.

Canabis herba notisſima,ex cuius cortice funes fiūt. l.1.de exer.actio.

Cancellare eſt ſcripta tranſductis lineis inſtar cancellorum delere gl.in l.ſi quis libertatē de pe.hæred.

Cancellaris nomen accepit a cācellando, cuius officium eſt reſcripta vel reſponſa imperatoris,& mādata inſpicere, & mala ſcripta cācellare, & be

ne ſcripta cũ ſignaculo ſuo ſignare,& ſigillum eis impri mere. Inde etiam venit ar chicancellarius quaſi prin ceps cancellariæ ſecundum Azo.in ſumma.

Cancelli dicuntur, ligna inter ſe modicis interuallis in trãſ uerſum connexa l.quæſi tũ, de fun.inſtr.

Candidati principis erant ex Queſtoribus, qui oratignes epiſtolasque principis in Se natu recitabant l.1.de offic. Quæſt.

Canon græce, eſt regula lati ne.3.diſt.can.Et in una ſigni ficatione,eſt id,quod in cõſi lio generali, vel prouinciali ſtatuitur, & ſic capitur de conſt.c.canonum ſtatuta. In alia ſignificatione videt eſſe id, qđ ab emphyteota de re emphyteotica ſoluitur & ſic uidetur ſumi ab Azo. in ſum.C.de iur.emph.verſ. ex hoc autem cõtractu. Etiã dicitur illud, quod ſumitur pro pedagio vel vectigali,vt in rub.ff.de pub.& vecti.Vn de & canonica illatio in l. l.placet.C.de ſacroſ.ecc.pro ordinaria tributi preſtatione.

Canonũ quidam eſt latę ſentẽ tiæ,quidã ferendæ,Et primu exprimitur per verbũ inno datus,vel ipſo.Scđs p ver bum innodet, vt eſt gl.in c. quicunque,de hęr.lib.10.Itẽ ca nõ hẽt ſub ſe quatuor ſpẽs 25.q.3.ſi quis dogmata.

Canon frumentarius vrbis Ro. eſt certus numerus menſura rum frumẽti,quæ ſingulis an nis mittebantur Romã.l.1. & 2.eo.tit.lib.11. quod erat etiam de oleo.

Canon largitionalium titulo rũ,eſt ſumma tributi, & pre ſtatur de regulari preſtatio ne à prouincialib.fiſco.Et di cũtur tituli, qui ex ſpeciali bus titulis,id eſt,literis,breui bus ve chartis leguntur, C. de ann,& trib.l.3.& l. 1. de canone largi.tit.li.10.ſecun dum Accur.

Canonia eſt ius, quod pueniẽ electione & receptione in fratrẽ,vel eſt ius percipiendi fructum prebendę, ſiue red ditus.capiti relatum,de pre ben.

Canonia eſt nomen iu.& iuris. Prebenda verò nomẽ facti, & cadit in extraneum,vt no Inno.in c.cum M.de conſti. quere infra.Prebenda.

Canonica monitio eſt quan do interuenit citatio cũ tri bus monitionibus, uel una peremptoria tres continens, de qua in cap. conſt. q̃ ſent. exco.lib.6.

Canonica portio eſt a canone deputata eccleſiæ parrochiali de relictis a parochiano defuncto illi eccleſię, vbi elegit ſepulturã cũ alibi q̃ in parrochiali elegerit eam, & ſm varias cõſuetudines alia & alia. Nam alicui medietas, alicui tertia, alicui quarta datur, de ſep.c. certificari.

Cantare & legere differunt, ꝙ not. pro ſtatutis, qui tenetur cantare officium, non ſatisfacit diſpoſitioni legendo, ſed cui permittitur legere, permittitur cantare. Abb. in c. ꝙ inte. de pę. & remiſ. & in ca. vt quiſque. in 2. not. de vita & ho. cle.

Cantharus. vt quibuſdam videt, appellatur illud aquæ conceptaculum, vnde ſalientes aq̃ erumpunt. l. cætera. de leg. 3.

Cantharis animal eſt venenatũ l. 3. ff. ad l. Corn. de Sic.

Capere eſt ita accipere, vt id, quod capis, tuum fiat. Vnde aliud eſt capere, & aliud accipere, quia capere eſt cũ effectu id, quod ſecum remã ſurum eſt, ideo non videtur quis capere quod erit reſtiturus. Sed accipere eſt ſi quis non ſic accipiat, vt habeat, & ſic accipere potes illud, quod non ſit tuum accipiendo. ff. de verb. ſignifi. leg. aliud eſt capere.

Capiendis, ideſt diſtrahendis pignoribus tributorum, require infra, pignus.

Capitale crimen quod ſit, vide ff. de pœnis. l. rei capitalis, de bo. poſſ. l. edicto. §. rei capitalis.

Capitalem fraudem admittere, eſt tale quid delinquere, propter quod delinquens capite puniendus ſit. l. cum autem. §. excipitur. de ædil.

Capitales inimicitiæ ſunt cum quis alicui minatur mortẽ, cum odit vel ad mortem deſiderat, vel qui eum accuſauit criminaliter, & idem dic, quando eſt quæſtio de omnibus bonis vel maiori parte; argumento in capitulo inſequens, de reſtitutione ſpo. lib. 6. nam bona temporalia ſunt vita hominum l. aduocati. C. de aduo. diuer. iu. vbi eſt glo. vitam, facit text. in l. 2. C. de conſt. pec. quem text. Bald. alle. in capitulum cũ cauſa, de re ilu. ad hoc, quod pecunia deſeruit neceſſitati humanę. de hoc vide Panor. in c. cũ oporteat. nu. 2. de acc.

Capitales pęnæ tres ſunt. prima eſt mors corporalis leg. capitalium. ff. de pęn. ſecunda eſt damnatio in metallum. leg. quidam. ff. de pœn. tertia eſt de-

deportatio,& talis nõ perdi tur libertas ſed ciuitas,de hac materia uide Fel. in c. qualiter & quando 2. de acc.

Capitales trium uiri carceris cu ſtodiam habebant, vt cum animaduerti in aliquẽ opus eſſet,eorum fieret interuentu.l.2. §. conſtituti. de orig. iuris.

Capitalia iudicia dicimus,quæ vltimo ſupplicio afficiunt, vel libertatem aut ciuitatem adimunt.l.2.de pub.iud.& in ſtit.de pub.iud.in prin.

Capitalis cauſa intelligitur etiã vbi tractatur de exiſtimatione.l.licet capitalis, de verb. ſignifi.

Capitalis inimicus quis dicatur vide Accur. ff. de arb. l.licet autem in glo.3.& Bart.ff.de quæſtione leg.1.§. ſiquis dicatur.

Capitatio eſt genus tributi, qđ pro cuiuſque capite infertur, nulla habita ratione facultatum.

Capitatio ciuium cenſibus eximenda capitatio.i.cenſus capitis. Vnde dicebantur ciues Romani, per excellentiam exempti,& quædam orientales prouinciæ.l.vnica.C.eod. ti.lib.11.

Capite cenſeri dicitur, qui dat cenſum pro capite. C.in qb. cau. colo.cen.do.acq.poſſeſ. lib.11.

Capitis diminutio eſt ſtatus cõmutatio,vt quando liber efficitur ſeruus.Et eſt triplex diminutio capitis.ſ. maxima media,& minima.Minima capitis diminutio eſt, quando quis nec ciuitatem, in qua moratur, nec libertatẽ amittit, ſed tamen patitur contra ſe ſtatus commutationem, vel minorationem circa familiam, vt qui iuris ſui eſt, alieno iuri incipit eſſe ſubiectus veluti per arrogationẽ, aut cum quis emancipatur, q̃ primo erat in aliena poteſtate.Et debet inteligi prædicta deſcriptio cum permutatur ſtatus hominis facto eius interueniente,vt in condemnando, vel in emancipando vel arrogando,vel adoptando ,vel etiam in reuocando ex ingratitudine; vnde licet patre alicuius mortuo muretur eius ſtatus, quia ſui iuris eſt factus,non ideo capite diminutus eſt. Et ſtatus hic ponitur ſecundum Az. pro ciuitate & libertate , uel ciuitate tantum,vel patria poteſtate, ſeu propria poteſtate ſeu media aut aliena.Tria.n. ſunt,q̃ hẽt hõ .ſ.ciuitas,libertus,& familia,& ſm hæc tria

ſũt

ſũt tres capitis diminutiões. Media capitis dñutio eſt cũ ſalua libertate ciuitas amittit,ut cum qs deportatur ſeu relegatur ad exilium per quĩquennium,vel bannitur. Maxima capitis diminutio eſtcũ ciuitas amittitur,nec libertas retinetur, vt cum quis ĩ metallum damnatur, & ſic etiã bannitur in opus metalli,vel ſi maior 20. annis patitur ſe venundari ad pretium participandum vel ſi manumiſſus in ſeruitutem ex ingratitudine reuocetur,vide inſt.de ca. di.per totum. Speculator.in tit.de tut.§. tutela. Effectus autem capitis diminutionis maximus eſt,nam ſi quidem fuerit capitis diminutio maxima vel media, certum eſt taliter capite minutum haberi pro mortuo,ergo non cõuenitur a creditoribus, nec agit contra debitores, niſi ꝓ relicto legat in alimenta,vel pro habitatione legata, quæ legata potius conſiſtunt in facto,quã in iure, eius enim bona publicata ſunt, vel in alium deuoluta,datur tamen actio in eos, ad quos bona eorum peruenerunt. Item non vocabitur ad tutelã, vel curam,vt ff.eod.l.2.& l.tutelas.§.vlt.Si autem fuerit capitis diminutio minima, per eam non expirant publica iura,remanet etenim taliter capite minutus magiſtratus & ſenator,& iudex, & in quolibet officio priſtino.Item nec per eam expirant tutelæ,niſi ſit legitima.illa.n.expirat qa defertur agnatis, ſecũdũ Az.

Capitiũ eſt mulieribus capitis tegmen.l veſtis.de aur.leg.

Capitularia,ideſt libri ſtatutorũ auth.caſſa.G.de ſacroſ.eccle.

Capitulenſes populi ſunt Italię. l.fi.de cenſ.

Capitulum vno modo eſt loc⁹, vbi res capitales firmantur. Secundo,ſignificat lectionẽ. Tertio,diſtinctionem,vt ille habet quinque cap.Quarto, ſignificat congregationem multorum & præcipue virorum eccleſiaſticorum,vt no. Io.And.in c. capitulum, de reſc. quandoq̃ue particulam operis,l.1.de mil.teſt.

Capſarii dicuntur, qui in balneis veſtimenta ſuſcipiunt cuſtodienda.Vel aliter ſunt illi, qui portant aliis lib.ad ſcholas.

Captare(inquit Alc.ll.2.Parer.) eſt illecebris,obſequio, donis ſpe maiorum aucupari, hinc captatorias inſtitutiones appellari,quæ ideo factæ ſunt, vt aliquo quis inſtituatur,aut

lega-

legatur conſequatur.

Captare verba legis, eſt aliter interpretari,quam ſenſerit le giſlator.leg.penul. ad exhibitione.

Captio,ideſt deceptio. inde captioſum,ideſt deceptorium, vel deceptioſum,aut dolosũ, vt no.Ioan.And.de offic.deleg.l.ſi duo.libr. 6.in glo. 1. in fi.

Captio cauſa mortis, alias capio ſecundum Azo.eſt quando per mortem alicuius occaſio capiendi obuenit alicui, exceptis his capiendi figuris, & cauſis,quę certis & propriis nominibus,nuncupantur, vt hæreditas legatum, & fideicommiſſum, quia ſcilicet talis captio vel capio non incidit in naturam captionis hæreditatis,legati,vel fideicõmiſſi. Et cauſa mortis captio,ſeu capio ſecundũ Azo. in ſum.C. de dona.cau.mor. eſt cum poſtmortem alicuius aliquid datur alicui cauſa conditionis implendæ,vt aliquid peruenit ad aliquẽ mortis occaſione,nec tamen aliquo certo translationis vel acceptionis nomine nuncupatur,verbi gratia fundũ tibi commiſi,vt Titio dares,cum tu poſt mortem meam non haberes fundum dare Titio, dediſti Sticho, qui forte eſt hæres.Et Stichus tunc cauſa mortis capit,cum fundus ei donatur cauſa mortis, quia donatio meram obtinet uoluntatem vel liberalitatem. & non emptam vel conditionatam.

Caput eſt membrum honorabilius inter cætera membra.Interdum ponitur pro ſtatu,vt Inſt.de cap.dim.in pr. & caput aquæ illud eſt,vnde aqua naſcitur.l.i.§.caput. de aqua quot.& æſt.

Carbonianum require,ſupra bonorum poſſeſſio carboniana Vñ ſm Azo.dicitur a Carbonio inuentore vel autore. Et datur ſolo nato, & non naſcituro, in quo differt ab edicto de ventre in poſſeſſionẽ mittendo,quod ſubuenit naſcituro.

Carbonum appellatione quid contineatur,vide ff.de verb. ſig.& l.carbonum.

Carceraticum,merces,quæ præfecto carceris datur ob cuſtodiam.l.pen.de bo.dam.

Cardinales dicti ſunt a cardine quia ſicut oſtium regitur a cardine,ſic per eos regitur eccleſia vniuerſalis.34.diſ.pſbyteri. Dicuntur etiam quandoque cardinales.i.principales,quia per eos debet officium

cium in eccleſia regi.

Cardinalatus eſt de iure diuino, quia per ſacerdotes leuiticos intelliguntur cardinales, vt in c.per venerabilem, qui filii ſint legi.& ibi Abba.in 2. col.& idem Abb.& Hoſt. in c.ex geſtis de cler. non reſi. Bart.late in tract.Card.in 3. col.

Careat viribus importat neceſſitatem ipſo iure.Fel.in cap. Rod.in 20.col.ver.careat viribus.de præſcrip.

Carena dicitur a carentia hominum vel cibariorum, nam p 40.dies ieiunāt in pane & aqua, & includūtur in aliquo ſecreto loco iuxta eccleſiā, vbi non habent conſortium hominum,vt no.Ber.in c.accuſaſti.de accu.& ſimile no. gl.in c.2.de ſpon.

Careum in l.non omne.de penu.leg.ſeminis ſpēs,de quo, & Dioſcorides & Plin.tractarunt.

Carina infima pars nauis.l. qđ in rerum.§.fi.de leg.1.

Carnificare eſt carnes facere,ſ. mactare.Inde carnifex,q carnes facit & vendit.de appel. ſignificante,etiam homicidæ ſolent dici carnifices,vt gl.4. in clem 1.de vi.& honeſtate clericorum.

Carpētum eſt genus currus,in auth.vt ord.pręf.& ibi gl.

Carruca,vehiculi geſtatorii genus.l.vxori.de au.& arg.leg. hinc carrucarii.

Caſitare eſt minutatim ſtillare.

Caſtaldus ſiue caſtaldio,eſt idē qui actor vel villicus.gl.§.pęna.Inſt.de iniur.

Caſtē viuere dicitur etiam mulier tranſiens ad fecunda vota Bar.in l.mulier.§.cum ad Trebell.

Caſtellus ſm Alb. vel caſtellū, ſm alios dicitur,ſm Spec.receptaculum,quod aquam publicam ſuſcipit, quæ ducitur ad aliquod prædium irrigandum,require.infra interdictū de aqua caſ.edu.&ff.de aqua quotid.& æſti.l.1.§.æquiſſimum.Alias,id eſt caſtrum.ff. de leg.2.l.Titia.§.fi.vulgo autem accipitur pro arce.

Caſtrametor.i.pono,figo,vel diuido caſtra.

Caſtratus caſte natus,gl.in l.ſed & q̄ſitum.§.ſpadonē.ff.de li. & poſth.vel ſm alios eſt,cui virilia ſunt amputata.

Caſtrenſe peculium,require infra peculium.

Caſtrū ſi vēdat̄,ius patronat⁹ ei annexū accedit,ſec⁹ ſi vendo palatiū,vbi eſt eccl'a,vbi habeo iuſpatron.de hoc vide Inno.in c.ex literis.de iurep.& Hoſ.ī sū.de iu.p.§.2.q.7.acc.

Ca-

Caſtrum diſtinguit Bar.a uilla, in l. 1.§.ſiue.de oper.no.nū. Caſtra aut numero pluralilo cus eſt, vbi milites fixerunt tentoria.l 4.§.emanſor.de re mil.

Catadromus Latine decurſo rium dici poteſt, ſignificat aut ſtadium, in quo equites decurrere ſolent imaginario prælio.Bud.

Catechizare eſt imbuere, docere ſeu inſtruere.vel.benedicere.Inde cathechiſmus, nam ante baptiſmum inſtrui debet baptizandi in fide,& pre cipuæ adulti. de conſ. diſtin. 4.ante.

Catechumenus inſtructus dicitur, vel qui baptizari proponit,medio tempore Symbolum Dei diſcens.48.diſt.§.1. c. qm̄ multa, vel dicitur audiens eo quòd doctrinam ante valuas eccleſiæ audiat,cū ſuſcipere velit baptiſmum.

Categorica propoſitio notatur ff.de acq.re.do.l. quæſitum. in fi.& ibi glo.

Cathedra ſecundum Hoſt. eſt Græcum, & ponitur pro excelſa ſede iudicis præſidētis. Et ponitur etiam pro ſede doctoris,ita dicit gl.in clem. dudum. de ſepul. vnde, Rex ſolium doctor cathedram, iudexque tribunal.

Cathedralis eccleſia.i.epiſcopalis,vel regularis & collegiata extra de elec.ne pro defectu. per Inn.& Hoſt.& vide Arc. de reſc.c.ſtatutum ſuper verbo cathedralibus.

Cathedraticum eſt,quod ſoluit annuatim epiſcopo a ſuis clericis ſuæ diœceſis in ſignum ſubiectionis vel obedientiæ, & etiam ſuſtentationis,& eſt duorum ſolidorum,vt 10. q. 2.placuit.Et dicitur cathedraticum,quia ſoluitur ad honorem cathedræ epiſcopalis.

Catholicianus.i.vniuerſaliter deſeruiens,vt C.de iud.ante pe. & vlti.& in authen.de iud.§. his,qui cauſas præparant & de deſen.ciuita.§. ex prouinciali.

Catholicanos Alcia. ait dictos apparitores præf.præt.Orientis, nam is propter ampliſſimam iuriſdictionem catholicus.i.vniuerſalis dicebatur.

Cathomus eſt flagellum ex virgis factum in modum ſcopæ,& tali vtuntur religioſi in capitulis.

Catillus eſt ſuperior pars molę. ff.de ſun.inſtrum.l.cum de lanionis.

Catulus.i.ſapiens media producta, ſed media breui eſt animal.Vnde,Eſt animal catul⁹ fruitur rōne Catulus.

Ca-

Cauere varie accipitur.nam idē ſignificat,quod ſecurum face re,ſecus autem quis ſit non ſolum fideiuſſorib.ab aduer ſario præſtitis vel hypotheca l.habere,de ver.ſig.ſed quan doque etiam nuda promiſſio ne.l.ſancimus.C.de verb.ſig. qua de re copioſe Alc.in d.l. habere,& in l. ſatiſdationis. eo.tit. interdum cauere idē ſignificat quod diſponere vel ordinare,vt l.epiſtola, ff. de pace.& inſt.de leg.pat.tut. At cauere b aliquo ſignificat cautionem exigere.l.ſi ſcien te.ff.ad l.Pomponius de par ricid.

Cauillari variis modis in iure ſumitur.Cauillaturcalumnio sè agens & cauillatur is,qui breuiter & falſe aduerſarium ſermone captat, aut irridet. Cauillatur item,qui ſciens vt ſuam ſcientiam tueatur,falſa prodit, ſpecialius vero cauil lari dicitur,vt infra in ver. ca uillatio.

Cauillatio eſt,quando ab euidē ter verius tranſitur ad euidē ter falſa per quandam verbo rum inuolutionem vel ſophi ſtriam. cap. venerabilis. de iudi.

Caupo q cauponē exercet eius que inſtitor. l. 1. nau. caup. ſtab.

Caupona quomodo differt a ta berna. vide ff.de ri.nup.l.pa lam.

Cauſa eſt,ex quo aliquid produ citur, vt pater eſt cauſa filii, & cōtractus cauſa obligatio nis.l.& an ea.§. actiones. ff. excep.rei iud.Item cauſa eſt finis. ex quo impulſio datur faciendæ diſpoſitioni, & ita ſumitur in titu.de cond.&de monſt.& cauſis & modis ea rum, vbi patet, quod cauſa differt a modo, qui eſt de futuro,& a conditione, quæ eſt de futuro, & ſuſpendit et a demonſtratione,quæ tantū declarat rem vel perſonam, verbi gratia,Patronus poteſt compellere libertam, vt nu bat,vt ciuitates repleantur. Iſte finis,vt ciuitates replean tur, eſt cauſa condendæ le gis, ideo dicitur, quod ceſ ſante cauſa ceſſat lex,vt l.adi gere. §. quamuis. ff. de iure patro. Et vtimur promiſcue illis verbis ceſſante cauſa le gis,vt ceſſante ratione legis, differunt tamen cauſa & ra tio,quia ratio eſt oculus cor dis diſcernens rem per me dium.Sed cauſa eſt, quod in facto accidit,per quod ratio diſcernit quid iuris. Dicitur etiam cauſa efficiens.i.condi tor legis in contractib. con-

trahendis.Cauſa materialis ĩ legib.eſt materia,de qua in il lis diſponitur.Et cauſa forma lis eſt modus tractandi,& for ma contrahendi vel diſponẽ di,quæ additur contractui vel diſpoſitioni.Dicitur etiã cauſa inſtrumentalis,vt eſt in ſtrumentum artificis.Et bre uiter quicquid adeſſe alicuius rei concurrit, cauſa dicitur, aliter & aliter tamen. Et ſi gnificatur cauſa perdictionẽ ſi,vt dicendo, dono, vel lego illi,ſi negotia mea geſſerit.l. demonſtratio.§.1.ff.de cõd. & demonſtra. Item per di ctionem quia,inſt. de leg §. longe magis. Et dictionem quoniam,nam exponitur ꝓ quia.Item ſignificatur cauſa, in dictionibus illatiuis, vt di cendo. Titius negotia mea geſſit,ideo vel idcirco ſibi le go.Item in dictione,cum, vt dicendo. Cum Titius nego tia mea geſſerit, lego ſibi, &c. Etiam in dictione ſiue ut ſiue Titius negotia mea geſſerit, ſiue aduocatus fue rit, &c. Item in præpo ſitione pro,vt ibi lego vineas pro alimentis.l.fin §.1.ff. de ali.&.cib.leg Vnde ſenſus eſt quod ex cauſa alimentorum lego vineas. Item ſignifica tur cauſa perdictionem no mine,vt dicendo, lego vxor 40. nomine dotis.l.cum qu dam uxor.ff.de leg. 2. Cauſa dicitur a caſu quo venit.nam caſus eſt materia & origo ne gotij nedum diſcusſionis exa mine patefacta,quæ dum ꝓ ponitur cauſa eſt,dum diſcu titur iudicium,cum diffinitur iuſtitia.c.forus.de uerb.ſign. vbi Ber. dicit in glo. Cauſa eſt res in dicendo poſita cũ interpoſitione certarum per ſonarum,ſ.actoris,rei,iudicis & teſtis,& dr̃ a caſu,quia ca ſualiter occurrit præter homi num uoluntatem. Et diffe runt cauſa & actio,nam cau ſa eſt negotium uel contra ctus, ex quo quis mouetur ad petendum uel litigãdum, ut eſt uenditio uel locatio rei. ex qua oritur obligatio, & eſt cauſa proxima obliga tionis,quæ obligatio parit a ctionem, cum obligatio ma ter ſit actionis.Et eſt duplex cauſa, ſ.proxima & remota, quæ differunt in actione rea li & perſonali, nam in perſo nali remota eſt ipſum factũ, proxima eſt, ipſa obligatio, & in perſonali non ſufficitex primere cauſam proximam, dicendo,ago contra te, quia obligaris mihi in decem, ſed oportet exprimere cauſam

re-

remotam,ut dicendo,conue nio te, quia mutuaui tibi decem. In reali proxima cauſa eſt dominium. Sed remota eſt, ex qua conſequitur quis dominium,& non eſt neceſſe exprimere remotam,vt dicendo ago contra te, quia emi domum à Bert.ſed ſufficit exprimere proximam cauſam,dicendo,ago contra te, quia ſum dominus domus illius,& hæc not.in glo.& per Doct.in c.dilecti filii,de iur. De diuerſis ſpeciebus cauſarum vide bonam gl. 11.q.1. in ſum.Eſt enim quædã cauſa ſpiritualis vel annexa ſpirituali,vt illa,quæ fit de iure patr.quædam ciuilis,vt cum agitur ſuper rei vend.in cauſa pecuniaria, quædam criminalis, vt cum agitur directè de crimine, quædam mixta,vt cum agitur de crimine ciuiliter, vt de adulterio ad ſeparationem thori.In his trib.vltimis caſib.iuratur de calumnia.In primo non iuratur de calumnia, ſed tñ de veritate diceñda.

Cauſa minima eſt duorum aureorum vel x. aureorum vel 50.ſolidorũ,vel illa,q̃ nõ ſufficit ad sũptus iudiciales.

Cauſa cadere dr̃,qui male agendo cãm amittit.§.ſi qs agẽs. inſt.de act.

Cauſam dicere eſt difendere, vnde cauſam dicere ex vĩculis,in l.2.de cuſt.reo.i. interĩ dum qđ criminis peragitur, in carcere detineri atque ibi defendi.

Cauſæ criminales dñr, in quib. agitur in vindictã ſiue ad pœnã,& hoc ẽt dr̃ qñq; agit criminaliter,qñ agitur ad vindictam publicam, qñq; dr̃ agi ciuiliter, qñ agitur ad pœnã ꝑ modũ inquiſitionis,denunciationis,vel ad intereſſe partis,per viam accuſationis,de quo & ſupra in ver.actio criminalis.

Cauſæ fauorabiles sũt quatuor ſ.de libertate,matr̃onio,&dote,& teſtõ c.duob.de re iud.

Cauſaria miſſio in re militari eſt,quæ ꝑꝑ aduerſam valetudinem indulgetur.l. 2. ff. ex quib.cau.inf.irrog.

Cauſor cauſaris.i.conq̃ror.Ali qñ cãri eſt in excuſationẽ, defenſionẽq; aliqđ allegare. l.general.§.planè.de fideic. li.& l.1 §.vis.ff.ſi quis cãtico.

Cautela eſt diminutiuum a cautione, & tamen qñq; ſuperabundantiam importat, vt cũ dicitur,abundans cautela nõ nocet.l. teſtamentum.in fin. C.de teſtamen.Quinque quę propter cautelam fiunt,

no. Archi. l. di. presbyteros. In de cautelofus. i. prouidus circunſpectus uel plenus, cau tellis.

Cautio, hæc dictio ex proprio ſignificato ſignificat nudam promiſſionem. ex qua inducitur firma obligatio. C. de. uer. ſig. l. ſancimus, ut quis tenetur cauere de euictione, de uitiis & morbis. Et intellige nudam à fideiuſſoribus & pignoribus, ſed non à ſtipulatione, nam aſtrictus cauere, debet ſtipulatione cauere ut obligatio ſit firma. l. pen. §. docere. ff. ne quis eum qui in ius uoc. ui eximat & de clericis non reſi. c. relatũ. Quandoque ſignificat cũ pignorib. uel fideiuſſorib. quan do hoc aliud uerbum ei adiũctum declarat, ut mandaui procuratori, ut recipiat idoneam cautionem à debitore, alias non daret dilationem, ibi cautio intelligitur cum fi deiuſſoribus, uel pignorib. l. ſi mandato. §. fi. ff man. Ratio ſignãti ſumitur ex uerbo idoneam, quod apponitur ut addat, & fortiorem cautionẽ exprimat, qualis non eſſet ꝑ ſtipulationem ſolam. Item prætor ubi iubet pro collatione bonorum facienda rectè caueri, ut l. 1. §. iubet. ff. de colla. bo. ſignificat cum fideiuſſorib. uel pignorib. ut §. ca ueri. ea. l. & hoc rõne uerbi recte. Quãdoque ſignãt cum fi deiuſſorib. & nõ cum pignorib. ut quando cautio de pro curatore exigitur. l. 1. C. de proc. ꝑ l. prætorie. ff. de prẹt. ſtip. & hæc eſt cautio prætoria requirens fideiuſſores ex Lege poſitiua prætoris præal l. quæ eſt facta ꝑꝑ honeſtatem iudicii, ut. n. prouiſio legis aliquid operetur, & non inutilis ſit: l. ſi quãdo de le. 1. tunc ex iuſta cauſa, quando debitor bona delapidat iudex facere dẽt quod caueat creditori.

Cautio eſt generale nomẽ omnium ſecuritatnm quoties qs ſecurus redditur de eo, quod ſibi promittitur. Vnde, Cautio priuata cũ trino teſte notata. Hoc ius eſt nacta, quod cautio publice facta. Et diuiditur in multas ſpecies, quia alia eſt cautio hypothecaria, alia chirographia. Et poſſunt dici ſatiſdationes, etiam cautio dicitur charta, in qua ſcribitur cõputatio, vt Luc. 16. Accipe cautionem tuã, &c.

Cautio rati danda eſt cum de mandato dubitatur. C. de procur. l. prima. Et dicitur illa ſecuritas, quæ requiritur a pro-

ꝓcuratore actoris, ꝓ domino, cuius nomine agit, quod ratum habebit omne illud, quod in iudicium per illum factum fuerit, vnde cauere de rato vel ſatiſdare eſt procuratorem actoris promittere velle perſeuerare uſque ad finem litis.

Cautio fideiuſſoria eſt, quando interuenit fideiuſſor principali obligationi. Et dicitur ſatiſdatio, & hæ ſunt multæ, vt de lite proſequenda, iudicio ſiſti, iudicatum ſolui, & de rato.

Cautio fidei propriæ interuentu dicitur, quæ fit per fidem præſtitam ſine ſolemnitate iuramenti.

Cautio iuratoria eſt quando ꝓmiſſio iuramento firmatur, vt quando iuro ſolemniter me debere aliquid, vel impleturum promitto.

Cautio nudo pacto eſt cum aliquis fidem tantam habet de me, quod contentus ſit nuda promiſſione mea. Et hoc proprie dicit pollicitatio vel pollicita conuentio. Sed ſatiſdatio proprie eſt cum duo paciſcentes duas ſcripturas ſub eadem forma verborum inter ſe conficiunt, & mutuo tradunt & pollicitatio & ſatiſdatio cautelæ dici poſſunt proprie loquendo.

Cautio pignoratitia, ſiue hypothecaria eſt cum pignus traditur, aut hypotheca ſupportatur, & dicitur etiam ſatiſdatio.

Cautio de euictione dicitur quã ſecuritas præſtanda vel præſtita emptori a venditore fit ea conditione, vt ſi ab eo euincatur venditor ei reſtituat æſtimationem rei in duplum, vel in ſimplum, prout inter eos prius conuentum eſt.

Cautio de damno infecto eſt q̃ præſtatur cum tua domus ruinoſa ruinam minatur domui meæ, vel etiam præſtatur ſecundum quoſdam cum timeo, quod aliquis mihi inſidietur, quia poſſum agere, vt mihi præſtet cautionem, ne me offendat.

Cautio de opere demoliendo, quam præſtat ille quandoq; cui nuntiatur opus nouum, ſcilicet, quod ipſum opus demoliatur ſi conſtiterit cum iniuſte ædificaſſe.

Cautio de vſufructu, in qua de duobus cauetur, ſcilicet, qđ vſufructuarius re non male vtatur, & quod etiam vſufructu finito reſtituat quod ex re ipſa ſuperextat.

Cautio qua hæres cauet ipſi le-

gatario cum hæres dat fideiuſſores legatario de legato præſtando.

Cautio qua legatarius cauet hæredi eſt illa, qua legatarius ſatiſdat hæredi, vt ſi Falcidia locum habeat, quod amplius nomine legati recepit quam ratio legis Falc. patitur in hæredi reſtituat.

Cautio arrogatorum, qua arrogator ſtipulatur ſeruo publico, quod reſtituat arrogato, q̄ ab eo habuit, vel eis ad quos peruentura ſint, & quod dabit ſibi quartam partem de bonis ſuis, ſi eum ſine cauſa emancipauerit ſeu ex hæredauerit.

Cautio qua cauetur ei, cui reſtō fieri debet, per quam rogat' reſtituere bona alicuius, ſi ſine liberis deceſſerit, quicquid poſt mortem de hæreditatē extabit cogitur cauere illi, cui debet fieri reſtō, ꝙ ſeruabit ei quartam partem.

Cautio Mutiana a Mutio Iuriſconſulto dicta eſt, & habet fieri in vltimis voluntatibus vt communiter ſecundum Docto. non in contractibus & fit in conditionibus negatiuis, puta ſic dicendo, Si Titius capitolium, non aſcenderit, ſi ſeruum non manumiſerit, lego ei 10. l. Mutianę cautionis. ff. de conditionis & demonſt.

Cautionum autem aliæ multæ poſſunt eſſe ſpecies, prout ad diuerſas materias applicātur, vide Spe. in tra. lib. ti. de pig. §. ſequitur. vbi quaſdam alias ſpecies cautionum proſequitur.

Cautoria inſtrā ſunt inuſtoria, quib. bituminationes & fortiores quęque conglutinationes coquuntur, & de his intellexit Iuriſc. in l. pictoris. ff. de fun. inſtru. quamuis apud eū mendoſe legatur cauteria, cauteriis etiam vtuntur medici in remediis, quibus morbi alioquin inſanabiles inuruntur. Hinc illud notum diui. Hier. prouerbium: Putridæ carnes ferro curantur, & cauterio.

C *ante* E.

Caecitas morbus eſt, vt ff. de æd. ed. l. 1. §. ſed ſciendum.

Cæcus & de naturali, & de eo q̄ eſt a caſu, vtroq; lumine orbatus, & is non poteſt facere teſtam. inſt. de exhæredatione liberorum, §. cæcus autem.

Cęcus dicitur, qui ſupernæ contemplationis lucem ignorat 49. diſt. hinc. Qn̄que exponitur cæcus. i. indoctus, & talis,

non eſt ordinandus.49.diſt. cap.fi.

Cecrops fuit primus Athenienſium Rex,qui annis 50. regnauit, hic Athenas inſtaurauit.

Ceda idem eſt quod charta.ide cedula parua charta.

Cedendam actionum beneficium eſt per quod poſtulare poſſunt fideiuſſores,& alii q obligati ſunt in una obligatione,ſibi cedi in alia contra confideiuſſores & alios qui ſunt obligati alioquin niſi cedatur eis poſſunt recuſare ſolutiones,vt inſt.de ſatiſd.§.ſi autem & ff.de ſol.l.Stichum, aut Pamphilum.§. pen. De hoc vide in Spec.tit.de renũ. §.finitis.verſ.poſtremo dicẽdum. De beneficiis,& aliis require ibidem.§.parum autẽ, verſ.& nota.& vide inf.ĩ ver. renuntiatio.

Cedere actioni eſt ius actionis mihi competentis in alium transferre,& ipſum quaſi ĩ locum meum ponere,ita vt dicta actione poſſit vti aduerſus eos,contra quos actio talis poterat intentari.

Cedere bonis eſt ab vniuerſitate bonorum ſuorum recedere,& eis abrenuntiare,veluti quando aliquis oneratus debitis,vel obligatis plurib. nõ habens vnde ſoluat,vt ſatiſfaciat omnibus creditorib. abrenuntiat bonis ſuis vniuerſis cedens illis,vide infra ceſſio. Etiam cedere eſt in alium transferre,vt cedere poſſeſſionem,vſumfructum, & huiuſmodi.l.ſi dubitanter.ff.de fi. inſt.& hoc nota pro ſtatutis. Et cedens bonis non liberatur etiam a ciuili obligatione l.qui bonis.ff.de ceſ.bon.vbi not.Acc. licet contrarium tenuerit gl.& male.in l. ubicũque.ff. de fideiuſsorib. Item non auditur debitor fiſci vel reip.volens cedere bonis ſecundum Ber.in l.is qui. ff.de ceſ.bo. quamuis videatur tenere oppoſitum in leg. 3. iũcta glo.C.de ceſſ.bono.& beneficio ceſſionis renuntiari non poteſt ſecundum Bar. in l.alia.§.eleganter.ff.ſolut. matrimonio licet Cyn.videatur tenere contrarium in l. 1. C.qui bo.ced.poſſ. Et bonis cedi poteſt, non tantum in iure,ſed etiam contra ius, & ſufficit per nuntium, & per epiſtolam id declarari.l.fi.ff. de ce.bo.

Cedere diem eſt incipere diem debiti,vt ſi dẽs mihi cẽtũ ĩ feſto Io. Bap.aduenĩẽte feſto dr venire dies debiti.l.ced. ff.de uer.ſig. Item cedere diẽ leg.

vel fideicommiſſi dicimus reſpectu tranſmiſſionis, vt docet Acc. in l. 1. §. cum igitur. C. de cad. tol.

Cædere cum diphthongo eſt non ſolum ſuccidere, ſed et ferire cędendi cauſa. l. 5. arb. fur. cęſa.

Cædua ſylua eſt, quæ ſuccisa repullulat, & quæ in hunc uſū habetur, vt cædatur. l. ſylua. de verb. ſignifi. & eod. modo appellantur etiam arbores cæduæ.

Cælare eſt inſculpere, vnde cælatura, quæ proprie fit in metallis, ſculptura uero etiam in marmore, ebore, ligno, gēmis, & uitro. l. etſi. §. quid ergo. de au. & arg. le. & l. ex argento. de cond. fur. at celare ſine diphthongo aliam habet ſignificationem, de qua in l. 1. ff. de actio. emptio.

Celebris ciuitas. i. inſignis, & frequens hominibus. l. ſi in aliquam. de offic. proconſ. & celeberrimus, id eſt plurimorū ſermone idoneus habitus, l. ſi res pupillaris, de adminiſt. tutel.

Cœlebs dicitur ille, qui nō uult contrahere matrimonium. Et hic ſecundum Azo. forte orbus dicebatur, quia ſine matrimonio, & ſine liberis erat. Et illi olim non poterant cauſa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, vt patet C. de infirmādis pœnis cœlibatus, & orbitatus. Dicitur autem cęlebs quaſi cęlo beatus, quia talis eſt ſecundum Iſid. qualia ſunt in lumina cœlo, quæ abſque cō nubiis ſunt.

Cęlibatus venit inde, & eſt ſtatus vel modus permanendi ſeu viuendi ſine coniugio. Vnde prout dicunt theologi, cœlibatus Ioannis. i. virginitas vel caſtitas, non præferebatur coniugio Abrahæ.

Celeriter. i. ſummarie. Bar. in l. ſi quis C. de po.

Cęlicolæ dñr, qui cęlum, vel planetas cęli. i. ſolem & lunam & ſtellas quaſi Deum colūt, vt C. de iud. & cęli. l. cęlicolarum. & quaſi per to. ti.

Cęlum, ideſt cęleſtis altitudo imperii, vel expone aliter, vt no. C. de ſum. tri. l. vlt. in prī. ſuper ver. cęlum. Vel celum. i. uniuerſalis eccleſia, extra de maio. & obe. c. ſolitæ. Vel cęlum. i. aer. ff. de vſuf. l. ęquiſſimum.

Cella a celando. i. occultando, dicitur. c. priuilegiū. de verb. ſig. in gl. 5.

Cellarius, qui ideo præpoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint. l. quæſitum. §. cellariū. de fun. inſt.

inſt. Cellarium vero neutro genere, locus eſt quo penus ſiue eſculenta peculentaque aſſeruantur,ementarii dicun turoperatores murorum,idẽ quod latomi,quia cæmento calcis & arenæ utuntur.

Cenaculum eſt locus aptus ad cęnandum vel comedendũ, in quo quis magis de die, q̃ de nocte ſolet reſidere cauſa refrigerii. vide cænaculum.

Cœnobium,eſt locus religioſo rum,& dicitur a cœnon.i.cõ mune,quia ibi omnia debent eſſe communia, c. cum dilectus.de conſ.

Cenodoxa eſt vana & mundi gloria.

Cenotaphium eſt inane ſepulchrum, ideſt monumentum ſine corpore,quod cõſtat ad memoriam de functi,vt ff.de re.diui.l.intantum.§.fi.

Cenſere eſt iudicare, iudicium conſtituere,præcipere,vt no. Io.An.in gl.verbi cenſemus: in clem: 1. de conceſ. præb. ff.de verbo.ſig.l.cenſeri.Inde nomen cenſoris ſumptum eſt Prædia etiam dñr cenſeri quia cenſum præbent.Etiam cenſeri eſt in cenſum conſcri bi,vt C. in quib. cau.pig.tac. cont.l. 1.

Cẽſere eſt exiſtimare,cõſtituere vel deliberare,vnde ſenatum cenſere eſt cum ſententiam dicat de eo quod ſibi videtur inde cenſores nomen traxiſſe vſi, aſſentire vero dicitur ſenator,cum alienam ſententiam approbat.

Cenſiti dicuntur qui cenſentur i.ſenſum præbent,require ſupra agricolæ & cęnſiti & infra colonus.

Cenſitor eſt qui recipit præſentationes collectorumcoloni, & pignore iure vendit prædium,ſi cenſus non ſoluitur, vt ff.de cenſi.l.forma §.illã, & l.cum poſſeſſor.§.pro pœcunia.Item cenſor dicitur iudex.l.ergo,de ac.rer.do.

Cenſores à cenſu æris,ideſt pœcuniæ ſunt dicti, quia cẽſum tollunt. Cum.n.auctus eſſet cẽſus in vrbe Romana adeo, vt conſules non ſufficerent, conſtituti ſunt cenſores. & cenſoris nomen inde videtur eſſe tractum,quia ſenatum aliquid cenſuiſſe dicimus. l. cenſeri pręallr. Inde cenſor eſt iudex.Inde cenſura.i.iudicium,& per cenſuram eccleſiaſticam ſignificatur interdictum,ſuſpenſio & excommunicatio.c.quærenti.de verb.ſi. Etiam cenſores Romanos ꝓcuratores dicimus.

Cenſorius, vir qui cenſor fuit, vel qui dignus eſt vt cenſor

ſit p p morum grăui tatem qui alios vindicet.

Cenſoriũ qnod ad cẽſorem pertinet.

Cenſura eccleſiaſtica quid ſit, vide extra de ſepul.ca.vlt.& vt lit.non conte.c.tuæ.Item quid importet,vide extra de ver.ſig.c.quærenti.& in cle. de iud.c.2.de foro comp.c.1.

Cenſus,tributum,& penſio publica idem,vt C.in quib.cau. pignus tacit,contra.l.1.& C. ſi propter penſionem publicam.l.ſic accipitur.Vnde cenſus idem eſt quod penſio, q̃ ſoluitur de prouentibus.Cenſus etiã dicitur patrimoniũ. l.de creationibus.C.de epiſc. aud.olim erat recognitio ciuium per capita.& quantum quiſque haberet iu bonis.

Centenarii dicuntur duces, vel magiſtri centum militum, quorum poteſtas dicitur centena.

Centeſima uſura dicitur,quę cẽteſimo quoque menſe ſortẽ æquar.

Centeſimis calendis dare ſpondes?ſermo eſt ex fęneratorũ conſuetudine deductus, pro eo ac ſi dicatur.Intra cẽtũmẽſes,a quo & centeſima vſura.

Centones ſunt cilicia ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorum colorum, de quibus in l.quæſitum.§.item centonas de fu.inſtr.

Centumuiralia iudicia dicta ſunt a centum viris, nam cũ eſſent Romæ 35.trib.quæ & curiæ dictæ ſunt tertiæ ſingulis ex tribubus ſunt electi ad iũdicandum,qui centum viri appellati ſunt,& licet quinque ſuper centum fuerint,tamen quo facilius numerarentur,centum viri dicti ſunt.

Centuria in re militari centum continet homines, qui ſub uno centurione ſint, quorũ centenarius iuſtus eſt numerus, ſed centuriæ in agris ſignificant ducentia iugera,cẽturia a centum iugerib.vocabatur,ſed mox duplicata nomen retinuit.

Centurio eſt qui præeſt centũ militib.glo.de vulg. & pup. ſubſt.l.centurio.

Centuſſis.i.libræ centum a decẽ necuſſib.dr̃,& a centũ aſſib. qui erãt numeri breues ex ęre vt centuſſæ licet.i.centum libris vẽdit per auctionem.

Cepiſſe quis dicitur q̃uis aliĩ ac q̃ſiuerint.l.cepiſſe,de verb.ſi.

Cerdo dicitur vilis homo, qui artes exercet illiberales quodlibet lucrum.ſectans,cerdo. n.græce,lucrum latine dicit̃, de eo meminit iureconſ. in l.cerdonẽ.ff.de no.op.nun.

Cereales ædiles, ſic dicti a Cerere, eo quòd frumento pēſſent,l.2.§. deinde C. Iulius ſ de orig.iur..

Cerimonia eſt ritus ſacrificandi.Dicunrur enim cerimoniæ ſacrificia & ſolēnitates Iudæorum quæ cereis exercebantur, & ſic in veteri teſtamento peccata purgabantur.

Cerimonialia præcepta ſunt, quæ ad cultum Dei pertinēt de quibus ratio reddi nō poteſt ſecundùm Io.theu.diſt. 6.his itaque reſpondetur, q̃a ad literam fuerunt mandata ut non arabis in boue, & aſino,non indues ueſtem lino lanaque contextam, & non ſeres agrum diuerſo ſemine

Ceroferarii acolyti ſunt 21. diſti.cleros 23.diſt.ſi quis poſt §.deſeruientes.

Certare,i.pugnare, quaſi certū ſe dicens habere,quod fit, ēt diſputando,C.de poſth. hęr. inſt. l.quod certūm,de leg. cum quidam.

Certatores dicuntur monachi, in auth.de mona.§.cogitadū

Certū dr̄ nō dubiū unde aliàs di ffinit̄ certū eē qđ apparet, .quòd quale quantumque ſit l.certum,ff.ſi cer.pet.

Certi cōdictio cōpetit ex omni obligatione & ex omni cauſa ex qua aliquid certum & determinatū petitur,ſiue ex contractū,ſiue ex cauſa legati,ſiue ex ſuo nomine, ſiue obligetur hæreditario & ſūt duæ certę conditiones una generalis in omni cōtractu ubi certum petitur, alia ſpecialis in contractu mutui.Et licet nulla lex hoc manifeſtè dicat, poteſt tamen colligi ex tex.inſt. qui.mo.re.cont. obli.§.1.in fi.ibi, ex eo contractu.ſ.mutui naſcitur certi condictio,quaſi pro nomen eo demonſtret ſpecialitatē in mutuo.Poſſet ēt probari ex rub.ff.de re.cre. & ſi cer. pe.& con. Quæ rubrica hēt tres partes, ubi in ſecunda tangitur certi condictio ſpecialis,& eſt gl.inſt. §.pręall. ſimilis glo. in l.certi cond.in pri.ff.ſi cer.pet. & in l. 1. in prin.ff.de triticaria, &c. Et not.quòd in libello nō ꝑcedit certa condictio generalis,quia non inſtituit̄ aduerſarius an debeat contendere an liti cedere,dicendo,te cōuenio, q̃a ad centum mihi teneris.

Cerui ſūt aīalia de nu.habētiū naturā ferā,licet q̃dā ita mā ſuetos habeāt,ut in ſyluā ire & redire ſoleāt inſtit.de rerū diuiſione,§. ceruos quoque.

Cerui-

Ceruiſia vini appellatione non cõtinetur. ff. de vino & oleo lega. l. ſi quis vinum.

Cerycia dicuntur à Græcis, quę latini vocant caducea, l. ſanctum. de re. diuiſ.

Cæſa quæ dicantur, enarrat Iuriſconſ. in l. fundi, & l. ſeq. de actione emp. & in l. in rutis de ver. ſigni.

Cæſar fuit primo nomen proprium Iulij Imp. à quo poſtea omnes Imp. dicti ſunt Cæſares.

Cæſo, cæſonis, eſt puer ſciſſus ab vtero matris. Inde Cæſar, quia cæſus ex ventre matris, vt per gl. in rub. inſti. in verbo Cæſar.

Ceſſare agrum dicitur, cùm nõ laboratur.

Ceſſare & extingui differunt, l. qui res §. aream de ſolu.

Ceſſim ire. i. retro ire. l. ſi ex plagis, ad l. Aquil.

Ceſſio eſt iuris & actionis tranſlatio: nam per ceſſionem iura & actiones in eum cui ceſſit, transferuntur, quia ſicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis neceſſaria eſt traditio quantum ad dominii translationem: ita ad tranſlationem rei incorporalis, ſ. iuris & actionis vtimur ceſſione, quæ reputatur pro traditione. Itẽ ceſſio ſecũdũ Iſid. libro 6. etymol. propriè eſt rei conceſſio, ſicut eſt illud Ruth. 4. Cedo iuri ꝓpinquitatis. Nam cedere dicimus quaſi concedere, vt pote ea quæ propria ſunt, nam aliena non concedimus, ſed reſtituimus. Cedere etiã propriè dicitur qui contra veritatem alteri cõſentit, vt Cic. Ceſſit Emiliſſe autoritate viri, id eſt potius paruit. Et eſt ſciendum quòd in inſtrumẽto ceſſionis dicitur, quòd cedens eum cui cedit, conſtituit procuratorẽ in rem ſuã. Ad cuius euidentiam notandũ. Si cum Titio ex mutuo contraxiſti, tibi competit cõtra eum actio directa & perſonalis, quia cum eo in tua perſona traxiſti. Tibi etiam competit actio utilis, qua vtiliter & cum defectu debitũ ipſum tanquam rem tuam proſequeris. Si autem mihi iura, & actiones contra debitorem tuum ex cauſa venditionis vel ex alia cõmiſeris transfertur in me vtilis actio qua vti poſſum ad ipſum debitum tuum tanquam meũ exequendum. Directa verò, & perſonalis remanet apud te, cùm à te per ceſſionem non potuerit ſeparari etiam ſi velis,

ſi velis,adeò tibi adhęret, ff. pro ſocio,l.3.Et ſic patet, quod in directa actio. & perſonali ſuũ procurator tuus,quia a?r nõ poteram vti licet , enim directa non poſſit cedi, poteſt tamen mãdari eius exercitiũ. Et nota,quod ceſſio actionum præſumitur ſimulata ex trib. quę notat Accur. in l. 1.& pecu.C.dę man. & ibi doct.& c.fi.de alie.mut. iud. cau.fa.

Ceſſionarius dicitur ille,in quẽ transfuſa eſt obligatio vel nomen, & debęt certiorare debitorem,quod nomen eius in ipſum transfuſum ſit, notificando,vel oſtendendo inſtrumentum & legendo, & copiam ſi uelit habere, dando, vt l.nomen,quæ res pig. obl. poſſ. C. aliàs alteri ſoluerę poſſet debitum,non credens ſe obligatum ceſſionario, l. 1.§.1.ff.de nouis operis nuntiat. & l.1.C.de obl.& fictio per Bar.

Cætera,hęc dictio habet importare in contractu ea,quæ veniunt,quæ ſunt de natura ipſius contractus, hoc eſt de conſuetudine, vt not.in l. ſi duo patroni,§.ſi quis iurauerit,ff.de iureiuran.& per hoc inferunt doct. quòd ſit in protocollis alicuius notarij inueniantur hæc verba &c. quòd intelligantur ea veniſſe in contractu , quæ de natura, vel de conſuetudine eius ſunt .Et dicit Bal.quòd per verbum cætera, nunquã intelligitur,vt veniat promiſſio cum pena. Ratio , quia pœna dicitur eſſe , quid extrinſecum ab ipſo contractu,ideo non intelligitur venire niſi expreſſe appareat, argumento . ex his quę no. in l.ſciendum.ff de verb.obl. & l.2.C.de fal.ſi tamen ſecũdum Bal.contractus eſſet cõceptus ad conſilium ſapiẽtis, & in ipſo verbum &c.reperiretur,tunc bene poſset apponi pœna in hoc contractu, & hoc operatur appoſitio illa,vt conſilium ſapientis dicat iſtum contractum iuxta no.in l. aperte.ff.de ver. obl. Et nota quòd dictio,& cætera,duplici modo ſcripta repetitur,& ſecundùm hoc dupliciter profertur. Vno modo ponitur indeterminate in fine orationis ſic,quod non regitur ab aliquo verbo,& tũc debet ſcribi breue vt ſic &c. Secundo modo ponitur determinatè ſic , quod refertur ad verbum in oratione poſitum à quo regitur,& debet ſcribi longe pro duab.dictionib.

ctionibus vt ſic, & cætera. Sic etiam profertur breue,& longius, & vtroq; modo ſignificat prout verba præcedētia,vel aliud mediū ſignare declarat. Nā breuiter &c. ſignificat illud quod deficit, & ſupplet verba deficientia, vt in l. gallus verſ. credēdum ff. de lib. & poſth. vbi teſtator dicit. Si me viuo nepos decedat; tunc qui pronepos &c. credendum eſt gallum denotaſſe idem de pronepote. Et ſic dictio &c. ſupplet ibi verba ſecundum quę pronepos poteſt ſubſtitui, quæ ſunt in principio illius l. vt gallus introduxit. Item ſi præcedit inſtrumentum extenſum locationis vnius domus factæ vni, & ſequitur inſtrumentum abbreuiatum emptionis alterius domus factæ eidem, dictio &c. ſignificat clauſulas in præcedenti poſitas, quæ huic locationi ſunt applicabiles, quia præcedentia declarant ſequētia l. ſi ſeruus plurium, ff. de leg. 1. Item quia in habentibus ſymbolum facilior eſt trāſitus, l. in rem, §. item quæcunque ff. de rei vend. Contractus autem emptionis, & locationis ſunt ſimiles. l. 1. ff. locati. Et eſt ſciendum, quòd notarius quando notam poſitam breuiter in protocollo redigere vult ad inſtrumentum publicum tunc ſignificata per dictionem &c. debet extenſe ſcribere, quia ſcit quod actum eſt, & quid per hanc dictionem intellexit tanquam teſtis ibi contentorum, quia diſpoſitionem contrahentium recipit, ergo mortuo primo notario poſt protocollum, anteq̃ redigeret illud in publicum inſtrumentum. Secundus notarius non debet ſignificata per dictionem &c. in protocollo poſitam extendere, niſi quantum ibi ſunt extenſa. l. contractum C. de fid. inſtr. Sed talis not. protocolli legenda eſt partib coram teſtibus & illis exponentib. verbum &c. debet notarius ſecundus ſuper hoc requiſitus expoſitionem illorum redigere in publicum inſtrumentum extenſum, aliàs iudex debet arbitrari ex præcedentibus & ſeq. & coniecturare quid per verbum &c. ſignificetur l. ſi ſeruus plurius. §. 1. ff. de lega. 1. & l. voluntatis, C. de fideicomm. Secundò ſumitur &c. prout longè ponitur, & ſignificat alia præter

ter ea quæ enumerata ſunt, l.item quæritur §. exercitu, ff.l ocati.

Cęterum.no.Io. Ca.in commẽto decr.veſtra.de co.hab.cle. & muli. Pau. in commento dec.nobis de iure patro.

Cetus,vide ff.ad l.Iul. de vi.l. qui cetũ. & in clem.de ele ctio.c.hi qui. Et quid ſit ce tus,& vnde dicatur,vide 15. diſt.can.in fin. Item, quod homines faciant cetum,vide Barto.in l.prætor, ff. vi bo. rap.

C ante H.

CHaracter propriè eſt ſigna culum quoddã, quo aliud inſignitur vt ordinetur in aliquem finem, ſicut chara cter inſignitur denarius ad vſum commutationis. Et mi lites charactere inſigniuntur quaſi ad militiam deputati.

Chariſticon pro remuneratio ne,l.pe.de bon.dam.

Chartę appellatione venit char ta papyri, negant membra nam.l,chartis,& ibi Bar.ff.de leg.3.

Charta ſeu inſtrumentum,ſeu reſcriptum dicitur falſa, ſeu falſum bene 14.modis,vt no. in c.in memoria,diſt.19.glo. verb. falſam.

Cartophylacium eſt armariũ vel locus in quo chartę re ſeruantur. Et dicitur à char ta, quod eſt inſtrumentum vel ſcriptura,& phylare con ſeruare,quaſi &c.vt not.in c. 1.de probatio.& c.2.diſt.90.

Charcoprati,charte venditores

Chartularij iudices dicebantur olim illi qui ab Imperatore habebant poteſtatem iudi candi, & illos ſolum qui coram eis eligebant.litigare poteram eligere ſine cõſen ſu propriorum iudicũ ſicut traditur in gl.l.1. ff. de iud.

Chaſma.i.hiatus terræ, l. ſi in venditione de peri.& cõ. rei vend.

Chiliarcha eſt princeps ſuper mille homines.

Chirembolum in l. 1. ff. nau. cau.ſtab. dicitur manus im miſſio,quod Alcia.in Pater. interpretatur.

Chirographum eſt, cum duo paciſcentes duas ſcripturas ſub eadem forma verborum inter ſe conficiunt, & mu tuo ſibi tradunt, vel dicitur inſtrũ ſeu illa litera, in qua debitor confitetur ſe eſſe obligatum creditori, idem quod antapocha, & chiro grapha dum venæunt,nomẽ ſiue corpus veniſſe uide tur l.ſeruum filii, §. cum

qui

qui chirographum, ff. de le gatis, j.

Chlamys eſt veſtis militū pur pura regum, ſtola ſacerdotū toga aduocatorum, birrus ruſticorum vel cuſtodū, cu cula monachorum, vt C. de veſti. holo. & aura. lib. 11. & C. qui mi. non poſ. l. ſi clariſſi mi, prout not. Az. in ſum. C. de offic. præfe. præt. Sed in l. veſtis de au. & arg. leg. cōnu meratur inter veſtimenta puerilia.

Chomata dicuntur aggeres, qui ſolent aquam Nili conti nere, l. ſaccularij. ff. de extra ord. crim.

Chorus, quid ſit, vide, l. ſi cho rus, de leg. 3. & l. cū eiuſdem de ædil. edic.

Chreſis ponitur pro vſu. l. ſi ha bitatio, ff. de vſu & habit.

Chryſamos, velut alij legūt chryſoma, vas eſt, in quo au rum infundebatur, vt expo nit Alc. in l. 1. C. de met.

Chriſma fit ex duobus liquori bus ſcilicet oleo, per quod puritas mentis & nitor con ſcientiæ intelligitur, & ex balſamo, per quem odor fa mæ figuratur, vt eſt text. in capitulo vnico, de ſacra vnctio.

C ante I.

Cibariorum appellatione ne que habitatio, neque veſtia rium, neque calcearium cō tinetur, ſed tantum cib. l. dia rijs. de alimen. & cib. leg. ci bi vero appellatione potum quoque contineri Arch. pro didit, c. in quibus de conſec. diſt. 2.

Cicatrix dicitur quę vultum ex cęcat vel deturpat, & poſt ſa natum vulnus remanet. Bar. in l. ſi quis in mettalum, C. de pœnis.

Cicera eſt omne, qđ bibitur 33. quæſt. 2. admoniere circa me dium in princ.

Cidonium vinum ex cidonij mali ſucco confectū, l. ſi quis de vino leg.

Cilicium textum ex lana capri na: vnde cilicina vela in l. quæſitum, de fun. inſt.

Cimdiarcha, i. cuſtos vaſorum, & aliarum rerum pretioſa rum eccleſiæ, C. de ſacro ſan. eccleſia, l. iubemus, in gloſ.

Cimdiarchium locus eſt vbi reponitur theſaurus, C. de bon. autho. iudi. poſſ. l. fi. §. ſinautem, & de agr. & cenſi. l. litibus.

Cimiterium, vide cœmiteriū.

Cingu-

Cingulum quandoque exponitur ideſt adminiſtratio, in auth.vt liceat ma.& auię. §. quia verò quædam. Quandoque pro enſe vel pro titulo dignitatis, C.de pręp. ſar. cu.l.vlt.lib.12.

C irca eſt ſignificationis reſtrictiuę, non autem ampliatiuæ: vt in l rutilia polla. ff. de contrahē.emp.& hoc no. pro ſtatutis. Et quid dictio circa operetur in teſte, vide Bar.in l.Celſus,ff.de vſuc.Et circa,pertinet ad tempus,circum ad locum,circiter ad numerum.

Circenſes ludi,qui Romę in circo maximo fiebant.

Circuitores dicuntur, qui i circũeunt, vel circundant patrias à nundinis ad nundinas deferentes res vænales.Et dicuntur alio nomine circummeatores.

Circulatores,qui ſerpentes circunferunt,& proponunt l.fi. de extraor.crimi.

Circumferanus ſecundũ Iſid. lib.10.dicitur, qui ad modũ rotæ circumfertur.

Circumſeptus eſt circundatus vel vndiq; cinctus,vt not.in procem.clemen.

Circum ducere literam eſt eã circumducta linea damnare & ſic differt à cancellare, & ſuppunctare.

Circumſcripto quid ſit Barto. in auth. ex cauſa C.de lit. præt.

Circumſtantia alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Barto. in l.itē apud Labeonem,§.conuitium. ff. de iniu.

Circunuenire eſt adhibita calliditate decipere, l. 1.de dolo.

Ciſiarius,auriga ciſii,qđ genus eſt vehiculi geſtatorii.l.item quæ ritur,ff.loca.

Ciſta pro capſa, l.i. depo.

Ciſterna eſt locus in quo congregant̄ aquæ pluuiales, & ibi collectu vſui reſeruãtur, l.1.ff.de fon.

Citatio eſt in ius vocatio vel inuitatio,cùm quis de aliquo conqueritur, & querimonia ſua coram iudice depoſita iudex emiſſo citationis edicto ad eius inſtantiam vocat vel inuitat illũ ad ſe in quē agere deſiderat qui conqueſtus eſt. Si verò in edicto iudex vel prætor adiiciat hãc clauſulam, ſi in die præſcripto non veneris, quaſi contumax condemnaberis, vel reputaberis, tunc edictum olim dicebatur perēptoriũ. Hodie aũt ſufficit qđ dicat̄, Citámus talem peremptorie.

rie. Et eſt quadruplex modus citandi ſecundùm Gul. de Mont: Lau. Primus per nuntiu m literis citatoriis. Secundus per præconem. Tertius per edictum clemen. 1. de iudi. Qnartus fit ex iuris diſpoſitione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, c. conſuluit de officio deleg. Item quædam eſt verbalis, quædam realis vel actualis ducendo ad iudicẽ. Item citationis ſunt tres actus. Primus eſt impoſitio, cùm iudex imponit nuntio vt citetur reus; Secundus manifeſtatio, cùm nuntius denuntiat citato vt veniat. Tertius relatio, cùm nuntius refert iudici talem in tali loco citaſſe. Additur etiam quartus ſcilicet comparitio citati, & quando citatus tenatur comparere, & ſi non comparet mulctetur, no. per Doct. in c. præterea, de dila. Et de illis actibus in c. fi. de ferijs. Et nota, quòd citatio eſt de iure naturali, vt in clem. paſtoralis, de re iud. Et citatus ad locum morboſum, ſeu vbi aer eſt peſtilentialis vel corruptus, non tenetur ire, cum ſaluti hominum ſit ratio adhibẽda l. ſed ſciendum, ff. ad Treb. & ibi per Doc. Nec citatus peremptorie poteſt dici cõtumax ante libelli oblationẽ l. ſi finita §. ſi plures, ff. de damn infe.

Citò adverbium, i. infra 20. dies in auth. de man. pr. §. ſed & ſuſcipientes.

Citra quandoque ponitur pro præter de cal. l. vlt. quandoque habet effectum priuationis, uel negationis, ff. fam. herc. l. ſi filia. §. Papa. Quãdoque ponitur pro ſine. in auth. vt iud. ſine quoquo ſuff. §. quod autem à nobis. Quandoque exponitur citra quam ideſt aliter quam in auth. iuſ iur. quod præeſt. ab his. §. iure] quoque. Quandoque exponitur citra, i. contra, ff. de noua. l. ſeruus. Aliquando, i. ante. extra de teſtamen. c. dilecto.

Citreæ menſæ, ex citri arboris ligno confectæ, l. ſi ſterilis, de actio. emp.

Ciuilis actio. Require ſupra actio.

Ciuile debitum, vide in gloſſ. 1. c. fi. de ſolu. Et quãdoque ciuile, idem eſt, quod vrbanum & elegans, vt in gl. in l ciuile eſt C. de fur. Sic in ciuile ideſt inurbanum vel indecens. l. in ciuile, ff. de leg.

Ciuitas

Ciuitas dicitur quaſi ciuium vnitas,& murorum ambitu terminatur,de ſen.excom. ſi ciuitas,cuius appella.ione et comprehēdūtur burgenſes. ff.de ver.ſi.l.2.Item ciuitatis appellatione comprehendū tur mille paſſus à muro ciui tatis.ff.eo.ti l.mille,& ff. de pę.l.quod liquide, §.ſi ita le gitur.Item comprehendun tor orti. arg. ff.de procur.l. pñs.Item ciuitatis nomine non comprehenduntur dioe ceſes,nec econtra, uocatur autem propriè ciuitas, quæ hēt epiſcopum,vt 80.diſtin. in illis.

Ciuis eſt natus in ciuitate l. ci. C. de appell. vbi in comita tu.Dr ī auth.qb.mo. na. eff. ſu i §.ſi verò nō ciues, col.7.

Ciuiū appellatione veniūt non ſolū illi de comitatu,ſed etiā illi de territorio.Fel.i c.Rod. 9.col.verſ.4.concl.de reſ.Ad de quòd ciuium appellatio ne veninnt illi,q ſunt de ciui tate diœceſi,vel comitatu. Doct.in rub ff.ſolut. mat. li cet glo.aliter ſentiat in d. c. Rodulph.Bart.in l.1. ff. ad mun.Adde,quòd Bar.in l.3. C.de natu.lib.dicit ibi p illū tex.ꝙ ille.q ex vico eſt,ſorti tur originē ex ipſa ciuitate, cui ſubeſt vicus, & an repiæ ſaliæ,conceſſę contra ciues, comprehendant conciuitatē ſes.Bal.in l.fi.ubi alii,ff.de of fi.proc.

C ante L.

CLades i.calamitas,l.1.C.de iure emphy.

Clam poſſidere.i occultè poſſi dere.

Clandeſtinum coniugium eſt deſpecta perſonarnm præsē tia,vel iuris ſolēnitate,vel de nūtiatione non præmiſſa, ſi ne ſacerdotis benedictione, occultum matrimonium.

Clandeſtina eleſtio dicitur,quę in cameris per occulta con uenticula fit, vel illa, quam canonici inter ſe ſecretam te nent.

Clariſſimatus eſt dignitas, C. de prox.ſac. ſcr.l. peculiari. Aliquando accipitur ꝓ con ſulatu.C.de eque.dig.l. 1.& ibi not.& de dom. & prot.l. 2.lib.12.

Clariſſimus dicitur etiam, qui eſt ſpectabilis, eo quòd claram habeat dignita tem, C.de pri. agen.in re.L fina.

Claſſis,i.nauis,inde claſſicus, i: numerus claſſatorum,i. na

k uium

uium ad bellandum. Et qui cenſetur, vel voluerit ſe huic miniſterio deputare, dicebatur incenſitus, vt C. de claſ. lib. 11.

Clauſtrum dicitur quaſi claudens, ſiue caſtrans, i. priuans habitantes in eis, ne euagentur. 7. quæſtio. 1. §. vlt. & no. per Archi. de ſtatu reg. c. 1. §. verū, lib. 6. ſuper verbo moræ, & eſt locus religioſus. extra de conſt. c. 2. in prin. Aliquando clauſtrum dicitur inſtrumentum ad claudendū domum, vel partem eius, ff. de act. emp. l. fundi.

Claui in re veſtiaria quid ſint, facile eſt intelligere ex l. cū aurum, in fi. & l. ſeq. & veſtis, de aur. leg. ſunt. n. vt puto fibulæ, & veluti clauiculi qdā, qui veſtib. inſuūtur, vel ad ornatū, vel illas annectēdas, qđ fere fit in ea parte, qua pectus contegitur.

Clauus præter notum ſignificatum ponitur pro genere morbi, l. clauum de ædil. edi. & quibuſdam videtur id tuberculum eſſe, quod digitis tùm pedum, tùm manuum plerunque innaſcitur, ab Italis vel porrus vel callus nuncupatum.

Claui dicuntur etiam vincti, ſi ita vincti ſunt, vt vincula erumpere non poſſint, l. ſi quis in graui, §. clauſo ad Syllan.

Clerica dicitur corona clericorum raſa, vt not. Io. And. de vita, & honeſta. cler. c. clerici.

Cleros Græcè, eſt ſors Latine, vel hæreditas. Sunt ergo dicti, quia de ſorte domini ſūt 21. diſtinc cleros, vbi ponūtur nomina omnium graduum in eccleſia Chriſti deſeruientium. Et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi, licet non ecōtra, quia ſunt etiam electi in ſortem domini. 12. q. 1. duo ſunt genera. Et hòc maxime in cauſis fauorabilibus, ſed in odioſis ſecus, vt not. in c. 1. de iur. cal. vbi etiam appellatione clerici non venit monachus, quia ibi poſtea ſpecificat, vide c. cum ſecundum Apoſtolum, de pręb. & cleros, præall.

Cleronomia, idem eſt quod hęreditas diuina.

Cliens dicitur, ille cuius cauſā aduocatus tuetur, & defendit. Inde clientulus diminutiuum, & idem eſt ſecundùm Iſid. Vel dicitur quaſi colens à colendis patronis.

Cliui appellantur foſſæ terreſtres per girum, ff. de ſer. vrb. præd. l. 1.

ſeruitutes,§. ſi domo, vel ue rius dicuntur loca in ſublime ſurgentia, eiuſmodi ſunt aſcenſus montium,l.ſi ex plagis,§.iu cliuo.ad l. Aquil. vnde cliuoſam viam planam, vt oppoſita diſtinxit. Vlpi.in l.1.§.deteriorem, ff. ne quid in loco pub.

Cloaca dicitur locus cōcauus, vbi ſordes confluunt ex quocunque vili loco,vel efluunt de vijs & plateis, vel vbi ſtercora recipiuntur. ſ.latrina.ff. declo.l.1.Vel cloaca eſt locus cauus, per quem colluuies quædam fluit, & ponit prætor ibi duo interdicta de cloacis.Primum eſt prohibitorium, quo prohibetur vicinis facere vim quominus cloaca purgetur, & reficiat. Secundum reſtitutorium.Et eſt duplex cloaca,priuata, & publica & appellatione cloacæ tubi,& fiſtulæ continētur ex l.1.præall.ff.de cloacis.Inde.cloacarius eſt,qui cloacæ curā habet,& cloacariū, qđ ob cloacarū purgatione ſoluitur,l.ſi pendētes, de vſufr.

C ante O.

Coactilia,in l. argō.ff.de au. &,arg.leg. dicuntur pelles ſeu lora, quib.inuoluuntur, allegantur ve veſtimenta, q̄ omnia ſunt inſtrumenti viatorij,l.quinta,§.fi.de ſup.leg. à cogendo.i.aſtringendo co arctandoque dicta.

Coactio ex duplex,abſoluta,& conditionalis.Coactio abſolura eſt,cui reſiſti nō poteſt, vt cum quis violenter trahitur ad aliqnid faciendum, quo caſu quis omnino excuſator 50.diſt. presbyteros, & 1.q.1.conſtat.Coactio conditionalis eſt,quæ metum cruciatus,vel aliquid graue minatur,quæ ſi excuſat à tāto, non tamen à toto c.ſacris,de his,quæ vi me.ve.cau. fin.in gl. verbi attenuet ſecūdùm Goff.in ſum.eo.tit.& etiam in c.cùm dil.eo.ti.vide Bart. Brix.in glo.verbi inuita,diſt. 5.ad eius verò, vbi bene diſtinguit. Et coacta volūtas etiam voluntas eſt. 15. q. 1. merito,ff. quod met.cau. l.ſi mulier §.ſi metu.

Coalere eſt cohærere,& quēad modū Vlp.ait,vnitatē.l.non amplius,de dam.infe. aliquādo eſt concreſcere,l.per omnes.C.de deſeri ciui.

Coarctare,i.reſtringere, ita exponunt Hoſ.& Arch.de reſc. c.diſpendia.in prin.li.6.& habetur hæc dictio extra de im mu.eccle.c.1.in fi.& de offi.

Cœmiteriũ eſt locus, vbi mortuorũ corpora conduntur.

Cęnaculum præter vulgatã ſignificationẽ, de qua ſupra in verſ. cęnaculum appellãtur loca ſuperiora domorũ, ad quæ ſchalis aut cochleis aſcẽditur, Cęnacula antiquitus in colebant tenuiores, & inquilini, hinc cęnaculariam exercere in l. ſi verò, de iis, qui deie. hoc eſt domos totas cõductas per ſingula cœnacula in quilibnis locare, & cœnacularius cœnaculorum locator. Item cęnaculariũ, pẽſio, quæ ſoluitur pro conducta cœnaculo.

Cęnobiũ, vide cenobium.

Coetanei sũt homines paris ętatis ſecundùm Iſid.

Cetus, vide cetus.

Cogere exponitur, id eſt cõgregare, ff. de verbo. ra. l. 2. in pri. & §. dolo.

Cognati per fęmineum ſexum coniuncti ſunt.

Cognatio conſanguineæ vxoris eſt coitus cum conſanguinea vxoris.

Cognatio legalis ſecundùm Hoſt. eodem titulo eſt q̃dã proximitas ꝓueniẽs ex adoptione vel arrogatione, vt no. in rub. eiuſdem ti.

Cognatio ſpiritualis eſt propinquitas vel attinentia, quæ ꝓuenit ex ſacramenti datione, vel ad ſacramentum recipiendium atteſtatione, vel attentione, vnde ex cognatione ſpirituali, quę in baptiſmo cõtrahitur, nouẽ propinquitates naſcuntur. Prima filiatio inter ſacerdotem baptizantem, & baptizatum. Secũda cõpaternitas inter ſacerdotẽ, & patrem baptizati. Tertia commaternitas inter eundem & mtrem baptizati. Quarta inter filios ſacerdotis & baptizatum, ſ. fraternitas 30. q. 1. omnes, & q. 3. ita diligere. Quinta filiatio ĩter baptizatũ & ſuſcipiẽtẽ de baptiſmo. Sexta filiatio inter eundem & vxorem ſuſcipiẽtis. Septimo fraternitas inter baptizatum & filios ſuſcipiẽtis. Octaua compaternitas inter ſuſcipientem & patrem ſuſcepti. Nona maternitas inter eundem, & matrẽ pueri. 30. q. 1. per totum.

Cognomẽ eicit a cognatione, ff. de lib. & poſth. l. 1. & inſtitutione de leg. §. ſi qs in nomine, & C, de teſt. l. ſi in nomine.

Cognomina debent poni, quãdo ex nominib. proprijs reſultat in certitudo Bar. in cõſti. 1. ff. verſic, quæro nũquid ſit neceſſe.

Cognoſcere inſtrumenta eſt ea relegere, & recognoſcere.

Cohors, i. ſocietas. ff. ad l. Iul. rep. l. 1. de offi. præf. l. 3. in priu.

Cohortalis eſt apparitor, qui obnoxius eſt cohorti l. ſi cohortalis, C. eodem titilo lib. 12.

Coire tàm in bonam, quàm iſt malam partem accipitur, vt coire ſocietate, & coire, i. conſpirare l. 2. de concuſſ.

Collactaneus dicitur, qui eiſdem mammis nutritus eſt.

Collaterales dicuntur, qui ſe attingunt, vel ſibi attinent trãſuerſaliter per lineam collateralem, non per lineam rectã aſcendentem vel deſcendentem, vt conſanguinei vel cõſimiles. Dicuntur etiam collaterales generaliter omnes æqualiter quaſi lateribus cõſidentes.

Collatio ſecundùm Az. in ſum. C. de col. eſt ius, quo res quędam non hæreditaria fit hæreditaria, i. redigitur in commune. Et dicit̃ collatio quaſi in commune latio. Nam qđ erat propriũ, dicitnr ibi mediũ, & confertur, id eſt cõmunioni ſubijcitur. Vel eſt cõfuſio ſiue coadunatio rerũ cõferentis in res cõmunes ſeu cum reb. communibus diuidendis, vt no. in l. ſi ſoror. C. de collatio.

Collatio inſtrumentorum eſt, quando duo inſtrumenta inſpiciuntur, & examinantur ſimul vtrum in vno ita ſit ſicut in altero, vel vt videatur per modum & formam ſcripturæ effectus eius.

Collatores dicuntur à conferendo, quia conferunt in fiſcum, ſiue ordinaria ſit collatio, ſiue extraordinaria.

Collectari appellantur campſores, l. quiſquis. C. ſi cer. pe. ſm Alc. li. 4. diſp. c. 22.

Collectiua dictio dicitur, quæ ſignificat collectiuè ex ſua impoſitione, quandoque etiam ex ſignificato ſumpto aliunde ex quauis alia materia ſubiecta ſignificationi, v. g. ibi omnes ferunt lapidem uel trabẽ, ſignificat collectiue, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Sed ibi omnes ſtudent auaritiæ, ſignificat diſtributiuè. Ratio, quia in primo exẽplo ex vnitate lapidis ſumitur ſignificatum verbi, ſed in ſecũdo exemplo ſenſus eſt, quòd quilibet homo ſtudet auaritiæ.

Collega ſecundum Iſid. dicitur ſi a colligatiõe ſocietatis, vel complexu amicitię, & eſt idẽ

quod

quod ſodalis in officio alterius paris poteſtatis.

Collegarius etiam eſt vnus ex talibus ſociis.

Collegiati dicuntur, qui ſunt de aliquo corpore. i. congregatione, vel artificio hominum, veluti piſtorum, fabrorum, monachorum, & quorũdam aliorum collegium habentium.

Collegium eſt congregatio, quam ad minus tres facere poſſunt. Nam duo faciunt congregationem collegiũ tres, populum 10. turbã 25. gregem 5. porci, vel 10. oues ut no. Ber. de elec. c. 1.

Colles intelliguntur homines inferioris vitę. C. de ſum. trin. l. fin. in princ. ſuper verbo collis.

Colliſum argentum quid ſit vide, ff. de au. & ar. leg. l. Quintus, 2. §. cum aurum.

Collobium eſt toga, vel veſtis ſine manicis.

Colluctatio fit dum aliq ſimul luctantur, pugnis, vel calcib. vel verius quando pugnantes non ſtant certo loco. ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. ſi quis in colluctione, in glo.

Colluſio ſecundùm Ber. in gl. in c. audiuimus, de collu. de teg. & capit. cum clerici, de cenſi. eſt inter actoré, & reũ latens & fraudulenta conuentio, per quam alter in iudicio ſuperari ſe permittit.

Collyrium eſt vnguentum ad oculos, inſtitutio. de rerum diu. §. cum ex aliena.

Colonia ciuitas eſt à matrice ciuitate deducta, ideſt metropoli, quandoque agrum colono locatum ſignificat. l. ſi in lege. ff. loca.

Colonus eſt, qui prædium habet agricolendi cauſa. Differt autem colonus ab inquilino, quia hic in rure, iſte aũt in ciuitate moratur, & habet plures ſpecies agricolarum, ſecũdùm Az. quia alii vocantur coloni cõditionales, alij coloni inquilini, alii originarii, alii coloni ſimpliciter nũcupati, &c. de quib. infra patebit. Pro differentia coloni ab vſufr. vide in gl. inſ. de re. diui. §. is verò.

Colonus ſimpliciter ſecundum Io. is dicitur, qui ſub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit. Nam ſecundùm eũ non eſſet locatio ſine pecunia, ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum.

Coloni cõditionales dñr quaſi ex ſua cõditione prædiũ vel agrũ colere debẽtes, & ſm Io. ſic cõſtituunt, ꝙ primò in ſcriptis, vel ſine ſcriptis ꝑpe

ſimulatione aliqua obtegimus.

Colum niuarium ſecundum Nebriſ.eſt inſtrumentum argenteum ad percolandum aq̃ ſeu vinũ ex niuib.ꝙ & ex viminib.ſaccoque fieri ſolet.

Comes,qui comitatur & ſequitur.l.item apud.§.comitem. de iniur.

Comes domorum, Iuſtiniano eſt præfectus domeſticorum principis.

Comes horreorum, de quo in poſteriorib.lib. C.curator erat priſtini principis, qui habebat mancipia q̃dã purgandis horreis,coquendoque pani principis aſcripta.

Comes orientis ſm Azo.in sũ. eo.ti. forte erat procurator rerum Cæſaris,quas habebat in oriente.

Comes Palatinus dicitur,qui curam gerebat præcipuam, vt miſſorum notariorum & iudicum negligentiam arguere t,& a prouincialibus tributa exigeret, & conſueta depoſceret,ita ꝙ non in prouĩcialib.ſed præcipue iuſſus eſt vt iudicibus & eorum officia libus præcepto immineret, & ſupereſſet.C.de offi.com. miſ.ſacrarum largitionum.& de offic.rec.pro.

Comes rerum priuatarum, ſm Azo. erat forte procurator Cæſaris in priuatis rebus. Alii dicunt,ꝙ priuati cõmodi & fiſcalium rerum habuit adminiſtrationem,vt eas conſeruaret, & in eis negotiaretur.

Comes ſacrarum largitionum ſecundum Azo.erat ille, per quem principes ſua ſtipẽdia largiebantur, & hic forte erat procurator, rei pub.qui græce logiſta nuncupatur. Alii dicunt,ꝙ per hunc Imp. liberalitatem ſuam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

Comes ſacri patrimonii erat, ꝗ Imp.procurabat patrimoniũ ꝗ in hoc differt a comite rerum priuatarum,quia hic tenet cuſtodiam reiũ priuatarum,& exercet negotionẽ circa mobilia.ſ.ille patrimonium & immobilia procurat & hæc differentia ſumitur ex verbis.C.de offic.com.re priua.& de offi.procõſ.Cæſ.l.1.

Comites conſiſtoriani ſunt illi, qui ſteterunt in principis cõſiſtorio, qui dici meruerunt etiam ſpectabiles.& proconſulibus æquiparantur. C. de conſ.libro 12.l.1. Vel conſiſtoriani dicebantur,qui præerant caſtris principis ordinandis,& erant plures,& eli-

ge-

gebantur decani de conſiſto rianis & miniſterianis,ut eo. tit.præalleg. Alio modo con ſiſtoria dicebantur caſtrēſia rii,& apud nos hodie caſtel- lani vocantur, licet apud a- lios uocentur omnes,quibus prouiſum eſt de certis reddi- tib. vt in caſtro aliquo pro de fenſione,& cuſtodia commo rentur. de com. re. mil. & qui prouincias regunt, &c. vide C. lib. 12 cum ſuis tit.

Comites iudicum, qui intelligē di in l. in comites. ad l. Iul. re pub. explicat ibi eleganter Bud.

Comites, ſcholarum, ut tradit Hegend. dicuntur comites locorum, in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni ſcholarum ap pellantur.

Comeſtor, vel commeſſor idē eſt, quod guloſus.

Comitatus proprie de Impera- toria aula dicitur. hodie, & territorium appellatur, cuius rei rationes affert Alc. in l. pupillus. de verb. ſig.

Camitarenſes milites dicuntur milites ſtipendiarii, a comita tu dicti, quia militant non ſo li, ſed in comitatu. Sed ſecun dum Alc. dicuntur palatio- nes, qui eunti Imperatori aſ- ſiſtunt.

Comitium, locus, in quem po- pulus ſuffragiorū cauſa con- ueniebat, inde calata co- mitia dicta, quod populus vo catus ad ferenda ſuffragia, eo ſe conferebat.

Commata. i. aggeres. ff. de extr. crim. l. penul. §. penult. & ibi not.

Commeatus eſt, quod vulgo di citur conductus liber. i. tran ſitus a commeando deſce- dens.

Commeatus etiam dicuntur q̄ cunque ad publicum victū attinent,

Commenda eſt cuſtodia eccle- ſiæ alicui commiſſa. c. nemo deinceps. de elec. li. 6. vbi gl. de commendis.

Commendare eſt deponere. ff. de verb. ſig. l. commendare. Etiam capitur pro laudare, vt in gl. prǣalleg.

Commendatarius dicitur nud⁹ miniſter, vt patet in l. Lucius ff. depoſi.

Commendatitiæ literæ ſunt di miſſoriæ, quia clericus dimit titur, & abſoluitur a poteſta te ſui epiſ. in quib. perhibetur de vita, & ordinibus illius te ſtimonium.

Commendo eſt verbum impor tans fideicommiſſam Barto. in l. fideicommiſſa. §. ſi ita. ff. de leg. 3.

Com-

Commentarienſis dicitur cuſtos in carcere poſitorum,& C.de cuſt.reo.l.ad commentarienſes,alias ponitur ꝓ eo, cui commiſſa ſunt acta.l. in fraudem.de iur.fiſci.

Commentarius ſeu commentarium liber eſt,quem ſibi quiſque priuatim conficit,in quo capita tantum & ſummæ rerum,quas agimus memoriæ cauſa annotari ſolent.Huiuſmodi libellos ſibi conſcripſiſſe Rom.principes obſeruauit diligentiſſi.Bu.in l.abeſſe ex quib.cau.ma.

Commentum ſignificat deceptionem vel occultum ſeu malitioſum tractatum.de reſtit.in integ.c.1.lib.6.

Commentitium ius,ideſt nouũ & recens introductum,quòd recentiores ius poſitiuum vocant l.ſi pœna de pęnis.

Commercium ſecundum Iſid. lib.5.eſt deriuatum a mercibus,quas res venales nuncupamus,& eſt commercium quaſi commutatio merciũ. Etiam dicitur copula,dicendo.carnale commercium.

Comminationes ſunt minæ per iudicem impoſitæ,nec tamẽ habent autoritatem rei iudicatæ ſecundum Azo.

Comminus.i.ſtatim vel ad minus.ff.de pig.act.l. ſi qua. & de rei vend.l.fi.a bonæfidei, & de verb.obl.l. continuus. Aliquando comminus exponitur,ideſt tota ea die.C. de fru.& lit.expen.l.terminato. & ibi not.vel comminus, id eſt præſentialiter.C.de leg.ſi imperialis.in prin.

Commiſſoria lex,vide lex commiſſoria.

Commiſſum delictum non ſoluti vectigalis.l.Imperatores de publica.

Commitere modo ſignificat delinquere, aliàs ad contentionem & concernationem exhibere,vt in l.qua actione.ad l.Aq.interdum , quod vulgo confiſcare dicitur.l.debitor. de neg.geſt.accipitur,& pro irritare ad pugnam.l.1.§. cũ arietes.ſi quadru.pau.fe.dict. Sæpe pro concredere ſeu tradere, vt in l.1.de offic.pręfe. urb.

Commodare eſt rem ad vſum alicuius quandiu velit concedere.

Commodatarius eſt ille,cui res aliqua datur vtendã,videlicet ipſum commodatum.

Commodati actio,require ſup. actio commodati.

Commodatum eſt alicuius certæ rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſſio.Adde ad certum tempus

ta•

Competenter not.gl. 24. q 3. votum,& vide,quod not. de verb.ſignifi.c.fin.lib.6. ſuper verbo contempſerit.

Competere dicitur,cum ius eſt ad petendum illud,quod petitur no.in gl.ff.de dam.inf. l.damnum.in princ.Item cõpetit exponitur.i.conuenit, vt in authen.de æqua.dot.§. his conſequens.

Competitores,qui in magiſtratibus,officiis & honorib. petendis concurrunt.l.3.§. pe. de decur.

Compilare leges ſiue componere,eſt leges ab aliis ſcriptas in unum volumen redigere, aliàs compilare eſt furari. l. ſacrilegi.ad l.Iul.pec.

Compilator ſecundum Iſid.lib. x.eſt ille,qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarii in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Horat.Pictorib.atq; poetis.Quilibet addendi ſemper fuit fuit æqua poteſtas. Hoc ſcelerequondam accuſabatur Mantuanus ille uates, cum quoſdam verſus Homeri trãs ferens ſuis permiſcuiſſet, & cum compillator veterũ ab æmulis diceretur,illic reſpõdit magnarum eſſe viriũ clauã a manu Herc. extorqre.

Compita dicuntur loca,vbi plures viæ conueniunt ſimul,vt 12.quæſt.2.de viro.in princ. & ibi, per abrupta itinera & compita.

Complexus vel copulatio dicitur plurium in idem in unitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine vel a lege.Ab homine fit tripliciter,vt l.triplici.ff.de verbor um ſignifi. Nam aut eſt complexus, uel copulatio nominum tantum ſcilicet verbis quando unum nomen ſequitur aliud immediate cum copula, vel ſine, verbi gratia.Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.l.re coniuncti 1.reſpon.ff.de leg.3. ibi. iſti non ſunt re coniuncti. ſed verbis tantum,quia unum ſequitur aliud immediate cum copula,& idem eſſet ſi ſine copula,quia tunc intelligitur l.triplici præalleg.in §.videam⁹. Aut ſm rem tantum, qñ per rem tantum ſit complexus, vt Titio lego fundum, & eundem fundum Meuio lego.l.præall.re coniuncti. in princip.Aut tertio re & verbis ſimul cõplectẽdo res & nomina,vt Titio & Seio lego ſm Sẽpronii,vbi Titius, & Seius ſunt cõiuncti verbis ꝑp verbũ cõplexũ,& re, qa eadẽ re cõpulant̃.Et ſic teſta

tor

tor cenſetur cuilibet inſolidū legaſſe eam rem, vt §. ſi eadem res, inſt. de leg. Et ex cōplexu prædictis modis facto habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantum, vel re, & verbis, ſi vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel alias non admittitur in perpetuum, vel interim, alter in totum admittitur, iure non decreſcendi. l. ſi ſeparatim. ff. de cond. & demon. Nā non poteſt partem agnoſcere, & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. 2. & l. vnica. §. ſinautem ad deficientis perſonā. C. de cad. tol. & res ī ſolidum cuique aſſignatur, d. l. vnica. §. ſi vero. Sed in coniunctis verbis tantum, ſi vi. coniunctorum repudiat, vel alias deficit, aliter admittitur ad partem deficientis iure accreſcēdi, & cum onere impoſito, ſocio deficiente, vt l. plane. §. ſi coniunctim. ff. de leg. 1. & l. vnica. §. ne autem hoc de caduc. toll. præalleg. Item ſi ſocius interim nō admittitur, ſcilicet ſpes aliterite ium ad hanc partem non admittitur. l. ſi duobus. in princ. ff. de leg. 1. Sunt & aliæ differentię ex complexu, vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de verb. ſign. qui incipit verbum. Finaliter ergo complexus, vel coniunctio ſignificat diuerſimode, ſecundum quod ſunt coniungēdi modi, vel quoduis aliud ſignificatum ſignificare declarat. Coniunctio autem legalis dicitur quæ lege inducitur, & ſignificat, id quod ipſa lex, vel alia ex ſuis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo ſignificare debeat.

Complices qui dicantur, vide Bar. in l. 1. C. ſi rector prouinciæ.

Compromiſſarius dicitur cui ſimpliciter, vel ad tempus cōmittitur, vt eligat vice eorū, qui compromittunt, vt extra de elect. c. quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligēdum datus, vt ibidem, c. ſicut cum per formam. ibidem de re iud. cum ab uno, lib. 6.

Compromiſſum, ideſt arbitrium.

Compromittere eſt cauſam executoriam, vel executiuam ad dictamen arbitrorum dare, & ſecundum dictamen rectę rationis pro vtraque parte appoſita explicari ab ipſis.

Concameratio, ſtructurę genus arcuatum. leg. fin. cui ædes, de 3. leg.

Con-

Conceptio pro formula.l.libellorum.de accuſ.Vnde concepti. verbis iurare,ideſt dictatis a deferente iuramentū.

Concha apud rubrum mare,& creſcit & coaleſcit.l. etſi. de au.& arg.leg.

Conchylia a concha dicuntur, inde conchylegulus leges cōchas vel conchylia C.de mu rile.l.qui aut a patre,lib. vndecimo.

Concilium eſt conuentus aliquorum tractantium arduas cauſas totam chriſtianitatē concernentes. Et dicitur a uerbo concalare.i. conuocare.Vel a communi intentione dictum eſt,quod exiſtentes in concilio,in vnum dirigant omnem mentis obtuitum. Vel dicitur quaſi concidium d,in l,literam tranſeunte 15.diſt.c.1. Vbi etiam ſynodus cętus & conuentus exponitur.

Concinnare, apte componere hinc concinnatoria vaſa in l. pen.de pe.leg.1. ad concinnandum apta,& concinnatores cauſarum in l. nec quicquam,de offic.proconſ.qui ſi mulatis captionibus cauillifque in longum lites ducere moliuntur, cum iure agere non poſſunt.

Concipere eſt exprimere.l.qui quid,de verb.obl. & proprie ad certam formulam. Vnde concipere iuſiurandum eſt iuraturo certam iuramenti formulam præſcribere.

Conclaue dicitur cella,vel thalamus ſecretus ad quem per multas claues venitur, vide glo.in verbo conclaue.l. qđ conclaue.ff.de dam.infec. & ideo in elect.Papæ Cardinales intrant conclaue.

Concluſio,eſt terminus excluſiuus probationum,& allegationum. Pan. in c.cum dilectus,de fid.inſtr.in fi.

Concratitius paries in l. ſi fratres.pro ſoc.dicitur paries ex cratibus inſertis factus, ſeu ex aſſerib.arrectis tranſuerſiſque in modum cratis,Alc.in l.quantum, de verborum ſignificationem.

Concubina ſumitur duob. modis.Primo dicitur illa, quam quis cognoſcit fornicario affectu,& talis non impedit ordinis promotionem. Secundo dicitur illa,quam aliquis cognoſcit vxorio ſiue maritali affectu,& talis impedit ꝓmouendum ad ſacros ordines,33.diſtinct.ſi quis de laicis,de præſum.c.illud. de clā de.deſpon.per totum.

Concubinatus eſt crimen mere eccleſiaſticum, vnde debet

puniri

quando ex noua lege ſurgit obligatio, nec in eadem lege cautū eſt quo genere actionum experiatur, quę pro varietate cauſarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur, vel cauetur qua actione agatur.

Condictio furtiua competit domino rei contra furem eiuſque ſucceſſores ad ipſam rē proſequendam, vel æſtimationem eius quanti plurimi fuerit poſtquam ablata fuit, eo quod fur ſemper eſt, & ſemper in mora.

Condictio indebiti competit ei qui per errorem indebitam pecuniam ſoluit alicui credens ei teneri, cum non teneatur, vel cum a procuratore ſuo ſoluta eſſet ipſo ignorante. Eſt ergo condictio indebiti ſecundum Az. in sū. eo.tit. poſtq̄ ſoluta indebita repetuntur, ſiue per ignorantiam facti etiam non probabilem, vt quia errauit quis ī facto ſuo, ſiue per ignorantiam iuris talia indebita ſoluantur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in danno vitando, vt ff. de iu. & fac. ignor. l. iuris ignorantia.

Condictio liberationis competit ei qui quod omnino non debuit promiſit.

Condictio ob cauſam datorum ſm Azo. eo. ti. competit, & locum habet vbicunque hi contractus in nominati interueniunt. ſ. do vt des, do, vt facias, facio vt facias. In illo aūt contractu innominato. ſ. facio vt des, datur actio de dolo. Et prout alii dicūt, competit ad rem petendam, quæ ob cauſam honeſtam (vtpote in cauſam futuram, vel præteritam) data eſt, cauſa non ſecuta: poteſt. n. cōdici cauſa non ſecuta ſi pœnituerit dantem, re integra. Si vero dediſti decem, vt Bononiam irem & aliquid erogaui ad profeſſionem, præparādam habes condictionem, ita tamen, vt præſtetur mihi indemnitas.

Condictio ob turpem cauſam eſt per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri cauſa nō ſecuta ob quam data ſunt, ſi turpitudo tm̄ ex parte accipientis verſetur. Alioquin ſi ex parte dantis & accipientis, repeti non poteſt, quia in pari cā turpitudinis potior eſt cōdictio poſſidētis, c. in pari. de reg. iur. li. 6. & ſm Az. eo. ti. ponitur exēplū. Ego dedi tibi, vt ſacrilegiū nō faceres, ab hoc. n. debuiſti abſtinere

& cauſa ſecura poſſum petere,quod tibi dedi.

Condictio ob cauſam,hanc cōdictionem parit res apud alium conſtituta, ſiue ab initio,ſiue iam,ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa, poſtea ad inſtantiam rediit, vt chyrographum apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem repetit. Sed hāc condictionem ob cauſam putant,quidam ex contractu ꝓuenire,quia non competit niſi alii contractus præcedant. Alii ex quaſi contractu credunt deſcendere,ad ſimilitudinem condictionis indebiti, quia qui ob cauſam condicit actori. primum contractum diſſoluit.

Condictio ſine cauſa competit, quando aliquid primo ex iuſta cauſa eſt apud alterum, ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet,v.g.mutuaſti mihi centum,feci tibi inſtrm̄,i.a quo confeſſus ſum me tibi teneri,ſoluo tibi,modo inſtrm̄,obligatorium eſt apud te,ſine cauſa,ꝓ quam repetam ipſum. Competit ergo condictio,ſine cauſa,finita cauſa,ex qua res ad aliquē peruenit,ex contractu,qui iā finitus eſt, vnde videtur deſcendere. Item ſi ſine cauſa penes te res, eſt,quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu,nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet vbicunq; ſine cauſa aliquid quod apud te eſt, mea intereſt me habere.

Condictio triticaria generalis eſt,de aliis rebus omnibus omnibus competens præterq̄ de pecunia numerata, ſiue mobiles,ſiue immobiles,ſint. Ideoq́. fundus & vſufructus, & cęterę ſeruitutes prædiorū per ipſam repetuntur. Rem autem ſuam nemo petit hac actione niſi ex certis cauſis, vt ex cauſa furti, vel rapinæ.

Conditio eſt diſpoſitiones ſuſpenſio ex euentu in certo futuro ei appoſito, in quem euentum eius diſpoſitionis facta eſt collatio.ff. ſi certis pet.l.itaq. v.g.promitto, vel lego ſi Titius fuerit Conſul. hæc diſpoſitio eſt conditionalis,ex incerto appoſito, ſi Titius,&c.Et per hoc diſpoſitionis fit ſuſpēſio,& eueniente caſu quo Titius fit Conſ. purificatur,& non plus ſuſpēditur,inſt.de vet.obl.§.ex cōditionali,& ff.de cond.& demonſt.per totum.Poteſt aūt capi conditio dupliciter,vno modo pro tēporis ſuſpenſione

ne,quod ſolet apponi in con tractibus aut vltimis voluntatib.de quo in tit præalleg.de cond.& dem.& in tit.de condit.inſtit.Secundo modo qñ aliquid ſolutum eſt, & illud intendimus repetere, & appellatur condictio quaſi ſoluti repetitio de iſta tractatur ī titu.de cond.ob cau.datam. & tit.ſeq.Et nc.quod conditio differt a modo,& a cauſa & a demonſtratione ſecūdū gl.in rub.ff.de cond.& dem. Bar.ſic diffinit.Conditio eſt quidam euentus futurus, in quem diſpoſitio ſuſpenditur, & intelligitur de euentu in facto vel in iure.l.multum ī tereſt,de cond.& demō.ſiue conditionis affirmatiuæ, vel negatiuę.l.in teſtō.eo.tit. Et dicit futurus,quia de præterito.& pñti proprie non eſt cō ditio, quia non ſuſpendit. l. cum ad pñs cum duab.ſequ. ff.ſi cer.pet.Bal.vero ſic diffinit.Eſt adiectio quædam per quam diſpoſitum habet ī ſui eſſe pendentiam,exiſtentiā, vel defectum.Et hæc generalis eſt ad omnem conditionē inductiuam,& extinctiuam, de præterito,pñti,vel futuro. Petrus de Peruſio ſic diffinit. Conditio eſt verborum adiectio in futurum ſuſpendentium,ſecundum quam diſponens vult diſpoſitum regulari.Significatur autem conditio perdictionem ſi,ut in exēplo,lego ſi Titius fuerit Conſul.Item per aduerbium cū vt dicendo cum Titius Conſul fuerit.Sed eſt differētia inter ſi,& cum,non quo ad cōditionem faciēdam, ſed quo ad modum ſignificandi, qa dictio ſi,ſignificat principaliter conditionem,vel ſuſpēſionem,& per conſequens tēmpus dilationis,& diſpoſitionis in euentum futurum. Et quia ille eſt incertus,ideo cōſecutiue ſuſpenſionem ſignificat.l.ſi Titio.ff.quando dies leg.ced & l qui promiſit. ff. de conditione & demonſtr. Item dictio niſi,ſignificat cōditionem,vt vendo tibi librū pro decem, ita quod venditio valeat,& perficiatur, niſi alius conditionem meliorē ī fra menſem faciat. l. 2. cum ibi notatis.ff.de diem a die. Item dictio alioquin, conditionem facit,vt promittis mihi ſcribere librum infra menſem alioquin decem nominę pœnæ,nam ſenſus eſt,ſi non ſcripſeris,&c.l.ſi finito. §. ex hoc edicto.ff.de dam.infect. Idem in dictione alias, quia codē modo exponitur, ideſt

ſi non ſcripſeris.Item in dictione ſiue,dicendo,promitto ſi nauis ex Aſia venerit,ſiue Titius Conſul.fuerit. Et quæ illarum conditionum diſiunctiuarum prior fuerit, purificat diſpoſitionem . Itē in alternatiua , vt dicendo , aut relinquas prædia propinquis,aut liberis,l.cum pater . §.penul.ff.de leg.2.nam ſenſus eſt,ſi non ſint propinqui, veniant liberti,& hoc ſignificato ſumpto ex maiori affectione propinquorum,qui bus teſtator primo relinquere voluit, vt patet ex ordine ſcripturæ. Item in aduerbio quandiu,vt tibi promitto,vel lego ſingulis annis decem, quandiu res meas, vel hæredis mei geſſeris, nam ſenſus eſt,ſi geſſeris habeas decem l.pater.§.fi.ff.de cond.& demonſt. Item in dictionibus quoad,donec,quouſque,quia idem ſignificant.Item in dictione dum,dicendo lego uxori dum cum filio meo erit l.qui concubinam. §.vxori . ff.de leg. 3. Idem in dictione quandocunque, vt vir legat vxori quandocunque filios habuerit,l.cum vir.ff.de conditionem & demonſtrationem.Idem de quando,vt lego pupillæ quando nupſerit.Idem de vbi, dicendo , lego filio vbi nupſerit . Idem de quatenus , vt lego quatenus hæres meus erit,quia ſēſus eſt,ſi in toto,vel in parte l.Stichum.ff.de leg. 1. Idem de poſtquam, & ad, vt lego ad tempus liberorum,l.ſi vir vxori.ff.de cond.& demonſ. Idem de præpoſitiooe cum, vt ancilla cum liberis libera eſto,intelligendo,quod ancilla libera non ſit niſi cum liberis,l.ſi ita fuerit.ff.de man. teſta.Idem de in,vt lego Titio in diſciplina.l.nec ſemel. §.ſi in habitatione,ff.qn dies leg.ce. Idem in nomine , vt promitto tibi partum Agnetis,vel fructus fundi talis. le. interdum.ff.de ver.obl. & l. 1.in fi.de cond. & demonſt. & pendet diſpō ex incerto futuro euentu.i.ſi pariat,vel fructus creſcant . Idem promitto centum nomine dotis.i.ſi matrimonium ſequatur.l. ſi ſtipulationem. ff. de iure dot,quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt, ergo. ſic intelligitur.Idem de donatione cā mortis. l. ſi mortis cauſa.ff.de donatione cauſa mor.& hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex communi modo ſic agendi. Idem in pronomine,vt veſtē

quę mea erit,lego l.nuper.ff. de leg.3. Idem de quiſquis, vt quiſquis mihi hæres erit, ſit hęres filio męo.l. qui lib. §.hæc verba.ff.de vulg.ſubſ. Idem de quiſque.vt Titium, & Seium pro quanta parte quiſque hæredem me fecerit, ipſum inſtituo.l.hoc arti. ff.de hær.inſtit.Idem de qui, vt qui prius aſcenderit capitolium.l.ſi fuerit.ff.de rebus dub.Idem de quicunque, vt quicunque profeſſus fuerit, &c.l.edicto.ff.de iure fiſ. & hoc ex ſignificato non tantũ pronominis,ſed verbi futuri temporis,l.2.ff.de hær.inſti. Similiter ibi emo piſces, qui capientur, emptio eſt conditionalis.idem de participio, vt acceptis centum a Titio, inſtituo eum hæredem.l. a teſtatore.ff.de conditionem & demonſtrationem. Nam licet acceptis ſit præteriti,tẽporis,tñ ſignificat ibi futurũ. ſcilicet ſi accepero,&c,Idem ibi lego Stichum futurum meum,argumen.l.Stichum. ff.de leg.1. Idem in gerundio,vt ſum inſtitutus adeundo repudiante Titio. l. ſi tu ex parte.ff.de acquir.hæred. Idem in ſupino,vt lego, vel promitto euntibus, ſpatiatũ in Dominico, & ſic de ſimilibus.

Conditionalis creditor quis ſit, habetur in l. conditionales. de uerborum ſignificatione, conditionalis autem ſtipulatio.Require infra ſtipulatio.

Conditura, quod ferculis condiendi gratia adhibetur.leg. ſi quis. de ui. trinit. & oleo leg.

Conducere dicitur ille,qui rem aliquam ab aliquo dato mercede,vel promiſſa accipit utendam. Vnde. Conducit qui dat,ſed,qui locat, accipit illud. Interdum tamen per contrarium euentum euenit.vt locator dicatur qui p̃tium dat, conductor qui accipit,vt in l.2.in princip.ad l, Rhod.de iac.& alias ſæpe vt ibi annotauit Bub.

Conducti actio.Require, ſupra actio conducti.

Confeſſio eſt duplex,ſcilicet iudicialis, & pœnitentialis. Et ad hoc, quod confeſſio iudicialis præiudicet. debet habere hæc ſex. Vnde Maior ſponte, ſciens, contra ſe, ius ſit, & hoſtis. Nec natura neget, fauor, aut iis iusve repugnet. Vide hoc cum allegationibus ſingulorum in glo.capitul. nos in quenquam.2.quæſtio.1.in

verbo confeſſum. & de confeſſio. Et confeſſio iudicialis eſt certa & clara aſſertio. i. reſponſio eius, de quo quæritur in iure coram legitimo iudice facta. Et fit in iure tripliciter. ſ. ore facti euidentia, & interpretatiue. ſ. contumacia. c. nullus dubitat. de præſ. Et præiudicat dum fit in iure. ideſt in iudicio coram iudice competente, & aduerſario præſente, quod intelligitur per dictionem hoſtis, ſupra poſitam. Item fit per litẽ conteſta. nec fit contra naturam: vt eum occidiſſe, qui viuit, nec de re litigioſa, nec in cauſa fauorabili, ſecundum Ber. in gl. præalleg. Et confeſſio facta in pęnitentia ſacerdoti non facit fidem coram iudice ſeculari. C. de epiſcop. audien. l. archigerontes. & ibi per Doct. Sicut nec præiudicat confeſſio extra iudicium facta, niſi cauſa adiiciatur, vt confiteor me debere tibi centum ex cauſa mutui. C. de nõ nume. pec. l. generaliter. glo. not. 3. quæſt. 9. cap. teſtes. §. de his.

Confeſſoria actio. Require ſup. actio confeſſoria.

Confeſtim intelligitur cũ prius vel q̃ prius poterit. l. 2. §. penul. ff. ad Treb.

Confinia dicuntur ea, quę adeò ſibi proxima ſunt, vt nullus medius paries interponatur, ſed urbana parietib. diſtingui conſueuerunt. Et ideo non ſunt confinia, ſed magis dñr vicina. ff. fin. regun. l. 4. §. hoc iudicium.

Confirmare eſt alicui iuri, vel facto firmitatem præſtare.

Confirmatio eſt iuris prius habiti corroboratio, vt colligitur de fide inſtr. c. inter dilectos. Alio modo eſt ſacramẽtorum adminiſtratio, ſcilicet in fronte chriſmaticis aſſignatio. Et fit confirmatio primo modo dicta his verbis Confirmamus te ſicut rite poſſides, vel ſicut ſine prauitate facta eſt electio, vel ſicut pro uide facta eſt.

Confiſcari eſt fiſco applicari, vel in fiſcum induci, vnde fiſcus eſt regius ſaccus, in quẽ reducuntur bona nato dam mnatorũ, & proſcriptorũ. Vñ dicitur. Facta eſt omnium bonorum confiſcatio.

Conflatum vas, ideſt factum. §. cum ex aliena. inſtitu. de re. diui.

Confundere eſt commiſcere. §. ſi duorum. inſtit. de rerum diuiſio. nonnihil tamen inter ſe differunt, vt not. glo in §. quod ſi frumentum. cod. tit.

Con

Congiarium præter alia ſigni ficata genus eſt menſurę vinariæ.l.tabernæ.de fun.inſt.

Congregatio apud Canoniſtas dicitur etiam de duobus,ca. 1.de electio.quod an generaliter verum ſit,tractat Alcia. in l.deteſtatio.§.fin.de verb. ſignifi.

Coniectura eſt veriſimilis ratio ſuſpitionem inducens, non de neceſſitate perſonarū vincens.

Coniicere eſt perpendere, vel præſumere.

Coniugium idem eſt,quod matrimonium,& dicitur coniugium,quia communi iugo& æquali coniuges vitam trahere debent,licet aliquando diſſipari tractu.

Coniunctio quandoque ponitũ pro diſiunctione,vt cum dicitur mihi hæredique meo. ff. de verb.ſig.l.coniuncti,& diſiunctio quandoque pro cō iunctione, vt ff.eo.l.ſæpe.

Coniunctionis materia,de qua in re coniuncti.vide ſupra in ver.complexus:

Conniuere eſt oculos claudere & interdum ponitur pro diſſimulare,vt cum dicitur,conniuentibus oculis. Quandoque conſentire,vt conniuens conſentiens dicitur,& conniuentia.conſenſus l.quiſquis. C.de poſth. Qui mihi conniuet,oculis ſignum mihi præbet.

Conſanguinei,qui inter ſe ſanguine coniuncti ſunt. l. 1.§. pe.de ſuis & leg.hæ.

Conſanguinitas eſt attinentia perſonarum ex eo proueniēs quod una deſcendit ab alia, vel ambæ ab eadem,vel eſt vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali compagine contractum. Vel eſt conuentio vnius ꝑſonę ad aliā,proueniēs ex parētela, & dr̄ cō sāguinitas quaſi ſanguinis vnitas.

Conſcripti patres dicebantur, quoniā eorum nomina ſcripta erant in aliquo loco, vt in corona capitis eorum,vel alias vt gl.inſt.quib.mo.iur. Pa.po.ſol.§.patritiatus.

Conſenſus & authoritas tutorum. Require ſupra authoritas præſtanda, & conſenſus eſt quadruplex.ſ.negligentię conſilii,cooperationis, & authoritas,vel defenſionis. Et primo & ſecundo conſentiens minus puniri quam faciens,tertio ęqualiter,quarto uero plus.De hoc gl.optima in c. 1.de of.deleg.ſuper uer ſic.pari pena.

Conſenſus dicitur obligatio cōtrahi,velut in emptione lo

dulenta confederatio facta in præiudicium alicuius perſonæ vel dignitatis, & dicitũ à ſimul ſpirando, quando ſcilicet plures ſpirant, flant, & tendunt in vnum., & fit ſine iuramento, a ſpiritu ſuperbiæ & elationis, omnis talis eſt illicita ſecundùm glo. in exhibita. de iud. Eſt tamẽ quandoque licita, iuſta & approbata, vt ſi canonici conſpirent de non obediendo prælato excommunicato, vel de non eligendo indignum, in dubio tamen præſumitur illicita, vide 11. quæſtione 3. c. coniurationem, & c. conſpirationum. Nam coniuratio eſt plurium in vnum iuratio.

Conſtituere poteſt quilibet, qui ſe pro alio obligaturũ promittit, vel obligat ſm Az. in ſum. de conſt.

Conſtitutio ſpeciali vocabulo dr̃ Imperatoris vel alterius principis, qui conſtitutionem facere poteſt, & deſcribitur ſic. Eſt ius relatũ in ſcriptis redactum. Vel ſecundùm Goffr. eſt ius ſcriptum diſt. 1. §. cũ itaque. Dicitur autem cõſtitutio quaſi commune ſtatutum. Nam Papa cũ fratribus ſuis cardinalibus & cæteri p̃lati cũ capitulis & canonicis ſuis cõſtõnes faciũt, de xẽtẽ. exco. inter alia. Et de his q̃ fiũt à p̃la. p̃ totũ. Itẽ legatur ſynodus p̃uincialis, ſynodus epiſcopalis, princeps cũ p̃ceribus p̃fectus p̃torio, populus, Ro. collegium approbatũ, capitulũ, facere poſſũt conſtõnes ſcd̃m Gof. in sũ. eo. tit. §. vnanque Papa.

Conſtitutor dicitur, q̃ p̃ alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua facturũ, & alterius in ſe trãsfert vel ſuſcipit oblõnẽ.

Cõſuetudo dr̃ in quodã morib. i. aſſiduis actib. inſtitutũ qđ pro lege ſuſcipitur cũ lex deficit 1. diſ. cõſuetudo. Quę. n. in ſcriptis redacta eſt vocat̃ lex ſiue cõſtitutio, q̃ ãt ĩ ſcriptis nõ eſt, retinet nomẽ ſuũ cõſuetudo diſt. 1. §. cũ itaq; Et dr̃ cõſuetudo quaſi cõmunis aſſuetudo. glo. inſt. de iur. natu. gen. § ex nõ ſcripto, & ad hoc q; cõfirmata, ſit reqritur vſus decẽ annorũ. vt ff. q̃ & à quibus manu. lib. non fi. l. ſi eùm fideicommiſ. §. ariſt.

Conſul olim dicebatur ſenatus, magiſtratus, vt inſtitutione de iur. nat. gent. & ci. § lex. Hodie tamen conſul ſumitur à conſulendo, quia reipublicæ conſulit. Exactis enim à Romana

mana ciuitate regib. conſtituti ſunt conſules, vt reipublicæ conſulerent.

Conſularis dicitur qui conſulatum geſſit. Conſulares autē fœminas conſulum & conſularium, non etiam matres. l. 1. de ſenato.

Conſultatio dicitur, in qua alicui Papa de iure reſpondet. Item deliberatio futurarum rerum rectè conſultatio nuncupatur.

Conſultus, ideſt interrogatus, ſic, ff. de pac. l. item quia. Vnde, Conſulo te, quæro, tibi cōſulo, conſiliundo. Conſultor poſcit, quod conſultus bene noſcit.

Conſumptum vel conſumptio eſt raſio, videlicet quando dictio vel ſyllaba abraditur, & alia ſcribitur.

Conteſtari litem patet ex dictis.

Conteſtatio litis ſecundùm Hoſti. eodem titulo eſt per petitionem in iure propoſitam, & congruam reſponſionem ad eam ſecutam animo conteſtandi litem facta narratio, vel eſt actoris narratio, & rei reſponſio in iudicio facta, l. 1. C. de lit. conteſt.

Contexta lana dicitur, cui tātū deeſt prætextu, quā vulgo cimoſiam vocamus, ut à textrinis inſtrumētis detrahi poſſit, l. veſtimentum, de au. & arg. leg.

Contignatio dicitur lignorum vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen, vñ duæ ædes dicuntur eſſe ſub vna contignatione, hoc eſt ſub vno & eodem tegmine.

Continentes prouinciæ dicuntur, quæ Italiæ coniunctę ſunt l. notionem, de verb. ſignifi.

Continentia vrbis appellantur ſuburbia, inde dicta, ꝙ cū ipſa vrbe ſe teneant, contiguaque ſint, l. qui in continentibus de verb. ſign.

Continuè recipit quandoque interuallum, per Bar. in l. celſus, ff. de vſuca. Etiam qualiter continuè intelligatur, ponit Bar. in l. ſi quis ita, ff. de con. & demon. Nam qui tenetur cum aliquo continuè morari non tenetur quolibet momento cum eo mora ri, facit hoc ad quæſtionem ſi teſtes debeant probare, ꝙ Titius decem annis cōtinuè poſſedit fundum, ſufficit deponere, ꝙ viderunt eum omni anno colligere fructus, vel arare, &c. licet enim non continuè ſteterunt in cōſpe-

ctu Titij & fundi, tamen intelliguntur continuè per x. annos vidiſſe.

Continuò, ideſt ſtatim, l.ſtipulatus ſum. de verborum obligatio.

Contractus eſt duorū vel plurinm in idem conſenſus. Et ponitur quandoq; pro omni pacto, conuentione, vel quaſi contractu vt ſi quis geſſit alterius negotia vel tutelam de hoc vide Archid. in c. contrahentes, c. romana. de foro comp. lib. 6. in gl. verbi mitis. Ideoq; dicimus quòd paciſcendo diuerſas in vnum trahimus voluntates. Et nota, ꝙ etiam aliquæ obligationes dicuntur oriri ex quaſi contractu, in quibus fingitur tacitè conſenſus intercesſiſſe, dato quòd nō intercesſerit expreſsè, vt pote hæres ad eū do hæreditatem obligatur creditoribus hæreditarijs, & legatarijs. Et in pluribus alijs caſibus de quibos infra:

Contractus etiam eſt nomen iuris, quando naſcitur, obligacio, & eſt nomen facti qnando non naſcitur obligatio l. Labeo, §. cōtractū. ff. de verb. ſign. & ibi per Barto. ſicut in ſimili dicimus de teſtamento. l. tabularum, ff. quemadmodum teſta. ape. & ſecundùm alios in auth. ſacramenta puberum C. ſi aduerſus vend. Et in ſuo generali nomine contractus prolatus continet tàm innominatos, quàm nominatos contractus, vt eſt gl. ſuper verb. in ſuo nomine, in l. ius gentium, ff. de pac. Et hoc valet pro ſtatutis, Bar. no. triplicem eſſe contractum, ſcilicet proprium, improprium & improprijſſimum. Primus eſt, quando vltro citroque i. hincinde ex vtraque parte oritur obligatio §. contractum. in l. Labeo. prealleg. vt in emptione & locatione. Secundus, ſcilicet, improprius eſt, quando ſolùm vna pars obligatur, vt in donatione ſolùm donans ad tradendum, & aliquādo de euictione, vt no. l. ariſto. ff. de do. cau. mortis, & in mutuo ſolùm modo reecipiens obligatur ad tantundem reſtituendum, ff. ſi cer. pet. l. 2. Et in ſtipulatione quando ſolummodo vna pars obligatur, nam tunc non eſt propriè contractus, & ita intelligitur gl. inſti. de diui. ſtipu. §. conuentionales, ſuper verbo contrahendarum. Tertius, ſ. impropriiſſimus eſt quando ex nulla parte oritur obligatio, ſed potius diſſoluitur obligatio

ligatio facta, vt eſt trāſactio facta nudo pacto, ex quā nō agitur ante complementum conditionis, de hoc Salic. in in l. ſiue apud acta. C. de trāſact. vt ēt eſt liberō p̱ acceptilationē, inſt. q̱ mo. tol. ob. §. 1. & in l. vbi pactum. C. de tranſact. p̱ Bar. Et ergo ſi ſtatutū facit mētionē de contractu, intelligitur de ꝓprio tm̄ q̱a verba ſtatutorū ſūt propriè intelligenda, l. 1. §. ſi is, quis nauē. ff. exerci. act. niſi diceret omnē contractū, vt in gl. §. cōtractū prçalleg. Item contractus appellatione intelligitur de validis, non de inualidis, vt in auth. ſacramēta puberum, præall. & continetur inſtrumētū, ff. de duo. re. l. eandem. Item continetur donatio, C. quod met. cau. l. ſi donationem. Et generaliter omne illud. ex quo naſcitur obligatio, appellatione contractus intelligitur l. ſi ab eo. ff. de le. 2.

Contradictur quādo dicatur legitimis ad contradicendum alicui actui de mittendo aliquem in poſſeſſionem, vide Bart. in l. à diuo pio. §. ſi ſup̱ teb. de re iudic. & ūnno. in c. cum ſuper de re. iud. & Spec. in ti. de act. §. ſupereſt, & contradicere ſibi ipſi quando, qui dicatur vide in verbo Variare.

Contubernales appellantur, q̱ cuuque ſimul habitant, ut tradit Alcia. in l. inde de verborum ſigni. Quap̱p̱ in re quoque militari contubernales dicuntur, qui in eiiſdē tabernaculis ſeu tentoriis militant, nam taberna omnē habitationem complectitur. Itidem fit, ut contubernales ſeruorum intelligantur eorum vxores & nati. l. quæſitum, §. contubernales, de fund. inſtr.

Contubernium eſt matrimonium contractum & propriè ſeruorum inſtitutio. de nupt. in gl. ſuper verbo ciues.

Contumax à contemnendo dicitur. Et ſecundùm Iſid. eſt. q̱ comparere dēt in iudicio, & non comparet. Et dicitur q̄ſi que verè, quandoque fictè vel præſumptiuè. Verè contumax dicitur, qui expreſsè dicit iudici vel eius ſeruienti ſcilicet nuntio ipſum citanti, ꝙ non comparebit corā ipſo vel, qui dum comparet, illicē tiatur recedit. Ficte verò contumax eſt qui citatur, non tamen, venit, vel latitat, aut facit quòd citatio ad ipſum non veniat, aut eum non apprehendat, uel qui uocem iudicis audire negligit. Sed

iſto

iſto ult. caſu potius dicitur verè contumax.

Contumacia eſt erga iudicem vel prælatum commiſſa in obedientia. Et eſt multiplex. Aliquando enim committitur in non veniendo. Aliquãdo in non reſpondendo. Aliquando in latento, abſentando vel prouocando ne ad ei tatum veniat citatio. Aliquãdo in non reſtituendo. Aliquando in non emendando delictum. Aliqñ in non exhibendo, vide Goff. de ſent. ex com. §. excõicatio fieri hẽt, in ſumma, & Gul. in Spec. ti. de cont. §. 1. uerſ. & not. ubi diſtinguit duplicẽ contumaciam. Primò, ſ. ueram & præſumptam. Secundò triplicẽ, ſcilicet ueram, euidentem, & præſumpram, ut in gl. no. in clẽ. unica. de do. & cõt. q̃ eſt gl. fi. & p Inn. in c. q̃rela, de ꝓcur. Bar. in l. fi. ff. de in ĩteg. reſt. & in l. ex cõſẽſu, § . 2. ff. de app. Cy. & Pet. poſt Iac. But. in l. p. operandũ, §. ſi autem reus, C. de iu.

Contumelia a cõtemnendo dicta eſt capitur ſæpè po iniuria. inſt. de iniur. in prin.

Cõturbare interprete. Bu. in l. quicunque, de inſti. actio. eſt decoq̃re, & matrimoniũ diffidare, propriè autem dicitur, q ſoluẽdo nõ sũt, qđ àdñisac ceperũt, q dã, de ĩ rem uerſo.

Conuenire eſt ſimul in vnum locum venire. Etiam dicitur conuenire, quod alicui competit ſecundùm conditionẽ ſuam, vt iſtud conuenit illi. Item conuenire capitur quãdoque pro conuentione, i. pacto, ex conſenſu de aliquo faciendo.

Conuenire etiam quandoque ſumitur pro alium in iudicium vocare, vel facere euocari. Item eſt placere. Vndè conuenire inter aliquos eſt complacere inter eos, vt conuenit inter te, & me vt des mihi hoc.

Conuenire mihi eſt congruere mihi, vel adeſſe mihi qđ me decet honeſtum eſt.

Conuenire me, eſt alloqui me ſuper aliquo facto.

Conuenticula, pro illicitis congregationibas.

Conuentionis nomen generale eſt, ad omnia pertinens de quibus negotii contrahẽdi tranſigendique cauſa conſentiunt qui inter ſe agunt, ſi quidem nullus eſt contractus nullaque obligatio quæ in ſe conuentionem nõ habeat, l. 1. de pact. Conuentionum autem tres ſunt ſpecies, de quibus in l. conuentio

bello, vel qui in aures iudicum vota pertulerunt ſua: Sed in l.2.C.de prox.ſacr.ſc. accipiuntur pro adiutoribus principis cuſtodis, vel officialis, vt eo in loco atteſtatur Alci.

Cornupeta, req. ſupra bos.

Corona, quæ etiam clerica dicitur, eſt ſignum regni & perfectionis, cum ſit circularis, carens angulo in ſignum carentiæ ſordium, quia vbi angulus ibi ſordes. Se igitur, & alios virtutibus regere, & à ſordibus mundare debent, qui coronas gerunt, & ſic in Deo regnabunt, 12. q.1.duo ſunt.& quomodo raſura, tonſura & corona differant, & quid ſignificent, vide glo.in ver.tonſuram, in cle.2.de vir.& ho.cle. Et differentiam inter diadema, coronam & ſettum, vide in cle.vnic.de iureiu.

Coronarium aruum appellatũ eſt, quod ciuitates & oppida nouis Imperatoribus offerebant de quo extat titulo libro x.Co.

Corpore vitiati dicũtur, qui sũt mutilati in membris, vel debilitati propriè, ſicut qui mẽbrum hñt, ſed inefficax, vt oculum cœcum, manum aridam, crus confractum, &c. ſic mutilatus propriè dicitur qui caret aliquo mẽbro.

Corporati, i. collegiati, require ſuprà collegiati.

Corporatus vrbis romanæ dicitur, qui in aliquo corpore, & præcipuè urbis ſcribitur. ſicut quod liber membrũ hominis dicitur corporatum, vel ciuis factus uel incola, ut C.lib. 11. de priu. cor.ui.Ro.

Corpus quandoque dicitur collegiũ ſiue vniuerſitas, cuius caput eſt prælatus, nouit de his quæ fiunt à plat. Et tale corpus poteſt habere vnum ſigillum, de extẽſ. præl.c. dilecta. Dicitur etiam congregatio cuiuſcunque ciuitatis vel ville uel caſtri habere corpus. Item quælibet congregatio pro iuſtitia facienda, ut congregatio Scabinorum, vel totius vniuerſitatis. Item ſocietas cauſa religionis, cui permiſſum eſt corpus habere, debet inſtar reipublicæ habere res communes ſcilicet actorem ſiue ſyndicum communem, per quem agere poteſt, &c. ff. quod cuiuſ.uni.no.agatur.l. 1. Item epiſcopus cum capitulo ſuo facit unum corpus cuius ipſe caput eſt. Sed cũ clero ciuitatis vel diœceſis non dicitur facere vnum corpus

pus ſic nec abbatiſſa cũ cleri cis ſuis, licet ſit caput, unum corpus facit.

Corpus ẽt unum dř quod uno clauditur ſpiritu ut animal. Etiam dicitur quod habet partes integrales ſiue ſibi co hærentes, ut domus, uel hẽt partes diſtantes, ut grex po pulus, collegium, ſecundum Ber. de exceſ. præl lib. 6.

Corriuales Vlpiano ſunt, qui ꝑ eundem riuum aquam du cũt, l. 1 de aqua quoti. & ęſti.

Corrogare eſt quaſi ſimul roga re, & ſimul colligere vel adu nare.

Corrumpere hoc verbum latẽ patet, ut inſt. de l. Aqu i. §. ca pite, & l. ſi ſeruus ſeruũ ff. eo. ti. Et quandoque ſignificat ſtupare, ut in l. ſi quis aliquid de pę. Seruus etiam multis modis corrumpi dicitur vt intelligere licet ex tit. de ſer uo corrupto, ff. & C.

Corruptela eſt peruerſa cõſue tudo, ſacris canonibus inimi ca, de conſ. c. cum venerabilis de vi, & ho. cle. c. cum deco rem. &c.

C ante R.

CRaſſari eſt quaſi crudeliter gradi. u. Reg. vlt. Ceſſet in terfectio, quę craſſatur in po pulo facit 23. q. 2. militare. ff. de poe. l. capitalium ad. me dium. Et no. Io. An. in cle. 1. de poen. in verb. craſſantib.

Craſſaturæ dicuntur, quæ fiũt à latronibus in itineredum crudeliter contra tranſeũtes craſsãtur, de pen. diſt. j. a craſ ſaturis. Et craſſatores ſunt, q prædæ cauſa aliquid faciũt, & proximi latronibus habẽ tur, & ſunt ad malum niteh tes, vt eſt tex. iuncta gl. in l. capitalium §. craſsatores, ff. de pę. & dicitur à craſſor, craſ ſaris, alias graſſor, idque re ctius

Creditor eſt, qui alienam fidem ſequitur mutuatam pecuniã numerando. Generaliter ve ro creditor dicitur, qui ex cauſa quacunque alienam fidem ſequitur. Et dicitur ideo creditor, quia credit debitori.

Creditores dimittere eſt ſolue re, quod illis dabetur, l. idem, de leg. 2.

Creta eſt terrę ſpecies qua figu li præcipue vtuntur, l. ſi cretę ff. de fur.

Cretio. i. aditio. l. cretionum, C. de iur. delibe.

Crimen eſt peccatum quere la. i. accuſatione & damnatio ne digniſſimum, vnde & pro accuſatione ipſa ſumitur, vt in l.

in l.2.decri.expi.hæ

Criminum alia ſunt priuata,vt illa,quorum executio.i.accuſatio,uel denunciatio ꝑtinet tantum ad illos quibus inferuntur,ut furta,damna illata & iniuriæ.Alia ſunt publica, quorũ accuſatio datur cuilibet de populo quoniam ad publicam utilitatem ſpectat ne maleficia maneant impunita,ut ſunt homicidia,parricidia,adulteria, poſt quadrigeſimũ tamen diem,vt l. iure mariti,C.de adul.Item crimen læſæ maieſtatis. Itẽ ſunt quædam crimina excepta,ſ.ad quorum accuſationem & teſtificationem etiã laici contra clericos admittuntur ſi bono zelo procedant, & ſunt iſta, crimen ſimoniæ,hæreſis, & læſæ maieſtatis,& ſacrilegij,de quibus vides concordantias in gl. ĩ ſum.2.q.7.vbi additur crimẽ dilapidationis, & c. cum P. manconella,de acc. Et nota, quod crimẽ dicitur quinque modis.Primò ſumitur, pro quolibet peccato,ſiue mortale,ſiue veniale ſit Secundò pro crimine irrogante infamiam, quod eſt accuſatione & damnatione dignum.Tertiò pro peccato, quod euenit ex deliberatione, ſiue mortale,ſiue veniale ſit, qđ non deletur niſi per pęnitentiam. Quartò, quod ſemel cõmiſſum ſufficit ad condẽnationem non tamen infamat. Quintò, quod irrogat perpetuam infamiam,vt no.25.diſt.c.vnum orarium §.nunc autem & 81. diſtin. apoſtolus,vnde Si quilibet eſt peccator,non tamẽ quilibet eſt criminoſus.

Crimen concuſſionis committit, qui prætextu officij ſibi commiſſi extorquet comminando aliquid ab inuito, & tali crimine punitur quis pęna quadrupli. 1. q. 7 ſancimus,in fin.& tàm laicus quã clericus punitur pœna concuſſionis,23.q.1.militare.Cuius contrarium tenet glo.in ver.quadruplum,diſtinc. 18. §.porro.

Crimen ecclesiaſticum eſt quod pertinet ad iuriſdictionem eccleſiæ, ut hæreſis, ſacrilegium ſimonia, ꝑiurium,vſura,adulterium.

Crimen mere eccleſiaſticum eſt, quod principaliter ortũ a canonibus ſumpſit, & ſolũ coram iudicibus, eccleſiaſticis cognoſci habet, de cuius cognitione iudices ſęculares ſe nullatenus intromittere pñt.vt eſt crimẽ.hęreſis.Sed

crimen mere ciuile per oppoſitum eſt delictum legib. ciuilib. prohibitum, aliàs in ſe nō peccatum, vt in ciuitate ire de nocte poſt ſonū cāpanæ, uel conſimile. Crimen verò mixtum eſt, quod ſpectat ad forum vtrunque, vt eſt ſacrilegium, quod ſpectat ad forum eccleſiaſticū, & poteſt etiam iudex ſęcularis de pęna eius cognoſcere, & ſacrilegium punire, ſecundùm glo. in verbo audiuimus, in capitulo felicis, de pęn.lib.6.& de hoc eſt gl. in ſum. 11.q.1.

Crimen expilatę hæreditatis eſt cum res hæreditariæ ſubtrahuntur, antequam hæres earum poſſeſſionem adipiſcatur.

Crimen fraudatæ annonæ eſt cum portitores furantur victualia à republica ad exercitum miſſa.

Crimen fraudati cenſus committitur, cum quis furatur publicam pecuniam ſibi accōmodatam.

Crimen hæreſis in multis cōuenit cum crimine læſę maieſtatis, & huiuſmodi ſecūdùm can. eſt propriè leſę maieſtatis, quia lædit rem publ. imperatorem etiam diuinum, & cœleſtem.

Crimen læſæ maieſtatis eſt vbicunque quis contra vrbē aliquid molitur aut, qui profugit ad hoſtes, vel illos iuuat qualicunque cauſa. ſ. armis, conſilio, vel pecunia, vel, qui ſubiectas prouincias nititur facere rebelles, vel ſeditiones aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magiſtratum vel principem occcidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & ocupat contra rempublicam. Et idem dicitur crimen perduellionis. i. hoſtile, nam ꝑ duelliones dicuntur hoſtes. Secus ſi committatur hoc crimen non contra rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, ſed ſimpliciter læſæ maieſtatis. Et nota, non ſubditus crimen læſæ maieſtatis non committit, vt in §. rurſus, in cle. paſtoralis, de re iud. vbi rex Siciliæ Robertus non eo modo ſubfuit Henrico Imperatori, ꝙ crimen læſæ maieſtatis in eum commiſerit.

Crimē peculatus ſ̄m Az eo. tit. locum hēt pro pecunia publica intercepta, vel quocunque mō cōtaminata, vt ſi in auiū, vel argētū, vel æs publicū aliqs feriū, vel ſimile aliquid inducat, id eſt adijciat.

Idem eſt in ſacra re, vt in uaſis eccleſiæ, idem eſt in religioſis ornamentis ſepulchri, &c.

Crimen piaculare eſt qđ morte expiatur.

Crimen ſacrilegii ſecundùm Azo. & ſecundùm ll. fit propriè, quando ſacrum de ſacro aufertur. Ac etiam ſecũdùm eum, ſi quis non ſacrum de ſacro recipit, vel ſacrum de non ſacro. Sed ſecundùm ll. tunc ſacrilegium non eſt, qa quando res priuatæ auferuntur de ſacro, tunc actio furti locum hēt Hoſt. tamē dicit, quòd ſi accipiatur ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, ſemper ſacrilegium fit, vt 17. q. 4. quiſquis. verſi. ſimpliciter. Et ſic ſcđm ll. reqrũtur duo vt fiat ſacrilegiũ. Primò, vt auferat̃ res ſacra. Secũdò de loco ſacro. Quorũ alterũ ſufficit ẜm cãn. Sed pone ſtatutũ eſt ꝙ faciens ſacrilegiũ ſic puniatur, quæro an intelligatur ſecundùm ius ciuile vel canonicũ. Solutio. Si ſtatutũ ſit a ciuitate, intelligitur ſecundùm leges. l. oẽs populi. ff. de iuſt. & iure. Si ſit ꝑ epm intelligit̃ ſecũdùm Cañ Do. Cato putat, ꝙ ēt primo caſu intelligatur ſecũdùm cano. quia diſponit de reb. eccleſiaſticis, ergo dēt intelligi ſecundùm materiam ſubiectam, l. 1. C. de edic. ſucc. vbi eſt caſus à contrario, ꝙ gradus computantur ſecũdùm leges exceptis cauſis matrimonialibus.

Crimen ſtellionatus ſecundùm Azo. eodem titulo dicitur à quodam animali reptili, qđ dicitur ſtellio, & eſt quaſi ſimile ſerpenti. ſtellionatum, quaſi diuerſis colorib' pictũ, ſicut cęlũ ſtellis. Et cõmittit hoc crimen, qui ex varietate animi rem aliquam alteri pignori obligatã, ſiue pignoratã, alii poſtea obligat, & dr̃ a ſtellione, quia ſicut ille vermis eſt varius in colorib. ſic ille, qui committit hoc crimẽ eſt varius in ore, & incõſtans in mẽte. Deinde tamẽ illud crimẽ locũ hẽt generaliter, quando deficiẽtẽ in criminibus alia ſpeciali actiõe, ęquũ eſt alicui ſubueniri cõtra delinquentem. Sicut. n. in pecuniariis cauſis actio datur de dolo in ſubſidium, ita in criminib. quibuſcũque vbi titulus deficit criminis, crimen ſtellionatus obiicitur, vt ſi qs vẽdidit tibi maſſum electri pro argento vel ſimile, aut aurichalcum pro auro.

Crinales faſciæ dicuntur quib.

crines coercentur, ne euagẽtur, l.argumento.de au.& arg.leg.

C ante V.

CVbicularij dicuntur ſerui, qui cubiculum domini ſui procurant.

Cubicularij officium, quid ſit, & an ſit dignitas, vide Bar.in l.1.C.de præp.ſac.cubi.lib.12.

Cubitus propriè eſt mẽſura pedis cum dimidio.

Cucuma genus uaſis, vnde cucumella.l.ſi quando ſi ſerui.vend.

Cucurbita ſm gl.in l.ſi inimicitiæ, de ijs quibus,vt indi. eſt verbum iniurioſum. In de verbũ cucurbitare.in c.1. quib.mod.feud.amit.in vſibus feu.

Cucurnia quid ſit declarat Accurſius in l.1.C.nulli lice.in fre.lib.11.

Culcitra generali nomine dicitur omne ſtragulum, in quo aliquid quieſcendi inculatũ ſit,l.3.de ſup.leg.

Cullei ſunt ſacci de corio.ff. de pig. act.l.vl.§.fi.& C.de his qui patrem,vel fil. occ.l.vnica. Et proceſſit illa pœna a Tarquino Rege Ro. vt patet apud Va.Max.lib.1.c.14

Culleus vel culcipenus eſt idẽ, quod ſaccus, in quo portatur triticum, & maximè de corio,q ſupra ponitur equo. Vel dicitur ſaccus coreus in quo ponuntur interficientes parentes l.vnica,C.de his, q pa.vel fil. occ. vbi dicitur inſutus culleo cum cane, & gallo gallinaceo vipera, & ſimia.Erat item culleus mẽſura vinaria capiens 20. amphoras,de qua meminit.l. legatum,de annu.lega.

Culpa,dolus, & fraus quomõ differunt no.50.diſ.§.dolus. Itẽ quotuplex ſit culpa, quę ſit leuis,leuior & leuiſſima, item quę lata & latior, vide Bar.latiſſimè in l.quod nerua. ff. depo. & infra in ver. dolus.

Cum accipitur interdum pro, & ff.de leg.1.l.Titiæ.§.nihil Et de verb.obl.l.quodcũque §.non ſolum.Etiam interdũ accipitur pro ſi,& principaliter notat tempus,& non cõditionem,niſi in conſequentia.l.centeſimis in fin.ff. de verborum obli. Etiam facit adiunctum videri acceſſoriũ nõ principale, ſicut coniunctio,vt l.in cui fundum,ff.de ſun.inſtr.Et no.q dictio, cũ in-

inuenitur in duabus partib. orationis. Vno modo eſt prę poſitio, & conſtruitur cum ablatiuo. Alio modo eſt ad uerbium temporis. Primò modo ſignificat dupliciter, acceſſoriè, & principaliter. Acceſſoriè vt lego ſeruū cū veſte, equum cum capiſtro, fundum cum eius iuſtrumē to, l. 1. ff. de pec. l. ſi cui fun dum, ff. de fu. inſtr. & inſtr. le ga. Idem in contractu, vt de pono ſeruum cū veſte. l. 1. §. quæ depoſitis. ff. depo. Et ibi no. per gl. & Doct. & eſt effectus, q̄ non debet depoſi tarius reſtituere acceſſorium ſine principali, & ſi ſeruus moritur ſine culpa depoſita rij, veſtis per ſe peti poteſt, aliàs locupletaretur depoſi tarius ſine cauſa cum iactu ra aliena, quod eſſet iniquū, de regul. iur. locupletari, li. 6. principaliter autem ſecun dò modo coniūngit quādo res coniungit, quarum, vna non eſt alteri acceſſoria, vel cum perſonas coniungit, vt patrem aut matrem, l. 3. & 4. ff. de pecu. & §. ſi eius, inſt. de leg. & licet inter filium, & matrem aut patrem non ſit æqua principalitas quo ad honorem debitum & re uerentiam, quæ debentur pa rentib. à liberis, & nō ecōtra eſt tamē principalitas æqua lis inter eos quo ad effectū iuris, nam ſi extinguitur le gatum in patre vel matre, non ſequitur ergo, quòd in liberis extinctum ſit, quia anima, quæ principalius eſt in perſona, eſt à Deo, & nō à patre, vel matre. Item ex communi modo loquendi dictio cum, ſignificat acceſ ſionem honoris. Inter perſo nas, et dicendo, veni mecū, ſignificat te mihi accedere, aſſociando acceſſoriè, ſecus in dictione &, vt dicēdo, ego, & tu eamus, quia ſignificat vtrunque principalem. Sed ibi Dominus vobiſcum, nō poteſt ſignificare, quòd Do minus accedat vobis, quia hoc non patitur ſumma, & immutabilis maieſtas. Et non refert ſi præponatur ac ceſſorium. ſic dicendo, de pono capiſtium cum equo, lego inſtrumentum con fun do, argum. l. præpoſteri. C. de teſt. niſi eſſent aliæ conie cturæ, ex quibus concludere voluntas teſtantis legantis, uel contrahentis. Item dictio cum, poſita circa numerum non includit, v.g. Teſtator depoſuit apud Seium ec, & legando bona dixit,

Scio ccc.cum cc. quæ apud eum depoſui, lego, non includuntur cum ccc.l.ſi is.qui ducenta,in prin. ff. de rebus dub.Sed cum pro vt, eſt aduerbium,ſignificat tempus, & dilationem quãdoque ex conditione,quandoque etiã accelerationem temporis,& dilationem ſignificat, vt ibi promitto cùm Titius morietur,l.nam & ſi.ff.de cond: & demon.tempus & conditionẽ ſignificat, ibi, lego Titio impuberi cum 14.annorum erit.l.ſi Titio,ff.quãdo di. lega.ce.fac.Item ſignificat tps & non conditionem, ibi, lego Titio cùm ipſe morietur, l.hæres meus,in pri.ff.de cõdi.& demõ.Quandoque nec tempus nec dilationẽ ſignificat,vt ibi,promittis decẽ cũ petiero,vbi ſtatim cùm petit, ſoluere tenetur.Quandoque etiam nihil ſignificat, & fruſtratoriè ponitur, vt ibi lego cùm hæres adierit hæreditatem.Bar.prædicta ponit in l. gallus.§.1.ff.de lib.& poſth. vbi ponit differentiam inter &,& cum,vt nó. in l.Stichũ qui meus.ff.de legat.i.An inducat conditionem vel demonſtrationem, de hoc tex. ſingularis,in l.ſi ita fuerit.§. fi.ff.de manumiſ.teſta.& qñque inducit copulam in l.illi cum illo.ff.de vſufr. lega. & quandoque eſt coniunctio non faciens conditionem,in l.demonſtratio, ff. de cond. & demo. & quando eſt aduerbium,tunc iungitur verbo futuri temporis, & principaliter notat tempus, & in conſequentia conditionem, vt no.Bar.in l.1.ff. de cond. & demonſt.

Cumulatio ſecundùm Bar. in l. edita.C. de eden. eſt vnius actionis cũ alia coadunatio. Verbi gratia,egi tecum actione depoſiti, & quia dubito non poſſe probare depoſitũ, volo cumulare aliam actionẽ in libello, per quam probare poſſum intentionem, hoc ẽ cumulare, idest plures actiones ad idem ex diuerſis cauſis competentes coaceruare.

Cuniculus eſt riuus coopertus: ff.de dam.infec.l. Proculus, eſt etiam animal minus lepore,& ei ſimile.

Cuppæ ſunt vaſa facta cauſa portandi fructus.

Curator dicitur, qui curam alicuius gerit defendendo ipſũ,à prætore ſecundùm leges, legitimè datus. Vel ſecundùm alios eſt, qui res adoleſcentis adminiſtrat.Datur

tur autem ſecundùm eos curator principaliter rebus, & ſecundario perſonæ, tutor vero primò & principaliter datur perſonæ, & ſecundariò rebus vel patrimonio. Et hęc eſt differentia vna inter tutorem & curatorem. Alia eſt differentia, quia tutor datur pupillis infra 14. annū exiſtētibus. Sed curator datur eiſdē vlterius ad 25. annū maſculis, quidem ab ætate 14. an. & fœminis ab ætate duodecim. Et ſimiliter datur adultis, furioſis vel ſimilib. inſ. de cura. in 1. & §. furioſi, & §. ſed & mentecaptis.

Curia media breui eſt locus, vbi redditur ius vel habitatio principis. Sed media longa eſt meretrix vnde, curia i' curat, meretrix eſt dicta curia. Appellabantur curiæ & 30. illæ partes, in quas Romulus populum R. diuiſiſſe fertur, vnde & curiatæ leges dictæ, vt differit Pōp. in l. 2. de origi. iu.

Curialis dicitur ille, qui eſt de officio curiæ, vel iudici obnoxi', i. obligatus. Vnde curialis vel curiales dicūtur, omnes, qui quacunque conditione obligati ſunt curiæ alicuius, publicæ poteſtatis, ſiue milites, ſiue ad uocati ſint, ſiue iudices, ſiue officiales, ſiue hiſtriones, & breuiter quoſcūq; ſiue habētes officium honeſtum, ſiue inhoneſtum.

Curioſi ſunt, qui in curia principum vel magiſtratuum commiſſa delicta denuntiant l. 1. C. decuri. li. 12. aliàs curioſi dicuntur nimium diligentes. vt in l. 3. §. pen. de in rem ver.

Curioſitas ſumitur pro ſubtilitate nimia cura exquiſita, de renunc. c. 1. li. 6. Nam curioſi de his, quæ non multum expediunt, ſæpe diſceptant, de re iudic. abbatei ſane, libro ſexto.

Curſor propriè eſt, qui pedibus celeriter literas defert. l. ſeruis vrbanis, de leg. 3.

Curſus publicus. vt tradit Bud. erat vehicularis. Antiqui enī non equis ſingulis & expeditis, vt hodie, quos poſtas quaſi poſitos collocatoſque certis in locis uocamus, ſed uehiculis utebantur.

Curules equi not. C. de ſpecta, l. nemo, lib. 11. Aediles curules quare ſic dicantur, vide ff. de ædil. edi. l. 1. in princ.

Curuus dicitur, qui non habet corpus rectum, de ædil. edi. l. 3.

Cuſtodia & exhibitio reorum vt dicit Az. ſecundum legiſtas eſt cuſtodia, quæ fit in

carceribus publicis, & etiam ponitur pro carcere, & pro ipſis perſonis in carcere incluſis, l. ad commentarienſẽ. C. de cuſt. reo.

D ante A.

DActylotheca eſt vas, in quo annuli reponuntur, ff. de lega. 3. l. argento, almatica eſt veſtis, qua modo vtuntur omnes diaconi ex conſuetudine in ſolemnitatibus, vt 76. diſtinc. de ieiunio. Antiquitus tamen ſine conceſſione Papæ nec Epiſcopis, nec Diaconis licebat hæc veſtis, diſtinct. ca. 23. c. communis filius.

Damnare, & reprobare differunt. Nam damnare eſt reum ſine remedio ſubleuandi tormentis, ſeu ignominiæ ſententialitér deputare, reprobare verò eſt rationibus euidentibus reum facere, iſtã differentiam aſſignat Panor. in c. damnamus. in 1. notab. de ſumma. Trinita. & fi de ca-tho.

Damnas in iure ciuili quandoque eſt nomen adiectiuum omnis generis idem valens, quod damnatus, vt in l. damnas eſto, ff. de vſufruc. leg.

Damnum eſt diminutio vel adẽptio patrimonij, & dicitur à demo, vel diminuo ſecundum Hoſt. ff. de damno infec. l. 3. Etiam quandoque damnum eſt lucrum ceſſans. Et diuiditur dãnum ſicut actio, quia alia eſt de damno dato, alia de damno infecto, & actio de damno dato competit ex leg. Aquil. require ſupra actio legis Aquiliæ. Differtque damnum à periculo, quòd damnum propriè refertur ad ad res ſeu pecunias, periculum autem ad perſonam. Et de duplici damno, circa rẽ. & extra rem, vide infra damnum infectum, vbi complura de damno.

Damnum infectum ſecundum Specul. de nou. oper. nuntia. in tract. libellorum. § nunc dicamus, dicitur ſi ædificium alicuius ruinam minatur ædificio vel prædio alterius vicini, tunc enim ædificij iſtius vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minantis petere poteſt, quòd ſibi caueatur nomine damni infecti, quæ ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini, ff. eod. tit. l. in hanc ſtipulationem. & l. ſed & ſi conducere, & l. damni infect. r.

Et

Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit, non quando accreſcit. Quãdo autem lucrum amittis, damnum non pateris. Etiam quoddam damnum ſiue intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtrumenta, quibus poſſeſſio firmatur, teneris mihi ad damnum, ꝙ contingit propter ablationẽ inſtrumentorum. Et quoddã damnum extra rem. Differũt etiam damnum & iactura: vt not. Ioan. And. in nouella. de electio. quia ſępe. lib. 6.

Daphne erat ſuburbanũ iuxta Antiochiam valde amęnum quod 80. ſtadiorum ambitu continebatur. In eo erãt ſpectatiſſimæ lauri, a quibus nomen ſumpſit. Erant ibidem, & cupreſſi miræ amęnitatis, de quib. non excidendis, vel vendendis ſpeciali titulo cautum eſt. lib. 11.

Dapiſcer dicitur ferens dapes, & eſt nomen officii magnæ dignitatis in curia Imperatoris, vnde inter proceres eligẽtes Imperatorem computatur.

Dapſilis eſt ille, qui liberaliter ſecundum menſuram communicat.

Dardanarii dicuntur a Græcis propolæ, qui omnia præemũt, vt poſtea carius vẽdãt vulgo reuenditores appellantur.

Dare in arte notariatus dupliciter capitur. ſ. propriè & impropriè. Propriè quando res datã tranſit in dominium accipientis, vt in inſtrumentis in quibus agitur de rerum alienatione & dominii tranſlatione, in quibus transfert dominium ſi tradens erat dominus, alias non. Vnde dare proprie eſt accipientis facere aliter enim non datur, niſi ſic detur quod in ipſum cui datur, ſtatim dominium trãsferatur. Impropriecapitur in inſtrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis, vbi ille qui locat vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et eſt differentia inter dare, donare & tradere. Nam tradere dicitur, qui ſolum poſſeſſionem transfert, & non dominum. De hoc no. 23. q. 6. §. vlt.

Dare intelligitur qui remitiť. l. & generaliter. ff. de calũm. & l. ſi mulier. ff. de conditi. ob. cau. Bar. in l. Modeſtinus. ff. de ſol.

Data vel datum eſt caracterizatio in fine conſtitutionum, vel literarum inſcripta, ex qua cognoſci poteſt quo

anno, menſe, vel die inſtrumentum, vel quęlibet litera emanauit,& a quo tempore obliget conſtitutio, vel proſit gratia in ſcriptis facta. vi de de hoc Ioan.Andr.in fin. lib.6.ſuper verbo data.

Datio in ſolutum eſt datio pro ſolutione & ſatisfactione verbi gratia. Cum Petrus deberet Ioanni centum,agi tur inter ipſos, vt Petrus det ei in ſolutum. i. pro ſolutione & ſatisfactione eiuſdem vnam domum.

Datiuus quandoque reſoluitur in ablatiuum per præpoſitionē,vt ei.i.ab eo.l 2.de cond. trit.ff. vſu. quemadmodum ca l.huic ſi cer.pet l.fi.de do na.cau.mor.l.ſenatus. §. ſi duob.vbi exponitur vtri eorum,id eſt a quo.

Datiuus quid importet, vide Bar.in l.impuberem.§. fina. ff.de falſis.

D *ante* E.

DE,iſta præpoſitio quandoq; auget,vt in dictione depoſitum vt not.ff.depoſi. l. 1.in princ.Aliquando priuat, vt 35.diſt.epiſcopus.Idem quādoque exponitur de ideo ꝓpter,vt de re familiari, ideſt propter rem familiarem. C. quando ciui.ac.præiu.cri.l.e. vnica.in princ.Aliquando.i. pro, vt ff. de aqua plu.arc. l. poſt venditionem.Aliquando ponitur pro a.l.ſi is, qui rem.§.fi.ff.de fur.Aliquando de,mutat ex toto ſignificatū dictionis, cui adiungitur, vt deſtruo,dedecus, degener. Aliquando nec addit,nec minuit,vt detergere,ideſt tergere,in auth.de mon.in princ. Et regulariter ponitur declatiue.ff. de arb.l.ſi de metis, cum aliis concor. Interdum ponitur pro ſuper.C.ſi a non comp.iud.l.3. interdum ponitur pro valde,vt de properat,id eſt valde properat, C. de vet.iu.enu.l.2.§.ſed quia diuine. Aliquando ponitur pro ſecundum,vt de libellis. ideſt ſecundum libellos. 20. diſt.de libellis.Aliquando ꝓ turpiter,vt d̄pectus,ideſt turpiter pactus.ff.de calum.l.& generaliter. Aliquando ſubauditur a iure.ff.de adul.2.§. lenocinii.in fi.Aliquando de notat cauſam materialem, vt ff.de coniun. cum eman. lib.l. 1.§.nunc videamus.Itē an iſta præpoſitio de ſignificet cauſam proximam,vel remotam,uide Bar.in l.ſi finita.§.deinde.ff.de damnis infectis.

Debet,

Debet, & oportet, aliquando, dicunt neceſſitatẽ, aliquãdo honeſtatem, vide Io.And.in c.ſi de iur. calu. ſuper verbo per teipſum,& not.in c.intel leximus, in verbo debet, de iud.

Et nota,quod verbum debet,in ꝓpria ſignificatione impor. tat neceſſitatem,vt eſt gloſ. in cle.attendentes. in verbo debeant. de ſta.regula. Sed honeſtatem ſignificat,vbi ęquitate ſuadente verba poſſunt improperari.C. de pig. l.3. No.tamen vbi materia eſt indifferens,verbum dẽt, regulariter importat neceſſi tatem,gl.in cle.attendentes: de ſta.reb. Item deberi id di citur,quod quacunque actio ne debetur l.pecuniæ verbũ §.fi.de verb.ſig.

Debiti diem venire, eſt debitũ poſſe petere.

Debitor eſt,qui accipit pecuniã a creditore. Item ſecundum Mar. dicitur, qui nactus eſt exceptionem iuſtam, nec a naturali æquitate abhorrentem.i.diſcrepantem,ſecundũ Acc.in l.Marcellus.ff. de re. iur.Sed proprie is eſt, a quo inuito exigere poſſumus.l.c. debitor.de verb.ſig.

Debitum eſt, in quod aliqs alteri,& naturali,vel ciuili obligatione tenetur. Et debitũ intelligitur remitti in redditione chirographi,vel inſtru menti,non autem ſic in red ditione pignoris. Item debitum eſt,quod exigitur ab inuito,ff.de ver.ſign.l.debitor. & eſt gl.in cle.1.de deci Et debitum ciuile poteſt capi duobus modis. Vno modo efficaciter & proprie, prout eſt in chirographo poſt bien nium,vel in obligatione ciui li reſultante ex ſententia. l. Iulianus.ff.de cond.ind.Secũ do modo improprie,& inefficaciter, prout eſt in omni debito regulariter,cui obſtat exceptio,uel etiam pone exẽ plum ſecundum gl.in l.1.ff. de cond.inde. ſ. in chirogra. ante biennium.

Debitum grauius quod dicitur vide Bar.in l.ſi quid ex famoſa.ff.de ſol.

Decanica dicuntur carceres, in auth. apud quos opor.§ pe.

Decanus nomen dignitatis, eſt eccleſiaſticæ,ſic dicta, quod forte ab initio decani præerant decem clericis, ſicuti & in re militari decani appellã tur,qui decem præſunt militibus, vt accipitur in tit. C. de deca.lib. 12.Significantur tamen quandoque hac appellatione etiam archipresbyteri.

ri, vt in c. in capite 50. diſtin. Interdum & clerici eccleſiæ Conſtantinapolitanæ. l. non plures. C. de ſacroſ. ecc. eo ꝙ in decanis eſſent diuiſi.

Decaprotia, ideſt decem primatus. annumeratur inter munera ciuilia mixta. l. fin. ff. de mu. Erāt. n. de dacaproti, ſeu decem primi ex decurionib. qui tributa exigebāt fiſcalia.

Decedere aliquando ſignificationem habet contrariā verbo accedere, vnde & deceſſio pro diminutione, l. pecuniæ verbum. §. i. de verbo. ſignific. Magiſtratus autem decedere dicuntur, qui ei, qui ſucceſſor miſſus eſt, cedunt.

Decemprimi, vide Decaprotia.

Decemuiri quando primum creati, & qua de cauſa, vide l. 2. §. & cum placuiſſet, de origi. iur.

Deceſſio, vide Decedere.

Deceſſor dicitur, qui obiit nullo medio, preceſſor qui ante deceſſorem, anteceſſor, qui ante prædeceſſorem, 93. diſt. cap. i. per Arch. Apud Iuriſconſultum eſt, cui e prouincia abeūti ſucceſſor miſſus eſt. l. 4. de offi. proc.

Decidere eſt tranſigere. l. cum hæreditas, de adminiſtratione tutor.

Decima ſecundum Hoſt. in ſum. de deci. §. 1. eſt omnium bonorum mobilium licite ꝗſitorum pars decima Deo data, diuina conſtitutione debita, vt colligitur de decim. c. 1. & c. parochianos. c. non eſt, c. tua nobis. §. verum. ca. cum non ſit. Et eſt danda de omnibus bonis iuſte acquiſitis. eod. tit. cap. extranſmiſſa, & c. commiſſum. ſ. de lana, ſęno, & piſcariis, nullis deductis expenſis. c. paſtoralis. eo. ti. & c. cum homines, etiam de molendino ad ventum, c. cum ex tranſmiſſa præal. Itē de apib. & omni fructu. cap. nuntius. eo. tit. & tenentur decimæ in ſignum vniuerſalis dominii, nec ſunt retinendę, ſed ſoluere compelli debent per eccleſiam, de app. re. cap. tua nobis 2. in fine. De hoc vide glo. in verbo præmoniti. in cle. 2. de iud.

Decimarum tres ſunt ſpecies ſecundum Hoſtien. in ſum. ſcilicet quædam perſonales, quæ debentur ex opere perſonali, vt ex artificio. ſciētia, militia, negotiatione. &c. quędam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis; vt vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ ſunt illi eccleſiæ, in cuius parrochia ſita ſunt prædia. de dec.

ad apoſtolicæ. etiam decìmas prædiales tenentur ſoluere iudæi. 1.c.de terris,eod. tit. Item debent ſolui de diuerſis ſeminibus vnius agri, non tantum de vno,ſi fuerit ſucceſſiue ſeminata.capit.ex parte canonicorum.eo.titul. Etiam Ciſterienſes,& alii, q nullo gaudent priuilegio,dare tenentur decimas de terris de nouo acquiſitis, licet eas propriis manibus excolant.c.nuper.eodem tit.Quędam ſunt decimæ mixtæ, ſecundum Hoſt.ibidem,& poſſunt dici hæ,de quibus dubitatur vtrum ſint prædiales, vel perſonales, vt de agnis, & fœtibus aliorum animalium, quæ ſunt in paſcuis, & gregatim paſcuntur.

Deciſio eſt lex Imperatoris, de quo vide C.de contrah.& cõmi.ſtip.l.veteris,& de emen. iuſti.cod. in pri. ſuper verbo deciſ.& inſt. de nup.§. vnde quæſitum. Aliquando ponitur pro tranſactione.l.ſi hæres.ad l.fal.

Declinare ſententiam eſt paulatim illas infirmare,& ideo niſi ſententia declinetur.reb. iudicatis ſtabitur.

Decoquere eſt conſumpto patrimonio creditores ære credito fraudare: vnde decocto res,quos vulgo vocamus fallitos,vt opinor quod creditoribus fidem fefellerint.

Decolorari, pro infamia nota ri.l.eum qui.C. de epiſcopi. & cler.

Decretalis bonorum poſſeſſione, quæ ſit, vide ſupra bonorum poſſeſſio extra ordinaria.

Decretalis epiſtola eſt, in qua Papa ad conſultationem alicuius reſpondet. de reſcrip. capit. 1.ſiue ſolus ſiue de cõſilio fratrum, vt de electione bonæ memoriæ. 1. Vnde decretum ſtatuit, decretaliſque reſpondet. Et differentia horũm nominum, decretalis epiſtola, decretum, canon,dogma,mandatum, interdictum, & ſanctio, eſt gloſſ. ſummi diſtinctione 3.

Decretum ſecundum Speculator dicitur multis modis, vt in titul de primo, & ſecundo decreto. §. dicitur ergo Quandoque dicitur ſententia diffinitiua, vt ff. de re iudic.l.decreta, vel interlocutoria,vt ff.de acçeſſo.l. 1. in fin. Quandoque dicitur id, quod Papa conſtituit ſeu ſtatuit,de concilio cardinalium nulla facta conſultatione, & tunc in ſcriptis redigitur, ut

de

de reſc.præſenti. 20.diſt.ſi de creta & c. ſeq, Quandoq; eſt conſequens conſenſus eligẽtium in ſcriptis redactus, vt 2.q.1.legum,& de elect.cap. innotuit. Quandoque eſt illud, quod capitulum, vel ordo, vel vniuerſitas, uel maior pars ordinauit, vt ff.quod cuiuſ.vni.no.l.plane,& quaſi ꝑ totum. Quandoque eſt iudicis autoritas in alienationib: rerum præcipue minorum interpoſita, vt C. de p̃d.min. l.inter & per totum. Quandoque decretum dicitur autoritas principis in reſcriptis beneficialibus interpoſita, vt de reſcr.c.gratia.lib.6.& ſecũdum Azo.illud decretum eſt confirmatorium gratiæ, q̱a ex hoc princeps inſinuat ſuã voluntatem, quæ ſeruanda eſt, etiam ſecundum cũ ligat ignorantes. Eſt etiam quoddam decretum decurionum, quod in inuitos ſuper muneribus rerum tribui poteſt, exceptis eis, qui in liberalium ſtudiorum laboribus ſunt, & qui medendi cura fungũtur. C.de decr.de.l.exceptis.libr. 10. Quandoq; decretum eſt iuſſus iudicis, quo mãdat bona alicuius propter eius contumaciam poſſideri, & illud diuiditur in primum & ſecũdum decretum. Decretum primum eſt primus iuſſus iudicis, quo mandat bona propter contumaciam in pœnã contumacis detineri. Vel ſic deſcribitur. Primum decretum eſt alicus rei prohibitæ vel permiſſæ regulariter, in certo caſu facta prima prohibitio, vel permiſſo, referendo ſingula ſingulis. Secundum decretum eodem modo deſcribitur, niſi quod ibi ponitur ſecunda prohibitio, vel ꝑmiſſi, & taliter dicitur primũ reſcriptum ſecundi. Quandoque interponitur primum decretum, & non ſecundum, quia in aliquib.uon eſt opus ſecundo, vt not.in capit.quoniam frequenter. §. in aliis, vt lib.non conteſt.ſuper verbo conſtituitur. Et illud decretum habet locum ĩ actione reali vł perſonali, licet diuerſimode, vt d.§.& §. ſequ. & interponitur ante litem, & poſt, quotieſcunque aliquo contumace exiſtente adhuc non ita liquet de cauſa, quod diffinitiua ſententia valeat terminari, vt in d.c.quoniã. præal. Decretum ſecundum eſt ſecundus iuſſus iudicis, quo licet bona alicuins propter contumaciam poſſideri quę prius ex primo decreto de-

detinebantur,vt de eo q mit. in poſ.c.1.in gl.vlt.Et habet locum ſecundum quoſdam in actionibus perſonalibus tantum,quia ſecundum Ber. in glo.vbi ſupra in realib. ſo lum lapſus anni conſtituit miſſum ex primo decreto verum poſſeſſorem,nec eſt op' ſecundo,ſecundum alios tamen habet locum iàm in realibus quàm in perſonalibus, de hoc plene Bart. in c.contingit de dol.& cont.in glo. vlt.Vel ſic ſecundum Lu.de Ro.Eſt prima iudicis aggrauatio punitiua cõtumaciæ,& ſic ſuo modo diffinitur ſecũdum decretum. Et ſecundũ non poteſt interponi niſi cõtra latitantem. Et latitatio eſt debitoris abſconſio fraudulenta,in damnum creditoris.l.fulcinus.§.ſi quis poſſidet.ff.ex qui.cau.i poſ.eatur, quod eſt verum niſi periculum ſit in mora,tunc.n.interponitur ſecundum decretũ contra non latitãtẽ debitorẽ vt, rem no.Io.And.in c.conſultationibus.de off.deleg.in nouella.& Bal.dicit in c.i.de mi.va.qui cont. in vſib. feu. Sed vtrum ſecundum decretum ſit ſententia interlocutoria,vel diffinitiua, effectus eſt magnus,vt in c. cum ceſſante.de app.& l.quod iuſſit. ff.de appel.vbi per Bar.& C. de epiſ.aud.l 2.per Bal.& l. ſi finita §.ſi forte.ff.de dam. inf.vbi per Dy. Sed Lud. de Ro.dicit,quod ſecundum decretum eſt ſententia interlocutoria.allegat gl.ſingularẽ in præſenti.§.cum autem.in uerbo admodum. C. de his qui ad eccleſiam confu.nor. Io.And.in gl.magna.in fine cap.1.de rebus eccle nõ alie. lib.6.& ibi vide iura de hoc.

Decubuerit,id eſt in lecto iacuerit.ff.ſi quis cau.l.2.§. ſi non propter ualetudinem.

Decurio dicitur, q ii decimam partem de bonis ducit,uel q eſt ſuper decem milites conſtitutus in curia dominorum uel principum,ſicut centurio ſuper centum, q ii alias etiã uocatus eſt centenarius. Et utuntur illo uocabulo theologi,quia dicitur 1.Machab. 3.quod Iudas conſtituit duces populi tribunos & cẽturiones. Beda tamen dicitur ſuper illud Luc.23. & Matt. 15.Ioſeph nobilis decurio,ꝙ decurio uocatur ideo, quia eſt de ordine curiæ, & officium curiæ adminiſtrat.Qui etiam ſecũdum eum dicitur curialis,a procurando, quia procurat munera ciuilia, & cũ

curialia. Vide de hoc.ff.de decurio. & fili.eorum. Quidam autem dicuntur decuriones appellati ex eo, quod cum ciuitates, & municipia conſtruebantur, cuiuſque loci gratia cõſilii, decima pars hominum colligebatur, vt ff. de verb.ſignif.l. pupillus. §. decuriones. Etiam quidam dicunt decuriones eſſe ex eo dictos, quod cum Coloniæ ducerentur, decima pars eorum, qui ducebantur in conſilium publicum conſtituebantur. & decuriones vrbis Romanæ a muneribus excuſabantur, vt C. eodem titulo lib. 11.

Decuſſare.i.ornate.

Dedecus, quando aliquid dicitur fieri cum dedecore, vide Bar.in l.2.§. ſi mancipatus. ff.de bonorum poſſ. contra tab.

Dederit. i. dare voluerit. ff. de verborum oblig. l. ſi ſtipulatus ſum damnum. Aliquãdo dederit exponitur, ideſt reddiderit.ff.loca.l.in naue Saupheli.

Deditia libertas, ſecundum Az. in ſum.cod.tit.hodie ſublata eſt, ſed olim eorum dicebatur deditia libertas, qui ſic ſeruiebant, vt toto tempore vitæ ſuæ ſeruili iugo detinerentur, poſt mortem vero eriperent in libertatem colligitur in l. vnica.C.de la.libr. tol.& inſt.de ſucceſſ.li.§.vl. & l.vnica.C.de dedi.libi.tollendi.

Dedititii liberti olim erant, & dicebantur, quia hi, qui ſe dedebant timore deſtructionis ſuæ, hanc talem libertatem conſequebantur, & dicebantur liberti, forte propter ſpẽ libertatis, vel uerius liberti vocantur, quia uere liberri erant, licet ſeruire cogerẽtur. Hodie uero non ſunt. Azo in ſum.C. de dedi.liber.tol. erant autem hi peſſimæ conditionis, quia toto tempore vitæ ſuæ erãt ſerui & in morte liberi, ut dictum eſt, vt inſ. de lib.§. libertinorum autẽ. Et dicunt docto. quod tales non erant ſerui, ſed coacti erant ad ſeruiendum & erãt ad ſeruiendum& erant inducti ex l.alia ſcientia, quæ etiã multa alia, (.ſ.mala,) induxit, ut in gl.inſt.ti.prælleg. Sed de dedititiis aliter, & uerius Theophilus & Caius in inſtit.

Deductio eſt defalcatio,

Defalcare, idem eſt quod deducere, & detrahere.

Defendere eſt uicem domini ſubire, uel illud facere, quod fa-

facerer dominus in lite; & ꝓ co reſpondere.

Defenſio quotuplex eſt, uide Bar.in l.de pupillo.§.1.ff.de noui oper. nun. & quó iure eſt introducta, idem Bar.in l. ut uim ff. de iuſ. & iure, & quot modis ſumatur defen ſio.Bar.in liberto.in fine.ff.de neg.geſt.Quando aliquid di citur fieri ad defenſionem,ui de Bar.in l.1.C.unde ui.Inter dum ſumitur defenſio pro excuſatione, ut l.Sed etſi.de uſur. Aliquando pro exce ptione, ut l.ſi quidem, C. de exce.

Defenſor eſt ille,qui ſine mãda to cautione pręſtita de iudi cato ſolui, alium defendit, uel eius defenſioni ſe offert, ut ff.de procur. l. ſi procura tor,§.fi.

Defenſores ciuitatum ſecun dùm Azo.in ſum.eodem titu lo ſunt hi,qui in omnibus tã quam patres potius,quàm ut iudices ſe habere debent, ut ita nominis ſui vtantur offi cio.C.eodem titulo.l.3.& au thent.ut iudices ſine quoquo ſuffrag.§.eos. In eſt autem officio defenſoris huius præ bere autoritatem his, quæ aguntur apud eum ex uolun tate partium,ut adoptionis, emancipationis, manumiſſio nis teſtamentorum inſinua tionis,vt in auth.eo. tit.§.ſed neque proprias. Item dona tionis inſinuatio. In conten tioſa autem iuriſdictione hẽt cognitionem uſque ad ccc.au reos,ut in auth.præalleg.§.& iudicare.

Deferre aliquem eſt eum accu ſare, ſed deferre alicui, eſt grates & reuerentias ſibi face re.ff.de accuſ.l.libellis. Et ſic dicimus plus deo deferendũ eſt, quàm homini. Deferre autem appellationi,eſt illam admittere. Differunt tamen deferre & accuſare in hoc,quia deferre fit reo ab ſente,ſed accuſare fit reo prę ſente.

Deferre iuramentum eſt aliquẽ arctare,uel aſtringere ad iu randum,& quandoque defer tur à iure,quandoque à iudi ce,qñq; à parte,qñq; ẽt decla tio à parte parti defertur, de oĩb.his no.C.de iureiurã. l. 1.

Deferueſcere iram alicuius dici mus,cũ ex irato mitis reddi tur,l.quis ſit,§.idem ait, de ędil.edi.

Deficere dicuntur, qui ab ijs, quorum ſub imperio ſunt, deſiſtunt, & in ho ſtium numerum ſe confe runt. l. amiſſione, de capit. dim.

N Defini-

Definitio eſt plurium rerũ ſummatim facta traditio: quod idem eſt cũ regula. l. omnis definitio, iuncta l. 1. de regul. iur. Diffinitio aũt eſt propria, & breuiter cõprehẽſa rei ſubſtantiæ enunciatio: q̃ cõſtat ex genere, & differentijs, Bar. in l. 1. de teſtamentis.

Deflorare virginem quid ſit nò. per Arch. extra de deſpũ. impube. c. vnico, lib. 6.

Defructũ. muſtum eſt, quod decoquitur quouſq; tertia pars relinquatur.

Defunctio eſt à debito liberatio, inde defunctus, ideſt, liberatus. Secundo idem eſt quod mortuus. Et fortè dr̃ iõ mortuus defunctus, q̃a liberatus à miſeria conditionis humanę.

Defunctoriè, & pfunctoriè idẽ ſonant, quod tranſitoriè, vel curſoriè, & negligenter.

Deglabrare ſeu deglubere eſt corticem eximere. l. cædere. ff. arbo. fur. cæſ.

Degradare eſt deponere de ordine, vt 81. diſti. dictum. Qualiter autem habeat fieri degradatio, no. de pœ. capit. degradatio. lib. 6. nam deponere fit ſimplici verbo, ſicut ſuſpendere, degradare autẽ cũ ſolemnitate.

Deierare eſt falſe iurare. c. ĩ literis de teſt & c. literas de p̃ſu.

Deinceps, i. deceætero, C. de epi aud. l. nemo deinceps.

Deinde, vide inſtit. de re. diui. §. inſula.

Delata hæreditas intelligitur quam quis adeundo conſeq. poteſt. l. delata, ff. de verbor. ſignifi.

Delator eſt, idẽ, quod accuſator, vel qui bona aliqua tanquam vacantia fiſco denuntiat, i. manifeſtat: Et nota, ꝙ deferre dicitur multis modis, primo, i. afferre ſeu offerre, vnde dr̃ hęreditas deferri: vt l. 2. C. de carbo. edi. Item accuſare de quolibet crimine: vel. iubemus, C. ad l. Iul. repet. Itẽ delator, ideſt, bonorum nuntiator. l. intra, ff. de di. & tẽp. p̃ſcr. & Bar. in rub. de delà. & de hac materia, vide plenè ꝑ Bar. in dicta rub. de delato. lib. 10. C.

Delegare plura ſignificat. Primo eſt aliquem iudicem loco ſui, & authoritate ſui iudicaturum conſtituere vel ſubſtituere: vt l. præcipimus, C. de appellatione circa mediũ, & l. ſequen. in fin. Quandoque eſt in locum ſuum vel vice ſui alium rerum creditorẽ dare, vel cui iuſſerit creditor. Et hoc modo inter delegatum, & eum, cui fit delegatio oportet interuenire ſtipulationem, vel litis conteſtatio

tio. His enim modis fit hæc delegatio.vt l.delegare.ff. de not.Et Azo.in ſumm.eodem titul.de not.n.poſſum, i. vice mea debitorem meum dare creditori, & ex delegatione liberor ego à creditore meo, & extinguitur ipſa delegatio qua tenebar, vt quando tibi ſum obligatus, & aliũ habeo debitorem mihi obligatum, & iſtum tibi aſſigno,vt debitum ab eo recipias, te & ipſo volentibus,hæc eſt delegatio quædam. Interdum delegare eſt deſtinare, ſeu aſſignare,vnde in l.2 ad l.Iul. pecul. pecunia delegata,i.deſtinata.

Delegatus eſt,cui cauſa committitur terminanda vel exequẽda,vices delegantis repræſentans, & in iuriſdictione nihil proprium habens, vt. ff. de offic.eius cui man.eſt iuriſdition.l.prima in fin. & extrà de offici.deleg. ſanè quia, & capitulo cùm olim, & Hoſti. in ſum.eodem titulo, vel ſic. Delegatus eſt is, cui à ſummo pontifice, vel ordinato, vel delegato principis cauſa committitur. Item indè venit ſubdelegatus, qui dicitur, reſpectu delegati. Item is, cui principium cauſæ vel medium committitur, & ſic iudex propriè dici nõ poteſt: vt capitulo,ſuper quæſtionũ. §.porrò,eodem titulo. Delegatus tamen propriè delegare poteſt principium mediũ, & finem.in §.intentionis, capitulo, ſuper quæſtionum præalleg. Vel ſecundum Specul.eodem titulo, in princip. eſt is,qui ex alterius commiſſione recipit alicuius cauſę iudicialem cognitionem, uam & ſubdelegatus eſt, cui per aliquem habentem iuriſditionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum, non iure proprio, ſed de iure mandantis.Et differt à ſurrogato, & conſeruatore. Nam ſurrogatus habet iuriſditionem iure ꝓprio, & merum imperium, ſicut iudex principalis, cui ſurrogatur, ſed conſeruator nullam habet iudicialem cognitionem, ſed tantum poteſtatem ſuper notorijs, & manifeſtis capitulo ſtatuimus, de officio delegat.libr. 6. Iudex autem delegatus habet iuriſditionem in eccleſiaſticis perſonis,non propriam, ſed à ſuperiore commiſſam,vide Gofredus in ſum. eodem titulo. Et delegatus in cauſa ſibi delegata maior eſt ordinario. de of.dele.ſanè 2.& de offic. ordinat.paſtoralis, quia talis

vices gerit delegantis.

Deliberare eſt factum diligenter tractare, vel in mente reuoluere, vel cum amicis ſuis explorare an expediat ſibi illud, admittere, de quo quæritur, puta hæreditatem agnoſcere vel adire, vt leg. ariſto. in principio, ff. de iure deliberation.

Deliberatio eſt prouida cauſæ circunſpectio, cum qua ratio totum agit, & furor ſibi nihil vẽdicat. 2. q. 3. illa præpoſito rum, & c. ſeq.

Delictum dicitur quaſi derelictum, & nota, prout ſupra tetigi in uerbo contractus, ꝙ ſicut actionum quædam proueniunt ex contractu vel quaſi cõtractu, ita actionum quędam proueniunt ex delicto, aliæ verò ex quaſi dilecto. Ex delicto proueniunt actiones, vbi delictum perſonæ verè & directè comprehenditur vt eſt videre in furto, rapina, homicidio. Ex quaſi delicto vbi perſonæ delictum verè, & directè non comprehenditur, ſed interpretatiuè vel iuris fictione: vt ſi iudex per imperitiam ſuam malè iudicauit, tenetur parti, quam læſit ex quaſi delicto. Item ſi tenes in domo vel officina aliquem prauum hominem, qui damnum dedit mihi, teneris ex quaſi delicto, eo ꝙ in culpa ſis vtendo malorum hominum ope. Et eſt delictũ de ſertio boni. Peccatum vero prauus actus. Sed crimen eſt peccatum graue accuſatione & damnatione digniſſimum. Hæc eſt differentia ſecundũ Aug. 81. diſtint. cap. 1. & no. de pœniten. diſtin. 1. ſi peccatum, & per Ioan. Andr. in regula peccatum. Et pro differẽtia inter delictum, & peccatum eſt bona gl. in l. 1. C. ſi ad deli. vbi dicit Accur. Delictum eſt genus generaliſſimum, ſiue veniat ex animo, ſiue non. Crimen vero genus ſubalternum. Continet enim ſub ſe furtum, adulterium, & alia, quæ ex animo proueniunt, i. ex conſcientia. Addæ, ꝙ delictorum quędam ſunt publica, quædam priuata, de quibus infrà in verſicu. priuata. Item aliud eſt delictum generale, aliud ſpeciale. Generale eſt, quod certa appellatione plurima eiuſdem naturę crimina complecti poteſt, vt furtum, homicidium, falſum: quod Doctor. noſtri nominatum delictum appellant. Speciale uerò delictum Iuriſconſulti intelligũt, quod Doctor. innominatum dicunt.

dicunt, vt cùm qs in ius vocatus non paret, cùm temere appellat: hæc enim facta pluribus ſpecialib. verbis deſignantur, non uno generali, ut copioſius declarat Alciat. in l. aliud eſt fraus, de verborum ſignifi.

Delinimenta pro blanditiis l. 4. de inoffi. teſt.

Deludit, i. decipit, & ſic deluſio non approbatur à iure, extra de alie. iudi. mu. cauſa fac. c. 1. & ff. de iud. l. ſi ptor. ibi, deluſoria eſsēt ptorum decreta.

Demens eſt, qui neſcit vel non poteſt exprimere quid velit, aut nolit. c. paſtoralis, de cle. ęgro lib. 6. vbi bonus tex. & glo. ibi ſuper uer. remittit.

Demoliri eſt diſſipare, vel deſtruere. Math. 6. Theſaurizate vobis theſauros in cęlo, vbi tinea non demolitur. Vnde demolitio. i. deſtructio. l. ſtipulatio. de ope. no. nunt.

Demonſtratio idē ſignificat, qđ oſtenſio. Nam omne verbū vel factum, per quod aliquid oſtenditur, demonſtratio dicitur. Ideo dicit tex. in l. certū ff. ſi cer. pe. Certū eſt, ꝙ nomine ꝓprio, vel alia demonſtratione, ꝗ vice nominis ꝓprij fugit, oſtēdit, & ſequit. Nō refert an ꝓprio nomine res appellentur, an digito oſtendantur. Et licet falſa demonſtratio non ſit demonſtratio, tamen ex ea quandoque ſumitur ſignificatum ad inualidādum actum, qui aliàs ea non expreſſa eſſet validus, verbi gratia. Teſtator dicit. lego vxori meæ veſtē, quæ cauſa eius parata eſt. Hæc verba, quæ cauſa eius, &c. ſunt demonſtratiua. Sed pone, quòd nihil eſt paratum cauſa eius, tunc demonſtratio eſt falſa, & dicit tex. in l. Quintus Mutius, ff. de auro, & argento legato, quod nullum eſt legatum. Secus ſi diceretur. Veſtē meam purpuream, quę cauſa eius facta eſt, quia licet demōſtratio ſit falſa, tamen apparet de re legata per verba prę cedentia, vt in l. Quintus Mutius. præall. Et ſi uis ſcire pleniſſimæ, an & quando falſa demonſtratio vitiet diſpoſitionem tradit Bartol. in l. demonſtratio. ff. de condi. & demon. Porro demōſtratio ſic differt à cōdōne, ꝙ demōſtratio plerūq; factam rem oſtendit, cōdō verò futuram. l. ſi nominatim, eod. tit.

Dena, i. decē, ſed diſtributiuè, ut ſi legē Titio, & Seio dena, intelligur ſingulis decē legaſſe, ff. de ver. ob. l. ſi ita ſtipulatus & ff. de lega. 1. l. ſi quis teſt.

Denarius dicitur à numero decē,de conſe.diſt.5. ieiunium.

Denique.no.Arch 3. diſtinctio. denique.

Denuntiare eſt crimen alicuius ſuperiori nuntiare,vt præpoſitio,de augeat nuntiationem, vt in ſimile,ff.depoſ.l.j.ī prin. Hoſtien.autem in ſumma,titul.de accu.& rub.de denuntia.§.1.dicit, quòd denuntiatio eſt criminis alicuius apud iudicem ſine inſcriptione facta delatio, ad pœnitentiam agendam,vel aliam legitimā pœnam imponendam, vel etiam ad vtrunque,& in §.ſequent.ipſe diſtinguit denuntiationem,dicens.quòd quædam eſt denuntiatio pœnitētialis,& Euangelica, & ad illam quilibet admittitur.Quædam verò iudicialis, & canonica, & ad illam non quilibet admittitur.Vide ibi de illa,& in reportationib. Ioan.Andr. c.nouit.de iudi.Eſt & denuntiatio ſpecies proteſtationis, quæ ad alium mittitur, vt cū aliquem admoneo,vt ab emptione deſiſtat, vt defendendæ cauſæ adſit,vt à matrimonio in cauſa legis Iuliæ exercendæ abſtineat.Alc.in l. deteſtatio,de ver.ſig.

Denuo,i.de nouo,vel iterum.

Depeciſci eſt turpiter paciſci. Inde depectus,i. turpiter pactus,l.3.de calu,

Dependere,ſoluere,& præſtare, l.3.§.in iis,de vſu.

Deperditum dicitur,quod deſijt eſſe in rerum natura.l.deperditum,de pet.hær.

De plano aliquid dicitur fieri, quod iudex ſine figura,& ſtrepitu iudiciario facit,de cuius verb.ſignificato habes hodie plenè, de verborum ſignific. in clem.ſæpe.Arc.de elec.capitulo,indemnitatib.libr.6.ſuper verbo ſtrepitu,& figura. Dicitur ergo iudex aliquid facere de plano,qſi,ſ.non eſt in conſiſtorio,vt,ſ.reſidens in loco,in quo iudicare cōſueuit, & aliqualiter inſtructus, ſine iuris ſolemnitate aliquid facit,ſtatuit aut determinat.

Deportare eſt aliquem perpetuo exilio damnare: ſed relegare etiam ad tempus, ff. de interd.l.relegatorum, §. hæc eſt differentia.Et in gl.inſtit. quibus mod.iuſ.pa.po. ſol, §. relegati.

Depoſitum eſt,quod cuſtodiendum alicui datum eſt l. 1. ff. eodem.Et dicitur à de,& poſitum,ſic quod præpoſitio de augeat, vt oſtendatur totum fidei eius commiſſum, apud quem ponitur quo ad cuſtodiam, & videtur ſeparata cuſtodia

ſtodia à deponente. Eſt ergo aliud pono, aliud depono, vt ff. eodem, l. 1. Quid ſit actio depoſiti directa, & contraria, require ſupra actio depoſiti.

Depoſitarius eſt is, apud quem res aliqua deponitur cuſtodiẽda. Et differt à ſequeſtro, q̃a depoſitarius ad hoc præciſe præciſè tenetur, vt depoſitori rem reſtituat, tenetur etiam maximam diligentiam adhibere. Sed ſequeſter neutri litigantium tenetur præciſè rem reſtituere, ſed indeterminatè illi, qui vicerit. Alia differentia habetur in l. licet ff. de poſi.

Deprecatio à deprecari, quod eſt precip. rogare, l. deprecatio: ff. ad l. Rhod.

Deprehendere aliquem, eſt q̃d barbarẽ dicunt, in ipſo facto capere, l. quod ait. ff. ad l. Iul. de adul.

Deprimere nauim eſt de mergere, l. cũ depreſſa, ad l. Rhod.

Derelictum dicitur illud, quod caret poſſeſſore, vel quod in nullius eſt poſſeſſione, vt inſt. de re. diui. §. hoc amplius circa finem.

Derogare eſt diminuere, vel in parte tollere, vel detrahere, vt ff. de verb. ſig. l. derogare, & differt ab arogare, ibidem, require ſupra abrogare.

Deſcribere eſt exemplum ſumere, q̃ Barbari dicunt copiare.

Deſertores dicuntur clerici, qui propriæ eccleſiæ miniſterijs, deſtitutis, ad aliam vitio fugę ſe transferunt vel confugiũt, vt 21. quæſtion. 2. placuit, & hoc ſecundum canones. Sed ſm leges deſertores dicuntur milites vitio fugæ ſuam militiam deſerentes, vt l. 3. de re milita.

Deſertum eſt locus non habitatus penitus neque cultus vltra memoriã hominum, vt c. 1. de verbo. ſign. li. 6. vnde, & deſertus pro neglectus. l. 3. C. de agr. & cenſi. lib. 11.

Deſerta cauſa dicitur, cũ altera parte abſente fertur ſentẽtia. eſidia ſimilis eſt imperitię. C. de teſta. l. ambiguitates, & q̃d eſt deſidia not. per Arch. 30. quæſt. 1. deinde deſides i. negligentes. C. de anno. & trib. l. iudices. lib. 10.

Deſignatus, i. electus, l. Barbarius, de offi. præt.

Deſignatores qui, vide ſupra in ver. brabeutæ.

Deſinere propriè eſt in perpetuum, vt rurſus non redeat l. fi. de aſſig. lib. Deſinere autẽ res abeſſe quando dicatur, explicat Iuriſconſ. i l. mulieris, de verb. ſign.

Deſiſtere eſt à negotio iam ſuſcepto abſtinere.l. deſtitiſſe, de iud.& ad Tur.

Deſtitutum teſtamentum,i. deſertum,ex quo nullus eſt hæres.inſt.de hær.quæ ab inteſt. §.cum autem.

Deſuetudo,& conſuetudo differunt ſm Bar. in l. de quibus, ff.de legib. Nam conſuetudo eſt,quando fit contra legem per ipſam cõſuetudinem, ſed deſuetudo eſt, quando non vtimur aliqua lege in iure poſita.

Deſultores erant, qui in ludis duos æquos abſque ephippijs agitantes ex altero in alterũ mira pernicitate deſiliebant. l.apud,de præſcrip.ver.

Detergere,i.publicare, vel teſtibus probare.C.de maleſi.l.& ſi excepta.

Deterrere præter vulgatum ſignificatum eſt, & à propoſito auertor,l.quod ſi.§.qui mãcipia.de ædil.edict.

Deteſtari eſt abſenti denuntiare teſtib.adhibitis. vt l.ſubſignatum,§.2.ff.de verb.ſign. & l. ſeq. Aliter aũt deteſtari eſt facta alicuius abrenũtiare,ſpernere, vel abominari.

Deteſtatio eſt cum teſtib. facta denuntiatio.

Detexta lana dicitur,cum perfecta eſt,& à textrinis inſtrumẽtis detrahi poteſt.

Detrectare,pro vitare, fugere, auerſari, vnde detrectatio, l. qui cum,§.qui poſt,de re mili.& l.ſi maritus ad legem Iu. de adul.

Detruſus in l.quicunque, C. de epi.& cler.eſt, quem canoniſtæ vocant depoſitum, latini verò exauctoratum.

Deũx eſt vna pars aſſis,quæ ex 11.vncijs perficitur,inſtit. de hær.inſt.§.hæreditas.

Dextas eſt pars aſſis,quæ ex 10. vncijs perficitur.

Deuſdedit eſt proprium nomẽ, c.tãta.de ſim. Similiter Deo datus,eo.ti.c.3.

D *ante* I.

Diabathrarij in l. 1.C.de excuſa.artif.ſunt coriarij. Alijs tamen ibi aliter legendũ placet:de quo vide Alc. ibidem.

Diacatharotia,in l. quicunque. C.de omni agro de ſer. eſt id munus. cum Imper. priuatis fundos cõcedit,vt purgentur, quod latius explicat ibi Alc.

Diacatoche(vt qdã legũt in p̃ all.l.quicũque)ſignificat titulũ poſſeſſorium prædii.

Diaconus Grecè, dicitur miniſter latinè, quia ſicut in ſacerdote

dote conſecratio, in diacono miniſterij diſpenſatio habetur. Et hypodiacones Gręcè dicuntur ſubdiaconi Latinè, quia ſubiacent pręceptis. Leuitarum. Et apud Hebræos Nathanei vocantur: vt habetur 21. diſtinctione cleros.

Diadema propriè, eſt corona imperialis.

Diarium præter ephemeridis ſignificationem refertur etiam ad vnius diei cibum, vel ad id, quod alicui datur, vt ſingulis diebus ſe alat, quo ſenſu plerunque in iure accipitur, l.diarijs, de adminiſtrat. lega.

Diaſtoli vel diaſtoleæ dicuntur cum aſtu diactatores vel diſtinctores logon, hoc eſt publicæ rationis. Et ſecundum hoc accipitur in gloſſa, de tabul.ſcri.logo.C. libro vndecimo l.4.

Diatretum Græce, tornatile aut factum torno ſignificat. Vnde apud Vlpianum, in l.ſi ſeruus,ad l.Aquilia. calix diatretus, & diatretarij notornatoribus, in leg.ſecunda,C.de excuſ.arti.

Dictare actionem vel iudicium eſt intendere, actionem vel agere.

Dictatores olim dicti fuerunt qui ſummum, magiſtratum gerebant, & quorum erat in maioribus cauſis ſententias ferre,vel dictare,vt,ff.de orig.iu. leg.2.

Dictice ſunt columnæ eccleſiæ, in quibus, imagines patrum ĩ ſuo catalogo ponuntur.Vel ſunt tabulæ, ſcribendi vel pingendi,à dicto dictæ.

Dictum à promiſſo eleganter diſtinguit Vlp. in l. ſciendum, de ædil.edil.

Didragma eſt denarius valens duos denarios, ſtater valet duo didragmata: vnde. Valet nummos didragma duos, ſtater duplicat, idem notatur per Arch. 1 1.quæſtion. 1: magnum.

Diducere,eſt diuidere,& diſtinguere,inſti.de obl.

Dienſes, populi Macedoniæ, quorum mentio in l. vlti. de cenſib.

Dies eſt duplex, naturalis,& artificialis. Naturalis eſt ab ortu ſolis vſque ad occaſum.Ciuilis eſt à media nocte, in ſequentem mediam noctem.l. more.de ferijs. Eccleſia verò Romana exorditur diem ab occaſu ſolis, & finit in ſequẽtẽ occaſum. Hæc Alciatus,in l.2.de verbo.ſignifi. licet Accurr.aliter diffinire, videatur in d.l.more.

Diem cedere vel venire obligationis quando dicatur, declarat apertè Iuriſc. in l. cedere de verb. ſig.

Diem diffundi vel (vt quibuſdam placet) diffindi, olim dicebatur, cum res, de qua erat controuerſia, in ſequentem diem cognoſcenda reijciebatur.

Diæta in vna ſignificatione eſt cœnaculum, in quo die magis quàm nocte ſolent homines reſidere, vt ff. de don. l. Lucius, vel domuncula conſtructa in hortis pro colligendis fructibus, ſeu oblectationis gratia, ita capitur in l. ſenatus. §. Marcellus. ff. de leg. j. In alia verò ſignificatione dicitur ſpatium vnius diei vel lapſus. Quartò eſt vnius diei certa & determinata comeſtio. Continet autem diæta legalis 20. milliaria Italica. Diæta vulgaris dicitur illa, quæ habẽt ſecundùm conditionem regionis.

Diætarij dicuntur, qui in cœnacula aliena ſe dirigunt animo furandi à dieta ſecũdùm primam ſignificationem ſic dicti, & ſic exponitur in l. ſaccularij, in prin. ff. de extraord. cri. licet ibi legatur in tex. directarij. Sunt, & diætarij ſerui deſeruientes in diæta. l. quæſi tum, § oſtiarij, de fun. inſtru. Item cuſtodes nauis, non pretio aliquo conducti ſed ob ſolum victũ. l. 1. nau. caup. ſtab.

Diffamator quis ſit, & quis dicatur diffamare, vide Bart. in l. turpia. ff. de leg. 1. & quãdo quis diffamari dicatur de maleficio an ſufficit in genere, vel in ſpecie mali fieri requiratur, vide ibidem Bar.

Difficile dicitur quandoq; quod nullo modo fit. 2. q. 6. biduũ. ver. ſi aduerſus, & gl. fi. de teſti. c. pręſentium. exponit nõ de facili. i. nullo modo. Adde quòd difficile interdum exponitur ideſt raro, vt ff. de leg. 3. Seio. & l. hęres meus, §. vxori. Aliquando difficile, i. nunquam. j. q. 1. ſi quis neque, & c. principatus, & ibi no. Aliqñ difficile exponitur, ideſt laborioſum, in auth. vt hi, qui ob. ſe ha. per res mi. §. quoniã autem. Aliquando, ideſt vix. 47. diſt. quantumlibet, & ibi no. Item qualiter difficilè, & facilè intelligitur: vide de hęre. inſti. l. ſeruus.

Difficultas, & impoſſibilitas ſæpe parificantur, vt pulchrè ponit Fely. in c. eccleſiæ San. Marię in 39. col. ver. ſecũdùm notabile eſt quòd eccleſia, de conſti.

Diffi-

Diffinitio, vide Definitio.
Diffinitiua ſententia. Require infrà, ſententia.
Diffundere vel diffindere diem quid ſit, vide ſupra in ver. diē
Diffundi vina proprie dicuntur quæ ex vaſis, in quibus defer buerunt, poſtea quam defeca ta ſunt, in alia vaſa transferū tur, l. cum vinum, de trit. vino & oleo leg.
Digeſtum ſecundùm Azo. in ſum. de vet. iur. enuc. dicitur legalis liber, qui alio nomine vocatur pandecta, ſeu liber pandectarum, ex quo omnes diſputationes, & deciſiones legitimas in ſe habet, quem in 50. libros partiales digeſſit Imp. Collectus autē fuit iſte liber ex veteri iure, quod ab vrbe Roma condita & à Ro muli temporibus vſque ad tē pora Iuſtiniani ferè ꝑ 1400. annos confusè ſtatutū obtinuit. Et extendebatur in duo millia penè librorum, & tri cies centena millia verſuum vel reſponſorum, vt patet C. de vet. iure enucl. l. 2. §. ſed cum omnia. Et dictum fuit digeſtum eo, quia omnia ibi dem decidentia digeruntur & ſoluuntur, ſecundùm Acc. in proœ. inſti. Dicitur autem Pandecta à pan, quod eſt to tum, & decta, doctrina, quia ibi eſt tota doctrina omniū Iuriſ. vt in §. præalle. cū omnia decidentia ibi digerātur, & ſoluantur, ſecundùm Azo. ac Dyn. in prin. inſti. Et not. Io. And. in proœ. cle. ꝙ digeſtum capitur alibi pro decoctum, de conſec. diſt. 5. ne tales, & c. præced. Quidam dicunt quod iſte liber olim ꝑ duplex dd. ſcribebatur, uel ꝑ d. & g. & quòd poſtea per vitium ſcriptorum corruptum ſit, Sed ratio videtur melior, ſcilicet, quòd digeſtum ſcribatur contra morem omniū legalium librorum ꝑ duplex ff. (quamuis illæ duæ literæ, nec in principio, nec in fine huius nominis digeſtum po nantur:) ideo quia ille liber fuit digeſtus ſecundario per duos Federicos Impatores, à quorum cuiuſlibet nomine ſumpta eſt prima litera f. ſic erunt duo ff. licet iſta ratio alijs non placeat, quia neuter illorum Imperatorum aliqd fecit, exceptis paucis conſti tutionibus poſitis in vſibus feudorum. Dicunt ergo eſſe vitium ſcriptorum. Et vnus illorū librorum nominatus eſt Infortiatum, quia cum Romæ eſſet ſtudium amiſ ſum, & Bononiæ inoleret eius recuperatione facta Ra

uennæ cum eſſet amiſſum ius eſt redditum,fortè cùm multa adſint,quæ deerant ; & ſic ſumitur in, pro valde. Alij dicunt, quòd fortes leges in eo ſunt,ſed certè,& in veteri: Alij ab inuentore ſeu autore ſic nominatum dicunt.Vel dicitur, quòd nomina magiſtralia ſunt, quare non eſt de eis diſputandum, ſed relinquitur pertinacibus ſecũdùm Tullium, & quia plura ſunt negotia quàm vocabula,ff.de præſc.ver.l.natura enim. Alii ab inforcifim chaldeo vocabulo, quod eſt diſpoſitio, dictum volunt,quia vltimæ diſpoſitiones in eo ſunt. Vnde. Sum liber fortis diſponens ſpolia mortis. Et clauſis portis,me diſcat lector in hortis. Hæc in gl.huius libri. Adde aliam rationem meliorē,quare libri Digeſtorum ſcribātur per duo ff.quam ponit Alcia. in lib. Diſpūc. Nam Græci Pādectas per π cum accentu circunflexo notabant, quod poſteriores per ignorantiam Græcarum literarum putātes eſſe duplex ff.hoc ſigno abuſi ſunt.

Digitus non eſt membrum,ſed mēbri officium,ff.de ſta.ho.l. non ſint liberi. Adde Bart. in l.2.ff.de pub. iud.in verſiculo ſed quæro quid appellatur. Adde Fel.in c.ego, enim in 3.col.ver. digitus, de iureiu. vbi limitat in ſex caſi. & fallit ſecundùm Bar.ad hoc,quādo, quis eſſet notabilis artifex,qa ſi amittit digitū,dicitur amittere membrum. & iſta confirmat Bar.vide Io.de Ana.in c. iniunctō,de hære.in 6.Fel. in c.cum illorum,de ſen.exco.in 3.col.verſiculo & no.limita, vide ibidem latè per eum. Adde,ꝙ digitus eſt etiam genus menſuræ, l.Lucius, de ſer.ruſt.præd. eſt autem 16. pars pedis,ſecundùm Alc. in l.mille.de ver.ſig.

Dignitas quid ſit, ſecũdùm Arc. patet de conſ.c.1.lib. 6.in gl. Dignitas quandoque idem eſt,quòd poteſtas vel conditio, vel prærogatiua ſecularis,vt 23.q.5.adminiſtratores & C.de dig.libr 11. Et ſic iudex dicitur habere dignitatē, vt ff. de albo ſcrib. l. vlt. De hac etiam no.3.q.ſi teſteſ. in principio. Item dignitas eſt quædam præeminentia eccleſiæ vel in eccleſia,c.quamuis de verb.ſign. Et quot modis ſumatur dignitas,no.de reſc. ſedes apoſtolica.in glo.ſuper verbo maiores,quæ incipit, ſed quas perſonas,& Bar.in l. 1.C.de dign.lib.12.Quandoque

que autem ſumitur ſtrictius pro eminentia, prærogatiuæ perſonæ eccleſiaſticę,quę prę rogatiua etiam dicitur perſonatus,qui cognoſcitur,qn hēt aliquis prærogatiuam in choro vel capitulo,in orationib. in proceſſionibus in uocib.dādis,& ſimilib. pluſquā alij canonici ſui ordinis,vt in d.c.1. de conſu. cum ſimi.Et illa cōgnoſcitur his modis. Primò, quando, quis habet adminiſtrationem rerum eccleſię cū iuriſdictione.Secundò,quādo habet nomen dignitatis & ꝑlationem ſeu prærogatiuam, tam in choro quàm in capitulo. Tertiò, quando ex conſuetudine eccleſiæ habetur aliquis ī dignitate,vide Arch. vbi ſuprà. Etiam dignitas ſignificat latius & ſtrictius ſecundùm vſum eccleſiarum, nam,quod in vna eccleſia cōtinetur ſub nomine dignitatis, in alia continetur ſub nomine officij,& è contra, ꝓut cuiuſuis eccleſiæ vſus habet. Reperitur etiam latiſſima ſignificatio pro quauis excellētia.Sed de his omnib. & alijs huc ꝑtinentib. latiſſimè Bar. in d.l.1.C.de dign.

Dilapidare eſt res vel bona prodigaliter & indifferenter erogare,ſecundùm, quòd no.Ar ch.de reſcr.ſtatutū,lib.6.& de elec quia ſæpè eo.tit.Et ſic ſumitur in l.ſi pro ea.C.mandati.& ff.de mino.l.verum.circa finem.

Dilatio eſt temporis in cauſa ꝓrogatio. Et dilationū ſecundùm Hoſt.in ſum.tit.de dila. §.1.aliæ ſunt citatoriæ, quæ dantur vocato ad cauſam,ad veniendum ad iudicem ante li.conte.infra quas citatus ſe præparabit, vt veniat in termino, & nihilominus poſt mortem,vt extra de off.dele. conſuluit,de quib. ff. de iudi. l.ad peremptorium,cum ſeq. vſque ad l.de qua iure.Et alię ſunt reſtitutorię,quæ dantur his,q ſpoliati fuerunt,ſeu ſunt vel dantur ad appellandum, quę ſunt xx.dierū vel ad reſtitutionem in integrum petendam,quæ olim infra annum vtilem,hodie intra quadriennium continuum datur,vt C. de in integ.reſt.l.fi. Aliæ ſunt deliberatę,quæ dantur reis ad liberandū,de quib.C.de li.cōte.in auth offeratur, hodie canonizata,3.q.3.§.offeratur. Aliæ ſunt reparatoriæ,quę dātur uolēti probare, de quibus in l.1.C.de dil.Aliæ sūt executoriæ, quæ dantur condemnatò ad hoc, quod ſatiſfaciat,de his,l.2.C.de uſu.

Aliæ

Aliæ ſunt reuocatoriæ, quæ dantur habentibus ius reuocandi domum, de quibus habetur l.2.§.legatis.ff. de iud. Aliæ ſunt vacatoriæ ſiue feriales, vt in l.j.ff.de fer.& 25.q.3.per totum. Aliæ ſunt proſecutoriæ, quæ dantur ad appellationem proſequendã de quibus in auth.ei, qui appellat.C.de temp.app. Aliæ ſunt ſaluatoriç, vt pœnitentiales. Aliæ præceptoriæ, de appell.c.præterea. Aliæ electoriæ, vt de conuer.coniug. c.ex publico, de eiect.ne pro defectu. Aliæ experitoriæ, vt extra de frig.& mal, laudabilem. Aliæ exemptoriæ, vt qui matrimoniũ accuſ. poſſ. c.fin.& C.de inge.man. l.diffamari. Aliç ſunt repręſẽtatoriæ, vt de app.c.perſonas, & c.2.requi.& cap.ſæpe, de electi.dudum. t.de renun.c.veniens. Aliæ exceptoriæ. ſ. ad proponẽdas exceptiones conceſſas à iure, de exce.paſto. Hos modos, & ſpecies latius proſequitur Hoſtien. ibidẽ & Spec.eodem tit. & plures addit Spec.vide ibi. & gl. sũ. 3. q. 2. declarat notabiliter quinque ſpecies induciarum vel dilationum. Spec. autem enumerat quindecim in tit. de dil.§.1.& Hoſt.in ſum.eodem tit.§.2. Nam reſtitutoriæ induciæ dabantur olim ſpoliatis vel eiectis, & tandẽ reſtitutis, infra quas a iudiciorum ſtrepitu quieſcebant, & erant non minores ſex menſibus, nec maiores anno.3.q.2. eiectis. Vel verius erant arbitrarię.c.ſi epiſcopus. eã. q. Et deliberatoriæ dantur ante lit.conteſ. Cùm enim citatus venit ad iudicem porrigitur ei libellus, quo oblato dãtur à iudice induciæ 20. dierum, in quibus deliberat reus, vt cedat vel contendat, ſiue iudicẽ recuſet. Et talis exceptio dilatoria eſt, ideo ante lit.cõt. ꝓponenda de re iud. c.cùm inter monaſterium, & exceptio recuſatoria iudicis dẽt primã eſſe inter dilatorias, qua omiſſa ſi aliæ proponantur, ad ipſam rediri non poteſt niſi ex noua cauſa. Dantur etiam ante lit.conteſt. quæ paternales adiectiones induciarum dicũtur, vt 5.q.2.præſenti. Præparatoriæ uerò dantur poſt lit. conte. probare uolentib. infra quas præparent ſuas probationes, quarum ſpatium moderandum eſt, vt dicit tex. 3. q.3.§.ſpatium. Et dantur tàm actori quàm reo, & tantũ ſemel, vt in §.ſpatium, præalle. niſi caſus emergat inopinat⁹.

Iudica

Iudicatoriæ autem dantur cōdemnatis, & ſunt quatuor menſium, de re iud.c. ad conſultationem. Nec habent locum in cauſis criminalibus, in quibus executio non differtur niſi in quatuor caſibus, vt not. Goff. de iud. §. partib. Et not. ꝙ in ciuilibus cauſis pro qualibet cauſa neceſſariò datur vna dilatio. In criminalibus verò tres ſunt reo, & duæ actori. Hæc Gof. in ſum. eod. titulo.

Dilatio poteſt etiam ſic deſcribi ſecundùm Bal. Eſt tēpus, quod habet certum principiū & certum finem. Vel ſic: Eſt tempus datum à lege vel iudice patribus ad ueniendum. Et talis eſt duplex. ſ. prima, q̄ datur ab homine, vł à iudice, ſecunda quę datur a iure vel a lege, vt patet in rubr. de ferijs.

Diligenter verbum, exponitur ſecundùm ſubiectam materiā ſecundùm Corſe. ſingulari in ci. verbum diligenter, in littera D. vbi dicit, quod aliquando refertur ad oculum intellectus, & ad ſubtilem modū inueſtigandi, & optime reprobatur ſecundum eum, in cap. quam grauè. & c. licèt. de cri. fal.

Diminutio capitis, req. ſupra capitis diminutio.

Diminutum intelligitur, quod vſucaptum eſt, l. deperditum, de pet. hęr.

Dimiſſoriæ literæ ſunt, ꝑ quas cauſa ad iudicem ſappellationis dimittitur, quæ vulgo dicūtur apoſtoli, l. dimiſſoriæ, de verb. ſign.

Dimittere pro relinquere, in auth. de eccleſ. tit. §. ſi quis autem.

Dimittere creditores eſt eis ſatisfacere.

Diœceſis ſecundùm Arch. de reſcrip. ſtatutum lib. 6. dicitur diſtinctio vel diuiſio, ſiue gubernatio, quia diuiſa & diuerſa eſt ab eccleſia alterius epiſcopatus, & commiſſa gubernationi vnius, vt patet 10. q. 1. epiſcopum. Aliquando ſumitur pro regione vel prouincia, & ſic fortè capitur in l. præſides. C. offic. rect. ꝓuin. Aliquando ſumitur pro parochia. Vide de hoc Arch. ibid. Et nota, quòd appellatione diœceſis non comprehenditur ciuitas, quia dignius ſub minori comprehendi nō dēt, ſed appellatione ciuitatis bñ diœceſis comprehenditur, vt no. in c. Rodulphus, de reſcri. Et, ꝙ nomen ordinarius plura comprehendat, quam nomen diœceſanus, uide glo. 2. cle. 1.

cle. r. de vita & hone. cleric. & melius gl. in verbo diœceſanus, in cle. 1. de iure patro.

Diplomata ſunt, quas literas patentes vulgo appellamus, cuiuſmodi ſunt bullæ Pōtificiæ. Iureconſultus autem vſus eſt pro itineris duplicatione, in l. continuus. §. cum ita ſtipulatus, de verborum obligatio.

Dipondius eſt genus ponderis leuiſſimi ex duobus aſſib. cōpoſiti, vt dicit Beda ſuper illud Luc. 12. Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio? vel eſt as duplicatus, videlicet 24. vnciæ, vt not. in titutione de hæred. in ſtitut ione §. & ſi plures vnciæ.

Directarij, vide dietarij.

Directa actio, vide Actio directa.

Directum verbum eſt, quando ſignificat illum cui relinquitur, vel in quem diſponitur, vt ſua manu recipiat. Sed obliquum verbum eſt, quod ſignificat, vt de manu alteri⁹ accipiatur. Et commune verbum eſt, quod vtranque ſignificationem habet, vei bi gratia directum verbū eſt. inſtitutio; quia ſignificat, quòd inſtitutus ſua, & non alterius manu accipiat, ff. de hære. inſt. ꝑ totum, Idem in verbo. heres eſto. eodem titulo, & in ver. bo accreſcat, vt in tit. C. quando non pet. par. petentib. accreſcunt. Idem in verbis accipit, lego, capiat, quia ſunt directè ſignificantia. Obliquum verbum eſt reſtituo. l. reſtituta. & per totum tit. ff. ad Trebel. Item ibi, volo, ꝙ talem hæredem recipias; quia tunc per fideicommiſſum pars hæreditatis eſt illi reſtituenda. l. pater filium. §. fi. ff. de leg. 3. Item ibi, rogo, vt Titium hæredem facias, l. ex facto. in prī cip. ff. ad Trebel. nam ꝑ hoc videtur velle intelligere, ꝙ hæreditatem ſuam ſibi reſtituat, & ſic non directè hæredem illum facit. Idem in verbo detur l. fundi Trebatian i. ff. de vſufr. leg. Et breuiter oē verbum ſignificans, quòd, ꝗs de manu alterius accipiatur, eſt obliquum de communi verbo, vt ſubſtituo. nam ſi paganus ſubſtituit filio impuberi, quandocunque deceſſerit, per verbum ſubſtituo, hæc ſubſtituo, hæc ſubſtitutio eſt fideicommiſſaria, vt not. in l. Centurio, ff. de vulg. ſubſtitu. Si autem ſubſtituit filio, ſi hæres non erit, ſubſtitutus admittitur ex directo ſuo iure. Eſt ergo commune, quia habet vtranque ſignificationem. Et rationem, quare non eſt directum

ctum ſicut illud verbum in ſtituo, ponit Barto. in præalleg. l. Centurio. quia magis generale eſt: nam in loco alterius qualitercunque poſitus, dicitur ſubſtitutus etiã in ſingularibus legatis, ſecus de verbo inſtituo. Idem in his verbis perueniat, pertineat, habeat, retineat, remaneat, reuertatur, deuoluatur conuertatur, ſuccedat. Et breuiter quodcunq; verbum ſignificat ſic vtroq; modo, quis ſua manu habeat, vel ab alia, dicitur commune, vt not. Barto. in l. Centurio. præalleg.

Diſceptare eſt ambigere contendereque, vt in iudicio fieri ſolet. aliqñ ſignificat iudicare. c. forus. §. iudex. de verbo. ſign. Inde diſceptator apud Iuriſconſultos, pro iudice & arbitro.

Diſcretio. indifferentia. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. fi. in pri. & diſcretũ. i. diſtinctum. l. diſcretis. C. qui teſtamenta fac. poſſ.

Diſcrimen. i. damnũ C. de fide inſtru. l. 2. & dic. vt ibi, & extra de elect. vt qs duas, li. 6. Aliquando diſcrimen. i. differentia. inſt. de liber. §. fi. & ibi nota. Aliquãdo. i. periculũ, ff. de iniur. l. prætor edixit & C. de pœn. iudic. qui male iudi. l. 2.

Diſcutere eſt diſijcere, & diſturbare, vnde diſcutere matrimonium in l. 2. de donã. inter vi. & vxo. ꝓ dirimere, & diſſoluere, & diſcuſsũ periculũ in l. nihil de naut. fœno. hoc eſt ſublatum.

Diſcuſſor, require infra inſpector.

Diſertus eſt idem, quod facundus. Inde venit ſuperlatiuus diſertiſſimus, vt C. de aduo. diuerſo. iudic. l. petitionem.

Diſiunctione appellãt veteres iuriſc. q̃ recẽtiores alternatiuã, qualis ẽ aut, vel, ve, ſeu, l. alienationis, & l. Cõiunctione, de verb. ſign. Interdũ tñ diſiunctiuæ ponuntur pro coniunctis. l. ſæde. eo tit.

Diſpẽdiũ dicitur damnum vel detrimentum. Aliter dicitur lõgum & inutile, compendium vero breue & vtile, de accuſ. c. qual. & quãdo. 2. ad fi. & c. diſpendia. de reſcr. lib. 6. in gl. 2. & clem. diſpendioſam, de iud. facit regula, quod ob gratiam, de regu. iur. lib. 6. iude diſpendioſus, id eſt damnoſus, clement. præalleg. de iudic. vbi concor. in gloſ. Quandoque diſpendium dicitur idem, quod

tædioſum,abſque tamen vti litate,vt in iur.prealleg.cap. diſpendia,& c.qualiter.

Diſpenſare idem eſt, quod diſponere,vnde diſpenſatores dicuntur eo, quod domum alicuius vel res diſponunt, & ita accipitur in l.diſpenſatorem.ff.de ſolut.Et dicit diſpẽſare quaſi diuerſa penſare videlicet vigorẽ iuris relaxare per eũ,qui hoc facere põt. Et ſi aliter ſit non eſt diſpenſare,ſed diſſipare.

Diſpenſatio eſt iuris communis prouida relaxatio vtilitate ſeu neceſſitate penſata,ſecundùm Gul.in Spec. titulo de diſp.Vel ſic eſt rigoris iuris per eum ad quẽ ſpectat, canonice facta relaxatio. 1. q.7.niſi.reg.& c.ſeq. Quandoque enim diſpenſatio ſumitur impropriè, ſ.pro iuris declaratione.vt in c.Quintauallis,de iureiur.prout ponitur in Spec.tit.de leg.rub.de diſp.§.1.Item ſecundùm Io. And.(quem ſequitur dominus Ant.de But.)diſpenſatio eſt quædam communis mẽſuratio ad ſingula, & eſt de iure conceſſa propter impoſſibilitatem prouidẽdi de omnibus particularib. ſicut nauigantes,quædam proijciũt vt alia ſalua ſint.1.q.7.diſpẽſationes.Et traxit originem à Deo,qui ex ſola miſericordia,& diſpenſatione uniuerſa creauit, & ea ſubiecit homini.inſt.de ſer.diui.§.in pecudum. Et diſpenſatio eſt quadruplex, ſcilicet ſemiplena ad minores. 1.q.1. ſi quis hæreticẽ. Plena ad ſacerdocium. prima quæſtione ſecũda.conuenientibus. Plenior ad epiſcopum. 12. diſtinct. nos ad conſuetudinem. Et pleniſſima ad primatum, omnes ordines, & dignitates.23.quæſt.4. ipſa pietas, ut not.Io.And.in glo.c.præal.nos conſuetudines. Et debent tria mouere diſpenſantem,neceſſitas,utilitas,& cui dens prærogatiua meritorũ. 1.7.tali coniugio, & c. exigunt. Item diſpenſatio non conceditur cuiquam niſi habenti legem concedere, & tollere, & ſic per principem & Papam,uel eorum autoritatem fieri poteſt.

Diſpungere eſt conferre data, & accepta,ut in l. cognoſcere,§.1.ff.de uerb.ſign.

Diſputare eſt allagare,& uidelicet intentionẽ ſuã per probationẽ in iudiciũ deductã oſtendere, & eã pro uiribus aſſeuerare.& roborare,ut 9. q.3.aliorum,& 23.q.8. conuenior.

& de fide instru. inter dilectos,& de re iud,c.abbate ſa ne lib.6.cum ſimilib. Quod autem huiuſmodi allegationes & diſputationes fieri debeant ſuper teſtibus,& alijs actib.patet in c.in cauſis. de teſt. De hac materia vide Spe.tit.de diſp.§. all.

Diſſidere eſt diſcordare, vnde diſſidium pro diuortio.l.mi. les.§.vlt.de adult.

Diſtrahere eſt vendere,vt ff.de contrahē.emp. l.ſi ita diſtrahatur,& l.rem alienam, & l. quoties, eodem titulo cum multis ſimilibus. Generaliter tamen ſignificat diſſoluere,unde diſtrahere matrimonium in l.2.de diuor.& diſtractu,pro reſolutione contractus §.pe.Inſt.de obliga. ex qua.contra.

Diſtractio ponitur pro diuortio l.auth.de nup.§.nuptias, & ibi in glo.

Diſtribuit non eſt verbum directum in ſubſtitutionibus Bart.in l.Cēturio. ff. de vulga.& pupilla.& eſt verū,qđ dicit Bar.de verbo diſtribuātur:quia eſt obliquum,ſi eſt ſimpliciter prolatū, ſecus ſi cū adiūctio,ſ.p fideicōmiſſarios,ſeu executores, qa tūc eſt directū:vt ibidē p Bar.in verſ.ſed, qđ ſi teſtator dicit, &c.& melius p Bar.ī l.fundi trebatiani in fi.ff. de vſufru. leg.dū loqtur de verbo dentur. De natura diſtributiui, vide Bart.in l.ſi Stichū.§.ſtipulatio ff.de verb.obli. & in l.ſi,quis in fundi vocabulo, §.1.ff.de leg. 1.& in l.qui ſi liabus,§.fi.eodem tit.Et quę ſint nomina diſtributiua. Bar. in l.hoc articulo.ff.de hęred. inſtit.

Diſtributiuum dicitur,quod diſtributionem ſignificat, & hoc diuerſimode, prout diuerſitas ſubiectæ materiæ, vel aliud medium probabile habet diuerſificare,v.g.ſic dicēdo,qlibet fert lapidē,ſēſus eſt,ꝙ vnuſquiſque per ſe inſolidum fert lapidē. Ideo ſi teſtator dicat, qlibet hæredū meorū dēt Titio decem, tunc quot ſunt hæredes, toties Titius habebit decem.l. ſi pluribus,& ibi no.gl.ff. de leg.2.Si aūt teſtator oſtēdēs duos,vel tres cū digito,& dicat,quilibet veſtrum hæres mihi eſto,ſenſus eſt, quod qlibet ſit hæres,in parte, non inſolidum.l.hoc articulo, in fi.de hæred.inſtit.Nam materia ſubiecta non patitur de pluribus quemlibet inſolidum eſſe,cum impoſſibile ſit cuilibet eandem hæredi

tatem inſolidum attribui. Item ibi quiſquis mihi hęres erit det Titio centum, ſiue nus ſolus hæres ſit, ſiue plu res, Titio debentur centum ſolùm, l. ab omnibus in prin. ff. de l. 1. & l. ſi, quis in fundi vocabulo, in fine; eodem titulo. Et ſi in eodem caſu teſtatur poſtea prohibet vnum hæredem dare Titio, vel eximi eum à dādo, ad huc centum debētur Titio ab alijs, l. ab omnibus in prin. præal. Item ibi, quicunque primo ingreſſus fue rit caſtrum habebit centum duo ſimul ingrediuntur, qui libet admittitur, quia hęc di ſtributiua verificatur in vno ſolo, & etiam in plurib. vel omnibus concurrentibus, quia primus eſt, qui aliū ante ſe nō habet, & actus pri mi verbi diſtribuitur cuilibet inſolidum, ideo etiam actus ſecundi verbi, ergo quilibet, qui primo ingreditur habet centum. l. qui filium. §. 1. ff. de lega. 1. Sed ſi dicatur, quicunque ingreſſus fuerit primo habebit illum equum, vel hunc fundū, tūc plurib. ſimul ingredientibus nullus dāt habere in ꝓprio ſignificato verbi, qa vnū tm̄ requirit. Item ibi quicunque ceperit vexillum Bohemborum, hēat cētū, duo ſimul ca piunt. hi duo ſimul cētū tm̄ habebunt. Ratio Barto. quia actus primi verbi, ſ. capiendi vexillum, nō competit cuilibet inſolidū, iō nec actus ſecundi verbi, ſcilicet habendi centum: & eſt ſimile ſicut cum duo ſimul portant trahem, & nullus eorum ꝑ ſe. l. ita vulneratus. §. 1. ff. ad l. Aquiliam.

Diſtrictus idem eſt, quodd territorium, cle. ne. Romani. de electi. licet non deſint, qui exiſtiment latiorem habere ſignificationem verbum diſtrictus ꝙ territorium, vt tradit Alcia. in l. pupillus. §. territorium, ff. de verborum ſignificatione.

Ditio eſt idem, quod poteſtas. vt ff. de orig. iur. l. 2. §. capta. inde iuriſditio.

Diu ponitur pro biennio. ff. de de re iudi. l. fi. & ff. loca. l. cū domini. Quandoque ponitur pro trib. menſib. 63. diſt. lectis in gl. Aliquando ꝓ decem. inſti. de lit. obli, § . fi. & ff. qui & à qui. l. ſi cum fidei cōmiſſaria. §. ariſto. Ponitur ēt alijs modis: vt ibi not. Aliquādo pro triēnio. ff. de vſuca. l. 1. & l. quamuis aduerſus. Aliquando ponitur pro anno,

anno.ff.de ſucceſſ.edi.l. 1.§. largius. & §.quibus. Aliqñ momentum ſignificat.C.de acquir. poſſeſſ. l. 2.Item qñ diu fieri intelligatur:vide extra de electio.quia p.p. & c. 1.de mut. peti. cum multis iuribus.

Diuertere eſt diſcedere,diuortio id eſt contractum matrimonium ſeparare,vnde dicitur:mulier diuertit ſe à viro ſuo,vt l.3.ff.de diuor.& l. ſi filia.ff.eo. tit.

Diuiſio autore Accurſ.in §.1, Inſtitut.de oblig. eſt innumerabilis materiæ breuis compoſitio.Et propriè diuiſio eſt generis in ſuas ſpecies. Partitio vero totius in partes. Nouuunquam tamen accipitur pro altero, ut l. ſtipulationes non diuiduntur.de uerborum obgligationem.

Diuinus aliquando exponitur i.Imperatorius, vt in l.ad inſtructiones. C. de ſacroſanctis eccleſijs.

Diuinatio accipitur tripliciter, Primò pro ſcientia theologiæ à quam theologi dicuntur diuini.Secundò pro ſciẽtia infuſa à Deo,& ſic accipitur,Prouerb,16.Diuinatio in labijs regijs,in iudicio nõ errabit os eius &c.Tertiò p ſcientia magica, vel fallaci prophetatione vel prophetizatione,quia falſi prophetæ & magi fingunt ſe præuidere vel præſcire futura:vt capitur in l.nemo.C.de male. & mathe,&c.ſic dicitur diuinatio à diuino,as,ares,id eſt vaticinari,vel futura prædicere. Genus autem diuinationis à Perſis fertur eſſe allatũ.Et diuini dicti ſunt quaſi deo pleni. Sunt aũt duo genera diuinationis, cuius quidam quatuor dixerunt eſſe genera. Et habẽtur hæc omnia 26.quæſt.3.cap.1. in prin.

Diuortium ſecundùm Goff.& Hoſt.in ſum.eod.tit. §.1.eſt inter virum & mulierem legitimè facta ſeparatio.Et dr̃ legitimè, quia quos Deus coniunxit, homo non ſeparat, ſ.violẽter & abſq; rõne.Nõ.n.homo ſeparat,quo pœna dãnat,quos reatus accuſat quos maleficium coarctat.32.q.2.ſolet,& de conſan.& affi.c.de infideli b. Et dr̃ à diuerſitate mẽtiũ,q̃a illi,q matrimoniũ diſtrahũt in diuerſas partes eũt,vt ff. eo, ti.l.1,& l,2.ff.de ver.ſig.l.ĩter ſtrupiũ §.& l.ĩter diuortiũ,

Diuturnum quomodo intelligatur, tradunt interpretes

in §.ex non ſcripto . Inſt.de iure natu.gē.& ciui.& l. diuturna.de leg.

Diuus,idem eſt,quod ſacer vel diuinus.

Diualem accipere. i.epiſtolam imperialem,per quam reuelata eſt quantitas, quæ ſolita erat dari in ordinatione pontificis.

D ante O.

DO,lego , perinde ſignificat ac lego,vel do,ſolum, l. 1.ad l.Falc. & de proprietate verbi da,vide in dictione Dare.

Docibilis propriè dicitur liber, ſed docilis eſt homo doctrinalis,ponitur tamen vnum pro reliquo. 23 . diſt qui epiſcop' in prin.Et Petrus in epiſtola.Erūt omnes dociles dei 36.di.§.ecce.

Dodrans ſunt nouem vnciæ.

Dolare,verbum fabroſum , cū lignorum aſperitas complanatur,l.ferri,de ver. ſigni.

Dolia vaſa erant tam vino , q̄ & aliis reb.cōdēdis apta l.vinaria.de verb.ſign.Hinc vinū doliare in l.1.§. vltimo . de petic.& com.rei vendit . qđ in dolijs cōditū eſſet. In dolia.n .veteres muſtū cōditum cōnijciebāt efferueſcēdi cauſa,vbi verò deferbuiſſet,ac defecatū eſſet;vel vēdebatur,vel amphoras , aut cados,vt melius inueteraſceret,diffundebatur l.penul.in fi.de vi.ega.

Dolones dn̄t flagella quędam, intra quorum virgam latet pugio , de quibus meminit iureconſul.in l.ſi ex plagis , §.1.ff.ad l.Aquil.

Dolus malus ſecundùm Hoſt. eo.ti.in ſum.& Gof.eſt calliditas,fallacia aut machinatio ad circunueniendum,decipiendum , ſeu fallendum alterum adhibita.vt ff.eodē tit.l. 1.§. 1. & committitur calliditas tali in tacendo vel diſſimulādo.Vn̄.Salo. Qui diſſimulat iniuriam,callidus eſt Prouer. 12 . & pōt poni exēplū in vēditore,q̄ ſi ſciebat ſeruitutē deberi,vel rem alienam , vel alij obligatam eſſe,nec certificauit emptorem,tenetur ei , quia dolo malo verſatus eſt . De hoc de reſc.c. ſuper literis. Sed fallacia cōmittit̄ in mētiēdo & falsū aſſerēdo cōtra conſcietiā.Vn̄ Aug.Mēdaciū eſt falſa vocis ſigno cum intentione fallēdi.22.q.2.§.ille ergo.Machinatio cōmittit̄ ex parte

parte verborũ.22.q.5. quacũq; arte verborũ,nã machinatio eſt occulta inſidiatio. Dr̃ aũt dolus malus ad differẽtiã doli boni.nã dolus bonus eſt,qñ aduerſus latronẽ vel inimicũ ꝗs machinatur, multo fortius in hoſtẽ publicũ 22.q.2.vtilẽ,& c.qriẽ, & 23.q.8.vt pridẽ,ff.de leg. 2.l.cũ pater.§.Titia,ad fi.& talis dolus fraudẽ excludit, ff.de leg.2.l.pal.Eſt tñ hoſti fides ſeruãda fidem ſeruãti. 33.q.1 nõ exiſtimare. Sed frãgẽti fidẽ fides frãgatur eidẽ,vt C.de pac.c.cum proponas,in gl.Acc.Vnde veteres dolũ bonũ vocabãt ſolertiã,vt ff.eo.tit.l.1.§.nõ fuit. Vnde dicimus.Iſte eſt bonę indolis.quaſi bonũ dolũ intus hñs.i.ingenium & ſolertiã.Vnde & Salomõ in iudicãdo meretrices bonũ dolũ adhibuit.i.ingenium,de præſũ.c.afferte.Itẽ dolus bon⁹ fraudẽ excludit pal. l. cũ pr̃ Ità dolus,fraus,& ſimulatio ſũt noĩa reatuũ,q̃ nunq̃ permittũtur à canone,& ꝗ peccat nõ peccat de legis autoritate,23.q.4.qui peccat. Et vtilis ſimulatio eſt de hĩs, ꝗ ui metus ve cauſa fiũt. Vnde. Nil refert armis contingat palma,doloue,Nam dolus eſt,virtus, quàm, quis in hoſte requirit. Et quomodo ex dolo detur actio doli, q̃ dicitur ſubſidiaria,cùm nullum aliud remediũ ſupreſt, de hoc vide Goff. Et nota differẽtiã inter iſta quinque nomina,dolo,lata culpa, leuis culpa,leuiſſima culpa,& caſus fortuitus. Nam dolus eſt inſidioſa vel ſtudioſa machinatio ad aliquẽ decipiendũ,vt ſuprà dictum eſt de dolo malo.v. g. Depoſuiſti penes me librũ,& ego dolo sè ad finem.ꝙ Titiũ (quem ſcio furem eſſe, & qui vult furari librũ tuũ) in domum meam intrare faciam,dimitto oſtium apertum,vt intret & furetur ego teneor depoſito ſubtracto,quia cõmiſi dolum. Sed lata culpa eſt nõ intelligere,qđ oẽs intelligũt,vel neſcire,qđ oẽs ſciũt, vel,qđ maior pars ſcit.Leuis culpa eſt deſidia vel negligentia. Sed leuiſſima culpa eſt, quæ aliquo modo potuit præuideri.Et caſus fortuitus eſt inopinatus rei euentus, qui à nullo diligenti potuit præcaueri, vt inundatio, naufragium,ruina.incendium, tempeſtas, incurſus latronũ.de quib. in.ſti.quibu mod.cont.obli.

§.item is cui. & ibi melius quã aliqua alia lex, & C.de pig.act.l.quę fortuitis.Item dolus eſt fraus, & non ecõ uerſo.ff.de pac.l.iure gent. §.dolo. Sed contra ff.de re iud.l.fraudis, vbi dicitur, quod fraus non fit ſine dolo.Solu. Fraus fit dupliciter. Vno modo de re cũ conſilio, & ſic fraus nũquã fit ſine dolo.Alio modo de re ſine conſilio; vt quando aliquis decipit aliquẽ reipſa ignorãter,& ſic fit ſine dolo.

Doli capax eſt proximus pubertati, ſcilicet quando mas habet 12.annos & dimidium tunc enim poteſt delinquere, præterquam in adulterio,ſecundùm Accurſium. Fœmina vero quando hẽt 11.& dimidium annos, vt no.ff.de re iud.l.pupillum. Auguſtinus verò dicit in Epiſt.ad Renatum, quòd puer dicitur doli capax cũ eſt ſeptem annorum: quia tunc eſt ſeptem annorum, quia tunc mẽtiri & verũ lo q põt,de hoc no.inc.utriuſque ſexus,de pœn.& remiſ.

Domeſticus quis dicatur, ui de Bart.in l.1.in princ.ff.ad Syll.& in l.2.C.de teſti.n p̃ſentũ.§.ſanè,C.de his,qui ad eccle.confu,& bo.gl.3.q.5. in ſumma.Fel.in c.cũ ꝓpoꝛteat,col.3.verſiç.nec obſtat. de accu.

Domicilium alicuius eſt ibi, vbi maiorem partem fortunæ ſuæ conſtituit, vel magnam partem bonorũ ſuorum,vel ſi ibi habet larem.i. familiam,vt C.de incol.l.ciues,lib.10.vel nihil ibi hẽt, aſſidue tamen conuerſatur: ſola tamen domus non conſtituit domicili. ſed magis ibi erit, vbi ſummam rerũ ſuarum conſtituit: vnde rurſus diſceſſurus non ſit,vnde cum profectus fuerit,pegrinari videtur, & ad quẽ locũ cum redierit,peregrinari deſinit,de hoc Inn.de fo.compe.ex parte. Abbas tamen non poteſt habere domicilium niſi in ſuo monaſterio, licet alij ſæculares clerici ſicut & laici bene poſſint plura habere domicilia, ſi diuerſis locis ita ĩſtruxerint,vt non minus in vno, quàm in alio ſe collocaſſe videãtur.Põt ẽt quis eſſe ſine domicilio,ſm Goff. de for.compe.Et q̃uis Gof.ſcripſit ꝙ clericus ibi hẽat domiciliũ,vbi larẽ cõſtituit, & non ſemper vbi eccleſiam hẽt.Arch.tñ no.ꝙ locus vbi cler,ci,ſeu loca,ĩ qb. cleric.

tenentur

tenent ad reſidētiam, ſemp debent pro domicilijs reputari, licet etiam aliqui cōtra dicant, & ſic ēt no. Inn. Hoſ. de priui. cap. ex ore. Vide de hoc Arch. de reſcr. ſtatutum lib. 6. in gloſſa, ſuper verbo, actor, & reus.

Domini appellatione qui contineantnr, docetur in l. 1. ff. ad Sylla.

Domini minores magiſtratus ſic dicti, quia domini recti: quia ſuffragio duorum eligebantur, vnus conſtituebatur à plebe, alter à maiorib. vt C. de iudi.

Domini recti erant quidam officiales defenſores ciuitatū vel municipiorum.

Dñium directū ẜm Az. in ſum. de iur. emph. circa fi. dr̄ hr̄e ille, q poſſidet ciuiliter tanq̄ dñs, & illud dr̄ dñium directū qa ſolus dñs directus habet ciuilē poſſeſſionē, vt no. in l. 3. §. ex cōtrario, ff. de ac. poſſ. Vel iō dr̄ habere dñiū directū, qa ſine oī alia obligatione liberā poteſtatē hēt rei, qualiter nō eſt in illo, q hēt dñiū vtile vel mixtum.

Dominium merum fortè id ē eſt. quod directum, licet de illo dominio, & ſequenti parole gatur, dicitur tamen, q̄ ila duo dñia merū, & mixtū ſunt potius duæ differentię, quæ diuidunt hoc genus imperium, vt ſic omne imperium aut ſit merum, aut mixtum, vt in l. Imperium, ff. de iuriſd. om. iud.

Dominiū mixtū eſt illud, partim cōuenit cū directo dñio & partim cum vtili.

Dominiū vtile ẜm Azo. dicitur habere ille, qui ſolū naturaliter poſſidet, & non ciuiliter, vt emphyteuta, vſufructuarius, & feudatarius, quod Io. nō placet, vt l. 3. §. ex contrario, ff. de acq. poſſ. Sed quidē, vt Az. refert in ſum. C. de iure emp. dicunt emphyteutā habere quandam ciuilem poſſ. vtilē rei uendicationem ff. ſi ag. uec. l. 1. Et differt dominium à poſſeſſione, vt l. ſi quis, ff. de acqu. poſſe. in §. differentia, & ibi no. Bar. quid ſit dominiū. Et quotuplex. Et quamuis cōmuniter dominium tradat rei traditione, datur tamen caſus, quo dñiū tradit ſine rei traditione, ſaltē noua, qn̄ valet, quis prius habet rē aliquo titulo, ſ. pignori obligatā, ex locato vel cōducto, & creditor dicit debitori, placet, quod habeas pignus inſolutum, & alter reſpōdeat placet, vt no. in l. cum dominam. C. de pig.

Domini

Domus ſumitur quandoq; pro agnatione, l. cùm vnus, in prin.ff.de ali.& cib.legat. & ad Syl.l.1.in principio.Item pro omnibus cohabitantib. in domo,C.ne li.po.patr. li. præ.l.1.in fin.Accipitur etiã pro omnibus,gerentibus,ea dem ſigna vel arma. Etiam communiter domus eſt,quę conſtat ex parietibus, tecto, & fundamento, protegens nos, & chaumatibus, & imbribus. Si omnes de domo nobilium dicũtur, an baſtar dus comprehendatur? Et reſpondetur, quod capiendo pro agnatione, tunc non cõprehenditur. Si pro deſcendentibus, ex eodem ſanguine,tunc comprehenditur, vt l.pronuntiatio, in fin. ff. de verbo.ſigni.Si capiatur pro habitatione,tunc attenditur an ſit habitans,vel ne.Similiter accipiendo pro portantibus,idem ſignum,eſt videndum an portet,vel ne.Et dicit Bartol. quòd ſecundum communem modum Lombardiæ dicendo omnes de domo, intelliguntur omnes de eodem ſanguine deſcendentes, ſed quando ſimpliciter fit mentio de domo,tunc capitur pro loco. De hoc vide Bar.l tutelas,ff. de capit. dim. Nam appellatione domus, ſecundum Bartol. non comprehendiť porticus,niſi fiat extẽſio vocabuli, & ſic ſtatuta de domo non cõprehendunt por ticum.Alij contra, in l.cæte ra,ff.de legat. 1.in §.ſed & ſi quis ad opus.Stãte ergo ſtatuto, quòd puniatur repertus ſine lumine in nocte ex tra domum, ſecundum illos non punietur repertus ſub porticu domus ſuæ.

Domum reuocare eſt dicere te non debere litem pati eo lo co,quo conueniri,ſed ibi vbi domum habes. Vnde legatus,q mittitur Romam, vel vocatur à principe pro neceſſitate vel vtilitate reipub. non tenetur ibi tunc reſpon dere,ſed habet ius reuocandi domum.De hoc vide qđ legitur,& not.de fo.compe. c.vlt.& de dila.expoſuit, & ff.de iudi.l 2.§.legatis.

Donaria pro donis.l.ſancimus C.de ſacroſant. eccleſi. iuncto,§. ſacræ inſtitutione, de rer.diuin. interdum pro donatiuo,l.qui excubias, de re militare.

Donatio ſecundùm Azo. in ſu ma.C. de donat. & ſecundũ Hoſt.in ſum.eodem titul.§. 1.eſt rei licitæ nullo iure co

gẽte mera liberalitate facta collatione, vt. ff. eodem tit. l. donari. Nam illicita rei donatio non tenet, vt d. l. §. ſcilicet. Et dicitur donatio quaſi doni datio, vt ff. de donat. cau. mor. l. ſenatus, §. donatio. Donationis autẽ diuerſæ ſunt ſpecies, prout not. Azo. & Hoſtie. ibidem, quia alia eſt inter viuos, alia eſt cauſa mortis, & hęc sũt duo genera donationum: vt inſti tu. eo. ti. in princ. Item donationum inter viuos, alia eſt ob cauſam interpoſitã, alia ſimpliciter. Et illarum ſimplicium alia eſt ſimplex, pura, & perfecta, alia imperfecta ſeu conditionalis. Et ſub hac ſpẽ donationis ob cauſam, fortè cadunt donationes inter virum, & vxorem: imò quandoq; ſunt ſimplices & tunc regulariter ſunt prohibitæ propter cauſas quæ not. C. de donat. ante nupt. l. fin. ante medium ibi ſimplices. Interdum enim donationes illæ fiunt ob cauſam honeſtam, & licitam, & ſunt permiſſæ, vt in caſibus, qui ſunt. ff. de dona. inter uirum & vxo. l. ſi ſponſus. §. conceſſa. vſque ad §. ſi maritus, & quæ in illo, §. etiam conſueuerunt notari per docto. ſcilicet, caſus plures inter quos caſus ſunt aliqui, in quibus etiam ſimplex donatio valet. ideo dictum eſt regulariter. Et ſponſalitia donatio ſempre in dubio ob cauſam futuri matrimonii præſumitur facta, vt not. in l. cum veterum. C. de donat. ante nu. Donationum etiam cauſa mortis tres ſunt ſpecies, non tantum ſecundùm ordinem regularem, ſed etiam ſecundùm ordinem alphabeti, vt in tit. de do. propter nup. A quo iure verò deſcendat, vi de inſtit. in gl. de do. §. 1.

Donatione ante nuptias vel ꝓpter nuptias ſecundùm Az. in ſum C eodem tit. eſt illa, quam facit ſponſus, vel aliquis nomine eius, ſponſę vel alteri nomine ſponſæ, & hęc donatio eſt ob cauſam. Forte tamen ſic dicitur, l. fin. C. eodem tit. ubi hoc expreſſe habetur, quòd non fit donatio ſimplex, quia ſicut ſine matrimonio dos eſt nulla, ita hæc donatio ſine matrimonio nulla eſt. Hinc eſt, ꝙ illa donatio vocatur antiphèrna quaſi contraria donatio. Et dicitur ab anti, qđ eſt contra, & pherna donatio, vt præalle. l. fi. C. eo. titu. Maritus. n. ab vxore accipit

dotem

dotem,i. donationē ob matrimonium,ſic econtrario ipſe donat uxori propter nuptias,& ideo licet olim dicęretur donatio ante nuptias, tamen quia hodie conceditur fieri poſt nuptias, ideo hodie vocatur donatio propter nuptias,vt inſt.de.don. §. eſt & aliud genus,& d.l.ſi

Donatio cauſa mortis ſecundū Az.in ſum.eo.tit.eſt cum qs vult magis ſe habere quàm eum cui donat, ſubaudi tradendo vel ſe obligando,ne hæc diffinitio legatum contineat pet verba ibi poſita. Dicitur enim tradendo uel ſe obligando, ut non referantur ad teſtatorem. Differt aut hæc donatio, ſcilicet cauſa mortis, à legato, iuxta ea quæ not.inſtitu.de donat.§.1.Hoſt.autem eod. tit.in ſum. §. 1. eam ſic diffinit. Donatio cauſa mortis eſt timore mortis imminentis vel futuræ alicuius rei prouidè, & liberaliter facta collatio. Et huius tres ſunt ſpecies ſecundum Hoſt. tit. de dona.in ſum. quas ponit ſub §.quot eius,ſub ver. donationum. Nam donationum cauſa mortis prima ſpecies eſt, cùm quis donat metu mortalitatis futurę,& noninſtantis.Secunda eſt cū quis donat metu mortalitatis inſtantis, deſperans omnino de conualeſcentia, & hæc donatio comparatur ei quæ eſt inter viuos. Tertia eſt quando magis vult ſe habere,quā eum cui donat, & magis donatarium,quàm ſuum hæredem. Prædictæ ſpecies poſſunt colligi ex l. ſenatus,§.mortis,iuncta,l.1. ff.eod.titul. & ſunt expreſſæ in l.2.eo.tit.

Donatio inter vir. & uxo. ſecūdum Azo.in ſum C. eodem titulo, eſt quæ fit conſtante matrimonio,quę ſecundum leges eſt prohibita,ideo ne mutuo amore inuicem ſpoliarentur, donationibus,nō temperantes, ſed profuſa erga ſe facilitate abutentes, nec eſſet eis, ſtudium liberos potius educandi, & illa eſt ratio ſecundum Az.quia ſæpę futurum eſſet vt matrimonia ſepararentur ſi nō donarent hi qui poſſent, & matrimonia venialia eſſent. Omnia prædicta habentur, eo.tit.l.1.& 2.Aliter tamen accipitur,de hoc vide Hoſti. in ſumma.

Donatio inter viuos ſecundū Azo.in ſum. eſt quando rē quam dono, malo habere

illum cui dono,quã me. Hęc diffinitio colligi poteſt,ex l. 1.in prin.ff.de do. Et hęc quĩque cauſis poteſt reuocari, gl.inſti. de do.§. ſciendum.

Donatio inter parentes, & liberos,ſecumdũ Azo.in ſum. C.de dona. inter virum, & vxo.omnia illa, quæ dicuntur de dona.inter vir.& vxorem, intelliguntur etiam de donatione inter parentes, & liberos. Hæc enim(vt no.C. eo.tit.l.donationes) iuris impoſſibilitate pro hibitę ſunt, cum vna,& ead em perſona iuris artificio æſtimentur.pr & filius,genitor,& genitus, vt.C.de imp. & alijs ſubſt.l. fin.adfinem.Si.n.alter alteri donat,ſibiipſi donare videt, & ideo uulla eſt donatio, niſi in caſibus:puta in dote, & donatione pp nuptias: vt ff.famil. hercif Pomponius Philadelphus,ff.de collati o. bo. per totum, quæ æquis paſſibus ambulant: ut l. fin: C.de dona. ante nupt. Item cùm denotat mobilia filiofamilias eunti in caſtra: vt C. famil.hercif.l. 4. Item valet remiſſio vſusfructus in rebus aduentitiis,ut.C.de bo.libro,l.cum oportet,§. ſinautem res. Et de omnibus prędictis caſibus, ſcilicet in quibus tenet hęc donatio, eſt gloſ.not.C. de inofficio.donatio.l.1.in verbo duabus. Item donatio facta in alimentum. Alias non tenet donatio, ſed tamen ſi facta eſt in filium tanquam in extraneum,vel collata in eum ſupremo iudicio, confirmatur eodem modo, & cum eadem determinatione,qua confirmatur donatio facta inter coniuges, vt l.donationes.præall.C.de dona. inter uirum,& uxo.

Donatio mera eſt eadem cum ſimplici, ſcilicet quando inter viuos donatio fit, quæ etiam dicitur pura liberalitate fieri, non ob cauſam ſecuta. Si verò fit ex cauſa præcedente, tunc dicitur remuneratio potius, quam donatio: vt C.de bono.quę lib.lege,cum oportet,§.cum autem.

Donatio facta ob cauſam interpoſitam ſecundùm Hoſt. in ſum.eo.ti.§.quot eius ſpecies,eſt quædam donatio inter uiuos quæ fit ob cauſam interpoſitam, & denotat vt aliquid fiat vel non fiat, vel propter quid ſit donatio ſecuta,iuxta ea quæ habentur l.1.§.1.ff. de dona.vt etiam ſupra dictum eſt.

Dona-

Donatio perfecta, & pura eſt ſpecies donationis ſimplicis; & eſt quando ſtatim pura liberalitate transfertur dominium rei datæ, de iſta. C. de dona. & ff. eod. titul. generaliter per totum, & maximè, ff. eod. tit. l. 1.

Donatio autem imperfecta ſiue conditionalis vel ſub modo, eſt etiam ſpecies donationis ſimplicis, ſecundum Hoſtien. ibi. Et eſt quando ſtatim transfertur dominium rei datæ, & non niſi ſub conditione, uel dono tibi, ſi Rex intrauerit Italiam, vel dono ita, quòd tuũ ſit hinc ad annum, uel aliquid huiuſmodi. De iſta materia require. C. de donatio. quæ fit ſub modo, & cond.

Donatio ſimplex eſt, quæ cauſam non habet, & cùm donans nullo caſu vult ad ſe redire quid dedit vel daturũ ſe promiſit, vt ff. de do. l. 1.

Donatio ſub modo comprehẽditur, ſupra ſub donatione ꝑfecta, vel imperfecta.

Donatio ſponſalitia ſecundùm Azo. in ſum. C. de donat. ante nupt. §. ſponſalitia, dicitur illa quæ a ſponſo ſponſę fit, vel econtra, licèt raro accidit. C. tit. præal. l. ſi à ſponſo, §. quòd ſi ſponſa interuenit te. Hæc donatio fit intuitu mulierum, & ideò non poteſt dici verè ꝓpter nuptias donatio, ſed ſimpliciter. Conditio autem ineſt, ſi ſteterit per dantem, vt C. de donat. ante nupti. l. cum veterum ſententia.

Donatiuum largitio eſt Imperatoris in milites. l. qui excubias, de re mili. Bud. ibi.

Donum eò differt à munere, quo genus à ſpecie: nam munus eſt cum cauſa, puta natalis uel nuptiarum, l. inter donum, de uerb. ſigni.

Donec, ut not. Io. cal. in cõmẽto decreta, poſt ceſſionem de proba. ſignificat diuerſimodè, prout quoduis mediũ probabile ſignificare declarat. uerbi gratia, Lego filiæ decem donec nubat, ſignificat legatũ eſſe annum. l. legatum, ff. de annu. legat. Ratio, quia hæc dictio ſignificat limitationem. Et ex hoc ſequitur, quòd teſtator uoluit facere multiplicationẽ, cuius ſit limitatio ad tẽpus nubendi, vt ex tunc non debeatur. Item ibi lego filiæ fundum Cornelianum, donec nubat, vel donec capitolium aſcendat, non ſignificat legatum annuum, quia ſubiecta materia non patitur,

tur,quæ non eſt multiplicabilis, ſed tantum ſignificat extinctionem, adueniente tempore nuptus vel aſcenſionis capitolii. Item ibi, donec inuentarium ſcribitur, non licet creditorib. & legatariis hæredem conuenire. l. fin. §. donec. C. de iure deliberat. quia ſubiecta materia hoc declarat. Nam inuentarium debet incipi, & finiri in fracertum tempus, vt in eadem l. dicitur. Item ibi, creditor facit debitori pactum de non petendo, donec Titius fiat conſul, ſignificat imitationem exceptionis per euẽtum, & ſic etiam conditiotionem, vt ſi Titius fiat conſul, finiatur exceptio pacti, ſi non, ſed moriatur antequam fiat conſul, fiat perpetua exceptio, & l. ſufficit, ff. de condition. & demonſtratio. Nam ex euentu incerto futuro ſignificatur conditio. l. itaque, ff. ſi cert. pet. Item ibi locus eſt conditioni furtiuæ, donec dominium à domino recedat, ſignificat limitationem, & quod ipſo iure dominio ab eo recedente non eſt locus conditioni, l. fine §. tandiu. ff. de conditio furti. Item promitto decẽ ſingulis annis, donec Titius conſul fiat. Titio exiſtente conſule, adhuc obligatus ſum ipſo iure, ſed petentem repellam. l. eum qui ita. §. q ita, ff. de uerbo. obl. Ratio, quia non eſt in poteſtate diſponentium obligationem limitare tempore vt ipſo iure finiatur tempore. Item lego fundũ, donec Titius fiat conſul, ipſo exiſtente conſule finitur legatum, & dominium ipſo iure ad hæredem reuertitur, l. fi. C. de leg. quia in poteſtate teſtatoris eſt facere legatum certo tempore finiri, ipſo iure: vt ibidẽ. Item ibi, Dono tibi prædiũ donec Titius fiat conſul, Titio exiſtente conſule non finitur donatio ipſo iure, nec reuertitur, dominium ad donantem, argumento l. ea lege, C. de condition. ob cauſam. Ratio quia non eſt in poteſtate contrahentium facere contractum finiri tempore, vel dominium transferri. Et ſic de conſimilibus.

Dos ſecundùm Azo. in ſumma iure dotium, eſt quod datur à muliere marito ut l. ſi rem æſtimatam, ff. de iu. dot. uel ab eius patre uel extraneo, vt in §. accedit, l. vnica, de rei vx. act. C. cum infinitis aliis

in

in quibus, dos ſemper marito datur, vel eius patri, vt l. fundus, ff. familiæ hercil. & l. ſi maritus, & l. ſi filia, §. hoc amplius, eodem titul. & hoc propter onera matrimonij, vt l. pro oneribus, C. de iur. dot. vt perpetuo ſit penes eum, vt l. i. ff. de iur. doto, & durat quandiu durat matrimonium niſi maritus vergat ad inopiam, hoc ideo dicitur, quia dos ſoluto matrimonio debet redire ad vxorem vel eius hæredes, ſicut donatio propter nuptias ad maritum vel eius hæredes, C. de pact. conuen. ſuper do. l. penult. & in authen. de æquali. dot. & propter nup. dona. vbi dicitur, quod bonum eſt argum. de dote ad don. propter nupt. Fallit hoc in caſibus, in gl. vnica, circa mediũ in capitulo peruenit, de emp. & vend. Diuiditur autem ſecundùm Azo. vbi ſupra dos in profectitiam, & in aduentitiam.

Dos aduentitia ſecundùm Az. eſt quæ non proficiſcitur à parente, vt ſi extraneus dederit patri, vt daret in dotẽ, l. profectitia, §. ſi quis certã, ff. de iur. dot. Vel ſi pater nõ tanquam pater ſed vt extraneus dedit, puta, quia debebat filiæ, & eius voluntate dedit in dotem viro, vt d. l. profectitia, §. fi. verſi. cæterũ,

Dos profectitia eſt quæ à patre, & tanquam à patre, vel ab auo, vel à proauo paterno profecta eſt, ſcilicet de bonis eius, vel facto, eius pro filia vel nepte eius, vel quã alius de mandato eorum cõſtituit, vel præſes, aut curator dedit de bonis alicuius eorum ſi erat parens prodigus vel furioſus. Nec refert an filia vel neptis ſit in poteſtate conſtituta uel emancipata. Non enim ius poteſtatis, ſed nomen parentis facit profectitiam. A parente ergo videtur datã, ſi ipſe dedit, vel iuſſit alium dare vel præſes, vel curator eius dedit, vt dictum eſt. Idem eſt ſi negotiorum geſtor eius dederit, & ipſe ratum habuerit, quæ omnia habentur, in d. l. profectitia, in prin. iuncto, §. 1. & fin.

Dotem legare, & pro dote legare, idem ſunt, leg. 3. §. 1. de dot. præleg.

Dotalis fundus, qui ſit, docet Accur. in rub. ff. eod. titu.

Dotalitium, l. donatio propter nuptias, vel res parapherna les, id eſt vltra dotem datæ. docto. in capitulo ex parte, de

de fo.comp.& in c. nuper.de dòna.inter uir.& uxo.

D *ante* R.

DRomones dñr qui præerāt nauib.ad ſeruādū traiectū maris,in hoc reip.militantes & maris tranſitum tenentes vel tuentes C.de offic.pſ.pr. aphrjil.2.unde etiam adhuc eorundem naues nomine uulgari dromones appellantur.

D *ante* V.

DVbium eſſe non dicit illud, de quo eſt regula,licet ſint aliqui caſus ſpeciales.niſi de caſib.ſpālib.mētio fiat. Bar. in l.quoties.ff.ſi quis cautio.

Dubius in fide eſt infidelis, de hęre.ca p.i.

Ducenarij dicuntur duces, uel magiſtri ducentorum militum,quorum dignitatem di cimus ſubſtantiuo nomine ducennam.

Duces factionum,id eſt malorum operum,ff. de appellatio.l.conſtitutiones.

Dudum, ideſt ante, in auth. ut lib.de cæte.§. quapropter & hæc dictio aliquando nō reſpicit multum retro. in authen.de hæred.& falci. §. ſi uero aut,& §. ſi uero nullus, & § ſi uero nulla. Quandoque dudum.i. cum. in auth. de non elig. ſecun. nub.§.Gregoria.

Duellum dicitur ſingularis pugna,quę fit propter probationem alicuius, ita,ut qui uicerit,probaſſe credatur, & uictus in probatione defeciſſe, & dicitur quaſi duorū bellum factū ad approbationem ueritatis, ac ſi per teſtes quis intentionem ſuam fundaſſet,ut cap.2.de purg. vulg. Quomodo autem ſit licitum,uel non,not.gl. in l. qua actione.§. ſi quis. ff. ad leg.Aquil.

Dum idem qđ donec, & quādiu,l.boues.de uerbo.ſign.

Dummodo,uide glo.in c. non poteſt,de præb.lib. 6.

Duntaxat, de hoc uide Arch. de reſcrip.ſtatutum.§.in nullo.lib.6.& de iureiur.c.1.eo. lib. & Bar. in l. cum ita. de cond.& demonſt.

Duo rei ſtipulandi, & promittendi quomodo conſtituantur, traditur per Imp. Inſt. tit de duob.reis.

Duplicatio eſt allegatio, quæ datur reo ad infirmandum replicationem actoris,ut inſtit.de repl.§.rurſus, & no.ī Spe.đ exc.§.nūc đ replicatio

ne. Vel ſecundum alios eſt eliſio vel annihilatio replicationis, & habet fieri à reo cõtra replicationem actoris.

Duplæ ſtipulatio cõmittitur, cùm res reſtituta eſt petenti, vel eſt damnatus emptor in litis æſtimatione, vel poſſeſſor conuentus ab emptore abſolutus, l. euicta de eui.

Duplois vel dyplos eſt dupla veſtis.

Duploma, vt habetur, ff. de verborum obligatione, l. continuus, §. cùm ita, eſt inter duplicatum, vel celeritas, ſecundum gloſ. ibidem, nam tex. ib. exponit.

Dupondius, numus erat bilibris, duos aſſes valens: hinc dupondii iuuenes in procœ. ff. ſtudiis tãtum initiati, quos vulgo pupillos dicimus. Sunt enim adhuc modici valoris. Dupondiũs quoque dicitur hæreditas in 24. vncias diuiſa. quaſi duo pondo, id eſt, aſſes. §. & ſi plures. Inſti. de hæred. inſti.

Duracinæ vuæ ſunt, vuæ duriores, quæ eſus duntaxat cauſa non etiam vini habentur, l. q pomum, de verb. ſigni.

Duumuiri, id eſt magiſtratus municipij, qui curiæ præſunt, C. de decu. l. duumviris. libro 10.

De litera. E.

E' Præpoſitio aliquando excludit, extra de renunciat. capitulo primo, ibi emeritũ, id eſt indignum: aliquando includit, vt in Lucano. Quæ ruta dabuntur emeritis, id eſt bene meritis.

Eadem ſunt, quorum ſubſtantia eſt eadem. Bal. in l. neque leges, C. de legi.

Eatenus quot modis capiatur; vide Bar. in l. 1. in prin. ff. de no. ope. nunci.

Ebrietas refertur ad ſuperfluitatem potus, & eſt immoderatus vſus vini, & duo ſunt effectus ebrietatis. Nam inducitur mentis exilium, & prouocatio libidinis, & ideò olĩ patres abſtinebãt ab vſu carnium, & vini. capitulo, ab exordio, & cap. ante omnia. 35. diſtin.

E *ante* C.

ECce not. Pau. in Commẽto. c., ertio l oco de probat.

Eccleſia ſecũdum Arch. de ele. fundamenta, li. 6. in princip. multis modis dicitur. Quandoque dicitur collectio ſanctorum, vt 27. q. 1. nuptiarũ, 32. q. 4. recurrat, in fi. Secũdo eſt catholicorum vel fideliũ

collectio

collectio.de conſec.diſtin. 1: eccleſia.& ſic ſumi,vt 3.quæ ſtio.4.eugeltrudam. Et not. quòd ſicut ex decreto Iulij Papæ,cap.2.ſumitur.eccleſia eſt nomen græcum, & dicitur in latino conuocatio,propter hoc,quòd omnes ad ſe voca.Et de expoſitione hui⁹ nominis eccleſia vide capit. querelam,ne præla.6.ſub an. cen-conce.in gloſ. vbi nota. Nam ſynagoga eſt congregatio quæ propriè eſt Iudęorum. Sed conuocari propriè eſt vtentium ratione, Cōgregari autem ſolent pecora,vt dicit Hng. Et dicitur catholica,i.vniuerſalis, quia per uniuerſum mundum eſt conſtituta,ita exponit glo.C.de ſuma.tri.& fi.catho.ſuper rub. Vel vniuerſalis dicitur,i. generalis , in eadem doctrina ad inſtructionem vel adminiſtrationem,vt in præalleg. c.Iulij Papæ.Tertiò eſt collectio malignantium.Pſ. Odiui eccleſiam malignantium. Quartò eſt murorum ambitus.Et vide gl. in verbo matricem,in clem. 1.de ſent. ex comun.ibi concordantiæ. Et quandoque ſumitur pro materiali eccleſia,& eccleſię parietibus. Quintò eſt corpus Chriſti. Sextò prælaturę eccleſiæ. Septimò obuentiones eccleſiaſticæ prouenientes rationes eccleſiæ. Octauò epiſcopalis eccleſia. Et hanc deſpondat epiſcopus quando conſecratur.Nonò viri eccleſiaſtici.63.diſtinctione cap. 1.Decimò canonici matricis eccleſiæ.13. quæſtione 1.§.vltim. Vndecimo maior pars capituli.56. diſt. apoſtolica . Duodecimò ſignificat epiſcopum tantum 7.q.1.ſcire.Decimotertio eſt quælibet eccleſia prouinciæ cathedralis, non romana. Nam appellatione eccleſiæ matricis intelligitur eccleſia cathedralis, ſed non Romana: vt in c.cum ſuper.de vſu palii.vide glo in c.cum clerici,de verbo.ſignific.& 10.q. 1.capitulo primo. Antiquo eccleſiæ cathedralis nomine etiam intelligitur epiſcopus & capitulum illius eccleſiæ, & non alij clerici . Item eccleſia ſumitur pro iure patronatus, vt dicitur in ver. Iuſpatronatus. Et eccleſia rnm bona ſunt dei, licet omnia ſint eius, hæc tamen ſpecialibus . Et earum res, & perſonæ diuino, & humano iure ab exactionibus ſæcularium perſonarum ſunt immunes,capitulo quamquam

de cen. lib. ſexto.& eccleſia non debet ditari cum alie naiactura.53. diſt. generalis,de pen.ſuam,ff,de cō. inde.l.nam hoc natura.

Eccleſia colleg iata,quæ dicat, & quo modo cognoſcatur, uide latè p Abb.in c. nobis. in 2.col.uer.in glo.in uerbo in conuentuali. de iure pat. & per Arch.ī c. monaſteriū. 16.q.7. uide etiā aliquid per Card.in cle.2.de æta.& qua lit.in 4.q.& per Feli. in c.ac cedentes.in 2.col.uerſi.dicit etiam Oldra.de præſcript.

Eccleſiarum appellatione in materia odioſa, & pœnali non uenit hoſpitale, niſi ſit religioſorum. Domi. de S. Ge.in c.cupiētes.§. 1. de ele. 6.in 3.col.Fel. in c. de quar ta.in 6.col.uerſi.& ꝙ omne hoſpitale.de præſcrip

Eculeus eſt genus tormenti ad modum crucis diſpoſitum, C.de malefi.& mathe.l.& ſi excepta,in fin.de hoc 23. q. 1.c.1.per Arc.

E *ante* D.

EDere,i.extra dare, quapropter & partus ędi dicitur, cū naſcitur.l.Aretuſa,de ſta. homi. & ratione eduntur, cum exhibentur, & copia deſcribēdi fit.l.ſi quis.§. edere,ff.de eden.

Edere actionem ſecundum Azo.in ſum.C. de eden. eſt ęxprimere,uel deſignare ius quo quis expetit aliquid ab aliquo in iudicio.Fit autem editio actionum, uel per libellum iudici oblatum, ſ. ut per eum reo detur,& ipſe deliberet,uel in alio,quem ipſe deſcripſit,uel ſine libello dictante autore, uel ſapiente ſuo,quid tūc eſt dictaturus, aut quo iure eſt uſurus. ff. ff.eo.tit.l. 1.§.edere.

Edes ſecundum Azo.dicuntur ædificia urbana, ſicut uillæ ruſticana.ita exponitur. ff. de uerborum ſignifica.l.fun di.aliquando tamen accipiū tur pro omni ædificio, l. 1. §.deinde de cloa.

Editio inſtrumentorum ſecundum Hoſtienſē in ſumma, de fide inſtrument.§. an inſtrumentum edi poſſit, & qualiter fiat, poteſt dici copiatio,uel communicatio facta coram iudice, uel eo præſente, ſiue aduerſarius ſit preſens, ſiue non,ſaltem cum conſule, ut l. prima.§. editiones,ff.de eden. ubi de editione inſtrumentorum, in gloſſ.ibidem. Nam edere eſt oſtendere, & copiam deſcribendi facere, ut not

in capitulo primo de probationibus.

Edictum quandoque idem eſt quod mandatũ principis ſecundum illud Luc.ſecundo. Exiit edictum a Cæſare Augusto. Quandoq́ꝫ idem eſt quod generale ſtatutum principis. Vnde, Edicunt reges, indicit feſta ſacerdos. Et differt a reſcripto,ut oſtẽdit Bartol.in l.poſtquam.§. Imperator, ut leg. vel fid. no.cau. Item differt a conſtitutione, quia conſtitutio poteſt eſſe generalis,uel ſpecialis,ut leg.prima.ff. de cõſtitut.princi.& ſic accipitur, C.de edi.diui Adr. tolen. & ſimilibus.Quandoque idem eſt quod datum, uel mandatum prætoris, ſicut omnia prætoria edicta, ut edictum de albo ſcribendo, & de in ius uocando, & de huiuſmodi, de quibus uide Specul. de actio.ſeu.peti.proponendis.§.poſtremo, uerſic. nunc dicimus de edictis. Et quædam alia edictorum eſt diuiſio, quia quædam ſunt prohibitoria,ut edictum de teſtibus,& matrimonio,quædã permiſſoria,ut de iu.iur.

Adde, ꝙ edictorum aliud monitorium, aliud conuentionale,aliud citatorium, aliud peremptorium, de quibus per gloſſ.in l. ad peremptorium.de iud.

Edictum prohibitorium eſt illud,in quo regulariter omnis permittitur,qui non prohibetur, ut in procuratorib. & in teſtibus,ff.de teſti. l. 1. & de tranſlatio. epiſ. c.inter corporalia.

Edictum permiſſorium ſecundum Io.Cal.de ſuppl.negli. pl.c.Romana.lib.6.eſt illud, quod rꝭr eſt prohibitorium, & tñ in certis caſib. permittitur,ut in c.romana præal.

Edictũ carbonianũ, req. ſupra carbonianum.

Edictum diui Adr. ſecundum Az. in ſum. C. de edic. diui Adr.tol.continebat,ꝙ ſi ſcriptus hęres poſtularet ſe mitti in poſſeſſionẽ, non aliter fieret miſſio, niſi uiceſima pars daretur reip. Et quia multę erant interpretationes, & diſtinctiones citra hoc edictum factæ, ideo hodie ſublato hoc edicto, fit miſſio in poſſeſſionem rerũ hęreditarium, iuxta diſpoſitionem,quam ibi diſponit, ſeu ponit Az. & ideo ponitur unica rub.de edi. di. Ad. tol. in 6. lib. C.

Edictum ædilitium dicitur idem quod actio ædilitia.

Nam actio ædilitia ab edicto ædilitio deſcendit, vt l. cum autem, §. hæ actiones, iuncto. §. ędilitiæ, l. ſi tamē, ff. de ædi. ed. de hoc require ſuprà, actio ædilitia.

Edictum prætorium eſt, quod prætor edicit iubendo, mandando, vel conſtituendo, vt facit in edicto de dam. inf. vt ff. de dā. inf. l. prætor ait, ff. nau. cau. ſtab. l. 1. & ne quid in flum. pub. l. 1. & in aliis pluribus. Fortè pro eodem ſumitur hic mandare, & iubere, ut no. ff. quod iuſſu, l. 1. in glo. ſuper uerbo quēadmodum, dictum ſucceſſorium ſecundùm Azo. in ſum. C. eo. tit. eſt quo ꝓuidetur creditorib. Et dicit ibi gl. ꝙ eſt quod priorib. non petentibus, ſequentib, petentib. permittitur. Fit. n. quandoq; ſucceſſio de gradu in gradum, & dę capite in caput. C. de ſucceſ. edi. l. j. nam illud edictum ꝓpter creditores inductum eſt, ff. eo. l. prima, vbi illa ſcripta quaſi de uerbo ad uerbum poſita ſunt, & hoc ideo nę creditoribus longior mora fieret. dum bona hæreditaria uacua ſinę domino diutius iacerent. Bene igitur putauit prętor pręſtituere tempus his, quib. bonorū poſſeſſiones detulit, & dare ſucceſſionē inter eos, ut citius poſſent creditores ſcire vtrum habeant cū quib. congrediātur, an bona uacantia fiſco delata ſint an potius ad bonorum poſſeſſionem procedant, quaſi ſine ſucceſſore defuncti, dictum perpetuū quid eſſet, uide Budæ. in l. 2. ff. dc ſtatu ho. & Alc. lib. 2. Diſpunct.

Edictum tranſlatiuum, hoc eſt non nouum. Sed ab anterioribus prętoribus factū, & quaſi ex eorū albis tranſlatum.

Edictum circūdicere eſt illud delere, l. & poſt de iud.

Edictales bonorum poſſeſſiones, lege ſuprà ī uer. bo. poſ. extraordinariæ.

Aedicula, eſt ſacculum. i. ędis ſacræ appēdix. l. ſacrilegi ad l. Iul. pec.

Aedificium perfeciſſe dicitur, qui ita illud conſummauit, ut iam in uſu eſſe poſſit.

Aedilis olim dicebatur, qui nō ſolū conſtituebatur a plebe, ad hoc ut præeſſet ædib. ut ff. de ori. iur. l. 2. §. itemque, ut eſſent, ſed ēt ꝑfuit plebiſcitis, qui ēt æditus dicebatur, a nōīe ędes, & uerbo tueor, ris, quia tuebatur ędes, ut inſt. de tut. §. tutores autem pro

ꝓſpiciebat enim ne in ciuitate eſsent domus ruinoſæ,vł inordinatè poſitę in præiudicium reipublicæ.

Aediles curules ſunt cōſtituti, poſtquam placuit creari ēt ex plebe conſules, nā ut aliquo pluris patres q̄ plebs haberentur,placuit duos ex numero partiū conſtitui, & ita facti ſunt ædiles curules. §. deinde cū placuiſset, ff orig. iur. Curules aūt dicti ſūt à curru,quo ſellæ ſuperpoſitæ inſidentes uehebantur,unde ſella curulis dicta. Qui ēt curabāt de ædib.patrum,& negotiationib. curam habebāt uendendorū aīalium, ut ſana uenderentur,ut not.ff.de off.præf.uigi.l.1.in gl. & de ędil.edic.

Aedilis cerealis dicitur a Cerere, quia præfuit annonæ, i. frumento diſtribuendo. Idē ēt dicitur ꝓfectus annonæ, de quibus ædilib.in ꝓall.l.1. & l 2.§.deinde.ff.de ori.iur. hic tñ propriè, vel impropriè de edo,es, & non de ædib. ædilis dicitur,nec enim ſpectat ad ęam cura ędium. ſed eduliorum.

Editui ſunt, qui præſident ædibus,& dicuntur quaſi, ꝙ ædes tuentur. inſt. de tutelis, §.tutores.

Editus bouum pro ſtercore ab edendo hoc eſt extra mittendo,l.ligni,de leg. 3.

Educare eſt ad uictum neceſſaria præſtare,ff. de ali. leg. l.ult.

Edulium.i.comeſtio. ff. de off. proc.& leg.l.ſolent,Sed melius ibi edulia pertinent, & in d.l. edulium eſt caſus genitiui.

E ante F.

Effœminati dicuntur,quibus uirilia exciduntur,uel ſodomitæ.

Efferueſcere eſt ebullire. unde metaphorice, afferueſcere iracundiam in l.quis ſit.ff.de ædi.edic.

Effœta,i.aperire de conſe.diſt. 4.c.poſtea tanguntur.

Effractores dicuntur, qui ſiue diurni, uel nocturni furandi cā ſolent domos effringere, ut ff.de effra.& expi.l. 1. & 2.uel qui carcerem, uel aliud frangunt,vt euadant.

Effractura,ꝓ violēta diſruptione.l.3.de offic. ꝓf.uig.

Effuſſionis uerbum abundantiam ſignat.15.q. 1. reuertimini.41 diſt.ſæpè, uide glo. de ſen.exc.c.cū illorū in uerbo effuſionem ſanguinis.

Effuſio, & eiectio. req. ſupra actio.de effu.

E ante G & I.

EGere ſm Bar.dicuntur, qui non habent vnde ſe alant, vnde egeſtas,cuius mẽtio in l.bona.ff.de poſ.

Eijcere verbum eſt ad immaturum partum pertinens. l. ſi mulier . ad l.Aq.vnde eiecti & eiectitij partus pro abortiuis.

Eiecta nauis dicitur, quæ vndarum, vt in littus delata impulſaque eſt l.3. de ince.rui. nauf.

E ante L.

ELectio ſecundùm Io.eſt alicuius perſonæ idoneę ad dignitatem vel fraternitatem ſiue ſocietatem ſeruata forma canonicè facta uocatio, & hoc modo electio ſumitur ſtricte, quamuis eligere ad multa ſe habeat,vt etiam no.Goſ.in ſum.eo.ti.§.1. in prin.vnde ad electionẽ, tria requiruntur.ſ.autoritas ,numerus,& zelus.Autoritas cõſideratur in dignitatibus, & meritis vitæ; zelus conſiſtit in animo,vt ſine carnali animo fiat,ſed ſm meritũ perſonę eligẽdæ,8.q. 1. ſi ergo de numero patet, Debet ergo electio fieri ſm iſta tria,habito reſpectu meriti ad meritum,zeli ad zelũ,numeri ad numerũ.Si tñ ex vna parte ſit dignitas, & zelus melior tã reſpectu eligẽtiũ,ꝙ electi, & ex alia parte numerus maior, certè præualebit dignitas cum zelo ipſi numero, vt extra de elec.c.eccleſia veſtra.Ite m differunt electio, collatio,& præſentatio.nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa cõfirmat & quodlibet collegiũ debet eligere prelatũ ſuũ,niſi aliud ſit de cõſuetudine vel priuilegio,vt extra de elec. pote. c.1.Collatio fit ad beneficiũ ſimplex,& pertinet de iure cõi ad epm ꝑ totã dięceſim cũ cõsẽſu capituli,ni ſi aliud hẽat cõſuetudo vel priuilegiũ,& dat plenũ ius,nec indiget cõfirmatione.Sed præſẽtatio ꝑtinet ad patronũ,nec dat plenũ ius pſẽtatio, ſed requiritur inſtitutio, & inueſtitura epiſcopi,vt ꝑ totum tit.de iure patro.

Electio canonica.Quæ dicatur vide Io.And.ĩ c.nõ põt.ĩ verbo canonica.de pb.li.6.Spe. in ti.2.§.vidẽdũ reſtat, ver. nunquid nocet, & debet fieri loco determinato, alias

alias eſt nulla,niſi cauſa ſubeſſet.c.venerabilem.de elec. gl.in c.in nomine domini.in verbo fieri 23.diſt.

Electrum genus eſt vaſis, vel ſpecies metalli.ff.de auro & argento leg.l.pediculis, §. Neratius,& inſt.de re.di.§.ſi duorum.

Elæemporia,olei publicè emẽdi cura.l.vl.§.patrimoniorũ. de mu.& ho.

Elementa prima ſunt quatuor ex quib.omnia corpora conſtituuntur,quorum virib. totus mundus gubernatur: ſ. terra frigida,& ſicciſſima, aqua humida,& frigidiſſima aer calidus & humidiſſimus ignis ſiccus,& calidiſſimus; primum melancholicum,ſecundum phlegmaticum vel fleumaticum, tertium ſanguineum,& quartum cholericum,vnde factum eſt, vt omnia principia dicantur elementa,vt no.in gl.in pꝛę. inſtitu.ſuper uerb.prima elementa.

Eſenchus,ſpecies margaritæ.l. pediculis de au.& ar.leg.

Elices ſulci ſunt aquarij,ꝑ quos aqua educitur è liris. l. 1. de acqua plu.arc.Haloander tamen ibi aliter legit.

Elidere pro excludere,& pimere.l.ſi vnus.§.pactus,de pac.

Elimatũ.i.purgatum,C.de vet. iure enu.l.2. §. ſed cùm proſpeximus.

Elogium idem,eſt,quod teſtm̃, vel dicitur etiam eulogium, vt infrà dicetur.

Elogia.i.epiſtolę.ff.de cu.reo.l. diuus & de re mil.l.3.in pri. Aliqñ.i.generalis ſermo. de ædi.edic.l.ædiles.2.§.iumentorum.Quãdoq; .i.panis bñdictus.1.q.1.non liceat.

Adde,qđ elogiũ dicitur teſtificario de aliquo honoris; vel vituperõnis cã,Inde mittere reũ cũ elogio. in d.l.diuus, & d.l.3.ideſt cũ informationibus, & (vt vulgus Barbarorum forenſium loquitur)proceſſu.

Eluſcare eſt altero oculo orbare. l. 5.ad l.Aqu. vnde eluſcatio,licet quidam eluſcationem accipiant, vbi homo lumine adhibito nihl videt. l.item. de ædil.edi.ſed Haloander ibi legit nuſcitionem,non eluſcationem.

Eluſorium.i.vanum.l.ſi prętet. de iud.

E ante M.

EMancipatio ſecundùm Az. eo.tit.eſt relaxatio patriæ poteſtatis corã iudice facta, & dicitur quaſi extra manũ.

ideſt poteſtatem patris poſi tio, quia quando filius extra manum patris ponitur, tunc emancipatur, vt in tit. C. de emancip. lib.

Emancipatus dicitur filius vel nepos, qui à iugo & poteſta te, vel manu patris, vel aui eſt relaxatus, & ſui iuris effectus, quia emancipare eſt a poteſtate, manu, & iu re patrię poteſtatis dimitte re vel liberare. Sed manumit tere eſt ſeruum à ſeruitute eripere, vel emittere ſeu ſine re, & ſic emancipatio perti net ad liberos, & manumiſ ſio ad ſeruos.

Emanſor dicitur, qui diu vagus fuit extra caſtra, tandem re diens ad caſtra, vt ff. de re mil. l. 3. §. emanſor. Vel dici tur, qui imminente lite fugit extra caſtra, & pace reforma ta redit.

Embatę ſeu epibatæ naues, q̃ vectoribus traijciendis aptæ ſunt, l. 1. §. igitur, de exer. act. vbi Bud. Nebriſſẽſis aũt legis Emphractę, interpreta turq; nauigia tecta.

Emblemata, ornamenta erant vaſorum apud veteres, quæ cũ libitum erat, eximi pote rant. l. ſi gemma. de au. & ar ge. le. & l. 3. §. 1. de ſvino leg. ſm Bud. in l. tigni. ad exhib.

Embola felix appellatur, vel Romanorum iuuentus ex creſcens. Vnde annus biſſex tilis dicitur emboliſmus, vel emboliſmalis: quia creſcit in vno die. De hoc C. de ſa croſanctis eccleſ. l. iubemus, in gl. Sed rectius, Alc. ibi, & Bud. in l. 3. de mino.

Emendicata ſuffragia in l. ſin guli. C. de accu. ſunt, quæ le uiter cauſam adiuuant, vt potentium commendatio nes, & ciuitatum in alicuius honorem decreta. A verbo emendicare, quod eſt mẽdi cantiũ more aliquid petere.

Emergere eſt aliq̃d ſubito eue nire. vel accidere, Et nota dif ferentiam inter illa, quæ ſit quæſtio emergens, & inci dens, & quomodo differant, eſt gl. optima, in c. 1. de ord. cog. Et dicunt ibi Docto. ꝙ ĩcidens reſpicit negotium principale, & tangit merita eius, ſiue ſit acquiſitum ante ſiue poſt lit. cont. Emergens verò tantum proceſſum re ſpicit, & tendit ad ipſum im pediendum, ſiue etiam an te, ſiue poſt litem conteſt. oriatur. Et dicitur emergẽs id, quod extrinſecus euenit, & nihil commune habet cũ negotio principali. Sed inci dẽs intrinſecus reſpicit nego tium

tiũ principale. Quamuis, eñ vtrunque oriatur ex circunſtantijs, tamen in hoc intereſt, quia incidens eſt ex circunſtantijs cauſæ, vel negotij principalis, & emergens ex circunſtantijs iudicij vel proceſſus. Vnde, Incidens perimit, emergens iurgia differt. Et ad ſaluandam gl. pręallegatam, quæ videtur deficere in differentia, quam ponit, quia incidens etiam in iudicio poteſt oriri, ſcilicet opponendo pactum de nõ petendo, & emergẽs quandoque ante li. cont. vt ſi excipiatur de excõmunicatione ante litis conteſt. dicas, quòd incidens dicitur? habere cauſam vetuſtiorem ad negotium principale ſed emergens dicitur de nouo oriri, quia tendit ad impugnandum, & ante proceſſum de nouo factum eſſe non poterat, cum nõ poſſet impugnare non ens, facit c. ad diſſoluendum, de deſp. imp. & eſt glo. bona in l. qđ iuſſit, ff. de re iud. quæ dat exemplum, incidens, vt ſi actor dr̃ ſeruus: emergẽs, vt teſtem non admittendo.

Emerita ſtipendia, appellantur, quę peracta ſunt, cùm iã milites miſſionẽ vt veterani impetrauerunt. Emerita verò numero. enim plurali dicuntur etiam prę mia vetera norum, quę ſenſu intelligenda eſt l. 3. §. ſed ſi. de re mili. vt alias annotauit Bud.

Emeriti dicuntur milites veteres, qui iam ſunt a militia ſoluti, vt ĩ tit. ff. de vete. & mil. ſucceſſione.

Emiola. i. ſeſcupla, compoſitũ ab hemi. i. dimidium & holõ rotum quaſi continens totum, & dimidium, & eſt vſura, quæ continet totum, & alteram eius parte m, vt ſi de quatuor ſolidis accipiantur in ſi. anni ſeu.

Emiſeni populi ĩ Emiſena reg. Syriæ. l. ſi. de cenſibus.

Emiſſa manus, pro cautione manu facta l. quidam de probationibus.

Emiſſarius dicitur, qui faciliter fallit ſuper aquas, vel per aquas & foſſata.

Emologari, alias homologari eſt confirmari, vt dicimus, quòd arbitrium emologat, ideſt confirmatur ſilẽtio decem dierum tacitè, vel expreſsè, ſm Goff. in ſum. de arb. §. effectus.

Emolumentum capitur pro lucro & vtilitate. l. Imperator. de leg. 2.

Empractè, vide ſuprà, Embatæ.

Emphy

Emphyteumata vel empone; mata, ſecundùm Azo. eodi tit ſunt res melioratæ, & ita exponit tex.l.3.C.eo.tit. vel meliorationes q̃b. ager labore ſic retinentis melior efficitur.

Empleumata dicuntur impoſitiones, vnde emple Græcè, eſt impoſitio Latinè, vel sūt ſuperſtitiones ſiue ſuperabūdātia. Item expleuma eſt eminens ſcriptura. Et dicit Accur.in l.tigni. ff. ad exhi. ꝙ empleumata ſunt ornamenta vaſorum, vel ornatus, aut uarietates colorū, vt ff.de vino, tritico & oleo legato.l.3.§.1.

Imò verò emblemata legendū eſt non empleumata, quod nihil eſt. Et dicitur emblema à Græco verbo emballo, qđ eſt immitto, inſero, ſeu iniungo, vide Bud.ff.ad exhiben. l.tigni. Expleuma verò cuius author meminit, nuſquā legi.

Emphyteuſis ſecūdùm Azo. in ſum. C.de iure emph. & ſm Gof.in ſum.rubr.de loca. & cond.§.quid ſit emphyteuſis, dicitur, ꝙ emphyteuſis Græcè eſt melioratio Latinè. Ab initio.n.ſterila tantū per hunc contractum cōcedebantur, vt is, qui acciperet rem in meliorem ſtatum deduceret. & ſterilem fertilem redderet. Poſtea tamē ꝑmiſſum eſt de rebus fertilibus, & fructuoſiſſimis emphyteuticari poſſe, vt C. de iure emphy.l.3.in prin. Et dicitur emphyteuſis, vel emphyteuticus contractus ille, qui in meliorationibus & in reb. ſolis tantum conſiſtit. Eccleſiaſtica autem emphyteuſis cōſiſtit in his immobilibus, quæ ad hoc videntur œconomo & alijs gubernatoribus vt C.de ſacroſan.eccle.in authe.perpetua.& auth.ſi quas Et prout communiter dicitur. tunc emphyteuſis eſt media inter locationem, & venditionem Zeno Imperator, imò dicit dictum contractum eſſe quoddam tertium genus ab emptione, & locatione ſeparatum, vt l.1.C.de iure emphyteut. quæ eſt lex Zenonis Sed Hoſtien. ſuam diffinitionem ſecundū hāc intellexit, vt puta quemadmodum Hoſtien. dicit, & eſt hoc ideo, quia decretalis potuit emphyteutam ponere ſub titulo de loca. & cond. quia magis ſimilis eſt emphyteuſis locationi, quā venditioni, cùm dominium retineatur, & aliquid

quid certum annuatim reci piatur, vide Specula. de loca. & condu. §. nunc aliqua. inde emphyteuticus adiectiuum, vnde dicitur emphyteutica conceſſio & emphyteuticum inſtrumentum. Inde etiam emphyteutico, eas id eſt in emphyteuſim cõcedere. Et eſt natura huius cõtractus, vt ſoluatur penſio, ſicut conuentum eſt, niſi res ex toto pereat. item, quòd licet domino autoritate ſua emphyteotam, & eius ſucceſſorem expellere, ſi per triennium ceſsauerit ſoluere penſionem, ſed emphyteutá eccleſiæ repelli poteſt, ſi per biennium non ſoluerit penſionem.

Emphyteuſis perpetua eſt regulariter prohibita in reb. eccleſiæ. & dicitur perpetua, ẽt. ſi ſit ad 30. annos. Panor. in c. nulli. in vlti. not. de reb. eccle. alie.

Emphyteuta vel emphyteuticarius dicitur ille, qui agrũ conduxit, vel accepit ad tempus colendum ſub certo pretio. Cuius contrarium dominus Vuilradus tenuit, videlicet, quòd nunquam ad tempus, ſed bene perpetuo tempore conducit quandiu viuet hæreditario iure tenẽdum, & colendum, ſub certo pretio & certis conditionibus, prout inter ipſos cõtractum eſt per l. 1. C. de iure emphyteu. ibi perpetua ſtabilita te. ff. ſi ag. vecti. vel emph. pe. l. 1. §. qui in perpetuum, & dicit hoc expreſsũ eſse, in l. 1. & l. quicũque C. de fun. patri. vel perpetua ſcriptura interueniente, & conſenſu vtriuſque ideſt domini, & emphyteutæ adhibito, in hoc, ſcilicet, vt ſtatim dominus aliquid pro re accipiat, ſcilicet, quod inter eos conuenerit, vel pecuniam, vel aliam rem, puta. prædium aliquod, vel ſimile, vt proprium ſit domini, item vt hic emphyteuta de cætero annis ſingulis, vel duos venetos, vel ſimile ſoluat in ſpecie redditus, prout dicit Az. in ſum. C. de iure emphy.

Emplaſtrum, vulgo vnguentũ appellatur.

Emponemata, vide Emphyteumata.

Emptio contrahitur, poſtquam de pretio conuenerit ea mẽte, vt pretium ſoluatur. Nam ſi imaginarie, & p ſimilitudinẽ de pretio conueniret emptio nulla eſset, & contra

hitur ſolo conſenſu, ſiue inter præſentes, ſiue inter abſentes per nuntium, vel per epiſtolam, vt probatur inſt. eod. tit. in princip. & ff. eo. l. 1. §. vlti. & l. 2. §. 1. & arrę datio eſt argumētū emptionis

Emptor bonæ fidei dicitur eſſe qui aut ignorauit rem alienam, aut putauit eum, qui vendidit habere poteſtatem vendendi.

Emptum hoc differt à parato, quo ſpecies à genere. l. ſi q. d. de lega. 3. Aliquando etiam emptum dicitur, quod ex pmutatione, vel inſolutū datione conſecuti ſumus. item & quod lite æſtimata retentum eſt, l. ſciēdum. §. penul. de ædil. edi. & l. fi. quibus ex cau. in poſſ. ea.

Emulatio. i. inuidia, & hēt plures ſignificationes, vt 43. diſtint. ſcimus.

Emunitas ſecundùm Goffredū in ſum. eo. ti. eſt libertas conceſſa eccleſijs vel eccleſiaſticis perſonis rebus alijs ad eas ſpectantibus. Vel eſt priuilegium eccleſiaſticę libertatis, uel perſonarum vel rerum ad eam pertinentium. Dicitur autem emunitas quaſi extra munia, id eſt offìcia vel onera, à quibus eccleſiæ ſunt immunes, ut eo. tit. c. eccleſiæ, vnde locus conſecratus, ſcilicet eccleſia habet emunitatem. i. libertatem, vt nullus inde trahatur pūim, niſi in caſib. ſ. ſi fugiens ad eccleſiam ſit publicus latro, vel nocturnus depopulator agrorum. i. deuaſtator fructuum in agris, vel dicitur quaſi extra muni a i. munera. Non. n. eccleſia ſubit ſordidà munera, vt calcis coquēde. arenæ fodiendæ, & ſimilia. de quibus vide Hoſt. in ſum. eod. tit.

E ante N.

ENeænia erat feſtiuitas dedicationis, templi, Græcè. eñ kainon. i. nouum.

Endiadis, vel (vt peritiores loquuntur) Endiadyo, figura eſt, cùm ex duobus vnū dr, id, qđ etiam Acc. annotauit in l. 1. §. 1. de pact. & Alc. lib. 4. de verb. ſign.

Energumini ſunt à demonibus obſeſſi, vel qui in defectu lunæ patiuntur defectum mētis. not. de conſecra. diſt. 5. c. omni die.

Enigma i. ſubtilis dubitatio. C. de leg. l. fi. circa fi. & extra de reli. & vene. ſanc. c. 1. lib. 6. alibi exponitur. i. figura. C. de ve. iu. enu. l. 1. §. finali

ter ſumit in auth.de æqual. do.§. 1.verſic.ille autem.

Enim.i.certè,exponit gl. in auth.de nunt.§.nuptias. Aliquando exponitur enim, id eſt quia. C. de cri. ſacr.l.2. Aliquando ponitur cōtinuatiuè cum ſuperiore, vt ff. de mi.teſ.l.neque enim.

Enormis læſio quando dicatur gl.in c cūm illorum. de sēt. excom. dicit, quod ſtatur arbitrio iudicis. Fel.in c.cū illorum,col.4.verſicul.in ea gl.ibi,relinquitur.

En plati.i.largo quodam modo.l.in ſumma.§.itē Labeo. de aqua plu.

Entheca in Decretis Canonicis eadem ſignificatione ponit,qua apotheca, & horreum,videlicet pro loco galeq; repoſitorio.

Enucleare vetus ius.ideſt extra nucleum obſcuritatis ponere.Nam prout Azo dicit.C. de iure enu.ſicut in nuce inuenitur, quod eſt amarum ita & in veteri iure erāt tot multitudines, ꝙ nemo eas habere,vel legere poterat: Nam ſicut in nucleo dura teſta inuenitur,ita ibi duræ,& iniquæ ſententiæ erant. Itē ſicut nucleus cum inutili pellicula tegitur,& latet,ita, & in illa multitudine tanta, & ſublata ſuꝑfluitate antiqua, & neceſſarijs,& vtilib.collectis,ꝑut melius fieri potuit, ius uetus enucleatum eſt. Nam melius ſſt pauca, & idonea effundere,quā multis inutilibus homines prægrauari:vt C.eo.tit.l.2.§.ſed & ſi aliquid.Itèm dicitur vetus,quia ab vrbe Roma condita,& a Romuleis temporibus vſque ad tempora Iuſtiniani fere per mille quadringentos annos confusè ſtatutum obtinuit,vt C. de vete.iure enucle.l.1.§.1.ibi,reperimus autem.&c.

Enunciatio, pro clauſula vel oratione.l.hæc enunciatio. de verb.ſignific.

Enuntiatum verbum de ſe tantum ſignificat,quantū ſonat ſcilicet enuntiationem eius, quod eſt,vel,quod non eſt, ſicut nuntius dicitur,quia refert volūtatem domini ſui, ſcilicet quid velit,& quid nō velit,vt in l.& licet.ff.de conſti. pecu. Quandoque tamen verbis enuntiatiuis ſignificatur diſpoſitio, quando hoc ſignificari concluditur ex quouis probabili ſignificato, prout latè declarat Bar.in l.ex hac ſcriptura de donat.

E *ante* O.

Eo,id eſt propterea. l. id. de conſt.pecu.

Eo ipſo, iſta verba important abſque alia ſententia.Fel.in c. Rodulphus. 22. colon. aliàs.col. 19.verſic. quoties de reſcrip.

Eo loci,pro eo loco.l.ſed & ſi. de iudi.

Eo potius,pro eo amplius.l.itē ait.ex quib.cau.ma.

Eouſque.i intantum §. illud.in ſti.de re.di.

E *ante* P.

Epibate. vide ſuprà Embatæ.

Epidemia,acceſſus in vrbem. l. 4.de offic.proconſ.

Epidemitici dicuntur,qui habebant ſub ſe menſuratores, qui menſurabant hoſpitia,& in eminenti loco deſcribebant nomina eorū, q ibi habebant hoſpitari.

Epiſcopus dicitur ab epi, quod eſt ſupra, & ſcopus vel ſcopin intendere, quaſi ſupra intendes, quia habet curam ſuper intendendo ſuper omnes laicos & clericos ſibi commiſſos,vt 8.q. 1. qui epiſcopatum 21.diſt.cleros, vbi etiam interpretatur,ſpeculator, eo quòd ſpeculetur ſubiectorum mores, & uitam.Sed in iure ciuili epiſcopi etiam dicuntur, qui præſunt pani, & alijs rebus venalib.quæ quotidianum uictū ſuggerunt.l. vlt,de mun. & hono.

Epiſcopi appellatio in materia odioſa, & valde exorbitanti intelligitur ſolùm de conſecratio. Fel.in c.cam te in 4. col.verſi.nouiſſimè autem, de præſcr.

Epiſcopalis audientia eſt iuriſdictio ipſius epiſcopi.

Epiſtola decretalis.Require ſupra decretalis epiſtola.

Epiſtola diui Adr. ſecundùm Gul.in Spe.de renun. ver. in primis ergo, ſub. §.finitis. locum habet inter fideiuſſores, mandatores,& conſtitutores,item inter tutores, & eſt illius epiſtolæ officium, quòd quamuis aliqui ſint in ſolidum obligati,tamen per eius beneficium ſi omnes partes ſint ſoluendo tempore litis,poſſunt poſtulare, vt diuidat actio inter eos, vt vnuſquiſque pro virili portione conueniatur.Alioquin niſi dicto beneficio iuuarentur, poſſet creditor quē mallet inſolidum conuenire, vt C.de conſt.pecu.l.fi.& inſti.

de fideiuſ.§.ff.de fideiuſſ.l. in ter fideiuſſores,& l.ſi dubitetur. Si ergo huic beneficio fuerit renuntiatū poterit creditor quē maluerit cōuenire. Qūomodo autem renuntietur huic beneficio, vide ibidem.

Epiſtomia græcè,latinè oris obturacula. Sanè apud Iurisconſultos capiūtur ꝓ obturaculis ſalientium, quę vulgo, vt Alc.ait. Spinæ appellantur. Epiſtomiorum meminit. l. fundi.de actio.emp.

Epitaphium eſt ſcriptura,ſiue titulus in lapidibus ſepulchrorum ſculptus.

Epitheſis in l.lex Cornelia. de iniu.ſignificat inſcriptionem factā in cōtumeliā alicuius.

Epitima in l.ſcire.de tut. & curato.pro illabefacta nominis honoriſq; fama.

Epitimiū eſt ſuſpenſio vnius ſeptimanæ,vel eſt quædam increpatio,vel genus pęnæ,ſecundùm Io.And.in gl.2 1.q.5. 4.omnis iactura.

Epitimio.i.volnntate,teſtatoris ff.de tu.& cur.da.ab his.l.ſcire oportet.§.ſed, & ſi quis.

Epitogium eſt veſtis, vel tabardus ſuperior clerici. Et dicitur ab epi id eſt ſupra, & tego,quaſi ſupius regēs.not.in gl.i clem.2.de vita & hō.cle.

Epitome,& epitoma,latine breuiarium dicitur, vbi. ſ.res in compendium rediguntur ſecundùm Bnd.in l.qui leuādæ,ad l.Rho,

Æ ante Q

Aequanimiter.ideſt ęquo animo.

Equeſtris dignitas ęrat in his, q Romam cuſtodiebāt, nam & hi habentur pro abſentib. reipublicæ cauſa. Et dicit Accur. ꝙ aliqui erant præſidentes,quia ſimplex militia non eſt dignitas. De hoc vide eo.ti in rub.C.li.1 2.

Aequitas eſt conuenientia rerū, quæ cuncta coæquiparat, & in paribus rationibus paria iura uel iudicia deſiderat, vt C.ad l.fal.l.fi. v.g. Mutuaſti mihi centum aureos mutuo modo æquum eſt, ꝙ iſti numeroni conueniat ſolutio ſecūdùm eandē qualitatē, & quatitatem,vt ff.ſi cer. pet l. mutuum.Aequitas etiam dicitur quædam mitigatio temperans iuris ſeipſi rigorem. Et in quibus caſibus talis æquitas præferatur rigori iuris vt no:Io.And.extra de trāſac.c.fi.

Aequitas,nihil aliud eſt quā naturalis ratio ſecundùm Bar. in l.3.C.de dot.promiſ. Et vide eundem Bal.in l.1.in tertia oppo. ff.de iuſti. & iur.& an æquitas præferatur rigori, vide omnino dom.Iaſo. poſt alios in l. placuit. C. de iu.

Equitium eſt grex equorum ſecundùm Acc. in l.quid ergo ff.de vſuf.& quemadmodū, quis vtatur.

Equitius, dicitur cuſtos equorum.

Equuli.i.pupilli equorum, vel parui equi.inſt.de re.diui. §. in pecudum.

Equus calcitroſus dicitur, qui ſolitus eſt calce ferire.

E ante R.

ERe.i.ex vtilitate,vel ex pręſēti materia,l.j.ſecundùm editionem Holoandri.ff.ſi cert. petat.

Erania pecunia in l.creditor.de ſol.quid ſit,vide Alc.li.2.Diſpunc.c.25.

Aerarium eſt repoſitorium pecuniæ,ab ære dictum. Et ꝓprie erarium eſt populi, fiſcus principis.

Erciſcere eſt diuidere.vide iudiciū fami.l.herci.i.hæreditatis diuidendæ.de quo ſuprà in ver. Actio fami.herciſ.

Eremodicium dicitur, cum abſenta altera parte fertur ſententia,quaſi latinè dicas deſerta cauſa.

Ergaſteria ſunt ſtationes operariorum,& dicitur ab erga.l. opera vel opus,ſteriō ſtatio, quaſi operarum ſtatio,vt no. C.de epiſ.& cler.l.2.

Ergaſtula dicuntur carceres,vel preſſiones, & dicitur ab er, qđ eſt lis,& ſtolon,miſſio. Item ergaſtula dñr loca, in quibus ſerui vincti opus facere cogebantur.

Ergagabi dñr operarij laborantes in ſtationib.ſuis, & dr̄ ab erga,quod eſt opa,& gabor, quod eſt labor.Rectius tamē legas ergolabi.

Ergo, not.Io.And.de ſum.trin. damnamus,in prin.

Ergolabi,vide Ergagabi.

Eripere eſt de manib. auferre per raptum.

Erit,hæc dictio interdū ēt pteritū,nec ſolū futurū tps demōſtrat.l.verbū erit.de verb.ſig.

Ermaphroditus eſt quilibet, q̄ hēt vtrunque ſexum.Rectius autem ſcribitur per aſpirationem hermaphroditus.

Erogare,pro expēdere, & diſtribuere.l.Ciuitatib.de leg. 1. & C.de erog.mil.anno.

Errare eſt aliud pro alio putare

37.diſt.q̃uis.12.q.2.in qb.in fi.& not.Io. And.in cle.1.de iud.ſup ver.certa ſcientia.Et nota,ꝙ differunt errare, titubare, & ignorare, vt declarat gl.in rub.ff.de iur.& fac. igno.

Error eſt puſillus fugitiuus, qui nō quidem fugit.ſed ex conſuetudine quadam aberrare ſolet. & freqenter ſine cauſa uagatur, tēporibusque in rebus negatorijs conſumptis tandem licet ſero redit ad domum, vt l. quis ſit fugitiuus.§.erronem.ff.de ędil. edic.

Error eſt quando aliquid aliter contingit, vel aliud eſt, quā creditur vel putatur.de quo c.præalleg.in fi.

Error calculi ſm Azo. in ſum. eo.ti.eſt error computationis.Veteres.n.cōputabāt, p lapillos,qui calculi vocabantur,pro eo ꝙ pedibus quandoque calcantur. vnde Perſius.Hunc Macrine diem numera meliore lapillo, quia pro bono die ponebant bonum lapillum eſt gl.in l.vnica C.de errore calculi.

Error quadruplex eſto condōnis,pſonæ,fortunæ,& qualitatis,& qs eorū matrimoniū impediat,declarat Pan. in c. propoſuit,de coniug.ſeru.

Error intollerabilis eſt error à iure reprobatus.Et not.ꝙ error ſumitur pro facto ſiue ſit error iuris ſiue facti, quia licet ſit iuris inquātum eſt error facti tamē eſt,cum ſit in alio,quàm in veritate.

Eruta cęſa dñr oīa,q̃ cedunt.& eruūtur.Ruta cæſa,apud peritiores dñr,non eruta, vide Bu.ff.de action.empt.l.fundi.§.ſi ruta cæſa.

E ante S.

AEs. ſpecies eſt metalli, ab auro argento,atque metallis diſtincta.§.cum ex aliena Inſt.de rer.di. Sed quia pecunia primū cudi cepta eſt ęre, hinc factum eſt,vt qualiſcunque pecunia ęris appellatione cōtineatur.l.ēt de ver.ſig. Imò,& qñq; ęris nomen ad bona refertur, vt cū lex noxiū in ęre puniri mādat:nam in bonis,& patrimonio exercēdā vltionē interpretamur.

Aes alienū eſt, qđ nos alijs dēmus. Aes ſuū eſt, qđ alij nobis dēnt.l.cedere de ver. ſig.

Eſopus eſt humilis hærba, & medicinalis, cuius radix petræ inhęrere dr̃, & purgat pulmonē īflatū,vt no.gl.ibi,

Aſperges me Domine eſopo,&c.per Arch·50.cum exaudiero, Hyſſo pus omnino ſcribendum eſt per aſpiratione cum y,& gemino ſſ,media longa.

Eſſe uerbum ad ueritatem refertur,non ad id,quod ultra ueram rei ęſtimationem intereſſe contingit.l. hęc uerba. de uer. ſignif. Quandoque ponitur pro remanere,ut in l.2.de concu.

Eſſe in poſſeſſione, & poſſidere ualde differunt l.ſiquis ante, de acq.poſſ.

Eſt, hoc uerbum interdum etiam prętertitum tempus demonſtrat.l. uerbum erit,de uer.ſig.

Aeſtas quot menſes capiat. Bar.in.l. 1.§.1.ff. ne quid in flu.pub.

Aeſtimare litem eſt condemnare pecuniariter, uel quanti intereſt actoris, uide Bud.in l.7.ad leg Iul.repetun.

Aeſtimatio ſignificat taxationem prout ſubiecta materia uel quoduis aliud ſignificare declarat. v.g.Res traditur æſtimata,hoc addito,ꝙ reddatur,æſtimatio, & non res,ex hoc ſignificatᷓ emptio,& vēditio,ut i l.quoties ff.de iure dot.Sed ubi res datᷓ ęſtimata hoc pacto,ꝙ res reddatᷓ,& ñ ęſtimatio,tũc.n.eſt emptio, ſed ſignificatur, ꝙ re ꝑ empta,vel diminuta attendatur ęſtimatio facta,l.ſi inter, C. de iure do. Nec periculũ diminutionis peremptionis fit recipiendis, niſi ſit in culpa, quia cũ rē traditā teneatur reddere periculum dēt eſſe domini rei,ſed in caſu praecedenti periculum vel deterioratio rei tranſit in recipiētē, vt l.æſtimatę,ſoluto mat.Itē vbi res datus æſtimata in dotem hoc pacto, ꝙ reddatᷓ res vel æſtimatio,tunc ſignificat tranſire ꝑiculũ perēptionis, ſed non deteriorationis.l.plerũque §.fi.cum l.ſeq.ff. de iure.dot. Et hoc ex natura cōtractus & alternatiuæ.Nā natura dotis eſt, ꝙ domini tranſit in maritum, & ſic in periculum eſt ſuum. Sed ex natura alternatiuæ alterum horum ſufficit, aut rem reddi, aut æſtimationem,iuxta regulam in alternatiuis, de reg.iur.lib.6.Sed res perēpta reddi non poteſt,quæ ſi redditur, non eſt reddenda æſtimatio.

Aeſtiualia, ſunt ocreæ,ſcilicet calceamenta de corio, quibus etiam aliqui vtuntur interdum in ęſtate.Ioa.And.in cle.ne in agro.de ſta.mo.

E ante T

ET, hæc coniunctio licet proprie copulet. ff. de cond. inſt. l. ſi here. li. tamen aliquando ſumitur pro vel ff. de ver. ſig. ſæpè cum ſi. Aliquãdo repetit qualitates præcedẽtes, ff. de fun. inſtru. & inſtru. leg. l. Sciæ §. Caio. Aliquando pro id eſt, vt c. 2. de ſpo. Et in gl. inſt. de libertinis, verbo &. Etiã no. in c. 2. de reſcr. vbi de hoc. Vnde hæc dictio & coniungit principaliter ſimul & & ſucceſſiue, prout infertur ex ſignificato tunc hoc dictitante, & ſecundum quod voluntas diſponentis quouis medio ſignificare declaratur nam quandoque eſt coniunctiua rerũ principaliter, quarum tamen vna eſt alteri ſucceſſoria, vt dicendo. Lego fundum & eius inſtrumẽtum. Principaliter enim ſignificat inſtrumẽtum legatum, licet ſit acceſſorium ad fundum. & extincto fundo legato non extinguitur legatum inſtrumenti. Secus eſt in præpoſitione cũ, quæ coniungit acceſſoriè, facit l. ſi cui fundum. ff. de fun. inſtru. & inſtr. le. Poſſet tamen etiam faciliter trahi ad coniungendum acceſſoriè, pro voluntate diſponentis, qui exprimit, & pro cum. Significat etiam ibi ſucceſſiuè, filium meum, & nepotẽ hæredes inſtituo, nam intelligitur, quòd filius admittatur, & eo deficiente nepos. leg. Gallus, § 1. ff. de liber. & poſtſtum. Ratio quia non ſimul ex ordinata charitate, ſeu naturali affectione. argumento. l. generaliter, C. de inſtit. & ſubſtitutio. ſub condi. fa. l. Lucius, ff. de hær. inſtit. vbi diſiunctiua reſoluitur in coniunctiuam, propter voluntatem, quæ concluditur ex charitate, facit. l. cum pater, §. cũ pater, ff. de legat. 2. Idem in contractibus, ſi quis emit redditus vel fundum pro ſe, & liberis, & nepotibus, ibi enim, & coniungit ſucceſſiuè, ſcilicet, ꝙ primo pater ſolus admittatur, poſt liberi, deinde his deficientibus nepotes.

Aetas legitima ſemper intelligitur de natura l. non de ea, quæ per principij beneficiũ impletur, vt C. de his, qui ve. æta. imp. l. vlt.

Aetas perfecta, dicitur ætas 25. annorum, l. vlt. de iis qui ve. æta. imper.

Aetas pupillaris eſt minor 14. annis in maſculis,& in fęmina 12.ff.de verb.ſign.l.pupillus.

Aetas pubertatis diuerſimodè accipitur. Nam in nuptijs contrahēdis ætas pubertatis eſt in maſculo 14.annorū & ī fęmina 12.ann.vt inf.de nup.in pri-cū ibi no. Nō aūt ilē t p̄s reqrit̄ ſi alimenta relinquuntur uſq; ad pubertatem.quæ dēntur maſculo ad 18.annū,fęminę aūt vſq; ad 14.ff.de alim.& cib leg.l.Mela ait,in pri.

Aetatis venia eſt priuilegium, qđ impetrat minor a principe,vt hēatur pro maiore.Impetrat eam maſculus maior 20.annis fęmina aūt maior 18.vt l.C.de hisq ve. ęt. impe.

Aetas virilis diuerſimodē ſecundùm canones.& leges interpretatur.l. 1.ff.de mi. l. fi. C. de his,qui ve.ęta.imper.& illa diuerſificatio eſt, quia diuerſos habent effectus gl. in c.epiſcopus in verbo anteq̄. 77.diſtinc.

Aetates ſunt ſex,quibus generatio & ſtatus hominis finitur 35.q.4.& c.1.Io.And.in pri. lib.6. Alij ponūt 7.ætates hominis.ſimiliter ſeptem mundi.Vnde.

Infans,inde puer, adoleſcens, poſt iuuenis vir.

Dicitur inde ſenex, & poſtea decrepitus ſint.

Annos prima tenet ſeptē, poſt altera bis tot,

Terna quater ſeptem, ſed quadraginta quaterna.

Annos exultat ad quinquaginta iuuentus.

Sed ſi porrigitur ad ſeptuaſiinta ſenectus.

Ex tunc decrepitus incerto tēpore durans.

Item nota verſus de ætatibus mundi.

Primus Adā,iuſtusq; Noe magnus pater Abram

Et poſt hæc Moyſes,Dauid:natusq; Redemptor.

Septima fine caret,locat in requieq; beatos.

Et cætera,quandoque ſcribitur extenſe pro duab.dictionib. & ſic diſponit ſm,q̄ relatiuū ſequitur,ſi ſaltē aliquod ſeq̄t vt dicēdo & cætera,quæ sūt ſcribēda aliàs reſpicit omnia, quæ premiſſa ſunt.Qn̄q; ſcribit̄ abbreuiatè,vt &c. & ſic oēs cōprchēdit clauſulas cōſuetas apponi ī tali cōtractu De hoc tradit̄.in l.Gallus, in prin.ff.de lib.& poſth.& no. in c.qm̄ cōtra falſam,de ꝓb, vide ſuprà in litera C.

Etiam illa dictio implicat. C.ſi tutor

tutor vel.cura.l.etiam & l.fi.
Etiamnum ſeu ẽt nũc accipitur pro adhuc.l.3.arb.fur.cęſ.
Etſi.idem eſt quod quamuis. ſimo.etſi quæſtiones.

E ante V.

EVangelium præter notum ſignificatum ſumitur quandoq; pro mercede quæ datur lętum nuncium afferenti, l. falſus,de furt.

Euchariſtia Græcè dicitur panis.& calicis ſacramentũ, & latinè bona gratia interpretatur,& quid melius corpore & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti.1.q.1.multi,

Euectiones appellantur diplomata vtentium curſu publico,qb.exhibitis,& agnitis, q publico curſui pſunt ſtatim equos accommodant l.3.C. de cur.pub.lib. 12.

Euerriculum,vitæ eſt piſcatorium,a verrẽda aqua ſic appellatũ.l.iniuriarũ. de iniur.

Eueſtigio.i.ſtatim vel cõtinuo vt in c.vnico,de ſta.mona. lib.6.

Euidens eſt,quod ſemper palã eſt, & euidenter apparet. 1. q. 1.vt euidẽter.

Euidẽtia ff.de cõt.emph l.ea,q.

Euincere eſt aliquid ab aliquo extorquere vel eripere.vel p ſẽtẽtiã iudicis acqrere. Res ẽt euicta dr̃ cũ eſt amiſſa.

Euictio ſm Az in ſumma C.de euic.ſm quoſdã ita diffinit. Euictio eſt rei emptæ, vel ex alia iuſta cauſa acceptæ. p iudicis ſententiam abductio vel(vt puto)alio euincente cauſæ amiſſio,nec. n. ſpr eſt neceſſariũ rem abduci, vt videatur euicta,vt ff. eo. tit. l. euicta.§. 1.Et euictionis cautio ſolet pſtari à vẽditore ipſi emptori:ad hoc vt ſi aliqs ab emptore rem emptam tanquam ſuam petat dicens eam ſibi eſſe obligatam, aut aliquod ius in ea habere emptor recurſum, & regreſſũ habeat ad vẽditorem, cui denũtiare hoc tenet,& vẽditor dẽt aſſiſtere,& defendere emptorem in cauſa euictionis.Et dicitur euictio alicuius rei in cãm alterius abductæ p iudicem acquiſitio.Vide ſuprà cautio de euic.

Eulogiũ idem eſt, qđ teſtm̃, vt in c.nos qdẽ.de teſta. in l.iubemus C. de teſta. & l.qui dã eulogio. C.de iure delib. ita exponit Barto.de teſta. Apud nos autem aliter accipitur,vt ff.de re mili. l.deſertorem,circa princ.Dr̃ ab eu,

qđ eſt bonum, & logos ſermo, quaſi &c. vnde aliquando ſumitur ꝓ bñdictione, vt 1q.1.c.non liceat. Vel dicitur ſecundùm Hoſ.ab eu, qđ eſt flebile.& logos ſermo, q̄a vt plurimum fit in extremis & eſt nota doloris, Etiam eulogia dñr xenia, quæ olim portabantur metropolitanis ad concilium prouinciale, vt 28.diſt.c.de eulogijs, vbi ſ̄m gl.eulogia dicuntur munera.quæ deſerunt ſubditis ſuis prælatis.

Eunuchi ſecūdùm Az.in ſum. C.eo.tit.dicuntur ſpadones tantum & non caſtrati. Sed de his longe eruditius Alc.ī l.ſpadonum,ue ver.ſig.

Euocare ſacra, erat apud antiquos, euocare deos alicuius loci præſides & tutelares.qđ fiebat cum locū quempiā ꝓ fanum efficere volebant, vt ſcilicet ſacrilegij nomine exoluerentur, quod innuit Iuriſc.in l.ſacra.de re. diuiſ. vbi Bud.

E *ante* **X.**

EX not:Arch.4,q.5. quiſquis: & plenius Io.Cal.in cap.veſtra,de coha.cler. & mul.Io. mo.de hær.accuſatus lib. 6. Etiam Arc,de præb. cum in illis.eo.li.& Pano.in c.in literis,de reſti.ſpol.etiam no.C. de leg,l.non dubium,& quãdoque in compoſitione ſtat augmentatiuè pro ualde, ut exæquare.i.valde æquare, vt l.1.ff da leg.1.

Ex acta pecunia dicitur non ſolum per ſolutionem, verum etiam ſi per delegationem ſatisfactum eſt:l.verbum exactæ.de ver.ſig.

Exactio.i.petitio,nam exigere eſt rem ab alio petere.

Exaggerare, & deprimere opponuntur.l.3.§.fi.de iti.actuque pri.nam exaggerare eſt accumulare,ab aggere, quo terra accumulata ſignificat.

Examē tripliciter accipitur,aliqñ ꝓ vniuerſitate apiū,aliqñ ꝓ approbatione & aliquãdo pro iudicio,vt C.de aduo.di. iu.l.nemini,& inſtit.de re.diui.§.Apium.

Exarmare,armis ſpoliare, l.2. ad l.Rho.de iac.

Exauctorare eſt militem cingulo vel clericum ordinib. ſpoliare:vt l.qui eum vno.§.nō oēs ff.de re mili.Vel eſt ſtatū alicui vel autoritatem auferre,idē ſonat,quod degradare

Ex bonis eſſe, & eſſe in bonis, valde diſtāt,§.fi.īſt vi bo.rap.

Excan.

Excandeſcere eſt ſubito iraſci habendo ſimilitudinem inter furorem, & æſtuantis ferri candorem.

Exceptio eſt rei defenſio, per quā ſe reus defendit, & tuet̄ ab actore ſecundùm Azon. in ſum. C. eod. ti. Qn̄q; ponitur large, & impropriè pro omni defenſione: prout reo cōpetit ēt ſi nulla actori cōpetit actio: & tunc quidam vocant eam exceptionem facti: vt qn̄ ſine actione quis calūnioſe petit. Sed Azo. vocat eam exceptionem, intentionis. Et de exceptionib. intentionis, quæ ſint, not. ff. eodē tit. l. 1. in princ. & l. 2 §. illud & talis non poteſt de iure experiri, quia nemo poteſt experiri ſine actione, & cum tunc nulla ſit actio, nulla poteſt dici actionis excluſio, ſed dicitur contra intentionem actoris defenſio: vt qn̄ quis ſe in aliquo inſtrumento obligat ad aliquid ſine exceptione iuris vel facti, ſenſus eſt, ꝙ contra hoc nullam faciat defenſionem, de iure. vel de facto. Differunt tamē exceptio & defenſio. Nam defenſio propriè dicitur, quæ ipſo iure actionē tollit: vt ſolutio. q̄ eſt eius, qđ debetur redditio, & acceptilatione oīs obligatio tollit̄ inſt. quib. mod. obligat. tol. in prin. & §. item per acceptilationē. Item renuntiatio dicitur defenſio, c. ſuper hęc, de renūc. cōcordat gl. in c. 1. de li. cont. lib. 6. vbi not. Itē largè dicit̄ ēt exceptio replicatio, q̄ dat̄ actori. oīs. n. replicatio eſt exceptio, vt ff. eo. tit. l. 2. §. replicationis, & ſicut ſe hēt exceptio ad actionē: ſic replicatio ad exceptionem, ſecundùm Goff. de ꝓb. in ſum. Stricte verò, & propriè exceptio ponit̄ pro illa defenſione, quæ cōpetit reo contra actionē cōpetentē in eum, & ſic dicitur actionis excluſio, & hæc eſt exceptio iuris, vt ſi petis à me debitū, & ego excipio qđ remiſiſti mihi, vel quòd feciſti mecū pactum de non petendo, vel quòd non venit dies præfixus, & ſumitur vtraque exceptio, ff. eodem tit l. 2. primo reſponſo, & §. replicationis, & quòd exceptio ſit actionis excluſio, habet̄ extra de ele: c. dudum, ſuper ver. irritari, in glo. Exceptio autem diuiditur in plura gn̄a, quia aliæ ſunt tēporales, & dilatoriæ, aliæ perpetuę, & peremptoriæ: vt ff. eo. ti. l. 2. §. fi. & l. exceptiones. Alię sūt odioſæ; vt Macedonianæ. Aliæ fauorabiles:

biles:vt Velleianæ. Hæc diuiſio colligitur ex l. qui exceptionem,ff.de condit. indeb. Item aliæ ſunt in rem, aliæ in perſonam,vt ff.eo.ti.l. exceptiones 2.Item ſecundùm Hoſt.& Spec. aliæ ſunt anomalæ,aliæ mixtæ, & multas alias diuiſiones dicti doctor. proſequuntur,vide eos.

Exceptio dilatoria eſt,quæ cauſam differt:vt inſtitu. eo. §. appellantur. Et iſtarum eſt multiplex diuiſio,de qua aliquantulum notatur in l. exceptionem.C.de probation. Eſt enim quædam dilatoria ſolutionis:quę ſapit iſtam naturam,quòd reſpicit actionē nimis tempeſtiuè intentatā, & debet opponi ,ante litis conteſtationem ſed probatio eius fit poſt lit. conteſta. capitulo inter monaſterium de re iudi.Quædam eſt dilatoria,iudicij, quæ opponitur propriè ad impediendum iudicium ante lit. conteſtatio. & probatur tanquam prǫiudicialis, & expedienda venit ante lit. conteſtatione. Et idem dicendum eſt de replicatione eiuſdem. Quędā eſt declinatoria fori,vt ibi dē notatur. Item colligitur hęc diuiſio ex l.3.in fi.ff. eo. ti.vide de hoc Spec.eo.ti. Et not. ꝙ declinatoriæ iudicii ſunt in initio proponendę,& ſunt illę, quę contra iuriſditionem iudicis opponuntur. Ratio,ne ſi eis ſcienter omiſſis,ad alia procedatur: videatur, quis in iudicem conſentire,C.de exceptio.l.vlt.not. Gof.de dila.§.ſunt & alię, in fin.Sunt etiam iſtę probandæ in initio, vt prius ſciatur de iuriſditione iudicis, antequam procedatur ad vlteriora: habent tamen etiam locum poſt ſententiam, ſi ex ignorantia omittantur, de ſenten.& re iud. ad probandūm.C.ſi à non competenti iudi.l.vltim.Etiam dilatoriæ proponendæ, & probandæ ſunt ante lit.conteſtat.capit. inter monaſterium. præallegat.& capitulo,paſtoralis,de except.C.de probatio. l. penulti. Dilatoriæ ſolutionis ſunt proponendæ ſimiliter in initio cauſæ, id eſt ante lit. conteſtation. & probandæ poſtquam actor ſuam intentionem fundauerit. Sed peremptorias probabit reus poſtquam actor ſuam intentionem probarit. De hoc vide Gofred.de probatione, §.reſtat.

Exceptio peremptoria ſecundū Specu.vocatur ſic,quia actionem

nem vel intentionem agentis perimit ſecundum Ioan. And.cap.1. de lit. conteſtat. lib.6.ſeu iꝰ lædit:vt inſt.de ꝑ pe.& tempo. actio.§. perpetuæ,vt pactum de non petẽdo in perpetuum,& iuſiurandum de non agendo,vel accuſando, videlicet petebam à te centum, & tu excepiſtiꝰ, quòd pepigit tecum de non petendo in perpetuum, vel iuraui nõ agere vel accuſare quæ ipſo iure tollunt naturalem obligationem: vt ff. de iureiuran.l.fi.circa princ. qđ doctores intelligunt eſſe verum de voluntaria,& conuẽtionali:ſecus autem de neceſſaria. Ciuilẽ aũt ipſo iure nõ tollunt,ſed ope exceptionis elidũt,& ẜm Azon.ſemꝑ obſtant hæ agenti, etiam ſi ceſſauerit agere ꝑ mille annos.

Exceptio perpetua eſt,quæ perpetuum habet effectum, vt cùm petis à me debitum, & exipio,ꝙ tu remiſiſti. Hęc exceptio perpetua dici poteſt, & perpetuò competit quandocunque actor agit, quia exceptio non competit niſi quis agat,ff.de exceptio. l.exceptio.

Exceptio temporalis eſt, quæ ad tempus vtilis eſt, vt cum petis debitum,& excipio, ꝙ tu feciſti pactum mecum de non petendo. Hæc exceptio vſque ad annum vtilis eſt,poſtea verò, non de qua de reſcript·cap.plerunque,& de officio ord.c. paſtoralis, in fi.& ff.eod.tit.l. exceptiones, §. temporales, & hæc etiam dilatoria dicitur, quia differt,& prolongat cauſam, non autem aufert.Aliud exẽplum, conuenio te coram iudice non tuo,& tu excipis te non eſſe de foro eius. Vide gl.in verb.excuſari,capit. ſi autem,de reſcrip.

Exceptio anomala eſt,quæ non ſequitur normam aliarumꝰ, quiá poteſt opponi ante lit. conteſtationem, & poſt, & litem conteſtationem vt exceptio excommunicationis, & aliæ,ſcilicet de quibus, dubitatur an ſint perpetuæ, an temporales,vt exceptio matrimonii,& exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, vt inſtitutio. de excep. §. appellantur, & plures aliæ ſecundùm Hoſt. & Specul.eod. titul. vt exceptio,quæ competit fideiuſſoribus,ex epiſt.di.Adr.'contra creditores:vt no.inſtitu.de fideiuſſ.§.ſi plures.

Exceptio rei iudicatæ non poteſt opponi, niſi quando fit

ſuper

ſuper eadem re, & qñ eſt ex eadē cauſa,& eadem pſona.

Exceptio doli eſt quadruplex, vt no.Acu.in gl.q ſe debere, ff.de cōd.ob ca da.cau.nō ſe.

Exceptor pro librario,hoc eſt qui aliqd deſcribit,vel q alio di-ctāte ſcribit,l.ſed addes : § fi nal.ff.locat.

Excōicatio eſt extra communionem eccleſiæ ſeparatio, vel cenſura eccleſiaſtica excludens à communione fide lium 11.q.3.c.nihil,& §.euidenter.Vel eſt eterne mortis dānatio. 11.q.3.nemo epiſco porum.Vel ſic generaliter eſt à qualibet licita cōione vel legitimo actu ſeparatio. vel à ſacramentis excluſio. Species excōicationis infini te poſſunt eſſe,quia tot quot ſunt ſpecies communionis. Due tamen ſunt ſpecies eius quæ præcipuæ ſecundùm ca noniſtas communiter uſitan tur,ſ.maior,& minor,de vtra que illarum habetur 3.q. 4. engeltrudam. Nā vna excōi catio,quæ maior eſt, dicitur anathema,& excludit ab ingreſſu eccleſię,& à cōione fi deliū,& à ſacramētis, hęc vo cať maior,& fertur cū ſolen nitate, de qua ēt datur pce-dēs deſcriptio cū dicebatur. Eſt à qualibet licita cōione hoīum vel legitimo actu, & ſacramentoꝝ ſeparatio Alia dr̃ minor,& illa tm̄ ſeparat à ſacramētis,& hæc eſt duplex vna per pceptū à iure, vel p ſententiā ab homine. Alia ſeparat à cōione fidelium non ſacramētorum.5.q.2. pręſen ti ſm Gof.& de cleri.exc.mi ni.§.item ſciēdum. Eſt enim quædam, excommunicatio iuris,à qua abſolutio ſit ſum mo Pontifici reſeruata, de ſent.excommuni.nuper.Alia hominis,vt epiſcopi, vel ſui vicarij,vel delegati. de offic. ordinar. cùm ab eccleſiarū de maiorita.& obed.capitu. vnico.libro 7.in gloſſ.Etiam excōmmunicatio dicitur mu cro epiſcopi.16 q 2.c. viſis, in fi.Item dicitur anathema impropriè ab ana, ideſt ſurſum, & thema figura olim in frontibus damnatorum impreſſa, & ſic quaſi anathe ma dicitur, & hæc maior di citur, quæ duplex eſt. Quædam ſine ſolemnitate. Alia ſolemnis,quando 12.epiſcopi,vel presbyteri candelas in terram proiiciunt, & pedib. calcant,& nō differt ab alia, niſi in ſubſtātia qa maior eſt terror, & confuſio. De his duabus in c.cùm non ab homine,de iudi.

Excom-

Excommunicationis appellatione intelligitur de maiori, ita textus i c.pe.de ſent.exc. Adde, ꝙ videtur dicendum cõtrarium, quia in peioribus, mitior pęna eſt infligenda. Hoſt.in d.cap.pe. dicit, ꝙ ex quo excõicatio eſt medicinalis in his, quæ concernũt animam eſt capiẽdi pars tutior, & idem tenet Abb.in d cap. penul. & ibidem vide Fel. & contra iſtam ſolutionem doctor. videtur tex. in cõtrariũ in c.pia.de exc.in 6. vbi dicitur in iudicio, quòd aliquis ſit excõmicatus, oportet, ꝙ exprimatur ſpecies excõmunicationis, ſi intelligeretur ð maiori, hoc non eſſet neceſſarium, vide per Fel. latè in d. c.penu.ver.tertiò requiritur.

Exconſul eſt, qui deſiit eſſe conſul ſimile not.de quæſtione, & exquæſtore, inſtit.in proœ. §.cum hoc.

Excuſatio eſt alicuius iuſtæ cauſæ allegatio in defenſionẽ vel ſupportationem alicuius.

Excuſatio tutorum fit ex variis cauſis, & quædam innititur æquitati. Quidam.n. excuſantur ad tempus, ſcilicet, qui cauſa reipub. abeſſe cœperint, & reuerſi, ad nouam tutelam infra annum non vocantur, ſed veterem coguntur ſtatim recipere, vt in ſti.de excu. tut. vel curat. § item ij, qui rei publi. Eſt &. alia excuſatio à tutela. quæ dicitur excuſatio veteranorum, qui excuſantur à tutela ſi ſint à militia dimiſſi honeſta cauſa interueniente, & iuſta, puta propter infirmitatem, vel aliam cauſam. Sed illa, quæ alio modo fit, non uocatur honeſta, ſed cauſaria: vt ff.de his, qui not. infam.l.2 § ignominiæ. Et perpetuo excuſantur, qui ſoluuntur à militia poſt 20. annos. Sed ad tempus, quĩ infra 20.annos; & hoc diuerſimodè tenetur, quia infra quinque, nullam ſibi vendicant immunitatem. Si verò poſt quinque annos ſolutus fuerit, habet immunitatem vnius anni, poſt octo, annos habet immutatem bienni, poſt 12.trienii, poſt 17. quadriennii, poſt 20. anno habet excuſationem perpetuam. Eſt & alia tutelæ excuſatio eorum, qui numero liberorum ſe excuſant, vt Romæ liberorum trium. C.eod.titul.l.cum concord. in Italia quatuor, in prouincia quinque. Eſt & excuſatio eorum, qui morbo

excuſantur, vt cœci, ſurdi, muti, furioſi, & perpetua valetudine detenti, C. de excu. vet. l. vnica.

Excuſatio eorum, qui ætate excuſantur, vt maior 60. ann. l. vnica, præallegat. & inſti. de excuſatio. tuto. vel cura. §. itē maior.

Excuſatio eorum, qui numero tutelarum excuſantur, ſcilicet, qui habent tria onera tutelæ, id eſt tres honores tutelæ, ſecundùm Azonem: quæ omnia habentur, C. ſub his titulo, in rubro, & in nigro, vide de hoc Azonem, ibidem in ſum.

Excuſator ſecundùm Azon. & Specul. eod. tit. eſt, qui venit ad proponendum cauſas abſentiæ alicuius, qui non poterat ſimul ratione ſui vel cauſæ procuratorem conſtituere, vt in cauſis criminalibus, in quibus licet procurator non interueniat (vt in l. pen. ff. de pub. iud.) excuſatur tamē à legatis cauſis abſentiæ, & bene admittitur, vt in l. abſens, ff. de procurat. etiam ſi vocatus erat, vt perſonaliter compareret.

Excurrere quid ſit, & quid ſumma excurrens, declarat eleganter Bud. in l. Publian. ff. de poſition.

Excutere præter vulgatam ſignificationem accipitur interdum pro ſcrutari, & diligenter inquirere. Vlpianus. Si tibi mandauero, vt vires excuteres eius, cui eram crediturus, &c. Aliquando pro exactè aliquid expendere, vt in l. cùm in plures §. mandaui, ff. loc. Quandoque eſt nomen exigere, & debitorem appellare. Paulus in l. Lucius de admins. tutor. Non prius ad magiſtratus reuerti poteſt quàm ſi omnes tutores excuſſi fuerint, id eſt vt Bud. interpretatur, quàm expertum ſit an ſuum à tutoribus ſeruare poſſit.

Excuſſio, diligens eſt inquiſitio rerum bonorumque principalis debitoris vſque ad nouiſſimum (vt dicitur) quadrantem facta.

Execrari eſt abominari vel deteſtari, & propriè attribuitur delictis dicendo, hoc delictum eſt execrabile. Inde factum, vt accipiatur etiā pro abhorrere, l. item, de alienat. iudic. mut. cau. fac.

Executor ſecundùm Specu. eo. titul. eſt officialis, per quem litis executio vel ipſius cauſæ præparatio iubente iudice ſuo expeditur, vel ſecundùm Azo. propriè eſt ille, qui

diſcuſſa cā ſnīam executioni.mandat. Vocatur etiam in iure apparitor. Require ſuprà. Apparitores. Alias etiam vocatur in iure diuerſimodè. De iſtis modis eſt gloſſ. notabilis, C. de execu. rei iud. l. ſi vt proponis, quam proſequitur. Specul. in titul. de citatione, §. ſequitur, prope prīcip. Item appellatione executoris intelligitur delegatus, cap. ſciſcitatus de reſcri. & cap. ſi quis contra de foro competen. Vnde executores ſunt, illi, per quos iudex ſententiam ſuam exequitur, & rem iudicatam mancipat effectui, & mandat executioni, & duplex eſt executor, ſcilicet merus, & mixtus. Executor merus dicitur, quando ꝑ nuntium non eſt demandata aliqua cognitio, ſed tantū cauſæ executio, & talis non debet audire exceptiones: vt C. de executio. rei iud, l. ſi vt proponis, p ræalleg. capit. de cætero, de re iudi, & ff. de iudi. l. ſi prætor, & de tali loquitur cap. paſtoralis, §. quia verò, de offi. delegat. vbi bona gloſſ. de executione duplici, ſecundùm Hoſtien. tamen tenetur admittere exceptionem excommunicationis, aliàs appellari poteſt. De hoc vide Archi. de exceptio. pia. libro 6. Vel ſic. Executor meruseſt, qui non poteſt de frauda interpoſita cognoſcere, nec ab illa appellatur, niſi modum executionis excedat, ff. de appell. & relatio. l. ab executore, & 2. quæſtio. 6. ei qui. §. ab executore. Sed à mixto executore bene appellatur, ſi non admittit legitimā exceptionem, vel aliàs partes grauauerit, de appel. c. dilecto, & cap. vt debitus, ſed executor mixtus eſt, qui habet cognitionē cauſæ annexam, vt in capit. nouit, de appella. & de iudic. capit. de cætero præallegat. de officio deleg. cap. paſtoralis, in glo. vt cùm papa mandat alicui reſtitui rem ſuam: vel alicui dari beneficium, &c. talis debet recipere legitimas exceptiones, quantunque ſcribatur ſibi abſolutè à Papa: vt de offi. delegat. ex parte, de reſcript. cap. ſi quando, & c. cùm adeo.

Exemplar, & Exemplum ſic differunt autore Bartol. in l. Sēpronius, de leg. 2. quòd exēplar eſt ſcriptura inde ſumpta, quam vulgus copiam vocat.

Exemplaris dr̄ illa ſubſtitutio, quæ fit filio furioſo, ſeu mente

te capto in euentu mortis in furore ſeu non ſana mente,& dicitur exemplaris,quia admittitur fieri prædictis, ſicut pupillaris pupillis ſit, qa ſicut hi propter ætatem ſibi per teſtamentum prouidere nequeunt,ſic etiam prædicti propter furorem, dementiã ſeu defectum mentis, rebus ſuis ſuper eſſe non poſſunt. vt inſtit.de pu.ſubſtit.§.1. in princip.In multis tamen differt à pupillari ,vt infrà dicetur de ſubſtitutionibus.Significat autem hæc ſubſtitutio diuerſimodè, vt ſignificatũ ex eius verbis,vel aliàs vndecunque ſumptum ſignificare probat.Significat, enim primo vel eius verba ſignificãt ſeipſam, lege, quòd filio cui facta eſt ſubſtitutio mortuo in furore vel dementiá, ſubſtitutus admittatur, vt §. 1.inſtitu.de pup. ſubſtitutio. Significat vlterius, tacitam vulgarem,argum l. iam hoc iure,ff.de vulg.& pup.ſubſt. §.1.inſtitutio.eod.tit. præal. Ratio ſicut enim in primo ſignificato conſideratur proprietas verborum eius, ſic in ſecundo ſignificato conſideratur identitàs perſonarum: vt quòd per ſubſtitutionem teſtator filio prouidet ſic, ni ſi aliud appareat. Significat etiam hæc ſubſtitutio pupillarem,verbi gratia, facta eſt furioſo impuberi,ſi in furore deceſſerit,ſenſus eſt, quòd ſi decedat in ætate pupillari, tunc ſignificat pupillarem quia facta impuberi,licet furioſo.& valet pupillaris tantùm, quia verba hoc ſignificant,& quia defectus naturalis potius attenditur, quàm accidentalis,leg.3.§.1. ff. de tutor,& hoc quando illa cõcurrunt, quæ requiruntur in pupillari,quia filius eſt in poteſtate patris,& ſic de aliis. Si autem non concurrunt, tunc infra tempus pubertatis valet,vt exemplaris, poſtea non, propter limitationem illam, ſi in ætate pupillari deceſſerit.Si autem facta eſt ſine temporis limitatione,tunc valet ſimpliciter,ſeu pro omni tempore vt exemplaris. Significant vlterius hæc verba, filio furioſo ſubſtituo,ſubaudi, ideo ſi filius furioſus in furore deceſſerit, & requiritur, quòd ſit furor,tempore mortis,vt in §.1.inſt.de pup.ſubſt. præal. & l.ex facto,§.1.ff.eo.titulo licet aliàs per iſta verba. Titio furioſo lego,talem qualitatem ſufficiat ad eſſe tempore

re diſpoſitionis, vt in l.Mela. in prin.ff.de ali.& ciba.lege, quia apponitur cauſa demõſtrationis. Ratio vtriuſque, quia ſignificatum ſumptum eſt ex affectione, quia ſignificatur ei prouideri cui prouidetur, eo modo quo poteſt modo in primo caſu melius prouidetur ei recipiendo ea in illo ſenſu. Sed ſecundo caſu melius prouidetur furioſo recipiendo verba demonſtratiue tãtum, quod eſt propriũ eorum ſignificatum. Significant vlterius, quòd exiſtẽte cõditione ſubſtitutionis, ſubſtitutus admittatur, volens vel inuitus ſecundum qualitatem perſonæ ſubſtituti. Si enim eſt ſubſtitutus filius furioſus, qui erat in eius poteſtate tempore mortis eſt neceſſarius vel voluntarius, vt in §.1.inſtitutione, de hære. quali.& diffe.

Exempta actio dicitur, quæ intentari poſſe deſiit, l.ſed & ſi. §.actionum ex quibus cauſ. maior.

Exemptus dicitur, qui a ſuo iudice, ſiue iuriſdictione, ordinarii ſubductus eſt, &c.

Exemptio propriè eſt ubi aliqua conuentualis eccleſia canonicorum ſęcularium vel regularium monachorum, vel monalium immediatè ſubeſt Papę. Harum exemptionum alia vniuerſalis, alia particularis. Vniuerſalis eſt, quæ cum vniuerſitatis iuris ſpectat ad Papam, ita quòd Metropolitano, aut diœceſano, nihil iuris manet in eadem. Particularis eſt, quæ pro parte in certis caſibus ab eorum iuriſditione eximitur, & alias pertinet ad eoſdem, verbi gratia. Si fortè aliqua eccleſia quantum ad hoc eſt exẽpta vt nullus archiepiſcopus vel epiſcopus poſſit in ea diuina ſuſpendere, ſicut in ſua diœceſi, & alias ei exhibeat reuerentiam, & honorem. Item exemptionis monaſteriorum duæ ſunt ſpecies. Quædam enim monaſteria uon recognoſcunt ſuperiorem niſi Papam, alia ſunt ordinum exemptorum, ut monaſteria. Ciſtercienſium & cætera, quæ non corrigit ordinarius loci, ſed abbas vel prior eorum gloſſa, eſt in clem. attendentes, de ſtat. mon. Item exemptionum alia perſonalis alia localis. Perſonalis eſt ubi archiepiſcopus, vel epiſcopus eximitur, ut a nullo, nec etiam a legato ſedis apoſtoli

cæ,nec etiam à iudice de legato excommunicari, vel in terdici valeat,aut ſuſpendi. Sed localis eſt,quæ loco hoc eſt eccleſiæ datur.

Exemptile,quod eximi poteſt,l. argumento,§.penulti.de auro,& arg.leg.

Exequi,aliquando pro vlciſci,§. fin. inſtitutio.de his,qui ſunt ſui,vel alie.iur.

Exercere quæſtionem, eſt torquere,ſeu torturam inferre.

Exercitor dicitur is, ad quem quotidianus quæſtus, & vtilitas nauis pertinet ,magiſter verò nauis dicitur, cui tota nauis, & anchora commiſſa eſt.Req.ſuprà,actio exercitoria,vbi de hoc.

Exercitus traxit nomẽ ab exercitatione,l.1.in fin. de milit. teſta. Exercitum autem dicimus non vnam cohortem, neque unam alam,ſed numeros multos militum, l. 2. de iis,qui no.infam.

Exero,i.peto ſic ponitur exeratũ i.petatur,l.vt verborum, quę eſt fi.C.qui admi.ad bo. poſ. ibi gl.pen vel eſt idem quod aperiatur via petenti.

Exæſtuare eſt feruere, bullire, vel caleſcere,vt eſt gl. in cle. dudum,de ſepul.

Exhedra in leg.ſi verò, de iis, qui deiec.vel effud. ſumi poteſt procella ſtudiaria, vt ibi ait Bud. Nam alioqui exhedrę erant loca,in quib. Philoſophi apud Græcos ĩ palęſtra ſedentes diſputabant, vt docet Vitruuius,quæ à ſedium frequentia, & ſeſſitandi commoditate nomen traxere.

Exhæredatio eſt alicuius à ſua ſubſtantia vel hæreditate excluſio, & alterius, ſeu alieni inſtitutio., veluti cum parentes exhæredant filios, & ſcribunt alienos hæredes in teſtamento,ita accipiẽ inſt. de exhæ.lib.per totum.Et ſic exhæredare eſt filium cõſtituere alienũ à ſubſtantia,vel hæreditate paterna, & debet fieri cauſa inſerta, & probata. Et pp quas,& quot cauſas pater filiũ,& econtra filius patrem poſſit exhęredare no. gl.in c.quĩtauallis, de iureiu. & vide Bar.in l.filio præterito,ff.de iniuſto rupto,& irrit. teſtamen.

Exhibere eſt rem in publicum deducere, ſeu oſtendere, vt copiã habeat aduerſarius rẽ ſuam tangendi, & eam ſic viſam ſi ſibi ſua videtur, vendicandi,de hoc,ff. ad exhibendum,l.2.de libe. ho. exhib. l. 3.§. ait prætor. Requ..ſupra actio ad exhibendum,qñque et exhibere apud Iuriſ.accipitur

tur pro alere, vt in l. ſi quis, de agnoſ.lib.

Exigere propriè eſt ab inuito extorquere,ff.de leg.3. fidei. §.ſi rem, licet quandoq; exigere dicatur quis etiam à ſpōte ſoluēte,vt C. de fur. l. falſus.Habet, & alia plura ſignificata, quę diligenter perſeqtur Alc.in l. verbum exactæ de verbo.ſig.

Exilium triplex no Arch.45. diſtin.cùm beatus,in fin.& l.5. de interd.& releg.

Exilium voluntarium eſt,quod quis ſibi ſponte aſſumit,l.aut facta,§.euentus,vbi Budæus de pœn.

Eximere eſt quoquo modo auferre,puta ſi quis non rapuerit quenquam. ſed moram fecerit quo minus ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur, & datur in eum, qui vi exemerit actio in factū,quæ non id continet, quod ī veritate eſt, ſed quanti ea res ab actore æſtimata eſt, de qua controuerſia eſt.

Exiſtimatio eſt dignitatis illæſæ ſtatus legibus.ac moribus comprobatus, l. cognitionū de var.& ext.cog.

Ex legib.hoc verbū ſic accipiendū ē tā ex legū ſnīa q̄ ex verbis.l.nōminis,de ver.ſig.

Ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc,hæc clauſula retrahit extremum temporis ad initium,& vice verſa initium ad extremum.

Exorbitantia appellant doctores quæ à communibus iuris regulis deuiant.

Exorciſtæ græcè,latinè dicūtur adiurantes,21.diſt.cleros.

Expenſæ ſunt ſumptus voluntarij,& non neceſſarii. Sed impenſæ ſunt vtiles, & neceſſariæ a uerbo impendere dictæ,vnum tamen multoties pro alio ponitur, vt l.intra, in fin.ff.de minor. Etiam impenſæ pro voluntariis ponūtur,non ſolum vtilibus,& neceſſariis,ff.de verborumſignificat.l.impenſæ,vbi notatur, quæ ſint impenſę neceſſarię, quæ vtiles,quæ voluptuarię. Et expenſæ differunt à damnis,vnde iuramentum factū ſuper vnum non extenditur ad alterum:nā expenſæ fiūt cauſa litis,damna verò ex diſcordia proueniunt,ut deſtructio domus, & ſimilia de iniu.c.noſtra,in tex.& gl.

Expenſum ferre propriè eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe,ſed plerunque vtimur prò aſcribere,& imputare,vt in l.mulier.ad Tre.& l.pupillus quę. in frau.cred.

Experiri quandoque ponitur ꝑ reſpondere,ſeu defendere,vt extra de iud.c.1.de proc. c.q gnaliter,li.6. Quandoque ꝑ agere,vt de cauſa poſſ. & ꝓpriet.c.paſtoralis.

Expilatores ſm Azo. in ſum.C. & ff.de cri.expi.hær. hi ſunt, qui ex rebus vacantis hæredi tatis aliquid ſurripiunt,& ex pillant,de pę.diſt.1.aut facta. Reqre ſupra actio expil.hę.

Expillatores etiam vocantur, q viatorib.pallia, & veſtes diripiunt,l.1.de effract.

Explicatio eſt allegatio,quę ſupplicationē infirmat,vnde replicatio eſt allegatio contra exceptionem,&adiuuat actorem, & ſupplicatio eſt allegatio,q̄ replicationem infirmat & reum adiuuat. Sed explicatio eſt allegatio infirmās ſupplicationem, & ſic pro actore contra reum.

Exploſa,ideſt excluſa,c. inquiſitioni,de ſent.excom.

Exponere,ideſt cōtra ſe ponere

Exponi autem dicuntur infantes,ſerui,liberti.& languidi,ſi ſine cura dimittuntur, vel eis alimenta negant à parentib. à dn̄is vel à patronis,vt in c. vnico.de infan.& langui.

Expreſſum qūo dupliciter ſumatur,no.ff.de vulg. & pup.ſub ſtit.l.1.in princ.& de præb. ſi epiſcopus,in glo.certas,li. 6.

Expreſſa pupillaris ſubſtitutio req.infrà ſubſtitutio.

Expromittere eſt pro alio promittere, vnde expromiſſor,i. fideiuſſor,l.5.§. ſatis acceptio,de ver. oblig. q̄uis Acc. in auth.de fidei. eos inter ſe differre exiſtimauerit.Sed,& expromittere aliqn̄ dr̄ is, qui pro ſe,non etiam pro alio ꝓ mittit,vt in l.hoc iure, §. ſi quis ſeruo,de don.

Expugnari nauis quando dicatur, explicat eleganrer Iuriſ. in l.expugnatur,de incendio. rui.nau.

Expungere eſt punctis circūducere,& tollere, ſeu cancellare,vnde expunctus miles, q è numeris exemptus eſt.l.pe nult de re mili. at expunctæ rationes dicuntur, cum vltima manus calculo & diſpunctioni impoſita eſt,l.in omnibus,de diuerſ.præſcr.

Exquæſtor eſt, q publicę pecunię cōgregādę, cōſeruandæ, & quęrēdę offm̄ habebat,ſed hācadminiſtrationē depoſuit vel dr̄ ille,q q̄ſtoris depoſuit adminiſtrationē, vt no. inſt.ī ꝓę §.cū hoc.c.i gl. vide ſup. exconſul.& infrà quæſtores.

Ex ſeminario,i.ſtirpitus,l.3.arb. fur.cæſ.

Exterminare, eſt quaſi extra

terminos vitæ vel iuriſditionis ſuæ ponere,cle. vnica, de iureiur.& de hęre.excommunicamus,§ moneantur, & §. ſeq.ponitur ēt pro deponere, deſolare in exilium mittere.

Exterus religionis,i.alienus à religione,l.Nemo,C. de Iudæ.

Extimare, eſt alicuius rei certū pretium dare,& eſt idem qđ taxare uel certum pretium diffinire.& determinare. Sed orthographia poſcit, vt ſcribatur æſtimare.

Extorres,i.immunes, vel in ſontes,de ſent.exc.c.contingit,& diſtin. 19.nulli fas eſt,& ead. diſt.c. ita dominus, §.in omnem terram, & habetur. C. de cuſto.re.in l.1.de his,quæ eſt l.fin.& de pœ.diſt.2.item proinde,vbi dicitur nudari facultatib. proprijs, & patriæ ſuæ exrorres fieri etiam 11. q.1.conſpirationum.

Quod autor hic citat ex 19. diſtinctione cap. nulli fas eſt, extoris fiat, &c. in libris quibuſdam legitur exors, id qđ eandem penè ſignificationē habet cum dictione extorris, hoc præcipuè loco,cùm exortem eum intelligamus, qui extra ſortem,(hoc eſt partē,) ſit cui contrarium eſt conſors,hoc eſt particeps. Extorres autem plerunque appellantur exules, quaſi extra terram eiecti, & ita interpretandum in d. capitulo item proinde.

Extra,no.Arch.de reſcr.ſtatutū libr.6.§.3.

Extraordinarium remedium eſt quod ob aliquam cauſam extra,vel vltra curſum ſolitum alicui datur, vt reſtitutio minori læſo, vel abſenti cauſa iuſta,neceſſaria,vel probabili ad quæ remedia nunquam recurrendum eſt quandiu remedio ordinario locus eſt, ad quod poteſt haberi recurſus.

Extraordinarium iudicium eſt, coràm delegato,vel quando non proceditur in figura iudicii, ſed ex officio iudicis in modum inquiſitionis, vide tex.iuncta glo.in c.quoniam contra,de proba.

Extra ordinem quid importet, vide Bartol. in l.1. ff. de fur. & Baldus.

Extranei hæredes, vide in ver. Hæredes extranei.

Extricatas margaritas interpretatur Bud.in l.ſi ſeruus, ad l. Aqui. quæ ex rudi natiuoque habitu arte gemmarii expolitæ ſunt.

Ex tunc, tempus extremum ſignificat,ff.de cond.& dem. l.ſi is,§.ſi ita.

F *ante* A.

FAber lignarius, dicitur non ſolum qui ligna dolat, ſed generaliter omnis qui ædificat, ff. de verborum ſignifi. l. ferri, §. fabros.

Fabricenſes dicebentur, qui erãt deputati armis faciendis, reparandis vel vendendis, vt l. 1. de fabric. lib. 11. C. Ioan. An. in c. ſi iudex, de ſen. exc, li. 6. dicit ꝙ fabricenſis dr̃, ꝗ publica arma facit, idque in publicis fabricis, & non alibi, & dat primicerio vt reponat in publicis arma mentis, quorum brachia ſtigmatæ figurantur.

Fabriles operæ, ff. de præſcrip. ver. l. pen. & de ope. li l. fabriles. Et quę ſint fabriles, & quę obſequiales, & quę artificiales, vide ff. de cõd. inde. l. ſi nõ ſortem, §. ſi libertus.

Fabrorum præfectos, in l diuus, de bo dam. eos eſſe Bude. cẽſuit, quos Commentariẽſes, qui dicitur adiutores ſibi aſſumpſit ad cuſtodias obſeruãdas regendasque.

Fabula eſt, quę nec vera, nec veriſimilia cõtinet, in proœm. ĩſtitutione, §. 2. ſuꝑ ver. fabulis, & l. antiq, ff. ſi par. hę. pœ.

Facere uerbum, eſt generale late que patet, l. verbum facere l. faciendi, & l. facere, de uerborum ſignifi. Item dr̃ ille, cuius autorit ate fit, de ſent. exc. c. mulieres, & facere dr̃, quis ſtatim, confeſtim, incontinenti, mox, ilico quod facit ſine interuallo, nullo actu cõtrario, aut impertinente intermedio, de electione: quia propter, vbi dicitur, ꝙ poſt collationem mox debet electio celebrari. Similiter cum vis infertur perſonæ incontinenti repelli debet, ideſt ſine interuallo, quaſi bello continuato. Item id, quod in triduo facit, C. de erro. adult. l. vlt. vbi dicitur, quòd aduocatus poteſt reuocare errorem ſuũ ſtatim, ideſt infra triduũ. Et hoc intelligit Pla. ſicut ſonat. Sed Accur. hoc intelligit quando cauſa durat poſt errorem tantùm per tres dies. Item quod facit in decẽ diebus, ff. de cõſt. pec. l. ꝓmiſſor, vbi dicitur, ꝙ ſi quis ſine die conſtituerit ſe ſoluturũ pecuniã alicui, contra eum agi poteſt, ſi ſtatim non ſoluerit infra decem dies. Item quod facit in vno anno. 20. q. 1. puella. vbi dicitur, ꝙ ſi inſciis pãrentibus infra duodecimnm annum velum acceperit, parentes, vel tutores poſſunt hoc ſtatim irritare infra annum.

num. Item quod facit cum quodam temperamento tẽporis, ita ꝙ nec minimũ, nec maximum tẽpus aſſumit, qđ magis poteſt intellectu concipi, quàm dici, ff. de ſol. l. ratum, & l. qđ dicimus, vbi dicitur, quòd hęres fideiuſſori teſtatoris hoc, quod ante additam hæreditatem ſoluit pro defuncto, ſtatim ſoluere debet, ſ. cum quodam temperamento tẽporis, nec enim ſtatim cum ſacco paratus venire debet. Item quod facit quamprimum poteſt, de reſtitu. ſpo. olim cauſa, vbi dicitur, quòd vim illatam rebus, poteſt quis repellere incontinenti, i. quàm cito poterit, collectis amicis, ita tamen, quòd illud incontinenti non extendatur vltra annum. Hoc Ber. de ele. quia propter Idem quod facit in vno mẽſe 1. quæſt. 1. conſtat, vbi dicitur, quòd ſi aliqui ordinati ſunt ab hęreticis per vim, ſi ſtatim renuntiauerint conciliabulo hæreticorum, ideſt infra menſem, tunc excuſantur. Item quàm cito ſcit, vt 22. quæſtio. 2. mulierẽ. Item quod facit quandoque vt ff. ſi cert. petat. l. 1: vbi dicitur. Quicunque rei aſſentimus alienam fidem ſecuti, mox recepturi quid ex eo contractu, credere dicimur

Facere quod poteſt qualiter, quis conueniatur, & quomodo intelligatur, habetur in l. ſunt qui cum nouem legib. ſeq. ff. de re iud. nam patroni patronorum liberi, & parentes eorum, miles armatæ militiæ, vel doctor presbyter, &c. ſi condemnatur ad id, quod facere poſſunt, non totum quod habent, extorquendum eſt, ſed ratio habenda eſt ne egeant, vt in lege, in condemnatione, ff. de regul. iur. Nam intelligitur, quis facere debere, quod cõmodè, & honeſtè poteſt. Nec enim videtur fieri poſſe, qđ non poteſt fieri honeſtè, ff. de verborum ſignifi. l. nepos proculo.

Facere partem dicitur qui efficit, vt ſibi coniunctus non plus accipiat parte ſua.

Facinus, ideſt dolus. ff. de act. & obli. l. ſeruus.

Factitare eſt frequenter facere, Fulcinius. i. Iatitare autem, ff. quib. ex cau. in po. ea.

Factio eſt conſpiratio. l. q̃ſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. vbi glo.

Factionum duces qui dicantur, vide Bar. in l. conſtitutiones, ff de appel.

Factum, & geſtum licet ſtrictā quandam inter ſe habeant differentiam, abuſiuè tamen nihil differunt,l.licet de uer. ſignificationem.

Facultates magnę dicūtur quinquaginta aurei, vt C.de def. ci.l.1.Vel 10.libræ auri. vt in auhten.de appel.§.2. col. 4. Vel 300.aureorum, vt in authen.de defen.ci.§.& iu. col. 3.Vel verius vſque ad quingentos ſolidos ſummæ paruæ. ſi vltra ſummæ magnæ, inſtitutione,de att.tuto.in §. nos autem.

Falcidia, dicitur lex à Falcidio tribuno plebis,qui ipſam adinuenit ad hoc, quòd quis extraneo teſtamento ſuo legare non poſſet,quin ad minus quarta remaneret hæredi, ꝙ ſi contra facere, locum non haberet,& ſic dicitur falcidia à falce, ad defalcandum de ſingulis legatis, per quā permittitur hæres habere quartam partem legationis, vel hæreditatis,quando etiam tota hæreditas vel maior pars eſt legatis exhauſta. Et eſt triplex falcidia ſecundùm Io. Andr.in gl.diſtin.2.reſponſa prudentum. Require infra l. falcidia.

Fallacia,vide ſupra in ver.dolus malus.

Fallonia(aliàs felonia)eſt culpa iniuriæ, propter quam vaſallus amittit feudum. Et eſt quædam culpa, quæ reſpicit dominum, ſcilicet, quando tribus vicibus citatus legitimè,fidelitatem præſtare noluerit,vt in vſibus feud orum quæ fuerit prima cauſa beneficii ami. capit.1. Eſt & alia cauſa, quando infeudauit, alia lego quàm ipſe habet, vel talem vaſſallum, qui feudum deſeruire non poteſt.Sunt & aliæ felonię,propter quas feudum amittitur, & non reſpicientes dominos vt not. Hoſtienſ. in ſumma de feud.vbi vide.

Falſum eſt quod caret veritate, vt reſcriptum falſum, quod non habet aliquod primordium, ſeu ſubſtantia veritatis, ſcilicet quod non emanauit à Papa, & tamen apparet emanaſſe, capitulo ſua nobis, de offic. vic. vbi de hoc. Sumitur tamen quandoque falſum pro iniuſto, vt in §.eadem, inſtitutione, qui & ex quib.cau.man. non poſſeſ.

Falſus tutor verè dicitur,qui tutor non eſt: Sicut falſum eſt teſtamentum, quod teſtamentum non eſt.l.Paulus,de verbo.ſignifi.

Falſaiii

Falſarii ſunt, qui crimine falſi tenentur, vel qui crimē falſi commiſerunt capitulo ad falſariorum, extra de crim. falſar.

Falſitas eſt imitatio veritatis, nā falſatores ſemper ſtudēt imitari ea, quæ vera ſunt, vt falſa videantur veriſimilia, vt in authen, de inſtru. cau. in princ. Et ad eſse, falſitatis tria requiruntur, quorum ſi alterum deficit, falſitas nō eſt punibilis, ſcilicet mutatio veritatis, dolus, & quòd alteri noceatur. iuxta not. p Hoſt. & Azo, & per tex. in l. qd ſit falsū, ad l. Cor. de fal. ma ſecundùm Spe tit. de no

Fato, crim. §. Fama eſt illæ ſæ dignitatis ſtatus legibus, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus, ſecundū gl. in l. 1. C. ex quibus cau. in fa. irrog. Et hęc fama quādoque minuitur, quandoque conſumitur in totum, vt ff. de var. & extraord. cog. l. peu. §. exiſtimatio, & §. minuitut, & §. conſumitur, & loquitur de fama hominis. Sed fama de aliquo negotio deſcribitur ſic, Eſt communis, & clamoſa inſinuato inſurgens apud totam vel maiorem partem populi, ex certo autore proueniens. Et in deſcriptione famæ per Spec. nomen dignitatis non ponitur pro honore publico, ſed pro potentia à natura cunctis attributa. Et hæc deſcriptio locum habet tantum in bona fama. Ideò ſm eundē Spec. poteſt hoc modo deſcribi, vt comprehēdat & bonam & malam famam. Fama eſt vehemens vulgi & maioris partis opinio, rei de qua quæritur cō ſentiens vel conſonans. Fama de homine ſic conſueuit deſcribi, eſt dignitas, ſtatus vita ex moribus comprobata. Et fama, opinio, & exiſtimatio, idem ſunt.

Fama differt à rumore, quia fama certum habet autorem, rumor vero incertum. Item fama procedit a maiore parte viciniæ, rumor à minori, no Io. And. cap. veſtra, in 18. col. verſ. Ad gradum, de cohabit. cleric.

Fama differt à clamore, quia fama, eſt plurimorum, clamor paucorum, not. Fel. in c. qualiter, 2. in princip. de accuſat.

Fama quomodo probetur, vide Bartol. in l. de minore pluri mum, de quæſt.

Familiæ appellatione quid veniat, vide Barto. in l. 1. §.

fa.

familiæ, ff. de vi & vi arma. & l. fi. C. de ver. ſig. idem Bar. in l. ſi cognatis, ff. de reb. dub. latius tex. in d. l. fi. & in l. pro nunciatio. & l. deteſtatio. de verborum ſignifi.

Familiæ herciſcundæ. i. hæreditatis diuidendæ no. in rubro, ff. famil. hærciſ. Require ſuprà actio familiæ herciſc.

Familiaria ſepulchra dicuntur, quæ quis ſibi familiæque ſuę conſtituit l. 5. de religio. & ſump. fun.

Familiaris, & domeſticus in quo differunt ponit Bal. in c. in literis. de teſti. & Fely. in c. inſinuante, in 3. col. verſicul. & quæ differentia ſit, de offi. de leg. & dicitur deſinere eſſe familiaris, quando dominus eum licentiauit, vel quando ipſe familiaris ſeipſum licentiauit: vt no. Io. And. in c. fi. de verborum ſignifi. in nouella, in 6.

Familiaritas pro ſimilitudine, §. adeo, inſt. de loca.

Famulus, mancipium, & ſeruus qualiter differant, not. Arch. 22. q. 3. c. patrem.

Famoſum carmē ſm Az. in ſū. C. de iniur. eſt dictamen vel hiſtoria compoſita ad alicuius infamiam.

Famoſus libellus poteſt ꝓpriè dici liber cōſcriptus ob alicuius infamiam, ff. de iniur. l. lex. § ſi quis librum.

Fanatici olim dicti ſunt homines nomine afflati, & qualis deſcribitur Cumæa Sybilla apud Virg. à fando, ꝙ futura prædicerent meminit, l. 1. de ædil. edi. vbi Bud.

Faſces, id eſt honores ſeu dignitates, in auth. de conſul. circa prin. & vt iudi. ſine quo. ſuf fra. §. neceſſitatem, & vide ff. de offi. procon. & lega. l. ante pe. & ibi in gl. propriè autem erant faſciculi virgarum, intra quas alligata erant ſecuris ita vt ferrum ſummo falce extaret. Hoc falces lictores conſulib. & pro conſulibus præferebant.

Faſti dies erant, quibus lege agere licebat. Faſti autē libri quibus totius anni fit deſcriptio, & cauſæ feſtiuitatū explicantur. Vulgò vocamus calendaria.

Faſtigium, ideſt altitudo vel magnitudo, C. de no. codi. compo. § 1. vel id eſt culmē dignitatis, vel ſummus honor, ſecundùm Papiam, vt nota per Arch. 59. diſtintio. ordinatos, & C. de procur. l. penult.

Fatum eſt genus diuinationis, cui qui intendit damnationē animæ ſuæ incurrit, 27. qu. vlt.

vlt.non obſeruetis .

Fatalis dies ſecundùm Azo. in ſum.C.de temp. appel. dicitur ſpatium temporis infra , quod appellans debet appellationem proſequi , & quidē olim quatuor dies fatales cō cedebantur,quorum primus erat ſpatium ſex menſium , & hoc ſi appellatum fuit à ſententia clariſſimi viri , vel ſpectabilis viri , vel delegati à principe . Secundi autem dies fatales ſunt ſpatium 30. & vnius dierum. Tertij, & quarti ſunt ſimiliter totidem ſi ſaltem facta fuerit appellatio a delegato vel ſpectabili vel clariſſimo viro,ꝑut hoc habetur in l.2.C.de temp.appel.Hodie autem ſciatur de iuriſditione ex ordine vnus tantum fatalis dies eſt, ideſt annus.Sed ſi iuſta cauſa interceſſerit,alius annis indulgetur,& ita erit ſe cūdus dies fatalis quo tranſacto lite nō cōteſtata rata manet ſententia : vt in auth.ei , qui appellat in dicto titulo de temp. appell. Dicebantur autem fatales dies , quia in eis fatum , ideſt terminus cauſæ imponitur , vel m ors accidit cauſæ.

F ante E.

Febris,vt diffinitur in l.quęſitum,de re iudic. nihil aliud eſt,quam motus corporis cō tra naturam.

Federati,vide Fœderati.

Felonia dicitur delictum,quod committit vaſallus contra dominum,vt habetur in vſibus feud.c.1.de alie.feu.

Fœnum an veniat appellatione frugum.no.inn l 1.§.Labeo,ff.de aqua plu.arcen. & ſumitur fœnum octo modis ſecundùm Archidiac. in cap. vnum orarium , §.penul.25. diſt.Venit autem appellatione fructuum:vt eſt tex.in l.ſi vſusfructuarius meſſem.ff.q-bus modis vſusfr.amit.& in l dratum , ff.de uerborum ſignificat. & Ludo.Rom. in ſuo no.560.

Feriæ ſecundùm Az.in ſum.C. eodem titulo dicuntor à fo ro quaſi fęrię , quia præſtāt uacationem ab his,quæ eon ſueuerunt agi in foro.Et ſic ferię ſunt quædam ſolemnitates temporum , in quibus cauſæ tractari non debent. Vnde feria , uno modo capitur pro qualibet die ī hebdomada,& ita ſeruat eccleſia dicendo,feria prima,feria ſecunda,& dicitur à for faris , ſcilicet.

ſcilicet à fando,id eſt,loquẽdo, quia ſingulis ferijs ſolo verbo loquendo Deus creauit hominem & omnia. Alio modo capitur pro die ſolemni feſtiuenda, & ſic dicitur à feriendis victimis. quæ offerebantur inferijs, vel à feriendo ſecundùm Papiam, quia & ſi omnibus diebus abſtinendum ſit à malis, iſtis tamen præcipue: vt in cap. 1. de fer.

Feriarum aliæ ſunt repentinæ. quas Imperator vel princeps indicit repentine propter victoriam, vel vxorem ductũ, vel filium natum, vel propter publicam cõgratulationem ob diem natalis Imperatorir, vt C. eodem titulo l. 1. & dicuntur repentinæ, quia ſunt certè. imo quia repente. & ſubito indicuntur. & à nullo iudice indici poſſunt niſi à principe, vt in l. 1. C. de fer. Aliæ ſunt ſolemnes, quarũ quædam indicuntur ob reuerentiam Dei, vt dies dominicus, vt l. 2. C. eodem titulo, & l. oẽs dies. Aliæ ob honorẽ principis, vt die natalis vel coronationis eius. C. eod. l. fi. & in d. l. omnes dies. Aliæ autem ob honorem ciuitatũ & Dei natalitij maximarum vrbium, vt Romæ & Cõſtantinopolis. l. oẽs, præall. Aliæ ob neceſſitates hominũ vel publicã vtilitatẽ, vt ſunt duo menſes, vnus gratia meſſiũ, alius cauſa vindemiæ, de quibus etiam in præall. l. omnes dies. Has vero ferias. Spe. eo. tit. non vocat ſolemnes, ſed iudicat ruſticas vel publicas, quia propter tempub. vel vtilitatem ruſticam indicuntur & forte Spec. mouetur ex l. 1. in prin. ff. eo. tit. Et ſtatuuntur hæ feriæ ſecũdũ cõſuetudinẽ loci, & ſecundùm varios terrarum ritus, vt ff. de fer. l. præſides.

Feriæ latinè, quarum mentio in l. 2. §. quoties. de orig. iur. olim inductæ fuerunt ob inducias nter pop. Rom. Lati. noſque firmatas.

Ferri propriẽ dicimus ea, quæ quis in corpore baiulat, portati vero ea, quæ quis iuramento ſecum ducit. Agi vero vel duci dicuntur animalia, vt, ff. de verb. ſignifi. l. ferri.

Ferruminatio eſt eiuſdẽ generis materiarũ ſolidatio, & cõiunctio, vt ſi ſcypho argento fundus ferreus apponatur, de hoc not. in l. in rem, ff. de rei vend. ſed applumbatio require ſupra in A.

Feudũ ſm Hoſt. & Az. eo. tit. in ſum.

ſum.§. 1.eſt beneficium alicuius rei, inueſtitura interueniente ſic conceſſæ ſeu datę aliæ, vt dominium penes cōcedentem remaneat, cuius occaſione recipiens, & ſucceſſor eius concedenti domino ad id, de quo & quouſq; conuenit, aut feudi natura requirit ſecundum diuerſarum regionum conſuetudines obligatur: quibus deficientibus iuri ſcripto obligatur. Pro diffinitione feudi: & vide gl. in vſibus feud. & quibus mod. feud. amit. in pri. & ſummā, ad quam ibi remittitur. Dicitur aūt feudū à fidelitate, vel à fide, quam vaſallus domino præſtare tenetur. Nec. n. dēt aliqua inueſtitura fieri ei, qui fidelitatem facere recuſat, niſi feudum eo pacto ſit acquiſitum. vt de eo fidelitas non præſteť, vt in cōſti. feudorum: per quos fiat inueſti & per quos recipiatur, c. nulla. & c. ſeq. & in quibus cau. feudum amit. in c. 2. §. in vſi feu. no. Itē feudum eſt res conceſſa alicui ad vtēdū pro ſeruitio ſecūdū Gof. eſt beniuola conceſſio rei ꝓ homagio facta. Et additur conceſſio beniuola. quia fit ex grata beniuolentia, & ergo beneficium dicitur. Etiā iō cōceſſio dicitur, qa apud dominium remanet proprietas, & dominium directū, ſed vaſallus acquirit vsūfructū, & vtile dominiū, arg. eorum q̄ not. de emphyteuta, ff. ſi ager vec. pet. l. 1. §. qui in perpetuum, & fuit hoc dictū ſuprà. Pōt ēt ſic deſcribi. Feudū eſt beniuola actio tribuens gaudium capienti, cum ſeruitio retribuendo, per quam transfertur vtile dominium de domino in vaſallum.

Feudum legiū ſm Spec. ti. de feu, in trac. libellorum §. quoniam ſu.p homagiū. vel. porrò, eſt quando cauſa & occaſione homagij cepeit à domino, vt cùm bato dicit alicui pauperi m liti, ꝙ aliquem rem immobilem ſibi dare, ſi ei faceret homagium & illā dedit, talis res vocatur feudū legiū, & talis vaſallus homo legius vocatur. & hęc probatur in l feu. ſi de. feudo cōtr. ſue. vide infrà, homagium

Feudatarius eſt, qui feudum recipit, qui ēt vaſallus dicitur.

F ante I.

Fictio iuris eſt, quando incertum de aliquo, facto fingit ſtatuendo oppoſitum exemplum benn fingit vxorem ſtipulatā dotē reddi ſibi, licet ſit certò, ꝙ nō fuerit ſtipula-

ta, ſed in fauorem mulieris hoc fingit. Abb. extrà, in c. is qui. nu.6. de ſpon. & in c. quanto, de præſu. De materia fictionum. uide latiſſimè per Iaſ. in repe. ſolonni, l. ſi is, qui pro emptore ff. de uſucap.

Fictio iuris differt à præſumptione, quia fictio iuris ſemper eſt contra veritatem, vt in iure poſtliminij, &c. Præſũptio autem frequenter intelligitur ſtare cum veritate, ſicũt ſæpe ſta..us enim fingit aliud quam eſt, vt fingit mulierem ſtipulatam, quæ non eſt, l. vnica. in prin. C. de rei vxo. act. Fingit natum, quod non eſt, ff. de ſtatu hom. l. qu in vtero. Fingit non eſſe natum quod eſt natum, ff. de de li. & poſth. l. Titius teſtõ, §. Lucius Fingit viuere, quod non viuit, inſti. de excuſatio. tut. § defuncti autem, ver. hi enim. Fingit non conceptũ enim, qui mortuus naſcitur, ff. de verb. ſign. l. qui mortui not. Azo. in prin. ſum. circa, 10 prædicamenta. t G oſ. in ſum. de præſu.

Fictus ſecundùm Bald. aliquando appellatur cenſus, Bald. in tit. de pa. Conſtan. in ver. perſoluere, & cenſualis, C. de don. & Fel. in c. ad audiẽtiã, 7. col. ver. & dum remittit, de præſc.

Fides eſt ſubſtantia rerum ſpetandarum, ad argumẽtũ nõ apparentium, ſecũdùm Apoſtolum in Epiſt. ad Heb. 11. Primum dicitur, quia ſperare debemus, quod dictum eſt à Prophetis futurum. Secundùm dicitur, quia prophetias iam completas debemus habere argumentum ideſt probationem, non apparentium, ideſt de futuris cõplendis. Sed illa eſt quædam notificatio, & non vera diffinitio, quare magiſtraliter ſic diffinitur. Fides eſt volũtaria certitudo abſentium, infra ſcientiam & ſupra opinionẽ conſtituta Aug. dicit Fides eſt credere quod non uides. Et duæ ſunt ſpecies eius, ſ. formata, & informis. Et capitur multis modis, de quo vide gloſ. bonam in capitulo firmiter de ſum. Trin. & fid. cathol.

Fideicommiſſum eſt illud legatum vel relictum, quod cõmittitur fidei hæredis alicui dandum ab eo, vt cum teſtator dicit, Hæres, fidei tuæ committo vt des legata, & commiſſa, vt ſecundùm Az. in ſum. C. eodem titulo §. ſequitur. Hodie tamen non eſt

differentia inter fideicommiſſa,& legata, ſed olim multæ erant differentiæ.Omne, n. legatum fideicommiſſum dici poteſt & econtra,pro quo eſt tex.inſtitutio.de leg.§.ſed ſion vſque . Nam ipſorum eſt natura , ff.de leg. 1.l. 1. vbi dicitur. Per omnia exæquata ſunt legata fideicommiſſis .

Fideicommiſſaius eſt ille cuius fidei legatum vel relictum committitur.

Adde , quòd imò fideicommiſſarius eſt ille ,cui fideicommiſſum præſtari debet , §. ſed quia inſtitutione de fideicom.hær.

Fideicommiſſaria libertas , req. infra libertas.

Fideicommiſſaria hæreditatis petitio eſt,quæ cōpetit ei cui fideicommiſſaria hæreditas reſtituitur eſt ſenatuſc.Treb. aduerſus poſſeſsores rerum hæreditariarum.

Fideiuſſor eſt, qui alienam obligtionem in ſuam recipit vel ſuſcipit fidem, principali nihilominus manente obligato videlicet, qui ſe pro alio obligat : vt eo ſcilicet principali debitore non ſatisfaciēte , ipſe ſatisfaciat.Et dicitur quaſi iuſsu alterius ponens fidem ſuam , vt inſtitutione eodem titulo in princ. ff.eo. eodem l.1.& 2.Eſt autem fideiuſsor nomen generale,qa comprehendit ſub ſe mandatorem,& conſtitutorem , & eum qui ex toto in ſe aliēnā obligationem transfert qui & promiſsor vocatur . Sed hi differunt inter ſe, quia cōſtitutor non obligatur niſi præcedat obligatio, quæ in iuribus data ſit , vt in l. 1. & l.3.§.1.cum alijs,ff.de condi. pec.&l.3.C.eodem titulo. Fideiuſſor verò obligationē præcedit,& ſequitur. inſtitu. eodem titulo,§. fideiuſsor. mandator autem nunquam ſequitur ſed ſemper præcedit obligationem,vt ff.man. l.ſi verò non remunerandi cauſa,ſl.ſi poſt creditam,niſi in caſu, qui habetur in eo.§. ver.planè.Et differentiā hic poſitam,no.gl.in l.prælleg. §.ſi poſt in prin. cui eſt ſimilis gl.C.eo.titulo ſup rub.Et ꝙ pcedat obligationem,vide Hoſt.in ſum.eo.ti §.1 .

Fideiuſsor in rem ſuam dicitur, qui fideiubet pro aliqua re ī ea cauſa qua res futura eſt eius,verbi gratia dedi procutorem ad defenuendum in cauſa mea ,& fideiuſſi pro eu indicatum ſolui hoc caſu fideiuſsor in rem meam dicor,

cor, vt l.ſi defunctus, ff. de procur.

Fideiuſſio ita fit,ſi interrogatur fideiuſſor ſic. Fide tua iubes,quod iſte debet,& ille reſpondeat. Fide iubeo,vt inſt. eo.tit.§.in ſtipnlationib.Hodie tamen ſecundùm Hoſt. in ſum.eo.ti.§.qualiter, vulgares vtuntur hoc.modo.Es fideiuſſor pro tali, & promittis mihi pro eo. Et iſte reſpondet. Sic, vel Promitto.

Fidelitas ſecundùm Hoſt.in ſũ. de feu. §.quid ſit fidelitas, nihil aliud eſt niſi iuſiiurandum, ꝗ à vaſallis præſtatur domino. Et ibidem habetur plena forma fidelitatis, vt 22.q.5.de forma.de iureiu.c. ego N. Et in quo differt ab homagiono.in cle. paſtoralis,§.rurſus. de re iud.

Fiduciaria hæreditas eſt eadem quæ fideicommiſſaria,l.certi ff.ſi cer.pet.

Fiduciaria venditio dicitur, in qua pactum redimendi interponitur.

Fiduciarius hæres is eſt, cuius fideicommiſſum eſt, vt alij hæreditatem reſtituat, l.Seius,ad Treb.

Fieri incõtinẽti dicitur hoc, qđ põt cõmitti iudicis arbitrio, vt dicit Alanus de app.c. an ſit.in gl.vlt.id eſt in actu ſe tenente, hoc eſt antequam contrahentes ſe ad alium actum, & negotia diuertãt ff.de verborum obligatione l.continuus,vidè ſuprà facere vbi de hoc.

Figulinæ dicuntur loca in qaibus figuli exercẽt officia ſua vel artem.

Filius eſt is quem nuptię demõſtrant,ff.de in ius vocan.l.qa mater,vel per confeſſionem. patris,& matris,c.tranſmiſsæ qui fil.ſint legiti.vel per affectum extrà de præſump. afferte 2.q.6.ad Romanam,& ſtatur his coniectuirs donec probetur contrarium ſecundum Gof.in ſum.tu. de nat. ex li ven.

Filius largè, & ſecundùm verã ſignificationem verbi ſe extendit non ſolum ad veros filios,ſed,& ad nepotes, & alios,quos mori proſeqmur, quia dicitur à philos, quod eſt amor, verum ſecundùm vſum,& conſuetudinem nõ. ſed tantummodo de ꝓprijs filijs intelligitur,inſt.vt ſuprà §.appellantur.

Filii nomine in ſtatutis filia nõ venit.Fel.in rub. de fi. inſtr. col.fi.& generaliter an, & quando filii appellatione cõtineat filia, tradit latiſſimè

Bar.

Bar.in l.1.de ver.ſig. Et Dec. in l.fęminæ, de.reg.iur. An autem contineantur nepotes tradit idem Bar.in l.liberorũ de ver.ſig. Et palam eſt poſthumos quoque filiorum appelatione contineri, vt in §. fi.,inſt.qui teſta.tut.

Filij ſecundùm Az.in ſum.C.de nat.li.ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi,vt qui naſcuntur per legitimũ thorum. Alij ſunt legitimi tãtũ,vt adoptiui. Alii naturales tantũ, vt nati ex concubina vnica, & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales neque legitimi,vt qui ex illicito,& dãnato coitu nati ſunt,de his oĩb. eſt gl.inſt.de ado.in prin. & gl.in c.p.vener.q fil.ſint leg.

Filius adoptiuus. Require ſupra Adoptio.

Filius arrogatus. Require ſuprà Arrogatio.

Filiusfamilias dicitur,qui eſt in poteſtate patris vel parentis, l.nam ciuium, ff. de his qui ſunt ſui vel alie.iur.

Filius naturalis, & baſtardus idẽ importãt,gl.eſt in rub.ff. de concu.Bar.in l.ex facto,§. ſi quis rog.in fi.ff.ad Treb.

Filij ſpurij dicuntur, qui de adulterio ex ſoluta cũ non ſoluto, vel econuerſo conceptí ſunt, capit. tranſmiſſe, præal. l.vulgo.ff. de ſta.ho.

Filiaſter filiaſtra eſt filius,vel filia ex alio coniugenitus vel genita,non ex eo, quem mõ habet mulier 30.q.1. ſi quis filiaſtrum.

Filiatio probatur,vt per Doct. in l.Luc.ff.de cond. & dem. per communem nominatio uem parẽtum,& ꝙ natus eſt in domo mariti commorantis vxori vel concubinæ, l. filium, ff.de his,qui ſunt ſui gl. c. Michael.de fil.presby.

Finium regundorum. Require ſupra, Actio finium regundorum.

Finitimus.i.vicinus.c.per tuas, de ſent.exco.

Firmum,& ratũ differunt quia firmum dicitur eſſe de iure Bart.in l.id quod paupe ribus iuncta glo,C.de epiſ.& cler.

Fiſcus eſt ſaccus regius,in quẽ reducuntur vel cui applicantur bona bannitorum, vel proſcriptorum, taliter accipitur, ff.locati.l.ſed ædes,§. fiſcos, vel eſt regii uel imperialis theſauri congregatio vel imperialium bonorum collectio, vel priuilegium, quia fiſcus multa habet priuilegia. vt notat Azo. in ſum. C.de pri. fiſ.

ad quod vide not.C. de iure fiſ.in rub.Et no. ꝙ differẽtia eſt inter fiſcum & rempublicam,ſicut inter ſpeciem, & genus.Fiſcus enim eſt burſa ſolum de commodo pecuniario, ſed reſpublica pecunias,honores,præmia,& alia conſiderat no.in l.mancipia. C.de ſer.fug.

Imò in prælleg.§.fiſcos, nomen fiſci vas ex viminib.cõtextum ſignificat, vt ibi adimaduertit Bu. Et quæ olim eſſet differentia inter fiſcum & ærarium,vide ſuprà ĩ ver. Aerarium.

Fit & fiunt, hæc uerba non tm̃ reſpiciunt præſens,ſed etiam futurum, 25.q.1.generati,in tex.& in gl.

Male hoc not.autor ex eo tex. nam loquitur de verbo ſit, quod gl. extendit etiam ad verbum Fiat, non de verbis Fit, & Fiunt,quæ nullo modo aptari poſſunt ad tempus futurum,

F ante L.

FLagitare in l 2.de priu.deli. eſt inſtanter pudicitiã alterius attentare, vt docet ibi Bud.

Flamines dicebantur ſacerdotes gentilium,à filo quo ĩ capite vtebantur,à quo dicebã tur flamines quaſi filamines nam nudis eos capitibus penitus incidere nefas erat, diſ. 21.cleros poſt medium. Inde archiflamines,& protoflamines,vt eadem diſtintione §. 1.

Floci nomine intelligitur habitus habens manicas longas, & amplas.Cucullæ vero nomine habitus longus, & amplus ſine manicis vt in cle.ne in agro. §.verum, de ſtatu mo.

Fluctuare.i.dubitare,12.diſti. cũ illa.

F ante O.

FOdinæ dicuntur loca vel foueæ vbi aliquid fod tur diſt. 21.cleros.Inde dicũtur ferrifodinæ foueæ,vbi foditur ferrum,& aurifodinæ vbi foditur aurum.

Fœderati ſunt non(vt Acc.putat in l.non dubito. de capt. & poſtli.reuer.)quib.cũ inducię factę ſunt,ſed cũ q̃b.populus Ro.amicitiam (vulgo ligam vocamus)coierat,ſocioſq; appellabat Bud.

Fœnerare apud Iuriſc.eſt fœnori pecuniam accipere, ut annotauit Alc.lib.4.de ver. ſig.

Fęnebris pecunia,quę fęnori datur,

tur,§.penult inſt.qđ cũ eo.

Fomes carnis eſt languor natu ræ vel animæ,qui appellatur concupiſcentia carnis,15. q. 1.§.itaque, & non eſt peccatuum,ſed pęna peccati. Et dicitur animæ ex coniunctione carnis,§.itaque.præal.

Foraneus dicitur qui forum tenet,vel de foro venit.3. q.6. peregrina.

Foreſta eſt locus vbi feræ inhabitant vel includuntur,gl.in c.cum dilecti de don.aliàs dicitur latum nemus, de his ponit Fely.in c.Rodulphus, in 16.col.aliàs 13.verſi. quid autem ſit foreſta:de reſc. Et vbi quis habet vſum venãdi ſm Ber.de don.cum dilecti, in gloſ.1.

Forma facies cuiuſque rei ſeu figura,l.mulieris.de verb.ſig. quandoque ſumitur pro ordine.hoc eſt de curia vel claſſe.l.ſcrinijs.C.de palati.nõnũquam pro ligno, quo calcei informantur,l.ſed & ſi.ad l. Aq.A Doct.verò plerunque accipitur pro ſolemnitate q̃ à iure requiritur in cõficiẽdo aliquo actu.

Formula req.ſupra. Actio.

Formidoloſus pro timido,§. ſi nautem inſt.de pupi. ſubſt.

Fornacarius idem, quod piſtrinarius vel piſtor, l. ſi ſeruus,ff.ad l.Aquil.

Fornicarij i.l.qdã,de vſur. ſunt opifices,propolæ, inſtitores, qui a fiſco cõducunt tabernas ſub arcubus,qui fornices appellantur, ut ibi merces ſuas venales habeant.Bud.

Fornicatio cuiuslibet illiciti coitus genus,qui fit extra vxorẽ legitimam,ſpecialiter in vſu viduarum,meretricum, vel concubinarum.

Forſitan quandoque capitur nõ dubitatiue, de vo.& vo. re. dem.c.magnæ. & ſic eſt expreſſiuum veritatis, de ,pe. tuæ, 33.q.2.admonere.circa medium & de pęn.diſt.1. q̃ obrẽ.de ſup.neg. præla. c.1. lib.6.vide gl. in c.2.de teſta.

Forte quando ſit dubitatiuum, facti,& quando iuris not. Arch.11.q.3.nolite,etia qñque capitur certitudinaliter pro expreſſiuo veritatis, & non pro nota dubitationis, vt in multis iuribus.

Fortuitus caſus eſt inopinatę rei euentus qui præuideri nõ poteſt, vbi ergo diligentiſſimus præuidiſſet,nõ eſt caſus fortuitus, vt in c. Ioannes, de homi. Et de materia caſus.fortuiti,vide Abb. in d.c. Ioannes numero 4. vbi etiã dicit Abb q caſus fortuitus nõ imputatur dãdo operam

rei licitæ,ſecus ſi rei illicitæ, vt in c.dilectus,eo.ti. de ho, Et no.caſus in qb.diligẽtiſſimus prouicere nõ poſſet, in l.ſi quis domum, ff.loca.

Forus eſt exercẽdarum litiũ locus,à fando dictus, vel a foroneo rege,qui primo grçcis literis legem dedit, vt extra de ve.ſig.a.forus,& 6. diſt. Moyſes.

Item forus idem eſt, quod tribunal, & vt Azo dicit,forus ponitur pro burſa, & alio modo dicitur formarium. vt ait Pla.de qb.ſedilia iudicãtiũ cõficiuntur,idemque appellatur prætorium.Tribunal aũt dicitur maiorum iudicium, ſcilicet quia habent merum imperium Papæ autem propriè dicitur conſiſtoriũ. Itẽ eſt planicies in naui. Itẽ eſt locus vbi merces reponũtur. Item eſt foramen rei inanis Item ſcriptoriũ foramino sũ pro imponendis pẽnis & cornibus vel calamis ad ſcribendum deputatis.Et hæc ſignificata habet forus,vt plurimum in maſculino genere ſecundùm Hoſ.in ſum.de foro comp.§.1.

Forum autem in neutro genere ſecundùm Hoſt. ibidem ponitur pro loco deputato ad emendũ vel vẽdẽdũ res. Aliter autem ſecundùm Az.dicitur diſtrictus ciuitatis vel territorium iudicis,in quo animaduertere & punire habet delinquentes.l.pupillus,§.territorium,ff.de ver. ſig. Et veniunt ibi quæ ſunt iurisdictionis,non quæ ſunt ordinis, & dicitur quaſi fodium eo, ꝙ qui ſunt in diſtrictu ad fodia uel munera ſeu angarias cõpelluntur.Vel dicitur a ferendo,eo ꝙ munera ſubeunt,& ferunt. Aliter Gof. & Hoſt. ibidem conuenientes,forum inquiunt,eſt idem quòd tribunal, quia tribunal fortè habet aliquam ſimilitudinẽ cum foro,quia ſicut in foro uenali, quod nos nominamus forum conueniunt multi uendentes,& ementes, ſiue res uenales inferentes,ſic etiam in foro iudiciali ſcilicet in tribundli conueniunt multi litigantes ſeu contentiones,& lites inferentes, & exinde diffinitiones reportãtes.

Foro cedere l.ſi hominem. ff. depoſi.dicuntur argentarij, cum tabernis, ideſt menſis ſuis cedentes,quas in foro publico Romæ conductas hẽbant.aliò habitatum migrabant,Bud.

ante

F ante R.

FRamea accipitur pro lancea ſeu haſta, de qua meminit Iuuenalis dum dicit, Et Martis frameam,& Tirræi ſpicula vatis. Et ita debet intelligi locus Vlp.in l.3.§.armis, ff. de ui & ui arma.licet aliqui aliter intelligant.

Frater dicitur quaſi ferè aliter.

Fratris appellatione continetur ſoror tex.in l Lucius, §.quæ ſitum, ff.de leg.3. & not.in l. tres fratres.ff.de pact.

Fratres communiter dicuntur omnes Chriſtiani, tam laici quàm clerici per lauacrum regenerationis ĩ baptiſmo c. ad menſam 21.q.3. Item ante concilia Apoſtolorum in primitiua eccleſia omnes appellabantur fratres diſcipuli Chriſti 22.diſt.ſacroſancta propriè tamen religioſi mendicantes non habẽtes bona in cõi fratres dñr,& alii habẽtes bona in cõi vt ordinis S. Bñdicti Ber.&c.qui monachi dñr clem. dudum ſep. & cle. exiui de paradiſo de uer. ſig. & ſecundùm Pe.monachi nõ appellantur fratres propriè, licèt largè loquendo ſic. Sic etiam demonialibus,quæ de ordinibus mendicantium dicuntur ſorores, & aliæ monachę moniales vel ſanctimoniales.

Fraternitas quot modis ſumat in iure, no. Ioan. And. in commento decret: Ioannes de reg. & tranſeunt ad reg.

Fratres conſanguinei, ſunt fratres ex eodem patre,& eodẽ ſanguine geniti,§. ſunt autẽ inſtitutione de leg. agna. ſucc.

Fratres patrueles, ſunt duorum fratrum filij,vt d. §.ſunt autẽ.& inſt.de grad. §. quarto gradu.

Fratres vterini, ſunt filij eiuſdem matris,vt exponit gloſ. inſt de leg. agna. ſuc.§. hoc etiam.

Fraus idem eſt, quod dolus. Nota tamen quandam differentiam in l. iuriſgentium, §.prætor, ff.de pac.vbi vide gl. tamen fraus capitur pro ut fit legi.qñ quis facit cõtra ſignificatũ legis, q̃ſita palliatione qua videatur non agere in fraudẽ legis,ff.de leg.l. fraus: verbi gratia, filius familias indiget pecunia, petit a me ſibi mutuari,video. q per hoc inciderem in ſenatuſconſultum.Macedonianũ: pecuniam non mutuo ſed frumentum vt vendat,& pecuniam habeat, ne videat incidere in Macedonianum,

num, certè ego nihilominus incido, vt l. ſed Iulianus, §. mutui. ff. ad Macedon. Fit ergo fraus legi, quando fit contra ſignificatum legis palliatione quæſita, ſed fit contra legem, quando fit contra id quod per legem ſignificatur nulla palliatione quæſita, ff. de legitim. l. contra legem. Ex his patet, quòd ſi bona fide mutuo filiofamilias, frumentum, credens ipſum indigere, non incido in Macedonianum, quia nec facto nec animo facio cõtra eius ſignificatum. Et hoc etiam ſi ſit error ĩtollerabilis, quia fraus requirit animum, ſecus ſi pecuniam mutuo errans in iure, quia talis error nõ excuſaret, eo quod factum eſt contra ſignificatum legis, argu. l. 2. C. ad Maced. Et not. ꝙ interdum fraus accipitur, pro delicto. Vnde fraudem capitalẽ admittere, i. tale aliquid delinquere, propter quod pœna capitis ſtatuta, ſit l. cum autem, ff. de ædil. edic.

Frequenter fieri dicitur, quod aſſiduè fit, ff. de inofficioſo teſtamen. l. nam, & his de minor. l & ſi ſine. Quandoque quod his fit in authen. de defen. ciuit. ad fi. & ibi no. Quandoque exponitur, ideſt multoties, in prooem. decretalium, §. ſanè. Quandoque, ideſt voluntariè, C. de vſur. pupil. l. 1. Quandoque, id eſt ſæpius, 18. q. 2. non ſemel habetur hæc dictio extra, vt li. non contic. qm̃ frequenter.

Fribuſculum in l. cùm hic, de donat. inter vir. & vxo. ſumitur pro digreſſu temporario vxoris ob iurgium cum marito. Sunt tamen qui legant friguſculum eò quòd ob eiuſmodi digreſſum aliquantiſper refrigeſcat ardor amoris coniugalis.

Friuola in l. ſolutum. de pigno. actio. accipiuntur pro uili, & tenui ſuppelectili, qualis inquilinorum eſſe ſolet.

Fructus dicuntur qui ſuper ſunt deductis expenſis, quæ fiunt gratia fructuum acquirendorum, & colligendorum, & cõſeruandorũ, vt ff. de pe. hęred l. ſi à dño, §. fructus.

Fructus appellatione continetur collatio beneficiorum, q̃ dicuntur eſſe in bonis, & fructu menſæ epiſcopalis, no. gl. in c. cũ olim, de maio. & ob.

Fructuũ aũt alii ſunt induſtriales, vt frumẽtũ, vinũ, oleũ, & ſimilia, ſ. lac & lana, quæ ſine induſtria hominis nõ proueniunt. Alij ſunt fructus naturales, ꝗ ex ipſa natura ꝓueniunt

niunt,ſine magna,ſ.induſtria hoĩs,vt poma,pyra, ficus, & hmõi. Vtraque diffinitio poteſt colligi ex l.fructus, ff. de vſuris,de reſtitu.ſpol.cap.grauis,in glo.fin. Sunt ergo naturales fructus in quibus factum naturale præcedit factum hominis.vt ex ſolo rudi vſu poſſumus illi vti, ſed induſtrialibus non ſic ſolo uſu rudi,ſed curis adhibitis, licet etiam natura cooperetur, cura tamen maior requiritur, non modica,& perfunctoria, ſicur in naturalibus,vide glo. in l.ſequitur,§. fructus, ff. de vſucap.

Fructus percepti dicuntur qui aliquo mõ ſunt à ſolo ſeparati,& in horreis reconditi.

Fructus percipiẽdi dicuntur,qui immaturi ſunt, verus dominus poſſidet,de his in Specu. eodem.tit.de fruct. & lit.ex. pen.& Azo.in ſum. C. de re vend. Vnde fructus diuerſimode ſignificat acceſſionem vſumfructum, ſeu ius vtendi fruendi, & ius fruendi dempto vſu, primo ſignificat acceſionem,& hanc dupliciter, ſ.ſtrictius ex eo quod ex prædijs percipitur, vt non comprehendat fętus animalium, vel vſuras pecuniarium,ſicut ſumitur in rub.de vſu, & vſufru. nam ibi fructus ſumitur prout diſtinguitur ab vſura, & à pecudibus, quia in his ẽt fructus eſt.l.in pec.ff. de vſu. non autem comprehendit, partum ancillæ. Magis latè autem ſignificat,vt etiam cõprehendat vſuras,vt l. vſuræ, ff.de vſur.Item, & penſiones prędium,l.prædiorum, eodẽ tit.Secundò,ſignificat vſumfructum: nam legato fructu fundi, videtur legatus vſuſfructus,l.per ſeruum,§.ſi vſuſfructus,ff.de vſu &hab.Et notandum, quòd inſtructu id eſſe intelligitur,quod ad vſum hominis inductum eſt.l.pen. de vſufr.leg.

Frui dicitur,qui fructus ꝑcipit.

Fructuarius eſt qui rei dominus non eſt, vt in l. vti frui. §. ſi vſufruc.petat. Tñ in quibuſdã caſib.pro dño habet,ſ. ĩ ꝑcipiẽdis fructib.ff. de vſu.l. ſi Titio,§.1.Et qũo differãt ab vſuario, reqre infra vſuarius

Frugi hominis appellantur diligentes,& probi.l.ſi vendita ĩ ff.de peri.& cõm. rei uen.

Frugum appellatione continentur omnia quibus homo veſcitur,præter carnes,& poma.l. frugen.de verbo ſign.

Frumentum id eſſe quod ariſtã habeat Gallus diffiniuit.l.frugem,de verbo.ſign.

Fruſtatim, id eſt minutatim,& quaſi per fruſta,1 3.q.1. §. itē Apoſtolus.

Fruſtra,not.Arch. de accu. cap: 1.lib.6.

Fruſtrari tempus dicitur, cum fruſtra inaniterque conſumi tur,l.ſed etſi. §. action. ff. ex qui.cau.maio.

Fruſtratio videtur vſurpari pro calumnia,l. ſi calumnietur, de verb.ſignifi. alioqui dece ptionem ſignificat.

F *ante* V.

FVcare eſt tingere,l.1.C. quæ res ven.non poſſ. ferè autē ad artificioſum, & adulterinum colorem refertur.

Fuerit hoc verbum in vltimis voluntatibus. plerunque futurū tēpus demōſtrat. Bar.in l.hoc articulo,de hæred.inſti.

Fugitiuus eſt, qui ea mente recedit ne redeat ad hominum licet poſtea redeat, vt. ff. de ædi.edi.l. quis ſit fugitiuus, de hoc vide Azo. in ſum. C. de ſer.fugit.

Fugitiuarii olim fugitiuorum ſeruorum reprehēſores erāt, qui eam operam profiteban tur,vt fugitiuos inuiſtigarēt, & reducerent.Hoc verbo vti tur Iuriſ.in l.ſi apud, de præſcript.verb.

Fulcimentum,& fultura dicunt ſuſtentaculum cuiuſpiā rei a fulciendo,l. quæſitum, §. regulam,de fund.inſtru. & l.ſicut,ſi ſer.vend.

Fullones dicuntur mundatores & dealbatores veſtium,& earundem decoratores ſeu coloratores.

Fullonicas pro officinis fullonum dixiſſe videtur Vlpia.in l.3.de aqua plu.

Fulminare dicitur iudex iniuſtè vel indeliberatè ſententia proferens ſine maturitate,de ſentent.exc.c.1.lib.6.

Functio eſt vſus conſuetus,functus ab eo, qui fungebatur honore aliquo aut officio. Hinc dicitur functus vita, q iam impleuit officium vitæ. Vnde dicitur quod mutuæ pecuniæ magis functionem in genere ſuo recipiunt per ſolutionem quàm per ſpeciē, ideſt,ſoluendo mutuam pecuniam magis vtimur genere,i.rei materiæ,quàm ſpecie ideſt eodem corpore, aliter non eſſet mutuum vel mutuatum,ſ.de meo tuum, ſed commodatum,ſ.ad cōmodū vtētis datum,ff. de reb. cred. & ſi cer.pet.l. mutuum.

Functio publica, require ff. de publ.& vect.l.1.§.hic titulus. ſuper ver.pendantur.

Funda-

Fundatur intētio per teſtes vel inſtrumenta, vel confeſſionē vel euidentiam facti, vel prę ſumptiuè vt eſt glo. in verſ. fundauerit,c.finem,de dolo, & contu.

Fundus eſt manſio alicuius cū acceſſionibus. Aliter diffinitur,vt in l.quæſtion.ff.de ver bo.ſignifi. Et no. quòd fundus eſt nomen homogeniū, quia quælibet pars fundi dicitur fundus. Sunt enim homogenia, in quibus eſt idem prædicatum in parte, quod ī toto,vt aqua,terra, lignum, panus,&c. Alia dicūtur heterogenea,in quibus pars non capit eandem denominationem cum toto,vt domus, cathedra,tunica,nauis,pons. Vnde non ualet legatū fundi, & eſt deriſorium, l. legato,ff.de leg.1. nam legando ſpatium palmæ de fundo, diceretur fundum legaſſe. Sed ibi bona glo. quòd non valet legatum generale legando rem,ſubſtantiam, vel animal, quia muſcā dando liberaretur.

Fundus agonothericus,req.Az. in ſum.C.eo.tit.

Fūdus dotalis is eſt,ꝗ matrimonio cōtracto datu ſeſt ſpōſo.

Fundus quaſi dotalis dicit̄ qui traditus eſt ſponſo nondum ſecuto matrimonio,pro quo etiam ſuperiori dictio facit l. 1.ff.de fun.dot.

Fundus inſtructus eſt ædificatus vel cultus.

Fūdus iugeus eſt terra quę modo non aratur, licet olim fuerit fertilis, aliàs quę modo arat̄,licet olim fuerit ſterilis.

Fundus limitrophus(alias limitatrophus, & alias militatrophus,dicitur à trophos,id eſt deſcriptio,& limite, uel milite: quaſi deſcriptus ad vſum militum, qui milites imperium cuſtodiūt,ut C.de fun. limi.l.1.& l.fin. accipitur lib. 11 Al'r dr̄ fundus limitroſus, vt ibidem de fun.limi. & palud. Sed melius eſt dicere, ꝙ limitrophus deriuat̄ à limite,& trophos quod eſt nutritor: nam hi fundi aſſignati erant militibus cuſtodientibus,limites, ſeu limina imperij,ut ex eorum fructibus, alerentur qui, & limitanei appellantur.

Fundus releuatus dicitur ꝗ olī erat paluſtris, nūc aūt factus eſt ſerenus aliàs terrenus, C. de fun. patri.l.fin.lib.11.

Fundus ſaltuenſis eſt fundus, in quo eſt ſaltus,C. de fund. patri.& ſal.l.fin.li. 11. Require infrà ſaltus.

Funditus aduerbium eſt,& quādoque

doque epxonitur,i. ex toto, vt de elect.c.quia ſæpè. circa fin. in 6 Quandoque, ideſt, penitus,C.de ſacroſan.eccle. l.decernimus.Quādoque exponitur,i. uſq; in fundo,ff.de uſucap.l.fi. Item uide plenè de hoc aduerbio per Bar. in auth.decernimus.C.de ſacroſanct.eccle.

Funeraria actio. Require ſupra actio funeraria.

Fur eſt, qui clam, obſcurre, & plerunque de nocte rem alienā amouet inuito domino, gratia lucrandi, ſubaudi ſine armis, ut in auth. ſed nouo iure,C.de fur.& ſer.corru. & dicitur fur a furno,quod idē eſt quod nigrū, quia ut plurimum in obſcuro furatur, unde, Qui malè agit,odit lucem,de off.del. conſuluit.

Fur manifeſtus dicitur,qui in ipſo maleficio eſt deprehēſus, uel in loco in quo commiſſum eſt furtum, vel poſt furtum, dum tamen cum furto deprehendatur antequam deportauerit ad locum ad quē deſtinauerat,inſtit.eo. tit. §. manifeſtus.

Fur non manifeſtus dicitur, qui rem detulit quo deſtinauit, ti.prealleg.§. ſed ſi pertulit, uel ſic dicitur,qui cum re furtiua in ipſo actu furandi nō deprehenditur, ſed iam deportauerat rem furtiuam in locum in quem deſtiauerat, nihilominus conuincitur poſtea de furto.

Furtum eſt contractio, vel contractatio fraudulēta, ſeu frauduloſa rei alienæ mobilis corporis,quæ fit inuitto domino,cuius res fuit, animo lucrandi,ſ.gratia rei, vel poſſeſſionis,vel uſus,vt.ff.eo. tit. l. 1. Dicitur autem furtum ſm Azo.à furno, i. nigro, eo ꝙ clam,& obſcurè, & plerunq; de nocte fiat, uel dicitur a fraude,vel a ferendo, ut l. 1. in princ.ff eo.tit.& inſtit. de oblig.quæ ex delict. naſc. in princ.§.furtum autem.

Furti actio,require ſuprà actio furti.

Furti condictio. require ſupra condictio.

Furtum conceptum eſt cū quis præſentibus teſtib. apud aliquem rem furtiuā quærit, & inuenit,vt inſtit. de obligat. ex delic.naſcun.§. conceptū furtum.

Furtum domeſticum dicitur, quod ſerui dominis, liberti patronis, mercenarii illis apud quos degunt ſeu operātur ſurripuerint.l. reſpiciendum.ff. de pen.

Furtum oblatum eſt cùm quis

rem furtiuam alicui obtulit ut potius penes eum, quàm penes ſe inueniretur.

Furtum prohibitum dicitur cũ quis uolentem rem furtiuam quærere prohibuit, vt d. titu. de oblig. quæ ex delic. §. eſt etiam, vbi dicitur, ꝙ hæ actio nec furti concepti, oblati, prohibiti, & non exhibiti, in deſuetudinem adierunt.

Foriosus differt a mente capto, nam furioſus fuiore quodã animi agitur. Mentecaptus uero magis inquiete eſt, nul laque ſigna extrinſecus oſtẽdit, idemque eſt qui & de mẽ ſes, ita doct. in §. 1. inſt, de cu rato.

Futurum ponitur pro pręterito, vt ff. ſi cer. peta. l. ultima, ſecundùm vnam lecturam. Quandoque futurum comprehendit pręteritum, ut ff. de iure codicil. l. plotiana.

G ante A.

Gallicantus eſt in ſecunda hora noctis. C. de tranſac. l. non minorem.

Ganea eſt amica, uel amaſia, & non poteſt eam ſcholaris inuitis ſociis in hoſpicium du cere, l. non aliter ff. de uſu, & habi.

Gaſtaldus eſt maior dominus qui habet curam exteriorum rerum epiſcopi.

Gazophylacium eſt locus, vbi chartæ reponuntur. extra de proba. c. 1. & ibi per Bar. Sed rectins ibi legitur chartophy laciũ: nam gazophylaicum eſt repoſitorium gazæ, quæ uxor eſt Perſica quicquid poſ ſidemus ſignificans.

G ante E.

Geminatæ ſm Pomponiũ in l. etſi non ſunt. § fi. de auro, & argen. leg. ſunt perlucidæ materiæ, veluti ſmaragdi chryſoliti amethyſti, lapilli autem ſunt contrarię naturę gemmis.

Gener meus eſt maritus filiæ meæ, ut in l. non facile. ff. de grad. affin.

Gener etiam dicitur neptis, pro neptis, & deinceps maritus, nedum filię, l. gener, de uerbo. ſignifi. Imo non tamen maritus, ſed etiam ſponſus, l. Labeo, & l. Seruius de grad. affinitat.

Gener, id eſt conſanguineus, in auth. de inre nup. in prin. Atqui vox generi, in dicta auth. deducitur à genus. non à genus.

Generalis abolitio. Require ſupra; Abolitio, & uide de hoc

hoc Az. in ſum. C. eo. ti.

Generali ſermone perſona loquentis intelligitur excepta de iureiuran. petitio. ubi eon cor. in gloſſ. Et intelligitur hoc regulariter, quia fallit interdum ubi obligatio uel pactum præcedit quod inducit æquitatem quandam includentem etiã perſonam loquentis. ut ſi recepiſſem x. a te. & ꝓmiſiſſem tibi dare turrim contra omnes homines, tunc teneor etiam dare contra me ex pacto, de hoc in c. de forma, 22. q. 5 quandoque etiam generali ſermone nec familia loquẽtis intelligitur.

Generalis locutio generaliter, eſt intelligenda, ff. de offi p̄ſid. l. præſes, licet generale verbum non ſit ſemper generaliter intelligendum, de iureiurand. cap. ad noſtram, in glo. vlt.

Generaliter dicitur, quod imò etiam indefinite intelligendum eſt, de coniu. lepro. cap. q̃m, in gl. ſuper verbo generali, & 19. diſtin. ſi Romanorũ, ff. de pub. l. de pretio.

Generalia verba ſunt ad ciuilẽ modũ referenda, ff. de ſer. l. ſi cui, & generalia verba acceſſoriè appoſita reſtringuntur ad ſuum principale, l. prędiis in prin. ff. de leg. 3.

Generalis allegatio quando ſufficiat, & quando non, not. in c. veſtra, de coha. cler.

Generalis clauſula ſignificat, quod eius ſignificatum probare vel ſignificare probat, & tunc non pertinet ad expreſſe nominata, ff. de verb. obl. l. doli v. g. teſtator filios inſtituit, & inicem ſubſtituit, & poſt filium exhæredauit, quæ exhæredatio vel clauſula non reuertitur ad inſtitutionem, imò ad ſubſtitutionẽ, vt in l. 1. in fi. C. de lib. prę vel exhæred. Item ibi, pater vnam filiam inſtituit, & filiũ exhęredauit. deinde alium filium ſubſtituit, exhæredatio refertur ad ſolum gradum, inſtõnis, vt l. 3. §. filius, ff. eo. tit.

Genitalis feritas, id eſt à genere proueniens, inſtitu. ſi quadr. pau. fec. di. §. 1.

Genitiuus importat dominium Fel. in c. quia gu. de iud. in prin. non tamen ſemper importat dominium, & ſic aliq̃n denotat nudam detentationem ex cõi vſu loquẽdi, vt ſunt iſti ſimplices dententores, depoſitarij, commodatarii, & coloni, q̱a ſolent appellare poſſeſſionem ſuam quam colũt. de quo vide bo. gl. in l. 2. ff. de orig. iur. adde tñ ꝙ genitiuus ex ꝓpropria, & ſtricta ſignifi-

ſignificatione verboꝝ deno tat dñium, & ideo genitiuus poſitus in ſtatutis debet intel ligi in dñio vero Abb in c. 2.de poſtul.prælato. in 7.co lum.verſic. vide tñ ad princi pale,& per Bar.in l.1.§. pote ſtatis,ff.de pecul.& in l.paru. ff.nau.cau.ſtab. & in rubr.de no ope.nun.ff.

Genitores noſtri dicũtur noſtri priores maiores, vt in auth. de man.princ.§.1.

Gens,& populus idem ſunt, & ideo quod faciunt populũ, tot faciunt gentem.l. omnes populi,de inſt.& iur.& inſti. de iure natu. gen. & ciui. §. omnes populi. 10. autem faciunt populum,vt eſt gloſſa, in capit. 1.de elect.vide Bart. in l.ſicut,§. in decurionibus, ff.quod quiſque iur. & in l. prætor,ff vi bon.rap.Sæpe ta men gentis appellatio refer tur etiam ad agnationem,l. pronunciat o,de verb. ſig.vn de, & gẽtiles pro agnatis ſeu q̃dem eadem ſunt familia.

Genuina pietas in l.3. de li.ho. exhi.pro ingenio patris in fi lium affectu atque amore.

Genus eſt,qđ prędicatur de plu ribus differentib.ſpecie,gl.in ſtit.de iur. na.ge.& ciui.§.cõ ſtat.ver.plebiſcitum, vt hoc genus animal prædicatur de hominẽ,equo,leone, & aliis animalium ſpeciebus. Dici mus,enim homo eſt animal, leo eſt animal, & ita de aliis. Ferè tamẽ ſemper iuriſcon ſulti ſumunt genus pro ſpe cie logicorum,imò,& q̃nq; ponitur genus pro toto ſicut & ſpecies pro parte,vt in prę all.§.plebiſcitur,nam ibi dici tur plebem differre à popu lo ſicuti ſpecies à genere qđ vtique falſum eſt ſi accipia mus genus,& ſpeciem prout dialectici, cum ſecundum eos poſita ſpecie ponatur, & genus ſub qua comprehendi tur, & tamẽ poſita plebe nõ ponitur populus.

Gerere.reſpice in ver.agere, & in ver.factum.

Gerere pro hærede quid ſit,pa lam eſt ex.§.vlt.inſti. de hęr. qua.& dif.

Germanus dicitur frater ex eo dem patre natus,§.hoc inſt. de leg.ag.ſuc.

Germina ſunt virgulta de radi cibus arborum enaſcentia, vnde germinalis arbor.in l.di uortio,§ puto. ſolu. mat.

Gerontocomium locus eſt vbi hiq; ob ſenectutem vires ami ſerunt,aluntur, & curantur, de quo meminit Imperator in l.illud,§.f.& ibi gl.C.de ſa croſ.eccl.

Geſtatio, locus quo geſtabantur ſanitatis, vel uoluptatis gratia, l. competit. ff. quod ui aut clam.

Gerundium ſumitur pro eo, quod per hanc dictionem ſignatur, & ſignat cōdōnē, declarationem modum, vel qđ ſuū ſignificatum, uel aliud aliunde ſumptum ſignificare probat, v.g. duo ſunt inſtituti, & vnus alteri ſubſtitutus, ſi vnus repudiat patrem ſuum, adeundo partem alterius deficientis, ex ſubſtitutione pars per ipſum repudiata ſibi quæritur, hoc gerūdiū adeundo exponitur conditionaliter, f. ſi adiecit. l. ſi tu ex parte, & ibi no. ff. de acq. uel omit. hær. Item ibi, uim facit, qui poſſidentem non permittit vti arbitrio ſuo, ſiue ędificando, ſiue arando, vel ferendo, vel quicquid aliud faciendo, l. uim facit. ff. de vi, & vi arma. ſignificat declarationem illorum verborum, & non poteſt ſignificare cōdōnem, quia referrur ad uerbum præſentis temporis, qđ eſt facit. Nec eſt ibi aliqua diſpoſitio, quæ poteſt ſuſpendi per hæc gerundia ędificādo, arando, &c. Sed ibi, lego ad monumentum faciendū, ſignificat modum, l. quibus diebus, §. fi. ff. de cond. & demonſt. Et differentiam inter conditionem, & modum, vide gl. 2. c. verum, de cond. appo. Vnde. Scito quòd vt modus eſt ſi conditio, quia cauſa. Item ibi, lego pro docendo talem diſcipulum, ſignificat conditionem, quia moris eſt prius docere, quàm ſalarium ſolui. l. nec ſemel. ff. quando di. le. ced.

G *ante* I & Y.

Giſſare, i. ſigna, not. l. 1. & ibi gl. C. nemini licere ſine iu. auth. ſig. rub. &c.

Gynectarii ſunt, qui pannos imperiales texunt inſerēdo ſericum & aurum.

Gynecium. eſt locus, vbi hæc fiunt, ut C. de muri. & gynec. lib. 11.

G *ante* L.

Gladius, pro iure, & poteſtate animaduertendi facinoroſos. l. Imperium. de iuriſd. omn. iud.

Gladiatores, gladiis pugnātes, etiam diſcendi cauſa.

Glandis nomine omnes fructus contiuentur, ff. de glan. leg. l. unica.

Glans caduca, quæ ex arbore

re cecidit.

Gleba eſt quædam ſpecies terræ, generaliter tamen ſumitur pro ſolo, vel pro terra culta. Require ſupra aſcriptitius glebæ.

Glos dicitur vxor fratris, l. non facile.§.affinitatis.ff. de gradibus.

G ante N.

GNarus.i.ſapiens, vel prouidus,cui opponitur ignarus quod inde uenit.i. inſipiens.

Gnauiter,i.diligenter,l.fi. C. de epiſ.& cler.

G ante O.

GOliardi.i.bufones, ioculatores iidem ſunt.

G ante R.

GRadus ſecundùm Gof. & Hoſ.in ſum.de conſang. & affin. eſt quædam habitudo ſiue diſtantia perſonarum adinuicem conſanguinitate, & affinitate ſibi coniunctarum,facta collatione ad communem parentem, vel eſt vnius perſonæ diſtantia ad aliam in linea conſanguinitatis,ut l.1.cum ſeq.uſque ad §.affines,l.nõ facile,co. tit.

Grammatophylacium eſt, vbi tabulæ, & inſtrumenta publica. monumentaq; rerum geſtarum adſeruantur,Bu.in l.moris.ff.de pœ.

Grannaria ſunt loca,in quibus grana ſeu fructus componũtur, ſic accipitur. ff. de act. empt.in l.granaria.

Grandæuus dicitur annorum 29.vel 30.quia hæc ætas viri lis eſt,vt no 77. diſt. quicunque per c.epiſcopus. eadem diſtin. Quandoque dicitur grandæuus.i.ſenex.1. Re.4.

Grandis natu dicitur paulo minor quinquagenario.l.2.§.fi. de orig.giur.

Grangia habetur in cap. fin. de cenſib.

Graphia,i.ſcriptura.

Graſſari dicitur latrocinari, vel crudeliter agere inde graſſor graſſaris.i. nitor ad malum, inſtit.in gl.de ſu.tu.§. nouiſſime.Req.ſupra, Craſſari.

Graſſatores idem ſunt quod dietarii,de huius dictionis expoſitione uide, quod no. ff. de pœ.l.capitaluim.§. graſſatores,Require ſupra,dietarii,& in uerſi.Garſſaturæ.

Gratia duplex eſt, operans. & cooperans, vt eſt glo. in uerbo cooperante gratia. cle.1. de mag. Ex gratia eſt habitus, qui fundatur in uoluntate

te in eſſentia animæ. glo. in cle. i. de ſum. Tri.

Gratia apoſtolica perfecta dicitur quãdo ſuper eã cõfectæ ſunt literæ, & ante literas habeĩ canonicus titulus. Roma. conſ. 456.

Gratianus eſt nomen proprius illius, qui cõpoſuit decretũ.

Graues perſonæ dicuntur, quæ non ſunt leues, puta homo bonæ famæ, & opinionis, & antiquus homo glo. in c. licet ex quadam. in uerbo graues. de teſtibus, quam gl. dicit ibidem Abbas facere ad ſtatuta, quæ in multis caſib. requirunt homines graues.

Grex eſt collectio plurium animalium, ſ. decem ouium, uel quinque porcorum, ut no. in ſtit. de re. diui. §. ſed ſi gregis.

Gregarius miles, i. vulgaris, & uilis. l. ul. C. de mil. ueſt. li. 12.

G *ante* V.

GVardia feuda ſunt, quæ conſtituuntur aliquibus propter cuſtodiam rei domini conſtituentis.

Guardia dicitur ille, cui talis cuſtodia eſt commiſſa, vel dicitur guardianus, qui eſt ſuperior inter fratres minores cuſtodiens conuentum.

Guarentare, i. defendere in uſi. feu. de le. Corr. c. ſunt pares.

Guidagia dicũtur, quæ dantur alicui pro ductu, uel conductu, per terram alicuius, ut ſecurius uadat. Sed gabellæ dantur contractibus, vt de emptione per emptorem, glo. in c. ſuper quibuſdam. de verb. ſig.

Gunethetici ſaltus ſunt ij, quos homines, quodã modo aſcriptitii incolunt, nullam vlterius expectantes mercedem, quàm quæ ipſis ſaltubus colligitur, ut declarat Alc. in l. vlt. C. de præd. tam.

Gutturoſus, cui guttur eſt tumidum, l. qui clauum. de ædil. edic.

H *ante* A.

HAbere ſignificat diuerſimodè, prout ſuum proprium ſignificatum, uel aliud quoduis medium ſignificare declarat, v. g. Res tua eſt penes me, & promittis mihi ſtipulari eandem habere licere, ſignificat, quòd dñium iſtius rei transfertur in me. l. ſtipulatio iſta, §. habere. ff. de uer. oblig. & ſic rei poſſeſſæ ſine traditione dominium quæritur poſſidenti. §. interdum. inſtit. de re. di. Itẽ ibi, res tua non eſt penes me promittis habere

habere licere, ſignificat, ꝙ dominiũ transferẽs per traditionẽ, l. traditionib. C. de pac. Itẽ ibi, promittis rem alienã habere licere licere, perſeuerante aliena, nulla eſt ſtipulatio l. ſtipulatio, §. quæſitum, ff. e. tit. quia in re aliena promiſſor non poteſt conſtituere ius dominii. Si autem efficiatur promiſſoris, valet ſtipulatio, vt ibidem, quia tunc poteſt facere vel cõſtituere ius domini, item ibi, vendo tibi rem alienam, & promitto tibi habere iure poſſeſſionis, l. habere, ff. de verb. ſig. & hoc ex natura contractus emptionis, de cuius natura eſt quòd ſufficit rem tradere, quando res aliena eſt vẽdita, l. ex empto, ff. de act. emp.

Habere actionem eſt minus, q̃ habere rem, & hoc eſt, quod dicitur, Melius eſt pignori incumbere q̃ in perſonam agere, ff. de reg. iur. l. minus.

Habere, tenere, poſſidere, quãdo hęc tria verba ponuntur in aliquo inſtrumento, ſic debẽt exponi, ſ. quòd recipiens habeat de iure, teneat naturaliter, & de facto, poſſideat ciuiliter, & de iure, quia ciuilis poſſeſſio eſt cauſa quęrendi dominium, licet aliquãdo poſſeſſio ſit tantùm naturalis, non ciuilis, vt illa quam habet vaſallus.

Haberi dicit̃, & quod peti poteſt l. id. de verb ſig.

Habere in ſinu, in l. Qui teſtamentum, de probat. eſt idem quod in arbitrio, & poteſtate habere.

Haberi pro derelicto dicitur, ꝙ dñs ea mente abiecit, vt amplius in numero rerum ſuarum eſſe nolit.

Habitare quis dicitur in loco, vbi habet familiã, licet ipſe non ſit præſens. Fel. in c. quoniã, in prin. de offic. ord. ver. dr̃ autem habitare.

Habitatio eſt ſeruitus perſonalis in habitando conſiſtens, & conſtitur in domo aliena, vt no. ff. de vſu. & hab. l. 1. in glo. cum pactionib. & ſtipulationibus, vt ff. de vſufruct. iuncta, l. 1. ff. de vſufruct. & hab. vel in vltima voluntate differt tamen ab vſu, & vſuf. quia illa iura amittuntur nõ vtẽdo vel capitis diminutione, vt ff. ſi vſusfructus, l. penult. §. ſicut, habitatio autem non niſi morte finitur, vt l. ſi habitari, ff. de vſu. & habit. Item poteſt inhabitator aliis vendere vel locare ius quod habet, vt l. cùm antiquitus. C. de vſufructus ſicut, & fructuarius, & non vſuarius, vt

ff de vſu & habita, l. ſed neque vide ſuper hoc Azon. in ſum.C.de vſu.& hab.

Habitator eò differt ab hoſpite, quod domicilium habens à peregrinante, l.1.§.vlt.de iis, qui deie.vel effu.

Hac quanque denotat non exclusionem, ſed incluſionem, vt in c.ego enim epiſcopus, de iureiur.& ſi ſumitur in iuramentis dicendo. Ab hora, ſignificat enim præſens tempus cum futuro, de hoc per Io.And.in c.1.de or.ab epiſ. qui reſig.epiſ.

Hamæ inſtrumenta erant ad extinguendum incendium, l. quæſitum §.acetum, de fun. inſt.& l.3.de off.preſ.vig. Hami autem in præall.l. quæſitum,§. canales. Anuli ſunt ferrei, ſecũdũ aliquos, ad plurimos vſus domeſticos cuiuſmodi ſunt illi, quibus equi, muli, aſini alligantur.

Hami apud Vlp.in l.quæſitum, §.Canales, de fun.inſtrumẽ. ſunt, vt quibuſdam videtur, annuli quidam ferrei ad multos vſus domeſticos vtiles: vt puta è quib.equi, muli, aſini, deligantur.

Harenæ ſunt loca, vbi fodit̃ harena, l.ſed & hi.ff.de publ.

Hariolus quis ſit, not gl.in l. nemo, C.de mal. & matr. & in c.igitur.26.quæſt. 4.

Harpagones unci ad rapiendũ, annumerantur inter inſtrumenta, in l.quæſitum, §. Canales, ff.de fu. inſtr.

Haruſpex ſic dictus, quaſi horarum inſpector, c.1. 26. q. 4.

Haſtari eſt rem proponi uenalem haſta ſuppoſita, ita enim olim fuit conſuetudo.

Haſtarii dicuntur, qui rẽ proponunt venalem haſta ſuppoſita, & dñr à noĩe haſta, quod idem eſt quod venditio, vt not.C.de fi. inſtru. & de iure haſtæ, fiſcal s, in ru.li.x. & dixi ſupra, in ver. haſta fiſcalis.

Hauſtus eſt ius hauriendi aquã de puteo vicini, cui eo inuito iure ſeruitutis aſcribitur.

H *ante* E.

Heliocaminus, Latinè verti poteſt ſolaris fornax. Eſt autem ſolare vaporarium in aprico loco ſitum ad calorẽ ſolis excipiendum, quo antiqui vtebantur, meminit Vlp. in l.ſi arborem, de ſer. vrban præd.

Herciſco, i. diuido, inde dr̃ familię herciſcũdæ, i. iudiciũ hrdi tatis diuidendæ. Requi. ſuprà actio familiæ herciſcundæ.

Hæreditas eſt ſucceſſio in vniuerſum ius qđ defunctus habuit,

buit,vt ff.de verb.ſig. l. nihil aliud eſt hæreditas,& l.bono rum,eod. tit. Et hæreditatis appellationem bonorũ quoque poſſeſſio continetur,l.hę reditatis,eo.ti.

Hæreditas ſumitur loco bonorũ qn dicitur in contractu inter viuos, vt ſi quis dicat do. tibi hæreditatem meam,not. Bar.in l.qñq;,§.ſi ſeruũ,ff. de leg. 1. Item hæreditas venit appellatione rerum ; nam ſi bona relinquũtur ſub appellatione rerum,continetur tota hæreditas no.Bar. in l.licet, C.de pact.

Hæreditas adita eſt illa,de qua hæres ſe intromiſit autoritate prætoris, imò autoritas p̃toris non eſt neceſſaria, ſed ſola voluntas ſufficit,vt inſtitutio.de hęredum qua,& dif. §.item extraneus,ſecus in petitione bonorum poſſeſſionis,vt ibi no. & de aditione, & repudiatione hr̃ditatis,no. in l.q ſe patris.C.vnde lib.

Hæreditas decurionum, nauicu lariorum,cohortalium, & militum,& fabricenſium.ſecundùm Azo.in ſumma,C. eod. tit.in rub.& l.vltima, dicitur in qua quoddam ſpeciale ius obſeruatur, de quo notatur ibidem.

Hæreditaria actio.Req.ſupra. Actio hæreditaria.

Hæres eſt ille, qui ſuccedit in vniuerſum ius defuncti.l.cũ hæres.ff.de di.& temp.præſc. vel eſt dominus hæreditatis, qui fit editione in voluntarijs,§.ſi inſt.de hær.qua.& differ. ſed in neceſſariis deferẽ ipſo iure hæreditas.

Hæredem inſtituere eſt aliquẽ poſt mortem ſuam loco ſui in omnibus,bonis dominum conſtituere. Nam dicitur hæres ab hærus,ideſt,dominus, ſibi.n.ſuccedunt vniuerſa bona defuncti,& cum commoda, & incommoda hr̃ditaria redeũt, & ſunt diuerſi hr̃des. Nã hr̃des alii ſui, & neceſſarii,alii neceſſarij tñ,alii volũtarii,alii legitimi, alii legatarii,alii teſtamentarii,alii fidei commiſſarii.

Hæres ſuus dr̃ filius qui eſt in poteſtate patris tẽpore mortis ipſius patris.

Hr̃des ſui,& legitimi ẜm Azo. tit.de ſuis legitimis, & hr̃dib. appelãtur q in poteſtate moriẽtis fuerũt,vt filius filia, nepos,neptis,ex nepote natus, ex filio pronatuspronata,ſeu p̃nepos proneptis, legitimi, & naturales, vel ẽt legitimi tñ,vt adoptiui.

Hæres neceſſarius eſt ſeruus hęres inſtitutus ĩ teſtamẽto do

mini ſui ab eo, qui facultates ſuas habet ſuſpectas ne poſſit ex ipſis ſatisfieri creditoribus, quibus eſt obligatus, ad eò, ꝙ non credit aliũ hr̄ditatem ſuam adire, ſi hr̄dem eũ inſtitueret, qui ſeruus hr̄s factus, ideo neceſſarius dicitur hæres, quia ſiue velit. ſiue nolit cogitur ſuam hæreditatẽ adire, vt ſatisfaciat creditoribus, vt inſt. de hęr. qua. & dif. §. 1. & hoc verum niſi illi ſeruo debeatur fideicommiſſaria libertas, l. is qui ſoluendo, ff. de hæred. inſt. aut hoc eo non faciente, ſcilicet non adeunte hæreditatem eius nomine potius, quàm domini defuncti res hæreditariæ vendantur, ne defunctus contumelia quadam vel iniuria afficiatur, dicendo, ꝙ res eius venderentur.

Hr̄s legitimus eſt, qui ex lege duodecim tabularum, aut ex iuris conſtitutione etiam ſine teſtamento ſuccedit defuncto, vt ſunt agnati proximi, inſtit. de legit. ag. ſuc. in princ.

Hæres legatarius eſt, q̃ legatũ accepit vel cui legatũ factũ eſt, vt l. quoties, ff. de hęr. inſt.

Hr̄des teſtamẽtarij dr̄, q̃ ex teſtamento hr̄des ſcripti ſunt.

Hęres ab inteſtato eſt ille, q̃ ſuccedit in ius defuncti ſine omni teſtamento, vt inſtit. de hę re, quæ ab inteſt. defer.

Hęres fideicommiſſarius eſt, cui ex fideicommiſſo relicta eſt hr̄ditas dādi illi. cui teſtator diſpoſuit, dicendo ſic. Fidei tuæ committo, vt hoc des illi. Et not. ꝙ illa ſunt diſparata, ſed forte pro tanto dicitur hęres fideicommiſſarius, quia quia fideicom. loco hæredis habetur, vt inſtitut. de fidei com. hære. §. reſtituta, vt qui directè, & immediatè ex teſtamento nihil capere poteſt: qualis eſt ſpurius ſaltem capiat ex fideicommiſſo. Sed ipſe verè non eſt hęres, cùm ſit rogatus à teſtatorem hæreditatem adire, & poſtea reſtituere, licet reſtitutione facta poſt ſemper hæres maneat vt d. §. reſtituta. Duo ergo hæredes inſolidum eſſet non poſſũt, vt ff. cõmo. l. fi. & l. ſi vt certo, §. ſi duobus.

Hęres domeſticus dr̄, qui eſt in poteſtate morientis tp̄e mortis, dum eũ alius non præcedit. Filio enim ſuperſtite, & in poteſtate patris exiſtente, nepos ex eo qui in poteſtate aui eſt, ſuus hęres non eſt, inſtit. de hęr. qual. & dif. §. ſui.

Hæres ſubſtitutus dr̄, qui alii hęredi ĩſtituto ſubſtituitur; ver

bi gratia,ſi teſtatoi ita dicat. Ille heres eſto,qui ſi nõ velit vel non poſſit eſſe heres, iſte eſto ei ſubſtitutus, & hoc ſi ue ſecundo, ſiue tertio, vel quarto loco,alio in loco inſti tuto deficiente ſubſtituatur. Nam ſecundus dicitur omnis, qui poſt primum ſequitur,etiam ſi decimus ſit,ff.de vulga.ſubſt.l.1.in prin.prout not.Hoſtien.in ſum.de teſtamen.§. quid ſi ſit peiſectus, vbi dicitur inſtitutio.

Hęredes extranei dicuntur,qui teſtatoris poteſtati ſubiecti non ſunt,§.Cęteri,inſti.de hęred.quali.& diffe.

Hęres vel ſucceſſor anomalus, dicitur qui non habet aliquã ex prememoratis qualitatibus,vt puta is,cui libertatum conſeruandarum cauſa bona addicuntur:item qui ſuccedit hęrede non exequẽte mentẽ defuncti,vt per glo in §. hoc reſcripto.inſtit. de eo cui lib. cauſa bo.addi.

Hęremita dr̃ perſona eccleſiaſtica,gl.& Doct.in l.2. ff. de in ius voc.Doct. & glo.in c.qui vere. 16.q 1.

Imò verò Eremita ſcribendum eſt ſine h,ſignificatq; propriè erem.hoc eſt deſerti habitatorem,eremus enim deſertum interpretatur.

Hęreſis Gręcè ab electione dr̃, eo ꝙ quicunque vnam opinionem hæreticam vel diſciplinam ſibi elegerit,putat eã eſſe meliorem,vt 24. quæſt. 3.hæreſis, aliàs dicitur quaſi diuiſio.

Hęreſiarcha eſt qui falſam de fide opinionem gignit,vel primo inuenit,ſicut Arrius, Vuiclef,& alii conſimiles.

Hæreticus dicitur errãs in fide, vnde quicunque in fide dubitauerit friuola adhæſione,hęreticus cenſetur,vt in cap. 1. de hæret.Etiam pro hęretico habetur, qui ſcienter hæreticum non reuocat,vt eod.tit, c.2.Et ſecundum Auguſt.dicitur,qui certam opinionem nouam,& peruerſam gignit, vel ſequitur gratia alicuius tẽporalis cõmodi vel alicuius gloriæ vel principatus. Dicitur gignit,vt aliquis hæreſiarcha,vt Arrius,Sabellius, &c. Dr̃,ſequitur,propter illum,q errorem illum imitatur, prout hæc leguntur,24.q.3.hęreticus. Dicitur hereticus,qui peruertit ſacramenta eccleſiæ,ſicut ſimoniacus,1.quęſt. 1.eos.Itẽ ſacrę ſcripturę peruerſus intellector 24 q 3.hęreſis Item omnis excõmunicatus, 4.q 1.quod aũt. Item Romanæ eccleſiæ publicus iniuria

tor 22.diſt.omnis. Item qui aliter ſentit de articulis fidei quam romana eccleſia. 24.q. 1.hæc eſt fides.

Hermaphroditus.require ſub litera E.

Herus vel heros grǽcè,idem eſt quod dominus latinè.

H ante I.

Hyatus,vide in litera y. licet non rectè hanc vocem ibi autor poſuerit,cùm ſcribẽda ſit cum aſpiratione.

Hic, hæc, hoc, an, & quando ſint demonſtratiua. Bar. in l.1.in 1. oppoſit. de ope.nõ ui nuncia.& in prima conſtitutione, C.& in l.Mæuius, §.duobus.ff.de leg. 2. & plenè de iſtis in l.1. § huius ſtudii.ff.de inſtit.& iur.Alex. & Iaſ.& Bar.in l. 1 verſic. item oppono,ff.de pecu.Quandoque faciunt ſimplicem relationem vel demonſtrationẽ 16.diſt.cap.1.

Hierophylax, ſacrorum cuſtos latini vocant æditũum:extat hæc dictio in l.annua.de an. leg.

Hymnus angelicus eſt, Gloria in excelſis.de celeb.miſſ. ca. conſilium.

Hippocomi, qui equorum curę præfecti ſunt: meminit huius verbi l. quoniam C. de cur.puali.lib. 12.

Hippodromus, vt interpretatur Bud.eſt equorum curriculũ, in quo de pernicitate certatur citra ſimulachrum pugna.

Hipponis, cuius meminit lex nauis aduerſa, ad l.Rhod. Locrorum fuit Colonia.Strabo eam vocat Hipponiũ, Plin.autem ſcribit à Romanis appellatã Vibonem,dein Vblentiam.Hæc vrbs adhuc extat, ſinumque efficit Hipponiatem.

Hircoſus dicitur,cui os olet, vt l.qui clauum, §.is cui. ff.de ædi.edi.Sed propriè dicitur cui alæ grauiter olent, nam hircus etiam dicitur alarum fœtor, quem Plin. alarum graueolentiam uocat.

H ante O.

Hodiè, hæc dictio non importat dilationem, l. liber homo. §. 1.ff.de uerb.obl.& l prætor §.præterea,& § poſſe.ff.de iniu. & facit diſpoſitionem, præſentem,vt ibidẽ notatur.

Holobaræ veſtes, quæ ob aurum intextum graues ſunt Alciat in tit.de veſt. holob. lib. 11.C.

Holo

Holobryzæ veſtes, quæ totæ ſunt ex auro obryzo.

Homagium eſt idem, quod fidelitas, tamen Spec.eodem titulo in lib.de feu. ponit illam differentiam, quòd homagium eſt de his, quæ ad temporalia pertinent, & ideò pro ſpiritualibus in dignum eſt vt, quis homagium facere compellatur. Fidelitas tamen pro ſpiritualibus præſtatur; quia prælati bene pręſtant fidelitatem.vt in ca.antiqua. de priuil.vel ſic poteſt deſcribi. Homagiũ eſt quædam aſtrictio ſeruitutis liberi hominis facta dño per pactionem vel petitionẽ ſiue ſtipulationem promittẽte libero homine domino ſuo fidelitatem, & conſtituẽte ſe hominem vel vaſal um ſuum. Et ſic in aliquibus partibus hoc modo ille,qui facit homagium coram domino ſuo flectit genua ſua,tenẽdo manus ſuas coniunctas ſimpliciter inter manus domini iuſiurandum de fidelitate p̄ſtans, & mutuo ſe inſignũ fidelitatis oſculantur, cuius forma ponitur in lib.feud.de no.fi.for cap.eſt, & alia, ſcilicet, poſt rubric.illam de for. fi. Ad idem facit de iureiurã. cap.ego enim & 63.diſt. tibi domino.Et Hoſt. ponit eam in ſum.de feu.§ quid ſit fidelitas, & qualiter ſit facienda. Ex dictis homagiũ deſcribi poteſt ſecundum formã, eſt quando aliqui flexis genibus iunctis manibus in manus domini poſitis aliquid promittit. Eſt autem homagiũ multiplex ſecundum Specu. vbi ſuprà quoddam eſt legiũ quoddam eſt non legium, quoddam edictale, quoddã decretale, &c.de quibus infrà.

Homagium decretale eſt.Nam hæres hominis mei, qui illo feudo ex conſuetudine poſſet infeudari, & per conſequens in homagium ſuccedere,debet infra certum tẽpus me in dominum agnoſcere,& fidelitatem mihi pręſtare,& ego teneor eum rõne talis feudi in hominem recipere, & in recipiendo videor ſibi ius feudi decernere propter qđ dici põt homagiũ decretale., ſicut ẽt bonorũ poſſeſſio decretalis,& ꝙ ius mihi tribuit,ſicut & talis bonorum poſſeſſio, ſ.ſi nullus ſit proximior.Et ideò in curia Franciæ ſ.pr recipiũtur fidelitates,& homagia altorius ſaluo iure.Qđ autem in Italia,& alibi vocatur vaſalli

ſalliciū, ī Frācia vocat̄ homagiū, &c. ēt dr̄ homagium. c. veritatis, de iureiurand. Differunt tñ quia homagiū eſt qñ iuratur alicui fidelitas nemine excepto ſed vaſalhriū ſuperiore excepto, ſ. Imper. De hoc optima glo. in verbo homoq́ue ligius, clement. paſtoralis, de re iudi. vbi etiam dicitur, ꝙ quis nō pōt eſſe ligius duorū, ſed bene ligius vnius, & vaſſallus alterius, vel vaſſallus pluriū, & ſic hoc homagiū pōt dici hominis ligium.

Homagiū edictale eſt ſicut bonorū poſſeſſio edictalis. Vnde ſecundum Specul. ibidem homagium edictale ſiue hęreditarium eſt quod quis habet, eo ipſo quòd eſt hęres: nam eo ipſo quòd adhit hęreditatem hominis mei, perſonam eius repræſentat, & videtur hominis homagium ſubiiſſe, & tale homagiū poteſt finiti tēpore, ſi domino non placet, non finiretur, ēt ſi vaſallus vellet bonis feudalib. cedere imò ageret cōtra ipſum, vt eum in dominū agnoſceret, & hoc ex contumelia ſua, vnde puniri debet ne inuitus conſequatur immunitatem, quod eſſe non debet, pro quo ff. de negotia. geſt. l. ſiue hæreditaria. Et iō poſſum eum cogere, vt ſubeat homagium decretale, & etiam, quòd plus tribuat ei in effectu quam edictale.

Homagium legium eſt ſecundū Spec. ibidem, quod fit Imperatori, vel Regi, nullius alterius fidelitate ſalua. illud autē qđ fit aliis, non dr̄ legiū quia fit vel iuratur ſalua Imperatoria vel Regia fidelitate multi enim putant homagium legium eſſe qn̄ vaſſallus mittit manus ſuas inter manus domini, & ſibi homagium facit, & fidelitatem promittit, & ab eo ad oſculum recipitur, quod non eſt verū, vt etiam ibidem dicit Spec. ſed vt ipſe dicit, tunc alii ponunt, quòd duplex eſt homagiū. Homagiū legium, in quo nullus recipit̄ quātū ad verba ſed quantū ad mēt̄. Et aliq qui ſupremam, & generalem habent autoritatem, & iuriſdictionem, puta Imperator vel Rex, intel iguntur excepti, &c. Item vbi ponitur legium ſupra, & infra, habent aliqui legium. Homagium non legium eſt quando aliquid excipitur, puta, Facio tibi homagium excepta fidelitate, ad quam domino meo tali legio teneor vel ſaluo, quòd poſſum cum uolucro

dominum

dominum legium mihi conſtituere vel ſaluo, q nolo tibi cōtra talē iurare. Sed dictum primum eſt verius ſecundum Spec. licet hoc vltimo deſignatum communis vſus approbet. Et ſcd'm vltimum modum ſequitur per torum, & illo vtitur Spec. de homagio legio, vide ſu prà feudum legium.

Homo nō rectè dicit, q adhuc eſt in vtero matris, l. cum inter, C de fideic. lib. & l. pe. de poſthu. hared.

Homolegius vel ligius ſm Spec. cul. ibidem dicitur quaſi ſuo domino ligatus, vel quaſi legalitatem continens. Vnde rex Siciliæ eſt homo ligius Romani iudicis, vt in clem. paſtoralis, de re iud. præal leg. poſt medium, in §. iurſus, vbi gl. not. Et omnis homo ligius eſt vaſallus, & nō econtra.

Homicidium dicitur hominis occiſio ab homine facta, & dicitur quaſi hominis cædiū ab homo, & cædo, ſecundum Gof. in ſum. eo. tit. & Hoſ & Io. & Spec. & eſt duplex, ſ. voluntarium, & caſuale. Etiam committitur homicidium facto, conſilio præcepto, & defenſione c. ſicut eod. tit. vbi gloſſ. not. Fit etiam homicidium ſpirituale ex quadā iuriſdictione ſpiritualiter octo modis Primò, per fratrum detractores, eos odientes, iniquitatem, oppreſſionem, & iniuſtitiam facientes, fratrib. malè perſuadētes, &c. vt c. homicidiorum. de pœn. diſt. 1. c. omnis iniquitas, & c. nolli. ea. diſt. Et generaliter iniquus motus ad nocendum fratri in homicidii genere deputatur. Item homicida ceſetur, qui tempore neceſſitatis proximis alimenta negat 86. diſt. paſce, Corporale homicidium eſt hominis perēptio corporaliter. Et ut dupliciter, ſ. lingua, & facto, lingua tripliciter, præcepto, cōſilio, & defenſione. 50. diſt. ſi quis viduam. c. periculosè, de peni. diſt. 1. Facto quadrupliciter, iuſtitia, neceſſitate, caſu, & voluntate.

Homologare, Autor exponit in dictione Omologare.

Homoouſion, quo verbo vtitur Inſt. in l. 3. de ſum. tri. latinè ſonat conſubſtantiale.

Honeſtus dicitur, qui nihil habet turpitudinis, ſecundùm Iſid. 2. Ety. & dicitur honoris ſtatus, & de iſta honeſtate vide Goff Hoſt. & Spec. cul. in rub. de vita & honeſ. cler.

Hone-

Honeſtas iuſtitiæ publicæ.ideſt conſtitntiones eccleſiæ factę pp publicã honeſtatẽ. Iudicauit,n.eccleſia eſſe honeſtũ vt nunquam conſanguineus duceret ſpõſã , cõſanguinei ſui viui vel mortui, ſm Arc. de ſpõ.c.1.li. 6. de hac honeſtate vide.ĩ c ad audientiam. & c,ſponſam,deſpon.& mat. vbi per doc.

Honor aliqñ capitur pro dignitate.l.nup.de do.inter vi. & vx.qñque p magiſtratu . §. prætorũ Inſt.de iu.nat.gen . & ciui quandoque pro dono l.ſi remunerandi.ff.man.quãdoque pro ſalario.l.1.§.proinde de var.& extraor.co.

Honor municipalis eſt adminiſtratio reip. cum dignitatis gradu.l.honor.de mun. & hon.

Honoraria dñr præmia legatorũ,ſeu aduocatorũ , l.1.§. in honorariis,ff. de uar.& extra or.cog.Req. infrà legatus .

Honorarũ ius dicitur ius prętorium.§.prætorum . Inſtitut. de iur.nat.gen.& ci.

Honoratos ait Alc.ẽt eos appellari,q Palatina dignitate pdi ti sũt abſq; adminiſtratione.

Horreũ accipitur pro quocũq; loco ad reponẽdum merces idoneo, inde horrearius de quo in l.cum in plures , §. vltimo ff. loca.

Hortamur aliquando importat mandatum neceſſitatis, & p ipsũ cõfertur iuriſditio.c. qa iudicãte de pſc.& c.1. de teſta.& ca.hortamur, 3.q.9.

Hoſpes dicit,q recipit & recipit ff.de exer.act.l.1.§.magiſtri, in gl.dicitur vector ,& ad legem Rhod.de iac. l.2.tertio reſponſo.

Hoſtes sũt,qb.populus Romanus bellũ indixit,vel ipſi populo Romano,vt ff.de capti. & poſtlim.reuer. l.hoſtes.

Hoſtiarius olim in veteri teſtõ idem erat quod ianitor , vt 22.diſt.cleros.

H *ante* V.

HVmanus.i.ſecularis. 1.diſ.c.1. 12.q.2 qui & diuinis, & humanis.Item idem eſt , qđ humilis.50.diſt.cos.24.q. 1. ſi quis dederit,& habetur in regula , ſemel Deo, de reg. iur.lib.6.

Humanitas pro humana natura accipi videtur in l.non tm̃ de appel.

Humanitas contingere,pro mori. Inſt.de do.in prin .

Humiles perſonæ quæ dicatur, declarat Imp.in l.humilem . C.de ince.nu.Bat.in l.tutor , §.tutores,de ſuſpe. tu.annotat

tat

tat humilem dici, qui caret dignitate.

Humiliores perſonæ dñr pauperes.l.illicitas,§.nepotētiores.ff.de offi.præſi. & dicitur humilis quaſi humo accliuis ſm Iſid.no.Arc.in c. qui epiſcopus 23.diſt.

Humilitas ſeu humiliatio,vt notat Ar.22.q.2. cum humilitatis.Eſt virtus,qua homo veriſſima cognitione ſibi vileſcit.de qua gl.optima in verbo humilitatis,& eſt glo. finalis,in clem.1.de relig. dō. q̄ multa ꝑ pulchra ponit de humilitate.Vnde melior eſt in malis factis humilis cōfeſſio, quam in bonis ſuperba gloriatio x.q.3. c.iniuſtum, in fi.

Humiliati ſunt quidā religioſi, qui fuerint condemnati ab eccleſia per Lucium Papam, quia noluerunt iurare, & poſtea tempore Clemētis recepti ſunt ab eccleſia, q̄a ſe correxerunt,& iurant quando expedi.no.in c. olim cauſam de teſt.ſpol.

H ante y.

Hyacinthus nomen floris, & gemmæ l.1.C.nulli lic. infra equo.li.11.

Hydraulus, inſtrumentum extrahendæ à profundo aquæ idoneum:inde hydraulæ,qui bus cura aquæ domus Imperatoris demandabantur, de quibus in l.5.C.de excu.mu. li.10.

Hydromeli,aqua mulſa,quę aqua & melle conficitur. Hanc vocem vſurpauit Vlp.in l. ſi quis, de trit. leg.

Hydrophylaces, curatores ſunt aquarum.

Hymnus angelicus, req. ſupra in litera h,ante i, licet male ibi fuerit hæc dictio collocata per autorem operis.

Hyperberici menſis mentio fit in c.ꝑꝑ 18.diſt.intelligiturq; october.Alc.tñ c.antep.lib.j. Par.cenſet legendum,hyperberetæi,ꝙ teſte Suida ita is menſis apud Macedones appelletur,ſitq; apud eos vltimus menſis anni.Vnde hyꝑberetæa ab eiſdem vocantur ſerotina,tarda, & poſt collectos demum fructus accidentia.

Hyperbolæ,latinè exceſſus.figurę nomē,cū.ſ.quippiā dicitur fidē veritatis excedens,augēdi vel minuendi gratia,cuius rei exēplum in §.ꝑ traditionē.Inſt.de rerū diui:vt ibi obſeruauit Accurſius.

Hypetria appellantur loca ſub dio poſita,hoc eſt patente cœlo.

cęlo. Plerunq; tamen accipiũtur pro ſubdiualibus de ambulationibus, quas apud ueteres moris fuit pulcherrimis ſterni pauimentis, & hyeme, quidem plumbo, vel aliqua alia materia exemptili tegebantur, ne gelu, vel niuibus corrumperentur, æſtate vero expanſis velis a ſolis ardoribus defendebantur, l. malũ §. plumbum, de uerb. ſig. & l. quæſitum, §. de velis, de fun. inſtru. licet ibi corruptè legatur apothecis pro hypſithrijs

Hypocauſtum latine interpretari poſſumus ſuccenſum vel ſubuſtum, locus eſt in balneis ad calefaciendas cellas caldarias. & tepidarias, ut exponit Bad. Interdum accipitur pro cubiculo undiq; occluſo, in quod aer non admittitur, ſed igne accenſo, feruore atque æſtu uaporat intus nec foras diffunditur calor, quo ſermone Italico ſtufa appellatur.

Hypocomus, De hoc uide in litera y.

Hypocriſis, latinè ſimulatio, & hypocrita ſimulator dicitur.

Hypomnematographi, dicũtur commentariorum ſcriptores habetur hæc in l ſi quos. C. de dec.

Hypoſtaſis, exponitur in litera y.

Hypotheca huius vocis ſenſum poſuit author in litera y, licet imperite. uide ibi.

Hyſginus color dicitur ab hyſge herba. l. quæſitum, §. illud de leg. 3.

Hyſterologia, uel hyſteron proteron, figura eſt, cum id, quod primum eſſe debet, ſecundo ponitur loco, ut cum Iuriſ. prius determinat ſecundam quæſtionem, quam primam, prout fecit in l. 3. §. Labeo, de incen. rui. nauf.

I *ante* A.

IAcinthus lapis eſt pretioſior alijs. C. nulli lib. 11. Iactus, require infra lex Rhodia de iact.

Iactura eſt damnum vel periculum, quod quis patitur quando imminente tempeſtate proiiciuntur bona in mare ad exonerandum naues, & ita capitur propriè, ſed largè poteſt capi pro quocunq; dãno alicui per violentiam illato vndecũq; ꝓueniat. Vel dr̃ leſio facta cũ lapide vel ligno. Req. ẽt infrà lex Rhod.

Iactura & damnũ differunt, q̃a iacturã ſcienter, & ultro patimur,

mut, vt patet in iactura, quæ fit per tempeſtatem maris, vt in tit. ad l. Rhod. de iac. dānum vero inſolito, & nobis inſcientibus, fit c. in primis. 2. q. 1. & l. 1 ff. ad l. Aq. & no. per Aic. in c. quia ſæpe, de electio. in 6. in 2. col.

Iam, hæc dictio denotat perfectionem actus. & continuationem. Bart. in l. Celſus. ff. de vſur. & in l. 1 ff. de aq quot. & æſti. & tex. in conſt. 1. C. ver. omne iā cōſt. & ibi Bal.

Iam, qńq; ponitur interrogatiue. ff. ad l. Aqu. l. Stichum, Qńque retro tp̄s ſignificat, & cōtinunm, de acq. rer. dom. l. nūquā. §. theſaurus. Item quādo que ſumitur ꝓ futuro, & pręterito ſm̄ ſubiectā materiā, vt l. q̄uis. ff. de fur. & ibi no.

Ianthinus, color eſt violaceus, l. ſi cui. §. fi. de le. 2.

Ianuarius eſt mēſis iō ſic dict', q̄a eſt principiū & ianua totius anni vt no. per Arch. extra de reſc. c. ſi ꝑ. p. in 3. col. in gl. debet hoc intelligi.

I ante B.

IBi, hæc dictio nō tm̄ locū, ſed quādoq; etiam tp̄s demōſtrat gl. in l. ſi quis, de iud.

Ibrida eſt de ſcorto natus.

I ante C.

IConomus, dicitur ille, cui eccleſiaſtica res gubernāda mā datur, vt C. de ſac. ſanct. eccl. l. iubemus, circa prin & gl. 3. c. Imperatorum. de iura. cal. vbi no. differentiam per doc. inter iconomum, ſyndicum, procuratorē, & actorē, quæ ibi ſm̄ gl. in lata ſignificatione idē ſignāt. De quo duæ gl. notabiles, vna in c. ſi quis erga 2. q 7. alia in c. qm̄, 16. q. 7. & habetur x. q. 2. ſi iconomus:

Economus per œ, diphthōgon ſcribēdum eſt, nō per i, nec ꝑ y, ſignificat aūt propriè curatorē domus, hinc, & ęconomica Ariſt.

I ante D.

IDeirco, & iccirco, & iō sūt dictiones cauſales. Bar. in l. demonſtratio, §. quod aūt, ff. de cond. & demon.

Idē quādoque exponitur ſimile l. ſi nō ſortem, §. Libertus, de cōd. ind. Et quādoque idem appellatur tametſi priſtina qualitas, aut quantitas non adſit, l. proponebatur de Iud.

Ideſt eſt dictio expoſitiua ff. ad l. Aq. l. item Mela. §. legi, vide

uide latè de hoc dictione ꝑ Bar. in l. i. ff. ad l. Aqui.

Idiota eſt Græcum, & eſt idem quod imperitus, ſm Iſid. li. x. ut eſt laicus, qui literas neſcit. ut in auth. qũo opor. epiſ. §. i. q̃nque dicitur ille, qui oſtẽdit ſe ſcire cum neſciat. Vnde uerſus. Vir bñ ueſtitus, pro ueſtib. eſſe petitus. Credit̃ à mille, q̃uis idiota Et ille. Ita dicit Io. An. i. add. ad Spec. in ti. de arbi. §. reſtat. uer. itẽ ferendæ sũt

Idonei propriè dicuntur qui poſſunt & uolunt in eccleſiis deſeruire de præben. ſuper inordinata. Et dñr idonei, qui ſunt moribus, honeſtate, & literarum ſcientia decorati. de inſt. c. in eccleſia. in gl. 4. etiam sũt prouidi & circunſpecti.

Idonee cauere qũo intelligatur, req. in uer. cautio.

Idoneus tutor dicitur, qui eſt ſoluendo quatenus ſunt facultates pupilli. l. 2. §. idoneos. & ibi Bart. ff. ad Tertul.

I *ante* E.

IErocinium eſt locus ubi alũtur pauperes, ſm quod accipitur C. de ſac. ſanc. ecci. l. illud.

Ierotocomium eſt locus ubi ſenes & ualitudinarij, & propter ſenectutẽ tũ infirmi homines curantur. gl. in c. tributum. §. ſancimus. 23. q. 8.

I *ante* G.

IGnarus eſt qui ignorat, uel qui ignoratur, ſecundum Iſi. li. x.

Ignauus idem eſt quod ignarus uiæ. i. rationis, & uitæ ſm Iſid. ibidem frequetius tamen accipitur pro indiligenti. Et pigno. unde & ignauiter, pro ſegniter, & negligenrer.

Ignem & aquam accipere interpretatur Scæuola pro nuptias celebrare. l. pen. de do. inter ui. & ux. ubi præclare Budæus.

Ignominia eſt uerbalis læſio cõtra honorem alicuius, uel etiam turpitudo. Et ſic dicitur, ꝙ ignominioſum eſt epiſcopo ſi quærat ab aliis doceri, cũ ipſe alios docere debet, ut in auth. de ſan. epiſ. §. damus. colla. 9.

Ignominioſa miſſio in re militari, quę ſit, oſtendit eleganter Iuriſconſ. in l. milites de re mil. & l. 2. de ijs qui no. infam.

Ignorantia eſt cum de facto uel de iure nihil ſcio, nec mihi aliquid ſuſpicor, ſm Azo. in ſum. C. de iur. & fac. ign. uide infra in uer. ignorare.

Ignorare propriè eſt neſcire quod aliqs debet ſcire. Neſcire autẽ eſt cõius, q̃ ignorare,

Vnhe

Vnde propriè omnis q ignorat,neſcit, & non econtra,ut no. ff.de iur. & ign.ſuper rubrica. Et in hac materia quatuor ſunt quæ uidentur idem ſunt tamen diuerſa.ſ.ignorantia,neſcientia,error & titubatio. Primum ſumitur in mala parte,quia.l.dēt ſcire,& ignorat. unde dicetur, qui ignorabitur.de renun.c ap.niſi cū pridem. Neſcire autem in bona & mala parte. Nam omnis ignorās neſcit.ſed non cōuertitur, ut dictum eſt. Error aūt eſt cum aliud eſt ꝗ credā. Quod autē aliud ſit errare, ꝗ ignorare,patet cū dicit lex, ſi poteſt poſſeſſio acquiri ignoranti,ergo & erranti.ff.de acq. poſ.l.ſi me in uacuam.§.j.Titubatio uero eſt cū hinc inde diuerſa uel contraria ſcire uideor,nec alicui eorum magis animū applico.C.de cōd. inde.l.fi. Et ignorantia diuidit ex parte materiæ circa ꝗ eſt, qa alia eſt ignorantia iuris,alia facti,& harum una ꝓbabils, alia non. Ignorantia facti eſt,ut ſi neſciam illum deceſſiſſe q mihi cognatus ē uel aliquod ſimile. Alia eſt ignorantia iuris. ut ſi neſcio me illi poſſe ſuccedere, qui mihi cognatus ē & deceſſit, ut ff.de iu.& fa.ign.l.i.&hæc ñ excuſat regula ignorantia de reg.iur. lib.6.Eſt etiam q̄dam ignorantia: facti probabilis ut ſi quis erat in facto alieno,& quædam non probabilis, ut ſi quis errat in facto proprio,uel rebus ſuis, ut ff. pro ſoc.l ul. uel ſi ignorat aliqs quod omnes de ciuitate ſciunt uel maior pars ciuium ſcit.l.regula.§.ſed facti, ff.de iur.& fac,igno.

I ante L.

Ilico dicitur fieri quod fit antequā diuertat ſe ad alia faciēda l. litigatoribus.C. de app.

Illata,i oppoſita.de præſum. nonne,

Illata quomodo differant ab inductis.no. gl.in l. ſi non C.in qui.cau. pig. uel hyp.ta.contra.

Illibatum.i.non diminutum,gl. §.fin. inſt, de ijs qui ſunt ſui uel alie.iur.

Illotis manibus dixit Caius in l.2.de ori.iur.pro rem ipſam ꝑtinus aggredi nulla præfatione adhibita, & imparatis adhuc legentium animis.

Illuſio eſt deceptio uel deriſio clem. unica, de renū. ubi concmul.in gl.

Illuſtris eſt nomen bonitiæ eo, quod multis clareat ſplendore ge-

re generis uel ſapientiæ uel uirtutis, quamuis ſit obſcurè natus, ſecundum Iſid. Et nota, ꝙ quatuor sũt nomina dignitatũ ſ. maximi, ut ſunt ſuꝑ illuſtres, magni, ut illuſtres medij, ut ſpectabiles, minimi ut clariſſimi in auth. de app. §. i. & tribus ſeq. inſt. proœ §. cunque ubi gl. illuſtres etiam dicuntur qui ſunt de conſilio & conſiſtorio Imperatoris. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maie. Vide latè Baib. in c. nouit. de offi. deleg. & in c. nouit. de iud. & in c. tuam. de ord. cog. & per Alex. de Im. in l. 1. 9. col ff. de off. eius cui manda. eſt iuriſ in uerbo tribuunt.

Illuuies, immunditiã, fetorem que oris deſignat. l. qui clauum. de ædil. edi.

Illyricus. i. ſclauus ſ. aliqs de Sclauonia. uide ſupra, coloni illyriciani C. de colo. illyrt. li 11.

I *ante* M.

IMaginarium pro fictitio unde imaginaria uenditio quæ nullo aut minimo accedente pretio fit §. præterea. inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol. & l. imaginaria. de reg. iu.

Imbecillis eſt fragilis & inconſtans, & dicitur quaſi ſine baculo.

Immiſſum dicitur quod ita immiſſum eſt, ut in aliquo loco conquieſcat ueluti trabes, & in alienum parietẽ immittũtur, unde & ſeruitus tigni immittendi nomen accepit. l. malum. de uer. ſig.

Immunitas eſt priuilegiũ quoddam, vel remiſſio a iure ad non ſubeunda munera, uel honores concesſa. qualia enumerantur in ti. ff. de iure im.

Immo ſtat quandoque correctiuè, cæcedens, ut lite non cont. de hoc tex. iuncta gl. 16 q. 1. prædicator, & l. Stichus, ff. de manumi. teſt. & ibi plenè per do. Bar. quando ſtat copulatiuè, vel implicatiuè, ut per eundem Bar. in prima conſt. C. vbi latiſſimè de vi huius dictionis.

Impedire dicitur, qui retardat c pià. §. fi. de exc. lib. 6. & ibi no. per Arch.

Impenſæ ſm Azo. in ſum. de reſcin. uen. dictę ſunt ab impẽdendo, & ſunt triplices, quædam neceſſarię quædam utiles, quędam uoluntariæ. Neceſſariæ dicuntur quib. non factis res erat peritura, uel quaſi factæ non eſſent res lõgè deterior effecta fuiſſet: ut in l. impenſæ ff. de uerb. ſig. V. g. Conduxi à te domũ quæ ita ruinoſo erat, ꝙ niſi releuaſſem eam, erat caſura hæ impenſæ dicuntur neceſſariæ

ſariæ,& ipſas repetam per cō trariam actionem conducti. Vtiles dñr, q̄b.nō factis res nō erat peritura, ſed ipſis factis melior efficiť, vtpote ſi faciā feneſtras vtiles ĩ domo uel ſimilia,faciūt ergo vtiles impēſę rē deteriorē eſſe meliorē.Volūtarię (aliàs voluptariæ) dñr q̄b nō factis res nō erat peritura, nec ipſis factis res efficiť melior, ſed bñ amęnior,vtpote ſi facio pictu ras in domo,mea, hæ nō repetunť,nec deducunť,q̄uis ſecus ſit de neceſſariis,&vtilib. ſed has licitū eſt mihi abradere ſine læſione prioris ſtatus,ſi abraſę pñt mihi aliquā utiltatē afferre,alioquin non eſſet mihi licitum, quia mali tiis hominum)qui nihil aliud quærunt, niſi ut noceant) non eſt indulgendum,ſed ob uiandum, & ſibi imputet q eas fecit, quia donare uidetur,iuris fictione, uide ſuprà expenſæ.

Imperator nō dř niſi poſt coro nationē.Fel.in c.eā te.de reſcr.in 1. col.uerſ. ſimľr dicit glo.& uide glo.in cle. 1.de iu reiur.in uerbo,futurum:

Imperium eſt duplex,ſ.merum & mixtum,de quib. uide ſuo loco in litera M.

Imperitia, ideſt ignorantia, de præſcriptio.ſicut grane.

Imperpetuum q̄nque ſignificat donec uiuo,ff. pro ſocio.l.1. q̄nque ſignificat per infinita ſęcula,etiam poſt mortē ſm gl.in uerbo,perpetuaē in §.at ſi ita,inſt.de uer. obl.

Impetere,i.accuſare,ut extrà de iureiur.c.quemadmodum.

Implementum ſumitur pro im plemento conditionis, & hoc modo ſignificat actum eſſe purificatum, l. antepen. ff.de cond.inſt.

Impoſſibile dicitur multis modis,ut not.61. diſtin. Catulē ſis eccleſiæ.Vnde impoſſibili tas propriè eſt, triplex, uide licet iurisfacti, & naturæ, ſecundum Io. And. in regula nemo,de regul.iuris,libro 6. Et nota, quod impoſſibilitas appoſita actui, diuerſimodè ſignificat.ut ex ſignificato ex ea ſumpto,uel aliàs undecun que concluditur diſponētem uoluiſſe,nam quandoque ui tiat actum,quandoque habetur pro non adiecta, prout natura actus cui adiicitur po ſtulare uř, de quo latiſſimè, magiſter Dyn. in dicta reg. nemo poteſt, & pōt eū alij ĩ §.impoſſibilis,inſti. de legat. Et no. ꝙ habetur etiam pro impoſſibili, quod à ſola prin cipis uoluntate dependet,

vt no.gl.in l.Cōtinuus, §. cū quis de verb.oblig.

Impoſtores dicuntur verſuti,& & fallaces homines, inde im poſtura,ideſt fallacia,& dece ptio.ducta videtur metapho ra ab iis, qui operimentū ali quod rebus imponunt, vt vi tiat contegant. Hinc & verbū imponere ꝓ ſimpliciter decipere.Horū verborū cre bra fit mētio in iure,vt in l.1. de var.cog.in l.4.de ædi.edi. & in tit.de crimi.ſtell.

Impotentia coeundi eſt vitium vel defectus naturalis vel ac cidētalis quo quis impeditur alteri carnaliter cōmiſceri.

Impræſentiarum habetur in l. de ætate,§.ex cauſa,ff. de interrog.act.

Impubes eſt, qui ex habitu cor poris ſui impubertatem oſtē dit,& & generare vel concipere nondum poſſit, ſicut maſculus ante 13. annū mu lier ante 12. Maſculus enim impubes dicitur vſque ad 14 annum completū puella, verò vſque ad 12. vt inſt. quib. mod.tu.fi.in princip.

I ante N.

IN, iſta dictio per ſe ſumpta aliquando notat terminū in quo, aliqn̄ pro fine, & pro aliis multis ſignificationib. de quib. vide An.in c. in literis,in prin.de reſti.ſpol.

In,quādo priuat vel auget,not. Io.And.de cōſue. ad noſtrā. Et dat remiſſionem ad Specu.de iu.pat.nobis autē. Sed plenius no.Arch.40.diſtin. ſi Papa,& quandoque notat intrinſecitatem,quādoque extrinſecitatem, iuxta Alexandrum. In campo curro,&c. Et habetur in l.ſi cui in prin. ff. de legat. 1. Quandoque ponitur pro valde, in cōpoſitione,ut inuigilare, ideſt valde vigilare.Interdum ponitur pro nō incompoſitione, vt iniuſtus, iniquus,ideſt non iuſtus,non æquus.

Inauditū filiū dixiſſe vr̄ Vlp. in l.inauditū,ad l. Cor. de ſica. ꝓ nō dānatū iudicio, vt ibi interpretatur.Bud.

Inauris,ornamētū eſt ab aurib. fœminarum depēdens,cuius nō ſemel meminit Iuriſconſ. in tit.de auro,& argen.

In bonis eſſe longè aliud eſt,ac ex bonis eſſe, nam in bonis noſtris eſſe dicitur, cuius dominium ad nos pertinet, ex bonis vero, in quo quodpiā aliud ius habemus,§.penult. inſtitu.vi bon.rap.

Incapacitas dicitur pro ipſa reali capacitate: ꝓut natura rei dictat,

dictat, vel diſpoſitio legis ad mittit, aut quodlibet medium operari, vel ſignificare decla rat, v.g promittitur, vel lega tur res ſacra, incapacitas rei huius op eratur, ꝗ nō valet, nec in re, nec in ęſtimatione, ꝗa non eſt commercium rei ſacræ, l. inter ſtipulantem, §. ſacra, ff. de ver. ob. ſed ubi legatur colūna aurea, vel mar mor pictū ad cōſtructionem domus de alia domo, non va let legatum iure, licet valeat in æſtimatione, l. cętera, §. ſi duobus, ff. de lega. 1. ꝗa res de ſe eſt in cōmercio hominū, ſed ne deſtruatur vel deterio retur, non tollitur de domo, ſed debetur æſtimatio rei, & ſic de aliis exemplis.

Incapita ſuccedere ſm Hoſtien ſem in ſum. de ſuc. ab inteſt. §. viſo. uerſ. ꝗd ſit factū, eſt qn filii præmortuorum fratrum ſuccedunt in portionibus, quot ſunt capita verbi gratia. Tres ſunt filii ex præmortuo fratre, & vnus ex alio fratre, ſi tantum capiat filius ex uno fratre genitus quātū tres ex alio geniti ſuccedūt ī ſtirpes ſuas, ꝗa ꝗlibet capit certā portionē ſtirpis ſuæ. Si vero fratres tot portiones capiētur, quot sūt capita, tūc ſuccedūt in capita. vide infra, in ſtirpes ſuccedere, & Azo. in ſum. C. de hę red. inſt. Hoſti. & Spec. eo. tit. in tract. libellorum, uer. nunc de collateralib.

Incendiarius eſt, qui ob inimicitiam, aut prædæ gratia, ędes, arbores, ſiue ſegetes incendit, ut ff. de pœ. l. capitalium, §. incendiarii.

Incēdiū idē eſt, qđ appetitur uel audacia ſeu uolūtas, de uita, & hon. cler. c. ut clericorum.

Incentor dicitur ideo, quia ipſe alios praua ſuggeſtione ſuccendit ad uitia, & perſuadendo inflammat, ſecundum Iſidorum.

In certas regiones fundum diuidi, eſt in partes terminatas diuidi.

Incertus poſſeſſor eſt, quē ignoramus, l. ſubſignatum de verborum ſignific.

Inceſtæ nuptiæ ſunt, quæ inter collaterales uel affines fiunt ſecundum gl. in authen. de inceſ. nup. in prin. ubi conſtituit differentiā inter nuptias īceſtas, nefarias, & illicitas, tametſi iuris autoris nō raro his nominib. ꝓmiſcuè vtātur.

Inceſtus eſt maior adulterio, l. ſi adulteriū, §. 1. uer. duplex, de adulteriis, & eſt coitus carnalis inter affines, & collaterales, §. ſi aduerſus, inſt. de nup.

Inceſtus eſt abuſus conſanguinearum vel affinium, vt, §. cū ergo. 36. q. 1. & 35. cauſa, quaſi per totum.

Inceſtuoſus dicitur, qui cognatam vel affinem, vel etiam ſanctimonialē nefario amore vel coitu violat, ſeu maculat, ſiue in matrimonio, ſiue ſine matrimonio, vt in §. præalleg. & 27. diſtinctiones, virgines.

Incidens, & emergens quomodo differant no. in c. 1. de or. cog. & c. à nobis, de excep. vide de hoc ſuprà, emergens.

Incilſe, vide infrà. Interdictum de riuis.

Incola dicitur qui in aliquam regionem domicilium contulit, vel contrahit, quaſi ſedem ibi poſiturus vel manſionem ita quòd tranſactis x. annis domicilium retinuit, licet, ēt cauſa ſtudii ibidem ſteterit, vt ff. de uer. ſig. l. pupillum, §. incola, vel qui propriam terrā colit. Require ſuprà Agricola.

Incolumis dicitur à nomine colūna, qa ſicut colūna eſt erecta fortis, & ſtabilis, ita incolumis cōſimiliter & iſta rōne forte filius dr̄ habere in bonis patris quartā in columē, i. fortem, ſtabilem, quia fideicommiſſa, & legata eā minuere non poſſunt, vt l. 2. cū ibi no. C. de ino. do.

Inconcuſſa, ideſt inuiolata, ſeu inconcuſſè, i. quietè, ſine interpellatione, c. illud, & c. auditis, de præſcr.

Inconſulto factum dr̄, ꝙ dedita opera factum non eſt.

Incontinenti, id eſt ſtatim, recipit tamen hoc verbum interpretationem à iure, de quo ſuprà, in ver. facere.

Incorrigibilis ſecundū Bal. dr̄, ꝗ non paret iudici in extremo iuſdictionis quod eſt ſententia. Sed contumax dicitur, ꝗ non paret in principio iuriſditionis, quod eſt citatio vel in ius vocatio. Secūdùm Anto. de But. dicitur incorrigibilis, qui poſtquam penitus eſt condemnatus, iterum reuertitur ad idem crimen, c. vt famę, de ſen. exc. licet. n. nō faciat pęnitentiam, non dr̄ propterea incorrigibilis, niſi reuertatur ad ſimile vel ad peius delictum, nec faciat ſui præſentiam iudici, c. quoniā frequenter, §. 1. vt lit. non cōteſta. dum. n. facit ſui præſentiam, vt iudex eum apprehendere poſſit, non eſt incorrigibilis, quia eccleſia habet adhuc quid vltra faciat, c. cùm non ab homine, de iudi.

In creditum ire eſt idē quod credere.

dere,l.2. §. mutui. ſi certum petatur.

In creditum poſſidere, hoc eſt propter creditum,vſus eſt Vlpia.in l.à diuo,§. ſi pignora, ff.de re iudi.

Incruſtationes ſm Alciat. in l. impenſæ, de verborum ſigni. ſunt tectoria parietū ex cruſtis marmoreis confecta.

Incunctanter,i. de cetero. 3. q. 6.hæc quippe,in fin. quandoque,ideſt ſine mora,ff.de admi.tu.l.tutor,qui repertoriū, §.1.quandoque,ideſt indubitāter,quia cunctari idem eſt, quod morari,vel dubitare,& ita ſumitur extrà,de his,quæ fiunt à ma.parte cap.c. 1. de ſent.excomm. cùm quis. lib. 6.& ibi per Archid.9. diſti.c. noli.3.quæſt.6. hæc quippe, & extrà,de ſchiſma, cap. fraternitati, & in vtraque ſignificatione poteſt ſumi,d.c.noli,& ibi de hoc per Arch.

Incuria eſt negligentia.cle. ga contingit,de re.do.& c.quęſitum de pœnitent. & remiſ.

Indago apud Vlp.in l.emptorē, §.vlti.de act.em.ſumitur pro effectu indaginis, hoc eſt captura,quod à Budæo ibi proditum extat.

Indefinita capitur ꝓ oratione, cui non præponitur ſignum vniuerſale vel particulare.Et oratio indefinita ſignificat Indifferenter, quandoque etiā vniuerſaliter diſtributiuè, ſeu collectiuè,ſeu aliter, prout eius ſignificatum vel materia ſubiecta, vel quæuis circunſtantia, ſeu aliquod medium probabile concludit, v.g. Lex loquitur indefinitè dicendo,venditor tenetur rē tradere, vel tenetur de euictione,uel homicida, vel fur eſt puniendus, ſignificat vniuerſaliter,quia ſenſus eſt, qđ omnis homo eſt venditor tenetur tradere rem, & omnis homo qui eſt homicida vel fur, eſt puniendus. Et hoc patet ex omnibus legibus,ſic loquentibus cum earum intellectu. Nam natura legis eſt omnia, in quibus, eſt medium,ſub eadem regula concludere.Cùm enim ibi ſit eadem ratio,ibi, & idem ius eſſe debet,l.illud, ff. ad legem Aquiliā. Item qua ratione de iſta lege detraheretur vnus, eadem, & alius, & ſic remanere deluſoria.&ſic dicit,ſeu ideo dicit vniuerſaliter. Differt tamen indefinitè ab vniuerſali ſecundùm Bartolum, quia vniuerſalis omnia ſignificat ex ſuo proprio ſignificato,indefinita verò non cōprehendit omnia ex ſua ſi-

ſignificatione propria, ſed ex identitate rationis, interpretatione iuris, vel diſpoſitione legis, verbi gratia, Lex dicit homicidum puniendum morte, non tamen ſub hac lege comprehenditur, homicida iuſtè occidens, ſcilicet ad ſui defenſionem, vel per ſententiam, vt in l. 1. C. ad lege. Corneliam, de ſicca. ſecus ſi lex loqueretur vniuerſaliter, quia tunc ex proprio ſignificato contineret omnia, & non interpretatione iuris, ſicut indefinita: Item cùm profertur ab homine in materia naturali dicendo, homo eſt animal, ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, quòd omnis homo eſt animal, quia ſigificatum ſumptum ex natura in neceſſario, in eſt omni homini. Idem cùm profertur à lege, dicendo, obligatio eſt iuris vinculum, vel actio eſt ius proſequendi, &c quia cuilibet obligationi, actioni neceſſario conuenit diffinitio. Item ibi, in iudicio interrogatus de pluribus crimibus an fecerit, reſpondet quod illa non fecit, æquipollet vniuerſali, puta ſenſus eſt, quòd nihil horum fecit, l. ſi is qui ducenta, §. vtrum, ff. de rebus dub. quia ſignificatum ſumitur ex interrogatione, & reſponſione facta in iudicio. nam reſponſio facta ibi debet certiorare interrogantem, aliàs non dicitur reſpõſio, modo accipiendo vniuerſaliter interrogans certioretur; quia reſpondens omnia negat. Si autem non acciperetur vniuerſaliter, non certioretur aliquo modo, quia non appareret quid negaret, & quid confiteretur? Et ſumitur hic ſignifitum ex æquipollentia, quia negatio præpoſita ſigno, facit orationem æquipollere ſuo contradictorio. Nam licet ibi negatio poſt ponatur in ordine ſcripturæ, præponitur tamen in ordine cõſtructionis dicendo, quid eorum non feci, ideſt non feci quid eorum, & ſic æquipollet iſti, nihil eorum fecit, iura tamen parum intendunt ſignificatum æquipollentiarum. Item ibi, promitto per hæredem meum non fieri quominus tibi ire agere liceat, hęc verba, per hæredem meum, ſignificant vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, per nullum hæredũ meum, l. 2. §. fi. ff. de verb. oblig. quia nomen hęredis licet proferatur ĩ ſingulari, tñ ſignificat omnes hr̃

des,

des, alia ſtipulatio non habe ret hęreditatem, nec eſſet certitudo, de quo intellegeretur & de quo nō. Itē ibi, teſtator dixit, lego ſeruos meos textores, ſignificat vnuierſaliter, quia ſenſus eſt, lego omnes ſeruos meos, l. ſeruus vrbanus, §. fina. ff. de leg. 3. qui ſignificatum hoc ſumitur ex accidentia facti, quòd omnes ſunt textores. Si autem aliqui ſunt textores, & alii non, ſignificat vniuerſaliter omnes textores, & non vniuerſaliter omnes ſeruos, l. prælleg. quia verbum textores ponitur ad reſtrictionem vt alii non contineantur in legato. Item ibi, teſtator dicit lego lanam, argentum ſignificat vuiuerſaliter, vt omnis lana, omne argentum videatur legatum. l. ſi cui lana, ff. de leg. 3. quia qua ratione vnum ibi comprehenditur, eadem ratione, & aliud, & qua ratione vnum excluditūr, eadem, & aliud, & ſic nihil ſignificatur Item ibi, obligo bona mea, non ſignificat vniuerſaliter, quia ſuppellex filii naturales, & concubina non continentur l. obligatione, ff. de pign. quia ex natura iſtarum rerum qs ad iſtas ita afficitur, quod nū quàm vel raro obligat, ergo in obligatione eas noluit comprehendere, ſed comprehenduntur, alia, ad quæ quis ſolet obligari pro debito, quia ſignificatum ſumitur ex verbis, & cōmuni modo agendi ſeu obligandi. Debent enim iverba deſeruire intentioni, & non intentio verbis. Item ſi dicit vniuerſaliter, obligo omnia bona mea quia adhuc prędicta nō comprehenduntur. Item ibi ſi teſtator dicit, hæres meus damnatus eſto, clarè ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt ꝙ omnes hæredes teneantur, l. ſi pluribus, ff. de leg. 2. Finaliter ergo indefinita, ęq̃ pollet vniuerſali, de priu. q̃a circa, 19. diſt. ſi Romanorum, ff. de ſeruis le. ſi cui, & hoc verum eſt de indefinita legis vel canonis, & ius tradere intendentis, talis. n. indefinita ęquipollet vniuerſali, ſi lege vel canone non diffinitur, 31. q. 1. quod ſi dormierit. Io. And. no. quod ſi non eſt eadem ratio, & conditio, ꝑ͂ aliquod accidens omniū particularium in vuiuerſo comprehenſorum, tunc indefinita non æquipollet vniuerſali, v. g. legatur lana indefinitè, non continetur tincta in le-

gato,l.ſi cui.in pri. ff.de leg. 3.Sed ſi legatur omnis lana, tincta ẽt cedit legato.l. pediculis,§.Labeo, ff.de aur. & arg.leg.in gl.ſup verbo aliorũ eccleſiaſticorum,in c. vt circa.de elect. lib.6. vbi de hoc plene no.

Index eſt proditor, ditus ab indicando,ſecundum Iſi. Capitur & pro digito proximo pollici, item pro tabula,quę præfigitur libris ad indicãda rerũm capita,quo ſenſu intelligi poteſt,§.vlt.Inſt. de publ.iud.vt doctiſſimus docuit Alc Interdum ſignificat exẽplũ,vt in l.2.ff.de fun.inſt.

Indicare inter alia ſignificata eſt etiam æſtimare, & pretium rei venalis ſtatuere,pertinetq; ad vẽdentem,ſicut liceri & mercari ad emptorẽ, indicatio, quo verbo vtitur Iuriſc.in l.Iulianus. §. quod autem de actionib.

Indicaſſe reũ eſt non ſolum detuliſſe,ſed etiam arguiſſe, & conuiciſſe l.indicaſse,de ver. ſignifi.

Indiciũ eſt medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqua ſingulari circũſtantia inſurgens C.de rei vend.l.indicia,& dicitur ab indicando, quia indicatur.ideſt notificatur.

Indicium profiteri eſt vltro ſeſe conſorteſque criminis deferre, l.2.de ſica.& ibi interpretatur Bud.

Indictio eſt numerus annorum conſiſtens ex tribus luſtris. Eſt autem luſtrum quinquẽnium,& qualiter poſſit inueniri indictio habetur in gloſ. indictionis,c.inter dilectos, de fide inſtr.Sic enim faciendum eſt, annis domini addas tres, & diuide totum ꝑ 15.& id quod remanet completa diuiſione iu numero diuidendo,hoc oſtendit indictionem in iſto ſeu pro iſto anno.gloſſ in authen. vt ꝑpona. nomen imp.col.4. & C.de iuſt.cod.confir. in fi. vide latius de hac materia. Eſt præterea indictio nomẽ publicæ penſitationis, quam vulgo taleam appellamus. Sumitur, & pro denuntiatione, vt in l. libertus, de ope.lib.

Indictum, eſt, quod indicitur, i.notificatur vt ſciatur,& fiat ab indicendo dictum, & ſic indictum ſuper iudicium ne procedat ur.

In diem addictio eſt qñ quis ita vendit rem, vt ſi quis intra certum diem meliorem partem optulerit conditionis, ſ. plus quam prior emptor,res vendi-

vēditori tradaꝰ, vt alii vendere poſſit, cuicunq; velit, vt ff. eo.ti.

Indigena dicitur quaſi inde genitus, vel quaſi in eo loco natus. ſecundùm Iſi.

Indignari & dedignari differūt ut patet in c. vera iuſtitia diſtin. 45. vnde indignari ſapit virtutem, ſed dedignari arrogantiam.

Indiuiduum eſt, quod de vno ſolo prædicatur, vt de ſeipſo, vt Titius nihil aliud ſignificat quàm ſeipſum. not. Bart. in l. quæſi tum, § pen. & ſeq. ff. de fun. inſtr. & alio modo capitur, vt no. in l. 2. §. & harum, & l. 2. §. Cato. & ibi not. per doctor, ff. de verbo. oblig.

Indoles eſt quædam imago futuræ virtutis, ſ̄m Iſid. propriè dicendo.

Inducere, circunducere, & cancellare differunt. Nam inducere eſt per mediam lineam pennam trahere: circunducere eſt circum circa pennā ducere. cancellare verò eſt ad modū crucis pēnā ducere, gl. not. in l. ſi quis libertatem, in verbo inducaꝰ ff. de pet. hær. & alia gl. in l. inductum, C de ſol.

Induciæ ſecundum gl. in ſum. 3. q. 2. sūt quintuplices, ſ. reſti tutoriæ, præparatoriæ, citatoriæ, deliberatoriæ, iudicatoriæ, ſiue executoriæ. t Eibi ponitur tēpus omniū. quam gl. vide ſuprà dilatio.

Indulgentia, no. Arch. 2. q. 3. c. fi. & de pœ. & remiſ. c. 2. li. 6. Et no. ꝙ in iure ciuili plerūq; accipiꝰ ꝓ ꝑmiſſione, & benigna cōceſſione, vt attentè legenti apertiſſimè liquebit.

Ineptiæ ſunt fatuitates. cap. qua traditione, 22. diſt.

Inexpiabilis dr̄ eo, qđ nunq̄ expieꝰ. i. purgetur ſ̄m Iſid.

Infamia eſt famæ priuatio, ſiue diminutio. Fama namq; q̄n que ſumitur, vt ex toto ꝓ extincta habeaꝰ. ſ. cū maxima vel media capitis diminutio īteruenit, vel ſic. Infamia eſt communis opinio verbi pronūtiata, ex ſuſpitionib. orta. Itē īfamia eſt aliud q̄ ſcādalū, & plus importat, q̄a hæc ꝑ purgationē tollitur, ſed in illo purgatio nō inducitur, de homi ex literis 1. in gloſ. Item infamia eſt illæſæ dignitatis ſtatus, vita & moribus reprobatus Per oppoſitū fama deſcribiꝰ. Req. ſuprà fama, & de coha. cle. & muli e. c. veſtra. in gl. notoriū. Vn̄ duplex eſt infamia. ſ. iuris & facti. Infamia iuris eſt, q̄n iuꝰ dicit. aliquē eſſe infamē, ſed

ſed infamia facti eſt, quando apud bonos & graues viros eſt opinio de crimine alicuius, de hoc l. 1. ff. ex quibus cau.infa.irrog. Infamia iuris duplex eſt,ſ.ciuilis & canonica. Et infamia iuris ciuilis cōtrahitur ex ſentētia criminis publici ſcilicet diffinitiua,nō autem ex ſententia interlocutoria,nec arbitri. Etiā quādoque ex ſententia criminipriuati, vt furti vel iniuriarum. Etiam quandoque ex facto abſque ſententia, quis incidit in infamiā. Infamia canonica cōtrahitur ex quolibet peccato mortali. Et quādo infamia,& quæ repellat teſtem à teſtificando in cauſa criminali,vel ciuili criminaliter,ſeu ciuiliter intētata,no.in c.teſtimonium, de teſtibus.

Infamis eſt, qui accuſatus de crimine in famante,etiam ſi ciuiliter agatur, condemnatur, gl.in c.cum te.de re iudi.& in c.multi 2.q.1.Fely.& Abb.in d.c.cum te.

Infans eſt paruulus citra ſeptē annos,vt l.ſi infanti.C.de iure delib.

Infanti proximus.i.vſq; ad 10. annos & dimidium.

Infecti argenti appellatio refertur ad rudem argenti materiam ideſt non factam l. etſi §.infecti.de au.& ar.leg.

Infectum damnum, vide ſuprà damnum.

Inficiatio.i.negatio. l.ea quæ C.de ne.ge. Et infitiari.i.negare. Hinc eſt, quod dicitur aliquando de aliquibus actionibus, quod creſcunt per inficiationem, quia ab initio competunt ad ſimplum,hoc eſt, ad rem, vel æſtimationem ſeu damnum datum, & ſi ille hoc negauerit, & de hoc conuincatur,condemnabitur ad duplū, vt in actione depoſiti de eo. quod depoſitum eſt timore ruinæ, incendii, vel naufragii, vide ſuprà de acti.actio in factum.

Inficiator, ideſt negator, quia non fatetur, ſed contra veritatem mendacio innititur.

Infinitas in multis iuris regulis prohibetur, de reſcri. cum multis,li.6.& de hoc hēs plures conc.de æta.& qua.c.pe. vide hoc per Io.An.in gl.d.c cùm in multis.

Infinitiuum verbi actiui aliqñ reſoluitur in participiū ſui paſſiui,& in infinitiuū alterius verbi,vt tribuere, hoc eſt tributū ſeruare.ff.de mā.vin. l. iuſta,§.ſciēdū.Quādoq; reſoluitur

uitur in infinitiuum alterius verbi, & participium ſui acti ui, & aliud nomē, vt manumittere.i.manumittēti autoritatem præſtare, vt exponitur, ff.de man.vin.l.ſi rogatur,§ ſi.ſecundùm vnam ex poſitionem. Quandoque in gerundium, & aliud verbū, vt arcere.i.arcendo infringere.C.de cur.vrb. Romæ.l.1, Quandoque reſoluitur in vt & verbum alterius modi,vt naſci,i.vt naſcatur in auth.q bus modis naturales efficiantur le.§.1. Quandoq; infinitiuum præſentis temporis verbi actiui reſoluitur in infinitiuum præteriti temporis eiuſdem verbi,& in infinitiuum alterius verbi, vt præſtare.i. præſtitiſſe videri,ff.ve repud. l.vxore. De infinitiuo vide ꝑ Bar.& alios in l.5.ff.de verb. oblig.

In folle offerre, Caliſtratus Iuriſconſultus intellexiſſe videtur eū,q ad liqdū rōnes non reddit.l.cum ſeruus: de con di.& demonſt. metaphora ab ijs ducta,qui pecuniā intra marſupium oſtentant,ita tamen vt nec qualis, quanta ve ſit agnoſcatur.

In fraudem creditorum manumittere quid ſit, declatat Impe.§.in fraudem Inſt.quibus ex cau.manu.non lic.

In fraudē legis facere videtur, quiſaluis verbis legis ſnīam eius circunuenit.l.contra. ff. de legi.vbi.epempla in gl.

Infra.hæc dictio includit, nā ſi q̄d infra 20.dies fieri dēt, vicelima dies īcluditur,ita no. Io.And.in c.præterea,verſi. infrà 20.dies,de app.

Infra not.ꝑ Inn.de fi. inſtr.īter dil.& Io.Mon.de excep.pia. ſuꝑ ver.octo.li.6. ibi habes, quādo includit vel excludit, & Io.And.de cle.coniug.

In fructu eſſe, quid dicatur,de mōſtrat elegantiſſimus Iuriſc.in l.in fructu,de vſufr.leg.

Infula ſumitur interdū pro corona Impiali.C.de qua.ꝑſc. l.1.in fi.Quādoque ꝑ alba faſciola ſacerdotalis capitis, ſecūdū gl.in cle. 2.dę vi. & ho.cle.Capitur ēt pro mitta epiſcopi vel abbatis.

Ingenioſus dr̄ quaſi intus hñs vim gignēdi quālibet artē, ſecundùm Iſid. Et ingeniū, qñque ponitur pro fraude, dolo & calliditate, Abb.in c.licet,de ele.nu.16.

Ingenuus eſt,cui natiuitate cō petit libertas,q̄ nō eſt factus liber.ſed natus,inſ.de īgc.in pri.vide de hoc ēt Az.ī ſum C. ́é īgc.vel eſt,q ſtatim qñ naſcitur liber eſt,de ſer. non ord.

ord.c inſt.in gl. 1.Et ingenuitas dicitur libertas de purg. canoni.c. 1 in gl.

Ingreſſus religionē dicitur ille, qui profeſſus eſt,aliter non, ita Fel.in c.cum deputati, de iu.in prin.

Inhiatio eſt frequens requiſitio C.de pę bo.ſubla.l. 1. lib. 10.

Inibi eſt aduerbium compoſitum ex in & ibi, & ſignificat idem quod in eo loco.

Iniicere manum ꝓpriè eſt quoties nulla iudicis expectata autoritate rem noſtram, aut nobis debitam vendicamus, l.ſed ſi, de in ius voc. & l. pen.de fer.expor.

Inimicus capitalis dicitur, qui alteri mortem minatur, vel eum accuſat de crimine capitali,no.glo.in l.licet, ff.de arbi.Et quæ dicātur inimicitiæ capitales,vide Bar.in l.3.§.fi. de adi.leg.& Abb.in c. accedens.2.vt li.non cont. in 3. col.ver.& no.bene, & ibidē Fely.& gl.inſt. de excu. tut. vel cur.§.inimicitiæ.

In integrum reſtituere, eſt reducere in eum ſtatum, in quo erat ante læſionem, ſi in integ.reſti.c.auditis,in gl. fi.& ꝑ hunc modum ſubuenietur minoribus, & eccleſiis. Et quandoque ex legitima & iuſta cauſa ſubueni tur etiā maioribus.ff.ex qui. cau.ma.ꝑ to.Et ſic intelligūtur c.ex literis,eo.tit.& c. cū Bertoldus,de re iud. & c.ſignificante de pig.

In integrum reſtō eſt prioris ſtatus redītegratio,vel iuris prioris,etiam eſt audientiæ redintegratio,ſm Spec.eod. ti.& l.ꝙ ſi minor.§.reſtō. ff. de min.vide infra in ver. reſtitutio.

Inita.i.contracta, de pac.c.Antigonus.

Iniuria vno modo gn̄ali dr̄ eē illud,qđ nō fit iure,& dr̄ quaſi nō iure factū.Scđo iniuria ſpālr dr̄ culpa, vt in l.Aquil. Tertiò dr̄ iniquitas vel iniuſtitia iudicātis,vt inſti.eo. tit. in pri.Quartò dr̄ cōtumelia, ff.de iniur.l.j.in pri.& l.apud Labeonē eo.ti.Dr̄ ergo iniuria quaſi ius iniquum, ex eo ſic dicta,ꝙ iure & iuſtitia caret.Fit aūt iniuria trib. modis,ſ.re,verbis,& literis,Re, vt cum manus inferuntur vt d.l.1.§.Verbis, vt cum fit cōuitiū,vt ĩ §.j.iā alle. Iniuria literis fit,cū qs ad ĩfamiā, alicuius libellū, vel famoſū carmē,vel hiſtoriā cōſcribit, vt ff.de ĩiur. l.lex Corn §.ſi qs,Req.ſuprà famoſū carmē Itē iniuria triplex eſt, vna leuis,vt ſi modico ictu,qs a pa

tre

tre vel ſupiore pcutiat alia atrox, vt ſi aliquis a minore ſe uerberetur, vel in conſpectu iudicis, vel oculo, aut mẽbro priuetur. Et ſic dr̃ pluribus modis, vt pmiſſũ eſt.

Iniuriarum actio. Require ſuprà, Actio iniuriarum.

In ius vocare eſt, in ius cauſa iuris experiendi vocare apud eum, qui ius dicturus eſt, vt experiatur actor, an ius ſibi competat, an non, uide de hoc Az. in ſum. C. eo. ti. & habetur, C. & ff. eo. ti. l. 1.

In litem iurare, eſt ſuo arbitrio præſtito iuramento, pro quãto nollet re carere, rei æſtimationem, ſecundum ſuum intereſſe ſingulare facere, & hoc taxatiõe facta p iudicẽ, ut l. videamus. §. iurañ, ff. de ĩ lit. iur. & l. arbitrio. ff. de dol.

Innocuus dicitur, cui nocitum non fit, ſecundum Iſid.

Innoxius eſt qui non nocet, ſicut noxius nocens dicitur.

Innouamus, vide Decernimus.

Inofficioſa donatio dr̃, quæ cõtra offiñ pietatis facta eſt, & fit ad ſimilitudinẽ inofficioſi teſtamẽti, ut C. e. ti. l. 1. & per totũ tit. ſeq. quia per eã liberi, vel parentes excluduntur a bonorum ſubſidio, vel ex propoſitio donantis, vel re ipſa. qđ p ſe ſufficit ad reuocationẽ donationis licet propoſitum, uel conſilium donantis. In non interueniat, iuxta no. in l. ſi liqueat. in gl. C. eo ti. uide hoc ibi.

Inofficioſum teſtm̃ dr̃ quot factũ eſt cõtra officiũ pietatis, ut l. 2. ff. de inof. teſt. quo. ſ. filius proprius, aut præteritus, aut inique exhæredatur, hoc eſt qñ pater uel mater fecit teſtm̃. Itẽ qñ filius in teſtõ patrẽ ſine cauſa exhæredat. Etiã ſi fratrem frater ex hæredat, turpio perſonis inſtitutis in duob. caſib.

Inquilinus dicitur qui conducit rem urbanam. l. emptorẽ. in gl. C. locati. unde inquilinus reſidet in ciuitate colonus uerò in villa. ff. de acq. poſ. l. re pignoris. Inquilinus tamẽ propriè dicitur colens prædium urbanum, ſed colonus p̃dium ruſticum. Req. ſupra Colonus.

Inquiſitio eſt alicuius criminis per ſuperiorem reſpectu inferiorũ ſuorum inueſtigatio, ut in titu. de acçu. & inq. & den. & inquirere ſumitur p inueſtigatione facti, ut not Ant. in c. veſtra. de coh. cle & mu.

In rem uerti, eſt in alicuius utilitatem uerti, uide ſupra actio de in rem uerſo.

Inſcita,i.ignorantia, 38. diſtin. c.ſi in laicis.

Inſcribere eſt ſe obligare, ſi non probauetit, ad eam pœnam.quam reus debet pati, vel quam accuſando interre intendit ſi probauerit accuſator,vt in c.ſuper his,de acc.ī glo.& 2.q 8.quiſquis.

Inſcriptio eſt quidam libellus quem accuſator offert iudici ſub hac forma ſcriptus. Ego N.coram vel apud N. prætorem,vel iudicem defero talem reum.l.Iulia de adul. de adulterio, quod commiſit cum B.dum eſſet cum ea mēſe tali.in domo tali, conſule tali regnante. Et operatur inſcriptio, ꝙ accuſator ſi crimen non probauerit, quod impoſuit, ad talionem obligationem. Habet autem inſcripto locum ſolum in criminibus,vbi per modum accuſationis inſtituuntur, non ſi per modum exceptionis opponantur, vel vt de eis ſine accuſatore cognoſcatur, vl l.qui crimen.cum ibi not. C.de his,qui accu.poſ.Qualiter autem talis libellus debeat formari,& quæ contine te,not.in l pe.C. de accuſ.

Inſeruire frequentiā no.de fide inſtr.c.1.in glo.

In ſinu hēre,vide in hēre ſinū.

Inſinuatio eſt ſcript. facta in pñtia publicarū perſonatū, & in actis,vbi ſuperfluum eſt teſtes adhiberi, cū publica monumenta ſufficiant,vt C. de donat.l.data,& in l.i n donatio.

Inſolentia eſt morum inconuenientia,fatuitus,ſuperbia,vel prauus vſus, quaſi contra ſolitum,& debitum naturæ curſum,de acc c.qualiter, & qñ. 2.verum,& de of.or. c. 1. in clemen.

Inſolidum,i.in totum, & ponitur in inſtrumentis, maximè in ꝓcuratoriis,vt in c.ſi duo. de ꝓc.lib.6.ubi de hoc & infrà in uer.ſolidum. Nonnūquam tamen ad partem,nō ad totum refertur,ut in l.ea. de reg.iur.

In ſolum.i.in ſolutionem.

Inſpector dicitur qui ad prædia prouincialium accedere habet,fortè ut referat uel reformet ſi aliqua eſſent deſerta, uel male æquata, ut hæc tollant.C. de anno. & tributis, l.fi.& etiā dicitur diſcuſſor, C.de cen.& cen.& cenſitori, & peræquato,l. per æquatores,lib. 11.

Inſtantia eſt tempus quo iudicium diſcutitur, & finiri debet,vt in c.vener. de iud. Iuriſc.in l. 1.de lib.dici. videtur vſur.

vſurpaſſe pro aſſiduitate, a verbo inſto, quod eſt vrgeo & exactam diligentiam adhibeo.

In ſtirpes ſuccedere ſecūdum Hoſtien. de ſucceſſ. ab inteſt. ſub §. contra, ver. in ſtirpes ſuccedere, eſt ſuccedere filios præmortuorum in eam partem, quam eorum parentes erant habituri ſi viuerēt. vnde ſi quis ex vno filio vnū nepotem ſuccedit, & ex alio decem, uel plures, tantam capiet vnus ex parte, vna, quantum 10. ex parte altera, & hoc ſi tractetur de ſucceſſione deſcendentium. Collaterales nanq; ſemper, viriliter ſuccedunt, & hi, qui ſunt in eodem gradu, ſuccedunt viriliter. i. pro æquis portionibus. vt in auth. de hæred. ab inteſt. §. ſi vero, col. 9. ſiue in capita, C. de leg. hær. l. fin. & auth. ceſſante, licet quidam dixerint, ꝙ in capita ſemper ſuccedant. vide Hoſt. ibidem ſub §. viſo, ver. ꝙ ſi factum ſi lii. Require ſupra in capita ſuccedere.

Inſtitor eſt ille, qui tabernis, vinis vendendis, vel alicui alteri negotio eſt præpoſitūs, l. inſtitor, 1. ff. de inſtitu. act. vbi dicitur inſtitor appellatus eſt ex eo, ꝙ negotio gerendo inſtat, ſiue tabernæ, ſiue negotiationi ſit præpoſitus. Item in eo. tit. l. inſtitor. 2. dicitur is, qui tabernæ, loco ve ad emendum, vendendumve prępoñitur, quique ſine loco ad eundum actum præponitur.

Inſtitoria actio. Require ſupra Actio inſtitoria.

Inſtituere, & inueſtire idem ſonant, ſed inſtituere ſecundū proprietatem vocabuli eſt in poſſeſſionem ponere, quaſi intus ſtatuere, & in hoc differunt, quia inſtitui dicitur quis præſentialiter, inueſtiri autem in abſentia, ſecundū Hoſt. & Ber. extra de inſtit. c. authoritate. Inſtituere eſt ſpiritualis iuris beneficii, vel dignitatis corporalem tradere poſſesſionem. Inueſtire autem eſt ius canoni, uel dignitatis tribuere, qđ poteſt fieri ꝑ annuū uel librum, indifferenter tamen unum pro alio ſumitur, vide in c. autoritate. palleg. in gl:

Inſtituere accuſationen eſt accuſare, ſicut inſtituere actionem agere.

Inſtituere hæredes, eſt facere & creare hæredes.

Inſtitutio eſt primus gradus omnium inſtitutorum ut nor. C. de lib. præter, l. 1. etiam ſi

mille

mille eſſent, ſecũdum leges. Sed ſm canones inſtitutio eſt eccleſiæ, vel eccleſiaſtici beneficii collatio quaſi ius habentem ad beneficium ꝑ præſentationem intus, vel in beneficium ſtatuens. Et ſm Goff. inſtitutio propriè eſt prælatorum, perſonarum, & clericorum, collatio vero beneficiorum, & præbendarũ: Inueſtitura autem eſt traditio, vel quaſi traditio, quod additur, quia cõiter fit per annulum, vel librum: vnde inueſtitura eſt in corporalẽ poſſeſſionẽ, vel in quaſi poſſeſſionem inductio ſeu traditio. Inſtituti dicuntur hæredes ab aliquo in hæreditatẽ ducti, & hoc in primo gradu vt ff. de vulg. ſubſt. l. i. in prin. Subſtitui vero dñr, qui in locum inſtitutorem deficientium, i. morientium ad hæreditatem inſtituuntur, vt in ſubſtitutione pupillari, inſt. de pupil. ſubſt. in princ. Dicitur autem ſecundus gradus omnis, qui ſequitur poſt primum, & in ſimili not. C. de ſecundis nup. ſuper rub. ff. de vulg. ſubſt. ſuper rub.

Inſtitutionum liber dicitur quaſi inſtructionum, quia in his primis legum præceptis inſtruimur, vel quia in ſtatum humani, vel Romani iuris nos erigit, vt Accur. dicit in glo. in princ. inſtitutionum, vel inſtitutorum.

Iuſtitutum interpretatur Bud. ius nõ ſcriptum, quod certũ, & inſignem aliquem habeat auctorem. attamen nonnunquam etiam refertur ad ius ſcriptum, vt in §. ex non ſcripto. Inſt. de iu. nat. gen. & ci.

Inſtratum dicitur omne ueſtimentum, quod iniicitur, & inſternitur, l. inſtrato. de verborum ſignific.

Inſtructus, hoc adiectiuum ſignificat adiectionem, & hoc dupliciter, ſ. acceſſoriè, & principaliter. Acceſſoriè cum res adiiciuntur, quæ conſueuerunt accedere, v. g. dicendo fundum inſtructũ, nam inſtrumentum fundi adiicitur acceſſoriè. Principaliter cum res addiciuntur, quæ non cõſueuerunt accedere, v. g. fundum inſtructum inſtrumento patrisfamilias. quando nõ eſt inſtrumentum fundi, addiicitur principaliter. concordat, l. ſi cui fundus. ff. de fun. inſtru. ubi dicitur, quòd extincto legatum inſtrumenti. Et ad §. ſi quis ancillas. inſtit. de leg. ubi dicitur, ꝙ extinguitur, dic ꝙ intelligitur de inſtrumento acceſſorio fundi,

fundi.l. ſi cui fundus. præalleg.in non acceſſorio. Et ratio huius duplicis ſignificati eſt uoluntas proferentis declarata ex qualitate rei adiectæ,l.an ſit acceſſoria,vel nō quia adiectum inſtructus, vt præmittitur, dupliciter accipitur.

Inſtructa domo legata quid veniat in hoc legatum, oſtēdit Vlp.in l.quæſitum, §. idem Pomp.& l.ſi ita.& l. Seiæ, §. ult.de fun.inſt.

Inſtructi fundi appellatio quā latè pateat, ſatis ſuperque conſtat ex tit.qui eſt, de fun. inſtr. & inſtr. leg.

Inſtructam tabernam ſic diffinit Vlpia. in l.inſtructam,de ver.ſig.q̄ & reb. & hominib. ad negotiationem, paratis conſtat.

Inſtrumentumſecūdū Hoſt.in ſum.ti.de fid.inſtru. & ſecundùm Spec.tit. de edi. inſtru. in princ. eſt ſcriptura ad aſſertionem,ſeu probationē alicuius rei facta. Eſt autem inſtrumenti appellatio generalis, quia continentur omnia ea,quib.cauſa inſtrui poteſt. Et ſic teſtamentū,codicillus, teſtimonia, & ꝑſonæ teſtes, quib.cauſæ īſtrui debētur loco inſtrumētorū hñr,l.1.ff.d' fid.inſt.& eſt gl. in c.cùm dilectus,de fi.inſtr.Dicit aūt inſtrumētū,quia inſtruit, & documētū,quia docet ut l. 1. p̄alleg. Tñ inſtrumentū propriè dicitur ſcriptura ad memoriā alicuius confecta ſiue charta,& ita ſumitur in auth. de inſtrum. cau. & fin.col.6. Nam inſtrumenta fiunt ad memoriam perpetuam, 2.q. 6.ſaluberrimum.27. quęſtio. 1.c.omnes fœminæ. Sed aliter dicitur inſtrumentum apparatus fundi,quo exercetur poſſeſſio,& ita accipitur in l. quæſitum,ff. de fund. inſtru. Vnde inſtrumentorum quædam ſunt cauſa agrorum colendorum, ut aratrum, raſtrum,traha, quæ æquādis ceſpitibus trahuntur. Alia colligendorum fructuum,vt ſacculus,quo cardones, & herbæ inutiles exciduntur, & ſimilia, ut falces fœnariæ, falces meſſoriæ, & falces putatoriæ, ligones, torcular, corbes, quales vindemiatorii, quibus vindemia portatur. Cauſa ſeruandi fructus, vt dolia, granataria, caſellæ, in quibus fructus reponuntur,ſcilicet cellullę granariorum. Vnde inſtrumentum capitur tripliciter, uno modo latiſſime, & ſic omne vas uel ſuſceptibile in con

ſtructione domus vel fundi vſitatum dicitur inſtrumentum. Secundò latè pro omni eo, quod cauſam inſtruit, vt ſcripturæ teſtes facit c. peruenit, extra de teſtibus, cogen. facit l. notionem, § inſtrumẽtorum, ff. de verb. ſign. Tertio ſtrictè ſolum pro ſcripturis, vt in titul. de fin. inſtrumen. Et ſic differunt teſtes ab inſtrumentis, quia probatio teſtium fit viua voce, ſed inſtrumentum voce mortua. Ex quo ſequitur, quòd ſtatutum diſponens, quòd producens falſum inſtrumentum, puniatur in decem, non habet locũ in producentem falſum teſtẽ, quia ſtatuta ſunt ſtrictè intelligenda, facit capit. ex literis, de ſponſa. Sunt autem inſtrumentorum duæ ſpecies. Nam aliud publicum, aliud priuatum inſtrumentum. Publicum, eſt ſolẽnis, & ritè ordinata ſcriptura, per authenticæ perſonæ manum publicè facta, ex cauſa memoriæ. c. ſcripta, de fin. inſtrumen. Et ſunt illa de ſolemnitate, quæ faciunt inſtrumentum publicum, & authenticum regulariter, vi, ſcilicet præponatur nomẽ Imperatoris, & annus imperii, nomen Conſulis, & annus conſulatus. Hodie verò ponitur nomẽ ſummi Pontificis cum aliis ſeptem vt sũt annus domini, indictio, menſis, dies, locus, cum nomine notarii, &c. de quib. no. glo. in l. generali, C. de tab. libr. x. Et dicitur publicum inſtrumentum, quia iudicis autoritate eſt exemplificatum, authenticatum, vt in c. cum dilecta, de confir. vti vel inuti. Item publicum inſtrumentum, quia authentico ſigillo eſt ſigillatum, vt c. 1. de fin. inſtrumẽ. Item dicitur publicum inſtrumentum, quod in iudicio dicitur, ſeu ſcribitur apud acta publica, & valet etiam per quencunque ſcriptum ſit de probat. quoniam. Item dicitur publicũ inſtrm̃ qđ habet ſubſcriptionẽ triũ teſtiũ uiuẽtium, vt c. ſcripta, præall. Itẽ dicitur publicum, quod de archiuo publico vel de armario producitur, vt liber cẽſualis, in quo ſcribuntur cenſus, vel liber annotationum, & ei creditur ſi habet publicum teſtimonium, ſcilicet quòd iudex confiteatur illud de archiuo publico eſſe productũ, c. ad audientiam, de præſcr. vbi dicitur, ꝙ Papa credidit cuidam libro cenſuali. Et cui libet alii inſtrumento fides adhibetur, vt patet per iam

dicta

dicta,& per multa alia iura. Inſtrumentum priuatum eſt quod per manum priuatā cō fectum eſt, vel à tabellione, non tamen in forma publica ſcriptum,vt quia nec nomen Imperatoris, nec Conſulis, nec Papæ (de quibus ſuprà proximè dictum eſt) appo ſuit,vt C.qui pon. in pignor. ha.l.ſcripturas,vt ibi notat. Et tale inſtrumentum debet habere trium teſtium ſubſcri ptionem, vt dicta leg.final. Et priuatum inſtrumentum à quocunque ſit ſcriptum, niſi aliquo dictorum modorum ſit roboratum, non valet. Inſtrumentorum pri uatorum tres ſunt ſpecies. Nam aliquando facit ſcriptu ram tibi tantum, aliquando tibi, & alii, & aliquando alii tantum. Illi ſcripturæ,quam quis facit ſibi vel pro te, nulla fides adhibetur, vt C. de proba.l.1. Si autem facit ſcri pturam contra te puta credi tori tuo de eo,quod accepiſti ab ipſo,creditur ei contra te, vt 1.quęſt. vltima ſaluberrimum.Si autem tibi,& alii facit ſcripturam,ſicut eſt codex rationum tuarum,& interdū creditur,vt x.quæſtione 2. Et autem aliquod inſtrumentum guarantigiæ, vel guarantigiatum, videlicet,quòd habet executionem paratam vt ſi cantet aliquem eſſe debitorem alterius, ſtatim eo exhibito in iudicio,iudex exe cutionem facit, vt fit communiter Papiæ. De his no. in l.à diuo Pio. ff. de re iudi. Ergo dicitur ab inſtruo, quia eo mediante cauſæ inſtruuntur.

Inſula tribus modis capitur. Primò pro domo in mari poſita,quia in ſalo,id eſt in ſalſo poſita eſt ſecundum Iſidor. & no.glo.in §.inſula inſtitu. de re.diui. & vide Bart.in tra ctat.de inſulis. Secundò ſumitur pro qualibet domo,ut l.inſulam,ff.de verborū obligatione,& l.3.§.effracturę,in uer.inſulis,ff.de offic.præfec. vig.non tamen proprie eſt inſula,vt dicit glo.in d. §. effracturæ. Tertiò modo dicitur inſula locus vndique circundatus aqua,vt l.adeò §.in ſula,& ibi gloſſ. ff. de acquir. rerum domin.& not. Bartol. in ſuo trac.de inſulis,in prin. Et de hoc vide inſt.de re. di. ubi in gl.ponitur alia diuiſio, §.inſula.

Inſulas Feſtus ait eſſe domos, quæ vicinorum communib. parietibus non coniungūtur, ſed quo quo verſum vel pri

& ff.eo.ti. & dicitur interdi-dictum quaſi inter duos di-ctũ,vel redditum,vt inſti.eo. ti.§ exhibitoria, alias §. ſunt tamen in fin. Vel ſecundùm aliquos dicitur ab interdicendo, ideſt prohibendo, quod non placet, cum per interdicta non ſemper prohibeat, imò aliquando aliquid fieri iubeat iudex,vt inſtit.eod.ti. §.1. Differebant autem inter dictum ab actione,quia ſolẽnitas actionũ erat inducta de iure ciuili,interdictum autẽ à iure p̃torio, vel ſ̃m Az.q̃a in actione verborũ ſolẽnitas nõ formabat̃ ĩ ſingulorũ ꝑſonis, ſed erãt generaľr in oĩum ꝑ ſonis formata ſolemniter verba.In interdictis autem quot erãt hoĩes,q̃ volebãt ea ꝓponere,tot eis deſiderãtib. & petẽtib. formabant̃ verborũ ſolẽnitates, vel cõceptiones q̃b. cõtra ſuos aduerſarios ĩ cauſis ſuis vtebãt̃, quas ĩterdicta vocabãt,dehoc no.inſt.eo.ti. prin & ff eo. ſuꝑ rub.Hodie aũt inter actiones, & interdicta nulla ẽ differẽtia, vt ĩſt.e. ti.§.fi. Eſtergo ĩterdictũ actio ĩ factũ p̃toria,i.a p̃tore ĩuẽta. Et aliquod nomẽ ſortitur ab inuẽtore,vt Saluianum. Aliq̃d à principio formæ verborum,vt quorum bonorũ,quorum legatorum, vti poſſidetis. Aliud à materia,de qua tractat, nomen accipit, vt ne quid in loco ſacro fiat, de locis, & itineribus publicis, vt ne quid in loco publico, & itinere publico fiat, de loco publico fruendo &c. Vnde interdictorum aliud petitorium, aliud poſſeſſorium, & aliud mixtum. De petitorio,ff.eodem titul. l.interdictorum, §. quædam De mixto,ff.de aqua quo. & æſt.l.prima.§.final. De poſſeſſorio,inſt.eodem.titu.§. ſequens diuiſio. Et huius interdicti tria ſunt membra quia aliud interdictum poſſeſſorium datur pro adipiſcenda poſſeſſione,aliud pro recuperanda,& tertium pro retinenda.Primum competit ei, qui non fuit ante nactus poſſeſſionem, & illud eſt triplex, ſ. quorum bonorum, quorum legatorũ, & ſaluianũ. Primũ competit hęredi, vel filio emancipato pro poſſeſſione hæreditatis à prætore petita. Nam filius emancipatus de iure ciuili non admittebatur ad hæreditatem paternam, ſed quia emancipatus ita eſt filius ſicut in patria poteſtate exiſtens, ideo prætores,ideſt magiſtratus à po-

populo R. creati gratia emẽdandi defectus legis 12. tabularum ſecũdum æquitatem) (dum tamẽ non tollerent diſpoſitionem iuris ciuilis) ſtatuerunt iure prætorio emancipatum admittendum ad res vniuerſas corporales, nec non ad iura incorporalia. Et datur directum de iure prætorio, vtile verò de iure ciuili. Et eſt effectus huius interdicti, ꝙ ex eo filius emancipatus agere poteſt contra poſſeſſorem rerum paternarum, ſic concludendo. Peto talem condemnari ad dandum mihi talem rem, cuius hæres factus ſum de iure prætorio. Secundum, ſcilicet quorum legatorum competit hæredi contra legatarios, qui propria autoritate legata apprehendunt, quorum ipſe debet eſſe diſtributor, poſtquam falcidiam deduxit. Vnde aliquis habet tres filios, & domum, & vineam, domum legat primo, ſecundo vineam, & tertium hæredem vniuerſalem inſtituit, qui nihil reperit in hæreditate. Debet ergo tertius habere falcidiã ideſt quartam partem hrẽditatis, & ſic deducta quarta parte à domo, & à vinea, ille tertius, diſtribuit aliis filiis primo, & ſecũdo legata reſidua de manu ſua, quæ ipſi propria autoritate non debent apprehendere. Eſt ergo effectus huius interdicti, ꝙ petat legatarios condemnari in omnibus legatis reſtituendis quorum ipſe hæres eſt. Tertium ſcilicet ſaluianum competit locatori contra inquilinum, qui deportat bona ſua de hoſpitio ſibi locato, nec reducit ad priſtinum ſtatum, quia omnia obligata ſunt hoſpiti tacitè pro cenſu. Secundum, ſcilicet, pro recuperanda poſſ. competit eiecto de poſſeſſione, & hoc tripliciter, vnde vide poſſeſſione immobili, vi bonorum raptorum ſpoliato re mobili, & quod ui aut clam contra eum qui in ſolo alicuius ædificauit. Tertium, ſ. pro retinenda poſſeſſione interdum poſſeſſorm competit contra moleſtantem aliquem in poſſeſſione, & eſt duplex, ſcilicet u ti poſſidetis, ꝙ competit inter duos, qui eandem rem immobilem contendunt poſſidere, & utrobi. quod gratia poſſeſſionis eſt inter duos ſuper re mobili. De his vide gloſſ. quartam, & ſepitmam, in capit. poſtoralis: de

cauſa poſſeſ.& propr. ubi ple ne. Et nota optimam glo.& & magiſtralem,in l.ſi quis in tántam,C.vnde ui ubi ponũ tur multi caſus, in quib. quis nõ incidit in pęnã huius no uę conſtõnis,ſi quis. Non.n. dicitur agi vnde ui,ſed ex illa conſtõne. Interdictorum ẽt quædam ſunt publica, quędã priuata. Quędam ſimplicia, in quibus alter eſt actor, & alter reus, vt ſunt reſtituto ria vel exhibitoria. Quæ dam duplicia, in quib. vtriuſ que litigatoris conditio eſt, nec quiſquàm actor vel reus præcipuè intelligitur,ſed qui libet tã rei quàm actoris par tes ſuſtinet,inſt.de interd. §. tertia, & §. duplicia, & ff. eodem titu.l.2.ubi de hoc, & in l. 3. eodem titul. Hæ, & aliæ diuiſiones interdictorũ plures ponũtur. quæ ſunt de libero homine exhibendo, ne quid fiat in loco ſacro, ſancto,& religioſo, in flumi ne ripa ve,& ĩ flumine publi co,de cloacis publicis, &c.ut infrà, de ſingulis diceẽ in lo cis ſuis. Sunt autem interdi cta publica nouem in vniuer ſo ſecundùm Spec. in trac. li bellorum, titul. de cau.poſſ. & propriè, §.quia verò. Alia omnia ſunt interdicta priua ta.qa propter vtilitatẽ priua tam inducta, & ſunt in to to.28.ſecundum Specu.ibidẽ §.priuata. Item interdictum generale dicitur quando re gnũ,terra aut villa interdici tur.Particulare verò,quando vna eccleſia interdicitur, & hoc modo ſumendo interdi ctum pro cenſura eccleſia ſtica.

Interdictum dicitur ab interdi cendo,hoc eſt interim dicen do,vt Pau.lib.ſent.5.ait.Quo ties ergo Prætor non in per petuum,ſed ad tempus, do nec pleniore iudicio de iure petitorii quęratur,aliquid edi cit,propriè erit interdictum, qua ratione, & interdicta di cuntur, quæ cauſam quoque proprietatis habent, dum ta men per modum prouiſio nis inducta ſit, vt de mortuo inferendo, de via reficienda & de itinere actuque priua to,nec enim hac diutio rem moram requirunt, quod lu culentius explicat Alciat. in l. 1.de op.no.nun.

Interdicta quomodo differant abedictis, oſtendit Bart. in l. 1.de ope.no.nun.

Interdictũ de aqua quotidiana, & ęſtiua, datur habenti ius aquæ quotidianæ, vel etiam æſtiuę ducẽdę ad prędia ſua,

poſſideas opus ab alio factũ, teneris patientiam præſtare, vt deſtruatur, arg. l. 1. & 2. §. 3. in fi. & l ſi tertius. § Celſus uerſ. ſi quis alius. ff. eod. tit. & Spec. ibi. Et dicit Vlp. in l. 1. in prin. ff. eo. Aquam pluuiã dicimus, quæ de cœlo cadit, & quæ imbre excreſcit, ſiue per ſe hæc aqua cœleſtis noceat ſiue cum alia mixta ſit. Et ſequitur ibi ſtatim. Hęc autem actio locum habet in damno nondum facto, opere tamen iam facto, ex quo damnum timetur, totiesq; locum habet, quoties manufacto opere agro aqua nocitura eſt, rcum quis manufeceri t quo aliter flueret, quam natura ſoleret, ſi fortè mutãdo, ſ aliàs immitendo (eã aut maiorem fecerit, aut citatiorem uel rapidiorem aut vehementiorem, aut ſi comprimendo redundare fecerit eã Nam ſi natura aqua noceat, ea actione nõ cõtinetur, & in ea. l. dr. De eo opere qđ agricolẽdi cã aratro fit, Q. Mutius ait nõ cõpetere hãc actione.

Interdictum de arborib. cædendis datur contra eos, qui habent arbores, quarum folia pendent ſuper ædificia uel agrum, ita ꝙ eis damnum inferant, & cõſulitur eis, quòd huiuſmodi arbores ſuccidãt, & ligna tollant, & eas deglobent à terra vſque ad 15. pedes. Idem eſt ſi per radices minatur periculum, vt l. 1. C. de interd. Et hoc inter dictũ prohibitorium eſt. Si autem arbores ædibus alienis impẽdãt, vtrum totas iubeat prætor adimi, an verò id ſolùm, quod ſupra extiterit. Rutilius ait à ſtipite excidendas idque pleriſque videtur verius. Et niſi adimeret dominus arborem, Labeo ait permitti ei, cui arbor officit, ſi velit ſuccidere eam, lignaque curare, ut eſt tex. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. eod. titul. vbi ſubditur in §. ſeq. Arboris appellatione etiam vites cõtinentur. Non ſolum autem domino ædium, ſed etiam ei, qui vſumfructum habet, competit hoc interdictum, vt ibidem.

Interdictum de cloacis priuatis reficiendis. Si volens, quis ſuam cloacam priuatam vel etiam publicam, vel fiſtulas vel meatus reficere vel purgare, vel de nouo facere, ab alio prohibetur, tunc prouiſum eſt ei de interdicto de cloacis, quod eſt interdictũ publicè deputatum, & priuatum de priuatis cloacis, & eſt prohi-

prohibitorium. Etiam eſt aliud reſtitutoriũ,ſcilicet,qđ datur contra immittentem in cloacam meam vel publicam,vel quod immiſſum in cloacam impedit,vel quo iubetur auferri, quod immiſſum eſt,vt ff.de cloa. l. 1.§. 1.& §.deinde,& §.cloacæ, l. fi.eo tit.& Spec.ibi,ver. porro.vide ſuprà cloaca.

Interdictum de fonte eſt, quod datur ei, qui duxit aquam de fonte hoc anno, nec vi, nec clam, nec precario de alterius fonte,ut ff.eod.titulo. l. 1.in principio.vel lacu. puteo.piſcina,foſſa, ſtagno. Goc interdictum proponitur ei,qui fontana aqua vti prohibetur, ſiue haurire, ſiue pecus ad eam appellare l. vnica præall.in prin. Et de iſtis omnibus ſeruitutib datur hoc interdictum ſi tamẽ perpetua ſit cauſa, vt colligitur ex §. 1 dictæ l.vnicę,& §. hoc interdictum de ciſterna. in verſic.denique à cõtrario ſenſu. Non autem datur inſciſſoria actio, vt d.§.hoc interdictum,vbi dicitur, ꝙ de ciſterna non competit. Nam ciſterna non habet perpetuã cauſam, nec viuam habet aquam. Ex quo apparet in his exigendum, vt uiua aqua ſit.Ciſternæ autem imbribus comcipiuntur Cætera vide in d.l.vnica, ff. de fonte, vbi dicitur in fin.l. De lacu, puteo, & piſcinis reficiendis, purgandis interdictum copetit & omnib. perſonis datur, quibus illud de aqua æſtiua.

Interdictum fraudatorium eſt quo tutoris creditor pupillo tenetur vt ſi eum conſiliis fraudem participaſſe conſtabit, vt fraudaretur. De hoc interdicto habetur .ff.de ſolutio. l.pupilli circa prin. Hoc interdicto etiam tenetur,qui fraudem participando emit à debitori, qui non ſit ſoluẽdo.vt §.itẽ ſi quis in fraudẽ, inſt.de act.

Interdictum de glande legẽda vel alio fructu datur ei,cuius glans vel alius fructus in fundũ alienum ceciderit,vt l.vnica,ff.eod.tit.vt ſingulo tertio die legere, & exportare liceat. Et glandis nomine omnes fructus continentur, vt dicitur in fin. eiuſdem l. vnicæ.

Interdictum de itinere actuque priuato reſtituendo prohibitorium, ad tuendas tantum modo ruſticas ſeruitutes, datur contra prohibentes aliquẽ vti ſeruitute ſua vt ff.eo

dem

dem titulo l. 1. §. 1. & datur confeſſoria contra negãtem ſeruitutem, vt l. ſi forte. §. ſciẽdum ff. ſi ſer. vendi. Et etiam aduerſus eum, qui alium iniuſtè prohibet ſua vti ſeruitute. Imò etiam tunc datur cõfeſſoria, vt d. §. ſciendum, l. præalle. vnde datur mihi, q̃a in itinere actu vel via priuata vſus ſum hoc anno 30. diebus non vi, non clam, non precario, vt ff. eo. tit l. 1. §. hoc interdictum. & hoc ſi fuerit iure ſeruitutis, aliàs ſecus, vt ff. de aqua plu. arc. l. 1. in fin. & ideo a te non debeo prohiberi quo minus vtar interim vel tanto tempore, quo ad vſque de ſeruitute cõſtet. Ait. n. Prætor. Quo itinere actuque priuato, de quo agitur hoc anno, nec vi, nec clã, nec præcario ab aduerſario vſus es, quo minus ita vtaris, vim fieri vero, vt ff. eo. tit. l. j. in princ.

Interdictum de libero nomine exhibendo competit vnicuique de populo ad petẽdum in publicum hominem liberum conrra & aduerſus eum qui liberum hominem inuitum captum dolo malo detinent in ſeruitute. Et proponitur hoc interdictum tuẽdę libertatis cauſa. videlicet, ne homines liberi retineantur à quoquam, pro exhibitione facienda, vt homo producaturin publicum, & tangẽdi videndiq; hominis facultas præbeatur. Et exhibere eſt extra ſecretum habere. ff. eo. ti. l. 3. § ait prætor. Hoc ẽt interdictum competit aduer ſus abſentem, vt l. præal. §. 1. & à quocũq; hoc interdictũ proponi poteſt, quia cuilibet de populo competit, & cuiuslibet intereſt, ne hoc fiat. Nemo. n. prohibendus eſt libertati fauere, vt ea. l §. hoc interdictum 1. & nihilominus lex facit accuſari, vt eod. tit. l. j. in pri. vbi tex. inquit. Quem liberum dolo malo retines, exhibeas, & ff. ad l. faui. de pla. l. non ſtatim §. fi. & C. eodem tit. l. ſi fratrem.

Interdictum de liberis exhibendis, ſeu deducendis datur patrib. vel parentib. cõtra eos, q̃ liberos vel nepotis in ptãte eorũ exiſtẽtes, ſine eorum voluntate detinẽt. Vnde l. 1. ff eo. ti. ſic ait. Ait prætor, qui quæve in ptãte Lucij Titij, eſt ſi is eave apud te eſt, dolove malo tuo factum eſt, quominus apud te eſſet, ita cum eamve exhibeas. Hoc interdictum, & illud de vxore deducenda non ſolum sũt

ex-

ꝓprietatis,vt C.ſi de momẽta.poſſeſſione fuerit appella. l.1.Et ꝙ hæc ſint interdicta momẽtaneæ poſſeſſionis,dic vt no.C.q leg.perſ.hẽnt ĩ iudicio ſtãdi.l.momẽtaneę. Et naturã illorũ prædictorũ ꝓſequere, vt no.ca.paſtoralis. de cau.poſſeſſ.& ꝓpri.& inſ. de interdictis,ꝑ totũ, ꝓut ẽt ſuprà dictũ eſt,in prin.de interdictis.Hoc aũt interdicto põt quilibet minor & ſi impubes. ſit ẽt ſine tutore vti. ff.vnde vi.l.1.§.ſi filius.

Interdictũ ne q̃d in loco ſacro fiat,& ſequẽtia oĩa huiuſmodi,dãtur cuilibet ex populo ad ꝓhibendũ ne fiat,contra quã ꝓhibitionẽ, ſi q̃d factũ fuerit interdicto, ꝙ vi aut clã,ſuis ſũptib. vel deſtruere cogeẽ oẽ,qđ factũ fuerit aut ĩ priſtinũ ſtatũ reducere, vel reddere teneẽ,vt ff.ne q̃d in loco pub.l.2.§ p̃tor.Hoc aũt verũ eſt de hoc,qđ ipſe fecit vel mãdauit,aliàs ſeſus eſſet, vt ff.qđ vi aut clã.l.ſi alius. Vbi hæc ĩterdicta locũ hẽãt, ſigñatio ipſorũ nominũ denotat,vt pupillaris actio eſt, q̃ ius pupilli tueẽ,vt ff.de pupil.act.l.j.Et dic vt ibi ĩ rub. & ff.de iuriſd.omn.iud.l.ſi q̃s illud.Et dãtur ẽt ad intereſſe, vt ff.ne q̃d in loc.pub.l.1.§. j.Interdictũ ne q̃d fiat in loco ſacro, patet. Et quod ait p̃tor,ne q̃d in loco ſacro fit,non ad hoc ꝑtinet, qđ ornamẽti cauſa fit,ſed de formitatis cã.vel incõmodi eſt, vt l.1.§.qđ ait.ff.eo.ti.vbi ẽt l.2.dicit.In muris itẽ,q̃ portis & alijs ſacris locis aliq̃d facere,ex quo damnũ aut incommodũ irrogeẽ nõ ꝑmittitur.

Interdictum ne quid fiat in loco religioſo,patet ſimiliter.

Interdictum ne quid fiat loco publico,uel itinere hoc interdictum prohibitorium eſt,& tàm publicis vtilitatib.quàm priuatorum per hoc proſpicitur. loca enim publica utiq; priuatorum vſib. deſeruiunt iure ſcripto ciuitatisvt l.j.§.j. ff.eo.ti.ubi ſequitur, Publicũ locum Labeo diffinit, vt ad areas,ad inſulas,ad agros, & ad vias publicas itineraque publica pertineat. Hoc autẽ interdictum ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio non pertinet. In his enim neque facere quicquam nec prohibere priuatus poteſt. Res.n. fiſcales quaſi proprie, & priuatæ principis ſunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habet, ſed in hac controuerſia præfecti eorum iudices

dices ſunt, quia hoc interdi-ctum ad ea loca pertinet, quæ publico vſui deſtinata ſunt, vt l. 1. prꝺalleg. §. 2. & 3. De hoc uide ibidem plura eadem, l. & eo. tit.

Interdictum ne quid fiat in mari, vel flumine publico ripa ve eius quo peius nauigetur, aut in via publica quo peius eatur hoc interdictum datur perpetuo omnibus, & in omnes, habet condemdationem in id, quod actoris intererat, vt l. 1. in fi. ff. de via publ. & itinere publico reficiendo, & ſi quid in ea factū eſſe dicatur, vbi lex ſecunda ponit, ꝙ uiam pupblicam populus non vtendo amittere non poteſt, & l. fi. dicitur. Qui viam publicam exarauerit, ab munitionem eius ſolus compellitur. Item flumen à riuo in magnitudine eſt diſcernendum aut æſtimatione circum colentium. Item fluminum quædam sūt perennia, quædam torrentia. Perennia ſunt quæ ſemꝑ fluunt, torrens eſt, quod ex hyeme fluit, & ſi aliqnando in æſtate. Etiam eſt flumen publicum, & flumen priuatum, quæ omnia deſcribuntur in tex. & gl. in l. 1. ff. de flu. & ne quid in flu. ripa ve eius fiat quo peius nauigetur.

Interdictum ne quid fiat in flumine publico, vt aliter fluat quam priori ęſtate fluxit. i. vt aqua fiat altior, depreſſior, & lapidior cum incommodo accolentium, vt ff. ne qd in flu. publ l. 1. in prin. §. qđ autem ait.

Interdictum de no. ope. nun. datur ei, qui prohibetur ædificare, poſtquam ſatis dederit, vt ff. eodem tit. l. prætor ait §. hoc autem interdictum, nā hoc interdictum competit ſi in ſolo ſuo ædificat aliter locum habet remiſſio, vt ff. eo. ti. l. non ſolum. §. ſciendum, & tunc non poteſt vltra ædificari, niſi conſtet eum habere ius ædificandi, vt in §. præalleg. Hoc interdictum, etiam datur in eum, qui non ſatiſdedit, vt ædificet, ff. eod. tit. l. de pupillo. §. ſi plurimū & §. meminiſſe, & tenetur deſiſtere etiam ſi ius ædificādi habet, vt ea. l. §. 1. & §. ſi is, cui. Et ſi poſt ædificauit, totum ſuis ſumptibus tenetur demoliri, vt ff. eodem. tit. l. ſtipulatio. §. ſiue autem. Et interdictum de no. ope. nunt. Imperator nominat edictū. l. 1. ff. eo. ti. vbi dicit. Hoc edictum remediūque operis noui nuntiationis aduerſus futura

ra opera inductum eſt, non aduerſus prçterita, hoc eſt aduerſus ea,quç nondum sūt facta.Nam ſi quid operis factum fuerit quod fieri nō debuit, ceſſat edictum de no. ope.nuntia. & erit tranſeūdū ad interdictum quod vi aut clam factum erit, vt reſtituatur. Et hæc nuntiatio non habet neceſſariam aditionē prætoris. Poteſt.n.quis nūtiare nouum opus & ſi prætorem non adierit. Item pōt fieri proprio, & alieno nomine, & omnibus diebus,ēt aduerſus abſentis, inuitos, & ignorantes, vt hæc clarè ponit tex l.1.poſt princ.ff.eodē tit.vbi ſubditur, Opus nouū facere videtur,propter,quod locum habet nuntiatio, qui aut çdificando de nouo, aut detrahendo aliquid priſtina faciem operis mutat.Er hoc interdictum non omnia opera complectitur, ſed ea ſola quæ ſolo coniuncta sūt, quorum ædificatio, vel demolitio videtur opus nouum cōtinere, ergo non pertines ad hoc edictum, ſi quis in fundo alterius meteret, vel arborem ſuccideret, vel vineam putaret,licet opus faceret, quia ſolum ad ea opera,quæ in ſolo fiunt ꝑtinet nec locum habet ſi quis uetus ædificium fulciat, quia non opus nouum facit, ſed veteri ſuſtinendo remedium adhibet, vt l. 1.præalleg. §. opus nouum cum ſequent. Subdit.Nunc videamus quibus ex cauſis fiat hæc nuntiatio,& quæ perſonæ nuntient,& quib.nuntietur,&ſic quibus locis nuntiatio fiat,& quis ſit effectus nuntiationis quæ per ordinem vide ibidem in d.l.1.

Interdictum de precario(quod reſtitutorium eſt, vt ff. eod. tit.l.2.§ 1.(datur ei qui precario rogauit,& precario habet,imò etiam ſi non rogauit,dum tamen poſſidet, vt ff.eodem tit. l.in rebus. §. 1. & per totam legem. Precarium videtur rogare, & habere,ſi rogauit pro ſe, & habet pro ſuo vel rogauit procurator ſuus vel negotiorum geſtor, & ipſe ratum habet, vt ff.eodem tit.l.certè §. 1.dum tamen accipiat in perſonam ſuam contractum,aliter non vt ff.de acquir. poſſ.l. poſſeſſio.§.finali.datur etiam contra eum qui dolo fecit, vt ff. eod.tit.l.quæſitū, § cum quoque.Et quid ſit prçcarium require loco ſuo. imò dic ut legitur,ff.de precal.l.1.vbi ſtri

ctè

Et cum ſit quoddam directũ & quoddam vtile, directum datur ei, qui eſt bonorũ poſſeſſor. Vtile datur ei, q̃ ſuccedit iure ciuili ex teſtamento vel ab inteſtato, & hoc eſt interdictum reſtitutorium, & adipiſcendæ poſſeſſionis. ff. quorum bono. l. 1. § hoc interdictum. Sunt ergo interdictorum quędam recuperandæ poſſeſſionis, quædã adipiſcendæ, vt ſuprà in principio præmiſſum eſt, & hic deſcribitur.

Interdictum quorum legatorũ competit hęredi ad repetendum legata, quæ ſine volũtate eius legatarius occupauit. repetet itaq; hæres, vt deducat falcidiam, alioquin ſi repeteret ſtatim reſtituturus exceptione doli poterit remoueri, & hoc interdictum vulgo ſic appellatur, & eſt etiam adipiſcendæ poſſeſſionis l. 1. in prin. ff. quo. lega. & qui non reſtituit, in id, quod intereſt, debet condemnari, vt l. fi. §. ex hoc interdicto. ff. eo. tit.

Interdictum de ripa munienda merito propoſitum fuit, nã ripas fluminum publicorum reficere, & munire, vtiliſſimum eſt, ne ob id omiſſum nauigatio deterior fiat, vt l. vnica. §. 1. de ripa mun. & ſequitur in §. 2. De hoc interdicto expreſſum eſt, vt damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caueatur, vel ſatiſdetur, dabitur autem ſatis vicinis. Et in fine dicit tex. Illud notandum eſt, ꝙ ripæ lacus foſsę ſtagni muniendi cauſa nihil prætor cauit, ſed idem erit obſeruandum quod in ripa fluminis munienda.

Interdictũ de riuis eſt vtiliſſimũ, q̃a riuos, ſpecus & ſepta reficere & purgare p̃tor aq̃ ducendę cauſa permittit, dũ tamen non aliter aquam ducat, quàm priore æſtate fluxit: vt l. 1. in principio ff. de riuis. Et ſequitur in. §. 2. Riuus eſt locus per longitudinem depreſſus quo aqua decurrat. Specus autem eſt locus, ex quo deſpicitur, inde ſpectacula ſunt dicta, & dicit ibi gl. Specus eſt locus altus à terra ædificatus, ex quo ducitur aqua. ff. eodem titu. l. Seruius autem. Sed q̃ñque ponitur pro foſſa, qua recipitur & colligitur aqua. Et in authoribus ponitur ꝓ loco vmbroſo, & tenebroſo, ſecundùm Azo. ſed ſecundum Hugo. dici-

tur ſpecus eſſe fouea habens vndiq; locum eminentiorē, vnde poſſit proſpici aqua in fundo collecta, vt ff. de aqua plu arcen. l. ſupra iter. & capitur pro ſubterraneo meatu. l. Seruius. in princ. & §. 1. eodem titulo. Septa vero ſunt quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæ ve ex flumine cauſa, ſiue ea lignea ſint, ſiue lapidea, ſiue de alia qualibet materia. ff. de riuis. l. 1. §. ait. Et ſubdit textus. Incile eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus, quòd incidatur.

Interdictum ſaluianum competit domino fundi aduerſus colonum in ſua domo habitantem. & eius hæredes de rebus coloni tacite pignoratis pro mercedibus, quas colonus in fundum intulit, vt ff. eodem titulo vbi textus inquit. Si colonus ancillam in fundum pignoris nomine induxerit, & eam vendiderit quod apud emptorem ex ea natum, eſt eius appræhendēdi gratia vtile interdictum reddi oportet. Nam vtile datur ei contra extraneum poſſeſſorem pro adipiſcenda poſſeſſione eorum, quæ tacitè locatori ſunt obligata. Differunt autem inter dictum ſaluianum, & actio ſeruiana, quia intentans actionem ſeruianam ad rem ſibi obligatam reſtituendam, debet probare huiuſmodi rem in bonis coloni fuiſſe eo tempore, quo res fuit illata. Sed hoc non eſt neceſſarium in interdicto ſaluiano, immo ſufficit probare talem rem fuiſſe illatam. Item dicit glo. in §. item ſeruiana. inſtitu: de actio. ꝙ in ſeruiana oportet ꝙ creditor probet de rebus dominum fuiſſe tempore obligationis, ſed in ſaluiano ſufficit, ꝙ ꝓbet eū poſſediſſe nam omnia poſita ab ipſo colono, tacite ſunt domino fundi obligata.

Interdictum de ſepulchro ædificando locum habet, vt quis non prohibeatur ædificare ſepulchrum quo licet mortuū inferre, vt ff. de ſep. ædif. & mor. in ſe. per totum.

Interdictum de ſuperficiebus, quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex exemplo interdicti vti poſſideris. Tuetur itaque prætor eum, qui ſuperficiem petit, & defendit, veluti vti poſſidetis interdicto, & omnia, quæ in vti poſſidetis interdicto ſeruantur, hic quoq;

ſerua.

buntur, vt in l.1.§.proponitur. ff.de ſuperficie, vbi etiã in l.2.dicitur. Superficiarias ædes appellamus, quę in cõ educto ſolo poſitæ ſunt qua rũ proprietas & ciuili, & naturali iure eius eſt, cuius & ſolum.

Interdictum de tabulis exhibẽdis datur omnib. quibus.aliquid eſt ſcriptum in tabulis vel purè. vel in diem, vel ſub conditione, ſiue ſint hęredes,ſiue legatarij,ſiue commiſsarij. Et pertinet hoc interdictum non tantum ad teſtamenti tabulas, uerum ẽt ad omnia,quæ ad cauſam teſtamenti pertinent ſcilicet codicillos, vt l.2.§. hoc interdictum,ff.de tab.exhib.

Interdictum, vt in flumine publico nauigare liceat, eſt quo proſpicitur, ne quis in flumine publico nauigare, nauim ratem ve agere,vel in ripa onerare prohibeatur,ſed vt per lacum, foſſam, ſtagnum publicum nauigare liceat,vt l.vnica.§. 1.in prin. ff.eodem titulo vbi ſubdit Vlpian. Lacus eſt, qui perpetuam habet aquam. Stagnum eſt, quod temporalem continet aquam ibidem ſtagnantem, quæ quidem aqua plerunque hyeme colligitur. Foſſa eſt receptaculum aquę manu factum.Poſſunt autem hæc eſſe publica, & non pualica. Planè qui lacum vel ſtagnum conduxit ſi piſcari prohibeatur, vtile interdictum ei competere Sabinus conſentit,& Labeo, ergo ſi a municibus conductum habet,æquiſſimum erit ob vectigalis fauorem eum tueri,vt l.vnica. præal. ff. vt in flu.pub.na.liceat.

Interdictum vnde vi, locum habet, cum quis poſſeſſionem ſoli per vim amiſit, & datur directè contra deiectorem illi,qui vi de poſſeſſione alicuius rei immobilis deiectus eſt ſine omni cauſa, vt reſtituatur ei poſſeſſio, de qua deiectus eſt, & omnia ablata,imò dato,quòd ibidẽ, eſſent aliqua, quæ penes violentum fuerint mortua, uel aliqua res,quæ caſu fortuito perierunt,non propter hoc liberabitur,ſed in totum condemnabitur ad earum ęſtimationem,quia nec mortalis, nec fortuitus caſus libẽrat deiectorem. Dicit enim l.1.C.vnde vi.Rectè poſſidẽti,ad defendendam poſſeſſionem quam ſine vitio (ſupple maximo (tenebat, inculpatæ tutelæ moderationem

illatam vim propulſare licet & ibi no.& ff.de vi, & vi ar. l 1.§.vim vi. quid ſit vim vi repellere. Et eſt hoc interdictum annale, quia poſt annum non tenetur, niſi in quantum peruenit ad eum. Ex conſtitutione autem grauius tenetur, qui mihi feciſſe detegitur, vbi dolus prohibetur perenniter, & ignorantia excuſatur.

Interdictum de ui, & ui armata, cum interdicto vnde vi, datur, & proponitur ei, qui vi deiectus eſt, Fuit enim æquiſſimum vi deiecto ſubueniri, ergo ad recuperandam poſseſſionem hoc interdictum inuentum eſt. Ne quid enim per vim admittatur in legibus proſpicitur publicorum, & priuatorum, nec non conſtitutionibus principum, vt l. 1.ff.eod.titu.§.hoc intardictum, & §. ſeq. vbi dicitur. Hoc interdictum nõ ad omnem vim pertinet, verum ad eos tantum, qui vi de poſseſſionibus deiiciũtur & ad ſolam atrocem vim, & ad eos, qui de reſolo deiiciuntur, vel de re ſolo cohærenti, vel de ædificio, etiam ſi a ſuperficiaria inſula, quis deiectus fuerit, apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet vbi furti vel vi bo.rap. actio cõpetit. Cætera vide in l.prę alleg.

Interdictum vti poſſidetis locũ habet in reb. immobilibus ſ.ſi de fundi, vel ædium poſſeſſione contenditur, inſtitu. eod.tit.§.ſed interdicto. Nã ibidem in §. retinendæ dicitur. Et quia longe commodius eſt potius poſſidere, q̃ petere, ideo plerunque, & ferè ſemper ingens exiſtit contentio de ipſa poſſeſſione. Habet etiam locum in incorporalibus vt in quaſi poſſeſſione, & datur poſſidenti ciuiliter, & naturaliter, vel etiam quaſi poſſidenti gratia retinendæ poſſeſſionis, & proponitur quoties inter litigatores contentio eſt vtrum poſſideat, quia alteruter magis ſe poſſidere affirmat. Eſt autem hoc nomen vti poſſidetis propriè ad immobilia accommodatum, quia ſolum illa dicuntur propriè poſſideri, eo quòd eis quis pedibus inſiſtat, inde enim appellata eſt poſſeſſio, vt in l. 1.ff.de acq. poſs.

Interdictum vtrobi idem eſt cũ interdicto uti poſsidetis, niſi ꝙ in hoc differunt, quia illud

locum

locum habet, cum quæſtio eſt de retinenda poſſeſſionē rerum mobilium, ut ff.utro bi.l.unica.§.hoc interdictum Sed uti poſſidetis locum hēt cum quæſtio eſt de retinēda poſſeſſione rerum īnmobilium, ut ſupradictum eſt. Et componitur ſecūdùm Azo. & Acc.in gl. 1.l.præalleg. ex utrum, & ubi, & ponitur ubi pro apud, & utrum, pro quem, quaſi dicat, prætor apud quem eſt res mobilis, nec vi, nec clam, nec precario ab aduerſario tempore litis motæ ei uim fieri vero quo minus eum inducatis. Rite enim hoc nomen vtrobi eſt ad mobilia introductū vel attribuitum. Nam mobilia propriè dicuntur apud vel penes nos eſſe, vnde Acc. in gl. vbi ſupra quærit quare diuerſa nomina dantur his interdictis. Et reſpōdet, quia immobilia propriè dicuntur poſſideri. Nam poſſeſſio dicitur quaſi pedum poſitio, ergo merito datur eis vti poſſidetis, quod ad mobilia aptari non poteſt, niſi hodie, qń abuſiuè mobilia dicuntur poſſideri. Vel ſecūdum alios dicitur interdictum utrobi pp verba ſolēnia olim ī hoc iudicio vel edicto reddita. ſ. vtrobi.i.vtrum ibi, vel ibi fuerit poſſeſſio, vel alibi. & plures ſolēnitates circa hoc quę hodie non ſunt in vſu fuere. Et hoc interdicto prætor iubet induci eum in poſſeſſionem, qui ex duobus potior fuerit, & per maiorem partem anni poſſederit, ſm Acc. in gl. 1 l. præall. ff. eo. ti.

Interdictum de vxore ducenda marito, datur marito aduerſus eū, q dolo eā obtinet ſine volūtate mariti, licet ipſa volente ff. eo. ti. l. 1. Alia interdicta patent & exponūtur ſuis verbis incluſis.

Interdictū & ceſſatio quo differāt patet, qa p interdicta ꝓhibetur adminiſtratione ſacramētorū, paucis exceptis, qd tamē nō fit per ceſſationē, in qua ſolum ceſſatur à diuinorum ſolemnitatem.

Interdū dr̄ fieri, quod fit inter diem. i. de die In diem.

Interremptor. i. mediator in emptionibus.

Intereſſe mea ē mihi expedire, uel me dānum uel lucrū qd facere uel capere potui, non feciſſe uel nō recepiſſe, uñ hoc uerbū inter eſt, īperſonaliter pt poni ī cōſtructione. Et qñq; cōſtruit cū ꝓ nominib. poſſeſſiuis. & tūc exigit ablatiuos fęmi. gñis hoc mo

do mea intereſt debitum ſol
ui die ſtatuto. Similiter dici
tur tua, ſua, noſtra, veſtra
intereſt. Et illorum prono
minum ablatiuos regit, ca-
ptum pro pertinet. Cùm ve
rò conſtituitur cum cæteris
dictionibus, tunc exigit geni
tiuum ſingularem vel plura
lem, verbi gratia illius inte
reſt rem ſuam non perire.
Regis inrereſt regnum ſuum
gubernare, reip. intereſt ne
crimina maneant impunita,
litigatorum intereſt iuſtum
habere iudicem vel fauorabi
lem. Item intereſſe hoc ver
bum pro nomine neutrali
ponitur, & quandoque ſigni
ficat damnum, quod euenit
quandoque lucrum amiſsū.
Damnum, quod accidit, ver
bi gratia Perſuaſiſti familiæ
meæ, quòd de domo vel
poſſeſſione cederet, quod fa-
cto damnum mihi euenit,
tu teneris ad intereſſe mihi
præſtandum, ideſt damnū,
quod paſſus ſum, reſarcien
dum. Item de lucro amiſſo
ponitur exemplum. Debui
ſti mihi ſoluere centum au
reos Romæ, tu ſolue deſide-
ras Baſileæ, æſtimandum eſt
quantum interſuerit meā
pecuniam ſuo loco mihi ſo
lutam fuiſse ideſt lucrum,
quod ex mea negotiatione
in eo loco facere potuiſsem.
Et hæc actio, per quam hoc
fit, dicitur arbitraria loci.
Sed notandum quamuis lu
crum amiſeris, non ideo dā
num paſſus es, quia damnū
dicitur à demando. ſcilicet
quando ex facultatibus ali
quid demitur, aut ex ꝓpria
ſubſtantia diminuitur, ita
quod damnum pateris, quā
do rebus tuis aliquid decre
ſcit, non quando non accre
ſcit, rebus tuis. Vnde inte
reſſe eſt damnum emergens
vel lucrum ceſſans ſuper eo,
quod dari vel fieri omiſſum.
eſt verbi gratia in Papia da
re mihi pecuniam promiſiſti
tali die, & non feciſti, hic dā
ni, & lucri ratio eſt haben
da. Damni, quia in mora
fuiſti, & non ſoluiſti die ta
li, ſicut promiſiſti, vnde non
habui vt ſoluerem, quare pœ
nam incurri, & damnum, qđ
non incurriſſem, ſi mihi loco
& termino præfixis ſoluiſſes
nec damnum hoc paſſus eſ-
ſem. Lucri etiam conſidera
tio habenda eſt, quia ſi mi
hi in loco, & termino debitis
ſoluiſſes, mercimonia cōpa
raſſem, & multa lucratus fuiſ
ſem. Eſt ergo inrer eſſe æſti
matio damni, quod taliter

euenit

euenit, vel lucri, quod ceſſat ex eo, quod aliquid tibi non datur vel non fit ut debet.

Intereſſe conuentuū eſt ſcilicet cùm non facis, quod promiſiſti mihi, vel cū ñ fecero, quod promiſi tibi. Aliud intereſse eſt commune. ſcilicet æſtimatio communis damni vel lucri, quod euenit, uel ceſſat. Aliud ſingulare. ſcilicet æſtimatio quæ euenit ex ſpeciali caſu vel vtilitate. vide de hoc Spe. in ti. de fru. & intereſſe.

Interlocutoria ſententia. Req. infrà, ſententia. Et breuiter eſt omne verbum iudicis faciens ad cauſam, vt not. in capit. cum olim. de teſti. & auth. de litigio. §. ad excludendas, col. 7. & l. 1. ff. de re iudic.

Interpellare quandoque idem ſonat, quod interrumpere, vnde dicitur, ꝙ per li. conte. interpellatur. ideſt interrumpitur actio, poſſeſſio, vel pręſcriptio. Item interpellare idem eſt, quod monere, vt dicendo. Dies interpellat pro domino. ideſt monet cap. potuit, in fi. de loca. & condu.

Interpollare eſt in nouam formam mutare. l. præcipiunt de ędi. edi. tractum à fullonibus qui poliendo curandoq; vetera veſtimenta quaſi nouam ſpeciem è vetere fingunt.

Interpretatio eſt multiplex, vt c. 1. de poſtu. præla.

Interpretatio triplex eſt, quędā probabilis, & non neceſſaria vt magiſtri. l. vnica. C. de profeſ. qui in vrbe Conſtanti. Quędam eſt neceſſaria, & non generalis, vt iudicis. l. nam vt ait ff. de leg. Quædam eſt ꝓbabilis neceſſaria, & generalis, ſed non in ſcriptis redigēda, vt ſunt conſuetudines l. ſi de interpretatione, ff. de leg. & c abbate, extra de verb. ſignificatio.

Interrogatoria ſunt, quæ facit pars teſtibus productis cōtra ſe, & dantur ſuper articulis, de quibus præmiſſum eſt, & formantur per circunſtātias cauſæ, & perſonarum, vt eſt gl. in c præſentium. de teſti. lib. 6.

Interritura eſt damnum rei detritæ. l. vlt. de pig. act.

Interuertere eſt rē cōmodatam depoſitam, aut aliter. nobis creditā. dolo malo, ne ad dominum redeat efficere. Aliquando idem ſignificat qđ ſubuertere & euertere, vt in l. tute las & in l. amiſſione, de cap. di.

Inteſtabilis dicitur, qui nec teſtm̃ facere, nec teſtis adhiberi põt, item is, cui alius teſtimonium dicere nequit. l. is cui. §. vl. & l. cũ leg. de teſt.

Inteſtato, aduerbiũ, i. ſine teſtõ.

Inteſtatus dicitur, qui omnino non fecit teſtm̃, vel ſi fecit, non ritè, vel poſtea rupit ex certis cauſis, vel ſi ex iſto teſtõ nemo ſit hæres. inſtit. de hær. q̃ ab inte. defun. in prin.

Inthronizatio eſt alicuius in ſuã dignitatẽ, vel ſuũ thronũ introductio vel inueſtitura:

Intra dictio eſt incluſiua, & iõ cui legatur, ſi intra diẽ mortis eius aliqd dederit, ẽt dando eo die, quo moritur legatum conſequitur, l. ſi quis ſit. de verb. ſign.

Intruſi dicuntur, qui non per electionem canonicam, ſed ꝑ violẽtiã occupãt honores, officia, vel eccleſiaſtica beneficia.

Intruſus dicitur ille, qui eſt poſitus autoritate ſuperioris nõ habentis poteſtatẽ conferendi. Do. de S. Gemi. in c. ꝓpter 19. diſ. in vlt. col. Adde, ꝙ nõ hñs aliquẽ colorẽ in bñficio dr̃ intruſus, & q̃ hẽt ſine autoritate ſuꝑioris, & q̃ eſt depoſitus à bñficio, & remanet in eo, itẽ ille, q̃ eſt electus, & miniſtrat ante confirmationẽ, vt in c. 2. de reſt. in int. & ibi Abb. in col. 1. Item eſt intruſus, qui commiſit crimen depoſitione dignum, glo. 2. in c. cum ſuper. de cauſa poſ. & propr. Item intruſus dicit, qui habet beneficium ablatũ alteri iniuſte. c. tanta de exc. præla. & de hac materia vide latè Fel. in c. veniens, de acc. ver. no. ꝙ intruſus.

Intruſus in beneficio dicitur ille. qui ſine autoritate illius, ad quẽ ſpectat collatio, illud tenet. in c. q̃a diuerſitatem, vbi Pa. in 2. no. de cõnc. ꝑb.

Inualeſcere. i. ualde valere, & creſcere & abundare.

Inuentarium dicitur libellus, q̃dam, a quo oĩa bona hæreditaria, quę apud aliquem inueniũtur, conſcribuntur, & oĩa in illo libello cõtinentur, vt ſciatur quãtũ eo tẽpore vel die quo ſcribebatur, in bonis ſuis cõtinebatur. Et tutũ eſt hæredi, ꝙ faciat, quia ſi fecerit, vltra vires hęreditatis nõ ꝑt onerari, ſi nõ fecerit, oĩb. legatarijs legata reſtituere oportet, & cogetur etiam ſi excedant vires, & facultates hr̃ditatis. Etiã põt fieri ĩ aliis factis nedũ ĩ reb. hr̃ditariis. Et ẽt inuentarium quoddã genus inſtrõrũ. Bř no. ꝙ inuentariũ eſt ſcriptura, quam hęres

hęres in choare debet infrà triginta dies poſt mortẽ teſtatoris, vel poſt quã ſcit ſe inſtitutũ hr̃dẽ, & ibi ſcribeř oẽs res defuncti ſub teſtib. eáq; perficere infra 60. alios, dies vel infra annũ ſi res ſint remotę, & tũc nõ tenebiť creditorib. vltra illud, qđ inuentũ fuerit ĩ hr̃ditate. Si aũt nõ fecerit inuentarium, tenetur in ſolidum. Et pro hoc vide in gl. inſt. de hæredum quali. & diffe. §. ſed noſtra.

Inueſtitura eſt alicuius in ſuum ius introductio, & eſt ꝓpriè poſseſſio. Sed abuſiuè dr̃ inueſtitura, qñ dñs haſtam uel aliquid corporeum prębet vaſallo dicens ſe per hoc facere inueſtituram, vt in li. feu. ĩ ti. qd ſit inue. Olim autem dicebatur, de ꝓuiſione, qua Imperator ꝑ vrbẽ R. inueſtiuit Archiep̃os, & Epiſcopos per annulũ, & baculum, requi. ſuprà. Inſtituere.

Inumbratam quietem furioſi dixit Celſus in l. quod meo. §. 1. de acq. poſs. qui aſpectu ſanæ mentis videbatur.

In vniuerſum, i. generaliter.

Inuolare, i. furari, à vola dictum quod manum ſignificat.

Et ita apud Calliſtratũ accipiť, ff. de inc. rui. nau. l. expugnať, cũ vela cõſcindũtur, aut aucoræ inuolantur de mari.

I *ante* P

Iperbolica locutio eſt exceſsus veritatis, vt Frigidius, glacie pectus amantis erat. Ouidio in Epiſt.

Hyperbolica rectius ſcribas, de quo vide ſuprà ſuo loco.

Ipſa, de hoc relatiuo vide Ioa. And. in q. poſita ſuper regul. contra eum, &c. in 2. ar. de regul. iur. lib. 6.

Ipſe, i. ego, ff. quod met. cauſ. l. metum autem, §. ſed licet.

Ipſo facto, hæc clauſula idem importat quod ipſo iure. iure. Bar. in l. 1. de iis, qui notãtur in infamiam.

Ipſo iurè, de hac clauſula vide glo. in §. in bonę fidei, & ibi Iaſ. inſt. de act. & Bar. ĩ l. ſi mater, C. de ſuis, & leg. hęred.

I *ante* R.

Irenarchę dñr, qui diſciplinæ publicę, & corrigẽdis moribus pręficiũtur, vt milites, ꝗ vadunt perquirere latrones. Et dñr quaſi arcentes iram, vel quia iræ ſumendę in turbatores publicę pacis gerunt monarchiã ſm̃ quod accipitur, C. de ire narchis, lib. 10.

Imò uerò itenarcha dictio Græca

ea eſt compoſita ab ei rene, quod eſt pax, & archos princeps, quaſi dicas pacificatorem, ſiue pacis conciliatorē, ſeu qui ſedandis ſeditionibus electus ſit.

Irinum, vnguenti ſpecies, l. in argento, de au. & arg. leg.

Ironia eſt, cum quis minora de ſe dicit quàm ſint. etiam eſt cùm quid per deriſionem, id eſt per contrarium dicitur, & ſic eſt figura, de qua, & multis aliis vide gl. bonam in c. forus, de uerb. ſignificat.

Irregularitas eſt nota, ſiue impedimentum canonicum ex facto, ſiue defacto proueniēs quo quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & iam promotus in eis miniſtrarē prohibetur, & degradari ſiue deponi quandoque meretur. Vel ſic. Eſt habilitas quędam canonica, per quam quis efficitur inhabilis ad ordines ſuſcipiendum. Et dicitur ab in ideſt, non mutando n, in r, & regula, quia non poteſt exigere regulas ab apoſtolis, & aliis ſummis pontificibus.

Irrepere, id eſt latenter in valeſcere.

Irriguum, capitur actiuè, & paſſiuè, hoc eſt, & proeo, ex quo quid irrigari poteſt, vt irriguę fontium aquæ, l. 1. C. de mancip. & colo. patri. & pro eo ipſo quod irrigatur, l. diuortio, §. quod in anno, ff. ſol. matri.

Irritum teſtamentum, vide teſtamentum irritum.

Irrogare, ideſt inferre, vnde dicitur crimen vel damnum irrogat infamiam vel mortem id eſt infert. C. ex quib. cauſ. inf. irrog. in rub.

I ante S.

Iſoſtates, æqualitatis recognitor, l. 2. C. de ponde.

Iſthmus, terra oblonga, & anguſta inter duo maria.

I ante T.

Ita, eſt dictio conditionalis, ſecūdū gl. in l. Iulianus, 2. de cōditio. & demon.

Itaque no. Io. Calde. in comento Decret. c. poſt ceſſionem, de probationib.

Item, hæc dictio ex ſuo ſignificato ſignificat adiectionem, cōiunctionem, ſeu continuationem, de qua Bartol. ff. de public. & vect. l. 1. in principio. Eſt etiam repetitiua ſeu repetitionis ſignificatiua. Repetit autem illa, quorum repetionem ſignificare concludit quodlibet medium probabile, verbi gratia, teſtator dicit,

lego

lego Titio fundum Seianum ſub conditione. Item fundũ Seianum hæres meus dare damnas eſto.intelligitur ſub eadem conditione,vt l.in re petendis,ff.de leg.3.& ſumitur ſignificatum ex dictione item, & ex oratione ſequente,quæ eſt declaratiua,præcedentis.Et idem dic in die,vel in alia qualitate poſita in oratione præcedenti , quia repetitur,& in ſequenti.Item ibi, teſtator dicit lego Titio fundum Seianum ſub conditione.& poſt ex interuallo dicit item fundum Seianum Titio lego.hoc caſu legatũ valet,& videtur primum reuocatum,nec videtur repetitio conditionis, vt l. non ad ea, ibi cùm dicit ſi prius ſub conditione,ff.de condi. & dem. quia hæc diſpoſitio debet addere, & operari , quòd non fieret ſi conditio repeteretur ideò teſtator videtur à conditione receſſiſſe , & purè legare voluiſſe. Item ibi teſtator pluribus legatis factis filium hæredem inſtituit , & adiecit, quod ſi ipſe filius abſque liberis diſceſſerit , relinquo Titio centum. Item relinquo Titio domum . Item relinquo Sempronio fundũ. Prædicta conditio ſi deceſſerit,intellligitur repetita ĩ duobus ſequentibus legatis , & ſic obtinet in tribus prædictis legatis, quia ſumitur ſignificatum ex legatis purè prius factis, & ex ſignificato conditionis . Nam ex conditione ſignificatur quod teſtator non vult plus grauare filium,ſi vixerit,ſed vult grauare in ſequentibus ſub illa conditione ſi deceſſerit,facit l.ſi ita ſcriptum,ff. de libr. & poſthum.

Iter eſt ius eundi vel ambulandi hominis, ſiue homo eat ſolus ſiue vehatur ſella vel lectica vel in equo,vel in quouis animali . Seorſum verò non poteſt iumentum ſecũ agere , vel vehiculum ducere , qui iter tantum habet . Quandoque tamen iter dicitur vulgariter ipſum ſolum', per quod itur , vel tramites vel calles tranſeũt, ita quod qui actum habet, habet , & iter, & commoditatem itineris,& non econuerſo, vide infrà de uia, & inſtitutione,de ſerui.in princi.

Iterato quid importat,no. Arc. 71.q.3.c.ſi quis vero'.

Iterum , hæc dictio ſecundùm ſuum proprium ſignificatũ denotat actum geminatum, quod not. pro ſtatutis permitten-

mittentib. aliquid iterari, vel punientibus, facientem aliquid iterum, habet enim locũ ſtatutũ in geminante actum quandoque ex natura actus cui adiicit, exponitur. l. quoties opus fuerit, gl. & ibi doc. in c. ſua nobis, de appe. & Ange. Aret. in proœ. inſt. in ver. quorum, & doct. in l. veluti, ff eod. & l. fideic. §. ſi quis decem, ff. de leg. 3. vbi ſi teſtator legat decem Titio, & ſi ꝑ dixerit, iterum legat, non intelligitur vltra duas præſtationes, quod facit ad quęſtionem, qñ arbitro datur poteſtas prorogandi, compromiſſum ſemel, & iterum, non n. intelligitur in infinitũ, ſed pro duab. vicib. tantùm, ſecũdum Bal. in d. c. ſua nobis, in fin. facit qđ no. ĩ l. ſi finita, ff. de dam. inf. vbi plenè ꝑ doc. Itidem, i. ſimiliter, C. de eman. lib. l. pe. de in iur. l. fin. Aliquando, id eſt tantũdem. C. de app. l. quoniam iudices, Itinerarchæ dicuntur itineris cuſtodes, à verbo eo is, & archos græcè, id eſt princeps latinè, hoc nomen trahentes, quia ad prouinciarum tutelã ꝑ ſingula loca pacis, & quietis faciunt ſtare cuſtodiam, l. 1. C. de cu. reo.

I ante V.

IVdæi dicuntur, qui Moſaicam legem ad literam imitãtes tenent, ſe circuncidẽdo, & alia legalia faciendo. Et dicũtur à nomine dignioris tribus, ſ. Iudæ, qui inter alias tribus bellicoſior erat, & in bellis primam aciem, & regni vel regis priuilegium obtinebat.

Iudex dicitur, quaſi ius dicens ppřo, ſiue qđ iure diſceptet. Iure aũt diſceptare eſt iuſtè iudicare. Non eſt ergo iudex, ſcilicet bonus, ſi non eſt in eo iuſtitia, vt in capitul. forus, §. in omni quoque negotio. de ver. ſign. Et iudex eſt, qui ex iuriſdictione propria aut ſibi delegata, & commiſſa ius habet ſuper cauſas litigiorum vel litigatorum cognoſcendi, & qui ex propria iuriſdictione illud habet, dicitur iudex ordinarius, ſed ꝗ ex delegata dicitur delegatus, & extraordinarius.

Iudex ordinarius eſt ille, qui poteſtatem iudicandi à ſe iure ſuo, hoc eſt eo ipſo, ꝙ eſt talis, vt ep̃us, baliuus, præſes ꝓuinciæ, & conſimiles.

Iudex delegatus eſt ille, qui habet poteſtatem de cauſa aliqua cognoſcendi ab aliquo

ſibi commiſſam qui etiam dicitur iudex extraordinarius.

Iudex competens dicitur, qui cauſæ iuriſdictionem habet cum exercitio, dato ꝙ per exceptionem poſſit elidi, ſiue exceptio contingat perſonã, vt quia ſuſpectus, ſiue iuriſditionem, vt quia reſcriptum ſurreptitiũ eſt, vt eſt gloſ. in cle. cum lit. vt lite pendente.

Iudex incompetens eſt, in quem licet conſenſerimus, id tamẽ quod ab ea ſtatutum eſt, firmitatem non habet iudicati, vel quia ipſe nullam iuriſditionem habebat, vel quia inter error in adducendo vel adeundo ipſum, vel quia vi compulſus ſum in eum conſentire. In ſumma iudex incompetens eſt idem qui nõ ſuus.

Iudex compromiſſarius. Require ſuprà arbiter.

Iudices chartularii erant olim, qui ab Imperatore priuilegiati erant, vt qui vellent coram eis litigare poſſent, ſed ipſi non poterant cogere aliquem ad litigandum coram eis. Et dicuntur hodie etiam iudices ordinari creati à comite Palatino qui non habent adminiſtrationem niſi habitu, vt not. l. prima, ff. de iudic. & l. fin. C. ubi, & apud quem cog. & integr. inſtitut agitant. ſit.

Iudices domeſtici. Require ſuprà domeſtici, & aſſeſſores.

Iudices pedanei dicuntur illi, quorum officium eſt de minutis cauſis, & infimis cognoſcere, & inutilibus, vel uilib. licet ordinarii, & dicuntur à pede, qui eſt extrema pars corporis. Maiores verò cauſas debent, & tenentur maiorib. referre, eùm ipſi per ſe non poſſint terminare, C. de pœ. iud. l. 2.

Iudicem delegare eſt vice ſua alium de cauſa cogniturum conſtituere.

Iudicatum facere dixit Celſus in l. final ſi cer. petat. pro parere ſententiæ, & ſoluere ꝙ ſolui, debet pronunciatum fuit.

Iudicatum ſolui ſatiſdatio, inde dicta eſt, quia interponebatur ſtipulatio, quòd ſolueretur quod iudicatum fuiſſet vt inſtit. de ſatiſ. in princi. Et huiuſmodi ſtipulatio tres, clauſulas cõtinet, vt eleganter perſequitur Vlp. in l. iudicatum, ff. iu. ſolui.

Iudiciũ, hęc dictio multipliciter ſignĩat. Primò modò idẽ ẽ, ꝙ caſus fortuit⁹, vt dr̃. Hoc diuino iudõ venit. Scd̃ò ẽ diſcretio, vt dicendo in pueris non

eſt iudicium, facit inſtit. qui non eſt permiſſ. fam. teſtam. §. prçter ea. Tertio eſt actio, vt cum dicitur iudicium fami. herc. ff. de iudi. in l. in familiæ. Quarto eſt vltima voluntas teſtatoris. Quinto eſt iudicium uel ſententia, iudicis, l. 1. C. de re iudic. Sexto ponitur pro examinatione uel deliberatione. Septimo, pro autoritate. 43. diſt. capitulo 2. Octauo quandoque pro pœna. 50. diſtin. capit. & purgabit. Nono, capitur pro inſtantia uel ordinatione cauſæ diſcutiendæ in iure coram iudice: ſic ſumitur in titul. de iud. l. properandum, §. 1. C. de iudic. & ff. eodem titu. l. proponebatur, & in hac ſignificatione diffinitur ſic, iudicium eſt actus legitimus trium perſonarum ſcilicet iudicis, actoris, & rei ſuper eadem quæſtione, aut ſuper eodem iudicio contractus, de verborum ſignifi. c. forus, in gloſſ. Et dicitur iudicium quaſi iuriſditio, ibidem, & ſecundùm Gof. deſcribitur ſicut arbitrium exceptis his. Primo, quod iudicium eſt de ciuili, & criminali, ſed arbitrium de ciuili tantum. Secundò, quòd iudicium neceſſariò, arbitrium verò uolunt ariè ſubditur, & prius inquiſitio vocabatur: vnde ſecundùm Cardi. Iudicium eſt inueſtigatio, quam ſecundũ iuris ordinem facit iudex ꝑ varios modos ad ueritatem eliciedam, & elicitam cuſtodiendam. vt 30. quæſt. 5. iudicantem oportet. Et quod dicitur actus trium perſonarum, intelligitur verè vel fictè, ſeu repræſentatiuè, quia in notoriis fama repræſentat actorem, & fingitur accuſator: Et nota quod propriè ante lit. conteſt. non eſt iudicium, quia nulla cauſæ diſcuſſio. l. 1. C. eod. titul. & hoc reſpectu cauſæ non autem reſpectu aliorum actuũ iudicialium, vt ſunt examinatio partium, & confeſſio, & cætera quæ bene fiunt ante lit. conteſtatione. imo quãdoque iudicium capitur pro eo quod præcedit ſententiã, vt in capitulo, in iudiciis, de regul. iur. libr. 6. De multiplici ſpecie iudiciorum, vide infrà in verſ. iudicio priuata.

Iudicium contradictorium dicitur, ſi dicerem hoc eſſe conſuetudinem, & tu aduerſarius meus diceres non eſſe cõſuetudinẽ, ut in c. abbate. in gl. fin. de uer. ſign.

Iudicia capitalia ſunt, quibus caput

put eximitur à ciuitate mor te vel exilio, de his vide inſtit.de public. iudic.§. publicorum.

Iudicia publica ſunt de publicis cauſis, & dicuntur quaſi populica, quia cuilibet de populo commiſſa eſt executio, ut contra crimen læſę maieſtatis, in quo omnes de populo poſſunt accuſare. Quandoq; iudicium publicum dicitur iudicium quod intenditur à crimine: de hoc inſt. de pub. iud.in prin.

Iudicia priuata ſunt, quæ ciuiliter tractantur ſiue intentantur. Item de multiplici iudicio, ſcilicet autoritatis, miniſterii, approbationis, &c.not. Arch: 55. diſtin. percepta, & glo.ſuper regula, in iudiciis, de regul. iur. libr. 6. Tangit aliqualiter Arch. 2. quæſtione prima, ſicut. Et ſecundùm Anto.de But. diuiditur tripliciter. primo ratione materiæ ſecundo ratione formę, tertio ratione quantitatis. Vnde ratione materiæ duplex eſt iudicium, aut temporale, aut ſpirituale, aut ciuile, aut criminale. Vnde ſemper dicitur iudicium criminale quando finis tendit ad commodum reipubli. vt fiſci &c. ſiue pœna ſit corporalis, ſiue pecuniaria. Sed dicitur ciuilè dum finis tendit ad commodum partis, gloſ. not.in l.prætor, in principio, ff. de ſep. vio. & fuit opinio Inno.in capitul. qualiter, & quando 2.de accu.& docto. in capit. 1.de iudic. Secundo, ratione formæ iterum duplex eſt iudicium, ſcilicet ordinarium, & extraordinariũ. Tertio, ratione, quantitatis duplex eſt, ſcilicet vniuerſale, & generale, quæ etiam differunt, de hoc plenè in capitulo 2.de libr.oblat. Item iudicium triplex reperitur: primum inter ſanguinem, ſecundum inter lepram, tertium inter cauſam, vt in capitulo, per venerabilem, qui fin.ſint legit.

Iudicium proluſorium quid require infrà ver.proluſorium.

Iudicium accipi olim dicebatur, cùm lis conteſtabatur, leg.is qui ſe, de rei vendicat. cuius locutionis rationem, tradit Alciat. in l. pecuniæ verbum, §.actionis, de verborum ſignifi.

Iudicio ſiſti cautio dicitur, cum promittimus, nos aut aliquē alium ad iudicium venturos & permanſuros eſſe, ut in ff. ſi quis caut. toto tit.

Iugalem poſuit Iuſtinianus pro

vxore,l.conſenſu,§.1.C. de repudiatio.

Iugatio, genus vectigalis, de quo in l. immunitates,C. de agric.& cenſib.

Iumentorum appellatione boues non continentur,l. legatis ſeruis, de legat. 3. Dicta autem iumenta à iungendo eò,quòd currui iungantur,vt ait Alex.in l.boues,de verborum ſignificatione,in quibus ſunt equi,& muli.

Iura prædirorũ appellari ſeruitutes nemo eſt,qui ignoret, ex titu.de reb.corpo.& incorpo.in inſtit. atqui prædia cũ viribus ſuis reſtituere promittit, intelligitur, vt reſtituat eiuſdem bonitatis, ſalubritatis, & amplitudinis, l. quid aliud,ff.de verb. ſign.

Iuramentum eſt affirmatio vel negatio ſacræ rei aſſertione vel atteſtatione firmata ſecundum Gof.vel adhibita religione ſecundùm Placen.& eſt triplex: videlicet,voluntarium.cùm fit extra iudicium neceſſarium. & iudiciale, vt not.glo. inſtitu. de action.§. item ſi quis, & infrà ver.iuſiurandum.

Iuramentum aſſertorium eſt, cum iuratur de præſenti, vel de præterito ſic eſſe,vel non eſſe, fuiſſe,vel non fuiſſe.Sed iuramentum promiſſorium eſt quando iuratur de futuro aliquid daturum vel facturum. Aliquando etiam iuratur per execrationem, vt ſi hoc non fecero, hoc accidat mihi vel filiis meis,aut huiuſmodi. Ponitur ergo triplex iuramentum, ſcilicet promiſſorium, aſſertorium, & confirmatorium, ſecundum Hoſtienſ.in ſumma de iureiurã. De primo in cap. debitores, in capitul.Quintauallis,& capitul.veniens, de iureiurand. De ſecundo in capi. fin.eod. titul.De tertio in capit. cùm contingat,eo d.tit.

Iuramentum calumniæ eſt, cũ quis iurat ſe bona fide, & nõ animo calumniandi agere vel reſpondere, nec egiſſe, vel reſpondiſse.

Iurare conceptis verbis, vide Conceptio.

Iurari dicuntur conſiliarii, vel anciani,vel priores qui regũt vniuerſitatem, & dicuntur à iuramento quod præſtant, vt eorum officium fideliter exequantur.

Iure proprio dicitur aliqua res vendi in inſtrumento uenditionis,quando proprietas trãſfertur in ementem.

Iurgium dicitur quaſi iuris garium,eò quòd hi,qui cauſam

dicunt

dicunt, iure diſceptant. c. forus, extra de verb. ſign

Iuridicus eſt, qui iura dicit ſecū dum Iſi. li. 11. Ety. Et peculiariter hoc nomine appellatū fuiſſe quendam Alexandriæ magiſtratum, indicat manifeſtè tit. de iuriſd. Alex. ff. & C.

Iuris auſpicium, i. exordium litis, vt in c. paſtorali, de cauſ. poſ. & C. de codic. l. vltima. j. reſp.

Iuriſconſulti qui appellarentur antiquitus docet clariſſimè Imp. in §. reſponſa. inſt. de iure. nat. gen. & ciui.

Iuriſditio eſt poteſtas de publico introducta cum neceſſitate iuris dicendi, vel æquitatis ſtatuēdæ, ſm Azo. & dicitur à nominib. ius, & ditio, i. poteſtas. Hæc aūt qñque eſt ordinaria, qñque delegata. Itē alia eſt plena, ſ. ſolius principis. Alia autē ſemiplena, alio rū, videlicet à principe. De hoc vide Spec. eo. tit. C. eo. l. 3. Nota, quòd quatuor dant iuriſditionem ordinariam. Primò, lex inanimata vel canon, & hoc in dubio, ſecus ſi apparet velle dare delegatā. Secundò lex animata, ſcilicet Papa vel Imperator, & non inferior, niſi eps ſuo Vicario. Tertiò, conſuetudo. Quartò, vniuerſitas ap̄pbata, vt mercatorum, cerdonum, & aliorum artificum, qui poſſunt de ſuo corpore creare, & eligere iudicem ordinarium. Similiter vniuerſitas facultatū artiū vel iuriſtarum, de hoc no. circa c. cū ab eccleſiarum de of. ord. Et iuriſditio prout eſt genus, diuiditur in merū imperium, mixtum imperiū, & ſimplicem iuriſditionē, de quibus in litera M. req.

Iuriſdictio ēt alia eſt voluntaria, alia contentioſa. Voluntaria dicitur, quæ in volētes tm̄ exerceri pōt: contentioſa, q̄ etiam in inuitos, vt no in l. 2. de off. proc. & leg.

Iuris præcepta tria ſunt, ſ. honeſtè viuere alterum non lædere, & ius ſuum vnicuique tribuere. Inſtitūta de iuſt. & iu. §. iuris præcepta, conco. cap. cùm deuotiſſimam, 12. q. 2. vbi dr̄. quod ſummum bonū in literis eſt iuſtitiam colere, & vnicuique &c.

Iuriſprudentiam eſt diuinarum & humanarū rerū notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia, iuſti ſ. ad faciendū, iniuſti ad euitandum, quia non ſufficit ſcire quid ſit iuſtum vel iniuſtum, niſi & ipſarum rerum contrarium vel corporalium habeat quis notitiam, ſecundum quam ſecundum, uarias

iniquum,vt inſ.de ſena.ter.in glo.§.1.

Ius etiam dicitur locus, vbi ius redditur,interdum accipitur pro neceſſitudine,vt l.pen.& fi.de iuſtitia.&iure.Aliquando pro qualitate rei inhęrente,l.quid aliud,de verb.ſignificat. item pro commodo, l. quod dicimus,eo.t i.quãdoq; ſignificat facultatẽ,& ptãtẽ, vt cum dr̃ eſt mihi ius eũdi per viam publicã: qñq; ius dicentẽ, vt in ti.de in ius voc. nã in ius vocare, eſt ad iudicem vocare,§.vlt.inſt.de pœna tem.litig.

Ius aureorum annullorum ſecũdum quoſdam dicitur, quod olim liberti annullos aureos ferre non poterant, ſed ſecũdum Azon.eſt priuilegium, quod concedebatur libertis in ſignum ſemiplenæ ingenuitatis, viuebant enim ingenui, ſed moriebantur, vt liberti, C.de iur. ann. aur. in rubric.

Ius aureorum annullorum donare (inquit) Bud. apud antiquos erat id fermè, quod hodie equitem facere dicimus.

Ius canonicum diuiditur in decretum,& decretales, quarũ volumen dicitur extrauagãs in quinq; libris,maximè,reſpectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas ſiue titulos,in quibus pręmittitur materia in generali,de qua tractatur in capitulis ſequentibus in ſpeciali. Sub qualibet autem rubrica ſunt vnum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales vel conſtitutiones, & aliquãdo in capitulis ſunt §§. Vnde quando allegabis aliquid ex decretalibus, nõ allegabis librum, ſed titulum, & capitulum in eodem, & ſi ſit capitulum longum dices capitul.tali. circa principium, medium, vel finem. Vel ſi ſint in capitulis, paragraphi, allegabis tali capit. §. 1. vel 5. Et poſt cõpoſitiones quinque librorum dictorum per magiſtrum Raymundum capellanum Gregorij Papæ 11.circa annum Dñi 1231. elapſis multis annis, videlicet anno à natiuitate vel incarnatione Domini 1233. nonis Martii Pontificatus Bonifacii 8.anno 4.compilatus eſt liber ſextus, non quidem ſextus cũ aliijs quinque partialibus prædictis in vno volumine, ſed liber ſpecialis continens etiam quinque partes, & ſupplens defectus caſuum emergentium

in libris decretalium non cō prehenſorum. Deinde Clementis conſtitutiones, à Clemente Papa V. ſub anno Domini 1311. in conſilio Vienenſi, quod ſex menſibus tantum durauit, conceptæ, & æditæ ſunt, licet idem Clemens morte præuentus, ad publicum non perduxerit. Sed Ioan. Pap. 22. de poſt compleuit, correxit, mutauit, & executioni demandauit. Et fuerunt promulgatæ anno Domini 1329. cal. Nouembris. De hoc vide gloſſa, in proœmio Clement. ſuper verbo Nouembris, & verbo pontificatus. Et dicit Ioan. Andr. quòd iſte liber non debet allegari ſeptimus, ſed debet intitulari Clementinæ, ſcilicet conſtitutiones Clementis V. Sed decretum, quod magiſter Gratianus circa annum Domini 1109. compilauit, diuiditur in tres partres. Prima dicitur diſtinctiones, q͞a eſt diſtinctum per centum, & vnam partes, quarum quælibet habet vnum vel plures canones. quæ vlterius ſub diuiduntur in paragraphos, & verſiculos. Sed ſecunda pars decreti nominatur cauſæ, quia continet in ſe 36. cauſas, à quibus nomen accepit. Quæ vlterius ſubdiuiduntur in quæſtiones, & hæ in canones, qui vltra in paragraphos, & verſiculos ſubdiuidi poſſunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur, in cauſa 33. in quæſtione tertia. Et habet ſeptem diſtinctiones, quarum quælibet habet canones plures, cum paragraphis, verſiculis ſuis. Tertia, & vltima pars decreti nuncupantur de conſecratione, & habet ſub ſe quinque diſtinctiones cum canonibus, vel capitulis, paragraphis vel verſiculis.

Ius ciuile inuenitur, accipi diuerſimodè: vt dicto primo capitulo, ius naturale. Ciuile autē vno modo eſt, quod quiſque populus vel quæque ciuitas ſibi proprium diuina humanaque cauſa conſtituit ſecundum Iſid. lib. 5. Scd̄ò, dicitur ius ciuile lex. leg. 12. tabularum. Tertiò dicitur q̄d ex legibus. plebiſcitis, conſtitutionib. ſenatuſconſultis, prī cipum decretis, vel authoritate prudentum inuenitur. Quartò, dicitur ius, quod nō eſt prætorium. Quintò, dicitur diſputatio prudentum, quæ fuit facta ſub lege 12.

tabularum

tabularum. Sextò, quicquid habemus ſcriptum de iure, Septimò, quicquid iure natu rali vel iure gentium ſubtra hitur, vel quod non eſt ius naturale, nec gentium, & ſic capiendo ius canonicum dicitur ius ciuile, & ſic ſumi tur prima diſtinctione, ius au tem, vt in gl. 1. no. in fin. Et qa ita diuerſimodè ius ciuile inuenitur accipi in iure, de prima acceptione habes inſt. de iure natura li. §. 1. De ſecũda habes, ff. de iuſt. & iure, l. ius ciuile, §. primo hoc igitur. De tertia, & quinta, ff. de origine iuris, leg. ſecunda, §. hæc diſputatio. De quarta leg. ius ciuile, præallegat. in princ. De ſexta, ff. de variis, & extraor. cog. l. 1. §. pro inde. De ſeptima inſt. de vſu capio. in prin. vt eſt gl. in §. ſed in ius quidem ciuile. inſtitu. de iur. natu. gen. & ciui. Item ius ciuile dicitur tripliciter. Primò, pro eo, quod in vnaquaque ciuitate ſerua tur, & ſic dicitur in genere. Secundò in ſpecie dicitur ius proprium certæ ciuitatis, & ſic loquitur. §. allegat inſtitutione. Tertiò, dicitur per excellentiam ius Roma. quando non exprimitur propriũ nomen ciuitatis, & ſic in verſicul. ſed, & quoties inſtitu tio. eodem titu l. preallega. & ſic concordat. §. omnes popu li, cum dicto verſ. in quo, §. dicitur, quòd omnes populi reguntur legibus emulgatis ab Imperatore, in verſ. dicitur, quòd vnaquæque ciuitas iure ſuo propio vtitur, ſed primum intelligitur, de generali, ſecundum de particulari.

Ius ciuile diuiditur in quatuor libros principales, ſcilicet Digeſtum, Codicem, Inſtitutiones. Authenticas. Quibus additur collatio decima, ſeu liber feudorum. Primus ergo liber iuris ciuiles eſt Digeſtum, qui continet leges & ſtatuta Roman. & diuiditur in tres libros principales, ſcilicet. Digeſtum vetus, qđ habet libros partiales 24. Infortiatum, quod habet libros partiales 14. Et Digeſtũ nouum, quod habet libros partiales 12. Quib. cõnumeratis erunt libri partiales 50. Digeſti veteris, Infortiati, & Digeſti noui. Et vocat̃ Digeſtum, ſed et Pãdecta, vel liber pandectarũ, vide ſupra in litera D. Secundus liber iuris ciuilis vocatur Codex, qui continet ſtatuta, ſanctiones, & precepta Imperatoris. E

fuerunt tempore Iuſtiniani Impe. tres Codices, ſcilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus: de quib. Codicib. extrauagãtib. diuus Iuſtinianus animũ ſuum ad Imperiales conſtitutiones dirigens vnum Codicem fieri fecit, quem ſuo felice nomine, intitulauit Codex Iuſtiani, vt in rubri procemii Codicis. Et diuiditur iſte liber in 12. libros partiales, quorum nouem primos, Doctores legere ſolent; ſed ultimi tres, qui lon gè poſt primos nouem compoſiti ſunt raro legi conſueuerunt. In quorum allegationibus, hoc eſt ſpeciale, qđ ad titul. & ad l. cum §. additur numerus, videlicet liber 11. 12. &c. vt C. de mui legulis, & gynecia, &c. libro 12. & C. de dignit. leg. ſi vt proponis, libro 12. Tertius liber principalis dicitur Authenticum, vel Authenticorum, & ſunt quædam excerpta quaſi prędictorum librorum ſummula. Et diuiditur iſte liber in nouem collationes, quarum quælibet ſubdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, ſed in paragraphos. Et differunt authenticum, & authentica, quia authenticum volumen eſt per ſe, ſed authentica eſt lex una uel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo iuri ſuper additus. Et allegatur ſic. C. de epiſc. & cler. authen. generaliter. C. de ſacroſan. eccleſ. authen. multo magis. Sed in authẽtico ſimpliciter allegatur titulus, & paragraphus, vt in authentico, vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. tali vel tali. & ſufficit. Item decima collatio intitulatur liber feudorum, & habet duos libros partiales, quorum quilibet ſubdiuiditur in titulos, & iſti in capitula, & paragraphus. Quartus liber principalis legum dicitur Inſtitutiones vel inſtituta. Et diuiditur in quatuor libros partiales, & introductorius in ius ciuile, & canonicum, maximè quo ad declarationem terminorum, in vtroque iuri vſitatorum, qui tanquam oſtium in domum præbet introitum in ſapientiam iuris. Quare cõſulitur omnibus quaſi modo genitis iuris alumnis lac iuris concupiſcentibus, per inſtitutiones documenta ſua primordialia capeſſere, & nutrimenta, vt tali doctri-

na

na primitus informatis, ſecurius mereantur inhærere ſanctioni Iuſtiniani Imper. Chriſtianiſſimi. Nullus ergo præſumptuosè ſine inſtitutionum doctrina, iuris maximè ciuilis ſublimitates tentet aſcendere, ne corruat ex alio, qui ſatagit volare ſine penna. Et hæc de nominibus, diuiſionibusque librorum principaliū iuris vtriuſque ſufficiant. Et not. quòd ius ciuile tripliciter ſe habet ad ius naturale, & tres operationes circa ipſum, & eius materiam exercet, aliter tamen, & aliter. Nam ius ciuile primo addit ſuper naturalem determinationem per congruos modos, vt eſt videre in delictis, verbi gratia, ius naturale, & eius rectitudo dictat delicta puniri. Inſtitu. de oblat. quæ ex deli. naſc. in prin. ff. de furt. l. prima. Et ita omnia pcepta decalogi ſunt a iure naturali ſuper illis principiis fundata, quæ ponit Iuriſconſultus, de iuſt. & iu. ff. eo. ti. l. iuſtitia §. i. & in procœ. decre. ſcilicet honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere. Secūdò, rectitudo naturalis vult nemini ſubtrahi, quod ſuum eſt, & ius legale diſtinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, ſcilicet actum furandi, fœnerandi, rapiendi, &c. Et vltra hoc oſtē dit, qūo vnus illorum actuū plus vel minus deuiet à rectitudine naturæ, & ſecundū illud maiores ſiue minores pœnas ſtatuit. Tertiò declarat, nā iure naturali rectū eſt neminem cū alterius iniuria vel detrimēto locupletari, ſi tñ hr̃ ex eodē iure, ſi ſit poſſibilis euētus, in quo qs locupletari poſſit cum alterius iactura, ſine tñ eius iniuria, ſicut in præſcriptionibus, & in vſucapione. De iſta triplici operatione loquitur l. ius ciuile, ff. de iu. & iur.

Ius gētium eſt ſedium hoſtiliū occupatio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera, paces, induciæ legatorum non violandorū religio, connubia inter alienigenas prohibita, & ideo ius gentium appellatur, quia eo omnes ferè gentes utunt c. ius gentium. j. diſt.

Ius habere in re, & ius hēre i rē, ſunt diuerſa. de cōceſ. pb. lib. 6. c. fi. & cle. vnica, de ſequeſtra poſ. verſ. nihilominus.

Iuſiurandum quamuis cōpetentius poſſet dici factum iuramentum, vel factum iurati

eo, quod ſuper facto iuratur vel iuſiurandum, eo quod ſuper iure, quod iuranti competit iuratur quaſi ius iuratũ placuit: tamen, vt factum dicatur ius, quia ſuper facto iuris iuratur, adiicitur iurandũ, quia illud debet eſſe iuratũ, quod antea fuerat iurandũ relatione facta nõ ad id, quod fit, ſed ad id, quod fieri cõuenit, l. ius plurib. ff. de iuſtit. & iure. Vel vt dicit Azo. fortè ius ponitur ꝓ religione, qua ſi diceret, iuſiurandum, i. religione firmanda. Vnde iuſiurandum idem eſt, quod iuramentum factum, & dicitur quandoque conuentionale, quãdoque iudiciale, & neceſſarium. Conuentionale eſt, quando à te peto aliquid, & tu negas, tamen defers iuramentum vt iurẽ, ſi. n. in hoc caſu iuro, vocatur iuſiurandum conuentionale, & volũtarium, quia extra iudicium ex conuentione, & volũtatẽ partium abſque alia coactione iudicis præſtatur. Iuſiurandum iudiciale, & neceſſariũ eſt, cùm in caſu premiſſo iuro quod mihi debetur, quod peto, ſcilicet iudice in iudicio mihi conferente, vt iurem. Ex hoc autem iuramento datur actio ei, qui dum peteret rem ſuam, delato ſibi ab aduerſario iuramento vel à iudice, ſuam eſſe rem illam iurauit, ab ipſo. n. tunc peteret rem ſuam actione in factum quæ oritur ex tali iuramẽto. Et dicit Goffr. quod duplex ſte iuſiurandum, ſcilicet aſſertorium, & promiſſorium: aſſertorium triplex eſt ſcilicet uoluntarium, vt eſt conuentionale, ff. eo. tit. l. iuſiurã dum. Neceſſarium, quod neceſſitate à iudice impoſita defertur vel ſuſcipitur, & nõ põt recuſari niſi eſt iuſta cauſa, vt ff. de iureiu. leg. manifeſtæ. Et iudiciale, quod in iudicio defertur, vel refertur à parte parti, quod nõ neceſſariũ ſubire, imo delatum recuſari poteſt hodie, licet olim non potuit recuſari, ſed referri, vnde vide glo. in cap. fi. de iureiuran.

Ius militare eſt belli inferendi ſolemnitas, fœderis faciendis nexus, ſigno dato egreſſio in hoſtes, & pugnæ commiſſo, item ſigno dato recepti, item flagitii militantis diſciplina ſi locus deſeratur. Itẽ ſtipendiorum modus, dignitatum gradus, premiorũ honor, ue luti cum corona vel torques datur. Item prædæ diuiſio, & pro perſonarum qualitatib. &

& laborib. iuſta diſtributio, ac principis portio, vt diſt. 1. ius malitare. & ſm Iſid. lib. 6. c. 7.

Ius naturale eſt quod commune eſt omni nationi, eo quod vbique inſtinctu naturæ habetur, non aliqua conſtitutione facta ab homine, ſed ab ipſo naturæ conditore, vt maris, & fęminæ coniunctio, liberorum ſucceſſio. ſcilicet in bonis parentum, vel etiam per carnis propagationem, non per hæreditatem quia illa ſucceſſio non eſt naturalis, vt eſt gloſſ. ſuper verſic. ſucceſſio. diſt 1. c. is naturale, vbi ponitur hæc diffinitio, puerorum educatio cōmunis omnium poſſeſſio, q̃a iure naturali omnia ſunt cōmunia, id eſt communicanda tempore neceſſitatis. c. ſicut. 47. diſt. & omnium vna libertas, acquiſitio eorum, q́: in cœlo, terra marique capiūtur gl. dicit. Hæc. n. & alia, quæ in nullius bonis ſunt, cedunt occupanti, id eſt conceduntur. item rei depoſitę vel pecuniæ commodatæ reſtitutio, violentiæ per vim repulſio. Nam hoc, & ſi, quid huic ſimile eſt, nunquā in iuſtum, ſed naturale ęquumq́; habetur ſm Iſid. lib. 7. c. 4. Et eſt text. totius c. ius naturale diſtintione 1. & ibi vide glo. huius diffinitionis. Item ius naturale eſt, quod in lege & Euangelio continetur per quod quis iubetur alteri facere, quod ſibi vult fieri, & prohibetur alteri inferre, quod ſibi nolit fieri. diſtintione 1. in principio. & 50. diſt. pōderet aliàs conſideret in princi. & in auth. vt cùm de app. cog. § cæterum. c. dilecti. de maio & obed. Vnde, Quod tibi vis fieri mihi fac, quod non tibi noli.

Sic poteſt in terris viuere iure poli.

Vel aliter, Ius naturale dicitur vno modo maius ex inſtinctu naturæ prouenięns, quo ſingula animalia ad aliquid faciendum inducuntur. Eſt. n. debitū quoddam, qđ natura cuilibet repræſentat & hoc debitū ſecūdùm Iſid. commune eſt oī nationi, eo, ꝙ inſtinctu naturæ, vel naturali conditione vbiq; habeť, & non conſtitutione aliqua factà ab homine. Item ius naturale dicitur inſtinctus naturæ ex rōne proueniens. Et ſecundùm hoc ius omnia dr̄ cōia. i. cōicāda, vt ſuprà dr̄. Itē ius cōe dicitur. induſtria hominū ſtatutū. Itē ius naturale

naturale dicitur æquiſſimũ. Item pcepta naturalia ſũt, quæ in lege & Euangelio cõtinentur, vt non furtum facies, non mœchaberis, ſed, qđ tibi vis, &c. præallega. Ius naturale. in gl. ubi prima deſcriptio data eſt ſecundùm motum ſenſualitatis. Aliæ autem ſecundum motum rationis. Item ius naturale ſecundum gloſ. 1. inſti. de iure nat. gen. & ciui. poteſt dici quatuormodis. Vno modo ius gentium inſt. de re diui. §. ſingulorum: Secundò, ius pactorum. ff. de pact. l. 1. Tertiò, ius contrarium, ſcilicet, quod reſcindit pacta, vt reſtitutio minoris. ff. de mino. l. 1. Quartò, pro inſtinctu naturæ, vt quod in lege Moſaica vel Euãgelio continetur. Item ius naturale in quatuor differt ab alijs iuribus. ſcilicet in origine, in dignitate, ĩ amplitudinæ, & ſententiæ rigore, vt declarat gl. 1. diſtin. 1. nam cœpit ab exordio naturalis creaturæ, & nullam patitur immutationem, & ſi bi omnia communia ſunt, nec contra ipſum fit diſpenſatio, ſed de aliis iurib. ſecus, vt ibi.

Ius quaſi naturale eſt, quod dominus vel patronus habet in ſeruum, & libertum.

Ius patronatus eſt autoritas ſiue poteſtas, quam patronus habet in libertum. Aliter ſecundùm Goſ. eſt autoritas ſiue poteſtas proueniens ex beneficijs ante cõſecrationẽ eccleſiæ collatis. Et prouenit ex tribus, ſcilicet fundatione, dotatione, & ædificatione, vel ſola collatione, vt 16. quæſtione 7. filijs, & c. quicunque 18. q. 2. abbates. Vnde, Patronum faciunt dos, ædificatio fundus. Competit autem patrono aliquid honoris, vt ſi eccleſia non fuerit collegiata præſẽtet. Sed ſi fuerit collegiata, tunc non electioni prælati faciendæ, ſed iam factæ honeſtius patroni poſtulatur aſſenſus, niſi ex ſpeciali conceſſione obtineat, vt partes ſuas interponere debeat electioni tractandæ c nobis. de iu. patro. Item habet aliquid honoris, quia primus in proceſſione incedit, vt 16. q. 7. pię mentis. Habet aliud oneris. quia tenetur defendere eccleſiam ab omnib. oppreſſionib. vt 16. q. 7. filijs. Et habet aliud vtilitatis, qa ſi migret ſeu aliàs vergat ad inopiam alendus eſt de bonis eccleſię vt capit. filiis. præall. & c. qui-

cunq;

cunq;. Vnde, Patrono debetur honor, onus, vtilitaſque.

Præſentet, præſit, defendat, alatur egenus.

Poteſt etiam patronus præter egeſtatem aliquos redditus moderatos habere ab eccleſia, cuius patronus exiſtit. Sine præſentatione inſtitui, quis non debet in ea eccleſia, quæ patronum habet. Et ſi ſpretis patronis hoc factum fuerit, ſecundum rigorem iuris inſtitutio eſt retractanda. eo. titulo c. illud. vel irita nuntianda, & ad inſtituentis verecundiam, inſtitutus amouendus eſt, & alius quem patronus dignũ elegerit ordinandus, vt 16. q. 7. decernimus. Item ius patronatus quandoque aduocatio, quandoq; vice dominatus vel cuſtodia, vel guardia vel ius eſt frequentationis, vel proceſſionis, & quandoque gratia, vt in gloſſ. 1. capit. quia clerici. de iure patro. & ſecundùm Goff. in ſumma eod. titulo vbi ponit ſupradicta. Item plerunque hoc nomen eccleſia pro iure patronatus ſupponit. 16. q. vlt. ſi plures 15. q. 3. nemini, & c. 1. de iure patro. Et ergo ſi quis vtatur tali ſimplicitate verborum, dono tibi eccleſiam vel concedo, intelligitur donare ius patronatus qđ hẽt in ea. c. quod autem eo. tit.

Ius poſcendi eſt ex habitatione domicilii, & communitatis.

Ius prætorium eſt, quod prætores induxerunt, adimendi, ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, vt ff. de iuſti. & iure. l. ius autem. Hoc etiam ius honorarium dicitur, quia qui honores gerũt ſcilicet magiſtratus, autoritatem huic iuri dederunt, vt iuſt. de iu. na. gen. & ciui. prætorum quoque edicta.

Ius priuatum dicitur, quod ſpecialiter ad ſingularem vtilitatem alicuius pertinet, ſecundario tamen etiam ad rẽ publicã, vt in pactis & cõuẽtionibus mutuis priuatorũ ſpecialiter initis conſpicitur. inſtitutione de iu. & iure. §. 2.

Ius publicum conſtat in ſacris ſacerdotibus & magiſtratibus ſecundùm Iſid. li. 5. Ety. ca. 8. ff. eod. tit. l. 1. §. publicũ, & 1. diſt. c. ius publicum, vbi gl. Vel ſic. Ius publicũ eſt, qđ generaliter (alias principaliter) ad publicam deſeruit,

vel

vel^a, ſpectat vtilitatem ve luti in portis vel in muris ci uitatis,& aliis ſacris iudicib. vel ſacerdotibus, vel magiſtratib.aliquid committatur, vel inferatur.

Ius quiritum dicitur a Quirino i.à Romulo, & eſt propriè Romanorum, quia nulli te-nēt hoc ius niſi Quirites id eſt,Romani ſm Iſid.li.5.Ety & 1.diſt.c.ius quiritum.i quo agitur de legitimis hæredib. de tutelis,de curationib. de vſucapionib.Conſtat aũt ius quiritum ex legib. & plebiſcitis,& ſenatuſconſultis,con ſtitutionibus principum, edi ctis ſenatorum, & reſponſis prudentum,vt ſecundùm Iſi do.ibidem.& diſt.2.in prin. vbi de ſpecieb.Rom.iuris,de quibus omnibus lex,plebiſci tum,ſenatuſconſultum, prætorũ edicta,reſponſa pruden tum,&c.quæ ſint require lo co ſuo.& inſtitut.de iu. nat. gen.& ciui.§.conſtant, & ſe qu.vbi hoc ius apud Roma nos tantum reperitur,diſt.1. ius quiritum. Et dicũtur Romani omnes qui Rom.impe rio ſubſunt, ꝑut dicitur,Proprium Rom eſt habere filios in poteſtate,& etiam gẽtiles ſunt ſub Rom.imperio.Nam Imp.eſt princeps totius mũdi,vt ibi gl.

Ius reipublicæ.ſ.alterius quam Rom.eſt ius cuiuslibet ciuitatis, indubitanter ſm oẽs, q̄a ciuitates regulariter vtun tur iure priuatorum, ut ff.de verb.ſig.l.eum qui, & C.eo. ti.in rub.& l.1.in gl.1.li. x.

Ius ſibi facere vel dicere,eſt qđ manifeſtè ſpectat ad iudicis, offici ũ,ſ.qđ à iudice facien dum ſit,ſibi vendicare veluti ſi quis rem ſuam propria ra pit autoritate, putãs ſibi hoc licere,uel ſi pro debito quo teneris alicui is pignus tuũ capit te inuito,ius.n.quod ſi bi iure competebat amittit.

Ius ſingulare eſt, quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem autoritate conſtituentium introdu ctum eſt,l.ius ſingulare. ff. de leg.

Ius ſuccedendi habet hæres,itẽ ius patronatus in bonis liberis

Ius verſutum dicuntur præſtigiæ ſiue captiones uerborũ quib.obumbrantur delicta & dicuntur verſuta ſecundum Azo,quia quis repellebatur ab actioe ꝑ quaſdã uerſutias i.machinationes uerborum. Vel ſm Martinũ dr̃ uerſutũ ad exẽplũ ueſtimẽti,quando eſt illud intus qđ dẽt eſſe ex trà & c.Sic ẽt erat uerſutum.

ius

ius quo illud.qđ erat puniē dū abſoluebať,& quod erat abſoluendum,puniebatur.

Iuſta sūt exeqę.i.ſacrificia,quæ mortuis impēdūtur. & funerādi ſolēnitas.Inde iuſta facere.in l.2. de in ius uo.& in l. pro hærede,de aeq. her.

Iuſtum eſt,quod ea præcepto, vel ſuperioris ordinatione alicui conceſsum eſt,& ſic iuſtum eſt illud, quod ordinatur iure.l.iuſtè,ff.de acq. poſ. Sed iuſtitia eſt habitus ſeu virtus ſupioris ad pcipiēdū bonū ſubditorū.Quare. &c.

Iuſtū ēt aliqñ accipiť ꝓ uero, vt inſt.de lib.in prin.aliàs & pleniorē quādā hēt ſigñatione,ut cū diffinitur teſtm eſſe iuſtā ſententiam, nam intelligimus ꝑ quā ſolēnē, & plenā. Sic dicimus iuſtos filios ex uero, & ſolēni matrimonio procreatos.

Iuſtitia eſt cōſtās, & ꝑpetua voluntas,ius ſuū unicuiq; tribuēs non qaantum ad actum, ſed quantum ad affectum inſti. de iuſti.& iu.in pin. Iuſtitia .n.eſt animi diſpoſitio, & mentis affectus,qua qs diciť iuſtus ut à grāmatica grāmaticus dū ſine pſonarū acceptione vel diſtinctione vult cuilibet,(quātū in ſe eſt)ius ſuum tribuere. Et quot modis dicatur iuſtitia nor. Arch.24.q.1.c.vbi ſana fides nā dicit ibi.Iuſtitia eſt æquitas tolerandi inopiā, & temperāntiam habere in abundantia.Item eſt patriam, & ſocios defendere, quia uera iuſtitia cōpaſſionem habet, & nō ex odio,ſed bono zelo exercēda.&c.ut ibidē. Item iuſtitia ſic deſcribitur. Eſt habitus bonus tribuens cuique ſuā dignitatem,deo religionem,parenti obediātiā maioribus reuerentiam,parib. cōcordiam,minorib.diſciplinā. ſibiipſi caſtimoniam, & pauperib.ſeu miſeris compaſſionem operoſam. Dicit ergo Tullius,ꝙ iuſtitia eſt habitus animi, cōmuni utilitate ſeruata, ſuam unicuiquæ tribuens dignitatem.Et Plato dixit ꝙ iuſtitia eſt uirtus, quæ plurimū pt in his, q̄ minimū poſſunt. Item ſic, eſt animi congrua diſpoſitio in ſingulis reb.rectè di iudicans cās, vide gl.inſt.vbi ſuprà. Vbi etiam dicitur,ꝙ iuſti. eſt mater iuris.

Iuſtitiarii sūt qui deputātur ad iuſtitiā faciēdā.& eſt vulgare apulię.vt ī c.ex literiſde pig.

Iuuenes appellanť. q adoleſcētiū ętatē exceſſere,quo ad īcipiāt inter ſeniores annumera

n

ri.l.non aliter.de leg.3.
Iuxta aliquando exponitur, id eſt prope uel à latere, extrà de maio.& obe.c.ſolitę verſ. hæc autem ſi prudenter. Aliquando, ideſt ſecundum, vt iuxta verbum apoſtoli, id eſt ſecundum, extra de baptiſ. c.maiores, circa prin. & dic quod quandoque ponitur ſimilitudinariè, vt tu viuis iuxta Petrum.id eſt ad ſimilitudinem Petri. Aliquādo ſignificat vicinitatem tēporis, vt iuxta feſtum paſcatis, ideſt prope. & vide no. extra de ver.ſign.Item adde quot modis iuxta ſumatur. Bart.in l. 1.ff. de teſta. in extraua.ad reprimendam, in ver.iuxta.

K ante A.

Kalendæ ſunt certi dies menſium à calo græcè, quod eſt voco latinè, vt not.in l.qui ante Kalendas, & in l.eum, qui.ff.de verb.oblig.quia ꝓmiſſio talis, ꝓmitto ante kalendas, dupliciter accipi poteſt ſcilicet ante finitas. & in dubio interpretatio dēt fieri contra ſtipulatorem. l. veteribus.ff.de pac. l.quicqd aſtringendæ.ff.de ver.oblig. Ergo perinde eſt ac ſi ꝓmiſiſſet ante kalendas finitas, & tunc benè ſequitur, quòd, qui aliquid promiſit ante kalendas ſit illi ſimilis, qui promſit kalendis. Et allegātur iſti tex.cum ratione præmiſſa in argumentum ad teſtes concordandos, quorum aliqui deponunt ante guerram, alii poſt. vt qui dixerunt poſt, intelligantur poſt incœptam, & qui ante, intelligantur ante guerram finitam. Sunt ergo Kalendæ prima dies in quolibet menſe, ſic dictæ à verbo græco calo, id eſt voco, quia Romani habebant præcones, quos prima die menſis mittebāt per terram dicentes, vocat vos ſenator ad nundinas. ꝑparate vos, de hoc eſt gl. no. in l.cùm biſextus.ff.de verb. ſignifi. quæ etiam declarat nonas & idus, de quibus uide in fine primi liberi cōputi chirometralis, & in aliis. Itē in fine li.6.in gloſ.i.ſuper data libri.

kalēdarium, liber erat rationū, in quo fœneratores nomina debitorum deſcribebant, ſic appellatus à kalendis, q̄a eo die fœnoratores pecunias mutuabant, & quas preteritis Kalendis fęnerauerant, cum vſuris exigebant.

Intra

Intra quinta kalendas dare ꝓ mittens,videtur promittere ſe intra quinque menſes da turum . l. 1.de verborũ obli. ſecundum Alc.li.2. Parer. c. 22.Qui verò intra kalendas dare ſpondet,ſimilis eſt ei, q kalendis dare promittit. l. ſi ita.de uer.oblig.

L ante A.

LAbarum ait Alciat. eſſe ſpe ciem uexilli aliis nobilioris, quod ante Imperatores ferri & à militibus adorari moris erat.

Labes,à lapſu dicitur, unde & pro hiatu terrę capi ſolet,ut in l.ex conducto §. 1.ff.loc. ſecundùm Bud.ibi.

Labra ſunt imagines, quæ di ſtillant aquam,ſalientes ſ.a- quę,& fiſtulæ,quæ ſalientib. iunguntur.

Delyria ſunt.quæ hic autor de labris affert,nempe Accur. ſecutus,ff.de act.emp.& uẽ. l.limes(ſeu ut nos impreſſi mus,funes)& labra, in gl. & tex.Sunt n.labra apud Iuriſ. loco iam citato , crateres lapidei,quibus aqua ſaliẽs ex ſiphunculis concipitur. Vide Bud.in l.iam citatam.

Lacunaria plerique accipiunt pro elegantioris tecti fabri ca l.quæſitum.§.ſcalæ , de fund.inſtr.

Lac dicitur fructus induſtria lis,ſecundum Bartol.in l.ex diuerſo. in repe.ff.de rei uen di.& idem dicit de lana ibi dem.

Laicus eſt ſęcularis, & de popu lo, & qui non habet ſacros ordines, cap. duo ſunt 12. q.2.gl.in c. 1.de proc in 6.& dicitur a laos græce , quod eſt populus latinè, ut in d. capit.duo.

Lanio,onis,eſt macellarius uel beccarius, à laniando ſic di ctus, quia dilaniat, & dilace rat animalia, & per fruſtra carnes incidit & uendit, uel eſt ille,qui lanam ſeparat a coriis beſtiarum . & exuit ſi ue excoriat beſtias. Et ſic di citur à lanificio ſecundùm gloſſ.de fun.inſtru.& inſtru ment.leg.

Lanipendium facere,eſt pende dere,& diſtribuere lanã lani ficis.l.ſed ſi vir.de do. inter uir.& uxo.

Lapilli qualiter differant à gẽ mis.Require ſuprà in uer. Gemmæ.

Largus eſt medius inter pro digum , & auarum. gloſ. & ibi doc.in cap.ex parte de conſue.

Laruæ ſunt deformationes ho minum

minum propter appoſitionē coloris.

Lata culpa eſt non intelligere quod omnes bene intelligũt non facere, quod omnes faciunt, vel maior pars, vel id facere, quod nulli vel pauci faciunt. ff. de verborum ſignificat. l. latè.

Laticlauium ſeu latuſclauus, in ſigne erat ordinis ſenatoriis vnde Tribunus laticlauius. i. ſenatorius, in l. ſi Rufinus. C. de teſt. mili.

Latinæ feriæ, req. ſuprà Ferię latinæ.

Latini ſunt uel dicebãtur olim quidam, qui ita erant à dominis manumiſſi, vt eſſent in vita liberi, & gauderent plenaria libertate in bonis ſuis, ſed in morte ſerui erant, quare poſt obitum eorum non poterant ſuccedere parentibus, & bona eorum tãquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur, & hæredes eorũ nihil poſt mortem eorum conſequebantur. Sed contrariã habent conditionem dedititij, vt ſupra dictũ eſt in litera D. & in deſuetudinem abierunt, quia peſſima cõdõ erat, vt inſtituta de liber. verſus. Vita latini gaudent, dedititii morte.

Latini liberti autore Caio li. 1. inſt. ſunt qui aut per epiſtolam eut inter amicos aut cõuiuii adhibitione manumittuntur.

Latitare eſt ſe malitioſe occultare animo fraudandi creditores ſuos agere volentes. ff. ex quibus ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. quid ſit latitare, & habetur in glo. cap. cõſultationib. 2. de offi. dele.

Latomiæ apud antiquos locus dicebatur vbi lapides cędebãtur. Liuius in 8. belli punici Comprehenſa poſtea priuata ædificia, comprehenſæ latomię. & meminit Caliſtratus in l. ſuccuritur. ff. ex quib. cau. ma. licet in vulgatis cõdicibus latumijs mendosè eſt ſcriptum. Imo vero rectè ſcriptum puto. vide Bu. in annotationib. ad pandectas. ad Liam citatam.

Latro dicitur, qui per vim, & de die furatur in autben. ſed nouo. C. de ſer. fu. & differt à fure, quia fur eſt, qui clam aufert, ſecundùm Bartho. ibidem. Item lãtro eſt, qui de die, fur uerò, qui de nocte. l. congruit. ff. de offi. præſi. Item latro dicitur, qui maximæ eſt perfidiæ l. omnib. C. de emen. ſeruo. & vide authen. vt nulli iud. §. per. & l. capitalium. ff. de pę.

Latro

Latro publicus eſt ille, qui pala publicè furati, vt ſunt piratæ vel qui publicè ſtant in ſtratis, vel iſti, qui habentes arcē, & caſtrum diſrobant hoīes tranſeuntes. Nocturnus verò depopulator agrorum dicitur qui obſidet ſtratam publicam diſrobando tranſeuntes, & differt à publico latrone, quia iſte clandeſtinè furatur & moratur in loco, vnde dicitur nocturnus depopulator agrorum, quia ī nocte ſegetes deſtruit, dum ibi ſe abſcondit, iacet, & latet: Panot. in c. inter alia in vlti. no. de immu. eccle.

Laudemium vulgo dicitur quī quageſima, quæ præſtari ſolet propter renouationem emphytreuſis, iuxta l. vlt. C. de iu. emp.

Laudum eſt ſententia arbitri: Et laudare eſt ſententiā arbitralem ferre, quandoque ſignificar citare aliquem autorem, vt in l. Herennius, de eui.

Laxamentum vocat lex inducia duorum menſiū ſi qui dātur tutorib. ad pecunias collocandas. in auth. vt hi, qui oblig. ſe hr̄e perhib. res min. §. quoniam autem videmus.

L ante E.

Lecticarii, ſerui qui lecticas ferebant. l. item. ne leg. 3. itē artifices, qui lecticas fabricāt, vt C. de exc. ar. lib. x.

Legare eſt vltimam voluntatē teſtatoris de ſingulis reb. diſponere, & legatū ab hærede præſtandum alicui relinquere. Etiam ligare alia ſignificatione eſt mittere, & ſic inde dicitur legatus. i. miſſus, ſed cum ſignificat relinquere, venit inde legatum.

Legatarius eſt, cui aliquid legatum eſt, & qui legatum accipit.

Legatum eſt donatio quædam in teſtamento a teſtatore relicta, inſt. de leg. §. 1. de leg. 2. l. legatū. Vel eſt delibatio hr̄ditatis, qua teſtator ex eo, qđ vniuerſū hęredis foret, alicui, qd collatū vellit eſſe. in l. legatū. ff. de leg. 1. Vigebat aūt legatū olim pluribus modis. Quādoq; p vendicationē his verbis. Ille ammodo vendicet a me illā rem ſibi, vt dicat ſuā eſſe, & petat vt ſuam. Qńq; p dānationē his verbis Hæres meus damnatus eſto. i. obligatus eſto hoc illi dare Qnq; ſm quodam legatur condemnationem quam o

à teſtatore aliquid relinquitur in pęnam,& in damnum hæredis hoc modo. Si hæres meus Titiam duxerit in vxorem,in damnum ſuum,& pęnam centum ei lego.Quãdoque vigebat legarum ꝑ verbum ſinendi, his verbis.Sino illi hanc rem.i.permitto illũ habere.Si verò res apud illũ eſſet,aptus eſſet hic modus legandi,vt ſineret eum habere, quod apud eum tunc eſſat·Quandoque per ꝑceptionem.ſ.cum duos vel plures hæredes inſtituit,& alteri eorum prælegauerit aliquid,ad hoc vt id præciperet.i.ꝑ alijs ſeu ante alios haberet.Et no. ꝙ legatum rſr trahitur ab hærede. Et fideicommiſſum ferè idem eſt quod legatum ſed eſt dictum fideicommiſſum,ideò, quia olim pendebat ex fide hęredum.ſed modò,quod iuris eſt in vno idẽ eſt,& in alio.

Legatus eſt ille cui certa patria vel prouincia committitur gubernanda,vt in c.nouit.de app.Pōr ẽt dici legatus quicunque ab aliquo ad aliquos eſt miſſus.Aliter legatos dicimus eoſdem quos aduocatos vel patronos cauſarũ, q in forenſib.negotiis præeminentibus litigantibus ſuum præbẽt patrocinium.Et not. ꝙ ſunt tria genera legatorũ. Quidam de latere domini Papæ mittuntur,vt Cardinales,quos appellãt fratres. Et tales poſſunt abſoluere homines ſuæ,& alterius prouinciæ in prouincia,& extra, & æquip arantur pro conſulib. Alii ſunt non de latere, ſed dati ui,& illi ſimpliciter in legationem mittuntur, vt prælati,qui tantum abſoluunt ꝓuinciales,& in prouincia,nõ extra cõſtitutos, & æquiparantur præſidibus prouinciarum.Tertii ſunt natiui, qui ſuarum eccleſiarum prætextu legatione funguntur, vt archiepiſcopus Cantuarienſis,de quo in c.1.de offic.de leg.lib.6. Et tales ſunt quatuor.ſ.archiepiſcopus Eboracẽſis,Centuarienſis, Remenſis,& Piſanus, vt no.in alleg. c.1.eo.ti.lib.6.

Legatus proconſulis eſt,cui ꝓconſul.poſtquam prouinciã eſt ingreſſus,mandat iuriſditionem determinatam, & aſſignatam,aut qñq; in itinere moram neceſſariam paſſũ vel trahens, vt in l.aliquando. ff.de offic. procon & leg.

Legatiuum, viaticum legatorum.

Legationes libere,vt ſcribit Budu.in l.qui libera.de leg. olĩ ornamenti tm̃ cã à Senatu impetrabantur,ſi quidẽ impetrabantur ab iis Senatoribus,quib.negotia futura erãt in prouincia ad q̃ mittebantur, vt eo nomine fauorabiliores & cõmẽdabiliores hẽrentur, Lege obuenire dicimus.& qđ lege cõfirmatum eſt.l.lege.de verb.ſignificar.

Legi poſſe aliquid,ſic accipiendum eſt, non intelligi, ſed oculis perſpici.quę ſcripta ſunt l.1.de iis, quæ in teſt. delen.

Legio quo militum numero comprehẽdatur no. gl.in l. 2.ff.de iis qui no.inf

Legib.ſoluere.i.qđ barbari dicunt diſpenſare teſte Bud.

Legis actio quid eſſet antiquiquitus,& quæ eius ſolemnia verba,tradit eleganter Alci. noſter in l.pecuniæ verbum. de ver.ſig.& Bu in l.4.ff. de adop.Illud certè cõſtat cum lex verba facit de magiſtratu,apud quem legis actio eſt intellige de iudice ordinario qui & iudicare,& exeq poſſit

Legitimi hæredes,qui req.ſupra in ver.hęres legitimus.

Legitimum dicitur ſex modis. Primò,ꝙ non eſt prohibitũ, & ſic per abnegationem prohibiti,vt ſucceſſio legitima. Secundò,ſtrictius quicqd eſt permiſſum,non per abnegationem prohibiti.ſed per poſitionem liciti.Tertiò,in poſitiuo digniori.ſ. à iure ciuili conceſſum,capiendo ius ciuili largitiſſime pro prætorio, & omnibus partibus iuris ciuilis.Quartò,conceſſum à iure ciuili,reſtringendo.vt nõ cõprehendat prætorium,ſed omnes aliàs partes.i.ſenatuſconſulta,principium placita & reſponſa prudẽtum.Quintò,adhuc plus reſtringendo ius ciuile ſolum pro lege, 12.tab.Sexto,maximè reſtrĩgendo ſolum pro lege 12 tabu.excluſis reſponſis prudentum,& edictis prætorum,ita not.in l.vnic.C.quando non pet.par.pe.accr. hæc Catoſaccus..

Legius,req.ſupra homagium legium.

Legulus i.collector.C.de muri legulis,ſuper ru.li,11.

Leno eſt,qui pretium pro comperto ſtupro accipit, vel dãnatam de adulterio ducit, vel qui eam adulterio ſubiicit,vel adulterum ſe facit, vel quæſtũ de adulterio vxoris accipit,vel mãcipia q̃ſtuaria hẽt.ſ.qui .aqernæ vel alicui negotiationi præponit,

meretrices,vt plus lucretur, vel qui vxorem deprę̃hensã in adulterio in matrimonio retinet, vt C. ad leg. Iul. de adul.l.crimen lenocinii.concordantiæ allegantur. C.de ſpect.& ſceni.& lenoni.l.1. 2 & 3.lib.11.

Lenocinium facere non minus eſt quàm corpore ſuo q̃ſtum facere.l palã.§.lenociniũ. ff. de ritu nup.& de crimine lenocinij not.in l.athletas: §. ait prætor.ff.de his,qui no.in fa.& l.1.§.lenocinij.ff.adult. & vide auth de lẽ.ciuium tãgit multas fraudes lenonum.

Leo eſt beſtia,nec continetur appellatione pecoris,l.2.ff. ad l.Aq.& l. hi enim ff. de ædil.edic.

Letale eſt idem quod mortiferum,vnde dicitur de aliquo vulnerato ad mortem, ꝙ letale uulnus hẽt, & venit a letum,i.mors.Vnde Boleti leti cauſa fuere mei.

Lætamen eſt ſterquilinum à lætando dictum, quia lætas facit ſegetes.

Leuato velo cognoſcere,ĩ l.penu.C.de nau.fœn.li.11. dictũ eſt pro eo,quod vulgo dicimus,de plano,hoc eſt omiſſa diligenti inquiſitione.

Leuir, frater viri. l.non facile. de gradibus.

Leuis culpa, vt in §. præterea qui.mo.re contr.oblig. inſtitutio.

Leuiſſima culpa eſt non præuidere,quod ſapiẽtiſſimus præuidiſſet,vt poſui rem in capſa,& claue clauſi,& credebã eſſe clauſam, claue amota, non probans an eſſet clauſa.

Leuita hebraicum, latinè diaconus,capit.cleros 21.diſtintione.

Lex eſt conſtitutio populi,quã maiores natu ſimul cũ plebibus aliq̃d ſãxerunt, ſm Iſid. 5.& diſt. 1.c.lex ẽſt. Vel aliter Lex eſt ſpecies iuris, & ponitur quãdoque ſtrictè.ſ ꝓ eo, ꝙ populus R. ſenatorio magiſtratu interrogante veluti cõſule conſtituebat,inſtit.de iur.nat.gen.& ciui.§. cõſtat aũt.Nã cõſul eſt,qui ſenator erat,& populum cõſulebat an eis placeret ita ſtatui, & populus reſpondebat ita. Et ẽt ſic diffinitur. Lex eſt cõe præceptũ, viroꝝ prudẽtum cõſultatio,delictorũ, q̃ ſpõte vel ignorãter contrahũtur, coerctio,cõis reipublicæ ſpõſio.ff.de legi.l.j.Qñq; ponitur large ꝓ oĩ rõnabili ſtatuto. Vñ ẽt dr.Lex eſt ſanctio ſãcta iubẽs,honeſta,ꝓhibẽs cõtraria

traria,quæ ſumitur ex lege græca .ff.de leg . & ſenatuſ con.Lex ẽt qñq; dr̃ cõſuetudo.1.q 1.c 2.Quãdoq; rõ. 1. diſ.conſuetudo.Qñq; ius ſcriptũ ſiue cõſtitutio qcũq; Qñque cõſtõ ciuilis tm̃.Et qñq; ꝓ cõdõne & pacto,vt cõcedo tibi ius eundi per fundũ meũ,ea tñ leg.i.ea coditione & pacto Lex alia publica. Lex publica eſt,quæ à sãctis patribus ſcripturis eſt confirmata,vt lex canonum. Lex priuata eſt.q̃ ex inſtinctu ſpiritusſãcti in cordib. fidelium eſt ſcripta ſ.charitas, quæ dignior eſt, & prima 19.q 2. duæ ſunt.

Legum autores ſeu inuentores ponuntur diſt 7.c.Moyſes,& c.fuerant uſque in fin. diſt. eiuſdem.

Leges nouæ,& legum codices, & a quibus cœperũt, habeñ, in c.fuerunt.præall.

Leges quib.non vtimur, vt dr̃ diſt.2. c. quædam dicuntur ab his,qui eas condiderunt, vt conſulares.Tribunitiæ.Iuliæ,Aquiliæ,Corneliæ . lex Pompeia,lex Papia.Lex Falcidia,& complures aliæ, de quibus infra Quædam etiã dicuntur à locis,vt lex Rhodia,& conſimiles.

Lex Aquilia loquitur in eo caſu cum, quis culpa ſua alicui damnum dederit,uel vti æquum,ſeruum,vel aliud animal occiderit vel vulnerauerit,ſeu veſtẽ ſuam ſciderit,cuius illi us reb.damnum dederit, & in hac lege uenit culpa leuiſſima,vt ſi quis ex alto ſe præcipitauerit , & ſupe: aſlium ceciderit,tenetur leg Aq.Caſus uero etiam occidẽtem excuſat. inſti.de l. Aqu. §.iniuria.Et ſi putator ramũ deiecerit,& non proclamauerit,& ſic aliquem occiderit,tenetur l.Cor. de Si. in q̃ venit tantum dolus. ff.ad l. Aquil.& ad l.Cor. de ſi. req. ſuprà Actio legis Aquiliæ.

Lex Attilia cauebat,vt cui nullus omnino eſſet tutor teſtamentarius,nec legitimus ei daretur in vrbe Roma à Prætore vibano & maiore parte tribunorum plebis.Habebat & alia capita de quib. inſt.de attil.tut.

Lex Arrinia inhibuit vſucapionem rerum furtiuarum. §. furtiuæ,inſ. de vſuc.

Lex canonica appellatur diuina.c.nimis.de iure iur c,1.de iur.cal.Et lex ciuilis dicitur lex humana.c.2.de præſc. li. 6.Poteſt tamen ius canonicũ etiam dici lex humana,quia sũt ĩ eo multa ab hoĩbus ſta

Eſt ſica mucro latens,ſicariu inde vocatur.

Lex duodecim tabularum fuit origo totius iuris ciuilis, ſm gl.inſt.de iure nat.gen. & ciuil.§.& non ineleganter.in ver.origo.iur.l.2.§.1.Et dicitur lex ſcripta in 12.tabulis, quarum decem à ciuitatib.Athenienſium & Lacedæmoniorum,à decemuiris fuerunt allatę,& duæ ad illorum declarationem per eoſdem decen uiros poſtea additæ, vt dicit gl.in ver.decemuiros.§.deinde.c.Moyſes.diſt.7. Dũ em̃ leges ꝓpter diſcordiam plebeiorũ cũ nobilib.fere ꝑ 30. annos in deſuetudinẽ abiiſſent,creati ſunt decẽuiri, qui trãſtulerunt leges Græcorũ in Latinũ,& eas in decẽ tabulis eburneis ſcripſerunt. Et hi decemuiri poſtea vidẽtes in illis decem tabulis multas leges deeſſe,accepta poteſtate corrigendi,diminuendi,interpretandi,addendi & ſupplendi,duas aliàs tabulas addiderunt,& exinde dicta eſt lex duodecim tab. quæ omnia plenius perſequitur Iuriſconſultus in d.l.2.de origine iuris.

Lex Aelia Sentia,vt ſcribit Alc. ſic appellata eſt ab Aelio Sẽtio eius latore. Huiuſmodi lex plurima habuit capita, quæ hic referre longum eſſet, vide in ti.qui & ex quibus cau.manumit. non poſſ. in Inſt.& in l. ſciendum, de verb.ſign.

Lex Falcidia.diſt.2.c.quædam in fi.prohibet ne quis in teſtamento plus extràneis legare poſſit quàm vt quarta pars ſit hæredib.data. Dicit̃ aũt Falcidia a Falcidio tribuno autore,vel ſecũdum Az. dicta eſt à fabri Falce.i. à diminutione quam imponit ſingularib.relictis,reſecat. n. de legatis,vt falce reſecãtur ſegetes.Nam olim licuit cuilibet totam hæreditatẽ ſuã alteri relinquere, ſed poſtea Falcidius ſtatuit, ꝙ quarta pars hęreditatis deberet relinqui hæredibus,ut ſuprà de F.Triplex autem eſt falcidia vna debitẽ iure naturæ, alia iure inſtitutionis,tertia dicit̃ Trebellianica,quæ competit hæredi inſtituto, q rogatus eſt hæreditatẽ aliis reſtituere diſ.2.reſponſa.de teſt.Rayuu.& c.Raynal.

Lex Flauia de plagiariis eos ꝑſequtur,qui liberos aut ſeruos uel filios alienos ab vrbe,uel de vna prouincia ad aliã ſub ducũt,& eos vẽdũt fraudulẽter inſciis dominis & patrib.

ſuis,vt ff.ad l.Fla.de plagia. l.fi.& l.lege.& l.eum.Sũt, q malint legere,lex Fannia de plagiariis.Sunt qui legãt lex Flauia.Tu vide Catellianum Cottam in dictione plagiarii nomine.

Lex Fuſia(alias ſuſia,vel ſuſſia) canina non permittebat in teſtamento manumiſſiones fieri niſi vſq; ad certum modum vel numerum ſeruorũ licet inter viuos ſit,ſed hodie iſta ſublata eſt, & multo magis hoc li ceret in vltima voluntate.Et dicitur canina forte à quodam inducta,qui canis vocabatur.Nam canis naturam ſeruat,qui ſtat in palea,quam nec ſibi habere poteſt,nec alii fouet,ut ſit conſonans rei nomen.inſtitu.de dona.§.eſt & aliud. Talis ergo moriebatur tanquam canis,quia non poterat tenere ſeruos,nec libertatem patiebatur eis dari inſti.de leg.fuſi.cani.to.in glo.1.

Legendum Fuſia Caninia,à Fuſio Caninio,quo interrogãte lata eſt autor Alc.

Lex Hortenſia nomen ſortita eſt ab Hortenſio, qui eã ſtatuit,& fecit.quæ cõcordauit plebẽ & populum,qua cõſtituitur,vt nõ minus aut plus valeat plebiſcita quàm lex populi,de quo inſt. de iure natur.gen.& ciu.§.ſed, & plebiſcita.

Lex Iulia de adulteriis, & ſtupro,perſequitus adulteros, & eos,qui ſine vi virgines,viduas,aut honeſtas,aut honeſtè viuentes corrũpunt, aut violant.Et non ſolum temeratores al arum nuptiarum, gladio punit,ſed etiam eos, qui cum maſculis nephandã libidinem exercere audẽt, ſiue non verentur.inſt.da pub. iud.§.itẽ lex Iul. de adult.&. ibi per totũ de legib.hic poſitis,quia publica iudicia ſunt.

Lex Iulia de ambitu punit eos qui per ambitum ſeu ambitionem munerib. datis ad honores,ſeu ad officia publica accedunt,ſeu ſuccedunt, de quo inſt.de pub.iud.§.ſũt præterea.in gl.& in l.1.ff.ad l.Iuliam.de ambi.

Lex Iulia de annonã competit contra illum,qui facit vel ꝓcurat annonã fieri chariorẽ, quia in hoc læditur reſpublica,vt.ff.ad l. Iul.dᵉ anno.l.2.

Lex Iulia læſę maieſtatis eos punit,qui in principem aut in rẽpublicã aliq̃ ł cõmittũt, & machinantur.Et eſt cõtra tales ſtatuta pena capitalis.Itẽ ꝙ vſq; ad quartã progeniẽ ñ ſuccedũt nati ab eis,niſi pꝛĩcipem

cipem diſpenſetur cum eis, & ſic pœna eius animæ amiſſionem ſuſtinet, vt C. ad l. Iuli. maie. l. q̄ſquis, & inſt. đ publi. iudi. §. publica autem.

Lex Iulia miſcella (aliàs vinſcella) habet locum, qñ maritus relinq̄t vxori in teſtō aliquid ſub certa conditione ſi alteri non nupſerit. Et conditione non ſeruata, non tenetur hæres dare relictum per iſtā. l. Et qualem faciat cautionem vide in auth. cui relictum, C. de in dic. vid. tol. & l. Iul. miſcel. tol. l. 1. ibid.

Lex Iulia peculatus cōpetit cō tra illos q̄ pecuniā vel rē publicā vel ſacrā vel religioſam furātur, puniunt aūt, vt inſti. de publ. iud. §. lex. Iulia.

Lex Iulia repetūdarū loqtur đ his plectēdis, qui tpe adminiſtrationis aliquid acceperint, vt iudicarent, uel non iudicarent, vel aliquem in vincula coniicerent, vel non. Ad hoc enim competit vel datum reſeruetur, & ꝙ alter puniatur. Vltra hoc etiam competit, contra eoſdem illis, qui ab ipſis aliquam violentiam paſſi ſunt, vt ſi coactus fuerit quis à talib. vēdere rē ſuā minori pretio, q̄ valebat, & in ſimilibus, caſib. ff. ad leg. Iul. repe. l. 1. 3. 4. & 5.

Lex Iulia de reſiduis punit eos qui officium publ. aut adminiſtrationem habuerūt, & tpe adminiſtrationis ſuę publi. pecuniā quā acceperūt in quodcūque negotiū erogandā, retinuerūt, & nō erogauerūt, vel q̄ rē publ. quā acceperunt tradēdā in cōi ærario, nō repoſuerunt ibidē, ſed penes ſe furtiuè, & dolosè retinuerūt, vt ff. ad leg. Iul. pec. l. 2. & l. 3. §. lege.

Lex Iulia de vi publ. punit eos, qui vim cum armis fecerūt, vel intulerunt, eſt pœna deportationis, vt inſt. de publ. iud. §. item lex Iul.

Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui ſine armis vim inferunt, in publicatione tertiæ partis bonorū. Si autem vi raptus virginis, viduę, vel ſanctimonialis, aut aliàs fiat, facientes, & opem flagitio dantes pœna capitis puniuntur, inſtit. de pub. iud. §. item ex l. Iulia de vi.

Lex Iunia Norbana loquitur de Latina libertate, vt inſtitutione de liberti. §. libertinorum autem.

Lex municipalis dicitur quam aliqua ciuitas cōſtituit ſibi ē ius ciuile, inſt. de iure nat. gē. & ciui. §. 1. in tex & gl.

Lex Papia pauū continet p̄mia pro

pro ſuſcipiendis liberis, & dicitur à Pio autore aliàs Papiniana, à Papiniano autore, vide de hoc inſtitu. per quas perſo.no.ius acqu.in §. ſancitum etenim.

Lex Papia continebat etiã alia capita, vt circa caducorum obſeruationem, de iure patronorum in bonis libertorũ. Ne inter ſenatores, & libertas nuptiæ contraherentur, vt C.de cad.tollend. l.prima in principio Inſtitut. de ſuc. libr.§ 1. ff.de ritu.nupti. l. lege Papian.

Lex Põpeia de patricidijs (aliàs patricidiis) punit eos,qui patri aut matri,aut auo, aut ꝓauo,aut alteri de conſanguineis,aut parentibus,ſuis mortem infligunt. Et ſtatuit iila lex pœnam acerrimam,ꝙ tales in culeo, ideſt corio bulli to conſumantur, in quo ponatur vipera cum ſimia,cane & gallo gallinaceo, & in mari vicino ſic proiiciantur, vel in flumine propinquo, ſi mare nimis remotum fuerit. De his omnibus,no.inſt. de pub. iu.§.alia deinde.

Lex populi antonomaticè dicitur lex per excellentiam.

Lex Publiciana dicta eſt à Publiciano Prætore autore. Re gre ſuprà, Actio Publiciana.

Lex Regia eſt,quã populus R. Imperium, & poteſtatem cõceſſis Imperatori,§ ſed,& q̃d inſt.de iu.na.gen. & ciu.

Lex Rhodia de iactu ſubuenit his quorum merces cauſa cõmunis periculi euitandi eiectæ ſunt, & propter iactum nauis ſalua facta eſt. Quib. datur actio contra magiſtrũ nauis vel eos quorũ merces ſunt ſaluæ. Et dicitur Rhodia ab inſula Rhodo, qua antiquitus plurimum fuit vſus mercatorum.

Lex Satyra eſt,quæ de pluribus reb.ſimul loquitur,dicta ſic à copia rerum,& quaſi à ſaturitate. Vnde,& Satyras ſcribere eſt poemata varia condere,vt Horarii,Iuuenalis Perſii,&c.diſtin. 2. c.Satyra.

Lex Titia conſtituit, vt in prouinciis ſi cui nullus omnino erat tutor,ei daretur à Præſide, vt inſtitution.de attil.tu. in princip.

Lex Vitelia loquitur de liberto appetente ea, quæ ingenuis tantum competunt, puta honores, & dignitates, aſſerendo ſe ingenuum eſſe, de quo ff.de ſta.homi.l.ingenuum.

Lex viarum dicitur ſolitaria ꝑ excellentiam.

Lex Voconia, cuius meminit Iuſtinan. in titul. de lege Facid.

cid.in inſtitut. ſic dicta fuit à Voconio Tribuno plebis, cuius rogatione plebs Romana eam tulit.

L *ante* I.

Libellam eſſe dimidium chœnicis atteſtatur Alc.libr. 1.Parer.chœnicem apud Athenienſes fuiſſe menſuram tritici, quãtum,ſcilicet quiſque vno die comederet, pendente eorum drachmas ci. noſtra verò menſura ſeſqui libram, & de huiuſmodi libella ſendiſſe Imperat.l.Iudices,C. de epiſ. & clement.

Libellus pluribus modis accipitur,vt not.Specul. in tract.libello. Quandoque enim dicitur paruus liber, codicillus,vel ſchedula,in qua actor cauſam.& actionẽ exprimit, & eſt duplex. Quidam eſt accuſationis, & ille in criminalibus locum habet. Et quidã conuentionis, & ille in ciuilibus,vt eſt glo.vnica, in prin. capitol. 1.de lib.oblatione.Et debent plura contineri in libello,vt in his verſibus. continetur.Quis,quid,corã, quo quo iure petatur, & à quo. Rectè compoſitus quiſque libellus habet. Nam libellus conuentionis debet continere nomen actoris,ſcilicet quis ſit qui conueniat. Et quid petatur,ſcilicet rem quę petitur. Et nomen iudicis, ſ. coram quo agitur,& ius quo res petiẽ, & ſic cauſam petẽdi.Et nomen rei,ſ. à quo res petitur,etiam tempus, & diẽ in quo libellus datur. Sed in libello accuſationis contineri debent nomen accuſatoris,nomen rei,& iudicis,&crimen de quo agitur, & quandoque perſona cum qua crimen dicitur commiſſum, & locus in quo, & dies accuſationis coram iudice, & menſis,in quo crimẽ eſt commiſſum,ſed diem, & horam ibi ponere non eſt neceſſe, ſecũdùm Goffre.Quandoque, & ſecundo ponitur pro pane azimo ſeu ſubcineritio,vt C. de epiſc.aud.l.iudices. Quandoque, & tertio capitur pro precibus principi oblatis. C. quando libel.princ.obl.lit.cõteſt.fa.Quartò pro iudice de legato,ff.de off.procu. l. nec quicquam. Quintò, pro ſcriptura demandatoris. Sextò, pro ſcriptura recuſationis.Septimò, pro ſcriptura quam vir dat vxori quam repudiat &ille dicitur libellus repudij. Octauò pro ſcriptura appellationis,ff.de appel.l. 1. Nonò, pro ſcriptura quam

iudex

iudex dat appellanti, ſcilicet pro apoſtolo, de appella. capit. ordin. libr. ſexto. Decimò, pro ſcriptura, infamatoria, quæ dicitur libellus famoſus. Propriè tamen libellus eſt ſcriptura agentis quæſtionem continens, & futuram actionem depromens, & dicit Cyn. quòd eſt breuis ſcriptura intentionem actoris vel accuſatoris contra reum clare depromens. Et ſic libellus non debet eſſe verboſus vel urens ſuperfluis, nec obſcuris. Vel ſic Libellus eſt breuis membrana actoris petitionem complectens. Dicitur autem libellus à libro diminutiuè propter ſui breuitatem, ſicut codicillus à codice, ſecundum Spec. in tit. de li. concep in princip. Vel dicitur à libra id eſt iuſtitia. vnde iudex debet ſtateram æqua lance miniſtrare. xlv. diſtint. omnis.

Libellus repudii. Require Repudium.

Libera. hęc dictio ſignificat poſſe fieri liberè quod mandat, nõ tñ ſignat vltra mãdatũ gñrale, & ſic non videretur cõceſſa, q̃ reqrũt mandatũ ſpãle. Et hoc de vſu cõi, licet ſecus ex ſignatio attẽto de iure ſcripto. Tunc. n. ſignificat poſſe fieri quod ſine mandato ſpeciali non fieret, excepta donatione, l. procurator cui generaliter, ff. de procurat. iuncta l. filius, ff. de donatio. Significat ergo, quod poſſet alienare, quod non poſſet procurator cui eſt conceſsa generalis adminiſtratio non expreſſo verbo libera, cuius ſignificatum addit, & operatur. non autẽ ſignificat donationem, quia donatio ex natura ſua eſt gratuita. Vnde not. ſecundum Bar. in l. qui Romæ, §. Callimas, ff. de verbo. obli. Verbũ libera in illo tantum operatur, ad quod refertur, verbi gratia, dicendo conſtituo te procuratorem ad agendum, & defendendum litem conteſtandam, dans, & concedẽs liberam poteſtatem, &c. non videtur conceſſa adminiſtratio cauſę, ſed ſolum inſtantię, quia hoc verba important, & de cauſa non poſſunt tranſigere, ſed ſolum de inſtantia. Item ibi, conſtituo procuratorem ad recipiendam ſolutionem dans ei liberam poteſtatem, ibi poteſt prorogare terminum, facit de procurat. qui ad agendum libr. ſexto. Idem de verbo plena. l. ſi procurator, §. quòd ſi plenam, C. de procurat. Item ſi dominus

nus conceſſit, quod procurator poſſit quod ipſe dominus, licet non expreſſit verbum libra, vel plena poteſtate, l. creditor, § Lucius, ff. mādat. Idē ſi dominus promiſit ſe ratū habiturum quicquid per ſuū procuratorem actum fuerit l. 1. ff. de procu.

Liberalis cauſa eſt, quādo principaliter mota quæſtione ab aliquo dicit aliquis ſeu alius ſeruus, ſeruus eſſe, ipſe vero contendit ſe eſſe liberum. Si vero confiteatur. ſe eſſe ſeruum non actoris, ſed alterius, non eſt cauſa liberalis, ſed cauſa dominii, & cauſa hic ponitur pro iudicio.

Liberatio ſumitur pro diſpoſitione liberatoria, & ſignificat diuerſimodè. Nam ibi, teſtator legat debitori ſuo, qui ſolus eſt liberationem ſignificat, quòd debitor agere poſſit contra hæredem, vt eum liberet per acceptilationem, l. ſecunda, §. nunc de effectu. ff. de lib. lega. quia quando teſtator dicit volo liberari, vel lego liberationem, ſignificatur, quod vult ab hærede liberari, ex communi modo intelligendi. Item ibi, duo ſunt rei promittendi, qui tenentur ad id debitum quilibet in ſolidū, teſtator legat vni liberationem, ſignificat, quod ille poſſit agere contra hæredem, vt liberetur, per pactum. Sed alter non liberatur, niſi ille vnus liberaretur ex maiori vi, videlicet acceptilatione. nam tunc etiam alter liberatur, ſicut acceptilatio capitur pro tali ſolutione, quod uno ſoluente alter liberatur, ſecus in pacto. Sed certe pactum liberationis in ſimplici ratione valet tātū ſicut acceptilatio. Item duo ſunt rei promittendi ſocii, vni legata eſt liberatio, ſignificat, quod etiam ille cuius nomen aſcriptum non eſt, habere pro legatario, & ſic agere poteſt, vt liberetur ſicut ille, qui nominatus eſt, & hoc ſi teſtator ei prouidere voluit, quod probatur, ex ſimilibus coniecturus ſufficienter, quia in contrahendo ſocii ſunt. Et intellige ſocios ſecundùm Barto. quibus omne lucrum, & dānum eſt commune in illo debito. Itē ibi, duo ſunt rei promittendi non ſocii, facti debitores ex pecunia, quę peruenit ad vtrunque, vel conuerſa eſt in communem vtilitatē, teſtator legat liberationem vni, non liberabitur per acceptilationem, ſed per pactum,

ctum, & iſtud pactum proficiet etiam alteri in parte ſeu medietate debiti. Et ſic intelligc, quod no. glo. in §. nunc de effectu, præallegat. Concludc ergo, aut ſunt ſocii, & liberatio fit per acceptilationem, & ſic facta vni prodeſt etiam alteri, ſed iſte alter nō legatarius non poteſt agere, niſi vbi teſtator ei pro vidcre voluit. Aut non ſunt ſocii, & tunc liberatio fit per pactū de non petendo, & prodeſt alteri in medietate tantùm conueniatur. Et finaliter concluditur, quòd liberatio legata vni perſonę in vna re, vel in uno debito, ad aliam perſonam, aliam rem, vel aliud debitum extenditur, ſi hoc diſponentem quouis ꝓbabili medio voluiſſe ſignificatur. Et liberatio generalis non comprehendit, quæ ibi non contineri aliquod medium concludit. Et liberatio conceſſa ſpecialiter, generater inter viuos, & in vltima voluntate ſignificat quod ſignificare quoduis medium probabile declarat.

De verbo liberationis vide leg. liberationis, de verborum ſignificatione.

Liberi ſunt, qui ex ingenuis naſcuntur, fiunt autem liberti qui manumittuntur. Et dicūtur à libertate, & ſunt filii, & filiæ, & cæteri omnes in recta linea deſcendentes, vſque ad trinepotes, i& ulterius dicuntur inferiores ſeu poſteriores. Similiter parentes dicuntur omnes aſcendentes per paternam ſeu maternam cognationem nobis coniuncti vſque ad tritauū, & vlterius dicuntur ſuperiores ſeu maiores, l. Iureſconſultus, §. parentes, de ver. ſignfi. obtinuit tamen loquendi conſuetudo, vt liberi appellentur quicunque ex nobis deſcendunt, l. ſeſi ſi hac. §. liberos, de in ius vocan. & l. liberorum, de verbor. ſignfi.

Liberi populi qui dicantur, declarat Iuriſconſult. in l. non dubito, ff. de cap. & poſtlimitatione, reuer.

Libertas eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi quod vi aut iure prohibetur, inſti. de iure perſon. in princ. & hæc facultas quāuis latè pateat, tamen ei quādoque reſiſtitur de facto, & quando non poſſumus quod deſideramus, vel de iure, vt quando facere furtum, aut rapinam prohibemur.

Libertas Latina fuit libertas, quæ habebat quòd ſi moreretur

tur ille, cui dabatur libertas tunc tenuit, ſed ſi ſuperuixit, tunc non tenuit. Sed hodie eſt correcta per l. 1. C. de lat. lib. to. Require ſuprà, Latini. Et dicebatur Latina per ſimilitudinem. Nam vt Romani nominati ſunt, quia Romanis ſubiiciebantur, & incolumes mittebantur, licet ſecundum rem Latini vel Romani, non eſſent, ita illa libertas Latina dicebatur cũ non eſſet vera libertas.

Libertas dedititia. Require ſuprà, Dedititia.

Libertas fideicommiſſaria eſt, quam teſtator directè non voluit cõpetere, ſed per manumiſſionem alterius, cuius fidei hoc commiſit, ſ. vt manumitteret.

Libertas teſtamentaria eſt quæ ex ipſo teſtamento directè competit, vt C. de teſta. ma. l 1. in princ. in gloſſ.

Libertas uindictæ eſt, quæ fit ꝑ vindictam, C. de vind. libr. in princ. in glo.

Liberti ſiue libertini ſunt, qui ex iuſta cauſa ſeruitute manumiſſi ſunt, nec eſt inter eos differentia, licet quidam minus prudẽter dicant libertinum eſſe filium liberti. Vnde libertus meus eſt libertinus dicitur ille, qui ſeruus meus fuit, ſed manumiſi eũ & ego ipſe dicor patronus de quo ſuper ver. ſeruitute, in ſti. de liber.

Libertus abortiuus eſt, qui in teſtamento eius. qui abortus eſt, ideſt mortuus, manumittitur. Immo vero libertus orcinus dicitur ab orco, quod ab eo manumittatur, qui ad orcum tendit. Alij libertum orthinum vocant à græca dictione orthos, directus, vt directum libertum intelligas. Vide Alc. in dictione orcinus libr. preter. 1.

Libertus aſſignatitius eſt quem patronus eius, cuius ex liberis ſuis eſſe velit, ei aſſignauit.

Libitinarius is dicitur, qui quæſtui inſeruiens libitinariam exercet, quique neceſſaria funeribus, vendit, vel qui curã mortuorum ſepeliendorum habet, ſeu qui conducit funera, dictus à libitina dea, in cuius templo, quæ ad ſepulturam pertinebant, uendebãtur. Refert Seneca vota libitinariorum eſſe, vt mortes plurimorum optet, quod illis quæſtuoſiſſimũ ſit, & de his Vlp. in l. quicunque, §. idẽ ait, ff. de inſt. actio.

Libra auri conſtat quandoque ex centum aureis. Bart. in auth.

then.

then.ſed nouo iure, C.ſi cer. peta.hodie verò conſtat ex 46.duc.Venetis. Barto. in l. quoties,de ſuſcept. & arca,li bro 11.Cod.

Librarius eſt,qui in libra appo nendo ponderat,cauſas rerũ determinat, vel eſt libros vẽ dens,& cuſtodiens.

Adde librarium dici, qui libros tranſcribit, quo ſenſu ferè accipitur apud latinos. Quã doque ſignificat tabellionẽ, vt in l.ſi librarius,de verborũ ſignificatione.

Libripens,idem eſt quod librarius,de quo glo.inſtit. de teſtam.ordin.in prin.

Librorum appellatione quidve niat,latè differit Iuri.in libro rum,de leg.4.

Licentia multiplex eſt,vt not. Archi.23.queſtione 2.ſi abſti neret.

Liceri vel licitari eſt rem appre tiare,vnde dicitur non curo centum græcos vno obolo liceri.Sed licere actiuum ſignificat rem pretio menſura bilem æſtimare quanto pre tio valeat.Vnde verſus. Diues in orbe licet, pauperem ſed nemo licetur,liceor.n.eſt actiuum in ſignificatione,& paſſiuum in voce. Sed liceo contra. Vnde, Non licet aſſe mihi, qui me non aſſe licetur. Inde licitari eſt frequẽ ter æſtimare valorem rei vẽ dibilis. Et licitator,ideſt ſua ſor vel prouocator ſeu pro xeneta.

Licitum dicitur,quod iure licet l.ſemper,iu princip. ff. de ri. nup.aliquãdo etiam dicitur, & quod de facto licet.l. 1. §. ſi cui ventrem, & ibi glo. ff. de ventre inſpi.

Licitari dicuntur, qui emendo, vendendo vel conducendo rem aliquam,vel negotiãdo. aliquid aliud plus offerendo, alter alterum contendit ſuperare.

Licitatio eſt venditio propoſita, vt cum aliquis emptor in re ab altero volente emere pre tium auget. Vnde quãdo ali qua res publicè venalis expo nitur, & vnus offert decem, & alter quindecim, quando proclamatum eſt, quòd qui plus offert, eam habebit: ille, qui plus offert, dicitur alium vincere licitatione, vn de cum alterum ſic intendit ſuperare plus offerendo in quacunque negotiatione lici tatio eſt, & qui licitatione vincit,rem fert.C.de ſacroſa. eccleſia authen.quę res,& C. de fid.inſtrum. & iure haſtæ fiſcalis,l.quicunque lib.x.Eſt ergo licitatio, ſubhaſtatio,

uel

vel oblatio ad ſubhaſtationē vt l.licitatio, ff. de pu. & ve.

Lictor dicitur, qui magiſtratus fert inſignia,l.ego cum in vil la.& l manumiſſio,ff. de ma nu,vindic.

Ligius,i.equi,ſuprà Homagium ligium.

Ligni appellatione continetur quicquid cōburēdi cauſa pa ratum eſt l.ligni.de leg. 3.

Liguſtici meminit l.non omne de penu.leg.id non multum abeſt à iurib. piperis, de qb. copioſe Dioſc.lib.3.

Lima eſt inſtrumētum fabrile, & ferreum,quo metalla ro- duntur,poluūtur, minuitur, & purgātur,gl.in c. paſtora- lis,de re iud. in clem.

Limenarchia eſt vocabulū græ cum,qui limen portum dñt, hinc limenarchæ qui pſunt oræ maritimę,maximè inho ſtium cōfinio,de quib.memi nit Arca.in l. munerum ciui lium,§. qui annonam. ff. de mu.& hon.& Pau.in l. lime- narchę,ff.de ſeruis fug.& Im pe.in l.non idcirco, C. de li- ber.cau.in quib.tamen locis liminarcha legitur tanquam a limine deſcendat, ſecundū glo.noſtram. Poſſet etiam forte dici liminarcas,abſque aſpiratione, ideò ſic vocita- tos,quia ad hoc conſtituebā tur,vt hoſtes, à limine pelle rent,& ſic erit vocabulum la tinum,& compoſitum,& cō munis lectio ſeruabitur,& ſe cundum hæc caſtiga verba Impe.in l. 1. C. de off. com. ori.vbi alitarchia mēdoſe le gitur pro limenarchia, ideſt liminum præfectura.

Limina,fines imperii dictos eſ- ſe docuit in §.ſed ſi. Inſtitu. quib.mo.ius pat. pot.ſol.

Liminarchæ dñr principes loco rum, in quib. ſunt diuerſarū prouinciarum aut regnorū diuerſorum limites,& termi ni. vnde et dñr colliminar- chæ,qui confinia oppida vel ciuitates tenent trans limitē locorum.

Limitanei dicuntur, qui conſti tuti ſunt inter caſtra, & ciui- tates vel confinia oppida vt limites defendant,& colant, vt C.de fun.limi.l. vltima in fin.libr. 11.Et dicit Accur.ſu per iub.ibidem, ꝙ quidam hñr pro limitoſis limitrophis à trophos,ideſt deſcriptio, & limites, ideſt deſcriptio ad vſum limitum, alias mili- tum, qui imperium cuſto- diunt.

Limitanei fundi, require Fūdus limitrophus.

Limites ſūt fines vel termini re gionū,īde limitare terminare dicitur

dicitur vel reſtringere. Vnde limes eſt terminus agris poſitus, vel pratis ſeu campis, vel etiam dicitur meta. Sed limen eſt introitus domus, dictum à limite: Nam limina ſunt ædium, limites verò regionum vel finium, de quo inſt. qui.mo. ius pat. pot.ſolui, §. dictum eſt autē.

Limitrophi fundi, req. in uerſ. Fundus limitrophus.

Linea eſt collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium diuerſos gradus continens, & numeros diſtinguēs & eſt linea graduum deſcendentium, & collateralium, l. 1. & l. iuriſcon. ff. de gran. aff. ita diffinit Ioan. Andr. in appel. ſuo ſuper arborem conſanguinitatis, vbi vide latè per eum.

Linea margaritarum, ſeries eſt margaritarum pertuſarum filo inſertarum, l. lineam. ad legem Falc.

Linteum non dubitatur velum vocari.

Lintearii ſunt, qui lintea nauis vel nauium, uel lineariorū negotiationem exercent, & cætera.

Lintearia dicitur talis negotiatio.

Lintearioſa vel lintearium eſt negotiatio lintéariorum.

Lintrarii, lintrum exercitores, lintres autem ſunt naues fluuiatiles, quę remis aguntur, lintrariorum meminit. l. prima, naut. cau. ſtab.

Lis à contentione limitis prius nomē ſumpſit, de quo Virg. Limes erat poſitus litem ut diſcerneret agris, c. forus, de ver. ſig. ad medium. Et lis dr̄ mota cum fuerit conteſtata, c. ex parte. 2: de ver. ſig. & c. aduerſario, de except.

Lis etiam actionem deſignat, l. litis, de ver. ſig.

Litē æſtimare, vide æſtimare.

Litem conteſtari dicitur, quādo actor proponit intentionem ſuam, & actionem coram iudice contra aliquē, & ille ſtatim negat, tūc eſt lis cōteſtata. Et dr̄ pendere, nam in ſuſpenſo ſunt oīa, donec lis ſopiatur, i. terminetur, vt ad ſuperiorem negotium trāſmittatur, Et dicitur lis pendere quo ad hoc, vt nihil innouetur quatuor concurrentibus. Primò quòd citatio emanauerit. Secundò, quòd iudice cōpetente Tertiò, ꝙ ad partē peruenerit vel à parte impediente factū ſit, quominus peruenerit. Quartò, ꝙ in ea tali a ſint expreſſa, per q̄ pars inſtruatur ſuper quib. conueniatur in cle. ſi. vt l. pę Et poteſt

teſt addi quintum,vt ibi not. ꝙ emanet,& perueniat debito tempore.

Litis cõteſtatio eſt negotij principalis ab actore,& reo hinc inde facta narratio, quã narrationẽ ꝑcedere debet libellus,niſi fortè de cõſenſu partium remittatur. Fit autem litis conteſtatio coram iudice per narrationem actoris, & contradictoriam reſpõſionẽ rei,vt quia negat, vel per aliquam exceptionem,quam opponit animo conteſtandi litem,i.ea mente vt in cauſa procedat,vel deſiſtat. Eſt ergo litis conteſtatio ſecundũ Gof.hincinde apud iudicem negotii principalis facta narratio per principales perſonas,non per aduocatos, niſi fortè principales adeo fuerint indiſcreti, vt eorum defectus de licentia iudicis per alios ſuppleatur,vt in cap.paſtoralis,de iudic. Et litis conteſtatio eſt initium actionis, & conflictus in cauſa,de hoc vide gl.bonã in c.dudũ.2. in verbo reſponſionẽ. de elec. quomodo & quando fiat litis conteſtatio.

Litis quaſi conteſtatio eſt, qñ aliquis conuentus in iudicio ſuper reb.mobilib.quas poſſidet noĩe alieno, nomina dominũ in iudicio,& accipit inducias ad denunciandũ dño, vt ad iudicẽ veniat vel mittat.Si autem ipſe dñs nõ cõparet in termino, ſibi dato, tunc lis quaſi cõteſtata eſt cõtra dñm ſiue hr̃ pro cõteſtata, ad interrumpendum longi tpis preſcriptionem, vt in c.quoniã frequenter,§. in alis,ver. ꝙ ſi ſup,vt li.nõ cõt.

Litem pendere eſt litem conteſtatam eſse,vel litem in incerto eſse. cũ ambiguus ſit eius exitus,& euentus: nã litis,& iudiciorum euentus ẽ incertus,ff. de pecu. l. quod debetur.Pendere autem dicitur lis per appellationem vel recuſationem,conſultationẽ, vel relationem, vel quandiu diffinitiua ſententia non eſt lata,de quo per docto.vt lite pend.per totum.

Litem ſuam facere iudex quando dicatur, apertè oſtendit Vlpian.in l.ſi filiusfamiliàs, de iudic.& Imperat.Inſtitut. de obliga.quæ ex qua.de lic. naſc.in princ.

Literæ de rato dicuntur procuratoriæ,quia conſtituens procuratorem ſempre adiicit in fine, quòd quicquid procurator fecerit ſuper cauſa ad quam datus eſt gratum ratum,& cætera habebit, vt in

c. cũ dilectus, de rel. do. in gl.

Literæ dimiſſoriæ quæ, vide in ver. Dimiſſoriæ.

Literis dicitur obligatio contra hi, qñ quis confitetur in aliquo inſtrumento ſe recepiſſe pecuniam, quam nondũ recepit, ſub ſpe numerationis futuræ ſibi faciendæ, prout à creditore eidem promiſſum extitit. Illi competit actio nõ numeratæ pecuniæ, ſi exigit ab eo debitum antequam recepit.

Litigatoris nomine non ſolum actor, ſed etiam reus intelligitur, vt in cap. 1. de litis conteſta. lib. 6.

Litigioſa res eſt mobilis vel immobilis res vel ſe mouẽs, de cuius dño, cauſa mouetur inter petitorem, & poſſeſſorẽ conuentione iudiciali a, vel precibus principi oblatis, & iudicibus, inſinuatis, & p̃ cũ futuro reo cognitis, C. de litiga. auth. litigioſa. Fit autem res litigioſa, incontinenti oblato libello. Alij dicunt rem litigioſam non eſſe ante litis conteſtationem, de hoc glo. in capitulo primo, vt lite pẽdente, libro 6.

Littus propriè maris eſt, ripa fluminum; Et littus vſque extenditur, quouſque maximus fluctus à mari prouenit l. littus, de verb. ſignifi.

Liturgus interpret e Alc. in l. 2. C. de cupreſ. dicitur qui publicè operatur circa res ſacras Præſertim: & lituchus dici poteſt.

Liuellus differt à feudo primò, quia eo iuratur ſecus quam in liuello. Item feudum datur amore, liuellus verò pro mercedè. Item in feudo non ſuccedunt fœminæ, in liuello ſec⁹, & de multis aliis differentiis, vide Pel. in c. cęterum col. 5. & ſequen. in verſ. nono fallit de iud.

L ante O.

Locare, hoc verbum licet plerunque referatur ad accipiẽtem pretium, ſicut conducere ad illud dãtem, tamẽ quãdoque viceuerſa, vt locare dicatur, qui pretium dat, conducere verò qui illud accipit, vt annotat Acc. in l. 1. in prin. ad l. Rhod. de iac. nam veteres verbo locationis, & conductionis indifferẽter vtebantur. l. veteres, & ſequẽ. de contr. emp.

Locatio eſt perſonæ vel rei ad vſum facta cõceſſio vel mercede vel pecunia numerãda cõuenta, alioquin de alia re erit cõtractus innominatus, de

de quo vide no.p doct.de loca.& cond. ſuper rubr.

Locator eſt ille,qui rem aliquã pro certo pretio vel certa mercede alicui vtendã cõcedit,vel alium re ſua mercede ſibi conuenta vti permittit, vt cum loco tibi domũ meã ad habitãdũ in ea, ego dicor locator,tu vero qui ſic vteris ſeu ad vſum recipis,cõductor nuncuparis,vt in c.1.de loc. & conditio.

Locati actio,require ſuprà,acto locari.

Locus eſt non fundus, ſed portio aliqua fundi,fundus autẽ integrũ aliq.d eſt qđ ſuos habet fines,l.locus,de ver ſign.

Loci adiectio ſignat diuerſimodè diſponi,v.g teſtator dicit Titio lego centum, quæ ſibi volo ſolui de pecunia,quã habeo in tali loco, puta tali caſtro,tali arca. Et ſi in illo loco nihil eſt,tũc,nihil debetur, ſi minus eſt, nihilominus tota pecunia debetur,l.quidam teſtamento, ff.de leg.1.l.Lucilius,ff.de ali.& cib. leg.Ratio,quia locus hic apponitur ad demonſtrationem vnde ſolutio fieri poſſit, & non ad taxationem ſeu reſtrictionem legati, quare legatum, non reſtringitur, etiam quia legatum fuit factum in genere,& ſic remanet in genere, & adiectio loci refertur, ad deſignationem fiendę ſolutionis. Et quod de legato, dicitur,idem in contractu intelligitur, paritate rationis, vt ſi dicatur. Promitto tibi centum ſoluenda de pecunia, quam habeo in tali loco. Et ibi lego vel promitto decem, quæ habeo in arca, ſi nihil eſt,nihil debetur ſi minus eſt, illud tantum debetur,l.ſi ſeruus, §.qui q.nque,ff. de legat. primo quia locus adiicitur ſummæ immediatæ,& per hoc ſignificatur,quod illa ſumma,quæ ibi eſt dicebatur, & non alia. Vnde teſtator vel promiſſor ſe refert ad illud corpus pecuniæ, quod ibi eſt, & ideò ſi nihil eſt,nihil debetur, vel quatenus eſt eatenus tantũ debetur. Et finaliter loci adiectio operatur, quod ratio dictat, vel lege diſponitur, vel prout voluntas diſponentis dictat, quam quoduis medium probabile declarat, vt l.cum certus,ff. de uino tri.& oleo.l.ſi debitor,§.primo, ff.de contrah. emp. & venditio.l.eum qui calendis. ff. de verborum obl l. legatum, §. vim,ff.de annu legat.l.ex eodem,tit. ff. de vino trit.& ol,

lege cum ſimilibus.

Locus in inſignis ſm Io. Andr. in c.ſtatutū de reſcr.lib.6.eſt ciuitas,licet ibi non ſint periti. Et de hoc dat ibi rationē. Sed ſm Inn.Hoſt. Abb. non ſufficit eſſe ciuitatem,niſi ſit ibi copia peritorū. Cōpo.dicit ſufficit ſi de vicino loco poſſunt haberi periti.Pau.de Leaz.in cle.vnica de foro cō pe. dicit inſignem locum in quo poteſt copia haberi neceſſarium pro epiſcopo,familia,& æquib.ſuis, licet non ſit copia peritorum.

Locus religioſus require infra, Religio.

Locus ſanctus dr,q firmus eſt, virtutibus munitus, de quo inſt.de rerum diu.§.ſanctæ, quoque res.

Loca vicina,q̄ dicantur,vide Panor.in capit.ſuper ſpecula,in fin.de priu.

Loculus eſt burſa vel marſupiū cap. 1.de depoſi.

Locuples eſt,q ſatis, & idoneè habet pro magnitudine rei, quę petitur.l.quos .d ver.ſig.

Locupletē hrditatē eſse Accur. ait,q̄ opes affert in cōmodis annexas.l.ſi qs mihi.§. 2. de acq.hær.Azo verò ī rub. C.d bo.lib.locupletè hrditatē diffinit,q̄ maior ſit cētū aureis.

Logiſtæ, q & rationales nuncupantur,ſunt qui reddendi rationibus præſunt.

Logographus,ideſt ſcriptor publicæ rationis,dicitur à logos ſermo vel ratio, & graphos ſcriptura,ſm Accur. in rubr. C.de tabel.ſcript. & logo. libro 10.

Lolium herbæ genus, alio nomine zizania dicitur, vt etiā declarat glo.in clem.dudum de ſepult.

Longa conſuetudo eſt,quæ 10. vel 20.annis inducit,& multo magis longiori tempore, vt ſi 30.vel 40.annis pdurat

Longum tempus longiſſimum & longæuum,vide Azon. in ſum.quæ ſit longa conſuetudo.§. 1.& dicitur longum tēpus inter præſentes decennium,& inter abſentes vicēnium.l.fin.C.de præſcri.lon. temp.& §. 1.inſt. de vſucap.

Loricæ,genera ſunt armorum, vt in authe.de armis.§. pe.

L ante V.

LVcrifacere,i.acqrere.

Lucrū refertur ad oīa prouenientia ex proſperitate fortunæ qualiacūque ſint,qſtus tñ cōprehēdit ſolū lucrū prouenīēs ex induſtria pſonę. vt ē tex.& gl. in l.ſed & ſi.ff. por ſoc.no.Abb.in c.ſedēs,nu.13. de

de reſcrip. Quæ autē ſint ho neſta lucra, vide Spe. in titul. de cleric. coniuga, verſicul. ſed quam dices.

Luctus tp̄s alii vſque ad 30 diē alii vſque ad 40. obſeruabāt. 13. q 2. & femina ſi nubat in fra tēpus luctus infamis eſt, ſecundum leges ciuiles, vt C. de ſecun. nup. l. 1. & 2.

Lugubrare. i. vigilare, & nocti propriè attribuitur. inſtit. de leg §. noſtra.

Luere. i. liberare. vnde dicitur, pignus luitur. i. liberatur. Alio modo accipitur pro puni ri, vnde dicitur. Luo pœnas, i. punior. De primo ſignifica to: vide inſt. de legat. §. ſed & ſi rem.

Luminum ſeruitute conſtituta q̄d videatur conceſſum, & quo differat à ſeruitue. Ne luminibus officiatur, tradit Iuriſc. in l. 3. de ſerui. vrb. p̄d. quid vero interſit inter lumen, & proſpectum, pulcheri rime explicat, l. inter. & ſeq. eod. tit.

Lupinum eſt genus leguminis non minus terram appetens, quàm lupus pecudes, & inde nomen ſumpſit. tellurem mirum in modum armat, vt quamuis fructeto ſolo coniectum inter folia vepresque ad terram tamen, radice per ueniat, & inter fruges enumeratur à Iuliano in l. ſrugē, ff. de veib. ſign.

Luſtrum eſt ſpatium quinque annorum.

Luſtramentum, purgatio facta per veneficium, ſacrificium, aut incantationem. l. eiuſdē. ad l. Cor. de ſica.

Luxuria, not. Arch. d. de couſue tud. cap. fina. libro 6. ſumitur aliquando pro profuſa impenſa, vt docuit Budæus in Annota.

M ante A.

MAcellare eſt mactare vel vel trucidare. Inde dicuntur macellari, qui pecora vel quadrupedia mactantur, vt eſt glo. 5. in clem. 1. de vita, & hon. cler.

Maceria, partes ſine calce alia ve compactione formatus.

Machinarius menſor in l. vlt. ff. ſi men. fal. mo. dix. dicitur ad differentiam decem pedatoris, vt admonet ibi Bu.

Machinatio vide ſup. dolus. & eſt quaſi aſtutū ingenium.

Magi ſunt, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi ſunt qui permiſſu Dei maleficiis, elementa concutiunt, turbāt mentes hominum minus cū

fidentiũ,&c.26.q.5. nec mirũ Et ibi qui ſunt necromantici,hydromantici,&de auguriis,& auruſpiciis,quę omnia ibi reprobantur.

Magidem in l.ſeruus, de cond. indeb.Bu.accipit pro genere lãcis orbiculatę.idq; ex Plin.

Magiſter,dr̃ qui præ cæteris alicuius rei ſiue negotij curam gerit. Et interpretatur ſyllabaliter quaſi in maiori ſtatu exiſtẽs,ſed literaliter ſic quaſi manum aerem gerens inter ſcholares tenens eos rigidè ſecundũ gl.vero cap.1.de mag. dr̃ à monendo ſiue à monſtrando,vt ff.de verbor. ſignific.l.quibus.

Magiſter nauis. Require ſuprà Actio exercitoria, & C.eod. tit.l.vnica,lib 12.

Magiſtri ſcriniorum dicebãtur, qui ſcriniis ſacri Imperii præpoſiti erant,vel ſunt pragmaticarii, ſic dicti,quia pragmaticas ſanctiones,illas,ſcilicet quas principes faciebant, & ſtatuebant conſilio procerũ ſuorum,ſcribebant,& exempla earum inſcriniis repoſitã ad memoriam cuſtodiebãt.

Magiſtratus, prætores vel conſules dicti ſunt, eo quod maiores ſunt reliquis officiis,& illi ſunt tanquam capitis principis membra,vt C. ad l.Iul.maieſta.quiſquis. Et horum alii ſunt maiores,alii minores,alii medii.Maiores, vt illuſtres, qualis eſt præfectus prætorio orientis item illyrici,item Africæ,item vrbis Romæ. Minores ſunt clariſſimi,puta præſides prouinciarum. Medii ſunt ſpectabiles,vt proconſul, præfectus ægypti, qui dicitur auguſtalis,vt ff.de offi.præfec. auguſta. Excellentiores præfecti ſunt præfectus prætorio oriẽtis,& illyrici.

Magnanimitas eſt ornatus omnium virtutum, ſecundum Philoſ.5.eth.& eſt magnanimitas in Imperatore,l.1. C. de teſta.lib 6

Magnificus dicit̃ quaſi magna faciens,& ideo hoc verbum cõpetit regi ex etymologia vocabuli,Abb.in c.nouit .de offi deleg.

Maior dicitur ille, qui 25.annorum impleuit ætatẽ, de quo not. inſtitutione de cu. per totum.& per docto,de reſti. in integ.c.1.

Maiores propriè appellantur, aſcendentes qui ſunt vltra tritauum.l.Iuriſ.§. parentes, ff.de gradib.

Maior pars attenditur, quo ad numerum, & ſanior quo ad zelum iudicum. Vel põt dici

dici maior pars, qui maiori innititur rationi, vt 9. diſt. ſana, & 18. diſt. c. multis.

Maioritas eſt multiplex, alia ordinis, alia dignitatis, alia ſenectutis, alia prælationis, de quibus vide per Abb. in c. ſtatuimus. in prin. de ma & obedi. vel dic, quod quis dicitur maior altero quatuor modis, nobilitatis, diuitiis, potentia, & honore, ſecundùm Abb. in c. ſuper eo. de teſti. in verſi. no. quatuor qualitates, & Fel. c. cap. ver. no. 2. ibi, ſuperior col. 3.

Maiuma eſt ludus, qui uigebat in maio. & dicitur à maio, vel maiuma, græcè, latinè ingreſſus. ſ. æſtatis, q̄n heibæ, frondesq; virētes lętificāt. Inde venit maius. C. de maiuma. in rub. lib. 11.

Maiuma erat quidam ludus, qui fiebat in menſe Maii. not. C. de maiuma libro 11. in rub.

Maledictus eſt, qui obloquitur de homine, detrahendo, ei, & cum obloquiis deprimendo, vt capitulo de cler. maled.

Malefici ſpeciali vocabulo incantantores huiuſmodique diuinatores appellantur.

Malæfidei poſſeſſor eſt, qui ſcit ſe alienum occupaſſe. §. quod autem. inſtitut. de vſuc.

Malleatores adulterinę monetę ſunt, qui falſam monetam malleant.

Manceps dicitur, qui a populo vel fiſco aliquid emit, vel conducit, vtitur hoc verbo Iuriſ. in l. qui fideiuſſor, locati.

Mancipium eſt ſeruus, vel ancilla, & eſt neutri generis in ſignificatione, & dicitur quaſi manu captum, & dicitur mancipium omne, quod manu capi poteſt ſicut homo, equus, & hoc generaliter, ſed ſpecialiter tantum ſignificat homines, quia tales erant ſerui capientium eos in bello iuſto.

Mancus eſt defectuoſus, vt cui manus abſciſſa eſt. vel is, qui ex imbecillitate dexteræ facilius vtitur ſiniſtra. ff. de æd. ed. l qui clauū. §. pen.

Mandatum ſecundùm Azo. eſt officium ab eo, qui gratuito ſuſcepit exhibendum. Et dicitur mandatum quaſi manu datum. Quod, enim aliquis per ſe facturus erat, alii gerendum committit, contrahitur ſolo conſenſu. Et differunt mandatum, iuſſio, & præceptum,

ptum,ꝙ iuſſio importat neceſſitatem,nec finitur morte iubentis,quia ſucceſſor,id facere tenetur.Mandatum uerò importat liberam obſequendi voluntatem, & finitur morte.Vnde,Pręceptum non præcipitat mors præcipientis. Mandatum mandatore cadente cadit, vt no.de reſcrip.eam te.& capitulo.in his de verborum ſignificat. Quidam tamen dicunt,quòd tàm præceptum quàm mandatum finitur morte,ſi nominibus expreſſis ſcribãtur,ſm Ioan.And.14.q.1.quod præcipitur.

Mandator dicitur ille,qui aliq̇d mãdat alicui,vt ſibi vel alii aliquid faciat.Req. ſuprà Fideiuſſor.

Mandatarius eſt, qui mandatũ ſuſcipit adimplendum.Et inter iſtos oriuntur actiones hinc inde, quia ille, qui ſic mandat alteri,contra illum, qui mandatum ſuſcipit adimplendum,cùm prius cogi nõ poſſet,ꝙ reciperet mandatũ competit actio mandati directa inquantum eius interfuit factum fuiſſe,quod mandabatur.Rurſus ipſi mãdatario, qui mandatum ſuſcipit, competit actio mandati contraria,ſi quas expenſas fecit vel impeſas ratione mandati ſuſcepti inquantum non exceſſit fines mandati. Si verò mandatum exceſſit in expenſis factis, ipſas non repetet per actionem mandati contrarium.Sed inquantum vtiliter expendit,per actionem negotiorum geſtorum repetet.

Manet,ideſt,tenet uel aſtringit, cap.cum laicis de reb. eccle. non alie.

Mangones ſunt, qui in ſeruis emendis uel uendendis mercationem exercent.

Manichei ſunt, qui Chriſtum dicunt non eſſe verum hominem, vt dicit glo. 1. in l. Manicheos. C.de hæret. & Man. Extiterunt à quodam Perſa, qui vocatus eſt Manes, qui duas naturas, & duas ſubſtantias introduxit id eſt bonam & malam, & animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit. Teſtamentum uetus reſpuūt, nouum ex parte recipiunt, ita dicit tex.24.q.3.c.quidã

Manifeſtum eſt publica vel famoſa proclamatio ex certa ſciẽtia & certis autoribus ꝓueniens.Et poteſt manifeſtũ probari per multos teſtes vel autores,non tamen per tot, ꝙ fiat notoriũ,vide gl.in c.

con

conſtitutionum,de verborũ ſignificatione li.6.& 6.q. 2: placuit.Spec. tit.de noto. cri mine.§.ſequitur de manifeſto.circa prin.vbi dicitur,manifeſtum eſt, quod patet pluribus, ſed non omnib. ſed notorium omnibus patet,& no.in l.ciues.C.de appel.per Bald.& Butrig.

Manifeſtum illud dicitur, quod ex coniecturis apparet.c.i.& ibi Abb.in 2.not.de cle. non reſi.

Manifeſtè vel palam teſtari dicitur,qui non publicum hæredem nominat, ſed corã teſtibus qni ad ſolemnitatem ſufficiunt teſtator.

Manipula eſt quoddam ornamentũ,quod Imp.Conſtantinus Cardinalibus conceſſit. Alii dicunt manipulum eſſe mitram Epiſcopalem, vide Spec. in rationali diuinorum libro 3. ſub rubr.de manipu. & videbis pulcherrima.

Manſer eſt filius illegitimus, ꝓpriè de ſcorto natus ſecundũ Hoſt. quaſi vulgo quæſitus, unde ſecundùm Abb.Manſeribus ſcortum ſed mœcha notis dedit ortum. Vt ſeges à ſpica,ſic ſpurius eſt ab amica.Dant naturales, quæ nobis ſunt ſpeciales.c.niſi cùm pridem.de renu.in §.perſonæ in fi.vbi gl.

Manſus ſecundùm ũulgare Italorum, dicitur quantitas terræ, quæ duobus bobus ſufficit in anno ad laborandum.

Manualis obedientia,no.maiori tare,& obedientia,his,qui.de reſti.ſpol.olim cauſam, ad quam ſubditi tenentur prælatis ſuis ſine ſcriptura, & iuramento,vt no.in c.regebatur. de m.a& obed.

Manumittere, vide Emancipare.

Manumiſſio eſt datio libertatis inſt.de l ib.in prin. Et manumiſſus dicitur, qui eſt liberatus a manu & poteſtate domini. Nam quandiu in ſeruitute eſt,ſub manu & poteſtate domini ſui eſt,ſed poſtquã manumiſſus eſt ab illo liberatur,ergo dicitur quaſi ma num, i.poteſtatem domini ſui miſſus, & talis dicitur libertus domini ſui,& dñs patronus eius.

Manumiſſio teſtamentaria dici poteſt, quæ ex cauſa teſtamenti pręſtatur,vel ꝓpter teſtamentum contingit.

Manus, pro poteſtate, inſti.de lib.§.1.aliquando ponitur pro artificio.l.mulieris, de ver.ſigi

Ma-

Mappa eſt ornamentum equi, & ſunt linteamina alba, qui bus cooperiuntur equi Car dinalium cum faciunt proceſſionem no. in auth. de cō ſc. §. quantacunque aliter ca pitur in l. 3. de ſup. leg. vbi ſecundum Neb. ſignificat ſtra gulum menſæ.

Mariti appellatione nō veniunt ſponſi de præſenti in materia odioſa, ſecus in fauorabi li, quia tunc veniunt ſponſi de futuro, vt dicemus infra, in verbo vxoris appellatione.

Marmoris appellatione quid ve niat, docet Iuriſc. in l. quæſi tum de leg. 3.

Marte ſuo. i. ſuis viribus & non aliūde acceſſitis adminiculis l. 1. C. ne li. po.

Maſculinum concipit fęmininū ſed non econtra. Pan. in cap. ſuper inornata. in 1, colum. ver. nec ſtatutum. de quo ar ticulo diffuſiſſime Dec. in l. 2. de re. iur. vbi vide.

Maſſaritia eſt idem, quod ſupel lex, videlicet omne utenſile domus, cuius appelatione ue ſtis non continetur, vt l. ſi quis in fundi vocabulo, ff. de leg. 1.

Maſticonium eſt domus, vbi le proſi congregantur.

Maſtigophori, qui agonothetas commitantur in certaminibus. l. vi. de mu. & hono. vbi Bud.

Materfamilias dicitur, quæ eſt notæ authoritatis & honeſtę vitæ in domo ſua, vnde nec nuptiæ nec natale faciūt ma tremfamilias, ſed boni mores.

Materia eſt unde, quid conficitur, ut in ſcypho metallum, in contractu conſenſus, quapropter ſic propriè appellantur ligna, q̄ ædificiorum alterius ve operis cauſa habentur l. tigni de leg. 3.

Matertera eſt matris ſoror, ut inſt. de gradi. cog. in ver. matetera.

Matertera magna eſt auiæ ſoror, ſicut pro matertera pro auiæ ſoror.

Mathemathici ſunt, qui dicunt ſe ſcire aliquam artem diuinandi.

Matricula eſt chartula, in qua ſcribitur aliquid, & pcipuè liber vniuerſitatis, in quo nomina ſuppoſitorum conſcribuntur, & immatriculantur & eſt diminutiuum à matre l. matricula. C. de agē. in reb. lib. 12.

Matricularius dicitur hēns officiū pulsādi cāpanas, uel quị hēt matriculare ſtudentes.

Matricaria dicitur habēs curā ecclे-

eccleſiæ tex.& gl in c. mulie res 32.diſt.

Matrix eccleſia ponitur pro maiori baptiſmali,quæ gene rat baptiſmum ſicut mater, vt gl.in uerbo, matricem in cle. 1.de ſent.exco.

Matrimonium idem ſonat, quod nuptiæ, & eſt legitima maris.& fœminæ coniun ctio,indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens 27.q.2. §.j.ſub audi quo ſ.ad propoſi tum,in quo debent eſſe tem pore quo nubunt uel matrimonium contrahunt.inſt.de pa.po.in prin.Et mrimoniũ, eſt duplex ſ.verum, & pſum ptum.Verum quod contrahi tur inter perſonas legitimas per verba apta,nullo impedi mento ſub exiſtēte.Præſumptum dicitur qñ inter perſo nas legitimas interuenit tra ctatus de contrahendo, uel verba apta,in euētum tamē conditionis uel arbitrii alieni,& ſuccedit copula carnalis,vt inquit Gof. Et non dr patrimonium(licet à dignio ri dēat fieri dñatio.& iñ uo tũ habeat uir in liberos,ſicut mater l.liberorum,ff.de ver. ſig.)ideo quia mater maius exercitium vel officium exer cet circa liberos quàm pater c.fi.de conuer.coniug. quia ante partum oneroſa, in par tu doloroſa, & poſt partum laborioſa. Igitur ad honorē eius dicitur matrimoniũ, ut ēt de conue.in fi.c.ex literis. Et no.ꝙ mrimonii tria ſunt ſubſtantialia,quæ dñr bona eius de cond.app.c.vlt.& 27 q.2.omne itaque ſ.fides,pro les,& ſacramentum.Et nota quando contrahatur matrimonium,& qñ ſponſalia de futuro,declaratur ex ſignato verborũ ꝓlatorũ.& actuũ ſe quētium. Vñ verba formalia matrimonii ſunt illa, qñ vir dicit,Accipio te in meā mũ lierē,& mulier,Accipio te in meũ virũ,c.licet.de ſpõ.duo. & c.ſi inter de ſpõ.Siľr ē ma trimoniũ ſi qs iuraret, quod aliquam ad hoc tpe ꝓ con iuge teneret,& ei ſicut vxori fidē ſeruaret,& ipſa eidem iuraret ſe illum pro marito habiturā,ei ſibi tāquā viro ꝓ prio ſeruiturā ,vt in c.ex par te.de ſpõ.Nā licet ibi nõ ex primātur verb a formalia,tñ idē eſt ſi vnũ de æquipollen tib.fiat,vt l.certũ.ff.ſi cer. pe ta.Dñr ēt quidā Doc. ꝙ ver bum habiturum hic ſignificat præteritum,non futurũ. Similiter dicendo, promit to tibi, quod nunquam habebo aliam vxorem

niſi te, vel volo te, & non aliam in vxorem, vel conſenſio in te ſicut in meam vxorem, vel promitto, ꝙ volo te habere in vxorem, vel placet mihi te habere in vxorem, vel promitto, ꝙ tibi ſeruabo fidem ſicut vxori meæ, vel uolo ꝙ ab hac hora in antea ſis mea vxor, vel iuro quod habebo te pro legitima vxore, de hoc vide 22.q.4.§ vlt. verſic.eſt etiam. Item ſi dixerit, iuro vel promitto tibi tanquam vxori dummodo verba mulieris ſequantur cõtrahitur matrimonium per quemlibet prædictorum modorum, vt no.ibi Spe.co.ti §. 1. Item ibi, ſi dicat vir, iuro, ꝙ tu es vxor mea, & mulier ecõtra, iuro ꝙ tu es vir meus dicunt quidam, ꝙ nõ ſit matrimonium de præſenti, ſed ſponſalia de futuro capiẽdo es pro eris.ff.de verborum ſignificatio.l.uerbum erit. Nã & ſi ſint verba præſentis temporis non tamen ad matrimoniũ apta, ergo alii dicũt, quod nec ſponſalia contrahantur. Sed ibi promitto, ꝙ te ducam in vxorem, & de cætero tenebo te ut uxorem ſunt ſponſalia, quia ſenſus eſt ego te ducam, & ex quo te duxero, de cætero retenebo, arg.c.ex literis 1.de ſpon. Secus ſi non addito verbo ducam, dicat, promitto quod tenebo de cætero in vxores etiam dimiſſo hoc verbo de cætero, tunc eſt matrimonium. vt capit.ex parte. & ſponſ. præall. De origine autem matrimonij, quod ſit à triplici iure, videlicet à naturali gentium, & ciuilis vide in gl.inſti.de iure nat.ge. & ciui.in prin.ſuper uer. matrimonium, & quot modis poteſt impediri, vide inſt. de nup.in glo.ſuper ver.enumerari, vbi ponũtur quatuor decim.

Matrona dicitur, quæ iam nupſit, quaſi quæ in matrimonio conuenit.

Matrueles ſunt filii, & filiæ matertere.l. 1.ad l.Pom, de parri.

Matula genus vaſis ad vrinam, & aquam tenẽdam, proinde modo muliebri continetur, vt ſcripſit Vlp.in l.argumento.§ mundus.ff.de aur.& ar. leg. Alio nomine matella & matellio dicitur Plau.in Amph. Ne tu poſtulas matellã vnam tibi aquę infundi in caput.

Maturare quandoque ſignificat feſtinare, quandoque eſt per ſolem digerere, vt fructus

maturantur.

Maturus, quis tripliciter oſtenditur, vultu, geſtu, voce. Specu. in ti. de adu. §. 5. uer. cùm autem.

Maximè quandoq; dicitur comparatiue. Aliquando pro tñ de fil. præsby. c. ad abolendã. Aliqui legunt maximè pro magis, & ſic tenetur propriè ſecundùm Ber. ibidem. Item maximà ſupponit idem in alio caſu, ſed maiorem eſſe rationem in expreſſo. C. vñ lib. l. fi. Aliquãdo ſubauditur, ut l. verum in prin. ff. pro ſocio Ad primum facit. ff. de prob. l. cum deinde in prin. & ibi maxime, de pœn. & re. c. officii, in fi. de ſpon. cap. ſponſam, de hoc not. capit. præal. ad abolendam in add. gl. 1. & per Io. And. ſuper ea etiam not. de hoc in c. cum contingat. de foro comp. in gloſ. 1. de elect. cum inter, & c. quoniam frequenter. §. porrò, ut lite non conte. & propriè implicat idem in cõtrario ſenſu.

M ante E.

MOechia poteſt dici omnis fornicatio. 32. q. 4. oĩs mœchia, & ibi plenè.

Medianum idem, quod mediũ verbum eſt architectonicũ quo frequenter vtitur Vitr. habetur hoc verbum. & in l. ſi vero, ff. de iis qui deic. uel effud.

Mediaſtinus ſeruus eſt ex abiectioribus ita dicts, quia domeſtica. quæque utiliſſima miniſteria obire in domo cogebatur, ut ligna congerere, domum purgare. & alia huiuſmodi. Hoc autem nomine inde utitur, quia in media domus parte ad omniũ aliorũ juſſus præſto eſſe debet, de quo meminit Iuriſconſ. in l. item apud Labeonẽ. §. prætor ait. ff. de iniur. & in l. 1. ff. nau. cau. ſtab.

Medici qui dicantur, docet Iuriſc. in l. 1. de var. & extraor. coh.

Medium dicitur hæc vita. 23. q. 4. hæc aũt vita, & no. Io. An. in prooe. clem.

Medogrammatæi, in l. fi. C de tab. ſcrin. & logo gra. lib. x. ſunt quos ſcribæ conſulebãt

Melinum, de quo in l. quæſitum de leg. 3. ſpecies eſt coloris.

Meloproximus, una dictio eſt, nomen dignitatis, ut ino. in l. peculiari, C. de proxim. ſacro ſcrin. lib. 12.

Membrana ſpecies chartæ, in qua deſcribuntur inſtrumenta & alia, quæ conſeruari ó ne

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ne indigent & ideo dicitur, quia de membris animalium eripitur, vt inſt.de re.di. i gl. §.literæ.

Mendacium. Require ſupra, do lus. vnde Aug. dicit mendacium eſt falſa vocis ſignatio cũ intentione fallendi, qđ ſic dẽt intelligi cum intentione fallendi, quæ tunc ibi eſt, vel poſtea aduenit. Quandoque enim aliquis aliquid promittit, non tamen voluntatem fallendi actum habet, ſed poſtea acquirit.

Mendicantes dicuntur, quos in publicum quæſtum intuta mendicitas vocauit, & illi reficiebantur publicis annonis Validi autem, & robuſti non debent mendicare, ne miſeris, & debilibus panem auferant. C.de mendic.uali. l.vnica.li.11.& in auth.de quæſt. col.6.

Mœnia dicuntur propriè ædificia murorum ciuitatis, ſic dicta, quia muniunt ciuitatem. Et interdum dicuntur męnia abuſiuè omnia ædificia.

Mœniana dicta ſunt podia, & eiuſmodi exterius porrecta ædificia, originem huius dictionis pulcherrimè exponit Alcia.in l.malum, de verbo. ſignifi.

Mœnium vel mœniarium idẽ eſt, quod ueſtibulum à mœnibus ſeptum. Et dicitur iõ quia mœnibus adhæret ſecundum Hugo. Alii ponunt manerium.

Menſa ſæpe in iure accipitur pro tabula, qua vtuntur argentarii. Inde menſarii, & menſularii dicti.

Menſor eſt, qui metitur agros columnas, vel ſigna, vel homines, vel frumentum, uel męnia iuxta caſtrum, vel hoſpitia, vel etiam omnia officia aſſignat ſecundùm Acc. C.de menſ.in rub.lib.2.

Mera donatio. Require ſuprà, Donatio.

Mercatores qui verè & ꝓpriè appellandi ſint vide Alci. in l.mercis de ver.ſig.

Mercis nomen ad mobilia tantum pertinet, ff.de ver.ſig.l. mercis.

Meretrix dicitur, quæ multorũ libidine patet 34. diſt. vidua vel cuius turpitudo publicè venalis, eſt 32.q. 4. meretrices, & in gl. 2.c.inter opera, de ſpon.

Meritoria dicuntur diuerſoria.

Merum imperium eſt habere gladii poteſtatem ad puniendum facinoroſos. Vnde merum imperium dicitur quædam ſumma poteſtas, per q̃ ea, quæ ſunt iuriſdõnis maxi

mę

mæ explicantur. Et merum dicitur,quia ſeparatum a cognitione pecuniaria eo, qđ inde nullum ſequitur cõmodum pecuniarium,vt inſt. de publ.iudic.in princ. Hæc aũt ſunt meri imperii, facinoroſos punire, delinquentes incarcerare,membra mutilare, pœnam capitalem imponere,& hæc pęna eſt triplex, vt dicit Hoſt.de iureiuran. capitulo veniens. ſcilicet mors, exilium, & relegatio. ff.de pub.iu.l.2.Alia de mero imperio,vide in ver.mixtum imperium.

Meſonauta eſt infimæ cõditionis ſeruus in naui, ſicut mediaſtinus domi,de quo ſupra nam meſonãta ex eo dictus videtur,q̃ in media naui redens omnib.præſto ſit.

Metallum & æs ſunt nomina generalia mineras ſignãtia. Et differũt metallum & opus metalli,vñ illa damnatur in metallum, qui ligatur cum ferro,& onere,& labore grauatur,vt non liceat ei facile abire.Sed ille damnantur in opus metallicum,qui ibidem liberas habet babenas,& aliis metallũ fodiẽtib.miniſtrat‘& illius leuior eſt pęna,alterius autem grauior,de quo gloſſ. no.inſt.quib.mo.ius pa.po. ſol.§.pœnę ſeruus.

Metallarii sũt,q̃ affluẽtiã exercitii metallorum habent,vt C. de meta.& matalla,& proc. met.ſm Acc.ſup rub.lib. 11.

Metaliarii verius dicuntur, qui metalla è terræ viſcerib. effodiunt.

Metallicus,idẽ qui metallarius.

Metalli alias dicuntur in ethari purpurei.C.quæ res vend. nõ pñt.l.1.Vel eſt color quidã.

Metatores,vt ex Vegetio tradit Bud.sũt q̃ dometiunt̃ loca, vbi milites figãt tentoria,vel qui hoſpitia in ciuitatib.præſtant.Hos Italicè foretios appellamus.

Metaxa,ſericũ,vñ metaxarii,negotiatores, q̃ ſeri cũ emunt vendunt ve.

Meteci,latinè incolæ dicuntur. l.pupillus de ver.ſig.

Metreta,genus menſuræ tres vrnas continens.

Metrocomia eſt villę mẽſura,q̃ dat̃ trãslatis iuſſu prĩcipis,vt C.de iu.fiſ.l.certa,vñ metros gręce,mẽſura latinè dr̃,& come villa, inde metrocomia quaſi mẽſura villę,ſm Acc. C.ñ li hab.met.loca ſua ad extra.confer,ſuper rub.li. 11. Etiam metrocomiæ ſunt parochiæ vel diœceſes.

Metropolitani à menſura ciuitatũ dicũtur,quia 10.vel 11.

debẽt ſub ſe habere ciuitates 6.q.3.c.1. Vel dr̃ à meter .i. mr̃,quia metropolis eſt mater aliarum eccleſiarum. ſm gl.ibi. Etiam metropolitani ſingulis prouincijs præeminent,quarum autoritati, & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt,ſine quib. reliquis epiſcopis nihil agere licet de his,quæ ſpectãt ad totam ſecundùm gloſſ.21.diſt. cleros.§.metropolitani.

Metus eſt inſtantis vel futuri periculi cã mẽtis trepidatio, vt ff.eo.ti.l.1.Et no. qđ licet non ſit neceſſariũ periculum eſſe p̃ſens,tñ exigit metum eſſe præſentẽ,ſaltẽ pro futuro periculo.ff. eo.tit.l.metũ. 2.nam per metum non quẽlibet timorem accipimus,ſed maioris mali,vt in l.metum, præall Et dicitur metus quia mentem tenet vel terret ſeu impedit.Qui enim timet,nõ ſemper gerit in corde,qđ hẽt in ore,de hoc vide gl.2. c.ad audientiam. de his,quæ timet.caup.ſi.Inde meticuloſus,metu plenus,ſ.qui metuit timenda, &non timenda.Et diſtĩgue metus,quia alius eſt probabilis,qui cadit in conſtantẽ,& virum,& animoſũ, & hic excuſat, ut eſt metus pœnæ mortis,& cruciatus corporis,metus ſtupri, & ſeruitutis.Alius eſt non probabilis,ſ.qui non cadit niſi in hominem puſillanimum & formidoloſum,& hic non excuſat,vt in c.cũ dilecto.eo.titu.

Meum eſt,quod vendicari põt, l.Quintus.ff.de au.& ar leg. quin etiam actiones meorũ verbo continentur.l.meorũ, de ver.ſig.

M ante I.

MIles,eſt qui iurat ſe non cuitaturum mortem propter reipublicæ ſalutẽ, vel qui iurauit à ſignis non recedere. ff.quib.ex cau.manu.l.pẽ. & ſcriptus in matricula,vbi alii milites ſcripti ſunt.ff.eo. tit, l.1.p totũ.Etiã dr̃ à malo, qđ ſuſtinet pro alus, vel à mille,quia ex numero mille hominum elegitur,vt ff. de mi.teſt.l.1.§.miles. Vnde ſecundùm Azo.miles dicitur à militia.i.duritia, vel à mille,q̃a de mille forte ſolum vnius eligebatur in militẽ,& ſic dr̃ quaſi milleximus. Et no.ad hoc ꝙ quis dicatur verus mils, ſex ſunt neceſſaria. Primò,vt nõ ſit negotiatior. C.ne mil.neg.l.j.li.12.Scđò, vt examinet. C. q̃ mili. non poſ.l.j.li.12.Tertiò ꝙ ei enſis

ſis cingatur.ff.de teſta.mili. l.3.Quartò,ſtigma.i.not. publica debet ſuo brachio inſcribi vel imponi.C. de fabr. l.3.lib.11.Quintò,in numero aliorum debet poni, & ſcribi.ff.de teſta.mili.l.ex eo Sexta, quòd talis habeát privilegium legis conceſſę militibus, vnde. Stigma, mucro ſcriptum genus,examen, ſacramentum

Hæc ſex quæ dici poſſunt in milite quæri.

vt no.inſt.de teſt.mi.in prin. circa glo.

Miliarum ſimplici l.vas eſt quo panicisi de milio coquit, vt ſcribit Accur.in l.etſi de aur. & arg.le.milliariū verò dupli ci l.dicuntur mille paſſus.

Mimi ſunt ioculatores,& alienę pſonę imitatores effictoreſque,veluti hiſtriones, & alii id genus geſticulatorum.

Miniculatoris noīe vſus eſt Vlp. in l.iuſiurandi.de ope.lib. p eo qui capitales literas manu ſcriptis codicib,minio aut rubrica præfigit.

Minima cauſa eſt cauſa duorū aureorum,quia pro ea non datur actio de dolo, vel decem aureorum,aliàs decem ſolidorum vel, quæ ad ſumptus iudiciales non ſufficit. 2. q.6.anterioium. §.illud. de hoc eſt gloſſ.vnica in capitu.de appellatio.titulo de appel.

Miniſteriarii(alias miniſteriani) dicebantur fortè e miniſtrando,quiá præerāt caſtris principum C.de caſtren.& miniſter.lib.12.

Miniſterium aliquando ſignificat miniſtrum l.in eadē. ff. ex quibus cau ma.& l.2. de ſer.fu.

Minor eſt,qui nondum impleuit viceſimum quintum annum alias minor ſumitur generaliter pro quolibet inferiori.

Minus.hæc dictio quandoque vim nō habet comparatiui vnde minus ſoluiſſe intelligitur,& qui nihil ſoluit.leg. minus de verb.ſigni. Interdum refertur ad tēpus,quo fit,vt minus ſoluere dicamus,qui ſerius quàm debat ſoluit.l.ſi cui.de verb.ſig.

Miopes latinè ſonat quaſi minus videntes icas,teſte Alc. in l.inter ſtuprū,de verb.ſig.

Miraculū dr̄ ppriè illud,qđ cōtingit cōtra naturā,nā ſi naturaliter aliqd poſſet contingere,nō eſſet miraculum, & quod ſint neceſſaria ad eſſe miraculi,vide glo.Spec.circa finē in ca.j.de relig.& vene. ſanc.li.6.& qualiter probeť,

vide Gemi.in c.1.num. 3. & ibi in adoſtil. in verbo directa probatione.oc confeſ. li. 6.Bal.in l.ſolùm.colum fina. C.de teſti.& hæc in capit.venerabili.eod.tit. Alex.cōſ. 3. volum.3.

Myrobrecharii, qui vnguenta vendunt, hoc nomine tamen propriè appellantor, q delibutos capillos gerunt. Alciat.in tres poſteriores libros Cod. titulo de excuſ. arti.

Miſerabiles dicūtur omnes illi, quib. nos ex natura mouemur ad miſerandum propter ſotiiū iniuriā puta ſenes decrepiti,debiles diuturno morbo fatigati,etiam ſi ſic ſunt diuites,viduæ. Etiam religioſi inter perſonas miſerabiles computantur not. per Azo. in ſum. quando Imperator inter pupil.& viduas,in fi.& vide latè Alber.in ſuo dictionario in verbo miſerabiles perſonæ.

Miſcerè,& confundere differūt, vt no.gl.inſt.de re.diui.§. q ſi frumentum.

Miſſa ſolemnis eſt illa, q̄ dr̄ ēt nō pulſatis campanis nec alta voce Abbas in c.permittimus de ſenten.excommunica.quod eſt intelligendum niſi communis vſus loquendi aliter ſe haberet, ſecundū Felin.in d.capitulo permittimus.

Miſſilia(aliàs miſſalia(dicuntur donaria,vel quædam præſtationes, quas nouus prætor creatus mittebat in vulgus, vt qđ quiſq; apprehenderet, eius fieret,& in coronatione Papæ vel Imperatoris fieri ſolet,vt per hoc præſſura minuatur.de quo gloſ in §. hoc amplius. inſt. de rerum di.

Miſſionū,ideſt dimiſſionum,in re militari multa ſunt genera,quæ clare explicāt Iuriſc. in l.2.de iis qui not.infa.

Myſterium dicitur illud, quod ſecretam, & reconditam habet diſpenſationem, hoc eſt occultam & inuiſibilem virtutem,& gratiam à Deo diſpenſatam & collatam. 1. q. 1.multi,ubi datur differentia inter myſterium ſacrum. & ſacramentum.

Mitras enumerat Vlpi.inter veſtimenta, quibus mulieres tegendi capitis cauſa vtūtur l.veſtis de auro & arg. leg.

Mittere in poſſeſſionem eſt poſſeſſorem facere, aut in poſſeſſionem ducere,vt rem cuſtodiat.v.g.contendiſti mecum fundum caſtellanū eſſe tuum,& probaſti,iudex p executorem mittit te.in poſ-

ſeſſio

ſeſſionẽ.i.facit te poſſeſſorẽ Item uolui agere cum Titio qui citatus noluit venire ad iudicium, iudex me mittere debet in poſſeſſionem fundi, quem petebam, non vt poſſideam,ſed vt cuſtodiam rem & maneam in fundo,vt ipſe Titium tandem tædio affectus veniat,& litem ſuſcipiat donec probauero illam rem eſſe meam,vide gl.fi.in cap. contingit.de do & contu q̃d operatur miſſio in poſſeſſionem in actione reali, & perſonali ex primo & ſecundo decreto.

Mittere in poſſeſſionem nomine uentris,eſt mittere in poſſeſſionem nomine eius, qui eſt in ventre,vt cum mulier prægnans mittitur in poſſeſſionem nomine filii vel filiæ hæredis,quæ uel quam habet in utero ex marito præmortuo.

Mixtum imperium eſt poteſtas media,per quam ea quę,ſunt iuriſditione media explicantur.Et dicitur mixtum, quaſi ex iuriſdõne,& mero impio, eo ꝙ hẽt commodũ pecuniariũ.& ꝑtinet ad ipſum bonorũ poſſeſſionẽ dare,in poſſeſſionẽ mittere,iubere cauere, pupillus tutores dare,& oẽs aliæ pęnæ graues præter pęnam capitalem & murilationem,ut eſt relegatio,fuſtigatio,uel grauis correctio.ff.de iuriſdit.om.iud.l.1.in gloſ.& in tex.Alter diſtinguitur, ꝓut recitari ſolet circa c.quod ſedem.in gl.1 de offic.ordin. Merum imperium eſt quędã ſumma poteſtas, & alta ex publico inducta,vt gladii;poteſtas ad animaduertendum in facinoroſos, & eſt apud principes principaliter, ſ.Papam & Imperatorem. Et in ſpiritualib merũ imperiũ eſt ut depoſitio,translatio ſediũ epiſcopalium,& diuiſio duarum eccleſiarum cathedraliũ uel diuiſio unius in duas, ut in c.quod translationem. de of.leg.ubi uide plura in gloſ. Sed in ſecularib. merum imperium eſt pœna capitis,(ut ſuprà(quæ principaliter eſt apud principes ſeculares,ſ.reges,duces,marchiones,comites,&c. Et ẽt apud archiepiſcopos patriarchas,& epiſcopos,tanquam apud miſſos,vt in ca.ſolitæ §.ſubditi.de maio.& obed.cum ſuis concordan. Mixtum uerò imperium eſt quædam baſſa, uel media poteſtas ex publico inducta, partem capiens ex mero imperio, & partem à iuriſdi-

 tione

tione, vt eſt in ſpiritualib. dedicare eccleſias, vel altaria cõſecrare, & virgines velare. Et talia poſſunt cõmitti nõ habẽti iuriſditionẽ, vt in glo. præal. & ea, quæ ſunt meri imperii expediuntur iudicis officio nobili, & principaliter tendunt ad bonum publicum.

Mixti imperii, quæ ſunt, etiam expediunt iudices ex officio nobili, ſed principaliter tendunt ad bonum priuatum. Sed ea, quæ ſunt ſimplicis iuriſditionis expediuntur iudicis officio mercenario, & tẽdunt etiam ad bonum cõmune. Venit ergo ab impio imperiolum, id eſt paruulũ imperium, quod hñt iudices inferiores, de hoc no. in c. ſi diligenti. de foro competen.

M ante O.

MObilia, licet hoc verbũ paſſiuã reſpiciat ſignationẽ, & verbum mouentia actiua, tamen pro eodem accipiuntur niſi aliter de mente ea profe rentis conſtet. l. mouentium de verb. ſig. vbi Alc.

Moderatio impottat diminutionẽ. Et ſic no. pro ſtatutis, q̃ dãt de moderatione pęnę ad arbitriũ poteſtatis, quia moderatio importat diminutionem, ita Fel. in cap. ex literis, verſi. fallit ſecundò, & verſic: tertia declaratio. col. 13. de conſtit.

Modica ſnmma in iure uariè intelliguntur, de quo vide in l. hæc adiectio. de verborum ſignifi.

Modius eſt menſura ſex decim ſextariorum: continet autẽ ſextarius vncias quinas denas ſic dictus ꝙ ſexta ſit pars congii. Alcia. in l. uinaria. de ver. ſign.

Modiolus poculi genus. l. Sciæ. de Au. & arg. leg.

Modus eſt moderamen diſpoſitionis per appoſitionẽ oneris tãquã cauſæ finalis, vt patet ex legibus de ipſo loquẽtib. Et dicitur moderatio, ad differentiam conditionis, quæ eſt non moderatio ſed ſuſpẽſio. Dicitur tanquam cauſæ finalis verbi gratia promitto vel lego, vt illud facias. Nam ſi dico promitto & illud facias, tunc non eſſet illud per modum cauſæ, ſed alterius diſpoſitionis, ut hoc capiendo modum ſpecialiter, ſed generaliter eſt omnis diſpoſitio vel qualitas adiecta diſpoſitioni. l. obligationũ. §. modus. ff. de actio.

&

& obligatione. Fit autē modus per illas dictiones, vt dummodo, ne, id eſt vt nō &c. Sed quia, facit cauſam, et ſi, conditionem, vt ſuprà de cond. Nam modus ſignificatur per omnem dictionem vel orationem ex ſuo proprio ſignificato, vel aliàs moderationem importantem, v.g. dono vel lego equum. ut des illi equum. C. de his, quę ſub mo. lega. relin. l. 2. & l. cū ab eo. ff. de contrahen. empt, ibi veluti ſi emptor, hoc modo, vbi dicitur, ꝙ ſi emendo fundum pignori obligatum à te hoc modo dicam. vt liberes, tunc liberare teneris. Et ſic modus fit per dictionē vt Etiā in dictione dummodo, eadem eſt ſignificato, vt d. l. cum ab eo. Item in aduerbio ne, vt dicendo, Titium hæredem inſtituo, ne fideicommiſſa ex teſtamento Sēpronij retineat, quia dictio ctione, exponitur pro vt nō, & ſenſus eſt, vt non retineat, l. cùm pater. §. Titiò, verſic. planè. ff. de leg. 2. Idem in ꝑpoſitione ad, vt dicendo. Lego illi mille ad monumentū meum ædificandum, quia sēſus eſt, vt ædificet monumentum l. quibus diebus. §. fi. ff. de cond. & demon. Idem in dictio ne pro, vt lego decem pro cura corporis mei ſuſtinenda. l. Lucius. §. fin. ff. de leg. 2. Idē in præpoſitione in vt, dicendo, in cura corporis mei in monumento faciendo, &c. Sed ſi diceretur, lego vxori meę in tempus liberorum, tunc faceret cōditionem. Idem in dictione nomine, vt dicendo, nomine dotis puellarum pauperum, vel redemptioni captiuorum lego, &c. Vbi non ſignificatur conditio ſed modus. l. nulli: C. de epiſco. & cleric. Ratio, quia captiui ſemper ſunt capti, & puellæ ſemper ſunt pauperes. Secus ſi relinqueretur nomine dotis certę perſonæ, vel redemptionis certæ perſonæ, quia tunc faceret conditionem. Et idē dic in omni alia parte orationis quæ ad hoc ſignificatum poteſt adaptari ex ſe vel ſubiecta materia.

Moduli dicuntur quædam formulæ, & menſuræ cementariorum, per quas modi, & quantitates lapidum comprehenduntur.

Molæ non ſupellectilis, ſed inſtrumenti appellatione cōtinentur. l. dolia. de fund. in ſtru.

Moles videtur accepiſſe Vlpi. in

in l.j.de impen.in rub.dot.fa pro ſtructuris ad arcendum aquas paratis.

Moliri eſt conari. ca.quia ex eo. de pac.lib.6.aliquando ponitur pro facere,vnde demoliri pro deſtruere l.1.§.nunciamus.de ope.no.nunc.

Momentanea poſſeſſio,quæ & cur dicta,vide ſupra in verb. interdictum momentaneæ poſſeſſionis.

Monachi,inde dicti ſunt, quaſi ſolitarii.Eugenius vero Papa videtur deducere à voce græca monos,quæ vnũ ſignat, & achos,id eſt triſtis, quia monachus debeat ſtare ſolus & triſtis,vt 16.q.1.capit. placuit 2.& qui propriè appellentur monachi, & quomodo diferant à fratrib.docet Abb.in c.cauſam quæ.de iudic.

Monazonium, locus in eremo,in quo monachi congregantur, monazontes vero dicuntur ſolitariè viuentes leg.quidam ignauię.C.de decur.

Moneta adulterina ideſt falſa. C.de falſ. mone.l.ſicut, & ſcientia non vera dicitur adulterrina. vt in procemio digeſtorum. §. hæc autem.

Monetales trium viri dicti ſunt æris; argenti atque auri flatores. leg.2. de origi.iur.

Monetarii, qui monetam cudunt. Alias ſecundum Alc. in rub.C. de gynocia. pro quodam textrini officio accipiuntur.

Monialis eſt, quæ profeſſa eſt ſe uelle viuere ſecundum regulam beati Benedicti, Baſilii, vel Auguſtini.c.pernicioſam 18.q.2.

Monogamus eſt vir vnius uxoris, ſicut bigamus duarum vxorum.

Monomachia.Req.ſuprà Duellum.

Monopolium eſt alicuius negotiationis,aut officii ſuperioris vnica exercitatio cum prę rogatiua, & ſingulari inito verbi gratia. cauſa negotiationis aliqui inter ſo paciſcũtur,ne poſſeſſio aliqua pretio minori vendatur quàm ipſi inter ſe conſtiruerunt,vel vẽditores panis vel cuiuſcunq; negotiationis inter ſe pacti ſunt,vt rem aliquam venalẽ vtilẽ,& neceſſariã reipublicæ non dent pro minori pretio,quẽ conuenerunt vẽdere, vel ne aliquos inſtruãt in arte ſua, niſi filios. vel nepotes, vt ipſi ſolum commodum artis uel negotiationĩ

faciant

faciant,& habeant. Iſti enim dicuntur monopolium exercere,& grauiſſime puniendi ſunt,quia directè huiuſmodi conuentiones ſunt contra principem. Et dicitur ſecundũ Azonẽ à monos,quod eſt vnum,& polis,i.ciuitas,quaſi vna negotiatio in ciuitate, vel ſocietas vna ex pacto. Et inde dicitur monopolia pluraliter,& monopolus, & eſt qui vult eſſe ſolus in ciuitate venditor,ſcilicet is,qui impetrat,quòd ſibi ſoli liceat in ciuitate aliqua ſpecialia vendere,emere,vel facere. Vel monopolæ ſunt, qui Impetrant, quòd ipſis ſolis liceat hmõi facere,& in uendendis reb. certum pretiũ ſtatuere, con tra quod nemini liceat vendere. Vel dicitur monopolium à monos,& poleo,i. vendo, quaſi vno modo facienda venditio, & talia cõmercia ſunt prohibita. C. de mo.& illi conu neg.l.vnica. Eodem modo binopolium dicitur à binopolis. & binopola quaſi bino modo faciẽda emptio.

Mons dicitur à mouendo per contrarium, quia non mouetur,ex figura antipraſi, ſicut bellum,locus,& ſimilia,ſecundum Barto.in tract. Tyberiadis.1.2.3.charta.verſ. eſt autem mons.

Monſtrum appellatur,quod eſt contra naturam, vt Minotaurus.

Monumentum eſt illud repoſitorium,in quo mortui reponuntur,ſ. ſepulchrũ ſine corpore. Et dicitur à moneo, quia extat ad memoriam defuncti.l.monumentum, ff. de reli.& ſump.func.

Mora fieri,quando dicatur, tractat diffuſiſſime Iuriſc. in l mora fieri de vſur.

Moratoria cautio, dicitur quæ datur ad hoc vt quis differat & expectet.

Morbus eſt habitus cuiuſcũque corporis cõtra naturã, q vsũ eius ad illud facit deteriorẽ, cuius cauſa nobis natura ſanitatẽ dedit,ſiue in toto corpore,vt febris,ſiue in parte, vt cęcitas,ff.de ædi.edi.l.1.§. ſed ſciendum.

Morbus ſonticus eſt,qui cuique rei nocet,ff.de uer.ſig.l. morbus,& dicit gl. ibi cuique rei agendæ,vt ff. de ędil. edi.l.fi. §.finali.ff.de re iudica.l.quæſitum.

Mors ciuilis ęqparat̃ naturali ĩ in caſib.a iure expręſſis gloſ. mag.in c.ſuſcep:ũ,de reſc.in 6.& gloſſ.in c. placuit.16. q. 1.Vide tamen an & quando ęqui-

æquiparantur per Barto.in l. ex parte,§. in inſulam. ff. de verborum obligatione.In. & Ant.de But.in c.licet,de off. dele.& Fel.ibi in 1.col. & Pa nor.in c.cum ſis, de conuer. coniugatio.

Mortetenus,i.ad mortem,23.q. 5.notificaſti te mortetenusin tirmatum.

Mortis cauſa capitur,quod propter mortem alicuius nobis obuenit, dummodo talis acquiſitio ſpeciale nomen non habeat,l.qui pretio, & l.mortis cauſa capitur,de donatio. cau.mortis.

Mortis cauſa donatio. Require ſupra donatio.

Mortis tempore fuiſſe videtur, q in vtero relictus eſt.l. intelgendus,de verb.ſig.

Mortuarium dicitur, quod quis reliquit in morte.vt no.in c. conquerente de off.ord.

Mortuus eſt reb. humanis exẽptus,de officio.delegat.quanuis, & c.ſi delegatus, eodem titulo libro ſextò. Dicitur autem quis motuus ſex modis. Primò ſpititualiter, & ſic dupliciter,ſcilicet, benè & male. Bene dupliciter. Per baptiſmum, & pœnitentiã de conſecratio. diſtinctione 4.vt oſtenderetur, de pœ.diſtin. 1.multiplex.Malè tripliciter.Primò,baptizatus ab eccleſiæ tamen vnitate diuiſus de conſecra.diſtinct.2. Chriſtus. Secundò, baptizatus in eccleſiæ vnitate conſiſtẽs, tamen criminoſus. 3. quæſt. 4. hi qui capit. canonica, ca. cau.quæſtio.5.

Tertiò baptizatus, & æternaliter damnatus, de conſecr. diſtin.4.filius. Secundò, ciuiliter,vt ab hoſtibus captus.ſeruus effectus, libertus in ſeruitutem ob ingratitudinem reuocatus. Et dicitur econtra viuere, qui immaniter occiſus eſt propter fidem Chriſti quare mors ſanctorum frequenter dicitur, ab eccleſia natalis eorum. quaſi tunc ad vitam nati ſint.Tertiò ſęculariter,vt monachus 16.quęſt. 1.placuit.1.

Quartò,affectualiter, vt Paulus mortuus fuit,vt ait.Mihi mũdus crucifixus eſt,& ego mũdo.37.quæſtion.1. quæ Chriſto. Quintò, carnaliter, & ſextò corporaliter, qui duo modi poni poſſunt pro eodem.& ſic Lazarus mortuus erat,24.quæſtione 1.ſi quem forte. Et differunt mortuus,occiſus,l.proinde. ff. ad l. Aquil. nam quilibet mortuus non eſt occiſus, ſed ecõuerſo, & ita hæc duo ſe habent

bent,vt genus, & ſpecies, vt creditũ,& mutuum,l.2.§. appellata,ff.ſi cert.petat. Et qui mortui naſcuntur, neque nati,neque procreati videntur, l.ſecunda,C.de poſthum. hęred.inſtitutio.

Mos eſt longæua conſuetudo, de moribus tractatur,in cap. mos autem. diſtin.1.vel ſecũdum Iſi.mos eſt conſuetudo vetuſtate pręſcripta, & dę hac dictione no,in l. penul. & in authent. & conſequenter,C. de ſent. & interlocut. omni.iudic.

Mos ſecundum Feſtum de verbo.ſignific.eſt inſtitutum patrium, pertinens ad religiones cerimoniaſque maiorum. Ex quibus verbis appa ret morem obſeruationem quandam eſſe non lege, ſed iudicio, & opinionę confirmatam,vide Budæum in an not.ad pandectas,ff. de iuſt. & iur.in l.ius ciuile.

Motu proprio gratia fieri cenſetur,quando hoc expreſſe cautum eſt in eadem, nec ſufficit ſi probatur, quod papa motu proprio fecerit, niſi cõtineatur in literis, cap.ſi motu proprio,de preb.libr.6. & ibi concor.in gl.fi.

Mouentia, vide mobilia.

Moueri controuerſia dicitur nõ ſolum agendo,ſed etiam reſiſtendo,l.non ſolum,§. ſi ſtatus,& ibidem gloſſ.ff. de procur.& per Dyn. in §; omniũ inſtitut.de action.

Mox qualiter capiatur, eſt glo. in c.quia propter de elect ſuper verbo mox.& in l.1.ff. ſi certum petatur.

M ante V.

MVcor eſt vitium panis, vnde dicitur,Panis muceſcit, vel mucidus fit.

Mucro eſt enſis,de hoc vide Archia. in cap. fi. de exceptio. lib.6.Et ſumitur quandoque pro excommunicatione, vt 16.quęſtion.1.cap. viſis. 24. quæſt.3.corripiantur.

Mulcere eſt lenire, placare vel blandiri.

Multa eſt animaduerſio,vł pęna pecuniaria arbitrio iudicis inflicta ad correctionem malorum morum. Pœna autem eſt certa impoſita à lege,quam quiſque euitare poteſt vt not.in l. quicunque, in gloſ. ſuper verbo vel tertio.C.de ſer. fugit.in l. mulcta,ff.de condition.& demõ. Dicitur autem mulcta illa pœna,quę non eſt à lege ſtatuta vel expreſſa, nam iudices in pluribus caſibus legi-

bus

bus non ſcriptis ſic mulctare poſſunt litigantes. Ex hoc patet differentia inter mulctam, & pœnam. Nam generaliter ſumitur tàm pro pœna pecuniaria, quàm pro pœna corporali ſeu capitali, ſed mulcta pro pœna pecuniaria. & per ſententiam à iudice irrogata, vnde bene appellatur à mulcta, non autem à pœna.l.ſi qua pęna.ff. de ver.ſign.Item multa non inducitur, niſi à maioribus magiſtralib.ſed pœna à quolibet iudice.

Mulctare eſt punire in pecunia & aliquando ponitur pro abbreuiare.C. de modo mulc. l.prima.

Mulier dicitur à mollitie mentis, & ideo varium,& mutabile teſtimonium profert facit glo in cap.forus,de verb. ſignificatione.

Mulieris appellatio licet propriè referatur ad corruptam l.alioquin.de contr.emph.& l.quæritur.dę ædi. edic. non impropriè tamen quis appellauerit mulierem,etiam virginem viripotentem, l. mulieris.de verb.ſign. & latiore ſignificatione muleris dicũtur omnes, quæ fœminei ſexus ſunt.l.argumento,§.muliebri.de au.& ar. le.

Mulio eſt cuſtos mulorum.Vnde. Mulio agit mulos, ſed agaſo ducit aſellos,l.idem iuris,ff.ad l.Aquil.

Mulſum, potio quædam ex vino,& melle.§.ſi duorum.inſtitu.de re.diui.

Multi dicuntur duo aut tres, c.iteratur,de conſe.diſt.2. & l.multis,C.de lib.cau. Aliqñ multi dicunt̃ vigintiquatuor millia diſciplina.45.diſt. Qñque quadraginta, c. latores, extra de cler.excommu. Aliqñ decem,vt in au.h.̃t triẽ. & ſemiſ.in princ.Et quot faciant multitudinem,vel dicãtur multi vide latè per Bart. in l.prætor,ff.vi.bon. rap.Et an duo dicantur multi, vide Abb.in c. ad noſtram.de rebus eccle.non alie.Et qui dicantur pauci,vide c.latores, de cle.exc.mi.

Multifariam, ideſt multis modis,ff.de inc.rui. & nau.l. ne quid ſic plurifariam,i.plurib. modis.ff.de in inregr. reſtit. l.1.Item trifariam,& omnifariam,vt ff. de mun. & ho.l. fi.§ hæc omnia.& C de cõd. & conſt.l.optimam.

Multiplicatio eſt, qñ diſpoſitio iteratur,ſeu multiplicatur,v.g.teſtator plurib hæredibus, inſtitutis legat ab vno decẽ Titio, & ab alio decem, & ſic

ſic de aliis à quolibet hęrede decem inſolidum debeatur, l.ſi pluribus.§.1 ff. de leg. 2. q̄a ſignatum ſumitur ex mul tiplicatione diſpoſitionis, iū cto q̄ qualitas eſt multiplica bilis,adeo ex qualibet diſpoſi tione debetur quælibet qua litas adiecta. Itē ibi. teſtator ab hærede inſtituto legat de cem Titio, & ſi hæres non erit,ſubſtituit Sei.& ab eodē legat decem eidem Titio.in ſtitutus non eſt hæres, & ſubſtitutus tenebitur tantū ad decem ab ipſo relicta,vel ab inſtituto, quod idem eſt arg.l.licet.ff de leg.1.& l.ſer uo,§.ſi quis apud.eod.ti.Rō. quia ſubſtituo ſignificat ſub ſtitutū eſſe appoſitum loco inſtituti. Idē teſtator legat decem Titio in teſtō,& eidē Titio legat decem in codicil lis,ſingula debentur,q̄a mul tiplicatio ſignificatur l.quin quaginta,ff.de probat. Sed ibi teſtator legat decem Ti tio in teſtamento,poſt in eo dem teſtamento legat Titio decem,ſemel tantum debē tur,vt l.plane,§.ſed ſi non ff. de le.1.quia ex eodem teſta mentum,& eadem quantita te concluditur, teſtatorem quantitatem non voluiſſe multiplicare niſi euidenter probaretur contrarium. Sed ibi teſtator legat decem Ti tio,poſtea in eodem teſto le gat Titio 15.vtraque quanti tas debetur,l.plane,præall.& a contrario ſenſu,cùm dicit eadem.& eſt ratio ex diuer ſitate quantitatis. Secus ſi di ceret: Titio,cui legaui decē volo pręſtari 15. tunc enim 15 tantum debentur. Idem dic in cōtractib. prout quod libet probabile medium con cludit.Item multiplicatio de beri ſignificatur,v. g.nume raui tibi decem, & inconti nenti ſtipulor 20.lila deben tur,l ſi ita. ff. de noua. & de leg quia ſignificatum ſumi tur ex ſtipulatione facta in cōtinenti poſt numerationē. Item ibi promitto tibi decē, tibi promitto 10.bis tenere tur,quia ſi intelligeretur de eiiſdem, promiſſio ſecunda eſſet fruſtratoria, quod non eſt dicendum,argument.l.ſi quando,ff de leg.1.

Multoties,& toties,no.Archid. 9 q.3.non eſt.

Mundus(inquit) Accur.)voca tur inſtrumentum, in quo poſt factam rogationem om nia comprehenduntur:à mū ditia,eo quòd ſine vitupera tione eſſe debet.l.cōtractus. C.de fid.inſtr.

Mundus

Mundus muliebris eſt, quo mulier mundior fit.l. argumento,§.mundus,de aur. & argẽto,legat. & ibi vide quę contineant mundi appellatione.

Munera patrimonialia, & mixta vide Specu.titul. de cenſ. & exa c.libellorum, §. nunc autem dicendum ، ver. quæ autem ſunt munera. Item munerum alia ſunt ſordida; vt arenæ fodiendæ,calcis co quendæ,quæ in dignitatibus conſtituti non conſueuerũt ſubire. Alia ſunt ſordida cõtrario modo ſe habentia.

Municipium eſt, oppidum in Italia vel il prouincia aliqua conſtitutum,in quo pacis ob ſeruandæ cauſa milites conſtituti erant. Si aut in municipio nati,ſunt,non minus dicuntur municipales,vt l. municipes,ff.de verb.ſign.

Municipium eſt ciuitas, & municipes cuiuſcunque ciuitates ciues appellantur.ff.ad l. Iul.de amb.l. I.

Municipes dicuntur quicuiuſcũque municipii,manerici,loci ue tenent,cuſtodiam. Et dicitur à munere & capio, nõ obſtante, quòd munus non capiatur. Et tamen municipes dicuntur, qui in eodem municipio nati ſunt,ut leg. muni.præallega. Vel dicuntur in municipio faciũt munera,ſed abuſiuè.

Municipalis honor eſt adminiſtratio reipubl. cum gradu dignitatis,ſiue cum ſumptu, ſiue ſine erogatione contingens.ff de munc. & hono.l. honor.

Municipalis magiſter dicitur ille, qui pręeſt municipib.

Municeps originarius dicitur ab origine patris,nõ ſua cauſa,vt in l.filios. C. de mu. & oneri.lib.10.

Municipalia iura ſunt, q̃ ſtatuta vulgo appellamus,hoc eſt peculiares vniuſcuiuſque ciuitatis leges.

Munifices milites dicebantur, q̃ munera militaria ſubibãt, de quib.vide Alc.in l.munus de ver.ſig.

Munificus eſt ille, cui aliquod officium eſt impoſitum, & res munifica dicitur quaſi munus faciens,l.prima C.de prædiis,& omn.rebus, nauicula,lib.11.

Munimenta dicuntur probationes, & inſtrumenta,quę cauſam muniunt, vide de electiõn.cap. quamuis in gloſ. fin.libro 6.alias monimenta dicuntur eo,quod monent, & informant iudices quid facere debent.

Munimentum eſt, omne, quo quis

quis inſtruitur, & munitur, c.eum qui. de probat.& per Arch.in c.quamuis, circa fi. de electionin 6.& cap.pia. de except.in 6. idem dic de documentis.

Munus eſt duplex, aliud publicum, aliud priuatum. Publicum eſt, quod in adminiſtrã da republica eum ſumptu ſi ne dignitatis titulo ſubmini ſtratur, vt ff. de munerib. & hon. in princip. Et differunt munus, & donum, quia munus eſt cum aliquid datur cauſa præcedente, donum verò ſine cauſa, vt ff. de ver. ſign.l.inter donũ. Et inquit Pau.in l.munus.ff.de verbo. ſignifi.mnnus tribus, modis dicitur. Vno modo donum, Altero modo onus, inde im munitas appellatur. Tertiò officium, vnde munera mili taria. Inde municeps, qui munera ciuilia capit. Vnde dicitur, Dat meritum munus, ſed confert gratia donum. Munus cum cauſa datur, donum ſine cauſa. De hoc etiam per Ioan. Andr.in glo.in c.accuſatus, de hæred.lib.6.

Murex eſt quoddam genus piſcis inde murilegulus, quaſi leges murices. Sunt autem murices piſces, ex quo rum ſanguine fit attramentum imperiale, in quo purpura tingebatur. Accur. in l. 1.C.quæ res ven. non poſſ. Etiam conchiliũ eſt animaſimile.

Murgiſo dicitur ille, qui iners eſt, & deſidioſus, & hoc intel lexit Vlp.in l.3.§.idem Põp. ff. de ædil.edic. licet in incor rectis codicibus, legatur morionem,

Muriam interpretatur, aliqui ſalſuginem, quæ exudat ex piſcipus ſalitis.l. qui penum. de pen.legat.

Murileguli ſecundum Accur. dicuntur, qui capiunt piſces, qui dicuntur murices, vt ſuprà.

Murrhina vaſa, ex murrha lapide facta.

Muſcularii, aquæductus ex muſculis delabentes, l. decernimus.C.de aquæ du.erant autem muſculi, rubri inſtar muſculorum, quibus vtebantur, in bello ad æquandas foſſas. Alciat.

Muſio.ideſt fatuus.

Muſiuarii, de quibus in l. 1. C.de excuſ.arti.ſunt artifices operis muſiui, quod hodie quoque licet corrupto vocabulo vulgariter Moſaicum appellamus.

Mutatio capitur pro variatione.

Muta-

Mutatoria dicuntur vulgo diuerſoria vel fullonica quaſi ſecreta ædificia, & ponitur etiam pro veſtimentis pluribus, mutationem habentibus.

Mutiana cautio, vide cautio mutiana

Mutilare eſt aliquod membrũ amputare, vel aliquid integrum detruncare, vt homini manum, vel pedem, vel aliquod membrum auferre.

Mutus eſt qui propriè loqui nõ poteſt, §.item ſurdus, inſtitu. quib.non eſt permiſ. facere teſtamentum.

Mutuum eſt, quod alicui præſtatur, vt tempore ſuo red dat. Et dicitur quaſi de meo tuum, vnde eſt nomen compoſitum ex corrupto, & integro: quia quod meum fuerat, mutuando tuum facio. Vnde res, quæ ponderantur, vt argentum, & ſimilia, quę numerantur, vt pecunia, & quæ menſurantur vt frumentum, mutuari poſſunt, vt l.ſecunda.ff.ſi cert. peta.§. mutui datio. inſtitut.quibus mod. contr. obli. in princip. Et mutuum tripliciter poteſt reconciliari, vt not.glo. inſt. quib.al.licet, §. nunc autem, & ibidem quib.mod.re. con. ob.§.item is.in glo.& differt mutuum à commodato, qa commodatum eſt de eadem re præciſe, mutuum autem eſt de conſimilis reſtitutio, vt not.gloſ.ibidem, & vide ibi aliam differentiam notatam, & mutuum etiam dicitur eſſe triplex, naturale tã tum, ſcilicet quando fit numeratio ſine ſtipulatione de ſoluendo, ciuile tantum, quã do ſtipulatio interuenit de ſoluendo ſine numeratione, ciuile, & naturale quando numeratio, & ſtipulatio interuenit.

N ante A.

NAnciſci eſt aliquid acquirere, conſequi vel adipiſci. Vnde dicitur, nactus ſum illã, id eſt adeptus ſum vel acquiſiui eam.

Nardi ſtachys, nardi ſpica, l. vlti.de publica.

Natale dicitur ſcriptura cum annis Domini, & præconizata, quæ dicebat Lucium eſſe natum ingenuum, & ſic in Legendis Sanctorum intitulatur, natalis ſancti Ioannis quando moritur, quaſi tunc naſcatur nunquã moriturus, vel dicitur prima natiuitas, quæ eſt de iure naturali, & omnem hominem dicit

dicit liberum, vnde conſtitu tum eſt non efficere manu miſſionem natalibus, id eſt ingenuitati. Inſt it.de ing. in fine.Item dicimus,ſeruus iſte reſtituitur natalibus,i.liberta ti,quam habet ex iure natu-rali,ff.de nata.reſt.l. 2.

Natiuitas eſt triplex, naturę, gratiæ,& gloriæ. Naturę pri ma eſt in vtero, iuxta illud. Quod in ea natum eſt, & ca pitulo firmiſſime.de conſec. diſtinctio.4.Natiuitas gratię eſt ſecunda.quando quis re-naſcitur per baptiſmum, iux ta illud. Niſi ſi quis renatus fuerit denuo,&c. qui in ma ternis.eadem diſtin. Natiui tas gloriæ eſt qñ depoſita,ve tuſtate pœnæ, homo naſci tur ad gloriam,capit.poſt ba ptiſmum,eadem diſtin. ſicut mors ſanctorum natalis dici tur,c.ſanè.24.q.2.

Natorum appellatio pertinet ēt ad nepotes,l natorum,de ver bor.ſignifi.

Natura ſumitur multis modis. Primò eſt ius inſitum rei, ſi milia de ſimilib. procreans. Secundò eſt quidā inſtinctus naturæ ex ſenſualitate pro ueniens, ad appetendū pro creādū,& educādū. Tertio, eſt inſtinctus naturę ex ratio ne proueniens. Quarto,ius naturale,ideſt præcepta natu ralia,in prin.de cre. §. ius au tem ibi not. Aliquando natu ra,ideſt conſuetudo,l. 1.ff. ad Macedon. & ibi gloſ. in ver bo natura. Aliquando idem eſt qđ poſſibilitas naturę.l.ſi quis poſthumos,ff.de libr. & poſt. Aliquando pro diuina ſcientia,l. ſed & ſi paterfam. ff.de iudi.Aliquando pro na turali ratione inſita à natura. l.ſi non ſortem.§.libertus,ff. de conditio.indebi.

Naturalis dr̄ filius ex cōcubina q̄ in domo proprio tenetur vnica quaſi locò vxoris.

Naturalis obligatio, quæ ſit vi de infrà.ver.obligatio.

Naturalis poſseſſio quæ,vide in frà.ver.poſſidere.

Natus vnius dicitur,qui vocem emittit,vel aliter diſcernitur eſse viuus, & habet formam hominis,ſm Bar.in l.quod di citur,ff.de lib. & poſthu.

Nauarchus,nauis præfectus.nā Græci vocant nauarchos,qui in claſse ſingulis nauibus, præſunt.

Naufragium, eſt naue fracta ſubmerſio rerum ſiue corpo rum, & dicitur quaſi nauis fragium,ideſt fractura. C.de nauf.lib. 11.

Nauiculari, ſeu naucleri ſunt, qui tranſportant publicas

ſpecies, ſecundum Accur. C. de nau.pub.ſpec. tranſpor.libro 11.in rubrica. Et dicũtur etiam illi, qui annonarias ſpecies à ſuſceptoribus, in prouincia accipere, & Romam vel ĩ caſtra, vbi erant milites, deferre debebant.

Nauigium quandoque ſignificat nauigationem, interdum & nauem ipſam, imò, & rates nauigii appellatione continẽtur, l.1.§.ait, de flumin. & ne quid in flu.publ.

Naulum eſt vectura, ſiue prętium, quod præſtatur pro ea dẽ facta conuentione inter vectores, i. vehẽdos pro mercede nauigationis cũ illis, q nauigiũ exercent vel ducũt.

Nauſocomium eſt domus, in qua iuuenes educuntur.

Nauta eſt, qui miniſtrat in naui vel ducit nauem eam gubernans, & ea quæ ad vſum eius pertinent, faciens, ff.nau.cau. ſta.l.1.§.2.ff.fur. aduer. nau. l.vnica.

Nautæpibatæ, in l.debet, ff.nau. cau. ſtabul. dicuntur, qui nauem aſcendunt, & pro naulo, ipſi nautarum officio funguntur.

Nautica pecunia eſt, quæ periculo creditoris in nauigio ſuſcepto daẽ traiiciẽda. Sed quaſi nautica eſt cum periculum mutuatæ pecunię in me recipio, ſi aliqua conditio nõ exiſtat, puta ſi piſcator non capiat piſces, huiuſmodi: vide glo.C.de nau.fę.in rub.

Nauticum fœnus eſt qđ ꝑpter nauticam pecuniam vel quaſi nauticã exigitur, ff.de nau. fœ.per totum, & C.eo.ti.l.cũ proponas.

Nauticus Tyberinus eſt, qui nauigat in flumine Romæ, vehendo in Romam, vel extra vehendo ad caſtra, vt C. de nau.Tyb.li.11.

N ante E.

NE pro, vt quandoque capitur, ff de acquir.poſſ.l.q. abſenti.§. 1.de hac dictione, vide.C.de ind.vi.tol. in authẽ. cui relictum.

Nec implicat ſenſum contrariũ expreſsè, vt no.in l.iuris ignorãtia.C.qui adm.ad bon.poſ. poſſint, aliquando ponitur ꝓ non, vt l.nec, ff.de fur.

Necare vř(ait l. necare. de lib. agno.)nõ tm̃ is, qui partũ prę ſocat, ſed, & is qui abiicit, qui. alimoniam denegat.

Neceſſarię impenſę, vide in ver. Impenſæ.

Neceſſarii, i.conſanguinei.

Neceſſarii hęres, require in ver. ſic.hæres neceſſarius.

Neceſſi-

Neceſſitudo eſt parentela vel cognatio.l. non eſt ſingulis, ff.de regul. iur. vbi gloſſ. ſic exponit.

Negatiua multiplex eſt,ſcilicet facti,dicti,iuris,qualitaris, & quædam pura. Vnde negatiua facti duplex eſt.ſ.pura, q̃ habet determinationem temporis loci, vel alterius rei,puta quia eſt coarctata ad certas perſonas,de qua eſt caſus in capitulo tertio loco,de ꝓbat.vbi coarctatur ad perſonas capituli. Et illa probari poteſt indirectè,verbi gratia, ſi inſtrumentum exhibeatur continens ſtipulationem factam tali die vel loco: argument.capit.ex tenore, de teſti. Aut non habet aliquam talem determinationem, & tunc probari non poteſt directè vel indirectè: vnde onus probandi transfertur in aduerſarium,& hoc ideo, quia negationum non ſunt cauſę vel circunſtantię,quę ſunt neceſſariæ in probattione, vt ſi quis dicit ſe nunquam contraxiſſe cum Berta, vel non cognouiſſe Bertam, quæ dicitur negatiua explicita,de ſri. & malefic.capitulo primo. Vel dicitur negatiua poſitio Eſt enim poſitio negatiua implicita, vt pono, quòd in electione tantum quatuor canonici præſentes fuerunt, vt in ca.cum eccleſia,de cau: poſſeſſ.& proprieta. Quas poſitiones negatiuas iuris rigor repellit, ſed æquitas admittit, ſi iudici videbitur, vt capitulo primo,de confe.lib. 6.Etiam ibi,ſi aliquis dicat ſe eſſe non citatum. Et negatiua facti mixta dicitur:quæ cũ affirmatiua implicita miſcetur, vt illa,quæ habet affirmatiuam implicitè, dicendo. Ego nõ renũtiaui,ſpõte, quaſi dicat, renuntiaui coactus vel inuitus.Et hæc debet probari ab eo,qui negat cap. ſuper hoc,de renunt. Sed negatiua iuris probari poteſt,vt ſi dicat quis alicui.Non poteſt eſſe teſtis, debet hoc probare.Similiter ſi negetur emancipatio ritè facta, nega iuſtè factam, debet hoc probare, quòd nõ ſit facta de iure, ſed contra ius,in l.ab ea parte,§. 1.ff. de probation. Negatiua verò qualitatis duplex eſt, ſ. aut qualitatis intrinſecæ, aut qualitatis extrinſecæ.De qualitate extrinſeca, vt cum homo naſcitur,& tunc præſumitur negatiua, niſi probetur affirmatiua.Vnde ſi negetur ſcientia,probãdũ eſt hoc examinatione iudicis,de ꝓb.cap.

cùm ſecundū Apoſtolum. Si ętas, per aſpectū corporis. Si illegitimitas, aut is, cui illegitimitas opponiꝭ, eſt de hoc infamatus, & tunc cogitur ſe purgare c. bonæ, pręalleg. Dicēdo ergo. Ille non eſt idoneus, non eſt legitimus, non eſt ſoluendo, &c. probari debet ab eo, qui dicit, quia quilibet pręſumitur idoneus, bonus, &c. niſi contrarium probetur, de præſum. dudum, de ſeru. in or. fa. c. vnico. & niſi ius præſumat in contrarium ff. de dona. inter vir. & vxor. l. quintus. ff. de probatione, l. ſi pactū, & l. ſi chirographū. Etiam iudex, qui habet ex officio ſuo cuncta rimari, cap. iudicantem. 30. q. 5. poteſt, & debet, ſi videtur expedire, interrogare ſuper negatiua, argum. eſt ff. de interrog. actio. l. vbicunque. & c. cum Ioannes, de fide inſtru. vbi iudex facit interrogationem, quam etiam pars facere non poterat, non eſſet in cauſa cōcluſum, faciūt no. ꝑ Hoſt. & In. in c. ſuper his de accu. maximè ſuper negatiua vbi agiꝭ de ſalute vel periculo animę argum. de re iudic. capil. lator. ad finem. Ex prędictis elicitur, ꝙ quis in iudicio excuſatur reſpondendo poſitioni negatiuæ, ideo quia qui negat non ponit, ſed remouet, ſiue ſit negatiua implicitè, ſiue explicitè, quàm faciūt hæ dictiones tantùm, ſolùm, &c. Specul. in titulo, de po. §. 8. ſic probat neutram prædictarum poni poſſe. Nam poſitiones ſuccedunt in locum probationum, vt in authent. de his, qui ingredi, ad ap. §. fina. vnde id ſolum veniet in poſitione, quod in probatione. Sed negatiuè, (vt prædicitur) nulla eſt directa probatio, ergo nec poſitio. Et dat Baldus, rationem, quia reſponſio ad poſitionem fit ad releuandum ab onere probādi. Sed poſitiones negatiuas non habet neceſſe probare, ergo non eſt rei reſpōdum, & ita dicit ſentire glo. in l. ſecunda, in §. quod obſeruari. C. de iuramen. calumn. Si verò haberet neceſſe probare, tunc deberet reſpondere, vt in cap. 1. de confeſ. libr. ſexto. Idem dicit negatiuam poſitionem eſſe in qua ponitur dictio abſque, vt not. Cynus in l. actor. C. de probatione, in 3. quæſtione. Hoc verum quando iſta dictio abſque, venit ad excluſionem alicuius affirmatiuæ, & ita ex ſe non implicat affirmationem

ſecus

ſecus ſi implicaret illam ver bi gratia,pono quòd res fuit abſque eo, quòd Titium tali die percuterem,quia tota die fui abſens alibi:nam talis po ſitio non dicitur mera negatiua,quia oritur ex affirmatiua ſcilicet,fui alibi.Et hoc tenet Specul.in titul.de poſ. §. videndum,verſi.8.fam.not. inſtitu.de inuti.ſtipulat.§.item verborum.Item quia ponens aliud quod ponit,ſi negatur, neceſſe habet ꝓbare,l.actor. præallegat.quæ eſt canonizata.6.quæſtion.vltim. accuſator.Et ſicut præpoſitio negatiua (vt prædictum eſt) ſic etiam poſitionegatiua eſt triplex,ſ.facti,iuris, & qualitatis.Et facti duplex, ſcilicet, ſimplex,& pura,quæ non habet determinationem loci, tēporis,vel rei conſimilis, vt illa, pono me non cognouiſſe Berth.capit.de fri. & malefic. & cætera. De tali etiam in capit.cum eccleſia,de cauſa poſſeſ.& proprie. Et alia impura vel mixta,videlicet, quæ eſt certo loco coarctata, vt in capitulo propoſuiſti, de probatio. vbi per loci inſpectionem probatur non cognita, & habet in ſe ſenſum affirmatiuum implicitum,vt non cognita,i.virgo. Et dicit Bartol.in l. quicunq; prçallega. ſe ſemper defendiſſe,quòd qui proponit negatiuam,debet eam probare,etiā ſi nonſit coarctata loco vel tēpore quia intelligitur coarctata perſona proponentis, per capitulū plerique ſecūda. q 7.Et hoc ipſe idem concludit.C.de ſer.fug.l.quicuuque præal. Ponat actor quicquid vel affirmatiuè vel negatiuè pro intētione ſua fundanda hoc probare debet. Nota, quòd antiqui doctores negatiuam probari non poſſe intellexere per teſtes. Sed hodie poteſt iudex admittere poſitiones negatiuas, q̄ non poſſūt probari niſi per cōfeſſionē aduerſarii, ſi ſaltē hoc videatur ei æquum, & expediēs.De hoc de tempo.ordi. c.dilectus.de ætat. & qualit. c.vlt.& gl.antepen.in c. 1. đ confesſio.lib.6.

Negligens dicitur quaſi nec legens ſecundum Iſido. lib. x. Ety.& vide Ioan. And.in ca. cupientes §. ꝙ ſi per xx. de elec.lib.6. vbi ponit differentiam inter negligere,& comtemnere.

Negligentia eſt eius,quod fieri debet vel poteſt omiſſio.

Neglıgētia magna,lata culpa ē, l.magna de ver. ſig vbi Alc.

Negotiatio eſt in commerciis, ſicut negotium in diſpenſatione, vnde tam negotiatio quàm negotium aliquando ſignificat actionem alicuius rei, cuius contrariū eſt otiū. Aliquando actionem cauſæ, qđ eſt iurgium litis & dr̄ qua ſi negans ocium. c. forus, §. negotium, de verb. ſign.

Negotium eſt triplex, ſcilicet commune, publicum, & priuatum. Commune eſt, quod pertinet ad diſpoſitionem alicuius regionis. Publicum, qđ pertinet ad regimen alicuius ciuitatis, ſed priuatum quod pertinet ad priuatam perſonam. Et iſtis tribus negotiis correſpondet triplex diſpēſatio, ſcilicet politica, quæ conſiſtit in prouiſione pluriū ſeu totius communitatis, & hęc docetur in octo libris politicorum Ariſto. Oeconomica, quæ conſiſtit diſpoſitione familiæ, & habetur in duobus libris œconomicorum Ariſto. Et monaſtica vel ethica, quæ conſiſtit in regimine ſui ipſius tantùm, & illa tractat in decem libris ethicorum eiuſdem.

Negotiorum geſtor dicitur, qui negotia ſine mandato gerit, inſtitution. de obliga. ex qua ſi con. §. 1.

Negotiatores in titul. negotia. nemili. C. intelligendi ſunt omnes, qui officinæ, aut tabernæ præſunt. Marcellus autem in l. legatis, de leg. 3. ait negotiatores ſeruos dici, qui preponuntur negotii exercēdi cauſa, veluti ad emendū, locandum, conducendum; cubicularios verò, obſonatores, & his ſimiles non rectè negotiatores appellari.

Nemaſericum, in l. vlt. de public. capitur, pro filo, quod apud Seras conficitur.

Neophytus dicitur nouus in fide. xlviii. diſtinction. quoniā. à neos, quod eſt nouum, & phytos, quod eſt fides. Item dicitur nouus in religione, ea diſtin.

Imò verò neophytus dicitur à neos, quod eſt nouus, & phyton, planta ſeu germen, quaſi dicas nouam plantam, ſeu nouum germen.

Nepos eſt filius filii, vel filiæ, ſed neptis filia eorundem. Etiam nepos capitur ꝓ filio fratris, c. 2. de arb. & c. fundamenta, de electio, lib. 6.

Nepos pohſtumus eſt, qui poſt mortem aui natus eſt ſuperſtite ſuo patre.

Nequam, & frugi contrariam habent inter ſe ſignificationem.

Neſcire

Neſcire, & ignorare differunt, vt dictum eſt in verſi. Ignorare.

N ante I.

Nihil quandoque eſt auerbiũ negandi,ideſt nõ.ff. ad leg. Aquil. l. qui foues. & C. ſic contrahend. emptio. l. cùm ipſe. Quandoque,ideſt non omne.ff.de acquirend. poſſeſſione l.naturaliter,§.nihil. & C.de nat.lib.l.fin. Aliquando nihil,ideſt nullum,inſtitu. de ſuc.lib.in prin. Aliquando,id eſt parum.C. de caſt.pecu.l. cùm allegas lib.12.

Nihilominus, & nihilo magis differunt,quia primum includit affirmationem, ſecũdum negationem, vt inſtitut.quibus non eſt permiſ.fam.teſt. §.1.in glo.

Niſi quot modis capiatur vide per Dy.in regula peccati. li. 6.& l.actione,C.de trãſ. Nã qnando dictio, niſi ſequitur negationem,tunc ſtat incluſiue, & ſic ponitur reſpectu excipiendi,vt in capit. poſtulaſti,& in c.ſedes, de reſcr.c. romana.uer.2.de app.li.9. Si verò præcedit affirmatio, & hoc reſpectu excipiendi,tunc priua capit.1. de appel. cap. ſi vero de ſen.excom cũ ſimili lib.Itẽ & ſi adiicitur orationi affirmatiuæ,priua.de teſta.c. de teſt.in fi.Quandoque nec ponit,nec priuat.2.q.1. Hæc eſt ratio,nam oratio præcedens non complectebatur illum caſum. Interdum ponitur pro ſed 28.diſt.de Siracuſanæ. Quãdoque pro ſi non, vt c.præterea.2. de app.& c. quicunque. de ſent. excom. lib.6.Vnde qñ ponitur niſi in ſententiis, & vltimis voluntatibus videtur inducere conditionem.ſecus in contractibus. De hoc vide per dominum Dy.vbi ſupra. Et ſumitur tripliciter. Primò conditionaliter. Secundò exceptiuè. Tertiò his modis ſimul. Item conditionaliter tripliciter,vel quo ad reſolutionem vel quo ad .diſpoſitionẽ, vel quo ad ademptionem.

Quo ad reſolutionem ibi, vendo tibi fundum pro decem, niſi alius infra menſem attulerit meliorem conditionem. Nam venditio eſt pura, ſolutio conditionalis, quia reſoluitur vel reſcinditur, ſi alius infra menſem attulerit maius pretium, ſed non ſtabit vendition.l. ſecunda, §.ſi diem.ff pro emption. Item ibi, lego decem niſi nauis ex Aſia venerit infra mẽ

ſem; diſpoſitio eſt conditionalis,quia ſenſus eſt, ſi nō venerit,legatum valeat, & perficiatur.Similiter ibi,lego niſi noluerit, diſpoſitio conditionalis eſt, & legatum conditionale,& eſt ſenſus,lego ſi hæres non contradixerit,ſeu reprobauerit, ſicut appoſita conditione,ſi capitolium nō aſcenderit,l.fi.ff.de cōd.inſti. Item ibi,lego decem, & adimo, niſi nauis ex Aſia venerit: ademptio conditionalis eſt,& ſic eſt ſenſus adimo legatum,& nolo tenere ipſum ſi nauis venerit,& quia ademptio eſt ſub conditione, videtur datum ſub cōtraria condōne,l. quibus diebus,§.qui Titio,ff.de cond. & demō.Significatur ēt exceptiuè quādò eximit ſeu tollit aliquid, quod eſt in oratione præcedenti,vt non ſit idem ius,vel idem effectus. Et hoc dupliciter,vt præmiſſum eſt,ſ. affirmatiuè poſt orationem negatiuā. & negatiuè poſt orationem affirmatiuam, vt nullus homo currit niſi Socrates, omnis homo mouetur, niſi Plato.facit l.prima,C.de tranſactio.& l.ſi eum. in fin. ff.ſi quis caution cum ibi notatur.Item in prædicto, vbi refertur ad reſolutionem, & ademptionem facit conditinem.Et ſignificat etiam aliqualiter exceptiuè,& ſic conditionaliter ſignificat,& exceptiuè ſimul.

Niuarium colum. vide Colum niuarium.

Nyctalopes latinè luſcioſi vocantur autore Feſto, horum duplex ſpecies,vt tradit Alc. in l.inter ſtuprum, de verb. ſig.alii interd iuvident, noctu nihil,alii contra, parum interdiu vident, veſpere verò aut noctu acie acutiore ſunt.

Nimpheum cuius mentio in l. ſi quis diuinam.C. de aquæduc.Alc.ait fuiſſe locum,vbi mulieres lauabantur.

N ante O.

Nobilitas ſm Bar. in tractatu de nobilitate, quē cōpoſuit circa l.ſi vt proponitis. C.de digni.lib.12. ponit quatuor opiniones de nobilitate quas reprobat.Nobilitas, eſt qualitas illata ꝑ principatū tenentē,qua qs vltra honeſtos plebeios acceptus oſtēditur. Primo dr̄ qualitas, q̄a pōt adeſſe vel abeſſe p̄ter ſubiecti corruptionem. Nam mulier plebeia nubens nobili, nobilis efficitur. l. mulieris. C. de

de dig.l.fęminæ.ff.de ſena.& hi,quibus. Imperator de nouo concedit dignitatem, in eodem titulo præal.ita mulier nobilis nubens plebeio efficitur ignobilis,ſicut ille qui propter delictum perdit dignitatem l.quoties.& l. iudices.C.eod.tit. Et ſic in aliquo tempore, quis eſt nobilis, in alio ignobilis,imò in yno loco, & non in alio, vt ſarracenus nobilis captus à Chriſtiano, eſt ignobilis, & ſeruus, & econuerſo. Dicitur illata,quia nullus à ſelpſo poteſt habere dignitatem vel nobilitatem,ſed oportet, ꝙ per alterum conferatur,imo qui ſua autoritate aſſumeret in crimen falſi incideret, vel in l.Iul.maieſtatis,vt l. 3.§.fină.ad l.Iul.maieſt. & de fal. l. 1.in fi.& de reg.iui. c. 1 .lib. 6. Dicitur per principatum tenentem, ſed principatum omnium tenet Deus,qui quãdoque nobilitates & dignitates temporales immediatè inſtituit, quandoque alius princeps non recognoſcens ſuperiorem in temporalibus Dicitur qua quis vltra honeſtosplebeios,quia plebeiorũ quidam ſunt honeſti, quidã viles.l.mulier.C.eo.tit. Licet ergo honeſti plebeii ſint magis accepti, non tamẽ ſunt nobiles, quia nobilis eſt acceptus vltra honeſtos plebeios. Et dicitur accceptus,qa nobilitas conſiſtit in hoc, ꝙ princeps facit quemgratum, & acceptum,licet in ciuitatibus, quę reguntur per populum,nobiles ſunt interdum minus accepti,& plus puniãtur in pœnarum impoſitione. Dicitur vltimo in diffinitione,oſtenditur,quia ſi quis per mille annos viueret, cũ omnibur virtutibus & princeps eum ſummè diligeret, & acceptum haberet,tamen plebeius remanet,donec in eum conferretur dignitas notabilitatis per principem. qua oſtendatur acceptus vltra plebeios. Et poteſt oſtenſio fieri verbis expreſſis hoc continentibus.l.ille aũt. §. cum in verbis. ff.de lega. 2. Quandoque etiam non exprimitur verbis, & tunc dẽt fieri aliquo actu quaſi de neceſſitate importante.l.ꝓ hærede.§.Papinianus ff.de acq. hær. vt ſi conceditur alicui officium,quod habet dignitatem vel nobilitatem annexã vt commitatum,ducatũ,&c. Cætera de nobilitate.

Nocere propriè dicitur ꝗ nocet perſonæ, non rebus. ff.

de

de his, qui deic.vel effu.§. hæc autem.

Nocet exponitur.i.non ꝓdeſt, in authen.de appell.in prin. col.4.quandoque. i. nocere poteſt. ff.de ſta.lib.l.Labeo in princ.

Nolle, & non velle differunt, quia nolo importat præciſe reſiſtentiam contemptũ, & omnimodam contradictionem, vel repudiationem, & non ſolum abſentiã volunta tis,ſed non volo, tantum ali qualem, & nõ omnimodam importat contradictionem, vt no.Io.And.de offi. deleg. cap.prudentiam.§.1.ſup ver bo non velit. Et quandoque capitur nolo,vt etiam nõ im portet præciſè reſiſtentiam, pro non volo,vt in capit. finem litibus.de dolo. & contu.ibi,nolit aut nequeat ſm Io.Andr.& ſequitur Vinc. Similiter dormiens non vult legere tunc, & tamen expreſsè ſe legere non negat, vt no.extra de ſpo.c.2.Et dictio nolle componitur de non & velle,Alii tamen ponunt differentiam dicentes, quòd non velle ſignificat priuatiuè.i.non eſſe voluntatẽ, ſeu motum voluntatis.Sed nolle ſignificat poſitiuè,i.eſſe motum, non fieri,vel non obtinere illud,de quo quæritur.Et per hoc dicunt doc.ꝙ ſi hæres deliberando de adeundo dicit ſe non velle adire,hæc verba non ſignificãt repudiationem. quia nõ velle adire eſt non habere motum animi adeundi,non autem per hoc ſequitur, ꝙ repudiet.Secus ſi dicat, nolo adire,quia ſenſus eſt,ꝙ habet motum animi ad non habẽdam hęreditatem, & ideo ſignificat,repudiationẽ,facit l. filij.§.1.ff.ad Ter.ꝑp hoc dicit lex,ꝙ inter velle,& nolle eſt medium.ſ.non velle, & non velle.l.1.§.ſcientiam. ff.de trib.act.& hoc de proprio ſignificato verbo,ſed ex circunſtantiis poſſunt recipi alia ſignificata.

Nomen quandoque idem, eſt quod ius debitoris, vt ff. de re iu.l.à diuo pio.vbi dicitur, ꝙ primò debent venire.i.vẽdi mobilia, ſecundò immobilia,tertiò nomina ideſt iura debitorum condemnatorũ, & ſpecialiter in §.ſic quoq;, & ſeq. Item quandoque nomen idem eſt quod fama, vt dicendo, Melius eſt habere nomen bonum,qua vnguenta pretioſa.Eccl.7.Etiam qñque capitur pro nomine rei proprio, vel appellatiuo, & ſic

& ſic dicitur, Nomen conſonans debet eſſe rei.inſtit. de do.§.eſt & aliud genus.

Nomen aliquando ſignificat agnationem, vt cum prohibemus fundum de nomine noſtro exire.l.is, qui. de leg. 3.

Nominator.i.elector officialiũ, vt C.de peric.no .l.1. & 2.libro 11.

Non ſignificat negatiuè communiter, quia aduerbium negandi. Quandoque tamẽ ẽt ſignificat affirmatitiuè, vt ibi. Promittis mihi 10. & reſpondes, quare, not.l.1.§.1. ff.de verborum oblig. Nam ſenſus eſt, quòd promittis, & conſentis, ſignificato ſumpto ex dictione quare iuncta dictioni non, quaſi diceres, non eſt retio negandi, i. aſſentio. Etidem ibi, ſi interrogatur an velim adire hæreditatem mihi delatam, reſpõdeã cur non, videor adire hæreditatem. Secus ſi dicerem, hæc hæreditas non diſplicet. Nam tunc non videor adire quia non ſequitur, non diſplicet ergo placet, quia eſt medium inter diſplicere, & placere, ſcilicet non placere, ſic eſt medium inter nolle, & velle. ſcilicet non velle. Etiã quandoque publicatur dictio non, & tunc ſignificat affirmatiuè.l.duobus.ff.de verborum ſignificatione. Nam duæ negationes faciunt vnã affirmatiuam, quia negatio deſtruit negationem, niſi probabili medio proferentis inferatur voluntas, vt l. 1.C. de ſer.fug.& de offic. præfe. vrb.l.quod promulgatis, & de iureiur.cap.& ſi Chriſtus: in prin.

Nõ admitti ad partem capitur pro ipſo, quod eſt nõ admitti facta diſtributione à parte quando pars, cui facta eſt nõ admittitur, vel ideo quia in rerum natura non eſt, vel quia alias admitti nõ poteſt, verbi gratia legatum relictũ eſt mihi, & poſthumo. Poſthumus exiſtẽs in vtero, licet non admittitur ad partem, ſignificatur tamen me tantum admittẽdum ad partem l.ſi duobus in prin.ff.de leg. 1.Ratio quia mihi pars tantum relicta eſt. Et ſi dicatur, deficit coniunctus, quia non admittitur, ergo pars eius mihi accreſcit ex diſpoſitione legantis, vt patet in materia coniunctionum, & ſic admittat ego ad totum. Rñdetur, ꝙ non deficit coniunctus in caſu præmiſſo, q̃a eſt ſpes eum naſci, & admitti. Sed vbi legatur mihi, & illi

illi,qui non eſt in rerum natura,nec eſſe ſperatur admittor ego ad totum.l.ſi duob. præall.§.fi.Ratio, quia pars coniuncta omnino deficit. Idem ergo in omni caſu, in quo pars totaliter deficit, vel quia coniunctus moritur ante teſtatorem, vel relictũ eſt poſthumo; qui naſcitur abortiuus, vel ſi coniunctus repudiat,quia tunc pars coniuncti omnino deficit, & iõ propter coniunctionem alteri parti accreſcit. Significat ergo, non admitti ad partẽ ipſum coniunctum,ad partẽ tantum,vel ad totum admittendum, prout hoc quodlibet medium probabile declarat.

Noſocomion locus conſtitutus propter pauperes ægrotãtes & languentes, in quo infirmis alimenta ſubminiſtramus. de eo meminit Imperator,in l.illud.§.1.& in l.penu.C.de ſacroſ. eccleſ. & in auth.de alie.& emph.§.emphyteoſis.

Nota eſt idem, quod infamia.l.1.ff.de his,qui not. infamia.

Notabilis,ideſt notatus vel infamis capit.ex parte adde. de teſt.

Notæ ſunt ſigna ſcripta,qb. ali qd ſignãt,nõ tñ ſũt lrẽ.l.ſed cum patrono.§.fi.ff.de bon. poſſ.& ibi Ale.& 77.diſt.ca. monachus,& ibi gloſſ.Notę etiam cicatrices dicuntur. l. 2.de ſer.fug.

Notare quandoque eſt reprehẽdere.c.fi.de ſortile. Quandoque infamare, cap.accedens de purg.cano. Quandoque conſiderare,ca cum olim. 2. de off.deleg.

Notarius eſt publica perſona, quia eius officium ad publicam vtilitatem inuentũ eſt, & dicitur à notando, quod eſt negotia hominis publicè & authenticè in publicã, & authenticam formã redigere. Et idem dicitur ſcriba a ſcribendo,& tabellio ſeu tabellarius,a tab. Require ſupra locis ſuis.

Nothus dicitur illegitimus, & propriè de adulterio natus,ſicut dicitur notha febris,quę affligit,vt quartana,vt no.gl in §.perſonæ vero.in fi.c.niſi cum pridem, de renun. Etiam dicitur a nota,ideſt infamia,quia talis infamiam incurrit.

Notionis verbum generale eſt & non ſolum ad eos pertinet,qui iuriſdictionem hẽnt, ſed & qui ſimplicem cognoſcendi facultatem.l.notionẽ

de

de verb.ſig.vbi Alc.

Notitia noſtra triplex eſt quædam per auditum,quia ſcire dicimus.qđ ab aliis audiuimus, alia per viſum,quando negotio interfuimus. c. hoc videtur.22.q. 5.aliam habemus ab hominib. fide dignis ꝑ literas authenticas,quo nõ eſt veriſimile mentiri, arg.c. 1.§.2.extra de poſtu. Eſt & alia iudicialis,vt per teſtes,& ſimilia,vt no.ꝑ Carſiã in ca. cupientes.in pri.de elect.ĩ 6.

Notoriũ eſt triplex. Quoddam eſt notorium præſumptionis ſ.quod eſt euidentia iuris uehementis præſumptum, ut paternitas,filiatio, vbi non requiritur alia probatio.cap. quoniam,de fil.presby.Nam hoc, quòd quis ſit alicuius filius,non poteſt uerè probari, l.Lucius. ff. de cond. & demo.Vnde filius eſt, quem nuptiæ demõſtrant. ff.de in ius voc.l.quia ſemper.in fin. Nam ſi vir & vxor aliquẽ infantẽ nutriuit,& dicunt cum filium eorum eſſe, tunc præſumiť eorum filius.Eſt ergo notorium prę́ſumptionis euidentia rei euidẽter à iure prę́ſumpta. Aliud eſt notoriũ iuris,& eſt clara iudicialis confeſſio inconuincibilis probatio,& iretractabilis diffinitio de quo.ſ.notorio quis dãnatus eſt,vel in iure cõfeſſus. Et ſic illud eſt duplex,videlicet per confeſſionẽ factã ĩ iure,& ꝑ sẽtẽtiã iudicis,vt ĩ c. veſtra.de cohab.cle.& mu. Tertiũ eſt notorũ facti.ſ.qđ cõmiſsũ vel factũ nõ dubitatur à populo vel maiori populi parte,& ꝑ euidẽtia rei nulla pt tergiuerſatione cælari.nec oportet,ꝙ oẽs circũſtãtiæ facti ſint notæ,vt ca. vlt.de coha.cler.& mu.ca.cũ dilectus,de pur.cano.in fi.2. q.1.de manif.& c. ſeq. Et illud notoriũ eſt triplex. ſ. ſm triplicem diſtinctionẽ facti, quoddã ẽ facti permanẽtis, & cõtinui, vt qđ Deus ſolis ſtat in palatio Papiẽſis continue.c.dilecto de app.& illud nõ indiget ꝓbatione. Aliud eſt facti trãſeũtis,ut qđ qdã ĩ publico palatio occidiť corã populo, Tertiũ ẽ notoriũ facti ĩterpellati,vt qa vſurarius vna die tenet mẽſurã parată,alia ñ. Et illud ſic deſcribiť,ẽ qđdã ĩtellectuale,&notũ,ſic ꝙ ñ pt aliqua tergiuerſatiõe celari,vt ꝙ pſbyter cognoſcat cõcubinã, cũ q̃ hẽt aĩalia gradiẽtia circa focũ panẽ poſcẽtia. De hoc plenius no.ꝑ doc.ĩ c.veſtra pal. vbi, tractatur materia notorii

quæ

bantur l.ab accuſat. de ſena tuſ.Turpil.

Nouale eſt terra præciſa (aliàs proſciſſa) quæ per annum ceſſat. Alii dicunt, quòd eſt ſylua, quæ arboribus extir patis ad cultum redigitur, & fieri nouale dicitur, & vtraq; illarum interpretationũ col ligitur ex ciuilib. Sed apud notarios Romani Pontificis nouus vſus obtinuit, ꝙ noua le etiam dicitur ager de no uo ad agriculturã redactus, de quo non extat memoria, ꝙ aliquando cultus erat, vt in c.quid per nouale, de ver. ſig. vbi de hoc.

Nouatio eſt prioris debiti ac prioris obligationis partibus hoc uolentibus expreſſæ, in aliam obligationem transfu ſio, vel tranſactio. verbi gra tia debui tibi centum aureos ſub conditione ſi nauis veni ret ex Aſia, placuit inter nos nouare obligationem, vt il lud, quod debui tibi ſub con ditione debeam. Hoc eſt nouatio, ita quòd prior ob ligatio conditionalis tranſit in poſteriorem per nouatio nem. Eodem modo pone exempla ſimilibus, vt ff. de noua. & C. eod. tit. per totum

Nouellarum liber authenticus, eſt, de eo fit mentio extra, de teſti.c.2.

Nouelletum, vinea nouellis ui tib. cõſita. l. veluti. de impẽ. in reb. dot. fa.

Nouerca dicitur quaſi nocens arcus. uel quia eſt noua ar ca ſine fructu. inſt. de nup. §. ſocrum. Et dicitur vxor pa tris naturalis vel adoptiui. C. ad l. Falc. l. licet.

Nouitius dicitur aliquando ha bito reſpectus ætatis l. præci piunt. ff. de ædil. edi. quando que ex qualitate ſeruiendi. l. fin. eo. tit. quãdoque qui mi nus uno anno ſeruiuit, l. fi. § quoties. ff. de pub.

Nouum dicitur quod nõ eſt ue tus, l. uetus. ff. de uitri. & oleo leg. puta qđ eſt ante annum l. fi. §. quoties. ff. de publi. quã doq; dicitur, quod eſt ante biennium. l. qui agros. C. de omni agro deſer. lib. 11. Ali quando dicitur nouum, qñ extat memoria, & eius con trarium dicitur uetus. l. 1. §. fi. ff. de aqua plu. arcen. Ali quando dicitur nouum, licet ſit aliquid de ueteri. arg. l. prę tor. §. fi. ff. de dam. infe. & §. ſed ſi eadẽ inſt. qui. mo. tol. obli. Nouum aliquãdo, id eſt ultimum. c. cum marthe. de celebra. miſſa. non quod ab initio eſt ſtatutum. c. cum ue nerabilis, exrta de cenſi. Itẽ

dicitur

dicitur noua hæreditas quan tuncunq; lege,ſtatuto,vel Senatuſconſulto deferatur, excepta lege 12. tabularum. quæ dicitur vetus.l.1.2.& 3. §.nouo.ff.de peti.hæred. & l.j.§.capitis:ff.ad Ter.& inſt. ad Orfi.§.ſciendum.

Nouus homo dicitur ſeruus manumiſſus poſtea in ſeruitem redactus. l.ſi ſeruus in fi.ff.de adimen. leg. Dicebātur,& homines noui, teſte Budæo in annot. ad Pandectas,in l.2.ff.de orig. iur.qui ius gentilitatis,& maiorum imagines nullas habebāt terræ filii,& velut à ſeſe orti.

Nouum opus facit,qui aut ædificando,aut deſtruendo, aut foueam faciendo, priſtinam faciem operis immutat. Secus ſi uetus reficiat,vel incrementum imponat,quia tunc non videtur nouum opus facere.ff.eo.ti.l.1.§.nouū.& §. ſi quis ædificium.

Noui operis nuntiatio ſecundū Hoſtien.eſt illi,qui de nouo ædificat in præiudicium alterius,legaliter facta prohibitio.l.1.ff.de no.ope.nunt.Et pertinet ad ea tantum, quæ ſunt ſolo coniuncta,vt in l.j. præal.Fit autem tripliciter. Primò ſolo verbo, dicendo Nuntio nouum opus,& hoc in loco ædificii ipſi domino noui operis.Secundò per iactū lapidis vel lapilli. Tertiò per iudicis prohibitionem. Primò modo nuntians perdit poſſeſſionem, & facit aduerſarium poſſeſſorem.v. g.voluiſti domum ædificare in fundo meo, & nuntiauit tibi,quòd non faceres,dicendo, Nouum opus nuntio.i. prohibeo. Nuntians verò ſecūdo,& tertio modo retinet poſſeſſionem, ſecundùm Ber.in c.ex parte.de verbo. ſignific.

Nouum opus nuntiare eſt prohibere, ne ædificium fiat,vt quando nuntio tibi ne ædifices in fundo meo,vel per iactum lapilli pñtib.teſtibus. Hæc nuntiatio habet talē effectum, ꝙ ſi ædifices ibi ſpreta nuntiatione mea,abſque hoc, ꝙ caueas de opere demoliendo,ſeu deſtruendo ſi te apparuerit iniuſtè ædificare,quicquid poſtea ædificaueris,ſiue iuſtè,ſiue iniuſtè, totum debebit deſtrui, vt l. 1.ptæall.§.opus nouum, & §.nuotiamus.Et ſi aliquid in publico fiat, omnes ciues opus nouum nuntiare poſſunt. Nam reip.intereſt quā plurimos ad defendendum cauſam ſuam admittere.l.3.

in

in fine.ff.de no.ope.nun. Et dicitur in §.opus. præal. ꝙ hoc edictum non complectitur omnia opera,vt ſuprà, de interdictis.

Noxa dicitur, ꝙ nocet vel nocuit,vt ceruus aut aliud animal nocēs,vt ff.de noxa.act. in rub.Item adde,ꝙ noxa aliquando ſumitur pro culpa, aliquando pro peccato,aliqñ pro pęna extra de reſcr.c.ſtatutum.lib.6.

Noxales actiones quæ, vide ſuprà,in ver.Actio noxalis.

Noxia dr̄ ipſum delictum, maleficium, vel damnum datū Vnde,Noxia delictum,delinquens noxa vocatur,vt inſt. de noxa,act.in gl.

N ante V.

NVdū pōt dici, quod nō eſt veſtitū rei traditione.l. traditionib.C.de pac. vel quod non eſt veſtitum pignore, uel fideiuſſore.l.ſancimus.B. de verb.ſignific.Item dicitur nudum quod eſt fictitium, & ſimulatum,vt venditio nuda l.nuda.ff.de contrahend. emp.& quod eſt ſine fructu, vt nudus vſus.l i.ff.de vſu. & habi.& qui non tegitur aliquo tegmine.c.felicis.& ibi glo.in ver.nudi de pœ.in 6.

Nudum pactum,vide infra,ver. pactum.

Nullatenus, uide in clem. vnica.de ſequeſt,in glo.per ordinarium.

Nullitatis ſententiæ ſunt multi modi,vt no.Ioan. And.de re iudic.c. 1.vbi remittit ad Specu.de ſen.prola.§.iuſta. Et ſententia nulla non meretur habere nomen ſententiæ de re iudi.c.fi.lib.6.ff.eo.ti.l. 4. §.condemnatū.& eſt gl.fi: in clem.vnica de ſequeſtra, prę allega.

Numerata pecunia duobus modis dicitur.Vno modo reſpectu creditoris,qui propriè dicitur numerare pecunias debitori,vt ſibi reddantur.Alio modo reſpectu debitoris,qui propriè dicitur ſoluere creditori, & impropriè dicitur numerare cùm ſoluit quod debet.Datur autem excepto non numeratæ pecuniæ à creditore principali debitori vel fideiuſſori, Sed numerō pecuniæ largè ponitur hic ꝓ omni re,quam quis numerauit vel ſoluit.

Mumerus pro ordine & turma vnde numeri militum.l. 1.de bon.poſſ.ex teſt.mil.

Numerus pluralis an,& qñ verificetur in vno,vel duobus. Dyn.in c.pluralis.de regulis iuris,

iuris,in 6.& an,& quando re ſoluitur, vel reſtringitur in ſingularem,vide per Bart.in l.pē.C.de imp.& aliis ſubſti. Item numerus pluralis,quandoque geminat vel inducit plures ſingularem. Bart.in l. l.falſa.§.ſi,ff.de cond.& demon.cum alijs iurib.

Numiſma ſecundum quoſdam eſt idem, quod moneta currens & ſpecialis,vel eſt idem quod nummus.Sed olim numiſma,& aureus,& ſolidus auri idem erant,vt C.de ver. num.po.l.1.lib. 11. & C. de ſpor.l.2 .& in Euang. Matthæi. Et dicit Philoſ.lib. 5. Et. ꝙ nūmiſna factum eſt non ex natura rei,ſed ex lege

Nomiſa paſſim legas per o, in prima ſyllaba,non per u, ita .n.Græci efferunt. Cæterum qualiter inſtitutum ſit, vide Bud. in annot.ad Pande. in l ius ciuile.ff.de iuſti.& iure, & ff.de contrah.emp,ad l. 1.

Numularius eſt nummorum numerator, vel malleator, quoniam, & ipſe accipit pecuniam & erogatur ſicut cāpſor,& inde facit ſcripturam ad quam frequenter recurritur in dubio,vt per eam data & accepa probentur. H.c ēt argentarius dicitur,vt ſuprà, in litera A,vbi de differentia numularii & argentarii. Alc.

Nummus, id eſt denarius, de quo dicit Philoſ.5.Ethi.quòd eſt menſura omnium rerū, quia eſt fideiuſſor nobis in omni neceſſitate ꝑ qualibet re,qua indigemus.

Nūc,no.Arc.63.diſt.ego & glo 23.q.5.ſi audieris,& ſimilite de offi.deleg.c.prudētia. §.6

Nuntius eſt,qui vicē gerit epiſtolæ,& qui ſine mandato literis mittitur, qui eſt velut pica & organnm, & vox domini mittentis ipſum, & largè quilibet nuntius poteſt dici procurator, ſed non econuerſo,

Nuncupare eſt palam nominare,vel vocare,& confirmare, ſecundò Iſid.lib.5. Require infrà,Teſtamentum nuncupatiuum.

Nuncupatio eſt,quam in cereis tabulis recitat teſtator dicēs, ꝙ hoc vult in his cereis tabulis, quæ ſcrptè ſunt, ita dico, ita lego, ita quòd vos ūiues mihi teſtimonium perhibeatis.

Nundinæ ſunt generale forum ad,quod vndiq; homine confluunt, & aoncurrunt.C.de nundi.l.vnicā.&l.clam.§.qui nundinas.ff.de acq.poſ.aliqñ ēt nundinæ dicuntur epulæ l.cum ſocietas.ff.pro ſocio.

Nun-

Nunquam quandoq; idem eſt quod rato 1.q.1.nunquam.

Nuptie ſunt matrimonium,vel viri, & mulieris coniunctio in diuiduam vitæ conſuetudinem retinẽs,diuini & humani iuris communicatio.30.q.5.nullã.Et dñr nuptiæ ex eo quod nubẽtium capita in ſolemni benedictione velabantur,& quaſi nube cooperiebantur,ea.q.noſtrates, & c. fęminæ.Et illud,indiuiduã vitæ cõſuetudinem retinens, tantum valet ſicut cõſortiũ omnis.uitæ, & hoc quãtum ad propoſitum, quia hanc intentionem habere debet, vt ꝑpetuo ſimul manere,dẽant,

Nuptiæ inceſtæ dicuntur inter collaterales & affines, neſariæ verò inter aſcendentes, & deſcendentes,licet lex qñque his dictionibus promiſcuè vtatur,vt no.gl.in auth. de inc.nu.circa pr.

Nuptiæ ſecundæ dñr oẽs,ꝙ ſequuntur primas,licet ſint tertiæ,quartæ vel quintæ,&c.vt quando aliquis nubit alicui poſt primas nuptias.C.eo.ti. l.ſi quis §.tale.

Nurus eſt vxor filii,& eius app. pronuru s,& deinceps continetur.ff.de verb.ſig.l.nurus. & etiam ſponſa.ff. de gra. cog.l.Labeo.& l.Seiuius.cõtrarium uidetur inſt.de nup. §.affinitatis.

Nutriri eſt paruulorũ, ali maiorũ gl.in l.pen.de iis qui ſunt ſui vel alie.iu. Nutricium dicitur,quod datur nutricib.ꝓ mercede.

Nutus eſt voluntas ſignis declarata,veluti oculis capite, manib.l.nutu.de lega.3.

O ante B.

OB,id eſt ꝑ.ꝑ.ff.rẽ rat.hẽ.l.ſiſine.§.qui patris.qñq; ſubauditur.ff.quod met.cauſa.leg. non eſt uerisimile §.1.

Obaudire eſt quaſi de mente deducere,ſecundum Ioann. Andr.de electio.li.6.c.fundamenta.

Obex,pro oppoſitione.l.adulterii accuſatione.C.de adulteriis.

Obiter,id eſt ſtatim ff.de reſcindenda vẽditio.l.1.in fi. aliàs ſignificat incidenter.

Obligatio eſt iuris vinculũ.quo neceſſitate aſtringimur alicuius rei ſoluẽdæ ſm noſtrę ciuitatis iura.inſt.de oblig.in pr,Et eſt duplex,ſ.ciuilis,& ꝑtoria.Ciuilis ẽ,ꝙ aut legib.cõſtituta,aut certo iure ciuili cẽ probata eſt.Sed prætoria eſt ꝙ ꝑtor ex ſua iuriſdõne cõſtituit,ꝙ ẽt honoraria vocatur,

differt aũt ab actione, & contractu, quia contractus eſt verborum conceptio vel conſenſus, obligatio autem eſt, quæ inde naſcitur, at actio eſt quod poſtea inde ſurgit, & ſic nullum eſt alterum, ut no. glo. inſtitu. de obligat. §. vltimo.

Obligatio naturalis eſt, quæ ex iure gentium per conſenſum oritur. Eſt aũt multiplex, vt docet Bart. in l. ex hoc. de inſti. & iure.

Obligatus dr̃, qui exceptione tueri ſe non poteſt. l. vel obligatus. §. 1. ff. de lib. cauſa.

Obolus, ponderis genus eſt, qđ ſex ſiliquas cõtinet, de eo meminit tex in .iudices. 1. q. 1.

Obrepere eſt quaſi latenter ſubintrare. 61. diſt. nullus inuitu de celebra miſſa. cum creatura, & c. me in agro. in prin. de ſta. mona.

Obreptio, id eſt mendacium. l. ſi naũt. §. 1. ff. de neg. geſt. & eſt mendacium fraudulosũ. l. ſed ſi. § patronum. ff. de ĩ ius vocan. & propriè conſiſtit in facti narratione, non iuris. l. cũ vero. § ſubuentum. ff. de fideicom. libe.

Obreptitium reſcriptũ & obreptio. Req. infra, reſcriptum.

Obryziati dicuntur ſolidi de bono auro multipliciter excocto. l. vniuerſos. C. de vet. nũ. pot. lib. 10. & l. 1. C. de ve. oloberis. li. 12. licet in utroq; loco mendoſe legatur. Et ideo eurum obryzum refert Sueto. Neronem exegiſſe.

Obſcuritas eſt illa, quæ fit in dictione, ſed ambiguitas, q̃ fit in orõne, vt no. gl. 3. in l. veterib. ff. de pact.

Obſcurus quandoq; ponitur, ꝓ vili. vñ obſcuro loco natus dicitur ignobilis, vt in authe. de defen. ciui. in pr. & l. pe. ff. de concub.

Obſes vocatur ille, qui iurat, ꝙ non recedet de certo loco, quouſq; fuerit fatisfactum.

Obſidianus lapis, dictus ab Obſidio inuentore. l. Etſi de au. & arg. leg. §. vlt.

Obſonium quicquid extra panem, & vinũ in cibo apponitur, vnde obſonatur, qui obſoniis comparandis prępoſitus eſt. l. legatis ſeruis. de lega. 3.

Obſtinatus eſt, qui poſt inſpirationẽ, & reuelationem ſibi factam, in eo, qđ errauerat, ꝑſeuerat. §. diſ. cõſubtudo ĩ fi.

Obſtruere luminib. idem qđ luminib. officere. Budæ. in Pã. l. æquiſſimum. de vſufr.

Obtẽperare eſt obſequi, vel obedire l. ſi quis ius di. nõ obtẽp. in rubro & nigro.

Obuẽtiones, & redditus ꝓ eod: acce-

accepiſſe vſ.Vlp.i l.i.de exer cito.Accut.verò diſtinguit, vt ibi ĩ §.exercitorẽ,aiũt red ditus certiores eſſe,obuentio nes plerunque contingere.

O ante C.

OCcaſio differt à cauſa,vt in c.ſolitæ.de maio.& obediẽ.

Occidiſſe dicitur,& qui mortis cauſam præuait l.ita.ad legẽ Aquil.l. 1.

Occiditur quis multipliciter, videlicet actu in corpore, quo & ipſum multifariam fit, vt in l.qua actione.ad l.Aqu.& l.1.§.occiſorum ad ſenatuſ. Sylla, odio, in mente,& corde, detractione, in ore.capitulo homicidiorum. de pœn.diſt.1.& panis ſubtractione.capitulo paſce.86. diſt.& non corrigendo delinquentes, quia cum paſtor non corrigit delinquentes,tacẽdo occidit.c.epheſiis 43.diſtinct.

Occultum omnino(vt præmiſſum eſt)dicitur,quia nulla ratione probari poteſt, & tale vocatur ſecretum vel latens vide infrà probatio.

Occultum penè eſt, quod per pauperes probari poteſt, & quod pauci ſciunt,vt puta quinque,de pœn.diſ.1.§.ecõtra. aliàs incipit.hæc autem ſecreta,circa ſi.vide ſuprà notorium in generib. probatiouum.

Occupare capit.qñq; in mala, & qnq; in bona ſignatione. Et propriè mobilia occupantur,& immobilia inuadũtur, vt in gl.ſuper hoc verb.in c. generali.de ele.li.6.vbi cõc.

Ocium philoſophicum eſt ſtudium,quia philoſophus ociatur,qñ ſtudet. Sed ociũ vulgare.eſt qñ vacatur ab ope ſeruili.Et no.ꝙ ociũ eſt triplex.ſ.deſtitutorium,qđ eſt ribaldorum, qui apud Athenas ſuſpendebãtur.Et de hoc dr̃,ꝙ ocioſitas, & voluptas arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas capiendas, de rẽ.niſi cũ pridẽ.§.verũ ſi p.p.Ergo dicit Hiero.ad Ruſticũ monachũ,c.nũq̃.de cõſeſe.diſt.5.Spr aliqđ operis facito,vt te diabolus ĩueniat occupatũ.Secundum eſt reſtitutorium,quando.quis ceſſauit à labore,& iterũ accedit ad opus.Tertiũ retributoriũ,qđ daẽ emeritis & ſenib.

Octonarii,exactores vectigaliũ, quorũ nomine octaua pars inuectorum & euectorum penditur.

Oculus eſt quadruplex, vt not. Arc.32.q.5 .nec ſolo.

O ante E.

OEconomus, latine dr̃ adminiſtrator rei domeſticæ, de quo vide etiam in ver.iconomus,& in lit.y.

Oenomeli,græcis, mulſum eſt latinis.Sed Vlpia. vti diuerſa poſuit in l.ſi quis vinum. in princ.de vi.le. qui mulſum non contineri vini app. ait, cuius contrarium ſubiicit in œnomeli, interpretaturque pro vino dulciſſimo.

O ante F

OFfenſam eſſe quicquid aliũ ad turbationem iniuſtè adducit. Bar.diffinit in l.quidã de hær.inſt.quæ autẽ dicatẽ offenſa in perſonam, docet idem Bar.in l.licitatio.§. qđ illicite de pub.Offerre ſe liti dicitur,qui ſine mandato iudicium ſubit pro reo l.ſi ſe. de re iud.

Officium dicitur multis modis primò,miniſterium. Secũdo obſequium.Tertiò,actus ꝑſonæ corrigentis 36.q.j.monachus.Quartò,plebania.de ſtatu.mon.qđ Dei.Itẽ aliqñ ſumitur pro dignitate uel per ſonatu, de præb. ad hæc de cler.non reſi.quia de conceſ. præb.c.2.§.j. Aliquando pro litigio 16 q.1.de præſentiũ, in fi.ubi litigantes dicuntur officium exercere.

Item is,cui commiſſa eſt diſpenſatio,habet officium.Item q habet poteſtatem ſecular ẽ in tabellionatum. Item dicitur præpoſitura.Sed propriè eſt aliud a dignitate, & à ꝑſenatu.Et dicitur ſimplex officium,quandoquis habet ad miniſtrationem aliquarũ rerum ſine aliqua prærogatiua in choro,uel c.ultra alios ſui ordinis ratione huius officii.Et ſic hẽt onus annexũ ſine honore uel prærogatiua honoris, ut ſyndici, procuratores,gaſtaldi 1.q.3. ſaluator. uer.in nomine.Item vice dominus, qui habet epiſcopatum diſponere. dicitur habere officium 90.diſ. officium. 1.q.1. ſi qs epiſcopus: 1.reſp.Hæc & plura vide ꝑ Arc.de conſu.c.1.in gloſſ.Et hoc erat contra iura, vbi tractat de dignitate ꝑſonali, & off.vt hic dictum eſt.Itẽ ſm Car.eſt poteſtas exiſtẽs in

iudice

iudice exercendi oĩa ea, quæ pertinent ad eius iuriſditionẽ, & capitur hic iuriſditio generaliter,vt inclodat omnia pertinentia ad merũ, & mixtum imperium. Et loqtur de off. iudicis, cuius iuriſditio mater ẽ, ſicut obligatio actionis. Nec eſt vera opinio Pe. de Bellap. ꝙ officium iudicis ſit exercitiũ vel executio iudicii qa magis ſtat in habitu quàm in actu. Nec ſm opin. Mart. appellari dẽt actio, cũ differant ſurrogatũ, & cui ſurrogatur, inſt. de actio. in pr. in gl. 4. Item officiũ propriè dicitur quod homo debet homini ex natura, vt in ca. cùm in officiis, de teſta

Offm̃ & artificiũ qũo differant no. in l. lega. de le. 3.

Offm̃ iudicis ſecundũ Goffi. eſt ptãs iudicis à iure ſũpta, & hẽ locum tam in ſuis, quę ante iudiciũ fiunt, quam in his, que in iudicio occurrunt facienda. Et imploratur loco principalis actionis, cũ alia ordinaria actio deficit, vt in c. ſi. de offi. iudic.

Offm̃ iudicis eſt duplex. ſ. nobile & mercennarium, Nobile iõ appellaẽ. qa a ſeipſo interponitur, nec iure actionis ſiue obligationis, vt puta ſi minor petit ſe reſtitui in integrum, hoc non compet it iure obligationis, quia iudex non fuit obligatns, nec iure actionis, ſed iudicis officium miſericorditer implorat, &c. Mercennarium iudicis officium eſt, ſeu ſic appellatur quia deſeruit actioni intentatæ puta peto à te 20. actio quia condemnat te, vt reſtituas mihi viginti.

Officiales iudices, req. ſupra Aſſeſſor.

Officialis foraneus appellatur, qui in certa parte diœceſis ad tempus vices gerit Epiſcopi. gl. in cle. 2. de reſcr.

Officiales operæ ſunt, quæ reſpiciunt perſonam patroni, ut illum comitari cantu & ſaltaio'ne obiectare, & ſimiles.

Officioſa dñr, q̃ cõtinent pietatem, quæ nulli obſunt, & alicui proſunt, ſicut à cõtrario teſtamento dicitur inofficioſum, quod eſt contra officiũ pietatis, diſt. 9. ſi ad ſcripturas. in glo. 1.

Offic'na eſt quaſi tugurium, vel tegmen, quando, videlicet, paleæ. i. ſtramina ponuntur ſuper arbores, vt paſtorales ſubtus exiſtentes, ab imbribus protegantur. Sed propriè dicitur vbi opera ipſa, & merces vendun tur

O ante L.

OLfacere eſt naſum ad culũ ponere,ita exponit gloſſ.in uer. olfacit in l.agaſo. ff.ſi quadrup.pau.fe.di. Alias gñaliter olfacere eſt odorẽ odorare,& olfatus odoratus. Et ab oratorib.ponitur ꝓ ſcire, vt dicẽdo.Tanta sũt in me tua beneficia, vt quo pacto correſpõdeam,nec utiq; olfacere poſſim.

Olim aduerbium t.pis,& ꝓpriè reſpicit tpꝰ p̄teritũ.ff.de cõt. emp.l.nec empti aliquando exponitur.i.dudũ retrc.in auth.vt iud.ſine quo.ſuf.§.1.de exc.tu.l.ſed & §.q̃ſitũ.Itẽ ad de quot t.pa ſignificet dictio olim.Bar.in l.i.in princip.vbi Ale & alii ff.de no. op.nunt.

Oloberus eſt veſtis totaliter deaurata,& dicitur ab olõ. i.totũ,& beris.qđ eſt aurum, & differt à veſtib.deauratis, q̃a hæc de optimo auro,quod in vulgari foliatũ.in legib. obriziarũ dr̃,ſed illa de quolibet auro,vel hæc de optimo auro tota erat ueſtis illas deaurata ſimilitet in totũ.Eſt, & alia veſtis,q̃ hẽt auiũ tm̃ ĩ paragandis,ut C.de veſt.holob. & aura.li.11.in rub.ſecundũ Accu.Vide de hoc ẽt ſupra in ver.holob.veſtes, nam ita ſcribẽdũ eſſe græca eius etymologia poſtulat.

O ante M.

OMnia comprehendit ſingula.Nã ſi eps̃ dicat, Do tibi talẽ villã,& oĩa iura, q̃ hẽo ibi,ſingula iura cõprehendũtur,ſed nõ intelligit dare decimas,& alia iura,q̃sũt merè ſpiritualia,q̃a dictio oĩa licet ſe extẽdat ad ſingula,ñ tñ ad ea,q̃ sũt penitus naturæ alterius & iuris,q̃uis ad ea, quæ principaliter trãſeũt. Sed qñ datur aliquid,qđ hẽt t.palia, & ſpiritualia iura cũ omnĩb. pertinentiis ſuis,vt præbẽda hñs poſſeſſiones.& decimas tunc omnia ttansferuntur, ſimul,ſecundum Hoſt.in ca.literas de iure patro.

Omnifariam.ideſt omnib. modis.C.de arbu.l.ne in arbitris §.i.de contrahe.&comm.ſtip.l. optimam.

Omnino tangit Arc.de pręben c. ſi beneficia.li.9.& plenius in c. licet can.de ele. & glo. in cle.i.de ui.& ho.cler.& ẽt gl. in c.& ſi Chriſtus.đ iurei.

Omnis,hæc dictio quando ſtet collectiue & quãdo diſtributiue ,docet Bar.in l.hoc articulo,de hæred.inſt.

Omologare eſt idem quod cõfirmare ſiue ratificare, & ſic dici

dictur,quod arbitriũ ſit omo logatum. Alii dicunt omolo gare idem quod conſecrare. hoc tamen verbum omnino aſpirationem in principio re quirit.

O ante P.

Opera eſt diurnum officium, ſcilicet quod quis exhibet alcui per diem artificialem, & non naturalem, ſicut dicit Gen.1.cap.Veſpere, & mane des vnus. Aliquando ponit pro breui temporis obſequio vel eſt idem quod obſequiũ. Dicitur ergo opera officium tpe limitatũ,vt l.1.ff.de ope. lib.Limitatio aũt ſtat ĩ diſpo nentium voluntate.quia per contrahentes poteſt limitari vel minori tpe,puta, ꝙ dies capiatur ad integrum vel ad mediam noctẽ,velad veſperã tm̃ quia diſponant contrahẽ tes,& erit lex. Idẽ in teſtato re.Et qñ aliud nõ apparet, đ artificiali intelligit, quia ad hũc cõiter fit relatio.Sed im propriè opera accipit pro re uerentia vel obſequio,vt no. in §.liber.l.ſi non ſortẽ, ff.de cond.ind.& ſic de aliis.

Operarum aliæ ſunt officiales, aliæ artificiales, de quib.req. ver.artificiales,& officiales.

Operis appellatione de eo intel ligitur, quod formam habet veri,& iuſti operis,quę quidẽ forma non niſi ex conſuma tione, & perfectione contin git,l. rei appellatio, vbi Alc. de ver.ſig.

Opinio ſecundũ Spec.eſt dubia particularis arbitratio, quę à doctoribus alicuius ſcientiæ autoritatem habet. Sed ſm Gof.eſt probabilis arbitratio doct.non niſi ob inſtructio nem ſtudentium in ſcriptis redigenda.

Opinio cõis eſt aliud quàm fa ma.Nã opinio cõis facit ius, C.de re iud. l. 1. Fama verò non facit ius.Item opinio cõ munis ꝓbat,fama verò non. Itẽ opinio cõis differt à noto rio,quia opinio communis ẽ de longe præteritis.quæ pro bari nõ pñt de facili.ſ.per te ſtimonium viſus,&c.Sed no toriũ eſt de præſentibus, vel proximè præteritis,quę de fa cili probari poſſuntper teſtes diuiſim.

Opinio cõis illa dicitur, quam plures grauioresq. amplectũ tur,vt dicit Panor.in c.prudẽ tiam,in prin.in 1.col. de off. delegat.

Opinatores ſunt militaris anno næ exactores,l miſſi.C.de ex action.tribus.Sed Codex No uember

principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt vbilibet. Itē eſt is, cui vniuerſitas cauſarum cōmiſſa eſt, vnde ſecūdum Specul. Officiales epiſcoporum ordinari vocantur. Item ſecūdum Goffr. ordinarius iudex eſt, qui à collegio eligitur, & à ſuperiore confirmatur, vt electus in rectorem, qui per confirmationem ſortitur iuriſdictionem, ſicut & epiſcopus, in omnibus prætereà, quæ maiorem diſcuſſionem exigunt. Item ſecundùm Speculū ordinarius eſt legatus in prouincia ſuper decretum Et ſunt duplices. Quidam habent adminiſtrationem, vt epiſcopi habentes epiſcopatus, quos actu regunt, & iſti habent reſtituere in integrū. Alii ſunt ordinarii non habētes adminiſtrationem, ſed tātum facultatem iudicandi, vt ſecundùm iura ciuilia, q honorem tantum, & dignitatē habent ratione cuius iudicare poſſunt ſi qui in eos conſenſerint. l. 1. ff. de iu. Secūdū iura canonica ſunt epiſcopi renuntiantes loco epiſcopali non dignitati, retinentes honorem ſine adminiſtratione, de renuntiation. niſi cum pridem, de ord. ab epiſcopis, qui re. epiſco. ca. Item epiſcopus cuius epiſcopatus omnino deſtructus eſſet, qui eſſet epiſcopus, nullus tamen epiſcopatus, ſecundùm Goffre. in ſum. de in integrand. reſtitutione.

Ordinarii locorum ſunt non tātum epiſcopi, ſed etiam quicunque inferiores, qui habēt inſtitutionem, & deſtitutio. capit. cum ab eccle. de off. ordi. & c. 5. §. in conferendis. eodem tit. lib. 6.

Ordinarius ſeruus, qui vide in er. ſeruus ordinarius.

Ordinaria onera ſunt illa, quæ ex conſtitutione vel conſuetudine præſtantur, vt quilibet talis fundus vel domus quodlibet anno tantum debeat p̄ſtare domino ſuo vel principi. Sed extraordinaria onera ſunt, quæ extra curſum, & morem ex nopinato euentu vel caſu, ſeu neceſſitatē emergenti indicuntur, vt ſi dn̄s velit maritare filiam ſuam, vel guerrę immineant. & ideo à ſuis ſubditis exigat aliquid.

Ordo ſecundum magiſtra. ſenten. & Thom. in 4. diſtin. 24. eſt quoddam ſignaculum, in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato ad offic. in ſuma. conſ. l. 3. in tit. 22.

Originarius, require ſupra Colonus,

lonus. Nam originarius colonus,& aſcriptitius idē ſunt in re eiuſdē condōnis homo, ſed ratione differunt. Nam aſcriptitius dicitur,qa ſic aſcriptus eſt terris collendis,quod non poteſt a cultura recedere ſine voluntate domini ſui. Sed colonus,quia tenetur colere terram, & originarius quia ex origine ſua adhæret, glebę,vt ſuprà.

Oriundus de ciuitate,vel loco, &c.dicitur is, qui vel ibi, vel in vico ciuitatis illius ortus, eſt,ff.ad mu.l.q ex vico. Vel ſi pater eius inde ducit originē.ff.eo.ti.l.aſſumptio.§.fili⁹. & C. de muni.& orig.l. 1. & l.filios,li.x.Et no in c. vſurarum,de vſur.in ver. alienigenas,lib.6.

Ornamētorum nomine nec veſtis,nec annulus ſignatorius continentur,l.ornamentorū, de aur.& ar.leg.& l.ſignatorius, de ver.ſig.

Orphanotrophus eſt orphanorum,& pupillorum tutor, & adoleſcentium curator, qui eos facultatibus.& parētibus quaſi deſtitutos ſuſcipit alendos.

Orphanotrophium eſt locus,in quo ralibus alimenta adminiſtrantur,23.q.7.tributum, §. quāuis,& l.orphanotrophos. C.de epiſc.& cle.

Orthodoxus,ideſt catholicus,extra de ſumma trinit.cap. 1. libro 6.& dicitur ab orthos,id eſt rectum,& doxa,ideſt gloria,vt C.de ſumma trinita. & fide catholica,l.2.in fi. & ibi gloſſa.

Ortus eſt locus ſine reditu, factus ad amœnitatem, & dicitur prædium vrbanum,ita tenet Fel.in cap.Rod.in verſ.ortus autē eſt col. 16.aliàs 14. de reſcri.

Ortus olearius eſt ortus, in quo olus creſcit.

O ante S.

OSanna, ideſt ſalua obſecro. Matth.21.de conſecra. diſt. 4.c.multi.per Arc.

Oſſaria,locus, in quo reponuntur oſſa defunctorum,l.2. de ſepul.vio.

Oſtendere,i.moſtrare,vel probare.ff.de act.tributo.l. ſed & ſi ſeruus,& de accuſ.l.final.

Oſtentum dr̄ omne contra naturam cuiuſque rei genitum factumque.Oſtentorum duo ſunt genera,de quib.in l.oſtētum,de verb.ſignifi.

Oſus,nomina terminata in oſu ſignificat plenitudinem, nota in capitulo quanto,de iure iurand.

O ante V

O ante V.

OVes dñr animalia minuta,l. oues,& ibi Bar.ff.de abigeis & appellatione ouium non ueniunt agni,niſi eſſet de cõ ſuetudine. Barto.in l.legatis, §.ouibus,ff.de leg.3.hinc oui lio ouium cuſtos, l. fundi, de fun.inſtrum.leg.

P ante A.

PActum, vel pactio dicitur à verbo paciſcor,& ſic deſcribi tur. Eſt conſenſus duorũ vel plurium in idem placitum, ſ. ad dandum vel faciendum a aliquid alteri ab altero eorũ, ff.de pactis,l.1.§.1.Et dicitur quaſi de pace factum,vel pa cis actum. Et ponitur ibi, in idem placitum.Nam non fit in eodem vero vel falſo,quia ſi duo vel plures conſentiant in hoc vero.Titius eſt homo vel in hoc falſo,Titius eſt aſi nus,nõ erit pactum, quia nõ eſſet obligatoriũ,talis.n. con ſenſus neutrum obligat alte ri.Itẽ ſ'm quoſdam pactũ eſt cõtractus,quia paciſcendo,di uerſa in idem cõtrahimus vo luntates.Et capitur qñque la tè pro eo,quod non tranſit ĩ contractum nominatum: vẽ ditio,&c.Et ſi omne pactum poteſt dici contractus inno. minatus, vt tranſactio do,vt des,&c. Quandoque ſtricte pro ſimplici pacto gratis fa- cto: vt promitto tibi 10. &c: Et à tranſactione,& pollicita tione differt,quia pollicitatio eſt ſolius offerentis. Et aſſi- gnatur differentia inter pa- ctũ,&tranſactionem,quia pa ctũ eſt de re certa,& non liti tigioſa,& gratuita.Trãſactio vero de re incerta, & litigio ſa,& non gratuita.Et quid ſit pactũ,habes etiam de ver.ſi- gnifi.c.pactum,vbi dicitur pa ctum eſt inter partes ex pace conueniens ſcriptura: legib. ac moribus comprobata.Nã ſæpe ad probationem pacti ſcriptura interponitur ſecun dum glo.ibidem.

Pactorum diuerſa ſunt genera. Nam pactum conuentũ dr̃ qđ ſub certis verbis,& forma factũ,& expreſſe redactũ eſt, v.g.nam clarũ eſt pactũ in verbis, q̃a ſi verba ſunt obli- gatoria,pactum eſt obligato rium:ſi ſint liberatoria, eſt li- beratorium.ſi exceptionis in ductiua,tunc eſt exceptionis inductiuum.

Pactum tacitum dicitur, quod in veritate, non eſt expreſſe factum, ſed ex aliqua lege ſpecial,

ſpeciali, ac ſi fieret, haberi iu betur verbi gratia, conduxi domum à Seio, & res meas intituli, in hoc caſu res meæ illatę pro mercede domus de bentur. Seio, iure hoc ſtatuen te, vel iubente lege pignori ita eſſe obligatas, ac ſi ſpecia liter, & expreſſè inter nos cõ cordatum eſſet, & conuentum, dato tamen quòd non cõuenerimus, nec ſuper hoc quid dixerimus. Vnde ſic. Pactum tacitum dicitur, quod non eſt factum expreſsè: vt cum conduxi domum non tangendo de pretio dando, tamen ſecundum leges adhuc venit pretium dandum ac ſi paciſcendo ita fuiſſet expreſſum.

Pactum addictionis in diem tale eſt: vt vendo tibi domũ, & ſi potero habere maius pretium vſque ad menſem, ego repetam ipſam domum.

Pactum legis commiſſoriæ eſt: vt vendo tibi domum, & ſi non ſolueris infra menſem volo quòd ſit inepta: vt C. de pac. inter empt. & vend.

Pactum perſonale eſt quod nõ generaliter fit, ſed tantum pro vna perſona vel duabus. Et dicitur pro vna tantum perſona, quia fit perſonæ ſoli, ſic quod tali, & non alteri prodeſſe poſſit, vt ſi paciſcor pecuniam à te mihi debitam non petiturum me a te, ſed à tuo hærede, tunc illud pactũ tantum perſonam tuam tuetur, & non hęredem tuum.

Pactum reale vel in rem eſt generale, & non continet ſpecialiter vnam, duas vel plures perſonas, ſed generaliter cõplectitur omnes, ad quas illa res pertinet vel pertinere poteſt: vt cum debitum meum omnino remitto tàm tibi, quàm hæredibus tuis, & ita vt omnes liberemini tu, & hęredes, & fideiuſſores, & nullus mihi reſeruetur regreſſus ad pecuniam, vel ad rem petendam. Item pactorum aliud nudum, aliud veſtitũ. Et qui plenè vellet hoc examinare, traheret magnã cauſam, & controuerſiam inter doctor. Hæc tamen cum paucis ſufficiant.

Pactum nudum dici poteſt quod ab omnibus iuris ſolennitatibus, deſtitutum eſt, ideſt tam ſolennitate, verborum quæ ſolent concipi, & attendi in ſtipulationibus, quam etiam per conceptionem literarũ, ſcilicet quando chirographũ non interuenit, nec aliud inſtrumentum ſuper hoc confectum, quo nudum pactum con-

confirmaretur. Et dicitur nudum a cauſa,quæ ſufficere poteſt ad perfectam obligationem,vt do vt facias, facio vt des, &c. cuiuſmodi conuentiones dicuntur contractus innominati. Item dicitur nudum a foro negotii,vt quando negotium non incidit in certum nomen contractus,vt in nomen emptionis venditionis, locationis, & ſimilium.Item nudum dicitur à rei interuentu:vt talis non intercedat res quę poſſit ſuo interuentu perfectam reddere cauſam obligationis,ſicut in mutui datione. Item dicitur nudum à cohærentia, quoniam ſi incontinēti poſt contractum adiiciatur pactū ex præcedenti obligatione vires contrahit, vt videatur ineſſe contractui,& cauſam veſtire, vt ſi pactum ſemel factum eſt, & poſt traditionē intercedit res, ſic veſtitu interuentu rei. Item pluribus, aliis modis veſtitur, ſecundum diuerſas, opinione doctor.

Pactum veſtitum dicitur ſex modis,ſecundū quod ſex modis veſtitur,ſcilicet,re,verbis, literis, contractus cohęrentia,& rei interuentu: vt ſecūdum glo.inſtit.quib.mod.re. con.obl. in princip. Et dicit Goffr. quod pactum in rem eſt quando generaliter paciſcor nepetam,& in perſonā, ne à perſona petam,ff. codē titu l.l.idem §.perſonale. & non minus ex verbis, quam ex mente, contrahentium eſt æſtimandum; an pactum in re vel in perſonam ſit, plerunque, enim in perſonam pactum inſertur,non vt perſonale ſit pactum. ſed vt demonſtretur cum quo ſit pactum,ff.eod.tit.l.Iuris gētiū, §.pactorum.

Pactorum aliud vtile, aliud inutile,ſcilicet rationem perſonarum,vt furioſorum, q nec tacitè nec expreſsè conſentire poſsunt, quare matrimoninm contrahere non poſſunt, nec ad religionem ſe obligare,& hoc de continuo ſecus ſi habent lucida interualla,vt 7.q.1.quamuis.Item pupillus, qui nondum eſt doli capax,vbi vult obligari, ſecus ſi vellet alium obligare quod poteſt. Idem in prodigo.Item monachi, & regulares profeſſi,& conuerſi niſi pro contemplatione monaſterii paciſcantur, cui per tales acquiritur.Item viri, & vxores, qui ſibi donare non poſsunt, ſed vendere. Item

ratione

ratione poteſtatis. Item in legatis dum legatione funguntur. Item inter patrem, & filium, niſi in Caſtrenſi peculio vel quaſi. Item ſi res in pactum deducta non ſit rerum natura, niſi mora pręceſſerit. Item ſi homo res ſacras vel religioſas deducat in pactũ Item ceſsat pactum in collatione rerum ſpiritualium: 1. q. 2. quam pro. & in reb. prohibitis etiam ſi iuramentum fuerit appoſitum, vt in animæ detrimentum vergentibus. Item pactum turpæ aut rei turpis, aut impoſſibilis de iure vel de facto, nullam obligationem inducit. capit. vlt. eodem titul. ſecundum Gof. in ſum. Dicitur autem pactũ à pactione, ff. eodem titulo l. 1. pactio vero à pace, & actu nam qui paciſcũtur ex diuerſis, & contrariis moribus animorum poſt multa variaque certamina in vnam conſonãtemque ſententiam conuenire dicuntur, ff. eodem titulo, l. prima §. conuentionis. Et hoc pactum generale eſt ad omnia quæ contrahũtur vel aguntur inter partes cauſas contrahendæ, vel tollendæ obligationis, ſed nomen cõuentionis generaliſſimum ē: nam ſcholares in ſcholis, clerici in capitulo populo, in foro conuenire dicuntur: vt in §. præallegat. conuentionis. Vel dicitur pactum à percuſſione palmarum. Veteres. n: cum ſe obligabant, palmas percutiebant in ſignum inviolandæ fidei: vnde dr̃ pactum quaſi palmæ ictus.

Pactum per donationem. Require infra, tranſactio.

Pacem rumpere non dicitur ille, qui facit furtum ei cum quo pax eſt. Bart. in l. verum eſt. ff. de furtis.

Padus eſt flumen publicum trãſiens per Lombardiam, de quo fit mentio. iuſti. de rerũ diui. §. 2. in glo.

Pęgma, cuius meminit. l. quæ ſitum, §. ſpecularia de fund. inſtrumen. Nebriſſen. interpretatur machinam in ſublime tendentem, in qua erant puerorum cantantium nidi.

Pagani dicuntur in iure quandoque increduli ſeu hæretici. Item quandoque dicuntur priuati homines, vt villani, & omnes qui neque milites neque magiſtri ſunt, à pagos Græcè, quod eſt villa Latinè, vt inſti. de mili. teſta. §. illis autem temporibus, in fi. vbi glo.

Paganicum, aduentitium e peculium, quod ex proſpeſt

fortunara

fortuna aduenit, veluti ex teſta. cognatornm vel etiam agnatorum.

Palàm facere quis dicitur, qđ coràm pluribus facit. l. palā de verbor. ſignificat. palàm nuncupatus hæres inrel ligitur, ſi teſtes exaudiet. l. hęredes, de teſtam. palàm quæſtum facere mulierem dicimus, quæ paſſim, & ſine delectu ſtuprari ſe ſinit. l. palàm, de ritu nupt.

Platini aliter dicuntur vicarii, quia quodammodo gerunt vicem principis. ſecundū Accur. in rub. C. de pala. ſacr. lar. libro 12. Sed communiter dicuntur omnes habitantes in palatio.

Palatinus comes dicitur qui curam gerebat præcipuam, vt miſſis notariis ſuis negligentiam iudicum argueret. C. đ off. recto. l. nullum. Require ſupra, Comes.

Palla dicitur veſtis qua altare cooperitur, videlicet lineus pannus conſecratus, qui ſupꝛ altare ponitur, ſuper quem extenditur corporale. Sumitur etiam quādoque pro cortina vel panno ſerico. Vnde Letitiæ cauſa cibus eſt, non ſerica palla.

Pallium eſt inſigne ornamentum Archiepiſcopi, vel Epiſcopi, quod ex priuilegio ſibi conceditur, ſumptum de corpore beati. Petri in ſignum plenitudinis Pontificialis officii, vt de electio ſignificaſti, & de autoritate, & vſu pallii, pręalleg. capitulo ſecūdo. Vnde ante palii receptionē eccleſia dicitur viduata, vt dicto capitulo, quoniam. in Papaverò deſignat plenitudinē poteſtatis.

palmarium, præmium, quod victorięcauſa datur, l. 1. de uar. & extraor. cogni.

palmati equi, in l. 1. C. de gred. dom. ijdem ferē ſunt quos vulgo baios vocamus. Poſſumus etiam intelligere equos palmatos, quibus vtebantur aurigę in circo, à palma. Hęc Alciat. in præal. l. 1.

pancrarium eſt colluctatio cū fruſtibus, vel locus lignis circundatus, in quo certo ordine ſtant pugnantes, vt in pugillibus videmus. gl. eſt in l. qua actione, § ſi quis in colluctatione, ff. ad l. Aquil. Require ſupra, colluctatio.

pancrarium genus certaminis, eſt, quod aduocatis omnibus corporis viribus, omniumque neruorum contentione tranſigitur, Budæus in leg. qua actione, ff. ad legem Aquil.

Pandecta. Require ſuprà, in ver. Digeſtum.

Panicularia ſunt ea, quæ in cuſtodiam receptus ſecum cõtulit: ſpolia, quibus indutus, ẽ qui ad ſupplicium ducitur, l. diuus, de bo. dam.

Panthera numero plurali poſuit Vlpia. pro auium captura, l. emptorem, §. vlti. de action. emp. vt ibi interpretatur Bu.

Pantominidicebantur omnium imitatores effictoresque. Grę ca eſt vox, qua vſus eſt Iuriſconſul. in l. ſi libertus autem, de op. li.

Papa idem eſt quod admirabilis. Et dicitur à pape, interiectione admirantis, quia vices Dei gerit in terris. Vel dicitur Papa quaſi pater patrum ſecundum Ioã. Andr. ſuper verbo, Papa, in proœmio clementinæ. Alii deriuant à voce Græca pappos, quod Latinis eſt pater, quæ etymologia probabilior, videtur.

Parabolani ſunt medici qui ad curandum ægra membra vel corpora debilium deputãtur dicti parabolani à parabola, quia plura promittunt homi nibus quam faciunt, & quia ſæpius parabolis vtuntur, vt C. de epiſcopis, & cler. l. parabolani.

Parabolani ſecũdũ Alc. lib. 4. diſpo. erãt humiles quidã, & viles homines, famulitio, vel eccleſiarũ vel hoſpitaliũ deputati, & quaſi aſcriptitii glebæ.

Paraſidicus componitur a para, vel parũ, & fidus, i. fidelis, & icos cuſtos, quaſi parũ fidelis ad cuſtodiendum vel obſeruandum, quæ obſeruare debet vt colligitur, C. de cur. pub.

Paragaudes, genus veſtimenti virilis, vt plurimum linei, qđ ſub alia veſte gerebatur. Alciatus, in l. prima, C. de veſti. holoba.

paragraphus dicitur quaſi diuiſio, à tares, ideſt diuiſio, & graphia, ideſt ſcriptura, inde paragraphus, ideſt ſcripturę diuiſio per Iſid. notat in princi pio Decretorum.

Vide de paragrapho Alciat. lib. diſpun. 3. cap. xvi. delyrat. n. hic autor.

parangaria, hanc vocem trãſpoſuit autor explicandã. in ver. perangaria, vide ibi.

paranymphus vel paranympha dicitur parans vel procurans ſponſalia. Require infra, pro xenėia.

paraphernalia bona, vel res paraphernales dĩr res, quas mulieres iuxta dotẽ inferunt in domum viri, à para, i. iuxta & pherna

pherna q͞d eſt dos, vel donatio, inde paraphernale dr̃ qcquid mulier habet vltra dotē vndecunque.

Paratitla Græca dictio eſt, qua vtitur Iuſtinianus in l.1.§.penultim.C.de vete. iure enuclean. apud quem tamen piratitla mendoſè legitur.paratitla autem in eo loco Iuſtiniani apud nos ſummę rerū interpretari poterunt, quales ſcripſerunt Azo,& alii,qui titulos,& admonitoria quædā ſiue præludia collegerunt, ꝙ ab Imperatore ibi permiſſū eſt.

Parauered æ indeclinabile dicitᷓ à para,id eſt iuxta,& veredę, equo ducente rhedam, à veho: his,here, & rhedam, ſecundum Hugonem,& ſic bubulci, & aurigæ parauered æ dicuntur ſecundum Accur. C. de curſu pu. leg.ſecunda, lib.12.

Tu dic ſecundum Bud.in pand. quòd parauered i dicebantur qui veredo vno ſuper numerum di plomate comprehenſum vtebantur.

parentes vulgo dicūtur omnes qui nobis cognatione ſunt iuncti, per cuiuſcunque etiā lineam ſexus hoc fiat,ſecundum etiam interpretationē iuris dicuntur omnes aſcēdētes per paternam,ſiue maternam cognationem, ſed propriè dicuntur parentes vſque ad tritauum, & vltrà dicuntur maiores l.4. de in ius vocan. vbi glo.

pares curiæ dicuntur vaſalli, q habent conſimilia feuda àdomino illius feudi de quo agitur prout not.in cap.cęterū, de iudic.

paria feciſſe dicitur, qui pecuniam, quam acceperat, numerauit,& quod debebat reddidit.

pariter,id eſt ſimul,extrà de tempo.ordin.capitulo primo, libro quinto, & hoc aduerbio vide etiam per Bartolū in lege ſi fundus, §. ſi duo, ff. de pigno.

paripus dicitur à patuū, & purpuris,quod eſt cuſtodia, qua ſi parum cuſtodiens mandata,vt l.paripum.C.eodem ti. & lib.præalleg.

Neſcio an parephippium exprimere voluerit de qua dictione vide Aſc.in libr. 12. C. ad l.parephippium, de cur. pu. Nam paripum vox eſt mihi incognita.

parochia eſt locus, in quo degit populus alicui eccleſiæ deputatus,ſecundum Goffredū,in ſum. eodem titulo. Et parochiarum diuiſio incce-

pit à Dionyſio.13.quæſt.1.c.1.Conſiſtit, aut ius parochiale in hoc ſecundum Goffred. in ſum.eodem titu.quod omnes parochiani in diebus Dominicis,& feſtiuis miſsam audiant in eccleſiis, in quarum parochiis habitant,vt in cap. eo.tit.de conſecra.diſtin.1. ſi quis, etiam conſiſtit in decimis perſonalib. quę eccleſiæ parochiali debentur.16.q. 1. ſi quis laicus,& oblationibus quæ dandæ ſunt ſacerdoti parochiali,qui pro populo orare debet, 10.quæſtion.1.quia ſacerdotes.

Parricida propriè eſt, qui patrē occidit,& extenditur ad aſcēdentes,& deſcēdētes, & multas alias pſonas coniūctas, l. 1.2.& 3.ff.de patrici.& eodē tit.C.per tot.tit.

Pars,& totum differūt,ff.de eui. l.1.& vide qđ no: Arch.diſt. 75.quod à patribus. Item ad de quid veniat appellatione partis. Bar.in l.ſi plures,ff. de dam.infec.

Pars etiam interdum ſumitur pro ſpecie,l.rectè,de verbor. ſignificatio.

Partharii.in l.negotiantes,C. đ excu. artific. accipiendi ſunt parthicarum pollium negotiatore,vt atteſtatur vbi Alc.

particiarii coloni qui vide Coloni partiari.

participatio cum excōicato duplex eſt,quædam inducit maiorē excōicationem,ſcilicet q̄ fit in crimine, de ſent. excō. cap.ſi concubinę, & cap.nuper. Alia inducit minorem, ſ. quæ fit in locutione,oſculo, ſalutatione menſa,thoro,& ſimilib.ipſo iure.11.q.3.c.cum excōicato,&c.qui cōicauerit, & à quibus.repellātur hę excōicationes,habes 3.q.4. engeltrudā,& de excep. c.a nobis,& de cler.exc.mi.c. ſi celebrat. Sunt autem quædam pſonæ exceptæ,quæ ſine hac pœna excōicato. participāt, ſ.vxor,filius,ſeruus, colonus, &c. 11.q.3. quoniā multos,đ ſent.exco. quod in dubiis, & c.inter alia.ſecundum Spe.& Garſiam,mittendum nuntiū vel literam excommunicato incurrit minorem, quia loq videtur,ff.de conſt.pec.& l.licet,& eſt glo.in c. ſtatuimus, & ca.conſtitutionem, de ſenten.excom.l.6.

Participium ſignificat, prout tempus eius, vt aliud mediū ſignificare declarat, de quo per Bartol.in l.prima,de conditio.& demonſtr.& in l.ſi.q §. quod ait, ff. quod vi aut clam.

Partus antequam edatur, eſt

pars viſcerum matris l.prima §.ex hoc reſcripto,ff. vendit. inſpi.& cōtinetur appellatione redditus, non autem fructus,l.deducta §.hæreditatē, ff.ad Trebel.& l.paulus,ff.ad l.Falcid.

paſcua loca ſunt, vbi beſtiæ paſcuntur,l.diuortio,ff.ſol.mat. & C.de paſc.pu.quaſi per totum ti.li.11.

paſcua ſylua,vide in ver. Sylua.

paſſim,indifferenter,deappella.cùm ſit Romana,& c. paſtoralis,de off.de leg.in gl.3. in c.in ꝑtractādi, de iur. cal.

paſſiuum verbum aliquando reſoluitur in infinitiuum ſui paſſiui,& aliud verbum,vt reponatur,ideſt reponi ſinatur, ff.de acq.plu.arc.l.in ſumma, §.item Varus.Itempaſſiuum verbum cum ablatiuo quandoque importat actiuam ſignificationē,vt petitur à me ideſt aliquis a me petit,ff. de dam inf.l.à quo fundus.

paſſum vinum,quod exvuis paſſis conficitur.Nebriſſ.

paſtinare ꝓpriè, eſt paſtino, quod ferramentum eſt bifurcum,fodere,Alc.in l.impenſę de ver.ſign.

pater eſt ille, quem nuptię deſignāt,i ꝓſumunt eſſe, vt dicit Azo.in ſum.C.de in ius voc.

patris nomine auus quoq; cōtinetur,l.iuſta,de verb.ſig.

paterfamilias dicitur is,q̧ eſt ſui iuris,& poteſtatis propriè cu iuſcūque ſit ętatis,ſed filiusfamilias ecōuerſo Re.loco ſuo

patres etiam dicti ſunt,quot plebs ſibi creauit,vt ipſi plebem excederent.

patres conſcripti dicebanrur, quorum nomina in tabulis aureis ſcribebantur.

patres conſcripti dicti ſunt ſenatores, poſteaquam primis illis à Romulo creatis,qui centum fuerant, complures alii cum in ordinem aſcripti ſunt.

patria ptās ſm Azo. in ſum. C. eo.ti.eſt ius quoddā, qđ hñt hi,qui ſunt de īpio R.in liberos naturales,& legitimos qđ ius alii nō hēnt,vt inſt.de par.pot.per totum.

patricida eſt, qui patrē occidit, aliàs in iure ciuili ponitur patricida.C.de his,q pa.vel lib, occ.l.vnica.

patricidium, aliàs parricidium, eſt homicidiū nephandū, qđ cōmittitur in parētes, in liberos,ī proximos,collaterales, & affines.Requi.ſupra, ad legem pompeiam.

patricii dicuntur ideo,quia prætoriæ poteſtati præſunt ſecū dum Iſid.lib.9.capito.3.Etiā patritius eſt is, quem Imperator

rator ſibi elegit in patrem,ut inſt.quib.mo.ius pa.po.ſol.§. filiusfamilias,& C. de conſo. eiuſdem lit.l. fi. Item in alia ſignificatione dicti ſunt patri cii quidam nobiles de ciuitate, & olim dicebantur patres principum, ſcilicet ad conſilia præſtanda.

Dicit Iſid.libr.9. Etym. capit 3. patricii inde vocati pro eo, ꝙ ſicut patres filiis, ita prouideant reipublicę, vnde dignitas patritiatus dicta eſt, erat, enim patritius quaſi principis pater.

Patricii propriè dicti ſunt nobiles Romani, qui à primis ſenatorib.quos, ſcilicet Romulus inſtituerat, originem habuerunt.

Patrinus vel patrina dicitur filius vel filia ſpiritualis cōpatrum vel commatrū matris vel patris.quem vel quā quis de fonte baptiſmalis leuauit, vel ad ſacramentum confirmationis tenuit.

patronus ſecundum Canones dicitur ille, qui habet ius præſentandi aliquem ad beneficium eccleſiaſticum, ſed ſecundum leges eſt,qui manumiſit ſeruum ſuum ſponte,qui ſeruus dicitur libertus eius, a quo ſic manumiſſus eſt. Etiam patronus quandoque etiam aduocatus vel econuerſo aduocatus patronus cauſarum, quia patrocinium pręſtat vel patrocinatur, & in primo ſignificato tria faciunt patronum.Vnde,patronum faciūt dos.ædificatio,fundus. Reqre ſuprà,ius patronatus.

patrueles dicti ſunt,quorum patres inter ſe german vel fratres fuerunt.

patrueles ſororum ſunt duorū fratrum filiæ.

patruus dicitur frater patris,quaſi pater alius.

patruus magnus eſt frater aui.

pauci quot dicantur, vide gloſſ. in c.latores,de cle. excomm.

paulatim hr̄ in authen.de reſti. & ea quæ pa.in prin.& inſti. de re.diui.§.præterea.

publiana actio. Require actio Fauiana.

pauper dr̄,q nō hēt quinquaginta aureos in bonis.Bar.in l.q accuſare,ff.de accurſ.

pauperies eſt damnum, ſiue iniuria facientis ipſum damnū vt ab animali quod ſenſu caret factum, vt ſi equus tuus ſegetem meam pauit, vel aliter damnum mihi dedit. Nō enim poteſt dici iniuriam feciſſe, cum ſenſu careat. inſtitutione,ſi qua.pau.fe. dic. §. pauperies. Differunt autem damnum, maleficium,

&

& pauperies. Nam damnum fit cum animo iniuriandi. vel ab habente animum iniuriandi, licet non vtatur. Alia patent in locis ſuis. De pauperiei actione. Req. ſuprà, actio de pauperie.

pax ſecundũ Goff. eſt diſcordiæ finis, vt c. 1. de treuga, & pace, in gl. 1. Item pax eſt vinculum charitatis, vt in c. nouit, §. ſed forſan. de iudic. Et ſunt ſex cauſę, ꝑ quas non eſt pax inter homines, de qb. per gloſſ. not. de re iudi. lib. 6. ad apoſtolicæ.

P ante E.

PEcoris nomine continentur boues.

pecoris appellatione non ſolũ boues, ſed & aliæ quadrupedes gregatim paſcentes continentur. l. legatur, de leg. 3.

pecoris ad aquam appulſus eſt ius adducendi vel appellandi pecus ad aquã fontis alieni, iure ſeruitutis.

pecudis nomen generale eſt ad animaliæ, quæ gregatim paſcuntur ſicut, & nomen pecoris. l. ſeruis, vbi glo. de leg. 3. & l. 2. ad l. Aquil.

peculatus, vide ſuprà in ver. Lex Iulia peculatus, & in ver. Crimen peculatus.

peculium eſt puſilla ſubſtantia vel pecunia ſeparata à rebus & ratiociniis patris vel dñi, data vel ꝓmiſſa filio vel ſeruo, ff. de pec. l. depoſiti, §. peculiũ. Et eſt multiplex, ſcilicet caſtrenſe, vel quaſi caſtrẽſe, profectitiũ, aduẽtitium pagani cum non paganicũ. C. de bo. quælib. l. cum oportet, l. cum multa, & l. cum non. Item peculiũ dicitur res paraphernalis, ff. de iur. dot. l. ſi ego, §. dotis. Item peculium ponĩt pro hr̃ditate vel patrimonio, ff. ad Treb. l. cogi.

peculium capitur etiam pro pecunia, qua quis repoſitam ad caſus repentinos habet. l. ſi chorus, de leg. 3.

peculium caſtrenſe eſt, quod miles acquirit dum militat in caſtris, & illud eſt filii pleno iure tàm quo ad proprietatẽ quàm quo ad vſumfructum.

peculiũ palatinorũ dr̃ ẽt caſtrẽſe, ſ. militum palatii, qui principẽ ſequuntur, ſ̃m Accur. C. eod. titu. li. 12. in rubr.

peculium quaſi caſtrenſe dicitur illud, qđ aduocatus acq̃rit præſtando cliẽtulis ſuis patrociniũ in cauſis, vel qđ magiſter grammaticus, logicus, vel rhetoricus in ſcolis ſuo lucratur exercitio. in l. fin. C. de inoffi. teſtam.

peculium aduētitium eſt,quod filio aduenit ab auo paterno,vel materno, vel ab altero,vt ex proſpera fortuua,& ex teſtamento agnatorum , vel cognatorum, & quod filio aduenit ipſius, ex quo ad proprietatē, patris verò quo ad vſumfructum . Et dicitur alio nomine paganicum aduentitium . Item aduentitium ſi ab imperatore vel auguſto datum fuerit, comparatur caſtrenſi peculio,in l.cum multa C.de bon. quæ libr:

peculium profectitium dicitur illud,quod de rebus paternis vel dominicis proficiſcitur , & filio vel ſeruo datur, vt in eo negotietur. & illud eſt patris quo ad proprietatem, ſed filii vel ſerui quo ad vſū fructum . Et etiam aliàs dicitur paganicum profectitium.

peculium clericorum eſt patrimonium clericorum. Nam peculium patrimonium appellatur,ff ad Trebel.l. cogi. vnde illud quod a clerico velut proprium poſſidetur , peculium dicitur . Secundò modo tamen , & vſualiter peculium dici ſolet filiorum , & ſeruorum patrimonium , quod eis a domino vel patre datur,vt ff. eodem tit.per totum.

peculiū clericorū profectitium eſt , quod de bonis eccleſiæ procedit , vel quod eccleſiæ contemplatione acquirit.

peculium aduentium eorundē eſt , qđ acquiritur ex opera eorū,vel alias prouenit ex intuitu perſonæ . Et hoc notat Goff.in ſum.eo. tit.

peculiaris mercis appellatio ꝑtinet ad oēs negotiationes , q̄ in rebus mobilib. peculiaribus,etiam hominib.exercētur,l. 1.de trib.actio. vbi glo.

peculiariter,ideſt ſpecialiter,C. de comi.rei mili.l.2.li. 10. & ff.de trib.act.l.2.

pecunia appellatur totum , qđ hoīes hñt,& dr̄ a pecoribus , quia quicquid antiqui habebant, totū in pecorib.conſiſtebat , vt 1.q.3.totū, & ſic ſumitur cōiter.Qn̄que tñ capitur propriè,& ſtrictè ſolū pro numerata pecunia,vt 14.q. 3.putant quidam , & ibi gl. Aliàs appellatione pecuniæ omnes res cōtinentur. C. de conſt. pecul. l. 2. Etiam proculus ait pecuniæ appellatione rē ſignificari.ff.de verbo. ſignificatiōe l.pecuniæ,v.g hæres factus hæreditate adita uendit ea, & emptori ſtipulationem promittit,quanta pecunia

nia ex hæreditate ad ipſum peruenit, &c. Appellatione pecuniæ omnis res ſignificatur, q̃a ſenſus eſt omnis res, quæ ex hæreditate ad me ꝑuenit, & capitur ſignificatũ ea diſpoſitione præcedenti.ſ. venditione hæreditatis, quæ omnes res ſignificat. Itẽ ibi latè ſignificat dicendo, hæ res mi, volo te reſtituere Titio pecuniam meam .i.hæreditatem meam. Vnde perinde eſt ac ſi dicat hæreditatẽ, bona.vel res meas, vt l.nam quod §.fi.ad Treb. Sed ibi ſignificat ſtrictiſſimè, dum filiofamilias prohibetur mutuari pecunia,ſignificat pecuniam numeratam l.1.ff.ad ſena.mace. iuncta. l. ſed & § mutui eodem titulo. Ratio vtriuſque,quia in priori caſus ſubiectus fuit ex fauore, ergo ampliandus,ſed hic caſus ſubiectus eſt ex odio, ergo reſtringendus, vt in regula odia,de reg.iur lib.6.

Pedagia dicuntur, quæ dantur à tranſeuntib.in locum cõſtitutum a principe.Sed guidagia req.ſupra.

Pedagogus eſt ille, qui ab initio inſtruit pueros,& dicitur à pæs pædos.i.puer,& a gogos ductor,quaſi ductor ſiue gubernator puerorum,inſ.g ex cau ma.non licet.§. ea. l. Aelia ſentia.vbi gl.

Pedamenta dicuntur ſuſtẽtamẽta pedum vinearum, & dñr gallicè paxilli.

Pedanei iudices,req.ſup.iudices pedanei.

Pedetentim,vide in gloſſ. 1.in clem.

Pediculi dicuntur quædam argentea ſuſtentacula, quibus vaſa vel res quælibet velut pedibus ſuſtentatur, ita ponitur in l. pedibus argenteis. ff.de auro, & argento legato.

Pedicones gladio puniuntur teſte Iuſtin.inſt.de pub.iu.§.itẽ lex Iulia,quamuis q̃dã apud Imp.in eo.loco in alio capite legis Iuliæ hanc pęnã conſtituant,& propterea textũ nitidum deprauantes, nõ pecatoribus ſed dedicatotib.legendum contendunt,tamen quia hæc eorum lectio minueret pęnam.non puto ab antiqua lectione recedendũ cum alioquin tales vita priuari debeant, vt ſancitum eſt in auth.vt non luxu.contra nat.circa fi.& in l.cũ vir. C.ad l.Iul.de adult.ſecũdum intel.Bal.

Pegma vide in ver. pægma.

Peius not. Pau.in Commento, in literis,de re.ſpol.

Pellex

Pellex eſt.quæ miſcetur haben ti vxorem.alii dicunt, q eſt vxoris loco ſine nuptiis in domo,vt concubina vel ami ca l.Maſurius.ff.de verb. ſig. vel eſt illa,quam quis habet ad tempus ſaturandæ libidi nis cauſa,tex.& gl.in c.laici. iuncta gl.33.diſt.

Pœna eſt delictorum debita co ercetio vel ſatisfactio,quæ a lege vel a miniſtris legis im ponit,no.per Az in ſum. de pœ.& l.ſi pena.ff.de pœn.Et ſunt octo pęnæ iuris ciuilis, damnum, vincula, uerbera, talio,ignominia,exilium, ſer uitus,& mors.Penę aũt iuris canonici ſunt,ſuſpenſio, ex communicatio,depoſitio, in truſio,incarceratio,& verbe ratio,ſecundum Arc.qui hoc no.in c.1.24.q.5.

Pœna, & ſupplicium differunt vt not.Arch. 11.q.3.nemo, per totum.

Pœna quoque differt a mulcta vt dictum, eſt ſupra in ver. mulcta.

Pœnam committi eſt pœnam deberi.

Pendere.i.ſoluere.l.1.ſi ager ve ctig.vel emphy.per.

Penè.i.quaſi,& no.3.q.7.c. qui ſine.

Penes,no.plene Io.Cal.in com. decre.poſtulaſti.de conceſſ. præb.Et eſt differentia inter penes,& apud, vide per Ioa. Linc.in l.ſi quis in tantam. C.vnde vi. vbi dicit, q illud eſt penes aliquem cuius poſ ſeſſionẽ habet, ſed illud eſt, apud aliquem cuius ſolam detentionem habet, vt de poſitarius,& commodatari⁹, & dicit quòd in d.l.apud, ſu mitur impropriè vt d.l.penè. ff.de ver ſig.

Peniculus, inſtrumentum, quo vtitur pictor ad pingendum l.pictoris,de fund.inſtr.

Pœnitentia ſecundum Ambr. eſt præterita peccata plange re,& plangenda iterum non committere,vel ſic ſecundũ Aug.eſt, quædam dolens, vindicta. puniens in ſe,quod commiſiſſe dolet,de quo plu ra vide in trac.de pęn. diſtin tione 3.& 4.

Penitus, not.Ioan.And.in cap. 1.de ſup.negl præla.

Penſio idem eſt, quod cenſus vel tributum.In quo differãt penſio & cenſus,vide glo. in cle.1.de ſup.neg.pla. in ver. penſiones.

Penſitationes publicæ ſecundũ Azo.in ſum.C.ſi propter pu bl.pen.uen.dicuntur annuæ exactiones tributorum, vel veſtium auri vel argẽti quæ, à certis perſonis præſtaban

ſ fiſco

ſiſco.Sed & penſitationes publicæ dicuntur, quæ ad viarum vel pontium refectionē præſtandæ ſunt à poſſidentibus,vt fiat omnium datorū quædam cohatio, & ſi penſitatio eſt quaſi penſionis ſolutio.

Pentaprotia, latinè quinque primatus numus erat in municipiis,vnde Pentaptori dicti,qui eo munere fungebantur,qui latinè quinque primi appellari poſſunt l.2. C. de priuil. eo qui in ſac. pal.mili.lib.12.

Pentateuchum eſt volumem continens quinque libros Moyſi,à pente,id eſt quinq; & teuchum mandatum, quaſi,&c.vt in c.1.de decimis.

Penula eſt quædam veſtis, qua non vtebantur niſi ciues Romani,quę fuit data patri Sauli,quia ſocietatem cōtraxerat cū Romanis.c. ſi in adiutorium.diſt.x.vbi gl.

Penus,quæ dicatur,diffuſius traditur in ti.de pele. quam vt hic paucis declarandum ſit, vide ibi Iuriſ.inde penarium pro loco,in quo penus aſſeruatur.

Per no. Arc. 13.q.2.c. ebron. & Pau.de Lea.plenè in cle. 1.de ſu.tri.& fi.cat. & Ioan. Andr.de clem. dudum.in fi. ff.de ver.ſig.l.vrbana. §. per noctare,vbi dictio per,denotat perfectionem.

Peraganda eſt veſtis de auro vulgari,quod in gaudis veſtimentorum vel chlamidum poni ſolet,vel veſtis quæ habet aurum tantum in ſuperficie, require ſup. Oloberus, & C.de ve.ol. & deau.l. 1.libro 11.

Pegendum eſt paragauda, quā uocem expoſuimus ſup. in ver.paragaudes.

Per agit,qui obtinet, unde per egiſſe rerum dicitur,qui damnauit,ut tradit Alc.in l.trāſacta.de uer.ſig.habetur in l.2 de adul.

Perangaria eſt ſeruitus perſonarum,& rerum, & dicitur quaſi perfecta,& magna angaria.Eſt autem angaria ſeruitus perſonarum & nō rerum.Item perangariæ dicuntur exactiones,& præſtationes patrimoniorū,ſ.onera,q̄dam,quæ prædio incumbūt vel imponuntur,& erant fortè exactiones equorum uel vecturarum ad portandum annonam militibus, vt colligitur. C. de curſu pu. & ang. & perangariis in rub. libro 12.

Legendum.parangaria, non p̲ tangaria.

Perd

Perditum dr̃ aliqd ſi facta diligentis inquiſitione non reperitur. Bar. in l. ſi quis ex argẽtari. §. an et. ff. de eden.

Perduelles olim appellabantur ij, quos nos hoſtes appellamus. l. quos. de ver. ſig.

Perduellione, req. ſup. Crimẽ leſæ maieſtatis.

Peregrinantes largè dñr illi, q à loco ſui domicilii proficiſcũtur. C. de inco. l. ciues li. x. Proprie aũt dñr romipetæ apoſtolorũ, & aliorũ ſanctorũ limina, & oratoria viſitantes, 24. q. 3. ſi quis romipetas, & c. paternarum, & c. illi q. Etiã dicuntur illi, qui accedunt ad præſentiam domini papæ, eo. tit. c. unico, & 2. q. 6. arguta.

Peregrini dicuntur omnes, qui non ſunt de epiſcopatu ordinantis, ſiue ſint clerici, ſiue laici ſecundũ Gof. in ſum. de cle. pereg. qa tales recipi nõ dẽnt ab epo alieno ad ordines uel dignitates, aut eccleſiaſtica ſacramenta, ut 78. diſtint. per totum, & in titu. de cle. pereg. Vnde clericus peregrinus eſt qui in alia prouincia ordinatur.

Peregrini quandoque dicuntur deportati. l. ſed & ſi, §. ſolemus. de hæred. inſt.

Peremptio. i. in totum extenuatio. l. qui hominem. ff. de adimen. leg.

Peremptoriũ dicitur à perimẽdo, eo quod omnino pimat, ut terminus peremptorius, ultra quam non dantur ulteriores dilationes. Similiter exceptio peremptoria dicitur, quæ perimit actionẽ, Etiam dr̃ citatio perẽptoria, qa oẽs aliæ citatiões dẽnt fieri ante quã aliqs tanq̃ cotumax puniatur. Iudex tñ perẽptoriã citationẽ uel peremtoriũ dictum extante cauſa ſtatim mittere poteſt, & idem operabitur, quod aliæ tres citationes poſſunt operari.

Peræquator eſt, q hoĩes & territoria pæquat. i. ualde æquat, uel q pdiũ deſertũ equa pẽſione, ut prius aſſignat nouo poſſeſſori, ut C. de cẽſi. & cẽſito, & pæquato. in rub. li. 11. Sed ſm peritiores pæquatores dñr exactores capitationis. eo q; æqualiter ab omnibus exigant.

Prefectũ dicitur, qđ oĩb. ſuis partib. cõſtat. l. 1. in pr. & ibi gl. ff. de orig. iu. uel dicitur pfectum, in quo adſunt q̃ adeſſe dẽnt. l. 1. & ibi no. C. de arbi. Aliquando dr̃ pfectũ ex ſola initiatione, ut l. ædificia. §. pfeciſſe. de uerb. & re ſig. ff.

Perfectiſſimi ſm Alciat. libro 3.

Diſp.dicti ſunt,quam cū nec ex ſenatorio,nec ex equæſtri ordine eſſent, ad dignitates aſſumebantur. De perfectiſſimatu extat tit.pecul.lib. 12 Codi.

Perfunctoriè,i.obſcurè vel dece ptoriè,not.ff.quod vi aut clā. l.aut, qui aliter, vel id eſt negligenter 40.diſt.ante omnia.

Perſuſoriè.id eſt ambiguè, ff.ſi euic.l.qui libertatis.§.ſed, & ſi quis.

Pergula eſt tugurium, vel obūbratio frōdoſe,ponitur in gl. §.contrahentes.ca.1.de foro compe.lib.6.

Peripſima eſt neutri generis, ſcobem,quiſquilia, ac omniū rerum purgationem ſignificans.

Periſſichoregia, nomen magiſtratus fortaſſe,curator annonæ ſm Alc.l.vrbana familia de ver.ſig.

Periurium propriè dicitur qñ aliqs iurat contra canonica ſtatuta vel temerariè.Et dicitur multipliciter.Primò,falſa iuratio.Secundò,dicitur tranſgreſſio liciti iuri.Tertiò,dicit̄ indiſcretum iuramentū, & eſt veniale.25.diſ.§.criminis in fi. Quartò dicitur mendacium iuramento firmatū, & ſcḝ hoc eſt mortale. 22. q. 2. quod autem ait.

Permitti dicitur aliqd trib. modis.Primò,ꝙ nullo iure prohibetur.Secundò quod contra humanas conſtitutiones indulgetur.Tertiò,illicitum, vt magis illicitum vitetur,vt eſt gl.cum exemplis,in c.omnis diſt.3.

Permutatio ſecundum Goff. eſt vnius rei pro alia vicaria pręſtatio,vel vicaria pręſtatione mutatio.Et cōtrahitur, ſicut pleriſque placet,qñ inter aliquos cōuenit, vt certa ſpēs pro certa det̄.C.eo.tit.qñ.Si n.cōueniretur. vt certa ſpecies daret̄ ꝓ incerta,vel ecōuerſo,nō eſſet ꝑmutatio, ſed contractus innominatus, ſ. do,vt des,&c.

Pernoctare extra vrbem dr̄.qui nulla parte noctis in vrbe moratur.l.vrbana de verb. ſignific.

Perpenſus.i.perfectè penſatus, & deliberatus, de pact.cap. vlt.circa medium lib.6.& ſic dicitur in proœmio clem. iuris ſanctio perpenſa, digeſta conſilio.

Perperā.i.malitiosè,iniuſtè, iniquè.l.cū quærebatur.ff.de re iud.& l.qui interrogatur. ff. de interr.act.aliqñ.i.per errorē.l.ſi ancillā.§.fi.ff.pro ſuo. Et qñ dicatur perperam iudica-

dicatum,vide l.ſi ſeruus quē. ff.de liber.cauſ.Aliquādo dicitur perperam quod calumnioſe,& ſine cauſa fit. l. ab executione.circa finem. C. quo appel.non reci.

Perpetuum dicitur illud, quod non habet certum finem. Nico.de Neap. in lecturis Bar.in l.iuriſperitos. ff.de excuſatio.tuto.

Perpetuum quandoque idem eſt, quod generale.de elec. cap.meſſana.& capitulo, vt circa.eo.tit.lib.6.vt dicendo edicto perpetuo(id eſt generali)prohibemus.

Perpetuarius dicitur, qui in perpetuum aliquid conduxit l.vlt.C.de loc.præ.ciui.

Perplexita eſt conſtringens,& ineuitabilis neceſſitas peccādi,quæ prouenit ex erronea voluntate,vt c.1. in ſumma diſt.13.vbi gl.bona.aliàs perplexum dicitur,quod eſt valde dubium.

Perſecutio eſt imploratio officii iudicis, quod vulgo nobile appellant, ſecundum Alc.in l.actionis verbo. de verb.ſig.

Perſequi proprie dicimur,quod nondum cōſecuti ſumus.Vñ licet,quis ſatis acceperit, tñ adhuc dicitur perſequi, quia vere ei ſatisfactum non eſt. l.quibus vbi Alc.de verborū ſignificatione.

Perſonæ quædam dicuntur priuatæ impropriè,vt illæ, quæ ſunt exemptę à iure communi,vt diſ.3.priuilegia.vbi dicitur,ꝙ priuilegia ſunt leges priuatorum. Quædam verò dicuntur propriè priuatæ, vt illi,qui non habent dignitatem 24.q.1.qui contra.Vnde clerici non dicuntur priuatæ perſonæ.cum habeant dignitatem.i.ordinem eccleſiaſticum vt in capitulo præ alleg.& diſt. 4. denique ſm Ioan.Item ſecundum Alanū quædam ſunt perſonæ publicæ, quæ ſunt in officio publico, vt tabellio,iudex, balius.Aliæ priuatæ, quæ non ſunt in officio publico.

Perſonalitas ſignificatur ꝑ has dictiones,tu mihi, ego tibi, cum alio ſignificato, quod probabiliter concluditur, & ſi nullo modo concludatur, tunc eſt imperſonalitas.

Perſuadere eſt pluſquam conpelli, & cogi ſibi patere, vt l.1.§.perſuadere.ff.de ſer. corrup.

Perſuaſor a mandatore in quo differat.Barto.in l.non ſolum. §. ſi mandato meo. ff.de iniuriis.

Pertinacia in malo,perſeueran

tia in uirtute dicitur. Nam pertinax dicitur valde tenēs uel imprudenter durus, irreuocabilis, indocilis & obſtinatus, ſecundum Ioan. And. in cle. 1. de ſum. trinita.

Pertinere ad nos dicuntur, quę ſpectant ad nos aliquo titulo, & quæ noſtra non ſunt, ſed eſſe poſſunt. l. uerbum illud pertinere. ff. de uerborū ſignificat.

Petitionis uerbo in rem actiones ſignificantur. l. pecuniæ uerbum. de ueib. ſign.

Petitio hęreditatis omnib. illis competit, qui iure ueteri cōpetit, q iure ueteri uel nouo hæredes ſunt uel fiunt, contra poſſeſſores, uel qui pro hærede poſſident, nec poſsūt dicere quare poſſident, ueteri iure, ueluti 12. tabularum, uel ex teſtamento nouo iure, uel, ut ex Senatuſconſultu. Qui uero cum titulo poſſident hæreditatem, non tenentur petitione hæreditatis, niſi in tribus caſibus, vt ſi uenditor non apparet. uel modico diſtraxit, uel de pretio nō eſt factus locupletior quibus caſibus utilis petito hæreditatis liberis competit contra teſtamen tum parentum, & parentib. cōtra teſtamētum liberorum, & fratri contra teſtamētum fratris q turpē perſonam inſtituit hæredem. Hæc autem de inoſſicioſo utilis eſt, quia competit à tempore aditæ hæreditatis uſque ad quinquenniū exhæredato non domino contra ſcriptum hæredem aditione iam factum dominum.

Petitio hæreditatis fideicommiſſaria competit ei, cui fideicommiſſaria hæreditas reſtituatur ex Senatuſconſul. Trebel.

Petitio hæreditatis poſſeſſoria quæ dicitur bonorum poſſeſſio infra annum utilē datur emancipatis uel ſuis hæredibus infrà centum dies, cæteris, inſtit. de bon. poſſeſ. §. liberis.

P ante H.

PHilanthrophum idem eſt, quod ſalarium.

Philacteria dicuntur chartæ, in quibus continentur incātationes 26. quæſtione 5. in princ.

Philyra, arbortilia eſt cuius cortice interiore priſci homines ad ſcribendum vtebā.ur l. librorum de leg. 3.

Phitones ſunt incantatores, uel diuinatores, dicti à Phitone, qui

qui fuit autor diuinandi.

Phyſis græcè idem eſt, quod natura latine.

P ante I.

PIger, & tardus differunt, piger enim eſt incipiendo, tardus vero perficiendo. l.ſi q̃d venditor. circa principiũ. ff. de ædil. edic.

Pignus eſt res mobilis vel ſe mouens, apud creditorem à debitore tradita & ad collata ad præſtandum ſecuritatem de ſoluendo debito, vel adimplendo promiſſo, vel ſic, Pignus eſt res obligata pro debito ad ſecuritatem creditoris, & dicitur à nomine pugnus, quia pugno vel manu traditur, & conſiſtit in re mobili propriè, hypotheca eſt, vt proprie obligatio rei immobilis.

Pignus committi eſt in eũ ſtatum peruenire, vt debitor dominum pignoris amittat verbi gratia, tradidi vel mutuaui tibi pecuniam ſub pignoris conditione, vt niſi ſtatuto die pignus luas vel redimas, debitum ſoluendo, ꝙ ipſum committatur, id eſt, amittatur.

Pignus luere. i. redimere.

Pignus eſt duplex, prætorium, & iudiciale. Prætorium eſt, quã do mittitur actor in poſſeſſionem propter contumaciã rei in non comparendo ante lit. cõte. vel poſt. Sed pignus iudiciale conſtituitur, quãdo poſt ſententiam mittit̃ actor in poſſeſſionem ob victi contumaciam in non ſoluendo, tunc enim victor ſtatim acq̃rit naturalem, & ciuilem poſſeſſionem, de hoc not. per doctor. in c. contingit. de dolo, & contumacia.

Pignus prætorium dicitur illud, quod alicui à iudice datur pro maiori ſecuritate rei petitę & adiudicatæ, vide l. ſi decreto. C. q̃ po. in pign. ha. & l. 1. C. de præt. pigno.

Pignorare eſt rem aliquam pro debito obligare creditori, vt ſecurior ſit de ſolutione debiti, vel eſt facere cõtractum ſic dictum.

Pignoratitia actio. Req. ſupra: Actio pignoratitia.

Pileus dicitur à pilis, quia pilos capitis tegit, & ſtringit, ſecũdum Ioa. And. in clem. 2. de vita & honeſt. cleri. poteſt ẽt dici a pilis, quia de pilis factus eſt.

Piſcina locus dicitur pro nutriẽdis & conſeruandis piſcib. deputatus, vt quãdo placuerit domino, de ipſis capiat.

Piſto-

Piſtores olim dicebantur faciẽtes panem palatarii. qui ſubẽrãt comiti horreorũ, vt C. de piſto. lib. 11. ſecundum Accur.

P ante L.

PLacere, ideſt, arbitrari ſecũdum voluntatem rationem regulatam, & eſt actum ponere in placentia, & in arbitrio, vt in l. Thais ancilla. §. ſorore ff. de fideicommiſ. liber. vbi relicta libertate ſi hæredi placeret, inſpicitur, quid bono viro placeret, ſed ex caſu communi intelligendi ſignificat meram voluntatẽ, & fortè idem de iure ſcripto per l. ex placito. C. de re. per mu. Ratio, quia certum eſt, ꝙ placitum, ſignificat ibi volũtatem faciendi. §. pretium. inſtit. de contrahen. emp. vbi recipitur pro mera voluntate, ſed non obſtat § ſorore. præalleg. quia ibi ſignificat arbitrium ratione ſubiectæ materiæ, ſ. libertatis, vt facili⁹ valet. Item paria ſunt actũ ponere in alterius libito vel voluntate. l. fideicommiſſaaria. prope princip. ff. de fideicom. libe. in verſi. ſed & ſi ita ſcriptum. vbi eſt idẽ dicere, lego libertatem ſi hæres voluerit, vel ſi ei libuerit.

Placet, licet videatur importare omnimodam voluntatem proferentis, tamen includit arbitrium boni viri. l. Thais. §. ſorore præall. Nam licet, dicam, faciam quæcunque tibi placẽt, intelligitur tamen iuxta arbitriũ boni viri. l. ſi ſic. ff. de leg. 1. vbi per Barto. & no. in c. de quo vult Deo. de iudi.

Plagiarii sũt, qui liberos hĩes ſeducunt, vel ſeruos alienos ſurripiunt, & vendunt à plaga maris, vbi quis ſeruos vel liberos furtim ſubreptos vendit piratis & barbaris. C. ad leg. Fla. de plagia. l. finã.

Plagiarius (aliàs plegiarius) etiam, eſt idem, quod fideiuſſor, vt in c. venientes: de iureiu.

Plagium eſt plaga, vel dolor, quæ parentibus vel dominis infertur de ſurreptione filiorum vel ſeruorum ab ipſis plagiariis. Aufertur enim dominis vel patribus per tales facultates filiorum, vel ſeruorum, & dicit à plaga, quia eſt magna plaga patri vel dominio, ſecundum gloſ. rub. C. ad l. Flauiam. de plagiariis.

Plebs differt à populo, vt ſpecies à genere, quia populus cótinet minores & maiores, nobiles & ignobiles, plebs verò tantum minores, & inde plebiſcitum.i.a plebe ſtatutū inſt.de iu.nat.gen.& ciui. §. plebs autem.

Plebiſcitum eſt, quod plebeio magiſtratu.i.tribuno interrogāte an omnib.placeat, plebs inſtituit, dictū quaſi a plebe ſtatutum, orta.n.inter plebem, & maioris ciuitatis Romanæ diſcordia, plebs ſibi lege conſtituit, quæ dictę ſunt plebiſcita, vt ff.de orig. iur. l. 2.§.iiſdē. Reliq verò hoc eſt populus cum ſenatoribus, & patriciis ius ſibi cōſtituerūt, quod dicitur lex populi antonomaticè.i.per excellētiam, ſm Iſi.lib.5.dicuntur plebiſcita eo,ꝙ plebs ea ſciat, vel ꝙ ſciſcitatur, & rogat, vt fiant .plebiſcita.

Pleno iure exponitur.i.quo ad temporalem, & ſpiritualē iuriſditionem, c.conqueſtus, de fo.comp.& hoc ſi concedēs habet poteſtatem vel iuriſditionem vtranque in c. quoniam de priu.& 16.q.2.c.1.

Plenum dicitur, cui nihil deeſt, vel plenum.i.merū .l.fideicōmiſſa.§ quāquā.ff.de le.3.vel plenum.i.validū.l.ſi de meis. ff.de arbit.vel dicitur vbi nō eſt aliqua exceptio.c.re vera. de conſ.diſ.2. & c. ieiunium 76.diſt.

Plerunque.l.regulariter.inſt.de le.par. tut.in fi.cum glo. impropriatur.ff.com.l.ſi is, qui. §.fin.

Plumbarii, qui opera faciunt ex plumbo.lege 1. C.de excu.art.

Pluralis locutio plura ſiñat duorū tñ numero contenta eſt c.pluralis, lib.6.de reg.iu.Qñque aūt plura ſignāt geminatiuè in ſuas ſingulares, ſic qđ quælibet ſingularis in vno ſolo verificatur.Quandoque aūt non geminatiuè, ſic ꝙ vna ſingularis per ſe non attēdit, ſed ipſa pluralitas ſimul prout ſingulare cōcludit vel quodlibet aliud probabile medium verbi gratia teſtator dicit, Lego Stichū, & Titium, ſi mei erunt, cùm moriar, tunc altero alienato, & altero nō, iſte non alienatus. pōt peti à legatario.Licet.n. ſermo pluralis ſit, oportet tñ accipi ac ſi ſeparatim dixiſſe, ſi Stichus meus erit cum moriar, & ſi Titius meus, erit, &c.vt l.falſa.§.fi.ff de cond, & demo.Ratio Bar.quia hęc ſeparatio reſpicit diuerſos effectus, & ſeparatos. i. dñm legata-

legatarii ĩ quodlibet, & quia ſunt duo ſerui diſtincti, ita duo nomina diſtincta, & ſeparata, & ſic ſeparati effectus. Etiam ideo, quia legaui quemlibet nominatim, & ſic refertur ad quemlibet diſtinctè, & hoc ex fauore legati, & teſtamenti. Sed ibi te ſtator duobus impoberib. inſtitutis filiis ſuis dicit, ſi vterque impubes deceſſerit, Titiũ ſubſtituo, tunc ſi vnus moritur impubes, ſubſtitutus nõ admittitur, imò vt admittat̃, requiritur vtrunque decedere in impuberi ætate. l. pen. C. de impub. & an. ſubſtit. Ratio Bar. eſt ex dictione vterque, q̃ eſt collectiua. Alii tñ, dñt, qđ fauore inſtitutionis dictio collectiua ſumitur diſtributiuè. l. hoc articulo. ff. de hær. inſtit. modo omnis ſubſtitutio eſt conditionalis inſtitutio, ergo, &c. & ſic Bar in l. hæredes. §. cùm ita. ff. ad Treb. dicit, quod in d. l. pe. vno filio moriente impubere, remanet alter filius teſtatoris, quæ ex præſumpta volũte excludit extraneum ſubſtitutum arg. l. cum acutiſſimi. C. de fideic. ideo vno moriẽte impubere, non exiſtit conditio ſubſtitutionis, & ſic de aliis exemplis.

Plus petitio fit quatuor modis. Vnde. Plus petitur cauſa, vel temporeque, locoque, vt no. in cap. 1. de plus pet. & §. plus. inſt. de actio.

Plus ſub ſe minus continet verbi gratia licet patri vel marito occidere adulterum cum filia vel uxore deprehensũ, p hoc ſignificatur, ꝙ ẽt licet vulnerare, vel iniuriis efficere. l. nec in ea. §. ius occidẽdi. ff. ad l. Iul. de adulteriis, quia plus eſt occidere, quàm vulnerare vel iniuriis afficere, quia illa continentur, & ſignificantur ſub verbo occidere, ſed de hoc dicto latiſſ. Dy. in c. plus. de reg. iu. li. 6.

P ante O.

POcula appellãtur omnia vaſa, quæ potui parata ſunt. l. Seię. de au. & argen. leg. Inde poculẽtum, quicquid potari poteſt. leg. plebiſcito. de offi. præſi.

Podagra eſt ægritudo. C. de decur. l. a munerib. lib. 10.

Pœna, req. in p. ante œ.

Polia apud Vlp. in l. ædiles aiũt ad fi. ff. de ædil. edi. puto idẽ eſſe quod equitium, hoc eſt equorum manira, ſeu armentum equinum, deſcendereque non à pluralitate, vt

voluit Acc.ſed potius à Græco nomine polos, quod pullum & maximè equinum ſignificat vnde poloda maxẽ eſt equos domare.

Pollicitatio eſt ſolius offerentis promiſſio.ff.de pollici.l.3.& differt à ſtipulatione, & à pacto, quod eſt duorum cõſenſus atque conuentio.

Pollinctores dicebantur curatores cadauerum, de quibus ſenſit Vlp.in l.quicunque. §. idem ait.ff.de inſtitu. actio. dum inquit, ſeruum pollinctorem habuerit, isque mortuum ſpoliauerit, licet alii aliter, & minus recte.

Pollis ſeu pollen, flos eſt farinæ,l. maximarum. C.de excu.mun.

Polypoſus, qui polypo morbo laborat. l. qui clauum. de ædil. edi. Eſt autem polypus tumor præter naturam in naribus, de quo Celſus lib.6.

Pomi appellatione continetur omnis fructus edendi cauſa paratus, non ita ſi ad potum pertineat.l.q fundũ,vbi Alc. de ver.ſig.

Pontifices olim dicebantur Imperatores,2 1.diſt.cleros 50. di.x.de capitulis.

Pontificiale, eſt ordinarium Epiſcopale,& ſecundũ Hoſt. eſt authenticus ille liber, vt de ſeruis non ord.c cõſuluit & not.Ioan.And.in cle.de iureiur.

Pontones dicuntur quædam naues.Vnde dicitur, Si pontonibus traiiciatur.i.mare trãſfretetur,vel nauibus tranſfeatur.

Populus require, ſuprà,in ver. plebs,quibus adde populum plebemque decem viris con ſtituit,ſecundum Bar.in l. p̄tor vi bo.rap.

Popularis actio,vide ſup. Actio popularis.

Porcarius. ideſt ſuarius, Require infra,ſuarius & dicebantur olim, qui cuſtodiebant porcos ciuium vrbis R. in paſcuis, & excuſabantur à muneribus ſordidis, vt in C. de ſuar.& ſuſc.l.1.lib. 11 ſecundum Accur.

Porrectum.ideſt extẽſum.l.vię. de ſer.ruſt.præd.& auth.hoc ius.C.de ſacroſ.ecc.

Portari propriè dicimus ea,quę quis iumento ſecum ducit.l.ferri.de verb.ſig.

Portentum propriè dicitur oſtẽſum,quod aliquid futurum ſignificat.Sæpe tamen monſtri & portenti appellationibus autores indifferenter vtũtur.

Portio in dubio refertur ad dimidiam,

midiam.l.nomen.de ver.ſig. vbi Alc.

Portus quid ſit oſtendit Iuriſ conſul.in l.portus.de verbo. ſign.

Portorium dicitur quædam pręſtatio, quæ datur pro nauiū applicatione ſeu ſtatione, & mercatione quacūque facta in portu.Vnde differunt pedagia,& quidagia, & ſalinaria.Require quodlibet ſuo loco. Et iſta omnia dicuntur portoria.C.de vectig.& commu.l.3.& c. ſuper quibuſdā de ver.ſig.in gl. 6.

Poſitio ſecundum Goffr. eſt dictum, quod loco interrogationis ponebatˀ olim, hodie de plano ponitur,& poſitiuè fit, ſicut olim interrogatiue fiebat.v.g.ſi volebam te conuenire hæreditario iure, tūc ſic dicebam,Domine iudex, interrogetis hunc , an ipſe ſit hęres talis.& ex qua parte ſit hæres.Hodie verò ſic dicetur.Pono te eſſe heredem talis.Itē pono ipſum ex aſſe hæredem.ſ.extitiſſe.Sed quia hodie ſimpliciter fiunt interrogationes ſuper poſitionib. igiˀ,aliter deſcribitur à Spec. eo.tit.ſic, poſitio eſt breuis verborū formula mētē ponētis cōtinēs,ad veritatē eliciēdā concepta . Et habuit hoc verbum ortum non ſolum ex vſu hominum diu in cauſis inolito,licet ex antiqua l. ff.de leg.3.Offidius. §. ex diuerſo ibi,pone inquit P.oſitio igitur nihil aliud eſt , quàm dictum de credulitate aſſerta in vim præſtiti iuramenti faciens ad probationem,aut ipſam adminiculans, habens annexam interrogationem , aut iudicis ſuppletionē, arg. in auth.de his,qui ingre . ad app.§.fi col.5.ſic dicta ex cōmuni conſenſu , non tamen ſine ratione.ff.de ſupel.leg.l. Labeo inuenta,vt partes exponerentur probationib . & ne fatigentur labotib. & expenſis.§.fi.præal. vel poſitio dicitur dictum facti nōdum probati, per articulos ritè diſtinctum, loco probationis propoſitum,ſpectans directè vel indirecte,ſimpliciter vel adminiculatiuè ad intentionem ponentis, quod intēdit probare ponens per confeſſionem aduerſarii ſui , uel eius procuratoris,arg.de ele. dudum.2.de teſtib.præſētiū, de confeſ.ſtatuimus,li.6.nec dēt poni , niſi hoc , quod eſt facti.ff de dote præle.l.1. C. de legi.l.leges , vnde , quæ vocantur poſitiones in curia eccleſiaſtica , dicuntur

articuli in curia ſeculari, & differunt à rationibus, quia rationes ſunt iuris, ſed poſitiones vel articuli ſunt facti. Item poſitiones differunt ab interrogationibus licet, tàm poſitiones, quàm interrogationes fiant, ut per confeſſionem aduerſarii releuetur ponens ab onere probandi, quia poſitiones fiunt aſſertiue, & a parte, ſed interrogationes fiunt interrogatiue, & a iudice & ad poſitiones debet reſpondere pars, non aduocatus, & quandocũque ſunt faciendæ probationes, fieri poſſunt poſitiones, ſiue ante litem conteſtatam ſiue poſt, de hoc vide gl. in c. 1. de confeſ. lib. 6. quæ plures ponit concor. & alleg. cum exemplis. De poſitione ante litem conteſt. & etiam poſt. ſ. de exceptione, quòd actor ſit excommunicatus, ponit reus hoc modo, pono quòd percuſſiſti talem in tali parte corporis, tali loco, tali die. talibus præſentib. Item turbatus ex tali cauſa. animo iniuriandi illum, quia tunc erat clericus, & erat in poſſeſſione clericatus, & ſciebas eum clericum eſſe, Item uidiſti eum coronam habẽtem & tonſuram clericalem deferentem. Quibus per actorem confeſſatis probanda non eſt excõmunicatio ante lite conteſt. ſed poſt li. cont. Pone, quòd petam aliquem ab eccleſia, quam cõtra iura retinet, remoueri, dicam, pono iuramento, ꝙ habet & poſſidet eccleſiam ſancti M. Item quod habet & poſſidet eccleſia ſancti P. Item quælibet curã animarum, & eas poſt concilium acquiſiuit. Hoc cõfeſſato ſuccumbit reus, niſi diſpenſationem, vel iuſtam cauſam oſtendit. Item dẽnt fieri. poſitiones ſuper contẽtis in libello. Et not. ꝙ multiplices ſunt poſitiones. Vna dicitur poſitio pertinens, & ad talem coget iudex reſpõdere, vt in c. præſentium. de teſtibus lib. 6. & ſi dubiũ eſt an pertinens ſit, vel ne, inclinabit ſe iudex ad id quod veriſimilius eſt, & in dubio tutius eſt, ꝙ faciat reſpondere, vt de conf. ſtatuimus, li. 6. ff. de interro. act. l. de ætate. §. ex cã, & l. vbicũq; eo. tit. alia eſt poſitio imptinẽs, cui non cogitur, qs rñdere. Itẽ q̃dam eſt negatiua poſitio, & talis nõ dẽt admitti, qa verbis affirmatiuis ponenda eſt. Nam negatiua non probatur, & id, quod ponitur, ſi negans,

ponens.

ponens ipſum probare hēt. ff.de prob. l. 2.C.eod. titulo l.actor.& de prob.quoniam contra falſam.Fallit quando alias quam per talem poſitio nem probari non poteſt. ca. ſtatuimus præall. vel ſuper facto prægnanti, vbi indire ctè probatur.c.ex tenore. de reſt.& C.de contr. & com. ſtip.l.optimam.Item poſitio quæ non releuat ponentem, vel ei non prodeſt, non dēt admitti,quia non debet quis ad probandum id admitti qđ probatum ei non prodeſſet. l.ad probationem, C. de proba. cap.dilecti.de exce. Item poſitio,quę non facit ad cau ſam,uel quæ non eſt ſup re, de qua agitur in libello, vel ſuper eo.quod repellat agentem,ſi proponitur ex parte rei dicitur impertinens, & non eſt admittēda. Item poſitio,quæ dependet ex alia, quæ fuit negata vel conceſſa,non eſt admittenda, quia ſuper ea non eſt amplius quærendum. arg.ff.nau.cau ſtab.l.licet,ne reſponſioni ſit contraria, ſicut nauta,ventis contrariis nauigans,vt in au then.de his,qui ingr ad app. §.1.columna 5.& in capitulo per tuas. de prob. l.generaliter.C.de non num. pec. Item poſitio implicita non debet admitti propter periculum periurii. Et ideo dēt diuidi,vt certum & verum reſpondeatur,arg.ff.de inter ro.act.l.de ætate.§.quod aūt & §.nihil, quia etiam iudex cauere debet, ne ſit autor ꝑiurii.C.ſi aduerſus venditio. l.1.Item not.ꝙ effectus poſitionum eſt,ꝙ qui eas confitetur,habetur pro conuicto. C de confeſ.l.vnica. §. 1. & poſitionibus non raſpondēs habetur pro confeſſo.c.fi.de iura.calum.de confeſ.c.fi. li. 6.Item poſitionibus vbi iuratum eſt de veritate,non pōt reſponderi per procuratorē niſi ſit cauſa vniuerſitatisvel conuentus,c.præſentium,de teſt.præall.c.paſtoralis cum ſua gl.de iud.Item poſitionum vtilitas eſt, quia aliquādo, quod directè negatur,indirectè conceditur in toto, vel in parte,ut de iureiu.c.cū in poſitionib.li.6.

Poſſe.i.debere ff.de lib.& poſt. l.placet.rīr tñ contr.ff.de offic.præſ.l.ſæpe cum l.ſeq. & de iud.non quicquid. & C. qūo quādo iudex.l. 1.& multis modis dicimur poſſe. Vnde,poſſe quidem rebus dicunt ius, natura, poteſtas. Officium,meritum, ſextum

diuina,voluntas,de hoc vide gl.in c.ſciſcitatus.de reſc. & ibi conc.Nam poſſe dicimur etiam illud, quod licitè), & ſine incommodo noſtro poſſumus,ff.de ver.ſig.l.nepos. Proculo in fi. ſimile de con di.inſt.l.filius. qui in fin.vbi tex.Vt generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt,nec facere nos poſſe credendum eſt,vt 22.q. 2.faciat homo, vbi etiã de multiplici potentia,& Innoc.de conc.præb.accedens,& ff.de re iu.l.1.condemnatione,vbi gl.& 3.q 9.hoc quippe.C.de legib. l.non dubium.

Poſſeſſio ſecundũ Az.C.de acq. & reti.poſſ.eſt corporalis rei detẽtio,corporis,& animi,& iuris adminiculo concurrente.Vel ſic, Eſt ius quoddam quo aliquis rem corporalem verè in poteſtate habet. Et dicitur corporalis rei, ideo, quia ſola corporalia poſſidẽtur,incorporalia autem dñr quaſi poſſideri,& quaſi tradi per patientiam & vsũ. Nã incorporalia nõ poſſunt corporaliter apprehendi, ſicut iura, & ſeruitutes,& iõ non poſſidẽtur.c.conqueſtus. de fo.comp.in gl.ff.de vſuc.l.ſequitur.§.ſi viam. ff.de acqu. poſſ.l.3.in prin.Et ideo benè dicitur detentio,quia res naturaliter tenetur,ab eo, qui corporaliter inſiſtit ei. Itẽ dicitur corporis animi & iuris quia hæc,tria,vt quis verè dicatur poſſidere, concurrere debent ſcilicet, actus corporis,affectus animi, & adminiculum iuris,nam opus eſt,vt quis corpore adipiſcatur,vel ſaltem oculis.Sufficit, enim plerunque uiſus oculorum, & animi affectus cum volũtate tradentis,quia ipſe, animi affectus neceſſarius eſt, non autem per ſe corpore, aui per ſe animo poſſidetur, quia certum eſt poſſeſſionẽ ſolo animo amitti,puta ſi qs ſe poſſe repelli ſuſpicetur.Itẽ oportet,ꝙ ius approbet, nã licet quis ſacræ rei uel religioſæ corpore,& animo inſiſtat,non tamen de iure poſſidet,quia res ſacra vel religioſa,nec ab ignorante, nec a ſciente poſſidet̃.Et dr̃ poſſeſſio quaſi pedum poſitio.

Poſſeſſionum alia eſt iuris tãtũ alia facti tm̃,alia facti & iuris ſimul,& hec ĩterdũ hẽs plus iuris,minus facti, interdum econuerſo,vt no.de cõc. ꝑb. cũ noſtris,& C.de acq. poſſ. l.1.Item Hug. de Porta Rauennata differentiam poſuit inter poſſeſſionem vacuam,

& vacuantem

& vacuantẽ, vt in gl. 2. C. vn de vi. l. fi. & Io. ibi reprobat, & ſic glo. concludit, ꝙ non differunt. Sed vacua ſiue uacans eſt, quæ à memine poſſidetur animo vel corpore ꝓpter longum tp̃s, vel propter obliuionem ex longo tẽpore. Item poſſeſſio ciuilis quã doque requieſcit ſuꝑ natura li· vt ſi tu poſſides nomine meo, vel precario à me. Qñque non requieſcit, vt in vſu fructuario meo, qui naturalẽ habet poſſeſſionem ex iure, ſed ego dñs habeo ciuilẽ ratiõnẽ dñii non reqeſcẽtem ĩ naturali vſufru ctuarii.

Fiduciaria poſſeſſio dicitur teſt. Bud. in annota. ad pan. ad l. 2. de origin. iur. quam ſub manu regia poſſidere vocãt, quaſi fide data acceptam, à fiducia dictam, quaſi dicat depoſitariã, quã ſi cauſa cecide rimus, reſtituere debeamus.

In poſſeſſione eſſe, & poſſidere longè differunt, vt declarat eleganter Iuriſ. in l. ſi quis vi. de acqu. poſſeſ.

Poſeſſio interdum ſignificat proprietatem, l. interdum, de verb. ſignific.

Poſſeſſor bonorum, require ſuprà bonorum poſſeſſor, vt filius emancipatus vel agnatus, qui dicuntur bonorum poſſeſſores ex bonorum poſſione edictali, & decretali: nam ſtatim vt habent edictã & decretam poſſeſſionem, ex hoc habet interdictum de decretum ad hoc, vt conſequãtur hæreditatis poſſeſſionem. Differũt aũt hæres, & bonorũ poſſeſor, vt ſuprà bo norũ poſ. vñ aditis hr̃ditatib. hæres nõ deſiderat autoritatẽ iudicis, ſed bonorũ poſſeſſor requirit autoritatem, & patiẽtiam iudicis. inſti. đ bo. poſ. §. quos autem.

Poſſeſſorem facere cauſa rei ſeruandæ, aut in poſſeſſionẽ mittere eſt, v. gratia contẽdiſti talem fundum eſſe tuum, & probaſti, iudex per execurem ſuum mittit te in poſſeſſionem, & facit verum poſſeſorem. Itẽ volui agere cõtra G. & eum vocari feci ad iudiciũ, & cõtẽnit venire, iudex mittet me in poſſeſſionem illius rei quam petebam, non vt faciat me verum poſſeſſorem, ſed vt in fundo maneam cauſa rei ſeruandæ, & cuſtodiendæ, & rem illam tenebo, donec probauero meam eſſe, & ſi aduerſarius meus, tandem tædio affectus moueatur, & de ſua contumacia reſipiſcat, mecum litem, ſi velit

ſit aliqd dicere habebit: de hoc require ſuprà mittere in poſſeſſionem.

Poſſeſſorium iudicium eſt triplex, ſcilicet pro poſſeſſione adipiſcenda, retinenda, recuperanda, vt in c.paſtoralis, de cau poſ.in glo.3. & vide ſuprà interdictum.

Poſſibile dicitur id, quod commodè fieri poteſt. l. nepos Proculo, & ibi Bar.ff. de verbor.ſignificat.

Poſſidere naturaliter dicitur qs cum eſt in re vel eius parte, vel ſaltem cum res eſt in cōſpectu eius, vt ipſam videat vel partem eius, ſecundum Azo.in ſum.C. de acquir. & reti.poſſ.

Poſſidere ciuiliter dicitur quis, cum nec eſt in re, nec res in conſpectu eius, ſed poſſeſſionem ſolo animo habet, & rē de iure retinet, ſcilicet, quod talis ſit perſona, in quam cadere poſſit huiuſmodi poſſeſſio, vt not.Ioan.And.in regu la, ſine poſſeſſione, libr.6.& alleg.ibi iura.nam laici quandoque de facto poſſident decimas, & ſpiritualia, vt not. Bar.Brix.14.q.in princ.in gl. magna, in fin. Nam aliud eſt poſſidere, & aliud legitime poſſidere, de reſt.ſpol. ad decimas, lib.6.

Poſſidere clam eſt abſente domino, & fructuario excluſo clanculo poſſeſſionem ingredi, vt dominum poſſeſſione priuet.

Poſſidere vi eſt violenter poſſidere.

Poſſidere precario eſt rem ad petitiones vel preces meas mihi conceſſam ad vſum poſſidere, quamdiu patitur is, q conceſſit.

Poſſidere proindiuiſo eſt aliquā rem ita poſſidere, vt nullam partem in ea habeat ab aliis diuiſam, vel vt nulla ſit pars quàm poſſideat ſeparatim, ſiue diuiſim.

Poſſidere pro hęrede eſt ita poſſidere, ꝙ putat ſe hæredem verum cùm non ſit.

Poſſidere pro hēde is quoque dicitur, qui verus eſt hæres. Item procurator hæredis, ſi pro ipſo domino poſſideat, poſſidere pro hęrede dicitur. Et ita apparet quempiam tribus modis dici poſſe pro hærede poſſidere, vt notat gloſſa in leg.pro hærede, ff.de pe tion.hęred.

Poſſidere pro poſſeſſore dicitur ille, qui ita poſſidet, & ſcit ſe nullam cauſam iuſtam poſſidendi habere, vt ſi interrogatus fuerit quare poſſideat, vel quomodo, nullam rationem

nẽ prætẽdat,quare poſſideat, ſed reſpondeat,poſſideo.

Poſſideri propriè dicuntur immobilia eò, quòd eis pedib. quis inſiſtit, vnde à planta venit iſta poſſeſſio.

Poſſidetur autem hoc iure, q̃ iuſtè, hoc iuſtè, quod bene: quod autem malè poſſidetur,alienum eſt.Malè autem poſſidet,qui malè ſuis vtitur vel aliena præſumit. de ver. ſign.ius dictum eſt.

Poſt quandoque etiam notat ſtatim poſt inchoationem,vt l.2.§.item mutuum,ff.ſi cert. petatur.

Poſtea,de hac dictione vide per Alex.poſt Bartol.in l.fructus in fin.ff.ſolut.matr. a ſignificet temporis interuallum. Bartol.in l.quoties, §.ſi quis ita,ff.de hæred.inſtitut.quantum verò tempus includat, idem in l. ab hoſtib. §.ſed quod ſimpliciter,ff.ex quibus cau.ma. De natura iſtius dictionis eſt denotare longum interuallum,gl.eſt in l. pacta conuenta,ff. de contrahend. emptione.

Poſthumus vel poſthuma dicũtur,qui velquæ poſt humationem, ideſt poſtquam pater datus eſt homo naſcitur.Impropriè autem quilibet dicitur poſthumus, qui naſcitur poſt teſtamẽtum ſecundùm Azon.C.eodem titul.poſthumus etiam dicitur nepos, q̃ poſt humationem aui natus eſt proprio patre ſuperſtite, & ille propriè dicitur nepoſthumus quaſi nepos poſthumus.

Poſthumus dicitur octo modis, quinque ponuntur in gloſſ. rubr. C. de poſthum. hęred. inſtitutione. Sextò dicitur poſthumus, qui teſtamẽtum conditum arrogatus eſt, vel qui eſt legitimatus, ſecundũ Alexan.& Iaſon in rubr. ff.d' liber.& poſthumus.Septimo quando teſtator condito teſtamento ingreditur monaſterium, quia ſi prætermiſerit monaſterium, rumpitur eius teſtamentum authent. fin.qua mulier,vbi Cynus, & alii C.de ſacroſant.eccle. Io. Andr.& Panor.in cap.in pręſentia extra de probatione. Octauo dicitur poſthumus qui execto ventre natus ſeu deductus eſt, vt dicit Socin. in conſilio 297. columna 6. per l.quod dicitur,ff. de libr. & poſthum. tamen ſecundũ omnes doctor.dic quod poſthumus propriè dicitur, qui poſt mortem patris vel aui naſcitur, in rubrica, de libr. & poſthum.

poſt

poſthumus alienus eſt, qui natus inter ſuos hæredes teſtatori futurus non eſt, qualis eſt nepos ex emancipato filio conceptus, & natus, §. poſthum inſt. de leg.

Poſticum eſt poſterior aditus domus. l. ſi cui. §. ſed ſi ædiũ, ff de vſufru.

Poſtliminium eſt ius amiſſę rei recuperandæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reducẽdæ, quam quis per captiuitatẽ vel per ſeruitutem amiſit, moribus, & legibus inſtitutũ, vt colligitur, ff. de cap. & poſt limi. reue. l. poſtliminium. 1. reſpond. Vnde per hoc ius recuperat quis cum à captiuitate reuertitur, iura quæ amiſerat, & ipſo reuerſo fingit hoc ius ipſum ſemper in ciuitate fuiſſe. Vnde breuiter poſtliminium eſt ius, quo reſtituitur res vſucapta vel preſcripta ab aliquo, alicui, quam per captiuitatem amiſerat. 16. quæſti. 3. prima. Dicitur autem à limẽ, & poſt .i. iuxta, quaſi iuxta limen domus ſuæ ſemp̃ fuiſſet, & poſſediſſet, q̃a captus ab hoſtib. & vltra limina noſtri imperii deductus, poſtea ĩfra limina reuertiť. Nã ſicut limina ſunt in domo, quæ finẽ quẽdam faciunt, ita, & imperii limina veteres voluerunt eſſe ſecundũ Azo. C. de capti. & poſtlim. re. & inſt. qui. mod. ius pat. po. ſol. §. dictum autem eſt poſtliminium.

Poſtquam fari poterit, hæc conditio longè vberior eſt, quã illam cum fari poterit. l. inter illam, de verbor. ſignifi quod ibi Alciat. ita interpretatur conditio, cum fari poterit, ſtatim cum primũ quis poteſt proloqui, adimpleatur, alia verò ſucceſſiuum aliquod tẽpus deſiderat.

Poſtulare, vel aduocare eſt aliquod deſiderium ſuũ vel amici ſui coram iudice, vel apud eum, qui iuriſditioni præeſt in iure exponere, vel alterius deſiderio contradicere, ff. eodem titul. l. 1. §. poſtulare, & 3. quæſtion. 7. §. tria verſic. eſt autem.

Poſtulatio eſt alicuius perſonæ ad dignitatem vel ſocietatẽ fraternam canonica facta vocatio, vel perſonæ ad eligendum petitio, quæ eligi non poteſt. vel ſic ſecũdum Goſ. eſt gratiæ petitio, vt cum ex gratiã petitur aliquẽ ineligibilem licenter eligi. Et eſt duplex poſtulatio, ſ. ſolẽmnis, quæ eſt alicuius inhabilis, aliter quàm propter crimen à ſuperiore ad beneficium vocatio,

catio, & admiſſionis petitio vt in c.vnico, de poſtu. prælа.libr. 6. Et hæc confirmata habet vim electionis. Alia non ſolemnis eſt petitio facta à ſuperiore, vt tollat obſtaculum aliquod eligendi, & ad beneficium acceptandi: illa præſupponit electionem ante, vel poſt fieri, vt monachus electus non poteſt conſentire ſine licentia ſui abbatis, & ſic poſtulatio licentię ab abbate, non dicitur ſolemnis Ergo poſtulatio ſolum eſt inuenta propter incapaces, vel illegitimos, & non ſufficientis ętatis, vel prius beneficiatos. Nam qui capax eſt dignitatis, non debet poſtulari ſed eligi, quare poſtulatio non multum differt ab electione Et nota, ꝙ poſtulari debent, & non eligi ſextuplices perſonę. Primò archiepiſcopus ad alium epatum, de poſtu. pręla.bonæ. Secundò ad epiſcopatum vel archieſcopatū, capitulo, & ſi vnanimiter, eodem tit. Tertiò laicus ad dignitates. 61. diſt. oſius. Quartò clericus in minorib. ordinibus, conſtitutus. c. pterea, de ęt. & qual. Quintò illegitimè natus, de elec. innotuit. Sextò qui non eſt in ętate legiti|ma conſtitutus, de elec. cum in cunctis, & c. cum nobis.

Poteſt, neceſſitatem importat interdū, ff. de off. pręſi. l. ſæpe & l. ſeq. de hoc. ff. de iudi. & l. non pōt vbi plenè, & eſt glo. in ver. non poteſt in regula beneficium, de regulis iuris lib. 6.

Poteſtas quinque modis accipitur, ff. de verbo. ſignificatio. l. poteſtas. Item poteſtas quandoque capitur in fœminino genere, vt cap. fin. de iudi. & ſic capitur ſubſtantiuè in abſtracto, & addit ei adiectiuū vt ibi, florentina poteſtas. Quandoque ius ī maſculino genere, vt capitulo tua, de homi. & ſic ſumitur concretiuè ſignificans officialem ciuitatis habentem iuriſditionē vel poteſtatem primo modo dictam, & ſic iterum additur ſibi pronomen poſſeſſiuum dicendo noſter vel veſter poteſtas. De patria poteſtate, vide ſuprà in verſicul. patria.

Potius aliquando ponitur electiuè, non comparatiuè, ff. de nego. geſt. l. ſi comes, & vide ff. de hæred. vel actione venditio. l. venditor ex hereditate. Aliquando ponitur cōparatiue extra de ſpō. requiſiuit. & ibi per Hoſtiē.

Aliquan-

Aliquando ponitur corectiuè extra de teſtam. c. 1.

Potorium dicitur vas, quo aqua retinetur ad potandum, non vas, quo aqua datur ad lauandum. Bartol. in l. in argento, §. final. ff. de auro, & argento legat.

P ante R.

PRagma græcè dicitur latinè cauſa, vnde pragmata negotia dicuntur, inde pragmaticus, ideſt cauſidicus, vel actor negotiorum, & cauſarum ſecundùm Iſidor. libr. 5. & 10 quæſtione ſecunda, hoc ius porrectum in fine.

Pragmatica ſanctio dicitur cauſa in conſiſtorio principis vẽtilata coram proceribus ſacri palatii, & eſt conſtituto, quam Imperator conſilio ꝓcerum ſtatuit ſeu ſanxit. Quandoque etiam dicitur cõfirmatio ĩ ſcriptura facta ab Imperatore cum cauſæ cognitione ſuper contractu ꝑmutationis, vt capitulo primo, de re. permu. in gloſſa, & pragamaticum ſacrum eſt principis reſcriptum, vt in capitulo fundamenta, de elec. libro ſexto.

pragmaticarii ſunt, qui ſcribunt pragmaticas ſanctiones, & alio modo dicuntur ſcriniarii, vel magiſtri ſcriniorum, vel ſcriniorum memoriales, eo quòd adeptam ſcripturæ ſanctionem in ſcrinio poſitã cuſtodiebant ad memoriam.

Præ exponitur, ideſt ante ante. l. ſi fideiuſſor, ff. qui ſatiſ. cog. l. quicunque, & l. mancip. C. de ſer. fug. & capit. 2. de offi. leg. lib. 6.

Præbenda eſt ius percipiendi ꝓventus in eccleſia collegiata ex actione proueniens competens alicui tanquam vni de collegio, quod ius ex canonica deſcendit: non enim debet eſſe canonicus ſine prębenda, vt in capitulo relatũ eodem titulo, & procedit ex inſtitutione, & officia, ꝗa ex hoc, quòd facit quis officium debet percipere præbendam, & beneficium. Sed canonia quære ſuprà in litera C. & in capitulo cum M. Ferrarienſis de conſtitutione in gloſſ. 6. Item præbenda quandoque capitur largè ꝓ iure quod alicui non tanquã de collegio, ſed ratione miniſterii officii, paupertatis vel vtilitatis conceditur, vtẽdo, & fruendo in vita ſua certis rebus eccleſiæ, vt đ redditibus quos canonici recipiunt vel alii. De tali habetur

tur in capitulo, quia nonnul lis,de magi.xvi quæſtion. 1. poſſeſſiones,& §.illud. Et lai ci maximè nobiles habent tales præbendas, ſecundum Compo.in c.cùm M. Ferrar. pręalleg.

Precarium ſecundum Azon.eo dem titulo,in ſumma, eſt id quod precibus vtendum con ceditur petenti tandiu, quan diu patitur, & permittit qui conceſſit. Secundum Goffredum in ſum.eodem titulo eſt pignus obligatum creditori, & à creditore ipſi debitori conceſſum, vtendum quandiu patitur, & permittit qui conceſſit,vt eſt textus in l.prima,de preca.ff.Differt autem precarium à donatio ne, quia qui donat, ſic dat, vt non recipiat illud, quod dat,ſed qui precarium conce dit,ſic concedit, vt recipiat quandocunque placebit.Vel precarium eſt contractus inter dominum, & colonum, & eſt contractus gratuitus, & ſimilis commodato,intantum,vt quidam dicant hos contractus non differre niſi verbis,qui tamen etiam differūt in re.Nam licet in multis conueniant precarium, & commodatum, differt tamen precarium à commodato: nam commodatum fit ad certum vſum, nec poteſt reuocari niſi vſu expleto: precarium verò quando cunque placuerit poteſt re uocari.Item precarium quan doque dicitur contractus de quinquennio, in quinquennium reuocandus. Et ſi quinquennio elapſo ſub taciturnitate prætereatur, tunc reuocari intelligitur talis cō tractus.Dicitur autem precarium,ideò quia eſt cōtractus ad preces factus.

precaria verba ſunt hæc, rogo, volo,mando, fido, committo, iubeo autem præceptiuum eſt.C. communia de legat.l.2. in principio. Mando qñq; eſt verbum precarium, argumen.2. quęſtione 5.mādaſtis,vbi epiſcopus mandat papæ. Quando tamen mando ponitur pręceptiuè, ſicut etiam rogo,vt 11. quęſtione 3. rogo. Quandoque mandatiuè,vt ff.de negot. geſt.l. ſi ſerui mei rogatu, id eſt mādato ſuſceperis.Item quādoque deprecatiuè, & ſic vt frequentius ponitur.

Precarium dicitur donatio ad preces facta vſque ad mortem recipientis. 12. quęſtio. 2.ſæpè. 16. quæſtione 3. clérici. Et eſt contractus ille aſ

ſinis

finis emphyteuſi. Item præcariæ dicuntur, quædam prę ſtationes ſeu conceſſiones vſusfructus ad praeces factæ in recompenſationem eius proprietatis, quæ datur eccleſiæ, cuius forma habetur x. q. 2 precariæ.

Præcentores dicuntur cantores qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata, in cap. cùm olim, de conſue. Et dicuntur duo genera cantorum in arte muſica, ſcilicet, præcentór qui vocem in cantando pręmittit, & ſuccentor, qui ſubſequenter canendo reſpondet, & additur concentor, qui cõſonat prædictis, vt 21. diſt. cleros. verſus ſi.

Præceptum, require ſuprà Mandatum.

Præcipere aliquando, eſt antè capere, l. 2. de fund. inſtru. in delegatum per pręceptionẽ cum teſtator vni hęredum ait, præcipito rem illam, id eſt ante partem hęreditatis capitulo vt not. gloſ. inſtitu. de leg. § 1.

Pręcisè ſecundum Card. in reſcriptis tantùm valet ſicut abſolutè, & ſine cauſę cognitione, vt de hęred. capit. contra Chriſtianos, libro. 6. & dicit Card. Si ponitur in ſtatuto operatur, vt ipſum non tollatur per ſequens ſtatutum in caſu, in quo ſublatum fuiſſet, ſi non apponeretur. Et dat ſimile de iuramento appoſito, in l. ſi quis, in princ. ff. de legat. 3. Bal. autem dicit, quòd non valeat pręcisè. id eſt ſine cauſę cognitione, qa ſic tex. eſſet ſuperfluus, in capitulo ſecũdo, de reſcriptio. vbi ponitur expreſſe pręcisè, & etiam ſine cauſæ cognitione. Saluando tamen primũ dictum dicitur, quòd ille tex. ponitur declaratiuè, vel expoſitiuè, & cętera pro id eſt, quod dictum magis placet doctoribus.

Præco eſt, qui apud acta aut in ciuitate publicè proclamat vel pronuntiat aliquid faciendum dimittendum ve, per quem plerunque fiebat edictorum narratio, id eſt recitatio, & publica in ius vocatio, & citatio alicuius, matrimonii, vel rei vendendæ nuntiatio, & ſubhaſtatio.

Præda eſt, quod in bello capitur, l. antepen. ff. de capt. & poſtlim. reuer. & vide Ray. in ſumma de rapt. rubric. de prędonibus.

Prędiũ dicitur fundus vel ager, req. ſupra Ager.

Prędia ſtipendiaria ſunt, quę militibus, pro ſtipendiis dãtur, vt

vt ff.de rei.vendi.item ſi ver beratum,§.2.

Prædia tributaria ſunt tributa, quæ Romę reddebantur.

Prædium vrbanum, & prædiũ ruſticum req.ibidem, & etiã actio finium regundorum, & in ver.vrbana.

Prędium dotale eſt,qñ iſta duo concurrunt,ſ.ꝙ matrimoniũ contractum eſt, & traditio ꝑ dii interuenit,ſm Azo.C.de fun.do.in ſum.

Prędium tamiacum ſecundum Io.& Acc.C.eod.tit.in rubri. fuit prędium,in quo fuerunt cellulæ,vnde tamiacus,ideſt cellarius,aliàs cellularius: nã tami græce cellarium dicitur latine.Vel aliter erãt prędia empta, vt canonem redderent inter celulas,ſecundũ Azo.ibi.lib.11. & eorũ coloni dñr tamiaci vel dominici coloni, quia dicta prædia erant Imperatoris.

Scđm And.Alc.erant fundi,qui diſpenſatori publico pſtabãt annuos ftuctus vectigales, qb.ille in domo Imperatoris diſpenſabat alimenta. nã tamias apud Græcos ſingificat diſpenſatorem.

Prędones qui ſint, declarat Vlpia.in l hoſtes, de captiu.& poſtlim.reuer.& in l.ſed etſi, §.quod autem,de peti.hęre.

pręfectus annonæ dicebatur, qui de annona,i.de blado curã habebat.Requi. ſuprà Aedilis cerealis.

pręfectus auguſtalis dicitur ꝑfectus Aegypti,vt ff. de off. præſ.Auguſta.l. vnica, & C. eodem titul.quia Imper. maximus Auguſtus in ægypto primo præfecti poteſtatem introduxit.

præfectus prætorio ab initio magiſter equitum, creatus eſt,cum dictatores ſibi antiq̃ tus magiſtros militum eligerent, qui principali ſolicitudini aſſociati ſummam poſt dictatores gererent poteſtatem. Hoc exemplo principes ad quos gubernaculum reipu.peruenit, poſtea elegerunt præfectos prętorio, qui bus publicę diſciplinæ emendatio conceſſa eſt, quorum autoritas ita eſt ampliata,& ideo approbata, vt nec ab eorum ſententiis appelari, nec in integrum reſtitutio facile poſſet poſtulari. Et erant quatuor,ſcilicet præfectus prætorio Orientis, præfectus prætorio Africę,cuius ſedes eſt in Chartagine,præfectus prætorio illyrici, & præfectus vrbis, ff. de offic. præfec. præt.leg. prima, & ibi not.

Præfectus vigilum idem eſt q̃d præfectus nocturnus. Horũ autem officium erat de nocte facere excubias, præerãt que incendiis arcendis, qui etiam cauebant, inquirebãt, & puniebant incendiarios, fures, graſſatores, effractores, niſi delinquens eſſet tã famoſa perſona, vt ad præfectum vrbis deberet mitti punienda. Poterant etiam iudicare de capſarijs, qui in balneis veſtimenta cuſtodiẽda ſuſcipiunt, ſi aliquid dolo fecerunt, vt ff. de off. præf. vi. §. cognoſcit.

Præfectus vrbis dicebatur, cui ab Imperatore conceſſa erat vrbis adminiſtratio, qui cæteris magiſtratibus, ex quacunque cauſa ab vrbe proficiſcentibus, & recedentibus, in vrbe relictis ius dicebat, & omnes dignitates in ciuitate antecedebat ſua dignitate, qui cum ab vrbe progrediebatur, non habuit iuriſditionem, quam præbere tamẽ potuit in ciuitate.. Sed ſecundùm Azon. C. eodem titulo etiam extra vrbẽ intra cẽteſimum milliare habebat iuriſdictionem, vide de offic. præf. vrb. per totum.

Præiudicium eſt quaſi quædam prælatio vel præpoſitio ſiue plocatio vnius rei reſpectu alterius, nam aliquid præiudicare alteri eſt illud illi præferi. Tamen hoc verbum prę iudicare alterius modi conſtructionem, & ampliorem ſignificationem habet, quàm hoc verbum præferri. Dicitur, enim perſonaliter ex propria confeſſione in iudicio mihi præiudicari, ideſt cõfitendo, mihi ipſi in iudicio præiudicium non ſignificat commodum meum eſſe factũ ſed incommodũ, vt ſic iudex non ſequatur veritatem, ſed meam confeſſionem. Ita dicitur res iudicata veritati facere prę iudicium, non vt veritas rei iudicatę prę iudicet, ideſt præponatur, ſed res iudicata veritati præiudicet, igitur præiudicari eſt alicui aliquid præponi, & ſic dicimus rem iudicatam veritati facere præiudicium, ideſt ei quod præiudicandum eſt, dato, quòd non ſit verum, nam dato quòd ita non ſit ſicut iudicatum eſt, tamen præponitur veritati.

Præiudiciales actiones pro tanto dici poſſunt, quòd in ipſis tractatur de magno præiudicio, vel quia quęſtioni mo tę præiudicant, verbi gratia agis contra me, & aliquid petis,

tis, oppono tibi quæſtionem ſtatus, dicendo, quòd tu es filius meus vel ſeruus meus in poteſtate mea cōſtitutus, aut libertus, & ſic de conſimilibus.

Prælati nomine intelligitur eccleſia, & miniſterium prçlati & eccleſia eſt in epiſcopo, & non econuerſo, non tamē nomine prælati ſemper intelligitur eccleſia, vt in c. edoceri de reſcript. in glo.

Præpoſitus poteſt dici quilibet, qui aliis prçeſt. Vſus tamen obtinuit, vt prçpoſitus dicatur qui quandam prioratus curam ſuper alios gerit extra de verborum ſignificatione, cap. quamuis.

Præpoſiti labarum, aliàs laborum, vel ſecundum aliquos labiorum, à labiis, dicuntur, quia forte corrigebant eos, q male de principe loquebantur. Dicuntur autem præpoſiti labarum pro laborum, ſicut dicitur deum pro deorū a laboro ſigno bellico, quod fecit fieri Conſtantinus ex auro, & lapidibus preciosis, inter alia ſigna bellica excellentius, & deriuatur à labor. Qui ergo talibus faciendis præponebantur, dicebantur præpoſiti, vt ſuprà.

Præpoſiti, ſacrorum ſcriniorum erant illi, qui prçerant ſcriniis imperialib. qui aliàs dicebantur proximi, eo qđ magis principi approximabant quam alii. Tria autem erant ſcrinia ſiue cameræ, de quibus tractatur, C. eodem titul. li. 12. primùm ſcrinium erat camera epiſtolarum, q principi mittebantur, vel ab eo mittebantur. Secundùm fuit libellorum conuētualim vel conuentionaliū & cognitionum vel conuentionum. Tertiùm erat diſpoſitionem, vt eſt regiſtrum ſecundùm Accurſ. in rubric. eodem titulo, & libr. præalleg.

Prçpoſitio in compoſitione auget, extra de prçb. cap. ſi pauper clericus, libro ſextò. An prçpoſitiones faciant conditionem. dic, quòd ſi regunt accuſatiuum, & adiiciuntur diſpoſitioni de futurò, faciūt conditionem, ff. de conditio. & demonſtrat. l. cum vir, idē ſi regūt ablatiuum, ff. de ma. teſtam. l. ſi fuerit. Idem ſi regunt vtrunque caſum, quā do dies legat. cedit, nec ſemel, §. ſi in habitatione, & de condit. & dem. l. ſolemus.

Prçrogatiua, i. aliqđ priuilegiū, de quo infra dicetur.

Preſbyter grȩcè interpretatur ſenior latinè, & eſt nomen dignitatis, non ætatis tantũ licet alibi dicatur nome æta tis.93.diſtin.legimus. Nam ꝑ honorẽ, & dignitatem, quam accepit presbyter nominatur.21.diſti.cleros, poſt medium.

præſcriptio ſm Goff.C.eo.titu. eſt quoddã ius ex tpe ſubſtã tiam capiẽs, i. firmitatẽ, & habet locũ in rebus immobilibus. Et hȩc diffinitio impugnatur ab aliis, nam ex ꝑſcri ptione nõ cõpetit ius, ſed ex ceptio. Vñ ſic diffinitur. Præſcriptio eſt exceptio rei ex tẽ pore ſubſtantiã capiẽs, quæ diffinitio ẽt aliis impugnatur, quia præſcriptio non capit ſubſtantiam ex tempore, ſedex autoritate legum. Ideo prȩſcriptio ab aliis ſic diffinitur. Eſt exceptio ex tempore congruens, ab autoritate legum vim capies negligentib. pœnam infligens, & finem litib. imponens, quȩ omnino magis videtur completa. inducit autem præſcriptionem bona fides, iuſtus titulus continua poſſeſſio, & ſine rei vitio, ſcilicet quando res eſt præſcriptibilis, ſecundum Gof. Et not. bonam gl. vlt. in illud de præſcr. vbi habes quot modis fiat interruptio præſcriptio naturaliter, & ciuiliter, vnde habemus dormitionem, perpetuationem, & interruptionem præſcriptionis. Et requiruntur ſex ad præſcriptionem ſi valere debet, ſcilicet titulos, poſſeſſio, bona fides, res præſcribenda, perſona præſcribens, & perſona contra quam præ præſcribitur, inter quæ poſſeſſio, & bona fides ſunt maximè ſubſtantialia, vt not. in c. illud præal. & ſunt 31. caſus in quib. non currit præſcriptio: quos habes in glo. ſi. c. cum non liceat, de præſcrip. vide etiam gloſſ. ſummæ 26. quæſtio.3. vſucap. & præſcriptione. Item præſcriptio eſt longi temporis continuata poſſeſſio, inter præſentes 10. annorum, inter abſentes 20. annorum. Alia eſt præſcriptio longiſſimi temporis, ſcilicet 30. vel 40. annorum, & illa dicitur longiſſimi temporis. Vnde cùm aliquis rem aliquam tanto tempore poſſederit ipſam poſſeſſionis diuturnitate, & temporis continuatione præſcribit, & actorem remouet, ſiue per vim, ſiue aliter ſine titulo nactus eſt poſſeſſionẽ vel alio quocunque iniuſto principio. Et

qui

qui poſſint præſcribere, & q non, & etiam quæ res non poſſint præſcribi,no. in cap. cum non licet.eo.ti.

Præſcriptio interdum ponitur pro exceptione, vt in l. qui agnitis,de excep.

præſcriptis verbis, actio quæ di catur,requ.ſuprà, actio præſcriptis verbis.

Præſentes dñr qui in eadē ſunt prouincia,l.fi.C.de præſcrip. 20.annorum.

præſentes dici pñt exiſtentes in diuerſis locis dum modo ſe exaudiant.Bar.in l. 1.in prin. ff.de verb.obl.

Præſentes aliis, quoque modis dicuntur,vt no.in l.præſens. & l.ſeq.ff. de procura.& Iaſ. in §.rurſus,in princi.inſtitut. de action.

præſertim ponitur aliquādo in iure pro maxime, vt in c. ex literis.2.de hom. Aliquando pro tantum,vt ibi, in glo.

præſes eſt nomen generale ad omnes proconſules,& legatos Cęſaris, & omnium prouinciarum rectores ſiue moderatores,vt ff. de offic. pręſid.l.prima.

pręſes prouinciæ dr̄, q in prouincis poſt principē ſummā gerebat poteſtatem.Nam regna redacta erant in prouinciis, quarum rectores dicebantur pręſides,&ſic propriè capitur ſiue ſtrictè,ſed generaliter ſumitur,vt ſuprà.

pręſtigium eſt,quodpręſtringit aciem oculorum,ſcilicet obūbratio quędam, videlicet cū videtur alicui ſe aliud videre,quam videt, vt in incantationibus. Dicebantur etiam præſtigia captiones uerborum quibus, obumbrantur delicta, & ideo dicebantur præſtigia verſuti iuris, vt ſuprà.Ius verſutum. Hęc Azo. C.ad l.Iul de adul.& de hoc 26.quæſtion.4.nec mirum, poſt primam columnam,vbi dicitur de Magnorum pręſtigiis,quę non ſunt vera, ſed fantaſtica eſſe probantur, & pręſtigium dicitur inueniſſe Mercuriusv,t ibidem tex.

præſumptio ſecundum Specu. eodem titul. eſt argumentū ad credendum vnum factū, ſurgens ex probatione alterius,vt ex coexſtentia vel cōplacentia perſonarum ſuſpectarum præſumitur coitus,c. literis eodem titul.vbi ſolus cum ſola, nudus cum nuda in eodem lecto, ex pręſumptione violentia comprobātur copulari carnaliter. Sed ſecundùm Goffre. diffinitur ſic, eſt alicuius facti dubii aliquoties plena, aliquo-

ties ſemiplena inueſtigatio, ſeu probatio. Itē pręſumptio eſt quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circunſtantiis inſurgens, exemplum pone in capitulo ex ſtudiis. eodem titulo. Illa tamen probatio non infert neceſsario, quia aliter poteſt ſeres habere, niſi ſit pręſumptio iuris, & de iure. Vnde ſunt tres ſpecies pręſumptionis. Vna eſt temeraria, quæ conſurgit a malis hominibus, & ex cauſis pluribus, alias puerilibus, & ſuſpicionibus leuibus, & hęc repellitur & reprobabilis, eſt vt 2.q.1. cap.1.6.quęſtio. 1. oues, de ſent.excom.inquiſitioni. Alia eſt probabilis ſiue veriſimilis, quæ conſurgit ex multis cauſis, & ſuſpicionibus, & hæc admittitur ad probationem ſemiplenam, vt de pręſumptione, in multis capitulis, & in capitulo ſollicite, de reſtitutione ſpol. Vnde co adiuuat ad probationem ſi ſint alia coadminicula, capi. à nobis, qui mat. ac poſs. vbi glo. admittitur etiam ad purgationem inducendam, c. ſi quis, de pur. cap.12.quęſt. 4. presbyter. Tertia eſt violenta, quæ ad pronunciandū vel condemnandum ſufficiens deputatur. 32.q.1.dixit dominus. ff. de his, qui ſui vel alie. iur. ſunt. l. filium, & c. literis de præſumpt. Diffinitiones præſumptionum vide plenè in capitulo, is qui de ſponſal. in glo. 2. vbi de quintuplici præſumptione. Et vide not. per Ioan. Theu. 50. diſt. capi. ſertum. vbi de diuerſis præſumptio violenta ſubdiuiditur, quia alia iuris, alia iuris, & de iure. Iuris eſt, cùm ius præſumit aliquid ſed nō ſtatuit ſuper præſumpto, & illa recipit contrariam probationem 35. quæſtione 3. extraordinaria. 27. quęſt. 1. nec aliqua. Iuris, & de iure eſt, cum ius fingit, & ſtatuit de ficto, contra quam fictionē non admittitur contraria ꝓbatio. capitulo, ad id. & c. is qui deſpon. & de conditione ap. cap. per tuas vbi vide conceſſer. multas. Et qualiter ius fingit, vide Goffredum, in ſum. eodem titulo. Nam differunt præſumptio, & dictio iuris, de quo ſuprà. fictio. Et vna præſumptio tollit aliam, capitulo cum inter. R. de electio. vide gloſsa optimam in leg. non eſt veriſimile. ff. quod met. cauſ. Et notat. Doctor. regulam quòd pręſumptio communis

transfert

transfert in alium onus probandi,l. generaliter,§. ſi petito,verſicul. ſed cum ex præſumptione,ff.de fideic. libr. Item præſumptio ex neceſſitudine ſanguinis vincit omnes alias prȩſumptiones: vt eſt glo in cap fin.de teſta.vt ſi lego Ludouico, & ſunt duo eiuſdem nominis proprii,& cognominis, præſumitur pro illo,qui mihi neceſſitudine coniungitur. Et qa præſumptio ſurgit ex qualitatibus ſciendum, quòd quædam ſunt qualitates intrinſecæ, & naturaliter homini inhærentes. Et harum quædam adhȩrent animæ,& quȩdam corpori: exemplum de primis, vt bonitas, malitia, & in dubio præſumitur ab bonam partem,quia naturaliter naſcitur ſine malitia, capitulo ad menſam. 11. q. 3. & talis prȩſumptio transfert onus probandi in aduerſarium, & ſic intelligitur,capitulo vnicum,de ſcruti, niſi ſemel eſſet conuictus de malitia, talis enim ſemper malus prȩſumitur 2. quæſtione 5.per totum, & capitulo ſemel,de regul.iur.libro ſexto, vel ſi eſſet infamatus, ſic enim ad eum transfertur, onus probandi. De ſecūdis, vt ſanitas,infirmitas, & iterum in dubio prȩſumitur in melius,& negās probabit, vt l.nec codicillos. C. de cōdi. niſi quis fuiſset infirmus infirmitate aliqua de ſui natura perpetua, vt epilepſia vel apoplexia.c.cū inter.de elec. vel vbi dubitaretur de perpetuitate infirmitatis, vt in furioſo: ideo qui allegat contrarium,debet probare.3. q. 9. iudicas. Similiter ſi negetur quis legitimus, probet negans,capitulo tranſmiſsa, qui fil.ſint lega. Secundo aliq̄ ſunt qualitates extrinſicȩ & accidentales, vt eſse diuitem.Iuriſconſultum,muſicū, medicum,choraulem,& cȩtera,quæ non naturaliter adueniunt. nam natura non facit artem, ſed bene prȩparat, ſecundùm Bald.Et in ius onus probandi incumbit, cuicunque alleganti,ad fundandam intentionem ſuam,ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè allefet, maxime cum pars ad uerſa fundauit intentionem ſuam non tamen ſem ꝑ ſuccumbit non potens probare ſic ꝙ alter propter iſtius probationē non admittat ad intētū ſuū. nā adhuc iudex ex officio poteſt illum refutare ſi ſibi conſtiterit eum indi

Prætor fideicommiſſarius dicebatur ille, qui de fideicōmiſſis relictis cognoſcebat, & ius dicebat, & reddebat, dicēs ius dabo. ff. de orig. iu. l. neceſſarium.

Prætor peregrinus dicebatur ille, qui inter peregrinos, qui in ciuitate affluebant vel cōfluebant, ius reddebat.

Prætor vrbanus dicebatur, qui cum conſules ad bella finitima vocarentur, ius neceſſarium in ciuitate reddebat. ff. de or. iu. l. 2. præal.

Prætorium eſt locus, in quo ius ex more redditur, etiam dicitur locus, in quo quis præfecturam exercet cum ſuis officialibus & cauſam tractare ſolet. Item eſt domus præſidi prouinciæ aſſignata. & locus deputatus iudicib. ad cognoſcendum & deputādum vel ad ſententiandum de cauſis.

Prætorium quoque ſumitur ꝓ ornatiore domo, in qua paterfamil. ruri habitat. l. urbana prædia. de verb. ſigni. vbi Alciat.

Prætorium pignus dicitur illud quod alicui datur à iudice. vide ſupr. Pignus.

Præuaricatores ſunt, qui vera crimina fraudulenter occultant, dicitur autem præuaricator, à varia certatione, quia aduerſam partem adiuuat prodita ſua cauſa propria, dum huic inſtat corpore ex vna parte, & illi mēte, & corde ex altera parte, vt ff. de præua. per totum.

Primates proprie loquēdo sūt patriarchæ. diſt. 99. c. j. & 2. Etiā ponič primas pro archiepiſcopo. c. ſane. de fo. compe. Nam non eſt differentia inter primatē, & archiepiſcopū quātū ad effectū, vt in c. duo de off. ordi. nā ius canonicū nō curat de nominib. c. petitio. de ꝓc. diſ. 21. cleros, & c. prece. vbi eſt diuiſio nominū cū dicitur archiprimates, ſiue primates, ſiue patriarchæ.

Primātes regulariter dicuntur, qui primi ſunt in ciuitate.

Primates officiorum ſunt, qui officijs præſunt.

Primicerius dř ille, q̄ primo loco ſcriptus eſt in matricula notariorū, & primū locū obtinet, ſm leges, vt C. đ primic. lib. 12. in rub. Sed ſecundum canones eſt nomen dignitatis, quæ ſubeſt archidiacono, vt c. vnico. de of. primic. Dř enim primus in cātu vel choro, qui in aliquib. eccleſijs dicitur cantor, ſiue ſuccentor.

Permipelarii dicuntur primi ad miniſtrantes, qui ſcilic et primo

mo actionem ſui officij adminiſtrant. Vel ſecundum Hug.qui primum pilum.i.telum vel haſtam portant, & vtroque modo accipitur,ſm Accur.C.eodem titulo in ru. lib. 12.

Verius eſt,perimipilum appellatum fuiſſe centurionem decimæ legionis,vt tradit T.Liuius li. 7. ab V. C.nam decima legio erat aliis nobilior, vt non mirum ſit, ſi primipilo quoque concederetur militaris annona, per capita militum diuidenda,quod ex Græco iuris.interprete Alc. noſter docuit.

Primitiæ ſunt primæ partes fructuum Deo offerendæ.Hinc eſt quòd ſacerdos primã miſſam cantans dicitur celebrare primitias.

Primogenitum vocat ſcriptura non quem fratres ſequuntur ſed qui primo natus fuit, de ver.ſig.c.Ioſeph.

Princeps quis dicatur. habetur Iſa. 11.ibi,Deus fortis, pater futuri ſæculi,princeps pacis, interdum dicitur angelus,Ioſue 9.Ego ſũ princeps exercitus,&c.Interdum Papa. de conſe.diſtintione 1.corpora. Interdum epiſcopus de maio.& obe.ſi quis,uel alius iudex eccleſiaſticus. 17.quæ.4. diffiniuit.in fin.Item dicitur Imperat.de re iudic. ad apoſtolicæ.in prin.li.6.Et appellatione principis intelligitur Rex cle.vnica. de baptiſmo vbi bona gloſ.& in vſib. feu. ſecũdum Bal.Item princeps dicitur diabolus,vt Luc. 11. c.in principe dęmoniorum eiicit dęmonia.ſimile.32. q. 8.§.ecce.ver.ſed notandum. ibi,venit princeps.Io. 14. Itẽ dicitur quilibet ſęcularis dominus vt 33. q. 5.,princeps. Item dicitur principalis pars in quodlibet iudicio, vt ff. de for. comp.l.1.§ in hoc iudicio. Etiam princeps dicitur quilibet prælatus eccleſiæ, vt diſtintio.35.capit. eccleſiæ principes,& c.corpora prælleg.

Principium rei dicitur à parte ſuperiori,inferior aũt pars,ad quam deſcendit curſus aquæ dicitur finis arg.l.j.in fi.ff.de aqua plu.arc Bar.in l.3.in fi. ff.de fu.

Principia appellat lex & tabernacula principum militiæ. l. officium in fi.de re mil..

Priuati dicuntur propriè,qui nõ ſunt conſtituti in aliqua dignitate.24.q. 1. qui contra. Item dicuntur omnes exẽpti à iure communi,ſiue ſit collegium, ſiue aliqua ſpecialis per-

perſona.7.q.1.petiſti.& di. 3: priuilegia.

Priuata delicta dicuntur, quæ ciuiliter tractantur, vt ſi mihi furatus ſis x.& ego vt rehabeam ago, non vt corporaliter puniaris, ſed publica delicta ſunt quorum proſecutio eſt permiſſa cuilibet de populo, quale eſt cri.leſ.maieſt. vel accuſatio de ſuſpecto tutore vel curatore, in quibus omnes accuſare poſſunt.

Priuata perſona eſt perſona carens functione publica, vide ſuprà, perſona.

Priuatum ius eſt illud, qđ principaliter ad ſingulorum vtilitatem pertinet, vt in pactis, & conuentionibus ſingularium perſonarum, qđ require ſuprà, Ius publicum.

Priuignus dicitur, qui ex marito mulieris natus eſt, antequam fuiſſet maritus eius, & econtra.

Priuigna dicitur propriè filia vxoris ab alio viro priori genita, vel econuerſo, filia mariti ex alia vxore prædefuncta.

Priuilegium eſt principis beneficium contra ius cõmune indultum. Non enim eſt priuilegium niſi aliquid indulgeat ſpeciale. c. Abbatem. de verb.ſig.& c.in his. de priuile.& dicitur quaſi priuans legem vel eſt lex priuata, ideſt vnius ante alios honor, vel dignitas, aut immunitas, quæ ſibi conuenit eorum, quę aliis incumbunt, vel qua de iure communi allegantur. Dicuntur ergo priuilegia priuatorum leges ideſt à iure cõmuni exceptorum. vt in cap. priuilegia. diſt.3. Et priuilegium eſt duplex, perſonale & reale. cap.mandata. de præſump. perſonale extinguitur cum perſona, imò quandoque ante perſonam extinguitur, vt cum eo malè abutitur, & ſequitur perſonam, & hoc verum de conceſſo indeterminatè quia cum determinatione loci vel temporis conceſſum non ſequitur perſonam extra locum, vt eſt priuilegium vſus pallii. capit. ex ruarum. de auto. & vſu pallii. Etiam extincta re extinguitur priuilegium reale. 16.q.7.& hoc diximus in ca. abbatem in fi. de ver.ſign.& gl. in regula, priuilegium. de reg.iur.lib. 6. Item priuilegium perditur propter ſex, vt in glo. vnica in fi. in capit. tenouante. diſt.22.& eſt duplex priuilegium ſcilicet generale, & ſpeciale. Generale eſt quod commodi

corpo-

corporis uel collegio conceditur,vt in c.cum & plantare.eo tit.vel vniuerſitati, 17. q.4.ſi quis ſuadente.Et quod conceſſum eſt fratribus & eccleſiis circa contractus vel quaſi & circa iudicia. Itẽ,q̃d conceſſum eſt mulierib. circa fideiuſſore. Speciale eſt, quod perſonæ conceditur & illud extinguitur cum perſona 7.q.1.petiſti, & regula priuilegia,&c.

Priuilegiarius dicitur,cui priuilegium indultum eſt l. ſi ventri.de priui.credi.

pro,& propter differunt, nam aliud eſt ſoluere pro debitorib.aliud propter debitores, not.in l.dominus Sticho. ff. de pet.leg. item pro, ſignificat cauſam finalem, propter verò cauſam pulſiuam, vt d. l.dominus.

proaſtia appellantur ſuburbana quæ pulcherrimè conſita à domino,non tam vtilitatis, quàm voluptatis cauſa hẽntur.Meminit huius dictionis Iuſtinia. in auth. de alie. & emphy.§. 1. licet corruptè impreſſum ſit proauſtria proaſtia.

proauus dicitur pater aui, vel auiæ.& proauia.mater aui, vel auiæ.l.Iuriſconſ.§. tertio gradu.de grad.affi.

probatæ caſtitatis dicitur, qui non manifeſtè apparet incõtinens.c.à multis.de ætate, & qualitate.

probatio,ſecundum Azo.eſt rei dubiæ per argumenta oſtenſio,ſed hæc diffinitio ſecũdũ Gof.locum ſolum habet in his,quæ probantur pro inſtãtiam diſputationis, non autẽ in iudicio,vbi probatio fit ꝑ teſtes,& inſtrumenta,plerunque per indicia & præſumptiones.Vel probatio eſt rei dubiæ in iudicio legitimè facta declaratio.Et nota,ꝙ probatio fit multipliciter.Primò per aſpectum, vt in notorio quod probatur per facti euidentiam c.euidentiam,de accu.c.propoſuiſti.de probat. ff.de vent.inſpi.l.1. in princ. 16.q.3.inter memoratos.Itẽ in ætate,vt l.minor.ff.de mino.Secũdò fit per teſtes plures,uel per vnum cum aliis præſumptionibus vehementibus.Tertiò per inſtrumẽta. Quartò per confeſſionem: Et hi quatuor modi ponuntur in c.cum ad ſedem. de reſt.ſpo. Quintò fit per ſcripturam antiquorum librorũ c.cum cauſam eo.ti.Sextò ꝑ violentiam præſumptionem 32.q.1.dixit dominus. Septimò per famam cum aliis prę

ſum

ſumptionib.c.3.loco eod.tit. Octauò per iuramentum. Et no. ſoli ſacramento creditur, quando de conſcientia alicu ius quæritur ſiue dubitatur. de ſent.excom.ſi vero aliqs (Item probatio teſtib. & fide tabularum conſtat. ca.forus. de ver.ſig.vide Gof. eodem tit.§.ſpecies probationum.

Probatoria, vel probatoriè offi ciorum ſunt documenta ad probandum aliquē eſſet pri uilegiatum ad officium aliquod autoritate Imperiali, vt pōt colligi.C.de diuer.off. l.probatorias.li. 12

proconſul dicitur iudex ordina narius, & eſt à populo cōſtitutus, non à principe delegatus nec ab alio, ſed ante imperatoriam maieſtatem creatus, cuius officium erat in ꝓ uinciis dirigi, ſcilicet in regno trabutariis, vt ꝑ eū pro uinciales ſua negotia expedirent. Hic verò pluribus non poteſt vti faſcibus quàm ſex & in prouincia ad eum pertinebat, vt ad quoſcunque ma giſtratus reſpiceret.ff.de off. proconſ.l.proconſules.

proconſulis legatus eſt, cui proconſul prouinciam ingreſſus mandat iuriſditionem.

procurator eſt, qui aliena nego tia mādato ſibi à dño facto gerēda gratuitè ſuſcipit plura vel vnū.ff.de neg.geſt.l.3. §.negotia.& ff.vi bonor.rap l.2.§.qđ ait. Et dr̃ gratuitè, q̃a ſi interuenit merces, non eſt procurator, ſed locator operarum. Dr̃ mādato domini, ad excludendum tutorē, curatorem, collegia & prælatos eccleſiarum, qui procu ratores conſtituere non poſſunt, ſed ſyndicum vel actorem. Et quæ ſit differentia inter procuratorem & ſyndicum, actorem, & vicedominum, notatur de ſyndi.ca. 1. de off.ordi.cum vos. Et conſtituitur de mandato generali vel ſpeciali.ff.eo ti.l. 1. & ff.mā.l.ſi remunerandi §. 1. Vel ſic. Procurator dicit̃ is, q̃ in iudicio, vel extra mādato domini negotia miniſtrat agendo uel defendo.l. 1.§.i. ff.eo.tit.inter quē & aduocatū hæc eſt differentia; quia procurator cauſam abſentis tractat, aduocatus vero cauſam pręſentis, vterque tamē poſtulare.dicit̃. vel ſcđm ca no. Omnis adminiſtrator ritè dicitur ſeu vocatur procuretor, vt. 1.q.3.ſaluator. Nā ꝓcurator eſt nomē generale ad quēlibet adminiſtratorē, per ſequentia, quæ tradun tur in conſtitutione reſtrin

gitur

gitur ad id,de quo agi͞t. Oportet etiam officium procuratoris eſſe gratuitum,quia ſi qui recipit,facit contra bonos mores, & hoc intelligitur quando paciſcitur,vt habeat certam partem eius, de quo eſt quæſtio,ꝙ non licet, poteſt tamen licitè recipere ſalarium pro labore ſuo. Et not.quòd duplex eſt procurator, ſcilicet ad iudicia, & ad negotia.qui differunt in tribus, quia primò procurator ad iudicia non conſtituit procuratorem alium, niſi poſt li.conteſt.cùm iam eſt dominus litis,& ante litis cõteſt. aliam procuratorē dare non poteſt nec tutorem, niſi ſit ꝓcurator in rē ſuam, qui ante & poſt lit. cont. cõſtituere poteſt. Sed procurator ad negotia conſtituere poteſt liberè alium procuratorem quencunque vult. ca. 1.de procur. lib. 6. Secunda differentia habetur in c.quid generaliter.in fi.ff.de procu. lib.6.quia primus non datur niſi maior 25.annis.ſecũdus verò poſt 17.ann. Tertia habetur differentia de reſc.c.ex parte decani. Et not.optimã rationem primæ differētiæ iſtorum procuratorum,quia negotium extra iudicium ſumit originem à miniſtro, & poſtea tranſit dominium. l. quicũq; gerimus.ff.de actio. & obli.ſed in iudicio negotium originaliter eſt in domino, & poſtea transfunditur in procuratorem.l.ſi.procurator meus.ff.de neg. geſ. Et dicit Lu,de ro. in ſingu. ſuo 115.ꝙ procurator conſtitutus ad agendum cenſetur etiam conſtitutus ad defendendum,vt l.mutus.§.pęna.ff.de proc. Et hoc verum eſt in procuratore actoris.Secus in procuratore rei, qua licet ſit conſtitutus ad defendendum.non tamen ad agēdum.Et dicit idem quòd de hoc eſt caſus vnicus in cap, conſtitutus, de proc.legiſtis penitus incognitus, & etiam nonnullis canoniſtis,& dicit eſſe mirabilem tex.benè mẽti tenendum.

Procurator Cæſaris eſt, qui ex mandato Ceſaris cauſas, & negotia agit. Et quæcunque acta aut geſta ſunt à ꝓcuratore Cæſaris,ſic à Cæſare comprobantur, atq; ſi ita à Cæſare geſta eſſent. Et ſicut ad procuratorem Cæſaris tantum rerum pertinet adminiſtratio,ita ad iuridicũ Alexandriæ iuris tantum, & non rerum ſpectat ſolicitudo

vt

vt ff.de off. proc.Cæſ.l.1.

Procuratorium, & mandatum differunt, ſicut etiam eſt differentia inter literas ꝓcuratorias & literas de rato, de hoc vide de reli.do c.cum di lectus, in glo.1.de of.dele.c. coram. Et not .procuratoriũ mandatum debet fieri legaliter, ad quod quatuor exigun tur. Primum vt dirigatur ad uerſario, cui ẽt mandati reuocatio eſt inſinuanda, vel ſaltẽ iudici, cui fides eſt facienda Secundum vt contineat nomina inſtatuentis, & inſtitu ti. Tertium nomen iudicis, coram quo procurator dẽt experiri. Quartum cauſam in qua dum coram iudicem eodem plures cauſas habet inſtituẽs, quod a notariis bñ eſt notandum.

Prodigium quod eſt, notatur. ff. de ſta, ho. l.non ſunt libe ri. C.de poſth.hær.inſt l.3. & l.oſtentum. ff.de verbo. ſignificat.

Prodigum neutri generis eſt ci bus, qui infra proximos dies prodigatur, ideſt conſuma tur, & ipſis prodigis cum in terdicitur eis bonorum admi niſtratio, plerunque à fiſco præſtatur, vt ff.de of præſi.l. plebiſcit o. Et Accu.in glo.3. l.quæcunque pro reliquis ꝓdigorum. C. de fid.inſtru.li bro 10.

Prodigus eſt, qui neque tempus neque finem expẽſarum ad uertit, neque modum. ff. de cu.fu.l. 1.ſed bona ſua dilapi dando, & diſſipando profun dit, cui interdicitur bonorũ adminiſtratio a iudice, per l. 12.tab. vel aliàs a lege. vt ꝗa in l.Iul.maieſt.commiſit, vt C. ad l.Iul.maieſt.l .fi.

Prodigus dicitur ille, qui in ſe tantum prodigalitatem exer cet, in ſe delinquit, ſecũdum Bal.in ſing. in l. 1.§.exigitur ff.de bo.poſ.cont.tab, ex quo deprehenditur ꝙ quis ſit ꝓ digus. Bar.in l.qui habet in prin.de tut.& in l.is qui.§.1, ff.de tu.& curat.

Prodigus famæ ſuæ dicitur qs, quando non curat de infa mia, turpiter viuendo., & ta lis negligens famam ſuam crudelis eſt capit. nolo 12.q. 1.Pan.in c.prælatorum.in 2, no.de accu.

Proditor eſt ille, qui ſecreta ſibi commiſſa reuelat de pęni. di ſti.6.ſacerdos, & de pęni.& remiſ. omnis vtriuſque. Et de multiplici ſpecie prodito rum, not.in cap.clericus, 46. diſtinct.

Profectitia dos quæ dicatur, explicat diffuſiſſimè Vlp. in l. profectitia,

profectitia.de iur.dot.

Profectitium peculium, vide peculium profectitium.

Profiteri indicium, eſt vltro ſe ſe conſortesque criminis deferre, autor Bud.in l. 1.ad l. Corn.de ſicar.

Progener eſt maritus neptis.

Prognatus eſt, qui vocatur ab nepos, quaſi procul à me natus, quia in quarto gradu. Iuſtinianus vero in §.2.Inſt.de hær.quæ ab inteſt. vſus eſt prognatus, pro ſuo ſimplici, quod eſt natus, videturque hoc verbum ad omnes deſcendentes exceptis filiis pertinere, quan porro ſeu procul natos, ſicuti & verſa vice progenitores pro, quibuſcunque aſcendentibus accipiuntur.

Programma ſecundum quoſdā dicitur pręcedens ſcriptura, quę per plures prouincias ſiue loca deſtinatur. Sed ſecūdum Azo.in ſum.C.eod.tit. eſt ſcriptura publicè propoſita, vt ibi dicitur in §. mutationes.

Programma inquit Alc. li.præter.1.in hac ipſa dictione) græca uox eſt, ſignificatq; in iure quod latine appellat Vlp. proſcriptionem, tit. de inſt.actio.Capitur, & pro edicto, vt in uita Auidii Caſſi Imperatoris legitur.

Prohæres eſt, qui putat ſe hæredem eſſe cum non ſit. l. pro hærede.ff.de pet.hær.

Proiectum dicitur quoddā genus ædificii, quod nulla colūna ſuppoſita, ita ædib.appendet vel mœnib.vt terrā non tangat.Et alio modo dicitur appendix.

Proles propriè ea dicitur, quæ eſt ex iuſtis nuptiis. in auth. de nup.in prin.colum.4.

Proluſorium iudicium ait Bud. appellari cauſam præiudicialem, qua. ſ. quaſi aditus ad aliud iudicium aperitur, cuiuſmodi eſt actio ad exhibēdum, & querela inofficioſi teſtamenti illa enim viam, vt ita dixerim, ſternit ad rei vēdicationem, hæc verò ad petitionem hæreditatis.

Prolytæ appellabantur olim diſcipuli. qui qxinque annos viri operā dediſſent in pę.ff

Promercale dicitur, quod præter vſus vendentis venale exponitur l.quod ſi. de imp. in reb.do.fac.

Promiſſio, & repromiſſio ſic differant, quia promittendo negotium inchoamus, ſed repromittendo adimpletū conſolidamus. Et eſt ergo miſſio quaſi iterata promiſſio, vt res magis ſit in ſecuro

ſicut

ſicut fit in facto vbi fideiuſſio interuenit. Nam debitor promittit,& fideiuſſor repromittit,vel potius,& melius fideiuſſor ꝓmittit,ſed debitor viceuerſa q̄pluries reꝓmittit

Promiſſio nè cōmitti dicimus, qñ peruenit in eum caſum, vt ex ea aliq̄d peti poſſit,v.g. ꝓmiſi tibi equum, ſi non darem eum eo die,promiſi me tibi daturum cētum aureos, ſi modo eo die non darem tibi equū,cōmittit̄ ꝓmiſſio vel ſtipulatio centū aureorū.

Promptuarium appellatur locus,in quē reponūtur edulia ad vſus quotidianos parata.

Promulgare legem eſt eam cō dere. & conditam recitare, proferre,ꝓnūtiare, patefacere, prodere, vel manifeſtare.

Promulſidarium,poculum mulſo bibendo aptum .l.etſi. de au.& arg.leg.

Pronepos, eſt filius nepotis ſicut proneptis eſt filia neptis.

Pronuntiare, propriè dicimur quod viua voce & memoriter proferimus.Sed cum dicitur iudicem pronuntiaſſe, latam ab eo ſententiam eſſe oſtendimus pronuntiatum, de verb.ſig.vbi Alc.

Pronurus dicitur vxor nepotis.

Procemiū eſt ſermo gñalis praeambulans in principiis librorum oſtendens in generali, quae poſtea continentur in ſpeciali interdū alia pleraq; cōplectens,vt no.Io. And.in exordio cle. ſuper ver.qm̄.

Propatruus,frater eſt proaui.

Properè ꝓprie,id eſt nimiscito.

Propinquorum verbo qui contineantur,docet Bar.in l.fin. C.de verb.ſig.

Propria cauſa quae dicatur. tradit Vlp.in l. 1.§.in propria, quando app.ſit.

Proprietari⁹idē eſt ꝙ dñs,ſ.q cuiuſque rei proprietatē habet.

Proreta qui prorae nauis praeeſt.

Prorogare eſt prolungare, producere vel primum tempus extendere.ff.de iu.l.2.de off. de le.p.& g.

Prorogatio fit tempore ad tempus,c. de cauſis,de off.del.& fit ēt de re ad rē. ff.de iud.l. de aqua re.§.1.& c.cū olī. de of.dele.verſus fi.Itē de ꝑſona ad ꝑſonā ēt altera partè in vita.c.j.de alie.iu.mu.cau. fac.Itē fit de iudice àd iudicē ff.de iud.l.1.vbi no.ꝙ fundamētū prorogationis eſt iuriſ dō,ergo in iudicē non habētem iuriſdōnē nō poteſt fieri prorogatio,quia non entis non ſunt qualitates.l.eius, q ī ꝓuīcia.ff.ſi cert.pet.& c.ad audiētiā.2.in fi.de eccle. aedifi.aliud fundamētū eſt conſē

ſus partium,nam ſi eſſet error vel titubatio, non fieret pro rogatio.l.ſi.C.de condit. ind.metus enim & error excludunt prorogationem.l.1. ff.de iud.quia error excludit conſenſum,qui eſt cauſa pro rogationis.

Proſcenium locus ante ſcenā ludicris exercendis paratus.

Proſcriptio eſt aduerſus abſentem iudicialis pronuntiatio, vt in poſterū procul agat.i. maneat ab imperio, & talis contra quem fit pronuntiatio talis,& cuius bona palā, & apertè ſcribuntur, dicitur proſcriptus, & debēt omnia bona ſcribi, & de ipſis inuētarium fieri continens tam mobilium & ſe mouentium diuerſas ſpecies & qualitates quàm immobilia, ut menſuram agrorum, & numerū vinearum,quantum ſit in vineis,o liuetis,arbuſtis, aratoriis,& paſcuis. Hanc proſcriptionem græco vocabulo dicimus pragmaticam quęſtionem licet aliqua ſignificatione quæſtio tormentum dicatur, quia tormentis communiter veritas inquiritur,quare tortores dicuntur quæſtionarii, vt infrà de quæſtionibus.

Proſocer dicitur mariti auus.

Proſocrus eſt vxoris auia.

Proſpectus & lumen quomodo differant,vide l. lumen.ff. de ſeru.vrb.præd.

Proſtaſia vel protoſtaſia genus eſt præfecturæ. l.nec. C. de mun.patr.vbi ſecundum Al cia.ſumitur pro munere, & offi.eius magiſtratus,qui pręerat ſacris.

Protecta, partes ſunt domus ꝓminuentes,qualia ſunt podia penſilia, vnde aſpectus eſt nobis in plateas, & vicos.

Protector eſt,qui ſtat armatus, cum principe, vt Obius,& Biliſarius erant domeſtici, & protectores Iuſtin. ſecundū Acc.in rub. C.de do. & protec.per totum.li.12.

Proteruia eſt crudelitas vel terribilitas,ſecundum Ioan.Andr.in cle.vnica.de fo. comp. vbi alleg.Græciſmum dicentem,Improbus eſt aliqs verbis,factiſque proteruus.

Proteſtatio nihil aliud eſt,quā animi agētis expreſſio c.con ſulti.extra de reg.& l.ſi duo §.cum inquilinus,ff.vti poſſ. Quid ſit proteſtatio. quotuplex ſit, quid declaratoria, cui ſit facienda, quis poſſit proteſtari,qualiter,vbi,& qn̄ fieri debeat.quis ſit eius effectus an requiratur conſenſus proteſtari,& multa alia no. & dubitabilia in hac mate-

ria

ria plenius quã alibi, vide ꝑ Bar. in l.non ſolum . §. morte.ff.de op.no.nun.& in l.1. cod.ti.in quib.locis vide plene Alc.& alios doct.

Prothyrum,& hypothyrum valuarum hians cauitas appellari poteſt,nam ipſa oſtiorum latera antas dicimus & ĩ hac ſignatione accipitur à Põp: in l.pe.ff.de verb.ſigni.& ab Vlp.in l.quæſitum.§.Papi.ff. de fun.inſtru . Vitruuius tñ ſcribit prothyra,pe. correpta eſſe veſtibula in domorum ianuis,nam græcis thyra ianuis,& pro ante interpretať.

Protocolum appellatur ſcriptura tabellionis , in qua breue annotatur actus geſti ſubſtãtia,vt deinde extendi atque abſolui poſſit.

Pro tutore ſe gerere dicitur, q munimine tutoris fungitur de iure,ſiue putet ſe tutorẽ , ſiue ſciat ſe non eſſe , fingit tamen ſe eſſe.

Prouincia diuerſimodè conſideratur diſtingui , nam in materia præſcriptionũ diuerſæ ciuitates,in qb.hñr, & exercẽtur diuerſæ iuriſdõnes ſe paratæ,dicuntur prouincię , qñq; diuerſitas archiepõrũ facit aliã prouinciã,& ſic prouincię qñq; modicũ diſtãr,vt Piſana & Florẽtia, qñq; diſtiguuntur prouinciæ medio freto,vt Gallia,Hiſpania,Sicilia , & ſic ſumitur diſtinctio prouinciarum,3.q.3.§.ſpatiũ vbi dicitur, ꝙ ad producẽdũ teſtes de eadem prouincia , dantur tres menſes, de contigua ſex . & de tranſmarinis nouem menſes,de hoc in c. vltra tertiam.de teſti.ẜm Inno.Hinc prouinciales qui in pouincia orti ſunt,vel domicilium habent l.prouinciales vbi Alc.de ver.ſig.

Prouiſiõ,electio,poſtulato,diffe runt de elec.c.1.lib.6. & prouiſio eſt latum verbum , qđ comprehẽdere poteſt nominationẽ,poſtulationẽ,prçſentationem,& collationem,vt eſt gl.in clem. ſi.de ele. quæ alleg.iura concor.

Proxenetà eſt paranymphus.i. media peronſa,ꝑ quã aliquis cõtractus celebrãdus aut incũdus procurator,& talis ꝓcurator in ſponſalib. dicitur paranymphus, qui explorat volũtatẽ hominũ , qui & cũ quib.velint contrahere, & q̃ ſit facultas cõtrahẽtiũ,velcõtrahere volẽtiũ , cuius remuneratio , vel merces dicitur proxeneticum . Et conſiſtit officiũ eius circa amicitias cõplẽdas, & circa aſſeſſores cõquirẽdos ordinariis iudici

bus vide c.2.de hoc in glo.2. de teſtib.lib.6.

Proximus eſt quem nemo præcedit l.proximus,ff.de ver.ſign.ēt ſi ſolus ſit, vt l.proximi eo.ti.Itē proximi sūt nō illi tātū,quos nobis sāguinis gradus iungit, ſed oēs homines naturæ noſtræ participes.c.charitas verſi. Itē non illi.de pœ. di.2.

Proximi ſacrorum ſcriniorum, require ſuprà in ver.præpoſiti ſacr.ſcrin.

Prudentia eſt carnalis concupiſcentia. 32.q.1.non. n.Alibi appellatur malitia. de deſp. imp.c.de illis 2.ſic ēt in delictis de delict. pue. c.pueris. de ſpon.imp.c.tuæ in gl.3.

P ante V.

PVberes à pube.i.a pudendis corporis ſunt dcti. Et dicit̄ eſſe pubes, qui iam compleuit 14.annum, ſi eſt maſculus,& generare pōt,& 12 ſi eſt fœmina.c.pberes de deſp.imp.

pubertas ī maſculis incipit poſt 14.annum completum in fœminis poſt 12.vt Inſt.qb. mo.tut.fi.in prin.Sed cū fit mētio de pubertate plena, variis modis interpretari ſolet, ꝓ ut materia de qua agitur ſuadet,vt notabiliter tradit gl.in §.minorem.Inſt.de adop.

Publica propriè dicuntur, quæ populi Rom. ſunt nā bona ciuitatum abuſiuè publica dicta ſunt.l.bona.de ver.ſig.

Publica iudicia ſunt quaſi pulica,quia cuilibet de populo permiſſa eſt eorū perſecutio,vt ſupra priuata delicta.

Publicani dicuntur qui publica vectigalia adminiſtrāt,vnde eorū nomē deſcēdit ſiue ad hoc cōſtituti vt publica vectigalia exigat ſiue tributa cōducāt.ff.de pu.& vect.l.1. nam ēt dicuntur vectigaliū conductores fiſci vel rerum publicarum,& qui lucra uel publica negotia ſeculi ſectantur ibidē l.3.Aliter publicani dicuntur q publicè peccāt, ut in euang.Luc.18.capi.de Phar.& Public.

Publicaria dicuntur ea, quæ ob aliqđ delictū ſic enormæ in publicum ærarium deuoluūtur, & inde dicitur publicatio bonorum.

Publicarii dicūtur,qui ob aliqđ delictū ſic enorme in publicum ærarium deuoluuntur.

Publicæ honeſtatis iuſtitia eſt propinquitas ex ſponſalibus pro

prouenieñs,robur trahens ab eccleſiæ inſt.pp honeſtatem Non enim eſt honeſtum, vt qs eam ducat quā ſuus conſanguineus deſponſauit.c.ad audientiam,& c.ſponſam.de ſpon.vnde huiuſmodi prohibitio non conſurgit ex conſanguinitate nec affinitate contracta ex nuptiis conſummatis,ſed ex quadam publica æquitate in ductum, eſt hoc ius prohibens matrimonium contrahi, & cōtractū dirimens.Et not.ꝙ ideò dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia,quia in matrimoniis non ſolum,quod liceat, ſed quod honeſtum eſt,conſideratur. ff.de ritu nup.l.ſemper,& oritur etiam ex ſponſalib. quæ iure nō ſortiuntur effectum, vt in c.ad audientiam,preal. ſecus,in matrimonio,quia affinitas nō cōtrahitur ex nuptiis interdictis, vide Goſ.in ſum.de ſpo. vbi dr̃,ꝙ ſecūdū quoſdā in nullo caſu locum hẽt hodie publicæ honeſtatis iuſtitia, niſi in ſponſa fratris,de qua in veteri & nouo teſtamento prohibitum eſſe vr̃,quā ſpōsā fratris frater hẽre nō pōt.d. c.ad audiētiā cū cōc.in gl.& rōnē dñt,quia ſublata eſt in eo caſu in quo de maiori æquitate locum habuit.ſ.in ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis cognatio ni viri nō copulāda prioris, vt de cōsāg.& affini.nō dēt, ideo,& in aliis reuocata videtur,quia de ſimilibus idem eſt iudicium,vt ibi.

Publiciana actio.Req.ſup.actio publiciana.

Publicū abſolute, qñq; capitur pro vectigali,vt tradit Budę. in annot.in Pand.vbi vide.

Publicū ius eſt,qđ principaliter ſpectat ad publicam vtilitatē.Req.ſupra ius publicum.

Publicū munus q̄d ſit, explicat apertiſſime Pomp.in l.pupillus.de verb.ſign.

Pueri dñr filii,nō filię.Secūdò dñr oēs ſerui pueri,ēt ſexagenarii.Tertiò dñr oēs,q ſūt in ętate puerili.ſ.mares à ſeptēnio vſq, ad 14.annū, & puellæ vſq; ad 12. annum.ff.de ver.ſig.pueri.de ęta.& qual. ex rōne in gl. Qñ tñ legātur pueris alimēta,pueri & puelle dñr vſq; ad 30.annū.ff. de ciba.& alimen.leg.l.Mela.

Puerpera eſt,quę parit in annis puerilibus, vt inquit tex.in cap.puberes. de deſpon. imp.

Pugiles dicuntur qui pugnandi artem norunt.

Pugillares.i.tabulæ cereæ. l. in cōmodato.§.ſicut aūt.verſic.

ergo ſi pugillares.ff.commo dati.

Pulſare differt à verberare,quia pulſamus ſine dolore,ſedver beramus cum dolore.

Pupillus dicitur, qui cum impubes eſt deſinit eſſe in po teſtate patris aut morte pa tris,aut emancipatione,& ſic pupillus dicitur ēt ſi habet patrem.l.pupillus.ff.de verb. ſignifi.

Pupilla ſimiliter dicitur infrà annos pubertatis emancipa ta, vel morte patris deſinēs eſſe in poteſtate eius,ſ.12.an norum ſicut pupillus infrà 14.annum.

Pupillaris ſubſtitutio dicitur, q̄ fit impuberi in euentu mor tis eius in ætate pupillari, vi de infrà, in ver. ſubſtitutio pupil.

Pura ſtipulatio,vide infrà, in ver.ſtipulatio pura.

Purus locus dicitur, qui neque ſacer neq; ſanctus, neq; reli gioſus eſt l.2. ff.de relig. & ſump.fun.

Purgare, huius verbi ſignifica tum,vide in l 1.§.purgandi. ff.de riuis.

Purgatio eſt de obiecto crimi ne innocentiæ oſtenſio. Et eſt duplex.l. canonica, quæ fit per iuramentum, & hæc approbatur,& vulgaris.ſ.q̄ ſi bi vulgus inuenit, & hæc fit p ferrū candens, per duellū p aquam frigidam ſiue buliē tē,& hæc reprobatur,vt eod. ti.c.ex tuarum,& per totum eo.ti.2.q.4.mēnā.Forma aūt purgationis hæc eſt,q̄ īfama tus iurabit ſe immunē eſſe à crimine quo infamatur,& cō purgatores iurabūt illū verū ſe credere iuraſſe.c quoties. & c.vlt.eo.tit. Aliter aūt de ponere non debēt,ne ſubeāt anceps periuriū. ff.de in lit. iur.l.videamus, & numerus cōpurgatorū habetur 2. q.4. omnib.vobis.& c. presbyter ſi à plebe. Hodie numerus cōpurgatorū arbitrarius eſt, inſpecta perſonæ qualitate, & infamię quantitate.c.cùm in iuuentute.eod.tit. Et hæc de forma purgationis cano nicæ. Sed de purgatione vul gari patet in eo.tit.per totū. & 2.q.4.monomachiā. c.mē nam.& c.conſuluiſti. Et eſt triplex ratio quare huiuſmo di purgatio prohibetur. Pri mò,quia hæc facta ſunt inui dia fabricante, vt in c.mēnā pręal.Secunda,quia Deus in eo tētari vř,vt in eo.ti.c.vlt. Tertia, q̄a vt plurimū inno cēs cōdēnatur,vt in c.ſignan tib. eo.tit. Deus aut tentari non debet 22.q.2.quæritur.

Purpuræ appellatione quæ cõtineantur, declarat Iuriſc. in l. ſi cui lana. §. vlt. de leg. 3.

Purpurarii. qui purpuras capiũt vel qui purpura tingunt aut negotiantur.

Puſtulatum aurum uel argẽtũ, vide ſuprà, in ver. argẽtum, puſtulatum.

Puteal eſt illud quo puteus coperitur.

P ante y

Pyctacium eſt ſcriptura cõtinens petitionẽ alicuius. c. pyctacium. 30. q. 3. vel dicitur breuis ſcript. q̃ in tuſcia dicitur apodiciũ. C. de ero. mil. an. l. actuarii. li. 12. & gl. in c. ſi quis Papa. 79. diſt.

Pyrrhicharii ſiue purrhicharii dicuntur ſaltatores armati vt autor eſt Bud. in l. Athletas. de iis qui no. inf. & in l. aut de pœn.

Pytiocampæ ſunt erucæ in pinu naſcentes, annumerantur à Iuriſconſulto inter venenata l. 3. de ſicar.

Q ante V.

QVa, pro quatenus. l. pretia ; ad l. Falc. aliqñ ſignat idem quod per quam partẽ. l. 1. de mor. inf.

Quadrans eſt quarta pars aſſis, qua perficiuntur tres vnciæ. Alia nomina require ſuprà, as.

Quadratarii dicuntur marmorarii, qui marmora ad amuſſim quadrant. l. 1. C. de excuſa. artif. vbi Alc.

Quadripendium eſt as quadriplicatus. l. 48.

Quali, qui ſint, exponit Vlp. in l. inſtrumenta de fun. inſtru.

Qualiſqualis, pro qualiſcunque l. reſcriptum. de diſtr. pig. ſic qualiter qualiter pro qualitercunque. i. qui fundũ, quem mad. ſer. amit.

Quàm citius, hoc tẽpus eſt arbitrium boni viri. cum lege uel canone non terminetur.

Quamdiu, hæc dictio quando inducat conditionem, lege Bar. in l. 1. de condit. & demonſtr.

Quamuis, hæc dictio hẽt ampliare ad maiora expreſſis. cle. 1. de re iudic.

Quanti ea res erit, & quanti eã rem eſſe apparet, inter hæc verba nihil intereſt, & utraqꝫ harum clauſularum ad ueram rei æſtimationem refeſtur l. inter hæc verba. de ver. ſig. vbi Alc.

Quanto minoris actio. Req. ſuprà, Actio.

liere alia, ſeundum Az. eo. ti.

Querela inofficioſi teſtamenti datur omnibus, qui tempore mortis imminentis abinteſta to poſſunt ſuccedere ex hæredatis vel præteritis cõtra ſcriptos hæredes vel fideicommiſſarius.

Quæſtio eſt inquiſitio veritatis per tormenta, ſecundũ Azonem, in ſumma, eodem titu. vel eſt oratio interrogatiua. Alia ſignificatione idem eſt quod tormentum veritas inquiritur, vt cum ſeruus torquetur pro crimine fraudari cenſus, aut læſæ maieſtatis, vt de domino dicat, quæ nouit. ita capitur pro tortura. l. item, §. quæſtionem, de iniu. & l. 1. §. quæſtionem, ad Syll. inde quæſtionarii, & dicuntur tortores.

Quæſtio emergens dicitur ea, quæ proponitur ex his, quę emergunt in lite, vt ſi quæritur an iſte poſſit teſtari, vel an danda ſit dilatio, vel con ſimilia. Quæſtio incidens dicitur illa, quæ ante litem cœptam competit reo ex his, q̃ acta ſunt inter reum, & actorem, vt dactum de non petẽdo rem iudicatam.

Quæſtio mota dr̃ qñ qs vocatus eſt p̃ excep. vel ſupplicatũ eſt. i. datus libellus: arg. l. ſi quis maior. C. de tranſac. vel fortè verius per litis conteſt. l. amplius, ff. rem ra. ha.

Quæſtio poſſeſſionis eſt, in qua de ſola poſſeſſione cõtrouerſia ventilatur extrà, de ordi. cog. c. ſuper ſpoliatione.

Quęſtio proprietatis eſt, in qua de ſola proprietate, hoc eſt de dño vel quaſi dñio eſt quæſtio de cauſa poſſeſſe. & proprie. cum dilectus & dico quaſi dominio, p̃p res incorporales quæ non poſſidẽtur, vt in ſpiritualibus inſtit. de rebus corpo. & incorpo. §. incorporales.

Quæſtio ſtatus mouetur cum quis vẽdicatur in ſeruum. C. de aſſer. tol. l. vnica in princ. & 45. diſt. frequens.

Quæſtor, i. cancellarius, l. fi. C, de diuer. reſcr. & in auth. de exhib. reis, §. quia verò. Et notat, q̃d tribus modis dicitur quæſtor. Primò ille, q̃ quærebat pecunias tributorum p̃ mundum, & ſeruabat. Secundò ille, qui pręerat capitalib. cauſis. Tertiò, qui ſtabat vt legeret libros, qui candidatus principis dicebatur, l. 1. de officio quæſt. quomodo in proę. inſt. ſumitur, & no. q̃ ſecundũ primũmodũ dictũ in iure variis nominibus nuncupat̃, ſcilicet ſuſceptor, & opinator,

Quod metus cauſa. Require ſupra, Actio.

Quod vi aut clauſula, Quorum bonorum. Quorum legatorum; Require ſupra de interdictis.

Quominus aliquando eſt vna pars, & exponitur, ideſt in preſentia, l. fin. C. de legi. aliquando ideſt in continenti. l. ſi quaſi, ff. de pigno. ac. Aliquando duæ partes, & exponitur, vt not. in l. quominus, ff. de flum. Aliquando, ideſt non. l. ſi ego, ff. ſi cert. petat. l. cum ipſe, de excuſat. tutor. & l. ſi dolo, ff. de donat. Aliquando exponitur, quo pro vt, & minus pro non, C. ne vxor. pro mari. l. 1. Aliquando quominus, i. quam l. liber homo, ff. de verbo. obligatio. & de hac dictione vide Docto. l. continuus, in prin. ff. de verbo. obligat.

Quōdam poteſt ſignificare tria tempora, preſens, præteritū, & futurum, vt not. per gloſ. l. nec emption. §. fin. ff. de cō trahend. emption. & c. cum olim. in princip. de offi. dele. c. ex parte, de fo. comp. Bart. in l. 1. §. hoc autem, col. 1. ff. de no. ope. nunt.

Quoties intelligitur quamdiu fieri poteſt id de quo agitur niſi tempus fuerit appoſitū, l. ſicut, ff. quem ad. vſusfru. amit. & l. veluti, ff. de eden. & differunt quoties, & rurſus in reiteratione, vt no. in l. ſideicommiſſa, §. ſi quis dect ff. de leg. 3. & per Cy. in l. legem, C. de indi. vid. tol.

R ante A.

Rabies eſt furor ſiue diſcurſus cum impetu, capitulo de viro, & ibi not. Arch. 12. queſtione ſecunda.

Rancor, & iniuria differunt, qa licet iniuriam non teneatur quis remittere, rancorem tñ tenetur remittere. Specul. in titulo, de treuga. & pace. verſi. & not.

Rancor eſt vitium carnis, ſicut mucor panis, & acoruini. Vnde dicitur, caro ranceſcit, vel rancida eſt.

Rapere, & amouere ita differre Vlpian. ait, vt amoueri aliqd etiam ſine vi poſſit, rapi autem non niſi cum vi. l. 3. de incend. rui. naufr. Sed & qui vi adhibita aliquid ſcidit aut fregit alicui, rapuiſſe dici poteſt. l Marcellus, de verborū ſignific. vbi Alc.

Rapina eſt violenta rerum, vt in l. 1. C. vi bon. rapt. ſed raptus propriè eſt violenta receptio mulierum ſm Goſ.

Raptor

Raptor rerum dicitur ille, qui bona aliena vi rapit; & apertè, ff. ne quis eum, qui in ius, l. ſed eximendi, & ſic etiã eſt raptor hominum, & maximè mulierum.

Raptor, & fur ex animo dicuntur, inſt. vi bo. rap. ĩ gl. in ver. comprehendatur, & quomodo diſtinguuntur, vide ibidem.

Raptus, tus, tui, dicuntur rerum, vt ff. de incendio ruin. naufra. per totum. Et hominum, vt C. de rap. virgin. vel vidu. leg. vnica, licet quidam teneant contra primum. Et loquitur ſolum de mulieribus raptus à iuris, non de mulieribus rapientibus, viros.

Ratis dicitur nauigium in conditum, & temerè factum, vt trabes connexæ, & ſine fabrica compactæ. quæ nauigii vicem præbent. A rate ratiarius dicitur, vt nauicularius, non opifex, ſed qui rationibus negotiatur, ſecundum Bud. in l. prima, de exer. actio.

Ratio ſcd̃m Azo. de edendo, eſt ſcriptura cauſa negotiationis mutuæ edita de datis & acceptis, ſecus ſi ibi continetur de pignore tantum, vel d̃ mãdato tantum, vel de conſtituta pecunia tantum. Aliter accipitur ratio dum dicitur rationem eſſe reddẽdam de omnibus, & aliter cùm dicimus, habenda eſt ratio ętatis, & ſimilia, vt in l. in condemnatione, de regul. iur. & l. prima, in princi. de poſtul. nam habere rationem ætatis, eſt habere reſpectum ætatis, ideſt in conſideratione. Et multum intereſt inter reddere rationem, & edere, nam edere eſt rationes exhibere, & copiam deſcribendi facere, reddere autem eſt computare, & q̃d reliquum eſt reſtituere, l. boues de verborum ſignificatione argumento extrà, de reſcrip. ſi quando in verſi. rationabilem cauſam, quia teſtis non valet, niſi cauſam ſui dicti reddat, ſi quæratur ab eo 2. quęſtion. 1. in primis tunc enim ratio ſumitur ꝓ cauſa, ſimiliter ibi. Quod ratione caret, extirpare neceſſe eſt: vt 63 diſtin. capitulo epiſcopi. Etiam prælatus debet eſſe paratus rationem reddere omni poſcenti §. eccle. in fin. 36. diſt. & in l. ſi quis, §. ſed interdum, ff. de religio. & ſum. fu. & intelligitur illud dictum ſi poteſt, qa per impotentiam qñq; non

non eſt omnium reddēda rō ff. de legi. non omnium, & præcipue in arbitrariis, vt q̃ Spec. in titul. de teſte, in ſingulari, hoc Greg. 9. de teſtibus, ſm Ioan. Andr. ergo dicitur. Sic volo, ſic iubeo, ſic ꝓ ratione voluntas.

Ratiocinia ſunt rationum redditiones, ad quas aliquis obligatur ex adminiſtratione rei pub. uel priuatæ, quam geſſit vnde publica ſunt illa, quib. obligatur officialis curiæ ex adminiſtratione aliqua ad rē publ. pertinente, vt in l. officialis, C. de epiſco. & cleric. Priuata autem ſunt illa, q̃b. obligantur aliqui ex adminiſtratione reum pertinentiū ad priuatos, vt tutores, curatores, vel procuratores, gaſtaldiones, & balliui aliquorum. Vnde obligatus ad ratiocinia, eſt ad rationem reddendam alicui aſtrictus.

Rationalis idem qui logiſta, de quo ſup. ſuo loco.

Rationalis Cæſaris idem eſt, quod procurator Cæſaris, à rationibus gerendis dictus, vide conſtitutionem Græcā. C. de rat. ope. pu.

Raucæ vocantur vermes, qui in radice quercus naſcūtur, & tranſeunt, de quib. habetur in l. ex conducto, §. 1. ff. locat. licet gl. intellexerit de ſpinis.

R ante E.

REatus dr̃ ſtatus atque habitus ipſe reorum, antequam abſoluantur aut damnentur cum ſqualliditate, promiſſa barba, de ſalute litigant, & rerū ſuarū anxii ſatagūt. Iuſtinia. tñ vſus eſt pro pęna, in auth. de incep nup. vulgo aūt accipitur pro crimine, eo modo, quo abigeatum dicimus, abigeorum delictum.

Rebellis dr̃ inobediens principi circa concernentia proſperitatem imperii, in extrauaganti, qui ſint rebelles, & ibi per Bartol.

Rebellis, & contumax differūt, vt no. Doc. in c. ſanè de offi. del. Et not. ꝙ rebellis officiali dñi Papæ, vel eccleſiæ, uel imperii dr̃ rebellis Papę, & Imperato. l. hoſtes, & ibi Bar. ff. d̃ capt. & poſtl. reuer. & vide ēt Bar. in l. 1. d̃ d̃ſer. rubr. 12. C. d̃ pęna rebellātis, vide Bar. ĩ d. extrauagāti, ĩ 12. col.

Receptatores dñr, qui aliquos receptant, & vt frequētius ſonat in malum, ſunt. n. illi, qui fures, raptores, & cæteros male factores recipiunt, vt C. de his, qui latron. leg. 1. & ff.

de

de recepta,l. prima ſine quibus latere non poſſunt, vt in cap.ſicut ait,de hęret.vel hæreticorum receptatores anathematizatur;ſed receptores, ſm Inno.dñr aduocati, in c. ex parte,de poſt.

Recipere quandoque ſignificat excipere,vt in l.qui fundum de verborum ſignificatione aliquando eſt pręſtatutum ſe promittere, interdum approbare, vnde illa locutio: More maiorum receptum ē, & conſimiles.

Reciſius,ideſt breuius,cap.cum ſit Romana.de appel.

Recomendari reus à docto. dicitur, quando quis eſt carceratus propter vnum crimen, & alii implorant officium iudicis, vt detineatur etiā propter eorum intereſſe.

Recontrahitur obligatio traditione rei ab altera parte certo pacto.inſt.qui mo.re contro.obl.per totum.

Reconuentio eſt mutua petitio,quę fit a reo cōuento cōtra actorem,vt ſi petas à me decē ex cauſa mutui, & ego reconueniam te ad alia decē mihi debita ex operis mihi præſtitis.

Recta linea aſcendentes ſunt pater auus,proauus ,ab auus atauus,tritauus, ſicut in fœminis lineam dicimus matrem,auiam, proauiam abauiam,&c.

Recta linea deſcendentes ſunt filius,filia,nepos,neptis, pronepos,proneptis,abnepos,abneptis,&c.

Rectè denotat iuſtitiam ſicut ritè ſolemnitatem,ff.de inoffic.teſtamen.l.2. in gloſſ. & ſic ſtat aliquid actum eſſe ritè, videlicet ſecundum ordinem, & ſolemnitatem iuris, quod tamen non eſt actum rectè,ſcilicet ſecundum iuſtiſtitiam,& ęquitatem,vt not. Ioan.Andr.in clē.fi.de ap.& no.c.quoniā cōtra de proba: eſt glo.in l.iuſtè poſſidet. ff. de acquir.poſſ.

Recuſare dicitur,qui debitè requiſitus nec cauſa rationabili differt executionem, not. in authen: de exact. inſtan. dot.§.illud,colum.7.

Recuſatio ſecundùm Specu.eodem tit. eſt iuriſditionis vel audientię cauſa ſuſpitionis propoſita declinatio vt C. de iu.l.apertiſſimi, & dic vt notat.ibi, & fit vſque ad xx. dies ſecundùm leges, vt C. de lit.conte.auth. offeratur.

Rheda eſt quoddam vehiculū ad eundum, vel redeundum habile,& eſt quatuor rotarū l.cū in plures,§.fi.ff. loc.

Redactum dicitur etiam quod nõ eſt exactum, ſed exigi poteſt.l.ſi poſſeſſor, §. redactæ, ff.de pet.hęr.

Reddere proprie eſt retrodare, recipit tamen, & per ſe dandi ſignificationem,l.verbum reddendi,de verb. ſigni.

Reddere rationes,vide Ratio.

Redditus annui inter immobilia comparatur, in authent. vt hi. qui obli. ſe ha. perhib. res mino.§.licebit authentic. & l.iubemus nulli.§.1.C.de ſacroſant.eccleſi. & ibi Bart. Et redditus appellatione omnes prouentus continentur, ſecũdum Pau.de Elea. & Zaba.in cle.vnica,de exce.præl. & vide not.in cap.paſtoralis de deci. & dicitur redditus quaſi retro datus.Bar. in l.filio,in 2.not.ff.de lib.& poſthum.& in rub.ff.ſolut. mat. in 4.col.ver.idem dic de verbo reddendi. Vel melius reditus dicuntur à redeundo quaſi ſi ſingulis annis redeũtes,& ideo ſcribendum ſimplici d, id quod & ratio ſyllabæ neceſſario expoſcit, & idẽ ſunt redditus.& fructus, l.fundi Trebatiani.&ibi Bar. in 1.col.ff.de vſu, & vſufru. leg.Sed Specul. facit differẽtiam in tit.de loc.& cõditio §.1.ver.illud.Quid ſint redditus,& fructus, eſt bona gloſ. in c.generali,in ver.redditus de ele.in 6.

Redemptor pro conductore,l. Cæſar.de public.

Redhibere eſt aliquem facere rehabere iterum quod prius habuit,vt ff. de ędil. edic. & de redhibit.actio.l. redhibere,in princ.

Redhibitoria actio, Req. ſuprà actio redhibitoria.

Redimere interdum, ponitur pro conducere, & tunc plerunque refertur ad eum, qui pacta mercede aliquid faciẽdum ſuſceperit.l.plenum, §. operas,de vſu. & hab.

Referendarii ſunt aduocati, q referunt hominum negotia coram principe, in authent. de referenda,colum.3. & ibi glo.in curia R.ſunt ſpeciales officiales,qui referunt Papę ſupplicationes,cap.ex literis, de in integr. reſtitution. vbi Inn.& Hoſtien.

Referre quandoque idem eſt quod accuſare aliquem.

Reficere eſt, quod corruptum eſt in priſtinum ſtatum reſtaurare,l. 1.§. primo ff.de riuis, & vide ibidem notat, de hoc verbo,& inl.tertia.§. penul.ff.de itin.actuque princip.& in l. 1.§. 1.ff.de uia pu. Quæ requirãtur in re fectiones,

ne, vide Bartol. in l. 1. ff. de ri tu nupt.

Refragari eſt nocere vel impedire ſiue contradicere.

Regalia ſunt quædam iura imperii, vt portus, & flumina, & alia, vt notat. in vſib. feud. quæ ſint regalia, & per In. not. in cap. generali, de elec. lib. 6. & ibi per Car.

Regula ſecundum Azo eſt plurium rerum, compendioſa narratione facta traditio: vel eſt compendioſa diffinitio rerum vniuerſitatem complectens. Item regula quandoque dicitur ſpecialis norma vel modus viuendi monachorum vel canonicorũ, quia talis normam viuendi præbet. de ſta. mona. per totum, & inde dicitur regularis. Item quandoque regula dicitur conſtitutio canonica. 11. diſtin. hoc veſtræ in dicimus charitati. Item regula ſecundum Gof. & legiſtas eſt, quæ rẽ breuiter enarrat, non vt ex ea ius ſumat, ſed ex iure quod eſt regula fiat, vt ff. de reg. iur. l. regula. Nam ex regula non fit ius, ſed ex iure quod eſt regulare, fit regulas: Aliàs enim dici deberetur ius regularũ, & non regula iuris. Et dicitur regula, ideò quia rectè ducit, nec aliorſum trahit, quaſi à rego, eo quod rectè regat, & debet regula fieri ſigno vniuerſali vel indefinito. Aliter in grammatica. Regula eſt multorum ſimilium collectio vel coniunctio. Quid ſit regula vel poteſtas eius, quis effectus, q̃d officium eius, & qualiter perdat officium ſuum, dic vt ff. de reg. iur. l. eodem titul. in rubr. lib. 6.

Erat, & regula inſtrumentum, quo in factura olei veteres vtebantur, l. ſed addes, vbi Bud. ff. loc.

Regula Catoniana dicit, quod legatum, quod fuerat inutile, ſi teſtator moritur, licet ex interuallo moriatur, non conualeſcit, vt ff. eodem tit. l. 1. in princ. & ff. de le. 1. l. cętera, §. 1. Et non propriè dicitur regula, nec inter eas ponitur.

Regulam dicuntur propriè habere illi, qui profitentur tria ſubſtantialia cuiuslibet religionis approbatæ, videlicet paupertatem, caſtitatem, & obedientiam, vt in capitulo cum ad monaſterium de ſtatu regula. Panor. in rubrica, de regula.

Regulares ſecundum Gof. ſunt, qui ad viuendum regulariter ſe

ſe aſtringunt,ſiue ſint mona chi,qui debent vacare diui. nis,vt C.de epi.& cle. generaliter,§.1.ſiue ſint canonici regulares: nam idem eſt iuditium de ambobus, vt in capitulo,ex parte,de poſtulan. & capitulo, non magno pe. re.nec cler. vel mon. & hoc eſt verum quo ad rem,non quo ad regulam latiorem,vt in tit.de ſta.mo.Vnde monachus dicitur à monos, id eſt vnus,& icos cuſtos,vel a cos ideſt triſtis, quia ſolus debet ſtare triſtis,vt not.C. de epiſcop.& cler.in rubri.16. quæſtio.1.c.placuit.2.vbi dicitur quia mũdo mortuus eſt. Deo autem viuit. Et interpretatur vnus triſtis,vt ea.quęſt. ſi cupis. Sed canonicus dicitur à canon, ideſt regula, & icos cuſtos, quia ſemper debet eſſe ſub regula, quare dicitur regularis. Nam regularis eſt,qui per profeſſionẽ imperio prælati ſe ſubiicit.

Rei vendicatio ſecundùm Azonem,C.eodem titu.eſt actio quædam,quæ datur ſola ratione dominii,&poſſeſſionis vel quaſi. vt l.in rem, ff. de rei vendi.l.prima, & C. vbi in rem action. Et dicitur vel quaſi propter iuriſditionem, quæ ratione quaſi dominii datur, vt notat inſtitutione, de actio.

Relatio ſecundum Spec. C.eo. ti.eſt iudicis dubitantis de iure,ad principẽ miſſa cõſultatio. Et qũo debeat fieri relatio,no.C.de rela.l.1.

Relegare eſt aliquem in inſulã, vel in aliũ locum mittere,vt ibi propter delictum aliquod quod commiſit, moram ad tempus faciat,& eſt quaſi bãnire, vt ff.de pœn.relega.in prin. & tacitè non adimuntur bona niſi exprimatur ſententia,ff.de int.& releg.l. relegatorum,§.ad tempus.

Relegatio eſt deportatio quamuis propriè capiendo differant, quia relegatio ſit ad tẽpus, deportatio in perpetuum,vide hoc, ff. de interdictione,& relegat. l. relegatorum.

Relegata iugera,vide ſupra fundus releuatus.

Religio principaliter ordinata eſt ad opera vitæ contemplatiuæ,quæ in oratione, & ſtudio conſiſtunt, & ſecundariò eſt annexum opus manuum ſecundùm Ioan. Andrea in c.ſanè, de regula. in nouella. Et quæ religio ſit maior,ſubdit idem Ioan. Andreas dicẽs,Oportet prĩcipaliter maioritatem ordinum

attendi ex parte finis, ſecundario autem propter exercitium: nã finem quærimus propter ſe, & exercitium nõ propter ſe ſed propter finẽ. Ex quo ſequitur illam religionem maiorem eſſe, quæ eſt ordinata ad finem abſolutè potiorem, vel quia illud eſt magis bonum ad quod ordinatur, vel quia ordinatur ad plura bona. Si verò vtriuſque religionis ſit idem finis, attenditur præminentia ſecundario non ſecundùm quantitatem exercitii, ſed ſecundùm proportionem eius ad finem intentum.

Religioſi ſunt qui vitam regularem profeſſi ſunt. Et largè dicuntur religioſi, qui in propriis dominibus religioſè viuunt, quamuis non ſint profeſſi, vnde tria ſubſtantialia vitæ regularis profiteri debet religioſus, ſcilicet obedientiam, caſtitatem, & proprietatis abdicationem, vt 12. quæſtione 1. non dicatis. 19. quæſtio. 3. quia ingredientibus, nec in his diſpenſandũ eſt. in c. cùm ad monaſteriũ, de ſta. mo. in fin. nã profeſſio eſt ſolẽnis ꝓmiſſio religionis in qua pdicta tria cõcurrunt.

Religioſæ domus ſunt domus, & monaſteria Chriſtianæ fidei, & alia ſimilia pia loca ad pios vſus religionis deputata quocunque nomine cenſeantur. Et ſecundùm Gof. religioſæ domos dicuntur monaſteria, templa, hoſpitalia, & alia loca, vt ſupra, & in capitul. de xenodochiis, eodem titulo, & C. de epiſco. & cle. in l. orphanotrophos, & omnia oratoria. Etiam illa quæ aliqui ex deuotione in propriis domibus epi autoritate conſtituunt, loca religioſa ſunt, vt 41. diſt. oratorium.

Religioſus locus eſt, in quo mortuus ſepultus eſt, vel etiam caput eius, vt ff. de religioſ. & ſumpt. fune. per totum. Vnde mortuo illato in prædiũ ipſum religioſũ efficitur. C. quæ res pig. obl. poſſ. l. 3.

Relinquere verbum propriè eſt in vltima voluntate, ff. de tabul. exhib. l. prima, & C. de ſacroſan. eccleſi. l. 1, & l. iubemus, §. fi. in vltim. gloſ. Item adde de hoc verbo relinquo, Bartol. in l. illa inſtitutio, ff. de hær. inſt.

Reliquari apud Iuriſconſultos dicitur, qui æs alienum integre non ſoluit, vnde reliquatores vectigaliũ, qui reliqua publico debent, Alc. leg. 4. de verbor. ſignifi.

Reliquum, ſeu reſiduũ aliquãdo

totum

totum admittit, vt l. 2 C. de hær. inſt. Aliqñ nihil addit, ſi nil reperiatur, ff. de hæred. in ſti. l. item quod ſabinus, §. ſed fin. item adde quid veniat re liquorū appellatione. Bar. in l. Offidius, ff. de leg. 3.

Remiſſio eſt cauſæ commiſſæ ad committentem facta miſ ſio. Item qñque ſignat idē qđ indulgentia ſm Specu. & ſic ſumit in tit. de pę. & re.

Renuntiare eſt remittere, vel negare, vnde dicitur. Liberum eſt vnicuique iuri ſuo renuntiare, ideſt remittere ius ſuum, & negare eo ſe, vel le vti.

Renuntiatio propriè eſt rei vel iuris ſpontanea refutatio, & poteſt fieri per illum, ad quē pertinet illud cui renuntiatur aliàs generaliter renuntiatio poteſt fieri per quemlibet de re ſua vel iure proprio, C. de pac. leg. ſi quis in conſcribendo.

Rhenus flumen eſt per Bononiam ſeu Alemaniam currēs ff. de euic. l. Lucius, & inſt. đ re. diui. §. 2 in glo.

Repedare pro reuerti. l. ſi qs ex grege. C. de cohorta. lib. 12.

Repetere propriè eſt reſtituendum petere. Aliquando tamen idem ſignificat qđ iterare, vt in l. repe. de quæſtio. qñque ſignificat recordari, l. quidam de iure, cod.

Repetita die promittere eſt, cū id agitur, vt promiſſio retror ſum trahat, & prius facta intelligat, qđ vulgo dñt, exnūc prout extunc, & econtrario.

Repetūdarū, vide ſuprà in ver. Lex. Iul. repetundarum.

Repignorare eſt luere pignus, l. ſi vt certo, §. nunc videndū. ff. commod.

Replicatio ſecundùm Spec. eo. titul. de exceptio. §. multum, eſt exceptionis factæ excluſio, & ſic eſt quædam exceptio competens actori contra exceptionem rei, & iſtam ſemper opponit actor, & cō tra replicationem, actoris datur duplicatio reo, & iterum contra duplicationem rei datur actori triplicatio, & ſic in infinitum extendere licet, inſtitutione eodem titulo, in principio, de replicatio. vide Ioan. And. per modum ſummæ, in capitulo à nobis, de except.

Replumbare ſignificat plumbum eximere, l. cùm aurum, de au. & ar. leg.

Repræſalia eſt poteſtas pignorandi contra quēlibet de terra debitoris data creditori ꝓ iniuriis, & damnis. De his repræſaliis dicitur de in iur.

& dam.da.cap. & ſi pignora tiones,lib.6.

Repræſentare pecuniam, eſt illam ſtatim,& in præſens numerare.leg.cum.2.§.eam de tranſact.

Repromiſſio eſt promiſſionis iam factæ confirmatio, vide ſuprà promiſſio.

Repromittit qui nuda ſtipulatione ſe obligat.Alcia.in l.ſatiſdationis,de verb. oblatio.

Repudiare eſt ſpernere,reſpuere.vel dedignari.

Repudium eſt renuntiatio ab vxore miſſa marito,vel ecõtra, quia mittens conditioni alterius petit renuntiari. Itẽ dici poteſt repudium quod ſub teſtimonio trium teſtiũ vel à præſenti remittitur. Etiam repudium eſt reſidentium diſcordantia. inde dicitur libellus repudii ſcriptura in qua alter alterius conditioni renuntiat: in libello autem repudii ſcribebantur hæc verba,ſcilicet res tuas tibi habeto, vel res tuas tibi agito, nec tamẽ põt mulier mittere repudium niſi cauſa approbata, vt ſi fortè maritus propter naturalem imbecillitatem minimè coire poſſit, in libello diſcutiendorum ſponſalium hæc verba erant in vſu conditione tua non vtar,ff.de diuor. & rep. l.2. Quæ autem ſit differentia inter diuortium, & repudium,no.ff eo. tit. in rub.

Reputatio ſecundum Plan.eſt compenſatio,vt l. 1.ff.de ſol. vel ſecundum Az.reputatio, i. reſtauratio vel ſecundùm Accur.eſt computatio.

Rex eſt verbum generale,vt ff. ſi cer.pet.l.1.

Res cões naturali iure dñr,quarum vſus omnibus animalibus,eſt cõis,vt aer,aqua, profluens,& mare,& eius littora, ſecundùm Azo.& inſt.de re. diui.§.flumina autem,& ff.de acq.re.domi.l.1.

Res emphyteutica eſt res emphyteuticæ conditioni ſubiecta.ſ.illa, quam eccleſia, vel aliquis dñs dño,& proprietate retenta conceſſit emphyteutæ quãtum ad ſolam poſſeſſionem, vnde ſi hic emphyteuta rem illam in aliam perſonam tranſponere vult, non poteſt tradere eam, id eſt dñium transferre, eo ꝙ ipſe nec habet, nec habuit illud, & ideo alteri dare non poteſt, quia nemo in alium plus iuris transferre poteſt quã ipſe habet, vt in regula nemo plus,de reg.iur.lib. 6.

Res integra dicitur in contractu venditionis, quando res non

non eſt in toto vel in parte tradita, & pretium in toto vel in parte non ſolutum, licet contractus ſit factus, alr ēt dr res integra reſpectu iudicii, qñ lis nondū ſuper tali re accepta eſt, videlicet ante lit. conte. vt in c. ex inſinuatione, de proc.

Res iudicata ſm Azo. eod. ti. dr ſnīa, q̄ finem controuerſiarū pronuntiatione iudicis accipit, vt ff. eod. tit. l. 1. Vel eſt ꝙ condemnatione vel abſolutione contingit. Et addunt q̄dam, ſi nullo iuris remedio ſentētia poſſit retractari, aut lapſis 10. diebus poſſit reformari. Sed hoc nō placet Az. Item res iudicata eſt à iudice eius, qd̄ in iudicio deductū eſt rōne per eum adiudicatio, vt d. l. 1. cum ibi no. Nā ibi notatur, ꝙ res iudicata nō eſt ſnīa, ſed id, quod eſt deciſum pro nuntiatione iudicis Sententia vero eſt diſpoſitio vel pronuntiatio iudicis legaliter declarata, licet ibi gl. videatur hoc ignoraſſe. Ex quo ſequitur, quòd interlocutoria non poteſt appellari res iudicata, quia non capit finem controuerſiarum, licet quandoque, & interlocutoria cauſa diffiniatur. Nec ſententiæ arbitrorū dicuntur res iudicatę, quia nō imponunt finē: Nā ꝑ ſolutionem pœnæ poteſt reſiliri.

Res publicæ dicuntur, quę ſunt omnium populorum, & hominum tantum, vt ſunt flumina, & portus, & quæ ſunt dedicata vſibus populi, vt ſforum, ſtadium.

Res religioſæ ſepulchra ſunt: in quibus homines ſepeliuntur, vt inſtitutio. de rerum diui. §. religioſum.

Res ſacræ dicūtur, quę ritè deo per pontifices, conſecratæ ſunt, vt ædes ſacræ, & alia dona pia, quæ ad diuina myſteria conſeruandá, dedicata ſunt, vt cruces, & thuribula, quæ etiam alienari prohibentur, excepta cauſa redemptionis captiuorum, inſtitut. de re. diui. §. ſacræ res, & in gloſſ.

Res ſanctæ dñr, quę ab omni læſione munitę ſunt, vt muri, & portæ ciuitatis, quæ ideo ſanctæ dicuntur, quia pœna ſanguinis cōſtituta eſt cōtra eos ſeu aduerſus eos, qui aliquid in his, delinquunt violando vel aliud committendo, vel tales res tranſcendendo ſcalis admotis, vel etiam aliquid in eorum læſionem auferēdo, vel quālibet alia ratione occupan

do, vt inſti. de re. diui. §. ſanctæ. Nam ciues R. alia quàm per portas egredi non decet, cum iſtud hoſtile, & abominandũ eſt, nã & Remus frater Romuli occiſus traditur ob id, ꝙ murũ tranſcedere voluit, vnde Lucanus.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Res ſoli eſt res immobilis: vt Inſt. vi bon. rap. §. 1. verſicul. quod non ſolum.

Reſarcire eſt reſtaurare: vñ dr̃ cõpelli debes mihi damnum reſarcire, ideſt reſtituere.

Reſcriptum ſecundum Gof. eſt mandatum principis, quòd ad inſtantiam alicuius, vel aliquorum, ſiue proprio motu, vel ex relationibus abſentium, vel ex ſuggeſtionibus præſentium, vel ad alicuius conſultationem, facit, vel cũ alicui vel aliquibus corpori, collegio vniuerſitati, vel ciuitati aliquid mandatur vel indulgetur, talia enim ius faciunt, non generale, ſed ſpeciale in negotiis, & inter perſonas in quibus, & inter quas promulgata ſunt, vt C. de legat. & conſtitutione, l. ſecũda. Et nota, ꝙ reſcriptum capitur tripliciter. Primò generaliter, & ſic quælibet ſcriptura continens aliquam diſpoſitionem ſuperioris, dicitur reſcriptum, & ſic idem eſt quod ſcriptum, & ſecundum hoc ſi Papa reſpõdeat etiam de iure dicitur reſcriptum. Secundò minus generaliter, vt cõcernit titul. de reſcrip. & ſic eſt ſcriptum ſuper negotio vel negotiis particularibus, alicuius, vel aliquorum, ſiue ſingulorum, ſiue vniuerſitatis, ſiue motu proprio, ſiue ad inſtantiam, ſiue cauſa cognita, ſiue non cognita, à ſuperiore emanãs ſiue aliquid iuris tribuat, ſiue tribuat ſolum exercitium iuris alicui competentis, & ita comprehendit reſcriptũ ad lites, de quo de reſcript. in clem. prima, & ſecunda. Fit autem ſuper literis plerũque ſimilibus, & dicitur reſcriptum ad beneficia, de quo eod. tit. cap. ſuper literis, & comprehendit etiam annotationem, & pragmaticã ſanctionem. Tertiò capitur ſpecialiter, & ſtrictè pro ſcriptura continente diſpoſitionem per quam datur iudex, nec aliquid aliud conceditur, niſi vt coràm illo iudice ius tibi competens conſequaris, & hoc dicitur reſcriptum ad lites. quod datur alicui ad cõfirmationem ſui iuris, de quo

in

In c.ſuper literis,eod. titu.& ſic eſt ſpecies diſtincta à priuilegio(qđ concedit aliquod ius particulare contra ius cõmune)& à reſcripto ad beneficia, qđ magis propriè comparatur priuilegio.

Reſidere in eccleſia ſecundum Goffred. & in eccleſia deſeruire beneficio,& eccleſiæ curam habere,cap.con querente,de cleri.non reſid. parum enim eſt reſidere niſi reſidẽs curã habeat eccleſiæ, in quã beneficium habet, vel perſonarũ,vt in c. qa nonnulli. de cler.non reſi. Debet autẽ reſidere per ſeipſum, non ꝑ vicarium,cap.quia nonnulli ꝑallegat. niſi, in caſibus, vt cũ ex indulgentia,ſpeciali competit alicui non reſidere, vel cum conſuetudo excuſat nõ reſidentem, vel cum eccleſia dependet ex præbenda, vel cum perſona ſine culpa ſua incidit in debilitatem, deformitatem, vel morbũ, vt per ſe deſeruire non poſſit, vel cum neceſſaria profectio imminet,vel etiam voluntaria vtilis tamen, & honeſta,vt ſtudiorum vel peregrinationis cauſa, cum licentia tamen prælati vel conſenſu capituli:vt no.Goffr.in ſum.de off.vi,§. nunc videndum. Sunt ergo clerici non reſidentes,qui in eccleſiis, in quib.intitulati ſunt,nõ faciũt reſidentiam, & ſi perſonaliter reſident, non tamen deſeruiunt beneficio,nec eccleſiæ curam habent.

Reſponſa prudentum ſunt,quę iuriſconſulti reſpondere dicuntur conſulentibus,§. conſtat,& c.reſponſa, diſtinct.2. vnde etiam reſponſa Pauli dicta ſunt. Fuerunt enim quidam prudentes, & arbitrii æquitatis, qui inſtitutiones iuris ciuilis ediderunt quib.diſſidentium lites,& cõtentiones ſopirentur, ſm Iſid.li.6.etymo.cap.14.

Reſtituere eſt retro ſtatuere, hoc eſt rem in eum ſtatum ducere, in quem fuiſſet,ſi nihil,aduerſus quod facienda eſſet reſtitutio, eueniſſet, l. prima §.reſtituas,ne quid in loco publico,& l.reſtituere, de verborum ſignificatione. Proprie tamen reſtituere dicimur quod accepimus, ſecundum Alciat. in d.l. reſtituere.

Reſtituere in integrum. Require ſupra de I.

Reſtitutio, hoc verbũ plenã hẽt ſignificationẽ.l.cũ Prætor.& l.plus,de verb.ſign. ubi Alc.

Reſtitutio in integrum. Re-

quire ſupra in integrum reſtitutio. & datur tàm eccleſię, q̃ minoribus ratione ætatis, quare prioris ſtatus vel iuris rei integratio, quia ſuccurritur per reſtitutionis auxiliũ minoribus 15. annis, & etiam eccleſiis, quæ minorum iure cēſentur, ſemper enim eccleſia debet iure minoris illæſa ſeruari, vt in cap. 1. eodem titulo, & reſtituitur minor vel eccleſia ſiue lędatur, ſiue decipiatur ipſe minor, ſiue tutor, ſiue procurator eius, vel ſi prælatus, ſyndicus, œconomus eccleſiæ decipiatur, nã delictum perſonæ non debet in detrimentum eccleſiæ redundare, in regula delictum, de re. iur. libro ſexto, & ſi reſtitutio fit iure minoris, differt ab ea reſtitutione, quæ fit iure maioris, q͂a prima datur officio iudicis deficiente actione, ſecunda verò habet actionem ſuo iure, ſcilicet vtilem officio iudicis accedente, vt in c. cum venient. de in integr. reſtitut. in gl. verbi reſtituimus. Etiã reſtitutio q̃ſque petitur ubi nulla poſſeſſio poteſt eſſe, vt cùm petitur reſtitutione cõſanguinei, vt in c. cũ veniſsēt eo tit. in glo. in c. in literis, ď reſtit. ſpol.

Retiarius poteſt dici ille, q̃ iacit rete ad piſces capiendos, vt patet in l. ſi iactum, ff. ď act. emp. Sic etiam retiarius dictus eſt alter ex gladiatorib. qui fugientem vel fugam ſimulantem ſequeretur, vt ſrete immitteret, quod genus pugnæ primo à Pithaco Mitileneo vno ex ſeptem ſapiẽtibus inſtitutum eſt, de quo Val. Max in primo, & Feſtus Retiario (inquiens) pugnãti aduerſus Mirmilonem cãtatur . Nõn te peto, piſcem peto, quid me fugis, galle? Interpretatio tamen illa eſt melior vt à rate ratiarum deducamus, quemadmodum à naui nauicularius formatur, l. prima, ff. quod cuiuſque vniuerſi. homin. piſcatores enim communiter ratem habent, quod etiã innuit. Sc̨euo. in l. periculi pretium, ff. de nau. fœno.

Reuerentia eſt honor, qui exhibetur cum pauore. capitu. 2. de officio delegat libro ſexto, per Arch. in capit. decret. de immunita. eccle. & eſt exhibenda patri, & patrono tam viuo, quàm mortuo. l. apud Celſum, §. aduerſus, ff. de doli except.

Reuocare domum eſt allegare, & dicere ſe nõ poſſe cõpelli

eo loco,quo conuenitur ad litem ſuſcipiendam, ſed remittit ad locum,in quo domicilium habet inde dicitur, legatos,qui Romam mittuntur,non debere conueniri ipſis inuitis,ſed habere ius vocandi domum. De hoc vide c.fi.de foro compe.

Reus eſt, qui defendit, & propulſat actionem, vel accuſationem, non à reatu dictus,ſed à re,quæ petitur ab eo præſtanda,vel ſuper qua ipſe impetitur,quia quamuis conſcius ſceleris non ſit reus tamen dicitur quamdiu in iudicium pro re aliqua petitur,vt c.foros,de verb.ſig.ad fi.15.q.3.c.vlt.3.q.11.c.non eſt.Etiam quandoque reus à reatu dicitur ille, videlicet, qui conuincitur criminoſus. cap.1.de re iud i.li.6.vel ſic, Reus eſt ille, qui neceſſariò ſe habet defendere,c. dilecti filii.de exce. & ſic dicitur à re,quam ipſe defendit. c.ſorus.præall.

Reus agitur, vel fit quicunque accuſatur.l.vlt.C.de fide inſtr. Reus autem peragi dicitur,cum condemnetur. l.2. ff.de adulte.

Reus credendi eſt idem,qui creditor.

Reus debendi appellatur ipſe debitor.

Reus promittendi dicitur ille, à quo quis ſtipulatur, & dicitur à re,vel firmitate, quia firmiter, & omnino verum eſt eum obligatum, nã reus ſignificat firmitatem, vt dicit Virgi.voti reus.& Azo. C.de duobus reis ſtipulandi ſum.

Reus ſtipulandi dicitur ille,qui ſtipulatur.glo.inſtit. de duobus reis.

Reus ſatisdandi apud Vlpianum eſt,qui fideiuſſore dato obligatus eſt. Reus verò ſatis accipiendi,creditor, qui ob eius creditũ fideiuſſores à debitore accepit.l.qui hominem.§.quidam. de ſolut.

Rex vel Imperator poteſt quilibet dici in domo ſua,vt in c. duo ſunt Ioan.And. in c.venerabilis,de elect.

R ante I.

Rigor iuris quandoque ponitur pro ſolemnitate,& ordine iuris communis habitu reſpectu ad reſcriptum Papæ: c.ſuper literis de reſcrip. Secundò ponitur pro auſteritate contraria diſpoſitioni, aliàs diſpenſationi, & miſericordiæ, & ad alio

rum terrorem inducta. Tertiò pro ſtricto ordine iuris communis,& ſic ſumitur in c.ſi clericus.de foro compet. & not.gloſ.in c.vt conſtitueretur 50.diſt.

Ripa propriè eſt flũminis,ſicuti littus matris.§.1.Inſt.de re diui.Ripa autem ita rectè diffinitur,id quod flumen continet naturalem rigorem curſus ſui tenens. l. j.ff.de flum.

Riparenſes in l.contra C. de re mil.intelliguntur milites, q̃ in imperii limitibus excubabant aduerſus Barbaros, puta in ripis Danubii ad tuendas Pannonias aduerſus Sarmatas.

Ritè,req. ſuprà. in ver.Recte.

Riuus dicitur locus per longitudinē depreſſus, de quo aqua decurrit.l.1.§.1.ff.de riuis.

Riuales ſunt,qui per eundem riuum aquam deducunt.l.1.§. ſi inter riuales. ff. de aqua quot.& æſtiua.& cap.horrendus.32.q.5.vbi no. quod ēt riuales dicuntur,illi qui exquiſita libidine cum eadem muliere conſuetudinem habēt.

Rixa ex litibus & contentione naſcitur.l.ſeruus.ff.de act. & obliga.& eſt inter duos.l.prętor ait cuius.§.1.ff.vi bono. rap.& l.ſi non conuitii. C.de iniu.

R ante O.

Robur, eſt debita proportio omnium ſuorum membrorum,ſecundum Aegid.de regimine prī.c.13.& hetur iuſ. de donatio.§.perficiuntur,& de tranſact.c.1.

Rhodos inſula eſt, in qua antiquitus vſus mercatorū fuit,& ĩde dn̄r leges Rhodię, vt no. ff.ad l.Rhod.de iac.

Rodius eſt genus piſcis,cuius sãguis valet ad tingendum veſte,ut in C. de veſti. olob. & deau.lib.11.

Rogo capitur quandoque pro præcipio 11.q.3.rogo.quamuis qui exhortatur mandatoris operam non fungatur. ff. de his,qui notan.infamia . l. ob hæc verba.

Rogare interdum eſt interrogare.l.2.ff.de adopt.

Rogus,vide 23.q.8. conuenior ſuper ver.buſto. vbi gloſſ. q̃ buſtum dicitur, cum res eſt exuſta,rogus eum comburitur,pira eſt congeries lignorum ad comburendum,vide ibi Arch.

Roma eſt communis patria. l.Roma.ff.ad munici.& in c. expoſuit.de dila . ſecundum Inn.& c.vlt.de fo. competē. vbi dicitur, Roma mater. & magi-

magiſtra omnium eccleſiarũ c.baſilicas.de conſe.diſtin.Et quod dicitur. Vbi Papa, ibi Roma. ſecundum Inno. in c.ego enim, de iureiu. dici Lud.de Roma. pro hoc non eſſe in mundo aliquem tex. licet multi multos allegent. Et de præeminentiis Papæ, vide per Bal.in l.reſcripta.C. de preci.impe.offe.

Roma in iure interdum accipitur pro Conſtantinopoli, vt in l.1.§.Romam.C.de ve.iu. enu.

Roſtrum dicitur forus cauſarũ, vbi cauſæ tenentur, vel tractantur.

R ante V.

RVbrica eſt qua legum tituli & capita notantur à terra rubei coloris,& minio proxima.Quæ aliquando generalior eſt nigro.inſt.de iuſtitia, & iure in gl. rubricæ.

Rudera ſunt ea, quæ eiiciũtur domibus diſcuſſis, vel à domo mundata cum ſcopis,vel fragmenta lapidum, vel demolimenta cæmentorum, vel folia,fauillæ,pulueres.

Rumor ſecundum Spec. de notorio crimine, eſt particularis aſſertio,vel inſinuatio ex ſola ſuſpicione & incerto autore proueniens c.ſuper eo. de eo qui cog. conſang. vx. ſuæ,& hic minus probat quã fama, quia fama eſt communis aſſertio,rumor verò cum pauci aliquid non tamen publice dicunt, & ideo non probat, ſed ſolam ſuſpicionẽ & præſumptionem inducit.

Ruptum intelligitur quod quo quo modo corruptum eſt. Vnde non ſolum facta, ſed etiam uſta,ſciſſa,colliſſa,effuſa,& quouis modo perẽpta aut deteriora facta, hoc verbo continentur.§.Capite. Inſti.de l.Aqu.

Ruſtica prædia.Require ſuprà, Ruſtica.

Ruſticani ſunt iidem, quod ruſtici.C.de ruſt.li.11.Et ruſticitas ſæpe ĩ iure noſtro ſumitur pro ſimplicitate & imperitia,vt l.2.ff.ſi quis in ius voc.non ie.

Ruſtici, qui dicantur,docet pulcherrimè Bar.in l.conficiuntur de iud.cod.

Rurſus, ideſt iterum vel quotieſcunque, & ſignificat prout ſignificatum propriũ, vel aliud medium ſignificare declarat, verbi gratia, teſtator reliquit alicui decem, & ſi perdiderit rurſus ei reliquit, dicit tex.ꝙ non amplius quã ſemel poſtquam ꝑdiderit,eſt

iuuandus. Et ſic dictio rurſus aliquando verificatur in vna vice. l. fideicommiſſa. §. ſi qs ff. de leg. 3. Ratio, quia niſi ſic ſignificaret, hæres grauaretur ſæpius nouam quantitatem præſtando, quod nõ eſt veriſimilẽ teſtatorem voluiſſe, &c.

Ruta cæſa ſunt quæ cæduntur, vel eruuntur. ff. de act. emp. l. fundi. §. ſi ruta.

S ante A.

SAccarius autore Budæo dicitur qui ſaccis geſtandis victitandi.

Saccularii dicuntur, qui veritas artes exercentes ex ſacculo partem ſubducunt, & partẽ ſubtrahunt vel diſtrahunt, ut ff. de extra. cri. l. ſaccularii.

Sacra quæ ſint. Req. ſuprà, res ſacræ.

Sacra annotatio dicitur reſcriptum, qđ Imperator proprio mentis motu alicui indulget conſtituens ẽm preces illius aliquid fieri vel non fieri. Vide ſup. reſcriptum.

Sacra ſcriptura continet ſolũ libros veteris, & noui Teſtamenti, & non alios, & ratio redditẽ in c. qs neſciat. 9. diſt.

Sacer locus dicitur, qui rite per Pontifices conſecratus eſt. l. in tantum. & l. ſacra loca. ff. de re. diu. & inſt. eo. tit. §. ſacræ. & differt locus ſacer à ſancto, vt colligitur in gloſſ. l. 2. §. interdicta. ff. de interd.

Sacrum oraculum dicitur reſcriptum Imperatoris quod orãdo quis impetrauit, vel eſt idem quod reſcriptum, vt ſupra, de litera R, in verbo reſcriptum.

Sacerdos, hoc nomine intelligũtur quandoque inferiores, & nomine clericorum ſupe riores, & componitur ex dictionibus Græca, dos. i. datio, & Latina, ſacer, vt 21. diſ. cleros, ſicut. n. Rex a regendo ſic ſacerdos à ſacrificando dictus eſt. Et ſacerdotes Gentilium dicebãtur flamines, quaſi filamines, a filo quod gerebant in capite in ſignum ſacerdotii, & aliqui fuerunt ꝓtoflamines, vt in c. cleros, præal.

Sacerdotes in diuinis eloquis aliquando dii, aliquando angeli vocantur, & regib. ſunt honorandi, non iudicandi, dicente Conſtantino Imperatore, Dignum nõ eſt, vt nos iudicemus, deos, 11. q. 1. ſacerdotib. Etiã ſumitur ſacerdos quandoq; in malo. C. de mal. & math. l. nullus ariuſpex vbi ponitur pro incantatore.

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum

gnum. Et qualiter differant ſacramentum,ſignum, ſacraficium,& myſterium probatur. 1.q.1.multi,de conſecr. diſtin 2 c.ſacrificium, & c.ſignum

Sacramenta eccleſiæ ſunt ſeptē duo voluntaria,& quinq; neceſſaria,no .gl. in c.veniens, de tranſa.

Saerarium eſt locus,in quo ſacra reponuntur.l.ſacra loca. §.1 .ff.de re.diuiſ.dic, ꝙ eſt illa pars quæ eſt ꝓpe altare,in eua ſunt clerici ad celebrandum ꝑ ꝑ ſacramenta quæ ibi conficiuntur,& quia in altari maiori(cum ſoleat eſſe ſacrarium)includuntur reliqæ de conſe.eccl,vel alta per totum Doc.in c.j.in gl.2.de vi. & ho cle.

Sacrificiū dr̄ quaſi ſacrū factum quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam Dominicæ paſſionis j q. 1.c. multi.

Sacrilegium de iure ciuili eſt cum ſacrum de ſacro tollitur l.4.ff.ad l.Iul.pecu.& l.aut facta.§.locus.ff.de pœn. & C. de crim.ſacril.per totum. De iure canonico q̄d ſit, vide c. ſi qs cōtumax.§.ſacrilegiū.iū iūcto.c.ſeq. 17.q.4 vide Alb. in ſuo dictionario, in dictione ſacrilegium, & ſuprà in ver.crimen ſacrilegii.

Sacrilegiū dr̄ quaſi ſacrū lædēs, vel ſacrū legēs.i. furans, de quo 17.q.4.ꝑ totum,& maxime in c.qſqs.ad fi.Et eſt crimē mixtū,vt ſuprà dictū eſt de crimine,vide bonā.gl. ī c. ſūt q opes. 17.q.4. vbi danī deſcriptiones ſacrilegii,& pœna cōmittētis ipsū,& melius in c.ſacrilegiū.ea.q.in gl. 1.

Sagmina ſūt q̄dā herbæ, q̄s legati populi Rom.portabā interlocutores pacis, q̄a nemo illas herbas portātes lædebat,ſicūt legati Græcorū ſolebāt ea,q̄ uocanī cerycia ferre.ff.de rerū diui.l ſanctū.

Sagum,militare ac bellicū geſtamētū fuiſſe cōſtat eſt alio qui ſagō genus ſtragulæ veſtis haud diſſimilis cilicio, in qua ſigñatione frequētervtūtur Trāq.Pli.& D.Hier,Vlp. uerò noſter enumerat ſagū inter ueſtimēta familiaria. l. ueſtis,de au.& ar.leg.A ſago ſagarius deriuat̄.uñ ſagariane goriatio,ī l.cū duob.ꝓ ſocio.

Salariū ē uectigal domiciliorū dictū quaſi ſalariū à noīe ſolū,eo ꝙ reddit,& impēdit ꝙ ſolo noīe pēſionis.Alias ponit ꝓ pmio.uel ꝓ mercede laboris,& ꝓ remunerōne,ut ſalarium aduocatorū. l. ſalariū.ff.mād.quādoque ꝓ ſolatio

tio.l.iubemus per hac. C. de erog.mil.anno.aliquando ꝓ expenſis, l.ſi cum dotem.ff. ſol ma.aliquando pro honore ex parte eius cui debet, l.ſi remunerandi. ff. mand.

Salgamum, ſecundum Hug. eſt idem quod culcitra,dictũ à ſaluo vel ſalica, & gamos nuptiæ, vel gama mulier, quia maxime propter talia fiunt culcitræ.ſ.maxime propter mulieres,vt in rub.C.eodem tit.lib.12.

Salgami appellatione ſecũdum Alc.venit oleum, butyrum, & eiuſmodi eſculenta ad cõdiendum, & alia ad quotidianos vſus neceſſaria, cuiuſmodi ſunt ligna.

Salientes autore Budæo,capita ſunt fiſtularum,atque etiam ipſæ tubulorum fiſtularũq; ſcaturigines.

Salinaria dicuntur ea, quæ dantur pro ſale. Etiam dicuntur portoria,Require ſupra, portorium.

Salinæ,locus vbi fit ſal. l. 1.qđ fit cuiuſque vniuer.nomi.

Saltus,tus,tui, eſt denſitas altarum arborum, & dicitur nemus raras habens arbores, vbi feræ,canes, & peratores ſaliunt, vnde. Eſt nemus ſaltus, ſalientis dicitur actus. Et dicitur à ſallo ſalis,eo, ꝙ exiliat in altum, & in ſublime conſurgat.ſecundum Iſi. li.14.c.6. & inde venit fundus ſaltuenſis. C.de fun. pa. & ſaltuen.lib.11. Etiam dicũtur talia loca viuaria & foreſtæ,vt in cle. ne in agro de ſta.mon.Eſt duplex ſaltus. ſ. hybernus,& æſtiuus.

Saltuarius,vide in uerbo,Topiarius.

Saltuenſes dicuntur conductores prætorum, coloni verò prædiorum. l.4. C. qui mil. non poſſunt.& l.3. & §. ſaltus.ff.de acq.poſſ. & l. creditor.ff.de act.emp.

Salubriis dicitur quaſi ſalutis vber, ſecundum gl.in clem.dudum,de ſepul.

Saluianum interdictum. require ſuprà,in ver. Interdictum Saluianum.

Saluo eſt dictio modificatiua, & reſeruatiua præcedẽtium, gl.ſing.in l.item Labeo.ꝭff.familiæ hercifcun.

Samaritanus & Sarracenus differunt,vnde Sarraceni ſecundum Gof. dicuntur illi, qui nec vetus, nec nouum recipiunt,Teſtamentum, qui nõ ab Agar ancilla Abraheæ,de qua fuit eorum origo,vocari voluerunt Agareni, ſed potius à Sarra vxore eius libera ſe Sarracenos vocant. Tamẽ

ſunt

ſunt quidam inter Sarracenos Samaritani vocati à Samaria ciuitate, qui receperũt quinque libros Moyſi, ſed Prophetas reſpuerunt, quia illos reſpuerunt, ideo dicitur, ꝙ coniunguntur Iudæi Samaritanis.

Sanctæ res. Require ſuprà, Res ſanctæ.

Sanctum dicitur, quod defensũ, & munitum eſt ab iniuria hominum, vt ff. de rer. diui. l. ſanctum, vnde Iuſtinianus dictus eſt vir sãctus. i. firmus & virtutibus munitus. Martianus autem vnus ex autoribus legum ait, ꝙ ſancti dicuntur a ſanguine quaſi im molando ſe ad effuſionem ſanguinis Deo. Aliàs a ſag minibus ſanctus dicitur, qđ nomen herbas ſignificat, quas ſolebant portare legati populi Romani, ne, quis eos violaret. ff. de rer. di. l. ſanctum. Sic ſancta dicuntur quæ neque ſacra, neque prophana ſunt. Sic leges dicuntur ſanctæ.

Sanctio dicuntur propriè illa conſtitutio, vel lex contra, quam ſi facto fuerit pęna irrogatur, & imponitur, ut no. 3. diſt. in ſum. & capitur quandoque late, vt in procemio clem. Ioan. And. in ver. ſanctio.

Sanctio quãdoque dicitur quælibet Imperialis conſtitutio vel inſtitutio, quandoque dicitur totius iuris collectio. Et ſumitur etiam ſtricte pro onſtitutione pœnali vt no 3. diſt. in ſumma.

Sanctio Imperatoris eſt cui pęna ſanguinis additur.

Sanctio pragmatica. Require ſupra p.

Sapa muſtum dicitur vſque ad tertiam partem, vel vt quidam volunt, vſque ad dimidiam decoctum. l. quæſit um eſt, in §. cellarium. ff. de fundum inſtru. vas (iniquiẽs) æneum in quo ſapa conquetur.

Sapientia eſt de diuinis, ſed ſciẽtia de mundanis.

Sarcinator, vel ſartor eſt ille, qui nouit artem ſarciendi, & ſuendi veſtimenta, & dicitur a ſarcio. Et differunt ſarcinator, & fullo, vt no. inſtit. mandati in fi. in gl.

Sarcophagus eſt locus, uel tumba in quo ſepelitur defunctus, & dr̃ a ſarx, ſarcos, qđ, ẽ caro & phage in Gręcè ideſt comedere Latinè, quia ibi caro hominis comeditur uermibus.

Sarculus eſt inſtrumentum cũ quo ramus abſcinditur, uel aliqipuà

aliquid aliud,& cardones & herbæ inutiles exciduntur,& euellũtur,quæ naſcũtur inter bonas.Eſa.c.7.Omnes montes in ſarculo ſarciuntur,& 1 Reg.13.in fi.ſm Io.Andr.in proœ.cle.in verſ.ſarculum.

Sartarecta dicuntur opera publica, q̃ locãtur,vt integra p̃ſtẽtur,vide Budęum,in l. hactenus. ff.de vſuf. in ann. ad pañ.

Satis accipere correlatiuum habet ſatiſdare,vnde ſatis acceptio dicitur ſtipulatio,quęita obligat promittentem,vt ex promiſſores quoque ab eo accipiantur ideſt, qui idem promittant.l.5.de verb.obli.

Satisdare eſt ſecuritatem per fideiuſſores dare. ff. qui ſatiſ. cong.l.1.Vel ſecundum Az. eſt alicuius implere uoluntatem.

Satisdatio eſt cautio fideiuſſoria.vel etiam iuratoria ſi fideiuſſorem quis dare nõ poſſit require ſupra Cautio.

Satisfacere quid ſit, patet in l. 1.præal.& ff.de pig.act. l. ſi rem alienam.§.omnis & ſatisfactũ intellr̃ qualitercũq; ſatisfiat.ff.qui. mo. pig. vel hyp.ſol.l.itẽ liberatur.in pri. & ff.de pig.l.ſi rem præal.§. ſi ſatisfactum.

Satyra lex, require ſupra in, ver.lex ſatyra.

S ante C.

Scapha,eſt parua nauis.l.ſcapham.ff.de euic.

Schaphina genus eſt cinguli. l. quintus.§.fi.ff.de aur.& arg. legat.

Imò vero illic legitur ſcaphia in numero plurali a ſingulari ſcaphium,quod ſignificat, vas mulierum ad alui excrementa ſuſcipiendum.

Scapula & cuculla veſtes ſunt monachales, in auth.de nupt.§.ſancimus.

Scena ſecundum vnam ſignificationem eſt obumbratio, vel velatio in theatro, vel alio loco, in quo hiſtriones mimi,vel ioculatores ſiue comędi ludos ſuos exercent,& ſic videtur accipi. C. de ſpecta.ſceni.& leno. lib.11.Idẽ verbum habes.ff.de his, qui no. infa.l.2.§.ait prætor. & 33.diſt maritum,ibi exponit Arch.

Scenicæ mulieres.i. proſtibularię vel meretrices.Et dicũtur ſcenicæ mulieres,quæ in ſcena.i.loco turpi,vt proſtibulo ſtant,à ſcena.i.theatrali inũbrationetvel ſpectaculo. circi,vbi conſueuerunt tales p̃ſtare.ff.de inf.l.2.

Scæuæ dicuntur qui promptiorem & expeditiorem habet ſiniſtram manum quã dexteram.l.qui clauum.§.itẽ ſciendum.de ædi.edic.

Schedia græcè, latinè dicitur ratis, de qua dictione dictũ eſt ſuperius loco ſuo.

Schema.i.eſt ordo iudiciorum in authe.de iud. in princ.vel ſchema.i.eſt ſententia, eodẽ tit.§.1.aliquando ſchema .i. eremodicium,no.in authen. qua in prouin. C. vbi de cri. agi.oportet.Aliquando accipitur pro tit.pro ſoluto. in auth.de eccle.rerũ alie.§.pẽ.

Schiſma ſecundum Goſ.eſt illicita diſſentio,diuiſio vel diſceſſio eorum,inter quos vnitas eſſe deberet.Vel ſic.Eſt illicitus ab vnitate eccleſiæ, vel ab vniuerſitate diſceſſus. Et dicitur à ſciſſura,quia per ſchiſma fit ab vnitate ſciſſura.24.q.1.ſchiſma, & differt ab hæreſi,quia hæreſis ĩ pri. ſui habet peruerſum dogma ſed ſchiſma in fine fingit aliquam hæreſim vt rectè ab eccleſia videatur receſſiſſe, vt dicit Hier.24.q.3.hr̃ſis.Et ſic ſchiſma & hereſis differũt ſicut genus & ſpecies, quia omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus,& non econuerſo niſi durauerit.

Schola dicitur ſocietas ſcholarium,vt locus in quo diſcũt aliqui,vt ſcholares, vt ſciant ſcientiam,& prudentiam,alii militia,vt tyrones, vt C.de pri.ſcho. li. 12.nam ſchola græcè eſt vacatio latinã.

Scholaris eſt perſona vacãs ab humanis negotiis ſcholaſticis dedita diſciplinis.Et dicitur à ſchola græcè.i. vacatio latine,& ares virtus,quaſi virtutibus vacans.

Scholares etiam appellantur militantes in ſacro palatio Imperatoris,& in hoc ſẽſu accipiunturr ſcholares in tit.de priu.ſcho.lib.12. C. nã & ſchola militum dicitur,autore Vegetio.

Scientia triplex eſt, eminens mediocris, & ſufficiens. Eminens dicitur illa, per quam quis ſcit difficillimas quæſtiones explicare, & diffinire in promptu ſine reuolutione librorum. Mediocris uerò per quam quæſtiones difficiles decidit cum reuolutione librorum. Sufficiens autem eſt legitima requiſitam ſecundum qualitatem officii ſeu beneficii ſm Inn.& Abb.in c. cùm in cunctis,nume. 4. de elect.

Scĩa quadriuales sũt, vt muſica, aſtronomia, geometria,&c.

inſt.vt ſupra.

Sciſſere idem eſt quod ſtatuere ſeu decernere, propriè autẽ plebs ſciſſere dicebatur, populus verò iubere. Hinc plebiſcita, i. plebis decreta.

Sciſſarii truncarii, & oratorii idem ſunt.

Scita ſunt ea quæ plebs tantũ conſtituit, & vocantur ſcita, eo quòd plebs ea ſcit, & ſciſcitatur ſeu rogat, vt fiant. ſm Iſid.lib.6.

Scoparii ſerui qui domum ſcopis verrunt ac purgant. l. inſtrumenta. de fun.inſt.

Scribæ cenſuales ſunt qui ſcribunt cenſum, C. de tab. in rub.lib.12.

Scribæ logographi ſecundum Acc. dicuntur qui publicis rationibus ſcribendis deputati ſunt nam logos græcè rationes publicas dicimus latinè graphos ſcriptura. Hi ẽt inumerarii appellãtur, vt C. de ſuſcep.præpo. & arca. l. duos.lib.x.

Scribæ tabularii ſecundum quoſdam olim creabantur ad ipſ triennii ad ſcribendum publica ratiocinia prouinciarum ſeu ciuitatum, ſecũdum Acc. C. eo.tit.in rub. li. 10. Et propriè ſunt illi, qui ſcribũt nominatos ad munera, & honores, & tributa ſoluta, & dicuntur tabularii, quia publicis inſtrumẽtis præsũt in ſingulis ciuitatibus, & hi appellantur librarii, vt ff. de regulis iur. l. ſi librarius, & tabelliones, & vt in auth. de tabellio. collatio. 2. & ſic poteſt accipi. C. de bo.lib. l. ſi quis §. j. licet, & aliter ibi exponatur. Aliàs ſcribæ dicuntur, qui circa principes vel alios magnos iudices ſunt deputati pro actis & geſtis conficiendis. Hi quoque vocantur ſcriptores notari libellenſes pragmaticales, epiſtolares exq̃ ſtores vt C. de app. l. præcipimus. & l. in offerendis.

Scriniarii, & ſcriniorum memoriales idem ſunt, & magiſtri ſcriniorum etiam ſcriniarii appellantur tabelliones, vt in c. ad audientiam. de pſcriptio. in gl.

Scrupuloſitas. i. nimia ſubtilitas. l. poſthumus in prin. ff. de iniuſto teſta, Aliquando, id eſt damnum, no. in gloſſ. §. quia verò leonis. in auth. de non alie. & in l. fi. C. de neceſſ. ſer. hære. inſt.

Scrupulus eſt 24. pars vnciæ tres ſcrupuli faciũt drachmam, octo drachmæ faciunt vnciam. l. 1. C. de metal. & metall. li. 11. & vide ibi Bar.

Scrupu

Scrupulus ēt quandoque accipitur pro ſolicitudiue & dubitatione.l.3· C. interd. matri. ducta metaphoricà ſignificatione à ſcrupulis, i.minutis lapillis,qui inſilientes in calceos pedes magna cum moleſtia premete ſolent.

S ante E.

SEceſſus,locus à turba & tumultu ſeparatus.l.ſi cū dies. de recep.arbi.

Secretarium in l.2,C.de proxi. ſac.ſcri.pro aula, in quam iudices conueniunt ad ius reddendum.

Secundæ nuptiæ dicuntur,cum aliquis cum aliqua ſecundò nubit,& ſunt omnes nuptiæ quę ſequūtur primas nuptias ſiue ſint tertiæ,ſiue quartæ, & ſic de aliis.de hoc C.de ſecundis nup.in rub.

Secūdicerius olim dicebatur, qui ſecundum locum obtinens,ſcriptus erat ſecūdo loco in matricula notariorum, vt C.de primice. & ſecundice.l. 1. & 2.li,12.

Secundus hæres appellatur hæres ſubſtitutus.l.precib.C. de imp.& aliis ſubſti.

Securus dicitur qui ſine vlla cura eſt quē alioqn Iuriſc. uocare ſolēt ſupinū.i.ſoc ordē, & deſidem.i.plurimū.de iur. & fac.ign. Securum ēt dicimus,cui vel pignore vel fide iuſſione cautum eſt l.habere.§.cantum.vbi Alc.de ver. ſign.

Sed,quandoque capitur aduerſatiuè & aduerſatur in iure. Quandoque autem adiuncta copula aduerſatur etiam in facto.ff.de pet.hære.l.ſed, & ſi.in prin.cum gl.impropriatur tamen,vt in l.2.in fi,ff. ſi quis cau.vbi quando cum copula ponitur, vt dicēdo,ſed & i.aduerſatur ad factum. i. nō ad ius,imò ſignificat idētitatem iuris,& ſumitur illud ſignificatum ex copula,quæ copulat nomina,& nō factū ſequens cum præcedenti, q̄a non poteſt,cū ſit factum diuerſum copulat ergo quo ad ius.Quando autem ſine copula ponitur cum conditione ſi vel ſine ea tunc ſimpliciter ſignificat aduerſatiuè quo ad factum,& quo ad ius,vt in l.ſed & ſi, præall.ſimiliter in l. 2. in gloſſ.ſuper verbo fortius.ff.ne q̄s eū, q̄ in ius vo.vi.exi. Signāt ergo dictio ſed,aduerſatiuè ſimpliciter vel tātū ad factū,prout ſignificatū ſuum vel aliud declarat vel concludit.

Sedicio dr̄ quaſi ſeorſū itio, q̄a

In diuerſum vadunt alioſq; trahunt, vel a ſedo ſedas, per contrarium, vt dicit gl. I. rub. C. de ſeditioſis. Et dicitur ſeditio quietis publicæ turbatio. C. eo. ti. l. 1. & 2. de hoc not. 45. diſt. ſeditionarios. & ibi per Arch. & Ioa. Andr. de immuni. eccle. c. decer. lib. 6. Et tales concitantes ſeditionẽ puniuntur pęna capitis, vt no. in l. denunciamus. C. de his, qui ad eccle. confug.

Sedularium, quæ vox habetur in l. 4. de ſupellecti. lega. quidam interpretantur ſellam ſeu lecticam.

Sella, idem quod ſedes. Pau. in l. qui ſella. de ruſti. præd. accepiſſe videtur pro ſede, in qua ſedet qui vehitur lectica.

Semeſtre eſt tempus ſex menſium, & duo ſemeſtria faciũt annum, vide inſt. de exc. tut. § item diuus. in gl.

Seminariũ locus eſt ſubactus, in quo ſemina i. ſurculi, vel vitium vel aliarum arborum panguntur, ut cum ad certã quantitatem excreuerint, vt vinetũ pomarium, arbuſtum vel tranſplantentur.

Semis colligitur ex ſex vnciis, & eſt dimidia pars aſſis, & dr̃ quaſi ſemias. C. de meta. l. hac lege. li. 12.

Seminecis. i. ſemi mortui, vt in l. qui indignum. C. de teſta. vbi dicitur. Non ſunt neceſſaria obſeruari momenta verborum, quæ ſeminecis & balbutientis lingua profundit.

Semita. i. via l ſi ex plagis. ff. ad l. Aqu. c. ad audientiam. de homicid.

Semper. id eſt omni tempore, & omni caſu. l. ſemper. ff. de iur. immu. & no. l. 1. ff. ſol. mat. & denotat continuationam, vt inſt. in proę. ibi, ſemper Auguſtus. & l. 2. in fi. C. de epiſco. & cle. Aliquano hæc dictio ſemper, ſubauditur à iure. l. iuriſgentium in prin. ff. de pac. Aliquãdo, ſemper fieri dicitur, quod fit horis debitis & ordinatis, & ita exponitur in c. ſi laicus. 31. diſ. Aliquando ſemper. i. in perpetuum l. fi. ff. ad l. Pompe. de parricid. Aliqñ ſemper idest ſine temporis præfinitione. §. appellantur. inſt. de excep. & l. in cognitione. ff. ad Syll. Aliqñ denotat animi motũ Iuuenalis. Semper ego auditor tm̃. Et de ſua expoſitione vide Spec. in tit. de reſt. in integ. §. 54. circa mediũ. & ꝑ Bar. & alios, doct. in d. l. 1. ff. ſol. mat.

Senatores dñr magiſtratus populi, quaſi ſeniores, nã ſecũd. Az. leges prius fiebant à populo

pulo eiuſque interuētu ſed quia aucto populo cœpit difficile conuenire in legib. codēdis, iō elegit populus cētū ſenatores, vt C. de peti. hære. l. vlt. vt ipſi vice populi cōſulerentur, & quicquid ſtatueſent lex eſſet. Senatores sūt qui à patritiis & conſulibus vſque ad viros illuſtres deſcē derunt. & hi ſolebant dicere ſcententiam in ſenatu, quare etiam conſulem romanum vocamus ſenatorium magiſtratum, vt ff. de ſena. l. vlt. & inſt. de iure nat. gen. & ciui. §. lex eſt. Senatores etiam dici debent ſenatorum filii, & nepotes ex filiis nati, non autem nati ex filiab. vt l. liberos. ff. de ſenato.

Senatus eſt cætus ille honeſtiſſimus ſenatorum, qui centū erant numero, vt dicit Az. ff. de legi. & ſena. conſul. & pariſicatur ſenatus priucipi, vtputa cū habeatur vice populi, & ante imparorem per populum, & poſt imperatorē ꝑ principem conſtitutus fuit ſenatus, vt ff. de orig. iur. l. 2.

Senatuſconſultum eſt qđ tantū modo ſenatores habito conſilio populi conſulendo decreuerunt, ſm Iſi. li. 5. Et not. ꝙ multiplex eſt ſenatuſconſultum, vt infrà patet.

Senatuſconſultum Aproniană aliàs Sempronianum, omnibus ciuitatibus fideicommiſſariam hæreditatem iubet reſtitui, & in ea, & ad eam oēs actiones transferri.

Senatuſconſultum artificianū, aliàs artificulianum, eſt quo cauetur, vt præſides prouinciarum cognoſcat in prouinciis de libertate, licet hæres non ſit illius prouinciæ.

Senatuſconſultum Claudiană ſtatuerat, ꝙ mulier libera ſeruili amore capta, ſi ei denuntiatum eſſet à domino ne cō miſceret ſeruo ſuo, & iudex ſuper ea cauſa admonuiſſet, nec ipſe acquieſceret, ſubſtātiam ſuam & libertatē amittebat, & fiebat ſerua uel ancilla domini denuntiantis, quod, quia viſum eſt miſerabile, & indignum, ſublatum

Senatuſconſultum Damaſianū dr, quo cautū eſt, ſi abeſt ille iuſta cā q libertatē dēt, & hoc ꝓnūtiatū ſit, ꝙ per idē libertas ei cōpetat, ac ſi ab ipſo directe data etiam.

Senatuſcōſultū Domitiani tꝑibus factū ē quo cautū ē, vt q ꝑ colluſionē igenuus iudicatus eēt, cū eſſet re vera ſeruus fieret ſeruus eius, qui colluſione detexiſſet.

Senatuſconſultum Fauianum in

Senatuſconſultum Orficianum ad ſucceſſionem matris inteſtatæ filias,vel filios legitimos de vulgo quæſitos vocat,niſi mater ſit illuſtris cuius filium nominare ſpuriũ ſatis eſt acerbum.

Senatuſconſultum Pegaſianũ ſtatuit, vt quando ſcriptus hæres rogatus eſt totam hæreditatem vel pluſquam dodrantem reſtituere alicui, liceat ſcripto hæredi totius hæreditatis quartam partem retinere,quo caſu onera hæreditaria ſuſtineat inter ſe, & illum, cui hæreditas reſtituitur,inter quem & ipſum cui hæreditatem reſtituit, ſtipulationes ſolebãt interponi,vt communicent pro rata parte lucrum & damnum.

Senatuſconſultum Piſonianum vult,vt ſi pœnæ obnoxius ſiue ſeruus veniſſet. quando animaduerſum ſit in eũ precium vendiior præſtet emptori.

Senatuſconſultum Plautianum de liberis agnoſcẽdis loqtur, q poſt diuortium eduntur, p hoc pmittit mulieri ſi putet ſe pgnãtẽ denũtiare marito ſuo infra 25. dies,uel 30. poſt diuortiũ ꝙ niſi maritus cuſtodes miſerit,aut cõtrariũ nũtiauerit ex ſe eã nõ eſſe p gnãtẽ, cogat partũ agnoſcere tãquã ſuum. Si verò ipſa oppreſſa fuerit, nullum huic partui generat præiudicium

Senatuſconſultũm Syllanianũ & Claudianum punit ſeruos capite,qui dominis ſuis cum vocarentur,omnimodã opẽ vel auxiliũ in quãtũ potuerũt nõ tulerũt vel impẽderũt,cũ ipſi hoc viderẽt & audirent. Et ponit edictum, in quo prohibetur teſtamenta aperiri recitati vel hæreditates adiri ſub certa pœna ante queſtionẽ adhibitam de morte defuncti, & contra facientib. pœnam imponit, ut l.ſi quis in graui. §.ꝙ autem. ff. eodem.

Senatuſconſultum Tertullianũ quo cauetur matri non auiç de ab inteſt.ſucceſſione deſcenda,vt mater ingenua triũ liberorũ ius hẽns,ſi libertina quatuor filio ſuccedat defuncto nõ exiſtẽtib.legitimis liberis vel emancipatis,nec à patre nec à matre defuncti, ſed nouo iure & ſi ſolũ vnũ peperiſſet,ſiue ſit ingenua,ſiue libertina,idẽ ius verſatur. Vel Senatuſconſultum Tertullianum dicitur cũ matres vocantur ad hæreditates filiorum,vt inſt. de ſenatuſc. Tertul.per tot.& not.in l. 1. ff.cod.

ff. eodem tit.

Senatuſconſultum Traianum, alias Caruianū, ſtatuit ſi iter plures hæredes infans ſit qui fari non poſſit, & ipſi rogentur ſeruum manumittere, nō ideo libertas intercidat, quia fari non pōt infans, nec ſeruum poteſt vendere, ſed eſtimatis partib. ſeruum manumittant ſalua portione infantis.

Senatuſconſultum Trebellianū à nouo iure incrementum, & formam hanc accepit, vt excluſio ſenatuſconſulto Pegaſiano liceat hæreditatem, reſtituenti quartam partem retinere inter ipſum & fideicōmiſſarium pro rata portione diuiſis actionib. contra commnnē ſtipulationē, & ſi totam hæreditatem volens reſtituerit, ad eum, & in eum oēs trāsfert ſtipulationes.

Senatuſconſultu m Turpilianū quo ſtatuitur ne quis publici iudicii crimen intētās, ab accuſatione publici criminis cā ordinata. i. poſt in ſcriptionē & fideiuſſionem datam, reſiſtat abolitione non impetrata.

Senatuſconſultum Velleianum inductum eſt in fauorē mulierū. ſ. illarū q̄ leuitate ſua, & ſeuox fragilitatem ſe, & ſua obligant prò aliis fideiubendo, vel obligationē in ſe recipiendo. Per hoc ſenatuſconſultum eis ſubuenitur, & conceditur ut ipſę indemnes ſeruentur, & ſi conueniātur ꝓ tali obligatione poſsunt opponere exceptionem ſenatuſconſulti. Velleiani. Ceſsat autem hoc ſenatuſconſultū cum mulier renunciauit Velleiano & omni auxilio ff. eodē tit. l. vlt. Et dictū ē a Velleio conſule qui fuit autor illius ſtatuti. Et not. ꝙ mulier poteſt reuunriare Velleiano abſque alia certioratione, vt no. in l. iuris ignorantia. C. qui admittuntur ad bonorū poſs. & Bal. ibi diſtinguit tria mēbra, aut mulieris interceſſio, vel fideiuſſoris eſt ſm leges. aut prætor leges aut contra. Primò caſu non eſt quærenda certificatio, cum non ſit opus renūtiatione ex quo lege permittenti fideiuſſir. Et ſunt quinque caſus. Primus ſi intercedendo aliquā pecuniā recipit, & ſic ſe obligat. l. aliquado, in princ ff. ad Velleianū. Secundus ſi ſecundo interceſſit. l. ſi mulier perfectæ ætatis. C. eod titu. Tertius ſi pro dote fideiubeat. l. finali eodem tilu. Quartus ſi pro libertate alicuius, & in

in cauſa pia. Quintus ſi apud minorem intercedat ff. d̄ minoribus. l. ſi apud. Secundò caſu aut eſt certificata, aut non. Si primum, valet renuntiatio, ſeruata ſolemnitate, videlicet, cum inſtrumēto publico, & teſtium ſubſcriptioue. Si ſecundum, non valet: Fallit tamen in duobus caſibus. Primò quando fit renuntiatio in iudicio, valet colore, & fauore iudicii. Secundò ſi interuenit iuramentum, valet ſecundū Bartolus, in l. ſciendum, ff. de verborum obligatione, & ſecundum Baldum, in authen. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſus vendit. Tertiò caſu contra legem fideiubere duobus modis. Primò pro marito, non in ſui vtilitatem ſed mariti. Secundò omiſſa ſolemnitate inſtrumenti, & teſtium. Hæc addit Bald. ſuper additionibus Ioan. Andrea in Specul. titu. de diſpu. & alleg.

Senatuſconſultum Vintianum, vide ſuprà, in verſi. Senatuſconſultum Iunianum.

Senatuſconſultum Voluſianū ſtatuit, quòd qui improbe in litem coeunt, vt quicquid ex cōdēnatione in rē ipſius reddıtum ſiue relatum ſit, inter eos excōmunicetur. l. Iulian. de vi priuata tenentur.

Senex multipliciter dicitur, no. ff. de adopt. l. ſi pater. §. 2. de teſti. l. inuiti. & vide. C. de his qui non imple. ſtipen. l. 2. Aliquādo dicitur ſenex maior 72. annis. C. qui æta. l. vnica. Itē adde quis dicatur ſenex per Fel. in c. quoniā in prin. in 6. col. verſic. ad tertiam, vt lite non conteſt.

Senes, & valetudinarii qui dicātur. vide Panor. in cap. quoniam frequenter, in 8. collat. verſicul. tertio principaliter quero, & ver. ſeq. vt lite. non conteſtat.

Senium eſt quadruplex, ſcilicet naturę, gratiæ, culpæ, & ęternę gloriæ, vide Alb. in ſuo dicto in verſ. ſenium:

Senſus ſapientis non arbitratur contra iura, vnde quando alter cōtrahentium paciſcitur aliquid facere ad ſenſum ſapientis alter contrahentium tenetur ea facere, quæ de iure fieri debet ſup illo contractu, quia ſapiētis arbitrari cōtra iura non poteſt, aliàs ſapiens non eſſet.

Sententia ſm Azon. in ſum. C. quo. & quā. iud. ſen. pfer. deber, quādoque pōt dici cuiuſcunque orationis ſignificatio. Quandoque ponitur pro opinione

opinione magiſtrorum Quã doque dicitur quicquid ali. cui de re aliqua placet. Quã doque deportatio. Quandoque excommunicatio vel interdictum,ſed impropie, q̃a excommunicatio vel interdictum potius punit qua ſi nem cauſæ imponit.Ideo potius poteſt pœna dici quàm ſententia vel diffinitio.Quandoque ſentẽtia dicitur, quod cunque iudicantis præceptũ, non naturæ,non iuri,non bonis moribus contrarium . Et ſecundum hanc ſignificationem diſtinguitur, quia ſentẽtiarum alia eſt diffinitiua, alia interlocutoria, alia conuentionalis, alia quæ dicitur præceptum,alia mulcta. alia diſpenſationis. Et poteſt ſic deſcribi ſententia diffinitiua. Eſt diffinitio iudicialis, controuerſiæ , finem imponen. ff.eodem titul.l. 1.Et addunt quidam ad diffinitionem indubitata, & quæ nullo remedio retractari poſſit,per l.eleganter, §. ſi poſt rem iudicatam,ff.de condit.ind. Vel ſic deſcribitur ſententia diffinitiua. Et diffinitio iudicialis cõtrouerſiæ finem imponens, ex pronuntiatione iudicis damnationem vel abſolutionem continẽs. Et hæc principalem diffinit quæſtionem, vt quando audiris vtriuſque partis allegationibus, cauſa terminatur,& finis principali negotio imponitur, quam ſemel datam iudex reuocare non poteſt,& iudex eſſe deſinit,quia officio ſuo functus eſt,licet retineat iuriſditionẽ ad exequendum de off.dele. c.in literis, & capitulo, quærenti. Sed an corrigere poſſit,ſi dicat abſoluo pro cõdẽno,vide Goff.in ſum.de ſent. & re iudic.

Sententia interlocutoria eſt ſententia ſemiplena,quæ profertur inter principium, & finẽ cauſæ, non ſuper principali, ſed ſuper emergentibus,& incidentibus quæſtionibus puta ſuper libello offerendo vel concipiendo, vel danda dilatione , aut deneganda, & ſimilibus, principali cauſa durante,vnde quando iudex nõ reſidens pro tribunali interloquendo inter partes ſine ſolẽnitate ſcripturæ aliquid pronuntiat de plano , & ſuper aliquo incidẽti vel emergenti extra primum intentũ principale hanc reuocare poteſt iudex,ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus , ſiue arbiter debet tamen cum cauſæ cognitione ferri, & iudice con-

cedente

cedente non procedente.§3. quæſtione 3.§.ſpatium, ſecũ dum Goffr. & ſententiam in terlocutoriam fert iudex cõ tra reum contumacem,quan do citatio reo,& non venien pronuntiat actorem fore mit tendum in poſſeſſionem rei aut bonorum pro menſura debiti declarati vel rei petitę De emergenti quæſtione, vt quando eſt quæſtio inter par tes vel aduocatos, vtrum ali- quis ſit recipiendus in teſti- monium, &c. vt ſupra . Et illa ſententia tranſit in rem iudicatam quo ad duo , ſcili- cet,vt remedio appellationis attentari non poſſit,& vt ex- cipiatur,& ex ea,cap.cum di lectus, de electio. in fin.non autem ex ea agatur actione in factum, ſicut ex diffiniti- ua. A qualibet enim tali po teſt appellari ſecundùm ca- nones,non autem ſecundũ leges. generaliter fallit in ca ſibus.l.2.C.vt lit.pend.vel di citur ſi interlocutoria ſi talis quæ abſorbeat totum ius ali cuius, & inſtar habeat diffi- nitiuæ , ita vt poſt interlo- cutoriam non ſit opus ad ap pellandum à diffinitiua ſi ab ea appellatur,ſecus ſi poſt in terlocutoriam ſaluum ſit be neficium appellationis à dif finitiua.Goff. tenet primum in ſumma , eodem titulo, de ſent.& re iudi. Item interlo- cutoria ſecundum eundem eſt declaratio indicialis ſup aliquo articulo ſummariè i? tribuens inter partes . Et fi naliter omne verbum à iudi ce in iudicio prolatum : iu- dicialiter faciens ad cauſam. eſt ſententia interlocutoria , vt in authen.de litigi.§. om- ne,coll.8.&c. Et notandũ ꝙ aliud eſt ſententia , & aliud eſt ſtatutum. Nam ſtatutum fertur pro futuris delictis. di cendo , Statuimus vt nul- lus hoc faciat , & faciens ſit excommunicatus ipſo facto. vt no. in cap.fin.de conſtitu tio.libr.6.Sententia verò pro lata ſic . Excommunico te ſi furtum feceris, prohibetur furtum , quia tractus futuri temporis non ſpectat ad iudi cem,de hoc glo.opt.de ſent. exc.c.Romana.lib.6. & ca.à nobis,de ſenten.exc.Item dif fert ſententia à canone in hoc;quia canon archiepiſco pi in prouinciali concilio li- gat ſubditos totius prouin. ciæ,18.diſtin.cap.vlt.Senten- tia autem archiepiſcopi dicẽ do . Quicunque furtum fe cerit, ſit excommunicatus, non comprehendit ſubditos

totius

totius prouinciæ, ſed ſolius diœceſis ſuæ, vt eſt glo. in c. Romana præal. Item ſenten tia excommunicationis, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta, tenet 11. q.3.cap.1. niſi in duobus, caſi bus, ſ. poſt appellationem le gitimam, & intolerabilem er rorem in forma, ca. per tuas, de ſentent. exc. ſolet, & capi. venerabilis, eod. titul. libr. 6. Et qũo ſententia trib. modis dicitur iniuſta, ſ. ex cauſa, ex animo. & ordine, eſt glo. 3. in c. ſacro de ſent exc. & illud iterum verum eſt in ſenten- tia excõicationis, in qua eſt ſpeciale, ꝙ teneat non ſerua to iuris ordine, aliàs autem ſentẽtia lata iuris ordine nõ ſeruato, non tenet. C. de ſen. & interlo. om. iud. l. prolatã. Item de diffinitiua, & inter- locutoria eſt gl. in clem. vni- ca, ſuper verbo, diffinitiua, & ſeque. poſſ. & fructum. Et no tat, quòd ſententia lata ſuꝑ verbo poſſeſſorio dicitur dif finitiua, ſecundùm glo. in ca pitulo, ſi. d e iud. & intelligi- tur quãdo cauſa poſſeſſionis eſt deducta principaliter in iudicium, vel habet annexũ petitorium, ſecus ſi per acci dens veniret in iudicium. Etiam diffinitiua prout im- ponit finem cauſæ, nunquã datur ſuper poſſeſſione, niſi ſit proprietas annexa, vt ibi notat.

Sententia conuentionalis, eſt amicabilis cõpoſitio, vt qñ iudex cõuenit aliquem, & cõ monet eũ, ne faciat contra conuentionem. Alias ſenten tias. ſ. præceptum, multam, diſpenſationem. Require in locis ſuis.

Sæpe not. regulam in contrariũ vt in §. in fraudem, inſtitutio ne. qui ex cau. man. mit. non licet.

Sepius, ideſt aliquando, regula riter tamen contrariũ ſignifi cat, & verificatur in duabus vel trib. vicib. Item facit con trarios caſus ſpeciales. l. ſi in diem, §. ſeruo. ff. de condit. & dem. ſm Dy.

Septa ſunt clauſuræ, & dicitur à ſepio, vt eſt gloſ. in cle. ne in ago. de ſta. mo.

Septunx ſeptem habet vncias. Req. ſuprà. As.

Sepulchrũ eſt locus, in quo mor tuus continentur, vel ſepul tus eſt. Sed monumentum dr̃ idem locus ſine corpore. Req. uſprà. M.

Sepultura ſm Goff. qñque dici tur officium quod impendi tur ſepeliendis. Qñq; ipſa ter ra ad vſum ſepulturę deputa ta. Qñque tumba marmorea

vel

vel lapidea vel locus conca uus in eccleſiaſtico cœmiterio factus, in quo corpus catholici quieſcit. Item ſepultura eſt ius funerandi in eccleſiæ cœmiterio. Eſt autem ius funerandi poteſtas ſepeliendi in cœmiterio proueniens eccleſiæ ex conceſſione Pontificis.

Sequela dicitur omne, quod naturaliter, ſequitur ad aliud, vtiumentum, equam, vitulus vaccam.

Sequeſter eſt is, apud quem res litigioſa deponitur a plurib. & ſequeſtratur, vt ei, qui in cauſa vicerit reddatur, dictus ab eo, quòd occurrenti aut quaſi ſequenti eos, qui contendunt, committitur res de verb. ſign. l. ſequeſter, vide extra de iud. capitulo examinata. Et enim ſecũdum Goffr. depoſitarius rei in iudicium deductæ, vt ff. depoſiti. leg. proprie.

Sequeſtrum eſt illud ſcriptum, quod de ſequeſtratione cunficitur, & ſi ſit ex cauſa volũtaria, transfert poſſeſſionem in ſequeſtrum: ſecus ſi ex cauſa neceſſaria, l. intereſſe puto ff. de acquirend. poſſ. & not. in capitulo examinata, de iudi. in gloſ. & in glo. cle. 1. de ſequeſter. poſ.

Sequeſtratio eſt rei, de qua agitur vel controuerſia eſt, ſeparatio vel depoſitio, vel poſſeſſionis interdictio. Interim enim, quòd res apud ſequeſtrum eſt nec actor, nec reus poſſidet, vt ff. de ſtatu. ho. l. libertus. Non poteſt autem illa depoſitio, quæ ſequeſtratio dicitur, fieri niſi a pluribus, quàmuis alias, & vnus, & plures deponere poſſint, vt l. licet, ff. de po. Nam plures rem litigioſam deponunt, quãdo de voluntate partium fit. Etiam vnus deponere poteſt de mãdato iudicis, vt in gloſ. capitulo, examinata, de iud. & ibi per Doct. Et notat quòd ſecundum Goff. ſequeſtratio fit aliquando cauſa omittendæ poſſeſſionis, & tunc neuter litigantium poſſidet, ſed ſequeſter. Aliquando cauſa cuſtodiæ, & tunc poſſeſſio remanet penes poſſidentem. Et generaliter prohibita eſt ſequeſtratio. C. de proh. ſequẽ. l. vnica, Permiſſa verò caſualiter. Primò voluntate partium, vt lite finita res victori detur. Secundo ex neceſſitate, ne perſona ſuſpecta cum re mobili aufugiat. Tertio ne perſona ſuſpecta circa rem immobilem fructus depopulet vel diſſipet.

diſſipet. Quartò propter contumaciam non cauentis de collatione bonorum facienda. Quintò ſi ſeruus de poſſeſſione ſeruitutis proclamat in libertatem. Sextò cum appellatur ab executore. Septimo cùm timetur de ſæuitia viri, nec poteſt ſufficienter vxori caueri, ſequeſtrat vxor. Octauo ne perdatur venden di commoditas. Nonò cum aliquis de comitibus præſidis furtum patitur, nam res ſequeſtratur vſque ad tempus ſucceſſoris præſidis. Merito enim ſequeſtratio fieri nō debet niſi tunc demum cum timetur, ne poſſeſſor vel appellans fructus depopuletur ſecundùm Goffredū.in ſum. Alios caſus vide in clem.vnica, eodem titulo, & l.1.ff. de col.bo. & ſecundùm Arch. in cap.quia res. 11.quæſtione 1. vbi latè de hac materia, & per Ioan.Mon. & Ioan.Andre.in regul.locupletari, de regul. iur.libr. 6. vide etiam glo.fina.in capitulo.dilectus de ſequeſtra.poſ.cum ibi no.

Sequioris vitæ eum vocat Vlpian.in l. Cùm ij. de tranſac. qui ſibi ex ſe alimenta ſuppeditare nequeat, ſed de alienis laboribus pendeat.

Seriæ vaſa ſunt fictilia ob longa de quibus Liuius, in 4.ſecū di libelli punici ſic inquit. Et in vnico hiſtrico fontem ſub terra tanta vi aquam fluxiſſe, vt ſerias doliaque, quæ in eo loco erant prouoluta velut impetus torrentis tulerit, & de his intellexit. Vlpia. in l.vinaria vaſa, ff. de verbo. ſignific. licet alii aliter. & in l.ſed, & ſi quis. §. proprietatis uide ibi gl ff.de vſufru.

Sericoblatæ dicuntur veſtimenter, quæ inſeiūtur, & texunt, ſerico, vt l.lotas.C. de mur.libro 11. ſcd̄m Accur.

Legendum, Sericoblatæ duplici tt, vt ibi atteſtatur Alciatus. Nam blatta dicitur purpura: vnde Sericoblattæ veſtes purpureę ſerico intextę.

Seruiana, & quaſi ſeruiana actio Req.ſuprà, Actio.

Seruitus eſt conſtitutio iuriſgētium, qua quis contra ius naturale alieno ſubiicitur dominio. Et quando ſeruitus inducta ſit: vide gloſſ. ſuper verbo ſeruos, de Iudæ. & Sarrac.capitulo ita quorundam, optimam gloſ. ſuper verbo ſeruitutes, diſtin.1.ius gentiū ſunt autem duplices ſeruitutes, ſcilicet prædiales, & perſonales.

Seruitus prædialis eſt quædam conſtitutio, qua prędium prędio

dium prædio ſubiugatur, & ſeruitutes prædiales, lex reales appellat, quæ ſequuntur prædia, & earum conſtitutio eatenus tenet, quatenus expedit prædiis, ideſt ad fructus eorum percipiendos.

Seruitutum aut prædalium aliç ſunt vrbanæ,& aliæ ruſticæ, ſed has quidem inſeruitutes lex dicit eſſe iura communia quæ libertatis ſunt:vnde no. ſecundum Azon. in ſum. C. de ſer.& aquædu. quòd hoc verbum ius in eadem lege, & in eadem voce ſupponit pro ſeruitute. Dictio enim ſemel depoſita duas quandoq; importat ſignificationes; ſcilicet propriam,& impropriã vel vtranque. Propriè autem ſecundum diuerſa dicuntur ſeruitutes. Nam ſi non poſsẽ ex ædib. meis exire in agros meos vel peruenire ad viam publicam niſi per agros tuos vel ortos, & emam à te licẽtiam eundi, hæc licentia dicitur ſeruitus itineris. quia p̃dium tuum in hoc mihi ſeruit. Et harum ſeruitutum quędam habent cauſam continuam, quædam quaſi continuam, quędam diſcontinuã, ſecundum gloſ. in l. ſeruites, magna, in principio, in gloſ. magna, ff. de ſer. ti. gene. Et q̃ ſeruitus dicatur habere cauſam continuam,& quæ diſcõtinuam, declarat Bar. in l. 1. C. de ſerui. & aqu.

Seruitutes ruſticæ ſunt quę prædiis ruſticis debentur, velut iter, actus, via, aquæductus, aquæ hauſtus, pecoris appulſus ad aquam, ius paſcendi, calcis coquendæ, arenę fodiẽdæ, quę tria vltima poſſunt dici nominatæ ſeruitutes ruſticæ, ſed ſuperiora propriis nominibus carent, quæ omnia require locis ſuis. Nam iter eſt ius, quo ex æde mea per agros tuos poſſum in vicos publicos exire vel intrare, ſed aquæ hauſtus eſt, vt aquam haurire poſſim de puteo tuo.

Seruitutes vrbanę ſunt quæ prædiis vrbanis debentur, ſcilicet intuitu alicuis ædificii nã ædificiis inhærent, velut altius tollendi, aut non tollendi, ne officiatur luminibus, vel proſpectu domus vicini. Item ſtillicidium auertendi vel non auertendi in tectum vel in aream vicini, vt ſtillicidium tecti mei cadat in areã vel fundum eius. Item vt liceat immittere vel proiicere tignum in pariete vicini. Et notat, quòd an ſeruitus ſit vrbana vel ruſtica; colligitur

¶ qualitate prædii cui debetur ipſa ſeruitus,quod patet. Nam talis eſt ſeruitus, quale eſt prædium cui debet. Hinc eſt,quod licet via ſit ſeruitus ruſtica, tamen ſi ſeruiat domui,quę eſt vrbanum prędiū l.vrbana prædia,de verbo. ſignific.cenſebitur ſeruitus vrbana,inſpecto fundo cui debetur,glo.in l. 1.in gl. fin. de ſer.vrb.pręd.

Seruus eſt,qui de iure gentium vel ciuili dominio alieno ſubiicitur in hac parte ,& ius gentium, & ius ciuile detraxerunt iuri naturali . Et dicuntur ſerui non à ſeruiēdo, ſed à ſeruando.Imperator.n. vel princeps captos ab hoſtibus,qui ſerui ſunt capientiū, vendere iubet,& per hoc ſeruare,& non occidere , hoſtibus enim captis, & ſic in ſeruitutem redactis,hoc ſeruandum eſt,quod vtile, & benignum viſum eſt, ſcilicet eos omnes ſeruari, & non occidi hoc enim benignitatis eſt , ſed occidi , crudelitatis . Ideo etiam dicta ſunt mancipia,quia ab hoſtibus manu capiuntur,vt inſtitut.dē iud. perſ.&.ff.de ſta.ho.l.libertus. Sunt etiam ſerui vernæ , qui ſunt ex ancillis manentibus, in domo nat. l. Titiæ textores.ff.de leg. 1.

Serui ſtricto modo dicuntur carentes libertate . Sed largo modo etiam ſeruientes pro pecuniis,& mercede,dicūtur ſerui,a ſeruiendo.Pan.in rub. de Iudæis.

Serui arcarii.Req.ſuprà.Arcarii

Serui aſcriptitii , vide aſcriptitius.

Serui atriarii vel atrienſes ſunt illi , qui atrii cuſtodiam faciunt.

Seruus corruptus dicitur ſeruus qui per alicuius inductionē factus eſt de bono melus,vel de malo deterior , ſcilicet in anima,& corpore.

Serui corrupti actio.Require ſupra,actio.

Serui cubicularii dicuntur qui lectum , & cubiculum domini ſui procurant :qui vulgo camerarii vocantur à camera .

Serui dedititii dicūtur q̄ ī morte liberi , & in vita ſua ſerui ſunt, quorum libertas ſublata eſt,vt inſti.de libe.§. libertinorum.

Serui Latini ſunt , qui a dominis erant manumiſſi,vt in vita eſſent liberi , & in morte ſerui,& eorum bona tanquā ſeruorum ad dominos deuoluebantur,vt in §.præal.inſt. de liber.

Seruus

Seruus librarius à libra dictus eſt qui ſcilicet ponderibus præeſt,& libræ nummorum, & permutatorum cuſtodiã habet domi domini ſui.

Serui inſulani aliàs inſularii ſunt,qui retinentur in in ſula ideſt in domo, nec mittuntur in agros, nec in villam. Domus autem inſula dicitur eo, quod inſunt ei habitatores, licet inſula quandoque dicatur in ſalo, id eſt mari ſita.

Seruus vicarius eſt qui ſeruo ordinario ſubminiſtrat:

Seruus originarius,vide originarius.

Seruus publicus dicitur tabellio,non quia ſeruus, ſed quia publicum exercet officium. ff.de adop.l.non aliter,

Serui vernę,vide in ver.Verna.

Serui victores ſunt quo quis victus habet pparandi cauſa.

Seſcũx cõſtat ex vncia. & dimidia,& eſt octaua pars aſſis, & debet eius litera tertia ſcribi s,& non x,vt inſt. de hær. inſtitutione,§.hæreditas, ſecundum Accur.

Seu, dictio eſt diſiunctiua. C. de ſacroſant.eccl.leg.generali,& aliquando ampliat,ff. đ aur.& argent.legat.l. ſi quis ita,& ſecundum Bar. in d. l. gñali,& not.73.diſt.ego Ludo.& 75.diſtin.c.vltim.in fi. & per Arch.de for. compet. in c. 1.lib.6.

Seueritas dicitur rigor,& integritas iuſtitiæ,Arc.in c. vt officium,§. verum in verbo ſeueritas,de hær.in 6. Vel dic quod ſeueritas eſt per quam iuridicialis ſententia vel vindicta diſtrictè exercetur, vel eſt virtus, debito ſupplicio coercẽs iniuriã ſm Albe.in ſuo dictio,ĩ verbo Seueritas.

Sextans eſt ſextas pars aſſis ex duabus vnciis conſtans.

Sextarius,vide Modius.

S ante I.

SI, de proprio ſignificato importat conditionem,non tñ ſemper ſignificat. Vnde quãdoque facit diſpoſitionẽ conditionalẽ.Quandoque executionem tantum.Quandoque ſignificat cauſam incertam: Quandoque certam. Quãdo que euentum incertum non conditionalem, quia non ſuſpendentem.Quandoque accelerationem,& quandoque nihil ſignificat. Exemplum primi ibi, promitto vel lego ſi nauis ex Aſia venerit: vt in l.itaq;.ff.ſi cer.pet.Scđi ibi iudex dicit, do tutorem ſi ſatiſdederit,quia ſenſus eſt,quod purè datur, & immediatè ſit tutor, ſed adminiſtrare non

debet niſi prius ſatiſdederit, vt l.muto,§. hanc autem, ff. de tut vbi dicitur, hanc autē conditionē ſi ſatiſdederit,conditionem nō facere ratio eſt voluntas proferentis. Nam tutor à iudice non poteſt dari ſub conditione,c.actus legitimi,de reg.iur.libr.6. Etiam quia inuitus datur tutor ergo non ſtabit in voluntate ſua per conditionem.Nec iudices in decernendo ſolent facere iudicia ſua conditionalia. Exemplum tertii,lego Titio ſi negotia mea geſſerit. Et eſt aliud exprimere cauſam per quia exprimēdo falſa cauſa non vitiat, ſed ꝑ ſi,vitiat l.demonſtratione,ff. de cond.& dem.niſi aliud appareret ex voluntatediſponētis.Etiam quandoque ſi capitur pro quia, vt ibi. Si Deus eſt, quia hic ſubiecta materia, & fides catholica habet, quòd Deus creator eſt omnium certitudinaliter. Quarti, quando ille euentus eſt de præſenti vel de præterito vt ibi promitto vel lego ſi rex eſt Pariſiis vel fuit tali die,vbi euentus eſt diſponentibus, vel diſponenti incertus, non tamen conditionalis, quia non ſuſpendit.Nam actus purus ſtatim valet vel non valet,§.final. inſtitutio. de [illegible] er.oblig. & hic accelerationem ſignificat.Etiam quādoque nihil ſignificat, vt ibi promitto ſi talis morietur. arg.l.ſi pupillus,§.qui ſub cōditione,ff.de noua.&delega. quia non poteſt ſignificare conditionem,quæ eſt de euētu futuro certo. Sed quia nihil certius morte, ergo materia ſubiecta non patitur. Dicit tamen Bart. quòd in vltimis voluntatibus operatur conditionem, dicendo lego ſi hæres morietur, vel ſi Sempronius morietur, non ex eo quod mors ſit incerta, ſed quia incertum an legatarius morietur antequam hæres vel Sempronius,allegat.l.quibus diebus,§. quidam Titio, ff.de conditione, & demonſtratione, vbi dicitur, quod legatum tale, ſi mater tua morietur, eſt conditionale. Petrus dicit contra quod eſt purum. Et ſic in textu allegato debet ſumi pro cum quod ſignificat principaliter tempus, & per conſequens conditionem. Item nihil ſignificat, vt ibi,promitto ſi volueris,lego ſi hæres voluerit.l.ſub hac.ff.de actione, & obligatione,quia actus in voluntate obligandi eſt, & ſic

nulla

nulla eſt diſpoſitio vel reſtri ctio fit, niſi diſponens videa tur decidere.l.ſi ita expreſsũ, ff.de conditione, & demon. Finaliter autem ſemper ad mentem diſponentis recurrẽ dum eſt, quia ſæpè contingit quod vna dictio vel oratio per vnum capitur in vno ſi- gnificato,& per aliũ in alio. Sunt ergo circunſtantiæ attẽ dendæ, per quas mens profe rentis declaratur.

Si non valet hoc iure, valeat il lo. Si non valet iure teſtamẽ ti, valeat iure codicillorum, &c. Hæ clauſulæ ſignificant ſi non põt valere ex defectu ſolemnitatis, vt teſtamentũ, ſ.quòd nõ ſunt ſeptem teſtes vel non ſigillauerunt eodem contextu, valeat iure codicil lorum ſi ſint quinque teſtes diſponens hoc voluit, & lex admittit. Significat ergo di- ctio ſi, appoſito his verbis vel aliis quod voluntas diſpo nentis declarata ex verborũ ſignificato, vel alio quo mo- do dictat.

Sic, qualiter intelligatur, vide ex tra de priui.c.ex ore, de cõſ. vti c.examinata, & de verb. ſignifi.c.abbate, cum ſi.

Sica eſt ferrũ vel cultellus bre uis in vtraque parte ſcindens & acutus, quo maximè vtun tur, qui apud Itallos latroci- nia exercẽt, ſed eius interpre tatio eſt larga vt cõtineat te lum lapide, ſignum, & quodli bet ferrum, vt inſt. de pub.iu di.§.item lex. & §. ſicarii.

Sicarii dicuntur homicidæ, & interfectores, dicti à ſica.i.fer ro vel cultro, inſt. de pu.iud. §.ſicarii, etiam dici põt ſicarii qui alicuius vitæ armis inſi diantur, de pœ.diſt. 1. ſi quis cum telo, de homicid.c.ſicut dignum in glo.

Sigillatim, id eſt ſingulariter ita exponit Hoſt. in cap.venera bilis, de teſti. & Arch.in cap. præſentium.§.teſtes, eo.titul. libr.6. & habẽt de hac dictio ne in l.ſed & ſi per prætorẽ, §.fin.ff ex quibus cau. maio. & in l.cum quidam.C.de ver bo.ſignificatio.

Sigillũ præter vulgatã ſignifica tionẽ interdũ ſignificat par- uam ſtatuã.l.quæſitũ,§.Papi ni anus, de fun.inſtr.

Signũ quid ſit, & qũo ſignũ dif fert à ſacrificio, de conſecrat. diſt.1.ſacrificium,& c.ſignũ, & qũo multiplex eſt ſignum vide extra de conſuetu. c. 2. in glo.frequentius autem ac cipitur pro ſigillo.l.3. de tab. exhibend.

Signare eſt aliquãm formã vel ſignum alicui imprimere, vel

notam imponere, vnde teſtamentum ſignare, ideſt notare debet quis, vt notum ſit illud qđ in teſtō ſcriptum eſt. Iſid.lib.5. etymo. Sed ſubſignare eſt ſubſcribere, vt ſi teſtes vocati, & rogati à teſtatore ſubſcribant.

Signatas tabulas (inquit Vlp. in l.ad teſtium, de teſt.) accipi oportet, & ſi linteo, quo tabulæ inuolutę ſunt, ſigna impreſſa fuerint.

Signatum aurum vel argentū quod dicatur, docuit Iuriſc. clariſſimè in l.Quintus, de auro, & arg.leg.

Signatorius annulus eſt, q characterem, ideſt ſculturam habet, quo utimur ad imprimēdum ſigna.

Significatio ſm Az.de verb. ſignifi. propriè eſt demonſtratio facta proprio nomine rei de qua q̄ritur attributo, ſed largè ponitur ſi propriū nomen nō interueniat ſi tñ res per aliud verbum, qđ aliquo modo accedere poſſit ad rei oſtenſionem, notificetur.

Signinū opus, vt interpretatur Nebriſſ.ex Plin. dr̄ quod cōficitur fractis teſtis concuſſis addita calce.

Silentiarii ſunt idē qđ conſiliarii vel ſecretarii principis, q ſilere dēnt, & occultare pīincipis cōſilia, vt ff. de mino.l. verum, & gloſſa 3.l. illud C. de collat.

Siliginarius, cuſtos ſiliginis, l. ſi quis vxori, de furt.

Siliqua ſm Iſido. eſt vigeſima quarta pars ſolidi, alii dicunt octaua, alii quarta pars vnciç ſuper quo vide l.liberto, §. filium, ff. de annuis le. & in authen. ſed hodie, C.de epiſc. & cle. & in aut.de ſanctiſſ.epiſ. §.ſportularū. Aliquando eſt cortex ſeu pellis fabæ, & ciceris, l.frugem, §.ſi.ff.de ver. ſign. & ibidem glo.

Sylua cędua eſt quæ ad hoc vt cędatur deputata eſt, & dicitur apta cœdi, quia facilè ſuccreſcit.

Sylua palaris ex qua pāli. & pedamenta ſumuntur.

Sylua paſcua dr̄, quæ paſcuis pecudum eſt aſſignata.

Simile dici non pōt vbi diſſimilitudo ſubeſt. 28.q.1.ſicut.n. & l.3.ff.de iniu.rup.& irri.teſta. & qualiter interpretetur hoc verbum ſimile, vide cap. olim.de ver. ſignifi.

Similitudo eſt rerū differentiū cōparatio, ſm Boe. & q̄ ſimilitudo ad ſpeciē vel genus referatur, eſt gl.no.in ver. curā animarū, in cap. non poteſt, de præb.lib.6.

Simonia ſm Goffre. eſt ſtudioſa cu-

ſa cupiditas vel volũtas emẽ di vel vendendi ſpirituale, vel ſpirituali annexũ, quod ſpirituale cenſetur ius.n. percipiendi prouentus præbendales, ſcilicet ratione præbẽdæ vel prelaturæ, ſpirituale non eſt, ſed annexum ſpirituali,ſ.canonicæ,propter res tpales, quæ ex illo iure ꝓueniũt,vt.ſ.fructus.1.q.3. ſi qs obiecerit, ſic & ius patronatus dr̃ annexũ ſpirituali ꝑꝑ quandã confęderationẽ,quia cadit in laicũ à quo poſſidet vt c.de iure,eo.ti. Et dr̃ à Simone mago,qui fuit primus autor huius ſceleris in nouo teſtamento.Ipſe.enim voluit emere gratiam ſpirituſſancti à B.Petro.ſic Giezi in veteri teſtamento voluit gratiam ſanitatis Naaman Syro vendere,vt 4.Reg.5.Vnde ſimoniacus dicitur propter emptor ſpiritualium, ſed Giezi ticus venditor eorundem 1. quæſtionẽ 1 qui ſtudet. Et eſt ſimonia peccatum enorme reſpectu eius qui per ſimoniam beneficium acquiſiuit, qui pœnitentiam agere non poteſt beneficio retento, vel dicitur enorme, id eſt indiſpenſabile, quia diſpenſari non poteſt cum ſimoniaco, niſi beneficio reſignato, ſicut in ſimoniaco in ordine contingit, vt 14. diſt.nerui. Et ſimoniacus ẽt occultus in ordine ſuſcepto, qui vitioſum habet characterem,vt 1.q.1.quibuſdam, ſuſpenſus eſt quo ad ſe, & quo ad alios. 1.quæſt. 1. Reperitur etiam ſimonia ſola intentione abſque pacto,vel facto committi,vt in c.qui ſtudet, præal.

Simplex præceptum eſt cum præter lit.conteſta. iudex cõ feſſione partium accedente aliquid præcipit,v.g.ſi quis à reo in iudicio abſque libello cum inſtrumento debiti petat 10. & confiteatur de plano, tunc iudex ſine alia cauſæ cognitione vel commiſſione ſibi præcipiet, vt certo termino ſoluat,& hoc dicitur præceptum, & non ſententia; quia ſententia nõ dicitur niſi quando ordo iudiciarius eſt ſeruatus.

Simpliciter, quid hoc verbum importet notat per Inno. & Hoſtien.in cap.olim. de accur.& in Specu.de inq. §. 3. verſic.ſed quid ergo.Item de hac dictione vide per Bart. Ioann. de Imola. Alexandr. & Franc.de Aretin.in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter, ff. de verborum obliga.

Sine,hæc dictio,tria importat. Eſt enim priuatiua,negatiua & excluſiua,not.ff.de pigno. actio.l.1.§.præter. Item im portat argumentum à con trario ſenſu,extra de his,quæ fiunt à prælat. ſine conſenſu capituli, cum apoſtoli cap. §.fin. Aliquando includit. 6. diſtinctio.ad eius, & de tempo.ordin.capitul.nec epiſcopi. & ibi in gloſ. Aliquando ponitur pro non.ff. mand. l. ſi mandauero, §. fugitiuus. Aliquando pro contra, ff. de acquir.poſſeſ. l. ſi ex ſtipulatione, & plenè de hac dictio ctione vide per Albericus,de Roſ.in authent.quod ius, C. de procurat.& Bartol.in leg. ſi eum,§.qui iniuriarum.ff.ſi quis caut.

Singulare ſæpè ponitur pro plurali,l.in vſu,de ver. ſign.

Siphones,vt ſcribit Alc.in l. ſerri,de ver.ſign.erant inſtrumẽta,quibus olim fabri vtebantur ad extinguenda incẽdia. Siphonum meminit Vlpian. in l.quæſitum,de fun.inſtru. tametſi in vulgatis codicib. Scopę,non Siphones,impreſſum ſit.

Si quis verbum hoc, tàm maſculos quàm fœminas complectitur,l.prima,de verborũ ſignificatio.

Siſtere in iudicio dicitur qui præſtat eius. de quo agitur, pręſentiam,l.apud Labeonẽ, de verborum ſignificatio. vide ſuprà in verbo, iudicio ſiſti cautio.

Sitocomia,i.fames vel guerra. C.vt nemi.lic.in emp.ſpecie, in glo.rub.vel dic ſit ocomia frumentaria dicitur vnde ſitocoma præfectus frumentariæ. Nam ſiton frumentũ, & como curo dicitur, vt habetur in l.final.ff. de admini ſtrat.rer.ad ci.pertin.vbi corruptè legitur ſitonias pro ſitocomas.

Sitonæ,latinè frumentatores dicuntur, quo nomine appellabantur magiſtratus quidam, qui frumentum, & annonã curabant: vnde Sitonia, tale eorum munus.

Sitoſtaſius erat, qui vendendo frumento præerat, ſecundũ Alciat. in l. quicquid ,C. de fru.Alex.

Siue non euenerit, hæ orationes de ſe ſunt contrariorum caſuum,& tamen coniunctæ ſignificant puritatem,ſcilicet quod actus, q deponitur, his verbis ſit purus,& ſumitur ſignificatum ex hoc,quod certum eſt alterum caſuũ euenturum, & ſic diſpoſitio redditur,pura,facit l.quod ſi pe-

tente,

tente,§. vltim.de pericul. & commo.rei ven. vbi habetur qđ vēditio facta hoc modo ſi ue nauis ex Aſia venerit ſiue non,eſt pura,vt l.ſi pupillus, §. qui ſub conditione, ff. de noua. vbi habetur quod qui ſtipulatur ſub cōditione om nino extitura, purè ſtipula tur,vt l.itaque,ff. ſi certo pe- tatur, vbi conditio dicitur,cũ in incertum confertur. Et ſic patet,quod hæc conditio non reddit actum conditio- nalem de per,ſed, hæc ora- tio applicata diſpoſitioni vltimæ voluntatis eam red- dit conditionalem,vt l.huiuſ modi.ff.quando dic. leg. ce. vbi dicitur, quod legatum hoc modo factum, ſiue il- lud factum fuerit, ſiue non, eſt conditionale, & intelli ge ſiue non fuerit infra cer tum diem, ne in infinitum expectetur. Et licet cer- tum ſit alterum caſuum euē turum, tamen in certum eſt an viuente legatario vel non, & ſic incertitudo fa cit conditionem in vltimis voluntatibus, facit l.prima, ff. de conditio. & demonſtr. Secus in contractu, qui pu rè tranſmittitur, ſiue factũ exiſtat,ſiue non, ergo con- tractu factus,cum ille moríe tur non eſt conditionalis,ſed in diem,l. nã ſi cum moriar; de cond. inde. Et ſumitur in his ſignificatum ex commu ni modo intelligendi, niſi aliud certè appareret ex vo luntate teſtatoris vel contra hentium.

S ante O.

SObrini, & ſobrinæ dicuntur qui vel quæ ex patruelibus, fratribus vel ſororibus, cōſo brinis vel amitis progeniti vel progenitæ ſunt.

Sobrinus propior,& ſobrina ꝓ pior ſunt patrui magni vel amitæ magnæ, auunculi ma gni vel materteræ magnæ,fi lii filiæ ue.

Socer eſt pater mariti.l.ſic aũt, ff. de re iud. etiam eſt pater vxoris,vt ea.l.

Socrus eſt mater mariti vel vxo ris.

Adde quod ſoceri appellatione continetur etiam auus mari ti vel vxoris, & appellatio ne ſocrus, auia, l. ſoceri, de ver.ſign.

Socer magnus,& ſocrus magna appellãtur auus,& auia mari ti,vel vxoris,l. non facile. ff. de gradib.

Societas eſt duorum plurium ve conuentio honeſtè con

tracta ad vberiorem quæſtũ & cõmodiorem vſum, req. ſuprà, actio pro ſocio.

Sodales, qui ſunt eiuſdem collegii. l. vlt. de colle. illic.

Solarium, vectigal quod reipu. ſoluitur ob publici ſoli occupationem, l. 2. ff. ne quid in lo. publ.

Solatium, idem quod ſtipendiũ ſecundùm Alc. in l. inter donum, de ver. ſigni.

Solẽnitas ſumitur pro actu reali, vt ſolennitas ſtipulationis dũ quis fideiubendo ſe obligat interrogatione præcedẽte, & reſponſione ſequentẽ, inſtit. de fid. §. fin. Et hoc eſt notãdum pro intellectu huius ſi ſcriptum reperitur aliquẽ fideiuſſiſſe, quia ſub hoc verbo ſignificatur ſolennitas ſtipulationis, niſi fieret in patria tali, in qua efficax eſt ſimplex promiſſio. Similiter in authentico inſtrumento ſi reperitur ibi ſcriptum aliquem promiſiſſe, ſub hoc verbo includitur ſolennitas ſtipulationis, l. prima C. de vſur. & §. ſi ita ſcriptum, inſti. de inuti. ſtipula. Et ſumitur ſignificatum ex ſolennitate inſtrumenti, quod ſignificat ibi cõtentum ſolenniter factum etiam ex parte notariatus, quia notarii non redigunt in ſtrumentum in ſcriptis publicis, niſi de actibus coram eis ſolenniter celebratis. Aliàs promiſſio non facit de ſe ſolẽnitatem ſtipulationis, ſecus de fideiuſſione, dũ ſaltem apparet, inquantùm pro quo, & penes quẽ, alias etiam nulla eſſet fideiuſſio. l. cùm de indebito, ff. de proba. §. fi. iuncta. l. 1. de fid. & ſic de aliis, in quib. includitur ſolennitas vel non.

Solertia, i. cautela, de iure patrocin. c. 1. lib. 6. per Arch. vel ingenii ſcientio vel aſtutia, no. in l. 1 §. non fuit. ff. de dolo. & in l. 1. C. ſi maior fac.

Solet, quid importet, vide Bar. in l. 1. C. quomodo, & quando iu.

Solicitus dr̃ inquietus, quaſi ſolers, & citus, ſ̃m Iſi. in tit. de ſolicitudine.

Solidum, ideſt firmum: Et componitur cum in vt in ſolidũ, i. quilibet eorum per ſe ſolũ, vnde locũ habet in promiſſionibus ſtipulatione valatis, quæ ſtipulatio concipitur per verba futura, & inſerit in ſolidum ſe daturos vel ſeruaturos.

Solidus idem eſt quod aureus, & 72. ſolidi faciunt librã auri, inſtit. de pœna teme. lit. §. final. ff. de in ius vocat. libertus.

tus.Item ſolidus & aureus qualiter accipiantur in iure, & quot ſelidi faciant libram Pan.in c.conquerentr,de off. ord.vbi Fel.

Solium latini, græci thronum vocant,& eſt locus in quo re ges ſedent.c.quorundam.,& idi Arc.de elect.in 6.

Soluendo eſſe eſt habere vnde ſoluat, vel ſoluere poſſit inſolidum per ſe vel per alium ff.de verb.ſignifica· l.ſoluendo,& ſic dicitur quis eſſe ſoluendo.Econtra non ſoluendo dicitur ille qui ſoluere nō poteſt.

Solum idem eſt, quod terra, Vnde, Sit tibi terra ſolum quo poſſunt vincere ſolum. Vbi primum eſt ſubſtantiuū neutri generis, ſecundum adiectiuum maſculini generis,vnde dicitur.

Quicquid plantatur, ſeritur, vel ædificatur.

Omne ſolo cedit radices ſi tamen egit,inſt.de re. diu.§. cum in ſuo.

Solus eſt cui nullus eſt contrarius,diſt.8.ſi ſolus.

Soluta oratio dicitur,quæ neq; coniūctim neque diſiūctim connexa eſt, vt cum dicitur in inſtrumentis, vendidit, dedit,tradidit,& alia id genus, l.ſæpè,de verb.ſig.

Solutio ſecundum Goff. eſt rei quæ debetur redditio.inſt.q. mo.tol.obli.in pr.vel large, eſt ab obligatione liberatio. Et alia eſt naturalis ſiue vera,quæ fit per redditionem eius quod debet̄, alia ciuilis ſiue imaginaria, & fit multipliciter pet nouationē̄m,delegationem,acceptilationē̄, vel cōpenſationem,de quib. in locis ſuis.

Solutum matrimoniū dicitur ſiue morte ſiue diuortio l.cū q̄rebat̄.ff.de ver.ſig.& l.ſi qs. ff.ſo.mat.

Solutus dicitur cui libera facultas recedendi eſt.l.qui neq;. de verb.ſig.

Sonticus morbus eſt ille,q ppe tuo nocet,niſi ſit curatus,vide ſup.morbus.

Sortes apud Iuriſco, ſignificat auaritiam.

Sors eſt ars diuinandi. Diuinatio aūt propriè in malo ſumitur.Itē ēt ſors idē eſt, qđ ſortileg ū,vt extra de ſorti, Item eſt portio hæreditatis, eo,q; per ſortes ſolent diuidi hæreditatum portiones, de præb.cū ſm apoſtolū.21.diſ. cleros.Sumitur ēt pro fortuna vel euētu 26.q.2.ſors.Itē pro capitali capitur, vt de vſu.c.1.& 2. de hoc vide gl.in proœ.cle.in ver. ſortis

Sorti

Sortilegium eſt quando aliquid per creaturam diuinatur. Et ſpecies diuinationis numerantur. 26. quæſtione 3. c. igitur & eadem cau. q. 5. epiſcopi, & c. nec mirum.

Sortilegi, vel ſortilegiſtæ ſunt diuinatores, vel iſti, qui ſub nomine fictæ religionis per quaſdam quas ſanctorũ, vel apoſtolorum vocant ſortes, vel diuinationes, ſententiam vel ſcientiam profitentur, ſi ue diuinationis, aut quarũcũ que ſcripturarũ, & inſpectione futura promittuntur, vt 26. q. 1. c. 1.

Sotulares dicuntur quaſi ſubtalarea à ſub & talo. Et alias ſub boti, genus calciamenti, vt in c. ne agro. de ſta. mo.

S ante P.

SPado, qui ſit: vide ff. de exc. tuto. l. ſpadonem & inſti. de adoptio. §. illud, & vide ſup. in verbo caſtratus.

Species ſignificat terminum ſignificatiuum plurium differentiũ numero, vt homo ille terminus ſignificat omnes homines inter ſe differentes numero, qui terminus homo ſignificatur per hoc nomen ſpecies, prout eſt vnum de quinque prædicabilia. Sed ſm legiſtas ſumitur ſpecies quãq; pro indiuiduo, vt Seius, Stichus. fundus Cornelian.

Species apud veteres Iuriſconſ. frequenter accipitur pro eo, quod recentiores dicunt caſum, aliquando tamen ſignificat id, quòd fit ex aliqua materia, vt in §. cum ex aliena. Inſtit. de re. diui. quandoque ponitur pro parte ple bs. autem Inſt. de iu. na. & l. 2. de liber. agnoſ.

Speciale, delictum quod, vide in ver. delictum.

Species perſonas accipere debemus clariſſimas pſonas vtriſque ſexus, itẽ eaſq; ornamentis ſenatoriis vtuntur. l. ſpecioſas, de ver. ſig.

Spectabiles qui, require ſupra in ver. magiſtratus, & eſt optima glo. in auth. vt ab illuſtri. coll. 5.

Spectacula ſunt, quæ fiunt in loco, vbi ludebant, tragendi, & cœmœdi, vt dicunt Græci. & habetur in auth. de conſulib. Et ſpectaculum prohibitum, eſt prout importat effuſionẽ ſanguinis: C. de glad. l. 1. lib. 11. & l. legatum ff. de vſu, & vſufru. Sed ludi pmittebantur ad lætificationem populi, vt comędię & ſimilia. l. 1. 2. & 3. C. de ſpe. libro 11.

Specularia, quorum fit mentio in l.quæſitum.§. itaque. de fun. inſt. conficiebantur ex ſpeculari lapide in tenuiſſimas cruſtas ſecto & pellucido, vt tradit Alc.in l.malũ. de ver.ſi.

Specularii inter artifices nominantur.l. 1.C.de excuſ. mu. lib. 10.

Speculatores proprie dicuntur præſides prouinciarum l. 1. C.de priu.car.& l.ordinariorum.C.de co॰ra.lib. 12.& eorum autoritas eſt magna. Pan.in.capit. ſuſpitionis.de offi deleg.

Speculum quaſi exemplum eſt c.n. vero.19.di.vnde eccleſia R.eſt ſpeculum aliarum, vt d.c.enim vero & eſt triplex ſpeculum,ſm Arc.in §.ecce. 26.diſtint.

Specus eſt altus locus ſupra terram,per quem ducitur aqua. ff.de riuis l.1.§.ſpecus. Item ponitur pro foſſa qua colligitur aqua.& eſt ampla & rotunda ff.de aqua plu. arce.l. ſupra iter. ibi gloſſ. ponit differentiam inter ſpecus, & cuniculum. vide ſupra in lit.C.

Sperāt.i.putant inſt.qui.ex can. man.non licc.§.in fraudem, verſ.ſæpe.

Sphæriſterium, de quo in l.ſi quis mihi. ff.mand.locũ fuiſſe in balneis, Bud. putauit. Lampr. in Alexander, acceptiſſe videtur pro loco ad ludum pilæ accommodato.

Spiculatores pro appatitoribus l.diuus.ff.de bo.da.

Spoliatio eſt à poſſeſſione rei immobilis violenta, & iniurioſa deiectio,vel rei immobilis ablatio.dicitur violenta quia ſi quis ſponte poſſeſſionē ſuam renuntiauerit, vel abiurauerit, locum non habebit ſpoliatio, & per conſequens nec reſtitutio, nam reſtitutio ſpoliatorum eſt ablatorum in iudicio redintegratio. Et quia credendum eſt canones loqui ſano intellectu,ſpoliatus intelligitur in caſu quo criminaliter accuſatur qui tota ſua ſubſtantia, uel maiori parte ipſius ſe per violentiam deſtitutum affirmat,quia nec nudi contendere.nec inermes inimicis nos opponere debemus. Habet enim ſpoliatus priuilegium vt non poſſit, exui iam nudatus,vt eſt tex.in c.frequēs. de reſt.ſpol.li.6.Vnde,Cantabit vacuus coram latrone viator. Vide Goff in ſum. de reſt. ſpo.vbi prædictam diffinitionē ſpoliationis ſubtiľr declarat.

Spon-

conceptus,uel ſine patre, vt ff.de ſta. hom l. vulgo concepti.Vel eſt natus de cōcubina,vt de ren.c.niſi cum pridem.§.perſonæ verò,in gl.q̃ diſtinguit nothum, ſpurium manſerem & naturalem.

Spurii qui dicantur,vide Pan.in c.tanta.in penu.col. ver.quidam ſunt filii ſpurii, qui filii ſint leg.

S ante Q.

SQualor eſt infectio propter multitudinem carceratorū l.ſi quis. C.de cuſto.reorum

S ante T.

STabula antiquitus pro diuerſoriis & tabernis accipiebantur,vnde ſtabularii dicti. Eſt tamen,quando ſtabulum poſitum inueniatur pro ſeptis. q̃b.iumēta gregesq; ſtabulātur,& ita ferè hodie hęc vox vſurpatur. l. eo iure in quib. cau.pig.vel hyp.ta.con.

Stabularii dr̄ q aduocatis hoſpitib.& ſtabulariis ꝑponunt̄ à ſtabulis ſic dicti. Qui verò ſic receperūt hoſpites,& q̃ ſine æqs,vocātur caupones.

Stadiū eſt octaua pars miliaris Italici,quod (vt hiſtorice refertur Hercules vno anhelitu currebal,& poſtea ſtabat, & eſt ſpatium centum,& triginta paſſuum,ſecundū Az. inſt.de rer.di.§.vniuerſitatis, in gl.ver.ſtadia.

Stallus in choro & locus in c. cēſentur de partib. beneficii canonicalis.Pa.in c.cū inter. in 1.col.de ren.

Statim,vide ſuprà,in ver.facere Et ibi dictis adde,ꝙ hoc aduerb.ſtatim, aliqñ denotat idē qđ ipſo iure,ſm Iaſ.in §. rurſus col.3.inſt.de act.

Statio mō ſignat vigiliā, vt in l.deſertorem, de re mil hinc ſtationarii milites,mō ſumit̄ pro oī loco,vbi naues tutæ ſtare pn̄t.l.1.§.ſtationem,de flum.& ne quid in flum.pub

Stntionerii dr̄ militer,q vt alicubi teneāt ſtationē,ſūt conſtituti.Pn̄t ēt dici librorū venditores,q a ſtationā faciun pro libris vēdēdis.Item dr̄ eleemoſynarum quæſtores in c.cum ex eo.de pęni. & remiſ.

Statiua dr̄,loca in quibus ali quis moratur a ſtando.

Statores ſūt nūtii vel apparitiores magiſtratuū q reos,in ius vel ī carcerē ducūt.l. obſeruare,ff.de off.ꝓconſ.& lega. licet alibi mendoſe legatur ſtratores,vt in l. in eadē. ff. ex quib.cauſis maio

Sta

Statua ſecundum Pap. eſt ſimulachrum, idolum, imago. Et eſt differentia inter ſtatuam, & imaginem, quia in ſtatua nihil eſt, quod non deſignet effigiem hominis, ĩ imagine eſt pictura ſola, & multæ partes, quæ non deſignant membra hominis, vt dicit glo. ſup rub. C. de ſta. & ima. & Azo. in ſum. C. eo. ti.

Statuimus benè ſignificat ſententiam diffinitiuam, vt c. in his, de verb. ſign. & importat communiter nouum ius, ſecus decernimus & innouamus, vt in c. decernimus, de jud. & in cap. innouamus, de treu. & pa. Nam decernimus diſcuſſionem dubii, innouamus antiqui iuris renouationem & ſtatuimus noui iuris promulgationem importat.

Statuliber eſt qui ſtatutam, & deſtinatam in tempus, vel in conditionem habet libertatẽ l. 1. de ſtatulib.

Status, eſt conditio hominis in qua, vt plurimũ pt, vt ait Pla.

Statuta libertas, eſt libertas conceſſa ſub conditione, vt dicẽdo, lego ſeruo meo libertatẽ ſi nauis ex Aſia venerit. l. 1. ff. de verb. oblig.

Statutum eſt ius ab homine poſitum, vel diſpoſitio, ex qua ius producitur nam eſt idem quod lex municipalis, ſeu ius ciuile, quod vnaquæq; ciuitas ſibi conſtituit. inſt. de iu. natu. gen. & ciui. & ſignificatur ius ſtatuti ex verbis in ſtatuto poſitis, quæ ſignificant, quod ſonaut aut ſtrictius, aut extenſius, vel aliter, prout obſcuritas eorum declaratur, ſeu quouis medio probabili concluditur, de quo latiſſime Doct. maximè Bart. ĩ l. oẽs populi. de uſt. & iure.

Stellatura nomẽ erat militaris annonæ, vt auctor eſt Bud. in l. moris, ff. de pœn.

Stellio dicitur, qui animo incõſtans, & varius eſt verbo, uel facto, vel qui rem aliquam obligauit alicui, & deindeim pignorat alii non facta mentione de primo, & generaliter, quod in his criminalib. cauſis dicitur dolus, in ciuilibus dicitur ſtellionatus. Stellio. n. proprie eſt animal variis maculis plenum, & venenatũ ſimile lacertæ, & ẽ corpore pictũ lucentib. gutis, vĩ d̃ hoc ſup. crimẽ ſtellionat*.

Stichus eſt nomen proprium.

Stigma eſt ſignum uel inſtrumentum quo brachia fabricienſium figurabantur, cui erat impreſſum nomẽ Imp. facies vero eorum non figurabãtur, vt l. ſi quis. C. de pœn.

ſecun-

ſecundum Ioan And. in c.ſi iudex laicus,de ſent.exc.li.6. in gl.verbi agnoſcitur.

Stylus aliquando ponitur.i. diſpoſitio.C.de ſacr.eccl. l. 2. Item quomodo differt ab uſu vel conſuetudine, vide ff.de leg.l.quibus & Ioa.Andr.in not.in c.fin.de conſue.

Stillicidium quid ſit, vide inſtit. de ſerui.§.item prædiorum. Stinarii dicuntur amatores, idem dicuntur carnearii.

Stipatus ideſt vallatus, vel fulcitus ſecundum Ioa. And.in cle.paſtoralis. ver.ſtipatum. de re iud.

Stipendium,merces militum à ſtipe,hoc eſt pecunia.l.ager. de ver.ſig.

Stipes eſt perſona,à qua alii originem ducunt.

Styperia, cuius mentio fit in l. 3.de reb.eo.qui ſub tute. ſignificat alumen, vt oſtendit in Parer. Doctiſſimus Alc.

Stipula illecta dicitur culmus cum ſpica non collectus,ſed in metendo de relictus, quę poſtea ruſtici, cum ſupereſt ocium,colligere ſolent.l.Sylua.de verb.ſign..

Stipulatio eſt firma verborum conceptio, qua quis aliquid ſe facturum daturũ ve promittit alteri ſuper hoc ipſum interroganti,& dicitur à ſtipulatio Græcè,quod eſt firmum Latinè, denominatur etiam a ſtipite. Conſtat autem ſtipulatio ex interrogatione præmiſſa, & reſponſione ſubſequenti, quemadmodum contradictio ex affirmatione & negotiatione, hoc modo, promittis, vel dabis mihi decem?promitto vel dabo tibi. Quandoque dicitur ſtipulatus ille qui promittit per ſtipulationem paſſiuè. Vel ſic. Stipulatio eſt ſolemnis promiſſio facta interrogationem præcedente. & reſponſione ſequente.

Stipulationem alia eſt pura, alia conditionalia, & alia in diem.

Stipulatio pura eſt,quæ nec fit ſub conditione,nec in diem, ſed purè,vt dicendo, dabis hoc? dabo.

Stipulatio conditionalis habet fieri ſub conditione hoc modo,promittis mihi dare cẽtũ ſi nauis ex Aſia venerit?& reſpendes promitto.

Stipulatio in diem fit hoc mõ, dabis mihi decẽ in calendis Iulii? & reſpondes dabo.

Stipulatio Aquiliana eſt,quę nouat omnem contractum, vt ſic, quicquid mihi debes ex quacunque cauſa, idem mihi promittis? ſi enim ex

mutui

mutui datione mihi debitor ſis, velimque acceptum ferre id eſt per acceptilationem remittere, non poterit res expediri, niſi per obligationem, quæ in rem contrahitur. Require ſuprà, Aquiliana actio.

Stipulatio prætoria ideo dicit quia a mero prætoris officio proficiſcitur, inſt. de diui. ſtip. §. prætoriæ, & harum ſtipulationum prætoriarum videtur eſſe tres ſpecies. ſ. iudiciales, cautionales, & communes. Iudiciales eas dicimus, quæ propter iudicium interponuntur, vt ratum fiat, iudicatum ſolui, & ex operis no. nuntia. Cautionales ſunt quæ inſtar actionis habent, & fiat nouatio, intercedunt, vt delegato ſtipulatio, & de tutela, & ratam rem haberi & damni infecti. Communes ſunt ſtipulationes, quæ fiunt iudicio ſiſtendi cā. Et oēs ſtipulationes, natura ſui ſunt cautionales hoc, enim additur in ſtipulationibus, vt quis cautior ſit & ſecurior interpoſita ſtipulatione.

Stipulum veteres firmum appellabant fortè à ſtipite deſcendens ſm Iuſtinia. in §. j, de verb. obl. inſt.

Stirpes ſunt ferule ſeu virgulata, quæ de radicib. quæ naſcuntur

Stola, ſpecies erat antiquitus ueſtis muliebris. l. ueſtis. de auro & arg. leg.

Stragula ueſtis eſt. l. ueſtis, §. 1. & fin. ff. de aur. & arg. leg. 1. iuncta l. ſeq. & l. quæſitum. §. ſed ſi fundus. ff. de fun. inſtru.

Stramenta dicuntur quicquid ſolo quieſcēdi gratia inſternitur, ueluti ſtoreæ, paleæ, & mattæ, quę vulgo dicuntur mattaracia. l. quos. §. ult.. vbi Alc. de uer. ſig.

Statores etiam à ſternendo dicuntur, quia cuſtodientes in carcere reos condemnatos puniebant, uel ſtratores dicū tul eſſe iſti, qui ſtabulis uel èquis ſtantib. in eis præſunt. Et dñr à ſtratorio, id eſt ſtabulo ſecundum Accur. C. de ſtrato. li. 2. in rub.

Stratū dicitur generaliter omne genus veſtis vel omn ei ndumentum, vt ff. de verbo. ſignifi. l. ſtratum, aliàs inſtratum, ſed magis propriè ueſtes cubiculares dicimus ſtràtum à ſternendo. Etiam uia publica ſtrata dicitur.

Stratura eſt locus uilis ad incendum diſpoſitus. in authe. de monachis. §. cogitandum.

Strena eſt donum factum in calendis Ianuarii.C.de aduo.diuer.iud.l.laudabile.& 36.diſ. legant epiſcopi.

Streptus.i.clamor vel tumultus extrà,de electione.c.quorundam.in prin.lib.6.per Arc.& dicitur quandoque vocatio. 2.C.de epiſ.& cle.& de cauſis commiſſis ſine ſtrepitu,& figurá iudicii.cle.ſæpe. & ibi plene per Io.And.de ver.ſig.

Strepitus iudicialis extra,de fer. c.vlt & vide C.de fal.l.vbi.

Stricti iuris quot modis dicatur . vide.C.de iudi.l.placuit & ꝑ Archid.de appellatio.ca.fin. lib.6.

Strobyli,nuclei primum. l.Carbonum.de verb. ſign.

Structile opus,Require , Opus ſtructile.

Studium(vt dicit Azo .) eſt vehemẽs & aſſidua ad aliquã rẽ agendam cum ſumma volũtate occupatio,ex qua voluntate labor in opus defertur , & perdit laboris tædium verſus in oblectamentum.

Studium liberale , & Latinum olim tantum erat Romæ, & Conſtantinopoli , in aliis autem locis non niſi ex priuilegiis,vt C.de ſtu.li.in rubro, & nigro.li. 11.& in ꝓœmio digeſtorũ.§.hæc ãit tria. hodie Imperio ſciſſo ſtudiũ in multis locis fit , & maximè Bononiæ, quæ legalis ſtudii obtinet monarchiam .

Stuprum eſt illicita virginis defloratio,quis in vidua committi dicatur , niſi ſit meretrix vel licita cõcubina ſm leges.ff.de concubi.l.in concubinatu.in fi.Item committiẽ in pueris . ff. ad legẽ. Iul. de adulte l.ſtuprum.

S ante V.

SVarii.Req.ſuprà, Porcarii. Suaſio accipitur in bona parte,vel ĩ mala.ff. de ſeruo corrupto.l. 1.§ perſuadere.& C. de fur.& ſer.cor.l.ſi quis.

Sub,aliqñ exponitur.i.poſt . de interdic.& releg.l. 1.aliqñ,id eſt coram.C.de iureiuran. l. generaliter.§.fi.Itẽ ſub,qualiter ponatur, no. in l. Mathematicos.C.de epiſco. aud.

Subarratio fit per annulũ datũ ſpõſæ ſine aliis verbis,fit etiã aliis modis,vt no.in c. ſi quis vxorem.27.q.2.& in c.fi. de deſpon.impube .

Subdiaconi dicuntur , qui ſubiacent officiis , & præceptis Leuitarum.cap. cleros . 21 . diſtinc. & eorum officium eſt calicem , & patenam

Subornatio eſt informatio facta per aliquem de veritate tacenda,& falſitate dicenda, ſm Gul.de Mon.Lau. in cle. teſtibus de teſt.

Subpunctare literam eſt eam damnare punctis ſuppoſitis, vt qn̄ litera ſuꝑflua inferius pūctatur,vt habetur ſuprà,in litera,C,de ver.Cancellare.

Subrogare eſt aliquem in locū alterius ſubſtituere,vel cōſtituere,vt officiales vel iudices alios ſubrogant. Et poteſt ſcribi r,pro b, commutando vt ſurrogare.

Subſidiaria actio. Req. ſuprà Actio ſubſidiaria.

Subſignare eſt ſubſcribere, ut teſtes in chirographo ſolent ſignare,& quaſdam notulas ſubſcribere. Et qn̄ ſubſcribēs ſe conſentire dicatur,& quādo non eſt bona gloſſ.in c.ſi quis presbyterorum. in verbo ſubſcripſerit.de reb.eccle. non alienan.

Subſiſtere eſt dubitare.l.ſemp. de iure immu. & l.ſeruum. de procu.

Subſtantia eſt per quam materia in certam ſpeciem deducitur,vt in vaſis,vel veſtibus artificium. in emptionis contracto,pretiū & ita differt à materia,forma,& ſolēnitate, de qb.dictū ſuo loco.Doctores tn̄ qnque hęc nomina indifferēter vſurpant, diſfiniūt que ſubſtantiam generaliter eſſe,quæ neceſſario ad rei eſſentiam requiritur.Nonnunquā ēt ſubſtātia ſignificat patrimonium,vt in l. vlt. C.de verb.ſignifi.

Subſtantiuum reuertit̄ ad adiectiuum ut ratio & vindicta. ideſt rationabilis vindicta.ff. de of.proc.l.obſeruare.§.ꝓficiſci.& aqua pluuia. i. pluuialis. ff.de aqua plu. arc. l.1.in prin.Item ſubſtantiua duo copulata quandoque reſoluuntur in adiectiuum, & alterum ex ipſis duobus ſubſtantiuis,vt vis ac poteſtas, ideſt violenta poteſtas.ff. de tute.l.1.

Subſtitutio eſt ſecunda condōnalis inſtitutio,qa inſtitutio dr̄ primus gradus,& ſubſtitutio ſecundus.Et licet ſubſtitutiones in infinitum de vno in alium poſſint procedere, tamē omnis inſtitutio poſt primā dr̄,ſubſtitutio,& ſecūdus gradus,ſicut ſecundæ nuptiæ dicuntur oēs q̄ ſequuntur primas.Et diuiditur,quia ſubſtitutionū alia eſt directa alia obliqua.Et no.differentiā inter verbū directū, obliquū,& cōe.Vn̄ directū ē, qđ ſignificat, vt ille, cui relinquere

quitur,uel in quē diſponitur, ſua manu recipiat,vt eſt ver bū inſtituo,vt patet.ff.de hæ re.inſt.Item illud,hæres eſto vt ibidem.Item accreſcat, ſi militer verbum capiat, vel accipiat.Sed verbū obliquū, eſt quod ſignificat, vt ille,in quē diſponitur,vel cui relinquitur,de manu alterius accipiat,vt eſt verbū reſtituo, ſa cit.l reſtituta.ff.ad Trebel. & per tot.tit.Itē volo,& quādo per fideicommiſſum pars hę reditatis eſt reſtituenda.l. pa ter filiū.§.fi.ff.de lega. 3. Itē verbū rogo,&c. Sed verbum commune eſt,quòd vtranq; ſignificationem habet ſiue de manu ſua ſiue de alterius qui recipiat,vt eſt verbū ſub ſtituo,ſicut in l.Centurio. ff. de vulga.ſubſti.Habet enim quandoque directam ſignifi cationem, quandoque obliquam.

Subſtitutio directā dicitur,cum nullo mediante quis capit hæreditatem deficientis, & directè efficitur hæres ipſi teſtatori, qui inſtituit eum. inſtitut.de pupilla.ſubſti. §. quo caſu. Et hæc ſubdiuiditur, quia alia eſt vulgaris. alia pupillaris, alia exemplaris, alia breuiloqua ſiue reciproca, alia com pendioſa.

Subſtitutio vulgaris dicitur, q̄a vulgo ei à quolibet,fieri poteſt, dum tamen hic teſtamentum facere,& ille ex teſtamento capere poſſit. Et hæc diuiditur,quia quædam eſt vulgaris expreſſa,& quædam tacita,Subſtitutio vulgaris expreſſa eſt, quæ fit verbis negatiuis expreſſis, hoc modo,Tititius hæres eſto,& ſi ipſe hæres,non ſit vel erit. Seius hæres,eſto,id eſt ſit, ſic enim inſtituo mihi Titium hæredem,vt ſi ipſe noluerit, vel non potuerit eſſe hæres. ſit hæres Seius. Subſtitutio vulgaris tacita fit per verba affirmatiua, veluti cum non miles puberem, & impuberē hæredes inſtituit,& commu ni verbo eos ſubſtituit, hoc modo,Sei,impubes, & Meui pubes,hæredes eſtote vel ſū to,quos vnanimiter inuicem ſubſtituo, vel ſic,& in idem redibit,puberem Seium, & impuberem Meuium, hære des facio,& eos ſibi inuicem ſubſtituo, ex qua ſubſtitutione colligo,quòd ſi vnus non fuerit hæres, vel ſi vnus moriatur alius in ſolidum ſit. Et dicitur vulgaris,quia fit à quolibet de vulgo, ſiue in poteſtate ſiue non. Et dr̄

tacitam

tacitam, quia puberem ta citè uulgariter impuberi ſub ſtituit, quæ ſubſtitutio magis eſſet pupillaris, niſi propter adiunctam perſonam. Sed in milite talis ſubſtitutio pupil laris eſt propter priuilegium militis. Quæ ſubſtitutio quã tum ad puberem uulgaris, ut quantum ad impuberem pu pillaris, quoniam ſi pubes hę reditatem adeat pro parte ſua, non euaneſcit ſubſtitu tio prius, facta, ſed ſi impu bes hæreditatem adeat priuſ quã expleuerit pubertatem euaneſcit, unde ſub expreſſa pupillari continetur tacita uulgaris. ff. eod. tit. l. nam hoc iure.

Subſtitutio pupillaris eſt quę ſoli pupillo, & impuberi fit. Et eſt etiam duplex, alia ex preſſa, alia tacita. Subſtitu tio pupillaris expræſſa fit hoc modo, iſte filius meus impubes hæres eſto, & ſi hæres non erit, aut ſi hæres erit, & infra pupillarem ætatem deceſſerit, ille hęres eſto uel ſic inſtituo, mihi in hæredem T. filium meũ pu pillum, & ſi non erit hæres, aut ſi erit hæres, & infra an nos pubertatis uel in pupil lari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Seium, hæc dicitur expreſ ſa ſubſtitutio, quia in ea om nia uerba exprimuntur, quæ exprimi oportet, ſubſtitutio pupillaris tacita eſt, hæc fi lius meus impubes hęres eſto, & ſi ille non erit, iſte hæres eſto, uel ſic. quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo. Hæc dicitur tacita, quia uer ba quædam non expreſſa hic tacitè ſubintelligun tur, quæ exprimuntur in expreſſa ſubſtitutione pu pillari. Nam per hanc tacitè intelligitur, quòd ſi filius deceſſerit in pu pillari ætate, ille qui erit hæres patri, erit hæ res filiæ. Et debentur il læ pupillares ſubſtitutio nes ſolis pupillis in poteſta te parentum exiſtentibus, & ab ipſis parentibus fiunt, per quod euiden ter patet, quòd non à ma tre, ſed à ſolo patre fiunt, cum mater filios non habeat in poteſtate. Sed nunquam ſubſtitutus ex pu pillari expreſſa reppelli tur a matre pupilli, & ſubſtitutus ex tacita re pellitur à matre pupil li. & ſuccedit ipſi pu pillo mater. Item, qui eſt ſubſtitutus ex pupil

lari ſubſtitutione, fit hęres ipſi pupillo, ille verò qui eſt ſubſtitutus ex vulgari, fit hæres ipſius teſtatoris. Item pupillaris tacita intelligitur eſſe vulgaris expreſſa, qua mater ſubſtituitur pupillo, & hoc propter priuilegium matris. Item eodem modo quando quis pupillo vel alii ſubſtituitur propter adiunctam perſonam.

Subſtitutio exemplaris vel exēplaria eſt, quæ fit à parentibus vtriuſque ſexus filio furioſo, vel mēte capto. Et dr̄ exemplaris, quia fit ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis, quia ſicut pater prouidet filio pupillo, qui teſtari non poteſt, de hær. ita prouidet filio mentecapto vel furioſo & hoc modo T. filium furioſum, uel mente captum mihi hæredem inſtituo, & ſi deceſſerit furioſus, uel mente captus antequam ad ſanam mentem peruenerit ſubſtitutio talem filium ſuum vel fratrem, uel aliquē alienum, ſi deficiat filius uel frater.

Subſtitutio breuiloqua ſiue reciproca eſt, que cōtinet duas pupillares ſubſtitutiones, vt duo impuberes inſtituti a parente, q̄ hēt eos in poteſtate, inuicē ſubſtituūtur hoc modo, & S. & T. filios meos impuberes mihi inſtituo hæredes, & eos inuicē ſubſtituo. Vnde quia continet expreſſam pupillarem ſi aliquis p̄dictorum deceſſerit in impuberi ætate, mater impuberis deſcendentis omnino repellitur, & ſuccedit ſubſtitutus, & hanc ſubſtitutionem lex appellat reciprocam & omnes quatuor expreſſæ ſunt.

Subſtitutio compendioſa eſt, q̄ ſub uerborum compendio, q̄ uerba in pupillari expreſſa ſunt prolixiora, & ex hoc dicitur compendioſa, & habet fieri hoc modo. Inſtituo Titium filium meum mihi in hæredem, & quandocunque deceſſerit ſine filiis, ſubſtituo ei Seium, uel ſic. Iſte filius impubes hæres eſto, & quocūq; tp̄e deceſſerit, ille hęres eſto. q̄ ſubſtitō tm̄ locū hēt in milite, de hoc in l. præcib. C. de impu. & alii ſubſti.

Subſtitutio obliqua ſiue nō directa & fideicommiſſaria eſt illa, q̄ fit p̄ fideicōmiſſum, ut hic, quicunque ueſtrum ſine liberis deceſſerit, rogo ut eius portio ad ſuperſtitem p̄ueniat, & quādoquis inſtituit hr̄dē, & eius fidei cōmittit, qua cito poſſit eius hæreditatem

tatem

tatem adeat, & eam alteri certæ perſonæ cui, & quãdo teſtator uoluerit reſtituat,uidelicet tali die uel ſub tali cõditione ſi deceſſerit . ſine filiis,ut ſi fortè in ea conditione fuerit, ꝙ teſtator magis diligat eum , & ex teſtamento eis directo nihil capere poſſit,puta quia directè, & imediatè capax nõ eſt (qualis eſt ſputius,) ſaltẽ hoc modo aliqd capiat & conſequat ex hæreditate, uel totã ipſã hæreditatem.ut C.ad Treb. per totum quaſi.& ff. eo. tit. in multis legibus & in capi. Raynutius, & c.Raynaldus, de teſta.Et no. ꝙ in ſubſtitutionib.fideicomiſſariis locũ habet quartam deductio, in directis autem non , c . ſi pater,de teſta.lib.6. ubi eſt caſus,& ibi uide gloſſ. De his ſubſtitutionib.eſt gl.in capit. Raynutius.præal.& inſti. de uul.& pu.ſubſt.per totum.

Subſtitutus hæres, req.ſup.ſubſtitutus.Et no.ꝙ in omnibus ſubſtitutionibus primo præcedere debet inſtitutio ſicut primus gradus & poſtea poni debet ſubſtitutio,ut ſecundus,hinc eſt,ꝙ dr̃ inſtitutus primus hæres,& ſubſtitutus ſecundus.l.cum proponas . C. de hær.inſt.

Succeſſio naturalis eſt ex parte matris,legitima eſt ex parte patris,ita no.ſing.glo.in l. 1. C.unde uir,& uxor.

Succeſſio quandoque fit capite in caput, & quandoque de gradu in gradum ſecundum Az.in ſum.de ſucceſſio.edic. C.& ff.eo.tit.l.1.

Succeſſio de capite in caput, ẽ cum deficiente primo capite liberorum oritur ſecundũ caput agnatorum,& iſto deficiente ſuccedit tertium caput cognatorum , & cognatis,& deficientib. ſucceditur quarto per ordinem , unde & mulier uel uxor,ut C . in titulo,unde uir & uxor.i auth.præterea.

Succeſſio de gradu in gradum eſt,quando plures pſonę sũt in eodẽ capite in diuerſis gradib.una prior , altera poſterior,nam priore repulſa ſpe,uel repudiatione,ſequẽs ſuccedit,ut ff.de ſucceſ.edic. l.1.& C eo.tit.per Az.in sũ. Et ad pleniorem. ſ. doctrinã ſucceſſionem ab inteſtato, ſic eſt diſtinguẽdum,aut dubitatur qualiter deſcendẽtes ſuccedant aſcendentib . aut qualiter aſcendentes deſcentibus aut qualiter collaterales collateralib. Primò caſu aut ſupsũt legitimi , & natu-

Orſi.l.vlt.prædicta procedũt ſi naſcuntur eo exiſtente in poteſtate per quem coniunguntur. Si verò ſit emancipatus, & nepotes reponantur, ideſt remaneant in poteſtate eius de cuius ſucceſſione tractatur, conſiderato iure ciuili antiquo, præferuntur nepotes,ſed per edictum de coniungendis cum emancipato liberis eius vocatur ſimul, & tantum conſequitur filius quantum omnes nepotes ex eo nati, vt apparet,ff. de coniungen.cum emanc.l. 1.§.inter ipſum,ff. de contra tab.l.1.§.qui habebat.& l.cũ emancipatus,§.ſi pater. Sed iure nouo authenticorũ præferuntur fili, quia priores in gradu cum ſublata ſit differentia patriæ poteſtatis. Et ſic eſt correctus ille titulus de coniun cum emancip. vt not.eo.tit.l.1.in princ. & C. de ſuis & legi.l.fi.& auth. in ſucceſſione ibidem, quod in llige vt ibi dicitur nam titulus ille adhuc hodie manet, ſm Iacob.de Rauen.alias de Rauani, ſ. quo ad ſucceſſiones ex teſtõ. Si autem mortuo aſcendente ſuperſunt deſcendentes legitimi tantum, vt adoptiui,tunc ſi dantur in adoptionem aſcendentib. p lineam maſculinam vel fœmininã,ſuccedũt eis ex teſtamento.& ab inteſtato, & ex hæredati habent querelam. Si dantur extraneis in adoptionē, aut morit̃ pater adoptiuus teſtatus aut inteſtatus. Si taſtatus regulariter nihil relinquere cogitur. Fallit in caſu ſi arrogatus ſit impubes, cui cogitur quartam relinquere ex conſtitutione diui Pii.l. Papinianus,§. ſi quis ff.de inoffic. teſtam.ita ſimpliciter dicit Cyn. Sed quid ſi erat factus pubes,an debeatur,ſibi quarta? dic vt notat, C.de adop.l.2. Si autem moritur pater adoptiuus inteſtatus, aut ſine legitimis, & naturalibus, & tunc ſecundum omnes ſuccedunt adoptiui. Aut extantibus legitimis, & naturalibus, & tunc, (reprobata quorundam opinione qui dixerunt contrarium) vocantur etiam cum legitimis,&naturalibus equaliter ſi tempore mortis reperiantur in poteſtate. Hæc probantur,C. de ſuis, & legi.l.final. Tertio caſu quando mortuo aſcendente,naturales tantum ſuperſunt aut extantibus legitimis, aut non extantibus. Primò caſu aut decedit pater teſtatus

timo,vt ff.ad Tertul.l. patrē, hodie verò filius habet hæredem,& non occupat iure peculii,vt in authenti.dehęred. quæ ab inteſta.defend. §. 1. Item ſublata eſt differentia agnationis, & cognationis, vt eodem titulo,§. nulla, & ideo pater, mater pariter vocantur, vt C. ad Tertulian. in authent.defuncto. Secundò caſu habet locum inſtitutio,de ſen.conſecr.Tertul. §. primo. quia hodie ſimul vocantur in portiones viriles, vt in authent.de hæred.quæ ab inteſtat.defend. §. conſequēs,& in authen. defuncto præalleg.Tertiò caſu præferuntur pater, & mater fratribus,coniunctis ex altera parte tantùm,vt in authent.præalleg. defuncto &c. Quartò caſu eſt opinio inter Bulgarum ex vna parte, & Martinum, & Ioannem ex altera vt in iam alle.authent.defuncto. Tertiò caſu principali cum tractatur de ſucceſſione collateralium, aut ſunt fratres vtrinque coniuncti tantùm,& ſuccedūt,vt ff. de ſuis & legi.hæred.l.prima,§.vltimo aut ſuperſunt coniuncti ex altera parte tātùm,vt vterini tantùm, vel conſanguinei tantùm, & tunc aut ſuperſunt ex legitimo nati matrimonio, aut non.Si primum, tunc ſuccedunt,vt C.de leg. hæred authen.poſt fratres. Si ſecundo aut ſunt coniuncti per patrem tantum, & non ſuccedunt,vt in authen. qui.modo natura.effic.ſui.§. filium. Si per matrem ſuccedunt etiam ſpurii vel vulgo quæſiti,vt ff.vnde cogna. l.ſecunda. Aut ſuperſunt vterini tantùm,& conſanguinei tantùm, & tunc pariter ſuccedunt in bonis à ſe quæſitis qa cognatio hodie ab agnatione non differt vt in auth. poſt fratres præal.Sed in bonis quæſitis à patre præferutur conſanguinei, & in quęſitis à matre præferuntur vterini,vt C.de leg.hæred. l. de emancipatis. Et in hoc non remanet illa lex in correcta. Aut ſuperſunt vtrinque coniuncti cum conſaguineis tantùm vel vterinis tantum, & præferuntur in vndecunque quæſitis: vt in authent. itaque.C.communia de ſucceſ. Nam duplici iure vtuntur,vt in corpore vnde ſumitur. Aut ſuperſunt fratres, & filii fratrum, & tunc ſuccedunt,eadem diſtinctione ſeruata,vtrinque coniunctorū, vt in auth.ceſſante C.de leg. hęred.

hæred.dic vt ibi. Vel ſuperſunt etiam nepotes fratrum vel ulteriores, & tūc q prior eſt in gradu potior erit in iure, authen. poſt fratres præalleg.ſecundum Dyn. cuius fuit hæc diſtinctio, paucis p Cy.additis,qui hanc ponit ad literam,C.communia de ſucceſ.in authen.itaque. Et datur ſuper cap. autoritate de conceſ.præb.lib.6.

Sucula machina eſt tractorii generis artemoni ſimilis, de ſucula meminit Vlp.in l. ſed addes.§.illud nobis,ff. locat. & Cato de re ruſtica in inſtrumento torcularis tradit eſſe debere ſuculas quinque, funes ductarios quinque trochleas decem.

Suffragium eſt proprie patrocinium quod præſtat aduocatus aut conſilium vel ſeruitium.12.quæſtio. 2. quicunque ſuffragio.Quādoque ponitur pro ſalario quod debetur aduocato,ſm Azo.C.de ſuffra. Quandoque eſt conſenſus in ſcriptis redactus.ſ. cum dicitur,ego B. nomino P.in præ'atū.& ſic ſumitur d' electio.c.perpetuo.libr 6. Eſt etiam auxilium deprecationis pro animabus factū. De hoc vide glo.in c.'cum creatura,de celeb.miſſa.

Suffragari,i.auxiliari. Inde dr ſuffraganei, ideſt auxiliarii diœceſanorum epiſcoporū, de elec.c.ſuffraganeis vbi epiſcopi diœceſani dicuntur, archiepiſcopi metropolitani.

Suggillare, ideſt diminuere, l. ſed ſi hac.§.prætor, ff. de in ius voca.no. per Arch.in ca. fundamenta, colum. fin. de elec.in 6. & l.verbum, C. de his qui notat infa.& l. apud Celſum, §. aduerſus, ff. de donat.exc.

Summa,ſm Pap.i. ſuprema vel prima, quo ad tractatum, ſ. vel ſumma,i. breuis, vt inſt. de act.§.omnium, in glo.

Supellex eſt domeſticum patrisfamilias inſtrm̄,in quocōtinentur menſæ, ſcyphi, trapezophora, ſubſellia, culcitrę,toralia ,vaſa aquaria, pelues,aquiminaria,candelabra, vaſa ænea vulgaria, i. non ad certum officium attributa,& cætera inſtrumenta domus,vt ſcribit Paulus. Dicit autem ſupellex (vt Labeo ait) quia hi qui in legationē mittebantur, ſecum ſupellectiles deportabāt,vt in l. Labeo.ff.de ſupel.leg. Quæ autem comprehendantur ſub vocabulo ſupellectilis determinat Bal.in l.legatis,C. de legat.

Super,

Super,hæc præpoſitio de ſuo ſignato ſignat in iure hypothecationem, & per hoc ſi teſtator legat annua decē ſuper tali fundo, ſenſus eſt ꝙ ipſũ fundum hypothecat pro illo legato,& idem in promiſſione,nam hypotheca dr̄ ab hypo.ideſt ſub,& theſis poſitio, quaſi ſuppoſitio,Item dictio ſuper,qñque non ſignat hypothecationē,ſed qñq; aliqd impedit,v.g concedo tibi decē annua ſuper tali re trans ferens in te dominiũ ex hac cauſa per translationem dominii impeditur hypotheca, vt in l.pignus,ff. de re iudic. Item dictio ſuper, quando que ponitur pro de, vt in ca pitul.ſuper ſpoliatione,de ordi.cog.c.ſuper literis, de reſcript.c.ſuper eo. de elec. Et ſic dicit Alexander.Cum ſup eſt pro de &c. Quandoque ſuper ponitur pro propter, vt not.in dictis iuribus.

Superexactores dicuntur qui vltra quàm debetur, nomine tributi exigunt,& tales tenētur in duplum, & propter conſuetudinē capitaliter puniuntur,l.1.C. de ſuperexac. & debet reſtitui protinus ei à quo exactum eſt de quo in l.ſi bene,ff.de vſur.& in l. fi.ff.quod metus cau.

Superficies dicitur quicquid ſupra faciem terræ eſt: quã ꝓpter in prædiis vrbanis ſuperficies dicitur parietes, & tecta,in ruſticis arbores, herbæ ſrutices.

Superficies,& emi, & locari poteſt.l.1.§.3.ff. de ſuperficie.

Superficies de ſuperficia, in rem actio. Require ſupra actionibus.

Superficiariæ ædes ſunt quæ in ſolo conducto vel empto ſunt poſitæ,quarum proprietas ciuili;& naturali iure eius eſt,cuius eſt ſolum. vt ff.de ſuperficie,l.2.vel ædificia ſuper ſoli faciem facta, puta quia dominus ſoli ex locatione conceſſit ſuper ſolum ſuum ædificia fieri.

Superficiarius appellatur,q in alieno ſolo ſuperficiē ita habet, vt certā penſionē pſtet l.ſuꝑficiario,de rei vend.

Super illuſtres ſunt Senatores, Conſules, Patricii, Dictatores,vt not.in l.1.ff. de offic. eius cui man.eſt iuriſ.

Superindictum ſm Pla. eſt qđ propter fertilitatem inducitur,vel neceſſitatem publ.extra ordinē,nō ꝑ luſtra. Indictio autem vel indictũ qđ per luſtra inducitur, vt not. Bald.in l. finali. C. ſine cen. vel reli.

Super-

Super indictum eſt munus extraordinarium quod propter neceſſitatem belli inducitur, vt declarat gloſ.& Bartol.in rubrica, C. de ſuperindicto libro 10.

Superlatiuus aliquãdo ponitur pro poſitiuo,inſtitut. loc. §. vlt. Aliquando reſoluitur in poſitiuum,l.cum pater.§. rogo,ff.de leg.2.& de tut.& cura.da ab his.l.diuus,& in authent.de mona.§. fin.& not. 8 q.1.licet.

Superſedere dicitur qui voluntate differt.no.l.fin. C. depoſi.& l. Lucius, in princ.ff.ad municip.

Supina ignorantia, pro ſtulta, barbeti.& craſſa.l.nec ſupina de iur.& ſac.ign.

Supinum habet duos caſus tantum accuſatiuum, & ablatiuum, in ablatiuo ſignificat terminum à quo, vt minor natu,vt in l.3.§.minorem.ff. de mino. nam tempus legis computatur tempore natiuitatis,vt à termino à quo, ſed in accuſatiuo ſignificat terminum ad quem.Ratio,quia voluntas defuncti, ſcilicet ei obtemperari, eſt terminus ad quem. Et nec iſto caſu nec præcedenti ſignificat cõditionem,quia nihil quod ſuſpẽdi poſſit ſubeſt. Supinum ergo in vtroque caſu ſcilicet accuſatiuo, & ablatiuo ſumptum, de ſe ſe ſolo non importat conditionem niſi addatur ei verbum, vel participium futuri temporis: vt uẽturus vel iturus, tũc enim ex adiuncto,quod continet euẽtum,conditionem ſignificabit: ſed non ex ſuo proprio ſignificato,quo tantum ſignificat terminum à quo, vel ad quem.

Supplicarii dicuntur qui ob aliquod delictum enorme in publicum deuoluuntur ærarium,quæ deuolutio dicitur bonorum publicatio.

Supplicatio eſt petitio veniæ prioris erroris,vel eſt quædã benignitatis ipſius ſuperioris implorato. Et ponuntur tres differentiæ inter ſupplicationem, & appellationem vt in gloſ.4.capit. ex literis, de in integr.reſt. Et ſumitur ſupplicatio ſtrictè pro ea,q̃ porrigitur aduerſus ſententiam quæ petitur reuocari, quàmuis aliàs capiatur largè pro qualibet precum porrectione.Et ponit Butr.quartam differentiam, quia non licet tertio appellare, ſed bene licet, tertio ſupplicare, quam differentiam Ioan.Andrea (quem ſequitur Barto.

reprobat

reprobat dicens Bu. erraſſe, quia ſi intelligitur quod poſt duas ſupplicationes tertia ad mittitur, tunc eſt contra ca ſum.l.ſi quis aduerſus, C. de pre.Imp.offi.Si ſecundo intelligitur, quod poſt duas ſententias latas in cauſa appellationis liceat poſtea loco tertiæ ſententiç facere ſupplicationem, item falſum eſt quia quando non licet tertia vice appellare, nec licebit ſupplicare. Alia differentia. Licet in appellatione à ſententia diffinitiuà (ſecus tamen inter interlocutoria) non ſit neceſſe exprimi cauſam aliquam, tamen in ſupplicatione neceſſario apponitur cauſa ſaltem colorata; alias ſuperior non debet ad mittere ſupplicationem. Itē differunt, quia ſolus princeps ſuperior concedere habet ſupplicationem, ſed appellatio etiā ſit ab inferiori.

Supra, ideſt præter, ff. loc.l. ex conducto. §. ſed & ſi labes. Aliquando, ideſt vltra, in authen.de nupt.§.illud quoq;. Aliquando refertur ad modi cum tempus, ff. ex qui. cau. ma.l. ab hoſtibus, § ſed quod ſimpliciter. Aliquando ſtat in propria ſignificatione: vt cum, dicitur porticus mea eſt ſupra tuam, ff.ad l. Aquil. l.prima §. quemadmodum. Item an hæc dictio includat vel excludat, not.per Iac. de Aretinus, & Bar.ff.de do.prę le.l.qui ita.

Supremus eſt quem nemo ſequitur.l.proximus, ff.de ver. ſignificatione aliquando ad eum qui ſolus eſt, refertur in l.vulgari, ff. de verborum ſignificatione de bono.poſ. ſecundum tabul.leg. 1.2.reſponſo.

Surreptio eſt repentina, & feſtina alicuius falſitatis ſuggeſtio. Et dicitur à ſub.& repo, de hoc not.in c.ſuper literis, de reſcript.

Suſpectus dicitur, qui non ex fide adminiſtrat: vt inſtitu tione, de ſuſpet. tutor. § ſuſpectus.

Suſpenſio, excommunicatio, & exilium differūt, quia poteſt ſuſpenſus ſine peccato communicare aliis hominibus, & alii ſibi: ſecus in excommunicatione, & exilio, quæ tamen differunt inter ſe, quia excommunicatus poteſt manere in ciuitate, licet priuetur hominib. communione. Sed in exilium miſſus repellitur, tam à ciuitate. quam à communione hominum, & ſuſpenſus celebrans perpe

uot

plicitè, laici implicitè, vt patet de ſum. Trin. c. firmiter, in tex. & glo. Aliud eſt ſymbolum maius, quod canitur in miſſa, factū ī ſynodo Nicena ꝑ Græcos, q nō credebāt, ꝙ ſpiritus ſanctus procederet vtroque, ſed à patre tm̄, de conſecr. diſt. 5. ca. vlt. & pen. Tertium ſymbolū eſt Athanaſii, ſ. Quicūque vult ſaluus eſſe, qđ canit in primis. Quartū ſymbolū eſt iuris, ſ. primus tit. de ſum. Tri. & fi. catho. vt ait Iſid. 7. lib. Ety. c. 6. in quo, id, qđ de fide catho. & ſum. Tri. in p̄dictis ſymbolis contīnetur cōfirmatur, & reperit.

Symphoniaci ſerui erant hi, quibus antiqui vtebantur, vt in claſſe claſſicum pugnantib. canarent, vt docuit Aſcon. referens celeuma cani conſuetum per ſymphoniacos ſeruos remigibus. & de his meminit Vlpian. in l. ſed, & ſi quid. ff. de vſufr. & Cice. in li. de diuin. Ab hac (inquit) muliere præfectus Antonii quidam ſymphoniacos ſeruos adducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe vti velle dicebat.

Syndicus eſt procurator vniuerſitatis vel collegii pro certo ſalario ad iudicia conſtitutus. ſcilicet qui cauſam vniuerſitatis agit vel defendit, & dicitur quaſi ſingulorum cauſas dicens. Eſt enim ſyndicus Græcè, defenſor Latinè. Nam officium eius eſt agere vel defendere nomine vniuerſitatis cauſas præſentes vel emergentes, vt ff. quod quiſque iu. in rubr. & in gloſ. 1. in c. vnico eo. ti. & quando dr̄ cauſa vniuerſitatis agi ꝑ procuratorem debet exponi i. ſyndicum vel actorem, vt de procu. c. q̄a in cauſis. & de iur. cal. c. cum cām.

Syngrapha, Latinè ſonat conſcriptio, ide dicta, ꝙ vtriuſq; manu ſcripta, vtrique parti tradi ſoleat.

Synodus ex Græco interpretatur comitatus vel cœtus, & inter cætera cōcilia quatuor venerabiles fuerunt ſynodi, quæ totam fidem cōplectūt, quaſi quatuor Euangelia, & quatuor ſymbola, & totidem Paradiſii flumina. Prima Nicena, 318. epiſcoporū, à Conſtātino Imperatore per acta, quā dānata eſt blaſphemia Arrianæ perfidię de inæqualitate Trinitatis. Nam ſcd̄m gl. dicebat patrem maiorē filio, & filium maiorem ſpiritu ſancto. Secunda centum quinquaginta patrum Theodoſio ſeniore, Conſtanti-

O o nopoli

nopoli condemnans Macedonium negantem ſpiritum ſanctū eſſe Deum,& conſubſtantialem patri, ſed (ſcđm gl.)ſeruum patris, & filii. 1. q. 1. eos qui. Tertia Epheſina. cētum epiſcoporū ſub Theodoſio iuniore, quæ damnauit Neſtorium aſſerentem duas perſonas in Chriſto, & beatam Virginem non Dei, ſed hominis tantum genitricem. Et hæc oſtendit in duabus naturis, vnam Chriſti perſonam, & dicitur prima ad differantiam ſynodi Epheſinæ ſecundæ, quæ fuit reprobata, diſtinctione 16. quoniam ſanctæ. Quarta Calchedonenſis, quingentorum centum, & triginta ſacerdotum ſub Martiano principe, damnans Euthicem Conſtantinopolitanum abbatē verbi Dei,& carnis vnā naturam pronuntiantem,ſcilicet diuinā poſt reſurrectionem,diſtin. 16. cap. 6. & Dioſcorum eius defenſorē quōdam Alexandrinum epiſcopum, & Neſtorium epiſcopum cum reliquis hæreticis. De his eſt tex. ad literam diſtinct 15. canones, & §. harū prior, & ſecundùm Gregor. in cap. ſeq. & de eiſdem Gelaſius Papa, in c. ſeq. De his etiā vide tex. §. ſuſcipimus. in epiſtola inter claras, C. de ſum. Trini. & fide catho.

Syntheſin Græcè, Latinè omnē poſſeſſionem importat. l. alumen. §. Titio, & ibi glo. ff. de adimen. leg at.

Sed Scæuola in l. Titia, de au. & ar. leg. in aliū ſenſum accepiſſe vř, nempe pro ordine quodam, & conformi veſtium compoſitione, quam lingua vernacula Italica libream vocemus, cum tunica, ſagum, chlamis, caligæ, eiuſdē ſunt coloris, & ita interpretatur Alcia. lib. 2. Parergon.

T ante A

Tabardum eſt genus veſtimenti, clemen. fin. verſicu. ſed & tales, de vita & honeſta. cler.

Tabe, id eſt putredine, C. de cuſto. reo. l. 1.

Tabellarius ſiue tabellio eſt, publica perſona ſacramento aſtricta in ciuitate, vt rationes, & acta in formam publicam redigat à principe ad hoc officium deputatus, & confirmatus, vel ſic. Eſt perſona publica habens officiū ſcribendi inſtrumenta ſuper contractibus vel aliis rebus ad

ad faciendam fidem ſuper ei ſdem.

Taberna generaliter dicitur omne ædificium vtile ad habitādum,l.tabernæ,ff.de verbor. ſignificatio. non ſumpta abuſione vocabuli per etymologiam,l.ſecunda,§.appellata, ff.de rebus credi. ſicut etiam ſumitur in l.hæres abſens, ff. de iudic.& l.tabernam,ff. de fundo inſtrument. Stricté tamen dicitur domus,inqua vinum venditur.l,palā,in principio,ff.de ritu nupt.Aliquando taberna , ideſt ſtatio, & tunc impropriè,l.ſecunda,C. de epiſcopis, & cleric. Differentia eſt inter tabernam,& cauponam, quia taberna eſt locus,in quo paratum eſt vinum vendi, licet non vendatur, caupona verò vbi uēditur.

Tabernaculum dicitur à taberna.l.tabernæ,ff.de verborum ſignificatio.iuucta.l.inde.no. in l.palam,ff. de ritu nuptiarum , aliquando eſt domus Deo.dicata, capitulo, & ibi Archidia.extrà,de ſentent.& re iudica. Aliquando dicitur habitaculum militare, notat per eundem Archidiaconum in capitulo, ad hoc.16. quæſtione prima.

Tabernarius dicitur, qui tabernam exercet vinum vendens qui & tabernæ inſtitor dicitur,ff.de exerci.act. l. prima.

Tabulæ teſtamenti iude vocatæ ſunt,quia ante chartarum vſum in tabulis tam teſtamēta quàm epiſtolæ ſcribebantur, quarum portitores tabula vocabantur, ſecundum Iſid.lib.5.Et tabulæ teſtamēti propriè ſunt teſtamentum editum in ſcriptis ſignatum, & perfectum. Sed abuſiuè etiam illa teſtamenta tabulas appellamus, quæ falſa ſunt & illicita , ſecundum Azonem in ſum.C.de tabul. exhiben.

Tabulas teſtamenti hodie intelligimus omnem materiæ figuram,in qua teſtamentum ſcriptum fuerit, ſiue ſit charta, ſiue membrana, ſiue corium alicuius animalis, ſiue lignum, ſiue quæcunq; alia materia,l.prima,de bon.poſ. ſecun.tabu.

Tabularii etiam ſecundum Accur. ſunt qui faciendis publicis inſtrumentis publicè præſunt in ſingulis ciuitatibus. Require ſuprà,ſcribæ,& C.de tabul,lib.10.

Tacere , hoc verbum de ſe nec ſignificat cōſenſum,nec diſsēſum, ſed tenet medium. Vnde nota , eſt dare conſe,

ſum,diſſenſum, & medium, quod non eſt conſenſus nec diſſenſus, vel aliter. Nam habemus velle, & nolle,& medium quod non eſt velle nec nolle, nam velle eſt conſentire,nolle eſt diſſentire, ſiue reſiſtere per motum animi, vnde in vtriſque, ſcilicet velle, & nolle eſt motus animi ad hoc quod vult vel non vult,ideſt reſiſtit. Sed non velle ſiue non nolle eſt cum nullus eſt motus animi ad vnum vel ad aliud pro vel contra, facit l.prima,§.ſcientiam,ff.de tribu. ac. vbi dicit Vlpianus. Scientiã hic eam accipimus, quę habet voluntatem, ſed (vt ego puto) non voluntatem ſed patientiam. Non enim velle debet dominus, ſed non nolle, ſi igitur ſcierit, & non proteſtatur,ideſt non contradicit,tenetur tributoria actione, ſi verò diſſentit non tenetur illa actione, tenetur autem ſi conſentit aut ſi nõ cõſentit ſi tñ non diſsẽtit, vt ibi. dr̃. Sequit̃ ergo, quod tacere de ſe, nec conſenſum,nec diſſenſum ſignificat. Quandoq; autem ſic, quando aliunde ſumpto quo uis probabili medio concluditur tacentẽ conſentire vel diſſentire, de quo latiſſimè tractat Dinus. in re.qui tacet,& ſequent.de re.iu.lib. 6. & nouiſſimè Iaſ in l. quæ dotis, poſt Bartol. ſolut.matri.

Tacens verum ita incurrit crimen falſi, ſicut ſi falſum diceret.l.prima,de crimi.falſi.l. qui teſtamentum,ff.de falſis.

Tacitè intellectum diuerſimodè capitur in iure,ſcilicet per modum diſpoſitionis, conditionis, vel aliter, prout ex diuerſificatione, ſignificati vel clauſula concluditur,verbi gratia in contractu ſocietatis facta conuentione, ꝙ vnus ſociorum habeat duas partes lucri intelligitur etiã tacitè,quod habeat duas partes damni. Et hoc tacitè intellectum capitur pro modum diſpoſitionis ſeu conuẽtionis,vt in §.illud inſtitutione,de ſocie. Et ſumitur ſignificatum ex æquali mente paciſcentium in tacito expreſſo. Item ibi concedẽdo aquæ hauſtum, intelligitur concedi iter ad illum. Et hoc tacitè intellectum, ſumitur etiam per modum diſpoſitionis,ſed non principaliter ſed acceſſoriè ſeu conſecutiuè, vt in l.3.ff.de ſer.ruſtic.pręd. Ratio, quia in itinere nulla eſt vtilitas niſi inquantum deſeruit

deſeruit ad aquæ hauſtum. Item ibi, promitto patrum filiæ,vel fructum fundi,intelligitur ſi naſcantur,l.interdũ ff.de ver.obl.quia niſi naſcã tur nihil eſt in legato vel cõ uentione,ſic vtilitas eſſe non poteſt. Item ibi debitum ſub cõditione acceptum ſimpliciter,intelligitur tacitè, ſi conditio debiti extiterit quo ad effectum acceptilationis non quo ad diſpoſitionem, vt l.ſi ſub conditione, ff. de acce.Item ibi promitto tibi x.intellitur ſi petieris, non ꝑ per modum conditionis ſed per modum admonitionis, & interpellationis, vt ante non ſim in mora, poſtea ſic. l.ſi cum petieris,ff.de verbo. obl.iuncta l.mora,ff.de vſu. Rõ,quia debitor non eſt in mora retinendo debitũ volẽte creditore, ſed eo inuito qñ fit interpellatio.Item, & ibi patronus opas ſtipulatur à libeto ſimpliciter, intelligitur cum fuerint indictę, quæ adiectio requiritur in operis ſicut in alia ſtipulatione intelligitur cùm petieris, & eſt ratio quia patronus ſtipulatur, operas ad vtilitatem ſuam.

Tacite ineſſe multipliciter contingit, verbi gratia, conuenio cum depoſitario propter amiſſionem rei depoſitæ. ne agam contra ipſum. In illa conuentione tacite ineſt vel continetur remiſſio, quia ſi per dolum perdidit agere non poſſum depoſiti, ſed pone, facio conuentionem quod non agam de dolo, dicit textum,quod non valet conuentio. Et ſic valet tacita remiſſio, & expreſſa non l.ſi vnus, §. illud.ff. de pact. Et ſic expreſſio eorum quæ tacite inſunt nihil ibi operatur. Ratio, quia expreſſum aliter ſignificat, quia in primo caſu ſignificatur remiſſio doli, non ſimpliciter, ſed prout continetur in obligatione ſiue actione depoſiti: Ideo pro dolo non poteſt agi actione depoſiti, ſed alia actione, ſcilicet rei vendicatione, quia dolo deſiit poſſidere vel actione de dolo. Sed in ſecundo caſu dolus ſimpliciter remittitur, & ſic ſi conuentio teneret, non poſſet pro dolo agi aliqua actione, & ſic remaneret impunitus, & ideo non tenet conuentio, quia daretur occaſio delinquendi, vt l.conuenire, ff. de pact. donat. Item ibi,

concedo rem precario ſimpliciter,tacitè intelligitur, ꝙ durat donec voluero ſiue reuocauero,l.1.ff.de præcario. Etiam morte mea non finitur,l.4.ff.locati,quia in precario ſimpliciter conceſſo intelligitur volũtas,ſcilicet, quod per voluntatem contrariam ſiue reuocationem non perſeueret, & quòd perſeueret, donec reuocetur, ſed morte non reuocatur. igitur perſeuerat. Sed quando conceditur quandiu concedens voluerit, tunc ſignificat, quòd durat quandiu voluntas adeſt.Sed morte quis deſinit velle,ideo tunc finitur precariũ. Item ibi iudex condemnat quem pęna capitis, ſiue deportationis, ad quam tacitè ſequitur pęna ademptionis bonorum.Pone,condemnatus appellat, pendente appellatione moritur. ipſa pœna principalis tollitur,& etiã acceſſoria, ſcilicet adeptionis bonorum.Tunc morte illius pęna principalis,ſ.deportationis tollitur, etiam acceſſoria,ſ. ademptio bonorum, vt in l.3.C.ſi pen.ap.mors intercue.Ratio, quia tacitum in intelligitur acceſſoriè,& conſecutiue, modo ſublato principali expreſſo, auferture, & acceſſorium. Sed dum duo exprimũtur, quæ ambo principalia ſunt, ad ſublationem vnius non aufertur aliud ſicut dum pœna imponitur in duobus factis vtrunque eſt æque principale. Alii dicũtur, quod etiam in iſto caſu pœna ademptionis tollatur, quia expreſſio (vt dicis) nõ fit niſi ad maiorem declarationem. Etiam pœnæ in dubio ſunt molliendæ,de pęnitentia diſtinctione, prima, §.pœnæ. licet forte ſecus in vſuris. Eſt tamen in arbitrio iudicis,cuius mens attendi debet, quia ſecundũ eius mentem vel arbitrium, morte finitur vel non. Item ibi, lego alicui ſimpliciter intelligitur præſenti die, & ſic ex primo in præſenti die, tunc ſignificat quod verba ſonãt, ſcilicet quòd pręſens dies iſti legato apponitur, & hæc expreſſio,ſi illud non eſſet,nihil operaretur, aliud quàm tacitum, nec aliud tacitum quàm expreſſum.Sed exclauſula poſtea appoſita, ſcilicet legata,quibus dies non eſt appoſitus volo ſolui, annua bima,trima die, aliud ſignificatur in tacito, aliud in expreſſo,quia ex tacito cui clauſula appoſita non eſt vel

dies,

dies, ex clauſula ſecuta, debentur annua bima, & cętera. In expreſſo vbi dies eſt appoſitus. dicendo præſenti die ad ipſum legatum prædicta clauſula non refertur qa iſti legato dies eſt appoſitus. Vbi autem tacitè intelligitur, non eſt appoſitus, licet id operaretur ſi aliud non ſequeretur. Item ibi, lego tibi purè, intelligitur ſi volueris, hoc tamen non facit legatum conditionale, nec impedit tranſmiſſionem legati, ſi legatarius ante moritur, & tamen exprimendo, hoc in legato dicendo, lego tibi purè ſi volueris, legatum eſt conditionale, l. ſi ita expreſſum, ff. de conditio. & demonſtratione. Item ibi, filium meum exhęredo, intelligitur tacitè cõditio, ſi hæres adierit. Sed pone, quòd hæc conditio exprimatur, dicit textus, quod exhæredatio vitiatur. leg. ſi quis. ff. de hæred. inſtitutionem. Ratio ſecundum doct. quia aliter intelligitur, & aliter exprimitur. Nam intelligitur quo ad effectum, ſcilicet, vt exhęredatio habeat effectum ſi hęres adierit nõ autem intelligitur, ꝙ exhęredatio ſit conditionalis, ſed quando exprimitur, tunc refertur ad diſpoſitionem, & ſic exhæredatio eſt conditionalis, & ideo vitiatur, quia eſt actus qui non recipit conditionem, per cap. actus legitimi, de reg. iur. lib. 6. Et eſt ratio diuerſitatis in legato, & in exhæredatione, quia veriſimiliter non videtur teſtatorem legatum, velle facere conditionale per expreſſionem illius conditionis, ſi hæres adierit, ſi apponatur illa, ſecus in exhæredatione quam teſtator videtur velle facere conditionalem, dum apponit conditionem talem vt magis reſtringatur. Sed per appoſitionem conditionis vitiatur lege poſitiua, id eò non valet conditio, ergo expreſſa ad diſpoſitionem vitiat, ſed tacitè intellecta ad effectum non vitiat, etiam quam apparet de mente exprimentis, quòd per expreſſionem vult aliud ſignificare ſcilicet facere actum conditionalem, qui non eſt conditionalis, ex tacito intellectu, tunc actus eſt conditionalis, quia exprimens hoc vult, qui ad hoc conditionem exprimit, & ſic tunc legatum relictum, ſi hæres adierit, eſt conditionale, &

verisſimile eſt, q; cōdō expri matur, ſicut intelligitur ad maiorem declarationem; & ſic licet actu. non recipiat cōditionem, per illam tamē expreſſionem non debet vi tiari, quia ſolum quod tacite ineſt exprimitur, & lex poſi tiua non admittens conditio nem, videtur intelligi de con ditione extranea, & non de illa, quæ ineſt, quæ exprimi tur ex abundanti. Sic etiam exhæredatio poteſt eſſe con ditionalis quādo teſtator ſic voluit, ſed quia non recipit conditionem, vitiatur, etiam acceptilatio erit conditiona lis propter voluntatem acce ptum ferentis, ſedquia etiam non recipit conditionem, vi tiatur. Et ita in his debet at tendi mens diſponentis, & ſeruari quod vult, & prout vult, niſi vbi lex poſitiua hoc impedit. Item vbi iudex dat tutorem pupillo ſimplici ter. intelligitur tacitè, quòd miniſtret ſi ſatiſdederit. Sed pone, quòd iudex in dando tutorem hoc exprimat dicit text. quod valet dato, & eo modo intelligitur, quo expri mitur, l. muto. §. hanc autē, ff. de tutor. & hæc facit pro prædictis. Et eſt ratio huius legis, quia veriſimiliter expri mitur ſicut intelligitur in du bio hoc, iuncto, ꝙ ſi faceret conditionem, actus vitiaret, quod non eſt dicendū, in du bio, maximè in hoc caſu ꝑ periculū, quod pupillo immi neret, ſi tutoris datio non te neret. Item ibi promitto 10. ſimpliciter intelligitur taci tè, ꝙ ſoluam cum petieris, di cit tex. ꝙ idem ſignificat, ne aliud operatur, vt l. ſicum pe tieris, ff. de verb. obli quia ēt intelligitur, ſicut exprimitur nec habet aliud ſignificatū quàm expreſſum ex commu ni modo intelligendi. Sed ibi lego illi ſi capitolium aſcen derit, hæc conditio tacitè cō tinetur ſi voluerit, quia vo lens aſcendit, & tamen expri mendo hanc cōditionem ali quid operatur, quia legatum vitiatur, quod non vitiaretur tacitè intellecta. leg. nonnun quam, ff. de conditio. & dem. Et eſt ratio, quia aliud ſigni ficat conditio ſi aſcenderit, & ſi voluerit: nam legan do ſub conditione expreſſa ſi voluerit, legatum poni tur in ſua libera, & mera vo luntate, ideo vitiatur per legem poſitiuam ſtatuentē, quod legatum non poſſit po ni in libera voluntate, ſecus in illa conditione ſi aſcende-

rit.

rit,quia ſi aſcenderit, ſiue libere volens ſiue non tamen conditio impletur, & ſic de aliis exemplis.

Tacitum propriè,& verè dicit, qđ nullatenus eſt expreſſum & hoc ī iure nihil ſignificat, eo ꝙ non eſt ſignificatū eius nec apparet. Dr aūt in iure expreſſum, ꝙ non aliter quā verbis expreſſum eſt,nam inter modos ſignificandi verbi obtinent principatum, ideò verbis expreſſum dicitur verè expreſſum. Et quod dico verbis; idem dico ſcriptis,qa illa continent verba. Aliter autem expreſſum qua verbis dicitur tacitum, ad differentiam expreſſi verbis. Et hoc eſt tacitum iuris,quod nō eſt expreſſum verbis,v.g. mutuaui doliū vini,nō exprimit,ꝙ reddatur vinum eiuſdem bonitatis,hoc tamen tacitè intelligitur,l.cum quid.ff.ſi cer. pet.& ſumitur ratio ex natura mutui,quæ eſt ꝙ res reddatu,rquæ eadem in valore cum mutuata eſſe cenſetur, hoc eſt ſi eſt eiuſdem naturæ & bonitatis, hoc tacitū intellectū idem ſignificat, & operatur,ac ſi eſſet verbis expreſſum.l.cum quid præal.

Tacitur nitas eſt quādoque hń da ꝓ cōfeſſione.Etiā qńque tacitum hr̄ pro expreſſo ff.ſi cer.pe.l.cum quid.& c.gratū de offi.deleg.

Taciturnitas non reſpondentis habetur pro confeſſione l.de ætate.§.qui tacuit.& §. nihil ff.de interrog.act.gl. & Pan. in c.quoniā.in 8.co.de prob.

Talis,i.ille C.de ſum.tri. & fide cath.l.1.

Talio,genus erat pœnę ex l.12 tab.quo damnum illatum ſimili damno penſabatur.§.pœna,inſt.de iniu.

Tamiaca prædia, vide prædia Tamiaca.

Tanquam eſt nota ſimilitudinis capitulo ſolitæ.de maio. & obed. Aliquando not.veritatis c.ex parte. de ſponſ. De iſta dictione tanquam,vide in l.ſi pater.§.qui duos.ff. de adop.

Taxare, eſt idem quod æſtimare.

Taxatiuæ dictiones ſunt,tantū ſolum,duntaxat, tantummodo,& conſimiles

T ante E.

Tegulæ ſunt lateres, differunt tamen,quia tægulæ dicuntur a tego,quaſi tegētes, & nō sūt coctę,ſed ligna ſub lateribus

lateralib. poſita pro eorum ſuſtẽtatione. Sed lateres fundantur, ex lapidib. & argilla. & coquuntur.

Telos græcè, tributum dicitur latinè Inde telonarii publicani dicuntur & tributorum collectores ſeu exactores. Et etiam telonium dicitur locus, in quo tributum exigitur.

Telum non dicitur tantum, qđ ab arcu mittitur, ſed etiam quod a manu, eo quòd in lõgum mittatur, ergo lapis, lignum ferrum, nomine teli continentur tex. eſt inſt. de pub. iud. §. telum autem.

Temeritas eſt cum quid facimus propria voluntate, & ſine ſuperioris autoritate. ita diffinit Gæmi. in c. cum qui. §. inſuper, de præbe. li. 6. vbi etiam dicit, quòd temeritas eſt, quando quis facit actũ à iure prohibitum, & de temeritate vide Bar. in l. j. ff. ad Tui.

Templarii ſunt præceptores, vel commendatarii, & perſonæ religioſæ, vt clem. de reli. do. & clem. cum ex eo. de ſen. exc. per Io. And. in rubr. de reg. & c eccleſia S. Mariæ. de conſti. tales deputãtur ad adminiſtrationem eccleſiaſticam, & ſic poſſunt agere, & defendere iura eccleſiæ, & clem. 1. de reſcr. & poſſunt eſſe perſonæ incognitæ, & de longinquis partibus. c. cũ deputati de iud. & quandoq; eligũtur, & habent eccleſias parrochiales, & ſic autoritas diœceſani debet interuenire facit c. vnicum. de capel. mo. lib. 6. & no. in d. clem. 1. de reſc. quandoque non habent eccleſias parrochiales, & ſui maiores habentios deputare & inſtituere præter cõſenſum diœceſani. Et ſecundum Inn. in dignitate comparantur inſtitutorib. e. ꝙ quiſdam de fideiuſſ. quia inſtant negotiis ſibi commiſſis, vel etiam comparantur viſitatoribus ſiue vicariis miſſis a ſuperioribus ad aliqua officia exercenda.

Tempus continuum eſt, quod continuè currit dieb. feriatis, & non feriatis, ſiue in præſentia, ſiue in abſentia ſit copia iudicis vel non C. de præſer. long. tempo. l. fi.

Tempus verò vtile non currit diebus feriatis, & abſentiæ, & diebus, quibus non eſt agendi copia. Et iſtud eſt multiplex, ſcilicet continuè utile, & in vtile quo ad ſui principium tantum, non quo ad progreſſum, &c. vt in gloſſ. clem.

clem.vnica,de in integ.reſti. vbi glo.remittit.de conceſ. præben c.2.& c..quia diuerſitatem.in fi.

Tenor literarum eſt idem, qđ ſententia literarum, require ſuprà,Sententia literarũ, ſed tamen tenorem literarum dicimus rectè tenorem tex. quamuis titellis ſcribatur,vnde tenor dicitur ipſa ſententia literalis,licet theoricè plurima ſcribantur.

Tepidarium eſt idem quod balneum,a tempore aquæ nomen trahens.

Tergiuerſator dicitur,qui in vniuerſum ab actione recedit quaſi tergum vertens, vt in c.vl.de collu,dete.in gl.4. & ibi no.Et differunt tergiuerſator,& præuaricator, & calumniator,nota bona verſus Tergiuerſator deſiſtit,præuaricator.Verum ipſe occultat profert calumñia falſum.

Tergiuerſari eſt in totum, ab actione deſiſtere, & dorſum vertere.ff.ad ſena.Turp.& in gl·præall.in c.vlti.de collu, deteg.

Tergiuerſatio quandoque eſt verſutia vel calliditas, qua quis inducit alium, vt deſiſtat ab eius inquiſitione, & ſic capitur in c.viti. in gloſſ. præall. Quandoque etiam eſt fruſtratio, deluſio vel colludium.

Terminus dicitur finis vel limes diſtinguẽs cõfinia agrorum.hinc Virgilius 12.Aen. Limes agro poſitus,litem vt diſcetneret aruis,& in c.foru de ver.ſig.

Terminus peremptorius obtinere debet tantum temporis,quantum tria edicta, niſi aliud exigeret iuſtitia, vt in c.dilecti.de dila.in gl.

Terram integrã Caius uocat,in quam dominus adhuc non immiſſit pecus paſcendi gratia l.Sylua, de verborum ſignificati.

Terra proſciſſa,in d.l.ſylua eſt quæ primum aratrum experta eſt grandioribus glebis relictis,

Territorium eſt vniuerſitas agrorum intra fines cuiuſcũque ciuitatis, ab eo dictum, ꝙ magiſtratus eiuſdem loci intra eos fines terrendi,id eſt amouendi, vel ſubmouendi ius habet,ff.de verb.ſignifi.l. pupillus.§.territorium.Alibi ponitur pro diœceſi.gl.in clene Rom.de ele.

Teſſerræ frumẽtariæ ſigna erãt frumẽtaria,quibus exhibitis, frumentum a principe dabatur populo Rom.vt hodie ꝗbuſdã in locis nũmi plũbei

vel

vel ærei,uel quid ſimile, qđ pro symbolo ſit. Ex quo factum eſt vt teſſera pro iure percipiendi frumentum po natur. Vnde ff.de iud.l.ſed,& ſi ſuſceperit,ita legitur. Si li bertis ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit.

Teſtamentum, eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuã fieri vult.ff.eo.tit.l.1. Et additur cum inſtitutione hæredis,inſtitutione de leg.§. ante heredis,& hoc de vniuerſo patrimonio,ut excludatur ſingulare relictum, & codicillus.Et dicitur teſtamentũ quaſi teſtatio mentis, vel vltimum elogium.ſeu vltima voluntas,qua quis de rebus ſuis diſponit legatario legata aſſignando.Et diuiditur quia aliud eſt teſtamentum nuncupatiuum quod conſiſtit in ſola nuncupatione teſtatoris non in ſolemnitate ſcripturæ,tamen ſeptem teſtes neceſſarii ſunt,& hæredum nominatio.inſt.eod. ti. §.fin. Aliud eſt inſcriptis cõditum, quod ſimiliter exigit numerum, ſubſcriptiones, & ſignacula ſeptem teſtiũ. Antiquitus autem tria genera teſtamentorum in vſu fuere,de quibus infrà in ver. teſtamentum ſurreptium. Itẽ teſtamenti aliam diuiſionẽ ponit Iſid.lib.5. ſ.teſtamẽtorum aliud iuris ciuilis, aliud iuris prætorii.

Teſtamentum iuris ciuilis eſt teſtamentum ſeptem teſtiũ ſigillo ſignatum.ſubſcriptione firmatum, quod apud ciues fit, & inde dicitur ciuile.

Teſtamentum iuris prætorii eſt ſeptem teſtium ſignis ſignatum. Et dicitur ſic, quia fit apud prætores,ſecundum Iſi. ibidem.

Teſtamentum holographum, eſt manu autoris totum cõſcriptum & ſubſcriptũ vnde, & nomẽ accepit ab holon.i. totũ,& graphos ſcriptura,vł litera,quaſi tota litera ſecundum Iſid.

Teſtamentum inofficioſum,eſt quod fruſtra liberis ex hęredatis ſine officio naturali pietatis in extraneas perſonas redactum, eſt ſecundum Iſid.lib.5.

Teſtamentũ irritum eſt,ſi ille,q teſtatus eſt, capite diminutus eſt,vel captiuitate detentus,aut ſi non ritè uel contra legem factum eſt, ſecundum Iſid.

Teſtamentum ruptum ideo vocatũ eſt,quia naſcente poſthu

hu

humo neq; exhæredato, neq; hęrede nominato, diſrumpi tur ſecundum Iſid.

Teſtamentum ſurreptitium eſt quod in fraudem hęredum ſeu legatariorum & libertorum non palam prolatum eſt, quod ſi non latet dictis ꝑſonis, non proinde ſuppreſsũ videtur. Erant aũt olim tres alię ſpecies, quę hodie in vſu eſſe deſierunt. Quoddã erat pacificum teſtamentum, & appellabatur calatiſcomicos à calos, quod eſt bonum, & comicus pax, quia in bona pace fiebat vel à calatis comitiis, hoc eſt bonis conuentibus à calos bonum, & comitia conuentus vel conuentiones ſapientium. Bonę. n. conuentiones erant quæ in pace fiebant, nam teſtaměta dieb. feriatis propter penuriã hominum, quia aliis diebus non feriatis erant homines diuerſis negotiis occupati, quare teſtes non poterant in ueniri, vel dicitur à calo. i. uoco, quia perſonarũ vocatio fiebat. Aliud erat bellicum, quod pro cinctum dicebatˉ eo ꝙ tempore pręliorũ cum in pręlium exituri eſſet homines in procinctu faciebãt. Poſtea acceſſit tertia ſpecies .ſ. teſtamětũ ꝑ ęs & libram, quod ꝑ emãcipationě. idest imaginariã quãdã vẽditioně ſub quinq; teſtib. agebatˉ, & libripědę. i. ęſtimatore, ꝗ libri pẽdebat. i. ęſtimabat familiã .i. hęreditatě, & emptore, qui erat loco hęredis, ciuib. Ro. i. liberis hominib. & puberib. præſentib. Prima duo illorũ teſtõtum penitus aboleuerunt. Tertium verò partim remãſit in vſu. ſ. quo ad numerum teſtiũ videlicet ſeptenariũ, Erãt. n. quinq; teſtes libripẽs, & emptoꝛ. Et prędicta nomina teſtõtum ad ius ciuile referebantur, quia ius ciuile inuenit illa.

Teſtes ſunt quos ante iudicium quiſq; ſibi placitat & allegat ne poſſit librũ aut diſſimulare aut ſubtrahere ſe. Vñ ět legati appellanť. Itě teſtis ě rei geſtę ꝓbať. Sed teſtis cogendus ě, ꝗ ad teſtimoniũ facieñ dũ cogiť. Dñr ergo teſtes, ꝗa teſtimoniũ adhibere ſolět ſicut ſignatores, ꝗ teſtis ſignificãt ẽm Iſi. li. 6. Itě antiqtus ſuꝑſtites dicebanť eo ꝙ ſuꝑ ſtatu cauſę ꝓferebanť, nunc parte nominis ablata ꝑ aphereſin, teſtes dñr, & cõſiderantur cõdõne, natura, & vita, ut 1 c. for⁹. de uer. ſi. ad fi. Teſtes ět cõtinenť ſub nõie iſtrorũ. c. ꝓuenit de teſ. cog. Et quatr

teſtis

teſtis examinetur,vide c.con ſtitutus.de fideiuſſio.

Tretactericum dicitur , quod quarto quoque anno inſtauratur , Bud. inl.Septilia.ff. de pollici.

Textrinum , locus vbi texitur l.qui textrini. C.de murileg. lib. 1.

T ante H.

THeatrum eſt locus in ciuitate communis & publicus ad ſpectacula , & dicitur à theorando.i.inſpiciendo. vt in foro vel palatio communi , ſicut in harena Veronenſi , inſtitut.in glo.de re.diu.ver. theatra.

Theatralis liberalitas eſt, quod dari conſueuit ad ludum theatri . C.de præd. curia. l. vlt.in gl.

Theſaurus propriè dicitur pecunia abſcondita ſubterra , cuius non eſt memotia . l. namque.ff.de acq.poſſ Quãdoque impropriè dicitur, vt ff.de acq.poſſ. l.peregrè , in pr.& ff.ad exhi.i.theſaurus.

Thlaſiæ dicuntur ſpadones , quibus teſtes fracti ſunt. Thlibię verò qui attritos eos habent.

Thymelici ſunt fidic ines , cytharistæ,lyriſtæ,tibicines,qui in orcheſta actiones ſuas peragebant,ſicut hiſtriones in ſcena,vt M . Vitruuius eſt autor.

T ante I.

TIbias , alias tilibias , inſtrumentum eſt ad abſcindendum virilia,vel aliter, vt no. in l. hi quoque ff. ad legem Cor.de ſica.Imò thlibiæ legendum eſt.

Tibialia apud Pau . l.pe.de re mil. dicunntur arma, quibus crura muniuntur.

Tignus vel tignum dicitur eſſe omne genus materiæ ligneæ,vt in l. 12.tab. & Azo. in ſum.eo.ti.& inſti.de re.di ui.Vnde tignarii dicũtur omnes,qui ædificant.

Tignus iniunctus , require ſup. Actio.

Tiguli dicuntur foramina, quibus exit fumus.

Titubatio eſt cum ego hincinde duo contraria ſcio , nec tamen alicui eorum (quia ſdubito) credulitatem meam applico.Vnde titubare dicitur quis quando ſuſpitionem habet ſuper eo, de quo contenditur.vt c in noſtra præſentia de procu.in gl.3.etiã titubare eſt defectuosè lo qui vel ignoranter,vnde titu

bans

bans pro ignorante haben dus eſt. C. de cond ind. l. vlt & ff. de lib ho. ex hi. l. 3. §. is, qui. ar. c, dominus. de ſecun. nup. vbi gloſſ. & pro con tra. & c. propoſuit. de coniu. ſer. in gl.

Titulus quandoque ſignum di citur quandoque cauſa ac quirendi dominii, quandoq; ipſa eccleſia, ut titulus ſancti Petri quandoque clericatus, quando canonicatus in ali qua eccleſia, unde dicitur quis in titulari i. clericali vel canonicari. Item quandoque capitur pro cauſa mobili ad dominii translationem, ut per locatione, vt c. eccleſia ſa ctæ. 2. vt lite penden. Item titulus eſt iuſta cauſa poſſi dendi, quod noſtrum eſt, & ſic exigitur iuſtus titulus in vſucapione & præſcripione c. ſi diligenti de præſcript. & gloſſ. ſummæ 15. q. 3. Etiam titulus poſſeſſori cauſam tribuit pręſcribendi, vt capit. 1. de præſcrip. libro 6. & eſt vnum de principalibus requi ſitis ad pręſcriptionem Dici tur etiam titulus quilibet or do eccleſiaſticus quælibet di gnitas vel pręlatio, & ſic dici tur quis intitulari in aliqua eccleſia, ideſt ordinari, ſe cundum Ber. in cap. dudum. de elect. ſuper verbo initita latam. & ff. ſi certum petatur in rub.

Titulus nonnunquam accipit̃ pro rubrica, vt l. 1. ff. ſi certũ petatur.

Titulus poſſeſſionis vel poſſidẽ di eſt initium poſſeſſionis, & cauſa quare quis poſſideat vt emptio, venditio, donatio permutatio, quia per emptio nem, & ſimilia incipimus poſſidere.

T ante O.

Tochi ſecundum Azo. dicun tur ſuſtentatores pauperũ Ptochi ſcribendum eſt.

Togatos dicimus aduocatos, a toga veſte nominatos, quã hebant olim aduocati diuer ſam a cęteris, vt per hoc co gnoſcerentur.

Tolerare pro ſuſtentare dixit Alphe. in l. in lege. de verbo rum ſig.

Tomentum accipit. Nebriſſen ſi pro omni quod infarcitur puluillo, ſiue illud ſit de plu ma, lana ve ſiue de ſtramẽtis vel qua alia re.

Topiarius eſt, qui prædium or nat ſaltuarius, qui cuſtodit. l. cum querebatur. §. fi. ff. de lega. 3.

Tonſura

Tonſura in clerico, vide gloſſ. in clem. quoniam. de vita, & ho. cle. & 23. diſt. c. prohibere, c. clerici. c. ſi quis ex clericis, c. non liceat cuilibet & 12. q. 1. duo ſunt.

Tormentum dicitur quaſi torquens mentem, à torqueo torques. Quæſtio vero eſt veritatis indagatio per tormentum ſeu torturam, & poteſt appellari quæſtio a quærendo, quia iudex per tormẽtum inquirit veritatem. Pan. in c. cum in contemplatione, de reg. iur.

Torneamenta dicuntur quædã nundinæ vel feriæ, in quibus milites ex edicto conuenire ſolent, & ad oſtenſionem virium ſuarum, & audaciæ temerè congregari vel cõgredi, vt c. 1. de tornea.

Torrens eſt aqua in imbre cũ impetu quæ in ęſtate torreſcit. ideſt areſcit, ſecundum gloſſ. in clem. dudum. de ſepul.

Vide ff. de flumi. l. 1. §. 2. & de aqua plu. arcen. l. in ſumma. § penultimo.

Tota ideſt omnis. ff. de pac. l. ſi vnus. ſ. pactus. verſ. idem dicimus.

T ante R.

Trabes eſt veſtis conſularis, vt C. de conſul. l. 1. lib. 12. qua veſte etiam vtebatur Imperator, etiam ſe conſulem vocabat in auth. de conſuli. col. 4.

Tractatorii, erant viri, qui tractabant, & contractabant, i. manib. contingebant, & palpabant animalia publica, & equos ſacro vſui deputatos. Vel dicuntur tractatoriæ literæ impetratæ pro licentia vehendi animalia, vel literæ datæ licentiæ ad tractandũ, & puniendum crimonoſos ſecundum Accur. C. eodem tit. in rub.

Tractatores Alc. ſcribit appellari eos, qui habẽt tractatorias, i. licentiam adducendi equos in curſu publico, quam Pli. in epiſt. & Iuriſconſ. vocant diploma.

Tradere, duplicem habet ſignificationem, vno modo eſt rèm ſuam in alterum tranſferre. Corporalis. enim res tradi poteſt, & a domino tradita alienatur, hoc patet ꝑ etymologiam dictionis. Dicitur enim trado quaſi tranſfero dominium, & ſic bene dr̃ in inſtrumentis venditionis,

nis,iure proprio tradidit i. transferens tradidit ſeu dedit. Alio modo tradere capit̃ pro inducere in poſſeſſionẽ ſiue pro ipſa corporali præſtatione rei,ut cum dicitur, poſſeſſionem tradidit, vel ipſum equum per frenũ,aut librum in manibus.

Traducere uſus eſt Paul. in l.ſi duo.vti poſſi, pro facere traduces.Traduces aũt in vitibus dicuntur,qui aliunde tracti ac propagati ſunt.

Traha eſt inſtrumentum ruſticum, quod æquandis ceſpitibus vel fęno colligendo aptatur.

Traiicere eſt mare tranſire.Vnde dicitur. Si pontonib.traiiciatur mare,ideſt trãſeatur, Inde traiectũ eſt per mare tranſitus.Etiam alio modo eſt nomen ciuitatis.

Traiectitia dicitur pecunia,quę locatur vel ꝑmittitur alicui per mare ad quemcunq; locũ tranſuehenda vel deportanda.ff.de actio.& oblig. l. traiectitia.

Tranſactio eſt de re dubia,& lite incerta nondum finita dato aliquo promiſſo,vel retẽto,non gratuita pactio,vt in c.ſuper eo.de tranſac. Et eſt idẽ ꝙ cõpoſitio inter aduerſarios,& litẽ intelligo ꝑsẽtẽ, vel futuram,quia ante litem conteſtat.poteſt fieri tranſactio,vt ff.de conditio.indebiti.l.eleganter.§ ſi quis poſt. Item litem ſubaudio iuſtam vel iniuſtam,vt C. eodem ti. l.2.& ſi quis quando agit,credit ſe habere iuſtam cauſam aliās contrarium,vt ff.de cõditio.indebiti.in ſum.vt tñ inter inſiſtentẽ & reſiſtentẽ,vt ſi actor per calumniam inſiſtat,nulla ſit tranſactio,ſed ſi reus per calumniam reſiſtat valet tranſactio quantum ad eum. C. eodem titulo.l. ſub prætextu. licet per aliam viam, hoc eſt per actionem de dolo, vel replicationem doli conſulatur actori,vt ibidem dicitur, quãdo dolo reus induxit actorẽ ad tranſigendũ.Et dicitur in deſcriptione,nõ gratuita pactio,ideo quia fieri nõ poteſt gratis,imò expedit ꝙ is, cui ſit tranſactio,aliquid det vel dare promittat tranſigenti. vnde fieri debet aliquo dato retento vel promiſſo, alioquin tranſactio non procedit. Et in eo, quod dicitur aliquo,intelligitur etiam de modico, quia ſi quæſtio erat de re valente centum, poteſt fieri tranſactio pro decem, vel pro

Pp minori,

minori,nec poteſt dicere trã ſigens ſe deceptum, quia trã ſigit ſuper in cerro. Item in eo quod dicitur,re dubia, & lite incerta,intranſitiue ponitur,vt ſit ſenſus,de re,quæ dnbia, & incerta eſt lite, id eſt, propter litem, quia lis quamdiu pendet, facit rem dubiam & incertam. Nam euentus litis & iudiciorum incertus eſt.l.quod debetur. ff.de pecu.vnde ſuper eo,qđ in quæſtione vertitur,lite pẽdente poteſt fieri tranſactio & ideo dicitur, lite nondum finita.Nam ſi iudicatum eſſet.nec appellari poſſet, nec aliquo remedio ſententia retractari,ita ꝙ de ſententia nõ dubitaretur,certe tranſactio non valeret,vt ſi quis condẽnatus ad decem dicat. Verũ eſt me tibi condemnatum eſſe ad 10.& verum eſt, quòd debeo.ſed ſi uis eſſe contentus,quinque dabo incontinẽti tunc tranſactio nulla eſſet. & ſi iudicatum negare, adeo tamen liquida foret probatio vt non ſufficeret negare adhuc eſt idem, vt C.de pœ.l. qui ſententiam. Dicitur enim tranſactio quaſi actionis in amicitiam ſeu amicabilem compoſitionem tranſitio,tranſeunt enim à lite, & ab actione, qui componunt inter ſe paciſcentes, cum tamen gratis non remittitur actio, ſecus ſi gratis remittitur, quo caſu non fit tranſactio,ſed ſimplex per donationem pactio.qui enim tranſigit,quaſi de re dubia, & lite incerta,neque finita trãſigit. i.componit,vt in c.ſuper eo. tit.in gl.3.& ſic is tranſit ab actione, qui tranſigit,& is,q̃ agit,proprie dicitur tranſigere,vt C.eodem tit.l.2.præall. reus autem improprie. Item in ſpiritualibus non valet tranſactio proprio nomine dicta c.ſi quando clerici. de off.deleg.& c.ſuper eo pręal. & eſt tex.in c.conſtitutus, & c.præterea.eodem titulo.Ratio, quia tranſactio in ſpiritualibus continet ſpeciem ſimoniæ,v.g.duo litigant ſuper aliquo beneficio eccleſiaſtico, puta eccleſia vel præbenda,& etiam ſuper iure p̄ſentandi, talis tranſactio cũ ſit ſuper re ſacra, non valet quando aliter illorum dat alteri 10.vel 20.annuatim, vt ceſſet a lite, & alter obtinet eccleſiam, ſeu præbendam, ſeu ius præſentandi,cum ſit annexum ſpirituali,ergo ſpecies ſimoniæ eſt, vbi aliquid datur vel promittitur ſiue retinetur.

tinetur in talibus, vt poſſideatur, aliàs procederet in ſpiritualibus nullo dato retẽto vel promiſſo, ſed tunc ꝓpriè non eſt tranſactio, ſed in temporalibus valet tranſactio tali modo ſumpta. Sumitur autem aliter, & largo modo tranſactio, prout eſt amicabilis compoſitio, & ſic poteſt fieri in ſpiritualib. vt in c. ſtatuimus. de tranſ. ar. c. niſi eſſent de præb. & c. vlt. de re. perm. Et hoc dum ex vtraque parte datur ſpirituale, autoritate tamen ſuperioris vt ſi aliqui litigent ſuper eccleſiis, & epiſcopus vel archiepiſcopus componat eos iure. Item non valet trãſactio in ſubiectione ſpirituali. c. præterea. 2. eodem titulo. Subiectio enim eſt ſpirituale quid, & ideo aliquo dato uel promiſſo ſiue retento remitti nõ poteſt, verbi gratia iſte ſubiectus eſt primo abbatiæ tali, ſcilicet eccleſiæ S. Petri, modo vult tranſigere. i. dare 30. ſolidos, vł aliud inceto cenſu vt ſit exemptus ab abbatiæ ſubiecti oue, q cẽſus eſt, licet eſſet recognitio debitæ ſubiectionis. cap. omnis anima, de cenſ. tamen non valet talis tranſactio propter ſubiectionem. Sed ſi gratis vellet quis aliquam eccleſiã eximere ſubiectam, bene poſſet ex ea annuatim aliquid accipere, nec eſſet ſimonia. c. conſtitutus de rel. domi. vel ſibi conſtituere ſoluendum cenſum in resognitionẽ dominii, vt iñ c. omnis. præall. vel ad indicium perceptæ libertatis, vt in c. recepimus, de priuil. Item in matrimonio compoſitio vel tranſactio nõ valet c. fi. de tranſ. Et not. duas regulas. Prima eſt affirmatiua, ꝙ in omni cauſa criminali vel in omni crimine pro quo venit imponẽda pena ſanguinis, licitum eſt tranſigere excepto crimine adulterii. Ratio huius regulę, quia vnicuique licet redimere ſanguinem ſuum. Sed ratio exceptionis, eſt frequẽtia criminis adulterii 32. q. 7. quid in omnib. & de iud. ca: at ſi clerici. §. de adulteriis. Secunda regula negatiua eſt, ꝙ in aliis criminib. in quib. non venit pœna ſanguinis, nõ eſt licitum tranſigere, excepto crimine falſi, in quo poteſt tranſigi, ratio regulæ eſt, ne delicta maneant impunita. Ratio vero exceptionis, quia non poteſt maius crimen imponi, quàm falſitatis, quod adimit omnem honorem,

Et hæc dicta procedunt de iure ciuili. Iure nanq; canonico hic non licet tranſigere ibi ſic, quia ibi non venit pœna ſanguinis imponenda. Item tranſigi non pōt ſuper alimentis, niſi autore prætore, ff. de tranſ. l. cum hi in ſū. Ergo no. ꝙ quædam ſunt in quibus nec compoſitio, nec tranſactio locum habet. Quo modo enim poſſet fieri per amicabilem compoſitionem diſpoſitionem vel per tranſactionem, ut uir dimiſſa vxore aliam ſuperinduceret, vel vt monachus talis exiſtens proprium habere, de ſta. mona. cum ad monaſterium, vel vt ſubiectus in ſubiectione perdurans domino non obediret. ſ. in licitis & honeſtis. In his ergo cum ſimilib. tranſactio locum non habet, vt in c. ſi. eo. tit. Effectus tranſactionis eſt omnia inſtrumēta ad cauſam ſpectantia, ſuper qua tranſactum eſt, & qc quid aliud eſt quod opē partibus ferrè poterat hoc fit vacuum, & omni virtute caſſatum, & ſola tranſactio validū ꝑpetuumq; robur obtineat, vt in c. j. eo. ti. ſẽm Gof. in ſū. de tranſa.

Tranſcribere præter illam ſignificationem, quæ omnibus eſt notiſſima modo ſignificat ì iure ceſſo tradere, vt in l. ſi vir vxoris, de præſc. ver. mō transferre, vt in rōnib. fit, cū id, quod mihi expenſum latū eſt, in aliud nomen transfert & nomen meum è rationib. eximitur l. Aliquādo ad Sena tuſc. Velleia. Bud.

Transfuga dicitur qui tranſit ad hoſtes.

Translata legata dicuntur, quæ teſtator vni legatario ad emit, & alii legant', nam ſic transfert teſtator auferendo ab eo cui primum legauerat & alii dando.

Translatio eſt de ſede ad ſedē facta commutatio, vt cum epiſcopus de vna ſede ad aliam transfeitur, vnde quod hic appellatur translatio, aliqs dicitur mutatio, vt 7. q. 1. mutationes, vel ſic. Eſt ab vna eccleſia ad aliam regulariter tranſitio. Poteſt. n. aliqs de minori eccleſia ad maiorem transferri, nam qui promouehitur de minore ad maius prouehitur 93. diſt. legimus in fin. & hoc maximè de trāſlatione epiſcoporum. Vnde translationum duæ ſunt cauſæ. Prima utilitas, cum in ſua eccleſia infructuoſus eſt. Secunda neceſſitas, vt cum perſecutionem patitur, & ho

ſtilita

ſtilitatem. Et sũt tres cauſæ tranſitus. Prima leuitas. Secũda cupiditas. Tertia humilitas, de hoc Goff. in ſum. eo. titulo.

Tranſlatiuè ſignificat ſegniter, & non accurate l. 1. §. præuaricatorem ad ſenatuſ. Turp. & l. 1. de iu. pa.

Translatitium edictum, vide in ver. Edictum.

Tranſmigrare eſt de loco ad locum tranſire.

Tranſuectionem, ut inquit Bud in l. 2. de in ius voc. hodie licet barbarè monſtram vocamus, cùm. ſ. equites ſolemniter recenſetur.

Tranſuerſales dicuntur qui ex trãuerſo ſiue à latere cõiuncti ſunt, vt fratres ſorores, & eorum earumque liberi.

Trapetũ eſt mola olearia, l ſed addes. §. illud. ff. locati.

Trapezita ideſt campſor, vel mercator. 23. diſt. in nomine Domini.

Trapezophore erant menſæ ornatu maximo elaboratæ, q̃ effictis imaginib. ſubſtinebatur. Trapezophorarum mentio fit in l. 3. de Supel. leg.

Tremis, ſpecies erat pecuniæ ſignatæ, ſic dictæ, à tertia parte aurei q̃ pēdebat, vt docet Bud. ĩ l. qua vulgo. de ędi. ed.

Treuga eſt ſecuritas præſtita perſonis & reb. ad tempus, diſcordia nondum finita, vt de treu. & pa. c. 1. ſed pax requirę ſuprà in litera P.

Treuga ad tempus facta poteſt appellari pax. c. nouit. ver: poſtremo, & ibi ad hoc not: Pa. in pe. no. de iud.

Tribunal, ſm Gof. eſt locus maiorũ iudicum, qui hñt merum imperium, ſecundum Az. ĩ sũ. C. de iuriſd. om. iud. vel eſt locus vbi iudex pro tribunali ſedet, q aliàs forus vocatur, extrà de ver. ſi for. & eſt gl. in c. 1. de re iu. li. 6.

Tribunus plebis eſt plebeiꝰ magiſtratus, ſic dictus q a populus R olim erat diuiſus ĩtres partes, & ex ſingulis ſinguli tribuni creabãtur, vel q a tribuũ ſuffragio cõſtituebãtur.

Tribunus quiritũ. i. militũ erat Rege exacto añ dictatores, q p̃fuit eqtib. poſtq̃ partim ex plebe, & partim ex plebe & patrib. militũ creat ſunt tribuni conſulari poteſtate.

Tribuni. i. primicerii. l. 2. & ibi gl. C. de offi. primi. & qui dicantur tribuni. vide l. officiũ. ff. de re mili.

Tributum eſt cenſus, qui pręſtatur ıõne ſoli proprii a poſſidentib. Dr̃ aũt tributum, iõ qnia militib. tribuebatur, qui expeditioni publicæ vaca-

bant,vnde & ſtipendium appellatur,vt ff.de ver ſignif.l. ager.& ff.de publ.& vecti.l. 1.§.hic titulus ſuper ver.pendant in gl.

Tributarii dicuntur a tributo, quod à tributione deriuatur

Tributaria actio.Req.ſupra de actionib.

Tricennium eſt tēpus 30. ann. inde tricennalis præſcriptio, vt in cap.vigilanti eodem titulo.

Triclinium erat locus trib. conſtratus lectis,ad diſcumbendum.

Triclinaria veſtimenta ſunt illa quibus utimur in cubiculo.l.apud Aufidiū ff.de opti. leg.

Triennium eſt tempus trium annorum,vt in c. 1.de præſ. Et inde dicitur triennalis prę ſcriptio, quæ communiter currit in vſucapione.

Triens eſt tertia pars aſſis quatuor continens vncias.

Trierarchus interpretatur princeps nauis,trieris.n.nauis dicitur triplici remorū ordine inſtructa.l.Seius.ad ſenatuſ. Treb.

Trietericum,quod tertio quoq; anno contingit l.ſeptitia de pollici.

Triplicatio eſt,quæ duplicationē infirmat & adiuuat actorē.Et ſic deinceps quadruplicatio.Req.ſup.duplicatio.

Tripondius eſt as triplicatus: ſ. 36 vnciæ.

Triumuiri capitales dn̄r qui carceris habebant cuſtodiā,quorū interuentu animaduertendum erat in quoſque homines facinoroſos,quos etiā dicimus ſtratores à ſtringendo quia in carcere cuſtodiēdos, & reos dānatos puniebant

Triumuiri monetales dicunrur videlicet æris,& argenti, vel auri conflatores.

Trochleam,inſtrumentum fuiſſe antiquitus,quo prelum releuaretur,oſtendit Iuriſ.in l. ſed addes.ff.loca.

Trophima merces nutricum.

Trulla inſtrumentum eſt,quod vernaculæ linguæ alluſione ſatis intelligitur.Eo .n.liniendis muris & arenato gypſatoq; īducēdis vtūtur,& inde trullizatio ex gypſo īductio, & linitio.Sed apud iuriſ. ff. de au.& ar.le.l.& ſi nō ſūt.§. argento facto,accipitur, vel pro vaſe potorio,uel pro vaſe,in quo vētris onus excipit & aliter apud Pap.ff.de fun. inſtr.l.tabernæ,cum inquit. Trullæ quæ circa cœnam ſolent traiici.

T ante V.

TVbi per diminutionem tubuli ſunt canales fictile per quos fumus vltra pariētē cō ducitur, de quibus meminit Iuriſ. in l. q̄dā hyberus. ff. de ſer. vrb. præd. dū dicit non licete tubulos habere admotos ad parietem cōem, & iiſdem dicuntur feneſtræ quibus calor balnei euaporat.

Tugurium dicitur eſſe tectum, quod rebus urbanis vel rūſticis cuſtodiendis eſt deputatū vel dicitur omne ædificium, quod magis competit ruſticis, quàm vrbanis ædib. & dicitur quaſi tegurium, eo, ꝙ tegat. ff. de verborum ſignif. l. tugurii.

Tunc ſignificat extremitatem, temporis. l. ſi is legatum. §. ſi ita ſcripſit. ff. de con. & demo. hoc facit ad quæſtione notanda. Si q̄s ita teſtat̃. Si Imper. non venerit in Italiā infra quinquennium, hæres meus tunc decē det Titio Imperator moritur primo anno, au Titius poteſt petere decem. Solutio, certe non niſi poſt quinquēniū ad hoc ſemper allegatur tex. præal. & hoc q̄n tp̄s apponitur in cōdōne poteſtatiua. Si verò in cōdōne caſuali apponitur ſi deficiat, non expectatur. l. hoc iure. ff. de ver. obl. Fallit niſi addatur dictio tū, & hinc excerptū eſt. de elect. cōmiſſa. li. 6. vbi de hoc.

Turba conſtat decem hominibus. l. prętor. 2. ff. vi bon. rap. & ſic differt à rixa, quā etiā duo conſtituunt, vt ibi dicitur.

Turpia verba, id eſt diffamatoria.

Turpium perſonarum appellatione continentur meretrices. l. 3. ff. ſi quis par. fue. manum.

Tutella ſecundum Az. in ſum. eſt vis & poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, q̄ propter ætatem ſe tueri nequit, iure ciuili data ac permiſſa, vt inſt. de tute. § ieſt autem. Vis autem dico de facto, & poteſtas, de iure vt talis ſit tutor, qui propria imbecillitate non impediatur, nec à iuriſdōne repellatur, quales ſunt pupillur, furioſus & qui perpetuo morbo laborat, illi. n. p̄p imbecillitatem corporis vel animi tutores eſſe non poſſunt. Sed fēminę q̄uis ſciant res adminiſtrare pupillare, & ad id expediēdū vires habeāt, tn̄ à iure inſtitutionum non admittuntur.

Tutela teſtamentaria eſt quādo pater dat filio tutorem in teſtamento.

Tutela datiua eſt quando nullus datus eſt tutor filio in teſtamento, & non extantib. conſanguineis idoneis ad tutelam,iudex ex off.ſuo dat tutorem.

Tutela legitima eſt,quæ defert̃ à lege,ſecundum quam quādo nullus datur eſt tutor filio in teſtamento,qui primo loco deberet ei ſuccedere ab inteſtato tenetur ſuſcipere tutelam huius.

Tutelæ actio directa & contraria. Require ſuprà,Actio.

Tutor eſt,qui pupillum vel pupillam morte patris,vel emācipatione ſui iuris factum, vel factam tuetur.Differt autem a curatore, quia tutor datur impuberi,curator verò puberi vel adulto.ſ. furioſo, prodigo,ſurdo,muto,& ſimilib.q reb.ſuis præeſſe nō poſſunt.Itē tutor qn̄q; a teſtatore.Datur.n.a teſtatore,& cōfirmatur decreto iudicis vel præſidis.Etiā dat̃ inuito.Sed curator nō niſi volenti p̄ter quam ad litem. Item tutor nō datur certæ rei vel cauſæ ſecus in curatore, imò tutor principaliter datur perſonæ & ſecundario reb: Sed curator primo,& principaliter datur reb.& ſecūdario p̄ſonæ. Et no.ꝙ quidam eſt tutor legitimus,quidam fiduciarius, quidam teſtamentarius quidam honoratius. Tutor fiduciarius eſt,qui pupilli emācipati,cuius pater,qui eū emācipauit,tutor erat legitimus, pro patre mortuo tutelā accipit cum mortis tempore erat in patris poteſtate, v.g. Titius duos filios habuit. ſ. Seium & Meuiū, Seius fuit maior,annis,Meuius fuit pupillus.Seium habuit in ptāte & Meuium emancipauit, & ipſe tutor eius erat, & mortuus eſt eo patre mortuo. Seius frater Meuii pupilli fiduciarius tutor eſt,emācipatione.n.perit ius agnationis. ne fratris ſui frater legitim⁹ tutor eſſe poſſit, tanq̄ ꝓximus agnatus,ſed fiduciarius bñ,& ſic tutor fiduciarius ē frater fratris ſui emancipati, vt paruit.Sed ſi pater emācipet vnū de filiis ſuis impuberē,eius eſt legimus tutor, & mortuo patre fili⁹ alter maior fiduciarius tutor appellatur,& dñr tutores quaſi tuitores atq; defenſores,iſ.de tut. §.tutores,& iſte tutor nō p̄t dari niſi libero,licet ſi caſus vbi ſeruo dat̃ tutor,ut ff. de tut.

tut.& cu.da.ab iis.l.ſi impu beri.1.reſp.Tutores, à quib. iudicib.dant.vide gl.inſti.de cur.ī prin.ī ver. magiſtratib.

Tutor legitimus eſt qui lege p̄cipiente pupilli nanciſcitur tutelā, quales ſunt proximi agnati, & cognati. Rñr. n. traditū eſt ſm leges ad quē ſpectat emolumentū hr̄dita tis alicuius pupilli,ad eundē pertineat,& onus tutelę eius niſi fortè ſit mulier, quæ be ne vocatur ad hr̄ditatē mo rientis,non tamen ad tutelā ſuperſtitis, quia tutrix eſſe non poteſt.

Tutor honorarius eſt q datur pupillo,vt ipſum defendat à vexationib. aliorū, vel datur notitiæ gratia,ut alios tutores inſtruat. c. venerabilē de ele.in gl.ſuper verbo aduoca tus.Vel honorarius dr̄ datus cauſa honoris nō adminiſtra tionis. Et tales nō hñt onus, ut reges,princeps, comites, barones, qb. cōmittūtur filii cauſa honoris,ideo illorū tu tela uacationem non præſtat,inſt.de excu.tu.uel cu.§. item tria onera.

Tutor teſtamentarius dr̄ q ex teſtō tutor filio à patre pu pilli dat.ſ. q actu in teſtō no minatur,& aſſignatur.

Tutor ſuſpectus ſm Az.in ſum. C.eo.ti.dr̄ ille q morib. talis eſt ut ſuſpectus ſit, nō. n. facultas,& paupertas, ſed fiau dulenta uel callida cōuerſatio in rebus. pupillarib.ſuſpe ctum tutorem commendat.

T ante y.

Tympanum eſt inſtrm̄ ad faciendum oleum,l.ſed addes §.illud nobis.ff.loca.

Tympanium (inquit Nebriſ.in Lexico iuris) margaritæ genus ex altera parte ſphæricū ex altera planū, l.pediculis. ad fi.de au.& arg.leg.

Tyro eſt nouus miles, vt C. de tyro.lib.12.

Tyrocinium animi,in l.ulti. de ędil.edic.Venuleius elegāter pro ſimplicitate, & rudimen to poſuit,ut ibi atteſtat̄ Bu.

Tyrus ē ſerpēs uenenoſiſſimus, de quo fit tyriaca magna.

Theriacam ſcribunt alii.

Tyrannica poteſtas eſt cū quoſdam fauoris gratia ſublimat quoſdam odio uel inuidia humiliat, & leuis ſuſpicioni bus aura condemnat, 15. q. 7.cap.1.

V ante A.

VAcans poſſeſſio, require ſu prà poſſeſſio.

Vacantia bona dicūtur, ea quæ dominium

dominium non habent, vel quæ fiſco vel dominio alicuius applicantur. Quod cõtingit multis modis. Quãdo que ſi quis inteſtatus decedit, vel, qui teſtari nõ poteſt, vel faciat propter quod hæres ſuus ſuccedere non põt, vel etiam vbi aliàs de cõſuetudine bona alicuius dominio applicantur, tunc dicuntur vacare bona.

Vacillare quid ſit, vide extra de procur. in noſtra. & de cau. poſ. cùm eccleſia, & de teſti. capitul. præterea per Innoc. & alios.

Vacillare dicitur, qui dubitando, & tremendo loquitur, & qui variè loquitur. Cardinal. Zabarel. in ca. præterea circa fin. de teſt. cog.

Vacuam pecuniam dixit Iuriſc. in l. Quintus, depoſi. pro ocioſa, & repoſita, & ex qua quis lucrum non facit.

Vagabundus eſt, qui non habet domicilium, ſed hodie hic eſt cras alibi. l. 4. §. prætor. ff. de dam. infec. Sed quaſi vagabundus eſt, qui habet domicilium, ſed raro moriatur in eo, & vagatur hincinde. Quomodo conueniantur iſti habetur, in capitulo finali de foro compe. in gloſ. 1. & ibi nota.

Valetudo dicitur infirmitas in in vno ſignificato, capitulo quoniam frequenter, vt lite non conteſtat. per Innoc. & Hoſtien. cap. fin. de teſt. l. 2. §. ſi quis in iudicio, ff. ſi quis cautio. leg. vnica, C. qui morbo. excuſat.

Valetudinarii dicuntur infirmi qui frequenter ægrotant, vel qui laborant per lucida interualla, vt qui modo ſani ſunt, poſt horam infirmi.

Valetudinarii qui dicantur vide Panorm. in capitulo. quoniam frequenter, in 8. col. verſicul. 4. quæro, vt lite non conteſtata.

Vari ſecundum Bud. in l. 1. de ædil. edic. ſunt qui pedes in curuos, & in ſe contractos habent.

Variare dicitur qui primo dicit vnum, deinde contrarium, nulla aſſignata cauſa variationis. Contradicens vero dicitur, qui ſimul duo incompaſſibilia, vt ſe interfuiſſe contractui, & ſe eadem die fuiſſe alibi in loco incompaſſibili. Card. Zabarel. in capitulo præterea, circa finem, de teſti.

Varicoſus dicitur curuus, à varice neruo contracto, quia neruus in ſenectute reddit hominem varicoſum, & curuũ, vel

vel eſt qui modo huc,modo illuc vadit vt ſtultus,l.varicoſus,ff.de ædil.edic.

Melius eſt interpretari varicoſos pro iis. qui laborant varicibus, quæ ſunt noxiæ venulæ in cruribus quæ propter atram bilem turgeſcunt, & ferro aduſtioneque curãtur.

Variè aliquando exponitur,i.variis in locis,§.hæc conſiderãtes in authen,vt omnes obe. iudicibus.

Vaſallagium ſecundum Specu: in titul.de feud. idem eſt qđ homagium. Quod enim in Francia dicitur homagium, in Italia dicitur vaſallagium.

Vaſallus eſt feudatarius,& ſecũdum vulgare prouincialium nobiles feudatarii vaſalli dicuntur,plebe ius verò homo medius nuncupatur ſecundũ Spec.

Vaſa ſi cui legata ſint, quæ vaſa veniant in legatum, diffuſè tractat Iuriſconſ. in l. etſi, §.ſed ſi cui, de auro.& argento legato, nam vaſorum appellatio generalis eſt, vt ibi dicitur.

Vaſa iræ ſunt omnes peccatores,vt 33.quæſtione 4.Nabuchodonoſor. vbi dicitur, vaſis iræ nunquam Deus redderet interitum, ſi non ſpontaneum inueniretur homo habere peccatum.

Vaſa vinaria,require in verſicu. Vinaria.

Vaſcularius eſt, qui vaſa facit aurea,& argentea, Bud.in l. apud Labeonem, de præſcriptio verb.

Vates modo ſacerdotem,modo prophetam,modo poetam ſignificat.21.diſtinctio. cleros poſt colum:

V ante B.

VBaldini ſunt homines certi, & ſignanter clerici, vel canonici terræ uel eccleſiæ alterius, de quibus in leg. prima,C.de col. illicit. vbi dicitur, quod collegium Vbaldinorum non poteſt conſtituere ſyndicum.

V ante E.

VE, pro &, ponitur interdũ, vt in leg.ſi fundum, ſub cõditione,§.his verbis,ff. de legat.primo.

Ve in compoſitione ſignificat priuationem,vt vecors,& veſanus,qui ſine corde,aut ſine ſanitate eſt l.malum, de verbo.ſignifi.

Vectigal eſt tributum quod præſtatur de reb, quæ veniuntur vel omnibus, negotiis magnum.

nuum, à vehendis mercibus dictũ. Idem eſt quod naulũ, vt ff. de publ. & vectig. l. 1. §. hic titulus. & ſecundũ Azo. in ſumma, C. eodem tit. vide ſuprà.

Vectigales agri appellantur, q̃ ciuitatũ ſunt, & mancipibus ita locantur, vt certum vectigal reipul. pendant.

Vector eſt potior qui vehit. Et vectores ſunt non ſolũ qui vehunt, ſed etiam qui vehuntur in naui, ſecundum Az. in ſum, C. eo. tit. & ff. ad l. Rhod. de iac.

Vectores poſſunt dici ſiue habeant merces, ſiue non, dum tñ operas ſuas magiſtro nauis exhibeant ad nauigandũ. Et ſunt quinque nomina quę præſtant actum, & paſſionẽ, vt hoſpes, zelotypus, &c. Require ſuprà A.

Vectura, i. vectigal ſiue naulũ.

Vegetari pro recreari. l. 1. C. de custo. reo.

Vehiculũ ſcd̃m le. 12. tabul. eſt via in octo pedes in porrectum, ex tranſuerſo in anfractu in decimoſexto quod nõ eſt neceſſarium in actu. Ius trahendi lapidesve permittitur habenti a[illegible]um, ſed non habenti viam niſi ſpecialiter conueniſſent de hoc, ſuprà in actus, & infrà in ver. via.

Vel etiam ponitur pro, & interdum, vt in l. ſæpè, ff. de verborum ſignificatione, l. cùm quidam. C. de verborum ſignificatione etiam ponitur alternatiuè, vt in cap. inter cæteras, de reſcri.

Velum eſt quadruplex, ſ. conſecrationis, ordinationis, prælationis & profeſſionis. Profeſſionis ſuſcipitur à virgine vel corrupta cùm profitetur de altari, vel de manu, in 20. anno ad minus. 20 quęſt. 1. cap. 1. & ea cau. quęſt. 2. puella. conſecrationis imponitur in 25. anno. vt ea cau. quæſt. 1. placuit. & lxxvij. diſtinct. placuit. Poteſt autem conſecratio virginum fieri in die epiphaniarum, in albis paſcalib. i. tota ſeptimana paſchali, in apoſtolorũ natalib. niſi ſint graui languuore detentæ, tunc enim aliis temporibus, poſſunt, imò etiam aliis præcipuis feſtiuitatibus, & diebus dominicis, vt in cap. 1. de tempo. & quad. ord. Viduas autem nullus põtificium velare præſumat. 20. q. 1. deuotis, in fi. ſe ipſemet Velum ſuſcipiant de altari. 27. q. 1. viduas, quæ capitib. ſuis imponan. c. prelatum. de his quæ vi metusve cau. fin. Velum autem religionis, vel veſtem reli-

religioſam de manu presbyteri ſumere poſſunt. 20 q. 1. vidua. Secus de velo conſecrationis quod ſolemniter à ſolo epiſcopo ſoli virgini ſolemnibus diebus. Tertium eſt velum ordinationis quod olim dabatur diaconiſſis in 40. anno. 20. quæſtione prima, ſanctimoniales 27. quæſtione prima, diaconiſſam. Quartum eſt velum prælationis quod olim dabatur abtiſſis in 40. anno. 10. quæſt. 1. iuuenculas.

Venalitiarii ſunt, qui quæſtus cauſa venalitiarum rerum negotiationẽ exercẽt, quos vulgo appellamus reuẽditores. In iure autem venalitiarii intelliguntur ferè sẽper mãgones, quia venalitia, l. ſeruos venales expoſitos, ipſi emere præoccupant, vt charius vendant. l. mercis, de verb. ſignificatio, vbi Alc.

Venalitiæ res ſunt quę in vſum indigentium venales, propo nuntur.

Venatio quid ſit, habes ẽm Goffre. in ſum. ti. de cle. vena. Et eſt triplex, ſ. oppreſſiua, arenaria, & ſaltuoſa. Oprpeſſiua eſt hominum, de qua dicitur Cœpit Nembroth eſſe robuſtus venator coram Domino, id eſt extincto, & oppreſſor. Et ſic venator eſt hominum exactor, & oppreſſor qui aliquem venatu opprimit. Arenaria eſt quæ fit in arena, vt cum quis locat operas ſuas, vt pugnet in arena cum aliqua beſtia dentata, hanc qui exercet peccat grauiter niſi exerceat gratia virium experiendarũ, vt ff. de poſt. l. 1. §. item ſenatus, & 3. q. 7. tria. ver. infames. circa prin. & de hac loquitur. 86. diſt. qui venatorib. cum duobus, cap. ſeq. Saltuoſa eſt quę fit in ſyluis, & ſaltibus ad capiendas feras, & hęc eſt licita, ſed illicita ex tempore, & perſona. Et tempore, vt in quadrageſima, & ſabbatinis noctibus. 36. diſt. an putatis. Et perſona, vt in cler. in quo tamen diſtinguendũ eſt, quoniam epiſcopo ſemper eſt illicita. 33. diſtin. quorũdam. Aliis verò clericis licita eſt cauſa neceſſitatis, vtilitas, & recreationis, cum retibus la queis, & canibus fit cum ſilentio, & modeſtia. nam etiam monacho licet texere ligna pro piſcibus capiendis, vt de conſecr. diſtinct. 5. nunquam vide Goffr. in ſum. de cle. vena.

Vendere eſt rem pro certo pretio dare.

Vendi-

Venditionis verbum,ſæpè inuenire eſt poſitum pro emptione,ſicut & ex contrario emptio pro venditione. l. veteres,de contra. empt. Imo in l.12.tabul.appellatione emptionis, & venditionis continebatur omnis alienati.l. ſtatuliberi.de ſtatulibe.

Vēditio in aſſem apud Modeſt. in l.filius,quib. mod. pigno: vel hyp. ſolui. accipitur pro inſolutum datione,cum quis tanti rem pignorauerit quā ti vendi poterat, & ideò eā dat creditori inſolutum imaginaria venditione, quæ per æs ſeu aſſem,&libram fiebat autor Alciat.in Parer. lib. 2. capitul.33.

Vēditi actio,require ſuprà actio venditi.

Vendicare eſt coram iudice dicere vel intendere rem eſſe ſuam,vel allegare, vt quando quis dicit,hæc res eſt mea & eſt idem quod intentare. ſcilicet ad hoc ſolùm intendere,vt res ſua declaretur, & ſibi dominium applicetur

Venenarii ſecundum Alciat. libro 4.de verb.ſignificat.ſunt qui aliquem veneno neci dederunt, eiusque criminis ſunt rei.

Veneni appellatione continentur quæ non ſolum nocent, ſed etiam mendicamenta ſalubria,& ideò mentionem faciens veneni, adiicere debet vtrum bonum ſit,an malum leg.qui venenum, de verbo. ſignificatio.

Venia ætatis dicitur beneficiū ſeu permiſſio, vt qui minor eſt habeatur pro maiore, & talis indulgentia datur mulieri in 18.anno, viro autem in 20.l. omnes. C. de iis qui ve.æta.impe.

Venire,ideſt vendi,vt in l.Fulcinius.§.ſi in diem,ff.quib. ex. cau.in poſſeſſio.ea.cum ſimilibus. Eſt enim verbum neutro paſſiuum, ſub voce neutrali ſignificans paſſionem, vnde Exulo,&c. Et differt venire à venio, & venire à veneo,vnde.

Si vis venire, debet cras mane venire.

Venire diem debiti, eſt poſſe pecuniam petere.

Veniſse ad aliquem id ſolū intelligitur, quod remanet deductis oneribus,l.veniſse, de verb.ſignifi.

Venter, require ſuprà, Mittere in poſseſſionem nomine ventris.

Vepres dn̄r ſpinæ,quæ vi p̄hendunt,& lacerant carnes,&veſtes,ſcd̄m Io.And.in cle.dudum de ſepul.

Verbum,

Verbum, in larga ſignificatione ponitur in iure pro quali bet parte orationis à verberando dictum eo quòd aerē verberat, vt dicendo in gloſ. ſuper ver. inſtitutio, ſup ver. velociter, & ſuper ver. infrà, & cætera. Non ergo capitur hic verbum, ſicut in Ioan. cap. 1. In principio erat verbum, & ſicut in Donato. Verbum eſt pars orationis prout eſt diſtincta ab aliis partibus orationis, ſed ſignificat dictione cuiuſcunque partis orationis.

Verbis dicitur, obligatio contrahi per ſtipulationē, vt inſtitution. de verborum obligatione, in ptinc.

Verbis coniuncta quæ dicantur, require ſuprà in ver. cōplexus.

Verna eſt ſeruus ex ancilla in domo natus, inde dicitur vernaculus, & eſt paruus ſeruus, diminutiuum. ff. de leg. 3. l. ſeruis. §. fin. C. de rei vendic. l. cùm ſuper.

Vero quandoque ſtat incœptiue, quando, non præcedit materia cui iungantur ſequētem, vt de electio. ſuper eo verbo. Quandoque aduerſatiue, de hoc in authentica de hæred. & fal. in principio collat. prima.

Verſicolores appellat Vlpia. in l. ſi cui. §. 1. de leg. 3 lanas, quæ natiuum colorem mutarunt, ſiue cocco, ſiue purpura, ſiue quo alio colore infectæ ſint.

Verſum in rem alicuius quid dicatur, perſpicue apparet ex l. tertia, ff. de in rem verſo. & ex §. præterea. Inſtitutione, quod cum eo.

Veruex dicitur ab inuerſis teſticulis, eſt enim mas īter oues cui inuerſi ſeu adempti ſunt teſticuli. Iuu. Sat. 3. Sutor, & elixi veruecis labra comedit. de quo meminit Vlpian. in l. 1. §. 1. ff. de abige. licet quidam verbicem legant, & male.

Verum vſurpari pro iuſto, not. gl. in §. ſemel, inſt. ex qui. cau. man. non lic.

Veſanus dicitur, qui ſine ſanitate eſt, ſicut vecors ſine corde vt ff. de verbo. ſig. l. malum.

Veſpertiliones appellari in iure Alciat. ait, qui ne creditoribus ſatisfaciant, latitant, & veſpera tantum exeunt, vel quia rationes conturbauerunt.

Veſpillo, vt interpretatur Nebriſsen. dicetur quàm veſpertino tempore efferrt defunctos pauperes ſine pompa funebri.

Veſtiarii

Veſtiarii ſunt, qui veſtium exercent negotiationem.

Veſtiariū, quod pro veſtitu impenditur vel datur.

Veſtibulum ſecundum Azonē, eſt locus ante oſtium vtriuſque domus, vel primus aditus ſeu introitus, vel porticus, & cætera, & tectum erat quod vt veſtimento tegitur homo, vel dicitur ab aue; id eſt ſalutatione quæ fiebat ibidem ſtantibus.

Veſtigatores, venatores, ſic dicti à veſtigiis ferarum ſequēdis, l. quęſitum, de fun. inſtru.

Veſtimentum dicitur omne illud quod induimus.

Veſtimenta interpolata, dicuntur veteres veſtes iterum politæ.

Veſtis, idem quod veſtimentum. l. veſtis, de auro, & argento legat.

Veſtis virgata vel partita, & de caligis ſchalatis habetur in clemen. 2. de vita, & honeſt. clericorum.

Veterana mancipia ſunt quæ anno deſeruiunt. l. vltim. de public.

Veterani ſunt milites emeriti, ideſt extra militiam propter ſua merita poſiti. C. de vet. in rub. Et in legenda ſancti Martini vbi dicitur, quod imperator præcepit, quod veterano rum filii ſcientiis militalibus implicarentur.

Vetus, & veteranum quid intelligantur, vide extra de elec. capitul. generali. lib. 6. & Albe. ſuper ver. nunc videamus quanto. C. quæ ſit longa conſuetudine.

Veteratores ſerui, qui diu ſerui erunt, & iam in ea conditione quaſi callum fecerunt, & ita crebrius ſumitur in iure. nonnumquam tamen, & aliter accipiuntur, vt annotauit doctiſſimus Alciat. libr. 4. de verbo. ſignifi.

Vetus ius, require ſuprà ius.

Vetus vinum dicitur quod non eſt nouum. & anni prioris vinum appellatione vini veteris continetur. l. vetus. de tri. vino, & ole. lega.

V ante I.

VIa eſt ius eundi, ambulandi, vehendi, vehiculum, & iumentum ducendi, ita ille cui competit ius viæ, poteſt illa facere, & differt ab actu, quia plus continet via quam actus. Nam via, iter & actū in ſe continet. Item eo contentus eſt actus, vt iumentū agat quis, & ſi non vehiculū, plus. n. vehiculum occupat quam iumētum. In via neceſ ſarium

ſarium eſt vtrũque poſſe agere. Item via habet ius trahendi lapides, ligna vel trabes, & ferendi erectam haſtã, qđ non habet actus niſi de hoc ſpecialiter conueniſſent, licẽt à tergo ducere vellet, non in collo, quod potius videtur rigoroſum, quàm æquum. Item viæ latitudo ad vehendum vehiculum, ſi latior vel anguſtior non deſignetur ꝑ contrahentes. l. 12. tab. diffinitur, ſcilicet octo pedum per rectum ubi via eſt recta, non tortuoſa, ſed in anfractu 16. pedum, id eſt ubi reflexa eſt, quod in actu non oportet. vide ſuprà vehiculum. Viarum autem quædam ſunt publicæ, quædam priuatæ, quædam vicinales, vt eleganter perſequitur Iuriſconſultus, in leg. ſecunda, ne quid in loc. pub. & in l. vltim. de lo. & itine. pub.

Viam aperire, eſt ad veterem altitudinem latitudinemque reſtituere, leg. prima de uia pub.

Viaticum eſt merces itineris, lege. Titio, ff. ad municip. Itẽ expenſæ ſtudiorum, lege ſi longius. §. ſi filius, ff. de iud. Aliquando ſumitur prò corpore Chriſti. capitulo; quod in te. extra de pœn. & remiſ. & capitulo, qui recedunt. 26. quæſt. 6.

Viatores erant, qui magiſtratibus præſto erant. §. tripli. inſtitut. de actio. & l. magis, §. ne tamen, de rebus eor. qui ſub. tut.

Vi bonorum raptorum, vide ſuprà actio vi bonorum raptorum.

Vicarius ſecũdùm Gof. eſt, ꝗ uices alicuius gerit, ſiue in officio contentioſo, ſiue in non contentioſo, vt C. de off. eius qui vi. al. gerit, per to. & de of. ui. per to. & de off. Arcid. cap. 1. & de off. arch. cap. 1. in fin. Et ſciendum, quod illi vicarii, de ꝗb. in legib. ſub illa ru. poſitis tractaẽ ſunt nõ delegati, ſed ſubdelegati, vel ordinarii iudices Nam eligebãtur in certum tp̃s, qđ ordinariis erat p̃fixum; vt ipſi vices ordinariorum p̃ntium, & viuentium ſuppleret. Erãt alii, qui gerebãt vices mortuorũ, & abſentiũ, ꝗ & ſuffraganei appellabãtur. hi oĩa poterant ágere, q̃ ptinebant ad iuriſdõnẽ p̃ter vltimũ ſupplicium, & membri abſciſſionẽ, vt C. de off. vi. l. ſecunda, & uicarius eccleſiæ eſt presbyter, ꝗ vice principalis rectoris deſeruit eccleſiæ. Et ſunt quatuor ſpecies vicariorũ. Quidam ſunt

perpetui ad parrochiales eccleſias conſtituti: vt in c.G. ꝑpetuus, de fid.inſt.& c. extirpandæ, de ꝑben. Quidã nõ ꝑpetui, ſed aliquos actus cõſti tuti: vt temporales, de quib. in c.peruenit, de ap. & iſti dicuntur mercenarii.7.q. 1. nihil. Quidã ſunt ſpeciales, non ad curam, ſed ad certum locũ articulũ vel actum conſtituti, de quib.c.tua, de offic. vic. Quidã nec perpetui, nec ad curam, nec ad certum actum ſed generaliter dãtur ad omnia, vt vicarius in curiis epiſcoporum de hoc gl. optima in cle.quæ de eccleſiis, de offic.vica. Et vide in lectura Inno. Item vicarii dicuntur illi qui vt cuiuſcunque vicem compleant vel gerant, ſunt conſtituti, vnde vicarius dicitur quaſi vicem gerens.

Vicarius ſeruus, vide Seruus vicarius.

Vicecomes, ſm Spec.eo. titu.dicit̃ ille, cui dñs tꝑalis cõmitti executionẽ iuriſditionis ſuæ in aliquibus caſtris, & ſic talẽ vocant vulgariter Lombardi, & aliq in patrimonio Beati Petri.

Vicedominus ſm Spe.eo. titul. propriè ſecundum iura eſt. ꝗ præeſt rebus epiſcopalib.70: diſt.colonus.

Vicini ſm Bar.in l. ſi tertius, ff. de aqua plu.arc. dñr. quouſque vox hominis exclamantis audiri põt.l.1.§. eodẽ au tẽ tecto.ff.ad Sill. Et intelligitur de voce communi, nõ nimis gracili, nec nimis tabuli, ſicut vox tauri. Etiam dum clamãs medio modo ſit, nec in tecto, nec in apice turris, nec in cellario.

Victimatii (inquit Bud. in l.vlt. de iu.immu.) in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias quæ in ſacrificiis cędebantur.

Victores ſerui ſunt, quos ꝗs habet victus parandi gratia.

Victus nomine intelligitur omne illud quod neceſſe eſt homini ad viuendum.

Veſtis vicẽ hẽt victus, ff.de ver: l.ſi victus, & l.quos.

Videtur, eſt uerbum fictionis, vt ff.de vi & ui ar.l.1.§.deiecisſe, & per Bartol.in l.ſi is qui, ff.de uſuc. & gloſ.in verbo habere videntur.cap.non minus, de imm.ecc.

Videtur interdum eſt ſignum veritatis, non fictionis.l. ſeruum filii, §.ſi ꝗs rem.ff.de le. 1. Et qñque uidet̃ ſignificare ſnĩam diffinitiuã: vt c. præterea requiſiti, de app. & reſpõdetur de iure per ipſum, vt.c. 1.de iud.lib.6.

Viduã eſt non ſolum illa, quæ

deſiit

deſiit eſſe nupta,vt in capitulo,vidua,34. diſtinctione verũ & proprie eſt illa, quę nũquam fuit nupta,vel quę nõ habuit virum. l. malum, de verbo.ſignificatio.Et dicitur vidua quaſi uiro priuata, vel ſine dualitate.Dicitur etiam vidua. quæ maritum habet inutilẽ,i,damnatum ad perpetuos carceres, gloſ.ſolemnis, & ſing.in l, fin.in uerbo orbitates. C. ad leg. Fla. de Pla.per quam not. ibi Bald. quod priuilegiata data uiduis dantur ĩutiliter nuptis, quod uerbum dicit do.Iaſon in leg.ſi qui pro emptore, in 3.colum. uer. addę Ioan. de Lig.ſt.de uſucap.& confirmari poteſt ex tex. in cap. 2. §. ſed neque illud extra de trãs lat.epiſcop.ubi pontifex dicit, ꝙ ſecundum cõmmunẽ vſum loquendi eccleſia dicĩt eſſe viduata ſponſo, quæ habet epiſcopum inutilem, & gloſ.in cap.admouere, in 1. glo.ubi dicitur,Si re priueris nec nomen habere mereris, 33.q.2.

Villa eſt locus ruralis, inde in uilla natus dicitur uillanus. is qui.ff.de.uerbor.ſignific.& differt uilla à uico l. urbana prędia,ff.eo.ti.

Villæ dñr ædificia ruſtica: & uilla ponitur pro ciuitate,de cẽſib.venerabili.

Villici dicuntur uel ſunt, qui ad villam mittuntur : uel ſunt, qui in uillis morantur. Item uillicus eſt gubernator uillæ: uel qui præeſt totirei ruſticæ; vt inquit Pau. in l.ſi cum villico.ff. de inſtitution.actio.

Vinacea in l. ſi quis vxori. de fur.pro granis vuarum, cum ex eis uinum expreſſum eſt.

Vinaria propriè ſunt torcularia ſeu dolia, uel certa uaſa uini,quæ etiam ad aliũ uſum transferri poſſunt, & tandiu uinaria dicuntur quandiu uinum habent:ut ff.de uerbor. ſignĩfi.l.uinaria.

Vinarii dicuntur ebrioſi. Etiam uinarius eſt ortus ubi creſcit vinum,l.ædiles.§.prædius.ff. de ædil.edi.

Vinea, locus uiribus conſitus. leg.certo ubi gloſ.de ſer. ruſti.præd.

Vinearii orti,qui uineas habent l.urbana prædia, de uerborũ ſignific

Vinctus propriè non dicitur ꝗ detinetur in carcere, niſi & uincula eius corpore adhibita ſint.l.uerum,de uerborum ſignifi.

Vinculorum appellatione tam

ſpublica, quàm priuata uincu a ſignificantur. l. vinculorũ, de verborum ſignificatione, & propriè loquendo nemo in vinculis eſſe dicitur, niſi cuius corpori uincula ſunt adhibita, d. l. uerum de uerborum ſignific. licet latè, & per interpretationem etiam ſimpliciter incluſi in aliquo loco pro eo habeantur, acſi in vinculis coercentur, leg. ſuccurritur, ff. de quibus cauſa maior.

Vindiciæ dicebantur ius poſſeſſionis, quæ diſceptabatur, pẽdere iudicio, penes quem ex litigantibus res, quæ uendicabatur deberet remanere, interprete Alc.

Vindicta dicitur modus manu mittendi, & dicitur à vindicta prætoris uirga, qua ipſe caput ſerui tangebat hęc uerba ſolẽnia dicens, Aio te liberum more quiritum. Vnde Perſius.

Vindicta poſtquam meus à prętore receſſi.

Vindicta ſecundum alios eſt ipſa libertas, quæ apud indicẽ datur ſeruis à vindicto ſeruo uitelliorum, qui uindicauit ciuitatem R. couiurationem dominorum ſuorum contra remp. factam detegendo, pp quod apud conſilium libertatẽ conſecutus eſt, ſiue libertate à populo donatus, & in poſtmodum obtentum eſt, ut omnis illa libertas quæ à populo datur uel à magiſtratu qui uicem populi gerit dicatur uindicta. Hæc Azo. in ſum. C. de uin. li. & apud conſi. manumiſſione.

Vini appellatione quid contineatur, ſatis ſuperque liquet ex titulo, de tri. ui. & oleo legar.

Vinitor ruſticus uinearum cultor appellatur, & de eo loquitur Vlpian. in l. inſtrumenta fundi, ff. defuncto inſtr. licet aliqui mendosè legant monitor.

Vinum abſynthiacum eſt cum melle, & abſynthio confectum.

Vinum picenum, & tyriacum dicitur à locis. 14. quæſtione 3. plerique.

Violator eccleſiæ dicitur quicunque ipſam eccleſiam frangendo oſtia. capiendo res ſuas, & inuadendo, priuilegia ſua non cuſtodiendo uel corrumpendo, offendit.

Vir, & uxor illi dicuntur, qui matrimonium contraxerunt per uerba de præſenti de futuro ſponſalia. Require ſuprà, ſponſalia, quandoque tamen dictio uir, refertur ad

omnes

omnes maſculos, licet non duxerint uxorem cuiuſcunque ætatis ſint, ut nota. Bartol.in l.ſeruus,de lega.tertio, ubi uide.

Vir bonus dicitur iudex gloſſa, no.in capitulo,potuit,in uer. celeri.ad ſin.de loca.l. conti nuus,§.cùm ita.ff.de uerbor. obligat.

Virginitas eſt in carne corrupti bili perpetua corruptionis euitatio.

Virilis portio intelligitur æqualis, quandoque tamen complectitur totum, & ideo ſi Titium, & Seium hæredes inſtituam in uiriles partes, alter autem eorum non poſſit ſuccedere alter capax habebit totum,l.uiris,de uerbo. ſignific.

Viriolæ inter mulierum ornamenta enumerantur in l. argumento, §. muliebri. ff. de auro,& arg.legat.iuncta l.final.§.final.eodem titulo, & eſt diminutiuum à uiris, quę minores annulos, quos uulgus corrupto uocabulo uergelas nuncupat, ſignificant.

Virtus ſecundum Philoſophū 2.Eth.eſt, quæ habentem pficit,& opus eius bonum reddit, & dicitur quaſi uirum tuens,à uitiis præſeruans, de pœn.diſtinct.2.illa anima, & c.ſequen.& not.Ioan. Andr. in clem. 1. de ſum. Trin. & fid.catho.

Virtutes theologicæ ſunt tres,fides,ſpes, & charitas, capitulo,quia paſſus, de conſecrat. diſtin.2.

Viſitatio qũo, & qñ fiat per archiepiſcopum, & quæ crimina punienda ſint, & in quibus procuratio fiat, uide c. 1. de cenſ.lib.6.

Vis eſt rei maioris impetus,qui repelli non poteſt, uel cui reſiſti non poteſt, ſupple commode, ff. quod ui metusue cau.fin.l.prima,& ſecunda,& quot modis ſumatur,& quot actiones uel interdicta introducat,not.in capit.ad audientiam,eod.titul. in glo.ſecunda,Cuius gl effectus infra patebit. Eſt generalis quandoque,unde ſm Goff. & Azon. eodem ti.Vis eſt quintuplex, ſ.impulſiua,ablatiua, expulſiua,& turbatiua, & inquietatiua,uide infrà.

Vis ablatiua eſt rerum mobiliū, & hæc inducit actionem ui. bon.rap.in rebus mobilibus, eſt enim circa mobilia tantū ut ff.de ui & ui arma.l.1.§.ſi fundus,§.2.& inſt.ui.bo.rap. §.ſed nedum talia, per illam enim alicui bona ſua uel reş ſuę uiolenter rapiuntu:

Vis compulſiua eſt, per quã cõpellitur quis ad faciendum illud, quod non faceret, ſi eſſet liberi arbitrii, nec cõpelletur, quæ imponit, neceſſitatem contrariam voluntati ſpontaneæ, & ex hac vi oritur actio quòd met. cau. ff. eodem tit. l. 1. in fi.

Vis expulſiua eſt, quando quis eiicitur de poſſeſſione ſua, & ſecundùm iſtam inducitur interdictum, vnde vi, & eſt tantum rerum immobilium, vel de his, quæ immobilibus cohærent.

Vis turbatiua eſt, quando quis turbatur in poſſeſſione ſua, quæ inducit interdictum vti poſſidetis in rebus ſoli, ſed in rebus immobilibus, inducit interdictum vtrobi, cùm duo ſe poſſidere contendunt eandem rem.

Vis inquietatiua eſt, quæ introducit interdictum quod vi aut clam. Et dicitur inquietatiua, quia non ſinit vti aliũ re ſua quiete, vt arare vel aliquid facere, vel quando alter vult alio inuito aliquid ædificare in ſuo ſolo, vel forte iam ædificauit. Nam diſtinguitur in hoc interdicto an iuſtè uel iniuſtè fecerit, vt ſi quis à me prohibitus vel putans ſe prohibendum quid in meo faciat, ſiue ius faciendi habuerit, ſiue non vt ff. quod vi aut clam. l. prima. Et dico ſecundùm Azo. in rubr. quod metus cau ꝙ accipitur hic vis prout nullo modo poteſt ei reſiſti, ſed in rubrica, de his, quæ vi metusve cau. final. accipitur pro ut poteſt reſiſti, licet cũ periculo, & eſt compulſiua, hæc ibi. Item eſt quędã vis publica, quæ fit cũ armis, quædam priuata ſine armis de ordine cognitionũ, cũ dilectus, in gl. 7. Itẽ vis maior dicitur impetus rei cui reſiſti non poteſt, vt ſupra dictũ eſt de his, quæ vi metus ve cauſa fiunt, ad audientiam, in gl. 2.

Vis maior quæ diceda ſit, cuius meminit Caius in l. ſi merces §. vis maior pulchrè Bud. in l. ex conducto. §. ſed & ſi labes. ff. locati. & cond.

Vis negatiua eſt quando res alicuius inquietatur.

Vis publica eſt, quæ fit cum armis, ſed priuata, quę fit ſine armis, inſt. de publi. iud. circa fi. in §. item lex Iul. de vi priuil. Vnde.

Vis priuata reum deponit ordine rerũ. i. mulctabit in tertia parte bonorum. Sed deportatur cum vis armata probatur vt in gl. 1. c. 2. de ord. cog.

Vis.

Vis,ſiue metus cadens in conſtã tem virum eſt metus pœnæ, vel cruciatus.ſiue amiſſionis omnium bonorum, & iſta excuſat, niſi poſtea conſen ſerit,vt in capitulo,de illis,2. de ſpon. Alia eſt vis vel metus non excuſans, quæ non cadit in conſtantem virum, vt in cap.veuiens, & cap.cõ ſultationis,eod. titul.Et not. quòd poteſt quis vim vi re pellere,vt cap.ſignificaſti. 2. de ho.& cap. ſi verò de ſent. exc.& diſt. 1.iusnaturale,l. 1. §.vim ui.ff.de ui. & ui arg.l. ſcientiam,§. qui cum aliter. ff.ad l. Aq. Et hoc verum ſi repulſio fiat incontinenti nõ ex interuallo, vt l.idem eſt. §. cum igitur: ff. de ui & ui ar. Dicit autem ſic fieri incontinenti, quando fit in fla grãti crimine,hoc eſt donec animus continuus durat, & non diuertit ad alios actus, vt §.uim vi. præal. Secundò debet fieri cauſa defenſionis, non offenſionis vel ulciſcen di,vt §.penul.in l.ſcientiam, præallega.Tertiò debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ.C.vnde vi.l.prima & capitulo,vt famæ,§.vltim. de ſent. excom. Et datur ibi talis concluſio, quòd iſta defenſio eſt vera, & iuſta quæ fit tantum & tunc,quantum & quando eſt opportunum, vt in gl.l.1.C.vnde vi.præal. tamen ſi defendens modum excedat nõ ex propoſito, nõ tenetur,23.q.3. non inferenda.Alanus,& Ioã.diſtinguũt, aut vis ſit perſonæ,aut rebus de hoc vide gloſ. in capitulo ſignificaſti,præal.& capitulo dilecto filio,de ſent.exc. lib. 6.& in c.ſignificauit, de pœ. & re.vbi conſideratis circunſtantiis imponitur pœnitentia arbitraria illi qui,defendẽdo modum exceſſit. Quartò põt fieri qñ habet iuſtũ timorem offenſæ, puta per minas alicuius,qui minas exequi ſolebat aut ꝑ occurſum,non.n. oportet expectare quouſque detur primus ictus, quia talis poſſet eſſe lætalis.

Vitæ hominis tempus longiſſimum eſt ſpatium centum anno.l.final.& ibi do.Iaſon. in 7.no.C.de ſacroſan.eccle.Ad de quod homo poteſt uiuere centum,& 20. annis, vt eſt text.in §.1.& ibi not.Angel. in authen.de mo.ponit.d. Iaſonem,in d.l.fi.in fine.

Vitium eſt perpetuum corporis impedimẽtum,l. inter ſtuprum,de verb.ſignifi. vbi ponitur differentia inter morbum,& vitium; ſed Sabinus in

in l.1.de ęd.edi.vitium etiam ad animum referri ait.

Viuarium dicit̃ indago,vbi feræ ſunt incluſæ,vel dicitur locus, in quo piſces ſeruãtur, vt ibi viuant ſm Io.And.in cle. ne in agro,de ſta. mo. Et differunt viuarium,ſaluus,foreſta garena,inſula, &c.

Vix q̃nq; denotat affirmationẽ nã qđ vix fit,fieri t̃n dubium non exiſtit, vt c.2. de cogat. ſpir.lib.6.ff.de iud.l.vix certis ex cauſis,& 15.q.1. merito q̃ ritur.Q̃nque ẽt gñat negationem,ideſt nullo modo, vt ff. de leg.1.ſi ſeruus legatus.§.q quinque. Sic etiam dicitur. Vix bono peraguntur exitu, quę malo ſunt inchoata principio.61.diſt.miramur.

V ante L.

VLtra aliquãdo ponitur tẽporaliter,32.q.5.ſi Paulus.ff.pro ſocio,l.cum duob.§. idem r̃ndit.Aliq̃n notat modicũ tp̃s, extrà,de dila.c. literæ. Aliq̃n includit.C.de nõ nu.pec.l.cũ vltra,de vſur.l. eos, & l.cum allegas,de col.filiã, & de in off.teſt.l.2.Aliq̃n taxat,C.de iud.properandum circa prin. Item adde q̃d vltra importet in teſtamento Bart. in l. Cęlius,ff.de vſur.

Vltro citroq; perinde valet qua ſi dicas, vtrinque ſiue hinc atque illinc.l. Labeo, de uerbo.ſignifi.

V ante y.

VNanimiter,vide extrà,de cã poſſ.cum eccleſia, de elec. cum dilectus,& c.in cauſis,& de conceſ. præben. poſt electionem, & de poſtu. præl.c. vlt.Item adde, ꝙ vnanimiter factum dici poteſt qđ factũ eſt à maiori parte capituli, ſeu collegii aliquibus contra dicentibus,ita colligit d.Anto.in cap.ad aures.extrà, qđ metus cau.adde etiam Barb. poſt alios in c. cum eccleſia Sutr.de cau.poſ.& propri.

Vncia eſt duodecima pars aſſis vt nati ex concubinis in domo,ſuccedunt in duab,unciis i.in duab. partib. duodecim partiũ aſſis,ſi alii legitimi nõ ſuperſunt.Cætera noĩa aſſis, require ſupr.As.

Vncia ex octo drachmis conſtituitur, vt notat,per gloſ.in l. prima,C.de metallis, & metal.lib.11.

Vnde agnati, & vñ vir,& vxor. Require ſuprà,bonorum poſſeſſio.

Vnguenta appellantur nõ ſolũ quibus vngimur cauſa voluptatis,

ptatis,ſed ẽt valetudinis.l.in argento.de au.& arg.leg.

Vniones,id eſt margaritæ. l. ſi quid.§.j.ff.de fur.& ibi no.& l.apud Celſum,§.item quæri tur.ff.de do.excep.

Vniuerſitas ſecundũ Az.in ſũ, qđ cuiuſq; vniuer.nomi.eſt plurium corporum inter ſe diſtantium, vno nomine ſpecialiter eis deputato collectio.

Adde ꝙ triplex eſt vniuerſitas, quædam eſt vniuerſitas ſolius facti ſeu corporum, vt grex,chorus,familia,quędam iuris,& facti ſimul, vt peculium,dos patrimonium,quæ dam ſolius iuris,vt hęreditas, ea.n.ſeruat nomen etiam ſi nulla adſint corpora hęreditaria.l.hæreditas.de peti.hęr. & de nomine vniuerſitatis, vide Bart.in l.aut facta.§. vl. de pœ.

Vno contextu fieri aliquid eſt fieri nullo alieno actu inter poſito niſi fiat ex neceſſitate,& actu naturæ, vt ſuperflui ponderis depoſitio, vel medicinæ acceptio, vel breuis languor,vt C. de teſt. l. cum antiquitas.Hæc Az. & Gof.eo.ti.

Vnuſquiſq. eſt verbum vniuerſale.ff.de hære.inſt.l.hoc articulo,& habetur hæc dictio, C.de ſacroſ.ecc.l.1.Aliqñ in diſtinctè ſumitur .C.de pa. pot.l.vnuſquiſque.

V ante O.

VOcare in ius eſt vocare ad eum,qui ius dicturus eſt.§. vlt.inſt.de pę.te.litig.

Volo,hoc verbum ſignificat,ꝓ ut eius ſignificatum, vel qđ libet adiunctũ vel quodlibet circunſtantia ſignificare dictat.Nã quãdo ſimpliciter ꝓfertur,ſignificat motũ animi ad aliquid proſequẽdũ.Et cũ nihil adiũgitur,ſeu nõ apparet id,ad quod refertur,in iure nullius eſt effectus. Etiam nõ diſponit,ꝑ Bar.in l.ſi qs in pr de leg.2.& ẽt.C.de ſũ. Tri.& fi.cat. l.1.Et no.in l.q ſe patris.C. vnde liberi,ꝙ volo & nolo nõ ſunt oppoſita, quia volo ad omne tp̃s refertur,ut dicẽdo,volo adire hęreditatem,ſed uolo ad præſens tempus tantum refertur dicendo,nolo adire intelligitur nunc,licet poſtea velim Et ideo facit orationem ambiguam,de qua ambiguitate de verbo nolo,no.do.Ant. de Bu.in cap.ea literis. 1. de ſpon.Sed ibi, ſi ille, cui

reli

relicta eſt electio, dicit, volo eligere hanc rem, ſignãtũ illorũ verborũ eſt ambiguum, quia pōt intelligi dupliciter. Vno modo .i. primus motus meus fertur in hanc rē, non tamē deliberatè. Secundo modo pro ipſo actu acceptionis .i. accepto hāc rem. Si ergo q̄ris in quo iſtorũ ſit re tinēdũ, reſpondetur ſi eſt traditus terminus ad aligēdum ſeu deliberadũ, & in fine termini reſpondes, volo eligere hāc rē, tūc ſignãtur electio, facit l. ſed ſi alio. 2. reſpon. ff. ad Treb. cum dicit, poſt deliberationis tempus, & ſic deliberationis dat ſignãtũ. facit l. omnis, qui. ff. eo. ti. Item ſi ad interrogationem eius, cuius intereſt, eodem modo reſpondes .ſ. volo eligere hanc rem, ſignificato ſumpto ex verbis pro certo, maximè cũ dicis pro cērto volo eligere hanc rem. Si autem non eſt aliud, vnde recipiatur ſignificatum niſi ex ipſis verbis, tunc non ſignificatur electio, imò recipitur primò, id eſt primus motus finitur in hanc rem. Itē ibi, legatarius cui relicta eſt electio, dicit volo hanc rem, ſignificatur electio, vt l. 2. ff. de opt. leg. quia motus cũ ſignificatur per verbum volo, refertur immediatè ad rē, per quod ſignificatur acceptatio rei. Et idem ſi hæres inſtitutus diceret, volo hanc hæreditatem quia per hoc ſignificatur aditio, ſecus ſi diceret, volo eligere, volo adire, q̄a tūc nō ſignificaretur acceptatio, & aditio, quia motus animi non fit immediatè ad rem, ſed ad actum eligendi, vel adeundi. Item ibi inſtitutus dicit, volo eſſe hæres, ſignificatur aditio, vt l. nam dubitari. ff. de hær. inſti: Et ſic aliud eſt dicere, volo adire, & volo eſſe heres, quia per ſecunda verba ſignificatur ſimpliciter aditio, ſed per prima non. Et idem, eſt dicere, volo eſſe hæres, & volo hanc hæreditatem. Item ibi volo relinquere, ſignificat id eſt relinquo, vt in l. Pamphilo. §. propoſitum. ff. de lega. 3. Et ſumitur ſignificatum ex natura ultimæ voluntatis, cuius eſt prouidere in futurum, etiam fauore ei' vt valeat diſpoſitio. Item dicendo, volo per talem geri negotia mea ſignificatur mandatum. ff. mandati. l. 1. Item ſi vendere volens dicit, volo vendere ꝑ decē, & emēs dicit, volo emere ꝑ decem,

cem, ſignificatur emptio & & venditio, quia per verbum præſentis temporis ſignificatur conſenſus de preſenti. Secus dicendo, vellem vendere, & vellem emere.

Voluntas coacta etiam eſt voluntas. 15. q. 1. merito. ff. qđ metus cau. l. ſi mulier. §. ſi dos. & § ſi metus. Sed hoc intelligitur ſic, ꝙ non eſt libera voluntas.

Voluntarium exilium, vide Exilium.

Voluntaria iuriſdictio, vide Iuriſdictio.

Voluptariæ impenſæ, vide Impenſæ.

Votum eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio, vel deo facta pollicitatio 27. q. 1. de viduis 2. Et dicitur boni, quia de malo nec etiã de re bona ſine deliberatione non procedit obligatio. nam de malo quis non obligatur, quia in male promiſſo reſcinde fidem, & in turpi voto muta decretum. 22. q. 4. in malis. Dicitur cum deliberatione, quia votum quod facilitate animi potius, quam arbitrio diſcretionis emittitur non eſt vſque quaque obligatorium, vt in c. venien s. eodem titu. Et eſt triplex votũ. Primum neceſſitatis, quod quis neceſſario in baptiſma te promittit, vt abrenuntiare diabolo & pompis eius, tenetur fidem ſeruare decalogum, de conſe. diſt. 4. c. 1. Secundum eſt volũtatis, quod quis voluntariè emittit ſuper his, ad quæ ante votum non tenetur, vt cõtinentiæ, abſtinentiæ, &c. Tertium eſt votum mixtum ex his duob ſ. partim neceſſitatis, & partim voluntatis. Sed uotum volũtarium, ſubdiuiditur in votũ ſolemne & ſimplex unde ſimplex eſt, cui nulla ſolemnitas adhibetur. Solum autẽ uotum continentię ſolemnizatur. Quę autem uota redimi, & commutari poſſint, vide Gof. in ſum. eo. tit. Itẽ votum obligat quem Deo, cũ dicitur, uouete, & reddite, ut c. & ſi Chriſtus. & c. debitores de iureiu. & c. magnę. de uo. poſt princ. uel deſcribitur ſic, Votum eſt animi conceptum cũ deliberatione firmatum.

V ante R.

VRbs ſimpliciter prolata populi R. ciuitatem ſignificat antonomaticè, inſt. de iu. na §. ſed quoties. Vrbis autẽ appella

pellatio muris aut continentibus ædificiis finitur,vt ca.ſignificauit de pęn.& remiſſ. ff.de verb.ſig.l.2.& appellatū ab vruo.i.aratro,quia aratrū in vrbe condenda adhiberi ſolebat.l.pupillus.§. vrbs ff. eod.

Vrbana mancipia non loco,ſed genere vſus cognoſcuntur, & à mancipiis ruſticis diſtinguuntur . l.quemadmodum, de ſup.leg.l.vrbana familiia.de ver.ſig.l.ſeruis vrb. de leg.3.

Vrbana prædia omnia ædificia accipimus,non ſolum ea , q̄ ſunt in ciuitatibus vel oppidis conſtituta, ſed etiam in rure,niſi fortè ſtabula ſint, quia locus non facit prędia vrbana,ſed materia.ff.de verbo.ſig.l.vrbana prædia.vide ſup.prædium.

Vrbanorum prædiorum ſeruitutes,req.ſup.ſeruitutes.

Vredo eſt morbus herbarum, frugum,& arborum in vitib; & alio nomine carbunculus & appellari poteſt.l.ex cōducto.§.1.ff.loca.& de frigore. procedit,nā & frigus vrit, Virgil. Aut boreæ penetrabile frigus adurit. Aliquando ponitur pro prutitu,vt apud Pliniū de vrtica piſce. Tacta (inquit)vredinē immittit.

Vrepotrophiū dictio græca,eſt locum ſignificans ad infantes nutriendos paratum,vrephon.n.græci infantē dicūt. l.illud.§.1.C.de ſacroſan. eccl.licet in aliquib. codicibus mendosè legatur.

Vrinatores appellantur natatores ſubaquatiles.l.nauis ad l. Rhod.de iac.

V ante S.

VSiam pro ſubſtantia dixit Vlp.in venditionib.de contrahen.emp.

Vſio,idem quod vſus.l. Quintus. §.ſi factum.de aur. & arg.leg.

Vſque,ſtat q̄nq; incluſiuè,vt ff. de ſen.l.fi.& in c.1.de or. ab ep.qui re.q̄nq; ēt excluſiuè, vt c.cū dilectis.de fi.inſt. eſt ergo dictio vſq; ſign̄ata vltimi termini ad quem,ſicut dictio a vel ab,primi termini à quo.

Vſurarius ē,qui alicuius rei vsū hēt,vt ſi tu q̄ es dn̄s huius ſerui,nō ſenſeris, ſiue conceſſeris mihi vti miniſterio ei9 ſalua ꝓprietate.& dn̄io,vnde, vſurarii dici poſsūt clerici, q̄ nō poſsūt vēdere vel teſtari, ſiue donare de bonis eccleſię,ſed victu tm̄,& veſtitu de-

bent

bēt eſſe cōtēti x.q.2. epiſcopus habeat.& c.cum cōſtat. de pign.ſm Ber.Cōpetit ergo vſuario ius,& vſus,ſed nō pōt vēdere locare vel aliena re,ſed ſolū & ad uſum ſuum, & familiæ ſuæ pōt vti ſeruitute tali,vt in ortis fundis,& ſimilib.ſi quis habeat in his ſeruitutē vſus.

Vſus eſt ius vtendi reb. alienis ſalua rerum ſubā, proprietate,& dominio, & quomodo accipiatur,vide Arc.de of.de leg.c.quamuis.li.6.

Vſucapio eſt acquiſitio dominii vtilis directa rei alienæ ꝑ continuationem poſſeſſionis tēporis lege diffiniti.i. ꝑ ſpatiū tꝑis à lege diffinitū.ff.eo. ti.l.3.v.g.Emi rem mobilem à non dño bona fide, putās rem eſſe vēdētis,& per cōtinuū triēniū poſſideo ſine interruptione ipſo iure efficior dominus illius rei.Directum aūt dñiū hēt verus & principalis dñs rei.Sed vtile dñiū dr̄,quādo quis in ueritate nō eſt dominus,ſed hēt vtilitatē 1ei ac ſi eſſet dominus,vt feudatarius vaſallus & ſimiles. Et dr̄ vſucapio,quia uſu quodā & cōſuetudine poſſidēdi cępi & acquiſiui dominiū.Secūdò in reb.mobilib. uel ſe mouētib. nā immobilia nō dicuntur vſucapi propriè, ſed potius præſcribi. In immobilibus.n.pręſcriptio locū habet.Tempus.n.à lege diffinitū eſt trienniū in vſucapione, ſed in p̄ſcriptione ſtatuitur decēniū inter abſentes, & vigēniū inter abſentes, vt inſ.de uſuca.Et datur vſucapione dominia rerū ſint in incerto,pro publico bono introducta,vt l.1.ff.eo.tit. contra æquitatē naturalem. ff. de neg. geſt.l. 1.in fin. & de cōd.ind.l.nam hoc natura. Nā locupletari nō dēt, quis cū alterius dāno ſm regulā locupletari,de re iud. lib. 6. & ſic aliud eſt æquū,& aliud bonū,ut C.de pac.conuen.l. hac l.Et qn̄ opponitur,æquitas ſcripta præfertur rigori ſcripto. Solu.verū ē, dū utrūque ſcriptū eſt in ſpecie, ſed in p̄a.l.nā hoc natura.æqtas, eſt ſcripta in genere,& hic rigor in ſpecie,ergo præfertur rigori.Etiā i uſucapio. uel p̄ſcriptione uerſat̄ qdā æqtas naturalis q̄ ſuadet,ꝙ poſt q̄ qs iuſto titu. bonafide certo tpis ſpatio rē tenuerit,dñium acqrere dēat.& imputetdño qui negligens eſt tanto tempore rē ſuā quærere & cuſtodire.Et ſic nemo dēt loc upletari &c. niſi ſubſit cauſa,

ut

ut hid propter communem omnium utilitatem. & ut ali quando ſit litium finis. l.fi.ff. profoc.ubi datar hæc rntio, ideò exceptio præſcrlptionis eſt exceptio litis finitæ,& op ponit ſicut aliæ litis finitæ,ex ceptionis.

Vſu fructuarius eſt, qui fruit, & utitur reb.alienis, uel qui res ſuas nemini furatur.ff.de uſufru.l.iure communi.

Vſusfructus eſt ius utendi fruẽ di alienis reb. ſalua ſubſtan tia rerum,ut ff.de uſufru. l.j. & inſt.de uſufru.in pr.Et eſt ius in corpore,quo ſub lato, & ipſum tol li neceſſe eſt, de ſtructa.n.domo, deſtruitur, & vſuf.qui habetur in ea, vt ff.eod.ti.l.2.& no.ſecundum Azo.in ſum.C.eo.ti. ꝙ vſus fru.formalis dicitur ius. i.ſer uitus,ſed vſusfructus cauſa lis ſecundum quem aliquis habet cauſam dominii, non dicitur ſeruitus. Et ponitur hic fruendi,& non in diffini tione vſus,quia differunt ius vtendi,& fruendi, vt infra patebit,& vtendi dicitur ad differentiam creditoris, qui habet ius in pignore, non ta men poteſt eo vti,imò furtũ committit,ſi eo vtitur,ſecun cundum ponitur ad differen tiam vtilis dominii, quod ha betur in rebus alienis, ſicut emphyteuta & feudatarius habent: Sed fruendi ſecũdũ Accur.& Ber. dicitur ad dif ferentiam nudi vſus,quia mi nus eſt in vſu quàm in fru ctu.Dicitur in rebus alienis quia ſua res nemini ſeruit. Salua rerum ſubſtantia dici tur ad differentiam ſuperfi ciarii & emphyteutę,qui nõ tenentur reficere ædes, ſed vſufructuarius tene tur, & etiam tenetur ad tributum, qa ad eum pertinet fructus. Vnde Ber.exponit ſalua rerũ ſubſtantia.i.ne pereat in to to ſubſtantia.Accur.exponit ſalua ſubſtantia, quia tandiu durat vſusfructus, quandiu durat ſubſtantia. Et no.diffe rentiam inter eum qui habet ſeruitutem vſus, & eum, qui habet ſeruitutem vſusfr. quia is qui habet ſolum ſerui tutem nudi vſus,ita vtitur, ꝙ fructus non percipit, ſicut poſſum uti equa tua, ita ꝙ fructus in de non percipiam ſic quod partus non ſit me' ſic ſimiliter qui habet uſum tantum alicuius fundi,nõ po teſt uti pomis,olerib.& cæte ris fructib. ad uſum ſuũ quo tidianum, ille autem cui cõ petit ſeruitus uſusfru. poteſt hæc omnia facere

Vſura

Vſura ſicut communiter dicit, eſt quicquid præter uſumſorti accidit, uel accedit ſecũdũ Gof. 14.q.3.plerique. Et addit ipſe, intentione uel pacto præcedente. Sola enim ſpe, uel expectatione uitium uſurarium contrahitur, ut cap. 1.& c.conſuluit.de uſu. & 14.q.3.ſi fœneraueris. Et hoc cum principaliter habetur ſpes,& expectatio lucri, aliàs ſi ob charitatem moueatur, quis ad mutuandum,& ſecũdario ſperet de aliqua retributione, non putatur uitio ſum.ar.ad hoc 86.diſt.in ſingulis.61.diſt.quod proderit. ſecundum Gof. Item uſura ē ubi plus recipitur quam datum eſt,& diffinitur ſecũdũ Azo.C.eo.tit. ſic, Vſura eſt quod propter uſum rei conceſſæ datur. Conceſſæ ideſt datæ uel mutuatæ, unde uſura dicitur ab uſu & æs æris, quaſi uſu æra.i.uſu æris, data.ſ.pecunia, cum nomine pecuniæ quicquid homines habeant contineatur, 1.q.3. totum,& no.ꝙ omnis uſura præſtatur ſuper facta dilatione ad annum, unde quædam uſura uocatur centeſima, illa ſ. quæ infra annum æquiparatur ſorti, quædam vocatur ſextupla (aliàs ſeſcupla) à ſex quod eſt totũ & plica id eſt pars vel medietas. quæ eti ā alio nomine dicitur hemiolon, ab hemi, quod eſt mediũ. & holon, quod eſt totum,& eſt illa vſura, quæ totum cõtinet,& medietatem totius, quædam uerò eſt triens, ſcilicet quæ præſtatur uſque ad tertiam partem centeſimæ uel ſortis, quædam ſemis, quæ præſtatur ad duas partes ſortis, quædam ves quæ præſtatur ad duas partes ſortis. Item quædam uſura eſt fœnus ſortis, & quædā fœnus fœnoris. Nam uſura dicitur, quæ ultra ſortem recipitur, ut c.ſi. 14.q.3. ſed fœn9 dicitur lucrum de uſura ſumptum, uel uſura ubi ad mutuum reſtituendum nõ fuit certum tempus determinatum. Eſt tamen diſtinguendum inter uſuram, & rem illam, in qua uſura committitur, nam quæ ab uſurario exigitur propriè eſt lucrum reſtituendum. Sed res, in qua uſura committitur, eſt mutuum de quo lucrum prædictum gignitur.

Vſurarius manifeſtus quis dicatur, uide c.1.& 2.de uſur.lib. 6. Et ultrà hoc dicitur Matt. quod ſit ille, qui uſurarius ex libris ſuis conuincitur alleg. clem.

cle.j.de uſur.& c.qui ſyncera 45.diſ.c.ſane.24.q.2.& l.j §. editiones.ff.de edendo. Secundò ille,qui confitetur coram ſacerdote ſe eſſe vſurarium,quia vſurarii iudex eſt ſacerdos,& ſic confeſſus coram ſuo iudice erit manifeſtus,vt c.quem pœnitet . de pœn.diſt.1.Io. And.dicit hoc verum ſi adſint teſtes, vt ca. quanquam.de vſur.lib. 6.Idē ſequitur Ioan.de Lig.quia iudicium fori pœnitentialis nō inducit illos effectus,quos iudicium fori contentioſi;ꝙ iō ſit manifeſtus, quia confitetē coram iudice animæ,niſi adſint teſtes.Tertiò dicitur ille vſurarius manifeſtus,qui ;habet altare paratum.Sunt ergo uſurarii triplices . Primi notorii,qui habent altare cōtinuè paratum ſemper mutuantes.Secundi non notorii ſed manifeſti, qui non habēt altare cōtinuè paratum, ſed interdum mutuantes.Tertii per famam tantum manifeſti ſunt.

Vſurpare eſt aliquem contra rationem ius,vſum vel conſuetudinem capere, inuadere vel preſumere,vide Albe. de Roſ.in dictio.ſuo.in ver. vſurpatio,vbi plenè.

Vſurpatio eſt interruptio vſucaptionis,vt in l.2.& in rub. ff. de vſucapio . & dicit ibi text.quòd oratores vſurpationem frequentem vſum vocant.

V ante T.

VT,hæc dictio modò facit, ſicut ſi , conditionem. & cū cauſam;facit C.de cond.quæ ſub mo.l.1.& vbi not. & vide ff.de manumiſ.l.cauſam. §.fin.& deleg.2.l. ſi ita relictum;& de contr.emp. l. cū ab eo.& de man.teſt . l.Meuia.Aliquando facit conditionem,vt l.cum tale . circa fi.ff.de cond.& demon. Aliquando,vt exponitur.i.ſicut C.de ſep.vio.l.ſi quis.& ff.de acqu. rer.dom.l.in laqueum in fi.Aliquando.i.ſecundum C.de his qui paren.li.occid. l.1.Aliquando ponitur cauſatiuè,& conſecutiuè. ff. de dona.cau.mor . l.ſenatus. Cauſatiuè ponitur,47.diſt.ſi quis in prin.Conſecutiuè ponitur.C.de obſe.pat.præſta. l.ſi manumiſſori . de epiſ.& cle.l.in eccleſiis.ff.de ſer . & aqu a.l. 1.& 1.q.1.cum lique at,& c.venditio. Aliquando ponitur aduerſatiuè pro ſed. C.de app.l.cum poſt. Aliquādo eſt aduerbium tp̄is , vt.i. poſt.

poſtquam.ff.de pig.l.1.§.idē quæſiit. Aliquando ponitur, vt, pro &,in auth.de teſti.§. ſi verò deducens,ibi non tamen per longum interuallū, vt &c.Aliquando vt ideſt tāquam,C.de leg.l.leges. Aliquando eſt aduerbium qualitatis vel quantitatis,vt.i.quātum,vel optandi, vt pro vtinam.Aliquando eſt exemplificatiuum, vt cùm dicitur nomen appellatiuum vt homo.& no.ff.de inter. l.1.§. interdicta,de pact. l.iuriſgentium.§.quinimò. Aliquando de neg. geſt.l.ſed an vltro §. fin.C.de ſer. & aqua. l.1.Aliquando vt exponitur, i.quando.ff.de arb.l.ſi cum dies. §. ſi arbiter.Aliquando abundat.ff.ad l.Pōpe. de parricid. l.1.& ibi in gl.Aliquando eſt aduerbium ordinis, vt. i. poſtea.Aliquando eſt coniunctio adiunctiua,vt volo, vt tu legas.Aliquando cauſalis, vt.i.quia,vnde verſus.Qualiter, & quantum notat, diſcernit,& optat. Ordinat exemplat,ſimulat, vtrunque requirit. Dat comitem,dat quoque ſequens,ſic dat duodena. Et de ſignificato huius dictionis ,ut vide extra de priu.ex ore,de confir.vti. vel in vti. c.examinata, de uerborum ſigni.c.abbate.Itē de effectu huius dictionis, vt vide extra de cond. apoverum,in cle.de ęta.& quali. cap.1.

Vter dictio eſt diſtributiua, & verificatur in altero tātum, Bar.in l.pen.C. de impu. & aliis ſubſt.

Vterinus, vide in dictione fratres.

Vterlibet,alter ex duob. quem capere libet.l.arbo. §. de veſtibulo cō.di.

Vterque, aliquando ponitur coniunctiuè,ff.de lega.2.l. ſi quis duobus. & de leg. 3.l. Titius, & ff.de condit.ind. l.ſi non ſortem. §. fina. de euic. l.ſi duos. Aliquando ponitur diuiſiuè, vt ff. de rei uend.Pomponius cōmunia præd.l.binas, & de act. emp.l.ſi ea res.§.fi.Aliquādo dr̄ de trib. ſm̄ vnam expoſitionē,gl.inſt.per quas perſo. no.acqui.§.non ſolum.Item adde quomodo vterque attribuit actum, & in quo verificetur. Bar. in l.hoc articulo.ff.de hær.inſt.Item quę ſit eius natura,vide eundem Bar.in l.cum quidam C. de imp.& aliis ſubſti.

Vti,& frui differunt ſic, quia vti dicitur ille, qui ita vtitur re quòd fructus non per

cipit,ſicut poſſum vti ad vſū quotidianum & miniſteriū equa tua,ita ꝗ fructū nō ꝑcipiam.ꝗ,ſcilicetpartus non ſit meus,ſed is, qui alicuius fundi vſum habet,pomis. & olerib.vti pōt ad vſū quotidianū,non tñ donare,vel vēdere poteſt.Frui verò dicitur ille,qui fructus percipit,&ſic vſuarius habet vſum rei, vt cui dñs nemoris cōſtituit.vſū nemoris ad neceſſitatē ſuā, & familię ſuæ, vt accipiat ligna,olera,poma, flores,&c. quæ naſcuntur in nemore ꝑ ſe,& ſuis conuiuis,non tamē vēdere permittit ipſum,aliàs frueretur,quare clerici dici poſſunt vſurarii, vt ſupràdictum eſt.

Vtilis actio,vide ſuprà,Actio di recta.

Vtiles impenſæ,vide Impenſæ.

Vtilitas publica quot modis cō ſideretur,tradit Bar.in l. 1.ſo lut.mat.

Vti poſſidetis eſt quoddam interdictum cum poſſeſſio in quietatur a non poſſidente, vt iudex pro ipſo det ſenten tiam.Si vnus fuerit,tunc pronuntiare habet in ſingulari numero,vt ita poſſideas, vt poſſides.Si autem plures tūc dēt pronūtiare in plurali nu mero,vt vti poſſidetis ita poſ ſideatis.hæc Az.in ſum.eod. ti.& vide gl.antep.in c. licet de prob.

Vtpote pro quia,auth.ingreſſi. de ſacroſ.eccle.

Vtiq;.i.certe.ff.de rei.ven.l.vtiq; Aliquando ponitur continua tiuè.ff.de dam.infe.l.vtique. Aliquando.i.ita demum ff. de neg.geſt.l.diuortio.§. ſed nec.Aliquando.i.ſicut.ff. de actio.empt.l.ſicut.Aliquādo. ideſt tantum.ff.ad munic.l. non vtique.Aliquando ideſt vſqueadeo.de ca.di.l.amiſſio ne.§. 1. Aliquando vtique ſunt duæ partes.ſ. vti i.ſicut, & que,pro &,vt no.de ęd.ed. l.ædiles.

Vtro.i.altero,C.de agri. & cēſi. l.diffinimus,li.11.

Vtrobi componitur ex vtrum & vbi, pro ad, quaſi dicat apud quē eſt poſſeſſio,apud illum ſit,not.per Hoſt. extra de prob.c.licet in fin.& vide C.& ff.in ti.vtrobi.& inſt.de interdictis.§.vtrobi.

Vtroque iure, ideſt in ſpirituali bus, & temporalib. extra de priuil.quoniam. Aliquando ponitur ſimulatiue.ff.de pac. l.reſcriptum.§.ſi pacto.& de reb.dub.l.ſi is qui ducenta.§. utium.

V ante V.

VVlgaris, hæc dictio quot modis capiatur, docet Bar. in l. 1. ff. de vul. & pu. ſubſt.

Vulgaris perſona dicitur minus honeſta. ſ. legitimos. ff. de leg. tut.

Vulgaris ſubſtitutio dicitur, cũ quis loco inſtituti vel eius cui aliàs puta ab inteſtato eſt ius adeundi, in caſu hæreditatis non aditæ apponitur, ſeu ſubrogatur. Vnde conditio eſt ſemper, ſi hæreditas non adeatur. Et dicitur vulgaris quia in hunc caſum ſeu euentum fieri pōt a quolibet qui teſtari poteſt, & cuilibet, qui ius adeundi habet ex teſtō vel ab inteſtato, quia voluntas talis diſponentis ſimpliciter admittitur iure ciuili, ſecus in pupillari & aliis ſubſtitōnib. vbi nō ſimpliciter admittitur, imò reſtringitur, & limitatur. Et qñq; penitus non admittitur iure ciuili ſcripto. Et no. ꝙ conditio ibi apposita ſi hæreditas nō adeatur, pōt dupliciter intelligi, ſm ꝙ nō adire dupliciter cōtingit. ſ. vel propter nolle adire, vel propter non poſſe. Et iſtud nō poſſe multis modis poteſt contingere, vel quia euenit furor, vel deportatio, vel quia bonorum acquiſitio interdicitur. Vulgaris. n. ſubſtitutio ſemper continet cōditionem de euentu nō aditæ hæreditatis, licet iam vnũ caſum, vel plures vel oẽs cōtinere poſſit. Cetera vide ſu pr. de ſubſtitutionib.

Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonſtrare nō poſſunt, nati ex meretrice, quæ plures admiſit. l. vulgo concepti, de ſta. hom.

Vulua ſecundum Arch. 14. q. 3. plurique quãdoque illud eſt, quod extra naſcitur, vel eſt vẽter porci, vel vrbe, farcimẽ vel ilia. ſ. ſalcitia.

V ante X.

VXor iuſta, vt ſcribit Alciat. lib. 4. Parad. dicitur quæ verè vxor, & per ꝗ̃ ſolemniter ducta eſt; nō quæ ſimplici ſpōſione vxor eſt, tametſi legitima ſit. l. ſi vxor. de adul.

De litera X.

XEnia dicuntur munuſcula quædam quæ dãtur eſculenta, & poculenta, quæ vulgo dicũtur appeſationes, cætera rum vero rerũ, quæ vſũ edulium excedunt, magis pro

prie dñr munera.dicitur. n. fieri xenium de pomis cum, quis habet hoſpites.ſm Arc. 14.q.3.plerique in fin.

Xenodochus eſt,qui xenonē alicuius ciuitatis procurat.

Xenon eſt domus, in quo ęgrotantes recipiuntur, curantur & alimentis ſuſtentantur, vt C.de epiſ.& cler.per totum.

Xenodochium eſt domus ad hoſpitium peregrinantium deputata,vt quidam dicunt. Sed tamē xenon,& xenodochium eadem domus dici poteſt.ſ.in qua valetudinarii,& ſenes.i.infirmi decipiũtur & aluntur. Prædictam autem differentiam facientes, zenon per z.literam,& ſenodochium dicunt eſſe ſcribendũ per.ſ. vide.c.3.de rel. do. & varia nomina talium locorũ habes.23.q.vlt.sācimus vbi de hoc.& 1.q.2.ſi, quis homi.ad fi.in auth.de alie.& emp §.quando in pr.col.9. & de eccl.tit.§.fi.& eſt gl.in cle.per literas de præb.

Xeno parochi,quorum memi. nit,l.vlt.ff.de mune. appellātur qui præbendis hoſpitiis præſunt,autore Alc.in pupillus.de ver.ſig.

Xerolophum,locus erat Cōſtātinopoli celebris.§ item lex Corn. Inſt.de pub.iud.

Xp̄s eſt Rex regum dominus dominantium,vt in cle.paſt. de re iud.

Xp̄e eleyſon,vide de conſ.diſti. 1. hoc quoque.& diſt.2.c.re vera.

Xp̄ianorum nomen primo ortum eſt apud Antiochiam vbi Ignatius fuit epiſcopus 7.q.1.mutationes. Nā prius omnes fideles dicti fuerunt diſcipuli vel fratres.Sed poſt quam apoſtoli fecerunt concilium antiochenum,tunc dicti ſunt chriſtiani,vt eſt glo. 22.diſt.ſacroſ.& ibi tex.

Xyſtici,Athletæ ſunt,de quibus meminit Iuriſc.in l.athletas ff.de his,qui no.infa. licet ibidem corruptè legatur ſexuſtici ſunt autem illi, qui pũgnabāt in porticu ampliſſima.Sueto.Nec tamen eo minus xyſticorum concertationes aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper exegit.Græci.n.xyſtum porticũ vocant ampla latitudine in qua athletæ per hyberna tēpora exercentur.Has & paradromidas græci appellant,& a noſtris ambulationes dñr. Vel ſm aliquos xyſtus hēt originem à xiſtos, quod haſtam ſeu telum ſpiculum vedenotat.

De litera y.

Yatus aliquando ſumitur pro pũcto mortis,ſeu pro emiſſione ſpiritus vltimi de pen. diſt.7.c.nullus.Aliquãdo eſt apertio terræ, c.non offeramus 24.q.1

Imò verò hiatus ſcribendũ eſt à verbo hio.

yconomus dr̃ ille,cui res eccleſiæ gubernãda datur. ſ. epiſcopalis & proprie res canonicorũ Etiã quãdoq; eſt vice dominus vel præpoſitus. 1. q.3.ſaluator.vide gl.in c.Imperatoré,de iur. cãl.vbi cõc. Vñ ſm Gof.differũt yconomus,ſyndicus,procurator, & actor.Nam yconomus adminiſtrat res eccleſiæ ,& aliqñ defendit in cauſa, & qñque in eccleſia vacãte fit ad pcipiendos ꝓuẽtus,& ſeruãdos ad futurũ prælatũ . Syndicus aũt in rebus & negotiis cuiuslibet corporis vel collegii. Et ſm leges non differt à defenſore,& eſt vniuerſitatis . Sed procurator ẽ priuatę ꝑſonę ad vnũ negotiũ vel plura.Actor aũt ꝓ vno,vel pro uniuerſitate ad unã cãm , & pñtẽ,& cũ decreto cõſtituiť, in cõſtõne yconomi nõ eſt, ita,omnimõ neceſſarium decretũ iudicis.Ange. Arc. & Io.Fa.inſt.de cur.§. ꝗ ſi ; & idẽ in conſtitutione ſyndici dicẽdũ.Bar.in l.nulli.ff.quod cuiuſq; uniuer.no.non nego tamen quin tutius ſit decretum adhiberi.glo.& Bar.in l. actor.ff.rem ratã haberi.Spec cu.ti.de ſyn.uer.item ꝙ eſt conſtitutus minus ſolẽniter.

Imò uerò ęconomus ſcribendũ eſt per œ,diphtũgum.

ydoneus quis dicatur, & in qui bus conſiſtat idoneitas uide c.cùm in cunctis,de elect.

Scribendum eſſe idoneas, nulli dubium.

ydrophillatti dicuntur ab ydria qđ eſt uas,quo aqua deferť , uel ab ydor.i.aqua,& phylare cuſtodire,quaſi cuſtodes aquarum ſecundum Ioa. An dr.in c.ſi iudex laicus.de ſenten.excom.lib.6.

Scribendum eſt hydrophylaces , à Græco nomine hydor , quod eſt aqua , & phyliattein,quod eſt cuſtodire,uide C.de acquæd.l.decernimus.

ymo,hæc dictio ſignificat,quãdoq; correctiue , ut teſtator dicit, Titius,imò Seius hæres eſto,ut l.ſi ita ſcriptum. ff.de hære.inſtituen.ibi text. dicit adiicientes, & detrahentes. ymò, & mutantes. Ponitur etiam copulatiuè , C. de

nouo Cod.compo.l.1.§.quibus.Et ſumitur ſignificatum ex copula adiuncta, & eſſet idem dicimus ẽt.Sed ibi,yconomus qui hoc fecerit, ymò fieri paſſus fuerit,priueturpo nitur alternatiuè. vt l.iubemus,§.yconomus. C.de ſacroſ.eccl,quia hẽt locum,vel ipſo alienãre,vel alienari patiente. Poteſt etiam ibi accipi correctiue,quia eadem,vel maior eſt ratio in alienante, quam in patiente alienari,ꝙ puniatur.Item quo ad deciſionẽ legis ponitur ibi copulatiuè,quia pœna habet locũ & in alienãte, & in patiente alienari.

Cum i,Latino ſcribendum eſt, & vt quibuſdam placet,cum ſimpli m,imò.

ypocomus dicitur ab ypo, qđ eſt ſuo,& comos villa. Inde ypocomi qui ſunt ſub villanis ſecundum peritiores hipocomi(ſic.n.ſcribendũ eſt, non ypocomi)dicuntur ſtabularii,qui equos curant.

ypocriſarius quandoque poni tur pro ſyndico, quandoque pro ęconomo,vt no.Spec.in tit.de his qui aliena poſſ.uel non §.licet.

Apocriſarii legitur entra,de electio.c.ſignificaſti.1.q.7. con uenientib.

ypſtaſis dicitur ab ypo, quod eſt ſub,& ſtaſis ſtatus, vel ſtans,quaſi ſubſtans, & vtuntur Græci,ſicut nos,pro perſona,quia habet ſubſtare omnib.accidentib. & omnia accidentia ad ſe recipit,à nullo tamen informatur,ſecũdũ Hugo.gl.eſt in cle.1.de ſum. Trinita.

Aſpiratur,& hæc,hypoſtaſis, de quo ſuprà ſuo loco.

ypotheca ẽres.ĩmobilis pignori obligata,vt domus, ager, fundus.Pignus autem eſt res mobilis pruprie à pugno dictum.quia pugno tradi poteſt.Et ſic ypotheca non, eſt aliud quàm obligatio vel pignoratio.Ius aũt ypothecarum eſt illud, quod cõpetit creditori in bonis debitoris ſui ſibi obligatis pro debito tacitè vel expreſsè,& dicitur ab ypo,id eſt ſub,& theca poſitio,quaſi ſuppoſittio, nam creditor rem pignoratam creditori ſupponit,& ipſa ſibi ius conſtituit.

ypothecare eſt obligare, pignorare, uel ſupponere, ut patet per rub.ff.dę reb. eo. qui ſub tuto.& cur.dũ ſubditur. Sine decreto pignori nõ ſupponendis.

Aſpirantur & hæ uoces, hypotheca,hypothecarę.

yſo-

yſothomus eſt terra ! interduo maria.l.Lucius.ff.de ſer.ruſt. præd.

Iſthmum puco intelligat.

yſtriones, ideſt ioculatores,ab yſtria.c.clericus.de vita, & hone.cleri.de conſecra.diſti. 2.c.ſcenicis atque yſtrionib. & c pro dilectione.

Cum i,Latino ſcribitur hiſtriones.

De litera Z.

ZAbarella nomen eſt vnius Iuriſcon ſulti,qui fecit utilē lecturam ſuper Clemētinas, & tractatū de horis canonicis,ꝓ funere ſuo fertur oraſſe Pogius Florentinus Sepultus eſt Conſtantiæ apud minores.

Zelotypia eſt ſuſpitio uel furor 2.q.5.§.hoc autem ſub.c.cōſuluiſti.

Zelotes idem eſt,quod zelans, & ulciſcens,ut in c.niſi cum pridem.de renun.§.perſonæ uerò ubi dicitur. Ego ſum (inquit Deus)zelotes, id eſt requiſitor,& exactor caſtitatis. 1.q.3,§.hæc ultra.23.q.1. § 1.id eſt uiſitās peccata patrū in filios uſque ad tertiā, & quartam generationē in his,qui oderunt me.i. contra me paternū odium imitātur Et ſunt uerba Domini ad Moyſen,Exodi 20.c.

Zelus quandoque exponitur,i. inuidia,ut 23 q.4. c.qui peccat.& ibi dicit tex.Dominus flagellatos expulit de tēplo improbos mercatores,vbi eſt connexum teſtimonium ſcripturæ dicentis,Zelus domus tuę comedit me.ibi gl. exponit zelu s,id eſt amor,quē habui ad templū comedit me. id eſt fuit mihi cauſa inuidię propter quam occiderūt me. Aliquando zelus exponitor, id eſt ſeruor dilectionit,extrà,de reg.c.2.lib.6.per Ioā. And.in hoc ſignificatio magiſtri noſtri dicuntur uiri zelob non zelotypi. Aliquādo ſumitur in bona parte.Aliqñ in mala pro odio,ut no.per Ber.extrà,de off.cuſto. capi. Aliquando ponitur pro ira 23.quæſtio.8.legi.!Aliquādo pro ſeueritate.28 quæſt 8.hi ergo.

Zenotapium quid ſit,uide ff.de rerū diui. intantum.§.fina.

Cenotaphium, ſcribendū eſt, quod imaginarium ſepulchrum ſignificat à Gręca uoce cenos.ideſt inanis, & taphos ſepulchrum.

Zeugma eſt figura Grammaticalis.ff.de petitione hæreditatis.l.ſi quis libertatem, in gl per zeugmam.

Zeleucus eſt proprium nomen cuiuſdam iudicis,qui (vt eſt apud valeriũ li.6.hiſto. 12.) lata lege de adulteris exoculandis,filium in adulterio repertum exoculare parabat, ſed precib. populi victus, filium vno,ſe altero priuauit.

Zygoſtatē Alc.interpraetatē,pro eo,qui ponderum & ſtaterarum rationem peroptimè calleat.

Zythum potus eſt, quem è frugibus excogitauit Aegyptus.

Zizania eſt ſeges vel herba per ꝑerſa.ſ.ſolium. 66. diſtintio. c.naſci.22.q.1.c.quod milita re,& quandoque ponitur ꝓ ſorde omnium ſegetum gl. bona in clem.dudum. de ſepul., & capit.licet.de elect. & ita Saluator dicit ad volētes eradicare zizaniam. 11. quæſt.3.c.nolite.j.ꝑoſt prin, & 23. quæſtio. 1.§.1. Matthæi 12.

Zocomenus eſt proprium nomen viri Græci genere, qui compoſuit 9.libros hiſtoriæ eccleſiaſticæ,ex ordiens à cõſulatu Criſpi, & Conſtantini Cæſarum vſque ad tempora Theodoſii iunioris.

Zona zonæ vocabulum interpretatur tibi Calderinus in hoc Martialis : Apophoreto.

Longa ſatis nunc ſum, dulci ſi pondere venter.
Intumeat,fiam tunc tibi zona breuis.

Et clericus coniugatus deferens zonam bicolorem perdit priuilegium clericale. Au fre.in add.ad q.Thol.232.cũ appellatione veſtis contineatur zona,alleg.l. veſtis. de au.& ar.leg. Bar.in l.diuus, ff.de bo.dam.

Finis Vocabularij vtriuſque Iuris.

SANCTISSIMI IVRIS CIVILIS LEXICON,

AB ANTONIO NEBRISSENSI VIRO vndecunque doctiſſimo, aduerſus quoſdam inſignes Accurſij errores, ordine alphabetico editum.

A

ABAX, is, ſiue abacus abaci, tabula eſt, in qua eſcaria, & potoria vaſa collocantur, quæ ſunt mēſę miniſterio parata. Iuue. Lectus erat Codro procula minor: vrceoli ſex, Ornamentū abaci. Auſonius: Fictilibus fama eſt cœnaſſe Agathoclea regem, Atque abacos Samio ſæpe onerasſe luto Cice. 5. Thuſcu. q. Abacus complures ornauit auro, & argēto cęlato. Idem in Verrem: Abaci vaſa omnia vt expoſita fuerant ſuſtulit. Sed abacus, ideſt ab eo qđ eſt abacos Græcè, eſt inclinatum, quod teſte Priſcia. libro 7. de octo partibus orationis, penultimam genitiui breuiaut, qđ ſignificat p̄ter ea vaſa quædā viliora, in qb p̄tioſiora reponūtur, ataiſor Pœni vocāt, de quib. Paulus Iuriſc. lib. 34. dig. qui eſt delegatis tertius. l. hæres. cui Corinthia, inquit, vaſa legata eſſent, & abaces, huic quoque eodem vaſorum collocando rū cauſa paratos videri Trebatius r̄ndit. Pro quo in codicibus recentioribus mendoſè baces, à litera diſpūcta legitur. Accuſius non ratione aliqua, ſed veriſimilitudine ductus, capſulas eſſe interpretatur baces. Quod cum ſit nihili verbum, interpretamentū quoq; erit inane. Phil. Beroaldus quoſdā in loco ſuarum cōmētationū, baſes legit voce vulgi ſequutus. Sed đ hoc lege verbum, Corinthia vaſa,

Abactores ab oratoribus, & hiſtoricis appellantur, quos Iuriſconſulti vocant abigeos. Ductum vtrunque nomen à verbo abigo, is, quod inter alios ſenſus ſignificat etiam à grege, ſiue armento pecudem furto ſubducere: hinc abactores, & abigei dicti huiuſmodi fures. Quod genus hominum in Hiſpania maximè inuenitur, dicente Vir. in 3. Geor. Aut in pacatos à tergo horrebis Iberos. Quod Seruius interpretatur, abactores, & ſubdit: nam omnes ferè Hiſpani, qui iidem ſunt, & Iberi, accerimi abactores ſunt. Apuleius 7. de aſino aureo. Abactorem indubitatum cruentumque percuſſorem criminantes. Ambroſi. in ſermone de hoſtibus carnalibus non metuendis: Armenta diripiet, iſtud damnum ab actorem tolerando iam didicit. Sed quemadmodum diximus, à Iuriſconſultis potius abigæ dicuntur, de quibus titulo, eſt lib. 47. dign. In cuius prima lege Vlpianus his verbis ſcribit: Qui pecora ex paſcuis vel armentis abigunt, hi propriè dicuntur abigei. Quod ſi quis oues aberrantes, aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, ſed potius furti. Eſt enim abigeatus ipſum abigei crimen, qđ in Hiſpania grauius, quàm alibi gentium debere puniri Hadrianus Cæſar conſuli reſcripſit: Abigei, inquit, cum duriſſimè puniuntur, ad gladium damnari ſolent. Puniũtur autem duriſſimè non ubique, ſed ubicunqne frequentius eſt id genus maleficii. Atqui diximus ex autoritate Virgilii, & Serui Hiſpanos maximè hoc crimine laborare.

Abrogare legem, idem eſt quod tollere ſiue antiquare, quia à magiſtratu, qui eam poteſtatem habet populo interrogato, an velit iubeatque eam legem tolli, illo annuentem antiquatur tolliturque quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata vnde, & lex plerunque dicitur rogatio. Cice. lib. 2. de legibus. Eas, inquit, tu leges rogabis, quæ nunquàm abrogẽtur. Liuius lib. 22. Plebiſcitum prmus ego antiquo, abrogoque. Et itaque abrogare legẽ idem propè quod derogare. Iuriſconſultus tamen de verborum ſignificatione inter vtrũque verbum non nihil diſtare facit: Derogatur,

rogatur, inqt, legi, cum pars detrahitur: abrogatur, quum prorſus tollitur. Adde tu qđ abrogatur, quum prioris legis infirmandę cauſa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari vulgari uoce decepti, pro eo quod eſſe debet abrogare ſiue derogare legē, ipſi reuocare dicunt, quum ſic reuocare, vt autor eſt Varro de lingua Latina, rurſus in cor vocare, hoc eſt renouare Iuuenalis de Domitiano, qui legem Iuliam iam oblite ratam dormientemque excitauerat, ſic inquit, Qui tunc leges reuocat amaras, Omnibus, atque ipſi Veneri Martique timēdas. Virg. primo Aeneid. Reuocato à ſanguine Teucri, ideſt renouato, quippe qui iam prope modum extinctus erat.

Acinacium vinum eſt, quod ex vuarum folliculis aqua addita diffenditur. Græci deuterion, ideſt ſecundarium Latini. tum, loram, tum loream appellant. Varro in primo de re ruſtica. Acinorum, inquit, folliculi in dolia coniiciuntur eoque aqua additur, ea que vocatur lora, quod lota acina, ac pro vino datur operariis hyeme. Nonius quoque Marcellus: Loram, inquit, dicebant in vindemia cum expreſſiſſent muſtū ex acinis, & folliculos in dolium coniecifsent. Plinius libro 30. quæ Græci deuteria appellant, Cato, & nos loreā. Scripſit autem id Cato in libro, de ruſtica dicens: Lorea erat familiæ quod bibat. Vlpian. lib. 33. dig. ti. de vino, & triti. lega. l. Si quis. Vinum, in quid, acinacium planè vino continebitur. Accurſius acinaticium pro acinacio legit: interpretaturque, eſſe vinum ad vſum comparatum. Quid verò per tale vinum ipſe intelligat, ego non video. Nā ſi vinum, quod eſt ad vſum comparatum, vinum eſt quid ineptius dici poteſt, quàm appellatione vini uinum contineri? Atqui Iuriſconſultus alius proſpiciebat, quod poterat in dubitationem venire, an ſcilicet lora ſiue lorea, hoc eſt uinum illud ſecundarium quod ex vuarum acinis expreſſo muſto atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, quum præſertim maior pars aquę ſit in eo permixta.

Acapna ligna dicuntur, quæ ſunt in furno, aut ad ſolem exiccata, ita vt cum focis admoueantur, non fumic en t, d

ἄ ab a, particula priuatiua & capnos, quod interpreta tur fumus quaſi ſine fumo. Apud Martialem in diſtichis, lēma eſt ligna acapna: & Straboni.li.9.mellis quod dam genus acapniſton appellatur: quod ita purgatum ſit, vt non ſapiat fumū. Vlpianus, libro 32. dign. qui eſt delegatis tertius. l. ligni. Sed & Titiones, inquit Iuriſconſultus, & alia ligna cocta ne fumum faciant: acapna volens ſignificare.

Aconitum, veneni genus quod dam eſt celebratiſſimum, dictum ab acone quod, inter pretatur cos quoniam, vt inquit Ouidius ea herba ex cotibus collligitur: ait nanque libro 7. Met. Quæ quia naſcuntur dura viuacia caute Agreſtes acōita vocant. Idē libr. 1. Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ. Iuuenalis Sed nullis aconita bibuntur Fict. libr. A Græcis quoque pardalianches dicitur, id eſt pardi pardi anima lis ſtrāgulator. Sed quod ferè ignoratur quę ſit ea herba aconitū vulgò pro quocunque veneno accipitur. Marcellus lib. 48. dig. tit. ad legē Corn. de ſicariis, & veneficis. l. eiuſdem. Si quis, inquit, temere cicutam, & ſalamandram, & aconitum, pityocampas, & bupreſtin dederit, & cætera.

Ad, præpoſitio compoſita cum dictionibus, à conſonante incipientibus. mutat d, in conſonātem, quæ ſequitur, id quod omnes qui de orthographia. ſcribunt, annotauere, vt accurro, quod ex ad & curro componitur: affligo ex ad, & fligo. In Pandectis tamen quas Florētini ex præda pilana in archiuo adſeruant, ſemper reperiuntur præpoſitiones integræ, quod & antiquos obſeruaſſe ex numiſmatis, & monumentis literarum marmoribus incuſis etiā hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis non legitur ex orthographorum rationem, accreſo, affero, affinis, agnatus, appono, errogo, aſſcribo, aſſentio, aſſideo, aſſiduus, aſtringo, & huiuſmodi, ſed adcreſco, adfero, adfinis, ad natus, adpono, adrogo, adſcribo, adſideo, adſiduus, adſtringo, hoc eſt, ad, præpoſitione integra. Hæc nanque omnia, & ſimilia) tametſi non mutant ſenſum) retinenda. eſt tamen antiquorum librorum maieſtas, in libris

bris maximè legũ, quo ſunt vetuſtiores eo habentur maioris autoritatis. Nam ſi quis per regulas artis grammaticæ conaretur talia caſtigare, non minus peccaret, quàm ſi pro repetundarum, & finium regundorum, & de familia hercifcunda, & de communi diuidundo contenderet, ſcribendum eſſe repetundarum, & finium regendorum, & familia hercifcenda, & commune diuidendum, quòd regulæ quæ traduntur, à Grammaticis de formatione, verborum id fieri debet præcipiant. Apud antiquos nanque gerundia, & participia futuri in dus, a verbis tertiæ, & quartæ coniugationis inclinata in vndus non in endus deſinebant. Plautus in ipſo ſtatim initio Amphitrionis: Vt vos in voſtris uoltis mercimonijs emundis vẽdundiſque, pro emendis, & vendedis. Permanſit tamen hæc declinandi forma in hoc verbo, Eo is, & ab eo compoſitis, vt eum dicundo eundum, adeundus a, um, prætereundus, a, úm. Dicimus quoque hodie præeſſe quempiam iuridicundo potius, quam præeſſe iuri dicendo.

Addico is, xi, pro eo, quod eſt adiudico ſimpliciter accipitur vt Ciceron. in offi. addictus morti dixit pro adiudicatus. Et Horatius in 1. epiſtola. Nullius addictus iurare. In verba magiſtri. Aliquando etiam inuenitur pro eo, qđ eſt vẽdo, vt apud Martialem: Addixti Labienæ creis agellos pro addixiſti, hoc eſt vẽdidiſti Gellius quoque libr. 10. Liberos verberari addicique iuſſerunt ei, cui furtum eſt. Et eſt vnum de verbis tribus quæ Prætori accommodantur, de quibus, intellexit Ouid. in 1. Faſt. ſcribens: ille ne faſtus erit, per quem tria verba ſilentur, Faſtus erit per quem iure licebit agi. Erit igitur tunc addicere ex venditione aliquid alicui adiudicare. Apud Iuriſconſult. lib. dign. titul. eſt de in diem adiectione; pro eo quod eſſe debuit de die in diem addictione, quem errorem primus omnium deprehendit, agnouitque. Laurentius Valla. Verbum quoque ipſum nihilo minus corruptum cum aliis in locis, tum in eodem titulo legitur adiicio videlicet pro addico, vt in leg. Vlpiani.

ni,cuius initium eſt. Quoties Quoties inquit, fundus in diem adiicitur. Et ibidem. Si res in die adiecta ſit, pro addicitur,& addicta ſit,quod in emendatioribus, libris reperias. Item lib. 40. dig.n. titulo, de fideicom. lib. ſæpè legitur adiicio, & adiectio in eadem ſignificatione, ſed corruptè pro addico,& addictio.

Adrogare,& adrogatio, adoptare, & adoptatio ſiue adoptio differunt, autore Gellio libr. 5. not cap. Att. bi ex equo diſtinguit adrogationem ab adoptione, nec alterum ſub altera cadere putat. Eius verba ſunt, Cùm in alienam familiam inque libertorum locum extranei ſumuntur, aut per Prætorem id fit, aut per populum. Quod per Prętorem fit, adoptio dicitur: quod per populum, adrogatio. Adoptantur autem cum a parente, in cuius poteſtate ſunt, tertiam mancipatione in iure ceduntur,atque ab eo qui adoptat,apud eum,apud quem legis actio eſt,vindicãtur. Adrogantur autem ii,qui cum ſuis ſui iuris ſint, in alienam ſeſe poteſtatem tradũt, eiusque rei ipſi autores fiũt. Et ſubdit: Adrogari non poteſt niſi iam ueſticeps, ideſt cum ad annum duodeuigeſimum peruenerit. Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam trãſitus per populi rogationem fit. Eius rogationis verba hęc ſunt. Velitis iubeatis Quirites, vti l. Valerius, L. Titio tam lege iureque filius ſibi fiat quàm ſi ex eo patre matreque familias eius natus eſſet, vtque ei vitæ necisque in eum poteſtas fiet, vt pariẽdo filio eſt. Hæc ita vti dixi, ita vos. Quirites rogo. Modeſtinus lib. 1. dig. tit. de adoptio. l. prima ad rogationem ab adoptione eo differre putat quo ſpecies diſtat à ſuo genere. Adoptionis, inquit, nomen generale eſt. duas autẽ ſpecies diuiditur, quarum altera adoptio ſimiliter dicitur, altera adrogatio quaſi velit dicere, adoptio duas habet ſpecies, quarum altera nomine caret, & ex doctrina Ariſtotele nomine generis appellatur, altera verò eſt adrogatio. Accurſius adrogationem dicit appellari, non quod populus rogaretur, vt ſcribit Gellius, ſed quod adoptator interrogatur, an velit eum,quem adoptat, ſibi iuſtum filium eſſe, ex eo fortaſſe deceptus,quod legerat

legerat primo Inſtitutionum titulo,de adopt.adrogationē fieri ſolitam Imperatoris au ctoritate, quia lege regia po tolus ei, & in eum omne im perium ſuum, & poteſta tem conceſſit; quod ſi ita eſt, non adoptator ſed Im perator, qui in locum popu li ſucceſſit, in huiuſmodi ad rogationibus faciendis rogā dus eſt.

Adulterina res dicitur,quæ non eſt legitima, ſed ſuppoſitia, vnde filii adulterini dicti, ex adulterio cōcepti.Hinc adul terinæ literæ apud Apuleiū libro quarto,de aſino aureo, & adulterina clauis apud Sa luſtium, & adulterina ſigna vocat Feſtus Pomp quę ſunt alienis annulis facta. Ipſe quoque annulus, quo ſigna imprimuntur, adulterinus dici poteſt,vt libro 48.dign. titulo,ad l.Corne.de fal.legi bus l.Cornel.vbi Modeſtinus ait. Qui ſignum adulteri num fecerit, vel exculpſe rit. Aphricanus quoq; in eo. tit.l.ſi quis. Quòd ſi teſtamē tum,inquit,adulterinum non eſſet. In eodem quoque 48. lib.tit.ad legem peculatus,l. ſacrilegii Vlpia.ait,Non vidē tur adulterinam monetam execuiſſe.

Aedicula pro parua æde, hoc eſt, templo paro accipitur. Nam ædes,is in numero ſin gulari ſemper accipitur pro templo, ſemper adiungitur illi,cui Deo ſacrata eſt atque dedicata, vt ædes Iouis, ædes Caſtoris, ædes Concor diæ. Dicitur quoque ædes ſacra.Aedes,dium, in nume ro multitudinis ſignificat, domum priuatam, caretque numero ſingulari. Ab æde igitur ſacra fit ædicula, pro alicuius Dei templo paruo, vt Plin.35.Supra ædiculam, inquit, Iuuentutis: hoc eſt, Deæ præſidis iuuentæ æta tis. Iuriſcon.libr.48. dig. tit. ad l.Iuliam peculatus,l. ſacri legii. Qui ædiculas, inquit, incuſtoditas tentauerit. Qđ ſi ædiculæ non eſſent ſacræ, tentare illas non eſſet ſacri legium, atque ex conſequen ti ad legem peculatus non pertineret crimen.

Aeſtimo, as, pro eo, quod eſt taxare accipitur, verbum fre quens in iure,ſcribiturque p æ, diphthongum, quod ab ęre, & time,quod eſt pretiū. componitur. Sic quoque in Archetypis illis Florentino rum Pand. ſemper ſcriptum reperitur,neque ſcribendum exſtimo, as, id quod in libris recentio

recentioribus legitur. Hinc eſt apud antiquos pœna,ęſtimata,ab ære, inquit Feſtus, quia æſtimauerũt ęam ouem decuſſe,ideſt decem aſſibus, bouem centuſſe, ideſt centum aſſibus. Hinc rurſus fit æſtimatio,æſtimator, & æſtimatorius,vt Vlpi.lib. 19. dig. tit.de æſtimato,actio.

Agnus pro fœtu ouis, dictio græca eſt, ſignificatque purum ſiue caſtum, dictusque eſt agnus, quòd eà ſit hoſtia pura, & immaculata. Varro tamen de lingua latina, agnum putat ab eo dictum, quod ſit pecori agnatus. Pau. libro 32.ff.qui eſt de legat.3. l.cum quæritur. Agni,inquit, legati quatenus viderentur, quidam aiebant tantum mẽſium eſſe Sed verum ſex eos legatos, qui minores eſſent anniculis. Hinc pelles aginæ dictæ,vt apud Vlp.lib.33.ff. de aur.& arg.le.l.veſtis, Pelles, inquit, caprinæ, & agninæ.

Agrippinenſis Colonia, ciuitas eſt Garmaniæ inferioris,ſiue Gallicæ Belgicæ, autor Pto. Tempeſtate quoque noſtra Colonia appellatur, de qua Pau.lib.vltim.dig.titul. de cẽſibus.l. iuris Italici ſunt, in Germania inferiori Agrippinenſis Colonia.

Agnotheta interpretatur certàminis diſpoſitor; & eſt qui certãtibus,proponit pręmiũ, quod detur victori Hieron. pri.in Iouin. libro. Proponit ago nothetes præmium, inuitat ad curſum. Item ad Lucin.Bæticum. Non eſt inuidus agnotheta noſter, nec alteri palmã, alteri parat ignominiam.Mod. lib.50.dig. de pol.l.Septitia. Agonem, inquit,conſtituo trietericum, & ſeqtur, agonotheta exiſtẽte ac præſidente viro meo. Accur.agneta legit, non minus falſo interpretamento quàm lectione.

Album,tabula erat, in qua iudicum nomina ſcribebantur, quod leucoma Græcis dicitur, vt eſt apud Iul.Poll. Plinius,in procem. Nat. hiſtor. Quid te iudicem facis? cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo.Suet.in Clau.Cęſare.Iudicum inquit albo eraſit. Item in Domit. Equitem R. eraſit iudicum albo. Seneca lib. quinto.Epiſto Turpes infameſque ẽt ad album ſedentibus, exceptiones.Vlp.lib. 4. ad edictũ cuius verba tranſcribuntur in 2.li.dign.ti. de ede. l. prima.Eum inquit, edere La-

beo

beo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album.& demonſtret quid dicturus eſt. Sic.n.in Pan.Florent.prototypis legitur,non ad aliũ. Quo in loco Acc.multa hæſitatione ſeipſum atque alios torquet.Deprehendit hunc errorem primus omnium atque monſtrauit.Ang.Pol.cui ſępe data fuit copia inſpiciendi libros illos.

Algidum, oppidum erat tranſmontes Tuſculanos 15. mil. paſſ. ab vrbe R. nunc vrbis tantum veſtigia extant.Hor. 1.carm.Quæcunque aut gelido prominet Algido. Pomp. de origine iuris.l.neceſſariũ. Virgineus,inquit,recens à cęde, madensque adhuc filiæ cruore ad commilitones confugit, qui vniuerſi de Algido monte, vbi tunc belli gerendi cauſa legiones erant, relictis ducibus, protinus ſigna in Auentinum montem tranſtulerunt. Atqui Algidum, vt diximus oppidum fuit,in cuius agro eo tempore Romanorum exercitus ab æquis cæſus fuerat. Neque ab Algido,ſed Auecilio monte tunc exercitus Romam venit,vt autor eſt Liu.li. 30.

Allego allegis, pen. breui, pro eo, quod eſt cooptare, hoc eſt, in collegium adſciſcere, componiturque ex ad, & lego,gis.Vlpian.lib.50.dig.tit. de decur.l.generaliter,Allegi inquit, ideſt per electionem in ordinem aſſumi. Allego gas,quod eſt compoſitũ ex ad,& lego,gas,penul.longa, eſt ad aliquem locum mittere.Vnde iuris profeſſores cõ ſueuerunt allegare leges, ideſt citare teſtes ad id,de quo diſputant comprobandum, ſed non ſine barbariſmi vitio quod pro allego penultima longa,proferũt allego penu. breui.

Aluens,fluminis eſt vallis, ſiue foſſa,ſiue conceptaculum,& locus,per quem fluuius labitur,dum intra ripas notas currit,nam cum euagatur alueũ tranſcẽdit.Pomp.Mela. Ora, inquit.Aſię, cum alueo Nili amnis deſcendit in pelagus. In hac ſignificatione accipit in iure,cum ſæpè aliàs, tũ li. 41.ti.de rerũ dñio.l.ideò quę eſt Caii.Quòd ſi in toto,inqt alueo naturali flumen alias fluere accepit, prior quidem alueus eorum eſt, qui prope ripam prędia poſſident,& ibidem ſępè. Aliàs alueus eſt apium receptaculum, vt in eod. tit. l. naturalem. Antenquàm apes, inquit, in al-

ueo à nobis concludantur.

Ambitus ab ambitione diſtat, quod ambitus in actu eſt, ambitio verò in animo eſt habitu, ambitione nanque peccat, qui præter modum cupit honores, qui ambitioſus dicitur. Ambitum verò committit, qui largitionibus magiſtratum conſequitur, quæ in rebus ſacris ſymonia in religione Chriſtiana vocatur; dictus ambitus, vt inquit Feſtus, ab ambitu ædificiorum, qui patet in latitudinem pedes duos, & ſemiſſeum, in longitudinē idem quod ędificium, libro 48. dig. titul. eſt, ad l. Iul. de amb. vbi Mo. Hęc inquit, lex in vrbe hodie ceſſat, quia ad curam Principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem, qui, ſcilicet declaratur per ſuffragia.

Amphora vas eſt, ſed quantum capiat pauci nouerunt, illi maximè, quorum id ſcire plurimum intererat. Et itaque ſpatium quod circunſcribitur, à ſex (vt ſic dixerim) ſuperficiebus, quarum latera ſunt pedalia, anguli verò recti. de qua Priſc. in libro, de ponderibus, & menſuris: Pes longo ſpatio ſolido latoque notetur, Angulus vt par ſit, quem claudit linea triplex. Quatuor ex quadris medium cingatur inane. Amphora fit, cuius vim ne uiolare liceret, Sacrą verò Ioui Tarpeio in monte Quirites, libro 35. diſtin. qui eſt de legat. ſecundo. Hermogen. in l. ſi quis. Serui ex illo, inquit, dolio amphoras x. Et ibidem; Vinum amphorarium. Item libr. 33. de penu leg. Scæuola in l. penum. Sin inquit, & in horreis amphoræ an hæc quoque deberentur. Accur. vaſa tantum eſſę dicit.

Aminæum vinum ex celeberrimis Campaniæ, de quo Vir. 2. Georgio. Sunt amineæ vites firmiſſima vina dictum aminæum, vt putat Seruius, quaſi ſine nimio ideſt, rubore; nam vt ait, album eſt Plinio, li. 34. Principatus, inquit datur Aminęis propter firmitatem, ſenio quoque proficiētem. Idemquoque Falernum & Cæcubum dicitur, Macrobr. in 3. Satur. de generibus vuarum. Aminæa inquit à regione dicta; nam Aminęi fuerunt, vbi nunc eſt Falernum. Quod verò Aminæū Cæcubum, & Falernum ſynonyma ſint, teſtatur Galen. in 6. Decameridon: In muſto,

ſto, inquit, vuarum auſterarum, quas vocant Aminæas, eaſdem & Falernas .. Idem in libro, de vinis: Aminæum quod antiqui Roman. nominant Cęcubum. Idem in libro de Euchymia: Album, inquit, quale eſt Aminæum: nominant autem id antiqui Latini Cæcubum. Proculus libro 33. ti. de vi. & trit. legat. leg. qui. Aminæum, inquit, Græcum, & dulcia omnia.

Amurca eſt ſanies, ſiue ſuccus ille aqueus, atque niger, qui ex oliua ſimul cum oleo exprimitur, atque ſubſidit; nam oliua ex quinque ſubſtantiis conſtant, oſſe, nucleo, ſanſa, oleo, amurca. Virgin. 1. Georgio. Profuit interdum nigra perfundere amurca, quam Seuius interpretatur olei ſordes; ſed non exponit quas, cum ſint duplices. nam, vt dixi, quod ſubſidit oleo, ex oliuarum expreſſione dicitur Amurca: quod verò poſt oleum in dolia conditum, quaſi ſecundum purgamentum, Fraces appellantur. Plinio. libro 15. Oleum, inquit, in amurca, & fracibus, deterius fieri. Adſeruabantur autem amurca ad multos vſus. Vnde Cato de re ruſtica. Dolia, inquit, amurcaria decem habeat. Vlpianus libro 33. dig. tit. de pen. leg. l. cui penum. Ariſto. notat, notat etiam quæ eſui potuique nō ſunt, contineri legato, vt puta ea in quib. eſſe ſolemus, oleum fortem, garum, amurca. Accur. ſalſamenta eſſe dicit, ſed non quæ illa ſint exponit. Cùm verò in amurca nullus cibus, quod ego legerim, eſitari ſit conſuetum, forte pro amurca legendum eſt muria.

Anadema ſimpliciter corona ē, nā diadema propriè regum habet, dictū anadema ab anadeo, quod eſt corono. Lucre. lib. 4. Fluūt annademata mitræ. Pau. lib. 33. dig. tit. de auro, & arg. leg. l. quamuis. Sicut mitræ, inquit, & anademata

Analogiſtæ dicuntur tutores illi, qui non tenentur reddere rationem tutelę adminiſtratæ, ab ana præpoſitione, & logos ratio, vt ana tollat rationem Iulian. lib. 26. titu. de de adm. tut. l. qdā decedens, Eos, inquit, analogiſtas eſſe volo, & paulo poſt. Teſtamē to comprehenſum ſit vt analogiſtæ eſſent.

Angaria, pen. longa, atque in eodem accentu, interpretatur coactio. Veg libro primo, de

re militari, loquens de tyronibus. In angariis, inquit, plurimum detinendi ſunt, procul que habendi à ciuitatibus.

Idem libr. 2. ad vigilias vel angarias faciendas. Accur. in illud Codices Iuſtin. ti. de ſacroſ. eccl. neminem in angariis vel perangariis, &c. Angariæ, inquit. per ſunt in operis perſonarum.

Perangariæ, in quibus vtrunque vertitur, ſcilicet perſonarum, & rerum impendia, verbum, quoque angario, as, quod interpretatur cogo, gis, ſicut angaria eſt coactio. Matt. capit. 27. atque iterum Luc. 15. Angariauerunt Simeonem quendam Cireneum. Vlpian. libro 50. dign. titulo, de priuilegio veteranorum, naues inquit, angariare poſſe.

Animaduerto, præter illã ſignificationem, quam habet in promptu, hoc eſt cõſiderare, ſignificat ẽt punire eum tñmodo, qui in alterum puniendi habet ptãtẽ: differtq; conſtructione, nam dicimus aïaduerto te, pro cõſidero te. Sall. in Cati. Vt prius inqt, in eos animaduerteretur, & paulò poſt Verberibus, animaduertebãt in ciues. Vlp. lib. 46. dig. ti. de iniu. l. itẽ apud Lab. Ait prætor, ne quid inſinuandi cauſa fiat, ſi quis aduerſus ea fecerit prout quæque res erit animaduertã. Et animaduerſio pro punitionẽ. Vlp. 47. lib. di. ti. de fur. l. meminiſſe. Extraordinaria, inqt, animaduerſione coercendam.

Ancones vaſa sũt cubitalia, qm̃ ancõ Grecè, cubitus interpretať. Paul. li. 33. de fundo inſt. l. tabernæ. Doliaria, inquit, vaſa, ancones, calices, trullæ.

Anniculus, inquit Valla, & ſi formam diminutiui habet, diminut. non eſt, & dicitur tâm de rebus animatis, quàm de inanimatis, quæ ſunt vnius anni, vt anniculus puer, anniculus agnus, anniculum vinum. Paul. de verb. ſig. l. anniculus. Anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur. Et infrà: Anniculus, inquit, non ſtatim vt natũs eſt, ſed 365. die incipiente planè non exacta dicitur. Item Aphricanus de legat. 3. l. cum quæreretur. Agni, inquit, qui minores eſſent anniculis.

Annona propriè dicitur de re frumentaria. Sed de aliis quoque rebus poſſe dici autor eſt Circero. in 2. de Diuin. Annonam, inquit cariorẽ in macello.

macello. Erat aut præfectus annonę: de eius origine Liuius li. 4. ab vrbe cōdita. Dicta eſt autē annona, propterea quòd ſit alimentum annuum.

Annua, bima, trima die, id quod multis in locis apud Iuriſcōſ. legitur, quo ſenſu accipi debeatur, manifeſtauit Iuriſconſultus, de annuis legatis, l. ſi legatum. Si legatum inquit, ſit relictum annua, bima, trima die, fortè dena, per ſingulos debentur annos licet non fuerit adiectum æquis penſionibus. Ratio autem huius dicendi generis illa nimirū, eſt. quòd cū dies in genere fœminino tempus ſignificet vt apud Cic. longa dies adimit ęgritudinē. Et illud poetę: Lōga dies homini docuit parere leones. Annus autem ſignificet quod eſt vnius anni: bimus quod eſt duorum annorum: trimus, quòd trium annorum: erit annua, bima, trima. die, diem quod anno, biennio, triennio.. Quod Iuriſcōſultus, quinque expreſſit in tit. de manu teſta. leg. ſi ita. Si ita, inquit, ſit ſcriptū in teſtamento: Stichus ſeruus meus hæredi meo mille nummos anno, biennio, triennio. ſi ſoluerit, liber eſto.

Antiades, & pariſtmi, à Græcis dicuntur, quæ ſunt Latinis tonſiliæ, & ſunt inflammationes circa eas parteis, quæ mela, ideſt poma, à recentiorib. verò amygdalę appellantur. Celſus lib. 7. cap. 11. Tonſillas quæ poſt inflammationem induruerunt, Græci antiades appellant. Gal. libro 6. Decamerōn: Hortulanū, inquit, ab vulua, & antiadibus, & pariſtmiis ſoffocationem patientem. Idem verò lib. 10. de medicina ſimplici. pariſtmiis ſiue faucibus, vuluæ, & antiadibus. Vlpian. libr. 21. tit. de ædil. edic. leg. quæritur. Et ſi quis habeat antiades, & ſi antiades ſunt quas exiſtimo, ideſt innetera tas, & quæ iam diſcuti non poſſunt, vtrobique mendum eſt Antiachæ pro antiades. Accur. faucium tumores exponit, non tamen dicit quos tumores: quod vero ſubdit vt ſcrofulæ omnino falſum eſt, cum ſcrofulæ ſint apud iuniores medicos, quæ ab antiquis dicuntur, chœrades Græcis, & Latinis ſtrumæ.

Antidorum ex Græco interpretatur remuneratio, ſiue retributio, ab anti quod eſt re, & doratio, donum, quaſi

doni reditio. Vlpian. libro 5. dig. titul. de petitione hære-de. l. ſed & ſi. Planè ſi antido ra acceperunt, dicendum eſt catenus locupletiores factos quatenus acceperunt. Locus eſt in 5. Ethicorum Ariſtotelis libro hucuſque ab expoſitoribus non enarratus, vbi Leonardo interprete legitur, vnde ſacra gratiarum ſunt: quo in loco Ariſtoteles de hac remuneratione loquitur.

Antidotum ſiue antidotus eſt medicamentum, quo nos cōtra venenum præmunimus, ex eo, quod contra detur, dicta. A. Gellius lib. 26. Huius autem regis anditotus celebratiſſima eſt, quæ mithridaticos vocatur. Serenus. Antidotus verò multis mithridatia fertur Conſociata modis. & Plin. libro 7. contra venena præcipuum antidotium. Pau. lib. 33. dig. ti. de pen. le. l. non omne. Quo, inquit, in numero antidotum non eſt. Item lib. 18. tit. de cōtrahenda emp. l. qđ ſępe. Antidota, inquit, & alia q̄dam ſalubria medicamenta. Vtrobique Accurſius nihil aliud dicit, quàm eſſe genus medicamenti, ſed non quid illud ſit.

Antimonia poteſt interpretari legum coutrarietas, ab anti contra, & nomos lex, vt in in cod. Iuſti. titu. de uet. iure enucl. l. deo autore. Nulla, inquit, in omnibus prædicti codicis membris antinomia. Sic enim à vetuſtate Græco vocabulo nuncupatur. Et paulò poſt: Per ſuum vitium antinomias induxerunt.

Antonius, & Seuerus quoties in libris Digeſt. legitur, mendū eſt inſigne, pro eo, quod eſſe debuit, Antonius, & Verus, tum ex codicibus illis vetuſtis Florentinorum, tum etiam ex ipſa temporum hiſtoria.

Apocha dictio Græca eſt, interpretaturque receptio: nam tunc illam creditor, dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas, aut rem quam illi debeat recepit. Vlp. lib. 46. dign. de acceptil. l. ſi acceptilatum. Intra acceptilationem, inquit, & apocham, hoc inter eſt quod acceptilatione omnimoda liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit. Apocha non aliàs quàm ſi pecunia ſoluta ſit. Item de fide inſtrumen. l. plures apochis atque in eodem titu. eſt de apochis.

Apolides Grecè dicuntur, qui extorres ſiue exules ſunt, di-

cti

ſti vel ab apoleo, quod eſt ꝺ perdo, ſiue ab a, particula priuatiua,& polis,quod interpretatur ciuitas, vt Martian. ſcribit li.48.dign.de pœn.Quidam.inquit,apolides ſunt, id eſt ſine ciuitate.Vlpia.quoq; de leg.5.li.1.Nec teſtamenti inquit faciendi ius habent, cum ſint apolides.

Apoſtoli,orum, ex Græco interpretantur dimiſſoriæ literæ, ab apoſtello, quod eſt re mitto.Vnde eſt apoſtole, es, idē quod remiſſio.T.Li. Apoſtolos inqt,fregit fregit ī ſenatu Titulus eſt apud iuriſconſul. de libel.dimiſſ.qui dicuntur apoſtoli.libr.50. dig. Mod. quoque de verbo.ſignific.l. dimiſſoriæ. Dimiſſoriæ, inquit literæ dicuntur, quæ vulgò apoſtoli.

Apparitores dicuntur,qui apparent, & præſto ſunt, obſequunturque magiſtratibus: Virgil.9. Aen. quam ipſi cupiant regi apparereLatino: Gell.li.2.Poſtea quam lictor, qui illi apparebat,intellexit. Cic.lib.3. de leg. Leges, inquit, ſunt, qua apparitores noſtri volunt.Hieron.ad Saluinam: Nihil nocuit militantibus paludamentum, & baltheus, & apparitorum caterua.Vlpianus libro 21. tit. de euict.l. ſi pignora. Si pignora, inquit, væneant per apparitores.

Appendicus,a,um,dicitur quod ab alio pendet.Hiero.ad Feriam: pudicitia ſine conitibus,& appendiciis ſuis continentia, & parcitate. Vlp.li. 20.dig.de acqu.hęred.l.ſi qs. Sunt, inquit appendiciæ præcedentis inſtitutionis.

Aquiminarium vas eſt, qđ quo quouerſum fundit aquas. vnde Græcis ex Herodoto, interprete Valer. pærirhanterā dicitur,à peri circum,& ranti zo ſpargo, ſiue irroro, Pomponius lib.34.de auro, &c.l. & ſi.De aquiminario dubitatum eſt. Et puto contineri: nam, & hoc propter eſcam paratur.Et eo.ti. l.in argēto. De aquiminario, inquit, Caſ ſiue ſe conſultum reſpondiſſe, Item de ſuppell.legat. l.prima aquiminarii ſępe meminit.

Arcarius,is dicitur, qui pecuniā publicam adſeruat. Hieronymus in calce epiſtol. ad Rom.pro eo, quod in Græco eſt œconomus ipſe arcarius interpretatus eſt. Salutat, inquit, vos Eraſtus arcarius ciuitatis. Scæuola lib.40 digni.in titul. de fidei com.liber.l.Thais. Stichum,

inquit, rationib. redditis manumitti volo: Stichus arcarius probante domino nomina fecit. In codice quoque Iuſtiniano tit. eſt de ſuſceptoribus, & præpoſitis, & arcariis, poteſt igitur arcarius eſſe publicè, & priuatim.

Archiatros ex Græco interpretatur princeps medicorum, dictus ab arcos quod eſt princeps, & latros medicus. Aug. lib. 3. de ciuit. dei. Vbi ſe, inquit, Aeſculapius excuſabit, quod archiatrum ſe non obſtetricem profitebatur. Hieronym. ad Euag. Ne fieret, ait, aliqua plaga, quæ ſcientiam noſtri lateret archiatri. Iulius quoque Firm. libro 2. matheſ. Mercur. in 3: ab horoſcopo loco conſtitutus facit archiatros. In codice iuſtin. ti. tul. de profeſſoribus, & medicis libro 10. Medicos, inquit, & maximè archiatros, vel ex archiatris, & infra. l. archiatri. Archiatri, inquit, ſcientes annuaria ſibi commoda.

Archigeron interpretatur princeps ſeniorum, quorum gerontos Græcè eſt ſenior, ſiue ſenex. In C. Iuſt. titul. ad epiſcop. aud. leg. archigerontes. Archigerontes, inquit, & diœcetæ. Accurſius, quod mirum ſit, archigerontes archipresbyteros interpretatur rectè, quod presbyteros æquè ſenior interpretatur, vt idem ſit archigeron quod archipresbyter.

Archigubernius interpretatur gubernatorum princeps, ſiue claſſis præfectus: compoſitū nomen ex Greco, & Latino, quod per, quam rerum eſt: aliquādo fieri ſolet, vt Quin. li. 1. oſtēdit. Liboneus. li. 36. dig. tit. ad Senatuſconſultum Trebell. l. eius. Saturnius, inquit, archigubernius ex claſſe Britanica.

Archimādrita interpretatur agminis ſiue gregis princeps: mandra nāque multa ſignificat apud Græcos ſpeluncam interpretatur frater Ioannes Carmelitanus. Iuue. mandrā poſuit pro mulione, cum in 3. Satur. ſcripſit, Stantis conuicia mandræ. Martialis pro ipſa mulorum concatenatione, dicens: Vixque datur longas mulorum vincere mandras. Atque idem aliubi pro calculo in ludo, quem vocat vulgus ſcacorum, his verbis: Sic vincas nouiumque publiumque Mandris, & vitreo latrone cluſos. In cod. tamen Iuſtin. libr. primo, pro pōtifice accipitur. Reuerendiſſimi, inquit, archimādritas

Idem

Idem col. 1. de monachis. Deo, inquit, amabiles epiſcopi, & archimandritæ, vtrobique pro paſtore.

Archimimus interpretatur princeps mimorum. Sunt autem Mimi poemata laſciuientia in turpitudinem, de quib. ſcripſit. Ouid. Scribere ſi fas eſt imitantes turpia mimos. Et Martia. Mimos ridiculi Philiſtrionis. Mimus verò, autore Diomede, dictus eſt, quod omnia ſolus imitetur, a verbo Græco mimeome, quod interpretatur imitor, nam cũ alia poemata idem faciant, hic tamen peculiari quodam modo. Iulia. lib. 38. de oper. lib. l. patronus. Nam ſi quis, inquit, archimimum vel pãtomimum.

Architectus interpretatur princeps fabrorum nam tecton eſt faber lignarius maximè, ſed architecti negotium ad plura ſe extendit. Vitr. lib. 1. de architect. Architecti, inqt, ſcientia eſt pluribus diſciplinis, & varii eruditionibus, ornata, cuius iudicio probatur omnia, quæ à cæteris artib. proficiſcuntur opera, ea naſcitur ex fabrica, & ratiocinatione. Hinc Pau. apoſt. tranſlatione vtens dixit in Epiſt. quadam. Quaſi ſapiẽs architectus fundamentũ poſui. Calliſ. li. 50. de iu. im. l. quibuſdam. Veterinarii, inquit, architectus.

Archiuum interiecta, u, à Latinis dicitur, quod eſt Græcis archion, quod interpretatur principium, & eſt locus vbi monumenta literarum publicè adſeruatur. Mart. in Philol. nuptiis. Cloto & Lacheſis librariæ ſuperum archiuique cuſtodes. Hier. in prol. Eſter. Librum inquit, Eſter variis tranſlatoribus cõſtat eſſe vitiatum, quem ego de archiuis Hæbreorum releuans verbum è verbo expreſſius tranſtuli. Vlp. lib. 48. tit. de pœnis. l. mortis. Quo loco, inquit, publicè inſtrumenta deponantur archiuo forte, vel grammatophylacio.

Area, inquit Feſtus Pomp. locus, eſt vacuus quaſi exaruerit, & non poſſit quicquã generare, qualis eſt in qua teruntur meſſes. Eſt quoq; in vrbe ſolum, ſiue terræ ſuperficies, in qua nihil eſt ædificatum. Florent. de ver. ſign. l. fundi. Locus, inquit, ſine ædificio in vrbe, area, in rure, ager.

Arelatenſis ab eo eſt: quod eſt Arelas, ſiue Arelate, ci-

..itas prouinciæ Narbonenſis, nunc eſt Arles Pli. lib. 3?. Pōpeius Paulini equitis Arelatenſis filius. Scæuola li. 33. dig. de vſu, & vſufr. l. codicillis. Ad remp. inquit, Arelatenſium pertinere.

Arena plerunq; pro amphiteatro ponitur, quo in loco beſtiæ conficiebatur, ſic appellatus, ab eo, quod arena in ſolo ſpargebatur, quę ſanguinem effuſum ex vulnerib. ſiue ferarum, ſiue gladiatorũ ebiberet. Iuuen. Lenonibus atq; laniſtis. Libertas iuriſq; idem contingat arenæ. Vlp. lib. 48. dig tit. de accuſatori. l. qui iudicio. Qui cũ beſtiis, inquit, depugnandi cauſa in arenam intromiſſi ſunt. Hinc & Arenarii dicti, qui operas ſuas locabant, aut obiiciēdo ſe feris, aut congrediendo cum altero gladiatore, cuiuſmodi homines infames ſunt Calliſtratus lib. 38. de operis libertorũ. l. hæc demum. Neque arenarius, inquit, manumiſſus, &c.

Areſeuſa nomen celebre eſt fęminarum in libris digeſt. In libris recentioribus mendosè legitur. Arethuſa. Neq; ignoro Arethuſam nympham eſſe, & fontem eiuſdem nominis in Sicilia, de vtraque Virgilius in Bucolicis, & in quarto Georgicorum lib. Sed quod ad iuris rationem attinet, nihil refert Areuſa m dicas, an Arethuſam; nos puritatem lectionis, defendimus, quod Grammatici proprium eſt officium.

Argentarius non tam argenti opifex eſt, quã m is, qui pecunia publicas exigit, aut pecunias ſub fide publica permutat, qui vulgò Campſores appellantur. Marcellus li. 40. de ſtatuliberis. l. Stichus. Aut argentariæ, inquit menſæ exercitores. Item lib. 2. dig. tit. de edendo. l prætor. Prætor ait, Argentariæ menſæ exercitores.

Armentum, inquit Varro de lingua Latina, dictum eſt, quod boues maximè parabantur, vt inde eligerent ad arandũ, inde armenta dicta poſtea, tertia litera extrita, pro aramenta. Feſtus tamen Pompeius armentum id genus pecoris appellat, qđ eſt idoneum ad opus armorum. Pomponius tit. de verborũ ſignificatione. l. boues. Boues inquit, armentorum magis quam iumentorum nomine appellantur.

Armillæ, inquit Feſtus, erant ex auro, quas viri militares ab Impe-

Imperatorib·donati gerebāt dictæ, ꝙ antiqui humeros cum brachiis armos vocabāt vnde arma ab his dependentia ſunt vocata Vlpia.li.34. dig.de auro,& arg. leg. l.argumento.Inaures,inquit, & armillæ.

Arra,arræ,ſiue arrabo, arrabonis,propriè illud eſt,quod datur pro emptionibus confirmandis.Nam quemadmodū Vlpianus ait,ſine pretio venditio nulla eſt, neque precii numeratio,ſed conuentio facit emptionē. Sed,vt Caius Iuriſconſultus ait, quod arra pro emptione datur,non eo pertinet,quaſi ſine arra conuentio nihil proficiat, ſed vt euidentius probari poſſit cōueniſſe de pretio. Sed cur in ſponſalibus contrahendis ab ſponſo arræ dentur ſponſæ,vndeque ea res habeat, originem,pauci nouerunt. Conſuetudo fuit apud maiores noſtros, vt ſponſus, & ſponſa inituri fędus matrimonii ſe inuicem coemerēt, facta igitur pretii conuentione,& ſponſa emebat ſponsū dotis pretio. Id quod Plautus expreſſit dicens.Imperiū accepi,dote libertatem uendidi,& Iuuenalis. Veniūt an dote ſagittæ Libertas emitur.Econtrario ſponſam. Vnde eſt illud Virgilianum ex primo Geor.Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.Sed quia vtrunque pretium erat in poteſtate viri, accipit ille dotem,quia emptus eſt ab ſponſa, illa verò tātum accipit arras,quod eſt quaſi quoddam emptionis ſignum. Aliquando tamen arra pro pignore ſimpliciter accipitur apud autores.

Artemo,onis,trochleæ genus, eſt manicha ad ſubleuanda onera,quę Gręcè dicitur epagon.Vitruuius li.decimo de Architectura.In radice, inquit,machinæ collocatur tertia trochlea,eam Græci epagonta,noſtri artemonem appellant.Lucas in apoſtolica hiſtoria,c.27.Artemone quaſi Græca dictione vtitur, cū dicit. Et leuato artemone ſecundām auræ ſtatum, tendebant ad littus,Nam in Gręco artemona poſuit,ſed fieri poteſt vt à ſermone Latino acceperit Lucas,cum præſertim qui cum Paulo erāt in ea nauigatione Romani eſſent,aut ſaltem Romanè loquerentur. Quod ſi artemo dictio Latina eſt,non poteſt per th,aſpiratum legi, id qđ Iſodorus putauit, cum nulla dictio

dictio Latina th, ſed neque vllam aliam conſonantem aſpiratam recipiat. Iabolenus, de ver. ſig. l. malum. Malum nauis eſſe partem, artemonem, non eſſe, Labeo ait.

Aſſeſſores dicuntur, qui aſſident iudici non ut indices, ſed vt approbaturi iudicis ſententiã quomodo Saluator noſter diſcipulis dicit. Se debitis, & vos ſuper duodecim ſedes, iudicantes 12. trib. Iſrael, Iul. Firm. lib. 2. Matheſ. Mars, inquit aſſeſſores maximos iudicum facit Paulus lib. 1. dig. ti. de off. aſſeſſ. l. omne. Officiũ aſſeſſorum, quo viri ſtudioſi partib. ſuis funguntur, in iis cauſis cõſtat. In codice quoq; Iuſti. titulus eſt de aſſeſſioribus, & cancellariis.

Athleta interpretatur pugil ſiue certator, quia athlos eſt certamen, & athlon ipſum certaminis premium, res quidem honorifica non quemadmodum eorum, qui artem ludicram exercent, infamis. Iuuenalis. Læuibus athletis & vaſa nouiſſima denotat. Vlp. lib. 27. ti. de excuſationibus. Athletæ, inquit, habent a tutela excuſationem Vlpi. lib. 2. dig. tit. de iis qui not. l. athletas. Athletam aũt artẽ ludicram non facere.

Atrienſes ſiue atriarius, ſeruus eſt, qui aliis ſeruis à domino præponitur, dictus ꝙ atrio, hoc eſt primæ domus parti, vbi apud antiquos diuitiæ adſeruabantur, cuſtos adhibebatur, de cuiuſmodi ſeruo Virg. intellexit cum in Aen. dixit. Fidusque ad limina cuſtos. Et qualis eſt aut fingitur Plautinus ille Saureas atrienſis, qui ſit quaſi œconomus, ſiue villicus. Plinius Cæcilius in epiſtolis. Sumptus atrienſium, topiariorum, & fabrorum. Seneca quoque in epiſtolis. Sed habet villicus atrienſis colonus Vlp. lib. 33. tit. de fundo inſtructo. l. inſtrumenta. Si villa, inquit, cultior eſt, veluti atrienſes, & ſcoparii. Item de ver. ſig. in l. lege. Vrum. ait, diſpenſatores, inſularii, villici, atrienſes. Accu. trienſes interpretatur, qui purgant atrium.

Attellanus, na, num, ab Attella vrbe Campaniç, de qua Sillius li. 11. Punicorum. Iamq; Attella ſuas. iamq; & Calaria adegit. Inde Attellani ludi, & Attellanæ comœdiæ. Iuuena: Vrbicus ex odio riſũ mouet attellanæ Geſtib. autonoes. Scæuola ti. de le. 3. l. patronus Fundũ, inquit, in regione Attellana legauit.

Auto-

Autorare aliquem,eſt illū ſibi obnoxium facere atque obligare,quoniam autores dicuntur,qui habent poteſtatem aliquid faciendi, & ſine quorum autoritate non poteſt aliquid fieri.Vnde tutores dicuntur autores pupillorum, & milites dicuntur autorari à duce ſine præfecto exercitus.i.obligari in illorum verba iurantes.Vnde titulus eſt apud Iuriſc. de legendo vel autorando milite,& inde autoramentum pro ipſa obligatione.Vñ Seneca dicit, Nullum ſine autoramento malū eſt.Et Cic.in 1.off.Eſt.n.illis ipſa merces autoramentum ſeruitutis.Vlp.lib. 26.tit. de autor. & con.tu.l. etſi pluribus. Si tutor, inquit autoretur cui adminiſtratio tutelæ conceſſa non ſit,pro obligetur.Inde componitur exautorare pro eo, quod eſt ab obligatione ſoluere. l.in verbo exautorare.

Aurum coronarium dicebatur, quod erat coronis faciendis aptiſſimum, & quantum poſſumus,coniectura aſſequi eſt illud quod ex inſulis Indorum nuper repertis ad vehitur, non quodcunque ſed, quod vulgò dicitur Guanin, neque.n. eſt eiuſdē ſpeciei cum auro communi, quoniam igni purgatum, non pertingit gradum vigeſimum. In ſacris literis hoc genus auri Cethim dicitur, & inde Cether dicta, eſt corona auri. Huius generis auri meminit Iuſt. in ſuo codice. titu.de Iud. l.Iudæorum. Quam formam, inquit, patriarchæ quondam coronarii auri nomine poſtulabant. Item libro 10. de auro coron. l.vnica. Ad collationem, inquit, auri coronarii placuit neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum. Sed cur illud auri genus deſtinaretur coronis, illam puto fuiſſe cauſam, quod ſplendore quodam peculiari fulget.

B

BAcula aurum eſt nondum purgatum, neque adhuc in maſſam redactum, Græcè chryſamos dictum, & quaſi ab eo, quod ſit aurum imperfectum. Neque eſt verbū Latinum,quod Accu. putauit

nit,ſed Hiſpanum.ſcribit Pli. li.33.Nat.hiſt.Hiſpani,inqui aurum quod minutum eſt, balucam vocant.Iuſtinianus lib.11.in tit.qui eſt de metal laris. Octonos,inquit, ſcru pulos in baluca. Et infra l.ob metallum.Quatuordecim,in quit,vncias in baluca. Cuius legis ſenſus hic eſt, quod ſi metallarii conduxerunt à principe aurifodinā aliquot auri libris, puta centum, id debere eſſe purgatum,quod ſoluendum eſt. Quod ſi uo luerint ſoluere in baluca,de bere pendere pro ſingulis li bris quatuor denas uncias, hoc eſt pro intertrimento,& ſpurcitia duas vltra duode cim. Eſt operæpretiū aud re ſomniantem Accurſium,Ba luca inquit,vas lucens, quaſi in eo vaſe aurei illi vectigā lds principi deferrentur. Sed quia hæc interpretatio ſibi non placebat,adiecit aliā nō minus ridiculam.Vel baluca inquit,quaſi baiulans lucem hoc eſt.auri ſplendore. Dic mihi, ò Accurſi, hoc eſt de quo tu gloriaris,accurrere, vel ſuccurrere legibus an po tius ea,quæ dilucidè à legis latore dicuntur, tenebris in uoluere.

Bannum à recentiorib. dicitur illa ſpecies exilii,quæ ab anti quis dicebatur proſcriptio. En cartados huiuſmodi exu les Hiſpani appellant, Itali bannitos, ij ſunt, de quibus in iure ciuili, & apud au. tores Latinos dicitur, quod carent de iure togæ quibus aqua; & igni interdictum eſt. C.de epi ſcopis,& cleri cis; in noua conſtitutione Federici,Banno,inquit, impe riali ſubiaceant.

Bapheus interpretatur tinctor & baphe tinctura, vtrunque ductum a bapto, quod eſt tingo, ſiuè colore inficio. Ser.in illud Virg.li.4.Georg. Hyali ſaturo fucata colore, iuxta Tarentum,inquit, ſunt Baphia, vbi tingitur lana, Inſt.lib.11.eod.tit.de murile gulis.l.baphei,īquit,Per quos & priuata noſtra ſubſtantia tenuatur, & ſpecies gynecii confectę corrumpuntur. Idē in ti.de veſtibus holoberis.l. purpuræ.Ad baphia,inquit, Phœnices.

Baſtagiarii,ſiue baſtazontes di cuatur baiuli, & corbulones qui ferunt onera humeris dicti à bāſtazo verbo græ co,quod eſt porto, as, lati nè. Iuſt.li.11.eod.tit.de mu ril. & baſtagariis. Quod ad præſens,inquit, remedium

pertinet,

pertinet,quintum animal baſtagariis pro reparatione præbeatur. Acc.nihilo plus ſuccurrit, quam ſolitus eſt. Sunt,inquit,baſtagarii, qui cogunt ruſticos ad hoc, uel ſunt becharii de domo principis. Becharios Itali vocant lanios, ſiue laniones, ſed diuinat,vt ſolitus eſt aliis in locis.

Berytos ciuitas eſt Syriæs Phœnices prope Tyrum & Sidona patria Vlpi.Iuriſc. Plin.li. 5.Berytos inquit, Colonia, quæ Felix Iulia appellatur. Sequ.li.45.dig.tit.de ver.obl. l.qui Romæ.In prouincia, inquit, Syria in ciuitate Beryto. Paul.quoque in tit. de cenſibus Berytos,inquit, in Phenicia: Hinc beritius, tia, tium. Vnde Plin. vina berytia celebrantur.lege ſtatim biblii.

Biblius, a, vm, à Biblo oppido quoq; Phenices, de quo Strabo, Plinius, Mela.Eſt & in eadem prouincia Palę biblos.i.antiqua biblos. Bibliorum meminit Ezechiel Propheta,c.26,& 27.Iuſt. li. 10.Codicis,ti.qui eſt de municipibus, & originariis. Cum te Biblium origine, incolam autem Berytium eſſe proponas.Vtraque enim Syriæ Phenices eſt ciuitas, & altera alteri finitima eſt.

Bibliotheca locus eſt, vbi reponuntur libri,nam biblos interpretatur,liber, theca repoſitorium, quemadmodum Dactylotheca,vbi reponũtur annuali Oporotheca, ubi fructus arborum, Pinacotheca, vbi tabulæ. Vlp.lib.32. diſtint.qui eſt de leg. 3.l.librorum. Libris, inquit, legatis bibliothecas non contineri.

Bidens,tis,genus eſt inſtrumenti foſſorii dictum ex eo,quòd duos habeat dentes,quemadmodum raſtri, quòd habent plures.Iuuenalis. Viue bidẽtis amans, & culti villicus horti.Vlp.lib.33.dig.l.inſtrumenta,Ligones, inquit,farculi, falces putatoriæ, bidentes.

Bini,æ,a,nomen eſt numerale diſtributiuum,ſiue diuiduũ, hoc eſt,quod ſignificat tot res illarum,quæ diuiduntur ſingulis competere,vt ſi dixeris, bini argentei ſunt viritim diſtribuendi, intelligimus quod ſingulis viris competunt duo argentei.Poetæ abutũtur hac ſignificatione accipientes bina pro duobus ſimpliciter.Virg.j.Aen. Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.

ferro. Idem in 8. Frænaque bina meus, quæ nunc habet aurea Pallas. Accurſius huiuſmodi nomina in bis tantum interpretatur, vt bina pro quatuor, quina pro decem, dena pro viginti: contra mētē legiſlatoris, magnoque ſenſus detrimento. Lege in dictione deci. Eſt alia ſignificatio huiuſmodi nominum iūguntur nominibus pluraliter declinatis, vt ſi dicas, binas literas tuas accepi intelligo, ꝙ ac cepi duas epiſtolas, ſed binas dixi, quia literæ, arum, ꝓ epiſtola caret numero ſingulari. Hinc eſt quòd M. T. reprehendit filium Ciceronem quia ſcripſerat ſe accepiſſe duas literas, cum debuiſſet dicere binas, nam dicendo duas, ſignificabat quòd duo tantum elementa accepit, puta a, b. Neratius li. 39. tit. de damno infe. l. quod Cornelius. Binarum, inquit, ædium, & in alia lege de ſeruitutibus vrbanorum prędiorum, cui⁹ initium eſt, Binas ædes habeo, alteras tibi lego vtrobiq; ſignificat duas domos. Nam ædes pluraliter declinatum (vt diximus in dictione ædicula) domum priuatam ſignificat. Quòd ſi dixiſſet duas ædes, intelligēdū eſſet quòd habebat duo templa, quando quidem ædes templum ſignificat in vtroque numero, aut quemadmodum Accurſius interpretari conſueuit, in bis tantum, quatuor templa.

Biſextus appellatur dies ille intercalaris, qui in quarto quoque anno interponitur, menſe Februario, die ſexto Calēd. Martias, vnde biſextus dicitur, ꝙ bis numeramus ſexto Calendas Martii. Sed vt alterum ab altero diſtinguatur, in priori dicendum eſt ſexto Calendas Martii die intercalari, in poſteriori ſimpliciter ſexto Calendas Martii. Eſt autem intercalare ferè interponere. Cauſa verò adiiciendi illum diem ea nimirū fuit, vt curſus ſolis cū numero dierum congrueret, quod fieri non poſſet, niſi quarto quoque anno dies vnus adderetur, qui colligitur ex quadrante, hoc eſt ſex horis, quæ ad complendum ſolis curſum poſt 365. dies ſuperſunt; de quo multa apud Macr. in 1. Saturn. Celſus de ver b. ſignificat. l. cum biſextus, &c. vbi Accurſius multa delirat.

Byſſicus, a, vm ſiue byſſinus a, vm, eſt res byſſi materia conſtans.

ſtans. Eſt aũt byſſus genus lini candidiſſimi circa Elidẽ Achaiæ naſcens,neque vſquã ferè alibi, quemadmodum Carbaſus in Hiſpania iuxta Tarraconem de utroque Pli. eſt autor li. 19.Nat.hiſtoriæ. Byſſi meminerunt ſacræ literę in vtroq; teſtamento.Martianus lib.39.tit. dę publicanis.l.fi. Xylocinnamomum. opus byſſinum,vbi pro byſſico mendosè buſſicum legit.

Bombycinus, a, vm, qđ eſt à bombyce.Eſt autem Bõbyx vermiculus,ex cuius capillamento depectitur,qđ vulgo dicitur,ſirgo ſiue ſeda. Nã ſericum longè aliud eſt, quàm quod putat, vulgus incertus loquendi artifex, de quo in verbo Sericũ. Sũt igiť veſtes bõbycine,qs ignari harũ rerũ vocãt ſericeas Iuuenalis. Hæ ſunt quę tenui ſudent in Cyclade,quarũ Delicias, & paniculus bombycinus vrit. Vlp.li.33.ti.de au.& ar. le.l. veſtis. Veſtimẽtorum,inquit ſunt omnia lanea, lineaque ſerica vel bombycina.

Bona orũ,inqt Feſtus, dñr ſuba rerũ,ſic dicta,qđ viris bonis digna ſũt. Sed aliter vulgus accipit bona,aliter ſapientes. Vulgus nãque imperiũ ea tm̃ appellat bona,q ſunt fortunæ ſubiecta,cũ illa infimũ gradũ ĩ genere bonorũ obtineãt,imò verò ſm Stoichos neq, oĩno ſint bona ſimpliciter,cætera verò bona cũ ad ditamẽto,aut bona vtilia,aut bona iucũda,Iuriſconſulti tñ quia cũ vulgo & ad vulgum loquuntur,bona vocat patrimoniũ & cenſum cuiuſque, vt Vlp.tit.de verb.ſig.l.bonorum appell.&c.

Bractearius eſt ille, qui ſecat aurum in tenuiſſimas laminas,q dñr bracteæ: vt apud Virg.lib.6.Aen. Tenui crepitabat bractea vẽto. Inde bractearius dictus.Iul. Firmicus lib.3.matheſeos.Venus, inquit aurifices, inauratores, bractearios,& argentarios facit.Iuſt.li.11.Cod.l. 1. Artifices,inquit,bractearii. Accu. Pentaburgos interpretatur, ideſt qui faciunt quædam volubilia circa frænos, ſed in qua lingua dicantur huiuſmodi artifices pẽtaburgi, ego fateor me ignorare,quẽ madmodum poſſum perſancte iurare. Accurſium omnino non intellexiſſe.quid bractearii nomine ſignaretur.

Brephotrophium, locus eſt, vbi infantes expoſiti publicè alũtur,nãbrephos interpretatur infans& trophe alimentũ,ſic

orphanotrophium dicit vbi aluntur orphani, & ichthiotrophium vbi piſces,periſtetotrophium vbi columbæ. Inſt inCod.tit. de ſac. ſanct. eccl.l.illud.vbi mendoſe bephotrophiũ legitur expũcta ſecunda litera.Item,& iterũ. l.ſancimus, atq; iterum l. vt inter, habetq; accentum in penultima.

Bubulcus eſt cuſtos bouũ, aut qui bob.vtitur.Oui.4.de Põto.Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas. Cato de re ruſtica.Bubulcum vnum habeat,aſinarium vnum Pau.li. 3.dig,de fun.inſt.l.cum dela niõnus.De bubulco,inquit,ſi ue de eo qui ibi bobus arat. Inde bubulonicus,a,vm, res ad bubulcum pertinens, ut in eod.titulo l.ſed,& ſtragulas,veſtes,& bubulonicas, q̃ equis inſterni ſolent.

Buccinum,genus conchyliorũ eſt,ex quib.purpureus color inducitur,nã purpurę annumerantur murices,Buccina quæ à Græcis dicuntur cery ces,& quæ proprio nom ine dicuntur purpuræ.Vlp.li.32. qui eſt de leg.3.l.ſi cui. Purpuræ appellatione omnis ge neris purpuram cõtineri puto,ſed coccũ non continebitur:buccinum autem & Ianthinum cõtinebitur. Acc.coloniſ genus dicit.

Bupreſtis,vt ſcribit Pli. beſtiola eſt rara in Italia, ſimillima ſcarabeo longi pedi.Idem li. 12.Pollet,inquit, contra catharides bupreſtim,& Pityo campas.Apud Marc.48.digeſtorum l.eiuſdem.vbi pro bupreſti,& pityocampis mẽdoſe legitur buboſtris, & pituocarpas.Si qdẽ dr̃ bupreſtiqua ſi bonis præſter.i.ſerpẽs, nã ſubit nares bouũ, atque it a enecat illos.

Burdo, partus eſt ex equo, & aſina,ſicut ediuerſo mul⁹ ex aſino,& equa.Hiſpani burdieganos appellãt.In 4.Reg. li.c.5.Hier.interpræte. Obſecro,Inquit,concede mihi ſeruo tuo,vt tollam onus duorum burdorum de terra.hos Gręci ginnos vocant.Theo. Gazes ex Ariſ.in li.de animal.Inos interpretatur.Vlp. li.32.di,qui eſt de leg,3. l. itẽ legato. Vel lectica,vel burdones.

C

CAballus ab equo eo diſtat, q? caballus ſciã nũquã ſine deriſione dicitur,atq;ideò Satyrici poetę,q cũ riſũ excutiant

tiant nemini parcunt, caballo potius quàm equo vtūtur Lucili.apud Nonium Marcellum.Succuſſatori tetri tardiq; caballi.Et Horat.Sature iano circūuectare caballo. Equus verò nō dicitur niſi de apto,& qualem Virg. 3. Georgic.deſcribit,dicēs. Cui ardua, cer uix, Argūtunque caput breuis aluus,obeſaque terga,Luxuriatq; thoris animoſum pectus, &c.Pomponius lib.33.tit.de fundi.inſtr, l.ſi ira.Caballos,inquit, qui in priſtinis eſſent.Nam priſtinis non delegārur niſi mali, & de qb.Iuuenalis dixit. Do minos ptiis mutare iubētur. Exiguis, tritoq; trahunt epithedia collo.Segnipedes digniq; mola verſate nepotis. Hos Hiſpani rocines illos ca uallos appellant.

Cacabolla grādior eſt ,ſiue illa ſit ex argilla,ſiue ex ſtanno, ſiue ex argento,vel alia quacunque metallica materia. Col.li.13.de re ruſt. in cacabo figlino nouo coquitur, vel ſtāneo muſti arbuſtiui aminçi,vrna.Eccleſ.13,Quid cōicabit cacab.ad ollā qñ n. ſe colliſerint,cōſtringentur, quaſi cacabus ſit ex metalli tm̄ materia; & olla ex creta dūtaxat figlina.Pōp.li.33.tit. de auro & arg.leg.l.& ſi.Certè,inquit,ſi cacabos argēteos habebat,vel miliarium argēteum,id eſt, vas ad coquendum milium.

Caducum,ex lege Papia,legatū erat relictum ſub cōditione, qua deficiēte, vel viuo, vel mortuo teſtatore cadebat; & redibat, vel ad teſtatorem viuum, vel ad ſubſtitutū eo mortuo.Vñ ti.eſt in Cod.Iuſti.de toll.cad.Iuuen.Legatū omne capis,nec nō,& dulce caducum.Commoda præterea iunguntur multa caducis.

Cæduus,a,vm,à cædendo,i.ſcindēdo dr̄.vñ ſylua cædua dicta,qđ illius arbores licitū ē ſcindere,ſiue lignorū,ſiue materiæ cā.Nā ſyl nūquam dr̄ niſi de arborib.Plin. Cęcilius iu epiſtolis.Cæduæ,inquit, ſyluę,cū mōte ipſo deſcēdūt. Cato de re ruſti.Sylua, inqt, cędua,&c.Papin.24.dig.ti.ſolu.mat.l.diuortio.Si arbores inqt,cęduę fuerūt,vel germinales.Item de ver. ſign.l.ſylua cædua.

Cęmētū dr̄ à cędēdo,nec ē qđ vulgus putat, ędificii fundamentū,ſed sūt lapides, vt ait Nonius,quib,ædificia cōſurgunt,citatque Sisēnā i 4.hiſtoriarum.Formidine,inquit

oppīſis q̄d humilē cæmentis inſtructum oppidi murū ſcie bat.Vit.li. 1. Saxa quadrata. ſiue ſilex,ſiue cæmētum ſiue coctus later. Vlp.lib.41.ti.de riuis.l. Seruius. Si riuum cæmenticium uelit facere, audiēdū eſſe, hic pro lapidib. quadratis poſuit.

Caius Iuriſc.fuit,pace aliorū dixerim,peritiſſimus oīum.Eius cōſulta cōſultiſſima citant q̄ ſępiſſimè in libris Pādectarū,ſed in illis Florētinis ſemp per C.Caius.in recētiorib.verò per G,Gaius.Cauſa uerò erroris ab eo eſt orta, quod Seruius grammaticus ſcribit in 1.Georg. Virg lib. tria eſſe nomina,quæ ſcribuntur per c, pferri debēt p g. Cneius Caius. Amurca.de Amurca ſuperius dictum eſt in ſuo loco:de Caio per c,debere ſcribi, Quintil.eſt autor lib.j.orator.inſti.

Calata,comitia dicebātur,autore Gel. quæ pro collegio Pōtificium haberi ſolebant,aut regis, aut Flaminū inaugurādorū cauſa.Ea autem in duo genera diuidebatur, curiata uidelicet, & cēturiata de quib.Diony.Halic. & Liu.in 1.ab V.C. ſcripſerunt,Comitia uerò calata dicebantur ex eo,q populus uocatus in unum locū ad ferenda ſuffragia conueniebat.Cato.n. eſt uocare. Comitia preterea à coeundo,hoc eſt,coueniendo dicta ſunt.Iuſt lib.2. Inſtt. tit.de teſt. ordinādis. Teſtamētorū inquit,duo genera in uſu fuerūt quorum altero ī pace & otio utebant, quod calatis comitijs appellabant. i. ad cuius ſolēnitatē requirebat populi uocati cōſenſus.de reliquo lege ibidē.

Calcaria eſt fornax, ybi calx ex coctis lapidib. cōficitur.Vnde Plin. in hiſto. natu. ſcribit,oliuas cinere ex calcarijs lætari. Imperator in tit. de pœn.l.aut dānum. p fodina poſuit lapidū, ex quib. ignit reſolutis calx ipſa conficit, nam de dānatis ad metallū loquitur, ſunt autē lapides ī genere metalli. Nam quod Accurſius dicit calcariā eſſe opus calcādi terram,ēt pueri,qui nō dū ætate leuantur, intelligunt eſſe perinane.

Calculator propriè dicitur,qui per lapillos ruſticorum more computat, nam calculus eſt lapillus. vnde calculare, per lapillorū ſigna computare.Martial. Nec calculator ī quit,aut notarius uelox.eoſdē appellam⁹,& calculatores Mod eſt. li.37. dig. de excuſ. l.ſpa-

Iſpadonũ. Neq; calcularios inquit, quos vulgò ratiocinarios dicimus.

Calendariũ liber erat rationũ, quorũcũq; ſed earum tantum, quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorũ nomina ſcribebantur: dictũ calendarium, quia primo cuiuſq; menſis die, hoc eſt Calẽdis, pecuniæ dabantur fœnori, & exigebantur cum uſura. Ouid. Si puteal Ianũ que times celereſq; calẽdas. celeres dixit, quia debitorib. cito redire uidetur terminus debiti ſoluendi. Horat. Qui niſi cum miſero triſtes uenere Calendæ. triſtes aũt ab effectu uocauit quæ debitorem faciũt triſtem. Idem quoq; in Epodo de Alphio fœneratore. Omnem redegit Idib. pecuniã, quærit Calendis ponere, ſcilicet ad uſuram Seneca lib. 1. de beneficijs, Nemo beneficia in Calendario ſcribit, id eſt, in libro fœneraticiarum rationum, ut inde ſortem cum uſura recipiat. Idem in quinto eiuſdem. Quid fęnus & calendarium, & vſura, niſi humanę cupiditatis extra naturam quæſita nomina? Atque adhuc in epiſtolis: Forũ conterit, calendarium uerſat., fit ex dño procurator. Scæuola lib. 33. dig. tit. de fundo inſtru. l. nepoti. Legauerat, inquit, prędia ut ſtructa ſunt cũ uino, grano, calẽdario. Item Aphricanus, de legatis tertio. l. q filium, Certa prædia nepoti per fideicõmiſſum dederat, excepto calendario. Atq; ibidem l. nomen. Nomina, inquit, ex calẽdario, q̃ elegerit. Accur. noĩa debitorum calendarium interpretatur, uerè quidem, nõ ſufficiẽter, neq; .n. quodcũq; debitũ uenit appellatione calendarij, ſed tm̃ quod ex fœneratione conflatur.

Caligatus miles dicebatur, qui erat manipularis Manipulus aũt exercitus, Varro de ling. Latina appellat minimas manus, quæ vnũ ſequũtur ſignum, ex manipulis aũt cohors componitur. Caligatus autẽ dicitur à caliga, hoc eſt, tibiali ſiue ocrea, quod erat crurũ armatura, de qua Trãquil. in uita Caij Cæſaris, Caligula, inqt, cognominatus eſt, quia manipulari habitu eſt inter milites educatus, De milite igitur caligato, hoc eſt, manipulari ſiue infimę cõdõnis, dixit Iuuenalis, Cũ duo crura hẽas oſtẽdere tot caligatos Quin

Tt 3 tilianus

tilianus in declamationibus Parere caligatum tribuno lex iubet. & paulò poſt. Cō mendent ibi ordinēcaligati militis. Vlp. in tit. de iis, qui notātur infamia. Ait, īquit, Prætor, q ab exercitu dimiſſus erit, dimiſſum accipere debemus militē caligatum, uel ſi quis alius uſq; ad centurionem uel præfectum cohortis, uel alæ ſiue lagionis. Itē de cuſto. & exhi. reorum. l. de militib. & de re militari. l. omne delictum.

Camelaſia, ſiue camelaria, eſt curatio camelorum. qui publicè, & ad uſus publicos alebantur. & Camelarij ipſorum camelorum curatores, quorum duo ſunt genera, alterū bactrianum, qđ unum tantum habet tuber, alterum arabicum, quod duo tubera in dorſo habet. coſdem & dromedarios ob uelocitatē curſus uocant. Arcadius lib. 50. ti. de muneribus. l. munerum, Camelaſia, inquit, perſonale munus eſt. Et ibid. de camelario.

Cānabis herba eſt & materia netilis, ex qua nō modo textā fiūt, ſed etiā funes torquētur. Vñ Perſ. Tibi torto cānabe fulto Cœna ſit in tranſtro. Vsp. li. 14. de exercitoria actio nē. l. j. præpoſitus, inquit, eſt legumini & cānabi.

Cācelli ſunt ligna īter ſe modicis interuallis in tranſuerſū cōnexa, quibus tribunalia. ſcenæ. & feneſtræ muniri cōſueuerunt: Cic. in ver. Circundati cācellis uidentur in ſua ꝓuincia: Idē j. de orat. Foreſib. cācellis circūſcriptā ſentētiā. vtrūq; ꝑ trāslationē, Sed ꝓpriè Sidon. lib. 1. de turba ſatellitū Theodorici regis. Excluſa, in quit, uelis, incluſa cācellis. Cāticorum c. 2. Hierō. interpte. Reſpiciēs, inqt, per feneſtras, ꝓſpiciens ꝑ cācellos. i. ꝑ foramina cācellorū. Huiuſmodi quoq; feneſtræ Clatratæ dñr. Aphricanus li. 30. qui eſt de leg. 1. l. cætera. Si cancelli, inquit ſunt, uel uela. Item tit. de fundo ī. l. quæſitum. Cācellos quoq; inſtrumēto contineri puto. & alijs in locis.

Cancello, cellas, uerbum videtur eſſe ductum à cancelli, in quib. ut trāſuerſaria nectūtur ligna, ita cūſcripta ex pūgenda ſunt, tranſuerſo calamo lineæ indicuntur qđ propriè illinire, ſiue allinire eſt. vnde litura. Horat. in arte poet. Incomptis allinet arte Trāſuerſo calamo ſignum. ac ſi dicat, cācellabit. Vlp. lib. 28. ti. de

de ijs,quæ in teſtamento delentur. l. can cellauerat quis teſtn̄ uel induxerat. & ibidem l. proxima. Si omnen ſcripturam cācellaſſe. Item lib. 12.ti.de prob.l.ſi chirog. cancellatum fuerit.

Cantharis,cantharidis, ſcarabei quædā ſpecies oblongioris eſt, maculas rubras trāſuerſarias habens,Hiſpanè in Bætica mea cubiculus uocāt,alijs in locis Abadeios:in quo falluntur tempeſtatis noſtrę medici pro cātharidib.ut en tes quibuſdam uermiculis ad muſcarū ſimilitudinē. Plinius libro 18.Eſt,inquit, cātharis dictus ſcarabeus paruus. Gal.præterea de medi.ſimplici,Cantharidum, inquit ſiue ſcarabeorū. Nā cāthariis eſt ſcarabeus,cātharis vero ſcarabei habēs effigiē,Marc.li.48. tit.ad l. Corn.de ſicar.& vē. l.eiuſdē.Et ꝙ quis,inquit, luſtramenti cauſa dederit cantharidas.

Cantharus uas erat,quo vtebuntur in ſacris Liberi patris,habēt anſas,atque vt ait Acrō, patulum erat.Virg.in Buc. Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.Plin.lib. 33. Cantharis potaſſe exemplo Liberi patris traditur. Eſt præterea cantharus illud aq̄ conceptaculum, vnde ſalientes erumpunt,quemadmodū apud Aphricanū l i.30.dig.titu.de legatis j.l.cætera. Canthari,inquit,per quos aquæ ſaliunt.

Capitale odium,capitale ſupplicium,capitalis morbus,quod caput alterius,id eſt, vitam petit.Capitalis homo, & capitale crimen,propter ,quod caput cōmittētis peti debeat ad pœnam. Feſtus Pompeius Capitalis, inquit, locus eſt,vbi ſi quid violatum eſt, capite violatoris expiatur,Cice.de ſenectute. Nullam capitadiorem peſtem, quā voluptatē corporis hominib. à natura date.Paul.ſi.48.de publicis iudiciis.l.publicorū.Capitalia,inquit,iudicia ſūt, ex quib.pęna,mors,aut exilium eſt,hoc eſt aquæ & ignis interdictio per has.n.pęnas eximitur caput de ciuitate.

Capitium eſt capitis tegmen, vt inq̄t Nonius,citatq; Varonem in 4.lib.de vita patrū.in li.tn̄ de orig ne ling.Lat. ab eo capitium dici putat,quod capit pectus,id eſt, vt aliqui putant, indutum comprehēdit Iob.cap.30. Quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt, vbi interpres capitium pro collario videtur accipere.Vlpia.

lib.34.de auro, & argento legato.l.veſtis.Muliebria, in quit,ſũt,veluti ſtolę,pallia,tunicæ,capitia,zonæ.

Capitulum à Plin.lib.3. naturalis hiſ.eſt oppidum Italię,vnde: poſſeſſiuũ gentile, ponitur, capitulenſis Paul.li.50. dig.tit.de cẽſib.l.fin .Similes ſunt Capitulenſes.

Capſarũ dicuntur qui filiis nobiliorũ ciuiũ ad ſcholas euntibus,libros deferunt in capſula. Iuuennalis de ſeruo capſario. Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ. Suetonin Nerone.Conſtat quoſdam cũ pædagogis,& capſariis vno prandio pariter necatos.Vlp.lib.40.tit.de manu. vin. l.ſi collactaneus, vbi exprimitur capſarii officiũ id eſt, qui portat libros. Itẽ de iure immunitatis l.quibuſdam.

Careum genus eſt aromatis myropolis cognitum, nobis vero incognitum, quippe quod peregrinum ſit.Plin.libro 16.Peregrinum inquit, eſt careum gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale. Galc. ad Paternianum. capit. de careo. Vtitur eo quoque Apitius de re coquinar a. Paulus libro 33. dig. titulo de penu.legata,l. non omne. Sed quod quidam ne gauerunt piper liguſticum careum,& laſer, eiuſmodi in penu non eſſe, improbatum eſt.

Carrum ſiue carrus,& carruca, plauſtra ſunt oneraria, hoc eſt comparata ad ferendum tantum onera.Cæſar in primo comment.Iumentorum inquir,& carrorum quã maximum numerum coemere. Ita commentario quoque Hiſpanienſi. Per viarum anguſtias carra complura. Martialis.O iucunda Couine ſolitudo Carruca magis eſſedoq; gratum. onſultus li.39 tit. de donationib. l. ſi id. Vel grex,ait,vel carrum. vel carruca.Item Scęu.titulo de au. & argento lega. l. vxori. An carruca dormitoria debeatur.

Carthaginienſes noſt n, literã per i, non Carthaginenſes i, litera diſpuncta, vt nunc vulgus loquitur.debere ſcribi & proferri ad ſtipulantur Florentinorum Pandectæ, in quibus quoties Carthaginenſium fit mentio,ſic ſcribi adnotavit Lodouicus Bonogninus,data ſibi copia libros illos ſæpe legẽdi.Sed. & Priſcianus lib. 4 de octo

parti

partibus orationis: Si nomina, inquit, ſunt tertiæ declinationis, abiiciunt s, extremā genitiui, & aſſumunt enſis, vt piſtor piſtoris, piſtorēſis: Carthago carthaginis carthaginienſis: hoc eſt ſex ſyllabarum. Atque ita in omnibus codicibus vetuſtis prope ſemper legitur. Oſtendit hunc locum primus omniū Laurentius Abſtemius, atque ab omnibus viris doctis eius inuentio eſt admiſſa.

Caſſiopa ciuitas, & promontorium eſt Epiri, Strabone, Ptolemæo, Plinio, atque aliis autoribus. Vlpian. 12. libro digeſt. titulo, de exercitoria actione, lege prima. Sunt, inquit, naues quæ à Brundùſio, vel à Caſſiopa, vel à Durachio vectores traiiciunt.

Caſtellum eſt aquæ conceptaculum, vnde ex aquæductu publicitus diſtribuenda eſt per vrbem aqua. Feſtus ab antiquis ait, caſtellum diuidiculum fuiſſe appellatum, ex eo dictum, quòd inde aquæ diuiderentur. Apud Plinium, Vitruuium, & Frontinum, de aquæductibus, ſæpe caſtellum in ea ſignificatione legimus. Aphricanus de leg. 1. l. cætera. Si cancelli, inquit, ſint, vel vela, legari poterunt non fiſtulæ vel caſtella. Item li. 43. de aqua quotidiana, l. prima, quid ſit. Vlpianus ſatis clarè interpretatur: Ex caſtello, inquit, ideſt ex eo receptaculo, quod aquam publicam ſuſcipit. Caſtellanos Frontinus quoque illos appellat, qui caſtellorum curam gerunt.

Catadromus interpretatur decurſus, nam catadromeo eſt decurro, decurſio autem per catadromum non ſine periculo erat, quod, & Iuriſconſultus ſignificat, libro 19. digeſtorum, de actionibus emptio. l. ſi ſeruus tuus. Eum, inquit, fuiſſe ſeruum, qui per catadromum deſcendere, vt in cloacē demitti ſolitus eſſet. Suetonium in Nerone: Notiſſimus eques Roman. elephanto ſuperſedens per catadromum decurrit. Quod autem ludicri genus catadromus eſſet, nemo dicit, quod ego ſciam, neq; auſim diuinare.

Cauma, atis, calor ſiue incēdiū interpretatur, cauo enim eſt calefacio ſiue, incendo. Vlp. de leg. 1. l. cū res. Si fundus, inquit, cumate perierit. Atque aliubi: prædia, inquit, quæ caumate perierūt. Atque adhuc

huc alibi: Si caumate alio ve caſu pars fundi perierit, quibus in locis caſma pro caumate legitur. Caſma nanque per ch. aſpiratum aliud ſignificat: hoc eſt cęlibiatum ſiue receſſum. Autores ſunt Ariſtoteles in Meteorol. Pli in 2. nat. hiſtoric. Seneca in prima. nat. quęſtione. Seruius lib 9 Aeneid.

Cauillatio, inquit Nonius Marcc. eſt ocioſa calumniatio, & cauillari, iocari. Valla: Cauillatio, inquit, ſubdola, quædam ratio, quam non conſcii nobis mendacii, vincendi cauſa proferimus. Vlpian. titu. de verborum ſignifi. l. natura cauillationis. &c. Item de reg. iuris. Ea, inquit, eſt natura cauillationis, quàm Greci ſcoma vocant.

Caupo dicitur propriè qui vinum vendit: caupona verò eſt mulier quæ vinum quoque vendit. Eſt etiam caupona locus quo vinum venditur, autor eſt Priſc. Apuleius libro primo de aſino: De quadam, inquit, anus caupona illico in prandium [illegible] Quod l caupona deliberarem, quod ad veſperam perveneram. [illegible] [illegible] caupo [illegible] & [illegible] ubi ea [illegible]

pemodum quæ apud Horat. in 1. ſerm. leguntur.

Cauſarii dicuntur, qui cauſam habent ex morbo, vt muneribus vacent. Liu. libro ſexto. ab vrbe condita. Tertius, inquit, exercitus ex cauſariis, & ſenioribus. Seneca libro ſexto epiſtolarum. In animo noſtro ſunt quaſi cauſariæ partes, quibus adhibenda cura ratio eſt. Spartianus in Had. Omnes cauſarios ſubleuauit. Plinio libro 25. Cauſariis vel latere vel faucibus. Mart. libro 49. titulo, de re milita. l. milites, Cauſaria, inquit miſſio eſt, quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſoluit. Modeſtinus de excuſationibus. Propter ægritudinem, inquit, cauſariam vocatam, cauſariam remiſſionẽ acceperant.

Cauſor, aris, eſt cauſam rei geſtæ afferre ſiue excuſationẽ. Quintilianus: Ne cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur. Virgil. in Bucolicis: Cauſando noſtros in longum ducis amores. Vlpian. libro 40. titul. de fideicom libro l. generaliter. Neque enim cauſa ei debere, quo minus illi relictum ſit.

Cauterium, ferramentum eſt chirurgicum ad inurendum vulnera.

vulnera. Eſt præterea cauteṙium inſtrumentum, pictoṙium, quo vtuntur in pictura, quę dicitur encauſtice, de qua Plinio libr 35. & Martialis: Encauſtus Phaeton tabula tibi pictus in hac eſt. Quid tibi vis Dipyron qui Phaetonta facis? De eadem quoque Ouidio dixit: Tabulasque coloribus vris: Martianus de fundo inſtrumen. l. pictoris. Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ, vbi mendosè per cauteria, cautheriæ legitur.

Cedere diem ſignificat incipere deberi pecuniam. Venire diem, ſignificat eum diem veniſſe, quo pecunia peti poſſit. Ex Vlpian. in titul. qui eſt de verb. oblig. l. cedere diem. Cedere poſſeſſionē vel vſum fructum, vel ius, eſt alteri poſſeſſionem, vel vſum, vel ius tradere. Ambroſius ad Marcellum. Quid ſibi profuturum, quod iura poſſeſſionis cederes. Virg. 11. Aen. Cedat ius proprium Regi. Idem in tit. de leg. 2. l. ſimiliter. Si vſumfructum, inquit, mortis cauſa ceſſero. Et in tit. de acquir. poſſ. ſæpe.

Cellarium dicitur locus à reponendis celandisque eſculentis poculentisque dictus. Apud Colum. de re ruſtica. caput ex quo pacto villica tractare debeat cellaria. Iuriſcon. de leg. 3. Cellarium, inquit, iunctum eidem dietę. Cellarius verò eſt, qui cellæ vinariæ præſertim præponitur Plau. in captiuis. Sume, poſce, prome quiduis te facio cellarium. Vlp. lib. 33. de fund. inſtrumen. l. quæſitum. Cellarium, inquit, ideſt qui ideo præpoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint. Et alibi ſæpe.

Cenotaphium interpretatur inanæ ſepulchrum, ideſt quod ſine cadauere in memoriam tantum defuncti conſtructū eſt: quale apud Virgil. 3. Aeneid. Hectorem ad tumulum viridi quem ceſpite inanem. Vlpian. libro 11. de religioſis &c. l. vel quæ. Sicenotophiū, inquit, ſit, venire dicendum eſt, & infra l. monumentum. Monumentum, inquit, memoriæ cauſa factum, quod Græcè cenotaphium dicitur. Et tunc ſcribitur per e, ſimplicem. Nam per æ, diphthongum, ſignificat cœnotaphium nouum ſepulchrum, quale fuit illud, in quo Saluator noſter fuit ſepultus, de quo in Euang. Sed per œ, diphthongum, Cœnotaphium

ſignificat

nit,ſed Hiſpanum.ſcribit Pli. li.33.Nat.hiſt.Hiſpani,inqui aurum quod minutum eſt, balucam vocant.Iuſtinianus lib.11.in tit.qui eſt de metallaris. Octonos,inquit, ſcrupulos in baluca. Et infra l.ob metallum.Quatuordecim,inquit,vncias in baluca. Cuius legis ſenſus hic eſt, quod ſi metallarii conduxerunt à principe aurifodinā aliquot auri libris, puta centum, id debere eſſe purgatum, quod ſoluendum eſt. Quod ſi uoluerint ſoluere in baluca,debere pendere pro ſingulis libris quatuor denas uncias, hoc eſt pro intertrimento,& ſpurcitia duas vltra duodecim. Eſt operæpretiū aud re ſomniantem Accurſium,Baluca inquit,vas lucens, quaſi in eo vaſe aurei illi vectigalds principi deferrentur. Sed quia hæc interpretatio ſibi non placebat,adiecit aliā nō minus ridiculam.Vel baluca inquit,quaſi baiulans lucem hoc eſt.auri ſplendore. Dic mihi, ò Accurſi, hoc eſt de quo tu gloriaris,accurrere, vel ſuccurrere legibus an potius ea,quæ dilucidè à legis latore dicuntur, tenebris in uoluere.

Bannum à recentiorib. dicitur illa ſpecies exilii,quæ ab antiquis dicebatur proſcriptio. En cartados huiuſmodi exules Hiſpani appellant, Itali bannitos, ij ſunt, de quibus in iure ciuili, & apud autores Latinos dicitur, quod carent de iure togæ quibus aqua, & igni interdictum eſt. C.de epiſcopis,& clericis; in noua conſtitutione Federici,Banno,inquit, impe riali ſubiaceant.

Bapheus interpretatur tinctor & baphe tinctura, vtrunque ductum a bapto, quod eſt tingo, ſiue colore inficio. Ser.in illud Virg.li.4.Georg. Hyali ſaturo fucata colore, iuxta Tarentum,inquit, ſunt Baphia, vbi tingitur lana, Inſt.lib.11.eod.tit.de murilegulis.l.baphei,īquit,Per quos & priuata noſtra ſubſtantia tenuatur, & ſpecies gynecii confectę corrumpuntur. Idē in ti.de veſtibus holoberis.l. purpuræ.Ad baphia,inquit, Phœnices.

Baſtagiarii,ſiue baſtazontes dicuatur baiuli, & corbulones qui ferunt onera humeris dicti à bāſtazo verbo græco,quod eſt porto, as, latinè. Iuſt.li.11.eod.tit.de muril. & baſtagariis. Quod ad præſens,inquit, remedium

pertinet,

pertinet,quintum animal baſtagariis pro reparatione præbeatur. Acc.nihilo plus ſuccurrit, quam ſolitus eſt Sunt,inquit,baſtagarii, qui cogunt ruſticos ad hoc, uel ſunt becharii de domo principis.Becharios Itali vocant lanios, ſiue laniones, ſed diuinat,vt ſolitus eſt aliis in locis.

Berytos ciuitas eſt Syriæs Phœnices prope Tyrum & Sidona patria Vlpi.Iuriſc. Plin.li. 5.Berytos inquit, Colonia, quæ Felix Iulia appellatur. Sequ.li.45.dig.tit.de ver.obl. l.qui Romæ.In prouincia, inquit, Syria in ciuitate Beryto. Paul.quoque in tit. de cenſibus Berytos,inquit, in Phenicia:Hinc beritius, tia, tium. Vnde Plin. vina berytia celebrantur.lege ſtatim biblii.

Biblius, a, vm, à Biblo oppido quoq; Phenices, de quo Strabo, Plinius, Mela.Eſt & in eadem prouincia Palębiblos.i.antiqua biblos. Bibliorum meminit Ezechiel Propheta,c.26. & 27.Iuſt. li. 10.Codicis,ti.qui eſt de municipihus, & originariis. Cum te Biblium origine, incolam autem Berytium eſſe proponas.Vtraque enim Syriæ Phenices eſt ciuitas, & altera alteri finitima eſt.

Bibliotheca *locus* eſt, vbi reponuntur libri,nam biblos interpretatur,liber, theca repoſitorium, quemadmodum Dactylotheca,vbi reponūtur annuali Oporotheca, ubi fructus arborum, Pinacotheca, vbi tabulæ. Vlp.lib.32. diſtint.qui eſt de leg. 3.l. librorum. Libris, inquit, legatis bibliothecas non contineri.

Bidens,tis,genus eſt inſtrumenti foſſorii dictum ex eo,quòd duos habeat dentes,quemadmodum raſtri, quòd habent plures.Iuuenalis. Viue bidētis amans, & culti villicus horti.Vlp.lib.33.dig.l.inſtrumenta, Ligones, inquit,farculi, falces putatoriæ, bidentes.

Bini,æ,a,nomen eſt numerale diſtributiuum,ſiue diuiduū, hoc eſt,quod ſignificat tot res illarum,quæ diuiduntur ſingulis competere,vt ſi dixeris, bini argentei ſunt viritim diſtribuendi, intelligimus quod ſingulis viris competunt duo argentei.Poetæ abutūtur hac ſignificatione accipientes bina pro duobu ſimpliciter.Virg.j.Aen. Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.

ferro. Idem in 8. Frænaque bina meus, quæ nunc habet aurea Pallas. Accurſius huiuſmodi nomina in bis tantum interpretatur, vt bina pro quatuor, quina pro decem, dena pro vigin i: contra mētē legiſlatoris, magnoque ſenſus detrimento. Lege in dictione deci. Eſt alia ſignificatio huiuſmodi nominum iūguntur nominibus pluraliter declinatis, vt ſi dicas, binas literas tuas accepi intelligo, ꝙ acceperi duas epiſtolas, ſed binas dixi, quia literæ, arum, ꝓ epiſtola caret numero ſingulari. Hinc eſt quòd M. T. reprehendit filium Ciceronem quia ſcripſerat ſe accepiſſe duas literas, cum debuiſſet dicere binas, nam dicendo duas, ſignificabat, quòd duo tantum elementa accepit, puta a, b. Neratius li. 39. tit. de damno infe. l. quod Cornelius. Binarum, inquit, ædium, & in alia lege de ſeruitutibus vrbanorum prędiorum, cui⁹ initium eſt, Binas ædes habeo, alteras tibi lego vtrobiq; ſignificat duas domos. Nam ædes pluralitar declinatum (vt diximus in dictione ædicula) domum priuatam ſignificat. Quòd ſi dixiſſet duas ædes, intelligēdū eſſet quòd habebat duo templa, quando quidem ædes templum ſignificat in vtroque numero, aut quemadmodum Accurſius interpretari conſueuit, in bis tantum, quatuor templa.

Biſextus appellatur dies ille intercalaris, qui in quarto quoque anno interponitur, menſe Februario, die ſexto Calēd. Martias, vnde biſextus dicitur, ꝙ bis numeramus ſexto Calendas Martii. Sed vt alterum ab altero diſtinguatur, in priori dicendum eſt ſexto Calendas Martii die intercalari, in poſteriori ſimpliciter ſexto Calendas Martii. Eſt autem intercalare ferè interponere. Cauſa verò adiiciendi illum diem ea nimirū fuit, vt curſus ſolis cū numero dierum congrueret, quod fieri non poſſet, niſi quarto quoque anno dies vnus adderetur, qui colligitur ex quadrante, hoc eſt ſex horis, quæ ad complendum ſolis curſum poſt 365. dies ſuperſunt; de quo multa apud Macr. in 1. Saturn. Celſus de verb. ſignificat. l. cum biſextus, &c. vbi Accurſius multa delirat.

Byſſicus, a, vm ſiue byſſinus a, vm, eſt res byſſi materia conſtans.

ſtans. Eſt aũt byſſus genus lini candidiſſimi circa Elidẽ Achaiæ naſcens,neque vſquã ferè alibi, quemadmodum Carbaſus in Hiſpania iuxta Tarraconem de utroque Pli. eſt autor li. 19.Nat.hiſtoriæ. Byſſi meminerunt ſacræ literę in vtroq; teſtamento.Martianus lib.39.tit. de publicanis.l.fi. Xylocinnamomum. opus byſſinum,vbi pro byſſico mendoſè buſſicum legit.

Bombycinus, a, vm, qđ eſt à bombyce,Eſt autem Bõbyx vermiculus,ex cuius capillamento depectitur,qđ vulgo dicitur,ſirgo ſiue ſeda. Nã ſericum longè aliud eſt, quàm quod putat, vulgus incertus loquendi artifex, de quo in verbo Sericũ.Sũt igit̃ veſtes bõbycine,qs ignari harũ rerũ vocãt ſericeas Iuuenalis. Hæ ſunt quę tenui ſudent in Cyclade,quarũ Delicias, & paniculus bombycinus vrit. Vlp.li.33.ti.de au.& ar. le.l. veſtis. Veſtimẽtorum,inquit ſunt omnia lanea,lineaque ſerica vel bombycina.

Bona orũ,inqt Feſtus, dñr ſubſta rerũ,ſic dicta,qđ viris bonis digna ſũt. Sed aliter vulgus accipit bona,aliter ſapientes. Vulgus nãque imperitũ ea tm̃ appellat bona,q̃ ſunt fortunæ ſubiecta,cũ illa infimũ gradũ ĩ genere bonorũ obtineãt,imò verò ſm Stoichos neq; oĩno ſint bona ſimpliciter,cætera verò bona cũ ad ditamẽto,aut bona vtilia,aut bona iucũda,Iuriſconſulti tñ quia cũ vulgo & ad vulgum loquuntur,bona vocat patrimoniũ & cenſum cuiuſque, vt Vlp.tit.de verb.ſig.l.bonorum appell.&c.

Bractearius eſt ille, qui ſecat aurum in tenuiſſimas laminas,q̃ dñr bracteæ: vt apud Virg.lib.6.Aen. Tenui crepitabat bractea vẽto. Inde bractearius dictus.Iul. Firmicus lib.3.matheſeos.Venus, inquit aurifices, inauratores, bractearios,& argentarios facit.Iuſt.li.11.Cod.l.1. Artifices,inquit,bracteaṙii. Accu. Pentaburgos interpretatur, ideſt qui faciunt quædam volubilia circa frænos, ſed in qua lingua dicantur huiuſmodi artifices pẽtaburgi, ego fateor me ignorare,quẽmadmodum poſſum perſancte iurare. Accurſium omnino non intellexiſſe.quid bractearii nomine ſignaretur,

Brephotrophium, locus eſt, vbi infantes expoſiti publicè alũtur,nãbrephos interpretainfans& trophe alimentũ,ſic

orphanotrophium dicit̃ vbi aluntur orphani, & ichthiotrophium vbi piſces,periſterotrophium vbi columbæ. Inſt.inCod.tit. de ſac.ſanct. eccl.l.illud.vbi mendoſe bephotrophiũ legitur expũcta ſecunda litera.Item,& iterũ. l.ſancimus, atq; iterum l. vt inter, habetq; accentum in penultima.

Bubulcus eſt cuſtos bouũ, aut qui bob.vtitur.Oui.4.de Põto.Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas. Cato de re ruſtica.Bubulcum vnum habeat,aſinarium vnum Pau.li. 3.dig.de fun.inſt.l.cum dela nionus.De bubulco,inquit,ſi ue de eo qui ibi bobus arat. Inde bubulonicus,a,vm, res ad bubulcum pertinens, ut in cod.titulo l.ſed,& ſtragulas,veſtes,& bubulonicas, q̃ equis inſterni ſolent.

Buccinum,genus conchyliorũ eſt,ex quib.purpureus color inducitur, nã purpuræ annumerantur murices, Buccina quæ à Græcis dicuntur ceryces,& quæ proprio nom inc dicuntur purpuræ.Vlp.li.32. qui eſt de leg.3.l.ſi cui. Purpuræ appellatione omnis generis purpuram cõtineri puto,ſed coccũ non continebitur:buccinum autem & Ianthinum cõtinebitur.Acc.colonis genus dicit.

Bupreſtis,vt ſcribit Pli. beſtiola eſt rara in Italia, ſimillima ſcarabeo longi pedi.Idem li. 12.Pollet,inquit, contra catharides bupreſtim,& Pityo campas.Apud Marc.48.digeſtorum l.eiuſdem.vbi pro bupreſti,& pityocampis mẽdoſe legitur buboſtris, & pituocarpas.Si qdẽ dr̃ bupreſtiqua ſi bonis præſter.i.ſerpẽs, nã ſubit nares bouũ, atque it a enecat illos.

Burdo, partus eſt ex equo, & aſina,ſicut ediuerſo mul⁹ ex aſino,& equa.Hiſpani burdeganos appellãt.In 4.Reg. li.c.5.Hier.interpræte. Obſecro,Inquĩt,concede mihi ſeruo tuo,vt tollam onus duorum burdorum de terra.hos Græci ginnos vocant.Theo. Gazes ex Ariſ. in li.de animal.Inos interpretatur.Vlp. li.32.di.qui eſt de leg.3. l. itẽ legato. Vel lectica,vel burdones.

C

CAballus ab equo eo diſtat, q̀ caballus ferà nũquã ſine deriſione dicitur,atq;ideò Satyrici poetæ,q cũ riſũ excutiant

tiant nemini parcunt, caballo potius quàm equo vtũtur Lucili.apud Nonium Marcellum.Succuſſatori tetri tardiq; caballi.Et Horat.Satureiano circũuectare caballo. Equus verò nõ dicitur niſi de apto,& qualem Virg. 3. Georgic.deſcribit,dicẽs. Cui ardua, cer uix, Argutunque caput breuis aluus,obeſaque terga,Luxuriatq; thoris animoſum pectus, &c.Pomponius lib.33.tit.de fundi.inſtr, l.ſi ita.Caballos,inquit, qui in priſtinis eſſent.Nam priſtinis non delegãrur niſi mali, & de q̃b.Iuuenalis dixit. Dominos ptiis mutare iubẽtur. Exiguis, tritoq; trahunt epithedia collo.Segnipedes digniq; mola verſate nepotis. Hos Hiſpani rocines illos cauallos appellant.

Cacabolla grãdior eſt ,ſiue illa ſit ex argilla,ſiue ex ſtanno, ſiue ex argento,vel alia quacunque metallica materia. Col.li.13.de re ruſt. in cacabo figlino nouo coquitur, vel ſtãneo muſti arbuſtiui aminęi,vrna.Ecclef.13.Quid cõicabit cacab.ad ollã qñ n. ſe colliſerint,cõſtringentur, quaſi cacabus ſit ex metalli tm̃ materia, & olla ex creta dũtaxat figlina.Põp.li.33.tit. de auro & arg.leg.l.& ſi.Certè,inquit,ſi cacabos argẽteos habebat,vel miliarium argẽteum,id eſt, vas ad coquendum milium.

Caducum,ex lege Papia,legatũ erat relictum ſub cõditione, qua deficiẽte, vel viuo, vel mortuo teſtatore cadebat ; & redibat, vel ad teſtatorem viuum, vel ad ſubſtitutũ eo mortuo.Vñ ti.eſt in Cod.Iuſti.de toll.cad.Iuuen.Legatũ omne capis,nec nõ,& dulce caducum.Commoda præterea iunguntur multa caducis.

Cæduus,a,vm,à cædendo,i.ſcindẽdo dr̃.vñ ſylua cædua dicta.qđ illius arbores licitũ ẽ ſcindere,ſiue lignorũ,ſiue materiæ cã. Nã ſyl nũquam dr̃ niſi de atborib.Plin. Cęcilius in epiſtolis.Cæduæ,inquit, ſylue,cũ mõte ipſo deſcẽdũt. Cato de re ruſti.Sylua, inqt, cędua,&c.Papin.24.dig.ti.ſolu.mat.l.diuortio.Si arbores inqt,cędue fuerũt,vel germinales.Item de ver. ſign.l.ſylua cædua.

Cęmẽtũ dr̃ à cędẽdo,nec ẽ qđ vulgus putat, ędificii fundamentũ,ſed sũt lapides, vt ait Nonius,quib,ædificia cõſurgunt,citatque Sisẽnã i 4.hiſtoriarum.Formidine,inquit

oppſſis qđ humilē cæmentis inſtructum oppidi murū ſciebat.Vit.li.1. Saxa quadrata. ſiue ſilex,ſiue cæmētum ſiue coctus later.Vlp.lib.41.ti.de riuis.l. Seruius. Si riuum cęmenticium uelit facere, audiēdū eſſe, hic pro lapidib. quadratis poſuit.

Caius Iuriſc.fuit,pace aliorū dixerim,peritiſſimus oīum.Eius cōſulta cōſultiſſima citantē q̃ ſępiſſimè in libris Pādectarū,ſed in illis Florētinis ſemp per C.Caius.in recētiorib.verò per G,Gaius.Cauſa uerò erroris ab eo eſt orta, quod Seruius grammaticus ſcribit in 1.Georg. Virg lib. tria eſſe nemina,quæ ſcribuntur per c, ꝓferri debēt ꝑ g. Cneius Caius. Amurca.de Amurca ſuperius dictum eſt in ſuo loco:de Caio per c,debere ſcribi, Quintil.eſt autor lib.j.orator.inſti.

Calata,comitia dicebātur,autore Gel. quæ pro collegio Pōtificium haberi ſolebant,aut regis, aut Flaminū inaugurādorū cauſa.Ea autem in duo genera diuidebatur, curiata uidelicet, & cēturiata de quib.Diony.Halic. & Liu.in 1.ab V.C. ſcripſerunt,Comitia uerò calata dicebantur ex eo,ꝙ populus uocatus in unum locū ad ferenda ſuffragia conueniebat.Cato.n. eſt uocare. Comitia prete rea à coeundo,hoc eſt,cōueniendo dicta ſunt.Iuſt lib.2. Inſtr. tit.de teſt. ordinādis. Teſtamētorū,inquit,duo genera in uſu fuerūt quorum altero ī pace& otio utebanẽ quod calatis comitijs appellabant. i. ad cuius ſolēnitatē requirebaẽ populi uocati cōſenſus.de reliquo lege ibidē.

Calcaria eſt fornax, vbi calx ex coctis lapidib. cōficitur.Vnde Plin. in hiſto. natu. ſcribit,oliuas cinere ex calcarijs lætari. Imperator in tit. de pœn.l.aut dānum.ꝑ fodina poſuit lapidū, ex quib. ignit reſolutis calx ipſa conficiẽ, nam de dānatis ad metallū loquitur, ſunt autē lapides ī genere metalli.Nam quod Accurſius dicit calcariā eſse opus calcādi terram,ēt pueri,qui nō dū ætate leuantur, intelligunt eſſe perinane.

Calculator propriè dicitur,qui per lapillos ruſticorum more computat, nam calculus eſt lapillus. vnde calculare, per lapillorū ſigna computare.Martial. Nec calculator ī quit,aut notārius uelox.eoſdē appellam⁹,& calculatios Modeſt. li.37. dig. de excuſ. l.ſpa-

l.ſpadonū. Neq; calcularios inquit, quos vulgò ratiocinarios dicimus.

Calendariū liber erat rationū, quorūcūq; ſed earum tantum, quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorū nomina ſcribebantur: dictū calendarium, quia primo cuiusq; menſis die, hoc eſt Calēdis, pecuniæ dabantur fœnori, & exigebantur cum uſura. Ouid. Si puteal Ianū que times celeresq; calēdas. celeres dixit, quia debitorib. cito redire uidetur terminus debiti ſoluendi. Horat. Qui niſi cum miſero triſtes uenere Calendæ. triſtes aūt ab effectu uocauit quæ debitorem faciūt triſtem. Idem quoq; in Epodo de Alphio fœneratore. Omnem redegit Idib. pecuniā, quærit Calendis ponere, ſcilicet ad uſuram Seneca lib. 1. de beneficijs, Nemo beneficia in Calendario ſcribit, id eſt, in libro fœneraticiarum rationum, ut inde ſortem cum uſura recipiat. Idem in quinto eiuſdem. Quid fęnus & calendarium, & vſura, niſi humanę cupiditatis extra naturam quæſita nomina? Atque adhuc in epiſtolis: Forū conterit, calendarium uerſat, fit ex dño procurator. Scæuola lib. 33. dig. tit. de fundo inſtru. l. nepoti. Legauerat, inquit, prędia ut ſtructa ſunt cū uino, grano, calēdario. Item Aphricanus, de legatis tertio. l. q filium, Certa prædia nepoti per fideicōmiſſum dederat, excepto calendario. Atq; ibidem l. nomen. Nomina, inquit, ex calēdario, q elegerit. Accur. noīa debitorum calendarium interpretatur, uerè quidem, nō ſufficiēter, neq; .n. quodcūq; debitū uenit appellatione calendarij, ſed tm̄ quod ex fœneratione conflatur.

Caligatus miles dicebatur, qui erat manipularis. Manipulus aūt exercitus, Varro de ling. Latina appellat minimas manus, quæ vnū ſequūtur ſignum, ex manipulis aūt cohors componitur. Caligatus autē dicitur à caliga, hoc eſt, tibiali ſiue ocrea, quod erat crurū armatura, de qua Trāquil. in uita Caij Cæſaris, Caligula, inqt, cognominatus eſt, quia manipulari habitu eſt inter milites educatus. De milite igitur caligato, hoc eſt, manipulari ſiue infimę cōdōnis, dixit Iuuenalis, Cū duo crura hēas oſtēdere tot caligatos Quintilianus

tilianus in declamationibus
Parere caligatum tribuno
lex iubet. & paulò poſt. Cō-
mendent ibi ordinē caligati
militis. Vlp. in tit. de iis, qui
notātur infamia. Ait, īquit,
Prætor, q ab exercitu dimiſ
ſus erit, dimiſſum accipere
debemus militē caligatum,
uel ſi quis alius uſq; ad centu
rionem uel præfectum cohor
tis, uel alæ ſiue lagionis. Itē
de cuſto. & exhi. reorum. l.
de militib. & de re militari. l.
omne delictum.

Camelaſia, ſiue camelaria, eſt
curatio camelorum qui
publicè, & ad uſus publicos
alebantur. & Camelarij ipſo
rum camelorum curatores,
quorum duo ſunt genera, al
terū bactrianum, qđ unum
tantum habet tuber, alterum
arabicum, quod duo tubera
in dorſo habet. eoſdem &
dromedarios ob uelocitatē
curſus uocant. Arcadius lib.
50. ti. de muneribus. l. mune
rum, Camelaſia, inquit, perſo
nale munus eſt. Et ibid. de ca
melario.

Cānabis herba eſt & materia
netilis, ex qua nō modo tex
ūtur, ſed etiā funes torquē
tur. Vñ Perſ. Tibi torto cāna
be fulto Cœna ſit in tran-
ſtro. Vlp. li. 14. de exercitoria
actio nt. l. j. præpoſitus, in
quit, eſt legumini & cānabi.

Cācelli ſunt ligna īter ſe modi
cis interuallis in tranſuersū
cōnexa, quibus tribunalia, ſce
næ, & feneſtræ muniri cōſue
uerunt: Cic. in ver. Circunda
ti cācellis uidentur in ſua ꝓ
uincia: Idē j. de orat. Forēſib.
cācellis circūſcriptā ſentētiā.
vtrūq; ꝑ trāslationē, Sed ꝓ-
priè Sidon. lib. 1. de turba ſa-
tellitū Theodorici regis. Ex-
cluſa, in quit, uelis, incluſa cā
cellis. Cāticorum c. 2. Hierō.
interpte. Reſpiciēs, inqt, per
feneſtras, ꝓſpiciens ꝑ cācel
los. i. ꝑ foramina cācellorū.
Huiuſmodi quoq; feneſtræ
Clatratæ dñr. Aphricanus
li. 30. qui eſt de leg. 1. l. cæte-
ra. Si cancelli, inquit ſunt,
uel uela. Item tit. de fundo ī,
l. quæſitum. Cācellos quoq;
inſtrumēto contineri puto,
& alijs in locis.

Cancello, cellas, uerbum vide
tur eſſe ductum à cancelli, in
quib. ut trāſuerſaria nectūtur
ligna, ita cūſcripta ex pūgen-
da ſunt, tranſuerſo calamo li
neæ indicuntur qđ propriè
illinire, ſiue allinire eſt. vnde
litura. Horat. in arte poet. In
comptis allinet arte Trāſ-
uerſo calamo ſignum. ac ſi di
cat, cācellabit Vlp. lib. 28. ti.
de

de ijs,quæ in teſtamento delentur. l. can cellauerat quis teſtm̃ uel induxerat. & ibi. dem l. proxima. Si omnen ſcripturam cãcellaſſe. Item lib. 12.ti.de prob.l.ſi chirog. cancellatum fuerit.

Cantharis,cantharidis, ſcarabei quædã ſpecies oblongioris eſt, maculas rubras trãſuerſarias habens,Hiſpanè in Bætica mea cubiculus uocãt,alijs in locis Abade ios:in quo falluntur tempeſtatis noſtrę medicipro cãtharidib.ut entes q̃buſdam uermiculis ad muſcarũ ſimilitudinẽ. Plinius libro 18.Eſt,inquit, cãtharis dictus ſcarabeus paruus. Gal.præterea de medi.ſimplici,Cantharidum, inquit ſiue ſcarabeorũ.Nã cãthariis eſt ſcarabeus,cãtharis vero ſcarabei habẽs effigiẽ,Marc.li.48. tit.ad l. Corn.de ſicar.& vẽ. l.eiuſdẽ.Et ꝙ quis,inquit, luſtramenti cauſa dederit cantharidas.

Cantharus uas erat,quo vtebuntur in ſacris Liberi patris,habẽt anſas,atque vt ait Acrõ, patulum erat.Virg.in Buc. Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.Plin.lib. 33. Cantharis potaſſe exemplo Liberi patris traditur. Eſt præterea cantharus illud aq̃ conceptaculum, vnde ſalientes erumpunt,q̃emadmodũ apud Aphricanũ l i.30.dig.titu.de legatis j.l.cætera. Canthari,inquit,per quos aquæ ſaliunt.

Capitale odium,capitale ſupplĩcium,capitalis morbus,quod caput alterius,id eſt, vitam petit.Capitalis homo, & capitale crimen,propter,quod caput cõmittẽtis peti debeat ad pœnam. Feſtus Pompeius Capitalis, inquit, locus eſt,vbi ſi quid violatum eſt, capite violatoris expiatur,Cice.de ſenectute. Nullam capitadiorem peſtem, quã voluptatẽ corporis hominib. à natura date.Paul.li.48.de publicis iudiciis.l.publicorũ.Capitalia,inquit,iudicia sũt, ex quib.pęna,mors,aut exilium eſt,hoc eſt aquæ & ignis interdictio per has.n.pęnas eximitur caput de ciuitate.

Capitium eſt capitis tegmen, vt inq̃t Nonius,citatq; Varonem in 4.lib.de vita patrũ.in li.tñ de orig ne ling.Lat. ab eo capitium dici putat,quod capit pectus,id eſt, vt aliqui putant, indutum comprehẽdit Iob.cap.30. Quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt, vbi interpres capitium pro collario videtur accipere.Vlpia.

lib.34.de auro, & argento legato.l.veſtis.Muliebria, inquit,ſũt,veluti ſtolę,pallia,tunicæ,capitia,zonæ.

Capitulum à Plin.lib.3. naturalis hiſ.eſt oppidum Italię,vnde: poſſeſſiuũ gentile, ponitur, capitulenſis Paul.li.50. dig.tit.de cẽſib.l.fin .Similes ſunt Capitulenſes.

Capſarii dicuntur qui filiis nobiliorũ ciuiũ ad ſcholas euntibus,libros deferunt in capſula.Iuuennalis de ſeruo capſario.Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ. Suetonin Nerone.Conſtat quoſdam cũ pædagogis,& capſariis vno prandio pariter necatos.Vlp.lib.40.tit.de manu.vin. l.ſi collactaneus, vbi exprimitur capſarii officiũ id eſt, qui portat libros. Itẽ de iure immunitatis l.quibuſdam.

Careum genus eſt aromatis myropolis cognitum, nobis vero incognitum, quippe quod peregrinum ſit.Plin.libro 16.Peregrinum inquit, eſt careum gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale. Gale. ad Paternianum. capit. de careo. Vtitur eo quoque Apitius de re coquinar a. Paulus libro 33. dig. titulo de penu.legata, l. non omne. Sed quod quidam negauerunt piper liguſticum careum,& laſer, eiuſmodi in penu non eſſe, improbatum eſt.

Carrum ſiue carrus,& carruca, plauſtra ſunt oneraria, hoc eſt comparata ad ferendum tantum onera.Cæſar in primo comment.Iumentorum inquit,& carrorum quã ma ximum numerum coemere. Ita commentario quoque Hiſpanienſi. Per viarum anguſtias carra complura. Martialis.O iucunda Couine ſolutodo Carruca magis eſſedoq; gratum. onſultus li.39 tit. de donationib. l. ſi id. Vel grex,ait,vel carrum. vel carruca.Item Scęu.titulo de au. & argento lega. l. vxori. An carruca dormitoria debeatur.

Carthaginienſes noſt.n, literã per i, non Carthaginenſes i, litera diſpuncta, vt nunc vulgus loquitur.debere ſcribi & proferri ad ſtipulantur Florentinorum Pandectæ, in quibus quoties Carthaginenſium fit mentio,ſic ſcribi adnotavit Lodouicus Bonogninus,data ſibi copia libros illos ſæpe legẽdi.Sed. & Priſcianus lib. 4 de octo

parti

partibus orationis: Si nomina, inquit, ſunt tertiæ declinationis, abiiciunt s, extremã genitiui, & aſſumunt enſis, vt piſtor piſtoris, piſtorienſis: Carthago carthaginis carthaginienſis: hoc eſt ſex ſyllabarum. Atque ita in omnibus codicibus vetuſtis propè ſemper legitur. Oſtendit hunc locum primus omniũ Laurentius Abſtemius, atque ab omnibus viris doctis eius inuentio eſt admiſſa.

Caſſiopa ciuitas, & promontorium eſt Epiri, Strabone, Ptolemæo, Plinio, atque aliis autoribus. Vlpian. 12. libro digeſt. titulo, de exercitoria actione, lege prima. Sunt, inquit, naues quæ à Brundúſio, vel à Caſſiopa, vel à Durachio vectores traiiciunt.

Caſtellum eſt aquæ conceptaculum, vnde ex aquæductu publicitus diſtribuenda eſt per vrbem aqua. Feſtus ab antiquis ait, caſtellum diuidiculum fuiſſe appellatum, ex eo dictum, quòd inde aquæ diuiderentur. Apud Plinium, Vitruuium, & Frontinum, de aquæductibus, ſæpe caſtellum in ea ſignificatione legimus. Aphricanus de leg. 1. l. cætera. Si cancelli, inquit, ſint, vel vela, legari poterunt non fiſtulæ vel caſtella. Item li. 43. de aqua quotidiana, l. prima, quid ſit. Vlpianus ſatis clarè interpretatur: Ex caſtello, inquit, ideſt ex eo receptaculo, quod aquam publicam ſuſcipit. Caſtellanos Frontinus quoque illos appellat, qui caſtellorum curam gerunt.

Catadromus interpretatur decurſus, nam catadromeo eſt decurro, decurſio autem per catadromum non ſine periculo erat, quod, & Iuriſconſultus ſignificat, libro 19. digeſtorum, de actionibus emptio. l. ſi ſeruus tuus. Eum, inquit, fuiſſe ſeruum, qui per catadromum deſcendere, vt in cloacẽ demitti ſolitus eſſet. Suetonium in Nerone: Notiſſimus eques Roman. elephanto ſuperſedens per catadromum decurrit. Quod autem ludicri genus catadromus eſſet, nemo dicit, quod ego ſciam, neq; auſim diuinare.

Cauma, atis, calor ſiue incẽdiũ interpretatur, cauo enim eſt calefacio ſiue, incendo. Vlp. de leg. 1. l. cũ res. Si fundus, inquit, cumate perierit. Atque alibi: prædia, inquit, quæ caumate perierũt. Atque ad

huc

huc alibi:Si caumate alio vel caſu pars fundi perierit, qui bus in locis caſma pro caumate legitur.Caſma nanque per ch.aſpiratum aliud ſignificat : hoc eſt cęlibiatum ſiue receſſum . Autores ſunt Ariſtoteles in Meteorol. Pli in 2. nat. hiſtoric. Seneca in prima,nat.quęſtione.Seruius lib.9 Aeneid.

Cauillatio,inquit Nonius Marce.eſt ocioſa calumniatio,& cauill ari,iocari. Valla:Cauillatio, inquit. ſubdola, quædam ratio,quam non conſcii nobis mendacii,vincendi cauſa proferimus.Vlpian.titu.de verborum ſignifi.l.natura cauillationis, &c. Item de reg. iuris.Ea,inquit, eſt natura cauillationis, quàm Gręci ſcoma vocant.

Caupo dicitur propriè qui vinum vendit: caupona verò eſt mulier, quæ vinum quoq; vendit.Eſt etiam caupona locus,in quo vinum venditur, autor eſt Priſc. Apule. libro primo de aſino: De quadam, inquit, amita caupona ilico co præcōtor.Gel.lib.7.Quod ī caupona deliteſceret, quod ad veſperam perportaret : Apud Iuriſ.tit.eſt lib.47.dig. furti aduerſas nautas, caupones, & ſtabularios, vbi ea ꝑpemodum quæ apud Horat. in 1.ſerm. leguntur.

Cauſarii dicuntur, qui cauſam habent ex morbo,vt muneribus,vacent.Liu. libro ſexto, ab vrbe condita. Tertius, inquit,exercitus ex cauſariis,& ſenioribus. Seneca libro ſexto epiſtolarum. In animo noſtro ſunt quaſi cauſariæ partes,quibus adhibenda cu ratio eſt . Spartianus in Had. Omnes cauſarios ſuble uauit.Plinio libro 25. Cauſariis vel latere vel faucibus. Mart. libro 49. titulo, de re milita.l.milites, Cauſaria, inquit miſſio eſt, quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſoluit .. Modeſtinus de excuſationibus.Propter ægritudinem,inquit,cauſariamvocatam,cauſariam remiſſionē acceperint.

Cauſor,aris, eſt cauſam rei geſtæ afferre ſiue excuſationē. Quintilianus : Ne cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur. Virgil.in Bucolicis: Cauſando noſtros in longum ducis amores. Vlpian. libro 40. titul.de fideicom.libro l. generaliter. Neque enim cauſari debere, quo minus illi relictum ſit.

Cauterium, ferramentum eſt chirugicum ad inurendum vulnera.

vulnera. Eſt præterea cauterium inſtrumentum, pictorium, quo vtuntur in pictura, quę dicitur encauſtice, de qua Plinio libr 35. & Martialis: Encauſtus Phaeton tabula tibi pictus in hac eſt. Quid tibi vis Dipyron qui Phaetonta facis? De eadem quoque Ouidio dixit: Tabulasque coloribus vris: Martianus de fundo inſtrumen. l. pictoris. Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ, vbi mendosè per cauteria, cautheriæ legitur.

Cedere diem ſignificat incipere deberi pecuniam. Venire diem, ſignificat eum diem veniſſe, quo pecunia peti poſſit. Ex Vlpian. in titul. qui eſt de verb. oblig. l. cedere diem. Cedere poſſeſſionē vel vſum fructum, vel ius, eſt alteri poſſeſſionem, vel vſum, vel ius tradere. Ambroſius ad Marcellum. Quid ſibi profuturum, quod iura poſſeſſionis cederes. Virg. 11. Aen. Cedat ius proprium Regi. Idem in tit. de leg. 2. l. ſimiliter. Si vſumfructum, inquit, mortis cauſa ceſſero. Et in tit. de acquir. poſſ. ſæpe.

Cellarium dicitur locus à reponendis celandisque eſculentis poculentisque dictus. Apud Colum. de re ruſtica. caput ex quo pacto villica tractare debeat cellaria. Iuriſcon. de leg. 3. Cellarium, inquit, iunctum eidem dietę. Cellarius verò eſt, qui cellæ vinariæ præſertim præponitur Plau. in captiuis. Sume, poſce, prome quiduis te facio cellarium. Vlp. lib. 33. de fund. inſtrumen. l. quæſitum. Cellarium, inquit, ideſt qui ideo præpoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint. Et aliubi ſæpe.

Cenotaphium interpretatur inanæ ſepulchrum, ideſt quod ſine cadauere in memoriam tantum defuncti conſtructū eſt: quale apud Virgil. 3. Aeneid. Hectorem ad tumulum viridi quem ceſpite inanem. Vlpian. libro 11. de religioſis &c. l. vel quæ. Sicenotophiū, inquit, ſit, venire dicendum eſt, & infra l. monumentum. Monumentum, inquit, memoriæ cauſa factum, quod Græcè cenotaphium dicitur. Et tunc ſcribitur per e, ſimplicem. Nam per æ, diphthongum, ſignificat cœnotaphium nouum ſepulchrum, quale fuit illud, in quo Saluator noſter fuit ſepultus, de quo in Euang. Sed per œ, diphthongum, Cœnotaphium ſignificat

ſignificat cõe multorum ſe pulchrum, qđ Græcè polyandrõ quoque dicitur. Taphos nanque ſepulchrum interpretatur. Cenos autem ſine diphthon, vacuus, cœnos per œ.diphthon. ſignificat cõe.

Cenſeo,es,eſt arbitrari, vnde cẽſores dicti, ad quorũ cenſionem, ideſt arbitriũ cenſeret populus, vt ſcribit Varro de lingua Latina. Feſtus quoq; Cenſores, inquit, dicti ſunt quod rem ſuam tanti quiſq; æſtimare ſolitus ſit, quanti il li cenſuerint. Hinc dicũtur Cenſiti, quorum res eſt æſtimata certa quadam ſumma & per eam in claſſem ſuam redacti,q etiam Opitecenſi. ideſt opibus cenſiti dicebantur:& Capitecenſi qui nullo aut paruo ære cenſebantur. Autor eſt Gel.libr. 15. & Valerius vbi de Mario. In codicis Iuſt.libro 11.titul. eſt de agricolis cenſitis,& infrà. In quibus cauſis coloni capite cenſiti dominos accuſare poſſũt Põponius tit.de acq rer. dom.l.ergo Cenſitorũ,inqt, vice fungitur.

Cẽtones ſunt cilicia ex pilis caprarũ, ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorũ colorũ cõſuti.Pau·in Epid.In aliũ quæras cui centones ſarcias. Iuuena. Intrauit calidũ veteri centone lupanar. Cato de re ruſtic. Prius veterem ſagam accipito,vnde fiant centones. De hmõi ruſticis centonib. loquitur conſultus Vlpia.lib.33. dig. de fundo inſtru.Centones,inquit, funes percitæ.Acc.Vgutii autoritate, centones interpretatur, puluinaria ,ideſt opus factũ admodum puluinarium. Quid verò per puluinaria ipſe intelligat,ego non video, cum autore Seruio puluinaria ſint lectuli, qui ſterni tẽpli conſueuerunt. Principũ quoque puluinaria dicuntur vt apud Iuue. Lupanaris tulit ad puluinar odorem. Catullus quoque de nuptiis Pelei: Puluinar vero diuæ geniale vocatur.

Centurio miles dicebatur, qui præerat centum militibus,& cohors illa, cui præerat, appellabatur Centuria. Centurionis ingne, vitis erat, ſiue ſarmentum ex vite. Plinius; Centurionum,inquit, in manu vitis. Iuue.de Mario ſub centurione conſtituto: Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem. Luc. in 6.de Lelio centurione:Latiam longo gerit ordine vitam.Et Sillius libro ſexto.

Leuius ab alto Priuerno vitis Litiæ præſignis honore. Et Martiali; Varre Paretonias Latia modo vite per vrbes. De vite quoque centurionũ meminit Iuriſ. libro 40. dig. titul. de re milita. l. milites agrum. Si vitem tenuit, mili tiam mutat.

Certamen pro ludo, in quo eſt contentio, vbi etiam victori ab agonotheta præmium proponitur. Scæuola tit. de annuis legat. l. liberto. Certamina, inquit, ſub nomine ipſius celebrarentur, id eſt ludi.

Certiorem facere quempiam eleganter dicitur, & non facere certum. Nam quod Virg. in Aen. dixit: Anchiſen facio certum, carminis neceſſitate excuſatur, ꝙ certiorem inver ſu non potuit collocare, qđ ſyllaba breuis eſt inter duas longas, quod heroicum car me reformidat. Vtuntur Iuriſconſ. hoc verbo Certioro, as, qđ apud eos, qui purè lo quũtur in vſu non eſt. Vlpianus libro 27. dign. de eo, qui pro tutore, leg. prima. Sed neceſſarios, inquit, pupilli non certiorauit. Idem quoq; lib. 27. ti. mandati. l. ſi fideiuſſor. Cùm certiorare poſſet, inquit, cum non fecit. Certifico verò, & certificatio nuſquam quod meminerim legi tur, niſi in lib. di. tit. de excu. Honores, inquit, & immunitates certificauit ſcribens. Item de pignoribus, & hypothecis, l. cum tabernam, quæ eſt Scæuola, lib. 20. dig. Non cer tificationem, inquit, ſed ſuppoſitionẽ à me accipere.

Ceruiſa, vel ceruiſia, vel ceruiſium, potio eſt ex bordeo, ſiue tritico, ſiue ex pane concinnata, & eſt ferè quam ſacræliteræ ex Hebræo ſermone interpretantur Siceram, & idem qđ zithum. Sicera vèrò Hiero. ait, eſt omnis potio, q̃ pōt inebriare, præter vinũ. Vlpian. lib. 33. dign. de tri. & vi. leg. l. ſi qs. Nec camũ, inquit, nec ceruiſa conti nebitur. Et paulò ante. Certè zithum quod in quibuſdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane confici tur. Str. libr. 27. in deſcriptio. Aegypti, ſcribit cõe illis po pulis eſſe poculũ, & fieri mo dis variis appellatur autem à Græcis zithum, ab interprete ceruiſum.

Character, eris, interpretatũ figuram, vel ſignũ, vel forma. Ci ce. ad Brut. in orat. In omni re difficilimũ eſt formam, q̃ character Græcè dicitur, ex-

ponere. Sed & ſtyli genus character ab autoribus, dicitur. Vlp. lib. 28. dig. ti. de teſt. l. ad teſtium. Dum tamen, inquit, habuerit characteres, dixit pro figuris literarum.

Charta eſt pagina ſcriptioni apta ex quacunque materia illa ſit, ſiue ex plumbo, ſiue ex cortice, ſiue ex linteis, ſiue ex papyro, ſiue ex corio, quę dicitur membrana. De chartarum generibus Plin. multa 13. Natur. hiſtor. Vlpian. titu. de legat. 3. l. librorum. Librorum, inquit, appellatione omnia volumina continentur, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint, ſiue in quauis materia, neque enim membrana excluditur, à chartæ appellatione cum charta membrana appellatur. Idem quoque ibidem. Si quis, inquit, chartalegauerit puras membranæ, non continebuntur, q. d. niſi addatur, charta membrana, Idem quoque Vlpia. in titu. de bonor. poſſeſſ. ſecundum tab. l. chartæ. l. appellatione, etiam ad nouam chartam refertur.

Chitograhum, eſt pictura ex manu propria, quam autographum etiam appellant. Sue. in Auguſto: Nihil ęque elaborauerat, quàm vt imitarentur chirographum ſuũ: Differt autem chirographũ à ſyngrapha, quòd in chirographo tantum, quæ geſta ſunt ſcribi ſolent, in ſyngrapha etiam contra fidem veritatis pacti o ſcribitur. Idem in eodem: Cuius pacti non dubitauit à quibuſdam iuſiurandum, à quibuſdam ſyngrapham petere. Per ſyngrapham intelligit Suet. chirographum propria eorum, qui paciſcebantur manu ſcriptũ, in quo talis pactio ſcripta erat nec negare poſſent. Paulo libro 42. dig. titul. de priui leg. cred. l. bonis, à chirographum chirographarium formauit, quod ſignificat eum, qui à debitore augraphum debiti habet. Chirographariis, inquit, creditoribus.

Choma, atis, ex Græco interpretatur agger, erit. Eſt autem agger, vt inquit Seruius in illud Virgil. 18. Aen. Atque ipſis prælia miſcent Aggeribus terra illa, quæ facto vallo propius ponitur. Vnde tit. eſt apud Iuriſconſultus de aggeribus. Nihili non rumpendis. Illi igitur aggeres propriè, dicuntur chomata Græcè. Vlpian. lib. 47. dig. titul. de extra ordinariis criminibus. l. ſacularii. Chomata, inquit,

quit,ſunt aggeres, qui ſolent aquam Niloticam continere. Et ibidem ſæpe. Vbi ſemper pro choma per ch, & o longum,coma,atis,p c,exile mēdosè legitur.

Chryſamos.Græcè dicitur, quã vt ait Plin. Hiſpani balucam appellant,de qua ſatis multa ſcripſimus in verbo baluca, dicta à chryſos ſiue chryſion quod eſt aurum. Iuſti. codicis libro 11.titul. de metallariis. Octones,inquit, ſcrupulos in bacula, quæ Græcè chryſamos dicitur. Accur. nō minus in chryſami delirat interpretatione,quàm ſuprà fecerat in bacula: Chryſamos, inquit,Græcè,Latinè,vtilitas vt ſit chryſamos, ideſt in vtilitate publica: cum tantum diſtet chryſamos à chreſmos quod interpretatur vtilitas; quantum Thais ab Hermione. Illud nanque per ipſilon, hoc per eta ſcribitur.

Cidonium malum,idem eſt q̃ cotoneum, & vinum cidonium, quod ex malorum cidoniorum conficitur ſucco. Vlpian.ti.de vi tri.leg.l.ſi qs. Cidonia,inquit,& ſi qua alia ſunt vina, quæ non ex vinea fiant: Ea verò,vt diximus,ſub ceruiſia ſiue zitho contineri videntur.

Cymbium poculi quoddam genus eſt, dictum à ſimilitudine cuiuſdam nauigii. Eſt autem cymbium in forma diminutionis ab eo, quod eſt cymba.Virgil. Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte. Pau.33.dig.de auro,& argento legat.l.pediculis, cymbia,inquit, argentea cruſtis aureis illigata.

Ciliciū propriè dicitur textum ex lana caprina,ad vſum maximè tentorium, ſiue caſtrorum, vt dicit Virgil.libro 3. Georg. Vnde cilicina ſaga fiebant ad pluuias arcendas. Exodi cap.20.Facies,inquit, & ſaga cilina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi.Veg.quoque.libro 4. de re milit.ſaga cilicina prætendi præcipit, ad excludendos impetus ſagittarum Vlpia.libro 33.dig.tit. de fundo inſtructo.l.inſtrumenta. Vela, inqui cilina inſtrumenta eſſe Caſſius ait, quæ ideò parantur, ne ædificia vento labo.

Cingere arborem eſt illam deglabrare, ſiue delibrare, hoc eſt decorticare, ſiue corticē detrahere, encernardar Hiſpani dicunt, quo facto arbores inareſcunt. Paul.libro 47. digni.titul. arborum furtum Cæſarum.leg.cedere. Cingere,

re,inquit,arborem, eſt illam deglabrare. Item infra l.furtim.& Alph.lib.19. dig.tit.locati,& cond.leg.in lege locationis. Ne ve quem cingere, cędere,vrere ſinito.

Circeienſis.e,nomen poſſeſſiuũ gentile ab eo,ꝙ eſt Circeii, orũ, oppido Italiæ in Latio veteri, atq; promontorium eiuſdem nominis, quondam inſula, vt inquit Plin. autoritate Homeri, vaſto mari circundata. Hic Circe venefica illa decantatiſſima regnaſſe dr̃, quo tempore Vlyſſes orbem pererrabat. Hinc Plinio de oſtreis: Candidiora,inqt circeienſib. Liuius;Circeienſiũ ꝗdam cogniti,& coloniã Velitris.Pau.lib.22. di. ti.de iu. & fa.ign.l.regula eſt.Ad op' inquit, aqueductus reip. Circeienſium.

Circenſes ludi appellantur, qui in vtero magno Romæ fiebant,atque inde dicti ea forma,qua ab Hiſpali Hiſpalenſis.Ex quo Seruii Grammatici,& quorundam aliorum error conuincitur, qui putant circenſes ludos eſſe dictos, quod vbi ſuo tempore metę fuerunt,olim gladii ponebantur,quos circuibant, vnde ludi circenſes,quaſi circum enſes.Virg.lib.8. Aen. Magnis Circenſib. actis. Et Iuue. Si potes auelli Circenſibus, optima Soiæ. Herm. libro 50. dig.tit.de munerib. l. prima. Equorum,inquit,circenſium ſpectacula Ex Pau.lib.30. dign. qui eſt de leg.1.l. ciuitatibus.Ludos,inquit,ſcenicos, vel ludos circenſes.

Circitores dicũtur, qui vigilias nocte circumeunt. Hiſpani rondas vocant.Vege. libr.5. de re milita. Tribuni, inquit eligunt,qui vigilias circũeũt, vt renuntient,ſi qua remerſerit culpa, quos circitores appellant nunc militiæ factus eſt gradus. Oui. in Priapeia. Quid mecum tibi circitor moleſte? Ad me quid prohibes venire furem? Vlpian. libro 14.dign. titulo;de inſtitoria actione l. quicunq; circitores vocat, ꝗ circũferũtur merces per vicos, & vrbes vendendi cauſa.

Circulatores circũforani dicũtur,qui publicè offucias quaſdam,& pręſtigias faciunt,vt videantur deuorare gladios, & irritare ſerpentes, & talia quædam facere. Apuleius in primo de aſino:Circulatorem aſpexi equeſtrem ſpatham prę acutã mucrone infeſto deuoraſſe, ac mox eundem inuitamento exiguæ ſti

pis

pis venatoria lanceam quã parte minatur exitiũ, in ima viſcera condidiſſe. Pau. libr. 42. dig. tit. de extraordinariis criminib. l. in circulatores, q ſerpentes circunferunt, & ꝓponunt, ſi cui ob eorum me rum damnum datum eſt.

Circunſcribere eſt fraudibus cauillationibusque in iudicio vti, vt cauſam obtineas, vincasque aduerſarium. Ambroſius in Luc. cap. quarto. Vtitur diabolus teſtimoniis ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt circunſcribat, & fallat. Idem ad Conſtantinũ: Nec quiſquam aut viduam ſpernat, aut circunſcribat pupillum &c. ibidem: Quid circunſcribitur fratri? fraudatur mercenarius? Inde circũſcriptio. Idem Ambroſius ad Irenęum: Omnia plena fraudis, plena circunſcriptionis. Et circunſcriptor, oris. Iuuen. Pupillum in iura vocantem Circunſcriptorem, Iuli. libro. 44. tit. de exceptionib. l. exceptiones. Quæ minori, inquit, vigintiquinque anni circunſcriptio.

Circumuenire in eadem propè ſignificatione accipitur, qua circunſcribo, vnde illi propriè dicuntur circunuenti. aliquos graſſatores quaſi ex inſidiis adoriuntur. Cæſar in commentario Hiſpanienſi: Cùm vndique ſe circumue niri animaduertiſſet. Ambro. in illud euang. Reddite quæ ſunt Dei Deo. Nec intereſt apud Deũ vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet, ti. de doli mali, l. apud Celſum.

Ciſterna pluuialis aquæ conceptaculum eſt: dicta, vt inqt Feſtus, quòd ineſt in terra. Mart. Sit ciſterna mihi quàm vinea malo Rauenæ. Vlpia. lib. 43. dig. de fonte deducendo. l. prima. Ciſterna, inquit, non habet perpetuam cauſam, nec viuam aquam. Sed ſi vinum condatur in conceptaculo ciſternæ ſimili, ciſterna quoque per tranſlationem poteſt appellari. Vlpianus lib. 47. de furtis, l. vulgaris. Et quidem, inquit, ſi ciſterna vini ſit.

Citræ menſæ, i. ex citri materia celebrantur apud autores, & & fuerunt in tanto præcio, vt cùm aliquandò viri obiiceſent fęminis nimios ſumptus, quos in coemendis margaritis faciebant, & vos, inquiunt, menſis citreis vtimini Sꝫ cũ apud oẽs conſtet, citrũ arborẽ, & malá citre ẽẽ, ꝙ poſt cępta ſunt cognomina

ti mala rancia, quorum materia neq; firma neque odorata, neque quicquàm hñs qđ laudabile ſit, ſuſpicor ali quid erroris ſubeſſe circa has arbores iam inde ex antiquitate cōtractum, ut citrum videlicet pro cedro accipiatur, hoc eſt, alerze, cũ præſertim arbor illa ſylueſtris ſit copioſeque proueniat in mõte Atlante. Vnde Martialis de mẽſa citrea dixi: Accipe felices Atlantia munera ſyluas: Idẽ aliubi: Cum poſſint Libycas ſuſtinuiſſe trabes. Paulus lib. 19. digeſtorũ, de actione emptione, & vend. l. ſi ſterilis. Veluti ſi menſas quaſi citreas emat, quæ non ſint.

Clandeſtinus, na, num, à clam particula deriuatur, notamq; habet ſignificationem, neque ob aliam cauſam hoc in loco poſuimus, niſi q̃ vulgò ac centu barbaro ab omnibus profertur, hoc eſt accentu in antepenultima, cum penultimam habeat longam, & iuxta regulas latinæ linguæ in eadem accẽtus debeat collocari. Quòd vero penultima longa ſit probatur carmine Manili in primo Aſtronomicon dicentis: Et clandeſtinis ſurgentia fraudibus arma. Silius quoque Itali. in lib. Pun. Ceu clandeſtino traheretur fœdere bellum.

Clauus in veſte erat verruca ex auro, vel ex cocco, aut aliis colorib. veſti intertexta, ad ipſius veſtis ſplendorem adhibita. Quintil. libro 8. Vt affert, inquit, lumen clauus purpuræ ſolo inſertus. Hinc, & laticlauii, & anguſticlauii dicebãtur ab antiquioribus, qui poterant huiuſmodi gñe veſtium vti. Varro de lingua Lat. Si quis, inq̃t, tunicam ita conſuat, vt altera plagula ſit anguſtis clauis altera latis, vtraque pars carebit analogia. Sueton. in Aug. vſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis, clauo neque lato, neque anguſto. Vlp. lib. 34. de auro & arg. leg. l. cùm aurũ. Claui aurei, & purpuræ pars ſunt veſtimentorum.

Clauus, morb. eſt in ſimilitudinem tuberculi coloris albi: fit in plantis digitiſque pedũ maximè. Celſus libro. 5. de clauo eiuſq; curatione multa ponit: Clauus, inquit, non nunquam etiam alibi, ſed in pedibus, maximè naſcitur, ſed præcipuè ex contuſo: à Græcis helos dicitur, vt apud Gal. lib. 10. & 11. de medicin. ſimplici. Hoc morbo periit Sill. Ital. vt autor eſt Plinius.

Cæci-

Cæcilius in epiſt. Vlpi.li.21. tit:de ędil.edic.l.qui clauum. Qui clauum,inqt,habet,mor borſus eſt.

Cliuoſa dicuntur loca in ſublimè clementer ſurgentia, nã cliuus eſt montis latus. Vnde decliuis ex monte deſcendẽs, accliuis ad montem aſcendens.Virgil. 1. Geóg. Cliuoſi tramitis vndam Elicit. Et Iuuena. Cliuoſæ veheris dũ per monumenta Lat. Vlpia. lib.43. tit. ne quid in loco, l. prætor.Via cum plana fuerit ſi cliuoſo fiat.

Cloaca alueus eſt per mediam vrbem,in quem latrinarum ſordes confluunt. Itaque latrinæ ſunt quemadmodũ Hiſpani dicunt, priuatæ : dictæ ab eo,quòd lateant,Cic.autore. Cloacæ verò ſunt publicę,quod eleganter Col. vno verſu expreſſit, dicens: Immundis quæcunque vomit latrina cloacis,ideſt quod ex foris priuatis ſordes cõfluũt cloacas publicas,&inde emittuntur extra vrbẽ. Vnde Iuuen.de Tiberino piſce dixit: Pinguis torrente cloaca. Vlpia.li.43 de cloacis.l.1.Cloaca eſt,inquit,locus cõcauus, per quem colluuies quędam fluat. Inde cloacarius ꝗ cloacæ curam habet. Vlp.lib.7. de vſufr. & quemadmodum quis vtatur.l. ſi pandentes.Si quid,inquit, cloacarii nomi- debeatur.

Coalluere eſt per alluuiorem aliquid augere. Pomponius lib.41.ti.de acqui.l.ergo. Paulatim aliquid coalluendo locum eminẽtem ſuprà alueũ fecit,& eum alluendo auxit.

Coccum, eſt granum, quod in quiſquilia inuenit frutice,grana Hiſpani appellant,unde purpura adulteratur.Plin.lib. 9. Coccum Gallatiæ rubẽs granum,aut circa emeritam Hiſpaniæ in laude eſt. Idem libro 16. Quercus dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc, primoque ceuſcapus fruticis paruę acquifolię ilicis cuſculium vocant: penſionem alteram tributi pauperibus.Hiſpaniæ donat. Vlpian.lib.32. dign. qui eſt de legatis tertius.l.ſi cui. Purpura,inquit,& coccum, quia nihil natiui coloris ſunt, contineri arbitror. Quod Accurſius exponẽs neſcio quas nugas affert: Coccum, inquit, bis tinctum in conſtructiones tabernaculi erat quidam pannus, ſericeus duorum colorum, & videtur extra virides, & intra ruber.

Cęliaci dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis alui ni dicũtur. Nam cęlia Græcè Latinè interpretatur aluus. Conſiſtit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Gręcis piluros dicitur, ex Cornelia Celſo lib. 4. Iuriſconſultus in ti. de ædil. edictio.

Cęmiterium interpretatur dormitorium, dictum à cœmome, quod eſt dormio non ciimiterium quemadmodũ vulgus nunc loquitur. Condito ria verò ſiue ſepulchreta mortuorũ in noſtra religione dicuntur cęmiteria, i. dormitoria, qm̃ pp ſpem reſurrectionis, mortuos conſueuit dormientes appellare, & eoſdem dormire in domino.

Cęnaculum, inquit Valla, & formam diminutiui habet, diminutiuũ non eſt, neque eſt locus in quo cęnatur tm̃ ſed ſuperior domus contignatio, Feſtus: Cęnacula dicuntur, ad quę ſcalis aſcenditur. Liuius lib. 39. ab V.C. Cęnaculum ſuper ædes datum eſt ſcalis ferentibus. Paulus libr. 43. dig. titul. vti poſſidetis. l. ſi duo. Sed ſi ſupra ædes quas poſſideo, cęnaculum ſit & ibidem ſæpius. Item in ti. de his qui eiec. vt effud. ſæpiſſimè.

Cœtus, conuentus eſt ſiue congregatio, à coeundo dictus. Virgil. primo Aen. Et cœtu cinxere polum. Vnde in decre. diſt. decimaquinta. Qui cętum fecerit, vt inquit Seneca in declamationibus capitale eſt, id eſt. dignus morte.

Collegium, vt ſcribit Neratius Priſcus tit. de verbo ſig. l. Neratius, à tribus fieri poteſt, cũ plures videntur in collegio contineri. Sed cùm duo tantùm ſint cõſules, atque alter alterum collegam appellat, nonne dicemus, collegium conſulum? qñquidem collega, & collegium coniugata ſunt. Numa Pompilius inſtituit collegium tibicinum, aurificũ, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum, & figulorum. Erit itaque collegiũ illorũ, qui ſunt eiuſdem ordinis, & profeſſionis: vt Papin. lib. 27. titulo de excuſationibus. l. qui in collegio piſtorum ſunt, à tutela excuſantur. Item libr. 7 dign. de collegiis illicitis, ſæpè.

Colludere, in fraudem tertii eſt conuenire. Vnde eſt colluſio dictum, ꝙ ſimul ludant, id eſt illudant tertium: quod in libris dig. ſæpè legitur. Eſt præterea titulus de colluſione detegenda.

Colum niuariũ, inſtrũ erat ad percolandum aquam,ſiue vinum ex niuibus eratq́ue collũ illud aut ex viminibus, vt apud Virg.in 2. Georgio. Tu ſpiſſo vimine quallos Colaque prælorum fumoſis diripe tectis, aut ex ſacco cilicino ſine lineo, vt Mart. in diſticho cuius iudex eſt, Saccus niuarius: Attenuare niues norunt,& linea noſtra. Frigidior colo nõ ſalit vnda tuo. Aut erat ex argento, vt Põp. de aur.& arg.leg.l. in argento. In argento, inquit, potorio, vbi vtrum id duntaxat ſit in quo bibi poſſit, an etiam id quod ad præparationem bibendi, comparatum eſt, vt luti colũ niuarium, & vrceoli, pro quo mendoſè legitur colũnarium, nihil, verbum: Ex Mart. poeta, in diſticho cuius titulus eſt. Colum niuariũ: Setinos moneo noſtra niue frãge triẽtes. Sđ de hoc ĩn obſeruationibus noſtris plura.

Comes cũ ſit nomen ad aliquid dictũ; referaturq́ue ad ducem, quod vtrunque nomen eſt honoris: aliquando tamẽ dicitur abſolutè, vt apud Horat. in 1 Serm. Hoſpitio modico rhetor comes Heliodorus. Comitatus verò dignitas multiplex fuit, puta comes conſiſtorii, comes largitionum, comes ſacri palatii, comes rerum priuatarum, comes prouinciæ, comes orientis, comes ſcholarum, de quibus, cùm aliis in locis, tum in Codice Iuſti. multa leges.

Comitia dicebantur apud Romanos conuentus populi: dicta à coeundo, hoc eſt conueniendo in vnum locum ad ſuffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt aut commitia calata, quę rurſus in centuria, & curia diuidebantur, quemadmodum ſuprà diximus, in verbo calata comitia.

Commeatus duo ſignificat, nã omnia, quæ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine continentur. Salluſ. in Cat. Commeatus abundè, municipia atque coloniæ parebunt. Eſt prætereà cõmeatus facultas, quæ datur militi abundi ex exercitu ad præſcriptum tempus. Feſtus: Commeare, inquit, eſt vltro citroq́ue ire: vnde commeatus dicitur tempus quo ire & reddire quis poſſit. Liuius libro 21. ab V. Codice de Hannibale milites ſuos poſt expugnatam Sagũtum alloquente: Si quis, inquit,

veſtrum ſuos viſere vult , cõmeatum do. Idem libro 22. Magna pars militum ſiue cõmeatibus dılabebaẽ. Marcellus libro 48. dig. tit. de pœnis l.relati. Commeatum,inquit, remeatumve darem. Item de re militari.l. 1. & l. deſertorem. Item ad municipales,l.quoties,& l. Titius.

Commeatalis miles,dicitur,qui in ſtipendii partem accipit alimenta ex commeatu, id eſt,ex alimento publico: nã quemadmodum diximus, commeatus in priori ſignificatione accipitur pro cibariis atque alimenti exercitus. Iuſtinianus in titulo, de pręfecto prætorio Aphricæ. lege quas Deo. Nullum audeant duces vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere. ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant prouincias. & infrà; Non de commeatibus militum, aut de eorum ſtipendiis lucrũ facere.

Commentum, ti, eſt fictio ab eo, quod eſt comminiſcor comminiſceriis. Teren. in Andr. Ipſis commentum placet. Virgilio in ſecundo Aeneid. Timidi commenta retexit. Naupliades animi Papinianus,libro.48.dig. l. miles. Socer cum nurum adulterii accuſaturum ſe libellis præſidi datis teſtatus fuiſſet, maluit ab accuſatione deſiſtere,& lucrum ex dote magis petere:quæritur, an eiuſmodi commentum eius admitti exiſtimes? Accurſius pro commento, commeatũ legit. Item Marcellus libro 49. digeſtorum, titulo de iure fiſci.l. res quæ. Dignum fuiſſe puniri pro tam turpi, tamque inuidioſo commento, hic Accurſius pro voluntate inſpecta exponit. Item Vlpianus titulo, de rebus eorum.l.quamuis. Tam callidũ commentum in exemplum coercere debeat.

Commentarienſis ab Aſconio Pediano is dicitur, qui præeſt à commentariis,id eſt, libris, & rationibus publicis. Hieronym. in ſecundo Regum,capitulo octauo: Ioſaphath autem præerat à commentariis. Pau.libro 46.dig. de iure fiſci.l. in fraudem. Ea, inquit, manu commentarienſis annotanda ſunt. Neque dictus eſt,quia acta ei committuntur, vt ait Accurſius. Aliàs pro carceris cuſtode accipitur, vt C. de cuſt.reo. leg. ad commentarienſes.

Com-

Committere inter alia ſignificat etiam pugnam conſerere vt apud Lucanum in primo; Exiguum dominos commiſit aſylum, & Martialis; *Victores committe Venus*. Iuriſconſultus lib. 9. dig. titul. ſi quadrupes pauperiem, leg. prima. Cùm arietes, īquit, & boues cōmiſiſſent, & alter alterum occiderit, ſub audiendum eſt .n. pugnam.

Commune pro repub. vt vulgò dicitur communitas. Ouidius 12. Metamorph. Geniſque ſimul commune Celaſgæ. Horatius 2. Carm. Criuatus illis cenſus erat magnū commune. Cicer. tertio in Verrem: Quomodo iſte commune miliadum vexauit. Scęuola lib. 46. titul. de appellat. l. Imperator Alexander communi, &c.

Compendium, in via eſt contractio quædam, & breuitas, quàm maxima eſſe poteſt, ſicut econtrario diſpendium via per ambages. Modeſtinus lib. 50. dig. ti. de legationibus. l. eundem. Itineris, inquit, compendium ſubeat, & per translationem titulo, de adminiſtratio. l. Titium. Vtrum compendium negocii, an vſuras præſtare debeat, &c.

Competenter pro eo, quòd eſt mediocriter, & conuenienter, & competentia pro ipſa mediocritate, & conuenientia. Gell. libr. 1. Omnium mē broium inter ſe competententia. Idem lib. 13. Clures ſimul ad eandem competentiam naſci non queūt. Martianus: Memoratum arbitror competenter quæ ſint faſtigia literarum. Iuriſconſultus titulo ſolut. matrim. l. ſi cum patri, & filię competenter conſulatur.

Compilare eſt facto impetu in quēpiam graſſari, quod propriè latronum eſt. Horat. primo Serm. Serui ne te cōpilent, ideſt, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo, quod eſt aliorum ſcripta, & inuenta furari: vt idem in eodem. Ne Criſpini ſcrinia lippi compillaſſe putes. Macrobius libro primo. Saturn. Coſſe in pluribus edocere, quantum ſemutuo compilarint bibliothecæ veteris autores. Paul. libro 48. titulo ad legem. Iuliam peculatus, leg. ſacrilegi. Sunt, inquit, ſacrilegi qui publica ſacra compilauerint.

Compingere, eſt res diuerſas in vnum coagmētare atque

conglutinare. Vnde eſt illud Iob cap.10.Hier. interprete: Oſſib. & neruis compegiſti me. Celſus lib. 6. Tenuiſſimis minutiſſimisque officu lis caput compingeret. Pau. libr.46.dig.de ſolutio. l. qui res.Si nauem,inquit, eiſdem tabulis compegerit.

Concameratio eſt ſtructura fornicata ſiue teſtudinea: nam camera eſt fornix ſiue teſtudo, vnde concamerare eſt cameram ſtruere. Plinius libro 34 Dinnocrates Alexandri architectus Archinoes templum concamerare inſtituerat. Vitruuius libro ſecundo. Neque paries,inquit, concamerationes recipit. Idem libro ſexto. Si hypoges concamerationesque inſtituerentur.Labeo libro 32. dig. de legat.3. lege, ſi cui ędes. Aliquod, inquit,conclaue, quod ſupra concamerationem.

Conclaue quid ſit omnes norunt.nam eſt in domo locus ſecretior, ſed ideo poſuimus hoc in loco, quia in proferendo accentu pleriqúe omnes peccant,cum enim in penultima collocari debeat, in tertiā à fine ponunt. Hor.2. Ser. Currere per totum pauidi conclaue. Clauis nanque primam producit.Vlp.li 25. ti.de ventre inſpic.l.1.in,quo, inquit, conclaui mulier pari tura erit.Item Nera.li.39.di. ti.de damno inf.l.quod Corne. Conclaue,inquit,binarũ edium.

Concinnare, inquit Feſtus, eſt apte componere: nam cinnus, vt ait,mixto eſt. Plin. libro 14.Cato iubet vina cõcinnari ad cinum. Inde concinnatorius,a,vm, res ad cõcinnandum apta.Paul. libro 33.dign.titu.de penul.legat: l.inſtrumentum.Vaſa,inquit concinnatoria inſtrumento non continentur.

Conditura, eſt illud quod ferculis aliisque eſculentis concinnandi cõdiẽdive gratia ſolet adhiberi. Apud Col.lib.3. de re ruſt. caput eſt de oliuarũ conditura.Vlp.li.33. dig. de trit. & vino legat. l. ſi quis. Quod potius,inquit, conditurę loco fuit

Congiarium, ſportula erat,quę diurni cibi nomine comitibus, anteambulationibus aſſeclis, ſtipatoribusque ſuis potentiores ciues diſtribuebant: dictum à congio vini menſura ſextarios ſex capientes.Plin.lib.14. Tribus, congiis epotis vno impetu. hinc congiarium,Mar. Cẽtũ

miſelli

miſcelli iam valete quadrantes Anteambulonis congiarium laſſi. Pau.lib.33.de fundo inſtr.l.tabernæ. Vrnæ, inquit, æreæ & congiaria, & ſextaria.

Contignatio,eſt trabium coaſſatio ad tabulata cęnaculaque cõſtruēda.Pli. lib.35. Seſquipedalis paries nõ amplius, q vnā contignationē ſuſtinet. Liu.li.21.ab V.C. Bouem in tertiam contignationē ſua ſponte ſcandiſſe refertur. Papinianus lib.8.de ſeruit. vrb. præd.l.binas quis. Binas, inquit.quis ędes habebat vna contignatione tectas.

Continens plerunque pro continuus,hoc eſt, continuatus accipitur Cice.j.Tuſc q.Continentem orationem audire malo.Celſ.li.3. Et multo magis ſi continentes febres ſine remiſſione ſunt·Triphõ. lib. 27.de excuſ.l.Tirius Teſtõ, inquit,Romæ concepto, vt in continentibus.Item Vlpi. li.39.de aqua pluuiali arc. l. 1.Noceat loco qui eſt intra continentia ædificia.Pau. de verb.ſig.l.vrbis Romæ,inqt, continentibus ædificijs.

Conturbo,as,præter illum ſignificatum quem habet in prõptu,ſignificat etiã decoquere ſiue fidē frangere,nec creditori uelle aut poſſe ſoluere Martialis.Conturbabit Atlas & non erit vncia cęlo. Decidat tecum qua pater ipſe deũm.Iuuenalis,Sic pedo conturbat,Matho peficit,exitus hic eſt.Alphenus li.11.in tit, de in rem verſo.l. quidē fundum.Poſtea,inquit,conturbauerat quiboues vendiderat· Idem de inſtitoria actio. l. quicunque.Si quis piſtor ſeruum ſuum ſolitus fuit ad certum mittere locum ad panē vendendum,deinde conturbauerit,Acc.i.non fecit,quod conuenit,exponit.

Corbis,textũ eſt vimineum, quod Græcè,vt Priſcianus ait, cophinus appellatur ſed proprie corbis eſt,quo meſſes excipiuntur. Varro de lingua lat.Corbis,inquit,dicta ab eo quod ſpicæ aliud ve quid eo corruebat. Sed cum grammaticis ſub genere fęminino relinquat.Seruius in 1.Georgi.autoritate Cic.ſub fœminino proferendum eſſe dicit: qui dixit meſſoria ſe corbe contexit.Vlpia.libro 33.dig, de fund. inſtru.l. inſtrumenti. Inſtrumenta, inquit, cogendi fructus,quemadmodum torcularia, corbes, falces meſſoriæ, falces fęnariæ.

Corin

Corinthia æs,& vaſa corinthia ab ære corinthio dicta,quod Corintho vrbe Achaiæ. Ro. euerſa & in cēſa,ex variis ſit metallis conflatum.Plin. de ære corinthio, Caſus inquit hoc miſcuit, Corintho cum caperetur incenſa.Sed autor oſtendit opifices nobis corinthiorum vaſorum Corinthi excidium prçceſſiſſe.Martialis.Conſuluit nares an olerent æra Corinthon.Suetonius in auguſto.Propter vaſa,inquit corinthia inter proſcriptos curaſſe referendos. Iabolenus Priſcus,de lega.3. l.hæres,Cui Corinthia inqt, vaſa legata eſſent, & ſequitur.Proculus vero recte ait, ſi æneæ quidem ſint abaces, ſi autem corinthiæ: i. de vili materia,puta palea vel herba plauſtri exponit, putans precioſiora eſſe vaſa ænea, quam vaſa corinthia, atque ita lectionem cum ſenſu perturbat. Erit igitur ordo & literç sēs'talis.Proculus vero recte ait,ſubaudi abaces deberi,quia vaſa corinthia erāt in tanto pretio,vt vna libra permutaretur aliquando quingentis. Aequitas itaque legis in hoc conſiſtit, quod abaces ex viliori materia debentur,ex precioſiori tamen non debentur.

Corpus pro collegio à Iuriſcō, nonnunquam accipitur, vt vt Caliſt.li.27.de excuſ.l.nō tantum.Non omnia, inquit corpora vel collegia vacationem tutelarum habent. Item Pomp.lib.41. titulo de vſuc.l.rerum. Corporum, inquit,tria genera. Iuſt.quoq; Cod.de legib.& conſt.l.quæ ex relationib. Quibuſlibet corporibus inquit, aut legatis.

Corradere pecunias, eſt vndecunque illas cruſcare atque cōquirere. Ter.in Adel. Minas decem corradet alicūde. Idem in Phor. Munus hoc ei corraditur.Vlp.ti.de bonis damnatorum.l.diuus. Pleriūque,inquit,corraſas pecunias Præſides ad fiſcum tranſmiſerunt.

Corriuales dñr qui ex eodem riuo ſimul aquantur,& ꝑ trāſlationem,qui eandem amicam habent communem. Vlpia libro 43 de aqua æſti. l.1. Corriuales, inquit ideſt qui per eundem riuum aquā deducunt.

Cotidie per c, & non quotidie per q, debere ſcribi Quintil. eſt autor lib.1.de Orator.inſ, Frigidiora,inquit,his alia,vt, quicquid, c, quartam haberent

rent,& quotidie,verum hæc iam inter ineptias euanue ſunt. Frigida eſſe,& inter ineptias numerat.Quint. quod quotidie per q. literam dēat ſcribi. Victorinus quoque in lib.de orthographia cotidie per c,literam debere ſcribi his verbis oſtendit. Quamuis,inquit,coccus à coquēdo. & cotidie à quoto, & die deriuatiua ſint,per c,nō per q, ſcribenda ſunt.Adnotarunt, & hoc Ang. Polit.& Lau.Ab ſtemius.& Lud.Bonognínus in adnotationib.ſuis.

Cotoria,æ,vena eſt,vnde cotes excinduntur,ſicut Sulphuraria,vnde ſulphur eruitur,Stypteria vnde alumen. Alphenus li.39.de publ.& vecti. l. Cæſar, cum inſulæ Cretæ cotorias locaret, legum dixerat.

Cretæfodina,dicta eſt vñ creta effoditur. Sed cum multa ſint Cretæ genera, cymolia ſarda,vmbrica,ſaxea,argentaria,figula de cymolia cretā intelligendum eſt dixiſſe Iuriſc.li.27.dig.tit.de rebus eorum,qui l.ſed ſi.Cretæ fodinas,inquit,vel argēti fodinas vel aliud ſimile.Caius.li.39. de publicanis, & vectig. l. ſed & .ij Eſt autem creta cymoli a qua vtuntur in lanificio pannarii,ad lanem duriciem molliendam.

Crinale,ornamentum capitis, eſt ad ſingendum capillos ne turbentur euagenturque Ouid.3.Metamor. Nec torques collo,nec habens crinale capillos,Idem in 5.Curuū crinale capillos.Virgi. Aen. 11.Pro crinali auro pro longæ tegmine palle.Vlp.li.34. de au.& ar.le.l.argon.Faſcię inquit,crinales pedulesque Phil. Ber. non legit crinales ſed faſciæ crurules pedulesque quaſi faſciæ ſint crutum pedumque munimēta quædam.

Cucuma quid ſit, nondum liquet mihi,neque enim ego, is ſum,qui incognita pro cognitis habeam. Angelus Poli.obſeruationem fecit de cucuma,ſed quid ea eſſet non oſtendit Nā cum dicit Mart, ad Torquatum. Cucumam fecit Oracilium videtur eſſe genus ædificii tugurii pauperis.Ambroſ.in vita B.Agnes pro vaſe quodam æreo videtur poſuiſſet.Dii, inquit, tui ærei ſunt ex quibus cucumæ melius fiunt.Vnde cucumelam inter vaſa poſuit li. 8.dig. Vlp.titu.ſi ſeruitus l. ſi quando.Seius, inquit, ſyluam ſcuiſſet,in qua labra, & crate-

crateras, & cucumelas poſitas haberet. Pro genere verberis cuiuſdam poſuit Mart. lib. 24. ad l. Cor. de Sic. l. 1. Si claua, inquit percuſſerit, aut cucuma. Petronius arbiter ꝓ fornace videtur poſuiſſe.

Culleus, vter eſt ex corio bouis capiens 20. amphoras. Priſ. de pond. & menſ. Culleus hac maior nulla eſt menſura liquoris. Plin. lib. 13. Septenos culleos ſingula iugera muſti. Vlp. lib. 33. di. de fun. inſt. l. quæſitum. Cuppę, inqt & cullei. Item Scæu. eo. lib. tit. de ann. leg. l. legatum. Vini, inquit, falerni quod domi naſceretur quotannis binos culleos: Eſt pręterea culleus menſura frumẽtaria tantundem capiens. Scæu. li. 13. dig. tit. de pig. act. l. vlt. Pecuniam ſub pignore culleorum accepit. Eſt præterea culleus publica paricidarum pęna ex l. Pompeia de paricidis. Hinc Iuuenalis de Nerone parricida, Cuius ſupplicio non debuit vna parari Simia, nec ſerpens vnus, nec culleus vnus.

Cuppa, & cuppula, vaſa ſunt vinaria, hoc eſt in quibus vina conduntur. Nonius Marcellus de generibus vaſorum cuppas ponit, & Vlp. de ſund. inſtr. l. inſtrumenta, vbi cuppas exponit vaſa vinaria lapidea, vel de terra facta, cum illa ſint dolis, cuppę verò ex lignis conſtent. Itẽ, de le. 3. l. cuius. Vaſa, inquit, vinaria. i. cuppæ & dolia quę in cella defixa sũt. Inde cupula parua cuppa, vt de tri. & vi. le. l. ſi cui. In cuppis, inquit ſiue cuppulis.

D

DActylotheca interpretatur annullorum repoſitorium, nam dactylus digitus, & annulus interpratatur, & theca repoſitorium. Plinius lib. 37. Dactylothecam primus omnium habuit Romæ priuignus Sillæ Scaurus. Martial. Dactylothecam, inquit, non habet. Pau. lib. 32. de leg. 3. l. argento Annulis legatis dactilothecę non cedunt. atque ibidem. Iterum in dactylotheca, inquit, legato.

Damnò, damnas, præter illam notã ſignĩoẽem ſignat etiam obligare, vt Virgil. in Buc. Dãnabis tu quoq; votis. tit. de diuortiis l. ſi filius. Damnãdũ, inquit, cũ quãti mulier litẽ iurauerit. Item de leg. 1. l. cũ filio. Hæredem, inquit, mi

bi

hi dare damnauerit. Hinc ſæpe legitur damnatus pro obligatus. nam mendum eſt vbicunque legitur damnas nihili verbum, cùm legi dēat damnatus, vt apud Hor. 2. Serm. Gladiatorum dare centum damnati populo patria.

Daphnenſis lucus, nemus eſt ſuburbanum Antiochiæ epidaphne, i. ad Daphnem poſitæ i. lauretum quod decem mille paſſuum ambitu patet in Syria curua, quo in loco Antiochenſium conuentus agitabatur, ex Strab. fuit autem hic locus à Cneo Pompeo magno conſecratus. Euſeb. autore. Eſt quoque Antiochiæ porta Daphnitica, de qua Hier. in vita Ignatii. Reliquiæ, inquit, corporis ei' Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam, in cœmiterio. Iuſt. libro Cod. 11. de cupreſſis luco daphnenſis. l. ſi quis autem daphnenſis luci in Syria arborem amputauerit.

Dardanarius, dicitur qui imitatur Dardanum quendam hominem ſceleratū, de quo Sidonius li. 5. Omnia in Dardano crimina ſimul execrantur, ab hoc Columella dixit in horto: Dardaniæ veniat artes. Dardanarii quoq; dicuntur propolæ, qui omnia præemunt, vt poſtea carius vendant. Cic. contra Piſ. Panis tibi de cuppa atque ꝓpola. Plau. in Dardanarii ꝓpropera emptione. Flagellabat, inquit annonam. Vlp li. 47. de extraor. cri. l. annonā. Annonam vexare dardanarii ſolent. Item de pœnis l. in dardanarios.

Decedere cōtrariū eſt ei qđ eſt ſuccedere, vt ſi dixeris; App. Clau. ſucceſſit in prouincia Ciceroni, & Cicero deceſſit Appio. Vñ dicti ſunt ſucceſſores & deceſſores. Vlp. li. 48. di. ad l. Iul, maie. l. qui ve. Qui ve, inqt, de prouincia cū ei ſucceſsū eſſet, non diſceſſit.

Decido, cidis, eſt cum creditore ſuper debito tranſigere. Cic. 3. in Verrem: Niſi cum muliere, inquit, deciderernr. Idem 4. in eundem, Cùm reo trāſigat, cū accuſatore decidat. Idē in 5. Qui ſeptingētis decidere noluiſſet, mille promiſit. Pli. li. 7. Abundè igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici, non queat felix, Martialis. Conturbabit Atlas, & non erit vncia cœlo. Decidat tecum qua pater ipſe deum. Scæu. li. 26

de

de adminiſt. & periculo tu torum.l.cum hæreditas. Cũ pleriſque,inquit,creditoribus ita decidit,& infrà. Cum pleriſque creditoribus ita deciderunt.

Deciſio, onis,ab eo,quod eſt decido,idis, in ſuperiori ſignificatione, vt deciſio idem, quod tranſactio. Cicero de prouinciis conſularibus. Cũ tyranno,inquit,deciſiones,& direptiones. Amb. ad Titianum. Promptior eſto deciſioni, cuius & ſpes potior,& fructus eſt. Paul.lib.35. ad l.Fal.l.ſi hæres. Si hæres, inquit, cum creditoribus decrderit,ne ſolidum ſolueret, & ob eam deciſionem factum ſit,vt aliquid retineret.

Decoctores,dicuntur,qui cum non ſint ſoluẽdo,vertunt ſolum atque aufugiunt, vnde Catullus, Decoctoris amica formiani,& Valerius de varietate caſuum. Poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem Sen.lib.5.de beneficiis. Quomodo fęnerator quoſdam debitores non appellat,quos ſcit decoxiſſe Iuſti.lib. 10 de decur.l.Quilibet principalium vel decurionũ decoctor pecuniæ publicæ ſi fraudulentus.Hic decoctor ẽ videtur poſuiſſe non tã pro eo, qui cum ſoluendo nõn ſit,fidem publicam frangit, quam pro eo, qui de peculatus eſt pecuniam publicam, in quod ſignificatu accepit, Martialis, cum ait, Nihil colonus villicusque; decoxit hoc eſt defraudauit, atque intercepit. Acc. non intelligens quid eſſet decoctor offi cii nomen eſſe dixit.

Decuriones,in coloniis & municipiis dicuntur,qui Romæ Senatores appellãtur,dicti à numero equitum, quibus in militia præerant. Autores ſunt Nonius Marcellus, & Feſtus Pompeius, dignitas verò ipſa. Decurionatus dicitur,de officio decurionũ, & de illorum dignitate,lege in libris dig.titulum,ad municipales.l.quoties,& l.libertus. Item de decretis. l.ambitioſa. Omnino decurionum officium eſt pecuniam publicam habere, tractare. & exigere.

Dedititii ſerui dicuntur,qui ex obſidione ſe dediderũt in poteſtatem victoris, formam autem dedictionis ſcribit Liuius lib. 1. ab V.C.Obſeſſor, inquit,interrogauit.Eſtis ne vos legati oratoresq; miſſi a populo Collatino,vt vos populunque Collatinum dedetitis?

titus? Sumus. Eſt ne popu lus Collatinus in ſua pote ſtate? Eſt, Deditis ne vos, populumque Collatinum, vrbem, agros, aquam, termi nos, delubra, vtẽſilia, diuina, humanaque omnia in meã Romanique populi ditionẽ? Dedimus. Et ego recipio de ſeruis dedititiis. Iuſt. in 1. Inſti. li. tit. & liber. & quomodo manumiſſi obtinebant infi mum libertinitatis gradum, quoniam illorum, inquit peſ ſima conditio eſt.

Definio, & definitio, non diffi nio, & diffinitio notatum. Lud. Bonog. ſemper legi in Pand. Flor. & ferè nunquam aliter legitur in libris vetu ſtiſſimis, qui reperiuntur ſcripti etiam in aliis facultatibus.

Defrutum, muſtum eſt quod decoquitur quouſque pars tertia relinquatur. Pli. tamen li. 14. Sapa, inquit, fit muſto vſque ad tertiam menſuræ partem decocto, quod vbi fa ctum ad dimidiam eſt, de frutum vocamus. Virgil. 4. Geor. Aut igni pinguia mul to Defruta. Vlpia. lib. 33. ff. de fun. inſt. l. quæſitum. Vas, inquit, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fie ret. Item de vino & tritico lega. l. qui vinum. Mulſum, in quit, paſſum, defrutum. De frutum dictum eſt, quod au tore Plinio fit ad dimidias defraudatum, aut quemad modum vult Nonius Mar cellus, quod ad tertiam re dactũ ſit. Nam quod Accur ſius hallucinatur, quod de vſu ſit ſublatum, vt quãdiu poſſit ſeruetur, quaſi ſit dictũ à fruor, eris.

Deglabrare, eſt delibrare, ſiue cingere, hoc eſt arborem de corticare, nam glaber pro priè dicitur qui læuis eſt, & pilis caret, ſed hic deglabra re pro læuem facere poſuit Iuriſconſultus Paulus lib. 47. dig. titu arborum furtim cæ ſarum. l. cædere. Cingere, in quit, arborẽ, eſt deglabrare, ſiue delibrare.

Delator, ẽ alicuius criminis de nunciator, dommodo ad of ficium ſuum non pertineat ea denunciatio hoc genus hominum odioſum habetur Martia. de delatoribus. Tur ba grauis paci placidęque ini mica quieti. Quæ miſeras ſemper ſollicitabas opes. Item. Et delator habet q̃d dabat exilium. Pro denun ciatore tantum poſuit Iu riſconſultus Papinianus tit. de diuerſis. l. intra. In-

tra

tra,quatuor, inquit, annos vacantium bonorum delator. In tit. tamen de iure fiſci propria delatoris ſignificatione vtitur ſæpe.

Delibrare, quod eſt librum, hoc eſt corticem arbori detrahere. lege ſupià, in verbo cingere arborem, & in verbo deglabrare.

Delphi, orum, ciuitas eſt Phocidis ad montis Parnaſſi radices poſita, vbi Apollo, ſolitus erat reſponſa dare, ſed quem admodum ait Iuuena: Nunc ceſſant oracula Delphis. tit. de cenſibus.

Delphicæ menſæ à Delphis vrbe Apollini ſacra dictæ ſunt, & erant ex ære, quas veteres Cortinas vocabant. Plin. lib. 34. Ex ære, inquit, factitauerunt cortinas tripodum nomine delphicas. Cic. 6. in Verrem: Menſas dalphicas è marmore. Martial. Argentum atque aurum non ſimplex delphica portat. Flor. tit. de ſuppel. leg. l. 1. Trapezophora, inquit, delphica ſubſellia.

Deminuo, is, & deminutio, onis non diminuo, & diminutio, vt paſſim legitur in li. dig. debere ſcribi adnotauit Lud. Bonogninus in Pand. Florēt. Eſt autem capite deminutus vt ait Feſt. qui ciuitate mutatus eſt, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui in hoſtium poteſtatem venit, & cui aqua, & igni interdictum eſt.

Demolior, demoliris eſt illud, quod extructum eſt diruere. Nam moliri eſt ædificare, cuius contrarium eſt demoliri. Virgilius 1. Aen. Moliriq; arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa. Apud antiquiores demolio, is, declinabatur, vt Diomedes teſtimonio Varronis oſtendit, quem citat in libro poetico, Non demolio inquit, aſtra. Et Neuius in corollaria. Hæc demoli, inquit, Vlp. ti. de vſufr. l. hæres. Ante quam vſufructu prohibuerit, demolierit. Et de molitus paſſiuè, vt in ti. de vſucapioni. l. eum qui.

Deni, denæ, dena, nomen eſt diuiduum diſtributiuum, quale illud bini, binæ, bina, & ſimilia huiuſmodi nomina Accur. ſolitus eſt exponere in bis tm̄. eſt cum re vera ſignificent cuilibet tantum, quod latuit Bartolum. Is. n. exponēs legem. quæ habetur de leg. 1. tis 3. ſi quis teſtamento Titio & Seio decem dari iuſſerit, nullam hæc verba recipiunt ambiguitatē, vt dena dixiſſe videatur, qui decem dixit, putauit

tauit per dena viginti intelli gi. Ait namq; Qui reliq́t de cē, nō vr̄ relinquere viginti. Nam cùm inter decem, & dena illa ſit differentia inter oratores obſeruata, qđ decē numerum ſimplicem, hoc eſt decē vnitates ſignificet, dena verò cuilibet decē, erat ſen ſus legis, qđ q̄ Titio & Seio legauit decē, nō legauit, ideſt cuilibet decem, ſed decē ſim pliciter, hoc eſt cuilibet quin que. In tit. de ver. obli. l. ſi ita. Accurſius dena pro bis decē interpretatus eſt. Idem de annuis legatis. l. ſi legatum. exponens illud. Si legatū fortè ſi relictum annua bina trina die, fortè triginta dena ꝑ ſingulos debētur annos licet non fuerit adiectū æquis penſionib. dena pro decem interprætatus, eſt cū dena non ſimpliciter decem, ſed per ſingulos annos decem ſigni ficet.

Depectus participiū eſt, ab eo, qđ eſt depeciſcor, qđ ſignat turpiter paciſci. vñ depector apud Apuleium in oratione pro magia. Eſt, inquit litium depector, omnium falſorum commentator. Vlpia. libro tertio de calumniato. l. & generaliter. Hoc, inquit, edicto tenetur, qui depectus eſt.

Deſerere proprie militū, eſt qui relinquūt locum in acie, aut ſine commeatu diſcedūt ex caſtris, vnde eſt deſertor, & deſertio, de quibus ſæpe in libris digeſtorum, tit. de militari.

Deſidero præter illam notam ſignificat etiam deficere. Cęſar in cōmētariis, Deſiderati, ſunt, inquit, eo die ſagitarii circiter ducenti. i. defecerūt, hoc eſt interēpti sūt. Sue. in Aug. Deſiderauit nonnunq̄ M. Aggrippę patiētiam, & Mecęnatis taciturnitatem. Quem locum Eutropius, & Sex. Aurelius non intelligentes, decepti huius verbi ambigua ſignificatione putauerūt, q̄ Auguſtus voluiſſet eſſe aquè patiēs atq; Agrippa. & taciturn' vt Mecęnas, Cum apud Suetonium deſiderare accipiat pro deficere illud, qđ deſideramus. In quo ſenſu accepit Iuriſconſultus in titu. ſi libertus ingenuus eſſe dicatur. l. quoties. Siue officium, inquit deſideretur, id eſt deficiat in eo q̄ debet oſequi, & obtemperare.

Diæta locus eſt in domo, vbi ꝑ ociū verſamur. Papi. in 2. Syl. Vna tamen cunctis procul eminet vna diætis. Sidonius

Apoll.

Apoll. in Epiſt. Ex tiiclinio fit in diætam ſiue cęnaculũ tranſitus. Iuriſ.titu.de legatis tertio. Cellarium inquit, iunctum eidem diætæ. Inde diætarius dictus eſt ſeruus ſiue miniſter in diæta deſeruiens Meminit Vlp. in tit. de fund. inſt. l. quæſitum. Eſt prætererea diætarius, qui ex dięta ꝗpiam furatur, vt Vlp. in tit. de effrac. Simili, inquit, modo & dięrarij, & ſaccularij puniuntur. Pro quo mendosè legit detractarii. Idem in titulo de effract. l. ſeccularii. Qui diætarij, inquit, appellantur, hoc eſt, qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furãdi animo.

Diathetũ, videtur genus eſſę poculi, ſicut ſynthetõ ſiue ſyntheſis. Iuriſc. ad l. Aqui. l. ſi ſeruus. Si calicem, inquit, diathetum faciẽdum dediſti. iuſt, quoque li. 10. l. 1. Artifices, inquit, diathetarii, id eſt calices diathetos fabricantes.

Dienſes populi ſunt Macedoniæ à Dio colonia dicti, hos Pauſanias Diaſtas appellat, apud quos gymnicũ certamẽ agebatur. Pau. lib. vlt. in ti. de cenſib. In Macedonia, inquit iuris Italici ſunt Dienſes.

Diffindere diem, & diffiſſio diei, quid ſignificet, non eſt in promptu, neque cur ſic dicatur. Gell. l. 13. Iuſſi, inquit, diem diffindi. Et iterum: In dierum diffiſſionib. & cõperẽdinationib. Vlp. lib. 2. dig. titu. ſi quis cautionib. l. non extinguemus. Si quis, ĩquit. cautionib. in judicio ſi ſtendi cã non obtemperauit. Si quis, ait in judicio ſe ſiſti promiſeſerit, & valetudine vel tẽpeſtate, vel vi fluminis prohibitus ſe ſiſtere non potuit, exceptione adiuuatur nec immeritò. Cum. n. in tali promiſſione præſentia opus ſit, quomodo poterit ſe ſiſtere, qui aduerſa valetudine impeditus eſt? Et ideo etiã lex 12. tabul. ſi judex vel alteruter ex litigatorib. morbo ſonticoimpediatur, iubet diem iudicii eſſe diffiſſum. Sic enim legitur in Pandect. archetypis Florent. non diffuſum, vi deturque ſignificare diem in terciſum, ſiue intercapedinatum atque dilatum.

Diffundi vina propriè dicuntur quæ poſtea quàm defecata ſunt, in doliis coduntur tranſfuſanturque. Iuuenalis. Ipſe capillato diffuſum conſule potit. Et Horat. Vina bibes iterum tanto diffuſa. Vlpia. libro 32. de leg. 3. l. cum quęreretur. Nam ſi vina diffudiſ

ſet,

ſet,habiturus vſui. Itē Proc. lib.33.de trit.& vino lega. l. cum vinum.Cum vinum, in quit,quod in amphoris ſeu cadis diffuſum eſt.

Digitus aquæ,eſt modulus, vñ ſalientes tali menſura cēſen tur. Front.de aquæ ductib. Aquarum moduli aut ad di gitorum,aut ad vnciarum menſuram regendi ſunt. Eſt autem digitus 16.pars pedis vncia verò duodecima.Quē admodum igitur inter vnciā & digitum diuerſitas, & ita & ipſius digiti:nam alius vo catē quadrat⁹ ali⁹ rotūd⁹,Hęc Frōr.Paul.li.8.dig.de ſeruitu tib.ruſt.pd.l.Luc.Titius.Digi tum tibi dono aquæ. Acc.p aquæ digitum intelligit quā tum fluit per digitum ſtatuæ.

Diœceſis per œ, diphth.in ſecūda ſcribitur,& nō dioceſis, vt vulgo legitur,neq; accētu ī tertia a fine,vt oēs pferūt, ſed ī penultima.Itē diœcetes, nō diocetes, pro diœceſeos præfecto.Eſt autem diœceſis gubernatio ſiue diſpoſitio & diœcetes gubernator ſiue procurator.Cic.in Epiſ. Ex prouincia Ciliēſi cui ſcis tres diœceſes aſtaticas attributas eſſe.Iuſti.tit. de epiſco pali aud l.archigerontes, & diœcetæ.

Diplomata,ſunt codicilli,ſiue li belli, in quibus beneficia à principibus impetrantur,qua les noſtro ſunt tēpore, quas appellant bullas:dicta q in duplicib.tabellis ſolitæ ſunt concedi ſupplicibus.Sueton. in Auguſto. In diplomatis libellisq; & epiſtolis ſignandis.Idem in Ner.Diplomata ciuitatibus ſingulis obtulit. Cic.in Epiſ.ad T.Appium., Diploma,inquit,ſtatim non eſt datum.Apud Iuriſc. accipitur pro itineris feſtinatione hoc eſt cum per dies ſingulos duplicia itinera conficiuntur.Venuleus.lib.45.dig de ver.obl.continuus. Quib. inquit,quaſi interpretatio q̄dam inſerta eſt. is qui Epheſi daturum ſe ſpoſponderit, vt neque diplomata. i. dieb. ac noctib.& omni tēpeſtate cōtempta iter cōtinuare co gatur.Et ſequitur,Quòd ſi di plomata vſus,ac felici naui gatione, maturius quā qſq; peruenerit Epheſū,cōfeſtim obligatus eſt. Mod.li.48. ad legē Corn.de falſi s,l.falſo,in quit,diplomate commeauit.

Diſpūgere ſiue expūgere ē trāſuerſo calamo rōnē cācellare. Seneca de breuitate vitæ. Diſpunge, inquit,ac recen-

ſæ vitæ tuæ dies. Apuleius de deo Socratis, Si cotidiana eo rum diſpūgas, inuenies multa rationib. prodigè diffuſa. Itē de verb. ſig. l. cognoſcere. Diſpungere inquit eſt conferre, accepta, & data, & ex ea collatione, vt ait Accurſius, cancellare, qđ eſt redditum. Hinc eſt diſpūctio, onis, pro ipſa rationis cancellatura, vt apud Tertul. in Apologetico Ad vtriuſq; inquit, meriti diſpunctionē. Vlp. li. 42. dig. tit. de bonis auto. iud. poſ. l. conplures. An recognitio, inquit, & diſpūctio concedenda ſit creditorib. nam quod in quibuſdam codicib. legitur diſputatio, pro diſpunctio, interdum eſt.

Diſſidium inter virum, & vxorem idem eſt quod diuortiū, hoc à diuertendo illud à diſſidendo appellatum. Terēt. in And. valeant, qui inter nos diſſidia quærunt. Idē in Ecyra, Nihil mali eſt quod ſit diſſidio dignum Papinianus li. 48. dig. ad leg. iul. de adult. l. miles. Quæro, inquit, an cauſam diſſidii præſtitiſſe videat.

Diſtrahere, pro eo, quod eſt vendere, aut actioni exponere Suet. in Veſ. Coemendo quædam tantum, vt poſtea diſtraheret. Gel. lib. 19. Sicut nunc, inquit, bona vænum diſtrahūtur. Vlp. in tit. de tranſactionib. l. ſi vni. Si vni, inqt plurib. ve fundus fuerit diſtractus. Titulus præterea lib. 20. dig. de diſtract. pignorum.

Diuortium, vt paulò ante diximus, idem eſt propè quod diſſidium. hoc dictum ab eo, qđ vir, & vxor diſſideant, ideſt, diſſentiant inuicem, illud, qđ in diuerſas partes vertantur. Fiebat autem diuortium per illa verba, quæ ſunt apud Pl. Res tuas tibi habe, quæ mea, redde mihi Pau. in ti. de ver. ſig. inter diuortium & repudium hoc intereſſe dicit, qđ repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non rectè autem ſponſa diuertiſſe dicitur, quod diuortium ex eo dictum eſt, quod in diuerſas partes eunt, qui diſcedūt. Eſt præterea titulus de diuortiis, lib. 23. dig.

Dolium, vas fictile eſt, vino atque aliis reb. condendis aptiſſimum. Plin. lib. 13. Mitiores, inquit, plagæ doliis cōdunt vina infodiuntque. Cato de re ruſt. Dolia olearia decem habeat. Vlp. li. 33. dig. de fundo inſtruc. l. inſtrumēta. Dolia, inqt, licet defoſſa nō ſint, &

& cuppæ.Idem de au. & ar. le l.Dolia,inquit fictilia, q̃b. terra adiecta e.Inde doliari,⁹ q facit dolia, & doliarius,a, vm,& dolia ris,re,ad dolia p̃ tinẽs.Pli. li.3.A figlinis.inq̃t, doliariorũ.Et Pau. de fundo inſtruc l.tabernæ. Doliaria, inquit,vaſa & ancones. Item l.ſi vinum.Si doliare, inquit, vinum emeris.

Dolones,haſtæ ſunt,in quib.tã-quam in vaginis latent pugiones, dicti ab eo q̃d dolus ſubeat.Virgil.li 7. Sæuoſque gerunt in bella dolones. Sueton.in Clau.Cum dolone ac venatorio cultro p̃ſtolantes. Alphenus li.9. dig.ad legem Aquil.l.ſi ex plagis. Flagello inquit,quod in manu habebat,in quo dolon inerat, vulnerare tabernarium cęperat, vbi mendosè pro dolon legitur dolor,neque minus falſo Accurſij interpretamento locus enarratus.

Donaria,inquit Valla contra Seruium,non ſunt loca in tẽplo,vbi donare, ponuntur, ſed potius ipſa,quę offerũtur dona.Virgil. 3.Georg. Imparibus ductos alra ad donaria currus. Luc. in 6. Neque eo is ſplendent donaria gemmis.Pau.libro 49. de re mili.l.qui excubias, donarium pro donatiuo poſuit. Item C. de ſacroſan. eccleſi.l. ſancimus pro dono poſuit Iuſtin.dicens,vaſa vel veſtem cæteraque donaria.

Duracinæ vuæ dicuutur, & duracina perſica.De vuis duracinis lemma eſt apud Martialem in diſti.de perſicis duracinis.Plin.lib. 15. Duracinis,inquit,hæret corpus. Iuriſconſultus de verbo ſignif. l.qui fundum. Qui fundũ, inquit, vendidit, pomum que excepit,ficus, nuces, & vuas duracinas. duntaxat,& purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, & quas non vini cauſa haberemus, quas Græci trocimus appellant. Lege in verbo trozimos.

E

EDitus bouis, pro ſtercore, quo in quibuſdam regionib.vtuntur,dictus ab edẽdo. id eſt extra mittendo.Iuriſcõſultus in tit.de leg.3.l. ligni appellatione.In q̃buſdã prouinciis editu bouũ ad hanc rem vtuntur.

Effringere, eſt furandi cauſa

ianuas frangere. Teren. in Adelphis, Fores effregit, atq; irruit in ædes alienas. Inde effractores dicti. Iulius Firmicus. Mercurius, inquit, in ariete octauo ab horoſcopo loco effractores facit. Vnde in libris dig. ti. eſt de effractoribus, ſiue de iis, qui carcerẽ effregerunt, ſiue iis, qui furandi cauſa ianuas domorum priuatarum inuaſerunt.

Electri duo ſunt genera, alterũ eſt lachryma defluens ex arbore gleſſaria, in inſulis Germaniæ ſeptentrionalib. quas Gleſſarias ſiue Electrides dicũnt, quæ deinde congelaſcens in lapidis duritiem vertitur. Virg. in Bucol. Pinguia corticib. ſudent electra myricæ. A latinis ſuccinũ apdellatur, de quo in verbo ſuccinũ. Alterũ electri genus eſt metallicũ, idque duplex, aut cui per artẽ in auro argẽti quinta pars miſcetur, aut qđ p naturam ſic mixtum reperit. Plin. 33. Vbicũq; inquit, pars quinta argenti portio eſt in auro, electrum vocatur. Silli⁹ libro 1. Pun. Electri gẽmino pallent de ſemine venæ. Iuſt. in libris Inſtitutio. in titulo qui eſt de rer. diuiſ. Si diuerſæ inquit, materiæ ſint, & ex his diuerſa ſpecies facta ſit, vt ex auro & argento electrum. Item de leg. 3. l. pediculis. Vaſis, inquit, electrinis legatis, nihil intereſt quantum ea vaſa argenti atque electri habeant, ſed vtrũ argento electro, an electrum argentũ cedat. Illud quoq; de leg. 1. Si quis putat electri appellatione argentum vel aurichalchũ contineri. Acc. nũc dicit eſſe pretioſam materiã, quæ iungitur argento, nunc genus metalli, nunc genus vaſis.

Elenchus, lapillus eſt ex genere margaritarum. Plin. lib. 9. de vnionib. hoc eſt grandiorib. margaritis loquens, Elenchos, inquit, appellant faſtigiata longitudine. Et Iuue. de inauribus fœminarum. Auribus ex cauſis grandes commiſit elenchos. Pau. in ti. de au. & ar. leg. l. pediculis Item cũ inaures, in quibus duæ margaritæ elenchi, & ſmaragdi duo legaſſet, & poſtea elenchos detraxiſſet.

Elogiũ eſt teſtificatio de aliquo honoris, vel vituperationis cauſa, Cice. in 1. Tuſc. Quid ipſa monumenta, quid elogia ſignificant. Idem de Sene. In quem illud elogium vnicum, plurimæ conſentiunt gentes. Vlp. lib. 21. de

de æd.edi.l·ædiles aiũt paululũ deflexit ſignificationem cũ dicit.Elogiũ huic edicto ſubiectũ eſt.De elogio in ꝓpriã ſignificatione, hoc eſt pro teſtimonio, ſed in malã partem.Mar.lib.48.dig. ti.de cuſt.& exhib.reorum.l. D. Hac.Qui cum eo inquit, elogio mittuntur, ex integro audiendi ſunt.Et infrà in eo. tit.in l.Celſi.cuius initiũ eſt, Non dubium.Remittat, inqt,illum cum elogio ad eũ, qui ei prouinciæ præeſt, vnde is homo eſt.

Eluſco,as, eſt aliquem altero oculo orbare, nam luſcus eſt qui altero oculo caret,nõ vt quidam putauerũt, q̃ lumine adhibito nihil videt. Vlp.lib.13. dig. de condõne triticaria,l.in hac actione. Si quis inquit, poſt moram ſeruũ eluſcatũ dederit. Idẽ lib. 9.ad l.Aq.Iul.inquit, ſcribit Aquilia teneri eũ q̃ eluſcauerit in diſciplina diſcipulũ. Inde eluſcatio,onis, pro eluſcãdi,hoc eſt,altero oculo priuãdi. Actione.Nam qđ Vlpi. ſcribit in tit.de ęd.edi.l.idem Offilius Eluſcationem, eam quidam putant,vbi homo lumine adhibito nihil videt, qui id dixerunt non ſunt audiendi,quia nulla freti autoritate id dicu nt.Quid. n.luſcus ſignificet ſuo in loco videbis.

Emanſor miles is dicitur,qui extra caſtra vagatur animo reuertendi,eoq; diſtat à deſertore,quemadmodum, & erro dicit̃ ſeruus,qui eo quoq; animo erat, vt ad tempus reuertatur,ſicut fugitiuus, q̃ non habet animum reuertẽdi. Mode.libro 49. dig. de re mil. l.deſertorem. Emanſor,inquit,eſt,qui diu vagat᷑ ad caſtra reuertitur.

Emblemata ſunt quædam ornamenta vaſorum, quæ addi atq; detrahi poſsũt, dicta ab emballo,quod eſt impono ſiue inſerſero.Pli.li.33. Vlyſſes,inqt, & Diomedes erant in phialę emblemate. Cic quoq; in Verrem,emblematũ in Vaſis meminit.Vlp. in ti.de au.& arg.l.ſi gẽma. Emblemata tectè legãtur,& ſeparantur,& præſtãda ſũt. Et in eo.ti l.& ſi,quæ eſt Põponii,Ea quę inaurata ſunt non deberi, neq; aurea emblemata.Item Vlp.li.10.ti.ad exhibendũ.l.tigni. Si anſam ſcypho iniunxeris vel emblemata phialę.

Emeriti dñr milites, qui ſunt exautorati,hoc eſt militię ſacro ſoluti,quibusq; iam dona-

tiuum eſt perſolutum, dicti ab eo,quod mereri hoc eſt ſtipendium facere deſierint. Luca.in 1. Quæ ſedes erit emeritis. Nod.de re mili. l. deſertorem.Si expleto tēpore militiæ redeat, veteranus reſtituat.& emerita accipiat.

Emerita,& Emeritenſis colonia ciuitas eſt Luſitaniæ nominatiſſima, Auguſta cognominata,nam vt ſcribit Dion. deuictis Cantabris, & Aſturib. Eam vrbem illis, qui ſupra ætatem eſſent,emeritis, Auguſtus habitandam conceſſit.Vnde vrbs appellata Emerita Auguſta, ex nomine cōditorum & Auguſti. Pau.lib. 50 di.tit.de cenſib.An luſitania,inquit Pacenſes, & Emeritenſes.

Emiſeni,populi in Emiſena regione Apamena cœles Syriæ, vbi & Emiſia ciuitas eſt, de quibus & in eo. ti.de cenſib. Pau.inquit,Imperator noſter Antoninus ciuitatem Emiſenorum coloniam iuris Italici fecit.

Emphyteoſis interpretatur inſitio,ab emphyteuo, qđ eſt inſero ſiue planto, nam phyton eſt planta. Et quod in libris Iuriſconſultorum dicit̄ emphyteoſis, & fundū dari is emphyteoſim, propriè dr, hoc eſt in plantationem, Impropriè dr de omnib.alijs puta de area,& q cūq; pñr,vt ipſi dñt,recipere meliorationē. Inde deducit̄ emphyteoticus & emphyteoticarius.

Emphracta,nauigia dñr, q̄ sūt tecta,à verbo Greco emphracto,qđ eſt tego, ſiue claudo, ſicut ecōtrario aphracta dñr, q̄ non sūt tecta,ſed aperta. De quib Cic.ad Atticū, Nos Rhodiorū aphractis trāquillitates aucupaturi eramus. Vlp.li.14.dig.de exercitoria actione.l 1.Quedā inqt, sūt naues onerariæ,quædam emphractę.non emphatæ.vt pleriq; omnes codices habent.

Emplaſtrū,vt inquit Celſus lib. 5.hoc diſtat à paſtillo,quod emplaſtrū liquati aliquid accipit,in paſtillo tantum arida medicamenta aliquo humore iunguntur, dictum emplaſtrum ab emplaſto, quod eſt fingo, ſiue formo. Caius li.41.dig.de acqu. rer. do.l.id eo.

Epidemitici dñr hoſpitiorū metatores in vrbe,dicti ab epidemia,qđ interpretat̄ in vrbē aduētus,vñ in C.Iuſt.ti eſt đ epidemiticis, & metatis.Lege verbum metator,ſiue metatus.

Eps,ſpeculator ſiue explorator

inter

interpretatur, dictus ab epiſcopeo, q eſt conſidero Cic. ſcribit ſe epm deſignatum à Pompeio, vt orã Campaniæ maritimam ſpecularetur. Arcadius de muneribus. l. munerum. Epi, inquit, qui præſunt pani, & cæteris vænalibus rebus.

Epiſtomium, inquit Merula, eſt formen, per quod aqua defluit ex concha labro, vel cratere. Varro de re ruſt. libr. 3. Epiſtomiis verſis ad vnũquẽque factũ, dictũ, inquit, quaſi in ore, vel potius ab epiſtomizo, quod eſt obturo, vt ſit epiſtomiũ canalis operculũ. Vlp. li. 19. tit. de act. empt. & vendit. l. fundi. Caſtella plũbea, opercula puteorum, epiſtomata. Legitur, & epitomiũ apud Sen. li. 13. epiſtol. Niſi aquã, inquit, rigentem epitomia fuderint. Et apud Vitr. li. 10. ſæpè in eodem ſignificatu ponit. Interpretatur autẽ epitonium, ligamentum.

Epitome, interpretatur breuiariũ, i. vbi res in cõpendiũ rediguntur, vt Vlpi. li. 47. de acceptilationib. l. an inutilis. Epitomatũ, inqt, liber Labeonis. Vtroq; n. mõ declinat, epitome, es. & epitoma, atis.

Epulum, inquit Valla, eſt conuiuium numeroſis ciuibus, exhibitum in honorem Deorũ, aut in oſtentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. Gell. libr 11. Solemni die epulum Ioui libaret, atque ob id Sacrificium Senatus in capitolio epularetur. Hor. 2. Serm. Gladiatorum dare centum Damnati populo paria atque epulum arbitrio. Arrius Iuriſcon. de legat. in quadam lege, cuius initium eſt, admunus: Vel ſi epulum, inquit relictum fuerit.

Eremodicium, interpretatur deſertio ſiue ſolitudo, nam eremus deſertũm interpretatur, & eſt eremodicium qñ reus dãnatur ex eo, qđ in iudicio non cõparuit, quaſi deſolatũ ſiue deſertum ſit iudiciũ ꝑꝑ rei abſentiã. Pomp. li. 4. dig. ti. de minorib. 25. annis l. & ſi Reſtitutionem eremodicii præſtari debere, pro quo mẽ doſè hermocidium.

Ergaſterium, interpretatur officina, vbi ab artifice aliquod fit opus. nam ergon eſt opus ſiue officium. Vt in Cod. Iuſti. titul. de epiſco. & cleric. l. omnis. Ex ergaſteriis, inquit, & tabernis cõquirere potuit. Item libro 11. de epid. & metus, l. in quælibet, inquit, ergaſteria, quæ mercimoniis deputantur. Pap. libro 43. de

tia pub.l.ædiles. Vt ante ergaſteria nihil proiectum ſit.

Errones ſerui dicuntur, qui vagantur ſine cauſa, animũ tamen habent redeundi ad dominos. Fugitiui tamen, qui eo animo fugiunt, vt non redeant. Eo quoque modo ex proportione habent ſe deſertores,& emanſores. Arianus lib.49.de re mil.l.qui cũ. Erro, inquit, in ſeruis eſt, vt emãſor in militib. Item li.21. qui eſt de ędil. edi. l. quis ſit fugitiuus. Sed propriè, inquit, erronem ſic diffinimus, non q̃ fugit, ſed qui frequenter ſine cauſa vagatur. Labeo ita definit errorem paruum fugitiuum eſſe.

Etiam particula eſt conſentientis, ſicut Non eſt Negantia, Priſ.lib.7.interroganti, legis? etiam vel non reſpondemus Plin. Cæcilius in epiſto.Studes in quàm? reſpondit. Etiã Et illud ex euangelio: Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei. Etiam. Iuriſconſul.de verborum obligatio.l.1.& reſponderit quidni, etiamnam.vtrũque aduerbium conſentientis eſt.

Etiamnum.pro adhuc, apud Plinium, & Cornelium Celſum frequenter legimus. Oui. 13. Metamor. Etiamnum libera celo brachia.ideſt adhuc: Itẽ libro 14. Spectantem vultus etiamnnm cæde madentes pro adhuc. Vtrobique. Vlpian.titulo, arborum furtim cæſarum.l. Item etiamnum reponi poteſt.

Euestigio, pro continuo ſiue ſtatim. Priſcia.lib 18. Romani, inquit, eueſtigio dixerunt, vel quod ſtans aliquis in eodem veſtigio facit; vnde ſtatim quoque dicitur, vel quantum tempus eſt in vno veſtigio faciendo, quod eſt breuiſſimum. Scæuola.libro 3.de nego.ge.l.diuortio facto: Non inquit, eueſtigio in officio deliquit. Accurſi. quid eueſtigio eſſet, non intelligens, in principio geſtionis exponit.

Exacta dicuntur illa, quæ ſunt perfecta,& ad quæ vltima, vt aiunt, manus impoſita eſt; aliàs exacta ſunt, quæ iam præterierunt. Virg. 1.Georg. Exactum ad menſem pluuia ventiſque carebit. Idem in tertio: Exactis grauidæ cum menſibus, errant. Paul. libro 44.titul.de act. & obligati.l. 1.Exactiſſima, inquit, diligentia, in priori videlicet ſignificatione.

Exaggerare, eſt accumulare; nam agger aggeris, eſt terra accu-

accumulata. Cæſar in cõmẽtario Hiſpanienſis: Mortes mortibus exaggerabant, & per tranſlationem. Cicer. Nihil eſt ad exagerandum orationem accommodatius. Vlpian. titul. de itinere actuque priuato, l. vnde. Aut deprimat aut exaggeret iter.

Exautorare eſt militem ſacramento militiæ ſoluere: quẽadmodum ediuerſo autorare, eſt militem ſacramento ſibi obligare Plin. Cęcil. in epi epiſto. Cæſar excuſſis probationibus, centurionem exautorauit. Seneca in 4. epiſtolarum. Ex autoratus ac liber q̃ viuit vita priuata. Vlpian. tit. de iis, qui notantur infamia. l. quod ait. Sed & ſi cum, inquit, exautorauit, ideſt inſignia militaria detraxerit. Quod ſi per inſignia militaria Iulianus intelligit horũ inſignia, falſum eſt interpretamentum; nam poteſt quis exautorari, & non amittere inſignia honorum: emeriti nanque exautorantur citra honorum amiſſionem. Eſt enim, vt diximus, exautorari, à militia dimitti. Itaque commodius expoſuit. Arrianus in titulo de liberali cauſa. l. q̃ de libertate. Exautoratus, inquit, ideſt à militia remotus. In quo ſignificatu accipiendum eſt in titulo de re militari.

Exconſul dicitur qui perfunctus eſt conſulatu, ſicut exquęſtor qui perfunctus eſt quęſtura, vſitarius tamen ille dicitur conſularis, hic verò quęſtorius. Iuſt. in proœmio Codicis; Thomam, inquit, quæſtorem ſacri palatii, & exconſulem, non quod conſulatum latum dimiſit, vt exponit Accur ſed q̃ eſt perfunctus conſulatu, vt diximus.

Exemptilis. e, dicitur illud, quod poteſt eximi ſiue detrahi ab alia re. Colume. libr. 9. de re ruſtica: Idcirco ſunt exemptiles, vt cum res exigit, à paxillis deductæ liberum exitũ præbeant. Vlp. de au. & arg. legat. leg. argumenta. Lapides ſiquidẽ exẽptiles ſunt.

Expungere idem eſt, quod ſuprà diximus; diſpungere, hoc eſt calamo tranſuerſo rationem cancellare. Plautus in Ciſtel. Nunc quod reliquum reſtat, volo perſoluere, vt expungatur nomen, ne quid debeam Perſius; Pupillũ ve vtinã, quẽ proximus hęres impello, expũgã. Hermog. ti. de diuer. & trib. l. in omnib. Rationes, inquit, reip. ſubſcriptæ & expunctæ.

Extricare, eſt quod intricatum eſt expedire atque reſoluere, ſiue enodare. Vlpianus libro 9. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. Si cum margaritas inquit dediſſet in vſum extricatas, eaſque inuito, vel inſcio viro perforaſſet. Margaritæ namque non poſſunt intricari in lineam vel in veſtem, niſi perforentur, igitur extricatas dixit pro ſolutas, & non perforatas neque in lineam redactas

F

Falx meſſoria eſt, qua frumẽtum metitur. Falx putatoria qua vites aliæque arbores putantur. Falx fœnaria, qua fœnum ſecatur, quæ dumaria quoque dicitur, qua etiam ſpinæ vepreſque cæduntur. Vlpian. de fund. inſtr. l. inſtrumẽta. Falces, inquit, meſſoriæ putatoriæ.

Familia, tum pro pecunia accipitur rebuſque, hæreditatis, vt in l. 12. tab. cuius verba ponuntur in ti. de ver. ſig. Agnatus, inquit, proximus familiã habeto, id eſt hæreditatem. hinc titulus apud Iuriſc. de familia herciſcunda, ideſt diuidenda hæreditate. Aliàs familiæ appellatione famuli, & ſerui propriè continentur: vnde, & familia dicta eſt. Vlpi. libr 43. de vi, & vi. l. prima Familiæ, inqt, appellatione ſerui continentur. Item Vlpian. lib 21. de ædil. edi. l ædiles. Familiæ, inquit, appellatione omnes, qui in ſeruitio ſunt, continentur, etiam liberi. Hinc patres familias, & familiarũ dicti, & dicitur familias in genitiuo caſu, quod apud antiquiores nominapri mę declinationis in a terminata, as faciebant genitiuũ: vt Næuius: Rubens atque purpureus filii terras, & Liuius Andronicus: Eſcas habemus mentionem: pro terræ atque eſcę: neque habet accẽtũ in vltima, quomodo nunc vulgus loquitur, ſed in tertia à fine familias hoc eſt, in ſecunda ſyllaba.

Ferruminare, eſt per eandẽ materiam conglutinare, quẽadmodum ferrum ferro adglutinatus, non interueniente alia materia. Plautus in milite: Labra labellis ferruminauit. i. prẹmendo adglutinauit. Pompo. lib. 41. de acq. rerum dominio. leg. quicquid. Quicquid, inquit, alieno argento ferruminaueris. Caſſius quoque

que apud Paulũ: Ferrumina-tio, inquit, per eandem materiam facit confuſionem lege replũbo, as. & quo differat à ferrumino, as.

Figlina, æ, eſt officina figuli, ideſt illius, qui facit vaſa fictilia. Plin. libro 7. Figlinas, inquit, primus inuenit Chorœb. Athenienſis Idem lib. 35. In crudis fictilib. vrunt, donec figlinum percoquatur, id eſt opus figuli in figlina factum Iuriſconſ. de auro, & arg. leg. l. fundi. Cum in fundo, inquit figlinas haberet, & in titulo, de ſeruitutib. ruſtic. prædiorum ſæpe.

Fiſcus, ſiue fiſcina, ſiue fiſcella, textũ eſt ex ſparto. Eſt prætérea fiſcus, textum in quod oliuæ tritæ immittuntur, vt torculari expreſſæ exudent oleum cum amurca. Colum. libro 12. Intrita oliua nouo fiſco includitur. Plinio libro 15. Fiſcinas olearia ſpongia tergendas. Vlpian. in ti. lo cati. l. ſed addes. Fiſcos inquit quib. ad præmenda olea vtimur Fiſcus ex ſparto quoque eſt ſaccus, in quo numeroſiores pecuniæ adſeruantur, Iuuenalis. Incrementa domus ærata multus in arca Fiſcus.. Cicero in Verrem: Fiſcos complures cum pecunia. Sed quia principis pecuniæ vectigales ita magnæ ſunt vt nequeant loculis aut crumenis minoribus capi, conſueuerunt deferri in ſparteis fiſcis. Inde fiſcus pro pecunia publica plerunque accipitur. Iuuenalis: Quicquid conſpicuum pulchrumque ex æquore toto eſt, Res fiſci eſt vbicunque natat. Vnde apud Iuriſconſultus titulos eſt, de iure fiſci, & de fiſcalibus debitoribus, & exactoribus ſæpe legimus.

Flauius, cognominatus eſt Iuſtinianus Imperator, non quod Flauios deuicit, vt Accurſius interpretatur, neque quod capillos habuerit flauos, quod nuſquam legitur, ſed quod fuerit ex gente Flauia, ex qua fuerunt Veſpaſianus, Titius, & Domitianus. De quo Iuuenalis: Dum iam ſemianimẽ lacerare Flauius orbem Vltimus.

Fomenta, ſunt medicamenta, dicta à fouendo, hoc eſt, calefaciendo, & recreando. Ouidio. Fomentiſque iuuas vulnera noſtra tuis. Inde eſt fomentare, & fomentatio, vt apud conſultos iuris, de

de legat. 3. l. ſi cur. Nec ea q. dem quę formentationis cauſa paſata ſunt.

Forma ſutoris eſt lignum illud quo calcei informantur. Horatius ſecundo Serm. Si ſcalpra, & formas nō ſutor nautica vela. Vlpi. in titul. ad legem Aquiliam, l. ſed & ſimi. Si forma, inquit, calcei, ceruicem percuſſit. Item Vlpi. tit. locati. l. item quæritur. Si forma calcei tam fortiter ceruicem percuſſerit.

Fugitiuus ſeruus, quo diſtet ab errone, diximus in verbo erro, onis. Definitur autem ab Offilio in tit. de ædilitio edicto, in hunc modum: Fugitiuus eſt, q extra domini domum, fugæ cauſa quo ſe à domino celaret, manſit. Fugitiuarius autem eſt, ad quem ſe fugitiuus receperat, locus quoque fugitiuarius dicitur, vt apud Varronem lib. 3. de re ruſtic. de cochleis. Fugitiuarius, inqt parādus eſt illis locus Papinianus, libro 21. de præſcriptis verbis, l. ſi apud. Si apud te, inquit ego & fugitiuarius depoſuimos.

Fulcimentum, ſuſtentaculum dictum à fulciendo, hoc eſt ſuſtentando ſiue ſuſtinēdo Macrob. 7. Satur. Deſertum iam fulcimentis ſuis labitur in ruinam. Apuleius in primo de aſino. Pede altero fulcimentum quo ſuſtinebat repello. Vlpianus, de fundo inſtruc. lege, quæſitum; Proinde, inquit, fulcimenta ſi qua habeat.

Fultura quoque, idem eſt quod fulcimentum, dictum vtrunque à fulciendo, ideſt ſuſtinēdo. Vnde Hora. per tranſlationem dixit in 2. Sermo. Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti. Et Pli. Cæcilius in Epiſto. Corporis fulturis animus ſuſtinetur. Vlpian. in titulo, ſi ſeruitus vendicetur. l. ſicuti autem. Sicuti, inquit, refectio parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

Fullo, onis, eſt, qui veſtes polit emaculatque non quod vulgo perſuaſum eſt, pannarius, id eſt lanicii artifex. Martialis. Non eàm ſæpè teret lintea fullo tibi. Fullonicam Nicias Megarenſis primus omnium inuenit, vt ſcribitur Plinius 7. Plautus in aſinaria. Non didiciſti fullonicam, nō mirandum eſt. Vlp. libr. 47. de furtis. l. itaque fullo. Fullo inquit, vel ſarcinator qui polienda vel ſarcienda veſtimēta accipit. In alia quoque lege cuius initium eſt, ſed ſi

diuerſoria vel fullonida appellantur.

Fundus, eſt quicquid in ſolo poſſidetur, puta prædium vrbanum, prædium ruſticum. Seruius in illud Virg. 2. Georg. Diues opum variarum ac latis ocio fundis. Fundus, inquit, dicitur ex eo, quod omnium rerum ſit fundamētū. Vlp. titul. de ver. ſign. l. locus, inquit, eſt nō fundus, ſed portio fundi. Fundus autem aliquid integrum eſt, & infrà lege, quæſtio. & iterum lege, fundi. Fundus pro vaſis potorii fundamento, ad cuius ſimilitudinem, inquit Feſtus, fundus dicitur ager qui planus ſit, Martialis libr. 8. Hi duo longæuo cenſentur, Neſtore fundi. Paulus libr. 41. de acqui. rerum domi. l. Sed ſi Cuiuſmodi proculi fundus ille ſit. Scypho, inqt, fundus aut anſa.

G

GArum ſalſugo erat ex certis quibuſdam piſcibus, puta ſcombro, halece, lacerto, & huiuſmodi, vtebantur autem eo pro ſalſamento ſiue conditura aliorum ciborum. Gari meminerunt poetæ multis in locis. Plinius, Apicius Galenus, cęteri, Vlp. 33. de penu legat. l. qui penum. Garum, inquit amurca, mel. Accurſius ſalſamenti genus eſſe dicit, ipſa veritate coactus, ſed quod ſit non dicit.

Genius eſt Deus vniuſcuiuſque hominis preſes, cui nos angeli boni nomen indidimus. Symmachus in oratione contra Chriſtianam religionem, cui reſpondit D. Ambro. Vt animæ, inquit, naſcentibus, ita populis fatales ingenii diuiduntur. De genioprincipis Perſius poeta, Diis igitur genioque, ducis centum paria ob res Egregiæ geſtas induco. Vlpian. libr. 12. de iureiuran. l. ſi duo. Si quis, inquit, iurauerit in re pecuniaria per genium principis.

Germanicus Druſi Neronis filius ex Iuniore Antonia, M. Antonii Triumuiri filia à Tiber. Cæſare patruo adoptatus fuit, quod ab Auguſto non alia ratione fuerit adoptatus, quam ſi ab eo Germanicus adoptaretur. ex Tranquillo. Et Iuſt. Impe. libro Inſti. 1. ſic inquit, Diuus Auguſtus non antea Tiberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptauerit, vt protinus adoptione facta incipiat Germanicus Auguſti nepos eſſe.

Accur.tanquàm de perſonis ignotis, & obſcuris loquens quendam nomine Tiberiū & quendam nomine Germanicum appellat, qui quaſi nō Tiberius,qui ſucceſſit Augusto in principatu, & Germanicus ille,qui præterquam ingenii monumenta, quæ adhuc extant,pro præterquàm ꝙ Gaium Caligulam genuit & ꝙ quęſturam per quinquēniū adminiſtrauit, & ꝙ bis conſul fuit, quique mortuo Auguſto cū ab exercitu Cæſaris ſalutaretur, Imperiū recuſauit, atq; de Germania triūphauit, vnde illi cognomentū; quique ad orientem profectus, Armeniæ regem ſuperauit, Cappadociam in prouinciæ formam redegit, atque Antiochiæ obiit,agens ætatis annum quartum,& trigeſimum.

Gymnaſium,locus eſt vbi nudi exercentur, maximè in paleſtra, quoniam gymnos nudus interpretatur. Manilius libro 4. Gymnaſium præfert vultu, forteſque palęſtras,& per translationem pro ſchola,& literarum exercitio. Iuuenalis: tranſi Gymnaſia atque audi facinus maioris Abollæ,de excuſatio, lege ſed & Medicos,inquit, immunes eſſe à gymnaſijs.

Glans complura ſignificat,ſed ſignificatus deducuntur ab arboris glande,cuius tredecim genera ponit Plin.Iuriſc. tamen latius diffinit glandis appellationem in tit. qui eſt de glande legenda l.1. Glandis,inquit nomine omnes fructus continentur.Item de verbo.ſignifi.l.qui venenum.Itē l.ſylua.

Glarea,terra eſt lapillis per mixta,qualis eſt,quæ poſt effoſū terræ tergum ex ſcrobibus eruit.Virgil.2.Georg. Nam ieiūnia quidem cliuoſi glarea iuris. Columella libro 2. Cum parte dimidià lapides minutos vel glaream reperernt.Paul.lib.30. de aqua pluuia arcen.l.ſuprà iter glarea iniectam. Item de via publica,l.1. In viam terram glaream immitere.

Glaucinum,vnguenti genus eſt, ſiue ex herba glaucio ſic dictum,quod valet ad oculorū ſcabritias,ſiue glaucinum, id eſt vide, quale eſt quod chirurgi tempeſtatis noſtræ.Vnguentum Apoſtolorum, vocant.Pompon.tit.de au.& ar. legat.in l.in argento. Vnguētis autem legatis, non tantū ex legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſa,

ſed & valetudinis,qualia ſunt conagena, glaucina, crina thodina,murhia nardum purum. Conageni vnguenti à Congena Syria vnde aduchebatur,cognominati,meminit Gale.in 3.dec.Crina,vnguenta ſunt quę fiunt ex lilio rubenti.Plin.lib.21. vbi de lilii generibus.Eſt,inquit, rubens lirium,quod Gręci crinon appellãt.Rhodina dicta à Rhodo qđ eſt roſa. Per Nardon purum, piſticum,ideſt nõ ad ulteratum intelligit.

Grammatophylacium.locus eſt vbipublicè literarum monumenta ſeruantur, à grammatis.hoc eſt literis, & phylazo ſeruo, dicitur etiam archiun ſiue archiuum. Vlpian. libro 48.dign.tit.de pœnis. l. moris.Quo loco,inquit, in publico inſtrumento deponuntur archiuo fortè vel grammato philacio.

Graſſari videtur verbum ab impeto graniendi, & qui ex inſidiis viatores adoriuntur, graſſatores dicimus.Iuriſconſultus de ſuſp.tutori,leg.quia graſſandi, inquit, in re familiari facultatem præſtat, & ibidem l.tutor.Si fortè,inqt, graſſatus ſit in tutela,in leg. quoque cuius, initium eſt, apud Labeonem.Deinde, in quit, mulę à graſſatorib. fuerint ablatæ.

Gutturoſus is dicitur, qui guttur habet tumidum,quale genus hominũ in locis montanis videmus,de qb.Iuuenalis Quis tumidũ guttur miratur in alpibus?Vlp.tit.de ædi.edicto.l.qui clauũ. Si qs,inquit, natura gutturoſus ſit.

H

HAmus, cùm ſit quo piſces capiuntur, & hami præterea ſint ex quibus lorica texitur, neceſſe eſt apud Vlpian. in tit.de fundo inſtrum.l. inſtrumenta,per hamos nos intelligamus annulos quoſdã ferreos ad multos vſus domeſticos;puta è quibus equi, muli,& aſini deligentur. Canales,inquit,& harpagones, & hamos inſtrumento contineri conſtat.

Harpagones vnci ſunt ad rapiẽdũ apti,ab harpago qđ eſt rapio dicti. hos. Plin.ſcribit ab Anacharſis Scytha primum inuẽtos.Liuius li. 30. aſſeres ferreo vnco pfixi, harpagones vocant milites. Itẽ Veg. li.2.de re militari. Hẽt legió ferreo harpagones, quós lapos vocãt.Lege ham⁹ ſuprà.

Herciſco, is, eſt diuidere:nam

hercium eſt diuiſio.Cic.1.de orato . Qui qb.verbis herciũ fieri oporteat,neſcit.Idẽ Herciſcũdæ familiæ cauſam agere non poſſit. Apul.libr.9.de aſino : Neq; herciſcundæ familiæ,ſed de cõi diuidundo formula tractabo.li. 10.dign. tit.eſt de famil. herciſc.

Hermaphroditus , Veneris , & Mercurii filius fuit, vnde, & nomẽ illi, quoniam Hermes eſt Mercurius , & Aphrodite Venus , hic cum in Salmacidis fonte nataret , à Nympha deprehenſus,ab eademque implicitus vtriuſque naturam reportauit : qua de re fabula eſt perlonga apud Oui. 4.Met. nunc autem hermaphroditi vocantur quos antiquiores androgynos , id eſt ſemiuiros , & ſemifœminas appellant . Plin.lib. 7. & Gellius libr. 8. ſunt autores . Vlp.tit.de libr.& poſthum.l. ſed eſt. Hermophroditus inquit, & maxime ſi in eo viri lia præualebunt.

Hydromeli,à Græcis dr̃,quę fit apud Latinos aqua mulſa . Hiſpani vocant à doxa, conſtat nanque ex aqua,& melle vnde, & nomẽ,nã hydor eſt aqua,& melimel.Pli.li.14.Fit vinum,inquit,ex aqua,& melle tm̃,hoc vocatur hydromeli.Idem lib 1 Hydromeli quoque ex imbri puro cũ melle tẽperabitur.Vlp. lib. 33. dig. in ti.de triti.& vi.lega.l. ſi qs Neque ceruiſia , inquit conti nebitur,neq; hydromeli.

Hierophylax,acis.interpretatur ſacrorum cuſtos , quod hieros eſt ſacer, & phylazo cuſtodio . Latinè tum æditui , tum æditimi appellantur.Scęuola in tit.de annuis le.l .annua.Sacerdoti,inqt, & hierophylaci,& libertis,ꝑ quo mẽ dosè legitur gerophylaco .

Hierapolis, nomen eſt complurium ciuitatum:alia nanque eſt in Aſia propriè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania alia in Syria:vnde Hierapontani ſunt . appellati . de quibus Iuriſconſ. in tit. de aqua cot.l. 1. vbi legitur apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem . Item de pœnis.leg.crimen . Hierapolitanis , inquit, ſcripſerunt.

Hypocauſtum,fornax eſt in balneo ſubdita caldariis calfaciẽdis : dictum ab hypo , quod eſt ſub , & cauo calefacio . Eſt præterea hypocauſtum , fornax ad calefaciendum cubiculum ſiue cœnaculum , vulgus appellat ſtufas. Papinius in primo Syluarum: Tenuem

nuem volunt hypocauſta vaporem. Plin. Cæcil, in epiſto. Cohæret hypocauſtum, & ſi dies nubilus immiſſio vapore ſolis vicem ſupplet. Ambroſius, libr. 9. hexameron: De hyeme forſitan quereris, quia nulla tibi hypocauſta anhelantibus ignibus vaporantur. Vlp. de legat. lib. 3. l. ligni, appellatione. Siue diętarum ſiue hypocauſtorum, ſiue ad calcem. Idem in titulo mandati. l. ſi quis mihi Sphæriſterium, inquit, hypocauſta, & quędam valetudini apta. Accurſius nunc ægrotorum dicit eſſe ſtationem, nũc ſubterraneum locum.

Hypotheca interpretatur ſuppoſitio, & ſignificat etiam pignus, quod pro aliqua re ſupponitur. Vnde & apud Iuriſconſultos titulo eſt de diſtractionem pignorum vel hypothecarum, lege. cùm tabernam. Non certificationem, inquit, ſed ſuppoſitionem à me accipere, hoc eſt vocabulo vſitatiori, hypothecam. Item libro 20. de pignor. & hypothec. l. res Inter pignus, inquit, & hythecam tantum nominis ſonus differt. Hinc hypothecarius dictus, penes quẽ remanet hypotheca ſiue pignus, vt in titulo, de ſeparationibus, lege prima Hypothecarius, inquit, creditor.

Horreum eſt repoſitorium non ſolũ frugum, frumenti, & vini, ſed cæterarum quoque rerum, quæ ad ſeruari conſueuerunt. De horreo frumenti. Virgil. primo Georg. Illius immenſæ ruperunt horreas meſſes. De horreo vini Horatius in Odis. Iuriſconſultus, in titulo, de fundo inſtr. l. tabernam. Legauerat, inquit, horreumvinarium cum vino, & vaſis, & inſtrumento. De horreo aliarum rerum in ti. de emptione, & vẽdi. Clauibus, inquit, traditis, ita mercium in horreis conditarũ poſſeſſio tradita videtur, ſi claues apud horrea traditæ ſunt. Item in titulo locati. Dominus, inquit, horreorum effractis, & compilatis horreis non tenetur. Hinc horrearius, qui præpoſitus eſt horrei cuſtodiæ, vt libro 19. digeſtorum, in titulo, locati, & conducti. l. cum in plures. Rerũ, inquit, cuſtodiam quam horrearius habet. Item leg. Cælius. Cum horreario, inquit, agendum. Et merces horrearicæ dicũtur, quæ in

in horreis adſeruantur. vt in titul.de conditis in publ.hor. l.nulli.Codice.Nulli, inquit, poſt hac horreaticas ſpecies contingendi copia datur.

I

IAnthinus, na, num, color eſt violaceus, quoniam ion Græcè, viola interpretatur Latinè.Plin.lib.22.Appellata, inquit, ia, & ab iis ianthina veſtis. Perſius; Hic aliquis cui circa humeros, & ianthina lœna eſt: Martia Cocina famoſædonas, & ianthina mœchæ.Vlpian.de legat.tertio,l.ſi cui. Buccinum,inquit & ianthinum continetur. Et ferè quoties in libris digeſtorum, & in literis ſacris legitur hyacinthinus color, intelligendus eſt violaceus, ideſt coloris violæ.

Ilienſes, dicti ſunt populi ab vrbe illo, clariſſima omniū, quæ fuerunt in Aſia, vel ex eo.quod inde profecta eſt tota Romanorum nobilitas. De quibus Calliſtratus libro 27. digeſtorum, tutilo de excuſationibus, leg.non tantum. Ilienſibus, inquit propter inclytam ciuitatis nobilitatem, & propter coniunctionem originis Romanæ.

Impoſtores, dicuntur deceptores, & qui fallunt præſtigiis quibuſdam: dicti ab imponendo, quod eſt decipere.Iuuen.Facile eſt barbato imponere regi. & Mart. Callidus impoſuit nuper mihi caupo Rauennę.Vlpianus libro 21. de ædi. edict. leg. ob quæ vitia.Non guloſos, inquit, nec impoſtores. Accurſius impoſtores interpretatur qui imponunt aliquid alicui. Inde dicta impoſtura, pro deceptione Ambroſi. in epiſto. ad Corinth. 1. Omnis impoſtura tenebras petit, & falſa pro veris oſtendit Vlpian. li. 47.de crim.ſtellio,l.ſtellionatus.Item ſi quis impoſturam fecerit.

Inauris, quod à Græcis dicitur enotion, ornamentum eſt ex auribus, fęminarum depēdens.Paul.in Meneh.Inaures da mihi faciendas pōdo duū nummûm.Vlp.de au. & arg. legat.l.argumento.Veluti inaures,armillæ,viriolæ. Itē l.pediculis. Inaures,in quib. duæ margaritæ.

Inciles foſſæ, ſiue incilia, ſunt quæ à Græcis dicuntur dyoriges, & ſunt per quas aquæ pluuiales deducuntur ex ſalis.

lis.Apu.libro 9.de aſino: Viã lacunoſis incilibus voraginoſam. Cato de re ruſtic. Per hyemem aquam de agro depellere oportet, foſſas inciles puras habere. Feſtus Pompon. Foſſę, quæ in uiis fiunt ad deducendum aquã, ſiue deriuationes de riuo cõmuni factæ, inciles dicuntur. Vlpin.libro 40.dig.titulo, de riuis,leg prima. Incile eſt locus depreſſus ad latus fluminis,ex eo dictus quod incidatur. Inciditur enim vel lapis, vel terra,vnde primum aqua ex flumine agi poſſit. Idem Vlpian,in eodem lib. tit. ne quid in flumine publico,l 1. Si incile,inquit,ducat,alio loco fiat. Meminit quoque incilis in titulo, de aqua cotidian.l.1.

Incruſtare, eſt cruſtam parieti, vel alicui alteri rei inducere, ſiue ex calce, gypſo, argilla, ſiue ex lapide, aut alia materia. Horat. 1. Serm. Sycerum cupimus vas incruſtare. Varro apud Marc. Pauimenta, inquit, & parietes in cruſtatis. Procu. lib. 8. dign.de ſeruitutibus, vrb. præd.l.quidam Parietem,inquit, communem incruſtare licet. Et paulò poſt: Quod obſeruari in incruſtatione oportet. Item de verbo. ſignl. l.impenſę. Paulus ait, incruſtationes, loricationes, & picturę.

Indictio, eſt denunciatio, quia indicere eſt denuntiare. Hor. in 1. Serm. Ventri indico bellum. idem in epiſt. Indictis comes ire Latinis. Vlpian. libro 38.dig.ti.de ope.liber.l. libertus. Cui poſt indictionẽ, inquit, operarum. Atque alibi; Si indictione temporariȩ indictæ ſunt.

Induciæ; ſunt dictę, quod in diem certum ab vtriſque hoſtibus dantur. Plin. libr.7. Inducias,inquit,Lyacõ primus inuenit. Paul.libro 49. dign. titu.de capt.l.poſtliminium. Induciæ,inquit,ſunt, cum in breue, & in præſenti tempore cõuenit, ne in vicem ſe laceſſerent hoſtes. Accurſius ſatis ineptè inter inducias, & treugam differentiam facit, cum treuga non ſit magis latinum, quàm guerra, quàm omagium, quàm feudũ, quàm tenuta, quàm mille alia, quibus iſti nulla neceſſitate coacti vtuntur.

Inducere pter alios ſenſus, quos habet plures, ſignificat etiam expungere, & cancellare, hoc eſt, tranſuerſo calamo quod ſcriptũ erat delere. Vlp, in ti.

de iis,quæ delentur, l.cancel lauerat aũt quis teſtm̃,vel inducerat.Item:Si nomina omnia induxerat,vt proponitur Item.Quæ in teſtõ legi pñt, ea incõſulto deleta, vel inducta nihilominus valent, con ſulto nõ valent hinc inductio pro abolitione, & litura.

Inficiatio,eſt negatio, ab inficior inficiaris,quod eſt ire inficias,ſiue negare.Cic.de partitionibus.Rationem,inquit, habet criminis,inficiationem quę facti.Ner. libro 46. dig. titulo, iudicatum ſolui, lege ex iudicatum. Ad inficiationem inquit, compelli eum qui ſine iudicio partẽ dare paratus eſt.

Inſtitor,vt inquit Iuriſcon.libro 14.digeſt.in titulo,de inſtitutio.actio.l.inſtitor, eſt qui tabernæ locove ad emendum vendendum ve præponitur. Atque ibidem:inſtitor,inquit appellatus eſt exeo quod negotio gerendo inſtet. Iuuen. Inſtitor hybernæ tegetis niueique cadurci. Accipitur etiam pro eo, qui circunfert per vrbem merces vęnales: vt in eodem titulo, & apud Ouid.in 1. de arte. Inſtitor ad dominam veniet diſcinctus emacem

Inſula pręter illam notam ſignificationem, ſignificat etiam domum in vrbe ab aliis domibus ſeiunctam. Corne.Tacit. Germani ſuam quiſque domum ſpatio circũdat, nullis cohęrentibus ędificiis,more inſularum. Feſtus quoque Pompo.Inſulæ,inquit, dictæ propriè,quæ non iunguntur communibus parietibus, cũ vicinis, circuituque publico aut priuato cinguntur à ſimilitudine, videlicet earum terrarum quæ fluminibus aut mari imminent. In hoc ſignificatu crebrò reperitur inſula apud Iuriſconſultos. Vnde inſularius, dominus ſiue cuſtos huiuſmodi inſulæ.

Interpolare eſt in aliam formã mutare,&quodammodo mãgonizare. Plautus in Amph: Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo. Ambro.ad Horat. Noſtrorũ peccatorũ, in pęnis vltricib. interpolari.Vlp.21.dig.titul. de ędil.edict.l.præcipiunt.Interpollãt,inquit,veteratores, & pro nouitiis vendunt, id eſt in habitum nouitiorum mutant.

Intertritura,ſiue intertrimentũ, eſt (vt inquit Varro de lingua Latina) dictum ab eo quod duo inter ſe trita, & diminuta

diminuta ſunt, vt in nummis aureis, quod ex vſu, & attrecta tione conſumitur, & in veſtibus aliiſque rebus quę vſu deteruntur. Liuius lib. 34. in auro, inquit, nihil intertrimē ti fuit. Item libro 32. Intertrimentum argenti ſuppleuerunt. Scæuol. libro 33 de pign. act. l. pignori. Quæro in tertrituram q̄ ex operis facta eſt. Atq; ibidem iterum vtrobique pro detrimento.

Irenarcha, interpretatur pacificator, ſiue pacis conciliator: nam irene interpretatur pax & archos eſt princeps. Erant autem irenarchæ viri boni, & prudentes, quales ſignificat Virgil. in primo. Aen. Ac veluti magno in populo cū ſæpe coorta eſt ſeditio. ſæuitque animis ignobile vulgus, & cætera. Sub hoc habitu fuit Domitiani Cæſaris ſtatua æquo poſita, de qua Papinianus, in principio. Syluarum: D extra vetat pugnas. Talem quoque Perſius poeta ſignificat, cum dicit: Fert animus calidæ ſilentia rixæ Maieſtate manus. In Codice Iuſtitu. titu. eſt de irenarchis, quos Accur. interpretatur iram arcentes, quaſi irenarcha nomen eſſe Latinum. Mart. lib. 48. in titul. de cuſto: & exh. reo. l. D. Hadrianus, irenarcharum ſæpe meminit:

Iſauri, populi ſunt Ciliciæ conterminі, qui in mari quondā piraticam exercuerunt, quos Pub. Seruilius profligauit, qui cognomen Iſaurici ex ea victoria retulit. Iam verò Iſauri, & Cilices, propiratis accipiuntur, vt Iuuenalis: Piratæ Cilicū, cuſt in C. tit. de feriis l. prouinciarū. Latronum inqt, & maximè Iſaurorum.

Iſoſtates, pōt interpretari æqualitatis recognitor: nam Iſos interpretatur æqualis in Codice. Iuſti. de ponderibus, & auri illatione. leg. quoties. Quoties, inquit, de qualitate ſolidorum orta fuerit dubitatio, placet quem ſermo Græcus appellat iſoſtatem pro ſua fide, & induſtria vt neque fallat neque fallatur contentionem dirimere. Accurſius interpretatur ab igos, victoria, & ſtate militia, neque enim igos eſt victoria, ſed nice, neque ſtate militia, ſed ſtratia: ſed neque victoria, & militia faciunt ad rem.

Iugum pro pari duorum animalium plerunque accipitur vt apud Pli. libro 10. de aquilis, Vbi aquilarum, inquit,

non ſit iugum. Varro de lingua latina: Iugum, inquit & iumentum à iunctu. Virgil. 5. Aeneid. Nec ſic vndantia lora Concuſſere iugis Vlp. lib. 21. dig. de ædil. edi. l. ædiles aiunt ſæpè iugum in hac ſignificatione ponit.

L

Labrum vas eſt patulum grādioris aquæ capax, qualibus in Bætica mea vtūtur ex argilla fictis ad lauatrinam, & vſus coquinarios, Virg. 8. Aene. Sicut aquæ tremulum labris, vbi lumen alienis. Cicero in epiſto. labrum ſi in balneo non eſt, fac vt ſit. Vlp. li. 19. tit. de emptio. & venditione: l. limes Labra, inquit, ſalientes fiſtulę. Accu. exponit labra, quia per labrū imaginis aqua ſalit, non minus ineptè q̃ id, quod alibi Digitum interpretatus eſt, ideſt quātum fluit per digitum ſtatuæ.

Lacertus, piſcis eſt. quàm à Gręcis colias dicitur, dictus à lacertus, quòd ad ſimilitudinē lacertorum picturas habet. Commedabantur autem lacerti. Sexitani ex Hiſpania, vrbe Sexi. Martia. Et Sexitani ponatur cauda lacerti. Ex lacertis autem fieri ſolita eſſe ſalſamenta, oſtendit Corne. Celſus dicens; Piſcium, qui ex media materia ſunt, quibus maximè vtimur, tamen grauiſſimi ſunt, ex quib. ſalſamenta quoque fieri pñt. qualis eſt lacertus Sexitanorum ſalſamentorū meminit Strab. Vlp. in ti. de penu leg. l. qui penum. Lacertos, inquit cum muria ſua contineri. Labeo, ait. Eſt autē Muria ſalſugo exudans ex piſcib. ſalitis, qua vtebātur antiquiores ad ciborum condituras.

Lacunar, ſiue laquear, ſiue lacus eſt tecti elegantior fabrica. Cic. 5. Thuſc. quęſt. Fulgentē gladium è lacunari ſeta equina appenſum. Hor. in 2. Car. Non ebur neque areūmea renidet in domo lacunar. Vlp. tit. de fund. inſtr. l. quæſitum. Scalæ, inquit quæ lacunarib. admouētur, inſtrumēti ſunt.

Lapis, pro milliario. hoc eſt, mille paſſib. aliqñ accipitur quoniam antiquiores ſoliti erant milia quæque paſſuum lapidibus ſignare; id quod videmus in via quæ ducit Salmāticam ex Emerita Auguſta, argenteam vulgus appellat. Martia. Rura nemusque ſacrum dilectaque iugera muſis Signat vicina quartus ab vrbe lapis. Idē alibi: Ad lapidē Tor-

Torquatus habet prætoria quartum. Martia.ti.de excuſ. l.propter litem. Ne vltra cen teſimum, inquit, lapidem tu telam gerat.

Laſer, eris, qđ à Græcis Silphiũ appellatur, ſuccus eſt herbæ, quam in Cyrenaica regione inuentam Laſerpitiũ vocant à medicis, & pharmacopolis tempeſtatis noſtræ appellatur Aſſa, Plin. libro 19. Laſer pitium, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica prouincia repertum, cuius ſuccum vocant laſer. Pau. in tit. de pe nu leg. l. nõ omne. Sed quod quidam, inquit negauerunt piper liguſticum, careum, laſer, & cætera eiuſmodi in penu non eſſe, improbatum eſt.

Latus clauus, quemadmodum diximus in verbo clauus, no dus erat ex purpura, ſiue ex auro veſti intertextus, & qui poterant vti eiuſmodi veſtibus, tum Laticlauii, tum An guſticlauii dicebãtur Erat au tem veſtis ſenatoria, vt exponit Acron, in illud Horatii. 1. Sermon. Quo tibi Tulli, Su mere depoſitum clauum fie rique tribunum. Plin. libr. 8. Tunicam lati claui in modũ gauſapi texti Ouid. 4. de tri ſto. Induiturque humeros cũ lato purpura clauo. Iuriſcon. in quadam lege, cuius initiũ eſt, Imperator. Vt ecce, inqt, ſi vxori viri lato claui, peten ti, pro lati clauio.

Lautica, dñr quæcunque ad lau titiam atq; elegantiã cultus, & menſę pertinent. ti. de au. & ar. le. l. argumẽto Mũdo, in qt, muliebri cõtinẽtur lautica acus, reticula, & hmõi.

Laxamentum, ſiue laxitas, dici tur quies, ſiue ceſſatio à labo re. Val. de fortitudinie. Ad cõ firmandos, inquit, animos ſa lubre laxamẽtum daret. Cic. in 1. off. Adhibenda eſt, in quit, cura laxitatis, Nerat. lib. 50. titul. de vacc. & exc. mu. l. tempus. Cum laxamento quodam itineris.

Lectica eſt vehiculum, in quo quiſpiam fertur ab hominibus, ꝙ ſi à quatuor vehitur te traphorum, dr̃ ſi à ſex, hexaphorum: ſi ab octo, octaphorum. Martialis: Laxior hexa phoro tua ſit lectica licebit. Et Iuuenalis. Denſiſſima cã tum Quadrantes lectica pe. tit. eadem, & Sella dicitur vnde idem poeta ſubdit de eadem lectica: Oſtendens va cuam, & clauſam pro coniu ge ſellam. Paul. lib. 8. de ſerui tut. ruſtic. præd. leg. qui ſella. Qui ſella, inquit, aut lectica

ve

vehitur,ire,non agere dicit. Acc.ſella.i.equo,lectica.ideſt curru interpretatur,qđ vtrũque ex eo,quod diximus falſum eſt.

Lecticarius ſeruus eſt, qui lecticam humero fert. Suet. in Othone: muliebri ſella in caſtra contendit,ac deficientib. lecticariis cũ deſcendiſſet: Seru.Sulp.in quadam ad Cice.epiſt.Coactus,inquit, ſum in eadem illa lectica lecticariisq; meis in vrbem eum referre,vt in tit.de leg.1. l.ſi ex toto.Si ita,inquit, legatũ ſit lecticarios.Item Vlp.de le.3. l.item. Legato continentur mancipia, puta lecticarii,qui ſolam matrem familias portabant.

Liberi,orum,non ſolũ dñr filii, ſed ẽt nepotes pronepotes, & deinceps & q̃q̃ non declinetur niſi in numero multitudinis,de vno tamen liberos dicimus.Ex A.Gellio li.2.Vlpia.in tit.de poll.l.inter liberos,nepotem quoq; contineri diuus Pius reſcripſit. Item Caliſtratus tit.de verb. ſig.l. liberorum appellatione,&c.

Libertinus à liberto non eo differt,quod vulgus putat,& cũ dixi vulgus,non excludo Accur.qui & ipſe vnus eſt ex imperita multitudine, nam cũ idem ſit libertus, qđ libertinus,ſola ratione differunt, quoniam libertus nomen eſt ad aliquid ſuperq; refertur ad eum,cuius eſt libertus, hoc eſt ad patronum, vt libertus Cæſaris,libertus Ciceronis, & de operis libertorũ, ſubaudi quas debent ſuis patronis liberti. Libertinus verò nomen eſt abſolutum,tantumque dicit conditionem, hoc eſt,tertium illud genus hominum, qui nec ſunt ſerui neq;liberi.Hinc eſt,quod Iuſtinia.in 1.lib.Inſtit. titulum fecit de ingenuis, & libertinis,quia ibi nõ agitur niſi de conditione nullo habitu reſpectu ad patronos.Hanc differentiam primus omnium animaduertit,annotauitque Laur.Valla vir harum rerũ diligens indagator,atq; acerrimus inuẽtor.

Libitinarius, dicitur funeris curator,quem ſuprà diximus deſinatorem appellari: nam polinctor eſt,qui cadauer effert,conburitq; aut ſepelit. dicti ſunt autem libitinarii à libitina.i.funere,dicta libitina à Venere libitina,q̃ Romæ habuit templum, iuxta quod vẽdebantur quib. erat opus ad funus,puta vnguenta,lychni, papyri, cerei,funalia.

lia. Sed cur ea iuxta Veneris templum, quæ iocorum vo luptatumq; dea eſt, vendebãtur. Plutarchus in problematis cauſam narrat, vt videlicet cum homines libidinib. dant operam, meminerint ſe aliquando morituros. Vlpia. lib. 14. tit. de inſtitoria actione. l. quicunque. Si libitinarius, inquit, ſeruum pollinctorẽ habuerit, iſq; mortuũ ſepelierit. Acc. deſipit neſcio, quæ ſomnia referens.

Librarius eſt qui libros ſcribit, nam ſcriptor non tam dicit, q libros ſcribit, quam librorum compoſitor. Mar. de libris ſuis. Non meus eſt error, nocuit librarius illis. Cic. 3. de Orat. Neque librariorũ notis, ſed verborum & ſentẽtiarum modo. Calliſ. titu. de iur. imm. l. quibuſdam, & ſępe aliàs.

Licitor, aris, eſt in actione precium pro re venali offerre. Plin. lib. 7. Ariſtidis pictoris vnam tabulam centum talentis Rex Attalus licitatus eſt. Inde licitator, qui eiuſmodi precium offert. Cic. ĩ Epiſ. ad Marium. Quoniam pretium tuum noui, in licitatorem potius ponam, quam illud minoris vænea t. Licitatio quoque. vt Paul. lib. 39. dig. tit. de publi. & vectig. l. licitatio. Licitatio, inquit, vectigalium, quæ calore licitantis, &c. Et paulò poſt, Licitatores, inquit vectigalium.

Lictores dicuntur, qui ante Prætores, aut conſules ferebãt inſignia magiſtratuum, hoc eſt virgarum faſces & ſecures dicti à ligando, vt ſcribit Gellius lib. 11. quod videlicet iuſſu Conſulũ aut Præt. vinciebant ſontes aut quemadmodum Feſtus ait, ꝙ virgarum faſces ligatos præferebant, quib. imperẽte magiſtratu, delinquentib. plagas ingerebant. De manumiſſis Manumiſſio, inquit, per lictores.

Ligna, orum, in numero multitudinis propriè dicuntur, quę comburendi cauſa comparata ſunt, vt apud Mart. Ad villam moneo ruſtice ligna feras, & apud Horat. In ſyluam ne ligna feras. In ſingulari quoque in eadem ſignificatione reperitur Vlp. in tit. de leg. 3. l. ligni appellatione. Materia, inquit eſt illa, quæ ad ædificandum fulciẽdũq; ædificium eſt neceſſaria. Lignum verò quicquid comburendi cauſa comparatum eſt.

Ligu-

Liguſticum herba eſt in montib. Liguriæ naſcens, à iuniorib. medicis leuiſticō appellatum. Eſt ante Liguria regio Italię, inter Varrum, & Macram omnes, & ad Apennini dextram, in qua eſt Genua. De Linguſtico Pli. Colume. Apitius, proinde omnes medici meminerunt, leuiſti cum corrupto vocab. appellant. Paul. libro 33. in tit. de penu legat. lég. non omne, piper, inquit, liguſticum careum, & laſer.

Liminarcha, poteſt interpretari liminis, hoc eſt limitis pręfectus, & eſt ille, qui gerit curam tuendorum prouinciæ limitū, præficiturque militibus limitaneis. Arcadius lib. 50. tit. de munerib. l. munerū ciuilium, &c.

Limitanei milites dñr, qui ſub liminarcha prouinciæ terminos tuentur. Capitolinus Reparato, inquit, de limitaneis. Daciæ exercitu. Inſtinia. quoque de offi. Prętoris Aphricæ l. quis Deo. Pro limitaneis inquit ordinandis, quia neceſſarium nobis eſſe vr̄; vt extra comitatenſes limites, limitanei conſtituātur, qui poſſint & caſtra, & ciuitates, & limites defendere. Et paulò poſt; Si commotio aliqua fuerit, poſſint limitanei ſine comitenſib. & militib. &c.

Linea margaritarum, eſt ſeries margaritarum pertuſarum, q̄ ſint filo inſertæ Scæuola lib. 35. ad l. Falcidiam. l. lineam. Lineam inquit, margaritarū. Item Vlp. lib. 47. ti. de furtis, l. ſi quis vxori. Si linea margaritarum ſurrepta ſit.

Lytos, interpretatur ſolutus, à lyō quod eſt ſoluo. Iuſtinianus in proœmio digeſt. Quia ſolitum erat, quarti anni ſtudioſos, Græco, & conſueto quodam vocabulo lytas appellari, quos eſt ſolutos pro quo mendosè legitur hircos, ex Pandectis Florentinis ad notante Politiano nam pro eo quod in recentioribus libris habetur hircos, & colōritas, legi oportet lytas, & pro lytas: quid autem ſint, lege prolytæ.

Logiſta dicitur is, qui reddend's rationibus præeſt: nam loges inter cęteras ſignificationes interpretatur computatio: & logiſtice eſt ipſa ars computatoria, quam vulgus algoriſmum vocat. Iuſtinianus in titulo de modo mulctarū. l. curator. Curator, inquit, reip. qui Gręco vocabulo logiſta nūcupatur mulctandi ius non habet.

Logo

Logographus, poteſt interpretari ratio nū ſcriptor, quo vocabulo vtitur Iuſti. lib. 19. in tit. de tabulariis, ſcribis, & logographis.

Loricatio eſt tectorium parieti ī modū loricæ ſuperinductū, idem ferè quod incruſtatio. Vitr. li. 6. Duplicem, inquit, præbeat contignationi loricationem. Pli. lib. 8. Ichneumone cum aſpide pugnaturo: Mergit, inquit ſe limo ſæpius ſiccatque ſole, mox vbi pluribus eodem modo ſe correis loricauit, in dimicationem pergit. Paul. de ver. ſig. l. impenſę. Incruſtationes, inquit, loricationes, & picturæ.

Ludicrus, a, vm, non ludicer, is, quod Priſcen. putauit, dicitur qđ ad ludum pertinet. Virg. 12. Aene. Neque. n. leuia aut ludrica petuntur. Hor. 2. epiſ. Valeat res ludrica ſi me Palma negata macrū. De accuſationib. l. qui iudicio. Qui artem, inquit, ludicram fecerit. hoc eſt ſcenicam ſiue theatralem aut circenſem, vbi ludi fiunt.

Lugdunenſis colonia, quæ Lugdunū cognominat̄, ciuitas eſt nobiliſſima Heduorū in Galia Lugdunēſi ab ipſa cognominata, Meminit illius Iuriſc. li. 50. dig. in ti. de cenſib.

Ludus literarius, pro ſchola accipitur, vbi literæ docentur: magiſter quoque ludi, is dr̄ qui literas docet. Martia. Quid tibi nobiſcum eſt ludi ſcelerate magiſter? & per tranſlationē. Terent. in Ecyra: In eodem mihi omnes vidētur ludo doctæ ad malitiam, & ei ludo ſi vllus eſt ludus, magiſtram hanc eſſe ſatis certo ſcio. Vlp. lib 41. ti. de variis, & & extra, cogn. l. 1. ludi literarii magiſtri.

Luſcus is dicitur, qui altero oculo caret, qui Græce motophthalmus appellat̄ hoc eſt vno culus. Hier. đ viris illuſt. Acacius, inqt, quē q̄a luſcus erat, monophthalmū appellant. Martia. Thaida. Quint⁹ amat quā Thaida? Thaida luſcam. Vnū oculū Thais non habet, ille duos Modeſt. in titu. de verb. ſig. l. inter ſtuprū. Vitiū inqt, eſt ꝑpetuū impedimentū, veluti ſi luſcus ſit. Inde fit verbū eluſcare, de quo in ſuo loco diximus. Neque eſt, vt Accurſius, & ſi q̄ ſunt alii q̄ id dicāt, q̄ lumine adhibito nihil videt, ſed vt diximus qui eſt orbatus altero oculo.

Luſtramentum, ti, eſt purgatio facta per veneficium aut ſacrificium, aut incantationem, dictū ab eo quod eſt

eſt luſtro,as,Vir.6.Aen. Luſtrauitque viros,dixitque nouiſſima verba.Ouid. 10. Meta.Magico luſtrabere ritu. Marcel l.li.48.ad leg.Corne. de veneficiis,& ſicariis,l.eiuſdem.Si quis, inquit, luſtramenti cauſa dederit cantharidas.

M

MAgiſter nomen dignitatis eſt, & magiſtratus ſiue magiſtratum, ipſa magiſtri dignitas. Vnde magiſter equitum,qui à Dictatore præficiebatur equitibus & magiſter populi,qui pecuniæ diuidundæ pes populum præpoſitus eſt,& magiſter militũ, qui militibus præeſt, & magiſter ſcrinii,id eſt, qui libros principis adſeruat, & magiſter pecoris,qui paſtorib.reliquis præfectus eſt.

Malleatus, dicitur liber, qui iam eſt ligatus,punicatusq;. Sed quia libri malleabitur antequam conſuerentur, id quod vidcmur noſtro tẽpore fieri, malleati dicebantur,pro eo qnod ſequitur.Vlpi.ti.de legatis.3.librorum. Libri,ingt,nõdũ malleati, & peromali continebuntur.

Malobathrum arbor eſt odorata ex Syria, quæ nomine ſpeciali ſolium appellatur,vnde fiunt vnguenta,quæ dicũtur foliata.Horat.in 2.Carm.Nitentes malobathro Syrio capillos. De folio malobathri meminerunt ſæpe Galenus, & Apitius.Martianus lib.39. tit.de publicanis.l.interdum. Malobathrum,aroma Indicum. non malabaſtrum.

Mandragora,herba eſt nota,cuius duo ſunt genera, alterũ nigrum,quæ fœmina exiſtimatur,alterũ candidũ,qui eſt maſculus,Habet vim ſoporiferam,atq; prouocandi ſomni gratia dari conſueuit qa frigida eſt, ac propè venenum.Colume.in horto, Quãuis ſemihominis veſano gramine fęta Mandragoræ pariat flores,meſtamq; cicutã. Marcel.li.48.dig.ad l. Corn. de veneficiis.l. eiſdem, mandragoram inter venena ponit.Ex quo fit,vt mirandum ſit quid per mandragoram interpres ſacrarum literarũ intellexit in Geneſi.c. 30. Et Cant.7.

Mango,onis,eſt non modo ſeruorũ vẽditor: ſed aliarũ etiã rerũ.quæ vt carius vendanť, ſolent à venditorib. adornari. Vnde eſt mangonizare agros,

agros,& equos,pro eo quod eſt colere.Et Plinius lib. 37. politores gemmarum,mágo nes appellat. Martia. Millia pro puero centũ me mãgo popoſcit. Seneca in Epiſt. Mangones,quicquid eſt qđ diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt.Aphricanus de verb ſig.l.mercis appellatione,quo diſtet à venaliciario monſtrat.

Mappa menſæ ſtragulũ eſt,quẽ admodũ.& mantile, ſiue toral. Erantq; duo genera,alterũ raſum,alterũ villoſũ ,hoc eſt in tapetis ſimilitudinem contextũ,qđ & gauſape dr̃. Martial.in diſticho cuius index eſt,Mappa villoſa Nobi lib.villoſa tegant tibi lintea citrum,De mãtili quoq; villo ſo Virgilius in primo Aen. dixit,Tonſiſque ferunt mantilia villis,qđ Seruius pro minutis exponit Ouid quoq;in quarto Faſt.Duxerat ad dextram villis mantile ſolutu Florentinus li.33.de ſupellectili legata lege ſupellectili.Toralia, inquit, & mappa villoſa.Pro quo mendoſe legitur,& oralia in panalioſa, nihil verba.

Materia,proprie dicitur circa q̃ verſatur faber tignarius ſiue lignarius.In communiori tamen ſignificatu dicitur de ſubiecta cuiuſque artis materia.Pau.li.18.tit. de periculo & commo.l.quod ſi. Neque materia empta ſi furto periſſet.

Mediaſtinus, quemadmodum Priſ c.in 5.carmine ſcribit, à medio videtur componi; q̃ medias partes balnei tenet, hoc eſt qui in medio lauantium ſtat.Horat.in 1.epiſ.Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas.Acron in media vrbe viuens interpretatur, Porphyrion in media vrbe ſiue balneo exponit.Vlp.lib. 47.titulo de iniurijs. l· item apud. Multum intereſt qualis ſeruus,ſit bonæ frugi, an mediaſtinus.

Mereo,meres,merui,eſt militare,ſiue ſtipendium in militia facere.Luca.in 6.Caſtrorum in plebe merebat.Iuuenalis: Caſtrorumque ære merẽtẽ. Suet.in Iulio, Meruit & ſub Seruilio Iſayrico.lib.49.digeſtorum, titulo de re militari, pro eo quod in libris antiquis legitur merere, in recentioribus ſcriptum eſt, militare.

Metalla, dicuntur venæ vnde eruitur argentum, æs, & cætera quæ vulgus in doctum appellat metalla, dicta ſunt

autem

autem metalla à metello, quod eſt ſcrutor ſiue ingro: aut dicuntur metalla, quòd alia vena poſt aliam inueniatur, quod videtur Plin. lib. 34. ſignificare, vbi ſcribit, ꝙ vbicunque vna vena eſt inuenta, non procul alia inueniatur. Hinc metallarii, & metallici dicuntur, qui ſunt damnati ad metalla, hoc eſt effodiendam terram ex metallis. Aliquando ſimpliciter accipiuntur pro effoſoribus metallorum, vt in lib. dig. tit. de pęnis, & li. 11. Cod. tit. de metallariis.

Metator, ſiue metatus, ſiue mẽſor, dicitur, qui iuſſu, atq; autoritate principis milites in domibus incolarum collocat, ſiue in caſtris qua parte debeat quiſque tentoria figere, oſtendit. Vnde dictum eſt caſtrametari. Lucanus in primo, Heſperios veniam metator in agros. In Codice Iuſtiniano, titu. de metatis l. 1. Si quis, inquit, menſorum noſtrorum manu quą de putãt ſingulis quibusque domus, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitauerint, ad inſtar falſi criminis conſtituti teneantur.

Metaxa eſt congeries illa penſorum ex lino aut lana, quã Hiſpani paucis literis immutatis vocant madexa, vt in li. 11. Cod. Iuſt. tit. de muril. l. lotas in poſterum ſerica, & metaxæ. Vitruuius lib. 6. De paludib. inquit tenues colligantur metaxæ.

Metrocomia, interpretatur villa matrix, dicta à meter, qđ eſt mater, non quod Accur: hallucinatur, a metrus, quod eſt menſura, & nomine villa accipiendo villam, vt nunc vulgus loquitur. Iuſt. lib. 11. Cod. in titu. non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneam conferre.

Metropolis, interpretatur ciuitas matrix, neque dicitur à metros, quod eſt menſura, vt imperiti exiſtimant, ſed qđ de metromia diximus, à meter, qđ eſt mater, vñ alia cõplura deriuantur, quæ in ſuo genere ſignificant præcipuum & excellens, vt ortygometta, tetrigometta, echinometra, acẽtu in penultima pro duce coturnicum, cicadarum, & echinorũ. Modeſt. lib. 17. dig. de excuſatio. l. ſi duas. Decet autem maxime numero vti metropoles gentium.

Miliarium uas erat ad coquendum

dum milium accommodatū quemadmodum pultarium ad coquendum pultem. Cato de re ruſt. Inter orbem, & miliarium vnum digitum intereſſe oportet. Palladius libro quinto de re ruſtica, Vas inquit, æneum miliario ſimile. Pompo. li. 33. ti. de au. & ar. lega. l. & ſi. Certe ſi cacabos argenteos habeat, vel militarium, pro quo t, litereraex puncta, lege tu miliarium.

Miniculator is dicitur, qui literas maiuſculas, hoc eſt initiales ſiue capitales ex minio libris ex atramento iam ſcriptis adhibet. Vlp li. 38. titu. de operis liber. l. iuti ſiurādi, Si fortè, inquit, librarius, vel miniculator, ſic enim in libris antiquioribus legitur, & magis cohæret ei, quod ſuprà dixerat librarius, & ei, quod ſequitur, vel calculator.

Molior, moliris, eſt moles ad ædificium aliquod coaptare. Virgilius primo Aeneid. Moliri que arcē & mauib. ſubvoluere ſaxa. Vlp. li. 39. l. 1. de noui operis nun. Qui fortè in publico, vel in priuato, quid molitio, onis, pro ipſo apparatu ædificandi, vt infra eodem tit. l. ſtipulatio. Molitio, inquit, non impeditur. Demoliri verò & demolitio opponitur ei, quod eſt moliri, & molitio, pro eo, quod eſt diruere & dirutio, vt in eo. ti. ſæpe.

Mola manuaria, ſiue manualis, ſiue truſatilis dicitur, quæ ad frumenti molituram manu circūagitur, quæ, vt ait Vir. in More. Rotat aſſiduis gyris, & concitat orbem. Mola quoque iumētaria, & ex Euāgelio, mola aſinaria eſt, quā iumenta verſant. labo. Priſ. libo. Priſ. li. 33. dig. de fun. inſt. l. dolia. Molas, inquit, manuarias ſupellectilis, iamentarias autem inſtrumenti eſſe Offilius, ait, Molas verò aquarias hoc eſt aqua verſatiles, ante Juſtiniani tempora fuiſſe nondum legi. Is enim in ti. dr aquæd. l. decernimus, molæ aquariæ meminit, quā ſermonis Latini ignari molendinum appellant. Nam quod legitur aſina molendinaria in tit. de fund. inſtr. l. cum de lanionis, non a molendino, ſed à molendo de ductum eſt.

Meniana, vt ait Feſtus Pomp. ædificia erant à Menio ciue Romano ſic appellata, non à mœnibus ſic dictum, vt putauit ſomniculo ſus Accurſius. Is enim

primus vltra columnas extẽ dit tigna,quo ampliarentur ſuperiori.Hic eſt ille Menius, qui poſt bona patris abſum pta,locum ſibi ſeruauit, vn de ludos ſpectaret, de quo Horatius in primo epiſt. Me nius, vt reb.maternis atque paternis Fortiter abſumptis, vrbanus cepit haberi, &c. Locus autem ille fuit Menia num,quod vltra ædificia pro tendebatur,in viam publicã propendens.Vitruuius libro quinto, Meniana, inquit ſuperioribus coaſſationibus collocentur. Suetonius in Caligula.Cum apparatu cir ci perſpicientem pauci ex proximis Menianis poſtulaſ ſent.Valerius de mortib.non vulgarib.C.Licinius, Macer uir prætorius,Calui pater,dũ ſententiæ dicerentur, in Menianum conſcendit. Ia bolenus de verborum ſigni ficatione. l.malum nauis. Qualia, inquit, Meniana, & ſubgrundaria eſſent. Vlpia nus in titulo ne quid in lo co publico. l.prætor ait. Cum quidam inquit, velum in Meniano immiſſum habe ret.

Meritorium, ſiue meritoria ta berna, eſt ſtabulum ſiue caupona in quam viatores di uertunt, dictum meritorum à mercede quam ſoluunt. Iu uenalis. Nam quæ merito ria ſomnos admittunt. Vale rius de duob. Arcadib. Quo rum alter,inquit, ad hoſpitẽ ſe contulit alter in tabernã meritoriam diuertit. Vlp. in tit.de iniuriis.l.lex Cornelia ad meritoria,inquit, vel ſta bula non pertinebit. Accur ſius neſcio quas nugas ſom niat,neque id mirum,cum vi gilans quid eſſet meritorium neſcient.

Modus,& modulus plerunque pro menſura accipitur, vt Horat.in 2.Serm. Hoc erat in notis modus agri non ita magnus Frontinus de aquæ duct.Aquarum inquit,modu li ad digitorum,aut ad vncia rum menſuram inſtituendi ſunt,in li.dig. 11.tit. eſt, ſi menſor falſum medum dixe rit,& ibidem ſæpe.Pau.li.39. titu.de damno infe.l.damni, cum,inquit, qui modulo rum aut riui faciendi cauſa.

Mulſum,potio eſt,quæ ex vino & melle cõcinnatur.Hor. 1. Serm.Leui præcordia mulſo Prolueris melius.Mar. in di ſticho cuius lemma eſt,Mul ſum,Attica nectareum turba tis mella falernum. Vlp. lib. 33.tit.

33.tit.de trit.& vino leg.l. ſi quis.Si mulſum,inquit, ſit fa ctũ,vini appellatione nõ cõ. tinebitur.Vlp.li. 6. tit. de rei vend.l.idem.Si ex mellemeo & vino tuo mulſũ factũ ſit.

Mundus muliebris, vt inquit, Varro,dictus eſt à mundicia Idem & ornatus. quaſi ab ore natus,à Græcis coſmos dicitur.Vnde multi fuerunt autores,quos Galenus citat, qui coſmetica.i. de ornatu ſcripſerunt.Vlp. ti. de aur.& arg.leg.l.argõ.Mundus,inqt, muliebris eſt quo mulier mũ dior fit,& ſubdit q̃ numerã tur in mundo muliebri, de quo etiam eſt tit.

Munimentum differt à monu mento ſiue munimento, ꝙ monumẽtũ eſt ſepulchrum; quod erigitur in defuncti me moriam,ſiue illud ſit inane;ſi ue cadauer complectatur. Munimentũ verò eſt in ædi ficio illud,quod ab inferẽdo damno defendit,dictũ à mu niẽdo Marcellus li. 11.tit.de religioſis, & l. funeris ſum ptus. ſumptibus funerum Munimentum ſepulchrum eſſe D.Had.ſcripſit qđ mu niẽdi eius loci cã factum ſit.

Murileguli dñr, qui murices, hoc eſt conchylia colligunt, ex quib. purpuraceus colorę inducitur, nam purpurarum genera complura ſunt,bucci nũ,iãthinũ,murex, de quibus in tit.de leg. 3.l.ſi cui lana. Igitur murileguli ſunt pur puraiũ cõquiſitores,de q̃bus Iuſti.li. 11.Codicis,tit.de mo neta.& murileg.

Muria ſalſamẽtum,ſiue ſalſugo exudans ex piſcib.ſalitis, qua antiquiores vtebãtur ad cibo rũ condituras. Aliquãdo mu ria ex ſale tantum, & aqũ a macerata conſtabat,quę mu ria dura cognominabatur. quõ aũt fiat.Plin.& Columel la oſtẽdũt.Vlp.in tit.de penu leg.l.qui denum. Laceratos inquit,cum muria ſua conti neri,Labeo ait.

Murrha,& vaſa murrina dicebã tur,quæ ex murrha lapide p̃ cioſo tornabãtur.Lucanus. Non auro muraque bibunt. Martialis.Si calidũ potas ar dẽti murrha falerno Con uenit.De murrha lapide Pli. li.37.plura:Sed huius lapidis vas vnũtm̃ noſtro ſeculo mõ ſtrat̃ Venetiis in ærario diui Marci.Agatham ipſi vocant. De vaſis murrhinis Martia lis.Surentina bibis, nec mur rhina ſume,nec aurũ.Et Iu ue.Grandia tollantur cryſtal la,maxima rurſus Murrhina. Florẽ.in ti.ne ſupellectili le.

l.ſupellectili. De murrhinis, inquit, & cryſtallinis, dubitari poteſt. atq; ibidem, Murrhina, & cryſtallina ex eadem materia eſſe. Item Pōp. ti. de au. & ar. leg. l. & ſi non. Murrhina, inquit, vaſa in gemmi non eſſe Caſſius ſcribit.

N

NAtales, in numero multitudinis ſunt ipſa naſcendis ſiue illa ſit obſcura, ſiue clara. Plin. lib. 18. Ruffus infima natalium nobilitate Cor. Tacitus: Euſcus ingens ætate, claris natalibus Iuue. Palmā: inter dominas virtus natalib. æquat. Apud Iuriſc. lib. 44. di. tit. eſt de nata. reſt. quaſi natales de natalib: claris tantum dicantur.

Negocium facere, ſiue negociū exhibere, quod apud Iuriſc. frequenter legitur, ſignificat moleſtiam alicui facere, & ſic eſt illud: In eum, qui calumniæ cauſa negocium faceret, & illud. Qui pecuniam acceperit, vt faceret negotium, vel non faceret, pro eo, quod eſt moleſtia m.

Nomen pro debitore, maximè in re fœneratoria apud Iuriſ. ſæpiſſimè inuenitur. Seneca de vita beata, Nunquā magis nomina facio, quam cum dono. Alphius fœnerator apud Colum. Optima, inquit nomina non ad pellando fieri male. Horat. Cautus nomi nib. certos expēdere nūmos Iuue. Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen. Hinc apud Iuriſc. pecuniæ in nominib. dicūtur, q̄ datæ sūt fœnori. In hac quoque ſignatione, accipitur nomen ab Vlp. li. 47. dig. in tit. de fur. l. ſi quis vxori Si quis, inquit ſeruo meo perſuaſerit, vt nomen ſuum ex inſtrumento tolleret.

Non, particula negatiua turbat ſenſum adiecta, in tit. de off. proc. Legatus, inquit, mandata ſibi iuriſditione iudicis dādi ius non habet. Cæterum in Pandectis non, particula non habetur. Notauit primus hunc errorem Angelus Polit. in quadam obſeruatione eius centuriæ, quam tunicam nobis videre contingit.

Noſocomion interpretatur infirmorum, ſiue ægrotātium villa, nam noſos interpretatē morb. & come villa Hie. ad Oceanum de epita. Fabiolæ, primò omnium noſocomiū

idest

ꝛ languentum uillam inſtit. Iuſt.in Cod.tit.de ſacroſanc. ecc.Noſocomia,inquit, vel brephotrophia. Item coll.1. de non alienando noſocomion,vel brephotrophium. Noſocomos vero appellatur qui præſidet noſocomio, vt coll.2. de non alienandis, &c.

Notarius non eſt, qui vulgò putatur,hoc eſt tabellio, ſed ꝗ excipiēs verba diſtantis per notas & compendia ſcribit. Talis deſcribitur à Martiale in diſticho cuius index eſt. Notarius.Currant verba licēt,manus eſt velocior illis. Nōdum lingua ſuum,dextra peregit opus.Pau.lib.29.dig. ti.de militari teſta.l.Luc. Titius miles notario ſuo teſtm̄ ſcribendum notis dictauit, & antequam literis perſcriberetur,vita defunctus eſt. Ergo per notas intelligendum eſt per literarum cōpendia. hoc eſt breuiaturas.

O

OBſidianus lapis ab obſidio quodā inuentus dicitur, de quo Pl.li.36.in genere vitri, & obſidiana numerantur ad ſimilitudinē lapidis, quem in Ethiopia inuenit Obſidius nigerrimi s coloris,aliquādo, & trāslucidi,craſſiore viſu atque in ſpeculis reddēte pro imagine vmbras.Idem li.37. Inueniuntur, & gemmæ eodē nomine ac colore,non ſolum in Aethiopia & India ſed ēt in Samo & in litoribus Hiſpanienſis oceani. Meminit eiuſdē Suet.in Aug.Pōp. li.34.dig.ti.de au. & ar. le.l. etſi.Gemmæ,inquit,ſunt per lucidæ materiæ, velut ſmaragdi, Lapilli contrariæ ſuperiorib.naturæ,vt obſidiani non abaſiani,vt in codicib. recentiorib.legitur.

Obſonatores,dicuntur,qui obſonia emunt,hoc eſt cibos recentes ex macello, foro boario,foro olitorio,aut eiuſmodi locis.Sen.lib.6. epiſt.Adiice obſonatores,quib.domini ci palati notitia ſubtilis eſt. Mar.in diſticho, cuius lēma eſt,Obſonator, Dic quotus es,quanti cupias cœnare, nec vnum addideris verbū, cœna parata tibi eſt Marc. titulo de legatis tertio l. legatis ſeruis.Cubicularios, inquit,& obſonatores.Acc. vt eſt in excogitandis ineptiis diligentiſſimus, obſonatores dupliciter exponit, aut ꝗ domino præſtant ſilentium dum dormit, quaſi a ſom-

no dictus, aut qui canunt dũ cœnat dominus, q uaſi à ſono vocis.

Odyſſea,opus eſt Homeri poe tæ,in quo Vlyſſis errores ꝑ ſequitur,qm̃ Vlyſſes à Græcis dicitur Odyſſeus,citat a Marcello in tit,de leg.3.l. legatis Sic denique in Odyſſea Homeru s ait, & ſubdit carmen Græcum.

Oenomeli Græcis dicitur, quod fit latinis mulſum ab œnos quod eſt vinum, & meli,vel quoniam ex vino, & melle conſtat, quemadmodum in verbo mulſum diximus apud Galenum cæteroſque medicos crebra fit mẽtio ęnome li.Vlp.in ti.de trit. & vino le ga.l.ſi quis vinũ. Oenomeli planè ideſt vinum dulciſſimum continbitur. pro quo mendosè legitur cœnomeli.

Olitor eſt.qui vulgò appellatur hortulanus,dictus ab olerib. hoc & herbis hortenſib.Inde oliianus,a,vm,ad ortum ſiue horti curatorem pertinens. Pli.li.19.Vrceola olitoria ex his factitari prodiderunt. Vl pia.de ver.ſi.l.Vrbana.Horti vinearii forte vel olitorii,nec dicit ab oliuis, ſed ab olerib.

Opera,æ eſt labor diurnus,quẽadmodum à Paulo,& Vlpia. diffinitur.li.38.dig.ti.de ope ris lib.differt aũt ab opere, qm̃ in vno opere plures operæ cõſumi poſſunt,& vna opera plu ra opera fieri pñt.

Opiſtographa dñr. quæ intergo chartę ſcripta sũt,ab opiſthen,qđ interprætatur retro,& grapho ſcribo.Eiuſmo di eſt ſcriptura de qua dixit Iuuen.Sctiptus, & in tergo nec dum finitus Oreſtes. Et Mar.Scribit in auerſa Picẽs epigrammata charta.Plin.in epiſt.Reliquit,ait,commenta rios piſtographos, & minutiſſimis literis ſcriptos. C on ſultos in tit.de bo.poſ.l.char tæ appellatione,Proinde,ait, ſi in opiſtographo quis teſta tus ſit,hinc peti bono rũ poſ ſeſſionem.vbi Accu. dupliciter peccat,tum in opiſtogra pho.i.vbi opes ſcribuntur,ex ponens:tũ in epiſtographo. i.in epiſtola.

Orichalcũ,interpretatur æs mõ tanũ,nam oror eſt mons, & chalchos æs,nam qđ vulgo aurichalcũ dicitur,nulla rõne defendi põt.Tũ ex illo prin. omnium cõſẽſu recepto, nõ ſolere fieri cõpoſitionem ex Græco,& Latino, tũ autoritate,& ratione. Rõ aũt illa nimirũ eſt,ꝗ in carmine ſem per prima breuis reperitur.

Virg.

Virg. 12. Aen. Alboq; orichalco Circundat loricam. Et Hor. in Poetria, Tibia nō, vt orichalco iuncta tubæq; Aemula. Aurichalcū verò non poſſe dici Sextus Feſtus Pōp. eſt autor. Aurichalcū, inquit, qdā putauerunt compoſitū ab ære & auro. Sanè verò orichalchum dicitur, qđ in montoſis locis inuenit, mōs etenim Græcè oros appellatur. Vlp. ti. de leg. 3. l. ſi quis electrum, inquit, vel aurichalchum contineri. In tit. quoq; de act. emp. & vend. Quemadmodum inquit, ſi quis vas aurichalcum, ſed orichalcum legis.

Orcinius ab orco dicitur. Eſt autem Orcus īferorū atq; mortis deus Virg. 2. Aen. Multos Danaū dimittimus orco. Idē in 6. Veſtibulum ante ipſum primisque in faucib. orci. Hinc orcinius libertus, q ſit ipſius teſtatoris defuncti, & in orci familiam adſcripti. De pheretro in quo mortui efferuntur dixit Martialis, Orciniana quę feruntur in ſpōda. Vlp. li. 10. ti. de fideic. li. l. ergo. Qui directam, inquit, libertatem acceperūt, orcinii erunt liberti, Orcinii quoque liberti meminit Iuſti. li. 2 Inſtit.

Orphanotrophium, penultima longa locus eſt vbi orphani aluntur, quemadmodū brephotrophium, vbi infantes, vt ſuo loco diximus. In codice Iuſt. titulus eſt de orphanotrophiis, quorum etiā meminit frequenter tit. de ſacroſ. eccl. Orphanotrophus is dicitur, qui orphanotrophii curam gerit.

M

PAegma, atis, ludus interpretatur, à pezo, quod eſt ludo. Erat autē pægma machina in ſublime tēdēs, in qua puerorum cantan tum erant nidi. Seneca li. 13. epiſ. his verbis pęgma deſcribit, His, inqt annumeres machinatores, q pægmata per ſe ſurgētia excogitant, & tabulata tacite in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato varietates, aut de hiſcentib. quæ cohærebāt ſua ſpōte coeūtib. aut iis, q eminebāt paulatim in ſe reſidētib. Ioſephus quoq; in triūpho Veſpaſianorū non nihil de pęgmaticis ſcribit. Iuuēa. Et pęgma, & pueros inde ad velaria raptos. Mart. Et creſcūt media pęgmata celſa via. Clau Mobile ponderib. deſcendant pægma reductis.

Vlp.in tit.de fundo inſtr. l. quæſitum.In emptionem, inquit,domus ſpecularia, & pægmata cædere.

Paganus à pago dicitur, quemadmodum à vico vicinus, habet tamen aliquando remotiorem ſignificatum,atq; pro eo accipitur,qui non eſt militiæ ſacramento addictus vt nemo ſit,qui non aut paganus aut miles dicatur. Iuue. Citius falſum producere teſtem Cõtra paganum poſſis quam vera loquentem. Contra fortunam armati. i. contra militem. Modeſt. in tit.locati & cond. l. ſi ignorans,inquit, militi, quaſi pagano locauerit. Item multis aliis in locis digeſtorum, ſed nunquam iu alia ſignficatione.Si quando tamen à iunioribus paganus ꝓ infideli accipitur,id ꝑ translationẽ fit, quaſi nõ ſit initiatus ad ſacra religionis Xp̃i,atq; illius militiæ adiuratus.

Pancratium,vt ſcribit Vitruui⁹. locus erat, in quo athletæ exercebãtur. Pl.li.34.Puerum autoli cũ pãcratio victorem Prop.li.3.Et patiẽ duro vulnera pãcratio.Vlp.li.9.tit.ad l.Aq.l.qva actione. Si qs in colluctatione,inqt, vel in pãcratio. Vñ pãcratiaſtes pro athleta, qui ſe in pancratio exercet.

Pandecta poteſt interpretari cõprehenſorium, hoc eſt omnia continens, à pan, quod eſt, omne, & dechomæ cõprehendo,Gell lib. 19. Sunt, inquit,qui Pandectas. i. omnium receptacula inſcripſerunt.Idem li. 12. Quas Græco vocabulo Pandectas,id eſt promiſcua,& omnimoda cõtinentes libros,Hinc Inſt.lib. 50.dig.pandectas Græco tit. prætitulauit,non quẽadmodum quidam exiſtimant, pãdectas fuiſſe libros Iuriſc. ex quibus conflatum eſt ius ciuile,quod Iuſt.Imp.in 50. libros redegit.

Pannicularia bona,quemadmo idem Vlp.in tit. de bonis dãnatorum definit,ſunt ea,quę in cuſtodiam receptus, ſecũ attulit,non omnia quidem, ſed veſtem,qua is fuerit indutus,& nummos in veteraleſ, & annulos parui precii.

Pantomimus dicitur is, qui mimos repræſentat, atq; in ea arte tm̃ poſſet,de oĩa poſſit imitari,a pã,qđ eſt oẽ, & mimeomæ, qđ eſt imitor. Sen.in 4 apiſt.Si clamor, & plauſus,& pãto mimica inſtrumẽta per ſtrepuerint. Iu li.Firm.li.3.mathe. Si luna, inquit,

inquit, à Mercurio defluens ad Venerē peruenerit, organorios aut pantomimos facit. Iabol. libro 38. dig. tit. de op. li. l. ſi libertus. Si libertus, inquit, artem pātomimi exerceat, & ſupra eodem. ti. l. patronus. Si quis, inquit, pantominum vel archimnm libertum habeat.

Papyrus, frutex eſt in paluſtrib. Aegypti locis, aut quo Nilus non fluit brachiali craſſitudine, decem cubitorum altitudine: ex cortice verò ſtragulas Aegyptii faciūt, atque ex eodem chartas, & eſt alioqui materia combuſtibilis. Vlp. in tit de leg. 3. l. ligni appellatione. Harundines, inquit, & papyros comburunt.

Paranymphi, & paranymphę dicuntur Græcè, qui Latinis ſunt pronubi, & pronubæ, hoc eſt, nuptiis, præſidentes. Aug. 4. de Ciuitate. Nonne omnes famulos atque etiam ipſos paranymphos ante mittit foras, quàm blandiri coniux coniugi incipiat? Hieronymus in Sermo. aſsumpſit Mariam, inquit, angelus Gabriel, ac ſi cœleſtis paranymphus intactam cuſtodiuit, dictus autem paranymphus à para, quod eſt iuxta, & nymphe, ſponſa: quaſi accidens ſponſæ. Commentator Decretorum paranymphas ſomniat eſse ancillas: dictas ſic, vt ille putat, a parando lymphas.

Parapherna bona ſunt, quæcunque prçter dotē dantur ſponſæ. Vn paraphernica inſtra dixit Sidon. Ap olinaris puellæ tradita, & dr̄r parapherna a para, quod eſt prçter, & pherne dos: non vt vulgus loqtur paraphema. Vlp, lib. 23. dig. tit. de iu. do. l. ſi ego. Si res dētur, ea quæ Græci parapherna vocant, quęque Galli peculium appellant:

Parephippius eſt, qui equo inſidet, ſiue equorum ſeſsor, a para Græca præpoſitione, & ephippium. Iuſt. lib. 12. C. tit. de curſu pub. l. parephippiū. Parephippium, inquit, eū videri, qui vſurpato vno vel duob. veredis, quos ſolos euectio continebat. Eſt aūt ephippium ſtragulum qđ equo imponitur. Hor. Optat ephippias bos piger, optat arare caballus. Martial. in diſtich cuius lemma eſt, ephippiu Stragula ſuccincti vena ſume veredi. Nam ſolet iu do ſurgere ficus equo

Parochus interpretatur or ſi ue prebitor, hoc eſt, ibutarius. Vnde ſcribit A. ellius : ſen-

Ventidium velut parochum victum ſibi ægrè quæſiſſe, & erat parochorum magiſtratibus,præbenda conducere.Horat. 1. Sermo. Parochi qui præbent ligna ſalemque idem in 2. Vertere pallor. Tum parochi facien. Inde eſt parochia,parachorum cōmunio.Augu. 14. de ciuita. Fuit quidam nomine Reſtitutus in parochia Calamen. eccl.non vt illiterati dicunt, parochia per duplex r.

Parœcos eſt incola, ſiue habitator in loco. & parœcia incolatur, ſiue habitatio, à para quod eſt iuxta,& œceo habito.Pompon. de verborum ſignificatione,l.pupillus.Incola,inquit, eſt qui in aliquàm regionem domicilium,ſuum contulit, quem Græci parœcon vocant.

Paropſis, dis, genus eſt lancis grandioris,de qua in Euang. Qui intingit mecum manum in paroſide, pro qua alius Euangeliſta catinum poſuit. Senec. in 5.de beneficiis:Sic paropſidem argenteam, & auream dicimus Iuue.quàm ... a magnaque paropſide ... Martia. Cui portat gaudens ancilla paroſide rubra alecem. Pomponius de auro,& argento leg.l.& ſi veluti paroſidas, tabulas, trullas.

Paſſum eſt vinum illud, quod ex vuis paſſis conficitur. Hiſpani baſtardo appellant Seruius.in illud Virg. 2. Georg. Et paſſo pſythia vtilior. Paſſum,inquit, ideò dicitur qđ ab igne patitur decoquendo ſed illud quod decoquitur, non paſſum, ſed defrutū aut ſapa dicitur. Iuuen. Paſſum, & municipes Iouis aduexiſſe lagenas.Vlp. de trit. & vino leg.l. ſi quis, Paſſum, inquit, niſi contraria mens ſit intelligitur. Procu. in eod. titulo l.qui vinum. Cui dulcia legata eſſent, omnia hæc eſſe legata, mulſum, paſſum, de fructum, & ſimiles potiones.

Paſtinare eſt agrum fodere, dictum verbum à paſtino, qđ eſt ferramenti genus bifurci quo plantæ pāguntur. autor Colum.libro 4. de re ruſtic. Sed conſuetudo quicqđ emoti ſoli vineis pręparatur repaſtinatum vocat. Matth. 12.Vineam paſtinauit homo & ſepem circundedit. Vlpianus,libro 43. quod vi aut clā l.ſemper. Is cui fundum paſtinandum locaueras. Paul. de verborum ſignificatione. l.impenſę.ſicuti arbuſti paſtinatione

natione vltra quàm neceſſe fuerat.

Pater, præter notam ſignificationem, quam habet in promptu, ſignificat etiam ſenatorem: nam ſenatores patres conſcripti appellantur. illi ꝑpter ætatem, hi propter curã hoc adnotaui ne quis decipiatur Accurſii verbis, in illud Iuſtiniani. lib. 1 o. Inſtitutionum, tit. quib. modis ius pat. poteſt ſol. Quem ſibi principes patrem elegit. 1. Senatorem.

Peculatus frutum eſt rerum publicarum, cœptum dic à pecore eo tẽpore quo Romani nihll præter quàm pecudes poſſidebant. Salluſt. in Iugu. Peculatus ærarii factus eſt. hinc apud Iuriſconſult. in libr. dig. titul. eſt ad leg. Iulia peculatus.

Peculium, verbum quoque frequens in iure ciuili, vt ait Seruius in illud Virgil. nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi. Et ſimpliciter patrimoniũ ita enim maiores noſtri dicebãt à pecoribus, in quibus eorum conſtabat vniuerſa ſubſtãtia, ſed poſtea illud tantũ appellari cœptum eſt peculium, quod ſeruus in poteſtate dominii, & filiusfamiliàs in poteſtate patris conſtitutus poſſidet.

Pecunia ꝑterea dicta eſt à pecude, quoniam, vt inquit Varro, è paſtoribus horum vocabulorum fuit origo. Plin. libro 33. pecuniam accepiſſe nomen ſcribit à nota pecudis nummo impreſſa, ſed iam pecuniæ appellatione omne illud continetur, quod pecunia menſurari poteſt. Paul. de verbor. ſignificatio. l. pecuniæ. Pecuniæ, inquit appellatione rem ſignificari. Proculus ait, hoc eſt patrimonium. infrà eodem titulo. Vlpian. Pecuniæ, inquit, non ſolùm numeratam pecuniã complectitur, verum omnẽ omnino potentiam, hoc eſt omnia corporea.

Pecus, pecudis, eſt omne animal, quod caret ratione atq; effigie humana, nam, & de piſcibus Horat. in 1. Carm. dixit: Omne cum Proteus pecus egit altos Viſcere mõtes. Caius tamen libro nono dig. titulo ad leg. Aqui. l. leg. Aquil. Seruius, inquit, noſtris exæquãtur quadrupedes quæ pecudum numero ſunt, & gregatim habentur, veluti oues, capræ, boues, equi, muli, aſini: ſues etiam, ſed canis inter pecudes non eſt.

Peda-

Pedamentum dicitur vitis fulci mentũ. Varro in primo de re ruſtica. Quib. ſtat rectè vinea dicuntur perdamenta: quę tranſuerſa iunguntur, iuga. Vlpianus libro.47. de tigno iniuncto: Vinei, inquit, neceſſaria, perticæ, pedamenta.

Pedules, calceatui aptę faſciæ erant, quibus antiquiores vtebantur. Plinius libro 8. Mures, ait, abroſiſſe Carboni imperatori faſcias, quibus in calceatu vtebantur. Tales faſcias Vlpianus crurules & pedules vocat. in tit. de auro, & argento legat. l. argumento. Faſciæ, inqt, crurules pedulesque, & pilea veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt: vbi crinales pro crurules legitur.

Periurare, quoties ĩ libris dig. legitur, eſt vitium ſcriptoris, quoniam in Pandectis Florentinis, ſemper pro eo legitur peierare.

Pellex concubina eſt illius, qui habet vxorem· eoque diſtat à pallaca, quæ eſt concubina cælibis: dicta eſt autem pellex à pelliciendo, quod videlicet attrahat allici atque alterius virum. Cui mulierum generi pœna eſt à Numma Pompilio cõſtituta hac lege: Pellex aram Iunonis nec tangito: ſi tanget, Iunoni crinib. demiſſis agnum fœminam cædito. Paulus de verb. ſign. l. maſutius. Caius, inquit, Flaccus ſcribit pellicem vocari, quæ cum eo, cui vxor ſit, corpus miſceat, aut quæ vxoris loco ſine nuptiis in domo ſit.

Penaria cella, & penarium, vt inquit Varro, locus eſt, vbi penus reponirur atque adſeruantur. Cicero. 5. in Verrem act. Cato ſapiens Siciliam cellam penariam reipu. dicebat. Vlp. ti. de penu leg. l. qui penum. Quæ horrei penarii vel cellæ penariæ, inſtituendæ gratia habentur.

Penu penoris ſiue penus, vs eſt, vt ait Cicero. in II. de nat. Deo. omne illud quo veſcuntur homines. Atque vt Phauorinus apud Gellio. oſtendit, penus eſt, quod lõgæ viſionis gratia contrahitur atque reconditur: ex eo dictum, quòd non in promptu ſit, ſed intus reconditur & habeatur penus. Apud Iuriſconſult. titulo de penu legat. hoc eſt, iis de rebus, q̃ adſeruantur in penario ad longum tempus; nam quæ ad breue, in promptuaria ſunt cella, inde appellata, q in

in promptu ſit, quemadmodum penus in receſſu interiori.

Penes, præpoſitio, vt inquit Feſtus, differt ab eo, quod eſt apud; quod apud perſonam tantùm cum loco ſignificat: vt ſi dicas, pecunia eſt apud me, poſſis id rectò dicere et ſi tua non ſit. Penes verò nõ tantùm perſonam, & locum deſignat, ſed etiam dominiũ: vt ſi dicas, pecunia eſt penes me, ſignificat quod eſt tui iuris ac poteſtatis. Vlpian. in tit. de verbo. ſign. l. penes te. Penes te, inquit, amplius eſt, quàm apud te eſt: nã apud te eſt, quod qualitercunque à te teneat, penes te eſt qđ quodammõ à te poſſidetur.

Peniculus pictoris, eſt inſtrũ quo inducit in picturam colores: dicitur, & penicillus, vtrunque per diminutionem ab eo quod eſt penis, hoc eſt, cauda, inclinatũ: nam in modũ paruæ cauſæ ꝓminent ſetæ, ex quib. fit peniculus. Plin. lib. 35. Arrepto penículo lineã ex colore duxit. Martianus in titulo, de fundo inſtructo, lege. Pictoris. Peniculi, inquit, eſt cautheria, & conchæ.

Perduelles, ab antiquioribus dicebantur, q̃ poſtea dicti ſunt hoſtes: nam hoſtes dicebantur, quos nũc vocamus peregrinos. Cic. in 1. off. Eq; dẽ illud animaduerto, q̃ q̃ ꝓprio nomine perduellis eſſet is hoſtis vocaretur, lenitate verbi triſtitiam mitigante. Caius in titulo, de verbo. ſignificat. l. quos nos, inquit, hoſtes appellamus veteres perduelles appellabant, hinc perdullio, onis, pro ipſa in remp. aut in principe hoſtilitate eorum, q̃ hoſtes patriæ iudicati ſunt Suet. in Iulio. Subornauitqui Caio Rabirio perduellionis diem dicere: Perduelionis crimine primus omnium dãnatus eſt Horatius, ob ſororẽ interfectam, ſed abſolutus. Vlpianus, in titulo, ad legẽ Iulian. leg. is qui. Qui perduellioni, inquit, reus eſt, hoſtili animo aduerſus rempublicam, vel principẽ animatus eſt.

Pergula eſt menſa, in qua opifices opera ſua vendẽda exponunt. Hinc Pli. ſcribit Apellẽ tabulas quas pingebat tranſeũti populo iudicãdas in pergula conſueuiſſe proponere. Vlp. lib. 9. dig. ti. de iis q̃ deiecerunt. l. ſi vero. Cum pictor, inquit, in pergula clypeum vel tabulam expoſita habuiſſet, eaque excidiſſet.

Phar-

macon interpretatur venenum, quod tam Græcè, quã Latinè medium indifferens eſt ad bonum, & ad malum. Caius de ver. ſign. l. qui venenum dicit.

Philyra ſiue philura arbor, quæ à Latinis tilia dicitur, appellantur quoque philuræ tunicula quædam intra philuræ arboris corticem: atque inde librariorum quoque chartæ ad ſcribendum philuræ dicũtur, ſiue illæ ſint ex tilia, ſiue ex quacunque alia materia. Martianus de philologiæ nuptiis libro ſecundo. Rari vero libri in philyre cortice ſubnotat. Herod. quoque libro primo, mentionem libelli facit è tenuiſſima philura. Plinius, libro 13. Præparantur inquit, ex papyro, chartæ diuiſę acu in prçtenues, ſed quã latiſſimas philuras. Vlpianus titulo, de lega. 3. leg. librorum appellatione. Siue in phylura, inquit, aut in vitellitia, vt nõ nulli conficiunt.

Philippi, orum, colonia eſt Thraciæ, ſiue Macedoniæ, de qua Luca. in primo Pharſ. Vidi iam Phœbe Philippos. Extat epiſtola Pauli apoſtc. ad Philippenſes. Philippenſis coloniæ meminit Iuriſcon. in titu. de cenſibus.

Priſtinum dicitur locus, ſiue machina, in qua frumentum molitur dictum à pinſendo, hoc eſt molendo, & piſtores qui molunt, & piſtinarii qui piſtrini curam gerunt: Paul. de verbor. ſignificatio. Piſtinum, & horreum inſulæ dotali adiectum. in titulo quoque de impenſis, l. prima, & ſæpe aliàs.

Pityocampe vermis eſt, ſiue eruca in nucibus pineis: nam pitys eſt pignus, & campane eruca. Plin. libr. 23. Pinorum, inquit, erucas, quas pityocãpas vocant. Item libro 29. Eadem in pityocampis in pinea naſcentibus. eadem bupreſti ſimiliter præparatur. Marc. libro 48. ad legem Corne. de veneficiis, & ſic. l. eiuſdem, vbi pro bupreſtim, & pityocampis buboſtrum, & pityocarpas mendoſè legitur.

Plagæ ſunt retia rariores maculas habentia. Virgil. 4. Aene. Retia rara plagæ, lato venabula ferro. Vlpianus in titulo de fundo inſtructo, l. quæ ſitum. Aucupes, inquit, & plagæ huiuſmodi inſtrumento cõtinebuntur. Accurſius plagas palos eſſe putauit, quib. retia fulciuntur.

Plagarius, non tam eum ſignificat, qui ſurripit ſeruos alie-

nos,

nos, quod putauit Accurſius, quam eum, qui liberum hominem in ſeruitutem trahit, quique hominem emit, quē ſcit eſſe liberum, & qui liberum eſse ſciens vendit, aut eo vtitur quaſi ſeruo. Plagium vero eſt ipſa pœna, quæ plagiario infligitur. Martialis. Impone plagiario pudorem. Plagiariorum quoque meminit Paulus apoſtolus in prima ad Thimotheum epiſto. Apud Iuriſconſultos titulus eſt de plagiariis ad legem Flauiam.

Polio, onis dicitur, qui arma polit, Iulius Fir. lib. 2. Marc. inquit, & Mercurins in decimo ab horoſcopo loco poliones faciunt. Calliſtratus libro 50. de iure immunita. l. quibuſdam.

Polypoſius is dicitur, qui polypo morbo laborat. eſt autem polypus, vt inquit Celſus libro, ſeptimo, caruncula modò ſub rubra, quæ varium oſſi inhæret, ſtrangulatque hominem, maximè Euro aut Auſtro flante. Paulus quoque Aegineta: polypus, inquit, tumor eſt præter naturam, in naribus conſiſtens, a ſimilitudine marini polypi nominatus, quod eius carni ſimilis ſit. Galen. libro 3. decameri don multa de origine, & cura illius ſcribit. Vlpianus libro vigeſimoprimo digeſtorum, titulo de ædil. edi. l. Qui clauum habet, morboſus eſt, & polypoſus.

Polinctores dicuntur funeris paratores, nam polincere eſt funus parare. Plautus in Penulo; propterea apud vos dico confidentius, quia mihi polinctor dixit, qui eum polinxerat. Idem in aſinaria: Ecquis currit polinctorem accerſere? mortuus eſt Demenetus Vlpia. ve inſtitoria actione l. quicunque. Si libitinarius, inquit, ſeruum polinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit, dandam in eum quaſi inſtitoriā actionem. Itaque non nihil intereſt, cum Libitinarii videantur qui funus curant, polinctores qui efferunt.

Popina locus eſt vbi edulia eſculentaque parantur hominibus non ſatis honeſtis. Vnde Lucil. Infamemque inhoneſtam, turpemque odiſse popinam. Nonius: Quos nunc dicimus tabernarios a popinis, vel luxurioſos qui ſe popinis dedunt, de legat. 3. lege cætera. Ad tabernas, inquit, vel popinas extēdit.

Poſtliminium, vt inquit Feſtus, a poſt

à poſt, & limen componi videtur: nam poſtliminio, inquit, receptus eſt is, qui cum extra limina, hoc eſt, terminos prouinciæ captus fuerat rurſus ad propria reuertitur. Cicero. tamen in libr. Top. ex autoritate Seruii Sulp. in poſtliminio nihil eſſe putat niſi poſt liminium vero nihil ſignificare, ſed tantũ nominis eſſe productionem, vt timus in legitimus. & finitimus, & tullium in meditullium. & ſubdit: Poſtliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus, clitellarius aq̃s, equa quæ fræna recipere ſolet. Vnde in libris digeſt. titulo eſt de captiuis, & poſt liminio reuerſis.

Pręſes is dicitur, qui prouinciã armis tuetur, ne deſciſcat atque rebellet, à dominio illius, cui eſt ſubiecta. Sed quemadmodum Vlpianus, in titulo de officio præſidis ait, ad illum pertinet potiſſimũ, vt pacata, & quieta ſit prouincia, quam regit. ſic euangeliſta Pilatum Iudææ præſidem appellat, ſub quo Chriſtus paſſus eſt.

Præmatura dicuntur poma quã nondum venerunt ad maturitatem. Lucan. libro 7. Ad Præmaturas ſegetum ieiuna rapinas: Agmina compulimus, & ſic per translationẽ mors præmatura dicitur, quę venit ante tempus. Gell. lib. 16. Cùm ſignificamus coactius quid factum, & feſtinãtius, tunc rectius præmaturè id factum eſſe dicimus. Papinianus, libro. 45. dig. titulo, de ſtipulationibus, l. liber homo qui bona fide. Decem, inquit, hodie dari ſpondes? dixi poſse vel ab eodem die pecuniam peti, nec videri præmaturius agi non finito ſtipulationis die. præmaturius exponendum eſt, i. feſtinantius, vt apud Gell.

Prætorium, non ſolum eſt domus, vel Prętor habitat, vel vbi ius reddit, ſed etiam regum, principum, & ſummorum magiſtratuum. Vnde nauis prætoria, & cohors prętoria, & porta prætoria ideſt ad regem vel principem pertinẽs. Significat quoque prætorium, villã in agro magnifice extructam, in qua ſignificatione accipitur apud Iuuenal. Criminibus debẽt hortos prætoria, menſas. Martia. Ad lapidem Torquatus habet prætoria, quartum. Sueto in Calig. In extructionibus, inquit, prætorium atque villarũ omni poſt habitatione

ne nihil tã efficere cõcupiſcebat, quã ꝙ effici poſſe negabatur. Nerat. lib. 8. tit. de ſer. ru. præd. l. ru. præd. Vel cloacam, inquit hr̃e licere per vicini domum, vel prætorium, vel pro tectum habere licere. Vlp. de verbo. ſign. l. vrbana. Sed & ſi fore ſtabula ſunt vel alia meritoria in villis, & in vicinis, vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruientia, quia vrbanum prædium non locus facit. ſed materia. En quomodo vtrobique prætorium pro ædificio in agro ponitur.

Pridie, cum accuſatiuo, & cum genitiuo conſtituitur: nam vt ait Priſc. tẽporalia & localia aduerbia in præpoſitiones transferuntur, vt pridie calendas, & pridie calendarũ. Vlpia. libro 24. tit. ſolu. mat. l. fructus. Si mulier, inquit, pridie vindemias dotem dederit. Idem titulo, de teſtamentis l. qua ætate. Si teſtamentum, inquit, pridie calendarum fecerit.

Primipilus in bello dicebatur, qui quatuor cẽturiis, hoc eſt, qui quadringentis militibus præerat. Mart. Grata pudens meriti tulerit cum præmia pili, Mod. lib. 27. titul. de excuſat. l. non ſolum. Qui primi pilum, inquit expleuit, & ibidem; Qui ad Caligatas militias, & reliquas militauerunt, & in eodem titulo, atque eodem autore, l. ſed & primi pilarii, inquit, ex conſtitutionibus, imperalibus, vacatione habent. Appellatur, & idem primipilaris, vt de legat. tertio leg. pater filium. Iulius, inquit, Agrippa primipilatis. Iuſt. vndecimo. Codicis, de primipilo, & dignitate, & commodis primipilatus non nihil diſſeruit.

Principia in caſtris dicebantur, in q̃bus principes caſtra metabantur: nam vt inquit Varro de ling. Latina, milites haſti dicti ſunt, qui primis haſta pugnabant, pilani, qui pilis: principes, qui principio gladiis. Inde principalis porta caſtrorum dicitur, vt inquit Feſtus, quòd in eo loco eſt, in quo principes ordines tendunt, ideſt centoria fiũnt, & principalia in caſtris inde dicta, vt apud Trogum libro 11. Si principalia caſtrorum cerneres ſenatum te alicuius reipul. priſcæ videre diceres. Sunt itaque principia in acie, vbi conſiſtunt milites cognominati principes Liuius libro 8. ab V. C.

Principia Latinorum protur bant clamore ſublato. Valer.de diſci.militari; Ad principia, inquit, per omne militiæ tempus adeſſe. Terent.in Eun. Tuhoſce inſtrue, hic ergo ero poſt principia. Mart. lib.49.de re militari, l.officiũ Officium, inquit, tribunorũ eſt principis frequenter intereſſe. Accur. principiis exponit, cùm milites aſſumuntur, vel cum rixa aliqua naſcitur. Sed nihil mirum eſt, reconditos ſenſus ignoraſſe, qui conſueuit in manifeſtis cęcutire.

Priuilegiarius is appellatur, cui priuilegium aliquod eſt conceſſum, qui ab indoctis priuilegiatus dicitur: pari errore illi, quod pro beneficiario, vocant beneficiatum, nam beneficiarius, & priuilegiarius ea figura dicuntur, qua donatarius, legatarius, teſtamentarius, depoſitarius. Vnde milites beneficiarii dicti, qui vacabant officio. Feſtus, Vegetius, & Cæſar belli, Gallici vltimo commentario. Vlp. libro 42.de priuileg. cred.l.ſi ventri. Quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit. Et ſtatim bis ponit creditores priuilegiarios. Idem lib.2.de pact. l.reſcriptum. An priuilegiariis, inquit, abſentibus hęc pactio noceat. Idem Vlpianus, libro 14.tit. quod cum eo, q in aliena poteſtate, l. ſed an hic. Rectè inquit, dicetur occupantis meliorem eſſe conditionem, niſi quis priuilegiarius veniat. Sed neque priuilegium dicitur, quod priuet legem, vt iſti putant. ſed qđ ſit lex priuata, hoc eſt propria alicui in illius fauorem conceſſa.

Procurator Cæſaris, erat qui res Imperatoris procurabat. Refert Cor. Tacitus, q Clau. Cęſar procuratoribus ſuis omne iutradidit, paremque vim in rebus peragendis eſſe voluit, ac ſi ipſe ſtatuiſſet, atque, vt ſimpliciter loquamur, Vlpian.lib.3.dig. autore, procurator eſt, qui aliena negocia mãdato dñi adminiſtrat, ſed de officio procuratoris Cæſaris, tit. eſt in 1.dig. libro vbi Vlp. ait, quæ acta, & geſta ſunt à procuratore Cæſaris, ſic ab eo comprobari, ac ſi à Cæſare geſta eſſent.

Promercalia dñr, quæ vt diuẽdantur pluris, fuerunt empta Gell.lib.4. Ex iis, inquit, quæ promercalia, & vſualia. Colum.lib.1. Aut animalib. aut rebus aliis promercalibus, oc cupet.

cupet. Idem lib. 12. de off. vilici. Pecuniam domini neque in pecore, neque in aliis reb. promercalibus occupet. Pau. lib. 25. dig. tit. de impenſis. l. quod ſi. Quod ſi res, inquit, in quib. impenſæ factæ ſunt fuerint pro mercales, tales impẽſæ non voluptuariæ, ſed vtiles ſunt.

Prolytæ, Iuſt. autore, ĩ proœm. dig. illi dicebantur ſcholares, qui quintum iam annum iuri ciuili operam dederunt quemadmodum appellabantur lytæ, qui quatuor annos eidem ſtudio incubere, nam quod legitur coloſitæ, pro eo quod debuit eſſe prolytæ, mendum eſt manifeſtarium, ex Florentinis illis Pandec. deprehenſum. Sed cur illi dicantur lytæ, ideſt ſoluti, hi verò prolytæ, ideſt præſoluti, nondum mihi liquet, niſi forte hi ſunt, quos nunc vocant licentiatos: illi, quos baculatios.

Promptuarium cella eſt, in qua reponunt edulia, quæ ad vſus cotidianos comparata ſunt: eoque differt à penario, vt in ſuo loco dictum eſt, cùm ſit penus, vt Phauorinus ait, quod longe vſiqnis gratia cõquiritur. Apul. in 1. de aſino. Ex promptuario oleum vnctui, & lintea terſui. Hic. interpres in Pſalmo, Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. Paul. titulo, de penu legat. leg. nam quod. Si cui quæ in promptuario ſunt, legata ſunt. Dicitur quoque cella promptuaria, & promus diſpenſator. Omnia a promendo dicta.

Promulſidarium poculum eſt mulſo bibendo aptum. Mulſum autẽ, vt diximus, potus eſt ex mellis, & vini commixtione concinatus. Pomp. in ti. de auro, & arg. leg. l. & ſi. Scutellas, inquit, & promulſidaria contineri, repoſitoria quoque continentur.

Proreta dicitur is, qui nauis proræ præfectus eſt, & eſt Græcũ nam proreus dicitur. Plau. in Rudem. Si tu iſti naui proreta es, ego gubernator ero. Pau. li. 39. de pub. & vect. l. cotem. Proreta, inqt, nautave.

Proſcænium, inquit Seruius in illud Virg. 2. Georg. Veteres ineunt proſcęnia ludi, eſt pulpitum ante ſcænam, in quo ludicra exercentur. Vlpianus libro 50. de pollic. Probè, inquit, faciet Statius Ruffinus, ſi opus proſcæ. nii perficiat. Iuſt. libro 11. C.

ti.de ſpectaculis.l.ſi qua.Vel in theatri,inquit, proſcæniis. Vtrobique.Accur.nihil aliud quàm locum eſſe dicit.

Proſcindere terram, eſt illam vertere, cùm primum arat. Nam ad vernactum facien dum tel. a primum proſcinditur, deinde offringitur, ſiue iteratur poſtea tertiatur: Virg. 1.Georgio. Et qui proſciſſo quę ſuſcitat ęquore terga.Varro in 1. de re ruſtica. Terram,inquit,cum primum arant,proſcindere appellant, quod iterum, offringere dicunt. Paul.titulo de verbor. ſignificatione l. ſylua. Noua lis, inquit, eſt terra proſciſſa,non præciſa, quod delirat Accur.

Prothyrum, autore Vitruuio, eſt veſtibulum ante domorum ianuas à pro, quod eſt ante, & thyra ianua, aliquã do etiam pro antepagmento, ideſt ianuarum ornatur ponitur. Idem Vitruui. alibi, Nos, inquit, prothyra appellamus, quæ Græcè dicuntur diathyra.Vlpia.titulo de fundo inſtitu.l.quęſitum. Prothyrum domus, ſi vela men eſt,inſtrumento domus continetur. Accurſi. ægroti ſomnia narrans, prothyron, à thyros; quod eſt magiſter deducit. Sed quomodo magiſter inſtrumento domus contineatur, id ſe viderit. Multo adhuc ſomniculoſius in illud Pomponii,de verbo ſignificatione, l. ſtatue. Prothyrum quod in ædib. inter dum fieri ſolet. Prothyrum, inquit, quia procul trahit, quaſi Latina dictio eẽt. Illud profectò ſimplicius,quod ingenue fatetur ſe neſcire q̃d prothyrum ſit.

Protocolon interpretatur primum membrum,vtſit prima illa ſcriptio, quam in com mentarii modum tabelliones ſcriptitant, quæ ſignificantiuscommentationes,aut prototypa, aut archetypa dici poſſent. Cod.titulo, de taber.collat.quarto. Vt protocolla, inquit, dimittat in chartas.

Proxeneta, non vt vulgo legiẽ proſeneta, latinè interpretatur mediator, i. q̃ cõciliat interſe ementes,& vendentes, maximè hoſpites, vnde nomen deductũ eſt,nam xenos hoſpes interpretatur.Sen. in epiſt.Nolo proxenetę nomẽ tuũ iactent. Et Martial. Vatiniorũ proxeneta ſartorum, lib.50.di. de proxenetis. l. ſi proxeneta,& ibidem ſæpe.

Publicanorum ordo, quemad modum.

modum Cic. in multis locis ſcribit, Romę fuit hominum honeſtiſſimorum, hi vectiga lia publica conducebant, & inde dicti. In ſacris literis pu blicanus nomen prope mo dum eſt infamiæ, propter ea quod qui portoria exigunt odio ſunt omnibus, vnde Sal uatori noſtro vitio dabatur, quòd cum publicanis, & pec catoribus, mãducabas. Apud Iuriſc. dit. eſt de publicanis, & vectigalibus.

Pulmentarium dicitur à pulmẽ to. Pulmentum verò, vt ait Varro, dictum eſt, quod id edebant cum pulte, eſt autẽ cibus ſolidior vtrunque, ſiue illud ſit ex aquatilibus, ſiue ex terreſtribus. Hor. 2. Ser. Pulmentaria quęre ſudando. Cato de re ruſtica. Pul mentarium familiæ oleæ ca ducæ quamplurimum condi to. Paul. titulo, de fund. inſtru mentum. l. cum delanionis. Sine his ſcilicet patinis, & ca cabis, pulmentarium coqui non poteſt.

Puſtulatum argentum, dicitur, quod eſt purum, & abſq; om ni ſpurcitia, dictum puſtula tum, quaſi purũ purunq;. Pu ſtula quoque ipſa argenti pu ri maſſe dr. Martia. Et nimiũ felix puſtula vincit ebur. Idẽ Nulla venit à me argenti ti bi libra puſtulati. Suet. in Ner. Nummum aſperum, ar gentum puſtulatum, aurum obrizum exegit. Alphenus li bro 19. tit. locati, & conducti l. in naue Saupheli. Cùm ar gentum, inquit, puſtulatum fabro daretur. Accurſi. bal u cinans variis modis legit qua ſi is, qui nihil certi ac defini ti tradit.

Q

Qualli ſunt caniſtri vindemię apta, ſiue ad cõportandas vuas, ſiue ad colandum mu ſtum, vt vult. Seru. inde dicta Ait nanque in illud Virg. 2. Geo. Tu ſpiſſos vimine qual los Colaque pręlorum fu muſis diripe tectis. Quali ſunt per quos vinum defluit qui, & ipſi a colando ſunt di cti. Columella in horto. Ipſe ferens olitor deductos por dere qualos. Et Cato de re ruſtica. Ad vindemiam, inqt, parentur quala, & ſarcinator. Vlp. de fun. inſtru. l. inſtrumẽ ta. Qualli, inquit, vindemiato rii exceptoriique, in quibus vuæ comportantur.

Quini, quinæ, quina, quemadmo dum de binis, & denis eſt dictum, nomen eſt diuiduum

ſiue diſtributiuum ad ſingulos tãtũ. Aphr. li. 2 r. ti. de euictionib. l. ſi duos, inquit, ſeruos quinis à te emam, & eorum alter euincatur, &c. Accur. quinis pro bis quinque exponit, falſo nimirum interpretamento, aliud nanque eſt emere duos ſeruos quinis aureis, aliud bis quinque, id eſt decem aureis, nam illud ſignificat quod quenque illorum emi quinque aureis diuiſim, hoc verò quod ambos mi decem aureis cõiũctim. Cui verò ſenſui magis accõmodari debeant veiba legis, Iuriſconſult. viderint, nos ſermonis Latini puritatem inquirimus.

R

Refigere, eſt id quod fixum eſt labefactare atque conuellere, nam ſunt verba quædã, quæ compoſita cũ reuertunt ſignificationem in contrarium. Virg. 6. Aen. Fixit leges pretio, atque refixit. Horat. 1. Epiſt. Qui templis partorum ſigna refixit. Venul. libro. 43. quod vi aut clam. l. ſi vitem. Si fixeris, inquit, & ego refixero. Paul. titulo de ver. obl. l. inter. Tabulæ ait, refixe ſunt. Venuleius tit. ad l. Iuliam peculatus l. qui tabulam. Qui tabulam, inquit, æream refixerit. Tabulam æreã Venuleius intelligit, in qua aliqua lex erat ſcripta, vt ſic promulgaretur. Quod verò hmõi tabulæ eſſent æreæ, oſtendit Ouid. in 1. Meta. cũ dicit: Nec verba minantia fixo Aere ligabantur.

Repetundarnm, vel de repetundis, accuſatur quis vel damnatur, qui in adminiſtratione magiſtratus pecunias accepit, vnde accipere nõ debuit. Neque habet alios caſus quã genitiuum, & ablatium numeri pluralis. Sall. in Catil. ſubſtantiuum ſub intellectũ expreſſis, dicens; Catilina pecuniarum repetundarũ reus. Titulus eſt in lib. dig. 48. ad l. Iulian. repetundarum, de qua Marc. his verbis ſcribit Lex Iulia repetund. pertinet ad eas pecunias qua quis in magiſtratu poteſtatis ve curatioue, legatione ve ac. ceperit.

Replumbari dicitur agentum, qm̃ elaborari argenti partes non pñt conſolidari, niſi interueniente plumbo: nã quẽadmodum ſuprà diximus ferruminatione fieri per eandẽ materiam,

materiam. ita nunc dicimus plumbationẽ fieri ꝑ aliã materiam, hoc eſt per plumbũ. Sene.in 4.nat.quæſt. Argentum,inquit,re plumbatur, ſignorum argumenta ſoluuntur. Vlpian de aur.& arg.leg. l.cum aurum. An replumbari debeam cum ſic appendũtur. Replũbari igitur eſt plumbum auferre.

Reſipiſcere eſt ex temporario furore in priſtinum ſenſum redire. Liu. libro 24. Si quis reſipiſcat,& antiquàm ſanitatem recipiat. De vulgari, & pupil.leg.ex facto. Deſinere, inquit, valere teſtamentum cum reſipuiſſet.

Rheda vehiculi genus eſt. Quintilianus libro primo,vocabulum gallicum eſſe putat: Plurima, inquit, Gallicè valuerunt,vt rheda,petorium:quorum altero Ciceron. altero Horat.vtitur.Iab. libro 9.tit. locati, & conducti, leg.cum in plures. Pro ſola, inquit rheda portorium daturum fuerit.

Riuales dñr qui eundem riuũ cõem hñt.Gel. libro 13. Negotium quoq; alicuius quod ei fortè de aquæductu cum riualibus eſt. Pompon. libro 43.titul.de aqua cotid.l. hoc iure. Dum ne fundum inquit, domino, aut aquariũ riualibus deterius faciat. Per translationem riuales dicuntur,qui communem habent amicam. Iuuenalis, Non vnus tibi riualis ditabitur hæres.

Rogatio, rogationis, pro eo, ꝙ eſt lex, propterea ſic appellatam, quòd cum promulgatur, populus rogatur, velit, ne,& iubeat eam legem ſanciri. Feſtus: Rogatio,inquit eſt,cum populus conſulitur de vno pluribus ve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de vna pluribus ve rebus, de quibus omnibus ſanciatur. Nam quod in omnes homines resque populus ſciuit, lex appellatur.

Rubrica genus eſt terræ rubræ, quæ ad picturam ſolet accõmodari, habetque accentum in pen.Horat.Ser.libro 2.prę lia rubrica picta aut carbone Perſius: Non ſecus ac ſi oculo rubricam dirigat vno. Quæ verò in iure ciuili, & pontificio dicuntur rubricæ, & tituli ſiue iudices rubri, vel ex rubro poſſunt rectius appellari.

Rudera,ruderis, ſiue rudus, ruderis,eſt purgamentũ dom⁹, ſiue putei, ſiue cuiuſcunque

rei quæ ex ſordibus purgari debeat. Colum. in horto, Rudere tum pingui ſolido vel ſtercore aſelli. Suet. in Veſp. Ipſe reſtitutionem Capitolii aggreſſus ruderibus purgan dis manus primus admouit. Vlpian. titulo de damno infecto. lege prætor ait: Neque dominus veluti rudera egerere, & in eodem titulo ſæpe.

S

SAccarius dicitur baiulus qui ſacco defert, transfertq́; merces, aut aliquid à loco in locum. Et ſaccaria negociatio eſt dicta, quæ circa ſaccos verſatur. Apul. 1. de aſino: Operculas quas adhuc vegetus ſaccariam faciens merebam. Vlp. in quadam lege. Si quid, ait, ex ſacco ſaccarii excidiſſet. Et eſt ſaccus idem ferè atque ex eadem materia, quàm ſagum ſagi.

Saccus ſacci, & ſacculus ſacculi, pro nummorum loculis accipiuntur plerunque. Plin. lib. 2. Aurum & æs & argentum liquatur in ſacculis. Mart. Ex cuſſi loculosque, & ſacculum Vlp. lib. 47. in tit. de furtis, l. vulgaris. Si qs, inquit, q̃ viginti numorũ ſaccũ depoſuiſſet alium ſaccũ, in quo ſcit triginta nummos eſſe acceperit. Et paulò poſt. Si quis, ait, furri puerint, furto duos ſacculos vnumdecem, alterum viginti nummorum. Idem in titulo de ſtatuliberis, l. ſtatuliberos. Decem inquit, iuſſus erat dare, viginti dedit, ſiue numerauit, ſiue in ſacculis dedit.

Saccularius dicitur, qui ſaccis, id eſt locus quibuſdam præſtigias quaſdam exercet, vt aliud fiat, aliud videatur fieri. Vlpian. in titulo de extra ordinariis criminibus, l. ſaccularii. Saccularii, inquit, qui vetitas in ſacculis artes exercentes, partem ſubducunt, partẽ ſubtrahunt. Idem in tit. de effractoribus, & expilatoribus. l. prima ſaccularium pro fure, qui in ſaccura res furto ablatas iniicit, accipere videtur Simili, inquit, modo ſaccularii, & diætarii, erunt puniendi.

Sacrum, vt Macr libro Saturnalium 1. autoritate Trebatii definit, eſt omne illud, quod deorum habetur idque probat multis Virgilii carminibus. Iuſtin. libro 2. Inſtitu. Sacræ, inquit, res ſunt, quæ rite per pontifices Deo dedicatæ ſunt Mart. quoque libro primo dig. titulo, de rerum diuiſione

diuiſione,l.in tantum.Sacrę, inquit,res ſunt hę,quæ publi cè conſecratæ ſunt, non pri uatim.

Sagarius eſt venditor ſagorum de quo Iuuen.dixit,An ſaga vendendi nubat caupone re licto. Eſt autem ſagum tex tum ex lana caprina, aut hir ca ex ouib.idem ferè quod ſaccus.Vnde ſagarius,a,vm, ad ſaga pertinens.Vlp.li.14. tit.de tribut.act.i. procurato ris.Duas,inquit, negociatio nes,puta ſagariam & linthea riam.

Sagmen,inis herba notiſſima eſt,non tamen ſub hoc nomi ne ſed ſub alio quo appellaẽ gramen ſiue verbena.Gręce agroſtis,q̃ verò Hiſpanè dici tur vulgò verbena,ea Latinè eſt verbena perica,Græcè pi ſtercũ.Liuius j.ab vrbe cōdi ta.Sagmina,inquit,te sex po ſco.rex ait,puram tollito. fe cialis ex arce graminis herbā puram attulit, & ſequitur, Verbena caput pilloſque tā gens. Idem quoque ſcribit. Plin.li.22.Non aliunde,inqt ſagmina in remediis publicis fuere,& in ſacratis legationi bus. quam verbenæ, certe vtroque nomine idem ſigni ficatur,hoc eſt gramme ex arce cum ſua terra reuulsū. Martia.lib 1. de rerum diui ſio.l. ſanctū eſt. Sunt, inquit ſagmina quædā herbæ, quas legati populo R. ferre ſole bant,ne quis eos violaret, ſi cut legati Græcorum ferunt ea quæ vocantur ceratia .i. ſiliquas.

Salgama,inquit Merula, appel latur quęcūq; cōditanea ad vi ctum nr̃m ex ſale.in vaſis ad ſeruantur.Col. lib. 13. de re ru.Locum & vaſa idonea ſalgamis pręparari iubent. Idem in horto,Tempore nō alio vili quoq; ſalgama mer ce.Condiebantur autem ex ſale p̃ter oleas aſparagi, cap paris,& triſtes inulę,ferulęq; minaces In li,12.Codicis, ti tulus eſt de ſalgamo hoſpit i bus non pręſtando.Ne quis, inquit, comitum, vel tribunorum ſalgami no mine,culcitrā. lignū,oleum, à ſuis extorqueat hoſpitibus Accur.à ſale & gamos cōpo ſitū eſſe dicit,q̃d culcitrā in terpretatur,quoniā,vt ait ꝓ pter nuptias culcitra eſt. Pul chra expoſitio,atq;tali digna interprete,qui putet culcitrā ob eam tantum cauſam pa ratam, & qui nulla cogen te neceſſitase compoſition ex Latino Græco faciat. Eſt igitur ſenſus legis, quod

cum

cum parochi ſoliti ſint præſtari hoſpitibus ſalgamam, appellatione ſalgami non debent ab illis exigi culcitra, ligna, oleum. Atqui ligna, & ſalſolita eſſe præberi, teſtatur Hor. in 1. Serm. cùm dicit. Et parochi qui præbent ligna ſalemq; Sed à ſale appellatum eſſe ſalgamum, non eſt dubium. Sed appellatione ſalgami ſiue ſalis quid intelligi debeat, Imperator expreſſit.

Saliens, tis, dicitur fiſtulę pars illa, vnde aqua ſalit, quæ Græcè appellatur Crunos. Vitr. lib 8. Athenis, inquit, vſque ad portium Pyreum ducti ſunt ſalientes à quib. bibit nemo. Frontinus de aquę ductibus Binos, inquit, ſalientes diuerſarum aquarum accipere. Vlp. li. 19. dig. l. miles. Labra, inquit, ſalientes, fiſtulæ quoque quę ſalientibus iunguntur.

Salictum locus eſt, vbi ſalices conſitæ ſunt, pro eo quod eſſe debuit, ſalicetum, ea forma, qua à quercu fit quercetum, à lauro lauretum. Aliquando etiam pro ipſis ſalicibus accipitur. Verg. in Buc. Hybleis apib. florem depaſta ſalicti. Et in 2. Georg. Glauca canentia fronde ſalicta, Iuriſconſultus arborum furtim cæſarum. l. vitem. Arborum, inquit, appellatione vitem contineri plerique exiſtimauerunt, hederæ quoque arūdines & ſalictum. Pro loco vero ſalicum Col. lib. 1. In prata, & arua ſalictaq; & arūdineta. Vlp. tit. de fundo inſtru. l. quæſitum. Arundineta, inquit, & ſalicta antequam cæſa ſint.

Salignens, a, vm, quod eſt materia ſalicis arboris notæ. Cato de re ruſt. Si lapis non erit, particis ſaligneis. Ouidi. 8. Met. Lecto non indignanda ſaligno. Vlpia. Arborum furtim cæſarum. l vitem. Sed, & ſi quis ſaligneas virgas inſtituendi ſalicti cauſa defixerit.

Saltuarius, inquit Valla, eſt cuſtos ſaltus. Saltus verò dicit, vbi paſcuntur armenta, feræque verſantur. Iuriſconſultus tamen de legatis tertio. l. cū quæritur pro agri cuſtode accepit. Neque topiarium, inquit ornandi, ſeluarium tuendi fundi magis quàm colēdi cauſa paratum videri. Item de fundo inſtr. l. inſtrumēta. Si viridaria, inquit, ſint, topiarii. Si fundus ſaltus paſtioneſque habeat, greges pecorum, paſtores, ſaltuarii.

Salu-

Saluſtiani horti, fuerunt Romæ,quorum Plin.lib. 7. meminit. In conditorio,inquit Saluſtianorum hortorum ad ſeruabant.Aphric.de leg. 1.l. idē Iulianus. Si Saluſtianos, inquit hortos, qui ſunt Augusti.

Sapa, quod Græcè tùm hepſema, tùm ſyreum dicitur,eſt cum muſtum ad tertiam partem decoquitur. Plin.li. 14. Syreum,quod alii hepſema, noſtri ſapam appellant. Idē libro 33.Vino cognata res ſapa eſt muſto decocto,donec tertia pars ſuperſit. Marc. Sapa,inquit, quod nunc mellacium dicimus,muſtum ad mediam partem decoctum eſt.Vlp.de fun.inſtr.l.quæſitum.Vas,inquit, æneum, in quo ſapa decoquæretur, & defrutum fieret & ea,quę ad bibendum, lauandumque familiam parantur,inſtrumenti eſſe.Sapa,inquit Accurſius quiddam quod fit ad potandum,dicta quaſi parum ſaporis habens.

Sarcinatores, & Sarcinatrices, dicuntur auore Nonio, qui pannos,ſiue ex pannis veſtes conſuunt.Plaut.in Aul. Petunt fullones ſarcinatores petunt, Lucil. ſarcinatorem eſſe ſummum,ſuere centonē optime.Vlp.libro 47. titulo de furtis,l.itaque fullo. Itaq; vel ſarcinator, qui polienda vel ſarcienda veſtimenta accipit. in alia quoque lege. Et ancillarum, inquit, maximè ſi qua ſarcinatrix erit.

Sarcophagus lapis eſt, qui peculiariter hoc habet, vt carnem ex cadaueribus exedat. dictus à ſarx ſarcos,quod eſt caro, & phaco comedo. Plin.lib.36. Sarcophagus lapis eſt, q fiſcili uena ſciditur. corpora defunctorum condita in eo abſumuntur. Celſus lib.4. Lapis qui carnem exedit, quem ſarcophagon Græci vocant. Vnde & pro ſepulchro quod ex eo lapide fieri conſueuit plerunque ponit,ſed & pro ſepulchro ex alia quauis materia. Iuuenalis. Sarchophego contentus erit.Modeſtinus de alimētis, & cibariis legatis. l.libertis, ad ſarcophagum,inquit,meā memoriam quotannis celebrent,Marcellus titu .de religioſis.l.funeris.Si qua,inquit veſtiaria, ſunt, vel ſarcophagi.

Sarculus, li, vel ſarculum, li, inſtrumentum eſt, euo ſata ſartiuntur.ideſt herbis internaſcentibus purgantur. Iuuen

uen. Ne marræ ac ſarcula deſint. Aliquando ſimpliciter pro inſtrumento foſſorio accipitur, vt apud Hora. in primo Carmin. Gaudentem patrio ſindere ſarculo Agros. Vlp. de fun. inſtr. l. inſtrumēta. Ligones, inquit, ſarculi, falces putatoriæ bidentes. Accurſ. multipliciter exponit.

Sardonyx, ychis, lapillus eſt vnus ex iis, qui in præcio habetur, referens colorem Sardii, & Onychis, ex quibus videtur compoſitum eſſe nomen. Onyx autem lapis eſt quem vulgus Cormęlam appellat. De Sardonyche Pli. li. 37. multa ſcribit Vlp. lib. 48. tit. de bon. dam. l. diuus. Si damnatus, inquit, in digito habuerit aut ſardonycha, aliam gemmam magni præcii.

Sarmatæ, ſiue Sauromatæ, nā vtroq; modo appellantur, populi ſunt ſeptētrionales, alteri in Aſia, alteri in Europa, nā duplex eſt Sarmatia. Luca. in 3. Et iuncto Sarmata velox Pannonio, & ibidem, Affinis Sarmata moſcho De aur. & arg. leg. l. argumē. Sūt, inquit, nationes quædam, q̄ pellibus vtuntur, veluti Sarmatarum.

Satius, pro eligibilius atque melius, aduerbium eſt comparā di ab eo, qđ eſt ſatis. Iuuena. Hoc ſatius quam ſi dicas ſub iudice vidi. Quod non vidiſti Vlp. de fideic. lib. l. ſi debitor. Satius eſt eum qui agnouit legatum onerari.

Satricum, vrbs fuit antiquiſſima Italiæ de qua Liuius lib. 28. Satrici matris maturæ de cœlo tactam ædem. Florus de bello latino, Satricum atque Corniculum quis credat? hūc prouinciæ fuerunt. Scæuola tit. de lega. 3. l. patronus. Fū dū inquit, Satricanum in regione Niſana.

Scęna, vt inquit Seruius, in illud Virg. j. Aen. Tū ſyluis ſcæna coruſcis. De ſuper. pōt inumbratio interpræstari. apud antiquos. n. theatralis ſcęna parietē nō habebat, ſed de frondib. arborū vmbracula quęrebat, poſtea tabulatā cęperūt cōponere in modū parietis. Vlp. de iis q̄ notātur īfamia. l. qđ ṗtor. Qui in ſcęnā, inqt, prodierit, infamis eſt. Et ſubdit. Scena aūt ē, vt Labeo definit. q̄ ludiorū faciēdorū cā quolibet loco, vbi qs conſiſtat moueatur, ſpectaculum ſui præbitura. Inde ludi ſcęnici dicti, qui in ſcęna repræſentabātur. Sed definitio Labeonis

nis de ſcæna verſatili intelligenda eſt,de q̃ Virg. in 3. Georg. Vel ſcæna, vt verſis diſcedat frontibus.De ſcęna verſatili Plinius,& Valerius. Inde dicti ludi ſcænici, qui in ſcæna repræſentabantur, quorum fit mentio à iuriſconſultis frequenter.

Scenæ dicitur, q manu ſiniſtra perinde ac dextra vtitur, nã ſcæuos Græcè,ſiniſter interpretatur, hinc Romanorum cognomina.Hinc Scæua miles ille Cæſarianus,qui bello ciuili fortiter dimicans, pro munitione cæſus eſt, & Scæuolarum nobiliſſima familia Vlp.de ædil.edicto l.qui cla uum.Scæuam,inquit,nõ eſſe morboſum.

Scandularius eſt faber lignari⁹ qui ſcandulas facit.Sunt autem ſcandulæ ex ligno aſſu latim defecto. plinius libro 16. Scandulæ è robore aptiſſimæ. Vitruuius libro 2. Scandulis robuſteis, aut ſtramantis. Vegetius libro 2. de re militari, Tempore hyemis de regulis vel ſcãdulis porticus tegitur.Inde ſcãdulare,quod ſcandulis conſtat. Apuleius tertio Meta. Iam vecors animi tectum ſcandulare conſcendit. Scandulariorum meminit Iuriſc. de iure immuni. l.quibuſdã.

Scapha nauigii genus eſt minuſculum,veluti monoxylon, hoc eſt ex vno,ſolidoq;ligno excauatum, ad quod alluſit, Virg.in 1.Geor. cum dixit Cauat arbore intres. Et eſt ferè quæ deputata eſt maioris nauis miniſterio, & quæ pro tempore nunc ex naui deducitur. nunc in nauem ſubducitur. Dicta eſt autem ſcapha à ſcapro, quod eſt cauo ſiue fodio. Labeo titulo de fundo inſtru. l. ſi nauem. Scapha, inquit, nauis,non eſt inſtr̃m nauis.

Scaphium vas eſt, in quod ventris ſordes excipiuntur Martialis.Qui mentora frangis. In ſcaphium męchæ. Sardanapalę uæ.Iuuenalis. Et ride ſcaphium poſitis cum ſumitur armis.Vlp.in tit.de auro & argento leg. l.Quintus Mutius. Argento autem legato non puto ventris cauſa habita ſcaphia contineri. quia argenti numero non habentur. Accurſius ſcaphium genus cinguli eſſe dicit, & ventri cauſa exponit, quia corrigia eſt pro ventre ſuſtentando a quaſi non ex auro etiam ſcaphia fieri conſueuerint, dicente Martial. Ventris

tris onus miſero, nec tepu
det excipis auro.

Sortum eſt meretrix à viris plu rimum attrectata, & cuius nimio coitu genitalia ad co rum duritiem obcalluerunt induruerunt que. Feſtus Pom p. Scorta, inquit, meretrices, quia vt pelliculæ ſubigantur, omnia namque ex pellibus facta, ſcortea appellantur. Iu lianus lib. 43. tit. pro empto. re. l. ſi quis ſcorto, inquit, da turo pecuniam ſeruos eme rit.

Scrupulus, ſiue ſcrupulum, la pillus eſt in forma diminu tionis à ſcrupo, quod eſt la pis aſper. Aliquando tamen accipitur pro 24. parte vnciæ à Græcis id pondus gramma dicitur. Priſcia. de põderib. Se mioboli duplũ ē obolus, quē pondere duplo Gramma vo cant. Scrupulum noſtri dixe re priores. Iuſtinia. li. 11. Co. titu. de metallariis. Octo nos, inquit, ſcrupulos in baluca. hoc eſt tertiam vnciæ partem, quoniam, vt diximus, vncia quatuor, & viginti ſcrupulos con tinet.

Scrupuloſus, a, vm, accipi tur pro ſcrupulis, hoc ē aſpe ris lapillis plenus. Vnde res difficiles ſcrupuloſæ dñr, & ſcrupuloſitas, illa difficultas atq; examinis ſcrupuloſa ſub tilitas. Vlp. li. 28. ti. de iniuſto teſtamento. l. poſthumus. Li cet iuris ſcrupuloſitate ni miaq; ſubtilitate teſtamẽtũ ruptum videatur.

Sebaſtani, ſiue Sebaſtiani, popu li ſunt Sebaſtæ vrbis incolæ, quo nomine duas vrbes legi mus, alteram Capadociæ, & alteram Samariæ in Palæſti na Iudæa, quæ in honorẽ Au guſti Cæſaris, qui græcè ſeba ſtos, Sebaſta eſt cognomina ta. De vtra tamen illarum in tit. de ann. leg. l. liberto. Iu riſconſultus intellexerit non liqueat, neque multũ refert cũ dicit patriæ ſuæ ciuitati Sebaſtianorum.

Secundum præpoſitio, multas habet ſignificationes inter quas, & illam, ꝙ aliquando accipitur pro eo, quod eſt ꝓ Gell. Sin verò ſecundum te iudicatum erit, id eſt, pro te id eſt, vt vulgo loquuntur, in fauorem tuum. Idem li. 13. Illi vnde petitur crederet, & ſecundum eum iudicaretur. Aliquando ponitur pro iux ta. Luca. in 8. Secundum Ae mathiam lis tanta datur, & Virg. 3. Geoig. Et plena ſecũ dum flumina. Vlp. tit. de præ ſer. ver. l. duo. Duo, inquit, ſe

cundum Tyberim cu ambularent. Papinianus li.43.ti.de via publica.l.ædiles. Eás, inquit, quæ ſecundum ciuitatē ſunt vias.

Sedularium pro lectica, ſiue ſella videtur accipere Iuriſconſultus in ti.de ſupellectili legata. l.inſtrumenti cum dicit Rhedę & ſedularia, nam ſellam à ſede dici, d, mutata in l, omnes grammatici teſtantur, ſellam autem accipi manifeſtum eſt, lege vtroque.

Selinis nomen eſt duarum ciuitatum, altera namque eſt Ciliciæ, de qua Luca. liqro 8 Quo portu mittitque rates recipitque Selinis. Altera Siciliæ, de qua Vir. 3. Geor. Palmoſa Selinis. de hac Iuriſco. in titulo de cenſibus. In Sicilia, inquit, Selinis, & Traianopolis.

Sella pro lectica, ſiue pro parte lecticæ, in qua ſedet qui lecticavehitur, nam Iuuena. de eadem re ſellam & lecticam dixit, Centum, inquit. quadrantes lectiea petit. & paulò poſt. Oſtendens vacuam, & nudam pro coniuge ſella. Paulus de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum. l. qui ſella. vtrunque contunxit. Qui ſella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur quod quam ineptè ab Accurſio exponatur, in verbo lectica diximus.

Semis, ſemiſſis, pro ſolidi. hoc eſt aſſis dimidio, vt ſi quis ex ſemiſſe relictus ſit hæres, intelligendum eſt dimidlum hæreditatis illi debere cedere. Labeo titu. de vulgari ſubſtitutione. l. ſi pater. Vt vnus, inquit, ſemis apud te maneat, & ibidem. l. & ſi. Per bonorum poſſeſſionem ſemis ei ſit ablatus.

Semiſſes vſuræ, quæ dicantur, & quæ trientariæ, primùs omnium oſtendit Hermolaus Barbarus, vir omnium meo iudicio noſtri ſæculi erudiſſimus, is enim in ſecunda æditione caſtigationum Plinianarum lib. 14. in illud. vſura multiplicata ſemiſſibus ex autoritate Columellæ, atque ipſa ratione & ęquitate, quæ omni autoritate, præſtātior eſt, manifeſtè demonſtrat vſuras ſemiſſes eàs eſſe, quæ ex centenis nummis reddun tur quotannis, habitat ratione non ad centum, ſed ad duodecim vncias, quæ aſſem conſtituunt. Trientarias verò vſuras, quæ ex centenis reddunt quaternos nummos.

mos. Quadrantarias quę ternos. De ſemiſſibus vſuris dixit. Plin. Vſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt. Quod ſi ex tantum quotannis quinquaginta redderentur, eſſet profectò inciuilis, & iniqua: tanto mitiores quæ trientes & quadrantes appellantur. De triẽtaria vſura Capitolinus in Alexandro ſcripſit, exercuiſſe illum trientarium fęnus vt æquiſſimum, & leuiſſimũ ad vſum reipublicæ. de hac quoque ſcribit Pau. in tit. ad l. falcidiã l. ſi hęres. Si reipublicę, inquit in annos ſingulos legatum ſit, eum de lege falcidia quæratur. Marcellus putat tantũ videri legatum, quantũ ſuffi ciat ſorti ad vſuras trientes eius ſummæ, quæ legata eſt colligendas. Eſt ſenſus legis, ſi reip. legati eſſent in annos ſingulos quater mille nummi ex centum millib. nummorum, quibus æſtimatur hęreditas, quaterni milleni colligerentũr quotannis vſuræ trientis nomine. Quod ſi, vt iſti legum interpretes putãt vſura triens eſſet nõn quatuor de centum, ſed triginta tria, ſequeretur hoc incommodum, quòd ſi hæreditas centum milium nummorum foret, & ex ea in annos ſingulos vigintiquinque legarẽntur, quis tàm ſtipidus, tàmq; nullo ſenſu talem hæreditatem adire vellet, q̃ quarto demum anno ſit abſumenda, & obligatio nihilominus legati tota maneat Hoc legum interpretes non conſiderantes omnia miſcẽt atque perturbant, neque tamen enatant, aut aliquid certi enunciant. Accu. in primis, qui exemplo, quod ponit exponendo legem, omnino fatetur ſe ignorare, q̃d ſit vſura triens. Sic etiam intelligendum eſt, quod Scæu. li. 22. tit. de vſuris l. qui ſemiſſes, ſcribit. Qui ſemiſſes, inquit, vſuras promiſit per ſingulos annos & minores præſtitit, hæres creditoris ſemiſſes petit, &c. Sed vt liquidò ante oculos ponamus, quid per vſuras ſemiſſes intelligẽdum ſis, libuit ad verbum transferre quod ſcribit Columella li. 4. de re ruſti. Vinitor, inquit, licet ſit emptus ſex vel potius octo millibus ſeſtertiis, tum ipſum ſolum octo iugerum totidem millibus nummorum partum, vineaſque cùm ſua dote. ideſt cum pedamentis, & viminibus binis millibus in ſingula

iugera

iugera poſitas duco. Fit tum in aſſem conſummatum precium ſeſtertiorum 29. millium. Huc accedunt ſemiſſes vſurarũ ſeſtertia tria millia, & quadringenti octoginta nummi biennii temporis, quo velut infantia vinearum ceſſat à fructu, fit in aſſem ſumma ſortis, & vſurarum trigintaduorum milium quadringentorum octoginta nũmum. Quod quaſi nomen ſi vt fœnerator cum debitore, ita ruſticus cum vineis fecit, eius ſummæ, vt in perpetuum prædictam vſuram ſemiſſium dominus conſtituat percipere debet in annos ſingulos 1950. ſeſtertios nummos. Ex his Collumellæ verbis euidentiſſime colligitur ex vſuris ſemiſſibus non quinquagenos de centenis, ſed ſeruos duntaxat in annũ redire creditoribus, ſicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus.

Septa, oppidum eſt Aphricæ Mauritaniæ, ex aduerſo Mellariæ poſitum, quæ nunc Tariſa, illud Cepta vulgò dicitur. In codice titulo, de officio prætoris Aphricæ, lege in nomine domini. Iubemus, inquit, intraiectu qui eſt circa Hiſpaniam, qui Septa dicitur.

Septum, quod eſt à ſepiendo dictum, complura ſignificat: nam ſepta dicuntur quę ſunt munita, ſiue lapidibus, ſiue formaceis parietibus, hoc eſt terra pauita, ſiue ex lignis, ſiue etiam ex vepribus, & ſpinis. Hinc dicta Romæ ſepta in campo Martio. Hinc ſepta à Iuriſconſulto appellantur, quæ ſunt oppoſita ad foſſas inciles, ne aqua fluminis euagetur. Vlpianus libro 40. titulo, de riuis. leg. prima. Septa ſunt, inquit, quæ ad incile opponũtur aquæ deriuandę compellendęve ex flumine cauſa, ſiue lignea ſiue lapidea, ſint.

Seria vas eſt fictile vino aliiſve rebus adſeruandis aptum. Perſius. O ſi ſubraſtris crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule. Inde per dinutionem idem autor deduxit ſeriolam. Vlpianus in titulo, de verborum ſignificatione. leg. Vinaria dolia, inquit, & ſerias tamdiu in ea cauſa eſſe, quandiu vinum continerent.

Sericũ, queadmodũ diximus in verbo bombycinus, lanæ genus eſt, quod apud Seras Indos ex arboribus depectitur, non illud quod vulgo creditur.

tur. Hora.in Epodo: Inter ſericos iacere puluillos amãt. Vlp.tit.de aur & argento le ga.l.veſtis. Veſtimentorũ,in quit,ſunt omnia lanea, linea, vel ſerica vel bombycina.

Seſcũcia,eſt vncia cũ dimidia. Plin. in calce li. 36. Faſtigiũ, inquit,ſeruari ĩ pedes denos ſeſcũciamq;. In de ſeſcũciale quod ſeſcunciam continet Pli. 13. Craſſitudine, inquit, ſeſcunciali.Vlp.in tit.de lega tis præſtandis.l. filiũ.Vt par tis,inquit,dimidiæ quartam, id eſt,dimidium totius aſſis ſeſcunciam retineat quarta nanq; pars tres vncias conti net, igitur dimidiũ quartę ſe ſcuncia eſt.i. vncia & ſemis.

Seſtertius nummus duos aſſes cum ſemiſſe valebat:vnde di ctus ſeſtertius quaſi ſemiſſe dẽpto de trib. Aſſis aũt non ſemper in eodem valore per ſtiſtit:nam as Seruio Tullo rege Romanorum pondere duodecim vnciarũ percuſſus eſt,primũ ſub nota pecudis, quod vnus as pecude permu tabatur,& pecunia dicta. Po ſtea vero 1.bel.Pun.ſextanta rio põ dere percuſſus eſt as: deinde 2.bello Pun. vnciales aſſes facti, atque deinceps paulatim principes Impera toresq; aſſium pondus valo remque imminuere,in tantũ vt Saluatoris noſtri ætate aſ ſes vix ſemunciales eſſent. Vnde Matthæi c. 10. Nõne, inquit,duo paſſeres aſſe væ neunt? quod & Marcus aliis verbis idem ſignificantib. di cit: Nonne quinque paſſeres væneunt dipondio? quod vi delicet dipondius duos vale bat aſſes. Si igitur de ſeſtertii valore quiſpiã quæreret,nõ poſſemus ſimpliciter reſpon dere. cum aſſis valor variis tẽ poribus ſit vbriatus: ſemper tamen valuit duos aſſes cum ſemiſſe. Acc. in Cod. Iuſti.tit. de donat. l.verba ſuperflua ingenue fatetur ſe neſcire quid ſit ſeſtertium:

Sycomorus ficus eſt Aegypti peculiaris. Latinè interpreta tur ficus fatua,habet enim fi cos noſtris non abſimiles, in ſulſas tamẽ. Eius arboris me minit Iuriſc.ti.de extra ord. crim.l.faſcularii. Si quis,inqt arborem ſycomorum excide rit,nam & hęc res vindica tur extra ordinem non leui pœna; idcirco quod hæ ar bores colligant aggeres Ni loticos.

Sigillum eſt parua ſtatua, quo niam ſignum pro ſtatua ple runque accipitur. Oui dium in 1. de arte: Siue

ornatus

ornatus non vt fuit ante ſigillis. Aphr. de leg. 1. l. cætera Vel ſingula ſigilla adæquata legari poſſe. Item Vlp. tit. de fundo inſtructo. l. quæſitum. Sigilla, inquit, & ſtatuæ affixę non continentur Acc. annulos neſcio quos ferreos interpretatur.

Signator, vt autor eſt pedianus erat, qui teſtō aut aliis inſtrumentis, & contractibus nomen ſuum ſubſcribebat. Salluſt. in Catilina. Ex illis teſtes ſignatoresque falſos cōmodare Iuue. Signator falſo, q ſe lautum atque beatū. Vlpi. tit. quemadmodum teſtamēta aperiantur l. cum ab initio. Cogat, inquit, ſignatores conuenire, & ſigna ſua recognoſcere.

Signinus, a, vm, à Signia vrbe Campaniæ. Vnde pira ſignina iuuenali, & vina ſignina Martiali, & ſtructura ſiue opus ſigninum, quod vt ſcribit Plin. lib 35. conficitur fractis teſtis contuſis calce addita. Columella lib. 1. velut ſigninum opus pillis condenſatur operisquoque ſignini intrita quomodo fiat. Vitr. libro 8. exponit Vlpia. in tit. de riuis. l. 1. Si quis, inquit, terrenum riuum ſigninum facere velit ; vbi pro ſignino ſignatum mēdo ſe legitur in co. antique. Qui vero non intelligebant quid ſigninum, aut ſignatum eſſe, in ciliceum commutarunt in archetypis tamen Pandectis Florentinorum ſig ninū habetur.

Siliginarius eſt cuſtos ſiliginis, i. horrei, in quo ſiligo adſeruatur. Eſt autem ſiligo frumenti quoddam genus cādidiſſimi. aliquādo ſiligio pro fri̅na purgatiſſima, atque ipſis tritici deliciis accipitur. Plin. li. 18. Silinem dixerim propriè tritici delicias. Celſus libro 2. Et tritico, inquit, firmiſſima ſiligo. Vlp. in tit. de furtis. l. ſi quis. vxori. Si ſiliginatio, inquit, quis dixerit ; vt qui nomine eius ſiligine̅ petiſſet. Item Iulianus titulo de negotiis geſtis l. ex facto.

Syntheſis, inter alias ſignificationes deſignat etiā genus quoddam veſtis duplicis, q̃ ſit in alio nomine ; Abolla. Martial. Synthéſibus dum gaudet ; eques dominusque ſenatus. Idem alibi : Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus. Scæu. tit. de auro & arg. leg l. Titio. Ex ſyntheſi, inquit, tunicas duas ; & palliola.

Si quis, generis tñ eſt maſcu lini, quia fœmininum propri am habet terminationem ea eſt: ſi qua. Iuriſc. tñ de uerb. ſignif. l. uerbum ſiquis, inquit, tàm maſculos quàm fęminas complectitur.

Siſto, ſiſtis, uerbum eſt aliquando abſolutum. proco quod eſt ſto, ſtas, ut apud Virg. 1. Georg. Siſtunt omnes, terræq. dehiſcunt. aliqñ actiuum, ſignificatque ſtatuo. ſtatuis. Idem 4 Aenei. Et ſiſtere flumina uidi. & illud ex euangelio: Vt ſiſterent eum dño. in hac ſignatione accipitur apud Iuriſconſultos iudicio ſiſti, & iudicatum ſolui. ſiſti pro ſtatui, & repreſentari ponitur.

Situla vrna eſt aquæ ex puteo hauriendæ accommodata. Plaut. in amphytrione. Si ſitulam iam cepero, illi puteo animam omnem traxero. Hier. quoque Eſaiæ 40. Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ reputatæ ſunt. in tit. locati. in leg. qui fundum. Rota quoque per quam aqua traheretur, nihilominus ædificis eſt, quam ſitula.

Situs, us, pro ſqualiore, ſiue incoltura, cuiuſque rei, dictus a deſiniendo, quia ea, quæ deſeruntur ex negligentia redduntur inculta. Virg. 1. Geor. Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum. Idem in 6. Aeñ. Per loca ſenta ſitu, quod Seruius pro lanugine, & ſqualiore exponit, quæ fit in locis ſole carentibus. Vlp. lib. 7. de bon. poſſ. ſecundum tab. l. 1. Actuſtare, inquit, uel ſitu putrefactum.

Smyrna à Græcis appellatur, quam nos mirrham odoratam dicimus. Lucr. lib. 2. Cōtentus odor Smyrnæ melliſque ſapores, apud Cal. quoque ſmyrnam verbum Gręcum pro mirrha reliquit. Apud Martianum tit. de pub. l. interdum ſinura pro ſmyrna mendoſe legitur.

Sodales dicuntur, qui ſunt conuiuiorum participes, fuit & Romæ collegium ſodalium, de quo Cicer. in Catone maiore. Primum, inquit, ſemper habui ſodales, ſodalitates autem me Quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idæis Magnę matris acceptis, epulabar igitur cum ſodalibus omnino modicè, huiuſmodi autem ſodalitates a Græcis phratria dicuntur, de quibus Ariſtot. in Politicis. Erantque plerunque inhoneſtæ. Gel lib. decimonono. Adoleſcentem, inquit,

Tau-

Taurus à ſodalibus conuictu que hominum ſcęnicorum abducere volens. Caius libro quadrageſimoottauo de collegiis illicitis. Sodales, inquit, ſunt, qui eiuſdem collegii ſunt, quam & Græci phratriam vocant, & hæc videtur ex Solonis lege tráslata eſſe. nam illicita eſt eadem.

Solidus, a, um, dicitur quod integrum eſt, neque habet inane quicquã, aut parte aliqua fraudatum non eſt. Horat. 1.Carm. Aut partem ſolido demere de die. Vlpianus de fideicom.lib.l.ergo.ne ſolido inquit, ſic accipere debemus de ſorte & de vſuris.

Sphræriſterium locus eſt vbi pila luditur, nam ſphæra pila interpretatur, & ſphæriſtes, qui pila ludit. Suet. in Veſpaſiano: Fauces inquit, cęteraq. membra ſibimet ad numerũ in phęriſterio deſri. caret. Plin. in epiſto. Apodnterio ſuper poſitum eſt ſphęriſterium Lamp. in Seuero ſcribit eum dediſſe operam ſphręniſterio. Vlpian. lib. 17. in ti. mandati l. ſi quis mihi. Hypocauſta, ſphęriſterion,& quædam ipſius ualetudini apta ſua impẽſa feceret. Acr. uelut œſtro quodam percuſſus diuinat ſphęriſterion eſſe locum amœnum herbis.

Spica nardi, quæ ſpica quoque ciliſſa uocatus, Græcè dicitur ſtrachys nardi, de qua inter cętera Iuriſcon. meminit in tit.de publicanis.l.interdum. Nardi ſtachis, inquit.i. ſpica nardi.

Spurco, ſpurcas, pręter eam ſignificationẽ quam habet in promptu, ſignificat etiam vinum aqua diluere, quoniam vt ait Feſtus Pomp. ſpurcum vinum dicebatur, quod erat aqua mixtum Vlp ad l.Aq. l. ſi ſeruus. Qui vinum, inquit, ſpurcauit, vel acetum fecit. Sed & aquę dicuntur ſpurcari, cum corrumpuntur aliqua re, quę illas vitiet iniecta Paulus de extraord.crim. l. 1 Si aquas, inqt, ſpurcauerit

Spurius dictus eſt, qui Grecè dicitur nothus, ſic appellatus, vel quaſi ſine patre, vł ab eo, quod eſt Græcè ſporõ, quod ſignificat pudenda, nam ſporos eſt ſemen. In 1.Inſt.lib.in ti.de nuptiis, mendũ eſt manifeſtũ, ſpadõ, pro eo quod eſſe debuit ſporõ. Solẽt, inquit, filii ſpurii appellari a Græca voce ſpadon, tu lege ſporon.

Stabularius is dicitur qui mercede in taberuam meritoriam viatores excipit, qui caupones quoque dicuntur.

Bbb 3 apud

Apu. in 1. de aſino. Precio manſionis ſtabulario perſoluto viam capeſſimus. Idem in eodem, ſtabulum pro ipſo loco diuerſorii. Ianitor, inqt, ponè ſtabuli oſtium humi cubitans. Vlp. tit. de iniuriis. Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit. Vlp. lib. 3. tit. de iis qui notantur infamia l. Athletas. puta, inquit, ſi caupo fuit, vel ſtabularius

Statio, onis aliquando accipitur pro vigilia, vt apud Ouid. 1. Met. Atque omnes in ſtatione manebant. Mod. tit. de re mil. deſertorem. Qui ſtationis, inquit, munus reliquit. Hinc milites ſtationarii dicti qui ſunt vigiliis deputati. Vlpia. tit. de officio præfecti vrbis. l. omnia omnino. Milites inquit, ſtationarios habere ad tuendam populariũ quietem. Aliquando ſtatio accipitur pro portu, in quẽ ſe recipiũt naues aut ex tempeſtate, aut negociandi gratia. Virgilius tertio Aeneidos. Nũc tantum ſinus, & ſtatio male fida carinis. Idem in quarto Geor. Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis. Vlp. ti. de fluminib. l. ait prætor. Stationẽ, inquit, dicimus à ſtãdo, is igitur locus demonſtratur, vbi naues ſtare poſſunt.

Stellionatus crimen, latiſſimè patet, de quo apud Iuriſconſultos titulus eſt, atq; vt ſemel dicam circa qđ genus criminis lex ſtellionatus verſetur: Vlp. breui oſtendit, dicens, ꝙ vbicunque crimen nomine caret, illic ſtelionatũ obiicimus, dictus eſt ſtellionatus à ſtellione animali veneſico, atq; hominũ generi inuidente, quippe qui cũ intelligat exuuias. multis morbis eſſe remedio, cum primũ illas deponit, illico deuorat. Plin. li. 30. de ſtellione: Nullũ, inquit, animal fraudulentius inuidere homini tradũt, inde ſtellionũ nomẽ in maledictũ trãslatũ, à Grecis dr̃ Aſcalabotes, Ariſtoteli Colotes, vulgò perſuaſum eſt eſſe Tarantulam beſtiola in Apulia notam.

Stypteria, Græcè, Latinè interpretatur alumẽ, quo verbo vtiĩ ſæpe Galenus vel poti' Galeni interpres: dictaq; eſt ſtypteria à ſtypto, quod eſt aſtringo quoniam alumen vim hẽt aſtringendi. Vlp. tit. de reb. eorũ, q ſub tutela. l. ſed ſi. Si lapidicinas, inqt, vel q̃ alia metalla pupillus habuerit ſtypteriæ vel cuiuslibet alterius materiæ.

Stipulor, ſtipularis, verbum frequens

quens eſt apud Iuriſperitos, ſignatq; promittenti aſsentire & fere ad aliquid ſunt ꝓmitto, & ſpondeo, ei quod ē ſtipulor, vt ſi dixero, promitto tibi centum aureos, tu reſpondebis ſtipulor à te cētū aureos. Hinc naſcitur contractus ſtipulationum ſponſionumq;. Seru. Sulpitius in li. quem ſcripſit de dotibus citaturque à Ge. lib. 4. Noct. Att. Qui vxorem, inquit, ductur⁹ erat, ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum ire, qui daturus erat, item ſpondebat ducturum: tum quæ promiſſa erat, ſponſa appellabāt, q ſpopōderat ducturū, ſpōſos. Col. lib. 11. Fœnoris, inqt, tui Siluine qđ ſtipulāti ſpopōderā tibi. Dictūq; eſt ſtipulari, vt ait Var. de ling. Lat. à ſtipe, hoc eſt pecunia, quoniā qui pecuniam obligat, ſtipulari dř. hinc ſtipulatus, vs. Papi. in ti. ſoluto matrimonio. l. poſt dotem. Non erit impediēdus pater, quo minus ex ſtipulatu agat.

Stola veſtis erat ad talos demiſſa, matronarum in ſigne. Ouid. ſecūdo de triſtib. Quas ſtolas cōtingit, & ſtola ſumpta decet. Vlp. de auro, & argento leg. l. ueſtis. Muliebria inquit, ſunt ueluti ſtolę, palliola, tunicæ.

Stragulus, a, vm, eſt quod ſterni ſolet aut lecto, aut ſtrato, aut equo, aut iumento, vt molli⁹ iaceas ſiue ſedeas. Hinc veſtis ſtragula, ephippium ſtragulum, & ſtragulum ſubſtantiue. Var. de ling. Lat. Quicquid lecto ſternebant, à ſternendo ſtragulū, appellabāt. Apul. li. 4 de aſino, Veſtem ſtragulam ſubiectam iactare conſueuerat. Plin. li. 7. Frænos, & ſtragula equorū peletronīū inueniſſe ferunt. Vlp: tit: de ver. ſig. l. inſtratum. Inſtratum, inquit, oē veſtimentum contineri qđ inīiciaī, Labeo ait, neque enim dubium eſt, quin ſtragula veſtis ſit oē pallium. In victo ergo veſtē accipiemus non ſtragulam, in ſtratum omnem ſtragulam veſtem.

Stramenta, dicuntur calami frumentacei ſpicis demiſſis, dicta à ſtando, ſiue à ſternēdo. Varro j. de re ruſti. Cùm cōprehendit, inquit, faſcem ſpicarū deſecat, & ſtramenta ſtantia in ſegete relinquit. & paulò poſt. Alii ſtramentū à ſtando dictum putant, quaſi ſtamen, alii à ſtratu, quod ſubſternatur pecori. Calami igitur qui lecto inſternū

tur ſtramenta appellantur: Vlp.li.19.tit.de actionib.em pt.l.fundi.Fundo,inquit,vendito,vel legato ſtequiliniū,& ſtramenta emptoris & legatarii ſunt.

Strobylus,dicitur tùm arbor ferens nuces pineas, tùm ipſæ nuces pineæ.Plin.lib. 16.de pini generibus Eaſdem,inqt, arbores eſſe per oram Italię, quas ſtrobylos vocant.Gal.libro 2.alimentorum. c. de pineis nucleis.Vocant, inquit, ipſos qui nunc Græci,nō conoa,ſed ſtrobylos.Idē in 7. decamer.Quos omnes,inqt, Græci nominant ſtrobylos antiquitus ab Atticis dicebātur coni.Vlp.tit.de leg.3.l.ligni appellatione. De pinu, inquit, integri ſtrobyli.Idem tit.de verb.ſignific. l.carbonum.ſuperiora verba repetit

Subdiſiunctiua coniunctio à grammaticis ſic definitur, quæ voce diſiunctiua vtrunque adeſſe ſignificat vel diſcrere,vt Alexander ,ſiue Paris:nam qui prius vocabatur Alexander Priami filius, poſtea cognominatus eſt Paris dormit, vel diſputat , nam poteſt neutrum facere. Sed de particula, ſubdiſiunctiua quanquam ad grammaticum pertineat differere,co pioſiſſimè diſputauit Proculus Iuriſconſultus in tit. de verb.ſig l.hæc verba,&c.

Subgrundæ,ſunt tegulæ propēdentes extra tectum domus ad parietum defenſionem, ne imbribus corrūpātur.Varro lib.3.de re ruſti.Aues ſub tus ſubgrundas,inquit,ab initio villatico vſas tecto. Vitr. li.x.Pinnas,inquit, ex tabulis & ſuper ne ſubgrundas ,pcliuitas.Iabolenus de verb.ſig. l.malum nauis.Inter priectū inquit,& immiſſum hoc intereſſe Labeo ait,quod proiectūm eſſet id quod ita proueheretur, vt nuſquam requieſceret,qualia meniana & ſugrundaria eſſet. i. tecti partes impendentes ad parietum munitionem. Plinius tamen ſubgrundas accipit pro tegulis inferioribus nam intectorum ſtructura duo ſūt ordines tegularum,alter ſupernarum,alter infernarū. ſcribens nanq; libro 25. de duob.Sedi generib.hoc eſt, maiori & minori: dicit minorem appellari hypogeſtō, & ſubdit cām cur ſic appelletur.quoniam in ſubgrūdis ferè naſcitur,hoc eſt in tegulis inferioribus id , quod vulgò videmus in tectis naſci.

Subſel-

Subſelliũ eſt ſella inferior. Varro de lingua Latina, A ſedendo, inquit, ſella & ſeliquaſtrũ, deinde ab his ſubſellium, vt ſuſcipere, quod non planè ſapit, ſic ſubſellium dictum, qđ non planè erat ſella. Iuuenalis. Sed cum fregit ſubſella verſu. Florentinus de ſupellectili legat. l. ſupellectili. Trapezophora, delphica ſubſellia. Item de acquirendo rerũ dominio. l. ideo. Subſiſto, pro eo quod eſt hæreo ſiue dubito, nam qui incedẽs ſubſiſtit, videtur de aliqua re deliberare, qđ agat, vt Aenea Virgil. 1. Aeneid. dixit, Subſtitit hic arcumque manu, celereſque ſagittas Corripuit. Caliſtratus li. 50, tit. de iure immunitas leg. ſemper. Subſiſti, inqt, poteſt an prohibendi ſint à præſide. Item Vlp. li. 3. tit. de procuratorib. l. ſeruũ, Quãtũ, inquit, ad filium familias verum eſt, in ſeruo vero ſubſiſtimus. Hic ſerie verborum coactus Accurſius, non potuit niſi verè interpretari, exponens pro eo, qđ eſt dubito.

Subſtruere eſt ædificium a fundamentis deficiens fulcire. Hinc ſubſtructio dicta parietis fultura. Vitr. lib. 1. Non ſolum in muro, ſed ẽt in ſubſtructionibus. Colum. libro 1. Pro fultura, inquit, & ſubſtructione fungetur. Vlpi. li. 43. titu. de riuis. l. 1. Verbo, inquit, reficiẽdi, tegere, ſubſtruere, ſarcire continentur.

Succinum gemma eſt ex gummi arboris gleſſariæ congelata, quam diximus a Græcis appellari electum. Iuuen. In cuius manib. ceu pinguia ſuccina tritas Cernis ephemeridas. Mar. Incluſit tenuẽ ſuccina gemma feram Plini. de ſuccino deq; medicamentis ex eo multa li. 37.

Sugillo, as, pro eo, quod eſt contundo, is. Vnde ſuggillata dicuntur mẽbra, quę ſunt cõtuſa, vnde liuores ſuboriuntur. Plin. libro 30. Liuentia, inquit, & ſuggillata pulmones arietum ſanant. Idem li. 20. Suggillata, & alios liuores legat. Suggillatum, vt inquit Feſtus, dicitur ex Gręco, quod ea pars, quę ſub oculis eſt, abeis dicitur hipopiõ. Sed aliquando reperitur ſuggillo pro eo quod eſt derideo, ꝓpea qđ qui ex cõtuſione liuores contraxerunt, deriderí ſolent. Vl. lib. 47. titu. de iniuriis. l. item apud Labeonem. Si quis, inquit non ad ſuggillationem domini iniuriam ſeruo fecit.

Supellectilis appellatione quæ res contineatur, ex titulo, q̃ eſt libro 32.digeſtion. de ſupellectili legata facile poſſumus intelligere. Quamquam enim ſupellex videatur dici deſtrugo tantùm, ſiue lodice, ab eo quod ſuper lectum imponatur, etiam ad alia domus vtenſilia eius ſignificatio ſe extendit, immo, & ad alias res, quæ ſunt aut poſſunt alicui ornamento eſſe. Perſi. Tecum habita, & noris q̃ ſit tibi cura ſupellex.

Superficies, in ædificiis dicitur domus, q̃ in alieno ſolo, ſiue area ædificata eſt. Itaque fieri poteſt, vt eiuſdem dñs duo ſint domini. Alter dñs ꝑficiariæ; alter ſoli. Vnde pulchrè Seneca libro 15. Epiſto. translatione ſumpta ex modo loquendi Iuriſconſultorũ: Philoſophia, inqt, nihil alium de petit, totum opus à ſolo excitat. Mathematica vt ita dicã, ſuperficiaria eſt, in alieno ædificat, accipit prima quorũ beneficio ad vlteriora peruenit. Paul. tit. de damno inf. l. damni. Et qui in conducto ſolo, inquit, ſuperficiem poſuit. Item Iabol. tit. de vſuc. l. eum qui. Cùm ædes, inquit, duab. rebus cõſiſtent, ſolo, & ſuperficie. Iulianus quoque de leg. 1. leg. ſi fundũ. Appellatione, inquit, ædificii aut ſuperficiẽ ſignificant, aut ſolum. Caius item titulo, de ſuperficie. Superficiarias, inquit, ædes appellamus, quæ in cõducto ſolo conſtitutæ ſunt. Dominus verò domus ſuperficiarius dicitur, vt in tit. de dam. infe. & ſæpe alias.

T

Tantiſper, qđ ſignificat per tantùm ſpatium, ſiue per tantũ tempus, vt inquit Valla, ſemper ferè deſiderat iungi huic particulæ dum, pro donec. Ter. in Heauront. Ego te meum eſſe tantiſper volo, eũ quod te dignum eſt facias. Et paulò poſt. Decreui tantiſper me minus iniurię meo gnato facere dũ fiam miſer. Liu. libro 1. Tantiſper dũ priſca illa tota mente repeto. Gel. libro 6. loco dum, æquiualens poſuit quo ad: Tantiſper, inquit, quoad fieret permutatio. Vlpia. titulo. de tutelis l. qui tutorem. Dum malis ætati quàm dementi tãtiſper ſit cõſulendum.

Tectoriũ opus eſt, qđ calce aut gypſo incruſtarum eſt, & tectorium ſubſtantiuè pro ipſa calce ſiue gypſo quod ſuper induci-

inducitur. Varro libro 3. de re ruſtica, Cum villam, inqt, haberes opere tectorio ſpectandam, Gell. libro 12. Villas inexculta, & rudes nec tectorio quidem prælitas eſſe dicit. Per translationem quoque de fœmina ceruſata dixit. Iuuen. Tandē aperit vultum, & tectoria prima reponit. Vlpian. in tit. de damno infecto, leg. ex damni. Ob tectoria, inquit, & picturas. Item Proculus tit. de ſer. prædiorū vrbanorū, l. quidam. Si parietem demolitus ſit vicinus, non pluris q̄ vulgaria tectoria exiſtimari debent. In alia tamen ſignificatione videtur accipere Pau. in tit. vti poſſidetis, l. ſi duo. Si vicinus, inquit, meus in pariete meo tectoria habeat, & in pariete ſuo.

Telū, largo quodam modo quicquid nocere poteſt appellatur. Nam apud Virgil, atq; alios autores aliquando pro enſe et accipitur. Iuſti. tamen libro 4. Inſtitutionum, titulo de publicis iudiciis. Telum, inquit, vt Caius noſter ex interpretatione legum duodecim tabularum ſcriptū reliqt vulgò quidem id appellatur, qđ ab arcum mittitur, ſed & omne ſignificat quod manu cuiuſque iacitur, dictum ab eo quod in longum mittitur à Græca voce figuratum, te loten enim à longe ſignificat, quæ verba Caii iterū ponuntur in titulo de verborū ſignificatione, leg. ſi calumnietur.

Temporaria res dicitur, quæ ita extruitur, vt ad certū quoddam tempus duret, & non in perpetuum. Plinius lib. octauo. Temporario, inquit, euripo oſtendit. Idem libro trigeſimoſexto. Theatri, inquit temporarii, & vix vno menſe futuri. Seneca libro nono epiſtolarum. Hæ ſunt, inquit, amitiæ, quas temporarias populus appellat. Paulus titulo quibus ex cauſis, lege ad cognitionem. Exitio inquit, temporario. Papinianus titulo, de pœnis. leg. ſeruus. Cū ſeruus per errorem in opus temporariū fuiſſet datus, expleto tempore domino ſeruū eſſe reddendū reſpondi.

Tepidarium, locus erat in balneo tepidior, quemadmodū calidariū, calidior. Celſus libro primo. Tunc, inquit, in calidarium tranſite, vbi tepidario paululum inſudaui. Idem in eodem. Si eſt balneum ante omnia in tepidario

dario reſidere. Vitruu. libro 5 Sudationes, inquit, quæ ſunt coniungendæ tepidario Paulus in titulo de ſeruituti bus prædiorum vrbanorum. l. fiſtularum. Si talis, inquit, ſit vſus tepidarii, vt aſſiduum humorem habeat, & id no cet vicino.

Teſſera, tùm pro ſymbolo, hoc eſt belli ſigno accipitur. Virgil. 7. Aeneid. It bello teſſera ſignum. tùm pro talis, vt vulgo accipiuntur, nam talus aliud eſt. Martialis. Hæc mihi biſſeno numeratur teſſera puncto. tùm pro frumenti quadam menſura, de qua Seruius in illud Virg. 1 Georg. Numeros impreſſit aceruis, teſſeras interpretatur, quibus frumento numerus deſignatur. Iuuenalis. Summula ne pereat, qua vilis teſſera venit Frumenti. Sueton. in Augu. Ne plebs frumentationum cauſa frequentius à negotiis auocaretur, ter in annū quaternorum menſium teſſeras dare deſtinauit. Hinc Perſius per diminutionem fecit teſſerula. Scabioſum, inquit teſſerula far poſſidet. Iuſtit. libro 11 Cod. titulo de frumento Alexandri. no. l. diurnos: Teſſeræ, inquit, deſignentur. Paul. de legat. 2. l. mortuo. Si Titio teſſera frumentaria legata ſit. Vlpian. libro 5. de iudiciis. l. ſed & ſi. Si libertis, inquit, ſuis teſſeras frumentarias, emi voluerit.

Theriaca, non tyriaca, vt libri medicorum corruptè habēt, antidotum eſt notiſſimum contra venena. de cuius compoſitione duo extant Galeni opera, alterum ad Cæſarem, alterum ad Pamphilum dicta theriaca, a ther, quod eſt fera, hoc eſt vipera. Plin. libro 29. Fiunt, inquit, ex vipera paſtilli qui theriaci vocantur à Græcis. Hieronymus in Iouinianum, libro 2. Viperæ, inquit, carnes theriaca conficitur, quantis rebus aptæ ſunt, norunt medici. De fund. inſtrument. l. quæſitum Theariacam, inquit, & & cætera medicamenta non tyriacam.

Thymelicus, interpretatur hiſtrio, quoniam thymele eſ, ē pulpitū ſiue ſcæna. Apul. pro magia. Si choragium, inquit, thymelicum, num argumentare re vti etiam me Gragidii ſyrmate hiſtrionis? Auguſt. libr. 6. de ciuitate Dei, Quę ſunt, inquit, illa ſacra q̄ bus, agendis tales elegit ſanctitas, quales, nec thymelica

in

in ſe admittit obſcœnitas. Vitri.libr.5.Ex eo, inquit, ſcænici,& thymelici ſeparatim nominantur.Vlp.libi.3.titul. de iis,qui notantur infamia.leg. athletas.Neque thymelici,inquit, qui certaminibus ſacris deſeruiunt, ignominioſi habeantur.Item de conſecratione diſtin.5. capit. non oportet.Sed vtrobique themelici corrupte legitur.

Tlaſię.ſiue thlibię.quod idē eſt, Lat. dicti qui habent teſticulos attiros. appellati ſic a thlao,qđ eſt frango,ſiue thlibo quod idemſignificat.Vlpian tit.de verbor.ſignific.l.ſpadonū Thlibiæ, inquit, & thlaſiæ ſed,& ſi quod & aliud genus ſpadonum eſt. Item Paulus ad legem Corn.de ſic.l.ſi quoque,hi,inquit,qui thlibias faciunt ex conſtitutione diui Hadriani,inquit,in eaſūt cauſa,qua ii qui caſtrant.Vtrobique mendoſi ſunt codices recentiores. Accurſius tota errat via, nunc dicens eſse ferramentum caſtratorium, nunc venas,quæ inciduntur, id quod veriſſimum eſt, neſcire ſe, quid thlaſia aut thlibia ſit, cum ſit non caſtratus ſiue exectus, ſed qui vt diximus,attritos habet teſticulos de quo dominus per Moſen, ſcribit in Deuterono mio capite 23. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis,& abſciſso vere tro eccleſiam domini.

Tyberius Cæſar, Liuii Druſi ex Liuia Druſilla filius. Augu ſti deinde priuignus, ab illo ea lege eſt adoptatus, vt ipſe Germanicum Druſi Neronis fratris ſui filium adoptaret. Ex Suetonio in vita Auguſti.Tyberii, & Caii Cæſarum.Iuſtin.libro 1 tit.de adoptionib.Auguſtus,inquit, nō ante Tyberium adoptauit, q̄ is Germanicum adoptauerit, vt protinus adoptione facta incipiat Germanicus Augu ſti nepos eſſe. Accur.Imperator, inquit, volebat adoptare quendam nomine Germanicum, & Germanicus nolebat conſentire. Vnde Auguſtus calidè ſuaſit cuidam nomine Tyberio, vt illum Germanicum, adoptaret. quod fecit. Quis talia, hyſtoriarum portenta fingeret, niſi Accurſius, aut Accurſii admiratores? De Tyberio verò tanquam de perſona ignota, & obſcura dixit cuidam Tyberio cum ſucceſserit Auguſto in Imperio. Quòd ſi hiſtorias ſeculares nunquam legit,

quam legit, nunquamve audiuit illud ex euangelio Luc. tertio: Anno decimoquinto Tyberij Cęſaris, &c.

Tympanium, margaritarum genus eſt, ex altera parte ſphæricum, atque ex altera planũ quaſi in tympani effigiem formatum. Pli. lib. 9. ubi de margaritis, & vnionib. Quib. inquit, vna tantũ facies eſt, & ab ea rotũditas, auerſis planities tympania nominãtur. De auro, & arg. leg. l. pediculis. Cũ quædam, inquit, ornamenta mamillarũ ex cylindra triginta quatuor, & tumpaniis, & margaritis detraxiſſet.

Tyrus, colonia Syriæ Phęnices inſula quondam, ſed ab Alexandro in continentem tranſlata, vnde Luc. in 3. Et tyrõs inſtabilis, precioſaq; muricé Sydon. Tyriorum colonię meminit Iuriſc. in tit. de cenſib.

Toga prætexta, dicebatur apud Romanos, qua vtebãtur pueri vſq; in annum 18. tunc. n. ſumebãt togam uirilem, quæ & libera dicebat. Sen. in epiſ. Tenes memoria cũ prætextu poſita ſumpſiſti virilem togam. Pueri quoque in ea ætate prætextati appellabantur. Iuue. Et prætextatus adultes. Hinc Feſtus Pomp. ait: Prætextatis nefas erat obſcęno verbo vti ideoq; prætextatũ appellabant ſermonẽ, qui nihil obſcęnitatis habebat. Vlp. de au. & arg. leg. l. veſtis. Puerilia autem ſunt veluti togæ, prætextæ, aliculæ, clamides, & pallia, quæ filiis noſtris cõparamus. Præterea uerò appellata eſt, quoniam purpuri veſti intertexebatur.

Tomentum eſt quicquid puluillo, aut culcitræ infercitur, ſiue illud ſit lana, ſiue pluma, ſiue ſtramentum, ſiue carices, & iunci conciſi, quod tomentũ circẽſe appellatur, i. vulgare, triuiale, & pauperibus cõe, dictum à Circo Romano, vbi eiuſmodi tomenta vendebãtur. Mart. Tomentum conciſa palus circenſe vocatur, conciſam appallat paludem, carices, & iuncos, qui ad tomentũ concidebãtur, quod a temo, quod eſt incido dicitur, non vt indocti putant, ab eo, quod tum eat. Sen. de vita beata. Si ſuper circenſe tomentum per faſcitas veteris linthei effluẽs incubabo. Suet. in Tyberio Druſo. inquit, adeo alimenta ſubducta, vt cogeretur è culcitra tomentũ mandere. Varro quoque de lingua Latina. Quod in culcitra tomentum aliudve quid calcabunt, ab inculcando culcitra dicta Vlp.

de

de leg.3.l. ſi cui lana. Lanæ, inquit appellatione tomentũ non continebitur. Expone tu, ideſt lana, quæ culcitræ inculcata eſt, nam ea poterat in dubitationem uenire. Quod verò Acc. putat genus eſſe veſtis, uel coopertorium de lana factum, quis non iure poſſit ridere? nam ut in eadem lege habetur, ſi lanæ appellatio eatenus extenditur, quo ad telam peruenerit, hoc eſt vt idē Accur. interpretatur, vt ſolũ reſtet texere, nondum tamen eſt in tutela poſita. quo ueſtis ſiue coopertorium ex lana factum, debet lanæ appellatione contineri? Quid quod Pau. in eo.ti. expreſſe dicit: Lana legata veſtem, quæ ex ea facta ſit deberi non placet.

Topiarius eſt operis topiarii artifex. Opus uero topiarium dicitur, quod ĩ uiridiariis faciũt, exprimentes varias figuras animalium aliarumq́. rerum ex myrto, cirro, buxo, hædera, aliisq́. arbuſculis, fruticibus, & herbis, duarum natura flexibilis eſt Plin. lib. 15. Satiuarum, inquit myrtorum genera topiarii faciunt. Idem lib. 12. ficum Indicam ad opus topiarium dicit pertinere. Et lib. 21. de de chamæ daphne. Topiaria, inqt, herba, inopiam florum aliqñ ſupplet. Idem li. 22. acathon herbam appellat topiariã, qa topiario operi accõmodari pôt. Cic. ad Quintum fratrẽ. Topiarum laudaui, ita oĩa cõueſtiuit hædera. Atq. ibidem. Vt deniq. illi paleati topiariã facere uideantur. Vlp. tit. de fun. inſtru. l. inſtrumenta. Si uiridariã, inquit ſunt topiaria, accedũt inſtrm. fundi. Et in eo. tit. l. quæſito Hoſpitarii, inquit, uel topiarii, & diætarii. Aph. ti. de leg. 3. l. cum quærerentur. prædiis legatis, & quæ eorum prædiorum cauſa empta eſſent, neque topiarium. neque ſaltuarium legatum uideri ait. topiarium enim ornandi ſaltuarium autem tuendi, & cuſtodiendi fundi, magis quàm colendi cauſa paratum uideri. Accur. cuiuſmodi ornatus eſſet topiarii, neſciuit, cum dicit illius officium eſſe, purgare agrũ ſpinis & ueprtibus. & facere foſſas. Imò uero eiuſmodi ſerui lagato cederentur, cùm neceſſariò ager purgari debeat ſpinis, & foſſæ atq; elices deducendæ ſint, atque ad culturam pertineant.

Toral, mappa eſt quę toro. i. mēſæ imponit. Varro de ling. Lat. Toral, inqt, qđ añ totum Hor. 1. Epiſ. Ne turpe toral.

ta.l.ſupellectili.Trapezophora, inquit, delphica & ſubſellia. Cicero tamen ad Fabium Gellium pro ſtatua ſiue ſigno quod ferebat menſam poſuit. Trapezophoron, inquit, ſi te delectat, habebit.

Trierarchus, interpretatur nauis princeps, nam trieris eſt nauis habens triplicem ordinem remorum, quæ trieremis dicitur. Hier. Ezechielis capite 30. Egredientur nūcii a facie mea in trieribus. Ad ſenatuſconſultum Trebellianum, l. eius. Fiduciariū, inquit, reliquit hæredem trierarchum. Item de bon. poſſ. l. 1. Nauarchos, inquit, & trierarchos claſſium.

Trietericus, a, um, eſt illud qđ tertio quoque anno contingit, a tria, quod eſt tres, & etos annus. Virg. 4. Aen. Referunt trieterica Bacchi Orgia. Ouid. 2. de reme. Ibat vt ædonio referens trietericha Baccho. Apuleius pro magia: Crotalum, inquit, ad trieterica Orgia. Mod. libro 50. dig. tit. de pollicitationibus. l. ſepticia. Agonem, inquit, conſtitutio trietericū.

Trini, æ, a, nomen eſt diſtributiuū, quale illud bini, & quini. & deni, ſignificatque cuilibet competere tria. Iungiturque, vt alia eiuſmodi nomina nominibus pluraliter declinatis. Mart. tranſierint binæ forſan trinæve calendæ. Sillius li. 15. Punic. Qui ſua non trinis deducūt agmina caſtris. Martia. lib. 50. de legatio. l. ſciendum; Præcipitur, īquit, edicto Veſpaſiani omnibus, ne plures quàm trinos legatos mittāt. Accur. in erroribus pertinax eſt, nā qui binos expoſuit pro quatuor, quinos pro decem, denos ꝓ uiginti, hoc in loco trinos pro ſex exponit, cùm exponendū fuerit trinos .i. quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam, non ab illo, ſed ab illius amatoribus, an recte dictum ſit, ꝙ omnes ciuitates non amplius mittere debeant, quam ſex legatos? ſignificaretur namq; ꝙ omnes ciuitates ſimul ſūptæ nō amplius eſſent miſſuræ ꝗ ſex legatos, qđ eſt per quam ridiculum. Tripus poteſt interpretari delicatus: nam triphe, es, eſt deliciū, & tryphao delicior. Vlp. tit. de ædi. edi. l. idem Offilius, Balbus, inquit, & bleſus, & triphus iſq; qui tardius loquitur. Vbi tryphum ꝓ traulo hoc eſt bleſo poſuit. & qui quo

dammodo ex deliciis ſic loq tur. Quint. libro 1. illorum delicias reprehendi, qui s. literā malè proferunt.

Trochlea, inſtrumētū eſt cum orbiculis ad eleuanda, & deprimenda onera. Cato de re ruſtic. Trochleas Græcanicas binis funibus ſparteis. Vitr. libro 10. cap. 2. & de trochleis multa, dicta à trecho, qđ eſt curro. Vlp. tit. locati. l. ſed addes. Tympanum, inqt, & trochleas quib. eleuat prælum.

Trozimus, Græcè, maturus ſiue comeſtibilis interpretatur. Vnde vua q̃ eſui adſeruatur, & quæ non eſt apta vino trozimos à Iuriſ. appellatur in titul. de verbor. ſigni. l. qui fundum. Qui fundum inquit, vendidit pomum excepit, nuces, ficos, & vuas duntaxat duracinas, & purpureas, & q̃ eiuſdem generis eſſent, quas nō vini cauſa hēremus, quas Græci trozimus appellant, excepta videri.

Trulla, vas eſt quo culina in lauatrinam aquam fundunt atque ad alia eiuſmodi miniſteria comparatum. Hor. 2. Ser. pro vaſe potorio viliori poſuit rdicēs: Qui Veientanū feſtis potare dieb. Cāpana ſolitus trulla. Iuu. Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fūdo. Pomp. de aur. & arg. leg. l. & ſi. Veluti paropſidas, inquit tabulas, trullas. Paul. de fund. īſtr. l. tabernæ. Trullæ, iquit, q̃ citra cęnā ſolēt traiici

Tubus, bi, ſiue ſit fictilis, ſiue ex alia materia, eſt fiſtula per quam aqua deducitur, immo verò aquæductus ipſe tubulis pyxidatis conſtat Hiſpani atanoras appellant. Colu. li. 1. Aqua, inquit, ſic hī eximia, ſi fictilibus tubis in contectā ciſternam deducitur Pliō. lib. 31. Aquam è fonte ducti fictilibus tubis vtiliſſimum eſt Sene. libro. 14. epiſto. Suſpenſurus balneorū, & impreſſos parietib. tubos. Vlpian. titulo de cloacis. l. prima. Cloacæ appellatione, & tubus, & fiſtulæ continentur. Et per diminutionem tubulus in eadem ſignificatione. Plin. libro 33. pro cuniculo ſubterraneo poſuit. Hicolores, inquit, in eiſdem tabulis inueniūtur. Procul. in tit. de ſer. vrb. præd. l. quidam. Non licet, inquit tubulos habere admotos ad parietem communem. Hic Acc. tribulos pro tribulis legit, interpretaturque eſſe vaſa lapidea, in ſuperiori lege tubum putat eſſe foramen cloacæ.

V

VAdimonium accipitur pro
ea ſponſione quæ datur in
cauſa gsauiori, puta crimina
li: dictum vadimonium à va
dibus, hoc eſt ſponſoribus,
quos qui dederit in iudicio,
vadere,i.decedere p̄t, quocũ
que libuerit. Autores ſunt A-
cron & Porphyrion in illud
Hor.in primo Ser. Ille datis
vadibus,qui rure extractus in
vrbem eſt. Iuuena. Differt va
dimonia pretor. Et Plinius in
proęmio naturalis hiſtoriæ.
Propter,quod inquit,vadimo
nium differri poſſit.

Valeſii, apud antiquiores dice-
bantur qui poſtea s.litera(vt
in pleriſque aliis) in r, literã
mutata Valerii ſunt appella-
ti. Fuit aut Valeriorum fami
lia.Romæ dicta à Valeſio vi
ro præclaro,nec minus locu
plete,in gente Sabina,qui po
ſtea Manius Valerius Teren
tinus cog: eſt, à Terento lo
co quodam Diti patri ſacro,
Romæ in campo Martio, in
quo aram illi dicatam ab an
tiquis primus omnium mon
ſtrauit. Quin.lib.1.Vt Valeſii
inquit,& Fuſii,in Valerios,&
Furios venerũt,ita arboræta
tis fuit. Idẽ quoq; Feſtus Põ
peius ſcribit in dictione Aure
lia familia Pomponius in tit.
de origine iuris.l.neceſſariũ.
autor eſt. Appium Claudiũ
cæcum fuiſſe autorem, vt in
illis nominibus s, litera in r,
tranſiret. Appius,inquit,Clau
dius inuenit,vt pro Valeſiis
Valerii, & pro Furiis Fuſii eſ
ſent Hinc eſt in li. Inſtitutio
nũ ti. de l. Fuſia canina pro
eo quod eſt Furia canina.

Valetudo,& valetudinarius, &
nũquam valetudo, & valetu
dinarius legendũ eſt in libr.
dig. quoniã ſic ſcriptum eſſe
animaduertit Lud. Bonogn.
in Pande.Florent.atq; apud
antiquos hæc nomina ſic ꝓ
ferebantur.

Varus,varicus,& varicoſus, q̃d
ſignificent, non eſt in prom
ptu. Eſt autẽ varus, q̃ habet
crura obtorta, pedeſque in-
trorſus figens:quemadmodũ
ediuerſo dicuntur væciæ qui
extrorſum crura habent, idẽ
que Vatinii, ꝗ Vacieni. Plin.
Hinc,inq̃t cognomina inuan
ta,Planci,Panſæ,Scauri, ſicut
à cruribus Vari,Vaciæ,& Va
cieni,& Vatinii. Horatius
primoSermonũ. Hunc,inquit:
Varum diſtortis cruribus.
Et Perſius per tranſlationem
Vel cum fallit pede regula
Varo. Inde varicus, pro-
eo,qui ex diſtorſione pedum

inęqualiter ambulat. Ouidius in tertio de arte: Ingentes varica fertque gradus Vlpianus titulo de ædilitio edict. leg. Offilius. Varus, inquit, & Varicus an ſanus ſit, & opinor ſanos eſſe. Accurſius nomina eſſe dicit illorũ qui non poſſunt rectè pronũciare. Varicoſus qui à tumẽtibus, & intortis varicibus dicitur, vitium eſt longè diuerſum. Iuuenalis. Varicoſus fiat aruſpex. & Perſius. Dixeris hæc inter varicoſos centuriones. Vlp. in eodem titulo. Varicoſus, inquit, ſanus non eſt. Neque eſt qui vt inſipiens modo huc, modo illuc vadit, quod Accurſius ſomniat: ſed vt diximus, qui ex nimio labore venas habet crurum intortas, & cõglobatas, quas Hippocrates appellat cirſas, Ariſtoteles ixias.

Venalicarius eſt ſeruorum mãgo. Quintilianus: Adoleſcẽtem, inquit, apud venalicia rium repertum. Et iterum: Dedit libertus pecuniam venaliciario. Iidem & venalicii dicuntur. Cicero in oratore ad Brutum? Aphricanos, & Lælios multi venaliciarii mercatoreſque ſuperarunt. Caius titulo de ædilitio edict. l. iuſtiſſime. Venaliciarii, inquit ita ſocietatem coeunt, vt quicquid agũt, &c. Vlp. quoque: Quia venaliciarii, inquit, ſciunt, decurri ad nouitiorum emptionem. Item Aphricanus de verbor. ſigni. l. mercis appellatione. Mella mangones non mercatores, ſed venaliciarios appelari ait.

Veneficus, non ſimpliciter eſt qui venenum necandi alterius gratia porrigit, ſed quia adhibitis incantationibus, quibuſdam vtitur, qui & maleficus dicitur. Ouidius. 7. Metamorphoſ. de Medea. Validoſque, venefica ſuccos Mergit in ære cauo. Lucanus in 7. Pollutas cantu diroque venefica ſucco. Hinc apud Iuriſconſ. titulus eſt de veneficis, & ſicariis. Idẽ & venenarius dicitur. Iulius Firmicus libro 2. Si Mars Mercurium de diametro aut de quadrato reſpexerit, faciet venenarios, & maleficos. Calliſtratus tit. de pœnis. l. capitaliũ. Venenarii, inquit capite puniendi ſunt.

Verſicolor veſtis, inquit Valla, non tam illa dicitur quæ colorem natiuũ mutauit puta in rubrum, palidum, aut nigrum, quàm illa, quæ uariũ habet colorem. Gellius lib. 6. Tunica, inquit, longa muliebri

liebri indutus, & verſicolori pallio. Cicero 3. de finibus. Plumę, inquit verſicolores columbis. Plinius libro 35. Capita earum mitris verſico loribus,operuit. Vlpianus de legatistertio,lege,ſi cui lana. De verſicoloribus, inquit, vi dendum eſt. Paulo de auro, & argento lega.lege, pedicu lis.Veſtem,inquit, tam colo riam, quàm verſicoloriam.

Veſpilones, & veſpæ, vt inquit Feſtus, dicuntur qui funerandis corporibus officium gerunt,non à minutis illis volucribus, ſed qui veſpertino tempore eos efferunt,qui funebri pompa propter ino piam nequeunt.Suet. in Domi.Cadauer,inquit, eius populari ſandapila per veſpilo nes exportatum.Apuleius libro. Floridorum 4. Veſpilonum manib. extortum velut ab inferis poſtliminio domũ retulit.Martialis. Chirurgus fuerat, nunc eſt veſpilo Diolus. Martianus in titulo de ſolutionibus, l. qui decem. Num ergo, & ſi veſpilonem aut aliàs turpem dederit hominem,pro quo mendosè legitur veſpertilionem. Item Vlpianus titulo ad Senatuſ conſultum Trebel. lege, ſed ſciendum. Vel nomen quidẽ veſpilonis teſtatoris ferre. Hic Accurſius non minus inſanit,quàm in ſuperiori lege fecerat. Nam vtrobiq; veſpilonẽ intelligendũ ait eſſe nomen infamiæ, vt ſi cognominarẽt carnifex, vt apud Mar: Poſtq̃ triſte caput faſtidia veſpilonium. Et miſeri meruit tædia carnificis.

Veſtiarium pro loco, vbi reponuntur veſtes, vt apud Plin. libr.5.Veſtiarium,inquit,contra teredines ac noxia animalia amurca aſpergi. Aliàs veſtiariũpro ipſis.veſtib.ſicut miniſteriũ pro miniſtris,cibaria pro cibis.Seneca li. de vitæ tranquillitate: Familia veſtiarium petit victumq́, Scæuola.tit.de ann.leg.l.annua. Ac per hoc inquit, neque veſtiaria,neq; cibaria his debeatur.Iabol.tit.ſol.matr.l.in his Seruis,inquit,vxoris vir nummos in veſtiariũ dederat.

Veterator, ſeruus is dicitur,qui diu ſeruiuit,& qui ex vetuſtate callidus eſt quemadmodum ediuerſo nouitius, qui nouus eſt in ſeruitiò.Feſtus. Veteratores,inquit,callidi dicti à multa rerũ gerẽdarũ vetuſtate.Donat⁹ in illud Terẽtii ĩ Andria.Quidnã hic vult veterator ſibi.Veterator, inq̃t, eſt vetus in aſtutia. Vlpian.

titulo de ędilitio edict.l. præcipiunt.Pręcipiunt,inquit,ędiles,ne veterator pro nouitio vęneat.Atque ibidem. Quia venaliciarii ſciunt facile decurri ad nouitiorum emptionem,idcirco interpolant veteratores.

Veterinarius, eſt veterinarum medicus.Eſt autem veterina iumentum, vel à vehendo dictum,vt putauit Cato,referente Feſtoyompeio,vel vt Opilius, veterinam dici voluit, quaſi vterinam,quod ad ventrem onus religatum gerat: inde veterinaria, medicatiua iumentorum ars. Columella lib.8.Veterinariæ,& edicinæ prudens eſse debet pecoris magiſter.Calliſt. titulo de iure immunitatis.l.quibuſdam Accurſius:Qui fodiunt,inqt, aurum,& argentum, aut qui faciunt vltra, ſed hoc diuinare eſt.

Viaticum, ci, eſt pecunia illa quę in vię ſumptus alicui datur. Cicero de ſenectu. Quominus vię reſtat, eo plus viatici quęrere. Plin. Cęcilius de Martiale: Proſequutus,inquit, etiam viatico ſedentem. Inde Viaticulum, paruum viaticū.Apul.libr.7. de aſino. Viaticulum,inquit mihi corraſi. Vlpian.libro 5. ti.de iudiciis.l. ſi ſi longius. Egeſtate,inquit,Romæ laboraret viaticulo ſuo non recepto qđ adſumptus, pater ei deſtinauerit. Accu. ignorans quid viaticum ſit. quod propter impenſas,inquit,in ſcholis datur quia ſuprà dixerat, ſtudiorum cauſa.

Viatores,inquit Feſtus, appellabantur qui magiſtratibus parebant, eo q̄ plerunque ex agris homines euocabantur à magiſtratib.& frequēs erat eorū ab agris in vrbem via. Pli.li. 18.Cincinato viaror attulit dictaturam. Tales tunc natores erant quib. idipſum nomen inditum eſt ſubinde ex agris ſenatum ducesq́; acerſentib.Vlp. tit.de reb. eorum,qui ſub tutela.l.magis: Dari,inquit,viatorem cui ei renunciet.

Vicarius ſeruus,dicitur ille,quē Atrienſis ſeruus ſubſtituit. Itaque vicarius dicitur ſerui ſeruus.Martialis:Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe.Plau.in aſinar.Sticho,inquit,vicario ipſi tuo cui Leonidas Atrienſis reſpondet: Mihi ſcio vicarium eſſe.Vlp. tit.de leg.3.l.ſeruo s.Vicario ſeruorum ſuorum numero nō contineri,Idem in tit. de peculio legato.l.ſi peculium

lege.

legetur. Rectè igitur atque Latinè Pontifices appellant ſe vicarios hoc eſt,ſeruos ſerui Petri,qui ſe appellat ſeruū Ieſu Chriſti in ſuis canonicis,ſed Petrus non vicarius Chriſti,quia non eſt ſeruus ſerui.

Vienna,ciuitas eſt Allobrogū in Gallia Narbonenſi cuius meminit Iuriſc.tit.de cen ſibus.

Vinacium,vel vinacius propriè acimi ſemen eſt. Acinus aūt granū vuæ.Cato tamē in li. de re ruſtica, pro acinis muſto exhauſtis vinacium poſuit.Dolia,inquit,qb.vinació condat decem habeat.Vlpi. quoque tit.de fur.l.ſi qs vxori.Vuarū, inquit,i& muſti, & vinaciorum nomine furti agere poteſt.

Vindicta,virga prætoris erat, qua ſeruo impoſita illum faciebat liberū,Perſi. Vindicta poſt quam meus à prætore receſſi,vñ metonymiam,vindicta pro libertate aliquādo. Oui.de reme. Vindictæ quiſque fauete ſuæ,& ibidē.Optima vindictæ proxima quæq. dies.Dicta ē aūt vindicta à vindicādo,hoc ē in libertatē aſſerēdo,vel à Vindicio ſeruo Vitelliorū,qui cōiurationem de reddenda vrbe Tarquiniis patefecit.De quo Liu li.3.& Pōpon.de orig. iuris. l.neceſſarium.Titulus eſt prętere a in libris dig. de manu miſſis vindicta.

Viriolæ,armillæ erant ex gem mis margaritisq; auro cælatis,quæ & viriæ dicebantur Plin.li.trigeſimotertio.Vt habeant quidem in lacertis iā quidē & viri,qđ ē Dardanis venit.atque itaque Dardanium vocabatur, viriolæ celticæ dñr viriæ celtiberice,habeant fœminæ in armis digitisque totis,collo & aurib. Itaq. vult Plinius quod Dardaniū ſit armilla,quoniam à Dardanis venit. Viriola qua vtūtur Celtæ.i.Galli, Viria, qua Celtiberi.i.Hiſpani.Vlp. tit.de au.& arg.leg. l.arg.Armiliæ inquit,viriolæ, annuli præter ſignatorios, & infrà l.medico. Lineas. duas ex margaritis,& viriolas ē ſmaragdis.Paulus.de optione & electione leg.l. ſi tibi, Si ex quatuor inqt viriolis duæ.

Vitis centurionis geſtamē erat ad fuſtigādos milites pigre ſua obeūtes,de qua in verbo Centurio multa diximus.

Vniones,dicuntur margaritæ grandiores, dicti ab eo, vt Plin. libro nono ſcribit, quod nulli duo reperiantur

indiſcreti, vnde nomen vnionum, inquit Romanæ impoſuere deliciæ, de auro, & argento lega. l. Seia. Legauit, inquit, vnionem cum hyacinthis, & poſtea vnionem ſoluit.

Vrinatores dicuntur, qui ſubter aqua natantes tempore multo continent ſpiritum, ab eo quod eſt vrino, vrinas, vel vrinor, vrinaris. Varro de lingua Lat. Vrnę, inquit dictæ, quod vrinant in aqua haurienda. Vrinari enim eſt in aqua mergi. Pli. lib. 2. Vrinantib. in quēlibet profundam aquarum altitudinem. Idem libro 9. Has, inquit, vrinantium cura capi. Idem libro 11. Eadē eſt cauſa quare ſub aqua diu Ranę, & diu Phocæ vrinentur. Calliſtratus ad legem Rhodiam de iactu. lege nauis. Merces per vrinatores extractæ. Audi ſomnium Accurſii: Qui ita, inquit, ſubtiliter perpendunt, & vidēt ſub aqua, ſicut medicus per vrinam perpendit agritudinem.

Vulpianus an Vlpianus dici debeat Iuriſconſultiſſimus Alexandri Cæſaris ille aſſeſſor, multi dubitant, quæ ambiguitas ex Pandectarū Florē. lectione ſollitur, in quib. ſemper Vulpianus per duplex u, alteram conſonantem, alteram vocalem ſcribitur.

X

Xeniū interpretatur munus, quod hoſpitibus datur. Nā xenos interpretatur hoſpes Vitruuius li. 6. Primo, inquit, die Græci hoſpites inuitabāt ad cęnam, poſtero mittebāt pullos, oua, olera, poma, reliquaſq; res agreſtes. Iō pictores, qui ea quæ mittebantur hoſpitib. picturis imitabātur xenia appellarunt. Martialis, Omnis in hoc gracili xeniorū turba libello, & ſequitur, Hæc licet hoſpitib. pro munere diſticha mittas. Inde ꝑ diminutionem xeniolum. Apuleius libro ſecundo de aſino, Mittit byrrhena mihi xeniola, porcum optimum, & quinque gallinulas. Vlpianus libro primo, titulo de offic. proconſ. l. ſolent. Non, inquit in totum xeniis abſtinere debet proconſul. & paulò poſt, Quantum ad xeniā, inquit, pertinet vetus prouerbium eſt, &c.

Xenodochium, interpretatur

tur hoſpitium, quod hoſpitibus & peregrinis publicitus ſiue priuatim patet Hierony. in quadam epiſtola ad Pammachium, Audio te Xenodochium, in portu feciſſe Romano. In Codice Iuſtiniano tit. de ſacroſ. eccleſiis, l. illud l. ſancimus. l ſi quis. Item de epiſco. & cleri. tum xenodochium, tum xenon appellatur.

Xenoparochus is eſt, qui publicè munera hoſpitib. contribuit, quia xenos hoſpes interpretatur, & parochus tributor. Archadius li. 50. tit. de muner. l. munerum. Tabularii, inquit vel xenoparochi vt in quibuſdam ciuitatibus.

Xerolophum locus erat celebris Bizantii, quæ Conſtantinopolis poſtea cognominata eſt. Priſcianus lib. 1. de octo partibus orationis, Epigrãmata, inquit, quæ egomet legi in tripode vetuſtiſſimo Apollinis, qui ſtat in xerolopho Bizantiis ſcriptus. Idẽ lib. 6. Oſtendunt, inquit, epigrammata vetuſtiſſima, quæ literis vetuſtiſſimis ſcripta in multis tripodibus legi, & maximè in tripode Apollinis, qui eſt Conſtantinopoli in loco, quem Xerolophon vocant. Iuſtinianus libro quarto Inſtitutionum. tit. de publicis iudiciis. Quod nos inquit, telum appellamus, illi telos appellant. admonent, inquit, nos epigrãmata in Xerolopho ſcripta. Et ſequitur epigramma Græcum.

Xyſtici, dicuntur athletæ, dicti à xyſto, qui, vt ait Vitruuius libro ſexto, eſt porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercebantur. Sueton. in Auguſto, Xyſticorum certationes, aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper egit. Idem in Galba, Si quid ſcænici aut xyſtici donatum olim vendidiſſent. Vlp. ti. de iis qui notantur infamia. l. athletas. pro eo quod eſſe debuit, xyſtici, reſuſtici corruptè legitur.

Z

Zythum potus eſt, quem è frugibbs excogitauit Aegyptus, vnde à Columella peluſiacum cognominatur in horto, cum dicit, Et peluſiaci proritet pocula zithi.

Vlp.

Vlp.tit.de trit.& vino lega.l. ſi quis, Zythum, inquit, & cætera pro hominũ affectione.

Zona, non tantum pro cingulo accipienda eſt, ſed aliqñ etiam pro marſupio, & loculis nummorum refertis accipitur. Apuleius lib. 7. de aſino. Plotina, inquit, precioſiſſimis monilium & auro monetali zonis refertis ſcncta. Sueton. quoque ſcribit Vitellium zonam ſe aureorum plenam circundediſſe. Spartianus etiam Percenium nigrum Imperatorem iuſſiſſe, ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellũ. Lãpridius quoque Alexandrum Cæſarem dicere ſolitum ait, Miles non timet, niſi veſtitus, calceatus, & ſatur, & aliquid in zonula habẽs. Et ferè hæc eſt cõſuetudo Hiſpanorum, vt cingulo burſam eſcariã applicẽt, in qua portent nummos. Itaque Saluator noſter diſcipulis interminatur, ne portent zonã. In hoc ſignificatu accepit Vlpi. in ti. de bonis damnatorũ. l. diuus. Neque ſi zonam, inquit, circa ſe habuerit, protinus aliquis ſibi vindicare debebit. Accurſius putauit zonam eſſe cingulum magni pretii.

EX OBSERVATIONIBVS Aelii Antonii Nebriſſenſis in libros Iuris Ciuilis.

De Glauco & Diomede, Accurſij Somnium.

EST in præfatione digeſtorum peroratio Iuſtiniani Imp. in hæc uerba: Incipite igitur legum doctrinam eis Dei gubernatione tradere, & uiam aperire, quam nos inuenimus, quatenos fiant optimi Iuſtitię, & reipubl. miniſtri, & uos maximum decus in omne æuum ſequatur. Quia noſtris temporibus talis legum inuenta eſt permutatio, qualem apud Homerum patrem omnis uirtutis, Glaucus & Diomedes inter ſe faciunt diſſimilia permutantes, & ſubdit carmina Homeri ſumpta ex 7. Iliad. lib. ubi narrat quo pacto in obſidione Troiana Diomedes cum Glauco Hippolochi filio congreſſus, cœpit ab illo quęrere quis eſſet, quibusq. maioribus ortus. Cui Glaucus ſe Bellerephontis nepotem, Hippolochiq. filium eſſe reſpondit. Cumq. Diomedes uetus hoſpitium Oenei Bellerephontisq. utriuſq; auorum fuiſſe intelligeret, pugna abſtinuit, atque ita cõmutatis armis digreſſi ſunt, quaſi pignus amoris alter alterius reportantes. Fuerunt autem Glauci arma aurea cẽtum bobus æſtimata. Diomedis ærea nouem boum. Quod Accurſ. neſcio quibus furiis agitatus, exponens ait: Diomedes cum rediret per mare à Troiana victoria, indigebat uino, & inuenit Glaucum iuxta mare abundantem uino & carentem equis, at ipſe multos habebat equos, quos in prælio habuerat, & ita dedit illi de equis inutilibus pro uino neceſſario & vtili ſibi, & Glaucus dedit uinũ ſuperfluum, & accepit equos neceſſarios, ſic & nos fecimus permutationẽ de inutili modo legẽdi ad utilem. Hucuſq Accurſius. Omitto corruptiſſimum & mille acyrologijs deprauatim dicendi genus. Vbi le-

DE LEGATIS ATHENAS MISſis Somnium Accurſii.

POmponius libro primo ſub titulo, qui eſt de origine iuris. Placuit inquir, publica autoritate decem conſtitui uiros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatib. ut ciuitas fundaretur legib. quas in tabulis eburneis perſcriptas pro roſtris compoſuerūt. Audite nunc obſecro vos ægrotātis Accurſij ſomnia vana: Autè, inquit, quàm hoc fieret, miſerunt Græci Romā quendā ſapientē, vt exploraret an digni eſſent Romanis legib. qui cum Romā ueniſſet, Romani cogitantes quid poterat fieri, quendam ſtultum ad diſputandum cum Græco poſuerunt, vt ſi perderet, tantum deriſio eſset. Græcus nutu diſputare cœpit, & eleuauit vnum digitū, vnū Deū ſignificans. Stultus credens quod vellet cum vno oculo decæcare, eleuauit duos, & cum eis eleuauit etiam pollicem, ſicut naturaliter euenit, quaſi cœcare cum vellet de vtroque. Græcus autem credidit quod trinitatem oſtenderet. Item Græcus apertam manum oſtendit, vt oſtenderet omnia nuda, & aperta Deo. Stultus autem timens maxillatam ſibi dare, pugnum clauſum quaſi repercuſſurus lauauit, Græcus intellexit, quod Deus omnia clauderet palma, & ſic credens Romanos dignos legibus receſſit. O miſerrimam ſeculi noſtri conditionem, qui hæc audimus & patimur. Ecquis unquam talia deliramenta niſi a mulierculis lanificio intentis andiuit? & non uidet homo perditus nō habita ratione temporum & perſonarum ſibiipſis repugnantia dicere? Quod ſi tanta erat illi hiſtoria mentiendi libido, at debuit ſaltem aliquid dicere quod nos falleret. Nunc vero, ea per crapulam ructat, quæ nec credent pueri, qui nondum ære lauantur. Nam ſi quod hoc in loco Pomponium ſcribit, conſtat eſſe factum

trecen-

qui cum Valerio Flacco miſſus eſt Carthaginem legatus, ut niſi Hannibal uiolator fœderis dederetur, bellum Carthaginienſibus indiceret. Hic Fabius, Pamphilus cognominatus eſt ad differētiam illius Fabij qui in eodem ſecundo bello Punico ſingularem operam Reip. naua uit, atque tùm maximus, tum uerricoſus, tum ouicula dictus eſt. Atque ea propemodum Fabium Pamphlium feciſſe coram Carthaginiēſibus quæ Pomponius refert autores ſunt Polybius, Liuius. Plutarchus Silius præte, rea lib. 2. punicorum.

Non ultra patiens Fabius tex iſſe dolorem,
Concilium expoſcit propère, partibuſq. uocatis.
Bellum ſe geſtare ſinu pacemque profatus.
Quid ſedeat legere, ambiguis neu fallere dictis:
Imperat, at ſæuo neutrum renuente ſenatu
Ceu clauſas acies gremioque effunderet, arma,
Accipite fauſtum Libyæ euentuque priori.
Par inquit bellum, & laxos effudit amictus.

Tam inſigne mendum non debuit Accurſius diſſimulare, atque intactum relinquere, vbi non in parte, ſed in toto error committitur. Nam quid habent ſimile Mutius & Fabius? nempe hoc quod Thais & Hermione.

COLVMNARIVM, PRO colum niuarium.

POmponius Iuriſconſultus in lib. dig. tit. de auro & argento leg. In argento, inquit, potorio vtrum id duntaxat ſit quo, ubi poſſit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum eſt, veluti columnarium, & vrceoli. Quod uaſis genus columnarium ſit nullus unquam ſcripſit, ſed neque legit, præter vnum Philippum Beroaldum, uirum alioqui ſingulari eruditione, qui ex huius legis deceptus lectione, putauit eſſe poculi genus, & Accurſium, qui angiſteriam interpretatur, ſic Itali

vulgo appellant ampullam uitram longioris colli. Ergo uero cum columnarium eſſe nihili uerbum pro comperto haberem, cœpi mecum recogitare quid columnarij loco ſubſtituerem. cum ſubito fuit mihi præſto Martialis poetæ diſtichon, cuius lemna eſt, Colum niuariũ. Cumq. adhuc ſubdubitarem, an pro columnario colum niuarium reponerem, legi ſequens diſtichon, cuius index eſt, Vrceoli miniſtratorij. Exilui præ nimia lætitia, atque cœpi mihi ipſi gratulari quod locum alijs incognitum atque intactum mea diligentia reſtitu. Quid uero colum niuarium fuerit, reliquũ eſt ut oſtendamus. Fuit conſuetudo apud maiores noſtros, non modo colare uina, ut eſſent molliora defęcatioraque, uerùm etiam aquam per niues tranſmittere, quod fieret guſtui ſuauior. Inſtrumẽta uero ad percolandum erant cola minutiſſimus uiminib. contexta, aut ex ſacco lineo. ſiue cilicino, Virgi. 2. Georg. Tu ſpiſſo uimine qualos Colaque prælorum fumoſis diripe tectis. De colatorio ſacco Martialis in diſticho, cuius lemna eſt, ſaccus niuarius. Attenuare niues norunt & lintheo noſtra. Frigidior colo, nõ ſalit unda tua. Plin. 14. Vtiliſſimum omnibus ſacco uiribus fractis. Idẽ decimonono: Inueterâui uina ſaccisque caſtrari & uigeſimotertio libro. ut plus, inquit, capiamus ſacco frangimus uites. Atque iterum Martialis: Turbi da ſollicito trãſmittere cecuba ſacco, & Horatius ſecundo Sermonum. Integrum perdunt lino uitiata ſaporem. Quod Porphyrion exponit ſacco percolata. Cum itaque Martialis duo diſticha continuata ſcripſerit, alterum de coloniuario, alterum de ſacco uinario, ſubdideritque ſtatim urceolos miniſtratores, quis non uidet apud Pomponium legendum eſſe colum niuarium, cum præſertim eueſtigio ſequatur & urceoli? Quid, qđ ſenſus pulchre coit, atque ſatisfacit ei quod uenire potuit in dubitationem, an uideli cet uaſorũ potoriorũ appellatione ueniant uaſa quib. nõ bibimus, ſe præparãtur ordinanturq. ad id quod bibẽdum eſt, ut colum & ſaccus per quæ colantur uina niuesque, atque præterea urceoli, quibus uinum & aqua di-

ſcumbentibus

cumbentibus miniſtratur. Non quod Acurſius, & Philippus putabant eſſe uaſa potoria. Eſſet nanque ſenſus legis ridiculus, ſi dixeris appellatione vaſorum potoriorum vaſa potoria contineri.

TRACTATVS DE MODO STVDENDI in vtroque iure per decem documenta, cùm nominibus omnium ſcribentium in iure tàm canoniſtarum, quàm legiſtarum vſque ad hæc tempora, editus per famoſiſſimum V.I.D. dominum Ioannem Baptiſtam de Gazalupis de S. Seuerino in alma vniuerſitate Senenſi regentem, nunc vero aduocatum conſiſtorialem rotæ & palatii apoſtolici.

CVM expurgaueritis vetus fermentum, & iam ſitis noua conſperſio, (vt opinior) in azimis ſinceritatis, & veritatis in quo ſtatu vos conſeruet clementiſſimus Deus, viſus eſt mihi ſitienti vtilitatem veſtram: tempus eſſe conuentus quo ſtudioſis anxie diligentibus religionem iuris ciuillis, rectum callem oſtendam, quo greſſus eorum dirigam, & viam aperiam per quam ambulent, non in tenebris, ſed in luce, ad illam legalem ſapientiam capeſcendam. Dicam igitur quæ ſentio, pro vtilitate veſtra fideliter loquar, quaſi mihi ipſi cõſilium dans.

Documentum primum principale.

Anima purganda, & conſciẽtia.

QVicunque cupit iuri operam dare, ſit circunſpectus in infraſcriptis. In primis bene & diligenter pręparet animam ſuam confitendo peccata ſua integre, & ſatisfaciendo pro commiſſis, vt ſit ſpiritusſancti gratia omnem habens virtutem & omnem ſcientiam inueniat receptaculũ mundũ, & tribuat plenam perfectamq́; ſcientiam, nam quicquid alibi quæritur, hic profectius inuenitur 38. di. c. legimus. §. ſed econ. in fi. Iſtud eſt potiſſimũ, & primum conſilium quod dedit venientib. ad ſtudium venerabilis doct. Gul. de Mon. Lau. in clemen. 1. de magiſtris ſubdens, ꝙ ſcholaſtici qui ad quamuis ſcientiam approbatam tranſeunt, & diu noctuque torquentur, in vanum laborant niſi dei gratiam habeant ſecum coadiutricem, quia vt dicitur Sap. 1. In maliuolam animam nõ introibit ſapientia. Idem conſilium dedit recolendæ memoriæ doct. do. Simon de Burſiano, Cardina. Mediol. in proęmi. Cle. dicens ꝙ ſcholaris non confidat in ingenii perſpicacia & capacitate, ſtudii aſſiduitate, & memoriæ tenacitate ſed in eo ſpecie ponat, q́ ſcientiarũ dominus eſt, in quo ſtant omnes theſauri ſapientiæ abſconditi. Nam ſcriptum eſt. Qui confidunt in domino intelligent veritatem ſuperbis autem deus reſiſtit. Idem conſiliũ ſuum opere laudauit in d. cle. 1. de magiſtris. dominus Franc. de Zabar. de Padua olim Card. floren. Et inſignis doc. do Gof. ga. in d. clem. 1. & Mart. de Fano. in epiſtola quam fecit de modo ſtudendi, in quinto requiſito. Caueat etiam omni conatu à ſingulis peccatis, quia delinquens in vno factus eſt omnium reus, vt in d. c. defleat extra de re. iur. & per vnum peccatum loca gratia euacuatur. 32. q. j. cũ renũtiatur, totum. n. hominẽ non dimidiũ ſaluat deus. verſus. Larga dei pietas totum non dimidiabit. aut nihil aut totum te lacrimante da. Dicit etiam Gul. quod ſpecialiter caueat idem ſtudens a venere. vitio conſueuerunt facile ſtudioſi inquinari, cum per tale vitium ratio, & intellectus tanquam ſuperiores partes

A venere abſtinendo ſcholaribus.

mentis

mentis confundantur,ſenſualitatē(quæ eſt inferior pars) attrahente,& pominante.37.di.c.turbat,in c. 1. de ſacra vnct.ver.in pectore,Simile in caule,cuius ſpica per quā emittitur ſemen ſi permittatur luxuriari,cito creſcit, ſic eſt in ſcholari,ſi pinolum,id eſt ingenium permittatur defluere vitus,ſupetne rationis & intellectus impediun tur & corporis paratur infirmitas. Idem dicunt præfati doctor.in d.cle.vbi ſubdit do.Car.flor.q᷑ ipſe habuit audi tores qui notoriè obiit ex hoc,& ego cognoui plures quo doc.vitio dedit male,vitam finierunt, vno contexti perdiderunt omnem virtutem, omnium honorem, & omnium ſubſtantiam, & inter cætera vidi quendā ſcholarem diuitem & ingenioſum qui fuerat rector cuiuſdā ſtudii captum mulieris amore(quæ eſt rete diaboli, ut inquit Hier.)tandem propter illius meretricis amplexus vagabundum diſcurriſſe prouincias, & tandem carcera tum pro mulieris contractu pro nutrienda illa diabolica fęmina. iſte idem præ rubore & verecundia ne cognoſcerem eum,prono in terra vultu petiit à me eleemoſinā.ad hoc vide 27.di.c.legimus.ver.hinc etiam. & Hie. in epiſtola ad Damaſum.Caueat ab alea,quæ fames eſt, & incendium omnium malorum,vt plene dixi anno ſuperiori opuſculo contra luſores.velis omnino videre, quia ipſius lectura cum adiutorio dei reformauit te, ſi reformatione indiges.Caueat à crapula,& ebrietate, nā non vicina ſint venter,& genitalia,ex vicinitate mēbrorum reſultat quædam confęderatio malorum.l.vitio ſecundum Hier. & Greg. in mora. dicit quod dominante gulæ vitio,omne quod homines forte egerint perdūt, & dum venter non reſtringitur, ſimul cunctæ virtutes obruuntur.Et hic eſt q᷑ pinguis ventris tenuē ſenſum non gignit. Ideo ſuadeo vt mutuas commeſſationes fugiatis,nam eſcarum vſus eſt inſatiabilis,& origo vitiorum,& eſt quod pituitoſum,&ſanitati inimicum, & qđ peius eſt, inutilis conſumptio temporis, quia nihil carius ſecundum Theopra. Audi Augu.in libro ſecundo

A ludo abſtinē dum.

Crapula obrietas.

Qualiter inuenibus viuēdum.

de ordine contra academicos.capit.8.Adoleſcentulis ſtu dioſis ſapientiæ ita vtendum eſt vt à venereis rebus, ab illecebris ventris & gutturis,ab immodeſto corporis cultu,& ornatu,ab inanibus negotiis ludorum, à corpo re ſomni atque pigritiæ,ab æmulatione, obtrectatione, inuidentia,ab honorum poteſtatumque ambitionibus ab ipſius etiam laudis immodica cupiditate ſe abſtineat. Amorem autem pecuniæ totius ſuæ ſpei certiſſimum ve nenum eſſe credat,Nihil eſſe ruitur facient, nihil auda-cter Inimicitias vitent cautiſſime,ferant æquiſſime,finiat citiſſime.In omni verbo contractu conuerſatione, quòd cum hominibus, ſatis eſt ſeruare hoc vnum vulgare prouerbium.Nemini faciant pari voluit adminiſtrare, ni ſi præfecti.Perficiant vel intra ſenatoriam ætatem feſti nent, vel certè intra iuuentutem. Sed quiſquis ſe-ro ad iſta ſe conuertit,ſi arbitretur nihil ſibi eſſe præ-ceptum.Nam iſta vtique facilius decocta ætate ſerua-uit.In omni autem vita, loco, tempore, amicos aut habeant aut habere inſtent.Obſequatur dignis etiam non hoc expectantibus.Superbos minus curent minimè ſint.Aptè congruenterque viuant, Deum colant, cogi-tent,querant ſpe, fide charitate ſubnixi.Optent tranquil litatem atque certum curſum ſtudiis ſuis omniumque ſociorum, & ſibi quiſque poſcat mentem bonam, paca-tamque vitam Hæc Aug.Optimum at ſalutare eſt reme dium ad prædicta conſequenda frequens oratio ad Deū, de qua oratione pleniſſimè loquitur,gloſ.in clem. domi num,de relique & vene.ſanct.ſuper uer.orationem, & ſpecialiter hortatur. quòd quilibet ſtudioſus uelit ſin-gulis diebus dicere officium Beatæ Mariæ glorioſę vir ginis,quæ eſt inuentrix gratiæ,genitrix vitæ, & mater ſalutis,in qua qui ſpem ponit nūquā vacuus abit.Certū licet omnis quicunque adultæ ætatis tenetur credere ar ticulos fidei,vt habetur in ſymbolo.Credo in Deum, & Athanaſii.Quicunq; vult ſaluus eſſe,qui 38.diſtinct.ca.j. & 2.& licet laico ſimplici,& forte omnib.etiam literatis

Quid orandū,

Qūo erecdedum.

ſuffi-

ſufficiat articulos fidei credere implicitè,id eſt credere ve rum eſſe quicquid credit eccleſia cat.vt dicit.In 1 cap.1. de ſumma Trinit.& ſequitur magiſter Ber.Compoſt.ibi. illum tamen,qui ingenioſus eſt hortatur idem cõpoſt.vt velit illos arti.fidei ſcire magis diſtinctè, & quãuis hoc ex dono ſcientiæ, & ingenii ſibi à Deo dato,quaſi debito rationis & ingratitudinis vitam de cauſa ſcire dẽat, putant tamen ibi, quòd d. laici etiam ingenioſi, & literati non peccant mortaliter ſi d. ar. fid. neſciant explicitè uel non ſunt ſolliciti de his ſciendis, quia eorum profeſſio ad hoc non eſt quæ verba nota diligenter.

Documentum ſecundum principale.

COnuenit ad oleſcenti ſtudioſo. qui ſicut dictum eſt uiuere inſtituerit, quærere doctorem ſibi & magiſtrum cuius autoritas aperiat ſibi ianuam ſciendi neceſſaria magna & occulta,quam ianuam quiſque ingreſſus ſine ulla dubitatione bitæ opitimè præcepta ſectat̃, quæ cum docilis factus fuerit,tunc demum diſcet & quanta ratione prædicta ſint ea ipſa quæ ſecutus eſt ante rationem,& quid ſit ipſa ratio quam poſt autoritatis cunabula firmius & idoneus iam ſequitur atque comprehendit. hæc Aug. ubi ſuprà, Plin. ſecun. libro,ſecun. epiſto.epiſtola 18.inter cætera cuidam mario qui enim cõſuluerat de p̃ceptore eligẽdo ꝓ fratre,dicit hæc verba Cũ oẽs ꝗ profitẽtur audiero,quod de quoquam ſentiam ſcribam.Nec ignoro ſuſcipiendas offenſas in eligẽdo præcept.ſed oportet me non modo offenſus,verum etiam ſimultates pro fratris tui liberis tàm æquo animo ſubire, quam parentes pro ſuis illuſt.doc Mar.de Tano in d. epiſt.quam fecit de modo ſtudendi,dicis primò querendum eſſe de doct.ſi qualia doceri oportet doceat, ſi libenter ad interrogata reſpondeat, ſi reſpondendo du

bitationes de pectore quæretis euellat,ſi patitur rationa biliter contradici ſi cauſam rationabilem ſuis dictis ad iungit.ſi uidetur quod aſſerit,de fonte uel ſcripturæ uel æquitatis ubi iuſtitia deficit prouenire. Item quærendū an ſit ſatis ſufficiens.an uim habeat impreſſiua,ut exem plis intelligibilibus inſtruat quod oſtendit.nec ſic in ſua lectiōe pōpoſus,ſed potius utilis & fidelis,& plus uerita tis quam truffis & ornamento uerborum inhæres. dice bat recolendum memoriæ doct. & præce . meus dominus Ioann. Petrucij de Peruſio quòd aliqua,quæ adulta in ætate ab imperito, & inepto præceptore erronee ſibi tradita didicerat, uix ſexagenarius factus dediſcere potuerit,unde ſuadebat in electione præceptoris eſſe propriæ vtilitati non alieno honori conſulendum.hinc Hie rony.in epiſt. ad athletam dę inſtit. paule modo, & ꝙ ſi diſcamus in teneris annis,quæ dediſcenda forent, quia difficulter eradicatur . quod rudes animi didicerunt, & ſubdit. Græca narrat hiſtoria Alexandrum potentiſſimum regem orbisq; dominatorem & in moribus & inceſſu Leonidæ pædagogi ſui non potuiſſe carere vitiis quibus adhuc pauulus fuerat infectus. Hinc ſumat exēplum quiſque,ut illum æmuletur, & cum illo conuerſetur cuius mores ſunt probati, aliàs informabitur cohærentia. Tu intelligis quid dicere uelim quorſum tendent hæc dicta mea. Qui habet aures audiendi audiat. Adde quòd Macedonum ſapientiſſimus rex Philip. Alex. filiū Ariſt. in diſciplinam tradidit, extat atque illius epiſtola ad A.Gel.lib.9.noc.act his verbis ponit: Diis pol habeo gratiam, non tam proinde quòd natus eſt mihi filius, quam pro eo quòd eum naſci contigit temporibus uitę tuę ſpero ei fore,ut eruditus edoctuſque abs te dignus exiſtat & nobis.& rerum iſtarum ſucceſſione . Hæc refert Leonard. A ret. in quadam epiſt. Item Plu. de li. edic. ſic ait Maximum omnium longeque primarium dictu rus accedo. Inquirēdi ſunt præceptores filiis, quorum ſit a nullis obnoxia criminibus irreprehenſi mores. &

Mores magiſtri

optimum

optimum ſit experimentnm. Honeſtatis enim ſorum ſimul ac radicem eſſe quot legitimam conſequi diſciplinam, pauloq́. infra ſubdit. Illud certe ſtultitię extremæ. Sunt quidā qui licet p̄ceptoris ſciētiā cognouerint, id q; præſenſerint, illis in ſuos commendant pueros, nonnulli placidis ipſorum uicti blanditijs, ſunt etiā qui rogantium amicorum gr̄ę tribuant, qui in re ſimile quippiam factitant, ut ſi quis ęgroto laborans corpore doctum ac ſalutiferum omittens medicum, ut amici gratiam ineant imperitum hominem diligat, à quo fortaſſis in perniciem detur. de hoc ſatis apud Plutarchum.

Documentum tertium principale.

Conuenit adoleſcenti ſtudioſo poſtquam idoneum præceptorem elegerit, illum honorare, obſeruare, colere, amare ut genitorem, & conari habere beniuolum. Ipſum interroget, ut ab eo inſtruatur, non autem ut calumnietur, & qui aliquam cauillationem aut fallaciam intercipiat eum. hæc Mar. de fa. in d. epiſt. & car. Med. in d. proœ. cle. Non ſupererat ille diſcipulus cui aliquanto contigerit aliquid ſcire docto. ignotum. nam in hoc latiſſimo prato iuris ciuilis bos herbam, canis leporem, ciconiaq; lacertā inuenire poteſt, ut in ſimili dicit Sen. in epiſt. Cviij. Preterea oīa intelligere, & oīum habere memoriam diuinitatis eſt potius qui humanitatis, ut l. ij, § ſi quod autem, C. de ue. iu. enu. Capiat unuſquiſq. exemplum ab Aug. dicente. Ego epiſcopus tot annorum ab anniculo paratus ſum doceri, xxiiij. q. iij. ſi habes. Conetur præceptoris opiniones. defendere quantum pōt exemplo Caſſii iuriſcon. uidetur habetur in l. qualē. uel ſi. Caſſius. ff. de arb. cum ſi. Quando ſi non poteſt ex errore manifeſto ueritatem præponet & honorabit eam: nam ambobus exiſtentibus amicis ſanctius eſt honorare ueritatem, inquit Philoſophus. 1. Ethic.

Honor præceptorib. impendēdum.

Documentum Quartum principale.

CONuenit ut oēm curam,ſtudium, & diligentiam adhibeat, Deum,& facultatem cui indulget, corde gerens,vt inquit idem Mar.de fa.in d.c. epiſto. Circa quæ quicunque voluerit ad ſaturitatem videre,legat Pli. lib. 1.epiſt.3 5.6.9.14.16 39.10 & 21 Item in lib. 2. epiſt. 1.& 3.ſed ſuper omnia legat, & memoriæ commendet epiſt.5.dili.3.ad marium,quæ incipit,pergratum, in qua deſcribit uitam & mores Pli.maioris auunculi ſui, quæ literis aureis eſſet ſcribenda,non omiſſo apice,Incitaret enim animum cuiuſcunque ad diligentiam,& moueret pectora etiam duriſſima & ſaxea, quinimò ex ipſius lectione plerique qui ſe credunt diligentiſſimos, cognoſcerent manifeſtè ſe eſſe negligentes. Imitetur exemplum Pomponii iuriſconſ.dicentis hæc uerba. Nam & ego diſcendi cupiditate(quam ſolam uiuendi rationem optimam in 8. & 70. annum ætatis duxi) memor ſum eius ſententiæ quam diſceſſerunt Iulianum. Nam & ſi alterum pedem in ſepulchro tenerem, adhuc tamen diſcere quidem uellem, ut habetur in l. apud Iulianum. ff.fideic.lib.Subdit Mar.de fa,in d.epiſt.Nec tantum ſtudeatis quop triſtitia.aut pectoris dolet vos affligat anxietatibus,recipite requiem,& animū ad gaudia reuocare. Hoc fuerit ſuperfluum monere temporibus noſtris. Nam libri ſcholarium regulariter ſunt pleni puluere, quotidie circumeunt plateas ut cum, ſiue. an non, imò luxurioſè induti,vidit,& ſi uideantur. Peſtis efficaciſſimę ſtudioſis luxuriæ veſtigium, propter quam rem pus otioſè perditur, & rotæ conuerſæ ſunt in ſcabella. Scio, intelligis, quod velim monere per hæc uerba. Hic Ioannes Andreas reprehendis ſcholares veſtibus doctores utentes, vt eſt gloſſ. prima capit. ad apoſtolicæ.de priuileg.libro ſexto. Hæc non ſunt intelligenda de nobili,& potentib,Vnde Car.med.in d.proęm. clemen,

Quid facere ſtudens debeat.

Semper ſtudendum.

men.dicit paupertatem eſſe vnam ex clauibus,per quas intramus ianuam ſapientiæ: nam paupertas luxuriam compeſcit,& Senec.dicit, ſi vis addiſcere,ſis pauper aut ſimilis pauperi.Socratis Thebani recipiens exemplum. 12.quæſt.2.gloria.verſi.ætatis. Hoc intellige cum temperamento,dummodo neceſsaria adſint,vt inquit Philoſo.decimo Ethicorum.

Documentum quintum principale.

NOn curet ſcholaris in vſu multos libros habere,nam lectio multorum autorum omnis generis voluminum,habet aliquid vagum,& inſtabile. Certis ingeniis immorari oportet ſi velis aliquid trahere quod animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt qui vbique eſt. In peregrinatione exiſtentibus hoc euenit vt multa habeant, hoſpitia,nullas amicitias.Idem accidit his,qui nullius ingenio ſe familiariter applicant,ſed omnia curſum,& properanter tranſmittunt.Nihil æquè ſanitatem impedit, quã remediorum crebra mutatio.Nec poteſt cibus ſumptus qui ſtatim eiicitur.Non conualeſcit planta,quę ſępe trãſfertur·diſtrahit librorum multitudo. Itaque cum legere non poſſis quantum habueris,ſatis eſt habere quantum legas. Sed modo hunc librum euoluere,modo illum, rarò eſt fructuoſum,Faſtidientis ſtomachi ęſt multa deguſtare, quæ vbi varia ſunt, & diuerſa.inquinant non alũt. Non refert quàm multos, ſed quàm bonos libros habeas. Lectio certa poteſt, varia delectat, & cætera hęc Se. in epiſtol.2.maioti,parte, vnde Dominus Card.Floren.in dicta clement.1.de magiſtris. dicit,quòd expedit ſcholari paucis libris vacare,vt poſſit commendare memoriæ quæ fuerint opportuna, vt puta ſcholari in iure ſtudent,conuenit memoriæ commendare textus,& gloſſa,ſine quibus fruſtra laborat ad ſubtilitates, quas non poſset iure probare.Doctor autem indiget multis libris & ſi fieri poſset omnium,qui ſcripſerunt, vt ex multis, poſſit

An expediat habere multos libros.

poſſit elicere veriora. Tu ſi volueris plenius videre an expediat habere multos libros, vide eundem Sen. in libro de benefic. capitulo 2. & in li. de vita & moribus, philo. in 3. par. & Hie. in epiſto. 40. & Old. conſilio 85. Quòd ſi omnino voluerit illos habere, & cum profectus fuerit illis vti, notum ſibi facio quòd primus qui cœpit gloſare text. & leges, fuit, Guarnerius ſeu Irnerius dum ſtuduiſſet legibus. ex ſeipſo legit Bon. vnde tunc fuit maximi nominis, & meritò appellatus lucerna iuris, tanquam primus illuminator noſtræ ſcientiæ. ita dicit Odofred. in l. ius ciuile, ff. de iuſtit. & iur. Poſt enim ſecuti ſunt Bulg. Mar. & Placen. Ioan. Azon. Accurſius quorum gloſſa, quæ autoritate factæ fuerint non memini legiſſe, ſed circum ſcripta licentia principis, an impune licuerit gloſſa, vide gloſſa, in l. ſecunda, §. hoc autem. Codice de veter. iur. enucl. Notabil. tamen circa prædic. aliqua demulcentia aures auditorum. Primo nòt. quòd 1. ſumm. quæ fuit in iure noſtro fuit compoſita à Rug. & dicit Odoffred. in rubri. ff. ad l. Iulianus, re. Huius diſcipulo fuit Roff. Beneuen. vt colligitur ex dicit Ioran. Andr. in additio. Specul. in titulo de fruc. & intereſ. & in titulo de confec. Sciendum etiam quòd dominus Placent. præclarus, & famoſus iuriſp. apud montem peſſul. ſuper Codice, & Inſtitutione, ſumm., laudabiles compoſuit, vt dicit Azon. in ſuæ ſumm. ſuper Codice, & incipit dicta ſumm. Placent. cum eſſe Mantuæ, & iſta ſumm. Placent. erat tunc melior aliqua alia quæ publicata eſſe vſque ad illa tempora vt dicit Odoffredus in lege prima, ff. de pact. poſt hæc Ioan. Baſia. Cremonenſis fecit vnam ſumma breuiſſimam ſuper Panor. de quo Odoffredus in lege prima, in principio, ff. de edend. dicit, quòd erant ventoſa, & quòd illam fecit, vt Placentinus reprehenderet, & quòd aliquid boni non eſt illa ſumma. Idem Ioann. fecit quandam lectur. ſuper Codice. Iſte Ioan. fuit præceptor Azon. vt in ſumm. Azon. ſuper Cod. in tit. pro ſo. de quo in gloſſa, fit ſæpe mentio.

Doctor. multos libros habeant.

floruit

floruit anno Domini M.C C. Iſte fuit iuris lucerna, & ſpeculum mundi, vt inquit Ange. de Peruſ. in repu. l. falſis, Codice de fur. Eodem tempore fuit Bulgarus, vt habetur in l bene à zenone, C. de præſcript Superuenit Azo. qui primo fecit minorem apparatum ſuper C. & ff. deinde fecit ſum. quàm habemus, & dicitur Azonis, & eſt, licet quidam dixerint olim illam ſumm. quæ attribuitur Azon. fuiſſe Ioan. Baſiani Cremon. ſed malè dixerunt, nam Ioan. tantùm fecit ſum. ſuper Pand. vt dixit, hoc dicit Odoffred. in l. legem, Cod. de pact. & illius ſum. Azonis Odoffred. fecit additio, quas in aliquibus ſumm. incorporatas vidi, poſt hanc ſum. idem Azo fecit magnos apparatus ſuper ff. vetus, optimus fuit, vt dicit Odoffred. in l. Iulianus, ff. de conditio. indeb. Hunc Azo. Bald. in lege contractus. C. de fid. inſtrum. & l. cum aliter. de fideiuſſ. dixit fuiſſe fontem longum, & vas electionis. Lotarius fuit contemporaneus Azo. vt per Bar. in l. ſancimus C. de iu. Rofr. Beneuen. qui fecit vtiliſſimum opus libellorum in iure ciuili, & canonic. fuit diſcip. Roggeri, in initio, vt prædixi, poſtea diſcipu. domini Azon. vt ipſemet ſæpius atteſtatur in d. opuſ. libel. ſuccurrit deinde tenebris iuris ciui. Accurſ. Florentinus, qui gloſſauit ff. C. inſtitutio. librum authent. & tres li. C. tempore Gregorii IX. Pontifc. 185 & Federici II. 24. in ordine Impra. tempore qui gloſsauit libr authent, currebant anni domini M C C X X V I. vt ipſe notauit in authentic. vt præpo. nomen imperat. § ſi quæ verò, ſuper ver. indictionis, & conſequenter à gloſsat. Accurſi. Vſque ad præſentem annum cucurrerunt ann. 226. vel circa. Iſte Accurſius, fuit diſcipul. Azon. vt ipſemet notauit in l. final. ſuper ver. poſsum, ff. de conditio ob cau. Iacob. Balduini fuit præceptor Odoffred. floruit anno dñi M C L X X. de iſto ſæpè Odoffred, in lect. ſuis facit mentionem. Inno. 4. fuit Ianuenſis de domo de fiſco; & de comitibus Lauoniæ, fecit apparatum ſolenne ſuper decretal. fuit magnus legiſtb. Floruit anno domini M C C X L I I I I,

Accurſ. fuit tempore Federici 2. Imper.

vt per Ioan.Andr.in additio.Specul.in titulo ne ſede va cant. Dominus Ber. Compoſtellanus ſcripſit ſuper 1.decretal.vſque ad titulum de translatione prælas. fuit capellanus Innocent. præd. & edidit illud de mandato Innocent.Odoffred fecit lecturas ſuper Codice,ff.de Floruit anno domini M c c l x.colligitur ex dictis eius in lege imperium,ff de iur.om.Viuebat etiam tempore Ioan.Andr.vt colligitur in addition.Specul. in titulo de locat.Hoſtienſ.id eſt dominus Herinc Cardi. Hoſtienſis, qui fuit de Seguſta,ſecundum Ioan.Andr. in additione. Specul.in titulo de reſcription.præſenti actione fuit præceptor Speculat.vt dicit Ioann. Andr.in addition. Specul.in titulo de offic.iudic fecit ſummam mirabilem, & edidit lectur.ſuper decret.Specul.Guid.durandi fuit prouincialis, vt colligitur in pen.in titulo de feud. Tempore quo condidit librum ſpeculi, currebat anno domini M c c l x x i.patet in Specul.de inſtrum.edit. §. primo, verſicul.Item hodie Iacobus, de Beluiſ.legit ſæpius librum authent.& fecit optimam lecturam ſuper illo libro,& multas diſputationes,& Bartol.Brix.qui fecit additio.ab gloſsa,decreti fecit etiam quæſtiones dominicales,& veneriales. Floruit tempore Gregorio I X.Garſias Hiſpanus floruit anno Domini M c c l x x x i i i.Guido de Baiſio,archiepiſcopus.Bononienſ. Floruit eodem tempore commentauit ſolemniter decretum,& ſextum decretalium. Dyn.Mulgelanus claruit anno domini M c c x c v i i. tempore Bonifacii v i i i. c c r. Pontifex, & Adolfi.Imperator.ſcripſit ſubtiliſſimè ſuper, ff. & ſuper titulo inſtitution.de action.fecit etiam mirabile commentum ſuper titulo de re.iu.in 6.huic diſputando determinanti aliquam quæſtionem adeſse videbatur tota ſynodus legalis philoſophiæ,vt dicit Cyn. in l.vnica.C.de ſen.quę pro eo qnod intereſt.Reperiuntur etiam conſilia eius elegantiſſima.Iacob. de Rauen. prouinciæ Lotoringiæ, legum profeſsor in theologia magiſtra ac Verdunenſis ciuitatis in dicta prouincia epiſcopus,

Iac.o de Rauen. profeſſor in theolo.

ſcopus,ſcripſit ſuper ff.& C.& multa ſimpliciter tradita à maioribus, reduxit ad dialecti arguendi modum, vt per Cyn.in l.quicunque.C.de ſer. fu.quæſtione 6.Petr. de Bellaper.Burgund.docto.illuſtris ſcripſit ſuper ff. & C.& de ſuper inſtit.Edidit etiam infinitas diſputationes vt audiui nume. centum. Floruit anno domini M c c c. colligitur ex dictis Cyn.& Bartol.in l. prima C. de ſenten.quæ pro eo quod int.& fuit contemporaneus Dyn. Iacob. de Aretin. Parmenſis, cuius opiniones, vt plurimum ſunt de mente iuris, vt dicit Bartol. in ſua diſputat; quæ incip ſtatuto Lucanæ ciuitatis, ſcripſit breuiter,ſed vtiliter ſuper Codice,& ff.& fecit multas diſput.Mar. de Silimaſio fuit contemporaneus Dyn. iſte fuit præceptor Ioan.in l. vt refert Ioan, Andr.in addit. Spec.in titulo de arbi. Bartol.de Neap.fuit contemporaneus Dyn.ſecundum Ioan.And.in additio.Specul. in titulo de iur.calum.& in titulo de donat. Franciſ. Accur. fuit etiam contemporaneus Dyn.ſecundum doctor. in lege vnica,C.de ſentent.quę pro eo quod inter, & Cyn. in lege fin.C.de ſuſpec.& Bartol.in prima,§. ſuſpecti,ff. ad Tur.Alber. Odoffr. fuit contemporaneus Dyn. vidi conſi.ſubſcriptum ab vtroque, de quo patebat publ. inſtru.in archiuo Sen.Ric.de Petro de Senis car. vnus ex compilatoribus 6.decr.fuit de ſequacibus Franciſc. Accur.vt refert Cyn.in l.tutori,C de negot. geſtis obiit Ianul. anno domini M c c c x i i i i. vt vidi patere pulico inſtrumento.Guil.de tyn.do. vltramontanus,qui legit longo tempore in ſtudio Aurelian. fecit breuem apparatum ſuper C.& ff.ve.fuit doctor illuſtris. Ric. Ma. Cremon. qui legebat Paduæ tempore Roberti ſecundum Cyn.in l.ſi viua matre.C.de bon.mat. fuit valentis doctor.Italiæ ſuo tempore,vt dicit Bald.in lege quicunque,Codice de epiſcopis,& clericis.Iſte Ric.fuitcondemnatus de hæreſi,vt in dicta lege quocunque per Iacob. Bud & Bald.multa ſcripſit,quorum copia rara. Floruit anno Domini M c c c. dominus Lampertinus de Ram-

Ri. Ma. legebat Paduæ

Ramponibus, doctor profundiſſimæ, & fundatiſſimæ ſcientiæ ſcripſit ſuper ff. & C. ſuorum ſcriptorum rara eſt copia hunc doctorem extollit vſque ad ſydera. Ioannes Andreas in capitulo ſi pater. de teſt. in ſexto. nouel. & in additio. Specul. in titulo de teſt. dom. Barto. de But. extollitur a Ioannes Andre. in additio. Specul. in titulo de accuſ. in quarta parte Ioan. Andr. fons, & tuba Iuris canonici fecit nouellas ſuper decretalibus, gloſſauit, & ſextum, & clement. fecit nouellam ſuper ſexto, & mercuriales opus digniſſimum, & ultimo loco fecit mirabile opus additio. Specul. anno Domini Mcccxlvij. ut colligitur ex his, quæ ipſi ponit in additio. prædict. in titulo ne ſede vacan. & in titulo de fil. presb. Mortuus eſt anno Domini Mcccxlviii. tempore magnæ peſtis, vt ſcribit Ioan. Cald. eius filius adop. in capitulo ueſtra. de cohab. cler. & mun. De qualitate patris. Ioan. And. & aliis ad notitiam ſui pertinentibus, uide in dicta additio. & in titulo de fil. presb. & in titulo de ætate, & qualitate, & in titulo de ſucceſ. ab inteſt. hunc uitum tibi propone patre ludi magiſtro tenuiſque fortunæ homine natum, qui iſta moleſtiſſima vtriuſque iuris ſtudia, & pertulit & didicit pelle urſina tectus citra lecti delicias, neque poſtea vxoris factus ſolitam diligentiam intermiſit, huic ad urbem uenient (ut refert Nic. Euerar. in locis ſuis legalibus, loco ab autoritate) dixit pontifex. Bene venerit quo lux mundi cognominatus eſt. Plura alia his ſimilia de iuris doctoribus referuntur in dicto loco ab autoritate Cyn. de Sanctibal. de Piſtorio, Floruit anno Domini. Mcccxiiii. quo anno in die Sancto Bernabæ apoſtoli finiuit lecturam ſuper C. quam inchoauerat anno præcedenti iſta lectura perfecit ingenium Bartol. ut inquit Baldus, in capitulo ſi vaſallus. in titulo ſi de feud. fuer. controuer. inter dominum, & uaſallum. Scripſit planè ſuper prima parte, ff. vete. uſque ad titulo ſi ex noxa. cau. addatur incluſiue, & ſuper titulo de rebus cred. in ſecunda par, ſuper reliquis paruam

additionem

additionem ſcripſit,fuit iſte Cynus amicus Ioan. Andr. vt atteſtatur Ioan.And.in additio.titulo de locat. Fuit diſcipulus Dynus quem præceptorem ſuum reuerendiſſimum fuiſſe profitetur in mille locis. Old. de laude fuit contemporaneus Ioan.Andr. & Cin.& fuit diſcipulus Dynus,fuit aduocatus conſiſtorialis. Edidit ſuper iure ciuili plures lectiones quarũ rara copia repentur,ſolẽne opus conſiliorũ fecit.Floruit an.Dñi Mcccxx. Vixit imperante Ludouic.iiii. Vidi eius compendioſam & utilem lectio.ſuper feudis,circunfertur hodie eius tractatus legitimatione cnm aliis qui ſunt multum utiles. Nicol. de Matarel. doctor. Mutinenſis fuit contemporaneus Ioan.And ut colligitur in additio. ad Specul. in titulo de confeſſio.§.ſequitur. Edidit pulcras lectiones ſuper ff.& C.illarum copia rara. Ioannes Calder. Bononienſem adoptiuus Ioan. Andr.doctor.magnæ ſcientiæ, & vite ſanctæ, Floruit tempore Ioan.Andr. & poſt commutauit decretales,& fecit pulchrum opus conſiliorum Gaſpar.de Calder.Floruit paulò poſt Ioan.Fabr.doctor. vltramontanus,qui fuit Aquitanicus ſcripſit ſuper C. & inſtitut.Fere per eadem tempora Iocob.de Bud.ſcripſit ſuper ff.uet.& ſuper C.fecit duas lectio. ueterem & nouam. Item commentauit titulo inſtitut.de act. Edidit etiam infinitas diſputationes. Fuit unus ex præceptoribus Bartol.Floruit anno Domini Mcccxx.Reinc.de Forliuio alius præceptor Bart.qui commentauit etiam,ius noſtrum,obiit anno Domini Mccclviii. vt refert Nellus de ſancto Geminia in par.vlt.bannitorum, quæſt.12.Fede.Petrucius de Senis fuit contemporaneus Ioan.Andr. Cyn.Oldr. Nicol. de Mater.& aliorum de quibus paulò ſuprà. Floruit anno Domini Mcccxv. Edidit notabile opus conſiliorum Recuperius de ſancto Miniate, & Ioan.Pagliarenſis de Senis fuere contemporanei Fede. & uiri ſingulares. Lapus de Caſtellione contemporaneus prædictorum, fecit inter cætera opus notabile allegat. ſuarum Bart.de Saxor.Picenus ſpeculum,pater & lucerna

Oldrad. fuit tempore Ludouic.4.

Bart. pater & lucerna u. ciui.

na iuris ciuilis natus anno Domini Mcccix. incœpit ſtudere in iure ciuili anno Domini Mcccxxiii, idem publicè de iure reſpondit anno Domini Mcccxxx. obiit anno Domini Mccclx. ætatis ſuæ ann. 46. fuit diſcipulus Cyn. Iacob. Bud. & Reinerii. ut colligitur ex dictis eius in lege ſi is, qui pro emptore, ff. de uſuc. & in lege quidam cum figlim, ff. de uerborum obligatione ibi coniicere potes quibus parentibus natus ſit Barto. & in l. 1. C. de ſum. Trinit. & ex repe. dominus Nicol. Alexand. eius generi. in l. & ſi filium. ff. de munc. & hono. Edidit mirabilia commenta in iure noſtro, quę propter eorum celebritatem notoria ſunt. Franc. Tiguride Piſis floruit tempore Bart. fuit doctiſſimus & ſanctæ uitæ. Franc. de Alberg. de Aretio ſolidus doc. vt plurimum imitatur Bar. floruit per eadem tempora Alb. de Roſ. Bergomenſis eximius commentator, floruit an. Domi. Mcccl. fuit contē poraneus Bar. Bal. non vidit ipſius commentarios, qui continent ſuper ff. & C. multa uolumina, quorum copia frequens eſt in Lombardia. Albe. tamen uidit Bar. nam allegauit eum in ſuo tract. ſtatutorum, par. ii. quæſt. 219. & pluribus ſequentibus. Signorellus de Homodeis de Mediolano, fuit contemporaneus Alb. ut colligitur ex dictis Albe. Martaganus de Aroguidis de Bononia, floruit tempore iuuētutis Bar. obiit ætatis ſuę, an. 25. fecit multas diſpoſitiones quas uide, & illarum copia rara, de illo mētionem facit Bal. in l. aſſid uis. C. qui po. in pig. ha. Pe. & Aug. magiſtri Franc. de Vbal. de Peru germani fratres, utriuſque iuris excellentiſſi. doc. diſcipuli Barr. Franc. Tigri & do. Ioann. Papiliaren. in iure ciuili floruerunt longo tempore. obiit Bal. ann. Domini. Mccccxx iii. in Aprili. Papiæ iacet ſepultus in eccleſia fratrum minorū. hinc aiunt ſcioli quidā & iuris eius ſcīæ ſtudioſos odio uatiniano proſequentes, inſcalatum fuiſſe, quòd neſcio quod in archetypo piſano immutaſſet. Alcia. in paradox. negat eos libros archetypos inſipienterque agera qui ob eorum inſpectionem ſeria omittunt. Inter alia

Bal. iacet Papiæ ſepultus.

eadem

eademque innumera ingenii ſui monumenta ſcripſit Bald. diuinum conſi. de ſchiſmate in fauorem pontificis Vrbani ſexti, & præiudicium Clementis xii. pſeudoponti ficis a Gallis creati ea ſpe, vt Ro. curia in Gallia perſiſte ret, & Vrbani cauſam defendit etiam Ioann. Ligna. Contra ædis vedacti abbas, idem à conſi. Regis Franciæ monumenti literarum Vrbanum damnat. Ang. deceſſit Florentiæ eodem anno. Ambo iſti, videlicet Bald. & Ang. illuſtrauerunt ius ciuile, Pet. illuminat ius canonicum de Bald. & eius doctoratu mentionem facit Bar. in l. quidam ſuo. ff. de com. inſt. in fi. Ric. de Salice. floruit tempore Bald. Barth. de Sali. floruit eo. tempore & ambo commentauerunt ius ciuile Pet. de Anch. Bonon. fuit diſcipulus Bal. floruit tempore Sali. ſcripſit plenè ſuper decret. ſexto & clement. Edidit pulcherrima commenta ſuper reg. iur. in ſexto, & clementinis, & pulchrum opus conſiliorum. Scripſit etiam ſuper ff. veteri. & ff. no uo. hunc Pontanus in ſuis conſiliis extollit vſque ad ſydera. Ant. de But. & de Bononia vir excellens, & ſanctæ vitæ commentauit decre. & clementin. & fuit contemporaneus Petr. de Ancharan. d. capitulo omni veneratione dignus. Ediderunt etiam opus conſiliorum & duo pulchra repertoria, vnum in iure canonico, & aliud in iure ciuili. Franc. de Zabarell. de Padua Car. Florent. floruit anno Domini. M. CC CC. commentauit dec. & clementi. ſolemniter. Chriſt. de Caſtel. de Mediol. floruit eo. tempore, multa tentauit contra communem doctrinam, quæ licet ingenita excitauerit confuſionem, tamen fecerunt ſcholaribus hebetis ingenii. Raph. Fulg. de Placentia. Raph. Cu. (vel melius diceretur Commenſis) contemporanei, & ſubtiles doc. in iure ciuili claruerunt paduæ. M. CC CCXX. imitati ſunt mores Chriſt. eorum præceptoris Pet. Mauroc. Card. Venetiis floruit anno Domini. M. CCCCXXIIII. Petrus Mauro. card. Venet. do.

ſcripſit ſuper ſexto decr.ſolemniter. Ioan. de Imo. claruit eo. tempore commentauit primum, ſecundum & tertium decre. item ſextum & clemen. præterea infor. & obiit ann. Domini. M.ccccxxxvi. 18. Febr. Paul. de Caſtr. clarus & vtilis doct. ſcripſit ſuper ff & C. Edidit etiam pulchrum opus conſiliorum, obiit paulò poſt. Io. de Imo. cuius fuerat contemporaneus legit Florentiæ, Senis, & Paduæ. Dominic. de ſancto Gemini. floruit per eadem tempora, commentauit egregiè ſextum decre. Lud. Ponta. origine, ſed incolatu Rom. doc. memoriæ ſingularis, & quaſi ſtupendus, ſcripſit ſuper aliquibus paitibus digeſtorum. & C. copioſſimè. Edidit conſi. ſolemnia, & repet. aliquas fecit inter quos obtinet principatum reperio auth. ſimiliter. C. ad l. Falc. & ibi omnia ſpecialia piæ cauſæ collegit, floruit anno Domini. M. ccccxxx. fuit diſcipulus do. Ioann. Petrucci de quo iuſià tanta fuit hùius Pontani autoritas ob eximiam doctrinam in conci. Baſil: & Eugenium non damnauerit, damnatum rurſus parribus reconciliauerit Nic. quondam Moniaconſis abbas, poſtea archiepiſcopus. Pan. origine de Cathania inſula Siciliæ iuxta montem Aethnam floruit eodem tempore cum Lud. Pontano ambo clariſſimi facti ſunt in almo ſtudio Sen. & in conci. Baſi. commentauit iſte do. Abb. mod. decre. ſolemnibus claris, & ordinatis commentis, incœpit commentare decretum. Edidit multas diſputationes, repetitiones, & conſilia. Eius fama (vt opinor) quotidie creſcit. Pet. de Matheſi. Bono. floruit eo tempore. Io. Alua. de Padua Floruit per eadem tempora, commentauit egregium librum feud. Ioan. de Ana. tandem Arch. Bon. Floruit Bon. longo tampore commentauit decre. Obiit anno Domini. M. ccccly. uel circa. Tho. doctius Senen. doc. uerus, & clarus iuris interpres obiit anno Domini. M. xcccly. Io. Petrucii de Peru. & Aug. de Perig. de Peru. præceptores mei primus de mand. alius de

Ioa. de Imo. legit Florentiæ, Senis, & Paduæ,

ſcro.

ſero ,florebant ann.Domini M. ccccl xi.quo anno incœpi ſtudere in iure ciuili . obiit.d.An.an. M. ccccl x.A . d. verò Io . obiit . an.M. ccccxii. quorum animæ requieſcant in pace,fuerunt illuſtres doc. vt notum eſt.Multi alii fuerunt veri ſolemne in iure ciuili.vt And. de Iſer. commentator feudorum & conſtitutionum regni Alb. Galeotii Pe1men.qui fecit opuſculum quod dicitur margarita . An .de Piſis qui ſcripſit ſuper ff.Arg. do, Reine . de Forli.Bened de Plomb.qui commentauit aliquos tit. in 1.parte.ff.noui incip à tit. de manu.ff.fecit etiam ſolemnes rep . & diſ.Bartolucius de Presby.de Bon. Barr. de Cap . Comites de Peru.Franc . de Ramp.de Bon . Fed.de Sca de Bon.Flor.de S.Pet.de Bon.Gand.ideſt Alber.de Gand.de Cremen.Guid.de Suza.Vgoli.de Fontana Parmenſis.Homobonus Cremo. Onofr. Barto . de Peru. Ia de Archizo . de vero . commentato feu.Iac.de yſolanis olim cardinalis , Lanf.de Luca.Mart.de Carami.de regno,gloſſ.conſtitutionum regni.Marſil.de Mãtigelis de Bonon . illuſtris doc.cuius multæ, diſputationes inueniuntur . Mat.de Matthe.de Bonon.cuius reperiuntur notabilia dicta quodam , & clara opuſcula Nicol . Cremonenſ . Nicol. Furioſi , qui gloſſauit librum feudorum Nicol.de Neapol . maximus textualis. Nellus de ſancto Gem.qui ediditvis illuſtre opus banni torum.Hoſpertus de Cremonenſ . qui fuit primus doct. qui incœpit legere Peruſii . Petr . de Cer.qui ſcripſit ſuper lib. feud . Petr. de Boacte . de Bonon . Petr. Bocmus.Tanc.de Corne.cuius reperitur opuſculum,quod dicitur compendioſa . Vbert . de Bonacurſe . Vbert. Bobio , & alii plures . Item in iure cano . prænotatus Abbas antiquus . Bern . gloſſ. Parmenſis . Bonogni . Areti . Bert . Hiſpanus qui ſcripſit ſuper clemen. Baſianus Berengarius olim cardinalis, qui inter cætera fecit pulchrum repertorium ſuper Speculo . Aegid . Bon.Franc . Vercellenſis . Goff. Beneuentanus cuius reperitur utilis ſumma , Gratia . Areti . Gui. de

Doct.in iure ciuili.

Baſianus Berengarius car di.

Monte Laud.Vltramont. Gui.Naſo. Gandú. Guliel. de Bonis conſiliis de Bon.Heuric.Boic.Io. gloſſator decre. Io.de Deo Hiſpanus.Laurent.antiquus doc.Laur. de Pi nu,qui ſcripſit ſuper clemen.Lauren. de Rodul de Florentia,cuius reperitur egregium conuentum ſuper vſuris inter cætera.Matth.Roma.qui ſcripſit ſuper clemen. Nepos de mõte Albano.Pau.de Leaz.Pet.de Saxo.Pet. Manducator.Proſdocimus de Padua. Simon de Barſiano.Card.Mediol.qui ſcripſit ſuper clemen. Stepha. prouinciali,qui ſimiliter ſcripſit ſuper clement.Steph. Troches, & Pet: de Stagno , qui ſimiliter ſcripſerunt ſuper clementin.legentes apud montem Peſſulanum . Cancr. gloſſ. Luc.de Pen.doct. Gallicus.Tho.de Piperata. Raymun.de Penna.Torti. Vincentius antiquus doctor.Agu ſio Vercellenſis.Venzelinus Vltramon.Io. de Blamaſco Burgundus.Io.Florent.Io.de ſancto Geor.de Bono. Io. de Morio de Floren.Ioan.de Fantuſis de Bonon. Iaſon. de Mayno doctor celeberrimus,& profectò admirabilis, eſt ſuus in primis docendi modus cruditio noua omnino atque incredibilis politiorum,inaudita,& lacteo fonte exuberans facundia ſcripſit ſuper ff & C. Edidit inſuper conceſſa ſolemnia.Item fecit additiones ad Chriſtoforum Porum in inſt.Phil. Dec.doct. memoriæ ſingularis ſcripſit egregiæ in iure canõ.Iodocus Lauueri.vtriuſque cenſuræ,& doc.valde ſubtilis almæ vniuer.Tho.edidit multas repetitiones ſuper l.ſtipulationes, non diuiduntur,ff.de verbor.obligat. & ſuper lege, rem maioris pretii , de reſtitutio.vend.Codice, & alium infiniti quorum tempora , patrias , celebritatem. & opera tu ipſe proſequaris.

Philip. Dec.ſcripſit in iure canõ.

Io.And. in iure canon. Barto.in iu.ciuili.

Duorũ ſolidiſſima ingenia in quorũ dictis rarius inuenitur error tibi propono,vt illos eligas tanquã principatũ tenentes inrer cõmentatores iuris,ſ.Ioa.And. in iure ca.& Bar.in iure ciuili.Illi ſunt tibi colẽdi v. tra. ceros. Io.And.in iure cano.cæteris p̃ferendũ , eſſe ordine , & emolumento exclamat Car.Flo.in proœ.cle.dicit, i. ꝙ

ſapien-

ſap ientiam canonicam adeo locupletauit ſuis commen tis,vt à centum annis ſimul omnes commentatores reliqua non æqua commentauerint , & merito datur ei principatus,vt eius commenta textui ſint appoſita ſexti,&t clementinarum,Recolo etiam ꝙ ipſe idem Io.An. in addi.Spe.in tit.de fil.presby. dicit ſibi puero fuiſſe reuelatum à quodam religioſo viro ipſum illuminaturum ius canoni.Bar. etiam in iure ciuili fuiſse principē quis negabit? Huius dictis ſemper ferè ineſse cauſam veritatis reipſa patet,vt Pontanus exclamat.conſi. 418. Propterea in Hiſpania,& Luſitania decre.regio,& communi illarum partium eſt ſanctum conſtitutione publica (vt aliàs audiui à quibuſdam auditoribus illarū partium) quod in caſibus in quibus,reperitur contradictio doctorum.opinio Barto.præualeat tanquam principalior,& ſecundum illam indicetur.Si Hiſpani tantum deferunt Barto.nos Italici quid faciemus ? Intrepidi ſua ſcripta curemus habere ſcire,imitari,quia Bartoliſta optimus.Iuriſta cenſendus eſt.

Documentum ſextum principale:

Congruit vtilitati ſcholaris,vt doctorem,& preceptorem ſine intermiſſione audiat.Vnde Laur.antiquus doct. in d.cle.1.de magi.& Gul. de monte Laud, & d. Car.Flo.& d.Go.Porretanus exclamant contra ſcholares capitoſos nōītrātes ſcholas.q quadā capitoſitate credūt plus addiſcere,q̄ ſi à doct.doceātur, qđ dicūt in vanū,ſenſus auditus aptior ſit ad percipiendum,& memoriæ tradendum quod verbali voce traditur quā in ſcriptis,vel ſit nunquā viſus vel alius ſenſus.xliiii.diſt. ſit recto.Zēzelinus etiā dicit ibidem, ꝙ requiritur inſtructio à voce magiſtra.Primò eſt tēpus tacendi, poſtea loquēdi.Eccle.3.& veritas prius addiſcitur à magiſtris poſtea docetur xx.diſt.§.eccle.verſi.hinc ēt Salo. vñ Hie. ad ruſticum monachum dicit;Non ingrediaris abſq; docto

Moram trahere in ſtudio Scholares habitu.

re uiam quam nunquam ingreſſus es.xvi. q.i c.ſi clericatus. Nec ſufficit ſcholarem moram trahere in ſtudio, niſi ſtudeat.xvj.q j.c.generaliter. & in c.cum ex literis.de in inte.reſt.notatur. Hinc dicit Hoſt.in c.fi. de magi.& Io. de Lig.in proœ. cle.ꝙ ſcholares habitu & non actu non ſunt appellandi ſcholares,quinimò fortius,dicit do.de S. Ge.in pro.ſexti,& d.Abb.in c.i.in fi.de iud.ꝙ tales ſcholares ſolo habitu poſſunt puniri tanquam mendaces, bene facit gl.xxxvii.q.v. ceuere.& ꝙ doc. notant in l. qui ſub prætex. C.de ſacroſ.eccl uide circa hæc quæ dixi,& quæ no.l. i. ſcriniarios. C. de teſt.mili dominus Pau. de Caſ. etiam exclamat contra ſcholares non intrantes continue.in l.frater. ff.de cond. Viua enim uox multum imprimit,quia habet neſcio quid latentis energiæ, ut inquit Hie.in proœ. Bibl. Plin.etiam in quadam epiſt. primum nepotem exhortatur, ut audiat uocem magiſtri. Ab iſtis excipiendi ſunt ſcholares prouecti & proximi cingi,quia aliquando ruminant in ſtudio camerario, quæ didicerunt aut per ſe ſtudent, quæ non leguntur in ſcholis.

Quiſquis ſibi proficiat prout ſibi nouerit eſſe conſultius. Caueat tamen ne decipiat a pigritia uel alia cā.

Documentum ſeptimum principale.

SCholares diligens,& intra inſtitutus ſeruet hunc modum,vt cum audit doctorem non numeret regulas, non faciat caſtra in mari,vt dicit gloſſ.in lege prima. C. de ſtu.lib.vrbis Romæ.deinde,ſecundum Mart. de Fan. in dicta epiſtola, hoc ſeruet,vt caſum ad totam & ad quam licet partem literæ concordet, & non credat ſe intelligere ſi aliquam particulam non intelligat ad plenum,& videat ſi lex pertinet ad rubricam. deinde ipſius caſus,& quare ſic ſtatuta fuerit conſideret rationem & ſoluere contrarias cauſas ſolutionis diligenter attendens de quo fonte procedant. Curet ſibi ex ſe inue-

Cuncta conſideret.

nire,ſimilia, ex generalibus non inhæreat multitudini, nam vel duas leges de generalibus,quæ melius id expri mam memoriæ commendando, & illas quaſi vnicas gẽ mas teneat.& amplectatũ.Tempus non perdat in litera commendando memoriæ,ſed intellectui,& vbi & quare ſub tali ſint poſitæ cõtẽplando ſtudet. Demũ in cor de ſuo cõcipiat ſi aliquem caſum audiuiſſet vel ſenſiſſet cui deciſio illi l.poſſit applicari,& illum caſum audirum quaſi præfigurationem illius legis habent. Cæterum dũ vigilat in lecto,ruminet in corde dicens tot leges, & ſic incipientes habuimus.ex quib.in effectu iſtud reportaui mus aduertat etiam dũ legit legem, an ſuper illa poſſit formare aliquam quæſtionẽ, perquam poſſit legem ad inconueniens reuocare.Tandẽ quærat veritatem,& ęqui tatis,& iuſtitiæ ſit ſemp amator,hæc Mar.in epiſtol.pię al.leg.Sed in præmiſſis aliquando clarius loquar cũ ino leuerit iſte mos dandi in ſcriptis, & multiplicati ſint infi niti commentatores variè loquentes,quid fiendum? Di cet intra ſe diligens auditor,ſi recollectis inſtitero, ego confundor,ſi non inſtandum in illis,vt quid perdimus il lud tempus? malo domi ſtudere cum vno commenta tore præcipuo, puta Bartol.vel cum intra vero, nolo ſcribere reſpondeo. Super omnia conſultius eſt intrare propter impreſſionem vocis magiſtri, vt ſic dixi in ſex to conſilio. Item ſi ſtas in ſcholis conſultius eſt ſcribere relictos §§.nullus enim liber eſt tam malus quin aliquid boni,habeat,vt dicit Plin. libro 3. epiſtolarum.epi ſto.5.ipſa etiam ſcriptura facit te olfacere omne minimum verbum.Præterea multo magis(vt vulgo dicitur) viua vox afficit,non licet acriora ſint quæ legis altius:ta men in animo ſedent,quæ pronuntiatio,vultus,habitus, geſtus etiam dicẽtis afficit, vt dicit Pli. ſecundus in epi ſto.3.ſecundi lib Cũ autem domum redieris,& volueris ſtudere lectionẽ nimis textus, & lectites vt imprimas: magis enim firmum, & ſtabile eſt quod repetita proba nit lectio,vt dicit tex.in conſt.cordi.C.de emen.iuſt.co-

Similia quærere

Nonne omnia memoriꝫ impo nenda.

Quęſtio nes formandæ.

di. Caſum figurabis literæ, & intellectui doctorum con gruentem, deinde iterum reſumatur tex. & notando ſingula verba, & partes poſtquam adaptaueris ad rub. & quæſieris rationem, dubitandi & decidendi colliges ſextualia, & notabilia, quæ doctores inde eliciunt, & co neris etiam tu ſcire euellere aliquod ex litera. Et hoc potiſſimum, & primarum in nouitio. Et cũ hoc feceris, ſurgas cum intellectu, & calcules tecum, dicens, ex iſta l. in effectu habeo hoc non dignum. & illum commenda memoriæ, non de verbo ad verbum ſed ſufficit in effectu, & hoc ſufficiet nouitio, nec vltra, ne ſi pergat ſentiat ſtomachum oneratum, quia fragilis hominum memoria ſæpè aliud aouum quærit, aliud iam quæſitũ amittit, vt dicero ſolebat Seneca. Quod ſi intellectus tuus & memoria ſit capax vlterioris inquiſitionis capias glo. illas, & explica opponendo vel quærendo ſecundum modum quã dat Bar. in lege petens. C. de pac. & ibi dixi, & tandem calcula gl. ſi aliquid habeat nor. dignum & illud aſſigna memoriæ, & ſemper habeas ante oculos moniciones Senecę quas vidiſti ſupra in 5. cõſilio tibi dato, Circa recollectarum tuarum uſum do tibi hoc conſilium vt recollectis qui non verſãtur circa legem tuã, & intellectũ & notabilia, & neceſſariã declaratione legis & gloſſę, licet extrauagantur cum floribus variis ſingularium dictorum aliquando recollectorum, & principaliter extra rem, non lohereas dum es ſcholaris, quouis modo iſta ſiot varia, quę licet delectẽt, inquinãt. Et doctor. qui iſta tradunt conſultius facerent ſi omitterent, vnde belliſſime exclamat Sal. in repet. l. quod te. ff. ſi certum petatur, & lege quod nerua. ff. depoſ. contra illos qui negligunt regulas ſcire, & implet caput ſuum caſibus ſingularibus & peregrinis, quæ doctrina eſt fallax, & periculoſa.

Regulas ſcire expedit.

Quando vero doctor tuus ordinaret tibi recollectas claras pro intellectu legis in primis illud videat omnino nouitius & ſuper textuali intellectu vigilia præmat,

omnia pertentet, reliquum quod doctor ſubdit additiue vel cumulando queſtiones, & dicta reſeruet in aliud tempus poſtquam erit ſolidatus in regulis, & terminis iuris, & hoc modo recollectę proſunt, & non obſunt, ſi clare traduntur, & non impertinenter, quando vero impertinenter abſint omnino à te tanquam venenum.

Quod ſi diceres, nonne melius eſſet ſtudere cum Bartol. tantùm? Confiteor quòd Bartol. omni tempore omni perſonę vtilis, & neceſſarius eſt, ſed aliquando breuis, aliquando obſcurus, aliquando non legit legem, aliquando non habetur. Itaque impleas ſtomachū tuū bonis cibis, & nutritiuis, ideſt bonis legibus, & regulis, & bonis doctrin. communibus ſecundum capacitatē ingenii tui.

Laudo quòd tu qui es iam ſolidatus in reg. iur. & reali cognitione terminorum, & audiſti partes quę ordinarię leguntur, videas totum corpus ius cum Bartol. & toties facies, vt Bar. doctrinas pro viribus aſsequi coneris, & tenere illum in ſtudiis ęmulaberis, licet illius ingenii adipiſci arduitatem etiam ſperare nimium eſt, quod dari niſi à deo non poteſt, ſicut in ſimili de Cic. dicit Plin. lib. 4. epiſtolarum epiſt. 8. eius tamen Bar. veſtigia ſemper adorabis, vt de Virg. dicit Statius in fin. lib. Thebaidos ibi. Nec tu diuinam eneida tenta, ſed longè ſequere & veſtigia ſemper adora. Dixi ꝙ ęmuleris Barto. nam ſtultiſſimum eſt ad imitandum non optima quęque prę ponere, vt inquit Pli. tit. 1. epiſtolarum epiſt. 5. & libro 7. epiſtol. 9. Cum Barto. bene videris, legas alios dignos author. ex his quos ſuprà memoraui, & ſemper notes, & excerpas quæ digna inueneris, vt facere conſueuerunt omnes illuſtres viri, & tuę memorię debilitatem artificio ſtyli, & pupillarum iuuabis. Ad id te inuitat epiſto. Plin. 5. in lib. 3. quæ incipit per gratum Ioan. dico, quòd videas alios quia quando plures reſpicies, tanto magis proficies, quia non eſt vnus quāuis p̄ſtet imitandus Excerpere.

præcipūus,& ſolus,quia nunquam par fit imitator authori.hæc rei.natura eſt.ſemper enim veritate ſimilitudo minor eſt,vt dicit Senec. in prologo declamationū ſuarum.Præterea ſicut terræ variis mutatiſque ſeminibus,ita ingenia noſtra,nunc hac,nunc illa meditatione recoluntur,vt inquit Plin. libro duodecimo epiſtolarū, epiſtola nona,quæ incipit quæris. Laudarem quòd nouitius memoriæ commendaret titulum de verborum ſignificatione,& titulū de regulis iuris,ff. & regulas iuris de quibus in ſexto ſingulis diebus aliquas, nam, & animum recreant ipſarum varietate, & plurimum conferunt. Sunt enim principales claues iuris quibus eſt in hæredum tanquam Bononienſ. carocio,vt dicit gloſſ.in lege omnis diffinitio, ff. de regulis iuris, quinimò illas ignorare lata culpa eſt. Deinde prouectus cum ruſticatur aut peregrinatur,poteſt ſecum conferre Dyn. de regulis iuris, quo non puto eſſe vtilius opuſculum. 2. magis varium conſulat ſibiipſi, illum videat authorem ad cuius cognitionem ingenium ardentius excitatur,& per cuius æmulationem credat melius legitimos aſſequi theſauros. Tempore vacationum repetat,quæ audierit, legerit,& cōmendauit memoriæ ea quæ fuerint notatu digna. Fœlix ille cuius memoria fuerit bonæ fidei, quę in promptu rediit ſibi credita vt inquit. Senec.in prologo declamationum ſuarum. Quod ſi memoria tua fuerit infidelis cuſtos committas excepta filio & pupillaribus,vt prædixi,& quicquid dixeris audieris, egeris, in die veſperi commemorabis, vt inquit Cicer. in libro de ſenect.& ad hoc ſtudium in ſeceſſu habendū videat epiſtolam Plin.9.libro ſeptimo, quæ incipit quæris,quæ eſt elegans ad hoc.

Vacationum tēpora.

Docu

Documentum octauum principale.

Conſulo nouitio donec nouus Iuſti.appellatu,ri.durante primo anno,vt nunquam curet ad oſtentationem arguere,curet ſcire, potius quam apparere, diſcat non videri doctus,ſed eſſe quærat conſilium moralis viri Arb. cauſidici brixienſis pars enim ſcientiæ eſt ſcire quod neſcias.De omnibus ſibi ignotis diligenter interroget,quorum poſſit eſſe capax. Nã ſi non purgauerit aliq.d erroneum,qđ ipſum faciebat mutare illud, inde continuo tranſiret in habitum, & faceret apoſtema, i. eſſet cauſa multorum errorum. Vnde Martia, Nouus Iuſtian. Edictalis.

Diſcendi modus eſt dum te neſcire videbis,
Diſce ſed aſſidue,diſce ſed vt ſapias.
Sũpta parũ prodeſt quæ mox emittitur eſca.
Bos quibus eſt paſtus ruminat hæc eadem.

Quinimo fortaſſe melius faceret ſi ſecundo anno quo edictali vocatur, ab argumentatione oſtentandi cauſa obſtineat. Ille ſolent eſſe fructuoſæ contentiones,quæ ſecreto fiunt inter collegiatos in collegiis ordinis literarii,vt in domo ſapientiæ ſenenſis,& ſimilibus, quo ſecreto genere diſputandi nihil ſincerius aut ſimplicius aut melius. Aul.Gel.libro primo,capitulo 9. quòd cum quis exploratus à Pythagora idoneus inuentus fuerat recipi in diſciplinam ſtatim iubebat certum tempus tacere: ſi omnes idem,ſed alium aliud tempus pro æſtimato captu ſolertię, ſed non minus quiſque tacuit quàm bienniũ.Reperi etiam,ꝙ Hippo. cum diſcipulos ſuſcipiebat, antequam doceret,iuramẽtum ab eis extorquebat inter cętera vt ſilentium, ſermonem, inceſſam manſuetudinem habituũ,morumque ſeruarent. Tertiò anno quo Papiniani ſta.vocabit,audacter.incipiat diſputationis genus ad vtilitatẽ,& frequẽter,non ad pompã. Diſputationis

nis enim multiplex & mira eſt utilitas, ut luculentiſſime oſtendit eloquentiſſimus uir Leo. Aret. in opuſculo quot ædidit de utilitate diſputationis. Quarto anno quo græco uocabulo ab antiquitate uocabatur hircos in proœ. ff. §. ſed quia ſolitum, quod gl. ibi exponit. quaſi ſubtiliter uidens quod opinor dictum, quia hircus eſt oculorum angulus, ſecundum Seruium grammaticum hinc apud Virg. Tranſuerſa tuentib. hircis. i. oculis in hircos, hoc eſt in angulos retortis. Vnde ſcholaris, qui ſtuduit tribus annis, & inchoauit ſtudere quarto, fortaſſe ideo huius dicitur, quia ſit conueniens. ut oculos habeat fixos, & ſpeculationi diu intentos, & eundem in locum directos, hoc enim facere ſolent cogitabundi, vt ſupra in domo recolendæ memoriæ domini Angel. do. pig. gloſ. de Peruſ. de quo ſupra, vel ideo hircus, quia ſanguis hirci frangit adamantem lapidem duriſſimum, ſic ſcholaris, qui iam tres annos ſtuduit, omnem duram, & perdifficilem materiam iam tractare poteſt. Eſt enim tempus ſpeculandi, & penſitandi. Sic igitur in continuatione, & colluctatione legali, ut cum opus fuerit in corona, denique hominum acri magnoque iudicio ab origine cauſiſque primis repetat, diſcernat, expendat, ponderet, colligat, concludat, & omnem hæſitationem dubitationemque redundantem reſoluat, & in audientium animis aculeum relinquat, quo fiat, vt in diſputando per vſum, qui eſt magiſter egregius fiat incomprehenſibilis, & lubricus, & ianuam fame patefaciat per illas actiones. Radices diſciplinæ ſunt amaræ, fructus dulces, ſecundum philoſophum. Patienter igitur ſeruat omnem laborem, quia labor improbus, omnia vincit. Quinto anno coloritæ vocantur, vt in dicto proœm. digeſtorum de his nominibus habetur. Iam enim ſciunt colorare verba cognitis legitimis arcanis eis reſeratis ſciunt vti legum inductionibus congruenter, quod eſt potiſſimum, ut l. non ſolum. §. qui pilum. ff. de excu. tuto. ibi recte adaptans omnib. ſimilibus, & iſte inducēdi modus

Quādo diſputādum.

imitatione amarum potiſſimè habetur,& diſputationis vſu coaleſcit. Audi Leonardum in præal. opuſculo de vtilitate diſputationis, dum dicit. Nam quid eſt, per deos immortales, quod ad res ſubtiles cognoſcendas, atque diſcutiendas plus valere poſſit quam diſputatio? vbi rem in medio poſitam velut oculi plures undique ſpeculentur, ut in ea nihil ſit quod ſubterfugere nihil quod latere, nihil quod valeat omnium fruſtrari intuitum? Quia eſt quod animum feſſum atque labefacta rum ex nimia longitudine otii aſsiduitate lectionis plerumque faſtidiente magis reperiet, atque redintegret quam ſermones in corona cętuque agitari? Vel gloria ſi alios ſuperaueris, uel pudore ſi ſuperatus fueris, ad legendum atque perdiſcendum uehementer incenderis. Quid eſt quod ingenium magis acuat, quod illud callidius uerſutiusque reddat quàm diſputatio? cum ibi ne ceſſe ſit ut momento temporis ad rem ſe applicet, uique uerborum ſe reflectat. colligat, concludat, ut facili ter intelligi poſſit hac exercitatione exercitatum, ad cætera dicernenda fieri uclociorem. paulò infra ſubdit. Itaque ego qui ueſtræ utilitatis ſum auidus. quique uos quam maximè florentes in ſtudiis ueſtris uidere cupiam, non iniuria uobis iraſcor ſi quidem hunc diſputandi vſum ex quo tot emanant utilitates negligentis. Etenim abſurdum eſt intra parietes atque in ſolitudine ſecum loqui multaque agitare, ſi in oculis hominum atque in cętu veluti nihil ſapias obmuteſcit. Et quæ unam aliquam utilitatem in ſe habeant ea magno labore proſequi, diſputationem uerò ex qua per multæ vtilitates proficiſcuntur ſumma cum iucunditate, nolle attingere. Nam velut is agricola improbandus eſt, qui cum liceret ei fundum uniuerſum excollere ſaltus quoſdam ſteriles arat, partem vero quampiam eius fundi pinguiſſimam atque vberrimam relinquit incultam ſic reprehendendus eſt, is, qui cum omnia ſtudiorum numera adimplere poſſit, cætera quamuis leuiora accuratiſſimè

Diſputationis utilita.

obit,

obit,diſpurandi uerò exercitationem aſpernatur & negli git. ex qua tot fructus colliguntur vberrimi, ut per eum ibi latius.Et hoc eſt quod dicere uoluit Iuriſconſut. in l. numerum. §.mixta.ff. de mu. & ho. ibi Herennius Modeſtinus ex noatndo & diſutando bene, & optima ratione decreuit.

Documentum Nonum principale.

Diſputare ꝺ quolibet.

TIbi conſulo,ut ſi diſputaturus in corona fueris, nunquam temerariè illud onus ſuſcipias reſpondendi de ſingulis,de quibus fueris interrogatus. Licet enim Valerius libro octauo capitulo antepenultimo commendet Gorgiam Leontinum ſtudijs literarum ætatis ſuæ cunctos præſtantem,eo quòd primus in conuentu auſus ſit poſcere qua de re quiſque audire uellet, & ideo ei(ut idē dicit)vniuerſa græcia in templo delphici Apollini ſolido ex auro ſtatuam poſuit cum cæterorum ad id tempus auratas collocaſſet. beatus tamen Hieron.in opuſculo contra Ioannem epiſcopum Hieroſolymitanum, Orig.ſcilicet aſſertorem ſic,inquit, Gorgiam Leontinum cuncti philoſophi & oratores laterent, quod auſus ſit publicè ſella poſita polliceri reſponſurum ſe de qua quiſque re interrogare uoluiſſet. Sed de noniſſimis agamus. Tempore quo illuſtris do. Bald.de Peruſio legebat Papiæ,quidam dominus Philip. de Regio qui fuerat doctor omnium ferè illorū doctorum Pariſiēſium, & apud eos erat maximæ autoritatis cum multis annis poſtea legiſſet Paduæ rediens Papiam in princip io ſui aduentus publice pollicitus eſt ſe uelle reſpondere de quolibet in materia ultimorum uoluntarium . Dominus Bald ibi præſens interrogauit eum dicens,Vbi habemus nos ſubſtitutio vulgaris facta in legato nō comprehendat niſi caſum ſi uoluerit, & facta in hæreditate comprehendit caſum ſi noluerit uel non potuerit uti l. cùm proponas .C.de hæred.de inſtit , Breuiter ille dominus Philippus obmutuit

&

& Bald.tunc aperuit librum, & legit tex.l. pater Seuerinam. ff. de condit. & demonſt.vbi erat caſus ſecundum unam lecturam. vnde illi cathedranti reſultauit magna confuſio. Hoc refert dominus Pau.de Caſt. in dicta lege pater Seuerinam, dicens, Caueat à talibus actibus præſumptuoſis.quia ſolus Deus nouit omnia.

Documentum decimum principale.

Conſulo ſcholari quod in diſputando ſolis textuũ allegationibus inhæreat, non ut quidam inexperti faciunt, aut qui arguendo gloſſ.allegant, & doctores abſque iurium allegatione, illo enim nihil apud doctor ineptius, contra iſtos exclamat gloſſ.in l. ſed licet. ff. de offi. præſid.ſi uolueris aptè arguere in forma legiſtis congruẽte, utaris argumentandi modis quos edidit ſubtilis doct. Jac.de But.vel illis, quos edidit Alberic. de Roſa. vel illis quos Bald.inſeruit in l.conuenticulam: C.de epiſcopis,& clericis Si vero fueris reſponſalis, tunc vt facile declines omnia argumenta tibi facta, videas Odofr.in proœm.dig. in principio,& ibi Bald.mira quadam dexteritate inſtruit omnem argumentandi vim altero de trib. modis poſſe repelli, & declinari, ſcilicet per aliter, & aliter,per aliud & aliud, & per ſecundum quid non ſimpliciter, quod qualiter intelligatur, & practicè ad aptandum ſit belliſſime, explicat ibi Bald.quem omnino videas. Hæc ſi ſeruaueris, optimus quoque iudiciorum tàm athlera, quàm gubernator euades in omni æuo locoque felix, ut dicit tex. in dicto proœm.digeſt.§.diſcipuli.faciliuſque continget, ſi patriam propriam fueris egreſſus gratiam ſtudiorum, nam in propria patria multa diuertunt, ut dicit dominus Simon de Buliano Card.mediol. in proœ.clemen. & ſi egredi decreueris eligas locum, vbi ſint celebres doctores, & ubi ſit numeroſa multitudo ſcholarium, prout erat Bononiæ tempore domini Azo. quo tempore ibi

Argumentandi modus.

Studo extra patriam.

ibi erant decem millia ſcholarium, ut refert Odof. in authe.habita.C.ne fi. pro pa.refert ꝙ ſemel propter multitudinem magnam orta contentione inter ſcholares Lombardos & Thuſcos ciuitas illa fuit in magno periculo,nemo enim poterat coercere illos,& ut facilius coerceri poſſent in futurum de concordia,tunc renunciarunt priuilegio iudicum,de quibus eſt d.auth. & in criminalibus ſe ſubmiſerunt iuriſd. poteſtatis. Facio igitur finem. Quo prædicta parua ſint & talia,quæ auribus & ingeniis ueſtris cultiſſimis tanquam puerilia(non dubio)& diminuta uidebuntur, aut fortaſſe non carentia rubore, & cum & ego ipſe alterius conſilio in prædictis & aliis in dubitanrer indigeam,ſed tamen ſincere locutus ſum qua ſi mecum loquens. uos diligentiam ueſtram omnem ſinceritatem ineptitudinem emendabitis & melius reformabitis. potiſſimè cum omnia prædicata abſque diligenti præmeditatione ediderim.

Compilatio iuris ciuilis.

Diſcipuli preceptores.

VErum quia ſuprà in § . conſilio dato dictum fuit, quod diſcipuli debent amare præceptores, ut habetur etiam apud Quinti.lib.2. inſtitutionis oratoriæ, ubi dicit.Diſcipulos moneo ut pręceptores ſuos non minus quàm ipſa ſtudia ament, eosq. parentes exſtiment non quidem corporum, ſed mentium plurimum hæc pietàs diſcipulis proderit,nã ita & libẽter audient & dictis credent & ſimiles fieri cõcupiſcẽt. ſicut læti & alacres cõuẽtu aliorũ emendati,non iraſcãtur laudati gaudenti : nã ut illorũ officium eſt docere. ſic horum præbere ſe dociles. Doctrina enim coalleſcere nequit niſi ſociata tradentis atque accipientis concordia.Cùm ſim utilitatis ueſtræ aui dus,& optem quòd per uos facta ſint bona fundamenta & ab origine cauſiſque primis intelligatis,ut dicitur in lege 1. ff.de iuſt. & iur. uiſum eſt in ſignum mei in uos

animi aliqua præmittere acuentia ingenium, quæ non reperietis alibi tradita,& paucis ſunt nota,& quæ igno rare eſt lata culpa,ſcire plurimum affert decoris, ne illotis manibus templum ſacratiſſimum iuſtitiæ opus, C & ff.ingrediamini, vt in l. 1. ff. de orig. iuris iuncta l. 1. §. has itaque.C.de vet.iur.enuc.Videamus ergo quæ ſit cauſa efficiens, materialis & finalis libri.C & ff. in hac ſcientia legali. Quidam(vt Azo) dixere quod cauſa efficiens libri C cum Iuſtin.Imperator. Alii dixerunt quòd fuit ipſe Deus cuius miniſter fuit Iuſtin. & hoc not.in auth. de here, & fa.in rub, hoc probari uidetur ex eo, quia lex eſt inuentio & donum Dei. l. 2. ff. de legibus. Item leges fuere per ora principum diuinitus promulgatæ, ut l.2.C.de uet.iur.enuc.& l.fi.C.de præſcr. longi tempo. & hoc tenebat antiquius docto. Iac. de Ranignei Lotoringus gloſſator veſter Accur, breuiter ſe expediuit, dicens vna cum Azone,quòd cauſa efficiens fuit Imperator Iuſtin.ut not.in rub.ff.de iureiur. Tertii quidam nitũtur conciliare, dicentes ꝙ cauſa efficiens poteſt conſiderari tripliciter,ſcilicet prima,remota,magis remota. Cauſa efficiens proxima primi uoluminis.C.Iuſt, fuerunt illi decem illuſtres compilatores,qui numerantur in prima, & ſecunda conſtitut. Cod. ſcilicet Ioannes, Leontius, Phocas Baſilides,Thomas, Tribunianus, Conſtantinus, Theophilus, Dioſcorus & Præſentinus. Iſti commiſſione domini Iuſtiniani compilauerunt primum C. Iuſtin. commiſſio eis data patet in prima conſtitutione Codic. Confirmatio verò de Codic. ab illis compilati patet in ſecunda conſtitut. illius uoluminis. Cauſa uero efficiens proxima Cod.emendati.i.Codicis repetitæ prælectionis, quem hodie habemus, fuerunt quinque illuſtres viri ab eodem Iuſtiniano electi,ſcilicet Tribunianus, Dorotheus, Mena, Conſtantinus, & Ioannes, ut patet in conſtitutione,quæ incipit cordi.C.de emend.iuſt.C. Cauſa efficiens remota fuit Iuſtin.Imperator,cuius auctoritate cõpilatio facta fuit, & qui poſt compilationem confirmauit.

Triplex cauſa efficiens.

firmauit,vt patet in d.prima conſtitu.& ſecunda, & tertia, & in lege ſecunda conſt. omnia enim. C.de vet. iur. enuc.Iſte Iuſtinianus Imperator fuit 14. in Oriente. Cucurrerunt ab vrbe condita vſque ad tempora ſui imperii, ſecundum computationem, quam puto veriorem mille, & quadrigenti penè anni,vt exprimitur in lege. 1.§.cunque hæc materia.& 2. in prin. verſic. erat enim mirabile.C.de vet.iur.enu.Ab vrbe verò condita vſque ad aduentum Chriſti cucurrerunt anni ſeptingeni quinquaginta ,vt patet in chronicis quas veriores puto. Ab aduentu verò Chriſti vſque ad tempora imperii Iuſt: prædicti cucurrerunt an. ſexcenti quadraginta ſeptem vel circa, aſſumpſit Imperium præfatus Iuſti. die Aprilis, an. domini noſtri Ieſu Chriſti .DCVII. indictio. 5.vt probatur in auth. vt præpo. nomen Impe. §.ſi qua vero,& ibi not.iuncta data qua in 2. & 3.conſtit.C.& l.2.de vet. iur. enu. ſi rectè inſpiciatur. Imperauit autem annis 39.fuit iſte Iuſtin.poſitus in catalogo ſanctorum vt refert Bar.in rub. C. & in proœ. ff. ver. ſuper prima rub. Cæterum inſignis doc.dominus Ioan. Fabri Aquitanicus,ſuper rub.proœ.inſtitut.dicit ſe vidiſſe nomen Iuſti.ſcriptum in catalogo ſanctorum calendis Aug. Gennadinus etiam qui proſecutus fuit libellum Hier. de viris illuſtribus eccleſiaſticis ponitur Iuſtin. inter illos. Quod ad ſacras leges attinet, notandum quòd Iuſtin. Imperator in primordio ſui imperii commiſit præfatis 10. Illuſtribus viris, vt viſis antiquis Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, multis conſtitutionibus extrauagantibus à Theodoſio, imperatore, & ſucceſſoribus factis nouum Cod. Iuſtinian. ederent: & hoc patet in prima conſti.C.ſub rubri.de nouo co.facien. & colligitur ex conſtitutione 3. quæ incipit cordi ibi,primordio noſtro Supradicti 10.illuſtres compilatores Cod.Iuſti.ediderunt illum anno 3.imperii domini Iuſtinian.tempore cōſulatus Decii,an.do. noſtri Ieſu Chriſti

Decem compilatores Codicis

ſti

ſti DCXLIX. indictio. ſeptima. Et eo an?5. idus April. id eſt,9.die April.dominus Iuſti. illum Codicem confirmauit,vt probatur in tit.C.de iuſt: Cod. confir.in fin·conſtitutionis ibi poſito, iunctis his quæ præmiſſa ſunt. Poſt hæc Iuſtin.imperator vertens animum ad enucleanda infinita,& immenſa prudentiæ veteris volumina, commiſit ſex illuſtribus viris,videlicet Tribuniano. Conſtantino, Theophilo,Dorotheo,Anatolio, & Cratino,vt vna cum aliis 11.doctiſſimis viris ex eccellentiſſimis cauſarum patronis apud partes Orientales,videlicet Stephano, Menna, Prodocio, Entalino, Thimotheo, Leonide, Leontio,Platone,Iacobo,Conſtantino,& Ioãne legerent immenſa prudentiæ veteris volumina, & ſub compendio redigerent in vnum Codicem diſtinguẽdum in quinquaginta libros,commnnem Romanam ſãctionem continentes, quæ ab vrbe condita & ab Romuleis deſcendit temporibus iam confuſam per tanti temporis lapſum, & tot ventorum diſperſa volumina, vno Codice indita oſtenderent, fuitque his data à Iuſtiniano ampliſſima autoritas corrigendi ac diminuendi,vt probatur in l. 1.C.de iu.au·Tãdẽ iſte Tribunianus magiſter huius operis legitimi vna cum aliis ſexdecim prænominatis compilarunt,enuclearunt ex immẽſis patrum voluminib.pandectas,& digeſta, videlicet quinquaginta libros digeſt.quos habemus, quod opus velut ſacratiſſimum templum conſecratum dominus Iuſti.approbauit & confirmauit anno 8. ſui Imperii,& 3. conſulatus ſui anno domini dcliiii.indict.xii. iii. cal. Ianua.i.penul.die decembris, vt ipſe Iuſtin. atteſtatur in l.per.C.de vet.iur.enuc.col.ult.§.leges autem. Hic notãdum,q; ideò ſemper Tribunianus preſuit,vt magiſter legitimo operi prædicto,tum qui vltra legnm peritiam,experientia rerum decoratus erat,tum quia antiquæ ſapiẽtiæ librorum copiam ipſe maxime præbuit, in quibus multis fuerunt etiam ipſius eruditiſſimis hominibus incogniti; vt dicit tex. in d. §. 3. præſenti autem.

Quo tẽpore,C. compilatus eſt

Eſtque hic ſingulariter aduertendum ad vnum, quòd dicta antiquitas commentatorum iuris noſtri ignorauit. ꝙ continebant dicta veterum immenſa volumina penè tricies centena millia verſuum, & duo miliia librorum, vt d.l.2.& in proœ.inſtitut.& ff.veteris. Digeſta noua quæ hodie habemus iuris enucleati,continent penè. cl. millia verſuum,& 50l.ibros,vt d.l.ii. & in aliis locis præ al.Vellent ſcire quidam hoc dictum. Accurſius gloſſator,qui omne verbum digeſt.gloſſauit,illud exponit verſum,id eſt legum ſeu paragraphorum aut reſponſorum, quaſi ſenſerit, quod hodie digeſt. quæ habemus contineant cl. millia legum vel paragraphorum vel reſponſorum.Aduerte quia Accur.noſter,qui affirmauit ſe ſuccurriſſe tenebris ciuilib. vt dicit in l.facta. §. ſi in danda. ff. ad Treb.in hoc paſſu adduxit tenebras,hoc tibi demonſtrabo ad oculum, volui aliàs numerare oẽs leges dig. quæ habemus, videlicet ff. veteri, infortiati,& ff.noui, Comperique in ff.veteri ſunt duo milia noningentę decem,& octo. In infortiato ſunt duo milia ducentæ triginta quatuor. In ff.nouo duo milia noningentæ octoginta tres.Et in ſumma leges digeſt. videlicet omnium quinquaginta librorũ ſunt viii. M cxxxv.Vñ patet manifeſtiſſimè ꝙ Acc.noſter in hoc dormitauit,puto nõ aduertens,& incautè gloſſam ſuꝑ hoc faciens. Cogitabam aliàs ꝙ exponi debuiſſet verſuum,i.linearũ, feci periculum,& numerum literarũ ff.veteris,infortiati,& ff.noui reperi hoc eſſe veriſſimum.nam ſecundum computum meorum textuũ reperi.ff.vetus conſtare ex quinquaginta milib,uerſuum i.linearum.Infortiatum cõſtare ex 39. milibus, & quingentis uiginti lineis. ff. vero nouum ex quadragintaquatuor milib. linearum. Vnde ipſum omnes quinquaginta digeſtorum lib.conſtan. ſecundum uolumina mea ex 139.milibus uerſum, id eſt linearum & quingentis uiginri. Opinor quòd ſi quis computaret numerum linearum pandectarum,quæ ſunt Florẽtiæ, quod facile fieret per numerationem quinternorum, ꝑ numerum

Numerus legũ

rum chartarum, & per lineas unius lateris inueniret illas conſtare ex centum quinquaginta penè millibus uerſuum, id eſt linearum: ad hoc neminem reperi ante hac ad uertiſse. Sed accuratutius inueſtigando quæro à te quid vult dicere tex. dum dicit quòd olim erant tricies centena milia verſuum, hodie verò centum quinqua gintà? Diſceres fortaſſe quòd olim erant trecentena id eſt trecenta mil.a verſuum, hodie uerò centum quinquaginta. Cogita quid dicas, namcùm olim eſſent duo millia librorum, hodie verò quinquaginta: libri, & ſic fit quadrageſima pars reſpectiuè ad computum librorum, ergo reſpectiue ad numerum verſuum erit dimidia pars, & ideo expone tricies id eſt triginties, ſicut viciet id eſt viginties : nam ſciendum quod omnia quæ ſunt ſuprà cùm centum ſyncopantur, vt terceni id tercentum, duceni, id eſt ducenti, quadrigeni, id eſt quadrigenti, intra centum verò nō ſyncopantor, vt quinquies, ſepties, decies, centies, ducenties, triecenties, millies, decies millies, vicies milles, & ita deinceps. Cæterum ita reperi expoſita illa uerba tricies, & vicies a Priſciano in opuſculo de numeris. Similiter exponit eloquentiſſimus vir Lauren. Valen Romanus in libro tertio de eleg. linguæ Latinæ, ſub rubr. de numeris. Olim ergo erant tricies centena millia verſuum, hodie centum quinquaginra milia, & conſequentur ex xx. partibus, vna eſt compendium digeſtorum, quæ habemas quo ad linearum numerum, quod ſingularter notabis, quia non reperi hoc expoſitum ab aliquo iuriſtà de quo plurimum miror.

Tricies centena millia verſuū.

His incidenter intermixtis, quæ non ſunt extra rem, ſed ex re, vt not. in lege prima, ſuper verbo bene. ff. ſi certum petatur. Reſpendeo ad rem, & dico, quòd Iuſtinianus cum edidiſſet codicem Iuſtinianom & deinde digeſta, vt prædixi, componi fecit Inſtitutiones quas habemus à Tribuniano, Teophilo, & Dorotheo, ex inſtitutionibus veterum, &

commiſit inſeri in illo libro Inſtitutionum eá, quæ per conſtitutiones Iuſtiniani emendata eſſet, & ita factum eſt. Fuit autem conſummata dicta ordinatio Romani iuris tribus annis, ut dicta lege ſecunda. §. omnia igitur. Poſt hæc ad unum aduertens Iuſtinian. quòd anno I I I. ſui Imperii ediderat codicem, & demum digeſta & inſtitutiones anno V I I I. ſui Imperii, ut prædictum eſt, eundem codicem, quem fecerat primo componi a decem illuſtribus uiris prænominatis, fecit relegi. & iterum edidit propter aliquas conſtitutiones de nouo factas ſuper quinquaginta deciſiones quas iuſſit inſeri. Et hanc ſecundam editionem. C. quæ dicitur repetita præfectio, commiſit quinque illuſtribus viris: videlicet Tribuniano, Dorotheo, Menne, Conſtantino, & Ioanni, & facta fuit dicta ſecunda editio, id eſt codex emendatus domini Iuſtinian. repetitæ prælectionis quem habemus. item confirmatus à Iuſtinian. prædicto imperii ſui, an. x. & tempore ſui quarti conſulatus, & etiam Paulini, anno Domini C C C C C C L V I. indictione 14. 4. Calend. Ianua. id eſt X X V I I I. die Decembr. vt probatur C. de emendando iuſt. cod. in conſtitutione cordi. iunctis præmiſſis. Et hunc C. iuſſit appellari C. domini Iuſtiniani, repetitæ prælectionis, vt dicta conſtitutione cordi. Et ita dicta eſt prima rubri. C. Ideo autem dicitur codex repetitæ prælectionis, nam apud veteres quando poſt primam editionem fiebat ſecunda editio, appellabatur a veteribus repetita prælectio, vt colligitur ex libris Vlpian. ad Sabinum, & exprimitur in dicta conſtitutione cordi ver. in antiquis etenim. Et ideo dicitur repetitæ prælectionis, id eſt ſecundæ editionis, quia præcedens lectio, id eſt prima editio fuit repetita. Proteſtatus etiam fuit Iuſtinianus, quòd ſi poſtea nouas conſtitutiones ipſum facere contingeret, illas congregabit in libros, qui appellabitur liber nouellarum conſtitutionum, vt patet in eadem conſtitutione ver. hoc etenim. Suadente poſtea

Codex emendatus.

varia

varia rerum natura Iuſtinianus multas conſtitutiones nouas, fecit, numero centum vel circa, quas hodie inſertas habemus in libro authentic. quæ factæ fuerunt ab eo (vt opinor) anno vndecimoprimo, ſui Imperii, anno Domini noſtri Ieſu Chriſti CCCCCCLVII. indictione vndecimaquinta, vt colligitur ex text. in authen. in præp. nomen Impera. §. ſi quæ verò. iunctis aliis præmiſſit. Hoc notandum quòd ex eo quod Imperator, (vt paulò ante dicebatur) dixerat quòd appellaret librum nouellarum conſtitutione, ſcilicet quem poſtea, ederet quòd Irnerius dicebat librum authent. quem habemus non fuiſſe Iuſtinianus, quia non appellatur nouellarum, ſed authentica adducebat Irnerius rationes quas ponit gloſſa, in dicta conſtitutione cordi. ſuper verbo, congregationes, & idem dicebat Placentinus, vt refert Baldus, in l. humanum. Cod. de leg. Io. verò antiquus gloſſator dicebat contrarium per tex. in dicta cõſtitutione cordi, ſcilicet quòd liber authenticorũ fuit Iuſtiniani, & cum hoc tranſire videtur gl. ibi, & in d. l. humanum. C. de legi. & Bal. in d. l. Cor. & Cynus, & Bal. in d. l. humanum. Et ita tenendo proculdubio, patet ex ſupra ſcriptionibus cuiuſque titul. & ex data in multis titulis, & nomine ipſum in titul. & ex data in multis titulis, & nomine ipſum in titulo, vt præponatur nomen Imperatoris. & in titulo, vt iudices ſine quoquo ſuffragio, & in titulo iuſiurandum quod præſtatur ab his, & minor quòd de hoc aliquis vnquam dubitauerit. Ratio tamen dubitandi potuit ori ex eo, quia fertur reperiri quendam librum qui dicitur liber nouellarum, quem dicunt continere eaſdem conſtitutiones quas continet libro authentica licet in aliquibus ſit varias de quo libro nouellarũ mentionem facit glo. in authenti. hoc amplius C. de fideicom. & doctores in authentic. res, quæ. Cod. commu. de legat. Vnde egregius commentat. Albericus de Roſate Bergomenſis quem refert dominus Raphaelus Fulgoſ. in authentica, hoc

Tiber authen.

amplius.C.de fideicommiſſ.dicit,quòd liber authentic, quem habemus excerptus ſit ex libro ex nouellarum, vt compendioſior fieret. Vnde dicit,quòd liber nouellarum erat multum prolixus,dicit Dominus Raphael: ſe nunquam vidiſſe dictum librum nouellarum dominus Paulus de Caſtro in dicta authentic.hoc amplius,dicit, quòd quilibet nouellarum fuit extractus de lib. authen. per breuiora verba & magis apta.Item dominus Panormitanus in dicta authentica res,quæ dicit non eſſe ſtandum illi text.nouellarum quando textui authentic. contradicit, quia de fide illius operis dubitatur. Baldus etiam in dicta authentic.hoc amplius,dicit, quòd præuale titulo authentic. eo quòd ille liber nouellarum non legitur in ſcholis. Sed ibi reliquit nos incertos. qs liber corrigat alium vel liber nouel.vel liber auth. Ego ſemper credidi,& ſemper credam(donec conſtet de contrario)quòd liber nouel.tanquam,de cuius fide dubitatur. & qui per ſtudia vniuerſalia non verſatur,ſit reſpuendus,& quòd lib.authen.ſit liber conſtitutionum à Iuſtiniano editus,& ideo illum gloſſauit Accur. & etiam ſuper illo fecit ſummam Ioa.Baſianus Cremonenſis, & Azo.& illum ſtudia receperunt,& plerique illuſtres commentatores commentauerunt, vt Iacobes de Beluiſio. Bartol.& Angel.nec obſt.lege humanum.C.de leg. nã illa lege fuit Imperatoris.Valentini, non Iuſtiniani, vt patet ex ſupraſcriptione, ideò gloſſ.ibi ſomniauit: Nec curandum de varietate ſtyli, quòd non ipſe, ſed illi,de quibus committebat componebant, qui erant alii ab ipſis præmiſſis compoſitoribus codicis,Adde prædictis quòd egregius doctor. Odofre .in authent. caſſa,C.de ſacroſanct. eccleſ.ſic ait, Vnum ſciatis quòd authenticum,quod fui compoſitum à Iuſtiniano, habet nouem collationes. Poſtea quando venit Federi.minor miſit has conſtitutiones ad ciuitatem iſtam, ſcilicet Bon.vt doc. legum adaptarent eas ſingulis legibus ſub congruentibus titulo Doctor. conuenerunt in Sancto

Petro.

Petro, & adaptauerunt. Poſteà quid fecerunt? domi. Vgo, poſt nonam collationem poſuit librum feudorũ, & omne conſtitut. Federic. antiqui, & minoris, & aliquas leges Corradi Imperatoris, & vocatur decima collatio, licet pauciſcunt qui habeant. ita ordinatum in libris ſuis. Odofr. hæc refert, & eum ſequitur Baldus in præludiis feud. in verſic. porrò aduertant ignorantes, & moderant ſibi labia reprehenſores veritatis, quia ego vidi Odofr. ita dicentem. Aduertat etiam nouitius, quòd ante authenticas quæ ſunt inſertæ. C. ſolet eſſe ſcriptum conſtitut. no. id eſt conſtitutio noua. Patet ergo ex prædictis quo tempore fuerit factus lib. authentic. & qualiter fuerit factus à Iuſtiniano. Item authentic. quę ſunt in C. fuerunt inſertæ de mandato Federic. ſecundi qui regnabat anno Domini M C C X V. tempore Honorii tertii, item, & tempore Gregorii noni, qui Gregorii I X. deceſſit anno Domini M. C C X I I. de menſe Iulii. & deinde regnauit ipſe Innoc. 4. qui fuit aſſumptus anno Domini M C C X L I I I I. die ideſt menſis Iulii, vt atteſtatur Roſtr. in libellis iuris canon. in titulo ne ſede vacant, & Ioannes Andr. eodem titulo in additio. Iſte Innoc. 4. Federic. eccleſiam perſequentem depoſuit, & imperiali dignitate priuauit anno Domini M. C C X L I I I I. in concilio Lugdunenſi, de qua diſpoſitione habetur in capitulo ad apoſtolicæ. de re iudic. libro ſexto. Eſt etiam notandum, quòd cum multa bella fuiſſent imperium, & quaſdam ciuitates Lombardiæ tempore Henrici V I. & deinde Federici ſecundi minoris. Iſte Federicus ſecundus fecit pacem cum dictis Lombardis in ciuitate Conſtantiæ, quæ pacis capitula habentur pro lege, & allegantur à doctor. in lege. imperium, ff. de iuriſdictione omnium iudic. & alibi Bald. ſuper dicta pace in verſiculo volumus, dicit ipſam per legem allegari, & conſueuit allegari

Decima collatio.

De pace conſtantiæ facta.

gari hoc modo, vt in extrauaganti de pace Conſtantiæ, quam gloſſauit,& commentauit Odofred. de inde Bald.etiam ſolemniter commentauit reperto in archiuo Bononienſi apparere dictam pacem regiſtratam,& dicitur concluſam,anno Domini M c c l x x i i i i . inditio. 1.anno d.xxii.ſui imperii,regni verò anno xxxii. 7. Calend.Iulii.Hæc ideo feci reſcribere, quia Baldus in fin. dicti commenti dicit iſtam pacem fuiſſe factam poſt depoſitionem Federici, & tamen concludit pro lege debere ſeruari, vt ibi videndum. Iſta pax deberet eſſe ſituata in fin. lib. ſeu poſt alias conſtitutiones eiuſdem Federici ſecundi in illo libro inſertas. Vidiſti quod libro authent. eſt diuiſus magiſtraliter in 9. collationes & poſt ea ſuperuenit liber feud. quem decimam collationem vocamus, vt ſuprà dicebat Odofred.& Bartol. ponit Bartol. ſuper rubric.extrauagantis, ad reprimendum. Deinde factæ fuerunt conſtitutiones ad reprimendum, & conſtitutiones, quoniam nuper ab Imperatore Henrico ſeptimo, anno Domini noſtri Ieſu Chriſti M C C C V I I I. quas Bartol. ſuper rubrica appellat vndecimam column.& gloſſauit illas tempore Caroli quarto, ſeu Ludouici cùm fuiſſet donatus pluribus inſignibus, & priuilegiis à præfato Henrico, & dicta Bartol. ſuper dictis extrauagantibus puto maioris autoritatis aliquibus aliis dictis eiuſdem alibi, quia magis digeſtę edidit tanquam gloſſa. Sed dicet aliquis, quomodo tibi conſtat de tempore approbationis. Codice digeſtorum inſtitutionum, & compilationis authēticorum, & aliorum prædictorum, quo anno Domini, quo anno Imperii domini Iuſtiniani hæc acta ſunt, quo couſulatu, & qua indictione? Reſpondeo quòd hæc colligi ex numeratione annorum ab vrbe condita ad tempora Imperii Iuſtiniani. Item ab vrbe condita ad aduentum Chriſti. Item ab aduentu Chriſti ad tempora Iuſtiniani. Item ex data quæ ponitur in ſecunda conſtitutione, & in tertia conſtitutione voluminis.

Cōſtitutio ad reprimēdum.

luminis.C.& in l.2.C.de veter.iu. enuc. & ex tempore aperte poſito in authen.vt præponatur, & ex computa tur, & ex computatione chronicarum . Item dicet aliquis. Tu notas tempora conſulatus domini Iuſtinia ni Imperatoris. Si Imperator quomodo conſul.Si con ſul quomodo Imperator? Reſpondeo quòd Imperator aliquando aſſumebat ſibi conſulatum vt quidam extra neus,& hoc erat quando ſibi placebat . vt eſt textus in authent.de conſulibus.§.fin.ibi, aduenit autem cùm ip ſe annuerit, & not.gloſſ.in procem.digeſtorum.in fin. gloſſa. Iterum dicet aliquis, tu dicis quod Romana ſanctio fuit triennio conſumata vt d.§.omni. imò vide tur quòd quinque anni ſunt lapſi, nam codex primus fuit factus tertio anno imperii domini Iuſtin. liber ve rò ff́orum.ann.vii.vt ſuprà eſt dictum. Gloſſ.aduertens ad hæc in ſecunda conſtitutione Codice. §. final. ſuper verbo optime dicit quòd aliqui opinantur, quòd duo anni fuerunt interpoſiti poſt compoſitionem primi codicis ante inchoationem ff́orum. Alii verò opinantur, quod immediate poſt compoſitionem Codice fue rit inchoata compoſitio ff́orum, & cum triennio con ſummata eſſet, biennio fuit ſuperſeſtum antequam publicaretur. Huius rei non habetur certitudo. Cre do ergo quòd voluminis cauſa magis remota fuit ipſe Deus à quo lex, & omnis ſcientia, vt ſuprà diceba tur. Sequeretur videre quæ fuerit cauſa materialis le galis ſapientię. Azon.ſuper hoc in ſumma. Cod.in principio. multa verba dicit actiter obſcurè loquens ad cuius dicta in hoc omnes refugiunt, verum quia aliqui mordent dicta in hoc omnes refugiunt,verum quia aliqui mordent dicta Azon.ſi volueritis iſta videre, vi dete per Bartol.in procem.ff.præſertim in lectura, anti quis,quæ dicuntur lect.Padua.Videte etiam Bald. ibid. & in l.1.ff.de iuſti.& iure,& per Io.Fab.in proœ. inſtit, Tertiò videndũ eſſet quæ ſit cauſa formalis librorũ iu ris ciuilis.Doct.conſueuerunt dicere, quòd duplex ex

Cauſa materialis legũ

cauſa

cauſa formalis,nam ex parte tractatus eſt diuiſio operis in libros librorum in titulo titulorum, leges legum, in §§.§orum,in verſiculo opus enim conſtitutionum impe rialium,de quibus ſuprà dictum eſt,in 12.libros digeſtū eſt,& concluſum,vt dixit tex in l.2.in 2.col.verſ.omnia. C.de ve.iu.enu.Horum 12.librorum nomen ſunt inſert volu.codicis quem habemus; tres verò reliqui ſunt inſerti in libro, qui appellatur volumen. Conſtat autem totum ius conſtitutionum, & deciſionem imperialium eſſe diſtinctum in dictos duodecim libr. in rubric.CCCXLVIII. leges quatuor millia quingentas ſexaginta duas: Codex verò quem habemus, habet rubr.CCCXXXI.leges verò tria millia, & ſexcentas 8:illi vero tres libri codicis,de quibus in volumine habēt CCXXVII.rub.leges vero nongentas 54.ff.vetus habet rubr.clii.leges vero duo millia nongentas 28. Inforiatum habet rub. 101.leges vero duo millia ducentas trigintaquatuor,Digeſtum nouum habet rub. CLXXII. leges vero duo millia nongentasoctogintatres. Summa rub.ff.CCCCXXXIIII.leges.ff. octo millia centū trigintaquinque,rub.Inſt.xcix.non computato proœmio, rubr.xcix.rub.feudorū lxxxii.§.c.feudorū,quæ habentur CXXXII.Summa legum,ff.8155.legum vero. C. 12. libr.quatuormilia quingentas ſexagintaduas.

Summa omnium legum,ff. Cod.voluminis ponendo quemlibet titulum Inſtitutionum, & authentic. pro vna lego 13.millia.27.& iſtud eſt mare, per quod nauigas.

Cauſa finalis. Cauſa formalis ex parte tractandi idem eſt quod modus agendi, qui multiplex eſt diuiſionis ordinis,& exemplorum poſitionis, & regularum traditionis, vt per Azon. loco præallegat. Quarto loco eſſe videndum quæ ſit cauſa finalis, & ſuper hoc dicas, vt per Azon. loco præallegat.& doctor. in dicto procem. ff.de veter. Quinto loco eſſet videndum,cui parti Philoſophiæ ſupponatur iuris ſcientia, & dicendum eſt quàm ethicæ idem morali Philoſophiæ.Tractat enim de moribus,

vt

vt dicit text.in lege prima,ff. de iuſti. & iure. Reliqua conſiderate per vos, & ſtudio inuigiletis,vt tandem cō ſequamini quod communiter optamus, quod vobis cō cedat Altiſſimus Deus, Amen,

FINIS,

REGISTRVM

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXyZ.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff.

V E N E T I I S,
Apud Fabium,& Auguſt.Zopinos,Fratres
M D L X X X I.